

P. STUČKA

RAKSTU
IZLASE

Visu zemju proletārieši, savienojieties!

LATVIJAS KP CK PARTIJAS VĒSTURES INSTITĀTS —
PSKP CK MARKSISMA-LENINISMA INSTITŪTA FILIĀLE

P. STUČKA

RAKSTU
IZLASE

SEPTIŅOS SĒJUMOS

LATVIJAS KP CK PARTIJAS VĒSTURES INSTITĀTS —
PSKP CK MARKSISMA-LENINISMA INSTITŪTA FILIĀLE

P. STUČKA

RAKSTU IZLASE

5. sējums

1923. g. — 1925. g.

RĪGA «AVOTS» 1983

3K5
66.61 (2L) 8
St 888

Redakcijas kolēģija:

V. Karaļuns (redkolēģijas vadītājs)

A. Bironis

P. Bondarevs

L. Dribins (atbildīgais redaktors)

P. Laizāns

V. Millers

|*S. Ziemelis*| (redkolēģijas vadītāja vietn.)

Mākslinieks *G. Kjava*

S 10203-486
M 803(11)-83 82.0902060000

© «Avots», 1983

DK

511

1163

63

1776

5

PRIEKŠVĀRDS 5. SEJUMAM

P. Stučkas Rakstu izlases 5. sējumā ievietoti 54 darbi, kas publicēti vai uzrakstīti laika posmā no 1923. līdz 1925. gadam. Tie ir grāmata «Tiesību un valsts revolucionārā loma» (3. izdevums), 2 brošūras, 49 raksti un 2 vēstules. 13 no šiem darbiem pirmoreiz tulkoti no krievu valodas. Trīs raksti un abas vēstules ir pirmspublicējumi.

Sējuma saturs atspoguļo tā laika aktuālākās socialistiskās attīstības problēmas Padomju Savienībā, Latvijas Komunistiskās partijas darbību, pasaules revolucionārās kustības jautājumus. Padomju zemes tautas Komunistiskās partijas vadībā tolaik sekmīgi pabeidza karā izpostītās tautas saimniecības atjaunošanu un sagatavoja priekšnoteikumus plašai sociālisma celtniecībai. PSRS panākumi sociālistiskajā celtniecībā iedvesmoja cīnītājus par sociālismu visās zemēs, arī buržuāziskajā Latvijā.

Latvijas Komunistiskā partija sekmīgi izturēja gan buržuāzisko teroru, gan buržuāziskās ideoloģijas nemitīgos uzbrukumus, saglabāja un aktivizēja savas nelegālās organizācijas, cik vien bija iespējams, izvērsa arī legālu revolucionāru darbību. LKP cīnījās par vienotas strādnieku šķiras frontes izveidošanu pret reakcionārajiem spēkiem, aicināja visus demokrātiskos spēkus saliedēties cīnai pret fašisma draudiem.

P. Stučka, būdams KSFPR Augstākās tiesas priekšsēdētājs, viens no redzamākajiem padomju tiesību teorijas izstrādātājiem un prakses veidotājiem, dod savu ieguldījumu sociālistiskās valsts celtniecībā, leninisko principu iesakņošanā likumdošanā un tiesu orgānu darbībā, padomju kadru audzināšanā. Viņš ir Komunistiskās Internacionāles Izpildu Komitejas loceklis un Kominternes Starptautiskās Kontroles komisijas priekšsēdētājs un daudz dara, stiprinot starptautiskās komunistiskās kustības rindu leninisko vienotību, aktīvi piedalās oportūnis-

tisko novirzienu sagraušanā. Būdams Latvijas KP CK Arzemju biroja priekšsēdētājs, P. Stučka dod lielu ieguldījumu LKP uzskatu, politiskās stratēģijas un taktikas tālākā izstrādē un precīzēšanā, māca, kā izmantot marксistiski ļeņinisko dialektiku katras situācijas novērtēšanai un savas rīcības noteikšanai.

Sējumā visnozīmīgāko vietu ieņem tie P. Stučkas darbi, kas kvēli propagandē V. I. Ļeņina mācību par proletārisko revolūciju un sociālisma celtniecību, parāda Ļeņina personības neatkārtojamo pasaулvēsturisko lomu un nozīmi jauna cilvēces laikmeta radīšanā.

Dzīlas sāpes par V. I. Ļeņina nāvi un arī nešaubīga pārliecība par viņa ideju triumfu visā pasaule caurstrāvo P. Stučkas rakstu «Mūsu Iljičs» un citus, kuri tapuši tragiskajās 1924. gada janvāra dienās. P. Stučka uzsver, ka Ļeņina personībā vislielākā zinātnieka ģenialitāte apvienota ar vispilnīgāko humānismu, visstingrākā principialitāte — ar visiejiņīgāko biedriskumu, visaugstākais diženumums ar darba cilvēka vienkāršību un personīgu pieticību. Tikai tāds cilvēks varēja kļūt par pasaules proletariāta vadoni. P. Stučka raksta: «Tagad es veltīgi meklēju vēsturē piemērus salidzināšanai. *Vēsturē nav bijis un nebūs otrs* Ļeņina... Ļeņins pietīcīgi dēvēja sevi par nelokāmi uzticīgu Marksā skolnieku. Bet viņš bija vairāk nekā tas vien: viņš bija Marksā domu *kongeniālais turpinātājs* un realizētājs. Revolucionārā vārda Markss pārvērtās par revolucionārā darba Marksū. ... Marksā perioda *tūkstoši* pārvēršas par Ļeņina laikmeta *miljoniem*, kvantitātē pāriet kvalitātē. *Marksimms pāriet ļeņinismā*» (sk. 130. lpp.).

P. Stučkas darbos akcentēta doma, ka marksamisms-ļeņinisms ir monolīta vēsturiski izveidojusies zinātniska mācība, kas vienīgā parāda pareizo cilvēces attīstības ceļu visos kontinentos un zemēs. Viņš pauž nelokāmu ticību, ka nākotne pilnībā apstiprinās to, ko paredzējis un mācījis V. I. Ļeņins — «vispasaules revolūcijas vadonis arī pēc savas nāves, visas darba cilvēces atbrīvošanas lozungs, — vienā vārdā sakot — Ļeņins» (sk. 131. lpp.).

P. Stučka bija viens no tiem bolševiku partijas darbiniekiem, kas KK(b)P CK uzdevumā ļoti daudz paveicis V. I. Ļeņina teorētiskā mantojuma izskaidrošanā un propagandēšanā. Sējumā ievietots ļoti vērtīgais raksts «Ļeņins un padomju vara», kas publicēts 1924. gada aprīlī žurnāla «Vlastj Sovetov» 1. numurā, kā arī priekšvārdi

V. I. Ķeņina darbu krājumam «Par proletariāta valsti», kuri atklāj V. I. Ķeņina milzīgo devumu Padomju valsts izveidošanā un tās vēsturiskās nepieciešamības pamatošanā. P. Stučka pierāda, ka Ķeņins jau savas politiskās darbības sākuma posmā sāk izstrādāt mācību par revolucionāro valsti un soli pa solim, smeļot atziņas no šķiru cīņas prakses, nonāk līdz savam «vislielākajam izgudrojumam vēsturē» — padomju varai, bet pēc tam nosprauž šīs varas politisko līniju kara un miera apstākļos, iezīmē tās ceļu uz sociālisma uzvaru. Rakstā «Ķeņins un ekonomisms», kas pēc KK(b)P CK ieteikuma 1924. gadā bija publicēts desmit KK(b)P gubernu un pilsētu komiteju žurnālos, atspoguļota V. I. Ķeņina principiālā, nepiekāpīgā cīņa pret oportūnismu bolševiku partijas veidošanās laikā un pārliecinoši parādīts, ka Ķeņins jau tad bija vienīgais īstenais Krievijas revolucionārās sociāldemokrātijas vados. Tā P. Stučka deva pretsparu trockistu meligajiem apgalvojumiem, ka KSDSP revolucionārajā spārnā jau no paša sākuma esot bijuši vairāki virzieni un vairāki vadoņi.

Rakstos «Ķeņins un agrārais jautājums», «Ķeņins kā zemnieku revolūcijas tēvs» u. c. vispusīgi atspoguļota V. I. Ķeņina izšķirošā loma strādnieku un zemnieku savienības izveidošanā Krievijā, šīs savienības nozīme cīņās par padomju varu un sociālisma celtniecībā. Pie tam P. Stučka akcentē secinājumu par Krievijā notikušās agrārās revolūcijas pieredzes lielo starptautisko nozīmi, īpaši sociālistiskā apvērsuma priekšnoteikumu sagatavošanā. Sajos darbos dots arī īss ieskats V. I. Ķeņina agrāro uzskatu attīstībā, sākot ar pagājušā gadsimta 90-to gadu pirmo pusī un beidzot ar Ķeņina izstrādāto kooperatīvo plānu. P. Stučka parāda, cik zinātniski pārdomāta un dialektiska bija katras Ķeņina nostādne jautājumā par strādnieku šķiras attieksmi pret zemniecības prasībām un lauku attīstības vajadzībām. V. I. Ķeņins, norādīja P. Stučka, atrada vienīgo pareizo problēmas atrisinājumu: vispirms apmierināt darba zemniecības prasības pēc zemes, tad nodibināt ciešu ekonomisku savienību starp sociālistisko rūpniecību un zemnieku privāto saimniecību, un visbeidzot darba zemnieku interesēs panākt viņu brīvprātīgu apvienošanos sociālistiskās lielsaimniecībās, lai nodrošinātu sociālisma uzvaru laukos.

P. Stučka pamātoti uzskatīja, ka Ķeņinskā kooperatīvā plāna īstenošanas sagatavošana ietver sevī arī visas lauk-

saimniecības darba kultūras pacelšanu jaunā kvalitātē — pāreju uz intensīvu saimniekošanu, racionalizējot kā zemkopību, tā lopkopību, ieviešot lauksaimniecībā mašīnas, kā arī agrotehnikas un zootehnikas jaunākos sasniegumus jau sociālistiskās kooperācijas veidošanās laikā. Rakstos «Skaitļu valoda», «Ar cepurēm nomētāsim!», «Jautājumā par saikni ar zemniecību» aizstāvēts uzskats par pāreju uz tādām progresīvākām metodēm lauksaimnieciskajā ražošanā, kas jau attaisnojušās citās zemēs. Ipaši vērtīgs ir pēdējais no šiem rakstiem, kurā vēstīts par V. I. Ļeņina attieksmi pret šiem priekšlikumiem. P. Stučka tur liecina, ka N. Krupskaja viņu bezgalīgi iepriecināja, pastāstīdama, ka V. I. Ļeņins ar lielu interesi iepazinies ar P. Stučkas rakstiem par intensīvas lauksaimniecības attīstīšanas sistēmas ieviešanas nepieciešamību Padomju Krievijā (sk. 207. lpp.).

Raksts «Ļeņins un PSRS» stāsta par dižā vadoņa lielo devumu nacionālā jautājuma risināšanā, padomju republiku apvienošanā vienotā sociālistiskā internacionālistiskā valstiskā apvienībā. Arī šajā jomā lieliskus rezultātus deva ļeņiniskā dialektiskā pieeja: vispirms nacionālu padomju valstu izveidošana uz cariskās impērijas drupām un tad šo valstu brīvprātīga apvienošanās federatīvā internacionālā valstī, kurā nodrošināta katras republikas suverenitāte un strauja attīstība, internacionālo un nacionālo interešu harmoniska mijiedarbība. P. Stučka rāda, kādu gigantisku ideoloģisku darbu veikusi Komunistiskā partija, ceļot padomju daudznačionālo valsti.

Apcerē «Ļeņins un revolucionārais dekrēts» savijušies gan vēsturiska pētījuma, gan teorētiska raksta, gan personīgu atmiņu elementi, kopumā veidojot darbu, kas veltīts V. I. Ļeņinam kā padomju valsts pārvaldes, sociālistisko tiesību un likumības pamatlīcējam. P. Stučka aicina savu un nākamās paaudzes nemītīgi mācīties no Ļeņina valsts pārvaldīšanas gudrību, to, kā optimāli savienot teoriju un praksi, pagātnes atziņas un nākotnes perspektīvu. Viņš atgādina komunistiem, arī Latvijas Komunistiskajai partijai: «Ir zināms, ka Ļeņins uzskatīja programmu ne tikai par agitācijas un organizatorisku materiālu, kas saista un saliedē, organizē masas, bet arī par nākamās valdības programmu, jo katrai nopietnai politiskai partijai bez šaubām jābūt gatavai vajadzīgajā brīdī ķēmēt varu savās rokās. «Strīdaties par taktiku, bet dodiet

skaidrus lozungus». «Skaidras, nepārprotamas atbildes uz mūsu politiskās rīcības konkrētajiem jautājumiem» (sk. 516. lpp.).

P. Stučkas Rakstu izlases 5. sējumā ievietoto darbu klāstā skaita ziņā pirmo vietu ieņem raksti, kuri veltīti Latvijas Komunistiskās partijas uzdevumiem cīnā pret buržuāzisko nacionālistu diktatūru, par padomju varas atjaunošanu. Tos ievada raksts «LKP VII kongress», kas iepazīstina ar šajā kongresā sniegtog LKP darbības vērtējumu un tajā nosprausto politiskās taktikas līniju. Priekšplānā P. Stučka izvirza vienotas strādnieku šķiras frontes izveidošanu, arodkustības vienības atjaunošanu, pilsētu strādnieku un visu lauku darbaļaužu savienības formēšanu. Sie aspekti uzsvērti arī citos rakstos par LKP stratēģiju un taktiku. Tā rakstā «Strādnieku un zemnieku valdību!» tiek propagandēts Komunistiskās Internacionāles Izpildu Komitejas 1923. gadā izvirzītais lozungs — «Strādnieku un zemnieku valdību!», kas prasīja, lai komunisti cīnītos par visu strādnieku un darba zemnieku savienību un viņu revolucionāri demokrātiskas valdības izveidošanu. Tas, kā norāda P. Stučka, būtu reāls solis ceļā uz sociālistisko revolūciju, proletariāta diktatūras tapšanu. P. Stučka īpaši rūpējās par to, lai Latvijas proletariātam būtu pareiza šķiriska attieksme pret Latvijas zemniecību, lai tas vienmēr ķemtu vērā lauku iedzīvotāju noskaņojumu un vēlmes, iekļautu savā politiskajā platformā arī darba zemnieku prasības. Viņš iesaka visā pilnībā mācīties no V. I. Ķeņina, no boļševiku partijas bagātās pieredzes. Programmatisks raksturs bija P. Stučkas brošūrai «Ko gaida lauki no komunistiem?», kurā apkopots viss jaunais LKP agrārpolitiskajā platformā, kas tajā ietverts sakarā ar partijas XVIII konferenci un VII kongresu. P. Stučka pauž domu, ka, izsakoties par plašu privāto lielsaimniecību dalīšanu un ciešu ekonomisku sadarbību ar privāto darba zemnieku pēc padomju varas atjaunošanas, LKP ir pratusi ķeņiniski, dialektiski pārskatīt savus agrāros uzskatus un formulēt tos atbilstoši konkrētajiem tā laika sociālajiem apstākļiem Latvijā. Un arī šo korekciju P. Stučka nebūt neuzskata par galīgu bet, gluži otrādi, akcentē domu, ka «ikbrīd, piemērojoties momentam, jāuzstāda jaunus un jaunus lozungus, ja negribat palikt kustības astē. Vienmēr kopā ar darba tautu, nekad pret to. Vienmēr pretim buržuāzijai, nekad ar to» (sk. 586. lpp.).

Raksti «Strādnieki un zemnieki» un «Strādniecības un zemniecības ceļi» u. c. aicina Latvijas komunistus dzīlāk orientēties tajās sociālajās pārmaiņās, kas notikušas Latvijas laukos sakarā ar buržuāziskās agrārās reformas īstenošanu. P. Stučka viens no pirmajiem iesaka atrast politisku saikni ar jaunsaimniekiem — darbarūkiem, kas vīlušies agrārās reformas rezultātos, tiek ekspluatēti un apspiesti, kā arī ciešāk saistīties ar tiem, kas vispār nav ieguvuši cerēto zemi. So slāņu neapmierinātībā saknējās jauni revolucionāri agrārie nemieri. P. Stučka kritizēja tos kreisos autorus (piem., F. Goliātu), kuri to nebija izpratuši un nenovērtēja revolucionāro spēku potenciālu Latvijas laukos. Minētajos rakstos izdarīts nozīmīgs secinājums: no 'vienas puses — agrārās reformas gaitā nostiprinājies Latvijas lauku un pilsētu buržuāzijas politiskais bloks un tie vēl cīnās tikai «ap personām, kliķu, konkurentu grupām» par izdevīgāku vietu pie kopējā galda, bet no otras puses — objektīvi radušās jaunas iespējas apvienoties «pilsētu un lauku *darbigām masām*», nodibinot savu bloku *«iz divām darbaļaužu frakcijām, nošķirām»* (sk. 221. lpp.). P. Stučka nepārtraukti aicināja Latvijas Komunistisko partiju aktīvi izmantot šo iespēju, izstrādāt un popularizēt tādu agrāro politiku, kas maksimāli veicinātu tās īstenošanu.

P. Stučka savos tā laika publicējumos un vēstulēs viens no pirmajiem brīdināja par augošajām fašisma briesmām Latvijā. Sakarā ar to viņš ierosina pastiprināt komunistu pretfašistisko agitāciju «literāriski un mutiski», reizē norādot, ka pilnīgi izravēt fašismu var tikai padomju vara, tādēļ konsekventa cīņa pret fašistisko apvērsumu būs reizē cīņa par padomju varas atjaunošanu Latvijā. (Vēstulē LKP CK 1924. g. 16. aprīlī.) Un tanī pašā laikā P. Stučka māca, ka tā būs cīņa vairākās pakāpēs, cīņa, kurā noteikti ietilps arī plaša visu legālo iespēju izmantošana, visa iespējamā politiskā darbība buržuāziskās demokrātijas ietvaros, lai saliedētu patiesi kreisos spēkus pretfašistiskajā koalīcijā. Latvijas KP taktikas izstrādē ļoti liela nozīme bija P. Stučkas uzrakstītajai brošūrai «Pār pilsonisko demokrātiju — uz padomju varu» (1925. g.), kas faktiski izklāsta LKP platformu sakarā ar 2. saeimas vēlēšanām. Te vēlreiz skaudri atmaskota buržuāziskās demokrātijas ierobežotība un liekulība un uzsvērts, ka komunisti nenoraida parlamentārismu vispār, bet cenšas ielikt tajā jaunu,

revolucionāru saturu, lai izmantotu to strādnieku šķiras interesēs virzībā uz proletariāta valsts izcīnīšanu. «Ne caur parlamentu ko sasniegt, bet parlamentu izlietot revolucionārai cīņai, nebaidoties no tā, ka sarkanie parlamentārieši nav aizsargāti nedz no apcietinājuma, nedz pat nāves sodiem,» — tā P. Stučka raksturo LKP attieksmi pret darbību buržuāziskajā parlamentā (sk. 612. lpp.). Sādu varonīgu nostādni vēlāk arī išteenoja Latvijas KP vadītās strādnieku un zemnieku frakcijas deputāti Latvijas III un IV saimā.

Paredzot, ka 1925. gadā buržuāzija joprojām neļaus Komunistiskajai partijai piedalities vēlēšanu kampaņā, P. Stučka ieteic: «Mums pat neesot pašiem saimā, tomēr» pievērst tai «vairāk vērības ar savu kritiku... Mums jāizlieto ikviens gadījums, ikviena runa, ikviens projekts, lai, nostājoties uz pareizu šķiru stāvokli, mēs jaunu viedokli iedotu arī visai strādniecībai un pārējai darba tautai dotu pareizu uzskatu uz to, kas notiek ap viņu. Kam nav šī pareizā redzesstāvokļa, tas staigā akls vislielāko notikumu starpā» (sk. 613. lpp.).

P. Stučka konsekventi cīnījās pret atsevišķām sektantisma izpausmēm LKP darbībā, norādot, ka visos gadījumos jāietur masu partijas pozīcija. Rakstos «Strādnieku vienību pret nacionālistiem», «Vēstules par taktiku», «Politiskās izredzes un Kompartija Latvijā» kritizēta LKP Rīgas komitejas sektantiskā nostāja, atsakoties piedalīties fašistu nogalinātā sociāldemokrātu sporta organizācijas biedra A. Masaka bērēs, kas izvērtās par antifašistisku masu demonstrāciju. P. Stučka norāda: «Nepārdomātais solis kreisajai strādniecībai ir maksājis dārgi. Nedrīkst mājās palikt, kad strādniecība ir uz ielas. ... Vienība ir par vienu stundu nosebojusi; protams, ne izšķirošo stundu» (sk. 511. lpp.). Izšķirošā kauja pret fašismu, P. Stučka paredz, vēl priekšā, un tai rūpīgi jāgatavojas. Viņš atklāj ciešo kopsakarību starp buržuāzisko nacionālismu un fašismu un parāda, ka tieši uz nacionālisma pamata veidojas arī fašisms Latvijā, kas jau sāk izvērst teroristisku darbību. P. Stučka atmasko arī sociāldemokrātu divkosīgo nostāju antifašistiskās cīņas jautājumā, dziļo pretrunu starp viņu vārdiem un darbiem. Bet viņš arī uzsver, ka, atmaskojot šādus «vadoņus», enerģiski jāīsteno rīcības vienība ar ierindas sociāldemokrātiem, viņu ietekmē esošiem strādniekiem. P. Stučkam nav ilūziju par šīs taktikas

ātru veiksmi. Viņš norāda: «Strādnieku *vienības* cīņa ir ilgstoša cīņa, varbūt pat bez izredzes uz drīziem rezultātiem», bet tai nav alternatīvas (sk. 512. lpp.).

Apbrīnojama ir P. Stučkas politiskā tālredzība, ar kādu viņš saskata Latvijas politiskās situācijas nākotnes variantus. Tā savā priekšvārdā J. Kirša brošūrai «Piezīmes par agrārjautājumu Latvijā» u. c. viņš izvirza zinātnisku prognozi, ka stāvokli valstī būtiski var ietekmēt ārpolitiskie apstākļi, jo buržuāziskās valdības avantūristiskais, antinacionālais ārpolitiskais kurss var radīt briesmas visai tautai, un tad vienīgo izeju dos revolucionārs atrisinājums.

P. Stučka daudzos rakstos informē lasītājus par strādnieku kustību Rietumeiropas zemēs. Sajos rakstos, kā, pie mēram, «Jaunais pasaules revolūcijas posms», «Augusta dienas (1923. g.) Vācijā», «Tagadnes moments», «Komunistiskās Internacionālēs V kongress» u. c. dzīļi analizēta proletariāta cīņa Vācijā, Bulgārijā, Anglijā, parādita komunistu attieksme pret II un II^{1/2} Internacionāli. Ipaši lielu uzmanību P. Stučka veltī politiskajiem notikumiem Vācijā un to attīstības tendencēm, paredzot, ka tās var būtiski ietekmē gan starptautisko stāvokli, gan strādnieku kustības gaitu visā Eiropā, arī Latvijā. Taču P. Stučka uzstājas pret tiem trockistu ietekmē nokļuvušajiem panikas cēlājiem, kuri Vācijas proletariāta neveiksmēs saskatīja pasaules revolucionārā procesa apstāju. Viņš uzsver, ka galvenais starptautiskās revolucionārās cīņas «vienotājs spēks joprojām paliek Padomju Krievija un Komunistiskā Internacionāle» un ka to ietekme palielinās. Bez tam izvēršas arī plaša revolucionāra kustība kolonijās, kurai gan nav proletārisks, bet buržuāziski demokrātisks raksturs, bet kura, graujot imperiālisma pozīcijas, vēršas pret visu pasaules kapitālisma sistēmu. P. Stučka uzskata: «...kā 1917. gadā Krievijā, tā arī Āzijā komunistiem jāiet šīs revolūcijas priekšgalā.» Un turpat viņš formulē šādu kopsecinājumu: «Tātad paredzama gan ilgstoša cīņa, bet nav iemeslu kļūt pesimistam. Jo lēnāk norisinās revolūcija, jo pamatīgāk tā sagatavojas» (sk. 66. lpp.).

Sie darbi Latvijas Komunistiskajai partijai palīdzēja gūt pareizu orientāciju starptautiskajā stāvoklī un izprast no tā izrietošos savus internacionālos un nacionālos uzdevumus. «Latvijas komunistiem,» norāda P. Stučka, «tie paši uzdevumi kā visai pārējai [komunistu] pasaulei. Cīņas apstākļi grūtāki niekā jebkur, bet, kā visas sociālās parādi-

bas, tā arī revolūcija še mēdz mazajos apmēros parādīties jo sevišķi spilgti» (sk. 67. lpp.). P. Stučka aicināja Latvijas komunistus aktīvi cīnīties kā pasaules revolūcijas uzplūdu, tā zināmu atplūdu laikā, nekad nebūt pasīvu nogaidītāju lomā.

Rakstā «Latviešu jaunatnei Padomju Krievijā» vēlreiz akcentēta internacionālistiskā atziņa, ka visiem spēkiem jāstiprina sociālisma pozīcijas Padomju Krievijā; latviešu komunistiem un komjauniešiem, kas tur dzīvo, jābūt sociālisma cēlāju pirmajās rindās, turpinot un kuplinot latviešu tautas slavenās revolucionārās internacionālistiskās tradīcijas. Tas būs reizē viņu ieguldījums nākamās sociālistiskās Padomju Latvijas labā. «Padomju Krievijas nostiprināšana ir vispasaules un tamlīdz arī Latvijas... revolūcijas veicināšana. Raug, kādēļ mēs, visi latviešu komunisti, esam Krievijas Komunistiskās partijas biedri un strādājam Padomju Krievijas darbu, cieši un aktīvi ierindojamies Krievijas darbā. Bet, ja revolucionārs pieņākums sauks, tad vislabākie no mums ies un liks galvu par revolūciju Latvijā» (sk. 81. lpp.).

P. Stučka šajā rakstā arī par to, ka progresīvās latviešu literatūras un izglītības attīstīšanai Padomju Savienībā ir revolucionāra nozīme, ka tā palīdz izveidot nākamās Padomju Latvijas kadrus, audzinot jauna tipa nacionālos padomju darbiniekus — internacionālistus. P. Stučka pamato krievu valodas apgūšanas objektīvo nepieciešamību, paskaidrojot, ka tas nebūt nenozīmē «latviešu valodas novārtā atstāšanu, jo latviešu jaunajai pa-audzei vajadzēs un būs iespējams prast divas valodas. Tas ir vēl viens svarīgs moments par labu visciešākai kopdarbībai ar krievu un pārējo tautību darba jaunatni» (sk. 84. lpp.), bet tieši jaunatnei piederēs kopīgā sociālistiskā nākotne.

P. Stučkas dzīve un darbība bija spilgts piemērs tam, kā harmoniski jāsavieno komunista internacionālistiskie un nacionālie uzdevumi.

Nozīmīgs ir P. Stučkas ieguldījums padomju sabiedrisko zinātņu vērtību pūrā. Viņa darbi, kas veltīti Komunistiskās partijas vēsturei, īpaši LKP vēsturei, ieņem loti svarīgu vietu padomju historiogrāfijā un arī mūsdienās loti spilgti atspoguļo PSKP vēsturisko pieredzi un iepriekšējo paaudžu revolucionārās tradīcijas. Šajā sējumā ievietotais raksts «Krievijas Komunistiskās partijas jubilejas

dienā» veltīts KSDSP I kongresa 25. gadadienai, Krievijas triju revolūciju likumsakarību atklāsmei. Rakstos ««Cīnas» 20 gadu cīņa» un «Uz Latvijas Komunistiskās partijas 20 gadu jubileju» dots īss, bet saturā bagāts pārskats par Latvijas komunistu noieto cīņas ceļu kopš LSDSP I kongresa, kurā tika nodibināta marksistiska Latvijas strādnieku partija. P. Stučkas uzrakstītais priekšvārds grāmatai «9. un 13. janvāris» stāsta par 'krievu un latviešu proletariāta cīņas savienības vēsturi no 1905. gada revolūcijas pirmajām dienām. No tā laika «Latvijas proletariāts — gan strādnieka, gan strēlnieka uzvalkos — ir bieži un slaveni cīnījies roku rokā ar Krievijas proletariātu bez mazākajām domstarpībām». *«9. un 13. janvāris.* Tās ir piemiņas dienas apvienības līgumam, ar proletariāta asinīm rakstītam Ķeņingradas un Rīgas sniega laukumos 1905. gadā. *Sniegs nokusa, bet asīnainie burti palika abu proletariātu atmiņā un apziņā uz mūžu mūžiem*» (sk. 509. lpp.).

Rakstā «Latvju strēlnieku goda dienā» augsti novērtēta Latviešu strēlnieku padomju II kongresa 1917. g. 17. (30.) maija rezolūcijas vēsturiskā nozīme un izteikta pārliecība par strēlnieku slaveno tradīciju turpināšanu nākamajās cīņās par Padomju Latviju, šo tradīciju nemirstību padomju tautu piemiņā.

P. Stučka neskata vēsturi tikai pagātnes rakursā, bet redz tajā atziņas tagadnei un nākošnei. Vēstures pieredze viņam ir tilts uz Padomju Latvijas atdzimšanu. Šo dialektisko pieeju spēcīgi pauž raksts «Latvija un tās Kompartijas loma gaidāmajā vispasaules revolūcijā», kas objektīvi izskaidro Latvijas revolucionārās kustības nozīmi un vietu pasaules strādnieku kustības vēsturē, pagātnes, tagadnes izvērtējumā un priekšā stāvošo cīņu aspektā.

• Šī dialektiskā pieeja raksturīga arī P. Stučkas lielajam devumam tiesību zinātnē. Ierosmi tam deva V. I. Ķeņina koncepcija par sociālistiskajām tiesībām, dižā vadoņa norādījumi par vienotas padomju likumības izveidošanu un stingru īstenošanu, KK(b)P XI konferences lēmums par likumības principu plašu ieviešanu visās dzīves jomās.

P. Stučka bija to Komunistiskās partijas un padomju valsts darbinieku vidū, kas jaunās ekonomiskās politikas realizēšanas gados veica aktīvu ideoloģisku cīņu pret buržuāzisko zinātnieku, pret smenovehiešu mēģinājumiem ievazāt padomju ekonomiskajos un tiesiskajos uzskatos

buržuāziskas teorijas un priekšstatus. Šo P. Stučkas darbības pusi spilgti atklāj raksts «Materiālistiska vai ideālistiska tiesību izpratne?», kas bija publicēts žurnāla «Podznameņem marksizma» 1923. g. 1. numurā. Tajā ļēpiniski, principiāli un kategoriski noraidīta samierināšanās ar buržuāziski ideālistisku uzskatu saglabāšanu jebkura jaunās padomju iekārtas garīgās dzīves sfērā. Polemizējot ar tiem, kas dēvēja veco uzskatu saglabāšanu par nelielu «romantiķu ideālistisku stūrīti» sabiedrības apzinā, P. Stučka norāda, ka šis «stūrītis» ir īsts šķiras ienaidnieku ideoloģiskais «cietoksnis». «Vai nu viņam jāpazūd, vai arī tas valdīs pār mūsu pasaules uzskatu» (sk. 22. lpp.). Lietojot mūsdienu terminoloģiju, P. Stučka bija viskonsekventākais plurālisma idejas pretinieks, stingri stāvēja sociālistiskās ideoloģijas valdošo pozīciju sardzē. Minētajā rakstā viņš konkrēti vērsās pret dažu tanī laikā redzamu juristu mēģinājumu eklektiski savienot marksistiskos uzskatus par tiesībām un likumību ar kadetu ideologa L. Petražicka «psiholoģiskās juridiskās skolas» ideālistiskajiem pieņēmumiem.

Vērtīgs un interesants ir rakstā dotais ekskurss par galvenajām buržuāzisko tiesību teorijām, kas ļāva labi saskatīt to gnozeoloģiju un šķirisko būtību. Ar šo rakstu sasaucas P. Stučkas recenzija «Marksisms un socioloģija», kurā izvērtēta profesora J. Engela grāmata «Materiālistiskās socioloģijas apcerējumi». Recenzijā kritizēta buržuāziskā filozofija, īpaši pozitivisms, atmaskota buržuāziskās socioloģijas uzskatu izplatīšana, parādīts to nezinātniskums, subjektivisms, pretrunīgums zinātniskā sociālisma mācībai par sabiedrību. Faktiski šī recenzija vērsās arī pret dažādām N. Buharina eklektiskām nostādnēm socioloģijas jautājumos sabiedrības un sabiedriskās darbības vadmotīvu noteikšanā. Jāpiezīmē, ka šis P. Stučkas publicējums deva arī topošajai padomju zinātnei ierosmi plašāk un precīzāk pievērsties vēsturiskajam materiālismam, socioloģijai.

Rakstu izlases 5. sējumā iekļauts P. Stučkas fundamentālās grāmatas «Tiesību un valsts revolucionārā loma» tulkojums no krievu valodas. Šis darbs uzrakstīts, izpildot KK(b)P CK Orgbiroja 1921. g. 31. janvāra lēmumu sagatavot padomju tiesību teorijas un prakses mācību grāmatu. Tā pirmais izdevums nāca klajā tanī pašā gadā, otrs — 1923., trešais — 1924. gadā. Tulkots no pēdējā izdevuma.

«Tiesību un valsts revolucionārā loma» ir enciklopēdisks apcerējums par tiesību vēsturi, to koncepcijām, vietu šķiru cīņā, lomu sociālo iekārtu veidošanā, tiesību nākotnes perspektīvu.

Trešā izdevuma priekšvārdā P. Stučka atzīmē: ja V. I. Ļeņins «savā politiskajā novēlējumā mums īpaši rekomendē kerties pie mūsu valsts aparāta reorganizācijas uz stingri zinātniskiem pamatiem, tad viņa vārdi mums jāattiecinā ari uz tiesībām kā uz jomu, kas nodarbojas tieši ar mūsu valsts (tas ir, padomju) un sabiedrisko attiecību (tas ir, ražošanas un maiņas attiecību) organizācijas formu» (sk. 285. lpp.). P. Stučka uzsver, ka šī «reorganizācija» ir īsts «pilsonu karš» tiesību frontē, kurš lauž ceļu sociālistisko tiesību attīstībai un pareizam priekšstātam par šīm tiesībām.

Citu tiesību jautājumiem veltīto grāmatu vidū tajā laikā P. Stučkas pētījums izceļas ar savu zinātniskumu, par-tejiskumu, prasmi vadīties pēc Ļeņinskajiem metodoloģiskajiem principiem. Visa grāmata konsekventi balstīta uz K. Marksa, F. Engelsa, V. I. Ļeņina mācību par valsti un tiesībām. P. Stučka radoši izmanto šo mācību gan vēstures, gan sociālistisko tiesību veidošanās sākumposma problēmu risinājumam. Vispirms autors noskaidro, kas ir tiesības, parāda to rašanās vēsturiskumu un objektīvo nepieciešamību zināmā cilvēces attīstības laikā, pēc tam pierāda, ka tās ietilpst sabiedrisko attiecību kompleksā, attīstās un mainās līdz ar visu sabiedrības dzīvi. P. Stučka kritizē visas buržuāziskās mācības par tiesībām un ar vēstures piemēriem atklāj to uzskatu nezinātniskumu, atraudību no faktoriem, kas nosaka tiesību veidošanos, pirmām kārtām — no šķiriskajām īpašuma attiecībām. Viņš spilgti parāda, kā tieši šīs attiecības, kas nosaka šķiru intereses, būtiski ietekmē tiesību rašanos un aizstāvēšanu ar valsts spēku. Te lieliski atspoguļota valsts un tiesību dialektiskā mijasakarība, mijiedarbība dažādos vēstures posmos. P. Stučka šķiru interešu, valsts un tiesību aspektā izanalizē feodālo tiesībtulku idealizētās senās Romas tiesības, buržuāzijas ideālu — Napoleona kodeksu un kompromisa formu — Prūsijas zemes tiesības, norauj tām ārpus šķiru arbitra togu vai augstākās taisnības izkārtni. Strādnieku šķira neslēpj savas valsts un tiesību šķirisko lomu. P. Stučka arī pierāda, ka jaunas tiesības neizgudro, tās «vienmēr rodas revolūcijas ceļā, tās ir viens no jeb-

kurās revolūcijas organizētās īstenošanas līdzekļiem, un respektīvi: sabiedrisko attiecību *pārorganizēšanai uzvarētājas šķiras interesēs*» (sk. 362. lpp.). Pēc Lielā Oktobra radās proletariāta tiesības, kas bija varens ierocis revolūcijas attīstīšanā.

P. Stučkas darbs pilnīgi apgāž buržuāzisko ideologu apgalvojumu par tiesību un revolūcijas nesavienojamību.

Marksistiski vērtējot vardarbības lomu valsts un tiesību sfērā, P. Stučka aicina nepārspīlēt to, pietiekami izvērtēt pārliecināšanas spēku. Tas gūst noteicošo nozīmījau proletariāta diktatūras valstī. Padomju iekārtā, mācaši grāmata, «piespiešana atmirst un pastiprinās pārliecināšanas moments atkarībā no tā, kā iekšējā un ārējā fronte nomierinās, kā masu jaunā disciplīna ienāk dzīvē, taču vajadzīga patiesa, atklāta, šķiriska, partejiska, bet ne liekulīga, melīga, samierinoša pārliecināšana.

Šai pārliecināšanas sistēmai ir stingra ietekme apspiestā šķirā, tā, saprotams, ir bezspēcīga pret šķiras pretinieku, kas atbild labākā gadījumā ar atklātu cīņu, bet lielākoties ar liekulīgu pakļaušanos, pazemības simulēšanu un īstu sabotāžu (sk. 340., 341. lpp.).

Grāmatas nodaļas «Tiesības un likums», «Tiesiskās attiecības un to analīze» sniedza Padomju valsts juridiskajiem kadriem, kā arī partijas un padomju aktīvam dziļi argumentētu priekšstatu par likumības vietu un lomu sabiedrisko attiecību regulēšanā. To saturā ir daudz kas tāds, kas lieti noderēja tiem, kuri sociālisma celtniecības periodā stāvēja padomju likumības sardzē, bet daudzas atziņas nav zaudējušas savu aktualitāti arī šodien.

Šī P. Stučkas lielā darba pēdējās nodaļas veltītas tiesību zinātnes evolūcijai un revolucionārajām kvalitatīvām pārmaiņām, ko tajā ienesa marksisms-ļeņinisms, pirmo reizi radot patiesi zinātnisku teoriju par valsti un tiesībām.

Grāmatā «Tiesību un valsts revolucionārā loma» un citos P. Stučkas darbos bija arī tādi formulējumi un secinājumi, kas vēlāk tika pārskatīti un precizēti atbilstoši sociālisma celtniecības prakses rezultātiem, piemēram, par valsts un tiesību drīzu atmīšanu u. c. Bija arī tādas atsevišķas vietas, par kurām ilgi diskutēja un kas pat šodien padomju juristu aprindās tiek dažādi komentētas.

Domstarpības radīja P. Stučkas uzskats, ka tiesības ir sabiedrisko attiecību sistēma, kas saknējas gan bāzē (ipašuma attiecībās), gan virsbūvē (tiesību institūtos). Pret to iebilda tie padomju tiesību zinātnieki, kas tiesības uzskatīja par juridisko normu kopumu. P. Stučkam tika pārmests, ka viņš jauc ekonomiskās un juridiskās attiecības, cenšoties ar pēdējām aptvert visas sabiedriskās attiecības.

Jāteic, ka P. Stučka pats prasmīgi atspēkoja šo apgalvojumu. Padomju tiesību zinātnē arī šodien atzīst P. Stučkas uzskatu paliekošo nozīmi un grāmatu «Tiesību un valsts revolucionārā loma» uzskata par darbu, kas ievērojami veicinājis marksistiski ļējinisko ideju uzvaru tiesību zinātnē.

P. Stučkas Rakstu izlases 5. sējumā ievietotie darbi kopumā atspoguļo viņa nozīmīgo devumu marksisma-ļējinisma propagandēšanā, Latvijas Komunistiskās partijas ļējinisko uzskatu veidošanā, padomju tiesību zinātnes attīstībā. Šajos darbos izteiktās atziņas un secinājumi skan aktuāli arī mūsu dienās.

* * *

P. Stučkas Rakstu izlases 5. sējuma sagatavošanas gaitā apzināti daudzi viņa publicējumi un rokraksti, veikts plašs redakcionāls darbs. Agrākie publicējumi salīdzināti ar arhīvos esošajiem manuskriptu oriģināliem vai oriģinālu norakstiem. Tas deva iespēju izlabot šajos publicējumos ieviesušās iespiedķūdas, kā arī dažos gadījumos izdarīt papildinājumus no autora manuskripta teksta vai darba atkārtotās publikācijas. Nemti vērā arī P. Stučkas savā laikā izteiktie norādījumi un vēlējumi.

P. Stučkas Rakstu izlases 5. sējumu publikācijai sagatavojis LKP CK Partijas vēstures institūta Partijas vēstures sektors. Sējumā ievietoto rakstu apskatus, zemsvītras un beigu piezīmes sagatavojis vecākais zinātniskais līdzstrādnieks vēstures zinātnu kandidāts L. Dribins. Atsevišķu piezīmju autori ir P. Stučkas Latvijas Valsts universitātes pasniedzēji. P. Stučkas dzīves un darbības hroniku sagatavojuši Latvijas PSR V. Lāča bibliotēkas bibliogrāfe O. Pūce un L. Dribins. Personu un periodikas rādītāju sagatavojis zinātniskais līdzstrādnieks I. Mednis. Darba

«Tiesību un valsts revolucionārā loma» tulkojuma zinātniskajā redīgēšanā piedalījies juridisko zinātņu doktors prof. A. Plotnieks.

P. Stučkas Rakstu izlases 5. sējumu ieteikusi izdošanai Latvijas KP CK Partijas vēstures institūta Zinātniskā padome.

*LKP CK Partijas vēstures institūts —
PSKP CK Marksisma-ļeņinisma institūta filiāle*

MATERIĀLISTISKA VAI IDEĀLISTISKA TIESIBU IZPRATNE?

Lūdzu uzmanību. Lai gan runa ir tikai par tiesību jautājumiem. Jo tiesībzinātne, zinātne par tiesībām, ir pēdējais patvērums visādām ideālistiskām un vispār [buržuāziskām] ideoloģiskām paliekām.

No visām tā saucamajām humanitārajām zinātnēm tiesību zinātne izrādījās visvairāk un visilgāk noturīga pret materiālistiskajiem uzskatiem. Bet no visām zinātnēm tā pati arī visvairāk cietusi no šadas kritikas trūkuma. Cik nevarīgs ir tas pats [buržuāziskais] jurists, kas kā jurists politiski valda pār visu [kapitālistisko] pasauli, kad viņš sadomā pasludināt sevi par zinātnieku! Līdz pat šim laikam viņš nav spējis pareizi definēt savus priekšstatus par tiesībām. Bet visvaiširdīgākie no viņiem atklāti izvirza jautājumu: vai vispār var runāt par tiesību *zinātni*?

Bet, ja tiesību zinātnei kā zinātnei nav paveicies savā pašas, [t. i.] buržuāzijas vidē, tad tai, bez šaubām, ir liela piekrišana dažāda veida sociālistu vidū, neizslēdzot dažreiz pat ... komunistus. Renneri, Rādbruhi un tml. tiek uzskatīti ne tikai par politiskiem, bet arī zinātnes spīdekļiem. Ko tad viņi dod savos zinātniskajos darbos? Labākajā gadījumā vecos «juristu sociālisma»¹ (Juristen Sozialismus) motīvus, kura tēvs bija nelaiķis prof. Antons Mengers. Ar ko viņi pamato savas mācības? Labākajā gadījumā — ar tā vai cita veida psiholoģiju, kurai ir zināms «ekonomiskā faktora» piemaisījums. Pamatos tās visas ir tīri ideoloģiskas konstrukcijas.

Un pat pie mums, kas pārdzīvojuši visdzīlākos satricinājumus visās — kā reālo sabiedrisko attiecību, tā arī idejiskās, garīgās pasaules sfērās, tikai tagad, proletāriskās revolūcijas, kura īstenībā sadedzināja visus 16 [pat-valdības] likumu kopojuma sējumus un nav apstājusies

paša valdošā senāta priekšā, piektajā gadā, sāka *stridēties* par tiesību problēmām. Bet tur, kur pagaidām tikai strīdas par tiesībām, tur vēl valda vecā tiesību izpratne, tur vēl ir dzīvs agrākais juridiskais pasaules uzskats², tur vēl valda buržuāziskā tiesību ideoloģija.

1

Kad sākās mūsu strīdi par tiesībām, tad varēja vērot, ka tie biedri, kuri strīdā nepiedalījās, pret šim kildām izturējās visai dažādi. Vieni neapšaubāmi simpatizēja strīdam, ja arī, pēc veca paraduma, pat nelasīja rakstus par tiesībām. Bet varēja sastapt arī biedrus, kuros šie strīdi izraisīja visai lielu nepatiku. Vai tik tas* neoz pēc anarhisma, domāja vieni. Vai tik tie nav vērsti pret mūsu [Padomju] dekrētiem (iekavās: kurus taču vairumā gadījumu ir rakstījuši vecie juristi), prātoja citi. Kāpēc gan aiztikt šo tiesību idilli, šo romantisko stūrīti mūsu galvās, kurnēja trešie. Viņu sejās bija skaidri lasāms jauns prieks: «Nu gan Stučka dabūja pelnīti! Kā labad gan viņš sadomājis aizskart tādus pamatus kā tiesiskie? Kam un ko traucē, ja mūsu galvās saglabā kādu mazumiņu ideālisma?»

Lūk, arī es jautāju: vai tas ir romantisks stūrītis vai naidīgs cietoksnis? Un atklāti atbildu: cietoksnis! Kāda loma ir «romantiskajam ideālisma stūrītim» mūsu galvās? Vai nu viņam jāpazūd, vai arī tas valdīs pār mūsu pasaules uzskatu. Jo «cilvēka apziņa vienmēr parāda savu iekšējo vienotību; iekšējā vienotība noved pie tā, ka viss, ko uztver apziņa, tūlit pat savienojas ar visu iepriekšējo un apziņa vienmēr paliek vienota». — Tā māca mūsdienu psiholoģijas zinātne. Tā ir tā pati prāta tiekšanās pēc parādību savstarpējo attiecību sistematizācijas, par kuru runā F. Engelss «Anti-Dīringā».^{**} Bet, tā kā Engelss definē juridisko pasaules uzskatu kā *klasisku buržuāzijas pasaules uzskatu*^{***}, tad katram klūs skaidrs, kādas briesmas draud, ja mūsu pasaules uzskats arī turpmāk jautājumā, kurš skar visikdienišķākās, masveidīgākās cilvēku savstar-

* T. i., veco tiesību un likumu noliegšana. *Red.*

** Engelss F. Anti-Dīring. R., 1978, 32. lpp. *Red.*

*** Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 21, с. 496. *Red.*

pējās attiecības, būs juridiski ideālistisks. Un, ja būtu izdots kaut kas līdzīgs Pētera ukazam³, ka visiem komunistiem ir jāizsaka savs marksistiskais tiesību viedoklis, «lai, runājot Pētera Lielā vārdiem, ikkatra mulķība tiktu izrādīta», tad sanāktu visai raiba viedokļu bukete.*

Jau tas vien, ka momentā, kad ideoloģiskajā frontē notiek nopietnas cīņas, pašu komunistu-juristu vidū nav kaut vai aptuveni vienota uzskata par tiesībām, parāda šī romantiskā stūriša īsteno nozīmi. Franču komunistus ar varu nācās izraidot no masonu ložām;⁴ vai nenāksies lietot tādus pašus piespiedu vai ultimativus līdzekļus pret juridiskiem romantikiem?

Es šeit nepakavēšos pie jēdziena «praktiskais ideālists», kas nozīmē cīnītāju par ideju, vienkārši — idejisku cilvēku, cilvēku, kas uzticīgs idejai. Tādu jēdzienu sajaukšana būtu necienīga vārdu spēle. Pavisam skaidrs ir objektīvā vai subjektīvā ideālisma jēdziens kā tāds, kas atvasina savu pasaules uzskatu no absolūtas vai relatīvas idejas primāta. Un jebkuri pussoļi bez žēlastības ved uz to pašu Romu, t. i., pie ideālistiska pasaules uzskata, kura «garīgais sākums ir pirmais un noteicošais». Visi vēl atceras strīdus sakarā ar dīcgenismu. Biedrs Lēnins šajā sakarībā nopietni brīdināja savā «Materiālismā un empiriokriticismā».* Pēdējā Eižena Dīcgena darbā*** mēs lasām: «Mēs tātad neesam ne materiālisti, ne ideālisti, *bet kā vieni, tā ari otri*, t. i., raugoties no kritiskās izziņas viedokļa, mēs noteikti esam *ideālistiskie materiālisti*. (Kās par blēnām! [P. S.]) Tomēr mēs vienmēr sevi saucam par kritiskiem natūrmonistiem.» Un tas tiek rakstīts brīdi, kad ideālistiskais pasaules uzskats sāk visnopietnāko kārāgājienu pret materiālismu. Viss Hāgas amsterdamešu miera kongresa⁵ buržuāziskais sektors pieder pie ideālistu sektes.

Taču juridiskā idille ir bīstamāka par visām citām. Tiešīzinātne jau pēc sava rakstura noskočo uz ideālismu. Un tagad, kad Bulgakovi, Berdajevi, Franki un citi ir

* Neviens no vairākiem maniem oponentiem neizvirzīja pretstatā manai viengabalainai koncepcijai savu paša jēdzienu vai izpratni, bet visi aprobežojās ar atsevišķu vārdu vai frāžu kritiku. Tas ir pats neauglīgākais un līdz ar to ari nederīgākais opozīcijas veids.

** Lēnins V. I. Raksti, 14. sēj., 229. lpp. Red.

*** Grāmatā «Materiālisms vai ideālisms?», kas iznāca Štutgartē 1921. g. Red.

nodibinājuši savu reliģiski filozofisko biedrību Berlīnē⁶, jebkuras tālākas runas ir liekas. Savā laikā Romā buržuāzijas pirmajā rītausmā (protams, vēl ne mūsdienu izpratnē) baznīcas priesterus nomainīja ar laicīgiem, juristiem, «sekularizēja» priesteru kastu. Tagad, buržuāzijas norietā, juristi atkal atgriežas baznīcas klēpī, «kanonizē» juristu kārtu, taču viņi saglabā ne vien savas laicīgās manieres, bet arī tieksmes. Viņi nav atteikušies no vecās pasaules; nē, viņi gatavojas jaunām kaujām. Lūk, tāpēc mums ir tiesības teikt par šo cietoksnī: Ceterum censeo, Carthaginem delendam esse. «So Kartāgas cietoksnī vajag noārdīt līdz pat pamatiem»⁷ pilsoņu karā, jo mūsu priekšā ir pilsonības (pareizāk, buržuāzijas) cietoksnis!

2

Kā zināms, līdz 1917. gada [Oktobra] revolūcijai visa sociāldemokrātiskā pasaule, aizmirstot sava skolotāja Marksā vārdus, kaut arī kritizēja buržuāzijas šķirisko valsti, tomēr pretnostatīja tai visu šķiru demokrātiju. 1917. gada oktobris Oktobra revolūcijā un b. Ķeņina grāmatā «Valsts un revolūcija» izvirzīja proletariāta diktatūru kā apspiesto šķiru šķirisko valsti. Soc. demokrātija jau sen nolādēja buržuāzijas šķirisko tiesu, bet ticēja šķirām pāri stāvošai demokrātijas tiesai. (Vācijas apvienotās s.-d.⁸ programma šo tiesu ar visu iedzīvotāju slāņu līdzdalību dēvē pat par — sociālistisku!) 1917. g. novembris radīja šķirisku proletariāta «tautas tiesu» [...]. *Par šķiriskām tiesībām* (pēc samērā daudzu domām, iekšējā pretruna) mēs nedroši ierunājāmies tieslietu darbinieku kongresā 1918. gadā. Bet, kad Tieslietu tautas komisariātā beidzot vajadzēja dot oficiālu atbildi uz jautājumu: «Kas, mūsu-prāt, ir tiesības», — mēs šo atbildi uz ātru roku formulējām ar vārdiem: «Tiesības ir *sabiedrisko attiecību sistēma* (vai, kas ir gandrīz tas pats: kārtība [P. S.]), kas (t. i., sistēma) atbilst valdošās šķiras interesēm (pareizāk, interesei), un [tādēļ] to aizsargā vai atbalsta valdošās šķiras organizēts spēks (t. i., pēc vispārēja noteikuma, valsts).»⁹

Kam mēs šeit uzķāpām uz varžacīm? Pirmām kārtām visiem, kas tiesību būtību meklēja ne pašās cilvēku savstarpējās attiecībās, bet gan fantāzijas jomā (katram juristam kā baronam ir sava fantāzija, bet līdz pat šim

laikam neeksistē kaut cik vienots tiesību jēdziens), ideo-
loģijas (dažādās taisnīguma «idejās») vai psiholoģijas
jomā (gribas un mērķa jomā), vai vienkārši likumā. Pē-
dējie («likumnieki») tomēr ir vistuvāk patiesībai, jo sa-
biedrisko attiecību *sistēmu* patiešām pašlaik galvenokārt
regulē ar likumu, vismaz vārdos. Bet tāpēc vēl likums ne-
kļūst nedz par visu tiesību vispārīgu izteiksmi, nedz par
ekskluzīvu un visvarenu tiesību regulētāju. Visiem šiem
mūsu pretiniekim nav vienota viņus apvienojoša uzskata,
bet ir viena kopīga iezīme, kas apvieno viņus pret mums:
tas ir tas, ka viņi tiesību saturu meklē cilvēku galvās, bet
ne viņu savstarpējās attiecībās.

Pašas būtiskākās domstarpības slēpjas *šķiriskuma pazīmē*. Mēs varētu samierināties ar tiesību definīciju kā «normu sistēmu» (vai tml.), kuras aizsargā attiecīgo sa-
biedrisko attiecību sistēmu utt. ar valsts kā šķiras organi-
zācijas spēku, lai gan mēs apstrīdam arī šo definīciju.
Taču, pamatojoties uz šķiriskuma pazīmi, mēs dosim pret-
sparu jebkuram citādi domājošam.

3

Par šķiriskām tiesībām! Strādnieku šķirai, proletariā-
tam — tas ir lozungs: par revolūciju. Kapitālistu šķirai,
buržuāzijai — tas ir kontrrevolūcijas lozungs. Bet lozungs:
vienkārši par tiesībām, — tas ir antirevolucionārs lozungs
(tātad revolūcijas laikā tāpat kontrrevolucionārs), kas
labākajā gadījumā revolūcijas vietā *noteikti* liek evolūciju.

Kas ir šķira? Savā «Lielajā ierosmē» b. Ķeņins rakstīja:
«Par šķirām sauc lielas jaužu grupas, kas atšķiras pēc to
vietas vēsturiski noteiktā sabiedriskās ražošanas sistēmā,
pēc to attiecībām (kas lielāko tiesu nostiprinātas un no-
formētas likumos) pret ražošanas līdzekļiem, pēc to lomas
darba sabiedriskajā organizācijā un tātad pēc to rīcībā
esošās sabiedriskās bagātības daļas iegūšanas veida un ap-
mēriem.»* Diemžēl šī definīcija man nebija pieejama, kad
es rakstīju savu grāmatiņu «Tiesību revolucionārā loma»**
utt. [...] Mēs nonācām pie tāda paša secinājuma, ka «šķiras

* Ķeņins V. I. Raksti, 29. sēj., 376. lpp. Red.

** T. i., grāmatu «Tiesību un valsts revolucionārā loma». Sk.
šī sēj. 314.—324. lpp. Red.

nosaka to lomu ražošanas procesā», «ražošanas līdzekļu sadalījums», «šī sadalījuma nostiprināšana ražošanas līdzekļu *privātā ipašuma tiesībās*». Kautskis, kā zināms, definejējis to citādi — ka šķiras nosaka interešu kopība, kas izriet no kopīga «ienākuma avota» un *cīņas par* produkta *sadalī*. Bez jebkādiem komentāriem mums kļūst skaidra starpība starp Kautska evolucionāro (antimarksistisko) un paša Markska revolucionāri dialektisko viedokli.

Bet, ja mēs šķiru cīņu izprotam kā cīņu par lomu ražošanā, par ražošanas līdzekļu sadalījumu vai pret *privātā ipašuma tiesībām* (bet tāda ir revolucionārā proletariāta šķiriskā interese!), tad šo *pamat tiesību*, šīs, kā saka Markss, visas sistēmas un tātad arī visu buržuāzisko tiesību «pivot» (ass)* šķiriskais raksturs neprasa tālākus pierādījumus.

Taču ne visi komunisti raugās uz šo lietu tā. Piem., prof. Reisners savā (kā teikt?) recenzijā par manu grāmatiņu** gavilē: «Pret savas definīcijas otro daļu (t. i., tās *šķirisko* raksturu [P. S.]) pats b. Stučka iebilst (tā, protams, ironija! [P. S.]) un pietiekami pilnīgi un pārlieciņoši. Viņš sniedz mums ļoti daudz piemēru par apspiesto [šķiru] radīto un pret *valdošās šķiras interesēm vērstas tiesību* revolucionāro *nozīmi*» utt. Seko tādu piemēru uzskaitījums kā parādnieku cīņa pret auglotojiem Romā, zemnieku cīņa pret muižniekiem Vācijā (zemnieku karš), Francijā (revolūcija), strādnieku cīņa par strādnieku likumdošanu utt. Bet vai tad Katilīnam Romā izdevās atcelt visus parādus? Vai tad fabriku likumdošana satrieca kapitālistu šķiras ražošanas līdzekļu *privātā ipašuma tiesības*? Vai zemnieki uzvarēja karā pret muižniecību Vācijā? Bet Francijā, kur viņi uzvarēja, — vai tad vēl turpināja pastāvēt feodālu šķiras kundzība pār zemnieku zemi? Lietas būtība ir tā, ka tiesības nosaka (vai nodrošina) ar valdošās šķiras valsts līdzekļiem un bez šīs aizsardzības tās pārstāj būt tiesības. Lai ilgi nemeklētu atspēkojumus Reisnera argumentiem, es minēšu tikai vienu citātu no grāmatas, kas nejauši nokļuvusi manās rokās. Šī grāmata (lekcijas) saucas: Prof. Reisners, Padomju konstitūcijas

* Markss K. Kapitāls, 1. sēj. R., 1973, 319. lpp. *Red.*

** T. i., recenzijā par grāmatu «Tiesību un valsts revolucionārā loma», kura bija publicēta izdevuma «Vestnik Socialističeskoi akademii» 1922. gada 1. numurā. *Red.*

pamati, 1920. g.*, un tur mēs lasām: «Ja privātīpašniekam atņem valsts aizsardzību, atceļ policiju utt., *kas uztur tā varu, šis ipašuma tiesibas izzūd.*» Kam šeit ticēt: 1920. g. Reisneram vai 1922. g. Reisneram, «kara komunisma» perioda Reisneram vai nepa perioda Reisneram? Juristam vēlākais atzinums atceļ agrāko. Tātad atkāpšanās?

Mēs varētu minēt vēl citus, kaut arī mazāk atklātus tiesību šķiriskās teorijas pretiniekus, bet tie atrodas ceļā uz šo uzskatu, *bet nevis atkāpjoties no tā.* Toties retumis tiesību šķiriskā rakstura atzinumu mēs sastopam jau arī buržuāziskos izdevumos (sk., piem., prof. Traiņina «Tiesības un dzīve»: «katrai šķirai — savas tiesības»). Tā ir liela uzvara. Jo līdz savas sakāves atzīšanai buržuāzija tiesību jomā nevar nostāties uz šķiriska redzes viedokļa, bet, gluži pretēji, tai ir lemta liekulība un divkosība.

4

Buržuāziskā revolūcija pasludināja filozofu dabiskās tiesības par cilvēka — pilsoņa pozitīvajām tiesībām. Dievišķo tiesību vietā tā lika vispārcilvēciskās tiesības. Iestenībā arī šīs tiesības izrādījās šķiriskas tiesības. Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācija iemiesojās buržuāzijas kodeksā (Code civil).¹⁰ Tā, protams, nebija apzināta krāpšana. Vismaz līdz tam laikam ne, kamēr šķiru cīņa ar proletariātu neatvēra viņai acis uz viņas varas patieso raksturu, jo «tikai sabiedrības vispārējo tiesību vārdā atsevišķa šķira var tīkot pēc vispārējas kundzības» (K. Markss, viņa Nachlass, I, 395).** «Buržuāzijas tragedija», ja varētu tā izteikties, ir tā, ka viņa pasludināja savu revolūciju par vispārcilvēcisku, savu varu — par visas tautas [varu], savas tiesības — par vispārdemokrātiskām [tiesībām], neapzinoties to, ka viņa pārstāv tikai savu

* 1920. g. profesors Reisners nebija tas cilvēks, kurš vēl tikai meklēja savu pasaules uzskatu, kas ir redzams no viņa kautrīgajiem vārdiem to pašu lekciju 88. lpp.: «Ja atļausiet man šai sakarībā sevi paslavēt, kas varbūt ir nedaudz nepiekājīgi, tad es tomēr pateikšu, ka *jūsu padevīgais kalps* bija vienīgais valststiesībnieks Eiropā, ja ne visā pasaule, kurš vēl līdz jebkādam apvērsumam, *par lielu izbrinu savai auditorijai*, attīstīja zinātni par valsti kā marksists.»

** Citāts no K. Marksa darba «Sakarā ar Hēgeļa tiesību teorijas kritiku. Ievads». Marks K., Hēgelis F. Cēl., t. 1, c. 425. Red.

šķiru, niecīgu mazākumu. Lūk, tāpēc liekulība, divkosība, runāšana pusvārdiem ir viņas tiesību pilnīgi objektīvas, imanentas pazīmes, sākotnēji pat pret viņas gribu. Šī krāpšana kļūst apzināta tikai pakāpeniski, saasinoties šķiru cīņai ar tautas vairākumu, darbalaužu šķiru.

Es savā grāmatiņā «Tiesību un valsts revolucionārā loma» parādiju, kā visi, pat labākie un patiesākie buržuāziskās tiesību zinātnes pārstāvji tāpēc nokļuva strupceļā un nevarēja nonākt līdz tiesību zinātniskai izpratnei, jo viņi nevarēja atzīt tiesību šķirisko raksturu. Sākotnēji tāpēc, ka viņi paši neapzinājās šķiru cīņu, bet vēlāk tāpēc, ka, atzīstot tiesību šķirisko raksturu, viņi *būtu atzinuši par likumigu* proletārisko revolūciju *kā buržuāzijas tiesību gāšanu* un strādnieku šķiras tiesību nodibināšanu.

Pavisam kas cits ir proletāriskās tiesības. Proletariāts cīnās par savu šķirisko interesu, apzinoties, ka viņa uzvara, kā milzīga vairākuma uzvara, nozīmē visas cilvēces uzvaru, jo viņa mērķis — visu šķiru likvidēšana un bezšķiru sabiedrības nodibināšana. Lūk, kur rodas viņa drosme par sludināt tiesības par *šķirisku kategoriju*.

Visa buržuāzijas juridiskās ideoloģijas vēsture spilgti apstipriņa šo secinājumu. Savā laikā buržuāziskā sabiedrība *teoloģijai* pretnostatīja *ideoloģiju*. Līdz ar pirmajiem kapitālisma asniem parādās jauna filozofija, tiesību filozofija, t. s. dabiskās tiesības. Sākums ir Itālijā (XIII gs.), tad pārlec uz Holandi (XVII gs. sākums), no turienes uz Angliju (XVII gs.), Franciju (XVIII gs.) un izbeidzas Vācijā (XIX gs. sākums). Vai nav dīvaini šādi jaunās ideoloģijas šaha gājieni? Un vai tā ir nejausība, ka šis ceļojums kā vietas, tā laika ziņā sakrīt ar kapitālisma dīglu attīstības kustību? Nē, tā ir vairāk kā dabīga, tā ir nepieciešama. Jo šī jaunā filozofija, šo jauno tiesību ideja ir tikai jaunas šķiras, kapitālistu, buržuāzijas šķiras topošā programma.

Dabiskās tiesības,¹¹ izņemot to atbalsis vācu pirmsrevolucionārajā filozofijā, izbeidzās līdz ar Lielo Franču revolūciju, kas pārvērtā šo filozofiju īstenībā, ieviesa jaunu «jābūtību» vai dabiskās tiesības kā pozitīvu momentu Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācijā, bet pēc tam arī [Francijas] civilkodeksā.

Dabisko tiesību ideoloģiju nomaina divi strāvojumi: *vēsturiskā skola*,¹² no vienas puses, dažādas *psiholoģiskās skolas*¹³ — no otras. Un šeit nav nekā nesaprotama. Vēs-

turiskā skola — tā ir kontrrevolūcijas vai antirevolūcijas pamatteorija. Pret *revolūciju* vēstures vārdā, tautas gara *evolūcijas* vārdā. Tāds bija vispār kontrrevolūcijas un tai skaitā vēsturiskās skolas dabiskais lozungs. Tā deva lielu ieguldījumu zinātnē jau tāpēc vien, ka pārstāvēja šķiras intereses, kaut arī uzvarētas vai bojā ejošas, bet pārstāvēja tās *patiesi* un *atklāti*.

Bet ar ko buržuāzija nomainīja savu dabisko tiesību teoriju? Jaunai teorijai viņai nebija un nevarēja būt cita avota kā tikai individuāla ideoloģija, «normāla pilsoņa» psiholoģija. Psiholoģiskā skola ir klasiskā skola tādai sabiedrībai, kas dibināta uz individuālisma un privātīpašuma principiem.

5

Es teicu, ka mēs šķiriskā viedokļa atzīšanas gadījumā varētu samierināties ar formulu «normu sistēma» «attiecību sistēmas» vietā vai drīzāk gan, papildinot ar to pēdējo. Istenībā mēs uz šādu samierināšanos neesam noskaņoti, bet paliekam nesamierināmi līdz galam. Taču mūsu viedoklis nebūt neizslēdz likumu, t. i., normu. Gluži otrādi, mēs runājam par valsts varai (savā kopumā) piederošo likumdošanas monopolu. Tikai ne katrs likums rada tiesības, t. i., realizējas attiecību sistēmā, un likumā ir izteikta ne katra attiecība, kas tomēr tiek atzīta par tiesību un kā tāda tiek aizsargāta. Tas ir viens apsvērums. No otras puses, attiecību sistēma veido, pēc mūsu domām, materiālo, *objektīvo* elementu, t. i., tiesības objektīvā nozīmē. Bet to likumiskā forma, likums, norma vispār ir tikai subjektīvais elements. Kā zināms, buržuāziskā zinātne, gluži otrādi, par tiesībām objektīvā nozīmē sauc normu, bet par tiesībām subjektīvā nozīmē to regulētās tiesiskās attiecības. Lūk, mūsu domstarpības. Mēs stāvam uz *dažādiem poliem* arī šajā jautājumā.

Abas šīs puses, bez šaubām, var novērot katrās reālās tiesībās, t. i., tiesībās, kuras regulē cilvēku sabiedriskās attiecības, t. i., apvieno viņas vienotā sistēmā, vienotā kārtībā. Šīs pamata tiesības ir tās, ko buržuāzija sauca par civiltiesībām. Tās ir vispār tiesību *mērkis*, kurām viss pārējais, «visa tiesiskā virsbūve» ir līdzeklis, neskatoties uz to, ka buržuāziskai sabiedrībai tas varēja šķist otrādi.

Taču mēs vienlaikus sakām, ka attiecību sistēma ir materiālais, normu sistēma — ideālais, idejiskais tiesību elements. Bet jautājums par primātu šeit ir starp materiālo un idejisko pusi, starp esamību un apziņu. Protams, mēs šajā jautājumā esam par *materiālās puses primātu*. Ar sabiedriskajām attiecībām mēs, sekojot Marksam, saprotam cilvēku savstarpējās attiecības ražošanas un maiņas procesā. Nemot vērā šī jautājuma svarīgumu, mums, kaut arī mēs riskējām kļūt vēl garlaicīgāki, jāpakavējas pie tā nedaudz sīkāk. Bet materiālā puse galīgi uzvarēt var, tikai noskaidrojot pilnīgi tiesisko attiecību ekskluzīvo raksturu, to ārkārtējo daudzpusību.

6

Kā zināms, K. Markss priekšvārdā «Kritikai»* *ipašuma attiecības* sauc tikai par *ražošanas attiecību juridisko izteiksmi*.** Šo vietu jaunizceptais vācu s.-d. profesors Kunovs tā arī paskaidro: «Ražošanas attiecības un *ipašuma attiecības*, saskaņā ar Marksu, nav paralēlas, pavisam dažāda veida attiecības, bet no tiesiskā viedokļa ražošanas attiecības vienlaikus ir arī *ipašuma attiecības*.»*** Bet Markss [savā darbā] tūlit pat tālāk runā par juridiskām formām kā ekonomiskās bāzes virsbūvi, t. i., par tām pašām ražošanas attiecībām. Kā to lai saprot?

Šīs parādības izskaidrojums meklējams jebkuras tiesiskās attiecības divkāršajā, pat trīskāršajā raksturā: no vienas puses, tā ir sabiedriskās attiecības *konkrētā forma*, sociāla parādība, bet, no otras puses, tā ir arī sabiedriskās attiecības *abstraktā forma*, sociālās parādības *likumiskā forma*. Kunovs, piem., runā par «sociālo, t. i., sabiedrisko, tiesisko kārtību», no vienas puses, un par «valstiskām kodificētām tiesībām» — no otras. No tā izriet nejaušā popularitāte, ko iemantojusi Štammlera frāze, ka ekonomiskā attiecība — tas ir satus, bet tiesības — forma vai, kā pie mums saka, — «ikkatrai ekonomiskai attiecībai ir savs tiesiskais apvalks». Nē, tās ir *divas* vienas un tās pašas

* T. i., priekšvārdā grāmatai «Par politiskās ekonomijas kritiku». *Red.*

** *Markss K., Engelss F.* Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj. R., 1979, 543. lpp. *Red.*

*** Citāts no H. Kunova grāmatas «Marksistiskā vēstures, sabiedrības un valsts teorija». *Red.*

attiecības* *formas*, kuras nesakrīt vai katrā ziņā sakrīt ne vienmēr.

Ipašuma attiecības konkrētā forma pilnībā sakrīt ar ražošanas attiecību, un arī *otrādi*. Tāpēc tam secinājumam, kuru no šīs K. Marksas definīcijas izdara revizionists Ku-novs par tiesiskās kārtības, sabiedriskās iekārtas tīri mehānisku piemērošanos attiecīgajam ražošanas veidam, ir maz kas kopīgs ar marksismu. Ja ir pie varas nostājusies līdz šīm ekspluatēta šķira un faktiski atcēlusi attiecīgo. Ipašuma sistēmu, tad, gluži otrādi, reizē ar ipašuma attiecību reālām izmaiņām mainās arī ražošanas attiecības.

Šo domu par divām formām mēs atrodam jau Marksas «Kapitālā» (I, 53): «Lai šīs lietas varētu attiekties viena pret otru kā preces, preču ipašniekiem jāattiecas vienam: pret otru kā personām, kuru griba rīkojas ar šīm lietām: tādējādi viens preču ipašnieks tikai ar otra gribu, tātad katrs no viņiem tikai ar viena tiem abiem kopēja gribas. akta palīdzību var piesavināties cita preci, atsavinot pats savu. ... Šī juridiskā attiecība, kuras forma ir *ligums*, — *vienalga*, vai tas ir ar likumu nostiprināts vai ne, — ir gribas attiecība, kurā atspoguļojas ekonomiskā attiecība. Šās juridiskās jeb gribas attiecības saturu** dod pati ekonomiskā attiecība ... Personu raksturīgās ekonomiskās maskas tikai personificē ekonomiskās attiecības, stāvēdamas pretim viena otrai kā šo attiecību nesējas.»*** Ja šīm citātam pievieno vēl to vietu, kur Markss runā par līgumu starp strādnieku un kapitālistu kā «kapitālistiskās» attiecības *formālu* norisi, formālu «realizāciju» (formelle *Vermittlung*),**** tad pirmām kārtām kļūst skaidra Marksas doma, kad viņš par ražošanas attiecībām runāja kā par ipašuma attiecībām, t. i., kā par ipašuma *tiesībām*, jo viņam maiņas attiecība juridiskā valodā arī ir tiesiska attiecība, līgums, kā līgums savukārt ir arī formāla (bet pilnīgi konkrēta) kapitāla attiecības realizācija. Bet, no otras puses, Markss tūlīt pat tālāk pretnostata šo konkrēto formu tās abstraktai formai, *likumam*. Šī abstraktā likuma forma var būt visai atšķirīga no konkrētās formas.

* Domāts — ipašuma attiecību. *Red.*

** Šī sakritība reāli pastāv tāpēc, ka preču maiņa ir dotās sabiedrisko attiecību sistēmas raksturīga iezīme.

*** Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 87. lpp. Kursīvi P. Stučkas. *Red.*

**** Turpat, 328. lpp. (P. Stučka, tulkojot «Kapitāla» 1. sējumu, vārdu «*Vermittlung*» tulkojis kā «norisināšanos», t. i., norisi.) *Red.*

Bet bez šīm divām formām ir vēl *trešā forma*, izmantojot Petražicka modes vārdu, *intuitīvā forma*. Tas ir psihiisks pārdzīvojums, kāds sakarā ar to vai citu sabiedrisko attiecību noris cilvēkā, šīs attiecības vērtējums no taisnīguma, iekšējās tiesiskās apziņas viedokļa vai tml.

Sīs trīs sabiedriskās attiecības realizācijas *formas* šķiru sabiedrībā sākotnēji vairāk vai mazāk *sakrīt*. Tās sāk nosķirties tikai pakāpeniski, pie kam notiek pastāvīga šo formu mijiedarbība. Esamība (konkrētas sociālas formas veidā) atspoguļojas atsevišķu indivīdu vai veselas šķiras *apziņā* (III forma vai tiesību ideoloģija) un caur šo apziņu iedarbojas uz abstrakto formu (likuma veidā), kura savukārt regulē vai tiecas regulēt I formu. Un šīs pēdējais apstāklis ir pati raksturīgākā tiesisko parādību iezīme.

Bet kur šajā gadījumā meklēt tiesību materiālās puses objektīvo momentu — vai pašā sabiedriskā attiecībā (I forma) vai apziņā (ideoloģijā), vai, beidzot, sociālās attiecības un ideoloģijas (I un III formas) «fiksācijā» likumā (II forma)? Man šķiet, nevar būt divu domu, ka atbilde ir tikai viena: *pirmajā formā*, t. i., pašā sabiedriskā attiecībā kā veselas sistēmas, veselas šādu attiecību kārtības daļiņā. Pieņemsim, ka veselā virknē spoguļu (taisnu, greizu, garenu utt.) atspoguļojas zināma parādība. Vai tad mēs šo parādību definēsim, vadoties no visu šo atspoguļojumu vidējiem rādītājiem, bet ne pēc pašas šīs parādības?

Ir brīži, kad cilvēki iztieki bez II formas, t. i., bez likumiem. Piem., pirmie feodālās tiesas lēmumi vai arī pirmie proletāriāta diktatūras tautas tiesas lēmumi. Abos gadījumos gandrīz pilnīgi nebija likumu, lai gan pēdējā gadījumā tiesnešu un cilvēku galvās vēl eksistēja vecie likumi.

Konkrēta tiesiska attiecība, kā raksta Markss, vienlaikus ir arī ekonomiska attiecība, t. i., ražošanas (vai maiņas) attiecība. Tātad visādi prātojumi par to, ka *ikkatrāi ekonomiskai attiecībai* «ir savs juridiskais *apvalks*» (šādus teicienus var dzirdēt «labākās marksistiskās ģimenēs»*), pamatojas uz pārpratumu. Bet vēl lielākā pārpratumā

* P. Stučka te ironizē par revizionistiem. *Red.*

ieslīgst tie, kas no iepriekšminētā Marks «Kapitāla» citāta izsecina, ka «šim saturam (ekonomiskajai attiecībai) Marks *prestata* juridisko *formu*, kas pēc viņa domām, ir gribas attiecība utt.». Nekāda prestatījuma šeit nav, jo tikai abstraktā analīzē preces (pašas) mainās pret precēm (lietas pret lietām), bet reālajā dzīvē arī šī ekonomiskā attiecība ir attiecība starp cilvēkiem, bet *jebkura attiecība starp cilvēkiem* ir gribas attiecība. Vienā gadījumā tā tiek apskatīta no ekonomiskās puses, no atsevišķu cilvēku materiālo vajadzību viedokļa, otrā gadījumā — no tiesiskās puses, t. i., no vispārējās tiesiskās sistēmas viedokļa. Bet Marks tur tiešām ir pretnostatījums vārdos: «*vienalga, vai tas (līgums [P. S.]) ir ar likumu nostiprināts vai ne?*», t. i., vai tas atbilst likuma formai (abstraktai formai) vai ne. B. Bermans (Sverdlova Komunistiskās Univ. Raksti, Nr. I., no kurienes nemts šis citāts) šo otru prestatījumu pārnes uz pirmo. Ūn tas pilnībā atbilst viņa no antirevolucionāriem revizionistiem neapzināti pārņemtam uzskatam, ka «tiesiskās reglamentācijas smaguma centrs *meklējams agrāk radušos sabiedrisko attiecību aizstāvēšanā un aizsardzībā*. Viņš zina tikai «tiesību (dotajā gadījumā likuma [P. S.]) atpalikšanu no dzīves», bet ne tiesību un likuma «revolucionāro lomu» jaunas šķiras uzvaras momentā. Tas izskaidrojams ar stindzinoši tīro ekonomismu un autora izvairīšanos no tiesību šķiriskās izpratnes, t. i., no patiesa novērtējuma došanas šķiru cīņas nozīmei.

Taču ne *katras* gribas attiecība starp cilvēkiem ir tiesiska: tikai tā, kas ietilpst aizsargājamā attiecību sistēmā. Aizliegts līgums var tikt noslēgts, bet tas *nav tiesiska attiecība*, tās ir *nevis tiesības*, bet var būt pat noziegums. Bet, starp citu, tai pašā laikā tas var būt ekonomiska attiecība. Tāpēc mēs arī runājam *par* sabiedrisko attiecību *veselu sistēmu* vai kārtību.

8

Kā zināms, vairākums juristu-teorētiķu tiesību veidotāju tiesību avotu saskata kaut kādā *gribā*. Šīs gribas paudējs un tās raksturs laika gaitā ir būtiski mainījušies: dievs,

* Marks K. Kapitāls, 1. sēj., 87. lpp. Red.

augstākā būtne, absolūtā ideja, tautas gribas (tautas gars), līguma griba (Contract social), kolektīvā griba, individuālā griba. Lūk, kāda ir mūsu pretinieku nometne! Kas viņus apvieno? Viņus apvieno tas, ka viņi tiesību avotu meklē cilvēku galvās, svešu iedvesmu, iedzimtu ideju, vienkārši visa tā veidā, kas pazīstams ar nosaukumu ideoloģija.

Starp viņiem ir marksisti un pat komunisti. Pēdējie klaja pārpratuma dēļ. Pie mums mīl atklāt Amerikas, tikai ne tur, kur īstā Amerika atrodas. Un, ja *veco* voluntāto teoriju* kritika ir jau kļuvusi lieka, tad gribas jautājuma noskaidrošana joprojām aktuāla, kaut vai tādēļ, lai atvērtu acis tiem, kam pēc visa sava revolucionārās domāšanas veida jābūt kopā ar mums, bet kas pārpratuma pēc vilkās astē «voluntistiem». Bet pieķeršanās gribas teorijām dažreiz novēd līdz smiekligumam. No tā paša Marks citāta, kuru es jau apskatīju sīkāk, pamatojot mūsu uzskatu par tiesisku attiecību kā gribas attiecību, taisa sekojošu secinājumu: «Juridiskā forma, kura pēc viņa (Marksa [P. S.]) viedokļa ir sabiedrībā eksistējoša gribas attiecība starp cilvēkiem, kas var izpausties gan kā tieša pakļaušanās sabiedrības valdošās daļas individuālai (vai, kā mēs tagad sacītu, *individuālās uzvedības*) gribai, gan kā brīvprātīga vienošanās starp divām vai vairākām individuālām gribām, individuāliem vienā kopīgā gribas aktā (līgumā), kuru sabiedriskā vara aizsargā pret pārkāpumiem.»** Nelaiķis Markss bija pieradis pie tādiem viņam piedēvētiem izdomājumiem, kuriem viņš nebija devis nekāda pamata, bet šis izdomājums tieši vērsts uz to, lai apgāztu *šķirisko viedokli*, aizvietojot to ar «sabiedrisko». Arī citi cīteja šo vietu, un tas viss tikai šā vilinošā, nesaprotamā «gribas akta» dēļ.

Interesanti, ka tajos pašos «Rakstos» blakus ir otra gribas teorijas piekritēja b. Vegera (V. I. V.) raksts, kurš ar sajūsmu runā par valsti (kā gribu), kas rada tiesības, «par gribu kā katru sabiedriskā procesa, tai skaitā arī *ražošanas attiecību, virzošo spēku*», «par gribu kā *šķiru cīņas izejas punktu*» utt. Arī viņš ir pret *šķirisko tiesību* teoriju. Bet kas viņam kopīgs *ar savu žurnāla kaimiņu*

* Sk. 134. piezīmi. *Red.*

** J. Bermans. Sverdlova Kom. Univ. Raksti, Nr. 1., 29. lpp.

b. Bermanu? Tikai — žurnāla kopība. Es viņu*, lai gan viņš asi pretojas šķiriskai tiesību teorijai, uzskatu par mūsu nākamo sabiedroto. Bet viņam tā vietā, lai kaut kāda acīm redzama pārpratuma dēļ «ekonomisko fetišismu» meklētu pie manis, ir jāpaskatās turpat savu acu priekšā, kur tiek pasniegts vistīrākais ekonomisms un juridiskais sociālisms, revolūcijas nomaiņa ar *evolūciju*: «Tagad vairs nav nekādu šaubu, ka tradicionālais ražošanas līdzekļu īpašuma formu iedalījums *divās pretējās* un *absolūti at-*šķirīgās grupās — *individuālajā* un *kolektivajā īpašumā* — neiztur nekādu kritiku. *Kolektīvais īpašums* un *individuālais īpašums* ir tikai... tiesisko institūtu galējie attīstības poli! utt.**

Bet vajag māzliet pataustīt šo skaisto nepazīstamo, par kuru visi saka: gribas jēdziens. «Seit mēs sastopamies ar hipotēzi, kura psiholoģijā ir gandrīz vispārpieņemta un līdz kurai visos laikos, acīmredzot neapzināti, ir nonācis cilvēces veselais saprāts, konkrēti — hipotēzi *par gribu kā mūsu rīcības cēloni*. Tieki atzīts, ka starp asociācijas procesu un rīcību vēl notiek *gribas* kā īpašas patstāvīgas garīgas spējas iedarbība. Ideju asociācija sniedz tikai motīvus, bet griba izvēlas jebkurus no tiem... Fizioloģiskai psiholoģijai *nav nekādas vajadzības pieļaut* kādu papildu un *pavisam hipotētisku psihiskās dzīves faktoru*... Fizioloģiskā psiholoģija visus psihiskos procesus izskaidro neatkarigi no šīs hipotēzes.»***

Es, protams, nepiedāvāju izņemt no apgrozības iesakņojušos vārdu «griba», bet iesaku neaizrauties ar šādu hipotēzi, pie tam vēl *pārnestā nozīmē*. Mums ir jēdziens apziņa, kuru nosaka esamība (piem., šķiras intereses). Man šķiet, ka mūsu mērķiem ar to pietiek. Bet šķiras griba? Vai tā nav vienkārša šķiras locekļu «gribu rezultante»? Vai šķiras *kolektīvā* griba? Kam vajadzīgas šādas fikcijas? Sabiedriskām parādībām nav piemērojamas abstraktas, piem., matemātiskas formulas. Mēs kategoriski sakām, ka šķiras apziņu pauž nevis šķiras locekļu kopuma *īdeoloģija*, bet gan tās *avangarda* ideooloģija. Vēl krasāk šo domu formulēja Markss vēstulē Engelsam: «Es

* T. i., V. Vegeru. *Red.*

** [Sverdlova Kom. Univ.] Raksti, [Nr. 1], 38. lpp. Biedru Bermanu glābj viņa aizsargkrāsa: galēji filozofiska un tādēļ nepopulāra valoda.

*** Prof. Cigens. Fizioloģiskā psiholoģija, 236. lpp.

paskaidrošu īsi un skaidri: savu proletariāta partijas pārstāvju mandātu mēs neieguvām ne no viena cita kā *paši no sevis*, bet šo mandātu apstiprina nedzirdētais naids, kādu mums veltījušas visas vecās pasaules frakcijas un partijas.»*

Ja mēs atzīstam, ka griba ir tikai hipotēze un pēc būtības lieka hipotēze, tad mums, dabiski, šis jēdziens un tas, kas ir ap to, jāsadala sastāvdaļas (sajūtas, priekšstati, ideju asociācijas, rīcība), un doma kļūs daudz skaidrāka. Mēs vienkārši no gribas pāriesim pie psiholoģijas un ideoloģijas.

9

Psiholoģijas zinātne ir izdarījusi buržuāzijai kā šķirai lielus pakalpojumus. Un šos pakalpojumus viņa izdarījusi apgriezti proporcionāli viņas pašas panākumiem, tieši ne kā fizioloģiskā psiholoģija, t. i., tā visnospētnākā doktrīna, kura pagaidām atrodas tikai attīstības pirmajā stadijā un kurai jākļūst par vienīgo psiholoģijas zinātni, bet gan visādu spekulatīvu, autonomu u. tml. psiholoģiju veidā, līdz pat šarlatāniskai salonu plāpāšanai par dažādām juteklisko un superjuteklisko pasauļu tēmām.** Tā nāca parīgā politiskajai ekonomijai, socioloģijai, kā arī tiesību zinātnei. Šeit tā figurē vai nu kā individuālā psiholoģija (pazīstamā robinsoniāde, normāla filistra psiholoģija), vai kā līguma psiholoģija (divpusīgie psiholoģiskie pārdzīvojumi, kurus *izgudrojis* jurists Petražickis), vai kā dziļi reakcionāra masu psiholoģijas skola (sal., piem., Sigele). Pirmā agrāk runāja par Robinsonu uz neapdzīvotas salas. Tagad tā ieguvusi abstraktāku veidu: «Tiesības ir tās normas, saskaņā ar kurām *darbotos cilvēki*, ja viņus vadītu

* Cītēta 1859. g. 18. maija vēstule. *Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 29, c. 355. Red.*

** To, cik grūti novilk robežu starp zinātni un vienkāršu salona plāpāšanu, rādis mazs piemērs. *Pazīstamais* Vīnes prof. Z. Freids lielās ar to, ka viņš *izgudrojis* jēdzienu «libido», t. i., visu dziļu enerģiju, apskatāmu kā kvantitatīvu lielumu, kurām ir sakars ar to, ko var apzīmēt ar vārdu «mīlestība». Šeit viņš pieskaita arī sievietes (dzimuma), vecāku, tuvāko mīlestību un, jādomā, arī pederastiju utt. Vai tad tas nav tipisks buržuāzisks zinātnieks? Bet kur organismā **lai** meklē šīs visaptverošās dziļas centru?

tikai tiesiskais motivs» (Magaziners). Tātad kaut kādā bezgaisa telpā, «ārpus sabiedrības». Skatoties pēc tā, no kādas grupas šis Robinsons tiek ķemts — vai no rantjē, finansistu, rūpniecības vai zemkopības kapitālistu vides —, tiek iegūta arī tipiska tiesību teorija. Sevišķi spilgti tas saskatāms krimināltiesībās, bet ir arī civiltiesībās un valststiesībās. «Sic volo, sic jubeo» (Tā es gribu, tā arī pavēlu) vai «manai iegribai nepretojies» utt. Pie tās pašas psiholoģijas pieskaitāma arī individuālā ideoloģija. Šī psiholoģija ir tālāk modernizēta Petražicka darbos, kurš, neatradis zinātnē divpusīgus psihiskus pārdzīvojumus, tos vienkārši izgudroja. Kas gan cits tas var būt, ja ne buržuāziskā līguma psiholoģiska abstrakcija. Un, protams, tā nav nejaušība, ka to izgudroja kadets*. Visa šī buržuāzisko vadoņu plejāde, kas augusi marksisma studijās,** kā Strūve, Petražickis, Novgorodcevs utt., kuri tik pareizi, pēc sava prāta ir sapratuši tīrā ekonomisma teoriju¹⁴ (viņi to sauc par marksismu), ka mūsu vientiesiši ar aizkustinājumu runā viņiem pakaļ: «Petražicka (vai kāda cita) viedoklis ir tāds, ka vairāk nav ko vēlēties.» Un, kad viņi, kā tas pats Petražickis, saldi vilina — «starp vēsturisko materiālismu un manu mācību nav tādas neatbilstības un tās savstarpēji viena otru neizslēdz, gluži otrādi» utt., tad atrodas marksisti, kuri uzķeras uz šās makšķeres. «Mēs neesam pienācīgi novērtējuši *psiholoģisko faktoru*,» saka prof. Reisners, viens no Petražicka adeptiem, un, lai mīkstinātu iespāidu, piebilst: «kā ekonomiskā faktora *atspoguļojumu*. Pēdējā doma nav sevišķi skaidra, nerunājot jau nemaz par atgriešanos pie «faktoru teorijas»¹⁵, kuru marksisms sen atmetis. Bet tūliņ pēc tam tiesības izskaidro psiholoģiski kā «iekšēju pārdzīvojumu». Vēl atliek īsumā pakavēties pie «masu psīhes» teorijas, kas radījusi masu dvēseles, pūļa dvēseles fikciju. Nenoliedzot ne iedvesmu, ne vispār cilvēku, kas veido masu vai pūli, savstarpējo ietekmi, mēs, protams, noraidām tādu «sabiedrības dvēseles» fikciju. Sapulcē, kur, teiksim, puse ir kapitālistu, puse — apzinīgo proletāriešu, katrai aģitācijas runai ir vismaz divas dvēseles. Un vai tas nav kaut

* Buržuāziskās kontrrevolucionārās Konstitucionāli demokrātiskās (kadetu) partijas pārstāvis. *Red.*

** T. i., savas politiskās darbības sākumā veidoja «legālā marksisma» strāvu. *Red.*

kas līdzīgs bankrotam, ja viens no redzamākiem šīs skolas pārstāvjiem (M. Dongall. *The grand mind.** Cambridge, 1920) raksta: «Nepieciešams nosacījums, lai no cilvēkiem, kas nejauši sapulcējušies pūlī, izveidotos *kaut kas līdzīgs masai* psiholoģiskā nozīmē, ir tas, ka atsevišķiem cilvēkiem jābūt *kaut kam kopīgam, interešu kopībai* pret *kaut kādu objektu*, viendabīgam jušanas virzienam attiecīgajos apstākļos un zināmai spējai savstarpēji ietekmēties. *Jo stiprākas šīs kopības*, jo vieglāk no atsevišķiem indivīdiem veidojas *psiholoģiskā masa.*» Tas skan kā sliktā psiholoģiskā esperanto valodā iztulkota šķiras intereses teorija vai sociālisma teorija. Uz tādu psiholoģiju pamata uzbūvēt izturīgu tiesību teoriju nav iespējams.

10

Prof. Reisners savā vairāk vieglprātīgā nekā pamatīgā recenzijā** «aprēja» (vecās «Russkaja pravda» izteiciens) mani par manu darbu. Viņš cenšas pierādīt, ka mūsu tiesību definīcija it kā runājot pretī Marksam un Engelsam, jo «tiesības kā nekā ir ideoloģija». Lai varētu uzstāties kritiķa lomā, vispirms vajag saprast to, kas ir kritikas priekšmets. Prof. Reisners nesaprata vai negribēja saprast mūsu viedokli, jo tas ir tieši pretējs Petražicka teorijai, kuru viņš aizstāv. Stāvot uz diviem pretējiem poliem, ir grūti pareizi saskatīt kritikas objektu.

Savā recenzijā prof. Reisners atsaucas arī uz Engelsu, bet viņš nav trāpijis uz tiem citātiem, kuri attiecināmi uz viņa gadījumu. Engelss «Anti-Dīringā» runā par veco iemīloto ideoloģisko metodi, «*kuru sauc arī par aprioru un saskaņā ar kuru kāda priekšmeta īpašības izzina, nevis tās atklājot pašā priekšmetā*, bet tās logiski atvasinot *no priekšmeta jēdziena*. Vispirms no priekšmeta iztaisa sev priekšmeta jēdzienu; tad apgriež visu ar kājām gaisā un *pārvērš priekšmeta attēlu, tā jēdzienu par paša priekšmeta mērauklu...* Sāds ideologs konstruē morāli un tiesības nevis no patiesajām viņa apkārtnē dzīvojošo cilvēku sa-

* Dižais gars. *Red.*

** T. i., recenzijā par P. Stučkas grāmatu «Tiesību un valsts revolucionārā loma». *Red.*

biedriskajām attiecībām, bet no jēdziena...»* utt. Šo vietu Reisners klusējot apiet, bet pēc Bernšteina un Ko receptes pretnostata «jaunajam» «Anti-Dīringā» laika Engelsam vēlāko Engelsu. Ak vai, tāds pretnostatījums izrādījās neveiksmīgs. Tajās pašās vēstulēs, uz kurām atsaučas Reisners (b. Adoratska grāmatā)**, un konkrēti 1893. g. 14. jūlijā vēstulē mēs lasām: «Ideoloģija ir process, ko veic tā saucamais domātājs — kaut gan ar apziņu, bet ar maldīgu apziņu. Patiesie ierosinātāji spēki, kas izraisa viņa kustību, paliēk viņam nezināmi, pretējā gadījumā tas nebūtu ideoloģisks process. Viņš tātad rada sev priekšstatus par neīstiem vai šķietamiem ierosinātājiem spēkiem. Tā kā runa ir par domāšanas procesu, tad viņš arī atvassina tiklab tā saturu, kā arī formu no tīrās domāšanas — vai nu no savas paša, vai arī no savu priekšteču domāšanas.»*** Bet tālāk viņš runā par «tiesisko sistēmu... vēstures šķietamību», kas «apmulsina cilvēku vairākumu».**** Sie vārdi pierāda, kāpēc tiesību revolūcija atnāca pēdējā, bet ka tā tomēr un neizbēgami atnāca pēc tam, kad marķisms un proletāriskā revolūcija kaut daļēji atvēra mums acis uz «patiesajiem veicinošiem cēloņiem». Mēs atmetām senču melus un rēgus un kērāmies pie pašu sabiedrisko attiecību un to sistēmas kā tiesību saturu un formas izpētes.

Kad mēs slēdzām vecās tiesas un uzdevām strādniekiem pašam «spriest tiesu» (tiesas spriešanu), tad man ne vienu reizi vien nācās atgādināt, ka viņiem ir darišana ar visparastākajām cilvēku savstarpējām attiecībām, kuras ir saprotamas visiem. Protams, viņu tiesiskā apziņa vēl pārsvarā balstījās uz veco buržuāzisko ideoloģiju, bet vienlaikus viņiem izstrādājās jauna tiesiskā apziņa, t. i., no jebkuras [vecās] ideoloģijas brīva, savas, *uzvarējušās šķirras intereses apziņa*, t. i., aizvien pareizāka *«veicinošo cēloņu apziņa»*. Masas vieglāk pārvarejā [buržuāzisko] ideoloģiju nekā *«zemes sāls»* — inteligēnce.

Bet kur šeit bāze, kur virsbūve?

* Engelss F. Anti-Dīrings. R., 1978, 100. lpp. Kursīvi P. Stučkas.
Red.

** T. i., V. Adoratska redīģētajā K. Marksā un F. Engelsa «Vēstuļu izlase». Red.

*** Marks K., Engelss F. Vēstuļu izlase. R., 1952, 406. lpp. Red.
**** Turpat. Red.

K. Markss savā «Kapitālā» dažādas ekonomiskās kategorijas apskata kā abstraktas. Viņam «zeme», «kapitāls», «preces», «darbaspēks» utt. paši atrodas darbībā, apmaiņās, akumulējas, dod renti, peļņu utt. Bet vienlaikus K. Markss kā šo abstrakto kategoriju personifikāciju izseicina viņu īpašniekus — zemes īpašnieku, kapitālistu, preču īpašnieku, strādnieku, kuri kapitālistiskās saimniecības sistēmā (viņš runā tikai par to) stājās savstarpējās attiecībās, t. i., gribas attiecībās, kas no šīs pušes ir tiesiskās attiecības. Savā sen iznākušajā grāmatīņā («Partiesību sociālo funkciju»)* Renners izsaka domu, ka Markss šeit attīsta veselu tiesību sistēmu. Taču mūs neinteresē šis jautājums, bet tas paskaidrojums, kurš te, kā mēs jau redzējam, dots [Politiskās ekonomijas] «Kritikas» frāzei, un konkrēti, ka tiesiskā attiecība (piem., īpašums) ir tikai ražošanas (un pievienosim — mainas) attiecības juridiska izteiksme. Sei ir runa par to, ko sauc par civiltiesībām visplašākajā nozīmē — (pēc mūsu domām, kā privātās, tā arī publiskās saimnieciskās tiesības) kā *pamattiesībām*. Interesanti būtu izsekot tam, kā uz šīm tiesībām raudzījās K. Marksā «juridiskie» skolotāji un laikabiedri. Piem., Gumplovičs tieši izcel privāttiesības kā pamata tiesiskās attiecības. Ievadā «Kritikai» Markss šīm pamattiesībām pretstata to aizsardzības, aizstāvēšanas formas (justīciju, policiju u. tml.).

Salīdzinājums par bāzi un virsbūvi K. Marksam iepatīkās kā *tēlains izteiciens*, bet ne viņš to izgudroja (sk. viņa «Virsvērtības teorijas»). Viņš un Engelss ne visai konsekventi izmanto šo ainu. «Kritikā» Markss runā par sabiedrības ekonomisko struktūru (ražošanas attiecību kopumu) kā par reālu bāzi, uz kurās paceļas juridiskā un politiskā virsbūve utt. Zemāk viņš paskaidro šo «milzīgo virsbūvi» kā «*cilvēku apziņas un ciņas*» juridiskas, politiskas, reliģiskas utt., ar vienu vārdu, ideoloģiskas formas. Savā «18. brimērā» viņš raksta: «Virs dažādām īpašuma formām, virs sociāliem eksistences apstākļiem paceļas vēsela dažādu un īpatnēju jūtu, ilūziju, domāšanas veidu un pasaules uzskatu virsbūve.»**

* Grāmata iznāca 1904. g. Red.

** Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 453. lpp. Red.

Viņa «Virsvērtības teorijās» (1. sēj., 242. lpp.) mēs sastopam frāzi, ka pretstati materiālajā ražošanā dara nepieciešamu *virsbūvi* — *ideoloģiskās kārtas**. Engelss «Anti-Dīringā» runā par cilvēku dzīves apstākļu, *sabiedrisko attiecību, tiesisko un valsts formu* izpēti *saistībā ar to ideoloģisko virsbūvi***. Katrā ziņā ir grūti pieļaut, lai Marks un Engels acu priekšā šeit būtu daudzstāvīgas savrupmājas filistriski arhitektoniska aina, kur uz stingra «pamata» paceļas reāli pirmais, otrs utt. stāvi.***

Man šķiet, ka Marks acu priekšā bija vienkārši viņa filozofisko vārdu par esamību un apziņu tēlaina izteiksme. Ne vairāk, bet arī ne mazāk. Bet ekonomiskās attiecības (abstrakcija) un tiesiskās attiecības kā to konkrētās, tiesiskās izpausmes, t. i., *kā cilvēku sabiedrisko attiecību konkrēta sistēma*, pieder pie bāzes, bet viņu abstraktā forma (likums, ideoloģija utt.) — pie virsbūves.¹⁶

Taču mūsu domstarpību jēga nepastāv vis tur, bet gan jautājumā par tiesību šķirisko raksturu un no tā izrietošā jautājumā par materiālā momenta primātu pār idejisko. Mēs cīnāmies par tiesību materiālistisku izpratni un ne tikai par izpratni, bet arī par to īstenošanu.

P. Stučka

«Под знаменем марксизма», 1923, № 1, с. 160—178; «13 лет борьбы за революционно марксистскую теорию права. Сборник статей 1917—1930». М., 1931, с. 91—96.

Tulkots no krievu valodas

KRIEVIJAS KOMUNISTISKĀS PARTIJAS JUBILEJAS DIENĀ

*Krievijas Komunistiskās partijas vēsture ir vispasaules revolūcijas vēsture*****. Nav partijas pasaule un nav bijis, kas varētu kaut tuvumā līdzināties ar viņu. Kādreiz šķita, ka šī loma būtu vēsturē novēlēta Vācijas soc. demokrātijai,

* *Markss K. Virsvērtības teorijas*, 1. d. R., 1964, 242. lpp. Red.

** *Engelss F. Anti-Dirings*, 100., 101. lpp. Red.

*** Sk. prof. Reisners, 1920. g. «*Konstitūcijas pamati*».

**** Domāts — starptautiskās strādnieku šķiras revolucionārās cīgas avangarda vēsture. Red.

seviški viņas varonīgajā laikmetā, pa spaida likuma laiku no 1878.—1890. g. Bet vācu partijai bija iekšēja slimība, un pēc savas augstākās pakāpes — Amsterdamas starptautiskajā kongresā 1904. g.* — partija un līdz ar viņu II Internacionāle sāk iekšēji brukti. Jau 1907. g. Stuttgarteres kongresā vadošā loma piekrīt Krievijas bolševiku s.-d. partijai, un tad iekšējā kaite, oportūnisms, revolucionārija vārdos, ne darbos, pieaug, kamēr tā 1914. g. augustā novēd pie II Internacionāles un Vācijas sociāldemokrātijas pilnīga sabrukuma. Tās tagad līdzinās dzīvam likim, kas dzīvo vairs tikai no savas pagātnes slavas. Ar vispasaules revolūciju tām saites vairs tikai negatīvas.

Ne tā Krievijas s.-d. strādnieku partija. Tā 1898. g. dibinājās uz maziem pasākumiem. No sākta gala dziļās iekšējās cīņās: pret ekonomismu un sīkpaņemību (kycstrapnīcībā), par plašu politisku strādnieku šķiras kustību, pret oportūnismu un ikvienu izlīgstatību ar buržuāziju par nenolaidigu revolucionāriju, pret kontrrevolūciju jebkurā veidā, par vispasaules revolūciju, komunismu. Tādi ir lielie iekšējās cīņas etapi, kas novēd revolucionāro s.-demokrātiju pār bolševismu uz komunismu. Bez žēlastības atmetot visu, kas šai revolucionārai kustībai pretējs, bet ar lielāko rūpību pievelkot visu, kas varētu palīdzēt veikt revolūciju. 1905. g. revolūcija, 1907. g. triumfs II Internacionāles kongresā Stuttgarte, 1914. g. pretmilitāristu priekšgalā, pār Cimmervaldi un Kintāli uz 1917. g. Februāra un Oktobra revolūcijām un beigās (1919.—1922. g.) pārvēršoties par avangardu vienotā Vispasaules Komunistiskā partijā, Kominternē. Revolucionārā partija, kas pratusi un spējusi pat atkāpjoties (1921. g.)** paturēt revolūcijas vadību savās rokās. Viskritiskākajam vēsturniekam jāatzīst, ka tādas partijas otras nav bijis vēsturē.

Tā acīmredzot nebija nejaušība, ka vispasaules revolūcija iesākās no Krievijas, un tā nebija arī nejaušība, ka tai priekšgalā izrādījās Krievijas Komunistiskā partija. Kā zināms, jau ļoti sen Krievijas pilsoniskās*** revolūcijas vadoņi, kā, piem., Hercens, vēlāk arī Lavrovs, gaidīja pasaules revolūcijas sākumu Krievijā. Viņiem pakal pirmie

* T. i., II Internacionāles kongresā Amsterdamā (1904. g. 14.—20. augustā), kur vadošā loma bija vācu sociāldemokrātiem. *Red.*

** Domāta pāreja uz jauno ekonomisko politiku. *Red.*

*** Te un turpmāk — buržuāziskās. *Red.*

revolucionārie sociālisti* gaidīja šo revolūciju no zemes socializēšanas. Pļehanovs bija pirmais, kas pateica slaveno pareģojumu, ka Krievijā revolūcija būs proletariāta revolūcija jeb tās nebūs. Un Ķējins bija tas, kas ar citiem biedriem kopā ilgstošās Krievijas pilsoniskās revolūcijas tieksmes apvienoja ar strādnieku kustību vienā organizācijā, Krievijas sociāldemokrātijā («Iskra»). Un viņš arī bija tas, uz kura iniciatīvu 1917. gadā Krievijas bolševiku partija prata paņemt sociāl-revolucionāru vēsturiski *radušos* zemes socializācijas lozungu¹⁷, lai ar to izvestu cauri proletārisko un pilsonisko revolūciju vienā laidā. Tā Krievijas Komunistiskā partija bija dažā ziņā *divu revolūciju sintēze*^{**}. Hercenam un biedriem izrādījās taisnība, ka pasaules revolūcija iesāksies Krievijā, bet tā iesākās ne kā zemnieku, bet kā proletariāta revolūcija, ja tā arī ierāva līdz zemniecību.

Sī Krievijas attīstības īpatnība — novēlinātā pilsoniskā un paātrinātā proletāriskā revolūcija radīja arī to īpatnību, kāda piemīt Krievijas Komunistiskai partijai: proletāriskās revolūcijas dūres apvienību ar pilsoniskās revolūcijas galvu.^{***} Spēka un apziņas apvienība! No šī apstākļa izskaidrojama tā ciešā apvienība starp revolucionārajiem lozungiem un viņu masveidigo dzīvē izvešanu, kas ir vienmēr bijusi Partijas stiprā puse.

Svinot Krievijas partijas 25. g. jubileju, mēs nevaram atstāt neminētu un necildinātu to ciešo sakaru, kāds bijis kopš 1905. g. revolūcijas pirmā soļa, janvāra dienām 1905. g., starp Krievijas un Latvijas [proletariāta] partijām. Šie sakari, asinīm 9. un 13. janvāri zīmēti, ir kļuvuši arvien jo ciešāki. Līdz 1920. g. tieši,^{****} kopš 1920. g. Komunistiskās Internacionāles apvienībā, bet joprojām tikpat sirsnīgi. Latvijas proletariāts ir vienmēr izrādījies šīs ciešās apvienības cienīgs. Latvijas sociāldemokrātijai un vēlāk Komunistiskajai partijai ir Krievijas partijas masu elementā piekritusi svarīga loma, un jo sevišķi Krievijas revolūcijas grūtos brīžos mūsu biedri ir bijuši modrīgi savās sargvietās. Un arī tagad, kad uz politiskās ģeogrāfijas

* Domāti narodņiki. *Red.*

** T. i., partija vienlaikus risināja buržuāziski demokrātiskās un sociālistiskās revolūcijas uzdevumus. *Red.*

*** T. i., revolucionāri noskaņotās inteliģences apvienošanos ar strādnieku šķiru. *Red.*

**** T. i., Latvijas KP esot Krievijas K(b)P sastāvā. *Red.*

kartes ir vilkta bez prāta šķiršanas līnija starp Krieviju un Latviju, tās stīdziņas, kas vieno abu zemju proletariātus, abu zemju komunistiskās partijas, ir stiprākas nekā šķirošā līnija.

Es pēc dabas neesmu vēsturnieks un visas vēsturiskās atmiņas labprāt atstāju citiem.¹⁸ Bet tik svarīgā brīdī kā Krievijas Komunistiskās partijas 25 gadu jubilejā nevaru klusēt, neatzīmējus kā vēsturē bezpiemēra esošu faktu, ka vienas zemes politiskās partijas vēsture ir reizē visas pasaules zināma laikmeta vēsture. Kā jau sacīju, Krievijas Komunistiskās partijas vēsture ir vispasaules revolūcijas vēsture.

P. Stučka

*«Krievijas Cīņa», 28. nr.,
1923. g. 14. martā*

Iespiests pēc avizes teksta

LKP VII KONGRESS

Patlaban nobeidzis savus darbus partijas VII kongress. Mūsu partijai nav bijis izdevības ļoti regulāri noturēt savus kongresus. Tikai divi no tiem notikuši legāli (1917. un 1919. g.), pārējie visi konspiratīvā kārtā un parasti pēc ilgāka, notikumiem bagāta pārtraukuma. Tā gandrīz ikviens mūsu kongress ir nozīmējis veselu laikmetu mūsu partijas vēsturē. Tāda pati nozīme acīmredzot lemta arī VII kongresam. Plaša dienas kārtība bija ne vien pēc skaita, bet vēl lielākā mērā pēc apspriežamo priekšmetu svarīguma jo plaša. To varētu saukt zināmā mērā par «lūzuma» kongresu, jo tikai še mūsu partija varēja galīgi formulēt to lielo lūzumu, ko ienesa pasaules revolūcija mūsu agrākajos, sociāldemokrātiskos uzskatos*, nerunājot jau par to lūzumu, ko ienesa kopš 1921. g. jaunās saimnieciskās politikas virzieni komunistiskajā revolūcijā.

Mēs, komunisti, esam atklāti ļaudis un sakām valēji, ko mēs gribam un ko mēs domājam. Kad būs nodrukātas rezolūcijas (un tas būs drīz) un kongresa protokoli, tad, protams, «demokrātijas» brīvības robežas ikviens varēs pālasīt, ko mēs tagad gribam un ko mēs no jauna solām. Un,

* Domāts — revolucionārajos uzskatos līdz Oktobra revolūcijai un kad partija vēl saucās par sociāldemokrātisku. *Red.*

ja gribēs, varēs pat saukt: raug, kā grozījuši komunisti savas domas. Bet es nezinu, vai kāds mēģinās kaut īsumā atstāstīt, iekš kam šie grozījumi pastāv. Mēs sakām atklāti: 1919. gadā mēs, vienā līnijā ar Krievijas revolūciju, gājām pārāk strauji (priekš tagadējā laika) uz komunismu; mēs *nākošo reizi soļosim ne tik strauji un spēji*, bet *atkal vieniem soļiem ar Krievijas revolūciju*, izejot no jaunās [ekonomiskās] politikas. Bet ar to mēs, protams, neatsakāmies nedz no komunisma un revolūcijas, nedz arī no padomju varas. To atminiet.

Es nekavēšos pie kongresa vēsturiskās daļas: Centrālās Komitejas ziņojuma un debatēm par to. Protokoli tiks izdoti un būs biedriem pieietami. Ziņojumi un debates apziņiem, protams, aizskāra arī pārdzīvoto 4 gadu sāpīgās puses, iedomātas vai patiesas kļūdas, nesaprašanos vai pārprašanos. Debates šinīs gadījumos ir vislabākās gaisa notīritājas. Un, ja arī būtu vieglprātīgi slēgt, ka ik pēc vienas labas izrunāšanās jau visas vecās atskaņas galīgi izdzīvotas, tad tomēr jāteic, ka šāda noskaidrošanās ir nepieciešama, lai izklaidētu vecos mākoņus un lai piedotu lielāku autoritāti jaunievēlētai vadībai uz jaunnohraustās taktikas linijas pamata. Komunisti nepazīst sīkas patmīlibas; domstarpības, reiz izkarotas, izgaro, un rezolūcija, lēmums, kā visas partijas kopdarbs, pārveidojas disciplīnētā, uzupurējošā cīņā par nospraustajiem lozungiem.

Mums bija domstarpības par agrākās darbības pareizību; partijas kongresa kritika ir runājusi, nav vairs domstarpības: Centrālās Komitejas un tam līdz partijas taktika atzīta visumā par pareizu. Mums bija domstarpības programmas jautājumā; iecelta komisija, kurai jāizstrādā programma, ko lai varētu galīgi apstiprināt nākošais Komunistiskās Internacionālēs kongress, pie kam norādīti arī tie principi, pie kuriem jāturas, sastādot programmu. Nav vairs domstarpību, jo šie principi nav nekas cits kā Komunistiskās Internacionālēs jau praksē izstrādāto programmas rezolūciju apvienojums.

Vienas sēdes saturā bija referāts par Komunistiskās Internacionālēs 4 gadiem, par tām lielajām pārgrozībām, ko Komunistiskā Internacionālē ienesusi visā pasaules revolūcijā. Ja jau ikvienas revolūcijas attīstības gaitā norisinās dialektiski, tas ir, caur pretstatiem un lēcienu veidā, tad jo sevišķi tas sakāms par sociālistisko jeb proletārisko revolūciju. Viņa iesāk savu gaitu pār pilsoniskās demokrā-

tijas ceļu*, un, kad viņa iekarojusi darba tautas vairuma prātus un tādi sasniegusi, šķita, demokrātijas augstāko pakāpi, viņa atmet veco demokrātiju un pārlec uz proletārisko demokrātiju, tas ir, proletariāta šķiras diktatūru jeb padomju iekārtu. Viņa atbalstās uz strādnieku šķiru kā vienīgo patiesi revolucionāro šķiru, bet reizē sludina, ka viņas pusē vieta ir visiem izmantotiem slāņiem, starp citu, ari apspiestajai zemniecībai. Viņa cīnās par zemes privātīpašuma atcelšanu, bet reizē sludina sīkajai un vidējai zemniecībai pilnīgu viņas saimniecību *neazskaramību*. Viņa par savu revolucionāro avangardu izbīda vienīgi Komunistisko partiju, bet taisni pēdējā ir tā, kas sludina gan nesaudzīgu karu pret nodevīgo sociāldemokrātiju, bet reizē uzliek saviem biedriem par pienākumu visur darbā un cīņā ieraut līdzi bezpartejiskās strādnieku masas. Viņa sludina visu tautību vienlīdzību, kas novēd līdz ikviens tautas pašnoteikšanās, tas ir, valsts patstāvības tiesību atzišanai, bet reizē savas revolūcijas avangardam — Komunistiskajai partijai visās zemēs uzliek par pienākumu ciešu vienotības principu, kas noiet līdz visas Komunistiskās Internacionālēs pārvēršanai par vienotu un centralizētu nefederālu Vispasaules Komunistisko partiju. Protams, ka visa šī pretrunīgā attīstības gaita nāk revolucionāro partiju un vēl vēlāk masu apziņā tikai lēnām un pašas revolūcijas gaitā. Kas agrāk būtu šķitusi nesaprotama pretruna, tagad top par reālu patiesību, ka šķiru cīņa vēl neizbeidzas ar proletariāta uzvaru, viņa diktatūras nodibināšanu, bet turpinās vēl veselu ilgstošu pārējas laikmetu cauri līdz pilnīgai šķiru pretišķību un pašu šķiru iznīcināšanai.

Kad martā, 1919. g., pulcējās legāli Padomju Latvijā [Latvijas Komunistiskās partijas] VI kongress, visas šīs atziņas vēl nebija izdzīvotas cauri un Komunistiskā Internacionālē tikai patlaban taisījās dibināties. Tikai 1920. gadā Komunistiskās Internacionālē II kongress to izteica skaidri un tālāk papildināja (ar 1921. gada lūzuma materiālu) nākošie kongresi. Pamazām un pa daļai šīs atziņas atausa jeb iespiedās arī mūsu partijā. [LKP] VII kongresa uzdevums bija to visu cieši formulēt un pieņērot Latvijas apstākļiem, reizē izravējot vienu otru so-

* T. i., vispirms cīnās par buržuāziski demokrātiskajām brīvībām.
Red.

ciāldemokrātijas aizrevolūcijas pārpalikumu.¹⁹ Tas nav ne kauns, nedz pārmetums; daudz lielākas un proletāriskākas partijas nekā mūsējā ir pārdzīvojušas to pašu un daudz smagākā veidā nekā mēs.

VII kongresa lēmumi savā visumā ir, piemērojoties Latvijas apstākliem, Komunistiskās Internacionāles lēmumu pārstrādājumi pa *latviski*. Ar viņiem nopietni jāiepazīstas visiem biedriem, un ar tiem jātiecas iepazīstināt arī visu strādnieku šķiru un plašo darba tautu. No tam atkarāsies partijas nākošo laiku veiksmes.

Mēs strādniecībai joprojām sludinām *strādniecības vienoto fronti* pret buržuāziju. Vai vajadzīgs tam izdevīgāks brīdis nekā patlaban, kad nodevīgie sociāldemokrātijas vadoņi sēž valdības sēdeklīs kopā ar buržuāziju pret proletariātu. Mēs šo vienotas frontes lozungu papildinām ar *strādnieku valdības* lozungu. Es lasu, ka [LKP] Rīgas pilsetas konferencē 2 balsis bijušas pret strādnieku valdību, acīmredzot no radikālā stāvokļa*. Vai vajag labāka brīža, nekā ir patlaban bijis Latvijā, lai pierādītu, ko nozīmē šīs lozungs kā *buržuāzijas valdības* gāšanas lozungs. Lai atminas traci, ko sacēla «zemnieku partija»**, kad to mēģināja izspiest no valdības «tikai kreisā koalīcija».²⁰ *Strādniecībai*, kaut demokrātiskā kārtā, neviens buržuāzija *labprātīgi* savu valdību neatdos. Un iespējams tas, protams, būs tikai nemierības vislielāko uzplūdu laikā un tad — pie mums*** jo lielākā mērā — tikai kā priekšspēle uz padomju iekārtu. Mēs plašajām strādnieku masām reizē sludinām «vienotas arodkustības» lozungu pretim tiem šķēlājiem, kas grib atbīdīt pie malas visu kreiso arodniecību un reizē ar to izspiest iz kustības visus vienaldzīgos**** elementus. Mēs beigās uzsveram, ka visu strādnieku organizāciju valdēs un citādās darbaļaužu iestādēs jāievelk darbā arī bezpartejiskie strādnieki, kuriem nedrīkst pievērķināt par vainu, ka viņi vēl nav nākuši pie revolucionāras šķiras apziņas. Tā nāks, ja ne agrāk, [tad] ar revolūcijas uzvaru.

Mēs lauku darba tautas masām — visiem laukstrādniekiem, pusproletāriešiem, sīkajiem, mazajiem un pat

* T. i., ultrakreisām pozīcijām. *Red.*

** Domāta buržuāziskā Zemnieku savienība. *Red.*

*** Domāts — buržuāziskajā Latvijā. *Red.*

**** Domāts — politiski neitrālos un citus bezpartejiskos. *Red.*

vidējiem (pašdarbīgiem) zemniekiem sludinām, kas mēs esam un ko mēs gribam. Lauku bezinventāra strādnieki ir, protams, mūsu partijas pamats. Mēs viņus tiecamies organizēt tiešās šķiras organizācijās, kas cīnās par viņu *algas* darba apstākļiem. Bet reizē mēs solām saimniecību ne-aizskaramību un tiešu pabalstu arī tiem sīkajiem jaun- un vecsaimniekiem un zemes gaidītājiem, kam jāorganizējas gan ne *algas* darba arodbiedrībās, bet tomēr *darba* [laužu] apvienībās. Mūsu rezolūcija skaidri un gaiši noteic, ka mēs esam *par visu to zemju dalīšanu*, kas nav tieši tādu *algas* strādnieku apstrādībā, kuri vairs netiecas pēc savas pašsaimniecības. Lai darba tauta pati par to spriež.

Un jo sevišķi *Latgalē*, šīnī tā dēvētajā «trešajā Latvijas zvaigznē», ko tiecas pārvērst par vergu koloniju. Te zeme *jādala bez žēlastības* bezzemniekiem un sīkzemniekiem, un te šīnī zīnā nekādas ierunas no laukproletāriešu puses nav. Te apstākļi stipri līdzinās Krievijai un zemes bads ir liels. Nekādas latgaliešu pārceļošanas,* ko mēģina izdarīt, vedot saudzīgu politiku pretim poļu paniem! Reizē ar to kongress uzsver, ka Latgalei arī ir tiesība uz savas valodas atzīšanu un savu pašnoteikšanos, autonomiju.²¹ Priekš mums tās ir prasības, kas dabiski izverd no mūsu tautību politikas.

Bet, ja mēs atzīstam tautības līdztiesību politiskā iekārtā, tad reizē *partijai* jābūt stingri un cieši centralizētai, kurā nolūkā kongress uzņēma statūtos pēc Krievijas [Komunistiskās (boļševiku)] partijas parauga pantu, ka nacionālo mazākumu apkalpo atsevišķas nodaļas**, padotas partijas komitejām uz īpašu instrukciju pamata, ko apstiprina Centrālā Komiteja. Se, kā redzat, autonomijas tendences ir strīpotas.

Kongress jo sevišķi uzsver, ka līdz padomju varai būs vēl ilgstošs *pārejas* laikmets, pa kuru būs jācīnās *pastāvošajā* [buržuāziskās] *demokrātijas* iekārtā, ar tai piemērotiem, tas ir, demokrātiskiem cīņas paņēmieniem***: proti, būs jāved joprojām apakšzemes dzīve, izlietojot ikvienu legālu iespējamību. Tā un tikai tā būs iespējams gūt darba tautas lielā vairuma prātus. Un šī uzvara izšķirs arī pašas revolūcijas uzvaru.

* T. i., pārviešanās uz dzīvi Vidzemē, Kurzemē, Zemgalē. *Red.*

** — sekcijas. *Red.*

*** Domāts — mierīgas cīņas līdzekļiem. *Red.*

Kongresa dienas kārtība bija reti plaša, viņa rezolūcijas ir ļoti saturā bagātas. Centrālās Komitejas un vietējo organizāciju uzdevums ir tās popularizēt un izvest dzīvē ar visu savas autoritātes spēku.

Nekādas svārstīšanās un šaubīšanās! Pie darba!

§

«*Cīņa*», 32. (462.) nr., 1923. g. martā;
LKP CK PVI PĀ, 55. f., 6. apr., 4. l.,
1., 2. lp.

Iespiests pēc rokraksta

SKAITĻU VALODA

(*Par labu angļu-dāņu sistēmai*)²²

Zemnieki dibina saikni ar pilsētu, pamatodamies uz faktiem. Angļu-dāņu sistēmas propagandēšana ar paraugu ir labākais ceļš uz saikni. Rakstā minētie skaitļi liecina par labu šai sistēmai Krievijā.*

Diskusijā par nepieciešamību Krievijas lauksaimniecībai pāriet uz angļu-dāņu sistēmu es apsolīju sniegt ziņas par 1922. gadu mūsu pāraugsaimniecībās²³. Sīkākas ziņas iespiešanai vēl nav sagatavotas. Šeit būs tikai daži izteiksmīgi skaitļi: Berjozku saimniecībā 1921. gadā no 19 govīm ieguva 2 538 spaiņus piena, bet 1922. gadā — 3 197. Vidējais izslaukums no govs 1921. gadā — 133,6 spaiņi, 1922. gadā — 168,3. No vienas govs iegūtais piena daudzums vidēji palielinājies par 34,7 spaiņiem jeb par 26 proc. — vairāk nekā par $\frac{1}{4}$. Stremutkas saimniecībā: 1921. gadā no 42 govīm 4 975 spaiņi, 1922. gadā — 6 020; vidēji no govs 1921. gadā — 118 spaiņu, 1922. gadā — 143,3 sp. Izslaukums palielinājies vidēji par 25,3 spaiņiem jeb par $21\frac{1}{2}$ proc. — vairāk nekā par $\frac{1}{5}$.

Bet tas vēl nav viss. Ar jauno lopu ēdināšanas sistēmu esam panākuši lopbarības palētināšanos par $\frac{1}{30}$, un proti: govij, kuras dzīvsvars ir 25 pudi un kura dod izslaukumā 30 mārciņu piena, pēc Volfa un Kelnera normām nepieciešams šāds barības daudzums:

* «*Pravdas*» redakcijas rezumējums par šo rakstu. *Red.*

siena	12	mārc.	par	45	kap.	pudā	13	kap.
pelavu	4	"		18	"	"	2	"
vasarāju salmu	8	"		10	"	"	2	"
linsēķļu raušu	4	"		80	"	"	8	"
sēnalas	8	"		70	"	"	14	"

Kopā: 39 kap.

Pēc angļu-dāņu normām:

siena	5	mārc.	par	45	kap.	6	kap.
salmu	10	"		10	"	$2\frac{1}{2}$	kap.
raušu	4	"		80	"	8	kap.
sakņaugu	80	"		5	"	10	"

$26\frac{1}{2}$ kap.

Tātad 30 mārciņu piena tagad mums maksā nevis 39 kap., bet tikai $26\frac{1}{2}$ kap. jeb par $\frac{1}{3}$ mazāk.

Tikai 1922. gadā mums izdevās nokārtot katras govs individuālo uzskaiti, reizē pētījot arī piena kvalitatīvo sastāvu. Izrādījās, ka pēc jaunās sistēmas barotajām govīm pienā ir lielāks tauku sastāvs. No vietējās šķirnes govīm 2 gados tika izraudzīts zināms skaits lopu, kas gada laikā ražojuši vairāk nekā 200 mārciņu piena tauku un kam tāpēc ir tiesība tikt ierakstītiem vietējās šķirnes govju uzskaites grāmatās. Tādu govju Berjozkos ir 9 (no 19) un Stremutkā 12 (no 42). Atsevišķu, nule no zemniekiem iepirktu govju individuālā uzskaitē uzrāda vēl spilgtākus skaitus.

Varētu likties, ka ceļš uztaustīts. Visas šīs ziņas atrodamas priekšzīmīgi iekārtotā, taču vienkāršā grāmatvedībā, un tās var pārbaudīt (Pleskavas gub.). Zemniekus valdzina fakti, un viņi uz šā pamata, uz parauga pamata meklē saikni. Bet ko mēs esam darījuši, lai to īstenotu?

Pēc drausmīgā ugunsgrēka Stremutkas padomju saimniecībā un pēc citiem no mums neatkarīgiem apstākļiem mēs droši vien būsim spiesti pārtraukt eksperimentu pusējā, jo pilnīgi rezultāti būs redzami tikai pēc 5 gadiem. Tādējādi pirmais eksperiments, jādomā, aizies postā, un tā sekas būs vērojamas tikai vietējā zemniecībā, kur tiklab viensētas, kā arī veseli (nelielī) ciemati mēģina pāriet uz jauno sistēmu. Eksperiments jāatsāk visās guberņās, vismaz centrālajās un tūdaļ pat!

P. Stučka

VISPASAULES «KREISĀS» JEB «NEATKARIGĀS» SOCIĀLDEMOKRĀTIJAS BĒRU ZVANS

Kā radās kreisā jeb neatkarīgā sociāldemokrātija? Tas bija augustā, 1914. gadā, kad pasaules kara ugunskurs aizdegās. Vācijas sociāldemokrātija un reizē ar viņu vispasaules sociāldemokrātijas centrs un labējais spārns ar valsts himnām un valsts karogiem pārgāja ikviens savas buržuāzijas lēgeri, trīs reizes uzspāva uz Internacionāles sarkano karogu, lai «tēvijas aizsardzībai» celtu šautenī pret savu Internacionāles brāli no vakardienas. Tikai nelielas grupiņas palika šaubās stāvam: frakcijā cēla ierunas, bet, palikušas mazākumā, parlamentā balsoja līdzī atklātajiem nodevējiem par labu buržuāzijas valsts aizstāvības kreditiem, labākā gadījumā (atsevišķas personas) aizgāja vai atturējās. Tā radās kreisā jeb neatkarīgā sociāldemokrātija. Ar *bankrotu* viņa iesāka.

Taču viņa vēl nebija galīgi zaudējusi savu sirdsapziņu. Viņa pa daļai bija II Internacionāles grēku upuris, un jodrīz iz viņas rindām izdalījās viena otra spilgta figūra, kas noteikti novirzījās pa kreisi. Masu starpā kara šausmas izdarīja vēl lielāku iespaidu, tās savukārt noteiktī virzīja vienu daļu no šiem kreisajiem vadoņiem arī pa kreisi. Cimmervalde un Kintāle, gan nākošo komunistu pavadā, bija kreisās jeb neatkarīgās sociāldemokrātijas varoņu laikmets. Uz dažiem acumirkļiem viņi aizmirsa savu 1914. g. bankrotu. Viena otra valoda skanēja visai drosmaini. Lai atminam Fr. Adleru ar viņa revolveri utt. un pat mūsu «draugu» Menderu internacionālista frākelī. Zināma daļa noteiktu revolucionāru ar K. Libknehtu priekšgalā varonigi pievienojās bolševiku pretkara cīnai, novilka strīpu starp sevi un neatkarīgajiem. Tie bija nākošie komunisti. Bet pārējie «kreisie» jeb «neatkarīgie» svārstījās joprojām un ikreiz, kad vajadzēja revolucionāras noteiktības, atklāti izrādīja tikai nodevību. Salīdzini: neatkarīgolomu Vācijas revolūcijā (1918) un vēlāk Halle jeb Itālijas revolūcijā (1919), un vēlāk šķelšanās kongresā Livornā, tāpat Francijā, Tūrā,²⁴ nerunājot par «mūsmāju internacionālistiem»* kā pa [vācu] okupācijas laiku, tā kopš 1919. gada.

* Domāti meņševiki internacionālisti. *Red.*

Patlaban mēs no jauna pārdzīvojam svarīgu laikmetu. Grūti pateikt, vai mēs Eiropā vēl turpinām veco pasaules karu (skaties Vācijas okupāciju no Francijas puses,* turku-grieķu karu²⁵ utt.) jeb mēs gatavojamies uz jaunu (sal. Anglijas ultimātu Padomju Krievijai)²⁶. Ja 1914. gadā mēs bijām revolūcijas, tad tagad mēs varbūt jau esam izšķirošas kontrrevolūcijas priekšvakarā. Fašisms iet uzvaras gājienu pa visu pasauli, un fašisms ir atmaskojusies kontrrevolūcija. Mēs atklāti dzirdam valodu, ka iespējams ir tikai komunisms vai fašisms! Strādnieku masas to sāk nojaust. Patlaban lasām ziņu, ka amsterdamešu²⁷ transportnieki** ar ģenerālsekreṭāra Fimmena piedališanos sper pirmo soli uz nopietnu *vienotu strādniecības fronti*, lai uzstātos par Padomju Krieviju kā vienīgo strādnieku valdību («neraugot uz viņas kļūdām») un reizē revolūcijas atbalstu.

Šādos apstākļos no Hamburgas atskan — kreiso jeb neatkarīgo sociāldemokrātu²⁸ bēru zvans. Tur pulcējas II Internacionāle, kāra uz jaunām nodevībām pret strādniecību par labu buržuāzijai, lai aprītu galīgi izbankrotējušo II^{1/2} Internacionāli²⁹. Un tikai 6 vīri visas pasaules kreisajā sociāldemokrātijā, viņu starpā (protams, ne Menders un biedri!) — Ledebūrs, šīs revolucionārās frāzes romantikis, un sīkpilsonisko kreiso eseru frāzeris Steinbergs — balso pret II^{1/2} Internacionāles pašnāvību. Arī *tikai balso*, ne vairāk. Un no sava pašu bēru mielasta viņi tieši dodas uz II Internacionāli, kur viņu vārdā krievu meņševiks Abramovičs uzstājas ar tik bezkaunīgu un reizē nejēdzīgu runu pret Padomju Krieviju, ka pat ekselence Vandervelde (priekssēdētājs) nosplaujas un no Abramoviča norobežojas pat Itālijas sociālnodevējs Modiljani un franču sociālavantūrists Blūms (origināls no Romēna Rolāna sociālista advokāta tipa Levija Kera³⁰). Reti kam dzīvē tā izdodas norunāt pašam savu bēru runu, jo to parasti saka cits un tad arī izejot no latīņu parunas: par mirušu tikai labu jeb nekā! Bet vecie romieši vēl acīmredzot nepazina dzīves puveklus jeb vēl runīgus miroņus.

Savāda ir šī «strādniecības» (!) Internacionāles sēde.

* 1923. g. janvārī franču un beļģu karaspēks okupēja Rūras—Reinas apgabalu. *Red.*

** T. i., oportūnistiskās Amsterdamas arodbiedrību internacionāles transportstrādnieku federācija. *Red.*

Viņai Hamburgā vispirmā kārtā jāslēpjās un jāatsargājas no organizētas — strādniecības. Vācu proletariāts šīs Internacionāles [kongresa] atklāšanas dienā nesa jaunus upurus (10 liķu, 60 ievainotu), pateicoties buržuāzijas provokācijai pa streika laiku Rūras apgabalā. Un tānī pat laikā, kad Gelzenkirhenā visu virzienu strādnieki saņem pilsētas apsardzību savās rokās, zem sarkanā karoga atsitot bruņotu bandu uzbrukumus, sociāldemokrāti Hamburgā slēdz līgumu ar buržuāziju, kas jau sūta bruņotu spēku, lai apspiestu caur provokāciju pašaizstāvībā iedzītos kalnračus.

Tā norisinās Hamburgā lielā strādnieku šķiras traģēdija — II Internacionāles atjaunošanas veidā. Strādnieku šķira redz gaiši, ka viņa nodota no saviem vadoņiem, ka gatavojas jauna, vēl varbūt lielāka nodevība nekā 1914. gadā, bet apstulbināta, hipnotizēta (iemidzināta) tā vēl nav spējīga saraut šos māņu valgus. Vai neatmodīsies viņa par velu, proti, kad viņai tie paši vadoņi jau uzsauks: «Simson, vilisteri pār tevi!»³¹ Jeb varbūt šīs pēdējais solis būs tiešām spējīgs atvērt vispasaules strādniecības šķirai acis vēl laikā, iekams tā nav galīgi apcirpta un zaudējusi sāvu spēku. Tad sadrebi, buržuāzija, līdz ar saviem kalpiem. Tad kreisās sociāldemokrātijas bēru zvans būs pānācis to, ko viņa nespēja un arī negribēja spēt, dzīva esot.

Nopietnos vēsturiskos brīžos atgadās arvien jautri anekdotiski starpgadījumi, kas starp asarām un šausmām nevilšus izsauc skaļus smieklus. Atminieties, ko savā laikā mūsu mazinieki* (polemikā sakarā ar pieprasījumu Vanderveldem pa eseru prāvas laiku Maskavā)³² pazinoja, ka viņi vēl neesot iestājušies II Internacionālē, bet tai *tikai «pieslējušies»*. Tagad Hamburgā ir ieradušies ne vien cim-mervaldītis Menders, [sociāldemokrātu] partijas sekretārs Bruno Kalniņš, kas vēl vakar sauca uz Esplanādes palīgā kreisos strādniekus, kad viņam fašisti draudēja ar spieķiem, ne vien tieši no fokstrota dejas grīdas («spēlēju, dancoju visu cauru nakti») viņa mamma uz II Internacionāles sieviešu konferenci un pat viceekselence** no vā-kardienas Cielēns, bet arī viceekselence no aizvakardienas Salnais kā maziķis. Šie mājās «nesamierināmie» elementi

* T. i., buržuāziskās Latvijas sociāldemokrātu-mazinieku partijas darboņi. *Red.*

** Viceministrs (ministra vietnieks). *Red.*

tur smēkēs internacionālu miera pīpi (īstu «tip-top»). Bet gala rezultāts būs, ka viens spārns būs valdībā un otrs to pabalstīs no ārpuses, bet iekšēji tie būs viens kā arvien, kaut arī savos laikrakstos runās dažādās valodās. Būtu smiekliņi, ja nebūtu tik bēdīgi, jeb būtu bēdīgi, ja nebūtu tik smiekliņi! II un II^{1/2} Internacionāles jaunapvienošanās nozīmē jaunapvienošanos arī [oportūnistiskajā] Latvijas sociāldemokrātijā, pie kam kreisie būs tie, kas miruši, un maziķi ir tie, kas viņus rījuši.

Bet kā visā pasaulē, tā arī Latvijā reakcija plosās un vēl pieaug. Pret mums, komunistiem, tai vairāk nav kurp pieaugt. Bet lielajā Eiropas kontrrevolūcijas gaitā arī Latvijā ir iespējama vēl jau esošās reakcijas pieaugšana. Pāris pēdējos gados, pateicoties Padomju Krievijas ārkārtējai miermilībai, te vismaz ārēja kara briesmas bija pārgājušas. Eiropas kontrrevolūcijas ieroči pret Padomju Krieviju ir pirmā vietā nomālu valstu uzpirkto valdību ieroči. Tikai šoreiz vairs *ne ar sociāldemokrātu* palīgu, bet arī *pret* šiem palīgiem pašiem. To atklāti sludina jau Bergi, Reinhardi un pat viena [valdības] koalīcijas daļa — Zemnieku savienība. Laikā, kad pat Rietumeiropas godīgākie *demokrāti* sāk asi griezt uz Padomju Krieviju kā vienīgo iespējamo glābiņu pret šo tumšāko kontrrevolūciju, kāda jel maz kādreiz bijusi! Sodien mēs lasām par fašistu bandu uzbrukumu Varšavā 3 vietās pilsoniskās demokrātijas redakcijām un universitātes profesoriem. Reizē tamlīdzīgs process norisinās Anglijā, Francijā. Mākoņi savelkas biezāki, tuvojas kāda jauna, liela izšķiroša ciņa, kas komunistu pusē ierauj pat godīgus demokrātus. Kā boļševiki ar Marksā vārdiem savā laikā sauca pabalstīt pilsonisko revolūciju viņas priekšvakarā, tā tagad atskan sīkpilsonisku demokrātu (vēl gan nedaudz) balsis, kas uzsauc savējiem, lai stājas aizstāvēt komunistus ar Padomju Krieviju priekšgalā kā barikādi pret vispasaules reakciju. Bet tanī pat laikā, kad jau masas (kā Anglijas strādnieku partija*, tā amsterdamiešu arodnieki) sāk visu to saprast, nodevējī no 1914. gada kaļ jaunus nodevības plānus, kurpretēm kreisie jeb neatkarīgie sociāldemokrāti šoreiz jau pie laika atmet savus kreisuma un neatkarības (no kā neatkarīgi?) plundurus un metas ap kaklu Vanderveldēm, Šeidemaņiem un Salnais-Lindiņiem! Vai tas viņus glābs? Vai vēsture

* Leiboristu partija. *Red.*

tomēr nenovēdīs savu šausmīgo spēli līdz galam un mums vēl nebūs jāpiedzīvo, kā reakcija kārs pie kāķa kreisās sociāldemokrātijas vēl siltos līķus? Jeb tie pie laika attāradis ceļu uz Maskavu, kā Ungārijas nodevīgie meņševiki?³³ Mums par šām «kreisās», «neatkarīgās» sociāldemokrātijas bēru zvanu atskaņām nav ne ko priecāties, nedz ko skumt. Tas ir nenovēršams loceklītis pasaules attīstības lēdē. Bet mums pareizi jānovērtē moments un jādubulto savs darbs, lai mēs vēl laikā panāktu pie sevis, kā arī visā pasaulei *visas darba tautas tiešām vienotu fronti*. Šī vienotā fronte piespiedīs arī II Internacionāles vadoņus vai nu galīgi atteikties no sava nodevības darba, kā tas jau top manāms Amsterdamā*, jeb taisīt galīgo slēdzienu un aiziet turp, kur jau sež Miljerāni, Briāni, Musolīni un Dambekalni, proti, buržuāzijas klēpī. Tikai tad strādniecība var cerēt uz uzvaru «savā pēdējā cīnā». Vienā ziņā ceļš uz to ir notīrīts — vairs nav maldinošās kreisās sociāldemokrātijas, ir tikai viena vienīga sociāldemokrātija — II Internacionāle, tā pati kā 1914. gadā!

§

«*Cīna*, 44. (464.) nr., 1923. g. jūnijā;
LKP CK PVI PA, 55. f., 6. apr., 84. l.,
1.—5. lp.

Iespiests pēc rokraksta

ARI LOGIKA

Meņševiku aprindās loti uztraukti par LKP CK manifestu «Latvijas darba tauta!»**. Starp citu, tie uztraucas par «vienotas arodbiedrības kustības» lozungu, kas atmasko viņu šķelšanas darbu. Starp citu, viņi vaino par «utopisku» to vietu, kur teikts: «Stipra komunistu partija roku rokā ar *cieši vienotu arodbiedrību centru*.» Komunisti, raug, nododoties cerībai visu arodbiedrību vadību, proti, centru, padarīt par komunistisku! Ne taču! Kas tā saprot vienotas frontes lozungu, tas to nesaprot nemaz vai negrib to saprast. Ikviens šo vietu sapratīs tā, ka paralēli iet vienotā arodnieceku fronte ar komunistu kustību, un tas jau arī ir teikts, un to jau arī liecina turpmākie vārdi «centru, *brīvu no pilsonības un tās līdzteču sociāldemokrātu*

* T. i., Amsterdamas arodbiedrību internacionālē. *Red.*

** Sk. *Stučka P.* Rakstu izlaše, 4. sēj., R., 1981, 642.—649. lpp. *Red.*

iespaida — tas būs strādniecības nesalaužams spēks». Kā komunisti, tā arī ikviens cits, pat valdība saprot, ka visi tie elementi, kas atsvabinās «no pilsonības un tās līdzteču sociāldemokrātu *iespaida*», vēl nav komunisti, bet gan ir ceļā uz to un nav pretim, kā, piemēram, jau Vācijā (Saksijā, Rūras apgabalā, Hamburgā), kopstrādāt («roku rokā») ar komunistiem: Tas ir viss, kas tur teikts. Un to ikviens loģiski domājošs cilvēks skaidri saprot, ja viņam, kā, piemēram, meņševikiem, nav citu, slepenu nodomu. Mēs šimbrīžam savu lozungu turpat formulējam vārdiem: «Tādēļ vienojieties skaidrās *strādnieku šķiras organizācijās*, kā pilsētās, tā uz laukiem, un rindojieties ap komunistu pulciņiem šinīs biedrībās!» Tas ir lozungs, ko mums dod Komunistiskās Internacionāles lēmumi un vecvečā latviešu sociāldemokrātu bolševistiskā taktika par ūniņām jeb pulciņiem ikvienā legālā organizācijā, kurā ieiet strādnieku masas (Itālijā pat fašistu vadītās arodbiedrībās!). Tur nav ne graudiņa utopijas.

Pieķeras vēl citai vietai: «Tā, atceļot privātīpašumu pilsētās un uz laukiem, būs izvesta līdz galam tā sauktā pilsoniskā revolūcija.» Iz sakara ikvienam redzams, ka tur izlaists viens vārds un jālasa: «privātīpašumu uz zemi», — jo par rūpniecību nāk runa tikai tālāk. Protams, ka tas viss liecina tikai par lielo uzbudinātību sakarā ar manifestu, kas atrod dzirdīgu ausi darba masās.

P. Mikelsons

«*Cīna*», 44. (464.) nr., 1923. g. jūnijā;
LKP CK PVI PA, 55. f., 6. apr., 113. l.
1. lpl.

Iespiests pēc rokraksta

«AR CEPURĒM NOMĒTĀSIM!»

(**KĀDS VĀRDS, AIZSTĀVOT ANGĻU-DĀNU SISTĒMU**)

*Nepareizs ir apgalvojums, ka angļu-dāņu sistēma varot kaitēt zemnieka saimniecībai. Vajag nevis tikai atjaunot lauksaimniecības pirmskara stāvokli, bet gan uzlabot to, palielinot ražu un palētinot ražošanu. Pie mums izdarītie eksperimenti ir devuši spidošus rezultātus. Nav jābaidās arī no zemnieka siksaimniecības nostiprināšanās. Dāņu sistēma nekavēs pāriet uz [sociālistisko] lielsaimniecību.**

* «*Pravdas*» redakcijas rezumējums par šo rakstu. *Red.*

«Pasaulē nav tādu zemes izmantošanas un zemkopības paraugu, kurus varētu pārdēstīt mūsu zemnieka saimniecībā, bet Padomju Krievijā pašā ir likti pamati šās saimniecības nākotnei (jau reāli likti pamati [P. S.]), kādu nav redzējusi pasaule... Siem jau ieliktajiem pamatiem visas dāņu un citādas sistēmas var tikai kaitēt un būt par kāvēkli.»... «Tagad dodiet zemnieka saimniecībai nepieciešamo, neatliekamo, to, kas tai vajadzīgs tūdaļ un šodien, gan jau tad atradīsies» utt. Vārdu sakot, tad... ar cepurēm nomētāsim! Burtiski b. Belovs (šo rindu autors «Pravdas» 91. nr-ā) raksta, ka tad «radīsies varena svira, kas apgāzīs dāņu un citas... sistēmas» utt.*

Šo izrakstu es nosauktu par paraugu, kā pie mums nevajag rakstīt par mūsu lauksaimniecības un it īpaši par mūsu zemnieka vajadzībām. Nekas neradīsies, ja mēs paši sēdēsim rokas salikuši un noraidīsim jebkuras sistēmas, konkrēti arī angļu-dāņu sistēmu, tai pašā laikā, kā, pie mēram, b. Belovs, pat nesaprazdami, kāds ir šās sistēmas saturs. Bet tās saturā, kā jau agrāk esmu norādījis, ietvertas 3 valzivis: racionālas barības normas, pamatā liekot sakņaugus, āboliņu un tam atbilstošu noteiktu augseku un dāņu lopu kūti ar vircas uzkrāšanu kā jaunu mēslošanas pamatu. Man jāteic, ka mazskolotais zemnieks, komunists — trūcīgais zemnieks, kas, mūsu parauga ietekmēts,** šopavasar izstājas no kopienas un savās trijās desetīnās aramzemes iekārto augseku ar sakņaugiem un ceļ primītīvu kūti, taču pēc dāņu sistēmas, ir labāk nekā mūsu teorētiķi sapratis, kas ir «zemniekam pats neatliekamākais, viņam šodien un tūdaļ vajadzīgais».

Kas ir pats neatliekamākais mūsu zemniekam? Nevis tikai atjaunot zemkopības pirmskara stāvokli; to mēs nepieļausim! Viņam vajag palielināt ražu un izslaukumu un palētināt kā viena, tā otra ražošanu. Mēs jau esam sākuši lielā vairumā izvest savus eļļas raušus kā nevajadzīgu produktu, lai gan vajadzētu tos pārvērst pienā un tad izvest. Tiesa gan, bez mūsu raušiem savārgtu dāņu piensaimniecība, un te varbūt meklējams pamats buržuāziskās, pareizāk sakot, zemnieciskās Dānijas diplomātiskajai

* Cītēts raksts «Lēnāk ar sīkās zemkopības reformēšanu», kas publicēts «Pravdas» 1923. g. 26. aprīla nr-ā. *Red.*

** T. i., padomju saimniecību «Berjozki» un «Stremutki» parauga ietekmēts. Sk. 22. un 23. piezīmi. *Red.*

laipnībai pret mums. Taču izvest savus piena produktus mēs varēsim tikai tad, ja palētināsim ražošanu, bet zemās labības cenas nešķītis zemas, ja mēs, teiksim, divkāršosim savu ražu. Tas ir tas, kas vajadzīgs zemniekam. Un, kad pilsētnieks aizbrauc uz īaukiem, tad zemnieks viņam pirmām kārtām jautā: kas mums jādara šai virzienā? Bet zemnieku tāpat kā lakstīgalu ar pasakām nepaēdināsi. Tāpēc jau mēs arī esam izvirzījuši zinātnisku sistēmu, kas vispirms praksē pārbaudīta Anglijā un pēc tam pilnveidotā Dānijā. Un nekāda «varena svira» (pat elektrofikācija) nevarēs un nemaz jau arī negrasās atspēkot Krievijā ne-apstrīdamas zinātniskas sistēmas.

Man te ir neliela tabula, kas vēl nav publicēta un avīzei nav piemērota. Tie ir rezultāti, kas gūti dažu mēnešu eksperimentā mūsu «dāņu saimniecībā» (Pleskavas gub.)*. Mēs izdarījām tīri mehānisku eksperimentu ar govīm: to parastā barības deva (atkarībā no govs svara) pēc mūsu sistēmas sastāvēja (16—19 barības vienības) no eļļas raušiem, siena, salniem un galvenokārt no sakņaugiem, bet bez miltiem. Paredzēto 50—80 mārciņu sakņaugu dienā mēs pēc katrām desmit dienām samazinājām sakņaugu devu par 10 mārciņām. Bet, lai iegūtu to pašu izslaukumu, mums katru 10 mārciņu sakņaugu vietā vajadzēja pievienot matemātiski pa 1 mārc. miltu dienā. Nevajag aizmirst, ka samērā sliktā sakņaugu raža mums tomēr bija 2000 pudū no desetīnas, turpretim rūdzus mēs ievācām līdz 100 pudiem no desetīnas, bet zemnieki visā apkaimē ne vairāk par 50—60. Tātad attiecība — 1 : 20 vai 1 : 40. Bet, galvenais, sakņaugi un vircas izmantošana palielina ražu un vispār saistībā ar āboļiņu neļauj augsnei noliesēt. Kāds bērnišķīgs sapnis: «Ziemeļrietumu guberņas attīstīs rūpnieciskās kultūras — linus, kaņepājus utt.» Piebildīsim: tikai ar nosacījumu, ka kultivēs āboļiņu un sakņaugus. Citādi tās ar liniem aizies postā.

Mūsu eksperiments turpinās tikai trešo gadu; lai gūtu pilnīgus rezultātus, vajadzīgi 7—8 gadi. Un eksperiments notiek padomju saimniecībā. Savus īstenos rezultātus, turklāt spožākus, tas dos tikai tad, kad to liks lietā zemnieks, gluži vienkārši tāpēc, ka — mums (un ne tikai mums) vēl nav nedz subjektīvo, nedz objektīvo nosacījumu liel-

* T. i., padomju saimniecībā «Sīremutki». Red.

saimniecībai uz laukiem*. Vai tāpēc nav grēks, ja mēs vilcināmies un gaidām, kamēr tie atradīsies? Baidos, ka mūsu eksperiments teju, teju sabruks, ja KSFPR budžetā neatradīsies 15 000 rbl. pabalstam pagājušajā ziemā no-degušās lopu kūts un inventāra atjaunošanai. Ar zemnieka stūrgalvību, ko esmu saņēmis mantojumā, es tomēr neatlaidīgi skandināšu: — Atmetiet cerību uz «cepurēm», kērieties pie darba!

Man visnotāl liekas (un man pat gadījies dzirdēt), ka viens otrs biedrs vēl baidās no pārmēriem zemnieka pa-nākumiem. [...] Bet no kā gan jābistas? Ka zemnieku no dānu sistēmas nevarēs pārvirzīt uz [sociālistisko] lielsaimniecību zemkopībā? Tāda pāreja savā laikā reducēsies uz samērā nelieliem izdevumiem, kas, pēc Engelsa vārdiem, ar uzviju atmaksāsies, ja pāreja būs brīvprātīga.** Bet tehniskajā ziņā jau K. Markss «Kapitālā» (1) parādīja, ka tikai manufaktūras periods sagatavoja fabriku rūpniecībai nepieciešamos subjektīvos darba apstākļus.*** Zemkopība vēl viscaur tikai tagad atrodas manufaktūras periodā. Bet zemniekam šeit ir mājamatnieka loma. Nē, šīs bailes vajag atmest, ja tās vēl kaut kur paslēpušās. Taču gluži tāpat vajag atmest arī visvisādas fantāzijas un nodarboties ar lietišķiem, kaut arī ne sevišķi spožiem, reāliem eksperimentiem.

Es jau š. g. 25. aprīļa «Pravdā»**** parādīju, ko mēs bijām sasnieguši savā saimniecībā 2 gados: izslaukuma palielināšanos par 20—25% (vidēji) un piena vienības palielināšanos par $\frac{1}{3}$! Tai pašā laikā ražas palielināšanos — par 100%! Te mēs, trūkstot līdzekļiem ugunsgrēka iznīcīnātā ipašuma atjaunošanai, varbūt būsim spiesti apstāties. Taču es jau pieminēju trūcīgo zemnieku, kas ar saviem spēkiem sācis iet mūsu pēdās. Pēc 3 gadiem viņam savukārt būs sekotāji, un darbs ies uz priekšu. Diemžēl gausi, līdz kamēr mēs neatmetīsim ticību savām «cepurēm» un nesāksim reāli ticēt savām rokām.

P. Stučka

«Правда», № 151, 8 июня 1923 г.

Tulkots no krievu valodas

* Biedra Ķeņina vārdi. [Ķeņins V. I. Raksti, 31. sēj., 130. lpp. Red.]

** Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj. R., 1981, 516. lpp. Red.

*** Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 313.—321. lpp. Red.

**** Rakstā «Skaitļu valoda». Sk. šā sēj. 49., 50. lpp. Red.

TAGADNES MOMENTS

Ir pagājis labs sprīdis kopš pēdējā «Cīnas Biedra» nūmura. Tā starpā ir notikuši 3 ievērojami kongresi: Komunistiskās Internacionāles IV, Krievijas Komunistiskās partijas XII (pirmo reizi bez b. Ļeņina!) un Latvijas Komunistiskās partijas VII. Ir norisinājušies Rūras notikumi (atklāts kara turpinājums starp Franciju un Vāciju un reizē ar to galīgs amsterdamiešu apvienības politisks sabrukums). Ir negaiditi kupli uzplaukusi fašisma kustība, nonākot pat līdz Latvijai. Ir, beigās, tālāk atrisinājusies sociāldemokrātijas nodevības politika, un patlaban Hamburgā tāsās sanākt II un II^{1/2} Internacionāles brālošanās kongress (reizē II^{1/2}, bet vēl ne II Internacionāles bēru mielasts), kamēr Latvijā pie viena ministru galda nosēdušies sociāldemokrāti un Zemnieku savienība. Kas to būtu 6 mēnešus atpakaļ varējis tā visumā pareģot. Un tomēr tas viss ir noticis tik dabiski, itin kā tā būtu uzrakstīts kādā lielā likteņa grāmatā: «Uz elli kā pa laipu».

Ko šis «momenta uzņēmums» mums liecina? Vai revolūcijas sabrukumu jeb nostiprināšanos? Vai kontrrevolūcijas nostiprināšanos jeb brukšanu? Fašisms, šķiet, pati dzīvā, personificētā kontrrevolūcija, taču tūkst! Un atmirst tādi pārejas izstīgojumi kā II^{1/2} Internacionāle, atkal atplūstot atpakaļ II Internacionālē! Jā, fašisms tūkst, bet fašisms taču nav nekas cits kā parlamentārisma un tā saucamās pilsoniskās demokrātijas *galīgais bankrots*. Kā savā laikā vecajā Romā visniecīgākais no visiem «cēzariem» Kaligula izbeidza republiku ar to, ka par *republikas konsulu* iecēla savu jājamo zirgu, tā klauns iz bijušiem sociālistiem Musolini tagad draud ar pātagu padzīt, ja neklausīs, *demokrātisko parlamentu*. Bet II Internacionāle? Vai to tiešām var sacīt, ka tā no jauna stipra un spēcīga, kā bijusi? Nē, tā galīgi saburbusi, pūst un smird un nekļūs pievilcīgāka un stiprāka, ja tā aprīs otru mironi — II^{1/2} Internacionāli. Es negribu tukšus vārdus atgremot; to apliecinā paši varoņi no II Internacionāles: Amsterdamas arodnieku sekretārs Fimmens apliecināja svinīgi un atklāti savu bankrotu Rūras lietā. Un pie mums mājās? Vai tiešām s.-d. «ieguvusi sev plašu piekrišanu» un «nostiprinājusi

savu iespaidu»?* Lai paņem taču 1. Maija gājienu foto-grāfijas uzņēmumu un paskaidro, kā izskaidrojams, ka laikā, kad «komunistu pozīcijas galīgi sabrukušas», tomēr *ārpus* s.-d. iespāida atrodas divreiz tik daudz strādnieku un pie tam stiprākā, apzinīgākā daļa, pie kuras pat Brunītim, neraugot uz saviem aizsardzības spiekēm (stekiem), jāglābjas no bijušā ministra (Berga) pašpuikām. Ja tāds ir viņa iespāids valdībā un uz masām, tad es pateicos par tādu iespāidu. Tā ir vislabākā apliecība, ka s.-d. *zaudējusi savu iespāidu* kā uz kreiso, tā uz labējo pusī.

No Komunistiskās Internacionālēs IV kongresa vispārīgi gaidīja sašķelšanos: Francijā, Itālijā, Čehijā, Norvēģijā iekšējas partijas krīzes, sakarā ar b. Ķeņina slimību un atrautību no Komunistiskās Internacionālēs darbības, deva lielas cerības pretiniekiem. Cerības sabruka. Pats Ķeņins izveseļojās tik tālu, ka varēja uzstāties kongresā. Pašā kongresā pirmo reizi nodibinājās patiesām viena vienīga vispasaules Komunistu partija, kurā atsevišķas partijas ir tikai sekcijas. Atbruka viena otra līdzskrējēju grupiņa (piemēram, Francijā), Internacionālē kļuva vairāk patiesi proletāriska, kamēr atšķēlušās grupiņas aizripoja atpakaļ II Internacionālē purvā jeb haosā (sal. Levi likteni Vācijā, tagad blakus Seidemanim un Noskem). Komunistu *iespāids masās no jauna pieaug*. Vai tas ir komunistu sabrukums?

Krievijas Komunistiskās partijas XII kongresam jo sevišķi paregoja šķelšanos. Tas bija pirmais partijas kongress bez b. Ķeņina. Un iznākums? Kongress pēc sastāva un lēmumiem bija vissolidārākais no visiem līdzšinējiem. Fakti pierādīja, ka ne tikai vienīgi ap b. Ķeņinu grozās visa Padomju Krievijas un viņas Komunistiskās partijas eksistence. Kongress pierādīja «neiespējamo»: pat bez b. Ķeņina palikt vienīgam un vienprātīgam.

* Savā polemikā ar Latvijas Komunistiskās partijas [VII kongresa] Manifēstu (agrāk to noklusētu!) «Sociāldemokrāts» 90. numurā uzsver, ka tas esot zemes jautājuma «pareizās izšķiršanas», «agrārās reformas izvešanas» rezultāts. Es palasos turpat *vienu sleju tālāk no Trikātas*: «Daja bezzemnieku, kuri jau pagājušos Jurģos *palika bez zemes*, arī šo pavasari, *velti izgaidījušies uz apstākļu grozīšanos*, ar sāpīgu sirdi kēras pie savas sūri grūti iegūtās *iedzīves līkvidēšanas*.» «Sociāldemokrāts» pats piezīmē še: «Bēdīgs skats!» Tāda, raug, ir tā «*agrārās* reformas izvešana». Bēdīgs fakts.

Latvijas Komunistiskās partijas VII kongress? Tas nāca negaidīti, jo stingri konspiratīvi. Taisni laikā, kad [buržuāziskās Latvijas] valdība un tās sociālisti (bez krāsas izšķirības, tas ir, kā «sarkanie», tā «pelēkie»**, jo «maznieki» atteicās no sarkanās krāsas, pārkrāsojās arī ārēji par pelēcīem) skaitīja komunistus galīgi sakautus, norisinājās VII kongress, un tikai jaunās CK Manifests pārsteidza apstulbušo valdību un tās sociālistus. Lūzums komunistu partijā! Jā gan, lūzums jeb, pareizāk, — revolūcijas gaitai piemērota dialektiska attīstība! Mēs to neslēpjām, bet to taisni sludinām. «Ar s.-d. cīņas līdzekļiem? — kā teic «Sociāldemokrāts». Ko tas kaitētu, ja pat s.-d. sludinātiem, bet *dzīvē* neizvestiem lozungiem? Tikai šoreiz tie nav s.-d., bet skaidri komunistiski līdzekļi. Bet vai sekas ir sabrukums? Nē, taisni otrādi! Manifests sacēlis vislielāko interesī. Un, ja kam par to vēl šaubas, tad ievērojiet, ka uz atsauksmēm par komunistu uzsaukušiem tik skopais «Sociāldemokrāts» ir jau *divreiz* atsauces uz šo «apakšgrīdas lapeli»***. Bet viņa pēdējā, 3 sleju garā polemika ar visiem viņas nepareizajiem teksta attstātījumiem**** ir labākā liecība par *negulētām naktim*.

Tas viss ir pilnīgi pareizi tā. Bet momenta uzņēmums būtu nepilnīgs, ja ar to vien aprobežotos. Ir jāsaka noteikti, ka tā kustība, kuru īsumā, varbūt ne visur ar vienādu pamatu, nosauc par fašismu, arī svin uzvaras gājienu. Jā, ir vispasaules reakcija internacionālos apmēros, *melnā internacionāle*. Viņa iesākās Itālijā, kur, neraugot uz piederību pie uzvarējušām valstīm, revolūcija bija vistuvāk uzvarai. Mēs zinām, ka Itālijā fašisms ir pie varas, varbūt būs drīz uz troņa. Protams, ka Itālija nav izšķiroša zeme, bet no svara ir viņas mēģinājumi kā paraugs pārējai pasaulei. Fašismam kā jaunai kontrrevolūcijas metodei, piemērotai imperiālisma laikmetam kapitālistiskajā sabiedrībā, vēl ir jācīnās ar vecām metodēm

* Ironiski — domāta oportūnistiskā Latvijas SDSP. *Red.*

** Sociāldemokrātu-maznieku partija. *Red.*

*** Tā Latvijas sociāldemokrāti dēvēja LKP CK Manifestu. *Red.*

**** Uzsaukumā ir viena acīm redzama drukas kļūda; runājot par privātīpašuma atcelšanu, ir izkritis vārdiņš «uz zemi». «Privātīpašuma atcelšana uz zemi (un līdz ar to lielnamiem kā zemes rentes avotu) ir skaidri pilsoniska prasība,» mācīja Markss. — *Sal.* «Teorijas par virsvērtību». [Sk. *Маркс К.* Теории прибавочной стоимости, ч. 2 (4-й том «Капитала»). М., 1957, с. 34. *Red.*] Tas, protams, nāv jāzina «marksistiem» no «Sociāldemokrāta».

pašā buržuāzijā. Buržuāzija pati tai uzgavilē, bet buržuāzijas ideoloģija baidās atstāt liekulīgās demokrātijas platformu un mesties tieši jaunās kontrrevolūcijas apkam-pienos. Jo vairāk tādēl, ka Itālijā šai valdībai nevar būt īpašu saimniecisku panākumu un tātad var draudēt kompromitējošs sabrukums. Šinī ziņā Itālija ir neizdevīga zeme kā priekš revolūcijas, tā arī kontrrevolūcijas. Taču fašisms visās malās pieaug, i Vācijā, Austrijā, Francijā, pat Amerikā un beigās kaut kādā klusā Šveicē ([Padomju] Krievijas sūtņa b. Vorovska noslepkavošana Lozannā) vai tādā starptautiskā Zagare (miestīnā) kā Rīgā (s.-d. un [1.] Maija demonstrantu sistemātiska [pie]kaušana).

Bet, ja jau komunistiem klājas grūti vienot uz revolūciju visu lielo vispasaules strādnieku šķiru (pa daļai pat arvien vēl aiz nacionālām izšķirībām), tad tas jo grūtāk ir fašismam ar vispasaules kapitālistu šķiru, ar viņas iekšējām interešu pretišķibām. Internacionālais fašisms velk uz vienu pusī: Itāliju, Ungāriju, Vāciju, Franciju, bet kapitalisma interešu pretišķība novēr pie Rūras apgabala okupācijas, interešu sadursmēm Konstantinopolē, Mazāzijā utt. utt. Nupat Anglijas draudu nota ar ultimatumu Padomju Krievijai* izsauc domu starpības pašu Antantes-imperiālistu starpā. Taču jāuzsver ir lieli reakcijas panākumi: Lloids Džordžs, ne mazāk imperiālists par tagadējo Kerzonu, tomēr tādu notu netika sūtījis. Acīmredzot objektīvie pamati tādai uzstāšanai meklejami dzīlāk, jo pati uzstāšanās nav nejauša. Kad Rīgā pulcējās latviešu s.-d. kongress**, tad to apsveikt atbraucis bija Gruzijas s.-d. līderis Cheidze un kādā runā uzsvēra, ka drīz par Gruziju būšot jaunas runāšanas. Vai tiešām s.-d. patriarhs to tikai bija gaisā saodis, ka kaut kur gatavojas jauni soļi pret Padomju Krieviju?***

* Sk. 26. piezīmi. *Red.*

** Oportūnistiskās Latvijas SDSP kongress notika 1923. g. 29.—30. martā. *Red.*

*** Es toreiz tūliņ aizrādīju «Krievijas Cīnā» un «Pravdā» [Domāts raksts «Коммунисти и эсдеки Латвии», kas publicēts «Pravdas» 1923. g. 81. nr-ā, un «LKP VII kongress» «Krievijas Cīnas» 1923. g. 37. nr-ā (sk. šā sējuma 44.—49. lpp.). *Red.*], ka tā nav nejaušība, ka no visām pusēm demonstratīvi uz Rīgu sabrauca sociāldemokrāti, un norādīju uz Antantes iespējamiem mājieniem. «Sociāldemokrāts» toreiz savā naivitātē (?) protestēja. Lai tagad pārlasa vēlreiz to, ko es rakstīju. Kā varēja Cheidze un biedri paredzēt Kerzona notu, ja ne b. Vorovska noslepkavošanu? Gruzijas-Azerbaidžānas nafta stipri ož.

Mēs šādos gadījumos vienmēr meklējam atslēgu neskaidru faktu noskaidrošanai saimnieciskos apstāklos. Ko mēs te redzam visā formulējumā? Vienā daļā valstu (uzvarētāju) krīze top vājāka. Pirmā vietā Ziemeļamerikā, tad Anglijā, arī pa daļai Francijā un tad Beļģijā, tikai ne Itālijā un Japānā. Ražošana mazliet atdzīvinās, bezdarbnieku skaits, gan vēl liels, pamazinās. Anglijā tas stipri manāms. Vairs tai nav vienīgā cerība jāliek uz sakariem ar [Padomju] Krieviju kā tirgu. Bez tam Krievijas sakari ar Angliju ir taču vairāk tikai formāli; Anglija nav pieļāgota Krievijas saimnieciskām vajadzībām. Ja nebūtu sasistās Vācijas 'atkarība no Anglijas, starp Vāciju un Krieviju būtu sakari vēl daudzākārt dzīvāki. Tikai pēc Anglijas—Krievijas tirdzniecības līguma Vācija arī uzdrošinājās stāties sakaros ar Krieviju. Uz to pusi vēl vairāk dzina Rūras okupācija. Tirdzniecība starp [Padomju] Krieviju un Vāciju drīz pārspēs iespējamo tirdzniecību starp Angliju un Krieviju. Rodas tas pats stāvoklis, kas bija iepriekš 1914. gada, — *konkurence starp Angliju un Vāciju*, kurā uzvar pēdējā. Anglija pret Vāciju nevar būt pārāk agresīva, jo tas nāktu par labu vispirms Francijai. *Atlika uzbrukums Padomju Krievijai*. Nolūks: pirmā vietā vājināt Krieviju, apturēt vai pamazināt viņas satiksmi ar ārpasauli, otrā vietā — pazemināt Padomju Krievijas prestižu (cieņu) Tuvos un Tālos Austrumos, Konstantinopolē, Indijā utt. Kerzona politika ir noteikta reakcijas politika; tikai Anglijā to tieši sajaukt ar fašismu būtu grūti. Politiskā līnija jau gan ir tā pati — tikai citiem līdzekļiem. Ja fašisms ir parlamentārisma atklāts noliegums, tad patiesībā Anglijas *ministrija* ir visspilgtākā veidā parlamentārisma novešana uz nulli.

Bet tanī pat laikā kā augšminētās zemēs, izņemot Japānu un Itāliju, krīze klūst vājāka, visās sakautajās un tad mazajās jaun- un vecvalstīs krīze noteikti pastiprinās. Surp pieder Vācija un Austrija, Šveice, Dānija, Zviedrija, Norvēģija; tālāk Itālija, pa vecam Polija un mazās kaimiņu valstīņas. Šīnis zemēs strādnieku nemierība paceļas, jo arī te kā visā pasaule fabrikants savas peļņas pazemināšanos grib izlabot uz strādnieku rēķina un iet uzbrukumā. Jo sevišķi grūts ir Vācijas un Austrijas saimnieciskais stāvoklis. Lielā mērā rūpnieciskās zemes, tās visvairāk cieš no rūpnieciskās krīzes: markas un kronas krišanās sadārdzina un tamlīdz pasliktina dzīves apstāk-

lus ne vien strādniecībā, bet varbūt vēl lielākā mērā dažās vidusšķirās (mazajā ierēdniecībā un inteliģencē), kas atkarīgas no algas. Ja te arī viena daļa no pēdējām noslejas uz labējo pusi (monarhistiem, antisemītiem), tad tā ir tā pati nemierības parādība un nekas cīts.

Kādas sekas politikā ir šādam stāvoklim? Mēs redzējām, ka uzbrukums norisinās pirmā vietā pret Vāciju no Francijas un pret Padomju Krieviju no Anglijas puses. Kādēļ? Tādēļ, ka baidās šo divu valstu apvienības. Pirmā vietā saimnieciskas. Tāda apvienība būtu, zināms, nesaļaužama vara. Var jau teoretizēt par to, vai tāda apvienība tagadējā stāvoklī ir iespējama. Tas ir grūti domājams, kamēr Vācijā nav vismaz vienotas *strādniecības* valdības*. Saimnieciskie sakari pēdējā laikā gan sāk nodibināties arī starp tagadējām Vāciju un Krieviju, bet pārāk lēni priekš tam, lai varētu spēlēt izšķirošu lomu tuvākajā starptautiskajā sadursmē. Nozīmīgi ir tas, ka pat Vācijas buržuāzijas prese aizstāv tuvināšanos ar Padomju Krieviju, kurai pretim asi uzstājas sociālnodevēju vecais teorētiskais vadonis Kautskis!

No šādas situācijas var būt tikai viens noteikts slēdziens: Komunistiskās Internacionāles lozungs par *strādniecības vienotu fronti*, citiem vārdiem, strādnieku šķiras prātu iekarošana — pretim buržuāzijai ir ne vien pareizais teorētiskais lozungs, bet uz to dzen ar visu varu arī praktiskā dzīve, lai cik pret to uzstātos nodevīgie, buržuāzijai pakalpīgie vadoņi. Lēni iet šī attīstība. Paraugiet Vāciju, ar kādām mokām tur rodas vienota fronte, vai Rūras apgabalā — ap fabriku padomēm jeb Saksijā ap strādnieku, pareizāk, sociāldemokrātu valdību³⁴ utt. Strādnieku masas, proti, apakšas, iet un spiež arī savus vadoņus uz vienību, labējās puses vadoņi, partijā un arodniecībā vēl pie varas būdami, rauj atkal un atkal atpakaļ.

Vācijā, kur vienotai strādnieku šķiras valdībai vajadzētu būt vispār populārai, jo tā atsedz izredzes uz ciešu apvienību ar Padomju Krieviju, to uz vissīvāko apkaro visa nodevīgā sociāldemokrātijas vadība, kas ar mieru atkārtot savu 1914. gada taktiku**, kura toreiz tomēr veda uz kādu šķietamu mērķi, uz uzvaru ap Hohencollernu bruņoto dūri,

* Domāta strādnieku vienotās frontes valdība. *Red.*

** T. i., pilnīgi pievienoties buržuāzijas imperiālistiskajai politikai. *Red.*

bet kura tagad ir bez jebkādām izredzēm. Jo ko tagad var dot strādnieku šķirai apvienošanās ar buržuāziju koalīcijā?

Atliek tikai pacietīgi un nenolaidīgi vest iesākto cīņu ar vienotās frontes lozunu viņa visumā, ieslēdzot i vienotu arodnieku kustību, i strādnieku valdību. Protams, ka ilgstošā gaitā šādai cīņai Vācijas kritiskajos apstākļos ir savas ļaunās puses. Tā rada novirzienus. Kreisais komunistu partijas spārns (piemēram, Berlinē) ir nemierā ar lēno gaitu un pat ar strādnieku valdības lozunu. Viņi norāda uz Saksijas neizdevīgiem piedzīvojumiem ar s.-d. valdību. Protams, Saksijas paraugs ir vājš un var kļūt pat kaitīgs paraugs: lozungam jābūt *Visvācijas apmēros*. Ir jau taisnība, ka otrup top pielaistas kļūdas, varētu ziņāmā mērā sacīt, oportūnistiska rakstura. Tas ir neizbēgami, un gaidāmajā Komunistiskās Internacionāles paplašinātajā Izpildu Komitejas sēdē³⁵ par to varbūt būs nopietni jāpārrunā. Es nekavēšos še pie citām zemēm. Eiropā tē *Vācijai* piekrīt *izšķirošā loma*.

Vienotājs spēks joprojām paliek Padomju Krievija un Komunistiskā Internacionāle. Ne velti Anglijā no jauna un ultimātīvi prasa pēdējās slēgšanu, izraidišanu vai aizliegšanu jeb tamlīdzigi. Protams, velti! Bet saprotams jautas ir. Eiropas revolūcija atduras Austrumos. Kamēr Anglijai, Francijai būs padevīgās kolonijas, tām nav stipri jābaidās no revolūcijas pašu mājās. Revolūcija ar uzvaru Indijā utt. būtu Anglijas kapitālistu varas sabrukums arī pašu mājās. Šī doma nav jauna. To jau Markss ir aizķeris. Viņu jo sevišķi izbīdīja Krievijas revolūcija. To atzīst Anglijas un Francijas imperiālisti (Kerzoni un Miljerāni) paši. To baidās atzīt Anglijas strādnieku vadoņi. Akli uz to noraugās s.-d. un pat — daži komunisti, kas klusumā kādreiz pazobojas par Āzijas komunismu. Āzijā *neiet uzreiz runa par komunismu*, bet vispirms par pilsonisku revolūciju kā pirmo stadiju. Bet kā 1917. gadā Krievijā, tā arī Āzijā komunistiem jāiet šīs revolūcijas priekšgalā.

Tātad paredzama gan ilgstoša cīņa, bet nav iemesla kļūt pesimistam. Jo lēnāk norisinās revolūcija, jo pamatīgāk tā sagatāvojas. Tik spilgti to attēlo Markss savā «18. briemērā»:

«Buržuāziskās revolūcijas, kā, piemēram, XVIII gadsimta revolūcijas, straujāk traucas no panākuma uz panākumu, tajās dramatiskie efekti ir viens par otru apžilbi-

nošāki, cilvēki un lietas šķiet bengālisko uguņu apmir-dzēti, katra diena ir ekstāzes pilna, bet tās ātri paitet, drīz sasniedz savu apogēju, un sabiedrību pārņem ilgstošas pagiras, pirms vēl tā paspēj ar skaidru prātu izprast sava vētras un dziņu laikmeta rezultātus. Turpretim proletāris-kās revolūcijas, XIX gadsimta revolūcijas, nemītīgi kritizē pašas sevi, pastāvīgi pārtrauc savu gaitu, atgriežas pie tā, kas liekas jau veikts, lai to atkal sāktu no jauna, ne-žēlīgi un pamatīgi izsmej savu pirmo mēģinājumu nekon-sekvenči, vājās pusēs un nederīgumu; tās notriec savu pretinieku it kā tikai tādēļ, lai tas no zemes uzsūktu jau-nus spēkus un saslietos vēl varenāks nekā agrāk, arvien no jauna atkāpjas savu pašu mērķu nenoteiktā milzīguma priekšā, līdz rodas stāvoklis, kas katru atkāpšanos dara neiespējamu...»* — Sakiet, vai nešķiet, ka tas būtu rak-stīts par 1917.—22. gada notikumiem. Markss to rakstīja 1852. gadā!

Kādi slēdzieni no momenta uzņēmuma [jāizdara] Lat-vijas komunistiem? Viņiem tie paši uzdevumi kā visai pārējai [komunistu] pasaulei. Cīņas apstākļi grūtāki nekā jebkur, bet, kā visas sociālās parādības, tā arī revolūcija še mēdz mazajos apmēros parādīties jo sevišķi spilgti. To mēs nenovērojam pirmoreiz un ne šodien vai vakar. Kā cit-kārt saka, «mirušie aizturot dzīvos», te otrādi, kritušie kādreiz šķiet līdzīnāmies dzīvajiem. Šīm revolucionārām tradīcijām, protams, ir savas jaunās pusēs; viņas uzveļ dzīvajiem uzdevumus, kas šķiet pārāki par spēkiem. Bet ar vēsturi nav kur prāvoties. Izbīdītie uzdevumi ir jāpilda, cik spēkos stāv. Un vēsture izbīda tikai izpildāmus uzde-vumus.

Patreizējā situācija ir jo sevišķi sarežģīta. Latvijā nav rūpniecības, bet plosās krīze. Ar visām viņas sekām. Valda reakcija, un tomēr pat pret šo reakciju, šo «demokrātiju» vai «parlamentārismu» (divkārtēji zosu pēdiņās!), pacelās fašisms ar rietumeiropisku nokrāsu. Nelegālai partijai — *komunistiem* varbūt stāv priekšā vest *cīņu par pilsonisku demokrātiju* pret fašismu, tikai lai nākošā dienā pēc uz-varas cīnītos par padomju iekārtu un pret šo demokrā-tiju. Ikiens moments izbīda jaunas situācijas, jaunus uz-devumus, un mums jābūt gataviem tos uzņemties. Ja

* Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 431., 432. lpp.
Red.

Rietumeiropas uzbrukumi ir mērķēti nopietni un ne tikai iebaidīšanas dēļ pret Padomju Krieviju, šo uzbrukumu sagatavošanas lauks būs pakalpīgās, jau nopirktais mazās valstiņas. Ne ar bazāra bodišu īres naudām Arvedi Bergi* ved plašo cīņu; viņiem palīdz čeki uz angļu un franču bankām.

Kad fašistu rungas un šāvieni bija aizbaidījuši no Esplanādes laukuma sociāldemokrātu ministrus un viņu «kundzes», kā «Sociāldemokrāts» raksta, tad uz kaujas lauka palikušais Bruno Kalniņš (Menders kā opozīcijas cilvēks jau pie laika atstājis gājiena rindas) pievienojies «kreiso arodnieku» masām ar saucienu: «Strādnieki — biedri, nu cīnīsimies «kopā»!» Ja tas ir fakts, tad tas ir interesants fakts. Sauciens uz vienotu fronti darbos no s.-d. partijas sekretāra mutes, ko mēs jau sen izbīdām kā komunistu lozungu. Neraugot uz visiem pārmetumiem, ko mēs taisījuši pret viņa personu, te nebūtu vieta to atgādināt, jo situācija ir pārāk nopietna. Bet, protams, tikai ar vienu noteikumu, ja pārējā sociāldemokrātija tanī pat laikā *neturpinātu* sēdēt valdībā un *nest solidāru atbildību* par Rīgas policijas darbību. To nevajag aizmirst! Jo visas ziņas par s.-d. draudiem izstāties no valdības līdz šim šķiet maz ticamas: uz tādu soli s.-d., vismaz viņu lielais vairums, neuzdrošināsies, jo tas nozīmētu s.-d. pāreju vajājamo partiju skaitā. Cita lieta, ja viņus buržuāzija turp izmestu, bet tad ir droša jauna šķelšanās «kreisajo» pašu starpā.

Ja turpretim s.-d. tiešām būtu beigās pārliecinājušies, kas draud Latvijā, tad viņiem pirmā kārtā būtu nopietni jāpadomā, kā uzlabot savu galigi sabojāto cieņu darba tautas acīs. To var tikai darbiem, ne vārdiem. Protams, te vismazākais, kas būtu jādara, būtu *ne smiekligs pieprasījums* (interpelācija) saviem pašu ministriem vai to bied-

* Aprakstot 1. Maija demonstrāciju, Bergs dod spilgtu raksturojumu pats sev, kad viņš apraksta Bruno Kalniņu: «Šo jaunekli sabojāusi sliktā vecāku priekšzīme. *Kad viņš pieauga un pieņemsies prātā*, viņš varbūt nožēlos savu tagadējo rīcību.» Tā, taisni tā es novērtēju Arveda Berga «demokrātismu» 1905. gadā, kad daži, kā, piemēram, Buševics u. c., uz viņu lika cerības kā *vienīgo Latvijas demokrātu*. Bet tomēr — fašistu bandu vadību *Antantes algā* es toreiz viņam nepareigoju. Mēs toreiz turējām viņu par «godīgu» birgeli. Es atvainojos.

riem: «vai viņiem zināms» utt.*, — bet *pieprasījums* (ne vienkārši atlaist kādu vecāku «gorodovoju», kā Dambekalnu), bet *izslēgt no parlamenta fašistu vadoņus* (Bergus, Reinhardus un biedrus) un *to partijas, viņu bandu vadoņus arestēt, legalizēt kreiso strādnieku kustību un uz parītātes pamatiem apvienot abus arodnieciskos birojus*³⁶ — uzņemties *nopietnu cīņu vienotā frontē pret reakcionāro buržuāziju*. Ja ne citādi, tad vismaz pieprasot tūlītēju parlamenta atlaišanu un jaunās vēlēšanās pievienoties komunistu lozungam: *strādnieku valdību*. Komunistu partijas CK un viņas VII kongresa rezolūcijas šīnī ziņā nav utoipaia...

Bet, es redzu, lasītāji neveikli smīn. Man šķiet, viens otrs krata galvu: tas vecais Stučka zaudējis prātu! Ja es nopietni būtu pieņēmis, ka visi s.-d. uz to būtu spējīgi, tad es pievienotos šādām šaubām par mani. Bet es taču pats lasu («Sociāldemokrātā» no 4. maija): «*Mēs nedomājam, ka tagadējās valdības, resp., iekšlietu ministra nodomi un rīkojumi nebūtu bijuši pareizi. Viņu ieņemtais redzes stāvoklis bija apmierinošs*» utt.

Tātad tikai interpelāciju komēdija, bet koalīcijas valdība turpinās! Ar plīķēšanu, kā atminat, s.-d. dzina valdībā. Vislabākie no viņiem vēl arvien tik īsredzīgi, ka viņi pat nepamanīs to momentu, kad grozīsies jautājums ap to, kam ko arestēt, vai fašistiem** s.-d. jeb s.-d. — fašistus. Bet šo iespējamību viņiem vajag atgādināt un arī aizrādīt laikā iespējamo cīņu pret to. Ja ko nesapratis vadoņi, to var *saprast masas*.

Mūsu uzsaukums «Darba tautai»*** tad arī ir zīmēts uz visām darba tautas masām Latvijā. Es nezinu, vai tas ir tā, — man pēdējā laikā ir mazāk iespējams sekot tam, kas notiek Latvijā, bet man ir sacīts, ka šim uzsaukumam esot bijis liels iespaids uz masām. Es atstāju pie mālas pieķeršanos pie viena vai otra burta; tas piederas tiem «rakstu mācītiem», masas saprot labāk uztvert vispārējo

* Taču tās «ministru kundzes», par kuru sasišanu stāsta «Sociāldemokrāts», būs pastāstījušas saviem vīriem par visu, kas noticis.

** Ja es te lietoju «fašistu» vārdu, tad vienādas terminoloģijas dēļ. Se tās bandas ir tomēr vairāk pēc «zelbstsūcu»³⁷ parauga ar krievu savinkoviešu organizāciju³⁸ piegaršu. A. Bergam ir draudzības saites ne vien ar Bermonta, bet arī ar Savinkova Jaudīm un — *naudas avotiem*.

*** T. i., LKP VII kongresa manifests «Latvijas darba tautai». Red.

izpratni. Man šķiet, *piekeršanās pie burta vilksies vēl ziņamu laiku*, kamēr nebūs izdzīvots lūzuma «drudzis». Mēs pamazām gan kopš 1920./21. gada esam vai vismaz šķietam jau izdzīvojuši cauri šo lūzumu, bet, kad tas izlikts kopā vienā sistēmā, tad tomēr izrādās, ka vēl nav izbeigušās visas ilūzijas. Un jo sevišķi tad duras acīs dažādās «pretrunas», ar kurām tik bagāta ikvienas revolūcijas īstennība. Uzsaukumi un tad atsevišķās rezolūcijas tagad jāpopularizē un jānones pie masām. Nav vairs laiks par tām debatēt, *tas ir partijas lēmums, kas jāizpilda*. Nejauši te iebildas jautājums, vai nebūtu bijis labāk šādas rezolūcijas pieņemt jau 1919. gada sākumā, tas ir, [LKP] VI kongresā. Mēs, protams, nevaram pateikt, kas būtu bijis, ja šis vai tas nebūtu bijis. Bet es nebaidišos atbildēt, ka šādas rezolūcijas, 1919. gadā dzīvē izvestas, būtu stipri līdzējušas nostiprināt revolūciju, bet 1) tās laikam nebūtu glābušas Padomju Latviju no 1919. gada ārējā sagrauvena, un tad 2) tās *toreiz vienkārši nebija iespējamas!* Tāda ir revolūcijas pretrunīgā jo revolucionāro faktu lōgika!

P. Stučka

«*Ciņas Biedrs*», 21. nr., 1923. g.,
1.—14. lpp.

Iespiests pēc žurnāla teksta

STRĀDΝIEKU UN ZEMΝIEKU VALDIBU!

Patlaban notikušo Komunistiskās Internacionāles Izpildu Komitejas paplašināto sēdi, šo patiesībā ārkārtējo kongresu atklājot, atzīmēja, ka mēs visi sevī nēsājam vēl labu daļu II Internacionāles, tas ir, viņas tradīciju, neraugoties uz to, ka Komunistiskā Internacionāle jau ir sākusi savu piekto mūža gadu un ka mēs jau vairāk kā 5 gadus pārdzivojam revolūciju. Tā jo sevišķi mēs tikai pamazām atsvabināmies no vecajiem s-d. uzskatiem zemnieku jautājumā, neraugoties uz to, ka mums jau kopš [Komunistiskās Internacionāles] II kongresa šinī jautājumā ir *loti pareiza un noteikta rezolūcija*. Bulgārijas kontrrevolūcija un līdz ar to turienes Komunistiskās partijas, vienas **no** stiprākām partijām, acumirkīgās politiskās neveiksmes spilgti norāda uz briesmām šinī virzienā. Tādēļ Izpildu

Komiteja nolemj atklāti uzstādīt lozungu visām komunistskajām partijām: *Strādnieku un zemnieku valdību!*

Ko nozīmē šis jaunais lozungs, un kur tas cēlies? Vai tas nozīmē atsacīšanos no proletariāta diktatūras? Nē, tas nozīmē taisni ceļu uz proletariāta diktatūru! Vai tas nozīmē atsacīšanos no pasaules revolūcijas? Nē, tas nozīmē patreiz vienīgo iespējamību to izvest! Vai tas nerunā pretim vienotās strādnieku frontes lozungiem? Nē, tas ir visu šo lozungu logiskā seka, neālaidīga izvešana! Tas nav arī no gaisa grābts, tas ir tikai logisks slēdziens no agrāk sacītā, un jau [Komunistiskās Internacionāles] IV kongresa taktikas rezolūcijā* ir taisni uzsvērts, ka strādnieku valdības viena pakāpe *var arī būt* strādnieku un zemnieku valdība. Tagad varbūtība ir pasludināta par *nepieciešamību*.

Bet vai tad mums jau nav Latvijā «demokrātiska strādnieku un zemnieku valdība» iz — Žemnieku savienības un «strādnieku» partijas**, sociāldemokrātijas? Tā taču ir komunistu un strādniecības vispār, kā arī viņas diktatūras sīvākā pretiniece. Kas tad mums ar to var būt kopējs? Protams, *absolūti itin nekas!* Bet arī mūsu lozungiem ar šiem «zemniekiem», Ulmaņiem vai Meieroviciem, un šiem «strādniekiem», Holcmaņiem vai Salnaiem, nav nekādas darišanas.

Kādu strādniecību mēs te domājam, mums nav jāpaskaidro. Visu to plašo darba tautu, kuru mēs — ja tas neiet citādi, tad kopā pat ar viņas nodevigiem vadoņiem — saucam uz vienotu strādnieku fronti. Bet zemniecība? To lielo vairumu parceļu saimnieku jeb būdnieku, sīkzemnieku, jaunzemnieku un pat vidējo zemnieku, kas parasti neno-darbina algotu darbaspēku. Visiem viņiem ir tas kopējs, ka viņiem ražošanā *nav pretēju* interešu ar strādniecību, bet ir gan daudz kopēju. Un, ja viņiem ir pretējas interešes, tad vienīgi apmaiņā, uz tirgus, kur ir panākams un tātad arī ir jāpanāk izlīgums Ja šie elementi vēl arī iet aiz kulaku-pelēču vadoņiem jeb seko dažādiem avantūriem, kā Lībtāliem, Jansoniem, Lindiņiem utt., tad vienīgi aiz savu interešu nesaprašanas.

Palasiet, ko tagad tāds Lindiņa orgāns «Laukstrādnieks» raksta: «Pietiek noorganizēt nelielu bandu baronu dēliņu,

* T. i., rezolūcijā «Komunistiskās Internacionāles taktika. Tēzes». *Red.*

** Sociāldemokrātu-mazinieku partijas. *Red.*

iecelt tiem Bermontu par komandieri, un tie 24 stundu laikā *saņems savās rokās visas ieroču noliktavas*. Tad no-organizēs armiju un *atņems zemi*, kuru tiem *mūsu armija atņēma*.»* Blakus pareizai domai par vēl pastāvošām baronu (tikai ne vien zilo, bet arī pelēko baronu) briesmām cik daudz viscaurredzamākās, mulķīgākās demagoģijas! Kam tad *atņēma* zemi? Nē, *atpirka par dārgu naudu* i zemi, i inventāru un to *dārgi pārdeva* bezzemniekiem ar graudu un inventāru. Un ko tad tur liek priekšā: vai izdalīt ieročus sīkzemniekiem jeb organizēt apbrūnotu strādnieku un sīk- vai jaunzemnieku pulciņus zemes apsardzībai pret (zilo un pelēko) baronu un to dēliņu apbrūnotām bandām? Nē, pasarg! Par tādiem vārdiem Lindiņa biedrs Holcmanis liek krātiņā jeb velk pie kāķa!

Mums jāsaka skaidri un gaiši: strādnieku šķira, nevienojot ap sevi vienu daļu (nabadzīgo) zemniecības un neneutralizējot pārējo, nevar izvest cauri savu revolūciju. Un vēl vājākos apstākļos ir šī nemantīgā zemniecība: viņa iet akli pakaļ mantīgiem vadoņiem vai vienkāršiem avantūristiem. Kur viņa tiek viena pie varas, viņa nenoturas (salīdzini Bulgārijā Stambolijska valdības gāšanu dažās stundās).³⁹ Bet parasti tā, kā pie mums, [viņi] kopā ar buržuāziju ved *visnekriētnāko buržuāzijas politiku*, ar kuru zemnieku masām nav nekā kopēja. Šām abām šķirām jāatrod vienība cīņā dēļ valsts varas. Viņu lozungs: strādnieku un zemnieku valdību!

Vai pie mums šīs lozungs ir laikam piederīgs? Kā pārasti, mēs šādos gadījumos dzirdam atsaucamies, ka visur citur šīs lozungs būtu laikam piederīgs, tikai ne pašu zemē, šoreiz Latvijā. Tas ir viens iebildums. Bet galvenais jau ir tas, ka pie mums nav revolucionārā momenta un komunistu taču patlaban nav parlamentā. Te ir liels pārpratums. Šīs lozungs, protams, nav ne parlamentāriskas kombinācijas, nedz arī viena momenta lozungs. Tas ir *īlgstošs* un *revolucionārs* lozungs. Taisni *īlgstošs*, kur tas var novest pie parlamentārām valdības kombinācijām, tas ir tieši bīstams, jo varētu novest pie nepieļaujamām, kompromitējošām kombinācijām. Tas ir *īlgstošs* darbs — ievest zemniecībā pašā cīņu starp dažādiem slāņiem, bāgātiem un nabagiem, kurai cīņai jāpieņem asas formas,

* Citāts no raksta «Pret karaspēku», kas publicēts «Laukstrādnieka» 1923. g. 24. nr-ā (14. jūnijā). *Red.*

iekams var nonākt pie vienotas frontes ar komunistiem. Bet šī cīņa ir jāiesāk tūliņ, nekavējoši, jo, lai nonāktu lozungs pie zemniecības un lai tā nāktu pie pārliecības, ka tas ir nopietni domāts viņas labā, vispirms vajag pašiem komunistiem un tad plašām strādnieku masām nākt pie šīs pārliecības un tad ar darbiem par to pārliecināt arī zemniecību.

Tas ir *revolucionārs* lozungs. Jo tāpat kā strādniecības valdība ar komunistu līdztiesīgu piedalīšanos nav gaidāma mierīgu izlīgumu celā, bet vienīgi ar spēku (ja ne ar tiešu varu) gāzot buržuāziju. Tāpat tas ir ar strādnieku-zemnieku valdību. Mēs redzējām, cik asa kļuva sadursme pat tanī gadījumā, kad Latvijā taisījās nodibināties sociāl-demokrātu un tā saucamo demokrātu valdību.⁴⁰ Un mēs redzējām, cik asas situācijas pārdzīvoja Bulgārijā zemnieku valdība ar Stambolijski priekšgalā, kura apvienoja kulaku un nabadzīgo zemnieku, kamēr beigās neuzvarēja kulaks un nekrita pati valdība. Tāda valdība iz strādniekiem un zemniekiem, kurā spēlēs lomu komunisti, protams, atdursies pret vēl pavisam citādu cīņu.

Bet vispasaules reakcija iet pa fašisma ceļu, kurš vairāk un vairāk iespiežas pat pie mums. Ja nu mēs iz aizklātās diplomātijas avotiem dzirdam par «lielās Polijas» plāniem uz «vispirms ekonomisku un tad politisku pievienošanos» — zīmējoties arī uz Latviju — un ja mēs pie tam zinām, ka uz to iet arī uzpirktā Latvijas diplomātija, tad mēs atļaujam lasītājiem pašiem minēt, cik tas būs pānesams Latvijai būt par bankrotējušās šķahtas vadības izmaņtošanas priekšmetu. Vai to strādniecība un zemniecība Latvijā mierīgi uzņems?

Vai viņas tad neskatīsies ar ilgām apkārt, kas tad viņas no šī posta gribētu izraut. Un vai tad nebūs vienīgi komunisti, kas ar saviem lozungiem arī te rādis kaut izredzi uz izeju.

Sis ir tikai viens iespējams gadījums. Daudz spilgtāk tas parādās patlaban Vācijā, pa daļai arī Čehoslovakijā, varēja parādīties arī Bulgārijā, ja to nebūtu nokavējuši komunisti. It īpaši gaišs piemērs ir Vācija, kur neiespējamā cīņā* pret franču-angļu-itāļu imperiālismu un reizē pret vācu lielkapitālu — pamazām Vācijas komunisti gūst revolūcijas hegemonu lomu Visvācijas apmēros un

* Domāts — ārkārtīgi smagā cīņā (neiedomājami smagā cīņā).
Red.

kur taisni tikai vēl trūkst nopietni un reāli izbīdīta lozunga pēc strādnieku un zemnieku valdības. Kad revolūcija tuvojas, tad ikreiz viss lielais tautas vairums kopojas ap vienu vadošu šķiru ar viņas avangardu. Revolūcijas situāciju paasina dažādi acumirkļa sarežģījumi, bet *hegemonu* (vadoni) izbīda tikai ilgstoša ciņa: Krievijā 1917. gadā revolucionāro sociāldemokrātiju (bolševikus), Latvijā 1905. un arī 1917. gadā revolucionāro sociāldemokrātiju (tagadējo Komunistisko partiju) utt. 1918. gadā hegemons Vācijā bija nodevīgā s.-d., tāpat Austrijā, un abās vietās tā noveda revolūciju tikai purvā. Proletāriskajai revolūcijai tur nebija tāda vadoņa, kas ap sevi vienotu lielās tautas masas.

Tā mums jāsaprot un jāizved dzīvē jaunais lozungs. Tas vairs nav tik jauns arī mums. To sagatavoja jau mūsu VII kongresa rezolūcijas, un CK uzsaukumā tas bija formulēts: Lai dzīvo strādniecības un sīkzemniecības politiskais un saimnieciskais *kopdarbs!* Reizē ar kongresa rezolūcijām mums tagad jāpopulārizē arī jaunais lozungs. Protams, ka, to propagandējot, mums vienmēr jāiziet no tiešām dzīves prasībām, tās padziļinot un revolucionējot, un logiski novedot pie nepieciešamības *gāzt buržuāziju* ar visiem viņas piedēkļiem un *nodibināt strādnieku un zemnieku revolucionāru valdību kā pakāpi uz strādnieku un zemnieku darba tautas diktatūru**.

Nosūtīts uz Latviju 1923. g. jūlijā.

*Iespiests: «Ciņa», 45. (465.) nr.,
1923. g. augustā. Bez paraksta;
LKP CK PVI PA, 240. f., 1. apr.,
474. l., 103., 104. l.*

Iespiests pēc oriģināla

AUGUSTA DIENAS (1923. G.) VĀCIJĀ⁴¹

Tanīs etapos, kādus izgājusi cauri Vācijas revolūcija (janvārī un novembrī 1918. g., janvārī un martā 1919. g., martā 1920. un 1921. g., jūlijā 1922. g.), šī gada augusta dienas ieņem svarīgu vietu. Apmēram nedēļu krīze pieņēma tādu veidu, ka varēja domāt pienākušu izšķirošo brīdi uz vienu vai otru pusī.

* T. i., proletariāta diktatūru. *Red.*

Vācijā patiesībā nav īstas jeb vienīgas valdības. Pie valdības stūres tur ir tā saucamā republika, bet tā ir tikai pagaidu demokrātija, kura turas no Antantes žēlastības. Patiesā vara ir rokās — saimnieciskā lielburžuāzijai (Stinnesam, Krupam un co), politiskā (bruņotais spēks, kā reihsvēra, tā tiesas un policijas aparātā) monarhistiem. Ja monarhisti nopietni taisītos sagrābt varu, viņu vienīgais nopietnais pretinieks būtu strādniecība, kā to jau piedzīvojām Kapa puča laikā. Stinnesiem pagaidām bija labāk un ērtāk ar jo brīvākām rokām spekulēt zem Kuno valdības. Strādniecības puse vienīgais nopietnais varas elements bija Komunistiskā partija, kura īpaši pēdējā gadā un pēdējos mēnešos ne vien ap sevi pulcināja strādniecību, bet pievilka zināmā mērā arī vidusšķiru līdzjūtību ar savu noteiktu un drosmīgu uzstāšanos Rūras jautājumā.

Patlaban vēl nav noskaidrota tā loma, kādū buržuāzija spēlēja pēdējā mēneša krīzē, kad valdība atcēla oficiālo markas kurga noteikšanu, kad privātbankas lika rokas klepī, it kā neiejaucties valūtas lietās, un kad attīstījās ārprātīga spekulācija ar marku, kas drīz nonāca pie 1 milj. par dolāru un tad dažās dienās sasniedza 2, 3, 4 un neoficiāli 6 milj. par 1 dolāru. Tas bija kaut kas neredzēts Vācijā, kur viss pamatojas uz kapitālistiskiem pamatiem. No tirgus nozuda pārtikas preces (kā tauki, sviests, margarīns), pārējās pacēlās nesasniedzamās cenās, un bads apņēma miljonus darbalaužu. Ja vācu attīstītais un pārāk disciplinētais strādnieks ķeras pie pārtikas veikalu izlaušanas, tad tas kaut ko nozīmē. Un bada nemieri bija desmitās, pat simtās vietās. Nopietna vispārēja sadursme bija nenovēršama.

Sinī laikā Bavārijas un visas pārējās Vācijas fašisti nopietni gatavojās uz puču, kuram vajadzēja notikties jūlijā beigās. Vienīgā partija, kas pret to uzstājās ar drosmi, bija komunisti. Viņi uz 29. jūliju pasludināja pa visu Vāciju antifašistu demonstrāciju. Sadursme bija gaidāma nopietna, te Vācijas un Prūsijas valdība aizliedza šīs demonstrācijas. Komunistiem vajadzēja vai nu, nerēķinoties ar aizliegumu, to tomēr sarikot, jeb piekāpties un atlikt šo dienu. Fašisms bija mazāk ass jautājums nekā bads. Komunistiskā partija atklāti dižojās, ka nepadošoties aizliegumam, bet aprobežojās ar slēgtām sapulcēm. Tā bija acīm redzama klūda, jo, ja arī šīs sapulces bija plaši apmeklētas, tās tomēr nebija nekas tamlīdzīgs, ko gaidīja. Jau

30. jūlijā — demonstrācijas tomēr liecināja par komunistu svaru strādniecībā — arodbiedrību priekšniecība (amsterdamieši)* sanāca un atrada grēku āzi ministru prezidentu Kuno, nosodot vārdos Kuno politiku, kas taču nekavēja s.-d. frakciju šo ministriju pabalstīt līdz pašam 4. augustam, kad Berlīnes strādnieku fabriku komitejnieki pasludināja ģenerālstreiku.

Te nu iesākās jandāliņš ar markas kursu, bads pieauga [ik pa] stundām un strādniecība kļuva neredzēti nemierīga. Komunisti izbīdīja lozungu: nost Kuno, lai dzīvo strādnieku-zemnieku valdība. Lozungs ātri kļuva populārs. Daudz vietās, īpaši Saksijā, pat s.-d. strādnieki, neklausot vadoņus, pieņēma rezolūciju šinī garā. Komunisti nosebojās, un, kad viņi sestdien, 4. augustā, caur Berlīnes fabriku komitejnieku konferenci lika pasludināt ģenerālstreiku, Kuno ministrijas liktenis jau bija apzēgēlēts: sociāldemokrātu frakcija zem komunistu spaida (vēl dienu iepriekš tie bija citās domās) atsacījās turpmāk pabalstīt Kuno un jau bija «satirgojusies» ar lielburžuāziju (Strezemanu—Stinnesu) par *lielās koalīcijas* dibināšanu. Tātad pirmais komunistu lozungs jau bija izpildīts, un varbūt būtu labāk bijis šinī brīdī streiku — reiz tas bija jau nokavēts — atlīkt, kamēr pāriet pirmās ilūzijas par lielo koalīciju. Taču streiks tika izsludināts un sāka izplatīties.

Bez Kuno ministrijas gāšanas bija uzstādīti lozungi: pret koalīciju, reālas priekškara algas, pārtikas vielu apgādāšana un strādnieku kontrolkomisijas šinī nolūkā, proletārātā apbruņošana, armijas un policijas iztīrišana no fašistiskiem monarhistiem, «reālu vērtību notveršana» (t. i., nodokļi uz bagātnieku patiesajām un ne tikai papīra bagātībām), apvienība ar Padomju Krieviju, strādnieku un zemnieku valdība. Arodnieku sociāldemokrātiskā centrālvadība izteicās pret ģenerālstreiku, fabrikanti mēģināja izmest pa gabaliņam, izmaksājot piedevu algas un izdodot apslēptās pārtikas vielas. Sociāldemokrātu nodevīgā agitācija sasniedza visaugstāko pakāpi: tanī pat dienā, kad bija pasludināts ģenerālstreiks, «Vorwärts» nodrukāja ievadu ar milzu burtiem uzrakstā: «Anglija saceļas pret Franciju» — protams, Vācijas labā. Dala strādnieku atkrita, un ģenerālstreiks nekļuva vispārējs. Tādēļ, lai neceltu liekus upurus, pirmsdien, 6. augustā, Berlīnes

* Sk. 27. piezīmi. *Red.*

streika vadība pasludināja ģenerālstreiku izbeigt un gatavoties uz jaunām cīņām.

Taču i tam streikam, kāds bija, bija pilnīgi revolucionārs raksturs. Vēl nav skaitļu par dalibniekiem visā valstī, jādomā, ka vairāk miljonu. Provincē plosījās bada nemieri, un, streikam turpinoties, vispārēja bruņota sadursme bija neizbēgama; jau tā pa šīm dažām dienām bija daži simti krituši (no policijas uzbrukumiem) un ļoti daudz ievainotu. Ja strādnieki bija saniknoti pret saviem vadoņiem jau iepriekš (daudz gadījumu, kad tie sapēra amsterdāmiesu vadoņus), tad tagad ienaids ir daudzkārt lielāks. Cīņa ir atlakta. Ka tai bija pilnīgi revolucionārs raksturs, par to liecina sīkākie apraksti: vietām barikādes, Saksijā apbruņoto strādnieku «simtniecību»* loma, nemieru izplešanās uz laukiem (strādnieku streiki un pārtikas rekvisēšana muižās un arī pie zemniekiem), vietām varas un fabriku sagrābšana savās rokās utt. Ka šoreiz komunistu organizācija bija daudz stiprāka nekā citām reizēm, par to liecina streika *organizētā ātra izbeigšana* uz lēmuma no centra.

Un tomēr streiks nebija pietiekoši organizēts. Jo sevišķi vāji klājās ar lozungu par strādnieku un zemnieku kopdarbību. Bada laikā tas ir īpaši grūts jautājums, un fakti norādīja uz lielajiem trūkumiem šinī ziņā. Vietām strādnieki bija tieši spiesti aiz bada laupīt pārtikas vielas, ko agrārieši un arī zemnieki turēja mājās; citur strādnieku kontrolkomisijām izdevās vest sarunas. Viskaitīgākais elements, kas še arī visvairāk cieta, bija sīkie spekulanti (mūsu maišelnieki). Te streiks tieši norādīja, ka vajadzīga saimnieciska vienošanās ar zemniecību un nepietiek vienīgi ar vārdiskiem lozungiem. Brīdināti ir arī zemnieki, jo tie pret pilsētas strādnieku masām izrādījās, īpaši Saksijā, pilnīgi bezspēcīgi. Tagad ir labs moments šo izlīgumu atrast uz streika laika faktu pamatiem.

Pie valdības stūres ir sociāldemokrātu koalīcija ar vienu buržuāziju. Valdība (iekšlietu ministrs sociāldemokrāts**) plosās pret strādniecību. Taču streiks nav zaudēts. Upuri ir, bet Vācijā pie upuriem jau pieraduši (piem., Saksijā tā pati «Leuna fabrika»*** kas visvairāk cieta

* «Sims viru vienību» (strādnieku rotu). *Red.*

** V. Zollmans. *Red.*

*** «Leuna Werke» («Leina uzņēmumi») — ķīmiskās rūpniecības koncerns. *Red.*

1921. gada «pučā», bija atkal pirmā cīnā). Otrkārt, streiks tomēr atnesa dažus labumus — kā pārtikas vielas, algu piemaksu utt., to visu gan atnems, bet tad kritīs vaina ne uz streiku, bet uz koaliciju. Pilsoņi un sociāldemokrāti galvilē, ka komunisti esot caurkrituši; viņi maldās un paši zina, ka maldās. Mēs lasām pašu sociāldemokrātu runās, ka «jāmēģina *atkarot* atpakaļ strādnieku masas» (tātad tās ir zaudētas). Viena daļa strādnieku vēl palika pie sociāldemokrātiem zem koalicijas ilūzijām un ar cerībām uz Angliju un izlīgumu ar Franciju. Strezemans savā pirmajā programmas runā skaidri pateica, ka viņa centieni ir: paaugstināt [darba] ražīgumu (mēs zinām, ka tas nozīmē sociāldemokrātu piekrišanu pagarināt 8 stundu darba laiku par 1—2 stundām Antantei par labu*) un taupīt, tas ir, strādniekiem vēl mazāk ēst. Tā ir programma, ar kuru sociāldemokrātu popularitāte nepieaug. Jau tagad no 170 sociāldemokrātu deputātiem [reiħstāgā] opozīcija iz 50 personām izteicās pret koaliciju, taisnība gan (pēc mūsu māju sociāldemokrātu opozīcijas parauga), ar piezīmi, ka netur par iespējamu, reiz koalicija ir, skaldīties utt. Taču pat daži deputāti pāriet pie komunistiem, sociāldemokrātu organizācija skaita ziņā sabrūk, partija zaudē pilnīgi savu proletārisko raksturu. Tagad no komunistu partijas izveicības atkaras tālākā cīņas gaita šinī ziņā.

Bet vai ir koalicijai kādas izredzes uz apstākļu uzlabošanu? Uz dažām dienām markas kurss par pusi un vairāk uzlabojās, bet tikai uz valsts kases rēķina, un *cenas* uz iekšējiem ražojumiem nekritās, jo lauksaimnieki ir pie varas un tāpat kā fabrikanti negrib atteikties no iegūtā labuma. Bez tam markas kurss sāk jau atkal stipri kristies. Anglijas draudzība pret Vāciju arī neiet necik tālu, un izlīgums ar Franciju šķiet izjūkam. Patlaban uz tīgus apstākļi ir ļaunāki nekā priekš streika. Vācija taisnās pāriet uz aprēķinu zelta markā — izņemot tikai strādniekus. Strādniekiem viņi sola maksimumu 50% ($\frac{1}{2}$) no iepriekš kara algām, precēm paceļoties pāri par 1914. gada cenām. Uz ziemu gaida apstākļus vēl ļaunākus, jo būs kurināmā trūkums (pirmā ziemā bez Rūras un Silezijas oglēm). Ir grūti pareģot Vācijas apstākļos, bet nebūtu brīnums, ja nemieri uzliesmotu drīzā laikā no jauna. Un tagad ir visiem skaidrs, ka viss nemiers kopojas vienīgi ap komu-

* T. i., lai samaksātu repartīcijas Antantei. *Red.*

nistiem, cik tas vēl nav fašistu rindās. Raksturīgs te ir tas, ka, neraugoties uz draudiem, pat sociāldemokrātu ministri un policijmeistari neuzdrošinās pārāk bargi uzstāties pret komunistiem. Un jāatzīmē, ka šīnī zinā pilsoņu ministri, ja arī vārdos draud, darbos ir daudz piekāpīgāki nekā nekrietni sociāldemokrātu vadoni. Viņi sev gatavo jaunas siltas vietīņas, un tā arī viņu kontrrevolucionārā cīņa pārvēršas par «cīņu maizes dēļ».

Cerams, ka par augusta revolucionāro streiku iznāks pilnīgāks apraksts. Tas būtu ļoti ieteicams arī latviešu strādniekiem, jo no tā var ļoti daudz mācīties revolūcijas zinā. Tas ir spilgts piemērs, kā revolūcija dažādos apstākļos (Vācijā, Latvijā, Krievijā) ikreiz uzrāda ļoti daudz līdzīgu raksturīgu ipatnību. Bet jo sevišķi svarīgs te ir tas jaunais, kas grozās ap jauno lozungu par strādniecības un zemniecības kopā iešanu, ko pirmo reizi praktiski izbīdīja dzīve Eiropas rietumos.

§

«Cīņa», 46. (466.) nr., 1923. g. septembri;
LKP CK PVI PĀ, 55. f., 6. apr., 7. l.,
1.—3. lp.

Iespiests pēc rokraksta

LATVIEŠU JAUNATNEI PADOMJU KRIEVIJĀ

Apsveicot vienu no pēdējām izsūtīto grupām*, es izteicos, ka še, Padomju Krievijā, viņus gaida *darbs, ne atpūta*. Un ka viņiem visādā zinā ilgstošu laiku būs Padomju *Krievijā* jāņem dalība cīņā par vispasaules revolūciju. Es ieteicu *visciešāko vienību* darbā ar Krievijas darba tautu.

Mans šāda veida apsveikums, protams, nebija nejaušs, bet pilnīgi apzinīgs. Tas bija brīdinājums no viskaitīgākās parādības, kāda var draudēt komunistiem — izceļotājiem Padomju Krievijā: *no emigrantisma*. Šis emigrantisms ir bijis smagi jāpārdzīvo gandrīz visiem pirmajiem masu elementiem, ko revolūcijas gaita bija izmetusi iz viņu dzimtenes. Lai atminamies tikai šausmīgos notikumus somu biedru starpā Pēterpilī,⁴² lai atgādājamies krīzes ungāru biedru starpā⁴³ utt. Varbūt visvairāk no tā brīvi

* T. i., no buržuāziskās Latvijas izraidītu revolucionāri noskaņotu darbaļaužu grupām. *Red.*

palikuši latviešu komunisti, neraugot uz lielo «bēgļu» un pat ilggadēju «kolonistu» plūdu vēl ne tik sen atpakaļ uz Latviju, — tomēr arī viņu starpā ir bijušas atsevišķas novirzes⁴⁴. Man šķiet, tas tādēļ, ka latviešu komunisti vispirmie visdziļāk un masām ir iegājuši tieši *Krievijas revolūcijas darbā*. Lai atminamies tikai pirmos sarkanarmiešu pulkus iz latviešu strēlniekiem, kas tieši kā masu organizācija iegāja jaunajā revolūcijas armijā. Un, ja meklējam tālāk atpakaļ, tad nonākam pie 1905. gada janvāra dienām, kas ar asinīm saistīja *Krievijas un Latvijas darba tautu ciešā apvienībā*.

Ja tagad tomēr vienā otrā gadījumā parādās tieksmes uz zināmu atšķirtību no Padomju Krievijas dzīves, uz zināmu pasivitāti Krievijas lietās, lai te turpinātu «lielo cīņu par Latvijas atbrivošanos» — un ar tādām atsevišķām slimības pazīmēm mums ir bijis jāsastopas —, tad no tām ne vien jābrīdina, bet tās arī vispamatīgāk jāizpēta, jo ikvienu aizspriedumu, māntīcību u. tml. maldu pārādību vislabāk, ja ne vienīgi, var izdzīvot bez sāpēm, ja to sadala viņa sastāvdaļās, kas apgāzamas tieši zinātniskā ceļā. Un šādai zinātniskai metodei jābūt taisni komunistu jaunatnes stiprajai pusei. Ne ticību, bet pārliecību!

Divi momenti ir tie, kas var dzīt uz «sarkano» emigrantismu (nesmejieties, ir tāds vārds!). Rūpes par revolūciju Latvijā — viens. Otrā kārtā, tagadējā jaunā saimniecības politika Krievijā, kas šķiet nepiederīga īstam revolucionāram-emigrantam, kurš sev Krievijas revolūciju iztēlojis rožainās fantāzijās un tagad te ik uz soļa pa ielām sastop «nepmaņa» tuklo madāmu. To pašu ir pārdzīvojuši daudzi Krievijas revolucionāri, kas sev revolūciju bija iedomājuši kā vienlaidus gaitu «no uzvaras uz uzvaru» (ātruma ziņā mēs visi kā viens esam grēkojuši). Arī viņiem šķita jaunā politika «zakupastalīga» atkāpšanās un tikai.

Pirmais uzskats ir pilnīgi nepareizs. Ar ko latvietis revolucionārs Padomju Krievijā var cīnīties par revolūciju Latvijā? Vai ar uzsaukumiem un runām, kas aicina doties pār robežām? Mēs esam piedzīvojuši arī tādas «bērnišķības» pēc 1919. gada. Tas varbūt kādreiz kļūs atkal, kā 1918. gada beigās, par reālu uzdevumu, bet šimbrīžam tas būtu vismaz lieki Padomju Krievijā, kur nav komunista — un ne vien komunista —, kas būtu vēl jāpārliecina, lai tie līdzjūt Latvijas revolūcijai. Bet viņi, kā mēs

visi, zina, ka tā var būt tikai vispasaules revolūcijas un situācijas rezultāts. Un, lai to tuvinātu, paliek vienīgais līdzeklis — *līkt roku pie Padomju Krievijas darba* visciešākā vienībā ar Krievijas darba tautu. Padomju Krievijas nostiprināšana ir vispasaules un tamlīdz arī Latvijas (var sacīt arī otrādi — Latvijas un tamlīdz vispasaules) revolūcijas veicināšana. Raug, kādēļ mēs, visi latviešu komunisti, esam Krievijas Komunistiskās partijas biedri un strādājam Padomju Krievijas darbu, cieši un *aktīvi* ierindodamies Krievijas darbā. Bet, ja revolucionārs pienākums sauks, tad vislabākie no mums ies un liks galvu par revolūciju Latvijā. Protams, ka arī tas darbs, ko dara latviešu literatūras, izglītības utt. laukā Padomju Krievijā, var līdzīgā mērā būt revolucionārs darbs, kā darbs padomju iestādēs vai padomju uzņēmumos.

Sarežģītāks ir otrs jautājums. Latvijā mēs sastopam pārāk nepareizus uzskatus par to, kas [Padomju] Krievijā ir, un tamlīdz arī par to, kas Krievijā var būt un būs. Sie uzskati ir vai nu pārāk tumši krāsoti, tā, kā tos iztēlo [buržuāziskās] Latvijas uzpirktā prese. Un šīnī akordā kādreiz ieskan arī viena otra stīga iz komunistu vidus. Jeb šie uzskati ir pārāk rožaini — un tad īstenība var atstāt nospiedošu iespaidu. Patiesība nelīdzinās ne vienam, nedz otram uzskatam. Mums ir jāapbrūnojas ar pareizu dialektisku novērošanas metodi. Lai novērotu attīstības gājienu visumā, mums jāprot pacelties mazliet pāri par ikdienišķības sīkumiem un novērot attīstību viņas visumā: uz priekšu iešana, atdzīvošanās, atjaunošanās nenoliedzama. Un šī perspektīva ir vispirmā kārtā *jaunatnes* perspektīva, jo taisni viņai nav pārāk jānorūpējas par dažiem 5 vai 10 gadiem visā attīstības gaitā, kas vecajai paaudzei var izlikties ilgs un lēns attīstības gājiens. Šis viedoklis ir reizē pareizais viedoklis, apraugot Padomju Krievijas īstenību no tālienes. Bet reizē mums te uz vietas ir jāpiegriež vērība arī sīkumiem, ikdienas tumšajām lappusēm, jo te mums jāved sava ikdienas cīņa. Te arī ikvienas nebūšanas novēršana ir svarīgs darbs un bieži vissvarīgākais darbs. Tikai, protams, tas nenozīmē, ka šie sīkumi drīkstētu mūs atbaidīt vai padarīt par pesimistiem vai *pasīviem* skatītājiem. Pesimisms vai pasivitāte ir ipatnības, kurām nav *itin nekā kopēja ar darba jaunatni*. Tās ir slimības, ar ko slimo vienīgi [tie] inteliģences slāņi, kas līdzīgi meņševikiem vai eseriem pazaudējuši šķiras pamatu

zem kājām, un nedaudzi no tiem līdz aizvilināti elementi.

Es atvainojos, ka, griežoties pie Krievijas latviešu jaunatnes, es pirmā vietā pakavējos pie mūsu jaunatceļojušiem biedriem. Pirmkārt, šis jautājums stādās akutāk, asāk, jo Krievijas jaunatnes rindas jau šinī ziņā iet vairāk vai mazāk slēgti pa pareizo ceļu, kamēr no jaunatbraucējiem vēl viens otrs tikai meklē savus ceļus. Otrkārt, man šķiet vissvarīgākais, lai nebūtu šinī ziņā nekādas šķirnes starp jaunatceļojušo — agrāk no dzimtenes izmesto un tāpat arī jau Krievijā dzimušo latviešu jaunatni. Tai vajag būt vienai lielai un ciešai apvienībai plašajā Krievijas darba jaunatnes saimē.

Lielajai Krievijas revolūcijai kā pirmajam cēlienam vispasaules proletāriskās revolūcijas gaitā ir vēl viena īpatnība, kas līdz šim nav *teorētiski* pienācīgi uzsvērta. Reizē ar dažādo, kā tautību, dzimuma utt., izšķirību atcelšanu politiskā dzīvē tā atcēla arī — protams, dabas likumu robežās — *paaudzes izšķirību*. Buržuāzija bija «vecās paaudzes» privileģiju radītāja, visādi tiecoties ierobežot «jaunās paaudzes» politiskās tiesības: vai nu pēc vecuma (vecuma cenzs: 45 g., 25 g. un maksimums — 21 gads!), jeb pēc citām pazīmēm — aizliedzot (protams, liekulīgi) politiku skolā, armijā un vispāri visur, kur pulcējas jaunatne. Pa daļai tas gan bija reizē arī aizklāts mantas cenzs, bet ne vien tas. Neraugot uz to, ka ar 18 gadiem cilvēks caurmērā ir pieaudzis (dienvīdos šis gads pazemēnājas pat līdz 16), viņam politiskās pilntiesības nekur nedeva agrāk par 21 gadu, arī ne mantas rīcības tiesības. Tā radās jeb, pareizāk, atzīmēja to lielo plaisu, kas dabiski pastāv starp jauno un veco paaudzi buržuāziskā sabiedrībā. To atceļt pienācās proletāriskajai revolūcijai pirmā kārtā.

Šī plaisa ir atzīmēta bieži. Izšķirība «отцы и дети», «тēvi un bērni» ir pazīstami no Turgeņeva romāna, kas romānā attēloja vienigi to, kas dzīvē pastāvēja. Vecā paaudze gāja apzinīgi uz buržuāzijas pusī, jaunā vēl nebija tiktālu saaugusi ar buržuāziju, viņas gars vēl nebija tik lielā mērā nomākts no pilsoniskā gara sērgas. Un jo īpaši tais aprindās, ko attēlo Turgeņevs, — lauku muižniecībā — audzinātāja loma piekrita lielā mērā blakus mātei kādai nebūt «ηαηai» (auklei) iz zemniecības. Nāca arī jauna sadursme (90. gadu parādība), kad pretim vecajai pa-

audzei ar 60. gadu tradicijām («sešdesmitgadniekiem») radās jauna karjeristu paaudze: «baltodernieki» («белоподкладочники») u. tml. Pirmajā un otrajā gadījumā jaunatne savu veču idejas tikai noveda līdz pēdējai konsekvencei. Vecā paaudze 60. gados bija pārāk maz revolucionāra, taču viena daļa no viņiem savās vecuma dienās, kad jau uzvarēja pilsonība savā īstajā vaigā, vai nu palikā vecos uzskatos, jeb vismaz nebija pietiekoši atklāti *pilsoniska*. Jaunatne ar pilsoniskās karjeras idejām uzlika punktu uz i un, kad 1914. g. kara laikā to vajadzēja, nebūstoties par savām «štātes biksēm», patriotiski metās celos uz Ziemas pils laukuma, cara logu priekšā (fakts!)*.

Proletariātā, vismaz viņa apzinīgajā daļā — komunistu starpā, šai parādībai nav vietas. Te var būt vienīgi spēka, energijas, piedzīvojumu un tamlīdzīgu praktisku apstākļu izšķirība, ne vairāk. Vecā paaudze, cīnoties par revolūciju viņas ilgstošā gaitā, nedrīkst aizmirst, ka jaunā pasaule, kuru ceļ revolūcija, piederēs tagadējai jaunatnei. Jaunatnei, atmetot galvā un dzīvē visus vecos krāmus, kā [novecojušas] tradicijas, novecojušas morāles, tikumus, parašas utt., jāprot ar vecās paaudzes vidutājību pārņemt visu to, kas ir vērtīgs vecajā pasaule. Abas paaudzes ir uz ciešāko *saistītas* cīņā pret kopējo ienaidnieku, vismažākā sašķelšanās te atnes tikai spēku vājināšanu. Un, ja kur mēģina buržuāzija ienest plaisiru, tad taisni še, bieži savu provokatorisko darbību, kas ir viņas idejiskās cīņas pirmā kategorija, tiecoties pārnest darba jaunatnē. Kad laikmetos, kā tas, piemēram, bija pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados Vācijā, jaunatne iz buržuāzijas pārplūdināja sociāldemokrātijas rindas (Engelss to atzīmēja: mēs esam tagad pietiekoši stipri arī šo svešo elementu sagremot)**, tad tur gan pa daļai spēlēja lomu tieši materiāli cēloņi, bet pa lielai daļai arī tieši provokatoriski buržuāzijas nolūki.

Mums jāatminas, cik lielu lomu b. Lēnins un viņam līdz visa partija vienmēr piedod darba jaunatnes nozīmēi padomju iekārtas nākotnē. Bet viņš reizē nekur un nekad neaizmirst piezīmēt: kad tā būs pietiekoši iemācījusies to, kas jāzina, lai šo uzbūvi veiktu.*** Viņa acis ar lielākajām

* Domāta buržuāzijas šovinistiskā demonstrācija pie Ziemas pils 1914. g. 20. jūlijā (2. augustā). *Red.*

** *Markss K., Engelss F.* Par Angliju. R., 1954, 436. lpp. *Red.*

*** *Lēnins V. I.* Raksti, 31. sēj., 255.—258. lpp. *Red.*

cerībām seko jauno darba tautas studentu un vispār skolnieku un mācekļu veiksmēm. Un latviešu darba jaunatnei še ir dots viens solis priekšā: viņa iz kulturālākiem apstākļiem nāk darba skolā, aiz viņas ir vairāk paaudžu skaidri proletāriskas pagātnes utt. Viņa spēlēs dzīvāku lomu darba tautas jaunatnes saimē taisni caur to, ka no tās neatšķirīties. «*Bez tautibu izšķirības*» — ir taisni darba jaunatnes lozungs, kurai ir dota iespēja nobidīt pie malas arī to starpību, kas *visvairāk* šķir tautības, proti, *valodu*. Tas nenozīmē ([to saku] lai apmierinātu tos, kas zvēr par mazo tautu valodu mūžīgu dzīvošanu) latviešu valodas novārtā atstāšanu, jo latviešu jaunajai paaudzei vajadzēs un būs iespējams prast divas valodas. Tas ir viens svarīgs moments par labu visciešākai kopdarbībai ar krievu un pārejo tautību darba jaunatni.

Šo darbu veicot, latviešu darba jaunatne Krievijā cīnās ne vien par revolūcijas nostiprināšanu Krievijā, bet viņa palīdz celt pamatus revolūcijas uzvarai arī Latvijā un pārejā pasaulē. Tikai tāds ir vienīgi pareizais jaunatnes lozungs. Un pa šo ceļu pilnām burām uz priekšu!

P. Stučka

*Rakstu krājums «Jauni Riti», I.
Apgādniecība «Strēlnieks», Maskavā,
1923, 3.—7. lpp.*

Iespiests pēc krājuma teksta

NO JAUNA OKTOBRIS!

Tas bija 1920. g. ziemā*, kad es kopā ar dažiem biedriem no Latvijas Komunistiskās partijas Cekas locekļiem piedalījāmies kādā Krievijas KP CK sēdē, tādēļ ka bija uz dienas kārtības jautājums par miera slēgšanu ar balto Latviju. Kā zināms, mēs, Latvijas toreizējās Cekas locekļi, izteicāmies pret miera sarunām, jo toreizējās baltās Latvijas valdības stāvoklis bija nedrošs: tā atbalstījās vienīgi uz pašradītas «tautas padomes»⁴⁵ mandātu un tātad arī ārzemēs vēl nevarēja atsaukties uz tautas balsošanas autoritāti. Un «valsts» iekšienē jau uzvaras gaviles pār Bermontu bija pagājušas, pēc kam krīze rēgojās pretim

* 1920. g. janvārī. *Red.*

caur visiem ielāpiem. Es aizstāvēju savu uzskatu, protams, ne ar Latvijas Padomju valsts patstāvīgo lielo nozīmi, bet ar Latvijas svaru kā logu uz Rietumeiropas revolūciju. Mums pretim uzstājās b. Ķeņins. «Mums,» sacīja viņš, «jānoslēdz miers ar visām kaimiņu valstīm, lai varētu gūt atpūtu (передышку) un atjaunot savu saimniecību. Un, kad mums būs izdevies savu saimniecību uzlabot, tad, dārgie biedri, neapturami — tā pēc gadiņiem desmits — nāks revolūcija arī pašā Eiropā.»

Mums šie vārdi «gadiņiem desmits» toreiz šķita pārāk garš laiks, — es negribu galvot, vai b. Ķeņins pats šim skaitlim burtiski ticēja, — bet tā bija jauna un neparasta noskaņa revolūcijas novērtējumā. Es pie sevis nodomāju, ka tas ir varbūt sacīts, lai atveldzētu dažu biedru revolucionāro nepacietību. Jāiegaumē, ka šie vārdi bija sacīti i iepriekš Ķapa pūča Vācijā, i iepriekš mūsu jaunās ekonomiskās politikas iesākuma. Kad es klusām pie sevis ar lielāko apbrīnošanu apsvēru šo dziļo pārliecību, kāda b. Ķeņinā valdīja par revolūcijas neatturamību, man pašam tas šķita pārāk tālu — mēs, vecāki cilvēki, jauš tad mēdzām ievaidēties, «vai tad mēs vairs to piedzīvosim», — man šķita, ka cīņai vai nu uz vienu, vai uz otru pusi jāizšķiras daudz ātrāk. Un mēs varam atminēties, ka gadu vēlāk — un varbūt ne šoreiz vien — pats b. Ķeņins kādu brīdi ticēja ātrākai uzvarai. Revolūcijā jau nu reiz, kā ikvienā karā, jārēķinās ar dažādajām nejaušībām.

Tagad uz [Oktobra revolūcijas] sestajiem gada svētkiem, kad no jauna darba tautas nemiers, šoreiz burtiski *bada* nemiers, mutuļo un viļņo pa Eiropas rietumiem (Vāciju, Poliju), man neviļus nāca atmiņā šie vārdi. Un tie neviļus saistās veselā sistemātiskā pagātnes novērtējumā. Par pagātni šādi apgaismojumi jauna nevar atnest, kā tas gan kādreiz var notikties ar pārāk šematiķiem nākotnes zīmējumiem, tādēļ es, no redakcijas uzaicināts sniegt kādas rindiņas uz svētku dienu, gribu mēģināt to īsumā uzzīmēt.

Kā zināms, mēs kā sociāldemokrāti (kaut arī boļševiki jeb, kā kādreiz izteicās, «labi sociāldemokrāti») stājamies revolūcijā. Viens no šīs partijas ideoloģijas pamatstūriem bija ticība, ka revolūcijai jānorisinās uz ātru roku. Sacīsim, ja šodien uzvar Krievijā kā mazāk attīstītā kapitālistiskā zemē, tad revolūcijai vismaz ātri jānorisinās pārējā Eiropā. Šī ticība izskaneja iz Pēterpils [Padomes] izpildkomitejas uzsaukuma pa radio «Visiem, visiem, visiem»

(14. martā, 1917), bet šī ticība nebija izdzīvota arī vēl pēc 25. okt. 1917. g. Dažs labs II Padomju kongresa miera uzsaukumu* arī iztulkoja mazliet tā. Kā marta, tā arī [Oktobra] miera uzsaukums arī tiešām atrada atbalstu Rietumeiropas strādniecībā, bet ne pietiekoši stipru. Tikai gadu vēlāk norisinājās, sakārā ar sakāvi uz frontēm, Viduseiropas revolūcija**, bet to nodeva un pārdeva sociāldemokrāti. Mēs 1919. g. pirmajā pusē pārdzīvojām šo ilūziju galīgi. Mūsu uzsaukumi, mūsu piemērs, pabalstīts no Rietumu labāko galvu un prātu puses (K. Lībknehta, Rozas Luksemburgas pārmetumu sev un savai strādniecībai!), palika bez rezultāta. *Bet, jo vairāk proletariāts zaudē ilūziju, jo vairāk tas manto reizē ar to piedzīvojumu.* Raug, kādēļ proletariāta jēdziens nav savienojams ar pesimisma jēdzienu.

Otrs posms iesākās ar ārprātīgiem uzbrukumiem no visas pasaules buržuāzijas puses Padomju Krievijai. Padomju Krievija ar savu uz vecās armijas drupām jaundibināto Sarkano Armiju vēl bija vāja cīnā pret Rietumu tehniku un kara piedzīvojumu bagātību. Bet vai tad Eiropas un Amerikas proletariāts ļaus apkaut savus Krievijas biedrus? Vienu notu pēc otras raidīja Padomju Krievijas diplomātija pa radio pasaule. Tās nebija veltas un liekas. Kā b. Ķēniņs vairākkārt ir uzsvēris, bez Rietumu strādniecības atbalsta ienaidnieka aizmugurē Padomju Krievijai būtu bijis jākrit cīnā uz frontēm.*** Bet pie uzvaras Eiropas proletariāts pats vēl nevarēja kļūt. Pēdējais visaugstākais vilnis paceļas 1920. g. vasarā, kad Sarkana Armija stāvēja pie Varšavas vārtiem, kad Lietuvas palkavnieki un baltās Latvijas ģenerāli turēja par pienākumu apsveikt uzvaras gājienu pret Poliju Krievijas Sarkano Armiju, kad Londonā demokrātiskie strādnieki nodibināja neparlamentāriskās cīnas (akcijas) komiteju pret karu un jau atskanēja apspiestās Vācijas cerības uz Versājas miera nāves stundiņu... Ar to arī šī ilūzija izbeidzās: aiz līdzcietības vien nenorisinās revolūcijas. Ikviena cita kustība būtu saplakusi. *Krievijas proletariāts soļoja ar jaunu piedzīvojumu bagātāks drosmaini uz priekšu.*

* Dekrētu par mieru. *Red.*

** Buržuāziski demokrātiskā revolūcija Vācijā, Austrijā, Ungārijā u. c. *Red.*

*** *Leniņs V. I. Raksti*, 29. sēj., 285., 286. lpp.; 30. sēj., 151., 152., 409., 410. lpp. u. c. *Red.*

Biedrs Ļeņins stājās pie grūta darba: aizvirzīt labprātīgi revolūciju atpakaļ, lai gūtu cietu pamatu zem kājām un varētu atdusēt — uz jaunām cīņām*. Kaut — pēc gadiņiem desmitiem! Lielais pareģa prāts nebija maldījies. Ar jaunas [ekonomiskās] politikas palīgu Padomju Krievija sāka atspirgt. Un jo drīzi kļuva manāmi rezultāti. Jau dzirdēja balsis, ka kaimiņu valstīs strādnieku stāvoklis ejot uz leju, Padomju Krievijā lēnām, bet uz augšu. Jau 3 gadus pēc b. Ļeņina vārdiem** mēs pārdzīvojam diezgan uztrauktus Oktobra svētkus. Vai tiešām jau pieņācis brīdis, kad notiksies «pēdējā cīņa, kas ar uzvaru nāk»? Tikai tāda cīņas izšķiršana proletariātam var būt galīga, ikvienna sakāve (vai kaujas atbīdīšana) tikai pagaidām.

Sādi motīvi atskan uz mūsu šī gada Oktobra svētkiem. Mēs, protams, ar lielāko prieku apsveiktu, ja jau šī gada oktobrī mēs varētu kopēji svinēt ar Vāciju. Tas acīmredzot nav lemts, jo arī revolūcijā nav jāskaņās ar kalendāra dienām. Vēl arvienu nav izdzīvota visā strādniecībā ilūzija par sociāldemokrātiju, kaut kreiso, un, pateicoties tai, šodien Vācijā svin savu uzvaru buržuāzija. Bet revolūcija turpinās, un viņas uzvaru buržuāzija, kaut aizvienojoties ar monarhistisko kontrrevolūciju, nevar novērst.

Mums svētku dienā nav jāaizmiedz acis uz briesmām, kas draud no Vācijas kontrrevolūcijas, fašisma kaut pagaidu uzvaras. Oktobra dienas vēl paliek cīņas dienas. Un pie tam atkal un atkal jāatminas, ka šī cīņa mums *vedama pašu zemē*. Jo — «kad mums būs izdevies savu saimniecību uzlabot, tad, dārgie biedri, neapturami... nāks revolūcija arī pārējā Eiropā». Varbūt šogad, varbūt nākošgad, varbūt pat «pēc gadiņiem 10», bet — *nāks neapturami*.

P. Stučka

«*Krievijas Cīņa*», 126. nr.,
1923. g. 6. novembri

Iespiests pēc avizes teksta

* T. i., gūtu atelpu jaunām cīņām. *Red.*

** Te domāti šajā rakstā minētie V. I. Ļeņina vārdi sarunā ar LKP CK locekļiem 1920. g. janvārī. *Red.*

JAUNAIS PASAULES REVOLŪCIJAS POSMS

Mans nolūks nav pareģot. Es nerunāšu arī uz tiem, kas rūpēs par savu kulturālo iedzīvīti*, redz visapkārt *tikai* kontrrevolūcijas briesmas un, bīdamies revolūcijas, reizē nemitas lauzīt galvu, kā miera ceļā glābties no kontrrevolūcijas plūdiem. Es te, protams, domāju vispasaules godīgāko s.-d. daļu (ne vienkāršos sociālnodevējus) un pirmā vietā Vācijas, kur man patlaban tālu no centra un pat dienas preses jāpavada zināms laiks.** Nevar iedomāties trāgiskāka stāvokļa kā šo strausaputna politikas ideologu patreizējo situāciju. Ľoti skaisti to attēlo divās rindiņās nelaiķe Roza Luksemburga savā vēstulē no cietuma 26. janvārī 1917. gadā (tas ir, 1 $\frac{1}{2}$ mēneša iepriekš Krievijas revolūcijas) Kautska otrai pusei Luizai, godīgai s.-d. «aitiņai», kas tomēr, neraugot uz vīra galīgo un aso atšķiršanos no nelaiķes Rozas, turpināja sarakstīšanos ar šo lielo garu. Roza Luksemburga raksta: «*Šī pilnīgā izkušana ikdie-nības postažā* man vispār ir nesaprotama un nepanesama.» «Raug,» turpina viņa, «kā savā laikā Gēte savā vēsā mierībā turejās pāri pār notikumu gaitu. Iedomā tikai, kas viņam bija jāpārdzīvo: *Lielā franču revolūcija, kura, no tuvienes apraudzita, droši vien izskatījās kā asiņains un pilnīgi bezmērķīgs farss*, un tad kopš 1793. līdz 1815. g. nepārtraukta karu aile, kurā pasaule atkal līdzinājās valā pasprukušam trako namam. Cik mierīgi un ar kādu gārīgu līdzsvaru viņš turpināja savu darbu utt. ... Un, ja tu saki: Gēte nebija politisks cīnītājs, — tad es domāju: *taisni cīnītājam jāprot turēties pāri pār notikumiem*, citādi viņš ar savu degunu iestigs ikvienā pelķē, — protams, es domāju par liela stila cīnītājiem un ne tiem vēja grābekļiem, kādī ir tie «lielie viri» no Jūsu galda, kas man ne sen bija atsūtījuši savu kopsveicenu... Lai jods viņus parauj! — Tavs sveiciens no visiem man bija vienīgais miļais sveiciens»...

* Man te vienmēr acu priekšā stāv Rīgas «Kultūras Balss» mājrūpniecības nodalas sludinājums Rīgas «kreisajā» presē, kur piedāvā par lētu cenu «inteligēntu darbinieku mēbeles». Raug, tā kulturālā iedzīve, pār kurus zaudēšanas briesmām klūp intelīgento un pusinteligēnto vadoņu revolucionāriņa. Dr. P. Kalniņš varbūt reiz aizmirīs to, ka boļševiki ir patramdījuši [kritizējuši, atmaskojuši — *Red.*] viņa Bruniti, bet viņš nekad nepiedeos — medicīnas kabineta nacionalizēšanu.

** 1923. g. jūlijā—septembrī P. Stučka pusotru mēnesi ārstējās Vācijā. *Red.*

Tiešām, ja vēl gadus $1\frac{1}{2}$ atpakaļ vajadzēja b. Ķeņina pār notikumiem paceļošā lielā gara, lai uztvertu jauno situāciju un šīs situācijas jauno lozunu ([strādnieku] «vienoto fronti»), tad tagad pietiek mūsu politisko ikdienības sienāžu jeb sīko gariņu lidošanas spēju, lai gaiši uztvertu šo pilnīgi nogatavojušos jauno situāciju kā jaunu pasaules revolūcijas posmu.

Kas ir šī jaunā posma visraksturīgākā pazīme? Es nosauktu patreizējo momentu par *jaunām revolūcijas ceļa jūtim*. Nav vairs tās vispārējās raušanās pēc revolūcijas, tās sapņošanas par sociālisma medus podiem, kas paši no sevis nāks, — šīs s.-d. ilūzijas, kas tagad jāskaita par pārdzīvotām. Tagad revolūciju saprot pareizi — kā grūtas un ilgstošas cīņas lozunu — mazāks skaits, bet drosmīgāku cīnītāju. Turpretim pieaug noteiktas kontrrevolūcijas rindas. Un pilnīgi sabrūk vidusslāni. Vācijā nav nopietnu republikānu, izņemot s.-d. partiju, jo neviens slānis nekā no republikas nav guvis, izņemot šīs partijas vadoņus un pa dalai plašākās aprindas, kas iesēdušās dažādos valsts amatos. Tas pats sakāms par pārējām zemēm, piemēram, arī Latviju. Vācijā centros visās vēlēsanās balsis sadalās pa labi un pa kreisi; vidējie vēl turas ar provincu paligu, kur nošķirošanās, tāpat kā arī krīze, norisīnās lēnām un nonāk vēlāk. Sociāldemokrātu vadoņi vēl turas, tā sakot, vēsturiski kā organizācijas aparāts. To revolucionārā ceļā tikai lēni iekaros: piemēram, visos lieļākos centros, kā Berlīnē, Frankfurte utt., komunisti uz metālistu arodnieku kongresu guva lielu vairumu (53% no visām balsīm), un tomēr visā kongresā, pateicoties provincei, s.-d. būs vēl 100 balsu vairums. Daudzi top vienaldzīgi, bet lielā daļa pārējo masu pāries revolūcijā pirmajā kaujas dienā.

Tādēļ tagad nopietnāka top *cīņa dēļ vienotas frontes pret labējo pusi*. No fašišiem, nacionālistiem utt. jāatkaro viņiem pieplūdušās masas vidusslāni. Tas ir ļoti zīmīgi. Pašdarbīgos vidusslānos, ieslēdzot inteligenci, valda milzīgs posts. Naudas krīze ar savām bada algām ir tos izpostījusi un tos aizrāvusi no republikas. Kurp griezties? Tie griežas pie kontrrevolūcijas, jo tik bieži minētās ilgas pēc «priekškara» apstākļiem, piemēram, algām utt., itin dabiski saistās arī ar *priekškara politiskajiem apstākļiem*. Un, raug, kur ceļas tās jauno monarhistu vai fašistu monarhistu rindas. Musolini ir bijis sociālists oportūnists,

proti, sociāldemokrāts. Mūsu A. Bergs, 1905. g. demokrāts*, tagad ir monarhists fašists, viņš bagātnieks (vismaz bagāts mantinieks) bija kā tagad, tā toreiz un savu politiku ikreiz deklarēja, vienīgi meklēdams piekritējus un politisku karjeru, bez kautrības. [.]

Šī īsā ievada nolūks ir ar pilnīgi konkrētiem faktiem apgaismot jauno situāciju, kura pastāv iekš tam, ka nav gaidāma pat visproletāriskākājās zemēs visas strādniecības ieraušana revolūcijā iepriekš tās uzvaras, bet reizē ir nepieciešami ieraut un vismaz neutralizēt lielu daļu no sīkpalisoniskiem elementiem, bez kā revolūcijas uzvara ir grūti gaidāma, ja jel maz iespējama. Tādai situācijai īsumā piederas lozunga formula: *strādnieku un zemnieku valdība*.

Šī lozunga izpildīšanu aizgulēja Bulgārijas Komunistiskā partija pēdējā kontrrevolucionārā apvērsuma laikā**. Pirmoreiz tas parādās uz cīņas lauka patreizējā revolūcijas mutulī Vācijā. No šausmīga bada dzīta, vācu strādniecība lielā daļā Vācijā sacēlās, gāza Kuno valdību un, Komunistiskās partijas aicināta zem strādnieku un zemnieku valdības lozunga, stājās ģenerālstreikā pret sociāldemokrātu lielās koalīcijas (ar buržuāziju) lozungu. Patlaban streiks tiek atsaukts un jāuzskata par nepilnīgi izdevušos, jo nepietiekoši vispārējs. Šķiet, ka streika pasludināšana *nāca par vēlu*, tikai tad, kad zem komunistu agitācijas spaida sociāldemokrāti jau bija upurējuši Kuno valdību un jau bija izteikušies ar mieru nodot buržuāzijas klēpī savu pēdējo iespējamo nodevības ieroci: iestāšanos lielajā koalīcijā ar vēl reakcionārākiem elementiem nekā līdzšinējā. Vēl nesen s.-d. Vācijā zvērēja nekad nestāties vienā valdībā ar Štrezemanī; tagad tas ir viņu ministrijas priekšsēdētājs. (Sal. Latvijas [sociāldemokrātu] bijušo koalīciju ar Zemnieku savienību.)***

Vācija pārdzīvoja pilnīgi revolucionāru situāciju; markas kurss krita pa stundām: vienas nedēļas laikā no 1 milj. marku par dolāru uz 4 un pat 6 miljoniem! Pilsētās nozuda ēdamās vielas, jo strādniecības pusrevolucionāri nodibinātās kontrolkomisijas sāka regulēt cenas pēc strād-

* T. i., 1905. g. nodibinātās buržuāziskās Latviešu demokrātiskās partijas līderis. *Red.*

** T. i., 1923. g. 9. jūnija fašistiskā apvērsuma laikā. *Red.*

*** Sk. 20. piezīmi. *Red.*

niecības ienākumiem. Agrārieši, kas pārvalda laukus, arī sīkzemniekus, aizliedza ievest sviestu, gaļu, kartupeļus un maiizi. Valdība nedeva ārzemju valūtu strādniecības pārtikas vajadzībām. Desmitām, ja ne simtām vietās cēlās bāda nemieri. Strādniecība pacēla prasību pēc reālām (priekškara apmēros) algām un reizē plūda uz laukiem pa muižām un ciemiem rekvizēt pārtikas vielas* un tvert dažādos uzpircējus. Vietām cīņa bija asa, vietām tā izbeidzās ar zināmu izlīgumu un tuvošanos ar sīkzemniekiem, vēl citur jo sevišķi ar laukstrādniekiem (kopējs streiks). Visādā ziņā pirmā saistīšanās (смычка) ar zemniecību bija ne visai solidāra un vietām pat pilnīgi negatīva, bet reizē jāatzīstas, ka tā dzīvāk nekā jebkad pacēla jautājumu par abu slāņu tuvošanos. Jo vērtību pazaudējusi nauda galu galā paliek *zemnieku kabatā* un robu ietaisa taisni tur.

Soreiz — varbūt revolūcijai par labu — revolūcijas uzplūds Vācijā atkal atplūst. Strādniecības liela daļa, varbūt pat vairums, vēl noticēja s.-d. koalīcijas plāniem. Ja izdotos jaunai valdībai kāds izlīgums ar Antanti, krīze varbūt pat būtu uz laiku novērsta. Bet tāds izlīgums vēl mazticams, un tātad rezultāts būs vēl lielāka krīze pēc zināma laika. Buržuāzija līdz ar s.-d. kliedz par komunistu caurkrišanu. Tas nav tā. Strādnieki ir panākuši ar savu streiku to, ka tie top no valdības uz zināmu laiku apgādāti ar pārtikas vielām un ka viņu algas top vairāk piemērotas reālām cenām.** Tagad atliek izlietot gūto atdusu***, lai tiešām reāli nodibinātu vienotu fronti ar plašajām pašdarbīgajām zemniecības un pārējās sīkpilsonības masām.

Bet mans nolūks šoreiz nebija runāt par Vācijas revolūciju. Tā iespraudās kā negaidīts fakts iesūtitajā rakstīnā**** un to pat aizkavēja uz dažām dienām. Pie tās būs jāatgriežas vēlāk, novērtējot jaunos faktus, kad tie būs pilnīgi sakopoti un zināmi. Soreiz mums, izejot no Komunistiskās Internacionāles [trešā] paplašinātās Izpildu

* Vietām strādnieki atrada uz laukiem saviem ciešanas brājiem caur spekulantiem izkrāptās mantibas un konfiscēja arī tās.

** Vietām, ipaši Saksijā, strādnieki stiepa fabrikantus no gultām un dzīvokļiem uz kopeju «apspriedi», kur fabrikanti bija joti piekāpīgi. Prese kliedz par strādnieku teroru, un to pabalsta s.-d. likumnieki.

*** — atelpu. *Red.*

**** T. i., šajā rakstā. *Red.*

Komitejas [plēnuma]* jaunā lozunga, jāpakavējas pie Latvijas reālajiem apstākļiem.

Jau strādnieku valdības lozungs dažiem mūsu biedriem šķita (protams, tikai priekš Latvijas) nepareizs, jo laikam nepiederīgs. Dažiem tas varbūt pat šķita nerevolucionārs. Ko teiks par strādnieku un zemnieku valdību? Pirmā kārtā to viens otrs pārpratīs. Pārpratīs to vispirms tie, kas vēl pārāk iestiguši sociāldemokrātiskos pagātnes valgos. [...] Un no šīs puses būs visstingrākā kreisā sociāldemokrātiskā kritika, jo šim sociāldemokrātam zemnieks bez izšķirības ir tikai reakcionārs privātipašuma fanātikis. Otrie to apsveiks kā pareizu piekāpšanos viņu priekšā, kas sludinājuši jau agrāk komunistu partijas bāzes paplašināšanu arī uz zemniekiem. Tā būs tā pati oportūnistiskā līnija, pret kuru cīnās joprojām un kurai pretim jānoskaidro jaunā lozunga revolucionārā puse.

Mums jāsāk no «abc». Mūsu partija joprojām paliek *strādnieku šķiras partija*, un mūsu partija būs skaidra šķiras partija jeb tā nebūs komunistu partija. Tas jāiegaumē ikvienam. Un, ja kam šķiet, ka jāmeklē plašāka bāze tādēļ, ka nepietiek strādnieku šķiras, tad tam mums jāatbild, ka reizē ar to viņš atsakās no Latvijas Komunistiskās partijas eksistences pamata. Nē, komunistu partijai nav noteiktas minimālas biedru skaita normas. Tā ir strādniecības avangards, kas var eksistēt pie jebkura skaita. Viņas loma, protams, atkarāsies no zināmas situācijas, bet, ja viņa pratīs izlietot situāciju, viņas iespāids būs lielā mērā stiprāks par viņas skaitu. Pievilk partijā pašā *vairumu* nestrādniecības elementu — nozīmētu likvidēt partiju kā šķiras, kā komunistu partiju. Vācijā tādas briesmas komunistiem nevar draudēt, 'Latvijā gan. Pat Vācijā s.-d. partijas ne vairums, bet stiprs *mazākums* izsīkburžuāzijas to padarīja par nerevolucionāru, nesociālistiku (kas netic, lai palasa kārtīgi agrāko un tagadējo «Neue Zeit»). Latvijas sociāldemokrātijas abi spārni ir vēl spilgtāks pierādījums. Valdības «sociālistu» grupa** ir pat uz robežām pāriet pilnīgi fašistiskā nacionālsociālismā, kuru pabalsta pat jau Berga partija.

Vai tas nerunā pretim mūsu lozungam? Nē, nebūt ne. Mēs nekad ne zemniekam, nedz sīkpilsonim vispār nemē-

* Plēnums notika 1923. g. 12.—23. jūnijā. *Red.*

** T. i., sociāldemokrātu-mazinieku partija. *Red.*

ģināsim iestāstīt, ka viņi patlaban būtu tie paši strādnieki. Mēs viņiem ejam pretim ar skaidru šķiras analīzi. Viņi apzinīgi vai neapzinīgi ir cita šķira nekā strādnieki un ar citām interesēm. Bet, sakām mēs, ražošanas laukā — un tas mums ir galvenais — šīs šķiras intereses nav, ja arī ne kopējas, *pretējas strādnieku šķiras interesēm*. Ja šīs intereses šķiras uz tirgus, tad tur tās savstarpēji izlīdzinās, jo arī zemniecībai, piemēram, vajag rūpniecības produktu. Bet reizē ar to abām šķirām, kā strādniecībai, tā zemniecībai un sīkpilsonībai vispār, ir arī tieši kopējas intereses pretim kapitālistu un zemes īpašnieku šķirām, no kurām var glābt vienīgi revolūcija. Zemniecībai revolūcijas nekad nav izdevušās, un, kur tās uz laiku ir izdevušās, tur viņa nav bijusi spējīga noturēties un ir beigās zaudējusi. Ľoti spilgts piemērs šīnī ziņā ir Bulgārija: tur uzvareja zemniecība (tās vadonis Stambolijskis), bet tā atstāja vietā i karali, i visu veco valsts aparātu, krita zem kulaku mazākuma vadības un sabruka tādēļ, ka bija sanaidojusies ar strādniecību.* Vai vērts ir runāt par Latviju? Izņemot lielos pelēkos baronus, ko zemniecība ir guvusi no savas valdības? Un kādi ir bijuši un ir viņas vadoņi? Un vai vēl kur zemniecība** ir bijusi tik nemierā ar valdību kā taisni Latvijā ar savu zemniecības valdību? Bet tomēr pie visa tā viņi tikai ļoti nelielā skaitā būs apzinīgi Komunistiskās partijas biedri, jo arī viņi pa daļai jau revolūcijā pašā un vēl lielākā mērā pēc revolūcijas ies roku rokā ar komunistiem, ja mēs tikai pratīsim viņu prātus iekarot. Un tas mums ir jāprot.

Tas pats ir šakāms par lielu daļu pārējās sīkpilsonības, piemēram, inteliģences. Šīs inteliģences loma ir kādreiz bijusi ļoti savāda. Tā ir valdības, pašvaldības, arod- un kooperatīvas kustības utt. birokrātija, «speci» un pa daļai tā sauktās brīvās profesijas. Daudzās zemēs tā ir ļoti cietusi no kara, bet no tās verdzības kapitāla priekšā, kurā to ies piedusi kapitālistiskās ražošanas kārtas attīstība (sk. Marks «Kapitāla» I daļu)***, viņa nekur nav pratusi atsvabināties. Tā kādreiz stājās sociāldemokrātijā, bet pa

* Sk. 39. piezīmi. *Red.*

** Mēs še pie zemniekiem nepieskaitām īsto pelēko baronu: viņš ir tagad skaidra tipa vai nu lielburžujs, jeb pat «barons». Ar vecās muižniecības privileģiju krišanu šīs pelekais barons arī šķiras ziņā ir emancipējies.

*** *Markss K. Kapitāls*, 1. sēj., 303. lpp. *Red.*

lielākai daļai palika uzticīga kapitālam. Tagad, pēc kara, tā sapņo par iepriekš kara stāvokli un — iestājas fašistos. Studentu lielais vairums Vācijā ir monarhisti, pie mums Latvijā — fašistiski nacionālisti. Vācijā viņi vairs netic sociāldemokrātijai, viņi neaptver komunisma nozīmi un sāk raudzīties atpakaļ uz monarhijas laikmetu («cik labi bija iepriekš kara!»). Pie mums inteligence vēl pārdzīvo zināmu nacionālistisku skurbumu. 40 000 ierēdņu vietas, kurās vēl daudz neinteligēntu un nelatviešu, tos vēl kairina. Bet vēl vairāk jauno inteligenci kairina fašistiska uzvara, kura tad vecos izsviestu un jauni kļūtu vietā. Un tomēr viņu priekšā varētu būt arī vēl cita izredze: ierindojoties Sociālistisko Padomju Republiku apvienībā, paplašināt savu karjeru [iespējas] uz visu plašo Krieviju, nezaudējot reizē nekā no savām nacionālajām īpatnībām, kamēr, pārdodoties Antantei, viņi mūžam paliks tikai sulaiņu un zābaklaižu lomās. Taču arī še mums viņiem gaiši jāpateic, ka cerības, iestājoties Komunistiskajā partijā, kad tā tiks pie varas, gūt *vadošo* lomu būs tāpat aprobežotas kā [Padomju] Krievijā, uzņemot tikai ar stingru izlasi vienīgi patiesi apzinīgus elementus.

Paliekot joprojām par skaidru *strādnieku šķiras* partiju, Komunistiskajai partijai Latvijā ir pietiekoša bāze, daudz plašāka, nekā viņa ir spējusi apkopot. Tās intereses citām Šķirām pretim priekš Komunistiskās partijas ir un paliks pirmajā vietā. Bet pēc tam, kā Latvijas Komunistiskā partija ir atsvabinājusies no s.-d. aizspriedumiem zemes jautājumā un pēc [Padomju] Krievijas parauga raksta uz sava karoga — cik tālu tas nerunā tieši pretim laukstrādnieku interesēm — zemes konfiscēšanu lielgruntniekiem un *bez maksas* izdalīšanu bezzemniekiem un mazzemniekiem, nestāv vairs nekas ceļā ievilkt kustībā arī lielo skaitu jaunsaimnieku. Viņus radīt vienojās Zemnieku savienība un sociāldemokrātija, kad viņus vadīja kopējs naids pret komunismu un revolūciju: viņi gribēja «izravēt komunismu», ieaudzējot privātīpašuma fetišismu. Gan ar dažādiem nolūkiem: s.-d. vajadzēja viņu balsis, Zemnieku savienība tīkoja pēc viņu lētā darbaspēka. Jaunsaimnieku vairums tiešām savas balsis nodeva sociāldemokrātijai un ne Zemnieku savienībai. Bet, kad s.-d. sašķēlās⁴⁶ un valdības sociālisti, būdami tālredzīgāki, taisija lōgisko slēdzienu no savas nodevības un sev «piekaulēja» zemkopības ministra biedra vietu (Lindiņam), tad kreisie s.-d. pazaudēja pil-

nīgi savas nodevības augļus: jaunsaimnieki no tiem aizgāja. Tagad paliek pāri atvērt jaunsaimniekiem (vairumā) acis uz to, ko viņi ir guvuši. Un to pamatos jo drīz zemes likuma izvešana līdz beigām, proti, *zemes atmaksas piedzišana no jaunsaimniekiem, kamēr vecsaimnieki no šiem maksājumiem ir brīvi*. Tātad, pirmkārt, — [atmaksas] par labu «atceltajai» muižniecībai un, otrkārt, — pretstats. privileģētai vecsaimniecībai. Mēs solām visu maksājumu (muižniecībai caur valsts vidutājību) atcelšanu un progresīvu zemes nodokli uz vecsaimniecību. Te tikai divi piemēri, ko vienīgie mēs varam solit un dot, uzstādot lozungu: *strādnieku un zemnieku valdību*.

Vai pēc sacītā tāds lozungs ir tiešām tikai utopija? Es domāju, ka ne. Protams, tas nenozīmē, ka tūliņ pirmajā dienā pēc lozunga pasludināšanas mums pieplūdis jaunasmasas. Mēs redzējām pie Vācijas piemēra, cik grūti tas ir kaut pašu masām iedomāties* šīnī lozungā un viņa izvēdamībā. Bet, rodoties revolucionārai situācijai, ap partiju, kas ir bijusi spējīga un pratusi apvienot masas nacionālos apmēros (un tad tikai ir iespējama revolūcija!), vienojas visi nemierīgie elementi, un tā rodas vajadzīgais vairākums.

Vairākums? Vai parlamentāriskais? Nē, jaunais lozungs nav domāts kā parlamentāra kombinācija, tā sauktā govandele, kurā ir tādi meistari vispasaules s.-d. Šī lozunga dzīvē ievešana nozīmē pilsoniskās valdības, [Latvijā] resp., koalīcijas gāšanu, jo ar labu tādas valdības nodod grožus tikai citai pilsoniskai vai koalīcijas valdībai, kad iemaukti strādniecībai un vispār darba tautai paliek uzlikti pa vēcam. Tas jāuzsver gaiši un skaidri. Strādnieku un zemnieku valdība ir tikai solis uz revolucionāru diktatūru, ja tas arī var sākumā norisināties demokrātijas formās. Tas ir vispārējs lozungs, kas vēl nekur nav izvests dzīvē un kurš pirmo reizi praksē izbīdījās revolucionārā momentā. Vācijā pēdējās dienās, šoreiz vēl bez rezultāta. Šādos apstākļos svarīgāk ir pareizi nospraust *tos uzdevumus*, ko sev stāda zināms revolucionārs solis, nekā lauzīt galvu par to, kā tas norisinās. Masas interesē vispirmā kārtā un vairāk, bieži pat vienīgi, ko gaidit no tāda soļa, nekā tas, kā tas norisināsies. Mūsu platforma šinī ziņā ir uzstādīta [LKP VII] kongresa rezolūcijās, un tā vēl pārāk maz.

* — iedziļināties, izprast. Red.

saprasta un propagandēta. Šis propagandas un pēc tam plašas agitācijas darbs, vienots ar lozingu: strādnieku un zemnieku valdību, — var novest pie taustāmiem rezultātiem.

Lauzt agrāko taktiku, pāriet no viena revolūcijas posmā uz otru un izdarīt to pilnīgi apzinīgi mums ir iespējams, tikai pateicoties marksistiskajai teorijai, bez tās revolūcijā partijas vedīs [masas] pilnīgi nesaprota mi, bērnišķi. Bet arī mums tas nav viegli. Viens no mums — un pādalai vēl mēs visi — vēl pārdzīvo sociāldemokrātiskus aizspriedumus. Citi vēl pārdzīvo revolūcijas pirmā posma* uzskatus un paņēmienus. Vēl citi, redzot pirmo posmu pārgājušu un sabrukušu, sāk šaubīties, vai jel maz vairs patlaban iespējama revolūcija, kļūst oportūnisti. Mums visiem viņiem pretim noteikti jāuzsver, ka mēs patlaban pārdzīvojam jaunu pasaules revolūcijas posmu, ko mēs varam nosaukt par jaunām ceļa jūtīm. Tas ir grūtas cīņas posms, un no šīs cīņas atkarāsies, vai uzvarēs revolūcija jeb uz laiku melnākā kontrrevolūcija. Cik grūtas cīņas te stāv priekšā, to liecina nule pat pagājušās Vācijas dienas. Upuru tanīs vien bija vairāk nekā visā pirmajā Oktobra revolūcijas laikmetā. Mēs ik dienas lasījām par *desmitiem* nošautu un daudz vairāk smagi ievainotu strādnieku. Mums jāgaida jauni aresti, jauni spriedumi, jauni «demokrātiski» skorpioni! Tā pār strādnieku līķu kaudzēm revolūcija ved lēnām uz izšķirošo cīņu par lozungu: *strādnieku un zemnieku valdību, kas tikai būs pirmā stadija no revolūcijas atrisināšanās*, tā [kā] apmēram 1917. gada revolūcijas pirmā pusē**. Bet pār šo pirmo pusī pārlēkt, ko vēl varēja Eiropā cerēt 1919./20. gadā, tagad nekādā ziņā nav iespējams. Tikpat maz, kā pretim s.-d. zaķupastalu cerībām ir iespējams no tagadējā stāvokļa bez cīņas atgriezties atpakaļ pie iepriekš revolūcijas apstākļiem. Revolūcijai ir savas nepielūdzama logika.

P. Stučka

«*Cīnas Biedrs*», 22. nr.,
1923. g., 1.—14. lpp.

Iespiests pēc žurnāla teksta

* Domāts laiks, kad tika īstenota kara komunisma politika. *Red.*

** T. i., Krievijas revolūcijas mierīgas attīstības posmā 1917. g. *Red.*

STRĀDΝIEKU-ZEMΝIEKU APVIENIBA («СМЫЧКА»)

Proletāriskā revolūcija izvirzīja pilnīgi jaunu jautājumu: par strādniecības un zemniecības kopā iešanu. Tas bija lozungs, ko nevarēja saprast vecā sociāldemokrātija un ko vēl līdz šim nav pilnīgi sagremojuši arī [daudzi] komunisti. Jautājumu vispirms izvirzīja teorētiski b. Ķeņins, to praktiski pacēla 1917. gada revolūcija un no jauna teorētiski un praktiski 1920./21. gadā formulēja b. Ķeņins. To atkārtoja tūkstošām reizēm Krievijas komunisti, tas pārgāja vispasaules komunistiskajā kustībā un ļoti spilgti pacēlās sakarā ar Bulgārijas kontrrevolūciju (jūnijā 1923. g.) un ar 1923. gada augusta dienām Vācijā. Bet jāteic, ka lozungs līdz šim lielā mērā palicis tikai vārdisks lozungs, ja neskaita to lielo faktu, ka strādniecības revolūcija Krievijā atnesa muižu zemes dalīšanu zemniecībai. Tas bija liels fakts, bet apvienības lozungs iet tālāk un prasa *īlgstošu kopā iešanu*.

Mums pie jautājuma izšķiršanas visādā ziņā vispirmā kārtā jāstājas no ekonomiskās puses. Markss sava «Kapitāla» I daļā raksta: «Jebkurai attīstītai darba dalīšanai, kas notiek ar preču maiņu, pamatā ir pilsētas atdalīšanās no laukiem. Var teikt, ka visa sabiedrības ekonomiskā vēsture rezumējas šā pretstata kustībā . . .»* Šie vārdi ietver arī jautājumu par pretsatu un šī *pretstata pārvēršanu apvienībā* starp pilsētas strādnieku un lauku zemnieku. Tas, protams, nav sasniedzams vienīgi ar mutisku agitāciju un «šefu» iecelšanu, ar zemnieku namu dibināšanu un literatūras izsūtīšanu uz laukiem. Te jāiesāk no saimnieciskiem pamatiem.

Kā zināms, komunistu starpā ir daudzi, kas it kā baidās no zemniecības labklājības pārliecīgas pacelšanas. Viņi zemniekā pa vecai sociāldemokrātu paražai redz vienīgi privātīpašuma fanātiķi, reakcionāru. Nav noliedzams, ka patlaban viss viņu uz to virza, un it īpaši zemniecībā rodas jauni kapitāla pirmatnējās akumulācijas paņēmieni un jauni pilsoniski slāņi. Statistika liecina par lielu mantību koncentrāciju Krievijā uz laukiem vienās rokās. Bet tas nebūt nav viss. Tam blakus iet otras daļas pauperizēšana jeb proletarizēšana. Un pa vidu ir lieli vidusslāņi,

* Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 296. lpp. Red.

kam rūp tikai viņu pārtikas jautājums. No mums atkaras zemniecību virzīt nākotnē uz vienu vai otru pusī. Protams, ka te nepietiek ar to, ka mēs dzenamies pēc iepriekškara apstākļu radīšanas. Tā būtu teorētiski revolūcijas noliešana, praktiski vienkārša neiespējamība. Es domāju, pat kontrrevolūcijai neizdotos zemnieku iespiest vecajos dzīves apstākļos, tik maz pievilcīgi tie bija. Mums bez bailēm un ar visu sparu jāmeklē līdzekļi pāriet uz jaunām saimniecības sistēmām kā pilsētā, tā uz laukiem, kas lai nodrošinātu arī laukiem cilvēciskus apstākļus. Šī jaunā virziena iniciatīvai jāiziet no strādniecības, patiesībā, tās avangarda — Komunistiskās partijas puses. Tad un tikai tad būs sasniegta gaidāmā apvienība (смычка). Par to vēl nevalda pilnīga skaidrība, un tādēļ pie jautājuma atkal un atkal jāpakavējas.

Jau Markss un Engelss (piemēram, sk. «Revolūcija un kontrrevolūcija Vācijā») pierādīja, ka zemniecībai kā tādai nav pietiekošas iniciatīvas, ka viņas dzīves un darba apstākļi to nedzen uz revolucionāru solidaritāti un ka viņai vajag ārējas iniciatīvas.* Bet tikpat nenoliedzams ir — un es ceru, ja maz atļaus laiks, to zinātniski pierādīt —, ka arī lauksaimniecības un tās starpā zemniecības saimnieciskais progress norisinās ne vienlaidus evolucionārā, bet revolucionārā ceļā, tas ir, lēcieniem. To mēs varam vismaz diviem lāgiem novērot Latvijā pēdējos 50 gados, tāpat, piemēram, Dānijā u. tml. Revolūcijas piedzīvojumi liecina, ka lauku revolucionārās iniciatīvas ierosinātāja ir bijusi arvien pilsēta, tagad pilsētas proletariāts.

Vai proletariātam tas ir iespējams, un vai tas ir viņa pienākums — nodarboties ar zemniecību? Ja ierunas šīnī ziņā celtu no tā viedokļa, ka strādnieku šķiras avangardam tas nav pa spēkam, jo ir steidzamāks un nepieciešamāks darbs pašam savās rindās, tad zināmā laikā tāda ieruna būtu pamatota, bet tad arī vēl nevarētu būt runas par proletārisku revolūciju. Strādnieku šķirai papriekš pašai jānāk pie šķiras apziņas, jānoorganizējas partijā un jāsāk justies spējīgai stāties revolūcijas vadībā. Bet tad tas** arī top nepieciešams darbs, bez kura revolūcija nevar uzvarēt. Tā ir ābeces patiesība, kas ir uzņemta Komunistiskās Internacionālēs par agrārjautājumu un kas ir

* Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 1 sēj., 327. lpp. *Red.*

** T. i., revolucionārais darbs zemnieku vidū. *Red.*

pierādīta taustāmi Krievijas revolūcijā. To vēl nesaprotniņi politiski bērni un sociāldemokrāti.

Kā zināms, savā laikā Krievijā vienas daļas revolucionāru starpā* valdīja pārliecība, ka revolūcija nāks no zemniecības, proti, pārlecot kapitālismu, tieši no ciema kopsaimniecības uz komunismu. Turpretim marksisti uzstādīja teoriju, ka tikai fabrikas strādnieks pāri pār kapitālismu var novest pie sociālistiskās revolūcijas. Vai mēs neatgriežamies tagad atpakaļ pie narodņiku idejas taisni laikmetā, kad narodņiki paši to atmetuši? Ir šai ziņā bez runas manāma zināma atgriešanās, ja radās cerības vienā otrā (varbūt kādu laiku pat vairumā) komunistā no ciema kopzemes pārlēkt uz komūnu. Šīs ticības pēdas vēl ir manāmas pat tagad, kad izdots zemes kodekss⁴⁷, kas dod brīvību iziet no ciema kopzemes saimniecības viensētniekos, un pat taisni šīnī pašā kodeksā. Šīs cerības, šķiet, jāatmet.

Ņemsim, piemēram, K. Kautski kā agrārteorētiķi. Viņa grāmatai par agrārjautājumu** bija vēl lielāki panākumi Krievijā nekā Vācijā un vispār Rietumos, kur viņš arī bija vienīgais radikālais agrārteorētiķis (pretim oportūnistiem). Kas bija viņa grāmatas stiprā puse? Tas bija pierādījums uz Marksas teorijas pamata, ka arī lauksaimniecībai jāizdzīvo cauri tas pats kapitālisms, caur lielsaimniecību uz sociālismu. Viņš pierādīja, ka lielsaimniecība uzvarot un izspiežot sīksaimniecību (t. i., zemnieku), un šī teorija taisni Krievijā cīnā pret narodņikiem spēlēja milzīgu lomu. Jo vairāk, kad no tās darināja slēdzienus daudz pārāks un revolucionārāks agrārteorētiķis nekā Kautskis — Ķeņins. Bet Kautskis pats pirmais apjuka. Viņš redzēja faktus, kas šķita apgāžam viņa teoriju, jo sīksaimniecības uz laukiem gāja it kā uzvaras ceļu. Viņš sāka formulēt mērenāk savu teoriju, solījās pārstrādāt savu grāmatu, bet, nezinādams, ko tur teikt, aprobežojās ar piezīmi, ka «viņš savas domas neesot grozījis, bet fakti esot grozījušies» (!). Taču viņš savā grāmatīnā «Zemkopības socializācija», kas iznāca pēc 1917. gada, izteic vienu patiesu un pareizu domu, proti, ka tie apstākļi, kas zemkopību arī novedīs pie sociālisma, rasiņes vienīgi pēc

* T. i., narodņikos. *Red.*

** Grāmatai «Agrārais jautājums», kas nāca klajā 1899. g. *Red.*

revolūcijas uzvaras. Ja tā, tad mums pilnīgi jāgroza arī savas taktikas pretim zemniecībai. Šo slēdzienu ne Kautskis, nedz viņa draugi sociāldemokrātijā neviens nav taisījuši.*

«*Zemnieks — privātipašuma fanātikis*». Šī ir pamattēze, kurā saskan kā buržuāzija (no A līdz Z), tā sociāldemokrātija. Bez runas patreiz viņš tāds ir, bet kas viņu padarīja par tādu? Tur ir divējāda veida cēloņi. Vienup, zemnieks kā vēl pa daļai «dabas cilvēks» ir ciešāk saaudzis ar zemi kā daļa no vienas un tās pašas dabas. «Viņš vēl nav pilnīgi atrauts no dabas mātes krūts.»** Bet šo dabisko un teicamo dziļu kapitālisms ir izskaudis jeb, pareizāk, pārvērtis to citā ipatnībā, kas šo *dabas mīlestību* pārvērš par *mīlestību uz zemi kā privātipašumu*. Tas atgādina stipri citu iestādi — ģimeni, kuru arī kapitālisms iz dabiskas mīlestības saites pārvērtis par veikala lietu. Šī mīlestība uz zemes privātipašumu pamatojas uz zemē «ieguldīto» (pareizāk, iemesto) naudu — kapitālu un uz zemē ielietajiem zemnieka sviedriem un asinīm. Mēs zinām — un es to esmu vairākkārt aprādījis —, ka zemnieks mīlo tos zemes [uz]labojumus, kurus viņam tiecas atņemt zemes lielīpašnieks, un ka Irijas vai Latvijas zemniecības vēsturiskā cīņa ir lielā mērā bijusi cīņa ap šiem [uz]labojumiem jeb vismaz ap atmaksu par šiem [uz]labojumiem. Tātad te pamats ir meklējams kapitālistiskajā privātipašumā pašā un līdz ar šī kapitālistiskā (jeb feodāli muižnieciskā) privātipašuma atcelšanu uz zemi pamazām jākrit arī minētajam fanātismam.

Bet jo vairāk jākrit reizē ar to vecajam, reakcionārajam zemniecības garam. Un še mums joti noteikti jāpretojas dažādajiem s.-d. teorētiķiem. Pietiek aizrādīt uz bezgala cīņām starp zemniecību un muižniecību (piemēram, zemnieku kari, zemnieku nemieri u. tml.), kurās zemnieki ir bieži bijuši progresīvi revolucionāri un nesuši bezgala daudz un šausmīgu upuru. Šo revolūciju un nemieru atstāsti ir nopietni jāatkārto un jāizplata viņu īstajā veidā,

* Sie jautājumi no manis sīkāk apcerēti priekšvārdā pie šogad iznākušās viņa grāmatas krievu tulkojuma pārdrukājuma Harkovas [izdevniecības] «Proletārieša» izdevumā.

** Sal. šīnī ziņā manā «Darbs un zeme» nodalju par zemnieku, resp., lauku gara dzīvi, kur es tiecos šo pusī plašāk apgaismot ar piemēriem iz visas pasaules daiļliteratūras. [Sk. Stučka P. Rakstu izlase, 3. sēj. R., 1980, 120.—148. lpp. Red.]

jo tie pieder tāpat pie cilvēces visnopietnākās attīstības daļas. Un tie mums dod pamatu ticēt, ka arī zemniekam līdz ar kapitālisma gāšanu pamazām ir jāatsvabinās no šī pagātnes garīgā jūga. Uz šo pusi virzīt attīstību ir mūsu pienākums.

Kā to panākt? Protams, ne ar vārdiem vien, bet ar darbiem. Par kapitālismu lauksaimniecībā K. Markss nosauc zemkopības atkarību no kapitāla.* Kapitālisms ir zināmu laiku un zināmā mērā progress. «Salīdzinot ar feodālismu — kapitālisms ir liels solis uz priekšu.» Nacionalizējot kapitālismu**, sociālistiskai revolūcijai ir jāuzņemas uz sevi arī kapitālisma vēl neizpildītie pienākumi. Jau F. Engelss izteicās, ka tas mums nederētu — gaidīt, kamēr attīstība būs nonākusi līdz pēdējam slēdzienam, kamēr pēdējais sīkzemnieks un pēdējais sīkamatnieks būs kļuvuši par proletāriešiem.*** Un mēs redzējām, ka tagad pat Kautskis atzīst, ka tik ilgi gaidīt uz revolūciju pat nav iespējams. Tātad sociālismam, nacionalizējot lielkapitālu, reizē ar to ir jāuzņemas kapitāla uzdevumi pretim lauksaimniecībai, cik tālu šie uzdevumi ir progresīvi. Tāda ir pilnīgi saimnieciskā motivācija arī lozungam par strādniecības kopā iešanu ar zemniecību. Ar augšminēto teikumu, ka lauksaimniecības apstākļus sociālismam piemērot varēs tikai uzvarējušais sociālisms, Kautskis apgāž visu savu «Agrāro jautājumu», ne vien cik tas zīmējas uz zemnieku, bet vēl daudz plašākā mērā, jo caur Kautska grāmatu kā sarkans pavediens velkas tā doma: izpētīt, cik tālu lauksaimniecība kapitālistiskos apstākļos nogatavojas uz sociālismu. Šo skaidri oportūnistisko domu mēs visi, kas agrāk ar tādu sajūsmu lasījām Kautska grāmatu, vai nu nepamanījām, jeb vienkārši nesaprātām. Tāpat mēs nesaprātām, cik nerevolucionārs ir tas viss, ko saka Kautskis, zīmējoties uz zemniecību, par kuru viņš taisni izteicas, ka mēs *to nevarām* iekarot, jo mēs viņai nevarot tik daudz solīt, kā varot solīt dažādas reakcionāras (piemēram, agrāriešu) partijas. K. Kautskis, raug, šķir sociālā progresā intereses no strādnieku šķiras interesēm, un tur, kur šīs divējādās intereses runā viena otrai pretim, Kautskis izsakās par labu progresam. Nerunājot jau par to,

* Markss K. Kapitāls, 3. sēj. R., 1975, 542. lpp. Red.

** T. i., kapitālistiskos ražošanas līdzekļus. Red.

*** Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 516. lpp. Red.

ka no strādnieku šķiras viedokļa pareizi saprasts sociāls progress nemaz nevar runāt pretim tāpat pareizi saprastai šīs šķiras kopinteresei, še* sociālā progresā intereses ir saprastas kā *kapitālisma attīstības intereses*. Un te** mēs no revolūcijas viedokļa noteikti sakām, ka mums augstākas par to ir strādnieku šķiras, t. i., reizē revolūcijas intereses.

Ko nu mēs varam solīt zemniecībai? Vispirms jāuzsver, ka mēs to, ko solām, solām saskaņā ar savu programmu, tas ir, ar strādnieku šķiras interesēm, un ka jo sevišķi — pretim Kautskim un vispār sociāldemokrātijai — mēs arī agrāro jautājumu apspriežam cieši no šķiras viedokļa. Saskaņā ar to Komunistiskās Internacionālēs II kongresa tēzes par agrārjautājumu pašu zemniecību sadala nošķirās un aprāda, ka ar vairumu no tām (pusproletāriešiem, sīkzemniekiem, pat pašdarbīgiem vidējiem zemniekiem) mums *nav pretēju* interešu, bet gan ir nesamierināmas pretišķības ar kulaku, tas ir, ar bagāto zemnieku, ar īsto «pelēko baronu».

Zemes nacionālizācija un tās nodošana jeb atstāšana zemniekiem bezmaksas lietošanā uz mūžu mūžiem, nodrošinot viņu auglus un sviedrus, tas ir lozungs, ko var izpildīt tikai strādnieku šķira, resp., Komunistiskā partija. Tas nozīmē muižniecības iznīcināšanu, bet vēl nebūt ne sociālismu. Kā K. Markss pierādīja, zemes nacionālizācija ir skaidri pilsoniski revolucionāra prasība, kas atsvabina zemkopību no lietuvēna, bet pilsoniskās partijas un kapitālistu un vispārīgi mantīgās šķiras neuzdrošinās uzstādīt šo prasību pret privātīpašumu uz zemi, baidoties, ka to neizplata arī uz citiem ražojamiem līdzekļiem.*** Tanī ziņā pirmā bija Krievijas Oktobra revolūcija, kas izveda šo programmu līdz galam, jo nedz angļu, nedz pat franču, jau nerunājot par vācu (1848. g.), revolūcijas neuzdrošinājās noiet tik tālu, proti, līdz visu lielo zemes īpašnieku muižu konfiscēšanai. Tātad vienīgi sociālistiskā revolūcija izveda līdz galam pilsonisko revolūciju.

Krievijā tas bija samērā viegli un ikvienam saprotams. Zemi atņēma muižniecībai bez maksas! Arī izdalīja to bez

* T. i., Kautska darbos. *Red.*

** T. i., šajā P. Stučkas darbā. *Red.*

*** Маркс К. Теория прибавочной стоимости, ч. 2 (4-й том «Капитала»). М., 1957, с. 34. *Red.*

maksas, bet atstāja lielo daļu muižu kā padomju saimniecības, piegriežot zemniekiem vispirms tikai to, ko tie jau apstrādāja jeb revolucionārā kārtā bija sagrābuši. Jau še radās pārpratumi: zemnieki ar skaudību noraudzījās uz padomju saimniecībām, kas bija tālu no jebkādas parauga saimniecības. Bija jāiejaucas b. Ļeņinam, kuram pieder pazīstamā līdzība «par suni, kas sēž uz sienas kaudzes, pats neēd, citiem nedod»⁴⁸. Padomju saimniecības aprobežoja uz minimumu un pārējās, īpaši Ukrainā, sāka dalīt. Tas bija nopietns solis uz apvienību.

Ne visur lieta tik viegla. Privātīpašumu uz zemi atceļot Krievijā, zemnieks nekā nezaudēja. Viņa privātsaimniecība varēja attīstīties brīvi, viņa zemes lietošana bija nodrošināta, un nodrošināta bija arī atmaksa par [uz]labojušiem. Muižu saimniecība nestāvēja vispārīgi augstu, un nekāda liela zaudējuma arī progresu ziņā nebija, ja tikai reizē zemniekiem deva iespēju pacelties vienu, kaut nelielu pakāpi augstāk.

Daudz grūtāk tas bija un ir citur. Piemēram, Latvijā. Muižu saimniecība tur caurmērā stāvēja zemāk,* neskaitot dažus izņēmumus, jo muižnieki pa daļai dzīvoja uz zemnieku rēķina. Tomēr, otrup, Latvijā bija liela bezzemnieku — kalpu šķira, kas jau vairāk augumu cauri bija proletārieši. Komunistiskajai partijai bija dabiskā kārtā jābalstās uz tiem, un tie — pa daļai uz 1905. gada sociāldemokrātiskās agitācijas pamata — gaidīja savu atsvabināšanu no lielsaimniecību puses. Ar viņiem bija jārēķinās. Taču klāji jāatzīst, ka, *izdalot lielu daļu* no muižām un Latgalē gandrīz visas ar inventāru bezzemnieku starpā, padomju vara būtu sevi labāk nostiprinājusi pretim zemniecībai. Bet es jau kādā citā vietā izteicos, ka tas būtu radījis lielu pretestību pašu rindās, es domāju, lielajā vairumā un arī kalpu šķirā, un varbūt būtu vairāk kaitējis nekā labu darījis.** Tagad, kad tas viss ir pārdzīvots, ir pienācis laiks pārlabot savu programmu, un pēdējais [Latvijas Komunistiskās] partijas kongress to tad arī ir darījis. Protams, ka še lielai daļai muižu, kas apstrādātas lielsaimnieciski ar proletāriešu-kalpu darbu, būs jāpaliek vai jātrop par patiesām paraugu saimniecībām kā

* T. i., bija mazāk intensīva nekā zemnieku privātā saimniecība. *Red.*

** Sk. *Stučka P.* Rakstu izlase, 4. sēj., 640. lpp. *Red.*

nākotnes iekārtas pamatšūniņām. Jo lielākā mērā tas paliiek spēkā priekš tām zemēm, kā, piemēram, Vācijas, kur lielsaimniecības tiešām lielā mērā ir paraugsaimniecības, ja arī tur pa daļai uz lēta kalpu un zemnieku darbaspēka un darba apstākļu rēķina.

Es sacīju, ka zemes jānodod zemniekiem *bez maksas*, bet man iebildīs, ka zemnieki Padomju Krievijā taču nes galveno nodokļu nastu. Bez nodokļiem, tas ir, vienas daļas virsdarba un virsvērtības, arī sociālistiskā valstī un pat *sociālistiskā* sabiedrībā pietikt nevarēs. To atzīst jau Markss savā «*Kapitālā*.»* Kamēr Krievijā pastāvēja tā saucamā «*разверстка*» (t. i., visas liekās ražas atņemšana), b. Ķeņins vienmēr sludina, ka tas ir tikai parāds, ko pilsētai vēlāk jāatdod zemniekiem, un ka nākotnē pilsētai jāizmaina ar laukiem preci pret preci.** Tas, protams, zīmējas ne uz nodokļu daļu, kas ieiet valsts un sabiedrības vajadzībā, bet uz to daļu, kas tika izlietota kā strādnieku un neražīgo rūpniecības iestāžu pabalsts. Taču jau patlaban zemnieks *nes daudz mazāk nastu* nekā iepriekš revolūcijas, uz ko tad daži, kā, piemēram, Larins, pamato savus priekšlikumus paaugstināt zemnieku nodokļus. Nē, cik tas jau ir labi, ka zemnieks nes mazākas nastas, jo nostiprina strādniecības saites ar zemniecību; vēl jācenšas tās pamazināt. Un, tā kā patlaban nav domājams absolūti pamazināt valstij vajadzīgo nodokļu summu, tad atliek tikai viens ceļš: *pacelt zemnieka saimniecisko kultūru, lai nemamais nodoklis, ja tas pat paceltos, iztaisitu relativi (samērā) mazāku zemnieka ienākuma daļu nekā patlaban.* Raug, iekš kā pastāv galvenais līdzeklis strādniecības un zemniecības savstarpējo saišu saimnieciskai nodrošināšanai. Reizē ar to jāpanāk, lai zemniecības lielākais ienākuma atlikums uzkrātos ne kā mantrauša vai nākošā kapitālista mantība, bet kā kultūras vērtības. *Vai un kā tas ir iespējams?* Tā skan sfinks a jautājums par «*смычку*».

Kas tanī ziņā darīts praktiski un teorētiski? Jāatzīstas, ka ļoti maz. Ja mēs apbrauktu mūsu laukus, tad mēs redzētu, ka padomju saimniecības šur tur uzlabojas, bet veicajā virzienā, pat izlietojot dažādus zemju un pļavu gabalīņus, lai zemniekus spiestu atstrādāt zināmas dienas vai zināmus darbus (labprātīgi klauši), jeb atkal vienkārši

* *Markss K. Kapitāls*, 3. sēj., 714., 715. lpp. *Red.*

** *Ķeņins V. I. Raksti*, 29. sēj., 499. lpp. u. c. *Red.*

zemnieku lēto papildu darbu, kas ir atsvabināts no arod-biedrību kontroles. Protams, ka to visu uzreiz nevar iznīcināt, un, ievedot 8 stundu darba dienu ar agrākajiem darba rīkiem un paņēmieniem, nekādas labi atmaksājošās padomju saimniecības nav gaidāmas, kamēr nebūs mainīta saimnieciskā sistēma. Mūsu agronomi uzauguši kā muižniecības agronomi un savās tradīcijās, pa daļai paši būdami bijušie muižnieki vai vismaz jaunās iekārtas pretinieki, audzina arī jauno agronomu paaudzi. Pat ja viņi gribētu, viņi citādi nevarētu, jo neprastu.

Ja mēs aplūkojam mūsu zemniecības saimniecisko un darba stāvokli, tad jāteic, atskaitot noteiktu kulaku slāni, savā visumā zemniecība ir ļoti neapmierinošos apstākļos. Darbs ir tas pats grūtais gandrīz ar tiem pašiem darba rīkiem. Vietām daudz neizlietota laika un neizlietotu darba roku. Kultūras apstākļi ļoti mazliet pacēlušies, pa lielai daļai agrākie. Zemnieks varbūt caurmērā ir labāk paēdis utt. Bet viņš vienā ziņā ir cits. Viņā rodas personīga iniciatīva, dziņa pēc jaunām metodēm, kuras viņš apmierināt nevar. Iziet laukā no aizturošās ciema kopsaimniecības, tāda dziņa, uz kuru Stolipins 1907. gadā gan dzina, gan arī vilināja velti, tagad vietām ļoti plaši attīstīta. ļoti skeptisks uzskats viņu starpā valda uz to, kas notiek padomju saimniecībās. Un tad viena liela pretišķība starp veco un jauno paaudzi, īpaši kur pēdējai sakars ar pilsētu.

Kas mums šīnī ziņā ir darāms un tātad ir jādara? Es, protams, nezinu universāla līdzekļa un pēc tāda arī nemeklēju, bet es ķemu vienu piemēru, kas noder priekš lielas daļas no Krievijas. Tas ir pāreja Krievijā uz angļu-dāņu lopkopības sistēmu, kā mēs to sākuši izmēģināt vienā Pleskavas gubernā ar personīgu iniciatīvu.* Šīs sistēmas pamati: sakņu ievešana par lopu galveno barojamo, seklās kūtis ar sīva** bedrēm un sīva mēslošanu, papildām āboliņš, protams, pārejot uz daudzlauku sistēmu. Mūsu panākumi padomju saimniecību darba apstākļos vēl nav lieli, bet tomēr jau ir. Mēs pierādām ar mēģinājumiem matemātiski, ka 10 mārciņas sakņu aizvieto 1 mārciņu miltu. Uz to pamatojas piena palētināšana, jo saknes ir *lēta un pieņīga barība*; piens top taukiem bagātāks; 3 gados slauciena daudzums pavairojies divkārtēji un reizē piens

* Sk. 23. piezīmi. *Red.*

** — vircas. *Red.*

kļuvis lētāks par $\frac{1}{3}$. Tas vēl nav viss: tanī pat laikā labākas un bagātākas mēslošanas dēļ raža pacēlusies par 100%, pie kam labāk mēslotie lauki mazāk padodas sausuma iespaidam. Tie ir tikai pirmie soļi, ko mēs esam spēruši jaunās sistēmas izmēģināšanā padomju saimniecībā. Tagad paliek pāri šo sistēmu *uzpotēt* zemniecībai.

Ka zemkopībā vispār tā ir iespējama, tas vairs nav jāpierāda; to jau pierādījusi Dānija. Krievijā tā nav no zemniecības izmēģināta, jo tie daži apgabali, kas mazliet sāka dēstīt sakņu augus un sēt āboliņu lopu barībai, protams, neieveda pie sevis kaut pamazītiņām dāņu sistēmu. Vispār jaunu sistēmu var ar panākumiem ievest *vienigi uzreiz*, lēcieniem pārejot uz to, jo lēna tās ievešana nozīmē ilgu pārejas laiku, kuram jādod zaudējumi. Par to, protams, jārunā citreiz sīkāk. Man šķiet, pirmajiem paraugiem zemnieku starpā jārodas mūsu saimniecību tuvumā un zem to iespāda. Panākumi ir pilnīgi matemātiski pierādāmi.

Kā nu lai šo vai citu sistēmu izplata daudzumā uz zemniecību? Visādā ziņā jārūpējas par pirmajiem paraugiem zemnieku pašu starpā, sniedzot viņiem nelielu atbalstu, visvairāk padoma ziņā. Panākumiem, reiz sistēma ir izrādījusies par zināmos apstākļos derīgu, jāierodas nenovēršami, un šie panākumi būs stiprākais atbalsts jauniesācējiem un labākais pierādījums pārējām masām. Ar vārdiem vien te būs maz līdzēts.

Bet tas būtu zīmēts tikai uz vienu piemēru, dāņu sistēmu. Ja mums būs ikvienā gubernā, ikvienā aprīņķī dažas patiešām paraugu saimniecības, tad iespāids var kļūt nesamērojami ātrāks un drošāks. Ierīkojot, piemēram, sviesta fabrikas vai siernīcu, var noņemt zemnieku pienu. Tas ieinteresēs (tālu no pilsētām) zemnieku. Bet, tīklīdz tas jau izvests, var iesākt darīt sistemātisku iespāidu, ierīkojot kontroli pār pienu, barojamo, pašiem lopiem; var pieprasīt sakņu audzēšanu, dodot sēklas vai stādiņus un vajadzīgās pamācības. Kapitālisms to praktizēja savas pelņas labā, mēs to darīsim reizē tiesā nolūkā pacelt zemnieku saimniecību. Tā rasics reāls iespāids uz zemnieku masām un reizē reālas saites. Tas pats izdarāms ar liniem, ar cukurbietēm utt., utt.

Zemnieku saimniecība pacelsies, bet reizē rasics cēlonis pacelt arī kultūru. Kārtīgas lopu saimniecības vešanai

vajag rakstīt, lasīt, rēķināt mācēšanas. Bet reizē rasiņas arī līdzekļi pacelt šo kultūru kā tehnikas, tā izglītības ziņā. Blakus ies skolas, kursi, laikraksti, grāmatas utt. Rasiņas blakus paraugsaimniecībām kooperatīvi mēģinājumi, kas šīnī ziņā nekā nemaina. Zemniecība būs uz jaunām sliedēm, un, ja daži apstākļi rasiņas, pateicoties Komunistiskās partijas ierosinājumam, tad būs arī droša garīga saite. Jaunie apstākļi, kā privātipašuma atcelšana uz zemi un līdz ar to pastāvīgā parāda nastas novelšana, ienesīs jaunus apstākļus, un zemniecība drošāk un labprātīgāk guldīs ikvienu atlikumu savas kultūras pacelšanā. Nozudīs reālais pamats privātipašuma fanātismam un reakcionāribai. Tā gatavosies pamats pārejai uz jaunu [sociālistisku] iekārtu.

Lai nerastos pārpratumi, man jāatzīmē, ka es te nesludinu utopiju. Tas viss nebūs vienas dienas, viena mēneša, viena gada panākums, bet prasīs gadus, gadu desmitus, tikai pirmie panākumi būs drīz redzami, un tie pacels visu kā spārnos.

Tā, es iedomājos, jāliek saimnieciskais pamats strādniecības saitēm ar zemniecību. Mēs ar to reizē dodam iespēju zemniekam pacelties un iznīcināt pamazītiņām ekonomisko pamatu viņa privātipašuma «fanātismam» un viņa reakcionāribai. Tad arī mutiskā aģitācija varēs citādi attīstīties. Tas viss, ko mēs jau darām, ir labs, bet tikai tad tas stāvēs uz drošām kājām, kad būs likts šādā kārtā *pašā ražošanas laukā* — kas ir tas galvenais — saimniecisks pamats.

Atliek *apmaiņas* sfēra. Tai mēs esam piegriezuši vairāk uzmanības nekā ražošanas sfērai. Kā zināms, statistika rāda «smičkai» pretēju ainu. Cenas uz lauku produktiem kritās (tagad mazliet uzlabojušās), uz pilsētas produktiem pacēlās. Iznāk tāda figūra kā šķēres,⁴⁹ kuru asie gali viens no otru attālinās. Mēs pareizi aizrādām, ka tas ir nelabvēligi pilsētu un lauku draudzīgai satiksmei, bet ko mēs tur varam darīt? Mēs spriežam, ka vajag *pacelt* lauku produktu cenas, bet tas nozīmē reizē pacelt strādnieku pārtikas cenas, tas ir, vai vēl sadārdzināt viņu ražojumus jeb atkal pazemināt strādniecības dzīves apstākļus. Viens iznākums par otru jaunāks.

Mums jāstāv par to — *palētināt* kā vienus, tā otrus ražojumus, un tas ir jāsasniedz ar darba *ražīguma* pacelšanu kā pilsētās, tā uz laukiem. Tas reizē nozīmē pāreju

uz jaunām ražošanas sistēmām, jauniem paņēmieniem. Es šoreiz nekavēšos pie pilsētas darba, bet tikai pie laukiem. Mēs redzam, ka *apmaiņas* lauks ir uz ciešāko *atkarībā no ražošanas lauka*, par kuru mēs jau runājām. Tām šķērēm, ko rāda statistisko skaitļu zīmējuma līnijas (diagrammas), ir jāpieņem citāds veids. Ja abas līnijas, kā pilsētu, tā lauku ražojumu cenas, kustētos vienādā ātrumā *uz augšu*, tā būtu arī viena jautājuma izšķiršana, kas varētu samierināt abas puses uz laiku. Bet pareizas šīs līnijas kļūs tikai tad, kad abas vienādā mērā ies uz leju, jo tas nozīmē darba ražīguma, tas ir, reizē kultūras pacelšanos.

Es jau teicu, ka mums, komunistiem, nav jābaidās no zemniecības materiālās labklājības, jo ar kulaku un kapitālistu tad mēs varēsim cīnīties daudz sekmīgāk. Mūs vēl baida no vienas lietas: kur mēs liksim tos *piena* produktus utt.? Ja mēs tos palētināsim, tad mēs tiem atradīsim tirgu kā iekšzemēs, tā ārzemēs. Jeb vai tiešām jau Krievijas strādnieks slimī ar «pārtaukošanos»?! Un Vācijā strādniekam nav ne vien sviesta, bet pat ne margarīna!

Tādas ir īsumā saņemtas manas domas par strādniecības un zemniecības tuvošanos. Jautājums šķiet vienkāršs un visiem saprotams. Un tomēr to daudzi vēl neizprot jeb izprot ļoti maz. Vienam otram agitatoram izliekas, ka viņa labā politiskā runa pietiekoši tuvina zemnieku. Tas tā nav. Zemnieks ir neuzticīgs, un, kamēr mūsu padomju saimniecības viņā izsauks tikai iekšēju ironiju, runas paliks runas. Patiess paraugs, norādījums uz jaunu ceļu darbos ja ne uzreiz, tad nedaudz gados no zemniecības tiks uzņemts ar sajūsmu. Kad tagad komunists notiek uz laukiem, to apstāj zemnieki un prasa: ko darīt? Ja jūs viņam pateiksit, ka vajag atgriezt priekškara ražu, viņš pakasīs tikai pakausi. Ja jūs viņam vārēsit pateikt: *dariet to un to*, tā, kā tas jau no mums ir dzīvē ievests tur un tur, — tad jūs dabūsīt dzirdēt no sirds uzsaukumu: Lai dzīvo komunisti!

P. Stučka

Darba kalendārs 1924. gadam.
LKP izd. «Spartaks», 1923,
33.—39. lpp.

Iespiests pēc kalendāra teksta

LATVIJAS UN TĀS KOMPARTIJAS LOMA GAIDĀMAJĀ VISPASAULES REVOLŪCIJĀ

Vispasaules revolūcijas gaitā Latvijai no paša sākuma piekritusi liela loma, viņas loma vienu laiku solīja būt vēl lielāka; tad nāca atslābums, un patlaban var rasties jautājums, vai viņas loma nav jau garām jeb tai vēl ir nākotne. Šī loma jāsprot divējādi: no vienas puses — loma revolūcijas labā, no otras puses — kontrrevolūcijas pusē. Šis jautājums ir visai svarīgs un pirmā kārtā priekš pašas Latvijas. Ja mēs, piemēram, šo lomu novērtējam pārāk zemu, tad mēs riskējam kritiskā brīdi būt nepie tiekoši uz to sagatavoti. Ja mēs turpretim to pārvērtējam, tad mēs izsaucam veltas ilūzijas vienā pusē, veltu paniku un līdz ar to represijas no otras puses. Un, ja tas tā, tad rodas jautājums, kas ir par iemeslu tam, ka patlaban Latvijā, kur revolūcijas kustībā ir manāms atslābums, no jauna atskan vaidi no mocišanas kambariem Liepājā un Rīgā. Vai tie atkal ir valdošo aprindu panikas auglis, jeb tiem ir kāds cits iemesls, jeb šīs represijas ir dibinātas uz vienkāršu pārpratumu? Šīnīs jautājumos vajag valdīt pilnīgai skaidrībai, un mums tanis jāizteicas vaļsirdīgi un nesaudzīgi kā pret citiem, tā pašiem pret sevi.

Latvijas strādnieku šķiras jaunāko posmu, tas ir, no tā laika sākot, ka tā nākusi pie šķiras apziņas, var ar pilnu tiesību nosaukt par nepārtrauktu *traģēdiju*. Pirmajiem strādnieku šķiras apzinīgiem soļiem (kaut vēl loti niecīgos apmēros — sakarā ar Jauno strāvu) sekoja 1899. gada ielu slaktiņi Rīgā.* 1905. gads aizrāva Latviju ātrāk un tālāk nekā pārējo Krieviju, un 1906. gads nesa soda ekspediciju veidā toreiz nedzirdētu teroru, kas ne vien guldiņa kapā, bet izklīdināja pa visu pasauli tūkstošus visapzīmīgāko proletāriešu. Tad nāca pasaules karš ar Rīgas un citu pilsetu strādniecības evakuāciju. 1917./18. gadā Latvijas jaunā paaudze strēlnieku personā gāja revolūcijas pirmajās rindās, un ne velti Anglijas priekšstāvis Lokarts kādā 1919. gadā publicētā dokumentā — zvēr buržuāzijas atriebību latviešiem (bez šķiru izšķirības!). Tad nāk 1919. gads. Latvijai ir priekšā spīdoša loma: atbrīvotajā Latvijā celt ar vairāk attīstītu proletariātu nekā

* Domāta Rīgas strādnieku demonstrācijas apspiešana 1899. g. maijā («Rīgas dumpja» laikā). *Red.*

Krievijā* jaunu saimniecības [ie]kārtu un reizē būt par tiltu uz Vācijas revolūciju. Latvijas proletariāts top sa-kauts, un terors, kura priekšā nobāl 1906. gads, plosās no jauna pret Latvijas strādnieku šķiru. Visu šo mocekļu skaits pārsniedz desmit tūkstošus, un Piemiņas grāmata, kas veltīta visā revolūcijas gaitā kritušajiem ievērojamākajiem biedriem, apņem jau tagad 1000. un vairāk vār-dus⁵⁰.

Tad nāk laikmets, kurā top pārdzīvotas *ilūzijas* par drīz gaidāmo 1919. gada padomju *varas atjaunošanu*. Jāatzīstas skaidri, ka te bija tiešām daudz nedibinātu ilūziju, izsauktu pa daļai uz vietas apspiestās strādniecības starpā, kas gaidīja glābiņu no austrumiem (ne velti toreiz radās [buržuāziskajā] Latvijā jauns noziegums: «komunistu gaidīšana»)**, pa daļai emigrantu atmosfēra [Padomju] Krievijā. Jaunās baltās Latvijas buržuāzija pārdzīvo tanī pat laikā vēl daudzkārt lielāku *paniku*, kas redz sarkano spoku ik pie mazākās lapu čaukstēšanas un tikai tad mierīgi guļ naktī, kad izlasa avīzē savas bēdētāju valdības paziņojumus par jauniem komunistu ares-tiem un apslaktējumiem. Bija arī brīzi, kā, piemēram, 1919./20. gada ziemā, kad tiešām baltie strēlnieki veseliem pulkiem kļuva ļoti sarkani, bet tomēr kā gaidas uz drīzu revolūciju, tā arī attiecīgā panika pretējā pusē bija stiprā mērā uz ilūzijām dibinātas.

Taču vēl *Latvija objektīvi ir nepieciešams tilts uz revolūciju*, kontrrevolūcijai nepieciešams *cietoksnis pret padomju varu*. Vēl 1921. gadā es varēju ar pilnīgu tiesību rakstīt, ka tanī melnā strīpā, kas, ziemeļos iesākot no Somijas un beidzot pie Melnās jūras ar Rumāniju, atdala Austrumus no Rietumu revolūcijas, ir kādā vietā jāizlauž eja un ka šis lūzums visvieglāk un izdevīgāk izvedams Latvijā. Un, ka še jākoncentrē visi spēki, kas nodomāti pret Krievijas padomēm, to Antantes vadītāji ir pierādījuši ar bagātīgiem [ap]balvojumiem (protams, tikai uz kredītu) [buržuāziskajai] Latvijas republikai jeb tās vadītājiem.

Vai šīnīs apstākļos kas grozījies un, ja grozījies, tad kas? Bez runas, mēs patlaban vairs neskaitām*** lielu lomu

* Domāts — daudzos Krievijas novados. *Red.*

** T. i., uz denunciāciju pamata sodīja tikai par to, ka gaida padomju *varas atjaunošanos*. *Red.*

*** — nepiešķiram. *Red.*

Padomju Latvijai kā pirmam proletāriskajam [valsts] uzbūves paraugam, kā mēs to cerējām 1918. gadā no [Padomju] Somijas un 1919. gadā no [Padomju] Latvijas. [Padomju] Somija tika pārāk ātri apspiesta, un [Padomju] Latvijā šis darbs varētu sākties tikai tad, kad pēc ārējā ienaidnieka izspiešanas būtu reevakuētas fabrikas un atgriezušies to strādnieki. Tagad mēs šis gaidas pārnesam uz Vāciju, kur daudz, daudzkārt lielāka strādnieku šķira un attīstītāka rūpniecība milzu apmēros. Tur Latvijas mēģinājumiem* var piekrist tikai samērā neliela loma. Šī loma pieder vēsturei, jeb tai jānorisinās pavisam jaunās, šimbrīzam neparedzamās kombinācijās.

Atliek Latvijas *loma* kā tiltam vai logam no Padomju Krievijas uz nākošo Padomju Vāciju jeb otrādi. Un tiešām, kad (1923. g.) vasarā pacēlās Vācijā revolūcijas vilnis, tad man gadijās lasīt ārzemju presē sarunas ar [buržuāziskās] Latvijas vadošām personām, kas izteicās jautājumā par to, vai ir iespējams, ka Latvijā noturēsies demokrātiskā «republika», ja Vācijā uzvarēs revolūcija. Tur bija izteiktas lielas cerības uz *angļu un franču* kara kuģiem un cieša pārliecība, ka ar Latvijas, Igaunijas, Lietuvas vienotiem *brūnotiem* spēkiem izdošoties šo strāvu atsist, citiem vārdiem, starp Krievijas un Vācijas sociālismiem uzturēt spēkā savu pilsonisko republiku. Man no šīs literatūras ir uzglabājies tikai viens numurs «*Vossische Zeitung*», kurā Meierovics sarunā ar korespondēntu piezīmē, zīmējoties uz 1919. gada komunistu slaktiņu**: «Ko mēs kērām, to trāpīja mūsu lode, un līķiem 3 dienas bija jāgūl uz ielas, neviens tos nedrīkstēja aiztikt... *Betoreiz ir nošauts daudzkārt par maz cilvēku!* Sie danču grīdas varoņa vārdi ir vērti, ka tos uzglabā!

Tādas runas gāja kā Vācijā pašā, tā arī Krievijā. Problema skanēja, kā Sarkano Armiju jeb vismaz [Padomju Krievijas] pārtiku pārvest uz Vāciju. Baltās avīzes bija pārpildītas ar «avīžu pīlēm», kā [Padomju] Krievijas diplomātija ar draudiem spiedusi [buržuāzisko] Latviju iestāties apvienībā ar Krieviju jeb vismaz apsolīt neīnālītāti, un nule pat mēs lasām Rīgas presē kādu paskaidrojumu, ka tas zīmējies vienīgi uz *ne kara nolūkiem nodomātiem*

* — pieredzei. *Red.*

** T. l., Rīgas strādnieku apšaušanu 1919. g. maijā, pēc tam kad pilsētu bija ieņemis vācu karaspēks. *Red.*

tranzītiem. Lai kā, visas šīs sarunas liecina, ka *Latvijas loma bija izbīdīta atkal pirmajā vietā*. Protams, ka arī Latvijas Komunistiskā partija nevarēja noskatīties vienaldzīgi uz šo jautājumu, bet tā neuztraukusies stāvēja sargvietās un nedeva ne mazākā iemesla to vainot par jebkādu aktivitāti. Drīzāk otrādi. Bet tad nāca svarīgi notikumi. Vienā dienā telegrāfs atnesa vēsti, ka *Krakova*, viena no Polijas daļu galvaspilsētām, *strādnieku rokās*, ka tādi un tādi kara pulki pārgājuši strādnieku pusē.⁵¹ Sis pirmais mēģinājums tika sakauts, bija arī pārāk nejaušs, bet *atklāja reizē plāšas izredzes*. Smaguma punkts revolūcijas *tilta* jautājumā reāli bija pārcēlies uz dienvidiem, *uz Poliju*. Un tad no Igaunijas pienāk ziņa, ka komunisti tur svinējuši lielas uzvaras [pašvaldības orgānu] vēlēšanās, pilsētās dabūjuši $\frac{1}{3}$ balsu un Rēvelē*, pieskaitot s.-d., pat vairumu. Latvija nobīdīta divējādā ziņā zemākā vietā.

Jau sen izdzīvotas visas liekās ilūzijas Latvijas Komunistiskajā partijā. Kad es, ja nemaldoš, 1920. g. pirmā pusē pirmoreiz uzsvēru, ka revolūcija Latvijā jāgaida *ne no ārienes*, ka revolūcijas *romantiskais* laikmets jāskaita par *izdzīvotu* un jācer vienīgi uz iekšējo attīstību,** tad to daudzi noturēja tikai par diplomātisku izteicienu, lai apsleptu īstās domas, kaut gan es vienmēr paradis izteikties *vaļsirdīgi*, neslēpjot to, kas nav konspiratīvs, un par to, kas nav sakāms, labāk vienkārši klusējot. Tagad drīzāk mūsu mājiniekim kādreiz jāatgādina problēmas otrā puse, proti, ka Krievija nopietnos revolūcijas gadījumos *nevar palikt* un arī nepaliks *vienaldzīga* skatītāja. *Kādēļ tad šinis apstākļos* piepeši Latvijas buržuāzija jožas «lāčplēšu» mundieros un dodas uz moku kambariem «dīrāt» nebrūnotus, idejiskus komunistus jeb pildit laikrakstus ar sensācijām par komunistu nodomātiem attentātiem, spridzinājumu mēģinājumiem pret (Antantei vēl nesamaksātu) ieroču arsenāliem utt.?

Pa daļai jau vainīga tā pati *panika*, kas Daugavpils plūdus padarija par baumām, ka boļševiki ielauzušies, jeb kas uz vienkārša korespondenta melu ziņas pamata aizbaida pilsoņus bariem no Rīgas uz Stokholmu. Spilgti šo paniku attēlo (romantiskā garā) kāda latviešu diplomāta

* Tallinā. *Red.*

** Tas teikts rakstā «Atkal «apakš zemes»». Sk. *Stučka P. Rakstur izlase*, 3. sēj., 520. lpp. *Red.*

1923. gada pavasarī «līgavai» rakstīta vēstule: «Kā jau pirmo nakti jaunā vietā, es redzēju smagu sapni: revolūcija Jelgavā, strādnieku bari ar sarkaniem karogiem» utt. Otrup, jāatzīmē krīze, kas bez runas sākas Latvijā, ja mēs lasām, ka 1000 bezdarbnieku strādnieku pārplūdina darba ministrijas telpas utt. Protams, tā ir maza aina, salīdzinot ar grandioziem Vācijas notikumiem, kur tanī pat laikā arestē tik un tik daudz simtu bezdarba strādnieku *delegātus* no visas valsts, kur to skaitās *miljoniem*. Bet glāzē ūdens tāda auka var būt samērā lielāka nekā veselā jūrā.

Bet tā vien nepietiek. Jāparaugās dzīlāk. [LKP] VII kongresā lēmumā programmas jautājumā, kura shēma diemžēl līdz šim *Latvijā palikusi pilnīgi bez apspriešanas biedru starpā*, II daļas 3. pants skan: «Jāatzīmē arī Latvijas starptautiskais stāvoklis starp Krievijas revolūciju un Rietumu kontrrevolūciju, *kas abas rausta Latviju uz vienu un otru pusī* un padara pilsonību par visciešāko *kontrrevolūcijas piekritēju* un proletariātu — par visdzīvāko revolūcijas cīnītāju.»* Ja mēs līdz šim aplūkojam Latviju no revolūcijas, tad atliek to apskatīt vēl arī *no kontrrevolūcijas puses*.

Jo ilgāk velkas krīze Rietumos, jo skaidrāk mūsu acu priekšā nostājas *vienīgā atbilde*: cīnai jāizšķiras vai nu ar *revolūcijas*, jeb *kontrrevolūcijas uzvaru*. Vidējas izejas nav. Tikai bērni un bērnišķi palikuši vecīši, kā, piemēram, Vācijā Kautskis, var atrast apmierināšanu tādās izteiksmēs kā — «pēc reakcijas perioda nenovēršami jānāk *atkal demokrātijai*», itin kā pēc aukstām dienām nāk siltas. Kā dabā, tā arī sabiedrībā *nekas «nenāk» bez cīnas*. Bet arī sabiedrībā šī cīna var izbeigties tikai ar vienas puses galigu uzvaru. Kādas ir izredzes, revolūcijai uzvarot, pie tā nekavēsimies. Ja Vācijā uzvarētu uz ilgāku laiku revolūcija, tad Latvijas pilsonības vadoņi autu kājas... Ne velti viņi jau 1920. gada augustā vai septembrī visai laipni sāka runāt ar [Padomju] Krievijas priekšstāvjiem, itin kā viņi 1920. gadā apsveica Krievijas armiju viņas *uzvaras* gaitā pret Varšavu. Pie šī gadījuma nav ko ilgāk kavēties.

* Latvijas Komunistiskās partijas kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi, 1. daļa. R., 1958, 274. lpp. Kursivi P. Stučkas. Red.

Bet jāparaugās *kontrrevolūcijā*. Ja Vācijā uzvarētu galīgi kontrrevolūcija uz ilgāku laiku? Ja, piemēram, Vilhelms vai tā dēls nāktu pie valdības? Cik ilgi tad varētu Latvijā noturēties demokrātiskā republika? Tad varbūt nevajadzētu pat *kontrrevolūcijas*, tad tas pats labējais spārns, kas Berga personā tagad pabalsta «demokrātiju», kopā ar baronu mazākumu *parlamentāriski* nodibinātu *baronu valdību* ar nelielu pelēko baronu piedalīšanos, kamēr s.-d. līderi meklētu pilnīgi negaidītus ceļus uz Rietumiem vai pat Austrumiem.

Šīnī stāvoklī notiek visu mazo valstiņu svārstīšanās. Vēl vakar Igaunija bija naidīga Krievijai, šodien tā sāk orientēties uz Austrumiem. Vēl vakar baltās Latvijas diplomātija lakstojās ap Krieviju, šodien tā kēr un spīdzina komunistus, lai izpatiktu reizē i Francijai, i Vācijas kontrrevolūcijai. Veinbergs ir uzvarējis buržuāzijas prātus ar saviem pierādījumiem «Latvijas Sargā», ka Vācijā komunisti esot maza grupīņa, kas nevarot uzvarēt, bet gan varot uzvarēt Vilhelms vai viņa dēls.* Klāt pienāk pārspīlētas baumas par Krievijas komunistu sabrukumu sakarā ar diskusiju runu plūdiem.⁵² Latvijas buržuāzija spīdzina no jaunā savus komunistus, par kuriem viņi ik uz soļa sludina, ka tiem neesot iespāida, tādēļ lai pierādītu savu orientāciju uz monarhiju. Kuru monarhiju? Tas vienalga: uz to, kura uzvarēs, vācu vai krievu!

Vēl viens apstāklis te krīt svarā. Tānī pat Meierovica sarunā ar vācu korespondentu, kuru es jau iepriekš minēju, mēs lasām: «Latvijā agrārreforma bija nepieciešama, *lai izturētu ciņu pret komunistiem.*» Sie vārdi, kas atkārto to pašu, ko sacīja agrāk viņa valdības biedrs Lindiņš, ļoti maz saskār ar to, ko viņš mājās sakā par komunistu niecīgo nozīmi. Viņš turpina: «*Mēs atzīstam savu pienākumu (muižniekiem) par zemi samaksāt*», un arī «*mūsu sociālisti nav komunisti.*» Ir visiem zināms, ka Latvijas «demokrātija» nebaidās nekā vairāk kā tā gadījuma, ka atmaksu muižniekiem atraidītu.

Kad s.-d. tomēr, piespiesti no saviem solījumiem,** iesniedza priekšlikumu pieprasīt tautas nobalsošanu par atmaksu, viņi sākumā to darīja ļoti gausi un vēsi. Pirmās

* Tas teikts rakstā «Vēl par gaidāmo apvērsumu Vācijā», kas publicēts «Latvijas Sarga» 1923. g. 228. nr-ā. *Red.*

** T. i., solījumiem sadalīt muižnieku zemi bez atmaksas. *Red.*

dienas* noritēja visai vienaldzīgi un deva maz parakstus. Tad uzstājās komunisti un izlaida uzsaukumu parakstīt referendumu pieprasījumu ar revolucionāro lozungen: bez maksas zemi jaunsaimniekiem! Tas ienesa dzīvību. Paraksti sāk spēji pieaugt un, s.-d. par negaidītu pārsteigumu, — pārsniedza 96 000 balsis,** tas ir, sasniedza vajadzīgo skaitu. *Bet reizē ar to buržuāzijas valdība gāja uzbrukumā pret komunistiem: jauni aresti un kādu laiku apimušas mocišanas.*

Te ir skaidrs norādījums, kas jādara komunistiem. Viņiem jāved liela cīņa, lai referendumā (tautas nobalsošanā), kam tagad būs jānotiek, tiešām tikt ar vairākumu pieņemts lēmums muižniekiem nekā nemaksāt.⁵³ Kādēļ Bergi un biedri tik ļoti uzbudinās par šo iespējamību? Vai tiešām tādēļ, ka muižnieki caur to zaudētu daļu atlīdzības (lielā daļa tiem jau nodrošināta, uzņemoties parādus un samaksājot par inventāru)?⁵⁴ Tik tuvu muižnieki viņiem nebūt nav pieauguši, bet tas izsauktu iekšējus un pat starptautiskus sarežģijumus, tas novestu pie revolucionārās atraisināšanas. Protams, ka komunistiem reizē jāpievieno prasība: nevienas kapeikas nedot muižniecībai, bet arī *ne kapeikas neņemt no jaunsaimniekiem!* Tas ir *revolucionārs lozungs*, kas var apvienot lielas lauku masas.

Bet vai patlaban teiktais nerunā pretim tam, ko es saņiju augšāk par Latvijas tagadējo lomu revolucionārā? Ja Latvija ir zaudējusi savu agrāko lomu revolucionārā, vai tad vajag veicināt revolucionārās atraisināšanu Latvijā? Vai tad labāk komunistiem nelikties mierīgi uz ausi un nosnaust, kamēr būs Vācija spērusi savu izšķirošo soli, lai tad vienkārši ieraustu revolucionārās augļus bez cīņas? Tādas valodas būtu sociāldemokrātiski bērnišķas (sal. Mendera domas. «Sociālista» 1. numurā)*** un būtu tikai tad nopietni nemamas, ja tiešām vispasaules komunistiskā kustība, kā to sludina pilsonība un tās siekallaiži, būtu mākslīgi izcelta ar Krievijas zelta maisiem. Komunistiskā kustība ir *pārādzīja kustība*, lai to mākslīgi izceltu vai mākslīgi appiestu. Zemē, kurā komunisms ir stiprs, acimredzot *valda krize*, kas veicina un uztur komunismu; vispasaules kapitālisma

* Parakstu vākšana referendumu pieprasījumam notika 1923. g. 11. novembrī — 2. decembrī. *Red.*

** Pavisam tika nodotas 97 383 balsis. *Red.*

*** Domāts raksts «No redakcijas», kas publicēts «Sociālista» 1920. g. 1. nr-ā. *Red.*

krīzei valdot, šis kustības stiprums mainās pēc dažādo zemju atsevišķajiem apstākļiem. Un kā lai tad, piemēram, Latvijas apstākļos apslāptu kaut uz laiku komunistiskā kustība? Pie ikvienas zemes apstākļiem taču jāpieskaita ne vien tas, kās ir patreiz un uz vietas, bet arī tradīcijas, saraustīti un izkaisīti sakari utt. Vienmēr pie mazās strādnieku šķiras, kas ir fabrikās patlaban, jāpieskaita tukšo fabriku pagātne un šo fabriku dzīvās sastāvdaļas, kas maldās, vēl no jauna nesaistījušās citā darbā. Jāpieskaita agrāk maz saprastais un nepilnīgi novērtētais nacionālais un vēsturiskais elements, kas tālajā Amerikā vai tuvajā Krievijā uztur kvēlošā nemierā par Latviju — tur izklaidēto bijušo Latvijas strādniecību. To visu varētu pārvarēt tikai valdība, kas, sacīsim, Latvijā padarītu par iespējamu atgriezties visiem mājās, no jauna uzcelt agrāko rūpniecību un sasniegt priekškara [ekonomisko] stāvokli. Tā, protams, pilsoniskajā iekārtā ir tikai utopija, kas, ja tā rastos, otrā dienā no jauna saceltu agrākās pretišķības un no jauna novestu pie revolūcijas.

Raug, kādēl mums, arī ja Latvijas loma vispasaules revolūcijā pamatos grozījusies, tomēr *jāorientējas uz revolūciju*. Arī Latvijas patreizējais stāvoklis nevar būt paļiekošs. Valdība, kurai parlamentā nav vairuma (patlaban jauna krīze), kuras priekšsēdētājam mūžīgi jādzīvo ar vienu kāju uz danču grīdas, ar otru gatavam mesties uz tuvāko aizejošo dzelzceļa vilcienu,* nevar atnest zemei nomierināšanu. To var vienīgi noteiktas *dūres valdība* (piemēram, Berga un baronu valdības, kas atbalstās uz Vācijas kontrrevolūcijas štikiem) jeb *strādnieku valdība* vistuvākajās *saitēs ar Padomju Krieviju*.

Bet vai nav iespējama *mierīga* izlīgšana ar Padomju Krieviju arī citai kā strādnieku valdībai. Apskatīsim arī šo iespējamību. Tanī pašā vācu korespondenta sarunā ar Meierovicu ir viena vieta, kas gandrīz izklausās par gudru priekš viņa, proti: «Mēs atļaujam Krievijai brīvu tranzītu. Mēs negribam būt par barjeru starp Krieviju un Rietumiem. *Ikviens tāds mēģinājums spiestu Krieviju meklēt sev ar varu izeju.*» Man grūti ticēt, ka viņš būtu to teicis, jo ar šim domām logiski saistās arī doma: cik ilgi tad domājams, ka varēs pašu mājās spīdzināt *strādniekus*, kas Krievijā pie valdības, jo vairāk ievērojot to, ka tur

* Te P. Stučka ironizē par Z. Meierovicu. *Red.*

atrodas un spēlē zināmu lomu kā svarīgs saimniecisks un politisks faktors — *latviešu* komunists. Ikviens padarījums, kas nav izdomāts loģiski līdz galam, sabruks faktu loģikas priekšā. Svaidišanās no draudzības vārdos — diplomātijā uz spīdzināšanu darbos — ohrankā ir vienkārši slimīga drudža zīme. Bet mūžīgi dzīvot drudzī arī nav iespējams.

Nē, nedz tagadējai valdībai, nedz Berga vācu valdībai nav iespējama orientācija uz tādu tuvošanos ar [Padomju] Krieviju. Kā skaidri bagāto zilo un pelēko baronu («kulaku») valdībām tām nav nekas labs gaidāms no tādas «federācijas». Cita lieta būtu «strādnieku un zemnieku, tas ir, [strādnieku un] sīk- un jaunzemnieku» valdība. Šī zemniecība, nerunājot jau par strādniecību, tikai gūtu labāku stāvokli nekā līdz šim. Padomju Krievijas zemkopība patlaban pamatojas *uz sīkzemniecību*, pareizāk, vispār zemniecību un ne uz padomju saimniecībām, kuru ir maz un kuras ir tagadējos darba apstākļos ienesīgas tikai saistībā ar rūpniecību. Lielrūpniecības Latvijā nav, to celtu vienīgi valdība jeb koncesionāri, kas tagad Latvijā neierodas gan aiz valdības pretošanās, gan aiz bailēm no komunisma, kamēr Padomju Krievija negarantē viņu neaiztiecamību. Gandrīz vai šķiet, ka Igaunija objektīvi sāktu gaitu uz šādu tuvošanos, ja, protams, vienotā fronte Rēvelē ar s.-d. nebeigtos ar provokāciju no pēdējiem.⁵⁵ Patlaban, kad gaidāma Padomju Krievijas atzišana no Anglijas puses, kad sakarā ar to pat Francija, baidoties izolācijas, mēģina aizsteigties priekšā Anglijai, kad Amerika nopietni sāk domāt uz veikaliem* ar Krieviju, visas augšminētās domas nav no gaisa grābtas.

Ja Latvijā būtu politiķi, kas redz tālāk nekā vienīgi sava deguna galu, viņiem visām šīm varbūtībām būtu spilgti jāstājas acu priekšā. Tas būtu gadījums, kad pat komunisti varētu iet *uz kompromisu*, ja viņiem būtu *garantēta amnestija un legalitāte*. Tā būtu viena iespējamība vienīgi vai vismaz samērā mierīgi pārdzīvot pārejas laiku līdz Vācijas revolūcijas uzvarai. Bet, kad pagājušo vasaru Vācijā arī bija tāda iespējamība, kaut gan ļaunākos apstākļos, jo ļoti stiprai un apbrūnotai reakcijai pastāvot un Padomju Krievijas palīdzības vietā kaimiņos tikai Francijas un Polijas bruņotais spēks, — tad sociāldemokrātija,

* — tirdzniecību. *Red.*

pat kreisā, atbildēja ar nodevību. Kas pazīst mūsmāju sociāldemokrātiju, no tās nekā labāka nevar gaidīt, bet gan drīzāk ko jaunāku. Ja tomēr iet kādas baumas par dažu s.-d. vairāk samierīgu «toni», tad gan laikam aiz baiļēm no kontrrevolūcijas spēkiem pie sevis un Vācijā. Kādreiz kādi gudrinieki pašu komunistu starpā bija izteikušies, ka partijas [VII kongresa] manifestā minētās «vācu muižnieku briesmas» esot bezpamata demagogīja; vēlākie fakti Latvijā viņus spīdoši apgāza, un šīnī ziņā daži s.-d. ir acīmredzot sajūtīgāki pret lietas patiesajiem apstākļiem.

Ir skaidra lieta, ka šāds gadījums no jauna izbīdītu pirmā vietā *Latvijas lomu* vispasaules revolūcijā, proti, mierīga tilta lomā. Vai jel maz tāds tilts ir vajadzīgs? Es jau sacīju, ka Vācijā revolūcija nav izbeigusies. Partijas iedzišana pagrīdē ir smags trieciens, kas prasa laiku atspīrgšanai, jo Vācijas komunistiem nav konspirācijas piedzīvojumu. Bet viņas *iespāids aug* negaidīti, kamēr s.-d. un veco arodbiedrību vadoni galīgi sabruk. Bet tomēr jāteic, ka atkal reiz pagājis garām gadījums, kad varēja un vajadzēja (acīmredzot augustā 1923. g.) saņemt varu. Ko nozīmē patreiz iesākusies cīņa pret rūpnieku nekauņīgo rīkošanos ar 10—12 stundu darba dienas ievešanu 8 stundu vietā, vēl grūti noteikt. Ja tā paliek tikai ekonomiskās cīņas robežās, tad tai ir zināma līdzība ar Itālijas nosebotām cīņām, kas izbeidzās ar Musolini uzvaru. Bet tādai līdzībai ir tā vājā puse, ka Itālija nav Vācija, kur ir 18 miljonu strādnieku.

Ikbrīd no jauna var norisināties notikumi, kas kustību novirzina cieši politiskā līnijā, kad cīņa uz dzīvību un nāvi ir neizbēgama. Varbūt visizdevīgākais būtu, ja papriekšu parādītos monarhijas pretendents, bet 1) monarhisti paši no tā baidās un 2) varētu gadīties, ka monarhija tiešām aizrautu uz laiku «priekškara ilūzijās». Ziemas otrā puse bezdarbā, trūkumā un aukstumā (sen nepiedzīvots sals un oglu trūkums), un pavasarī vienmēr mēdz būt lielu satrīcinājumu brīži. Taču būtu vieglprātīgi uz tādiem faktiem pamatot kaut kādus pareģojumus. Mums jābūt gataviem ik uz vienu varbūtību, bet savs *plāns* arvien *jāiekārto uz ilgstošu laiku*.

Kādas nu var būt tuvākās izredzes Latvijā, un uz ko jāorientējas Latvijas komunistiem? Viena lieta ir skaidra, ka nav cerību uz partijas paplašināšanu spējiem lēcieniem. Tas ir bijis un būs lēns darbs, kurā atkal un atkal

no jaunierindojušiem nosmels kā krējumu apzinīgākos biedrus politiskās apsardzes garā roka. Bet reizē ies plaša nemierības strāva, kas nebūs tieši komunistiska, bet revolūcijas gadījumā ies ar komunistiem un atkal un atkal dos materiālu jauniem partijas biedriem. Šis plašais rūgšanas process pēc 1919. gada Latvijā vēl nav īsti iesācies, kā tas ir noticis un notiek Somijā vai patreiz Igaunijā. Tāda kustība, kuru Padomju Krievijā apzīmē par bezpartejisku, visādi jāveicina, un nav domājams, ka tāda nerastos drīzā laikā arī Latvijā. Visas pazīmes uz to rāda: krīze ar bezdarbu, augstie nodokļi, valdības dārgums, dažādas avantūras utt. Reizē ar to, neraugot uz visām robežu atslēgām un uzpirktām preses melu ziņām, pie vistumšākā kakta zemnieka un jaunsaimnieka pienāk ziņas, kā uzlabojas zemniecības stāvoklis Padomju Krievijā un *kāds tas varētu būt, ja krievu zemniekam būtu Latvijas zemnieka kulturālā pakāpe*. Pat nespekulantiskā intelligence pārliecinās, ka viņas darba lauks Krievijas apstākļos* būtu daudz auglīgāks nekā Latvijā. Ir durvju priekšā arī Latvijai tas moments, ka aiz finansiāliem iemesliem strauji jāsamazina ierēdņu armija, ko jau izdzīvo cauri visas «demokrātiskās» valstis, jo sīkpilsoniskās demokrātijas pamats ir — daudzskaitīga ierēdniecība, kas atrod lielu protestību lielrūpnieku un lielkapitālistu pusē. Tad rāsies inteliģences pārprodukceja, kura jau tagad parādās antisemītismā un vispār nacionālismā**. Es te uzskaitu tikai dažas parādības, kas visas velk uz to pašu plašās nemierības liniju.

Šī rūgšana bez runas uztvers lozungu par *strādniecības un zemniecības valdību* ar orientēšanos uz [Padomju] Krieviju, kādēļ šie lozungi ir iespējami jāpopularizē. Mūsu biedri ir ļoti bailīgi, ka tikai vārdu *zemnieks* nesaprastu še pelēkā barona, kulaka nozīmē. Patiesībā aiz šīm bailēm slēpjās vecās sociāldemokrātijas aizspriedumi pret zemnieku vispār. Mēs izmēģinājām ar lozungu bezzemnieks, bet izrādījās, ka arī aiz tā slēpjās ne vienmēr proletārisks elements, kā to liecina rūgtais piedzīvojums 1919. gadā.⁵⁶ Nē, biedri, nedz strādnieki, nedz zemnieki nav tik īsredzīgi, ka viņi varētu iedomāties apvienību starp strādnieku

* Domāts — padomju varas apstākļos. *Red.*

** T. i., kuras sekas (izpausmes) ir antisemītisms un nacionālisms. *Red.*

un kulaku. Ja gribat, paskaidrojet, bet *popularizējet ideju*.

Drīz būs gads, kā pagājis VII kongress un iznācis tā manifests. Ko esam darījuši, lai to popularizētu? Vienam izliekas, ka viņa rezolūcijas esot pārāk mērenas (tas ir pretim vecajam, pārdzīvotajam pārpratuma radikālismam), otram tās šķiet esam vēl pārāk maz piekāpīgas. Prasa jau jaunu kongresu, it kā kongress varētu darīt brīnumus. Tas stipri līdzinās notikušā kongresa lēmumu sabotēšanai. Ja tas tiešām tā, tad pa daļai saprotama dažu svarīgu momentu garām palaišana, tos pienācīgi neizmantojot. Līdz šim es pieņēmu, ka vainīgs ir vienīgi spēku trūkums. Tad es atzīstu savu maldišanos.

Komunistiskā partija *nevar izkust* tanī lielajā masu kustībā, par kuru es patlaban runāju. Tad tās iespaids pazustu. Viņai jāpaliek *cieši noteiktam strādnieku šķiras avangardam*, bet viņai jātiko un jāiemācās šīnīs masās būt līdzi, veikli izmētājot savus komunistiskos dīglīšus. Es zinu, ka tas ir grūts darbs. Biedrs Ļeņins kādreiz uz to atbildēja: «*Komunisti nepazīst viegla darba.*»* Pēc iespējas *maz rutinas*, arvien dzenoties *pēc jaunām metodēm*, vienīgi tā partija izpildīs šo uzdevumu. Nevajag nemaz baidīties, ka tik masas neņem kādu *nevēlamu ceļu*: darba masām *visi ceļi ved uz komunismu*. Es patlaban lasu «Sociāldemokrāta» 5. numurā Cielēna atzīšanos. Runa ir par to, ka Igaunijas «pilsētas strādniecības masās ir lielāks iespaids komunistiem», un «Jaunākās Zīpas» raksta ļoti valīsirdīgi: «*Šo iespaidu igauņu sociāldemokrāti izskaidro ar saimniecisko krīzi, kas kērusi pilsētas*», proti, bezdarbs un dārdzība. Vai tā nav vērtīga atzīšanās? Tikai *pie pilnas bļodas ir iespaids sociāldemokrātiem, krīzē tas pāriet uz komunistiem!* Bet mums jāprot izlietot šo momentu. *Ja mēs to nevarām, tad mēs to neprotam.*

Mūsu partijai ir liela pagātne un lielas tradīcijas. Viņa ir vairāk cietusi nekā jebkura partija, bet viņa ir arī strādājusi. Bet būtu kļūda pārāk un nekritiski rakņāties pa pagātnes atmiņām un tradīcijām. Viņas apstākļi patreiz ir pavisam citādi, un tādēļ viņai jāpiemēro pavisam *jauni ciņas paņēmieni*. Tā bija samērā milzu partija ar hegemona lomu; tā tagad ir *maza partija*, bet tomēr samērā *ar milzigu iespaidu*. Vajag brīvi no tradīcijas saitēm *pie-*

* To V. I. Ļeņins sacījis kādā sarunā ar P. Stučku 1920. gadā. *Red.*

radināties pie jaunās lomas un piemērīgi tai atrast jaunus ceļus, jaunas metodes. Ja tādu metožu nav jeb tās nav atrodamas, tad robu nedrīkst aizpildīt ar ilūzijām par to, kā vairs nav. Nav nekas kaitīgāks kā jebkura ilūzija. Un nav nekas bīstamāks kā mazai partijai nonākt noslēgtas sektes lomā. Vispasaules revolūcijas laikmetā tā būtu pašnāvība. Kaut maza strādnieku apzinīgākās daļas partija, bet ar izeju pie plašajām masām! Tādu lomu diktē Latvijas komunistiem vispasaules revolūcija.*

P. Stučka

1924. g. 14. janvāri

*«Cīņas Biedrs», 23. nr.,
1924. g., 28.—45. lpp.*

Iespiests pēc žurnāla teksta

LEŅINS MIRIS

Vispasaules strādnieku šķiras vadonis kritis! Darba pasaules galva rimusi domāt! Jau 24 stundas, kā šī ziņa ir nenoliedzama patiesība, bet cilvēka prāts vēl liedzas ticēt šo neticamo zaudējumu. Tas nevar būt, ka šis nepārspētais visas pasaules apspiesto šķiru un tautu cīnītājs būtu mitējies cīņā, vēl iekams tā pie uzvaras nākusi. Viņš, kas nu jau vairāk kā gadu — un ne pirmoreiz — ar uzvaru cīnījies pat pret dabu, pret nāvi, lai tiešām būtu atstājis cīnītāju rindas pusceļā! Vai tas var būt? —

Biedrs Ļeņins pats sevi pazemīgi dēvēja tikai par Kārļa Marksa ortodoksu skolnieku, un par lielāko apvainojumu viņš skaitītu, ja kāds viņam būtu varējis pārmest, ka viņš «revidējis», sagrozījis Marksa domas. Bet b. Ļeņins bija daudzķārt vairāk nekā Marksa uzticams skolnieks. Markss bija *ģeniālākais domātājs* darba tautas pusē, b. Ļeņins bija *konģeniāls viņa darba turpinātājs, kāda otra nav bijis un varbūt arī vairs nebūs*. Viņa darbs bija gigantisks, *viņa panākumi kolosāli. Kas vēl nevienam visā cilvēces vēsturē nebija lemts*, to b. Ļeņins ir sasniedzis, vēl dzīvs

* Es te, protams, nevaru un negribu ielaisties sīkumos. Man no svara uzsvērt *pamatā domu* ar brīdinājumu nepalaist garām momentu jeb to noklusēt. Visasākā polemika lietai patreizējos apstākļos būs derīgāka nekā līdzšinējais klusums.

esam. Biedra Ķeņina vārdu nes uz saviem karogiem ne vien Krievijas, ne vien Eiropas, nē, visas pasaules strādnieku avangards. Ne vien to! Indijas, Ķīnas, Japānas, pat melno zemju apspiesto būdiņās jau min ar gaidām un cerībām lielā darba tautas cīnītāja-pravieša b. Ķeņina vārdu. Itālijā viņa vārdu un ģimētni nes blakus Kristus un dievmātes karogam, Indijā un Turcijā to min blakus Budam un Muhamēdam. Bet kas šīm mistiskām personām tikai pēc gadusimteņiem bija lemts un arī tikai aprobežotās pasaules daļas, to b. Ķeņins sasniedzis, vēl spēka gados no mums šķiroties, un *visā pasaulē*.

Geniāls domātājs, kongeniāls praktiskā ceļa rādītājs — viņš, būdams intelīgents, veda pilnīgi proletārisku dzīves kārtu*, svešu šīs pasaules liekšībām. Cilvēks, kurā ideja un darbs tik nesaistāmi kopā vijās, kurš, sasniedzis augstāko cienības pakāpi, reizē apžilbināja ar savu nepieredzēto pieticību un vienkāršību personīgā dzīvē un satiksmē**, kuram visnešpetnākie ienaidnieki neuzdrošinājās pārmest vairāk kā tikai fanātisku savas idejas pārstāvību! Ko slavenākie dzejnieki dzejā nebija pratuši iztēlot, to daba te bija sakopojusi dzīvā personā. Fanātisks cīnītājs un reizē cilvēks, kam «nekas cilvēcisks nav svešs», kas aiz politikas neaizmirsa privāto cilvēku***: bija uzticams draugs, omulīgs un vislielākajā mērā atjautīgs satiksmē un zināja saprast ne vien biedru intīmākās stigas, bet pat pretinieka bēdas un goda jūtas. Cik bija mūs, kam bija zināmas visas šīs b. Ķeņina īpatnības; visu pasauli viņš iekaroja vienīgi ar vienu daļu no tām. Tikai tas, kas pilnīgi aptvers še sacīto, sapratīs, cik daudzkārt dziļāk jāsajūt milzīgais zaudējums tiem, kas viņu tik tuvu pazina. Bet tas arī sapratīs, cik grūti ar vienkāršu spalvu tagad pie vēl atvērta kapa attēlot šo zaudējumu, jo ikviens vārds, uzraksts par b. Ķeņinu, skan patreiz tik banāli, ikdienišķi, ka vajag ne mazas pašpārvarēšanas, lai to sūtītu drukā. Viņa pilnīgs novērtējums pieder pat ne tuvākajai, bet tikai tālākai nākotnei. Un tomēr arī tūliņ kas jāsaka, ja negribi izplūst asarās un vaimanās.

Es jau sacīju, ka b. Ķeņins bija ģeniālā Marksā ne vien skolnieks, bet viņa darba kongeniāls turpinātājs. Vēl vairāk, viņš bija tiešs *Marksa paša turpinājums*, piemērojoties

* — veidu. *Red.*

** T. i., attiecībās ar citiem cilvēkiem (sadzīvē). *Red.*

*** Domāts — cilvēka personību. *Red.*

plašumā izaugušajiem revolūcijas uzdevumiem. Viņš bija *Markss, pārceelts XX gadu simteni*. Un pat pēc laika sakrīt Marksa kongēnīlā biedra un līdzcīnītāja Engelsa iziešana iz rindām ar jaunā b. Ķeņina iestāšanos starptautiskajā kustībā. Engelss mirst 1895. gadā, un jau 1895. gadā b. Ķeņins stājas cīņā par radikālo, revolucionāro marksismu, bet 1907. g. [II Internacionālēs] Štutgartes kongresā jau kļūst manāmi par šīs līnijas vadoni starptautiskos apmēros, par kādu viņš pilnīgi *noteikti kļūst līdz ar 1914. g. kara izcelšanos*. Marksa laikmeta tūkstoši pārvēršas Ķeņina laikmeta miljonos. Daudzskaitlība* pārvēršas īpatnībā**. *Marksisms* pāriet *ķeņinismā*.

Biedrs Ķeņins, pats intelīgents, iziet no Krievijas revolucionārās intelīgences pagātnes tradīcijām un ienes «Nārodnaja voļas» politisko cīņu arī strādnieku kustībā, bet viņš to tūliņ saista ar plašo strādnieku masu kustību vienā revolucionāri marksistiskā sintēzē. Visā savā turpmākajā cīņā viņš orientējas uz *strādnieku* un nīstin nīst mīkstčaulaino [buržuāzisko] intelīgentu, ko pievelk pilsonības ērtības un līdz ar to pilsoniskais demokrātisms, kuru Ķeņins apkaro uz sīvāko, kad pienāk padomju revolūcijas laiks. Bet reizē viņš uzstājas pretim saviem paša biedriem, kad tie jau bezlaikus grib atmest demokrātismu un tā programmu pilsoniskās revolūcijas stadījā. Un, kad pēc proletāriskās revolūcijas uzvaras pirmā laikā parādās strādniecībā tendence uzreiz atkratīties no tehniskās intelīgences, speciālistiem, viņš ar visu savu autoritāti uzstājas pretim, jo būtu bērnišķa muļķība iedomāties, ka mēs varam pietikt bez pilsoniskajiem (kaut pēc dabas nodevīgiem) speciālistiem, iekams paši mēs nebūsim guvuši viņu zināšanas. Tikai tādas stingri dialektiskas politikas rezultātā varēja attīstīties pēc spēka un organizētības *pa-saulē vēl nepiedzīvota komunistiskā masu partija* kā strādnieku šķiras avangards.

Biedrs Ķeņins ved sīvu cīņu pret narodņikiem un viņu «vadoņu un masu» teoriju; viņš izcīna to vēsturiskā materiālisma, revolucionārā marksisma vārdā un izcīna to līdz pilnīgai uzvarai. Bet reizē viņš raksta kā par bērnišķībām, ja kas gribētu atmest politiskas partijas un to *ne-pieciešamos vadoņus*. Un pie viņa tur nav ne mazākās

* — kvantitātē. *Red.*

** — kvalitātē. *Red.*

pretrunas, bet tikai skaidri dialektiski loģiska domas pavediena tālāka atšķetināšana.

Biedrs Ķēniņs no sākta gala orientējās uz vispasaules revolūciju, uz Vācijas proletariātu un vispār *Rietumiem*. Krievijas revolūcija viņam ir tikai epizode lielās revolūcijas gaitā. Bet reizē viņš orientējās uz *Tālajiem Austrumiem* un uz turienes apspiesto tautu sacelšanos, uz uzdevumu, kurš Marks laikā vēl neizbīdījās un nevarēja vismaz tik spilgti izbīdīties tādēļ, ka imperiālistisko kapitālismu Markss varēja tikai nojaust, bet to vēl nepiedzīvoja. Tas bija jauns, ko ienesa Ķēniņs. Līdz ar to [viņš lika] neparedzēto uzsvaru uz *nacionālo jautājumu*, gan atkal izejot no paša Marks pamatdomām. Tas ir jauns meistara darbs dialektikā, ko izdara Ķēniņs revolūcijas gaitā jeb ko izdara revolūcija Ķēniņa vadībā — grūti pateikt, kurš no šiem izteikumiem tas pareizākais, tik cieši saaudzis Ķēniņs ar revolūciju. Reizē ar to Ķēniņs, sludinādams, ka Eiropas revolūcijas uzvara nav iespējama, ja neizdodas sacelt Āzijas koloniju tautas, un laikiem (piemēram, pēc 1921. gada) šo uzdevumu stādīdams pat pirmā vietā, ar lielāko uzmanību un ziņkārību seko Eiropai un ar nepacietību ikviēnā uzviļņojuma laikmetā tver pēc jaunatnākušiem laikrakstiem no Vācijas.

Biedrs Ķēniņs vēl iepriekš 1905. gada formulē savu slaveno tēzi par «cīņu ar zemniecību kopā pret patvaldību, kurai kritot jāsākas jaunam cīņas posmam ar nabagāko zemniecību kopā pret kulaku un buržuāziju».* Arī tā ir tikai Marks domas loģisks slēdziens, ko varēja uztvert tikai [tāds] Marks kongeniālais cīņas turpinātājs kā Ķēniņs. Cīņa pēc saistības** starp strādniecību un zemniecību ir viens no jaunākiem momentiem, ko marksismā ienes Ķēniņs — pretim visai sociāldemokrātijai — un ko viņš uzstāda ne vien par Krievijas, bet arī visas pasaules revolūcijas nepieciešamo iepriekšnoteikumu.

Pati strādniecības masa jāierauj revolūcijā, bet tas nav iespējams, iekams nav atšķelti tās aristokrātiskie slāņi un, galvenais, viņu nodevīgie, pilsonībai iztapīgie vadoņi. Skaldot — apvienot, apvienojot — atskaldit, tāds ir

* Šī doma izteikta V. I. Ķēniņa brošūrā «Trūcīgajiem lauku laudīm» (1903. g.). Sk. *Ķēniņs V. I. Raksti*, 6. sēj., 355.—367. lpp. *Red.*

** — savienības. *Red.*

Ļeņina kā III jeb Komunistiskās Internacionāles idejiskā tēva lozungs.

Neliels skaits piemēru te attēlo to, kā Ļeņins izved dzīvē revolucionāro *dialektiku* jeb dialektisko revolucionārismu. Dialektikas jēdziens, kurš tikai uz papīra un pie tam sa-grozītā veidā pazīstams sociāldemokrātijai un viņas tā sauktajam «marksismam», *Ļeņinā atrod* ne vien spilgtu dzīvē izvedēju, bet tieši *dzīvu personificējumu*. Tā ir viņa viss tiprākā un vēl *vismazāk novērtētā puse*, un visi mē-ģinājumi iz viņa rakstiem vien izvilkt, ko viņš saprot ar dialektiku, paliek sekla rotaļāšanās, ja neņem Ļeņinu* kā rakstnieku un darbinieku *vienkopus* par iztirzāšanas priekšmetu. Ne vien Ļeņina institūta vajag, vajag arī *pašu b. Ļeņinu kā personificēto dialektiku*, ja grib mūsu jau-najai pāaudzei iedvest tiešām proletāriskās revolūcijas garu un to atbrīvot no appellejušā Rietumu pilsoniskā de-mokrātisma un līdzīgiem jēdzieniem.

Kas ir, piemēram, b. Ļeņina grāmata par «Valsti un revolūciju» neatkarīgi no Oktobra revolūcijas? Labs komentārs Marks revolucionārajam uzskatam, *pirmoreiz pareizi* atstāstītam un iztulkotam. Kopā ar Oktobra revolū-ciju tas ir *priekšzīmīgs dialektiski zinātnisks* darbs, reizē saprotams ikvienam revolucionāram strādniekam. Kas ir viņa «Bērnišķīgā «kreisuma» slimība komunismā»? As-prātīga «dienas» polemika. Sakarā ar vispasaules revolūcijas īstenību tā ir ģeniāls darbs dialektikas laukā, kas nekad nenovecos. Un, mācoties pēc Ļeņina, nedzīties pēc tā — [lai] tikt[u] par otru Ļeņinu, — tas nav iespējams, cilvēcei ir un paliks tikai *viens Markss* un *viens Ļeņins*, — bet lai pēc viņa metodēm ikviens varētu padarīt *savu, kaut nelielu darbu*.

Ļeņins un vispasaules revolūcija — tie ir joprojām ne-šķirami vārdi. Protams, ka ne tanī nozīmē, ka bez Ļeņina nebūtu vispasaules revolūcijas jeb ka ar viņa krišanu kritusi arī tā. Lavina ir *sākusies* kustēt un nav apturama. Bet, cik tālu revolūcijas ir virzināmas, veicināmas vai aiz-turamas, tur spēlē lomu arī atsevišķi cilvēki. Kad Markss-mira, palika viņa biedrs Engelss, bet viņi bija viena laika biedri un neatstāja kongēniāla skolnieka. Bija radīta masu kustība un tās atsevišķi vadoni, kas bija mantojuši atse-višķas viņu īpašības, bet tie bija tikai savā laika *pārejo-*

* T. i., neizzin Ļeņinu. *Red.*

šas parādības. Arī Lēnins neatstāja kongeniāla turpinātāja; tāds var būt tikai kolektīvs, partijas, Internacionāles kopēja vadība, kas uz bagātīgā Lēnina mantojuma pamata un ar viņa metodes palīdzību šķirs grūtos dienas jautājumus. Krievijas revolūcija ir tomēr ievirzīta sliedēs jau no b. Lēnina. Vispasaules revolūcijā ar b. Lēnina šķiršanos radītais robs paliks neaizpildīts. Arī tur var līdzēt uz priekšu tikai skolnieku kolektīva doma.

Kā viens cilvēks savā īsā dzīves mūžā (viņam bija tikai 53 gadi!) to varēja veikt? Markss un Engelss kopā bija pilnīga enciklopēdija, bet Markss taču sasniedza 65 gadus un Engelss pat 75, tie revolūcijas labā vien strādāja pāri par 40 un 50 gadiem. Biedrs Lēnins cīņā bija mazāk kā 30 gadus, nebija pēc izglītības tik vispusīgs (dabas zinātnēm, matemātikai utt. viņš nenodevās). Bet taču arī viņš bija *loti vispusīgs zinātniski* (politiskā ekonomija, politika, agrārjautājums, filozofija u. tml.). *Tomēr vislielākā vispusība bija viņa praktiskajā darbā.* Viņam kādreiz pārmeta, ka viņš nodarbojoties ar pārāk sīkām [pār]valdīšanas lietām. Tas tiešām tā, bet acīmredzot tikai tas viņam deva materiālu pārbaudīt savus slēdzienus un tos izlabot, jo neviens cilvēks tik valīsirdīgi nesmējās par savām bijušām muļķībām un kļūdām kā pats Lēnins. Vai viņš, kas savā priekšā nēma atbildību par visu lielu kustību, kuru viņš sacēlis apzinīgi, skaidri redzēdams, ka, neuzvarot [1917. g.] Oktobrī revolūcijai, uzvarēs kontrrevolūcija, ka, nenoslēdzot Brestas mieru, sabruks padomju vara, ka, neejot 1921. gadā uz atkāpšanos, — draudēs kontrrevolūcija utt., kas, uzņemoties šo pilno atbildību, savā galvā pārdzīvoja iekšējas cīņas, par kurām mēs no ārienes varējām slēgt tikai no viena otra nervoza uzbudinājuma, — varēja atrauties no darba? Viņam bija viena išpašība: strādāt ne mazāk kā 16 stundas dienā, nevienu acumirkli neatstājot neizlietotu, un fenomenāla atmiņa. Viņš nevarēja nedarīt to, ko viņš darīja, *viņš citādi nebūtu bijis Lēnins.*

Vēl pie viena jautājuma gribētos pakavēties, pie b. Lēnina attiecībām pret latviešiem. Iepriekš 1905. gada viņš zināmā mērā vēsi un kritiski izturējās pret Latviešu sociāldemokrātisko strādnieku partiju, pa daļai tādēļ, ka viņš to skaitīja par nacionālistisku, cik tālu tā turējās partijas uzbūves ziņā pie Bunda programmas.* Bet drīzāk

* Te domāts — pie partijas federatīvā uzbūves principa. *Red.*

viņš bija pret to vienaldzīgs.⁵⁷ 1905. gads virzīja Ķeņina vērību uz Latvijas strādnieku kustību, un viņš tūliņ savā gaišā prātā novērtēja viņas lielo revolucionāro lomu. Es jau esmu atstāstījis citā vietā, kā viņš apsolījās personīgi ierasties uz nelegālo apvienības kongresu Rīgā 1906. — soda ekspedīcijas gadā.* Es domāju pat, ka mūsu privātās attiecības nodibinājās vislielākā mērā uz Latvijas sociāldemokrātu revolucionāribas pamata. Kad Latvijas strēlnieki pārgāja 1917. gadā revolūcijas pusē, viņa intereses pilnā mērā apstiprinājās. Tad radās tā uzticība — gan netik pārmērīgi liela, kā tā bija b. Sverdlovam, — latviešu revolucionāriem, 3 reizes kritiskos brīzos mums bijusi runa par latviešu strēlnieku uzticamību revolūcijai. (Pēterpili, Smoļnijā, iepriekš Satversmes sapulces padzišanas, Maskavā pa kreiso eseru sacelšanās [laiku] un kadē Denīkins tuvojās Orlai un Judeņičs Pēterpilij.) Visos trijos gadījumos mūsu strēlnieki izrādījās b. Ķeņina uzticības cienīgi. Un, kad mēs braucām uz Padomju Latviju, b. Ķeņins mūs pavadīja ar pārāk lielām cerībām. Tās diemžēl nepiepildījās, ne aiz mūsu vainas.

Mūsu vienīgā domstarpība bija ar b. Ķeņinu — miera līgums ar Latvijas [buržuāzisko] valdību. Es baidos, vai b. Ķeņins nepārprata mūsu domas, t. i., vai viņš pilnīgi pareizi novērtēja mūsu lojālību pēc pieņemtā lēmuma**. Par vienu mums nav šaubu, proti, ka Ķeņins, nelūkojot uz šo miera līgumu, tomēr būtu no sirds priecājies, ja šinī laikā būtu tieši Latvijā norisinājusies revolūcija ar uzvaru. Kad 1921. gadā Latvijas valdība tīkoja bendēt mūsu biedrus Jaunzemē un Bērci, b. Ķeņins, slims būdams, personīgi deva rīkojumu spert visus iespējamos solus tos glābt.*** Tas, kā zināms, neizdevās. Mūsu latviešu revolucionāri — vai man tas vēl jāapliecīna? — juta vispilnīgāko uzticību un padevību pret mūsu un vispasaules revolūcijas vadoni.

Kad 1921. g. partijā bija domstarpības arodbiedrību jautājumā, man privātā sarunā ar dažiem biedriem gadījās formulēt savas domas šādos vārdos: Ja es pat *nebūtu vienīs prātis* šinī jautājumā ar b. Ķeņinu (es patiesībā

* Sk. *Stučka P. Rakstu izlase*, 4. sēj., 434. lpp. *Red.*

** T. i., KK(b)P CK lēmuma par miera sarunām ar buržuāzisko-Latvijas valdību. *Red.*

*** Sk. *Stučka P. Rakstu izlase*, 4. sēj., 699. lpp. *Red.*

piekritu viņa uzskatam), es *tik atbildīgā acumirklī balsotu par* *Leņinu*, jo domstarpības šādā brīdī ir kaitīgākas nekā viena nepareiza nobalsošana. Nākošie gadi spīdoši pierādīja b. *Leņina* tālredzību.

No visiem saviem darinājumiem b. *Leņins* visvairāk mīloja savu partiju, *vienotu Komunistisko partiju* un *Komunistisko Internacionāli*. *Leņins* vairs nav mūsu starpā, *bet viņa domas un viņa darbs ir dzīvi*. Izdomāt viņa domas, izvest viņa darbu *līdz galam* mēs varam tikai kolektīvi, *vienotā Komunistiskajā Internacionālē*, pārnesot uz viņu un viņas vadību visu to milestību, padevību un uzticību, kādu mēs jūtam pret savu pāragri no mums aizgājušo biedru un vadoni.

Mēs to solām pie valēja kapa.

P. Stučka

«*Cīņa*», 50. nr., 1924. g. martā;
«*Cīņas Biedrs*», 23. nr., 1924. g.,
1.—9. lpp.; «*Krievijas Cīņa*»,
10. nr., 1924. g. 26. janvāri

*Iespiests pēc žurnāla teksta,
kas salīdzināts ar «Cīņas»
tekstu un P. Stučkas vēlāk
izdarītajiem redakcionālajiem
labojumiem*

MŪSU ILJIĀCS

Es neticēju pirmajai ziņai par to, ka nav vairs Iljiča. Cik ilgi mēs bijām dzīvojuši, vadīdamies nevis no sava paša, bet gan no Iljiča prāta! Ja emigrantam bija vajadzīgas pusdienas vai jauns zābaku pāris, ja attālās zemes apspiestās tautas delegātam bija nepieciešama palīdzība pret imperiālisma patvalu — griezieties pie Iljiča! Aizkavējies maizes pievedums rajona strādniekiem, vai arī zemniekiem kādā neražas piemeklētā guberņā trūkst sēklas — piezvaniet Iljičam! Komisārs X nezina, ko atbildēt atbraukušajai delegācijai, vai arī atbraukušais delegāts nezina, kur meklēt taisnību pret patiesiem vai šķietamiem apvainojumiem, — ejiet pie Iljiča!

Sakiet, kam gan nav uz sirdsapziņas gadījuma, kad viņš vienu vai otru jautājumu nav vis atrisinājis pats, bet lieku reizi apgrūtinājis Iljiču? Un Iljičs neatteicās, kamēr vien varēja, bet, kad savārga, lūdza «piezvanit vēlāk», lūdza dot viņam — kā viņš mēdza teikt — atelpu. Kad Iljiču ievainoja nodevīgā esera lode, kad viņš sajima zem

pārmērīgās darba nastas, mēs bijām stingri pārliecināti, ka viņš atgriezīsies mūsu vidū. Nevar iedomāties, ka Iljiča vairs nebūtu. Kā tad mēs dzīvosim bez Iljiča? Un, lūk, — nav Iljiča, jādzīvo — bez Iljiča.

Bet arī par to Iljičs bija padomājis: viņš ne vien apmuļkoja Antanti, viņš arī dabu piemānīja. Arī te viņš mums deva atelpu, lai mēs varētu aprast ar domu, ka būs jādzīvo bez viņa. Un, kad *Iljiča vair nebijā*, mums tomēr palika *Leņins*. Mūsu acu priekšā bija notikusi nemanāma pārvērtība. Ilgu laiku viņš bija sevī apvienojis Iljiču un *Leņinu*, apvienojis tos nemanāmi. Laikā, kad visa Krievija līdz pat tās attālākajām nomalēm pazina savu Iljiču, *Leņina* portrets jau svinīgi ceļoja pa tumšajām Itālijas sādžām, *Leņina* vārdu minēja nabadzīgā industa, Japānas strādnieka, pat verdzinātā nēgera būdiņā. Pats viņš it kā nepamanīja šo pārvērtību, arī citi to viņā nerēdzēja. Viņš bija kļuvis liels un izšķīra tautu un vispasaules proletariāta likteņus, bet mums visiem viņš projām bija tas pats Iljičs. Es droši vien biju viens no nedaudzajiem, kas, satiekoties ar *Leņinu*, juta zināmu apmulsumu: meklēju vārdus, lai uzsāktu sarunu, kad jau *Leņins* pirmais to uzsāka savā vienkāršajā, lietišķajā valodā.

Es nebūtu uzdrošinājies to visu uzrakstīt, *Leņinam* vēl dzīvam esot, jo viņam neliekuloti derdzās visi šādi jūtu izplūdumi un godinājumi. Kādreiz es mēģināju viņam sarīkot nelielas ovācijas, bet tiku pelnīti sodīts ar viņa visiem zināmo paņēmienu izteikt rājienu: ar rādītāja pirkstu man pārmetoši padraudējis, viņš pārtrauca godināšanu... Tas notika Tautas Komisāru Padomē 1917. gada Aprīļa tēžu pirmajā gadadienā. Aprīļa tēzes es salīdzināju ar pazīstamām Lutera tēzēm, kas parādījās tieši pirms 400 gadiem. Šis salīdzinājums droši vien bija vieglprātīgs, jo Lutera tēzes ievadīja tikai baznīcas revolūciju, turpretim 1917. gada tēžu diena atklāja 1917. gada revolūcijas otro posmu.

Tagad es veltīgi meklēju vēsturē piemērus salīdzināšanai. *Vēsturē nav bijis* un nebūs *otra Leņina*. Ko mistiskās personas, kā Muhameds, Kristus, Buda,⁵⁸ bija panākušas gadsimtiem ilgā laikā un tad arī tikai atsevišķā pasaules daļā, *Leņins* panāca pasaules mērogā kā ilgi pirms savas nāves atzīts visu darbalaužu un apspiesto tautu vadonis. *Atbrīvošanas* vadonis ne tikai vārdos, bet *istenībā*.

Ļeņins pieticīgi dēvēja sevi par nelokāmi uzticīgu Marksa skolnieku. Bet viņš bija vairāk nekā tas vien: viņš bija Marksa domu *kongēniālais turpinātājs* un realizētājs. Revolucionārā vārda Markss pārvērtās par revolucionārā darba Marksu. Bet arī tas vēl nebija viss. Markss piede- rēja XIX gadsimtam. 1895. gadā guldija kapā Marksā cī- ņas biedru Engelsu. Šai pašā gadā Ķeņins organizē Pē- terburgas proletariātu. 1907. gadā Stutgartē viņš jau idejiski vada marksistu revolucionāro spārnu rezolūcijā par karu un revolūciju*, bet ar [pasaules] kara sākšanos viņš top par atzītu revolūcijas vadoni. Marksā perioda *tūkstoši* pārvēršas par Ķeņina laikmētā *miljoniem*, kvan- titātē pārvēršas kvalitātē. *Marksisms pāriet Ķeņinismā*.

Kā Ķeņins to panāca? Viņš to panāca, apvienojot sevī domu, vārdu un darbu tā kā neviens cilvēks visā pasaules vēsturē. Arī te viņš paliek uzticīgs Marksam, bet patiesībā viņš to pārspēj, pateicoties savam gadsimtam — proletā- risko revolūciju gadsimtam. Viņš bija marksists dialekti- kis ne vien vārdos, bet arī darbos. Viņš ir revolucionārās dialektikas personificējums. Tikai pavirši iepazīstas ar Ķeņinismu tas, kas pētī un analizē tikai Ķeņina rakstus. Ķeņinu vajag pētīt kā *nedalāmu veselu*. Nepietiek nodibi- nāt Ķeņina institūtu, jānodibina *katedra par Ķeņinu*.

Neredzēti vispusīgs cilvēks, intelīgenta un proletārieša pilnīgs savienojums tiklab domās, kā arī darbā un personiskajā dzīvē, brīvs no šās pasaules vājibām — viņš vienlaikus bija arī tāds cilvēks, kam «nekas cilvēcisks nav svešs». Būdams vēsi stingrs kā partijas biedrs un ad- ministrators, viņš vienlaikus saglabā kvēlu un mīlošu sirdi. Viņš, ko niknākie apmelotāji varēja apsūdzēt tikai poli- tiskā fanātismā, vienlaikus mēdza būt labākais draugs un biedrs, interesantākais, asprātīgākais un jaufrākais sarunu biedrs, kas neparasti taktiski izturējās pret cilvēku kļū- dām, drauga un biedra vājibām un ciešanām un kas pēc nopolniem novērtēja pat sava nesamierināmā pretinieka godu un panākumus. Ar tādām dotībām apveltītam, Ķeņinam jātop par jaunas zinātnes objektu, par revolu- cionārās dialektikas personificējumu, no kura mūsu jaunatnei vajag mācīties nevis to, kā kļūt par «otriem Ķeņiniem» — Ķeņins ir *vienreizējs visā vēsturē* —, bet

* T. i., pieņemot rezolūciju par militārismu, kura paredzēja im- periālistiskā kara gadījumā aicināt masas uz revolūciju. *Red.*

gan to, lai, izpētījuši jo pilnīgi viņu pašu un viņa metodes, ar šo zināšanu palīdzību strādātu kaut arī *mazu, tomēr savu darbu*.

Cik bezspēcīgi šķiet vārdi pie mūsu dārgā Iljiča valējā zārka! Tikai nākotne — un nevis tuvākā, bet gan tālākā — spēs viņu pilnīgi novērtēt. Tikai tad varēs arī vārdos izteikt to, *kas apspiestajai cilvēcei ir bijis un būs Iljičs arī tad*, kad viņa paša vairs nebūs: Marks turpinājums revolucionārā XX gadsimta mērogā, vispasaules revolūcijas vadonis arī pēc savas nāves, visas darba cilvēces atbrīvošanas lozungs, vienā vārdā sakot — *Lenins*.

P. Stučka

«Праєда», № 22, 27 янв. 1924 г.

Tulkots no krievu valodas

«CINAS» 20 GADU CIŅA

Taisni 20 gadus atpakaļ, martā 1904. gadā, iznāca Rīgā apakšzemes tipogrāfijā 10 lappuses biezs laikrakstiņš grāmatas parastā formātā. Viņu izlaida «Baltijas latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku organizācija». Pašķirstot šo pirmo vēsturiskās «Cīnas» numuriņu, mums dveš jau pretim tas *revolūcijas gars*, kas nākošajā gadā noveda pie necerētām uzvarām un kas palicis Latvijas strādnieku masās dzīvs, neraugot uz vislielākajiem upuriem, līdz šai baltai dienai. Tagad «Cīnas» komplekts sastāv iz 470 numuriem, kas iznākuši visdažādākajos apstākļos 20 gadu laikā. Tā ir *bieza vēstures grāmata* par trijām revolūcijām un tikpat daudzām kontrrevolūcijām, kas gaida savu apstrādātāju un paskaidrotāju un nezin, kad vai jel maz to sagaidīs.⁵⁹ Es šoreiz varu tikai parvirši to pašķirstīt, atzīmējot vienu otru domu graudiņu iztā un par to. Protams, tāds atskats būtu pievilcīgāks un vērtīgāks, ja es to varētu reizē saistīt ar ziņām par to, kā tā radās, cik tā izplatījās un cik aiz tās ikbrīd stāvēja masu. Kā nekur citur, tā te taisni daudzskaitliba* pārvērstos īpatnībā**. Bet, kā zināms, man tikai visai īsu laiku

* — kvantitātē. *Red.*

** — kvalitātē. *Red.*

bija iespējams būt arī fiziski tuvu mūsu centrālorgānam; pārējais laiks bija jāpavada vairāk vai mazāk atstatā tālumā no tā. Mans tuvums pastāvēja vairāk vai mazāk garīgā tuvumā.

Skirstot šo Latvijas proletariāta revolucionārās kustības šimbrīžam *vienīgo vēstures grāmatu*, mēs redzam gaiši, kur bija viņas stiprās un kur viņas vājās puses. «Cīņa» nevar lepoties ar spīdošiem rakstiem, Latvijas strādnieku kustība ir vienmēr bijusi nabaga ar literāriskiem spēkiem. Tā ir bijusi *strādnieku masu* un *revolucionāru* kustība, un tikai tā ir viņas stiprā puse. Lasot «Cīņu» tagad bez paskaidrojumiem, daudz tanī būs nesaprotais jeb tiks pārprasts. Bet tomēr *arī bez* paskaidrojumiem ik-viena lappuse runā diezgan dzīvu valodu.

Pirmā lappuse. No 1904. gada marta *līdz 1905. gada oktobra dienām*. Možs revolucionārs gars. Laikraksts visai bagāts ar ziņām *iz strādnieku dzīves*. Tātad visciešākās saites! Eksemplāru skaits nav atzīmēts. Ar 4. numuru laikraksts paplašinās divkārt lielākā formātā un iznāk jau (jūnijā 1904. g.) kā *Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas izdevums*. Pirmais lielais darbs veikts: Latviešu s.-d. partijas apvienība panākta. Vecās domstarpības pārvarētas zem strādnieku masu iespāida, jaunās domstarpības vēl dus nepamanītas. Latviešu strādnieku kustība iet *revolucionāru* ceļu, bet tā *iet atšķirus, pat blakus* (un ne vienmēr draudzīgi)* *ar lielās Krievijas strādnieku kustību*. Tad revolucionārs pērkona spēriens — 9. janvāra dienā Pēterpilī, otrs spēriens — 13. janvāra dienā Rīgā. Asins plūdos ir sastapušies un *atradušies divi proletariāti: Krievijas un Latvijas*; šīs saites vairs nespēj saraut nekāds spēks. Mazliet palēni un *iepakalpus* kustas organizatoriskā apvienība. Tā norisinās tikai pēc pirmajām uzvarām. Bet uzvaras nāk ātri viena pēc otras. Buligina Valsts domes vēlēšanu bruņots** boikots, tad 17. oktobra manifests. Kā *dzīvs epos* lasās visi šie numuri, īpaši sākot no janvāra dienām 1905. gadā. Tā ir nerimstošas revolūcijas gaita. Ja cīta apraksta par 1905. gada notikumiem nebūtu, vienkāršs hronikas pārdrukājums jau dotu spilgtu ainu.

* Te acimredzot domāta negatīvā attieksme pret meņševikiem, kas 1903.—1905. g. uz laiku bija sagrābuši savās rōkas KSDSP Centrālo Komiteju. *Red.*

** T. i., jau bruņota cīņa boikota laikā. *Red.*

Ja līdz jūnijam 1905. gadā laikraksts iznāk ik mēnešus (tikai novembrī, decembrī 1904. un februārī un martā 1905. gadā divu mēnešu numuri), tad, no jūnija sākot, «Cīņa» iznāk *sikiem* burtiem un *divas reizes mēnesi kārtēji*. Eksemplāru skaits jau 12—13 tūkst. Druka atgādina legālu tipogrāfiju: «Cīņu» drukā *revolucionārā* kārtā *legālajās tipogrāfijās*.

17. oktobrī revolūcija šķiet uzvarējusi. Vēsture pāršķir *jaunu lappusi*: par kontrrevolūciju — no oktobra 1905. gadā līdz pat 1917. gada sākumam. Reizē ar revolūciju vienmēr *nāk kontrrevolūcija*. Nāk nošķirošanās. Un reizē ar to rodas un briest *domstarpības arī vienotajā latviešu sociāldemokrātijā*. Partija gan organizatoriski saistās ar Krievijas partiju, bet, tā kā Stokholmas kongresā *aiz mūsu nepiedodamas kļūdas* latviešu partija tikai principiāli pievienojās, bet *nevis tūdaļ*, kā, piemēram, Polijas s.-d., *iestājās* Krievijas partijā, — uzvar meņševiki Krievijas partijas CK vēlešanās,⁶⁰ kā arī taktikas rezolūcijās, un nu iesākas Latvijas sociāldemokrātijā uz pirmo skatu bieži nesaprotamas iekšējas cīņas, kas izskaidrojas, ja iegaumējam to, ka *Latvijas sociāldemokrātijas vadība* ir vēl faktiski vairumā *boļševistiska* (ja arī nelieto šo vārdu un to baidās lieftot), kamēr *Viskrievijas partijas vadība* ir noteikti *meņševistiska*. Taču arī Latvijas sociāldemokrātija ātri nošķirojas. Tam «vienam vienīgajam» meņševikam no 1905. gada* pievienojas viena nulle pēc otras**, kamēr vienā labā dienā LSD CK izrādās meņševistiska. Pār zemi valda reakcija, kontrrevolūcija. Partijā «ikdienas mazie darbiņi un uzdevumi» — lielo cīņu vietā.

«Cīņa» 1905. gadā ne uz vienu dienu nepaceļas virs zemē. Iznāk legāli laikraksti, bet «Cīņa» vēl 8. novembrī 1905. gadā izdod nelegāli savu 23. numuru. 24. numura nav manā priekšā, 25. numurs iznāk jau 23. februārī, kad *izbeigušies legālie izdevumi Latvijā un plosās soda ekspedīcijas*. Reakcija atstāj iespaidu arī uz partijas iekšējo, garīgo pusī. Rodas iekšēji virzieni. Vairāk kā vajadzīgs: ultraradikāls (ar anarhistisku piekrāsu jeb vismaz nenorobežojoties no anarhistiem, kas ierodas arī Latvijas dzīvē) vienup, noteikti oportūnistisks otrup. Vidū «centrs»; tas pats,

* Domāts V. Dermanis. *Red.*

** T. i., tādi darbinieki, aiz kuriem negāja masas. *Red.*

kas vēlāk Londonas kongresā* spēlē pazīstamo «purva» lomu. So virzienu izcīnīšana atspoguļojas arī «Cīnā», kur īpaši meņševistiskais virziens paceļ galvu, jo jūt aiz muguras meņševistisko Vispartijas CK**. Polemika grozās ap taktiku, arī ap apvienošanās jautājumu. Meņševiki aizstāv Domi pretim Šatversmes sapulcei, stingru vienotību pretim federālismam, kamēr centrs vēl revolucionāri apšauja pat [KSDSP] CK taktikas lēmumus un prasa ļāpnu [KSDSP] kongresu. Otrā cīņa norisinās starp radikālismu un centru: ap kaujas apvienību patstāvību un norobežošanos no anarhistiskiem elementiem. Partijā *uzvar divaina koalīciju*: starp kreiso un meņševistisko spārnu. «Cīnas» vadība pāriet personāli meņševistiskās rokās. Kā vienmēr, tā arī te — koalīcija starp ultraradikālo un labējo spārnu izbeidzas ar pēdējā uzvaru. Tagad šo periodu, protams, ar to materiālu palīgu, kāds mums rokās, mēs varam apspriest daudz pareizāk, bet tam ne še vieta.⁶¹

Bet reizē ar politisko reakciju uzplaukst rūpniecība. Toreiz mēs strīdējāmies, vai izbeigusies krīze. Rīgas pilīsētas iedzīvotāju pieaugšana no 300 tūkst. uz 515 tūkst. 1913. gadā runā visskaidrāko valodu. Uzvaru svin «mazie darbi», legāli paņēmieni. Ne vien partijā, pat nelegālajā «Cīnā» parādās legalizācijas, likvidatorisma tieksmes. Reizē, atslābstot pirmajai reakcijai, biedru skaits partijā, neraugot uz 1905. gada izņēmīgi augsti apzinīgā proleta-riāta iztrenkāšanu tūkstošiem pa visu pasauli, no sākuma pieaug. Centrālorgāns bez spilgtas nokrāsas iznāk loti kārtēji, pastāvīgi palielinot formātu. Pateicoties 1905. gadā gūtai tehnikai un materiāliem līdzekļiem, «Cīnas» ārējais veids loti glīts. Ir laikmets, kad tā (1906. g.) iznāk *pat ik nedēļas*; 1906. gada laikā 36. numuri (24—60) ar 4—8 lappusēm; 1907. gada laikā 31 numurs (62—92). Pēdējie numuri — *lielas legālas avizes formātā*. Tad pa daļai līdzekļu trūkuma, pa daļai biedru skaita pamazināšanās dēļ arī drukāto eksemplāru skaits noslīd uz 8500, tad 6000. 1908. gadā iznāk vairs tikai 93. numurs līdz *jubilejas 100.* numuram, no kura galvenais numurs iekrīt un tiek vēlāk ārzemēs pārdrukāts.⁶² Vēl 1909. gada pava- sārī 6 numuri, un — «Cīna» apstājas, kamēr tā atjauno-

* LSD II kongresā. *Red.*

** KSDSP CK, ko ievēlēja KSDSP IV kongresā. *Red.*

jas jaunos emigrācijas apstākļos Briselē (108. numurs, 1. septembrī 1910., līdz 133. numuram 3. jūlijā 1914. gadā kara priekšvakarā). Šo ilgstošo reakcijas nakts periodu cauri «Cīņas» loma ir aparāta loma vienmēr jo oportūnistiskās yadības rokās, bieži pat *pret* mūsu gribu. No šī posma *atsvabina tieša «sacelšanās»* no apakšas*, kas izbeidzas ar uzvaru Briseles kongresā** pasaules kara priekšvakarā. Mēs zinām, ka krīze Krievijā jaū kara priekšvakarā sagatavoja masas uz revolūciju!

Literāriski šis ir interesants laikmets***, tikai to neatspoguļo pietiekoši «Cīņa». Reizē iznāk lāgu lāgiem legālas lapas, kas atkal un atkal izbīda revolucionārismu spilgtāk nekā pat «Cīņa». Sis revolucionārisms emigrācijas laikmetā kādreiz šķiet pat «Cīņā» it kā būtu noteicējs. Masām neviens neuzdrošinās taisni un gaiši sacīt, ka valda meņševisms. Un tā par «vairāk vai mazāk» boļševistisku, par likvidatorisma pretinieku dēvējas ne vien Klāra Kalniņa, bet pat bijušais anarhistu pārstāvis no 1906. gada — tagad noteikti likvidatoriskais Čipus****. Ka «Cīņai» vairs nav to sirsnīgo saišu ar masām kā 1904.—1905. gadā, to liecina pat ārējais izskats: *strādnieku korespondenču nelielais skaits*. Par to gari «teorētiski» raksti par kooperatīviem, par revolūcijām un sātībās kustībām. Jeb garas emigrantu polemikas, atrautas no dzīves. Visi cīnās *pret šķelšanos*, bet tanī pat laikā, kad partijā vairums ir jau no jauna noteikti boļševistisks, *uztur organizatoriskus sakarus* ar meņševiku OK pret boļševistisko CK! Pat Briseles kongress 1914. gadā, kurā uzvara pie der boļševikiem, neiznes noteiktu lēmumu. Mezgls bija jāsacērt. 1914. gada vasarā es uz triju pilnvarotu apspriedes⁶³ pamata nosūtiju no Berlines uz Rīgu savā personīgā vārdā atklātu uzaicinājumu strādniecībai: *apvienoties ar to daļu, ar kuru tā ir garīgi vienota*, proti, boļševikiem, citiem vārdiem — piedalīties boļševiku sasaucamajā kongresā*****. Bet raksts neparādījās drukā, jo 2 dienas vēlāk

* T. i., LSD vietējo organizāciju cīņa pret meņševistisko vadību. *Red.*

** LSD IV kongresā. *Red.*

*** T. i., 1910.—1914. g. *Red.*

**** Kristaps Eliass. *Red.*

***** KSDSP VI kongresā, kuru bija paredzēts sasaukt 1914. g. augustā. *Red.*

iesākās karš. «Cīņas» Briseles laikmets ar 133. numuru izbeidzās. Vēl viens kopnumurs Rietumu emigrācijā Londonā,⁶⁴ kura man nav, un «Cīņa» *līdz ar revolūciju pārcejas no Rietumiem uz Austrumiem.*

Jauna, komunistiska lappuse. 1917. gada revolūcija padara «Cīņu» *pirmo reizi legālu:* vispirms Pēterpilī (139—162), tad Rīgā (163—246). Tās ir *jaunas skaņas.* Pirmais posms — pilsoniskās revolūcijas uzvara, bet ar strādnieku un strēlnieku padomēm pie faktiskās varas! Jauna valoda, jaunas izredzes! Taču vēl Rīgā ne bez meņševistiski internacionālistiskām pieskaņām, kas savu balsi pacēl īpaši pa vācu okupācijas laiku, kura no jauna nožņaudz «Cīņu». «Cīņa» pāriet uz [Valmieru un] Valku (247—309); 8 numuri, Padomju Krievijā drukāti (310—317), top nelegāli ievesti Latvijā. 8. janvārī 1919. gadā iznāk «Cīñas» 318. numurs Rīgā kā uzvarējušas partijas (jau komunistu partijas — darbos, drīzi ari pēc nosaukuma) un oficiāls *Centrālais un reizē Padomju Valdības orgāns.*

22. maijā reizē ar masu slaktīpu noslaktē arī «Cīņu» (429. nr.). Šķiet, vai uz visiem laikiem! 3 numuri gan iznāk vēl Krievijā. Bet, raug, *jau augustā 1919. gadā iz kapa no jauna celas atmodusies apakšzemes «Cīņa» — 1.* (433.) numurs. Nākošos $4\frac{1}{2}$ gados iznākušie 50 numuri (jeb gandrīz ik mēnešus!) ir iznākuši *grūtākos apstākļos nekā jebkad un jebkur kāds laikraksts visā pasaulē.* Atminiet tikai biedrus Jaunzemē un Arāju! Tik asiņaini šausmīgus preses apstākļus var radīt tikai «pilsoniski demokrātiska republika». Un taisni šīnīs apstākļos, kad no agrākā Latvijas proletariāta un tā rūpniecības vispār palikušas tikai drupas, apakšzemes laikraksts, vispirms 3000, tad 5000, 7000 un pat 9500 eksemplāros, šīs bieži ne visai skaidri novilktais lapiņas sver vairāk nekā visa Briseles perioda glītie izdevumi. Dzīva atsaukšanās uz visiem akūtajiem jautājumiem, un, piemēram, 49. numurs ar b. Ķeņina nekrologu mazāk kā 2 nedēļu laikā pēc nāves, tās ir nepieredzēta iekšēja spēka pazīmes.

Sociāldemokrāti nodevēji ir Jūdasa lomā daudz darījuši, tie ir aplaupījuši savus nosistos brāļus un kā liķu vilki uz kaujas lauka «guvuši» ne vien savu «firmu». Pie «Cīņas» vārda kā aplaupītās partijas Centrālorgāna *pat viņi nav uzdrošinājušies kerties!*

20 gadi «Cīņas» nozīmē simtu gadu spaidu darbu, ne-

izmērojamus asiņu plūdus un bezgala mocību gaudas šīs «Cīņas» radītājiem, bet tie reizē ir atsvabināšanas zvaigzne, revolūcijas lozungs tūkstošiem darbaļaužu. *Bez cīņas nav uzvaras!*

Būs «Cīņa» — būs uzvara!

P. Stučka

«Krievijas Cīņa», 28. nr. (pielikums),
1924. g. 11. martā; «Cīņa»,
50. (470.) nr., 1924. g. martā;
LKP CK PVI PA, 55. f., 6. apr.,
77. l. 3.—4. lp.

Iespiests pēc rokraksta

ĻEŅINS UN AGRĀRAIS JAUTĀJUMS

Par vienu no raksturīgajām ļeninisma pamatiezīmēm līdzās nacionālajam jautājumam un jautājumam par valsti jāatzīst arī viņa nostādne jautājumā par zemniecības lomu revolūcijā. Un vārbut nevienā citā jautājumā ļeninisma studēšana nav saistīta ar tik lielām grūtībām kā tieši šajā. Pirms vairākiem gadiem man iznāca runāt par Indijas zemniecību ar kādu ievērojamu indiešu komunistu, kas desmit gadu bija darbojies par propagandistu un agitatoru (sākumā bijis nacionālistisks, pēc tam komunistisks) Indijas zemnieku vidū, un viņš man apgalvoja, ka komunistu vidū par vienīgo cilvēku, kas nopietni interesējas par agrārajām attiecībām viņa dzimtenē un kas tajās patiesi orientējas, viņš; balstoties uz personiskām sarunām, uzskatot biedru ļenīnu. Es teiku, ka par *vienīgo nopietno teorētiķi agrārajā jautājumā vispār* ne tikai komunistu, bet arī sociāldemokrātu vidū jāatzīst ļenīns. Un tas nemaz nav pārspilēts! Bet tai pašā laikā nevienā citā jautājumā komunisti (nerunājot nemaz par sociāldemokrātiem) neizturas tik oficiāli, ar tādu neizpratni un tāpēc tik nedroši kā tieši agrārajā jautājumā. Lūk, tāpēc arī mūsu visnropietnākās runas par ļenīna izvirzīto proletariāta un zemniecības saiknes lozungu brižam skan tik filoloģiski un kabinetiski, ka no tām dveš dažkārt pilnīga bezcerība.

Dīzais revolucionārais dialektikis palika sev uzticīgs arī agrārajā jautājumā. Ikvienai nopietnai problēmai nodrošinādams solīdu zinātnisku sagatavojumu, viņš arī šeit vienmēr saglabā revolucionārās domas elastīgumu un

ne drusku nebīstas noteikti un patiesi atmest visu to, kas jau pārdzīvots un vairs neatbilst attiecīgajam kustības posmam. Šī revolucionārā dialektika, kam ir visnotaļ svarīga nozīme tieši agrārajā jautājumā — bet, tā kā viņš katru jautājumu iztīrza konkrēti, tad viņam agrārais jautājums gandrīz vai sakrīt ar jautājumu par zemniecību —, pirms Ļeņina šai jautājumā nav atrodama neviens Marks sekotāja darbos, tāpēc arī visām agrārajām programmām un citu biedru referātiem par tām ir pārlieku abstrakts raksturs. Varbūt tikai tas apstāklis, ka Ļeņins savu revolucionāro kursu izgāja Krievijā, deva viņam iespēju parreizi novērtēt un pēc tam arī atrisināt jautājumu. Protams, arī viņš šo kursu izgāja ne gluži bez izmaiņām,⁶⁵ taču šīs izmaiņas izrietēja no jautājuma paša iekšējām pretrunām. Vienlaikus viņš arī šeit uz katru soļa uzsver savu uzticību Marks revolucionārajām tēzēm, tikai jaunas, augstākas iekārtas apstākļos.

Galvenais moments agrārajā jautājumā ir jautājums par zemes renti, bet šā jautājuma marksistiskajā izpratnē — par tā saukto absolūto renti. Pie mums, it īpaši pēc 1917. gada, šo jautājuma aspektu aplūko ar zināmām nievām kā pirmsrevolūcijas palieku. Taču tas nepavism nav tā. Protams, līdz ar zemes privātpašuma tiesību formālo atcelšanu absolūtā rente pie mums ir zaudējusi agrāko nozīmi, bet pavism izzudusi tā nav.⁶⁶ Šīs tiesības taču pārgājušas valstij, bet faktiski ar citu nosaukumu tās joprojām pastāv arī privātpersonām.

Sākumā sociāldemokrāti Krievijā šai jautājumā atkārtoja, tikai piemērojot Krievijas apstākļiem, to, ko mēdza teikt s.-d. ārzemēs par feodālisma palieku aizmēšanu no zemes. «Radikāli par jaunu skatīt cauri agrārās attiecības, t. i., noteikumus par zemes izpirkšanu un iedalīšanu zemnieku kopienām.» Tas bija «Darba atbrīvošanas» grupas lozungs 1885. gadā. Taču izrādījās, ka tālākajā revolūcijas gaitā ar to nepavism nepietika. Pēc 20 gadiem tas bija gluži vienkārši novecojis. «KSDSP agrārās programmas un to pārbaude pirmajā revolūcijā» — tā Ļeņins nosaucis vienu nodaļu savā darbā par agrārajām programmām.* Un patiesi, viņš arī pats drosmīgi izdarija tādas revolucionāras pārbaudes, kad viņam šķita, ka zināms posms

* Domāts V. I. Ļeņina darbs «Sociāldemokrātijas agrārā programma Krievijas pirmajā revolūcijā 1905.—1907. gadā». Red.

noiets, ka radušies jauni uzdevumi. Bet pirms katras tādas pārbaudes viņš vispirms jautājumu nopietni zinātniski izanalizēja vai vismaz nopietni izdiskutēja.* Tā, piemēram, pirms viņa 1902. gada programmas** iznāca kapitālais darbs «Kapitālisma attīstība Krievijā», viņa «Kapitālisms lauksaimniecībā», «kritikas»*** utt.; pirms viņa 1905. gada [agrārās] programmas notika polemika ar Maslovu u. c., pirms 1917. gada oktobra dekrēta**** — viņa darbs par agrāro jautājumu Ziemeļamerikā,***** un, lai gan no šā darba iznāca tikai pirmā daļa, pat viņa buržuāziskie pretinieki to atzina par vērā liekamu ieguldījumu literatūrā par šo tematu.

Leņina pirmie darbi gan agrārajā, gan zemnieku jautājumā pieder pie viņa literārās cīņas pret utopiskajiem sociālistiem no narodņiku nometnes. Viņš toreiz aizrautīgi studēja Kautska «Agrāro jautājumu» (1899. g.), ko tolaik atzina par Marksā sekotāju vienīgo revolucionāri ortodok-sālo darbu agrārajā jautājumā. Kautska pamattēze par lauku lielsaimniecības pārākumu salīdzinājumā ar sīksaimniecību bija ārkārtīgi vērtīgs ieguvums mūsu tā perioda revolucionārajiem marksistiem cīņā pret narodņiem, un tā arī izskaidrojami šā darba ārkārtīgie panākumi Krievijā. Tikai pamazām revolūcijas gaitā Leņins atbrīvojās no Kautska «ietekmes»⁶⁷, it īpaši tad, kad iepazinās ar 1900. gadu sākumā klajā nākušajiem četriem K. Marksā «Virsvērtības teoriju»***** sējumiem, kur tik spilgti parādīts, cik kaitīga pat kapitālisma attīstībai ir absolūtā zemes rente, t. i., zemes privātpašums. «Tāpēc arī radikālais buržuā teorētiski nonāk līdz zemes privātpašuma noliegšanai... Tomēr praktiski viņam nepietiek drosses, jo uzbrukums vienai īpašuma formai, darba apstākļiem,

* Viņa iemīļotais izteiciens «izdiskutēt jautājumu» nozīmēja jo nopietnu lietisku polemiku, pamātīgu domu apmaiņu. Viņš atklāti atzina, ka šīs polemikas pat ar biedriem deva viņam lielu labumu.

** T. i., V. I. Leņina darba «Krievijas sociāldemokrātijas agrārā programma». *Red.*

*** Domāts V. I. Leņina darbs «Agrārais jautājums un «Marksa kritiķi». *Red.*

**** Dekrēta par zemi, ko pieņema Viskrievijas II Padomju kongress. *Red.*

***** «Jauni dati par kapitālisma attīstības likumiem zemkopībā. 1. izlaidums. Kapitālisms un zemkopība Amerikas Savienotajās Valstīs». *Red.*

***** «Kapitāla» 4. daļas. *Red.*

būtu ļoti bīstams arī citai formai. Turklāt buržuā pašs sevi teritorializēja.»* Šī Marks doma, kas vairākkārt citēta no «Virsvērtības teorijām», deva Ķeņinam teorētisku pamatojumu secinājumam, ko viņš vēlāk patiesi izdarīja, ka mūsu dekrēts par zemes konfiskāciju *tikai novadija līdz galam buržuāzisko revolūciju* visradikālākajā veidā. Šī Ķeņina un Kautska uzskatu atšķirība agrārajā jautājumā sevišķi spilgti izpauðās Ķeņina lozungā par *nacionalizāciju* kā par revolucionāru zemes *konfiscešanu*, turpretim Kautskis nonāca pie samiernieciska secinājuma par tā dēvēto «*proletārisko* zemes rentes *konfiskāciju*» — ar strādnieku šķiras ekonomisko cīņu par darba apstāķu uzlabošanu. Toreiz vienam otram no mums**, kas vēlējāmies ortodoksāli saglabāt Marks uzskatus, šī Kautska pēdējā teorija šķita visai pievilcīga. Taču tās galvenā kļūda bija tāda, ka tā bija konstruēta pārlieku abstrakti, turpretim Ķeņins arī šeit savu lozungu par *reālu konfiskāciju* — *nacionalizāciju* nešķirami saistīja ar revolucionāru atrunu: demokrātiskā republikā strādnieku un zemnieku (toreiz demokrātiskas) diktatūras veidā.

Es jau norādīju, ka revolucionārs komunists pretrunas agrārajā jautājumā saskata problēmā pašā. Viņam ir pilnīgi skaidrs, ka kapitālistiskā saimniecība noved pie *lielražošanas uzvaras* *ari zemkopībā* jau no ražotāspēku attīstības viedokļa, bet vēl lielākā mērā — un tas viņam ir izšķiroši nozīmīgi — *dārbaļaužu* šķirkajās interesēs. Bet tai pašā laikā *bez zemniecības revolūcija* *nevar uzvarēt*. Kāds te iespējams kompromiss, lai samierinātu šīs divas pretrunas? ... Šī «divu dvēseļu» cīņa liek sevi manīt visā mūsu Krievijas *revolūcijas* un ne *tikai mūsu revolūcijas* gaitā.

Kad 1905. gada priekšvakarā Ķeņinam jau kļuva skaidrs, ka bez zemniecības atbalsta revolūciju nav iespējams novadīt līdz uzvarai, viņš 1901. gadā «*Iskrā*» neatlaidīgi uzstāja, ka nepieciešama jauna programma***, un 1902. gadā izstrādāja savu agrārās programmas projektu****, kurā, kā zināms, ietverta izpirkšanas un obroka maksājumu atcelšana, tāpat arī visādu klaušu atcelšana, kuras gulstas

* *Маркс К.* Теории прибавочной стоимости, ч. 2 (4-й том «Капитала»), с. 34. *Red.*

** Domāti LSDSP vadošie darbinieki. *Red.*

*** *Ķeņins V. I.* Raksti, 4. sēj., 384.—388. lpp. *Red.*

**** Turpat, 6. sēj., 85.—124. lpp. *Red.*

uz zemniecību kā nodokļu maksātāju kārtu, kopatbildības un visu ierobežojošo likumu atcelšana, no zemniekiem pamēto izpirkšanas un citu maksājumu atdošana tautai un šai nolūkā klosteru un apanāžas muižu⁶⁸ konfiscēšana un īpašs nodoklis no muižnieku zemes, zemnieku komiteju nodibināšana, lai atdotu atpakaļ zemnieku sabiedrībām nogriezumus (vai nu konfiscējot tos, vai arī, ja tie pārgājuši citu rokās, *izpērkot* tos) un tāpat arī lai likvidētu feodālisma atliekas, beidzot, tiesību nodibināšana tiesas ceļā pazemināt nomas maksu utt. Kā zināms, šie vārdi tika ietverti [KSDSP] 1903. gada programmā. Sobrīd mūs mazliet pārsteidz vilcināšanās un kaut kas līdz galam nepateikts, kas slēpjas šais rindās. Ķeņins toreiz skaidri un pārliecinoši pierādīja, ka no marksisma un revolūcijas viedokļa šīs prasības ir pareizas, un viņam bija taisnība. Bet pēc diviem gadiem *viņš un visa partija atmeta* šo lozungu kā nepietiekamu. Un tas atkal notika pēc Ķeņina paša iniciatīvas.

1902. gadā* Ķeņins, runādams par revolūcijas tuvākajiem mērķiem, šo uzdevumu izklāsta šādiem vārdiem: «Strādnieku nodalījumā (programmā [P. S.]) mēs kategoriski esam ierobežoti ar minimālās programmas ietvariem, *zemnieku nodalījumā* mēs varam dot *maksimālo programmu* un *mums tā ir jādod.*»** Polemizēdams ar Martinovu, kas viņam iebilda, ka «tad jābūt konsekventiem un jāprasā «zemes vispārējā pārdalīšana»»... «bet tad mums būtu jāatvadās no sociāldemokrātiskās programmas», Ķeņins atbildēja, ka «zemes vispārējā pārdalīšana... tiesī satur sevī *revolucionārā un reakcionārā momenta savīšanos*... reakcionāra ir utopija — vispārināt un padarīt mūžigu zemnieku sīkražošanu... revolucionārā puse... vēlēšanās ar zemnieku sacelšanās palīdzību noslaucīt dzimtbūšanas iekārtas visas atliekas.»*** Tā Ķeņins jau 1902. gadā formulē savu attieksmi pret jautājumu, reizē piebilzdam, ka, «valdot kapitālistiskai saimniecībai, sīkais īpašums *kavē ražošanas spēku attīstību*, piesaistīdams darba cilvēku pie sīkā zemes gabaliņa»**** utt. Tātad

* Sk. «[Krievijas] Soc-demokrātijas agr. programma». — «Zarja», 1902. g., 4. nr.

** *Ķeņins V. I. Raksti*, 6. sēj., 94. lpp. Šeit un turpmāk kursīvi *P. Stučkas. Red.*

*** Turpat, 114. lpp. *Red.*

**** Turpat, 110. lpp. *Red.*

Kautska ortodoksālā koncepcija vēl gūst virsroku.⁶⁹ Lai būtu pilnīgi skaidrs, nevajag aizmirst, ka tolaik visi ortodoksālie marksisti atbalstīja Kautska viedokli, bet pretējā revizionistu nometnē apvienojās tikai visas pasaules oportūnistiskie elementi (Dāvidi, Bernšteini, Herci, Bulgakovi utt.), kuru zemnieku programmas bija *absolūti reakcionāras, bez jebkāda revolucionāra momenta piejaukuma*. Bet pienāca laiks, kad Krievijai «zemes vispārējās pārdalīšanas» prasībā reakcionārais moments bija sarucis līdz minimumam, bet revolucionārais sasniedzis maksimumu,— *Leņins nešaubīdamies izvirzīja arī zemes sadalīšanas lozungu.*

Un tas notika drīzāk, nekā acīmredzot 1902. gadā to gaidīja arī *Leņins* pats. 1905. gada sākumā (pēc strādnieku šķiras pirmās nopietnās politiskās akcijas 9. janvārī) sākās *jauns posms*, un *Leņins* atklāti paziņoja, ka agrāro jautājumu 1903. gada programma atrisina nepareizi, jo tā vietā, lai [buržuāziskā] apvērsuma konsekventi zemnieciskajam realizācijas veidam nostādītu pretim šā apvērsuma konsekventi junkurisko veidu, programma mākslīgi konstruē kaut ko vidēju. Tiesa, *Leņins* piebilst,^{*} arī šeit jāņem vērā, ka atklātas masu kustības trūkums toreiz neļāva atrisināt jautājumu uz precīzu datu pamata, nevis uz frāžu, naivu vēlēšanos vai sīkpilsonisku utopiju pamata, kā to atrisināja eseri.^{**} Bet 1905. gada 1. martā *Leņins* rakstīja («Proletariāts un zemniecība»): «Sākas *zemnieku sacelšanās*... revolucionārā proletariāta attiecības pret zemnieku un muižnieku strīdu Krievijas revolūcijas dažādās peripetijās visos gadījumos un visos apstākļos nevar būt vienādās... Citiem vārdiem sakot: *atbalstīt un skubināt zemniecību līdz pat jebkura «svētā» kungu «iipašuma» dažādai atņemšanai, ciktāl šī zemniecība ir revolucionāri demokrātiska»***... Te prasība konfiscēt visu muižnieku zemi tomēr vēl tiek saistīta ar zināmām atrūnām. Mēnesi vēlāk, III kongresā, *Leņins* jau noteikti prasa: «Zemniecība neapstāsies ekspropriācijas priekšā; bet mūsu*

* Sk. *Leņins* V. I. Raksti, 13. sēj., 223. lpp. *Red.*

** «Zemnieku sacelšanās Krievijas dienvidos 1902. gada pavasarī palika atsevišķs uzliesmojums. Tādēļ ir saprotama sociāldemokrātu atturība agrārās programmas izstrādāšanā,» — tā *Leņins* 1907. gadā raksturo savu atturību 1902. gada («S.-d. agr. programma 1905.—1907. gadā», 222. lpp.). [*Leņins* V. I. Raksti, 13. sēj., 222. lpp. *Red.*]

*** *Leņins* V. I. Raksti, 8. sēj., 204.—206. lpp. *Red.*

partija atbalsta zemniecību, — atbalsta arī tad, kad tā neapstāsies šo pasākumu priekšā. Ekspropriācijas vietā vajag lietot šaurāku jēdzienu — «konfiskācija», jo mēs noteikti esam pret jebkādu izpirkšanu.»* Kā zināms, [KSDSP] III kongress arī pieņēma speciālu rezolūciju par visu zemniecības revolucionāro pasākumu «atbalstīšanu»... *līdz pat muižnieku utt. zemes konfiskācijai.*

Sākās boļševiku cīņa ar meņševikiem agrārajā jautājumā citā aspektā: municipalizācija (turklāt nenoteiktas *atsavināšanas* ceļā) vai arī nacionalizācija (tikai *noteiktas konfiskācijas* ceļā)? Tagad visi šie strīdi ir mums tik tālu aiz muguras, ka tagad grūti lasīt «municipalizatoru» argumentus, šīs tipiskās Rietumu revizionistu atskānas. Tie bija dibināti uz kaut kādas divaini naivas izpratnes par to, ka demokrātija daļēji iekarotu varu. Toties *Leņina* šā posma raksti, kuros aizstāvēta nacionalizācija, šodien lasāmi ar tādu pašu interesiju kā tolaik.**

Piem., viņa darbu «No s.-d. agrāro programmu vēstures» un «S.-d. agrārā programma Krievijas pirmajā revolūcijā» lieliskās lappuses.

«Mēs secinām nacionalizāciju nevis pēc abstraktiem apsvērumiem, bet konkrēti rēķinoties ar konkrēta laikmeta [konkrētam] interesēm.»*** *Leņinam* (un tagad katram komunistam) ir skaidrs, ka muižnieku zemes konfiskācija ir iespējama tikai tad, kad zemnieku sacelšanās guvusi pilnīgu uzvaru un ir nodibināta demokrātiska republika, — un tāpat arī, gluži otrādi, īsta demokrātiska republika Krievijā ir iespējama tikai tad, ja notikusi zemes nacionalizācija. Ar saviem spīdošajiem argumentiem *Leņinam* pēc 1905. gada izdevās uz laiku aizraut pat Kautski, ja neņemam vērā tās atruniņas, ar kurām Kautskis jau toreiz nodrošināja sev vēlāko atkāpšanos uz oportūnismu ikvienā jautājumā.****

Lai pilnīgi saprastu *Leņina* uzskatu turpmāko attīstību, nepieciešams īsi aplūkot jautājumu, kā *Leņins* toreiz skatījās uz zemniecību vispār. Jau 1902. gadā viņš rakstīja: «Vārdu zemniecība mēs liekam pēdiņās, lai atzīmētu, ka šajā gadījumā ir pretruna, kas nekādi nav apšaubāma:

* *Leņins* V. I. Raksti, 8. sēj., 363. lpp. Red.

** Sk. nule klajā nākušo *Leņina* Kop. rakstu IX sēj. I d.

*** *Leņins* V. I. Raksti, 13. sēj., 282. lpp. Red.

**** Sk. manu priekšvārdu Kautska «Arārais jautājums» tulkojumam 1923. gadā. [Grāmata iznāca Harkovā. Red.]^o

šolaiku sabiedrībā zemniecība, protams, nav vairs vienota šķira... Tā nav sagudrota, bet dzīva dialektiska pretruna. *Ciktāl* mūsu laukos dzimtbūšanās sabiedrību izspiež «šo-laiku» (buržuāziskā) sabiedrība, *tiktāl* zemniecība beidz būt šķira, sašķeldamās lauku proletariātā un lauku buržuāzijā (lielajā, vidējā, sīkajā un vissīkākajā). *Ciktāl* saglabājas vēl dzimtbūšanas attiecības — *tiktāl* «zemniecība» vēl joprojām ir šķira, t. i., atkārtojam, *nevis buržuāziskas, bet dzimtbūšanas sabiedrības šķira.*»* Zemnieku nemieri gan pirms, gan pēc 1905. gada skaidri parādīja, ka vēl eksistē vienota zemniecības šķira. 1907. gadā Leņins tā arī rakstīja: Tolaik (1902.—1903. gadā) «neviens nevarēja ar pārliecību iepriekš pasacīt, cik lielā mērā zemniecība diferencējusies sakarā ar muižnieku daļēju pāreju no atstrādāšanas uz algotu darbu. Neviens nevarēja aprēķināt, cik liels ir laukstrādnieku slānis, kas izveidojās pēc 1861. g.» utt.** No diviem šķiru cīņas veidiem, kādus Leņins laukos bija uzrādījis agrāk, proletariāta un kapitālistu šķiru cīnai uz laukiem vēl nebija kaut cik izšķiroša nozīme, dominēja otrā: zemnieka cīņa ar muižnieku.

Ar savu pārsteidzoši attīstīto šķirisko nojautu Leņins jau 1905. gada jūlijā («Divas taktikas») veidoja savu pravietisko revolūcijas prognozi: «*Proletariātam jānoved līdz galam demokrātiskais apvērsums, pievienojot sev zemniecības masu, lai ar spēku salauztu patvaldības pretošanos un paralizētu buržuāzijas svārstīšanos. Proletariātam jāveic sociālistiskais apvērsums, pievienojot sev iedzīvotāju pusproletārisko elementu masu, lai ar spēku salauztu buržuāzijas pretošanos un paralizētu zemniecības un sīkburžuāzijas svārstīšanos.*»*** Pagaidām [norādīja V. I. Leņins 1905. g.] vēl turpinās pirms posms.

Visā *Domes periodā***** Leņins savu cīņu orientē uz šās prognozes pirmo daļu. Palikdams uzticīgs savam uzskatam par zemniecības objektīvi revolucionāro lomu, ko it sevišķi vēl pastiprināja novēlotās zemnieku masu sacelšanās 1906. gadā, Leņins arī ietur savu politisko līniju Domes darbā, piem., atbalstīdams bezpartejisko zemnieku kandidatūras u. tml. Savā darbā par 1905.—1907. gada agrā-

* Leņins V. I. Raksti, 6. sēj., 92., 93. lpp. Red.

** Turpat, 13. sēj., 223. lpp. Red.

*** Turpat, 9. sēj., 74., 77. lpp. Red.

**** Te domāts I un II Valsts domes darbības laiks 1906.—1907. g. Red.

rajām programmām viņš, analizēdams zemnieku deputātū darbību Domē, min spožus savu uzskatu pierādījumus.*

Taču, neatrazdams Krievijā laukos pietiekami pilnīgu noslāņošanos saimniekos un kalpos, Ķeņins uzrāda *citu* zemniecības *noslāņošanos*: trūcīgajos zemniekos un kulakos. Trūcīgās zemniecības jēdziens Ķeņina darbos sastopams jau pirms 1905. g. (varbūt tāpēc, ka viņš sīki iepazinās ar Lielo franču revolūciju); rūpīgi šo dalijumu viņš izstrādājis pēc Krievijas statistikas datiem savos darbos: «Sociāldemokrātijas agrārā programma Krievijas pirmajā revolūcijā 1905.—1907. gadā» un it īpaši savā «Agrārais jautājums Krievijā XIX gadsimta beigās», kas sarakstīts 1908. gadā un toreiz konfiscēts (sk. Kop. raksti, IX, 621. lpp. utt.).** Sais darbos viņš parāda, kā sairst zemniecība. Tomēr es jau teicu, ka viņš, it īpaši 1905.—1906. gada zemnieku sacelšanos ietekmē, pārliecinājās arī par zināmu zemniecības *kā šķiras* vienotību, lai arī *ar atrunu* par šās šķiras *ipatnībām*. Tomēr Ķeņins pie tam neatteicās no savā uzskata par zemkopības kapitālistisko attīstību, par to it īpaši pārliecinā viņa pēdējais lielais darbs par agrāro jautājumu Amerikas Sav. Valstīs («Jauni dati par kapitālisma attīstības likumiem zemkopībā»). Viņa darbs par Kautska grāmatu*** un viņa polemika ar Kautska un Markska kritiķiem tagad daļēji ir zaudējusi savu agrāko nozīmi, turpretim šī grāmata var noderēt par paraugu jaunai teorētiskai pieejai agrārajā jautājumā vispār. Atmezdams agrāko praksi, kad izmantoja [tikai] skaitļus par vienu zemes platību, viņš cenšas šos skaitļus, cik tas iespējams, sastatīt ar patērēto darbu vispār un ar algoto darbu un kapitālu it īpaši un izvirza agrārajai statistikai jaunus uzdevumus attiecībā uz šķirisko noslāņošanos laukos.

Kad 1917. gadā pienāca Februāra revolūcija un tika izdots pirmais (boļševiku) partijas CK manifests par tūlītēju visas muižnieku zemes konfiskāciju, sākas zināmās domstarpības, jo daudzi biedri atcerējās, ka pastāvot taču boļševiku rezolūcija par zemnieku komitejām ar atrunu: «līdz tam laikam, kad visas tautas *Satversmes*

* *Ķeņins* V. I. Raksti, 13. sēj., 246.—249. lpp. *Red.*

** *Turpat*, 190.—202. lpp.; 15. sēj., 62. lpp. u. c. *Red.*

*** Domāts darbs «Kapitālisms lauksaimniecībā (Par Kautska grāmatu un par Bulgakova kga rakstu)». *Ķeņins* V. I. Raksti, 4. sēj., 85.—135. lpp. *Red.*

*sapulce noteiks jaunu zemes ierīcību.** Tiklīdz Ķeņins atbraucis uzziņāja par šo manifestu, viņš noteikti pieslējās *tā viedoklim*. 1917. g. aprīlī viņš rakstīja: «*Visas zemes nacionālizācija valstī, ar zemi jārīkojas vietējām kalpu un zemn. deputātu Padomēm*»; «...visai *ricibai* ar zemi... jāatrodas pilnīgi un vienīgi apgabalu un vietējo *zemnieku deputātu Padomju*... rokās».^{**}

Tomēr Ķeņins arī tad vēl saglabāja pārliecību, ka liel-saimniecības kā pārākas par sīksaimniecībām saglabājamas, un viņa 1917. gada 4. aprīļa tēzēs lasām: «par 100 līdz 300 desetīnu lielām paraugsaimniecībām»^{***} utt. Vēlāk redzēsim, ka attīstības faktiskā gaita lika viņam mainīt savu pārliecību un viņš šai ziņā atteicās no sava uzskata par iespēju *tūdaļ* izveidot sociālistiskas «labības un gaļas fabrikas»...

Par vienu no visā revolūcijas norisē vistālredzīgākajiem Ķeņina pasākumiem, visādā ziņā par otru pēc padomju valsts varas «izgudrošanas»^{****} jāatzīst viņa dekrēti par zemi un par zemes socializāciju. Jau redzējām, ka programma par zemniecības atbalstīšanu līdz pat tūlītējai zemes konfiscēšanai Ķeņinam bija skaidra jau sen pirms 1917. gada. Viņam pirmajā vietā bija revolūcijas intereses. 1905.—1906. gadā viņu par viņa toreizējo agrāro programmu vēl apsūdzēja narodovoļismā, turpretim tagad, pēc 1917. gada Oktobra, viņu apsūdz tiešā eseru agrārās programmas pārņemšanā. Ķeņins to arī nenoliedza. Jau 20. oktobrī viņš uzrakstīja rakstu «Eseru partija no jauna krāpj zemniekus». Jau šeit viņš atsaucas uz to paraug-norādījumu, «kas sastādīts, pamatojoties uz 242 norādījumiem,[†] kurus atveduši vietējie deputāti uz Viskrievijas 1. zemnieku deputātu Padomju kongresu Petrogradā 1917. gadā»^{*****}.

Šo eseru norādījumu Ķeņins liek pamatā dekrētam par zemi. Viņa runā, ko viņš teica, aizstāvēdams dekrētu

* Domāts V. I. Ķeņina iesniegtais agrārās programmas projekts KSDSP IV kongresam. Sk. Padomju Savienības Komunistiskā partija kongresu, konferēnu un CK plēnumu rezolūcijās un lēmumos, 1. d. R., 1954, 103. lpp. *Red.*

** *Ķeņins V. I. Raksti*, 24. sēj., 5., 50. lpp. *Red.*

*** Turpat, 5. lpp. *Red.*

**** Ķeņins pats šo varu sauc par «dižo vēsturisko izgudrojumu». *Ķeņins V. I. Raksti*, 33. sēj., 261. lpp. *Red.*

***** *Ķeņins V. I. Raksti*, 26. sēj., 194. lpp. *Red.*

(1917. gada 26. oktobrī), lasām: «Seit atskan balsis, ka pašu dekrētu un norādījumu sastādījuši sociālisti revolucionāri. Lai arī tā. *Vai nav vienalga, kas to sastādījis, bet kā demokrātiska valdība mēs nevaram neievērot tautas zemāko slāņu lēmumu, kaut arī mēs nebūtu ar to vienis prātis.*»* Ūn vēlāk (1919. gada novembrī—decembrī) Ķeņins atklāti un dzēlīgi rakstīja: «Lai pierādītu zemniekiem, ka proletārieši negrib viņus ne majorizēt, ne komandēt, bet palīdzēt viņiem un būt viņu draugi, uzvarējušie bolševiki neiesprauda «dekrētā par zemi» *ne vārda no sevis*, bet vārdu pa vārdam norakstīja to no tiem zemnieku norādījumiem (protams, visrevolucionārākajiem), kurus *eseri* bija publicējuši *eseru* avīzē. *Eseri* vārijās nodusmām, īgnuma, sašutuma, vaimanāja, ka «bolševiki nozagusi viņu programmu», bet par eseriem tādēļ tikai smējās: ir gan laba partija, ko vajadzēja uzvarēt un padzīt no valdības, lai no viņas programmas realizētu visu revolucionāro, visu darbaudīm derigo!»**

Tātad Ķeņins nekad nenoklusēja, ka, pasludinādams zemes socializāciju, viņš domājis tikai nacionālizāciju, t. i., zemes un visa inventāra *privātīpašuma* atcelšanu, un *nevis utopiskos plānus par zemes sociālistisko apstrādāšanu*.

Pirmajam posmam pēc Oktobra revolūcijas uz laukiem raksturīga pastiprināta cīņa pret kulakiem. Tai pašā laikā bāda apstākļi aizrauj turp milzum daudz pilsētas strādnieku, pa daļai uz padomju saimniecībām, pa daļai uz jaunizveidotām komūnām, pa daļai vienkārši uz sādžu. Jaunā strādnieku vara nevarēja neatbalstīt tādus revolucionārus sociālos pasākumus kā, piem., komūnas. No otras puses, Ķeņins cerēja arī organizēt algotos strādniekus, kalpus. Ne tikai savos programmatiskajos darbos pēc 1905. gada un 1917. gada (4. aprīļa) tēzēs viņš prasa sevišķu uzmanību veltīt laukstrādnieku organizēšanai, ar saviem rakstiem «*Pravdā*» (1917. g. jūnijā)*** viņš pat saceļ neizpratni kādā biedru daļā ar savu nostādni jautājumā par kalpu arodbiedrībām. Bet es jau teicu, ka revolūcijas attīstības norise (muižu inventāra sadališana un muižu nopostīšana) pārliecināja Ķeņinu, ka laukos nav

* *Ķeņins V. I. Raksti, 26. sēj., 224. lpp. Red.*

** *Turpat, 30. sēj., 238. lpp. Red.*

*** Domāti raksti «Par nepieciešamību dibināt Krievijas laukstrādnieku arodbiedrību». *Ķeņins V. I. Raksti, 25. sēj., 101.—105. lpp. Red.*

notikusi pietiekami stabila noslānošanās tīri šķiriskā virzienā (saimnieks un algotais strādnieks), un tāpēc viņš izvirzīja jaunu uzdevumu: *trūcīgās zemniecības organizēšanu*.

«Visā pasaulē ir apvienojušies pilsētas strādnieku, rūpniecības strādnieku priekšpulki, ir apvienojušies itin visi. Bet gandrīz nekur pasaulē vēl nav bijuši sistemātiski, nesavtīgi un pašaizliedzīgi mēģinājumi apvienot tos, ko notrulina visi dzīves apstākļi uz laukiem, zemkopības sīkražošanā, nomalē un tumsībā... Veidojas jauna cīņas forma pret kulakiem, *trūcīgo zemnieku savienības* forma, kuriem jāpalīdz, kuri jāapvieno.»* Tā Ķeņins 1918. gada 4. jūnija runā [VCIK un Maskavas padomes apvienotā sēdē] apsveica jau 20. maijā paša parakstīto dekrētu par trūcīgo zemnieku organizēšanu cīņā par pārtikas repartīciju («trūcīgo zemnieku komitejas»).⁷² Tā paša gada rudenī cīņa uz laukiem jau bija sasniegusi tādu stāvokli, ka varēja noteikt (1918. gada 2. decembra dekrēts) lauku padomju vēlēšanas.⁷³ Vēlētāju sastāvs bija tas pats, tikai pievienojot zināmu atrunu: «*trūcīgajiem un vidējiem darba zemniekiem*», bet izslēdzot kulakus un kontrrevolucionārus. Šim lauku padomēm savus līdzekļus un lietas nodeva trūcīgo zemnieku komitejas, *izbeigdamas savu darbību*.

Tā pamazām Ķeņinam nobriest doma par «savienību ar zemniecību», *ietverot arī vidējo zemnieku*. Teorētiski viņš šo savu domu izklāsta 1918. gada 27. novembrī savā spožajā runā «par sīkburžuāziskajām partijām»**, kas iezīmēja pagrieziena punktu jautājumā par zemniecību un toreiz apmulsināja ne vienu vien biedru. Ķeņins, būdams uzticīgs savam paradumam, pamatā liek solidarizēšanos ar Engelsa 1894. gada uzskatiem,⁷⁴ taču piemēro šos uzskatus 1918. gada revolucionārajiem apstākļiem.

Daļēji trūcīgo zemnieku komitejas savu darbu jau bija paveikušas, daļēji cīņa uz laukiem, saukdamās par cīņu pret kulakiem, bija aptvērusi pārāk plašas aprindas. Vajadzēja izvirzīt lozungu par vidējo zemnieku un par vienošanos, par savienību ar viņu, vismaz par viņa neitrailizēšanu. *Trūcīgā zemniecība**** bija fiksēta [KSFPR]

* Ķeņins V. I. Raksti, 27. sēj., 389., 391. lpp. Red.

** T. i., referātā «Par proletariāta attiecībām pret sīkburžuāzisko demokrātiju». Ķeņins V. I. Raksti, 28. sēj., 177.—200. lpp. Red.

*** T. i., strādnieku šķiras un Padomju valsts attieksme pret trūcīgo zemniecību. Red.

Konstitūcijā («proletariāta un trūcīgās zemniecības diktatūra»), *vidējā zemnieka* neutralizēšanas uzdevums bija savā ziņā cerība arī uz vidējo zemnieku. To izraisīja revolūcijas ieilgums un pēc tam, lai arī brīvprātīga, tomēr piespiestā atkāpšanās uz jauno ekonomisko politiku. Klāt nāca vēl arī vilšanās lauku komūnās, kas sākumā bija veidotas mazliet utopiski, un padomju saimniecībās kā lielās paraugsaimniecībās, kā galvenajās pilsētas apgādātājās uz laukiem... *Leņins* vienmēr bija pārliecināts, ka lielražošanai arī lauksaimniecībā pieder nākotne, tomēr viņš tajā pašā laikā atzina, ka *pagaidām* uz laukiem trūkst tam objektīvu un subjektīvu apstākļu, t. i., darbs nav tehniski pietiekami sagatavots, objektīvie darba apstākļi ir pārāk zemā līmenī un nav pietiekami attīstījusies lauku proletarizācija. Sā laikposma *Leņina* uzskati vispirms fiksēti KKP programmā (1919. g.) un pēc tam jau pasaules mērogā Komunistiskās Internacionāles II kongresa agrārajās tēzēs (1920. g.).*

Jāteic, ka visa Komunistiskās Internacionāles II kongresa tēžu nozīme faktiski nepavism vēl nav pilnā mērā novērtēta. Šīs *Leņina* uzvestās tēzes tika liktas sākotnējā, stingri ortodoksālā garā sarakstītā projekta vietā, bet *Leņins* galu galā šur tur piekāpās attiecībā uz padomju saimniecībām augstu attīstītajās Rietumu kapitālistiskajās zemēs.** Viņa sākotnējā formulējumā bija visai kategoriski pateikts, ka vēl nav nedz objektīvu, nedz subjektīvu apstākļu, kas nepieciešami lielām sociālistiskām [valsts] saimniecībām.

Runādams KKP VIII kongresā, *Leņins* ne tikai vispārīgajā runā par partijas programmu, bet arī speciālajā runā par darbu uz laukiem izteicās par «vidējo zemnieku». Kā vienmēr, arī šeit viņš jautājumu apcerēja tā revolucionāri dialektiskajā kustībā. «Pirmais posms bija varas saņemšana pilsētā, pārvaldes padomju formas nodibināšana. Otrais posms bija tas, kas visiem sociālistiem ir galvenais, bez kā sociālisti nav sociālisti: proletārisko un pusproletārisko elementu izdalīšana uz laukiem, viņu saliedēšana ar pilsētas proletariātu cīnai pret buržuāziju uz laukiem. *Ari šis posms pamatvilcienos ir pabeigts.* Tās

* Sk. *Leņins* V. I. Raksti, 29. sēj., 92., 186. lpp.; 31. sēj., 129., 130. lpp. *Red.*

** Turpat, 31. sēj., 132. lpp. *Red.*

organizācijas, kuras mēs sākumā šim nolūkam radījām, trūcīgo zemnieku komitejas, bija tiktāl nostiprinājušās, ka mēs atradām par iespējamu tās aizstāt ar pareizi ievēlētām Padomēm, t. i., reorganizēt lauku Padomes tā, lai tās kļūtu par šķiras kundzības orgāniem, par proletāriskās varas orgāniem uz laukiem.»* Par galveno turpmākajā darbā viņš izvirza uzdevumu atrast pareizu pieeju vidējai zemniecībai kā skaitā vislielākajam elementam mūsu laukos.

«Proletariāta masa ir par sociālismu, buržuāzijas masa ir pret sociālismu, — noteikt attiecības starp šīm divām šķirām ir viegli. Bet, kad mēs pārejam pie tāda slāņa kā vidējā zemniecība, tad izrādās, ka *tā ir tāda šķira, kas svārstās*. Tas pa daļai ir īpašnieks, pa daļai darba cilvēks. Viņš neekspluatē citus darbaļaužu pārstāvju.»** Savā rakstā «Ekonomika un politika proletariāta diktatūras laikmetā» tā paša 1919. gada rudenī Ķeņins ar šādiem vārdiem tēlo turpmākās perspektīvas attiecībā pret šo šķiru: «Sociālisms ir šķiru iznīcināšana. Lai iznīcinātu šķiras, vajag, pirmkārt, nogāzt muižniekus un kapitālistus. So uzdevuma daļu mēs esam veikuši, bet tā ir tikai daļa un turklāt *ne pati grūtākā*. Lai iznīcinātu šķiras, vajag, otrkārt, iznīcināt atšķirību starp strādnieku un zemnieku, padarīt *visus par strādājošiem*. Tas nav izdarāms uzreiz. Tas ir nesalīdzināmi grūtāks uzdevums, un tam nepieciešams ilgāks laiks. Tas ir uzdevums, ko nevar atrisināt ar kaut kādas šķiras gāšanu. To var atrisināt, tikai organizatoriski pārkārtojot visu sabiedrisko saimniecību, *pārejot no atsevišķās, savrupās preču sīkražotājas saimniecības uz sabiedrisku lielsaimniecību*. Tāda pāreja neizbēgami ir ārkārtīgi ilgstoša... Paātrināt šo pāreju var tikai ar tādu palīdzību zemniekiem, kura *dotu viņam iespēju* milzīgos apmēros *uzlabot visu zemkopības tehniku, pārkārtot to pašos pamatos*.»*** Bet tuvākais uzdevums? Viešošanās ar šo zemniecību, vismaz tās neutralizēšana.

Es jau teicu, ka visaugstāk attīstīto formu jaunā komunistiskā programma ieguva Komunistiskās Internacionāles II kongresa agrārajās tēzes. Ķeņina darbos šīs tēzes nav publicētas, bet tēzes uzrakstīja viņš, un tajās ar viņa

* Ķeņins V. I. Raksti, 29. sēj., 173., 174. lpp. Red.

** Turpat, 176., 177. lpp. Red.

*** Turpat, 30. sēj., 91., 92. lpp. Red.

piekrišanu izdarīti tikai niecīgi labojumi.* Šai kongresa rezolūcijā pirmām kārtām atrodam pilnīgu pārskatu par noslāņošanos uz laukiem. Pirmkārt, trīs grupas: lauksaimniecības proletariāts, pusproletariāts jeb parcelārie zemnieki un sīkzemnieki, kas, «kopā ķemtas, visās kapitālistiskajās zemēs izveido šo iedzīvotāju vairākumu. Tāpēc proletāriskā apvērsuma panākumi pilnīgi nodrošināti ne tikai pilsētās, bet arī uz laukiem».^{**} Tomēr pēdējā no šīm grupām ir īpaši svārstīga un to par galīgi iekarotu varēs uzskatīt tikai pēc tam, kad proletariāts būs iekarojis varu. Ceturtās grupas — vidējās zemniecības jēdziens ir mazliet šaurāks nekā krievu «vidējais zemnieks», te ir pieļauta arī neliela daļa algota darba. Šo grupu vajag *neutralizēt*, ne tikai *saglabājot tās īpašumu*, bet arī papildus *iedalot tai zemi*. Vispār *muižniekiem* *konfiscēto zemi sadalīt zemniekiem* — šo lozungu Ķeņins aizvien noteiktāk un noteiktāk izvirza starptautiskā mērogā, un tam atbilst arī viņa uzskats, ka sociālistiskās lielsaimniecības ir pāragras. Tāpēc viņš Komunistiskās Internacionālēs IV kongresā, jau slims būdams, neklātienē neatlaidīgi prasa *paplašināt lozungu par zemes iedališanu*⁷⁵ un jūtas visai satraukts par taktiku, ko ietur s.-d. tradīcijām uzticīgie Rietumu komunisti, mazliet sabotēdami šo lozungen. Tāpēc jau mūsu pienākums pēc mūsu dižā vadoņa nāves sevišķi rūpīgi aizstāvēt šo lozungu Komunistiskās Internacionālēs sfērās.

Laika posmā, kad notika zemnieku neapmierinātības izraisītā un Kronštates dumpja it īpaši uzsvērtā atkāpšanās uz jauno ekonomisko politiku, Ķeņins ļoti daudz domāja tieši par *pilsētas un lauku*, proletariāta un zemniecības *savienības padziļināšanu*. Viskrasākais praktiskais pasākums bija pāreja no pārtikas repartīcijas uz pārtikas nodokli, no visu pārpalikumu atņemšanas uz noteiktu, iero bežotu nodokli natūrā, visu pārējo atstājot brīvai preču apmaiņai. Tas nozīmē, no vienas puses, pāreju uz tā saukto valsts kapitālismu un, no otras puses, uz privātkapitāla pieļaušanu. Tas viss ārkārtīgi asi izvirza jautājumu par zemniecību.

Ķeņins ir vairākkārt norādījis, ka franču konventa⁷⁶ darbinieki nezināja, uz kuru šķiru viņiem jābalstās, un tāpēc

* Sk. *Ķeņins V. I. Raksti*, 31. sēj., 125.—136. lpp. *Red.*

** Turpat, 127. lpp. *Red.*

piedzīvoja sakāvi. Kad mums pienāca «1793. gads»*, Ķeņins novērsa «sakāvi» ar brīvprātīgu un tikai daļēju atkāpšanos. Bet to viņš varēja izdarīt tikai tāpēc, ka viņš sev skaidri bija izvirzījis problēmu par padomju varas šķirisko pamatu. Tas bija tikai logisks secinājums no tā, ko viņš agrāk bija teicis par iespēju zemniecību cieši iesaistīt tikai pēc varas iekarošanas.** Vispār fakts, ka valsts vara ir proletariāta rokās, piešķir visam pārejas periodam citu raksturu, dod tam citu apgaismojumu. Tāpēc jau Ķeņins sauc padomju varu par «dižāko vēstures izgudrojumu». «Pirmoreiz vēsturē pastāv valsts, kurā ir tikai šīs divas šķiras, tikai *proletariāts* un *zemniecība*... Mēs noslēdzām savienību ar zemniecību... proletariāts atbrīvo zemniecību... ar šo savienību vien nepietiek. *Militārā savienība nevar pastāvēt bez ekonomiskās.*» (Runa [Komunistiskās Internacionālēs III kongresā] 1921. gada 5. jūlijā.)***

«Mūsu revolūcija zināmā mērā bija buržuāziska. Kad Kautskis izvirzīja pret mums šo argumentu, mēs smējāmies. Dabiski, ka *bez lielā zemesipašuma ekspropriācijas, bez lielo zemesipašnieku padzišanas un bez zemes sadališanas mēdz būt* tikai buržuāziska, bet nevis sociālistiska revolūcija. *Mēs tomēr bijām vienīgā partija, kas prata buržuāzisko revolūciju novest līdz galam un atvieglo* cīnu *par sociālistisko revolūciju. Padomju vara un padomju sistēma ir sociālistiskās valsts institūti.* Mēs jau esam realizējuši šos institūtus, bet uzdevums — noregulēt *ekonomiskās savstarpējās attiecības starp zemniecību un proletariātu — vēl nav atrisināts...* un šās cīnas rezultāts būs atkarīgs no tā, vai mēs pratīsim atrisināt šo uzdevumu vai ne.»**** Lūk, kur radās lozungs par *saikni* ar zemniecību, un, lūk, kā šo lozungu vajag saprast: ne tikai un vismazāk vienīgi politiskā ziņā kā vārdisku aģitāciju, bet gan *ekonomiskā ziņā un turklāt ne tikai apmaiņas nozīmē, bet arī ražošanas nozīmē.* Tāda izpratne ne vienmēr jūtama bezgalgarajās runās par *saikni* ar zemniecību. Ķeņina kā labākā agrārā teorētiķa darbu studēšana visādā ziņā dotu *jaunu saturu mūsu darbam.*

* T. i., revolūcijas krīze. (Domāts stāvoklis pēc pilsoņu kara 1920.—1921. g.) *Red.*

** Sk. *Ķeņins V. I.* Raksti, 30. sēj., 236.—239. lpp. *Red.*

*** Turpat, 32. sēj., 445., 447. lpp. *Red.*

**** Turpat, 449. lpp. *Red.*

Par atbildi uz brēkāšanu, ka trūkstot revolūcijas priekš-noteikumu: pietiekamas kulturālības un pietiekama ekonomiskā pamata, — *Leņins izvirza padomju varas eksistences faktu un pasludina cīņu par šiem priekšnoteikumiem, cīņu par kultūras revolūciju un par stabilāku ekonomiskā pamata uzcelšanu revolūcijai. Tā tālredzības ziņā ģeniāli un vienkāršības ziņā apbrinojami *Leņins* komentē savu daļējās ekonomiskās atkāpšanās stratēģiju.* Viņš to pilnā mērā attiecinā gan uz agrāro jautājumu, gan uz zemniecību. Un te viņš solidarizējas ar Engelsu, kas 1894. gadā rakstīja par uzvarējušo komunistu uzdevumiem attiecībā uz zemniecību: «Mums nav ko gaidīt šo pārveidošanu līdz tam laikam, kad kapitālistiskās ražošanas attīstības sekas viscaur izpaudīsies savā galējā formā, kad arī pēdējais sīkamatnieks un pēdējais sīkzemnieks būs kritis par upuri kapitālistiskajai lielražošanai.»*

Leņina Kopoto rakstu pēdējā darbā «Par kooperāciju» viņa secinājums formulēts šādos vārdos: «Mūsu pretinieki mums ne vienu vien reizi ir teikuši, ka mēs ķeroties pie neprātīgas lietas — ieviest sociālismu nepietiekami kulturālā zemē. Bet viņi kļūdījās tanī ziņā, ka mēs sākām ne no tā gala, kā bija paredzēts pēc teorijas (visādu pēdantu), un ka pie mums politiskais un sociālais apvērsums bija priekštecis tam kultūras apvērsumam, tai kultūras revolūcijai, kuras priekšā mēs tomēr tagad stāvam. Mums tagad pietiek šās kultūras revolūcijas, lai mēs būtu pilnīgi sociālistiska zeme.»** «Tagad mums ir tiesības teikt, ka vienkārša kooperācijas augšana mums ir identiska... ar sociālisma augšanu.»*** Un citā rakstījā «Par mūsu revolūciju» viņš paskaidro: «Nav vārdam vietas, *Kautska garā* sarakstītā mācību grāmata bija savam laikam joti derīga lieta. Bet tomēr ir jau laiks atteikties no domas, it kā šī mācību grāmata paredzējusi pasaules vēstures tālākās attīstības visas formas.»****

Cilvēkam, kas nezina revolucionāro dialektiku un nav radis visas parādības vērtēt no katrreizējā kustības posma viedokļa, var likties, ka *Leņins* beigās pilnīgi atspēkojis pats sevi. Un tā tas var likties ne tikai agrārajā jautā-

* *Markss K., Engelss F.* Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 516. lpp. *Red.*

** *Leņins V. I.* Raksti, 33. sēj., 423., 424. lpp. *Red.*

*** *Turpat*, 423. lpp. *Red.*

**** *Turpat*, 428. lpp. *Red.*

rumā. Patiesi, viņš iesāka ar ciešu pārliecību, ka arī lauksaimniecībā lielražošana ir pārāka par sīkražošanu. Aizstāvēdams šo uzskatu, viņš cīnījās un sekmīgi cīnījās pret utopiskajiem narodņikiem un viņu plāniem par tiešu zemniecības socializēšanu. Viņš cienīja (un pelnīti) Kautska darbu «Par agrāro jautājumu» utt. Bet beidza viņš tā, ka par nepieciešamu proletariāta uzvarai visā pasaulē pāsludināja lozungu par *zemes sadališanu un savienību ar zemniecību* un 1917. gadā nekautrējās pat «aizņemties» no eseru programmas «zemes socializācijas» prasību,* padarīdams to par dekrētu.

Daudzu biedru uztverē, it sevišķi Rietumos, vērojama neizpratne īpaši par zemes sadališanu, ekonomisko savienību ar zemniecību un pat zemnieka kā sīkražotāja nostiprināšanās veicināšanu. Bet vēstures perspektīvā te pretrunas nav! Līdz pēdējam brīdim Ķeņins bija pārliecināts, ka arī lauksaimniecībā nākotne tomēr pieder lielražošanai. Tā ir neapstrīdama tēze. Bet tikpat neapstrīdami viņā, it īpaši revolūcijas attīstības procesā, nobrieda uzskats par ciešu *revolucionāru savienību ar zemniecību*, un to balstīja zemes sadališana un zemnieciskā ražošanas veida veicināšana. Mēs redzējām, ka gan Ķeņina prātā, gan dzīvē pašā vērojamas svārstības starp šīm divām tēzēm, kamēr uzvarēja (atkāpšanās periodā) otrs uzskats, taču — neviļus iešaujas prātā pazīstamās triādes shēma** — kā sintēze, nolūkā panākt kā mierīgu *brīvprātīgu zemniecības pāreju uz lielražošanu organizētas sociālistiskās saimniecības* formā.

F. Engelss šo uzdevumu 1894. gadā formulēja šādi: «Tad, kad mēs iegūsim valsts varu... mūsu uzdevums attiecībā uz sīkzemniekiem ir vispirms pārvērst viņu privāto ražošanu un privātipašumu par sabiedrisku īpašumu, tikai nevis varmācīgi, bet rādot piemēru un sniedzot sabiedrisku palīdzību šā mērķa sasniegšanā. Un tad mums, protams, būs pietiekami daudz līdzekļu...»

«No kapitālistiskās ekonomikas viedokļa var likties, ka materiālie upuri no sabiedriskiem līdzekļiem, kuri šai ziņā būs jānes zemnieku interesēs, ir zemē nosviesta nauda, bet patiesībā tā būs lieliska kapitāla izlietošana, tāpēc ka

* Sk. 17. piezīmi. *Red.*

** T. i., muižu zemju sadališana, sīksaimniecības attīstība, zemnieku apvienošanās sociālistiskās lielsaimniecībās (tēze, antītēze, sintēze). *Red.*

tā ietaupīs varbūt desmitkārt lielākas summas sabiedriskās pārveidošanas izdevumos vispār.»*

Savā žurnāla rakstā es par šo ārkārtīgi svarīgo tematu nevaru uzrakstīt vairāk par īsu konspektu. Lai izsmeltu tematu, vajadzētu sarakstīt biezu grāmatu. Bet tieši īss temata izklāsts sevišķi reljefi izceļ ne tikai domātāja un politiķa Ķēnīna, bet arī proletāriskās revolūcijas pašas revolucionāro dialektiku. Novadīt līdz uzvarai buržuāzisko revolūciju, īstenojot demokrātisko minimālo programmu (kas sasniedzams tikai ar proletārāta uzvaru), bet reizē tālab, lai *uzvaras dienā atceltu šo demokrātiju* un pārietu uz jaunu — augstākas klasses struktūru, uz padomju varu! Vai arī cīņā par revolūciju novest līdz vienotās soc.-demokrātijas sašķelšanai un jaunas Komunistiskās Internacionāles nodibināšanai un tad, kad aizmēzti nodevēju slāni un to vadoņi, ar vienotas frontes lozungu pret buržuāziju *radīt jaunu labākas kvalitātes vienotību!* Mēs redzam, ka visos šais gadījumos dialektiskās attīstības gājiens ir tik vienāds, ka tā nevar būt tikai nejaušība vien. Ķēnīna uzskatu attīstība agrārajā jautājumā reljefi attēlo dialektisko norisi pašā agrārajā revolūcijā, kuras izcilākais, ja ne vienīgais, teorētiķis viņš arī ir.

P. Stučka

«Под знаменем марксизма», 1924, *Tulkots no krievu valodas*
№ 3, c. 111—125

ĶĒNINS UN PADOMJU VARA

««Cīņas» lozungu» nevar dot, neizpētījot visos sīkumos katru atsevišķu šās cīņas formu, *nesekojot katram tās solim, tai pārejot no vienās formas otrā,*** lai prastu katrā konkrētā momentā apsvērt stāvokli, neaizmirstot cīņas vispārējo raksturu, *tās vispārējo mērķi . . .»****

(«Kas tie tādi «tautas draugi»»,
Ķēnīns, 1894)

* Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 514., 516. lpp. Red.

** Kursīvs viscaur mans. — P. Stučka.

*** Ķēnīns V. I. Raksti, 1. sēj., 294. lpp. Red.

«Un tas, ko Krievijas revolūcija iekarojusi, — ir neatņemams. To nekāds spēks nevar paņemt, tāpat kā nekāds spēks pasaulei nevar atņemt to, ka *Padomju valsts bija radīta*. Tā ir pasaulvēsturiska uzvara. Simtiem gadu valstis celtas pēc buržuāziska tipa, nu pirmoreiz tika atrasta neburžuāziskas valsts forma. Var būt, ka mūsu aparāts ir sliks, bet stāsta, ka pirmā tvaika mašīna, ko izgudroja, arī bijusi sliktā un nav pat zināms, vai tā darbojusies... Lai arī mūsu valsts aparāts ir pavisam sliks, bet tomēr tas ir radīts, *dīžākais vēstures izgudrojums izdarīts, un proletāriska tipa valsts radīta...* Pats svarīgākais ir stingri, skaidri un aukstasinīgi atdalit to, kas pie mums ir *Krievijas revolūcijas pasaulvēsturiskais nopelns.*»*

Sos sajūsmas pilnos vārdus par padomju varas pasaulvēsturisko lomu un nozīmi teicis tās visdiženākais «izgudrotājs» Leņins 1922. gada 27. martā (KK(b)P XI kongresā). Leņins pats kautrīgi nesauc sevi par tās izgudrotāju, gluži otrādi, viņš cēnšas pierādīt, ka vārdi par vecās varas sagraušanu un par proletariāta diktatūru ir nevis viņa, bet gan mūsu dižā skolotāja Kārļa Marksā vārdi un ka padomes pašas izveidojušās bez viņa tiklab 1905. gadā, kā arī 1917. gadā. Bet tvaika mašīnas izgudrotājs jau arī izgudroja nevis tvaiku, bet gan *tikai tvaika izlietošanu*. Un ne tas, ka revolūcijas procesā izveidojās padomes, bet gan tas, ka 1917. gada 4. aprīlī Leņins pasludināja «visu varu padomēm» kā proletariāta diktatūru, ka 6 mēnešus viņš cīnījās par šo lozungu, ka septembrī viņš par spīti visām šaubām panāca, ka partija pieņēma viņa priekšlikumu ņemt varu, un 25. oktobrī viņa patiesi to ņēma savās rokās, — tikai *tas viss padarīja padomju varu par proletāriska tipa valsti*, par strādnieku šķiras diktatūru. Taču arī ar visu to vēl nepietika. Par tās nosargāšanu vēl ilgus gadus vajadzēja cīnīties gan ar durkli, gan ar vārdu, gan ar spalvu. Un, kad sākās atkāpšanās uz jauno ekonomisko politiku, kad radās šaubas par šās varas saglabāšanu, tad Leņins ar iepriekš citētajiem vārdiem aizstāvēja šo valsts varu kā *obligāto un pareizo priekšnoteikumu* proletariāta galīgajai uzvarai. Grūti noteikt, kurš no visiem šiem periodiem Leņina cīņā

* Leņins: V. I. Raksti, 33. sēj., 261. lpp. Teksta precizējumi izdarīti pēc Leņin V. I. Poln. собр. соч., т. 45, с. 108. Red.

bija pats svarīgākais; visdrīzāk gan tie bija līdzvērtīgi.

Kāpēc Ķeņins un vienīgi Ķeņins varēja «izgudrot» šo jaunā tipa valsti? Tāpēc, ka neviens nebija apguvis revolucionāro dialektiku tā kā viņš. Šo dialektiku viņš netikai spilgti un pareizi formulēja iepriekš minētajā citātā jau 1894. gadā, viņš to 30 gadu no vietas ar nepieredzētu meistarību lika lietā vārdos un darbos. Bet tas bija laika posms, kas aptvēra trīs revolūcijas jeb ilgstošas revolūcijas trīs stadijas: 1) stadiju, kas beidzās ar to, ka buržuāzija samierinājās ar patvaldību (1905. g.), 2) stadiju, kas beidzās ar demokrātiskās revolūcijas uzvaru (1917. gada februāris), un 3) stadiju, kas beidzās ar proletariāta uzvaru (1917. gada oktobris). Tagad mums nav grūti novērtēt šos momentus, bet Ķeņina ģēnijs uztvēra šos momentus «pašā vienas formas pārejā citā formā» un ikreiz prata nekļūdīgi nospraust jaunus uzdevumus, drosmīgi atmezdamas vecos. Viņš uzreiz skaidri nosprauz šos ceļa posmus: 1897. g. (pirmie soļi); 1902. g. («Ko darīt?»); 1905. g. janvāris, «pagrieziena punkts», — «revolūcija ir sākūsies», 17. oktobrī — «pirmā uzvara», bet ienaidnieks vēl ir stiprs; 1917. g. februāris — «pirmais posms noiets», 4. oktobrī «mēs (es ceru, rīt) uzvarēsim, bet vēl par agru atmet demokrātisko minimālo programmu», 25. oktobris — uzvara ir galīga, no padomju varas nav atgriešanās pie parlamentāras republikas, un pēc tam Satversmes sapulces padzišana; 1921. g. — ekonomiska atkāpšanās (jaunā ekonomiskā politika), bet nevis politiska atkāpšanās, jo (1922. g.) — padomju vara ir nepieciešams *priekšnoteikums* cīņai par padomju varas [pastāvēšanas] *priekšnoteikumiem: par ekonomiskā pamata uzcelšanu, par kultūras revolūciju, par jaunās ekonomiskās politikas Krievijas pāraugšanu par sociālistisku Krieviju*. Feerija ar brīnumainām pārmaiņām! Vai nav tiesa? Jābūt stipram Ķeņismā, lai te neapjuktu.

Ielūkosimies mazliet mūsu ģeniālā izgudrotāja domas laboratorijā. Kad 1917. gadā Oktobra priekšvakarā nāca klajā ar virsrakstu «Valsts un revolūcija» Ķeņina kapitālais pētījums par Marksā valsts teoriju, tad visus pārsteidza pats šis virsraksts. Līdz tam nevienam pat prātā nebija iešāvies tāds vārdu sakopojums. Bet Ķeņins jau 1905. gada jūlijā bija izvirzījis sev šo uzdevumu («Divas taktikas»): «Partijai, kas spraudusi sev mērķi gāzt

valdību, nepieciešami jāpadomā, *kādu valdību* likt vecās, *gāžamās valdības* vietā.»* Un daudz vēlāk, 1917. gada jūnijā, pirmajā padomju kongresā uz Cereteli ironiskajiem vārdiem, ka «Krievijā nav nevienas partijas, kas aplieci-nātu gatavību uzņemties pilnīgi visu varu», Ļeņins droši atbildēja: «Ir! Neviena partija no tā nevar atteikties, arī mūsu partija no tā neatsakās: katru mirkli tā ir gatava paņemt pilnīgi visu varu.»** Tai pašā runā viņš norādīja arī jauno valsts tipu — padomju varu; bet galvā viņam jau bija gatavs materiāls teorētiskam darbam, «*Valsts — revolūcija*», un šo materiālu viņš bija sakrājis jau 1915. gadā Cīrihes bibliotēkā, «norakdams» uzslānojumus virs Marksā teoriju īstā, revolucionārā saturā. Tā darbojas īsta zinātniska revolucionāra, komunista doma.

Dialektika vispār izpaužas tā, ka ikviena parādība tiek aplūkota *kustībā*. Bet ko nozīmē jautājums par valsti *kustībā*? Ļeņina izpratnē tas nozīmē, ka gluži tāpat, kā aplūkojot jebkuru sabiedrisku parādību, šis *jautājums aplūkojams šķiru ciņas procesā*. Nesaudzīga šķiriska attieksme pret jebkuru sabiedrisku institūtu, pret jebkuru sabiedrisku grupu un grupējumu. Tā ir Ļeņina stiprā puse, kāda pirms viņa nebija pieredzēta. Jau 1894. gadā, polemizēdams ar narodņikiem, kas līdz smiekligumam naivi sapņoja, ka, nomainot personas, varētu bez sāpēm pāriet uz «sociali-zāciju», viņš noteikti atbildēja: «nevar būt citu «nākotnes kīlu» kā vien «ekonomisko šķiru skarbā cīņa».»*** Un tajā pašā gadā, atbildēdams Strūvem, kurš tolaik uzskatīja sevi par «marksistu» un kurš par valsti teicis, ka tā «vis-pirms ir kārtības organizācija», viņš (ar Tuļina pseido-nīmu) rakstīja: «*Valsts pāzīme — sevišķa Jaužu šķira, kuras rokās koncentrējas vara.*»**** Viņš noteikti noraidīja jebkādus kompromisus ar patvaldību un reizē arī ar muižniekiem. Kas attiecās uz buržuāziju, tad buržuāziskajā revolūcijā tai pienācās zināma loma. «... *Tikai zināmos apstākļos un tikai ar zināmām mantīgo šķiru interesēm sakrit patvaldības intereses...* visas kapitālisma attīstības vispār plašāk saprastas intereses nenovēršami rāda patvaldībai liberālu opozīciju» («*Iskra*», 1902. g.). Taču Ļeņins neuzticas buržuāzijai: «*Tikai neaizmirsīsim, — lai mudi-*

* *Leņins V. I. Raksti, 9. sēj., 8. lpp. Red.*

** *Turpat, 25. sēj., 6. lpp. Red.*

*** *Turpat, 1. sēj., 321. lpp. Red.*

**** *Turpat, 376. lpp. Red.*

nātu uz priekšu otru, *vienmēr jāturi roka uz šā otra pleca.* Proletariāta partijai jāprot satvert katru liberāli tieši tai brīdī, kad viņš ir sagatavojies pavirzīties par vienu collu, un piespiest viņu pavirzīties par vienu aršinu. *Bet, ja viņš iespēties, — mēs iesim uz priekšu bez viņa un pāri viņam.»**

Tomēr Ķeņina doma nemitīgi nodarbojās ar buržuāzijas nodevību un ar jautājumu, ar ko aizstāt buržuāziju arī buržuāziskajā revolūcijā. Viņš aizvien vairāk un vairāk pārliecinājās, ka Krievijas apstāklos objektīvi revolucionārais faktors ir *zemniecība*. «Buržuāzija nav spējīga novest līdz galam demokrātisko revolūciju, bet *zemniecība ir spējīga novest revolūciju līdz galam*, un mums tai visiem spēkiem šai darbā jāpalīdz.»** («Divas taktikas», 1905. g. jūlijā.) Viņš drosmīgi pasludināja lozungu par proletariāta piedalīšanos revolucionārā pagaidu valdībā kopā ar zemniecību, «proletariāta un zemniecības diktatūru». Bet viņš piesardzīgi piebilda: «demokrātisko diktatūru».***

Līdz 1905. gadam Ķeņins vairākkārt norādīja, ka uz laukiem norisinās divējāda šķiru cīņa. Zemniecība, šī «nevis buržuāziskās, bet gan dzimtbūtnieciskās sabiedrības šķira», cīnās ar muižnieku par visu zemi, bet līdzās jau notiek algotā darba cīņa ar kapitālu. Bet vēlāk viņš jau atzina, ka «precīzu datu trūkums» bijis par cēloni nepareizam vērtējumam un ka uz laukiem pārsvārā vēl bija pirmā veida cīņa, t. i., zemniecības cīņa ar muižnieku.**** Tāpēc jau 1905. gadā viņš tik noteikti izvirzīja lozungu par savienību ar zemniecību un vēlāk, pēc 1917. gada oktobra, padomju varas iedzīvināšanas procesā tik skaidri un tālredzīgi attīstīja šo lozungu.

Kā zināms, padomes pirmoreiz izveidojās 1905. gada oktobrī. Toreiz tās tika vērtētas dažādi. Par varas orgāniem tās varēja saukt tikai ar lielām atrunām, jo tām trūka paša galvenā: bruņota spēka. Un tomēr, 1906. gadā skaidrodams diktatūras jēdziena nozīmi, Ķeņins jau paka-vējās arī pie padomēm. «Diktatūra nozīmē... neierobežotu varu, kas balstās nevis uz likumu, bet uz spēku. Pilsōnu kara laikā katra uzvarējusī vara var būt tikai

* *Ķeņins V. I. Raksti, 5. sēj., 304., 307. lpp. Red.*

** *Turpat, 9. sēj., 74. lpp. Red.*

*** *Turpat, 36., 37. lpp. Red.*

**** *Turpat, 13. sēj., 222., 223. lpp. Red.*

diktatūra. Bet lieta tāda, ka mēdz būt mazākuma diktatūra pār vairākumu, policejiskas saujiņas diktatūra pār tautu, un *mēdz būt tautas milzīgā vairākuma diktatūra pār varmāku, laupītāju un tautas varas uzurpatoru saujiņu.*»* Te viņš deva arī padomju vērtējumu. «Tie beidzot bija tieši *varas* orgāni, kaut arī pēc sava sastāva un darbības vēl ļoti embrionāli, stihiski, neizveidoti, izplūduši. ... *Pēc sava sociāli politiskā rakstura tā bija tautas revolucionāro elementu diktatūras diglis* ... Neaprobežota, ārpus likuma stāvoša, vārda vispilnīgākā nozīmē uz spēku balstīta vara, — tā arī ir diktatūra.»**

Kad Ķeņins, būdams Sveicē, saņēma pirmo ziņu par revolūcijas uzvaru 1917. gada februārī (melīgā, buržuāziskā attēlojumā!) ar īsu norādījumu, ka Petrogradā pastāv strādnieku un *zaldātu* deputātu padomes, tad nobrieda viņa doma *par revolūcijas otro posmu*, ko viņš skaļi pāsludināja savās tēzēs 1917. gada 4. aprīlī.

Tā iesākās otrs posms. Iestājās permanenta (nepārtraukta) «varas krīze», divvaldības periods. Pagaidu valdību maiņa, koalīcijas, kas ar pārsteidzošu akurātību ik divus mēnešus nomainīja citā citu. Ķeņins atkal un atkal izvirzīja savu lozungu: visu varu padomēm! «Strād. un Zald. deputātu padomes pašas ir varas diglis. Līdzās Pagaidu valdībai Padomes arī mēģina dažos jautājumos realizēt savu varu... Ilgi tā turpināties nevar» (1917. gada 2. maijā)***. «Viens no diviem: vai nu parasta buržuāziska valdība — un tad zemnieku, strādnieku, zaldātu un citas padomes nav vajadzīgas, tad tās vai nu padzīs... vai arī tās nomirs kauna pilnā nāvē»... «Lūk, tas valsts tips, kas nav krievu izdomāts, ko izvirzījusi revolūcija, jo citādi revolūcija uzvarēt nevar. Viskrievijas padomes iekšienē nav novēršamas nesaskaņas, partiju cīņa par varu. Bet tā būs iespējamo kļūdu un ilūziju likvidēšana ar masu pašu politisko pieredzi» (1917. gada 15. jūnijā)****. Ķeņina padomu toreiz padomju vadoni nepieņēma. Sākās liktenīgais uzbrukums ārējā frontē, jūlijā provokācijas un represijas... Un Ķeņins rakstīja (1917. gada jūlijā) asos, kritiskos vārdus par toreizējām meņševistiskajām padomēm, ka tās «atgādina aunas, kas

* *Ķeņins V. I. Raksti, 10. sēj., 183. lpp. Red.*

** *Turpat, 207., 208. lpp. Red.*

*** *Turpat, 24. sēj., 292. lpp. Red.*

**** *Turpat, 25. sēj., 4. lpp. Red.*

atvesti kautuvē, nolikti zem cirvja un želi īd». «Lozungu par varas nodošanu Padomēm var saprast kā «vienkāršu» aicinājumu, lai vara pārietu *tieši tagadējām Padomēm*, bet to sacīt, uz to aicināt tagad nozīmētu *krāpt* tautu.»* «Sākas jauns cikls, kurā iekļaujas nevis vecās šķiras, nevis vecās partijas, *nevis vecās Padomes*, bet gan cīnas ugunīs atjauninātās, cīnas gaitas norūdītās, apmācītās, par jaunu radītās.»**

Jauna stadija: Korņilova sacelšanās. Cīņa pret kontrrevolūciju notiek vienotā revolūcijas frontē, ieskaitot bolševikus. 3. septembrī Ķeņins publicē slaveno vēstuli «Par kompromisiem». Norādījis, ka bolševiku partijas mērķis joprojām ir «revolucionārā proletariāta diktatūra», Ķeņins turpina: «Krievijas revolūcijā ir iestājies tāds krass un tāds oriģināls pagrieziens, ka mēs kā partija varam piedāvāt brīvprātīgu kompromisu... Kompromiss no mūsu puses ir mūsu atgriešanās pie pirmsjūlija prasības: *visu varu Padomēm*, Padomju priekšā atbildīgu valdību no eseriem un meņševikiem.»*** Nevajag aizmirst, ka šis kompromiss tiek piedāvāts gan pēc bolševiku partijas jūlija sagrāves, tomēr tad, kad vēlēšanas**** Maskavā un Petrogradā jau parādījušas viņu jauno spēku. Priekšlikuma termiņš ierobežots «pavisam tikai uz dažām dienām vai uz vienu — divām nedēļām». Protams, bez rezultātiem!

Sākas *pēdējais cēliens* cīnā par varu. Septembrī Ķeņins noteikti izvirza lozungu par *varas sagrābšanu*. «Vai nu Padomju padzīšana un kauna pilna nāve tām, vai arī visa vara Padomēm...»***** (14. septembrī). «Boļševikiem jāņem vara... ir naivi gaidīt, kad boļševikiem būs «formāls» vairākums: neviens revolūcija to negaīda» (septembrī).***** Vai boļševiki noturēs valsts varu?... «*Ja viņi neļaus sevi iebiedēt* un pratīs ņemt varu, noturēt to līdz vispasaules sociālistiskās revolūcijas uzvarai.»*****

Aizritēja septembris. 7. oktobrī Ķeņins publicēja rakstu «*Kriize nobriedusī*». Krievijā notika zemnieku sacelšanās.

* Ķeņins V. I. Raksti, 25. sēj. 168. lpp. Red.

** Turpat. Red.

*** Turpat, 282. lpp. Red.

**** Domātas daļējas galvaspilsētu padomju pārvēlēšanas, kas notika 1917. g. jūlijā un augustā. Red.

***** Ķeņins V. I. Raksti, 25. sēj., 337. lpp. Red.

***** Turpat, 26. sēj., 1. un 2. lpp. Red.

***** Turpat, 100. lpp. Red.

«Visa Krievijas revolūcijas nākotne ir likta uz spēli. Viss bolševiku partijas gods ir zem jautājuma zīmes. Visa starptautiskās strādnieku revolūcijas — revolūcijas par sociālismu — nākotne ir likta uz spēli. Krīze nobriedusi...»* Un vēstulē partijas CK tas pateikts vēl noteiktākiem vārdiem: «Uzvara ir nodrošināta... Gaidīt — noziegums pret revolūciju.»** Varu saņēma padomju kongresa priekšvakarā, naktī pirms kongresa atklāšanas, un kongress arī sankcionēja varas saņemšanu. Ļeņina priekšlikuma būtība bija *aizsteigšanās priekšā sacelšanās kālendāra programmai*.

Padomju vara ir iekarota, un padomju kongress to apstiprinājis. Publicēti dekrēti par muižnieku zemes konfiskāciju un par visas zemes socializāciju, par 8 stundu darba dienu, par visu varu padomēm. Sasaukta un atlaista Satversmes sapulce. Proletāriskā revolūcija ir pirmā, kas īsteno līdz galam buržuāzisko revolūciju līdz demokrātiskās minimālās programmas*** uzvarai, bet reizē tā arī atceļ formālo, buržuāzisko, «tīro» demokrātiju un nodibina proletariāta un trūcīgās zemniecības diktatūru, šo jauna tipa demokrātiju. Un pēc tam, 1918. gada 10. jūlijā, tā šo iekarojumu nostiprina pirmajā Padomju Konstitūcijā. [Darbā] «Iekarotais un pierakstītais» Ļeņins raksta: «Droš revolūcijā ir tikai tas, ko iekarojušas proletariāta masas. Pierakstīt vērts tikai to, kas patiesi paliekami iekarots» (1919. gada 5. martā).****

Nākošais periods aizrit iekarotās varas sargāšanā dažādās ārējās frontēs. Valsts pārvaldišanas, padomju celtniecības jautājumi tiek mazliet atvirzīti. Zemē tiek īstenota «kara komunisma» politika. Ar zemniecību vispār turpinās bezvārdu***** «kara savienība» pret muižnieku. Un tad uzvara ārējās frontēs ir izcīnīta, pilsoņu karš pamatvilkcienos pabeigts, padomju vara ārēji ir nostiprinājusies. Mūsu niknākais ienaidnieks s.-d. nodevējs Vandervelde Oksfordā [1920. g.] lasa lekciju, kurā atzīst, ka Oktobra revolūcija Krievijā ir *liela revolūcija*, jo tā kā neviena cita revolūcija izcīnījusi galīgu uzvaru pār patvaldību un muižnieku, bet, Vandervelde pareģo, krievu revolūcijai

* *Leņins V. I. Raksti*, 26. sēj., 58. lpp. Red.

** Turpat, 111. lpp. Red.

*** T. i., KSDSP programmas minimālās dajas. Red.

**** *Leņins V. I. Raksti*, 28. sēj., 442. lpp. Red.

***** — nerakstīta. Red.

pienāks 1793. gads,⁷⁷ t. i., brīdis, kad tai vairs nebūs kurp iet, un tā beigsies ar boļševiku sakāvi. Nezinu, vai Ļeņins bija lasījis par šo Vanderveldes lekciju vai arī viņš neatkarīgi no tās konstatēja, ar spilgtākiem vilcieniem, ka krievu revolūcija «daudz noteiktāk, ātrāk, drošāk, sekmīgāk, plašāk un dzīlāk» aizmēzusi viduslaiku paliekas (patvaldību, muižnieku šķiru utt.) nekā pirms 125 gadiem Francijā* vai pirms 250 gadiem Anglijā. Bet — un tas ir svarīgāk — *viņš novērsa arī 1793. gadu tādējādi, ka īai-kus prata organizēt brīvprātīgu daļēju «atkāpšanos nā-kamā uzbrukuma labad»**.*

Jautājumā par padomju varu Ļeņina darba nākošais periods varbūt ir pats interesantākais, bet, bez šaubām, vismazāk izpētītais un izprastais. Te viņa revolucionārā dialektika sasniedz kulminācijas punktu. Viņš teorētiski un praktiski tieši nodarbojas gan ar principiāliem jautājumiem, gan arī ar padomju varas prakses jautājumiem. Pirms un pēc proletariāta uzvaras viņš gandrīz nemaz neapcerēja dažādus teorētiskus argumentus sakarā ar jautājumu — «vai mēs esam nobrieduši šai varai», turpretim šai periodā viņš atkal un atkal atgriežas pie jautājuma par «bāzi un virsbūvi», par padomju varu un tās «pamatu». Līdz 1921. gadam viņš tikai retumis skar jautājumu par nejēdzībām padomju aparātā, turpretim vēlāk valsts un it īpaši ekonomiskās celtniecības jautājumus viņš izvirza pirmajā vietā. Līdz 1921. gadam jautājumam par zemniecību viņš pieskārās tikai no trūcīgās zemniecības piesaistišanas un vidējā zemnieka neitrailizēšanas vie-dokļa, turpretim pēdējā posmā viņu jo npielikti nodarbina jautājums par «savienību», «saikni» ar zemniecību un turklāt ne tikai par militāru savienību, bet arī par eko-nomisku savienību, un par ekonomisku savienību ne tikai *maiņas*, bet arī *ražošanas* aspektā. Taču visu to es šeit varu pieminēt tikai garāmejot.

Brīdinādams visus tos, kas atkāpšanos uz jauno eko-nomisko politiku vērtē tikai par iesāktu atkāpšanos arī politiskajā ziņā, kas gaida, ka padomju vara «iekšēji izvir-tīs» par parastu buržuāzisku valsti, viņš sīki izklāsta, kā viņš izprot Komunistiskās partijas, arodbiedrību, vispār strādnieku šķiras un visbeidzot zemniecības lomu šai varā,

* *Leņins V. I. Raksti*, 33. sēj., 29. lpp. *Red.*

** T. i., pāreju uz jauno ekonomisko politiku. *Red.*

un reizē rāda šās varas perspektīvas. «Mūsu pretinieki mums ne vienu vien reizi ir teikuši, ka mēs ķeroties pie neprātīgas lietas — ieviest sociālismu nepietiekami kulturālā zemē. Bet viņi kļūdījās tanī ziņā, ka mēs sākām ne no tā gala, kā bija paredzēts pēc teorijas (visādu pēdantu), un ka pie mums politiskais un sociālais apvērsums bija priekštecis tam kultūras apvērsumam, tai kultūras revolūcijai, kuras priekšā mēs tomēr tagad stāvam. *Mums* tagad pietiek šās kultūras revolūcijas, lai mēs būtu pilnīgi sociālistiska zeme...» (Par kooperāciju).* Vai arī gadu agrāk: «Pēdējais — un pats svarīgākais, un pats grūtākais, un pats vismazāk paveiktais mūsu darbs: saimnieciskā celtniecība, *ekonomiskā pamata likšana jaunai, sociālistiskai ēkai* sagrautās feodālās un pussagrautās kapitālistiskās ēkas vietā.»** «Padomju iekārta ir tieši viens no uzskatāmiem apliecinājumiem vai viena no uzskatāmām izpausmēm, kā *viena revolūcija pāraug otrā*.»*** «Pēc proletariāta uzvaras kaut vai vienā zemē *reformu* attiecībās pret revolūciju rodas kaut kas jauns.»**** Tagad «*pati labākā politika ir — mazāk politikas*.»***** «Tagad turpretim smaguma centrs... tiek pārnests uz mierīgu organizatorisku «kultūras» darbu.»*****

Tas, protams, nenozīmē, ka cīņa jau bija pabeigta; proletariāta uzvara vienā zemē vēl nenozīmē šķiru cīņas beigas *vispār*. Jau 1920. gada 4. oktobra runā (KKJS III kongresā) lasām: «Nebija grūti padzīt caru — tam bija vajadzīgas tikai dažas dienas. Nebija visai grūti padzīt muižniekus — to varēja izdarīt dažos mēnešos, ne visai grūti ir padzīt arī kapitālistus. *Bet iznīcināt šķiras ir nesalidzināmi grūtāk*; vēl joprojām *palicis iedalījums strādniekos un zemniekos...* Tātad proletariāta cīņas uzdevums ar to vien vēl nav pabeigts, ka mēs esam nogāzuši caru, padzinuši muižniekus un kapitālistus, *bet to pabeigt ir tās iekārtas uzdevums, kuru mēs saucam par proletariāta diktatūru*. Šķiru cīņa turpinās; tā tikai maiņījusi savas formas. Tā ir proletariāta šķiras cīņa par to, lai nevarētu atgriezties vecie ekspluatatori, lai tumšās

* *Lenins V. I. Raksti*, 33. sēj., 423.—424. lpp. Red.

** Turpat, 35. lpp. Red.

*** Turpat, 32. lpp. Red.

**** Turpat, 87. lpp. Red.

***** Turpat, 31. sēj., 457. lpp. Red.

***** Turpat, 33. sēj., 423. lpp. Red.

zemniecības sadrumstalotā masa apvienotos vienā savienībā. Šķiru cīņa turpinās, un mūsu uzdevums ir pakļaut visas intereses šai cīņai.»*

Visu šo perspektīvu galvenais priekšnoteikums ir padomju varas pastāvēšana. Bet tam nepieciešama stipra savienība ar zemniecību. «Svarīgākais ir tas, lai tagad virzītos uz priekšu nesalīdzināmi plašākā un varenākā māsā, ne citādi kā kopā ar *zemniecību*, pierādot viņai darbos, praksē, pieredzē, ka mēs mācāmies un iemācīsimies tai palīdzēt, vest to uz priekšu.»** No tā izriet galvenais secinājums: racionāli izveidot padomju varas aparātu.

Savos pēdējos darbos Ķējins nesaudzīgi kritizē visus mūsu pašreizējā aparāta trūkumus. Savos pēdējos darbos «Kā mums reorganizēt Strādnieku un zemnieku inspekciju» un «Labāk mazāk, toties labāk» viņš ir atstājis mums savu politisko testamentu: padomju aparāta zinātnisko organizāciju...

«Sociālisms jau tagad vairs nav attālas nākotnes vai kaut kādas abstraktas ainas, vai kaut kādas svētbildes jautājums... nevis rīt, bet dažos gados mēs visi kopā šo uzdevumu veiksim par katru cenu, tā ka *no jaunās ekonomiskās politikas Krievijas būs sociālistiska Krievija*.»*** Sos vārdus Ķējins teica 1922. gada novembrī. Viņam nebija lemts pašam piedzīvot brīdi, ko viņš paredzēja. Taču mums viņš atstāja visdrošāko līdzekli, kā izcīnīt šo uzvaru: savu apbrīnojamo *revolucionāro dialektiku* — un nepieciešamo galīgās uzvaras *priekšnoteikumu*: savu *vēsturisko izgudrojumu* — padomju varu.

P. Stučka

«Власть Советов», 1924, № 1, c. 3—10 *Tulkots no krievu valodas*

* *Ķējins V. I. Raksti*, 31. sēj., 253. lpp. *Red.*

** *Turpat*, 33. sēj., 282. lpp. *Red.*

*** *Turpat*, 395., 396. lpp. *Red.*

NO GRĀMATAS «N. LĒNINS. PAR PROLETARIĀTA VALSTI»

«Mācības līdzeklis padomju un partijas skolām un komunistiskajām augstskolām»⁷⁸

IEVADS

2. Cīnā par buržuāzisko revolūciju

«...tad Krievijas strādnieks visu demokrātisko elementu priekšgalā nogāzīs absolūtismu un vedīs Krievijas proletariātu (līdzās visu zemju proletariātam) pa taisno atklātās politiskās cīnas ceļu uz uzvarošu komunistisku revolūciju.» Kā drosmīgs pravietojums tagad mums skan šie vārdi, kas iespiesti tieši pirms 30 gadiem (1894. g.) pirmajā litografētajā *V. I. Uljanova-Lēnina* iespieddarbā.* Mēs šodien uzsveram vārdu «komunistisks» kā tolaik s.-d. literatūrā neierastu vārdu. Taču šis vārds nebija nejauši izmesta frāze, tas izskanēja kā jaunā cīnītāja un vadoņa programmatisks vārds, vadoņa, kas pirmoreiz parādījās kaujas laukā tajā laikā, kad viņš [par vadonil] jau bija pilnīgi izveidojies, pamatīgi izstrādājis savu revolucionāro pasaules uzskatu un droši varēja stāties toreizējās revolucionārās pasaules priekšā kā nākamais *Lēnins*. Bet toreiz viņš dzīvoja tik konspiratīvi, ka, kā tagad tiek ziņots priekšvārdā, pat pirmajās rindās esošajiem revolucionāriem bija ārkārtīgi grūti uzzināt kaut ko tuvāk par šā darba autoru.

Un tajā pašā darbā autors asi kritizē jebkuru sīkpilsonisku utopismu, kas sapņo par tiešu pāreju uz sociālismu; viņš ierosina, ka «...Krievijas komunistiem, marksisma mācības sekotājiem, vairāk nekā jebkuram citam vajag saukties par sociāldemokrātiem un savā darbībā nekad nav jāaizmirst demokrātisma milzīgais svarīgums»**. Viņa secinājums: ««Cīnas lozungu» nevar dot, neizpētījot visos sīkumos katru atsevišķu šās (t. i., šķiru [P. S.]) cīnas formu, nesekojoši katram tās solim, tai pārejot no vienas

* *Lēnins V. I. Kas tie tādi «tautas draugi» un kā viņi karo pret sociāldemokrātiem?* — Raksti, 1. sēj., 267. lpp. *Red.*

** Turpat, 257. lpp. *Red.*

formas otrā, lai prastu katrā konkrētā momentā apsvērt stāvokli, neaizmirstot cīņas vispārējo raksturu, tās vispārējo mērķi — katras ekspluatācijas un katras apspiešanas pilnīgu un galīgu iznīcināšanu.»*

Kad viņš turpat kā tiešu uzdevumu aizstāv revolucionāras «sociālistiskas strādnieku partijas» kā proletariāta vadošās organizācijas izveidošanu «... viņa patiesajā cīņā pret patiesajiem īstajiem ienaidniekiem, kas nostājušies uz pastāvošās sabiedriski ekonomiskās attīstības *patiesā ceļa*»,** mūsu acu priekšā visā augumā nostājas ne tikai 1894. gada, bet arī 1917. un visu turpmāko gadu *patiesais* *Leņins: domas, vārda un darba lielākais revolucionārais dialektikis*. Viņš jau tad, pirms 30 gadiem, raksta: «Sādos apstākļos teorētiskais un praktiskais darbs saplūst kopā vienā darbā, ko tik pareizi raksturojis vācu sociāldemokrātijas veterāns [V.] Lībknehts ar vārdiem: studieren, propagandieren, organisieren»*** (studēt, propagandēt, organizēt).

Leņins un KKP, *Leņins* un revolūcija ir nešķirami, un šeit, nosakot partijas un revolūcijas uzdevumus, *Leņins* ir lielākais dialektikis. Viņš krasi izdala *katru* revolūcijas *posmu*: 1905. g. 18. I rakstā «Revolūcijas sākums Krievijā» viņš atzīmē «revolūcijas pagrieziena punktu»; 1905. g. 25. X viņš konstatē «revolūcijas pirmo uzvaru», taču — viņš saka — vēl nav noiets pirmais posms; 1917. g. marta sākumā *pirmais posms viņam jau garām*; 1917. g. 4. aprīla tēzes vēsta par *pāreju uz otro posmu*; 1917. g. 26. XII**** tēzes par Satversmes sapulci — par Padomju republikas uzvaru un neiespējamību *atgriezties pie Satversmes sapulces*; 1918. g. 6. I seko *dekrēts par Satversmes sapulces padzišanu* utt.

Mūsu uzdevums ir iepazīstināt lasītāju ar *Leņina* darbiem par *valsti*, sākot ar 1917. gada Februāra revolūcijas uzvaru, tomēr šis uzdevums nebūtu līdz galam izpildīts, ja mēs īsumā neizklāstītu *Leņina* uzskatus par valsti un revolūciju arī līdz 1917. gadam. Mēs pilnīgi saprātīsim *Leņinu* kā lielāko revolūcijas dialektiķi, ja ņemsim vērā arī revolūcijas sagatavošanas periodu, t. i., līdz 1917. gadam.

* *Leņins* V. I. Raksti, 1. sēj., 294. lpp. Red.

** Turpat, 264. lpp. Red.

*** Turpat. Red.

**** Pēc jaunā stila. Red.

Būtībā *Lenins* sāk ar to pašu cīņu, kas bija jāizcīna *Marksam* I Internacionālē, pret visādiem sīkburžuāziskiem sociālistiem, kas vai nu pilnīgi vienaldzīgi izturējās pret politisko cīņu un valsti, vai arī atzina politisko revolūciju* par patstāvīgu mērķi. Kā *Markss*, tā arī *Lenins* uzskatīja, ka politiskā revolūcija ir tikai līdzeklis sociālistiskās *revolūcijas* īstenošanai. Un, veicot šo cīņu, *Lenins* pasludina nelegālajā presē — atklāti, puslegālajā presē — mazliet tādā kā Ezopa valodā — *nesaudzigu šķiru cīņu kā jebkuras revolūcijas pamatu*.

Mēs jau redzējām, ka viņš, jau no pirmā momenta izvirzīdams sev par mērķi komunistisku revolūciju, pirmām kārtām izvirza politisku cīņu par demokrātiju, s.-d. minimālo programmu. Viņa lozungs — Satversmes sapulce un revolucionārā Pagaidu valdība. Un viņš konsekventi realizē šo līniju līdz pat 1917. gada februārim. 1905. g. 18. janvārī «Vperjod» 4. numurā *Lenins* raksta**: «Krievijas vēsture nonākusi pagrieziena punktā ... Krievijas strādnieku kustība dažās dienās pacēlusies augstākā pakāpē. Mūsu acu priekšā tā izaug par visas tautas sacelšanos ... Revolūciju vēsturē virspusē uzpeld gadu desmitiem un simtiem briestošas pretrunas. Dzīve kļūst nepārasti bagāta. Politiskajā skatuvē kā aktīvs cīnītājs uzņāk masa, kas vienmēr stāv ēnā un ko pavirši vērotāji tāpēc bieži vien ignorē vai pat *nicina*.» Bet, lūk, pienāk arī «revolūcijas pirmā uzvara»*** («Proletarij», 25. X, 1905. g.).**** *Lenins* to apsveic, tomēr «cars ne tuvu vēl nav kapitulējis. Patvaldība nepavismā vēl nav beigusi pastāvēt.»***** «Revolucionārais proletariāts novēdis pie pirmās lielās uzvaras revolūciju pilsētās. Tagad tam jāpaplāšina un jāpadziļina revolūcijas bāze, izplatot to uz laukiem. Pacelt zemniecību līdz brīvības lietas apzinīgai aizsargāšanai, prasīt visnopietnākos pasākumus zemniecības labā, sagatavot lauku kustību, kas kopīgi ar apzinīgo pilsētu proletariātu galīgi sakautu patvaldību, iekarotu pilnīgu un īstu brīvību, — tāds tagad ir Krievijas sociāl-demokrātijas kārtējais uzdevums.»

* Pastāvošās valsts varas gāšanu. *Red.*

** *Lenins* V. I. Raksti, 8. sēj., 83., 84. lpp. *Red.*

*** T. i., carisma zināma piekāpšanās, 1905. g. 17. oktobra manifesta izdošana. *Red.*

**** *Lenins* V. I. Raksti, 9. sēj., 367.—373. lpp. *Red.*

***** Turpat, 367. lpp. *Red.*

«Revolūcija nostājās uz kājām, kad 9. janvārī uzstājās pilsētas strādnieku šķira.

Revolūcija guva pirmo uzvaru, kad visu Krievijas tautu proletariāts sacēlās kā viens vīrs un sadrebināja cara troni, kura dēļ tik neizmērojamu postu pārcietušas visas tautas un visvairāk visu tautu darbalaužu šķiras.

Revolūcija galīgi sakaus ienaidnieku un noslaucīs no zemes virsas asīgainā cara troni, kad strādnieki vēlreiz sacelsies un vedīs sev līdzi arī zemniecību.»*

Leņins ir no tā tālu, lai jau 1905. g. konkrēti uzsāktu runāt par revolūcijas *otro posmu*, kamēr nav panākta pirmā posma pilnīgā uzvara. Tomēr, kad *Leņins* saņem pirmās ziņas par 1917. g. februāra uzvaru, viņš nekavējoties, jau «Vēstulēs no tālienes», izlemj: «revolūcijas ... pirmais posms ... beidzies»**. Bet 1917. gada 4. aprīļa tēzēs viņš jau pasludina pāreju «no revolūcijas pirmā posma, kas ... devīs varu buržuāzijai, — *uz* tās *otro* posmu, kam būs jānodod vara proletariāta un zemniecības trūcīgo slāņu rokās»***.

Taču tajās pašās 1917. g. septembra dienās, kad *Leņins* jau izvirzīja «varas sagrābšanas» lozungu, viņš vēl 6. oktobrī iebilst pret minimālās programmas izmešanu no partijas jaunās programmas projekta: «Mēs nezinām, vai mēs uzvarēsim rīt vai mazliet vēlāk. (Es personīgi sliecos domāt, ka rīt ...) ... Mēs visu to nezinām un *zināt nevarām*. Neviens to *nevar* zināt. Bet tāpēc arī ir smieklīgi aizmest minimālo programmu, kas ir *nepieciešama*, kamēr mēs vēl dzīvojam buržuāziskās iekārtas ietvaros, kamēr mēs vēl neesam sagrāvuši šos ietvarus, neesam realizējuši galveno pārejai uz sociālismu, neesam sakāvuši ienaidnieku (buržuāziju) un pēc sakāves neesam to iznīcinājuši. Tas viss būs — un būs varbūt daudz drīzāk, nekā daudziem liekas (personīgi es domāju, ka tam vajag *sākties rīt*), bet tā vēl nav. Nemiet minimālo programmu politikas laukā. Tā, šī programma, domāta buržuāziskai republikai. Mēs piebilstam, ka neierobežojam sevi ar tās ietvariem, bet tūdaļ pat cīnāmies par augstāka tipa republiku — *Padomju republiku*. Tas mums jāizdara. Uz jauno republiku mums jāiet ar pašaizliedzīgu drosmi un noteiktību, *un mēs*

* *Leņins* V. I. Raksti, 9. sēj., 372., 373. lpp. *Red.*

** Turpat, 23. sēj., 279. lpp. *Red.*

*** Turpat, 24. sēj., 4. lpp. *Red.*

iesim uz to, esmu pārliecināts, tieši tā. Bet minimālo programmu mest projām nekādi nedrīkst, jo, pirmkārt, Padomju republikas vēl nav; otrkārt, nav izslēgta «restaurācijas mēginājumu» iespējamība; tie vispirms ir jāpārdzīvo un jāuzvar; treškārt, pārejot no vecā uz jauno, ir iespējami pagaidu «kombinēti tipi»..., piemēram, gan Padomju republika, gan Satversmes sapulce. *Pārdzīvosim* vispirms visu to, bet pēc tam pagūsim aizmest minimālo programmu.»*

Bet, lūk, Oktobra revolūcija uzvarēja un novembrī un decembrī aptvēra visu armijas un zemniecības masu. *Lenjins* savās tēzēs par Satversmes sapulci (1917. g. 26. XII) drosmīgi pasludina: «Dabiski, ka šās revolūcijas intereses stāv augstāk par Satversmes sapulces formālajām tiesībām... Ikviens tiešs vai netiešs mēginājums jautājumu par Satversmes sapulci aplūkot no formāli juridiskās puses, parastās buržuāziskās demokrātijas ietvaros, neņemot vērā šķiru cīņu un pilsoņu karu, ir proletariāta lietas nodevība un buržuāzijas viedokļa pieņemšana.»** Bet 1918. gada 6. janvārī viņš jau kā Tautas Komisāru Padomes priekšsēdētājs sagatavo VCIK dekārētu par Satversmes sapulces atlaišanu.

Reti kāds vēstures periods 25 gadu laikā (1893—1918) sniedz tik spilgtu dialektikas materiālu kā tas, ko es šeit īsumā minēju. Un vēl nekad nevienam vēsturē nav nācies ar tādu ģenialitāti prast rīkoties ar revolucionāra dialektika prātu un spalvu kā šeit *Lenjina*.

Īsumā vēl izsekosim *Lenjina* uzskatiem par *buržuāziskā perioda valsti*. *Lenjins* pirmais no visiem Krievijas marksistiem ar tādu noteiktību norobežojas no buržuāzijas, kaut arī pašā radikālākajā toreizējā formā (piemēram, no toreiz marksistiskajā aizsargkrāsā esošā *P. B. Strūves*); neviens marksists tik noteikti un konsekventi nerealizē šķiru cīņas prasību kā *Lenjins*, nu kaut vai tajā pašā gandrīz vai pirmajā savā darbā. Viņam jau tad «Krievijas strādnieks ir visu strādājošo un ekspluatēto Krievijas iedzīvotāju vienīgais un dabiskais pārstāvis»***.

Taču man vaicās: jūs gribējāt mums sniegt *Lenjina* uzskatus par valsti, bet sākat stāstīt par to, kā *Lenjins*

* *Lenjins* V. I. Raksti, 26. sēj., 139.—140. lpp. Red.

** Turpat, 339. lpp. Red.

*** Turpat, 1. sēj., 265. lpp. Red.

trakteja *revolūcijas* un vispār *politiskās* jeb *šķiru cīņas* jautājumus. Es nezinu, vai man vēl speciāli jāpaskaidro, ka aplūkojamā periodā *Leņinam* valsts un revolūcijas jautājumi saskan. *Leņinam*, tāpat kā jebkuram revolucionāram marksistam, politiskā cīņa ir *šķiru cīņa par varu*, t. i., par valsts varu. Viņam, kas neatzina nekādu samierināšanos ar carismu, pat nevarēja būt jautājums par kaut kādu šā režīma pārveidošanu konstitucionālā vai tamlīdzīgā iekārtā. Skaidrs, ka viņš runāja tikai par pastāvošās varas gāšanu. Revolūcijas un valsts jautājumi viņam saskan ne tikai tajā nozīmē, ka šie jēdzieni viens otru savstarpēji nosaka, bet [galvenokārt] to pilnīgas vienotības nozīmē. Viņa konkrētais uzskats par revolūciju vienlaikus izraisīja viņa uzskatu par valsti kā par «valstī organizētu šķiru». Raksturīgi, ka pēc vesela «revolucionāra gadsimta» *Leņins pirmais* 1917. gadā sava kapitālā darba nosaukumā ierakstīja vārdus «*Valsts un revolūcija*». Bet tas jau bija laiks, kad Krievijas strādnieku šķirai konkrēti izvirzījās uzdevums uzcelt jaunu valsti. Ja viņš 1922. gadā par padomju valsti runāja kā par *dīžāko vēsturisko izgudrojumu*,* tad izgudrotāja gods, kā mēs vēl redzēsim, neapstrīdāmi un *pīlnigi pieder viņam*. Vai tiešām nav interesanti kaut vai izsekot tai domas attīstības gaitai, kas nenovēršami noveda *Leņinu* pie šā izgudrojuma?

Var iedomāties visu domas nabadzību, kas tai laikā valdīja pašā «progresīvākajā sabiedrības daļā» par valsti un revolūciju, ja *Leņinam* 1894. gadā vajadzēja cīnīties pirmām kārtām ar tamlīdzīgiem spriedelējumiem: «... Vai valsts (lasi: carisms [P. S.]) nevarētu pāriet taisni no vienas pakāpes uz otru, neizdarot pie tam nekādus salto mortale, kas ik uz soļa spokojas pārāk apdomīgajiem filistriem, un neklausot fatālistus (lasi: marksistus [P. S.]), kas vēsturē redz vienīgi tikai liktenīgu kārtību, kuras dēļ trešās kārtas kundzība valstij tikpat neizbēgama, cik neizbēgams cilvēkam vecums vai jaunība? ...»** «Vai tad tiešām valsts patiesi ir kaut kas tik inerts, nevarīgs un bezspēcīgs, ka nespēj ietekmēt savu likteni un grozīt to...?»*** Bet secinājums: «Lūk, šīs neatlaidīgās pārmaiņas valsts dzīvē parasti arī veikli laudis saista ar

* *Leņins* V. I. Raksti, 33. sēj., 261. lpp. Red.

** Turpat, 1. sēj., 318. lpp. Red.

*** Turpat. Red.

sevi un zināmu kārtību, kuru, bez kādām šaubām, varētu nomainīt un vienmēr var nomainīt ar citu, ja citi laudis būs gudrāki un energiskāki, nekā viņi bijuši līdz šim.»* Tagad grūti pat lasīt līdzīgas narodņiku frāzes (pat ja ņemam vērā toreizējās cenzūras apstākļus); bet toreiz tās vēl skaitījās «progresīvs domas virziens». *Leņins* atmet šos spriedelējumus ar pāris vārdiem, ka «...tādas absolūtas muļķības kā griešanās pie «valsts», it kā politiska kārtība nesakņotos ekonomiskajā, neizteiku to, nekalpotu tai»**, vai «Marksists... redz izeju nevis pasaciņās par to, ko «bez šaubām, varētu» veikt laudis, kas nomainītu buržujus (vispirms taču vēl vajag tos «nomainīt», — bet tam nepietiek tikai ar vārdiem vai ar griešanos pie sabiedrības un valsts), bet attiecīgās ekonomiskās kārtības šķiru pretrunu attīstībā... nevar būt citu «nākotnes kīlu» kā vien «ekonomisko šķiru skarbā cīņa»».***

Bet ko runāt par bezpalīdzīgajiem narodņikiem, ja tāds progresīvs cilvēks, kāds 1894. gadā skaitījās «marksists» Strūve, pasludina, ka valsts ir «vispirms *kārtības organizācija*», un par tās pamatpazīmi izvirza tikai piespiedu varu. Nē, viņam atbild *Leņins* (ar Tuļina pseidonīmu), «...valsts pazīme — sevišķa ļaužu šķira, kuras rokās koncentrējas *vara*».****

Taču, ja pievērsīsimies marksisma dzimtenei, Rietumiem, bet it īpaši II Internacionālei, tad tās programma (neraugoties uz aizmirstajiem un tikai 1917. gadā *Leņina* atjaunotajiem Marksa vārdiem) aprobežojās vienīgi ar prasību pēc demokrātijas ar mājienu uz republiku. Bet demokrātija tika saprasta kā pretnostatījums šķiru *valstij* un kā pārēja uz jaunu, bezšķiru sabiedrību, ja ne vien kā pati jaunā sabiedrība. *Leņins* arī šeit ieviesa noteiktu labojumu, kas izpaudās gan šķiriskā viedokļa attiecināšanā uz šo demokrātiju, gan arī nesamierināmā uzskata ieviešanā, demokrātijas kā šķiru mierīgas sadarbības, kompromisa teorijas kritikā.

Pie tam viņš šajā periodā ieviesa vēl jaunu nostādni arī par *zemniecības* šķirisko raksturu. Kā zināms, K. Markss savā «18-jā brīmērā» svārstījās atzīt zemniecību par šķiru, jo zemniekiem kā sīkražotāju slānim [kat-

* *Leņins* V. I. Raksti, 1. sēj., 320. lpp. *Red.*

** Turpat, 319. lpp. *Red.*

*** Turpat, 320.—321. lpp. *Red.*

**** Turpat, 376. lpp. *Red.*

ram] ir identiskas intereses, bet nav [šķiras] interešu kopības;* viņiem ir tikai vietēja rakstura sakari utt. Viņi nav apzinājušies sevi par šķiru un kā bojā ejošs slānis diezin vai sevi par tādu apzināsies. Bet Marks priekšā bija zemniecība, kuras šķiriskās intereses (cīņā pret muižnieku) Eiropā tad jau likās atrisinātas. *Lenins*, kura priekšā Krievijas zemnieki cīnījās par «zemi un brīvi», atbildēja uz jautājumu apstiprinoši. Viņa skatījumā zemnieki — tā ir šķira. (To pašu atbildi, bez šaubām, viņš dod arī 1922. gadā.) Ar šo priekšnoteikumu viņš arī uzsāk pirmsrevolūcijas Krievijas analīzi.

«[Sociāldemokrātijas] Divās taktikās [demokrātiskajā revolūcijā]» (1905. g. jūlijs) *Lenins* jau konkrēti pieiet jautājumam par varu, jo «...partijai, kas spraudusi sev mērķi gāzt valdību, nepieciešami jāpadomā, kādu valdību likt vecās, gāzamās valdības vietā»**. Viņš turpat drosmīgi atbild uz izvirzīto jautājumu: *proletariāta un zemniecības diktatūru*. Tālāk mēs redzēsim, ka šī nav tā proletariāta un vistrūcīgākās zemniecības diktatūra, kā mēs to saprotam pēc 1917. g. Pirmsoktobra jēdziens izriet no buržuāziskās revolūcijas uzdevumiem.

Bet kādi ir tuvākie mērķi un ceļi uz revolūcijas uzvaru? Arī uz to *Lenins* atbild noteikti: ne tikai iekarot atsevišķas piekāpšanās, bet arī pašu patvaldības cietoksnī, «bet mēs ar to nebūt negribējām teikt, ka patvaldība var krist vienīgi no pareiza aplenkuma vai organizētā triecienuzbrukuma. Tāds uzskats būtu nejēdzīgs doktrinārisms. Gluži otrādi, ir pilnīgi iespējams un vēsturiski daudz vairāk ticams, ka patvaldība kritis no kāda to stihiisko eksploziju vai neparedzēto politisku sarežģījumu spiediena, kuri pastāvīgi draud no visām pusēm. Bet neviena politiska partija, ja tā negrib ieslīgt avantūrismā, nevar plānot savu darbību, paļaujoties uz tādām eksplozijām un sarežģījumiem» («*Iskra*», 1901. g. maijs).***

Tajās pašās «Divās taktikās» *Lenins* turpina: «Demokrātiskais apvērsums Krievijā ir revolūcija, kas pēc savas sabiedriski ekonomiskās būtības ir buržuāziska. Nepietiek, ja šo pareizo marksistisko tēzi vienkārši atkārto. To

* Marks K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 513., 514. lpp. Red.

** *Lenins* V. I. Raksti, 9. sēj., 8. lpp. Red.

*** Turpat, 5. sēj., 11., 12. lpp. Red.

jāprot saprast un jāprot lietot politiskajos lozungos.»* «Demokrātiskais apvērsums ir buržuāzisks. Vispārējas zemes pārdalīšanas jeb zemes un brīvības lozungs, — šis visvairāk izplatītais nomāktās un tumšās, bet kaislīgi gaismu un laimi meklējošās zemnieku masas lozungs ir buržuāzisks. Bet mums, marksistiem, jāzina, ka nav un nevar būt cita ceļa uz proletariāta un zemniecības īsto brīvību kā vien buržuāziskas brīvības un buržuāziska progresā ceļš. Mēs nedrīkstam aizmirst, ka tagadējā laikā nav un nevar būt cita līdzekļa tuvināt sociālismu kā vien pilnīga politiska brīvība, demokrātiska republika, kā vien proletariāta un zemniecības revolucionāri demokrātiskā diktatūra.»** «Visas tautas un jo sevišķi zemniecības priekšgalā — par pilnīgu brīvību, par konsekventu demokrātisku apvērsumu, par republiku! Visu darbaļaužu un ekspluatēto priekšgalā — par sociālismu! Tādai patiesībā jābūt revolucionārā proletariāta politikai...»***

Mēs redzam, kā *Leņins* katrā tuvojošās un attīstījušās revolūcijas stadijā konkrētizē arī revolūcijas uzdevumus. Viņa stiprā puse ir tā, ka viņš, no vienas puses, nekad neizlaiž no redzesloka revolucionārās cīnas šķirisko raksturu, novērtējot revolucionārās šķiras lomu un nozīmī attiecībā pret visām pārējām šķirām un sevišķi attiecībā pret valdošo šķiru, t. i., pret valsti, no otras puses, ka viņš uzmanīgi seko «katram šīs cīnas solim», «sevišķi tai pārējot nō vienas formas citā». Tā arī ir viņa revolucionārās dialektikas būtība, ar ko viņš sakauj visus savus jebkuras nometnes pretiniekus, kas izlaiž no redzesloka šos momentus un tāpēc zaudē elastību, nosakot taktiku, t. i., politisko uzvedību. Piem., viņa pretinieki no narodņikiem — utopistiem vēl 1894. g., t. i., vēl ilgi pirms revolūcijas, raksta: «Pašlaik mēs pārdzīvojam ārkārtīgi svarīgu vēsturisku procesu — ... veidošanās procesu. Mūsu acu priekšā norisinās pārstāvju izlase un notiek jauna sabiedriskā spēka organizēšana, kurš gatavojas pārvaldīt dzīvi.»**** Bet *Leņins* viņiem atbild ar vienkāršu jautājumu: «Vēl tikai «gatavojas»? Bet kas tad «pārvalda»? Kāds cits «sabiedriskās spēks»?... Vai varbūt «tauta», darbaļaudis?... Un pie tam arvien vēl teikt: «gatavojas pār-

* *Leņins* V. I. Raksti, 9. sēj., 84. lpp. Red.

** Turpat, 85. lpp. Red.

*** Turpat, 87. lpp. Red.

**** Turpat, 1. sēj., 316. lpp. Red.

valdīt»?! Nē, šis spēks jau sen «sagatavojies», jau sen «pārvalda»...»* utt. Bet, kad starp sociāldemokrātiem atskan balsis, ka «*Iskra*» atkāpjas no šķiras viedokļa, jo censas vērot «visas liberāļu neapmierinātības un protesta izpausmes», vai ka «mūsu patvaldība ir buržuāzijas patvaldīgā kundzība» utt., tad *Leņins*, gluži otrādi, viņiem asi atbild, ka «visi šie sociālisti aizmirst, ka tikai zināmos apstākļos un tikai ar zināmām mantīgo šķiru interesēm sakrit patvaldības intereses un turklāt bieži nevis ar visu šo šķiru interesēm vispār, bet ar atsevišķu tās slāņu interesēm. Citu buržuāzijas slāņu intereses, kā arī *visas* buržuāzijas, visas kapitālisma attīstības vispār plašāk saprastās intereses nenovēršami rada patvaldībai liberālu opozīciju... Lai to noteiktu, nepieciešams sīkumos zināt šo situāciju, uzmanīgi vērot jebkāda sabiedriska slāņa visas un visādas sadursmes ar valdību.»** Tā *Leņins* raksta «*Iskrā*» 1902. g. 1. februārī («Politiskā agitācija un «šķiras viedoklis»»). Atsaucoties uz «*Kom. manifesta*» vārdiem, ka «...komunisti visur atbalsta katru revolucionāru kustību pret pastāvošo... iekārtu»***, viņš pabeidz rakstu ar visai konkrētu padomu: «Tikai neaizmirsim, — lai mudinātu uz priekšu otru, vienmēr jātūr roka uz šā otru pleca. Proletariāta partijai jāprot satvert katru liberāli tieši tai brīdī, kad viņš ir sagatavojies pavirzīties par vienu collu, un piespiest viņu pavirzīties par vienu aršīnu. Bet, ja viņš iespītēsies, — mēs iesim uz priekšu bez viņa un pāri viņam.»****

Tik apbrīnojami skaidri *Leņins* raksta vēl vienā savā darbā «*Krievijas sociāldemokrātu uzdevumi*»*****, kas sakrastīts 1897. gadā un ir viens no labākajiem pirmsrevolūcijas perioda darbiem. Tur meistariski izklāstīts, kā nesaraujami saistīt sociālistisko un demokrātisko darbu, tā ka var tikai dot padomu uzmanīgi to pārlasīt. «Norādīdami uz to vai citu opozicionāru grupu solidaritāti ar strādniekiem, sociāldemokrāti vienmēr izcels strādniekus, vienmēr noskaidros šās solidaritātes pagaidu un relatīvo raksturu, vienmēr uzsvērs proletariāta šķirisko norobežotību, kurš rīt var būt pretinieks saviem šodienas sabiedrotajiem...

* *Leņins* V. I. Raksti, 1. sēj., 316.—317. lpp. Red.

** Turpat, 5. sēj., 304. lpp. Red.

*** *Markss K., Engelss F.* Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 143. lpp. Red.

**** *Leņins* V. I. Raksti, 5. sēj., 307. lpp. Red.

***** Turpat, 2. sēj., 287.—312. lpp. Red.

Vienīgi starp viņu un absolūtismu nav iespējami kompromisi, *vienīgi* strādnieku šķirā demokrātisms var atrast piekritēju bez ierunām, bez nenoteiktības, bez raudzīšanās atpakaļ.»* Viņš skaidri pierāda, ka «...sociālistiskās un demokrātiskās darbības savienošana vienā veselā, vienotā *proletariāta šķiras cīņā* nevis vājina, bet stiprina demokrātisko kustību un politisko cīņu, tuvinādama to tautas masu reālajām interesēm...»**. Bet pašu «politisko cīņu» «sociāldemokrāti... izprot... daudz plašāk nekā veço revolucionāro teoriju pārstāvji»***. Parādīdams, kāda milzīga nozīme būtu, piem., «Cīņas savienībai», kas apvieno vismaz lielākos Krievijas strādnieku kustības centrus, viņš turpina: «Bet jau priekšlaikus prātot, kādus līdzekļus izvēlēsies šī organizācija, lai dotu izšķirīgu triecienu absolūtismam, vai tā uzskatīs par labāku, piemēram, sacelšanos, masu politisko streiku vai citu strauja uzbrukuma panēmienu, — prātot par to priekšlaikus un izlemt šo jautājumu šobrīd būtu tukšs doktrinārisms... Jo jautājuma atrisināšana ir atkarīga... vārdu sakot, no tūkstoš apstākļiem, ko priekšlaikus uzminēt ir gan neiespējami, gan veltīgi.»****

Nesaudzīga šķiru analīze Krievijas apstākļos tikai stiprina *Leņinu* viņa noraidošajā attieksmē pret krievu buržuāziju; bet tajā pašā laikā viņam arvien vairāk un vairāk briest doma par zemniecības objektīvi revolucionāro lomu, kamēr nav sasniepts tās pamatintereses — zemes interešes atrisinājums. Vienlaikus *Leņinam* briest plašāks agrārās revolūcijas lozungs: no [zemes] nogriezumu un citu feodālisma palieku likvidēšanas viņš pāriet uz zemes nacionālizāciju un zemniecības rīcības atbalstīšanu, ieskaitot pat muižnieku zemes konfiskāciju. Bet, kad aiz s.-d. taktikas «tīrības» iegansta paceļas balsis pret tādu proletariāta un zemniecības savienību un pret piedalīšanos revolucionārajā pagaidu valdībā (tieši tajā vidē, kas tagad slēdz koalīciju ne vien ar buržuāziju, bet ar ko vien pagadās, — lai tikai nebūtu ar komunistiem), viņš viņiem pierāda, ka «...buržuāzija nav spējīga novest līdz galam demokrātisko revolūciju, bet zemniecība ir spējīga novest revolūciju līdz galam, un mums tai visiem spēkiem šai

* *Leņins V. I. Raksti*, 2. sēj., 298. lpp. Red.

** Turpat, 301. lpp. Red.

*** Turpat, 302. lpp. Red.

**** Turpat, 304.—305. lpp. Red.

darbā jāpalīdz»*. (Skat. «Divas taktikas», 1905. g. jūlijs.)

Viņš drosmīgi pasludina lozungu par proletariāta piedalīšanos revolucionārajā pagaidu valdībā ar zemniecību («Vperjod», 1905. g. 30. martā). «Protams, mēs nebūt nedomājam apgalvot, ka mūsu piedalīšanās revolucionārajā pagaidu valdībā nenes sev līdzi nekādu briesmu sociāldemokrātijai. Nav un nevar būt tādas cīnas formas, tāda politiskā stāvokļa, kas nenestu sev līdzi briesmu.»** Bet «nepārspilējet šās piedalīšanās briesmas, ar kurām pilnīgi var tikt galā mūsu organizētais proletariāts. Revolucionārās proletariāta un zemniecības diktatūras mēneši veiks vairāk nekā gadu desmiti mierigas, notrulinošas politiskā sastīnguma atmosfēras.»***

Pa tādu ceļu *Leņins* nonāca līdz savai pravietiskajai formulai: «*Proletariātam jānoved līdz galam demokrātiskais apvērsums, pievienojot sev zemniecības masu, lai ar spēku salauztu patvaldības pretošanos un paralīzētu buržuāzijas svārstīšanos. Proletariātam jāveic sociālistiskais apvērsums, pievienojot sev iedzivotāju pusproletārisko elementu masu, lai ar spēku salauztu buržuāzijas pretošanos un paralīzētu zemniecības un sīkburžuāzijas svārstīšanos.*»**** («Divas taktikas», 1905. g. jūlijs.)

Polemikā ar meņševikiem *Leņinam* tad vēl nācās nodarboties ar diktatūras jēdzienu. Meņševiki viņu apvainoja, ka viņš «nemanāmā veidā samainījis jēdzienus: revolūcija un diktatūra»*****. *Leņins* atbildēja, ka [tad], kad revolūcija jau kļuvusi par neapšaubāmu spēku, kad to «atzīst» arī liberāli, kad valdošās šķiras ne tikai redz, bet arī jūt apspiesto masu neuzvaramo spēku, — tad viss jautājums — gan teorētiķiem, gan arī praktiskajiem vadītājiem — tiek novests līdz *revolūcijas precizai definēšanai*. *Leņins* min («Divās taktikās») Mēringa secinājumus no Marks raksta par 1848. g.: «Ko tad saka mums šie Marks vārdi? Ka revolucionārai pagaidu valdībai *jārīkojas* diktatoriski...; — ka šās diktatūras uzdevums iznīcināt veco institūtu atliekas... Treškārt, no šiem vārdiem secināms,

* *Leņins* V. I. Raksti, 9. sēj., 74. lpp. Red.

** Turpat, 8. sēj., 267. lpp. Red.

*** Turpat, 269. lpp. Red.

**** Turpat, 9. sēj., 74. un 77. lpp. Red.

***** Turpat, 95. lpp. Red.

ka Markss šaustīja buržuāziskos demokrātus par «konstucionālām ilūzijām» revolūcijas un atklāta pilsoņu kara laikmetā.* Viņš beidz ar Marksā vārdiem: «Kāda jēga būs no vislabākās dienas kārtības un vislabākās konstitūcijas, ja vācu valdības pa to laiku dienas kārtībā jau būs likušas durkli?»** «Bet ja nu tāda situācija radusies, ja nu durklis tiešām nostājies politiskās dienas kārtības priekšgalā, ja izrādījies, ka sacelsanās nepieciešama un neatliekama,» secina *Lenins*, «...īsti revolucionārai šķirai tad tieši jāizvirza diktatūras lozungs.»*** Taču, izrunājot vārdu «diktatūra», *Lenins* aizrāda, ka šī nav tā proletāriāta diktatūra, kas iznīcina šķiras. Tā ir pirmā posma diktatūra, kuras mērķis sasaukt Satversmes sapulci, konfiscēt muižnieku zemi un ieviest 8 stundu darba dienu. *Lenins* to uzsver vairākas reizes, piem., arī sakarā ar «Parīzes Komūnu» («Proletarij», 1905. g. 4. jūlijā). Viņš to tā arī nosauc: «...proletāriāta un zemniecības revolucionārā demokrātiskā diktatūra»****.

Pie diktatūras jēdziena *Lenins* atgriežas 1906. g. martā polemikā ar Blanku [avīzē] «Naša žīzņ»*****: «Diktatūra nozīmē — ņemiet to reiz par visām reizēm vērā, Kizeveteru, Strūves, Izgojevu kungi un Ko — neaprobežotu varu, kas balstās nevis uz likumu, bet uz spēku. Pilsoņu kara laikā katra uzvarējusī vara var būt tikai diktatūra. Bet lieta tāda, ka mēdz būt mazākuma diktatūra pār vairākumu, policejiskas saujiņas diktatūra pār tautu, un mēdz būt tautas milzīgā vairākuma diktatūra pār varmāku, laupītāju un tautas varas uzurpatoru saujiņu.»***** Un tālāk *Lenins* raksturo 1905. g. «revolucionārā viesuļa periodu»: «...«viesuļa» periodā lietoja dažas īpatnējas... [tautas vēstures] jaunrades metodes... Lūk, svarīgākās no šīm metodēm: 1) *tauta «sagrābji» politisko brīvibu*, — politiskā brīvība tiek realizēta bez jebkādām tiesībām un likumiem un bez jebkādiem ierobežojumiem (sapulču brīvība..., preses, biedrošanās, kongresu utt. brīvība);

* *Lenins* V. I. Raksti, 9. sēj., 102. lpp. Red.

** Turpat. Red.

*** Turpat, 102.—103. lpp. Red.

**** Turpat, 110. lpp. Red.

***** «Naša žīzņ» — radikālās buržuāzijas aprindu orgāns («no kadetiem pa kreisi») no 1904. gada rudens līdz 1905. gada beigām. R. M. Blanks — publicists liberalis.

***** *Lenins* V. I. Raksti, 10. sēj., 183. lpp. Red.

2) tiek radīti jauni *revolucionārās varas* orgāni — strādnieku, zaldātu, dzelzceļnieku, zemnieku deputātu padomes, jauni varas orgāni uz laukiem un pilsētās u. t. jpr., u. tml. Šos orgānus radīja vienīgi *revolucionārie* iedzīvotāju slāni, tie tika radīti ārpus jebkādiem likumiem un normām pilnīgi revolucionārā celā... Tie beidzot bija tieši *varas* orgāni, kaut arī pēc sava sastāva un darbības vēl ļoti embrionāli, stihiski, neizveidoti, izplūduši... Jā, tie, bez šaubām, bija jaunās, tautas vai, ja gribat, revolucionārās valdības dīgļi. Pēc sava sociāli politiskā rakstura tā bija tautas revolucionāro elementu diktatūras dīglis... Iepriekš aprakstītie varas orgāni bija diktatūra dīgļa stāvoklī, jo šī vara neatzina *nekādu* citu varu un *nekādu* likumu, *nekādu* vienalga no kā izrietošu normu. Neaprobežota, ārpus likuma stāvoša, vārda vispilnīgākā nozīmē uz spēku balstīta vara, — tā arī ir diktatūra.»*

Bet *Lenins* nemīl minējumus: «Ja vien piedzīvosim īstū revolūcijas uzvaru, mums būs arī jauni rīcības veidi, kas atbilst pēc pilnīga sociālistiska apvērsuma tiecošās strādnieku šķiras partijas raksturam un mērķiem.»**

Es sīki neapstāšos pie revolūcijas sākuma perioda tālākās gaitas un aprobežošos ar īsu atsauci uz *Lenina* apsvērumiem par valsti 1917. gada priekšvakarā («Social-Demokrat», 1915. g. 23. augustā) sakarā ar lozungu «Eiropas Savienotās Valstis». Šis raksts*** jau gatavots vispasaules revolūcijas gaidās. Tad tika izteiktas bažas, ka tāds lozungs**** aizēnos vai vājinās sociālistiskās revolūcijas lozungu, un *Lenins* atbild: «Politiski pārveidojumi patiesi demokrātiskā virzienā un jo vairāk politiskas revolūcijas nekādā gadījumā, nekad un nekādos apstākļos nevar ne aizēnot, ne vājināt sociālistiskās revolūcijas lozungu. Gluži otrādi, tie vienmēr to tuvina, paplašina tās bāzi, ievelk sociālistiskajā cīņā jaunus sīkburžuāzijas un pusproletārisko masu slāņus. Bet, no otras puses, politiskas revolūcijas ir nenovēršamas sociālistiskās revolūcijas gaitā, kuru nevar uzskatīt par vienreizēju aktu, bet kura jāuzskata par vētrainu politisku un ekonomisku

* *Lenins* V. I. Raksti, 10. sēj., 207.—208. lpp. Red.

** Turpat, 9. sēj., 39.—40. lpp. Red.

*** Raksts «Par Eiropas Savienoto Valsfu lozungu». Red.

**** Lozungs par Eiropas Savienoto Valstu nodibināšanu demokrātisku revolūciju celā. Red.

satricinājumu, visasākās šķiru cīnas, pilsoņu kara, revolūciju un kontrrevolūciju laikmetu.»*

Bet tajā pašā rakstā mēs sastopam jau arī jaunu *Leņina* domu. «Kā patstāvigs lozungs pasaules Savienoto Valstu lozungs tomēr nez vai būtu pareizs, pirmkārt, tāpēc, ka tas saplūst ar sociālismu; otrkārt, tāpēc, ka tas varētu radīt nepareizu interpretāciju par sociālisma uzvaras neiespēju vienā zemē un par tādas zemes attiecībām pret pārējām. Ekonomiskās un politiskās attīstības nevienmērība ir neapstrīdams kapitālisma likums. No tā jāsecina, ka iespējama sociālisma uzvara pirmajā sākumā nedaudzās vai pat vienā atsevišķi nēmītā kapitālistiskā zemē. Sās zemes uzvarējušais proletariāts, ekspropriējis kapitālistus un noorganizējis savā zemē sociālistisku rāzošanu, nostātos pret pārējo, kapitālistisko pasaulli, saistot pie sevis citu zemju apspiestās šķiras, rosinot tajās sacelšanos pret kapitālistiem, uzstājoties nepieciešamības gadījumā pat ar militāru spēku pret ekspluatētāju šķirām un viņu valstīm... Bez apspiestās šķiras, proletariāta, diktatūras nav iespējama šķiru iznīcīnāšana. Bez vairāk vai mazāk ilgas, sīvas sociālistisko republiku cīnas pret atpalikušām valstīm nav iespējama brīva nāciju apvienošanās sociālismā.»***

Taču *Leņina* uzskats par revolūcijas uzdevumiem nebūtu pilnīgs, ja šeit neiemīnētos par revolūcijas apbrūnošanu. Pie šā temata viņš atgriežas ne vienu reizi vien. Es neatrodu, ka viņš šajā periodā būtu devis tiešu norādījumu risināt buržuāzijas atbrūnošanas uzdevumus, bet jautājumu par «tautas», t. i., proletariāta un zemniecības apbrūnošanu revolucionāras armijas formā viņš izvirza vairākkārt. 1905. gada 13. jūlijā («Proletarij»: «Revolūcija māca») *Leņins* raksta: «Mēs šo jautājumu vienmēr esam izvirzījuši un izvirzām tieši, nevis «abstrakti», bet uz konkrēta pamata, dažādi atrisinot to 1897., 1902. un 1905. gadā.»**** Bet vēl tā paša gada 27. jūnijā («Rev. armija» utt.) viņš raksta: «Dumpji — demonstrācijas — ielu kaujas — revolucionārās armijas pulki, — tādi ir tautas sacelšanās attīstības posmi. Tagad beidzot mēs esam no-

* *Leņins* V. I. Raksti, 21. sēj., 299. lpp. Red.

** Turpat, 302. lpp. [Ar jēdzienu «atpalikušās valstis» te domātas kapitālistiskās valstis, kur valda reakcionāri spēki.] Red.

*** Turpat, 9. sēj., 120.—121. lpp. Red.

nākuši arī pie pēdējā posma... Revolucionāra armija nepieciešama tāpēc, ka tikai *ar spēku* var atrisināt lielos vēsturiskos jautājumus, bet *spēka organizācija* tagadējā cīnā ir militāra organizācija. Un bez patvaldības militārā spēka atliekām ir vēl kaimiņu valstu militārais spēks, no kurām jau lūdz atbalstu Krievijas brūkosā valdība...»* Trīsdaļīgā formula — bruņotā sacelšanās, revolucionārā armija, revolucionārā pagaidu valdība — kļuva par revolucionārās s.-demokrātijas lozungu demokrātiskajā revolūcijā, ko pārdzīvojam.**

Neuzskatu par lieku vēl atzīmēt *Leņina* uzskatu šajā periodā par *padomju lomu* pēc 1905. gada pieredzes. «Soc.-Demokrātā» (Nr. 47, 1915. g. 13. X) *Leņins* uzmetā dažas tēzes sakarā ar «...aktuāliem sociāldemokrātiskā darba jautājumiem»***. Viņš tajās raksta: «... «Satversmes sapulces» lozungs kā patstāvīgs lozungs ir nepareizs, jo *tagad* viss jautājums ir par to, kas to sasaiks... Vispareizākie ir «triju valzivju» lozungi (demokrātiska republika, muižnieku zemes konfiskācija un 8 stundu darba diena), pievienojot vēl... aicinājumu uz strādnieku starptautisku solidaritāti cīnā par sociālismu, par karajošo valdību revolucionāru gāšanu un pret karu.»**** «Tuvākās revolūcijas sociālais saturs Krievijā var būt tikai proletariāta un zemniecības revolucionāri demokrātiskā diktatūra. Revolūcija Krievijā nevar uzvarēt, nenogāžot monarhiju un dzimtkungus muižniekus. Bet nogāzt viņus nevar, ja zemniecība neatbalsta proletariātu.»*****

Un turpat tālāk *Leņins* formulē arī nākamo strādnieku deputātu padomju lomu: «Strādnieku deputātu padomes u. tml. iestādes jāuzskata par sacelšanās orgāniem, par revolucionārās varas orgāniem.»*****

Es nezinu, vai *Leņinam* toreiz radās doma par iespēju, ka «pirmā zeme», par ko viņš runāja augstāk, varētu būt Krievija. Viņš pats vāca materiālus savam darbam par valsti un revolūciju, ko viņš uzrakstīja pēc tam, 1917. g. augustā un septembrī. Taču, kad viņš Šveicē saņēma

* *Leņins* V. I. Raksti, 8. sēj., 513.—514. lpp. Red.

** Turpat, 9. sēj., 149., 161., 177., 181., 185. lpp. Red.

*** Turpat, 21. sēj., 356. lpp. Red.

**** Turpat. Red.

***** Turpat, 357. lpp. Red.

***** Turpat. Red.

pirmās ziņas par Februāra revolūciju un par strādnieku, zaldātu un zemnieku deputātu padomju uzvaru, viņš tūlīt pat varēja pasludināt: *Padomju republika — tā ir proletariāta diktatūras forma sociālisma realizēšanai*. Bet, kad Oktobra revolūcija pārtrauca viņa teorētisko darbu par «valsti un revolūciju», viņš no visas sirds pēcvārdā ierakstīja: «... patīkamāk un lietderīgāk «revolūcijas pieredzi» realizēt nekā par to rakstīt.»*

III NODAĻA

PĀREJA NO KARA KOMUNISMA UZ JAUNO EKONOMISKO POLITIKU. STRĀDΝIEKU UN ZEMΝIEKU VALSTS NOSTIPRINĀŠANĀS

PRIEKŠVĀRDS

Ja revolūcijas uzbrukuma posma uzdevumi bija samērā viegli saprotami un tā saucamā kara komunisma posms tikai sākumā sastapa šādu tādu svārstīšanos starp komunistiem, tad atkāpšanās posma — nepa posma uzdevumi izraisīja vislielākās šaubas. Un tajā laikā, kad Ķējins vai nu atstāja bez atbildes, vai arī kā nenopietnus viegli atspēkoja visus Kautska un viņa s.-d. un buržuāzisko piebalso-tāju teorētiskos iebildumus,** atkāpšanās posmā viņš atkal un atkal atgriežas pie šā jautājuma, parādot, cik nepamatoti un aplami ir visādu «īstu» un pārgērbutu marksistu argumenti par to, ka Padomju Krievijā tūlīt pēc ekonomiskās piekāpšanās mūsu šķiras ienaidnieku priekšā esot nepieciešama, tā sakot, arī politiskā piekāpšanās.

Viss, ko šajā sakarā savos rakstos un runās teicis Ķējins, attiecas uz pašām nopietnākajām viņa teorētiskajām un praktiskajām domām sakarā ar padomju varu un darbalaužu valsti vispār. Ja pati *ekonomiskā* atkāpšanās [tajā] momentā, kad visi pretinieki gaidīja no mūsu revo-

* Ķējins V. I. Raksti, 25. sēj., 452. lpp. Red.

** T. i., iebildumu pret sociālisma uzvaras iespēju Krievijā. Red.

lūcijas 1793. gada pagrieziena* atkārtošanos, visus pārsteidza ar savu drosmi, tad vēl lielāku iespaidu vajadzēja atstāt tam vieglumam un pārliecībai, ar kādu Ķeņins izlēma jautājumu *par atteikšanos no politiskās piekāpšanās*. Un, tā kā mēs tagad runājam par ļēninismu — bet jāatzīmē, ka šis termins mums rodas tikai nepa posmā, jo tieši te sevišķi izteikti jaušamas tās īpatnības, ko Ķeņins un Oktobra revolūcija ieviesa marksismā —, tad Ķeņina domas par valsti sakarā ar nepu jāuzskata par vienu *no raksturigākajām ļēninisma pamatiezīmēm*.

Rakstā par Ķeņina nāvi** izteikta doma, ka «Marksa perioda tūkstoša» pāreja «Ķeņina laikmeta miljonos» iezīmēja pāreju no marksisma uz ļēninismu un ka tādējādi ļēninisms nav nekas cits kā XX gadsimta, t. i., proletārisko revolūciju gadsimta marksisms; ka ļēninisms — tā ir Marksā domu novešana līdz logiskam galam un to īstenošana dzīvē *jau proletārisko revolūciju laikmeta un procesa apstākļos*. Attiecībā uz jautājumu par valsti galvenā loma ir jau augstāk minētajam jautājumam par ekonomikas un politikas, bāzes un virsbūves savstarpējām attiecībām, jautājumam par strādnieku un zemnieku savienību, jautājumam par revolūciju un reformu, nacionālajam jautājumam un, visbeidzot, jautājumam par valsti un komunistisko partiju sakarā ar jautājumu par valsts pārvaldi vispār. Visus šos jautājumus mums vajadzēs iztirzāt sīkāk.

Ja revolūcijas *pirmajā* un *otrajā* posmā Ķeņins jautājumā par valsti gandrīz vai vienīgi risināja *varas* un *tās struktūras problēmas* (tās centrālo un vietējo orgānu uzņīvi), tad *trešais* posms daļēji no jauna izvirza *varas problēmu*, bet vēl lielākā mērā *valsts pārvaldes problēmas*. Tas pilnīgi dabiski izriet no revolūcijas gaitas un Ķeņina paraduma vienmēr izvirzīt sev konkrētus uzdevumus. *Līdz* 1917. gada *oktobrim* tās pamatā bija teorētisks jautājums, kura risinājums pabeigts kapitālajā darbā «*Valsts un revolūcija*». Tas bija principiāls revolucionāri marksistisks darbs, ko pārbaudīja un apstiprināja Oktobra revolūcija. Kad jaunā vara kļuva par faktu, tai vairs, taisnību sakot, nebija vajadzīga teorētiska aizsardzība savā mājā, bet

* Sk. 77. piezīmi. Red.

** Sk. «Правда», № 22, 27 января 1924 г. «Наш Ильич». [Sk. šā sēj. 128.—131. lpp. Red.]

tikai, kā saka, ārējā frontē (pret Kautski u. c.). *Otrs* posms jau veltīts *jaunās varas aizsardzībai ar durkli dažādās frontēs un aģitācijai* citu zemju, sevišķi rietumvalstu *strādnieku masu* vidū. Toties otrajā posmā pastiprināti tiek veidoti varas *orgāni* centrā un uz vietām, un šī struktūra nostiprināta [KSFPR] konstitūcijā un [Padomju valsts] dekrētos. Valsts pārvaldei vai nu nemaz netiek veltīta uzmanība, vai arī tā veidojas [ielā mērā] tīri stihiski, t. i., pārņemot veco birokrātisko aparātu «tajā pašā neiespējamajā, nepiekļājīgajā pirmsrevolūcijas veidā». Visi reorganizācijas mēģinājumi bez iepriekšējas sagatavošanās, neraugoties uz šķietami grandioziem plāniem, izjūk; no pietns darbs šajā jomā, protams, nav iespējams, kamēr visi atbildīgie spēki aizņemti dažādās frontēs. Tieki radīta vai, pareizāk sakot, pārtverta vecā teorija, ka «braukšanas laikā nedrīkst mainīt šoferi» utt.

Pilnīgi citāds raksturs ir *trešajam posmam*. Tas ir *atkāpšanās* posms uz jauno ekonomisko politiku (neps). Un, lai cik tas dīvaini arī nebūtu, šī it kā tīri ekonomiskā atkāpšanās — jo politiskā piekāpšanās nav paredzama — piesaista *Leņina* uzmanību vismaz tādā pašā mērā, ja ne vairāk, *politiskajiem jautājumiem*, t. i., valstij un visam, kas ar to saistīts. Sākdamās ar piekāpšanos «ārējam» ienaidniekam, ārzemju kapitālistiem — koncesionāriem, — piekāpšanās, kas līdz šīm lielā mērā palikusi uz papīra, t. i., neizmantota, — atkāpšanās galvenokārt koncentrējas uz iekšējo piekāpšanos — [piekāpšanos] zemniecībai. Es šeit nepakavēšos pie jautājuma ekonomiskās puses. Taču man jāuzsver, ka pašam *Leņinam* abas šīs puses arvien vairāk un vairāk savijas un saplūst, kas, protams, nav gadījuma rakstura sekas tam, ka *Leņins* pēdējā laikā mums devis gandrīz vienīgi tikai runu un referātu pierakstus, bet nevis patstāvīgus, viengabalainus darbus. Tāda jau ir revolūcijas gaita.

Ar kuru momentu mums *sākt trešo posmu*? Grūti precīzi noteikt, kad *Leņinam* pirmoreiz radās doma par ekonomisko atkāpšanos. Ir norādījumi par to, ka par tādu varbūtību viņš sācis domāt jau 1920. gada sākumā, raksts par pārtikas nodokli publicēts 1921. gada pavasarī*, referāts par koncesijām bija 1920. gada decembrī**, un dis-

* *Leņins* V. I. Raksti, 32. sēj., 298.—332. lpp. *Red.*

** Turpat, 31. sēj., 411.—431. lpp. *Red.*

kusija par arodbiēdrībām arī sākās 1920. gada rudenī. Tāpēc arī mēs trešo posmu sākam no 1920. gada beigām. Parasti to saista ar Kronštates notikumiem.*

Jautājumā par *padomju varas problēmu* Ļeņins joprojām ir iepriekšējais dialektiķis, kas katrā konkrētajā momentā pamatā liek *attiecīgās vides šķiru sastāva analīzi*. Jo tā taču ir viņa teorija, ka šķiru cīņa turpinās arī pēc proletariāta uzvaras, tikai citiem līdzekļiem, kas tika ietverta Trešās — Komunistiskās Internacionāles tēzēs. Tāpēc viņš katru reizi vispirms noskaidro jautājumu, ar kādām šķirām mums ir darīšana. Tā, politiskās izglītības darbinieku otrajā kongresā un partijas XI kongresā viņš sevišķi uzsvēr, ka mums, pastāvot nepam, ir trīs šķiru spēki: proletariāts, zemniecība un kapitālisti. Kāda tad ir šo spēku nozīme attiecībā pret padomju varu un padomju varas nozīme attiecībā pret viņiem? Tātad vispirms tiek izvirzīts *jautājums par valsts varas šķirisko pamatu*.

Jau 1920. g. 2. oktobra runā (KKJS III kongress) mēs lasām: «Nebija grūti padzīt caru — tam bija vajadzīgas tikai dažas dienas. Nebija visai grūti padzīt muižniekus — to varēja izdarīt dažos mēnešos, ne visai grūti ir padzīt arī kapitālistus. Bet iznīcināt šķiras ir nesalīdzināmi grūtāk; vēl joprojām palicis iedalījums strādniekos un zemniekos... Tātad proletariāta cīnas uzdevums ar to vien vēl nav pabeigts, ka mēs esam nogāzuši caru, padzinuši muižniekus un kapitālistus, bet to pabeigt ir tās iekārtas uzdevums, kuru mēs saucam par proletariāta diktatūru. Šķiru cīņa turpinās; tā tikai mainījusi savas formas. Tā ir proletariāta šķiras cīņa par to, lai nevarētu atgriezties vecie ekspluatatori, lai tumšās zemniecības sadrumstalotā masa apvienotos vienā savienībā [ar strādnieku šķiru]. Šķiru cīņa

* Kronštatē 1921. gada 1. martā sākās uzstāšanās pret boļševiķiem, kas pārauga dumpī pret padomju varu. Nemiernieki par savu priekšnieku iecēla generāli Kozlovski un izvirzīja prasības: vārda un preses brīvība visām oportūnistiskajām partijām, [pretpadomju] sapulču un «zemnieku apvienību» brīvība, [Petrogradas] gubernas bezparteiskojos konferences sasaukšana [padomes pārvēlešanām], politnodaļu likvidēšana, komunistisko vienību⁷⁹ atlaišana, aizsprosta vienību⁸⁰ atlaišana, piešķirt zemniekiem tiesību brīvi rikoties ar zemi⁸¹. Kustībai bija spilgti izteiktas sīkburžuāziskās masas uzstāšanās iezīmes. Sīkburžuāziju kūdija buržuāzija, kuras mērķis bija gāzt padomju varu. Sarkānā Armija, piedaloties trīssimt KKP X kongresa delegātiem, kas bija ieradušies no Maskavas, devās triecienuzbrukumā dumpnieku fortiem. Pēc dažām dienām dumpis bija apspiests.

turpinās, un mūsu uzdevums ir pakļaut visas intereses šai cīņai.»*

No paša vārda «*proletariāta diktatūra*» ir skaidrs, ka šīs varas pamats ir proletariāts, strādnieku šķira. Kā pirmajā, tā arī otrajā posmā tika izstrādāta pazīstamā strādnieku un zemnieku varas formula, bet nevar teikt, ka māsās un pat vadošās sfērās šajā sakarā vienmēr būtu bijusi pilnīga skaidrība. Komunistiskās partijas, arodbiedrību utt. nozīme attiecībā pret valsti, izbeidzoties ārējai frontei, sarežģās. Visu to Ķeņins atsedz bez žēlastības. «...Mums proletariāts ir ne tikai mazākumā, bet arī ievērojamā mazākumā un zemniecība milzīgā vairākumā»** (8. III, 1921). «... strādnieku valsti. Tā ir kļūda ... Atļaujiet teikt, tā ir abstrakcija. Kad 1917. gadā mēs rakstījām par strādnieku valsti, tad tas bija saprotams: bet tagad, kad mums saka: «Kāpēc aizstāvēt, pret ko aizstāvēt strādnieku šķiru, jo buržuāzijas nav, jo valsts ir strādnieku,» tad te izdara acīm redzamu kļūdu. Valsts nav gluži strādnieku vien, tā jau ir tā lieta ... pie mums ir strādnieku valsts *ar birokrātisku izkroplojumu*»*** (30. XII, 1920). «Pirmoreiz vēsturē pastāv valsts, kurā ir tikai šīs divas šķiras, tikai proletariāts un zemniecība ... Mēs noslēdzām savienību ar zemniecību ... proletariāts atbrīvo zemniecību ... ar šo savienību vien nepietiek. Militārā savienība nevar pastāvēt bez ekonomiskās.»****

Tādējādi *priekšplānā izvirzās jautājums par arodbiedrību lomu* padomju valstī. Jautājumu par varas problēmu es iesākšu ar diskusiju par arodbiedrībām. Ķeņinam augstākā mērā raksturīgs tas, ka viņš, ja tā var izteikties, pirmoreiz uzsāka cīņu par atkāpšanos jautājumā par arodbiedrību lomu padomju varas apstākļos un sāka to, uzstājoties tieši organizētu strādnieku masu priekšā. Stingri stāvot uz Komunistiskās partijas vadītās diktatūras pamata, Ķeņins visiem spēkiem cenšas *iesaistīt šajā varā visplašākās masas*. Tajā laikā, kad buržuāziskajā sabiedrībā vadošie politiķi uzstājas baņķieru un viņiem līdzīgu bagātnieku banketos, viņu priekšā pasludinot savus izaicinājumus pretiniekiem citās zemēs, Ķeņins ar sevišķu

* Ķeņins V. I. Raksti, 31. sēj., 253. lpp. Red.

** Turpat, 32. sēj., 157. lpp. Red.

*** Turpat, 5.—6. lpp. Red.

**** Turpat, 445., 447. lpp. Red.

mīlestību politiskos paziņojumus sniedza strādnieku masām. Un viņa runas, kas tika teiktas šādā masu audīrijā, bija vispārliecinošākās, jo tās bija paredzētas tieši šīm masām pie mums un viņu brāļiem citās pasaules daļās, pie kuriem viņš griezās pāri viņiem esošo mantīgo varas galvām.

Ja viņš arī pagātnē vairākkārt, katrā iespējamā konfliktā ar arodbiedribām, atkārtoja vārdus: «Uz ko gan balstīsies mūsu vara, ja ne uz strādniekiem,» — tad šoreiz viņš savu runu sāk *ar varbūtējo šķelšanos ar arodbiedribām*. «Citiem vārdiem,» raksta viņš 1921. gada 25. janvāra diskusijā, «politiskā pīeja, tas nozīmē: ja arodbiedribām pieies nepareizi, tad tas pazudinās Padomju varu, proletariāta diktatūru. (Partijas šķelšanās ar arodbiedribām ar noteikumu, ka partijai nav taisnība, katrā ziņā gāztu Padomju varu tādā zemnieciskā zemē, kāda ir Krievija.)»* Bet jau pirms tam, 1920. gada 30. decembra runā, viņš izklāsta arodbiedrību lomu starp partiju, valsti un plašākām masām kā sarežģītu vairāku zobratru sistēmu, jo «nevar realizēt diktatūru bez vairākiem «pievadiem» no avangarda uz vadošās šķiras masu, no tās uz darbaļaužu masu»**. Tātad viņam iznāk *proletariāta diktatūras shēma*: valsts vara — Komunistiskā partija — arodbiedrības — plašas strādnieku masas — zemnieku masas. Tik skaidri un konkrēti Ļeņins nostādīja jautājumu par arodbiedrību lomu padomju valstī; attīstības faktiskā gaita tik spidoši attaisnoja viņa uzskatus, ka tagad neviens no viņa bijušajiem pretiniekiem neatsaucas uz saviem toreizējiem uzskatiem.

Tādējādi, definējot *arobiedribas*, šo «vadošās, valdošās valdības šķiras organizāciju»***, par posmu, *kas saista Komunistisko partiju un plašas darbaļaužu masas, Ļeņins nepārstāj uzsvērt, ka Komunistiskā partija turpina palikt vienīgā valdošā partija*. No šejienes izriet uzdevums nostiprināt ne tikai saikni starp partiju un arodbiedribām, bet arī starp valsti un visām strādnieku masām. «Vajag lietu nostādīt tā, lai katrs strādājošais pieliktu savus spēkus strādnieku un zemnieku valsts nostiprināšanai.» «Mums vajadzīgas tādas partijas, kam pastāvīgi būtu īsti

* *Leņins V. I. Raksti, 32. sēj., 61. lpp. Red.*

** *Turpat, 3. lpp. Red.*

*** *Turpat, 2. lpp. Red.*

sakari ar masām un kas prastu šīs masas vadīt.»* «Jums,» Lēnins uzrunā Kom. Jaun. Sav. Viskriev. 3. kongresu (2. X 20. gadā), «jābūt pirmajiem komunistiskās sabiedrības cēlājiem starp miljoniem cēlāju, par kādiem jābūt katram jaunietim, katrai jaunietei. Nēiesaistot šīnī komunisma celtniecībā visu strādnieku un zemnieku jaunatnes masu, jūs komunistisko sabiedrību neuzcelcis.»** Bet, cik plaši Lēnins saprot Komunistiskās partijas uzdevumus, visspilgtāk redzams no viņa vārdiem politiskās izglītības darbinieku apspriedē (3. XI, 1920. g.)***, kur viņš runā par masas pāraudzināšanas, pārveidošanas procesu.**** «Bet mums jāzina un jāatceras,» mēs turpat lasām, «ka visa Padomju republikas juridiskā un faktiskā konstitūcija celta uz tā, ka partija visu labo, iecel un veido pēc viena principa, lai komunistiskie elementi, kas saistīti ar proletariātu, varētu piesātināt šo proletariātu ar savu garu, pakļaut to sev, atbrīvot to no tiem buržuāziskajiem māniem, ko mēs tik ilgi cenšamies izskaust.»***** Citiem vārdiem, tur runa ir par «to kultūras revolūciju», par ko Lēnins runā savos pēdējos rakstos.

Bet kāda ir attiecība starp *proletariātu* un *tā valsti*, no vienas puses, un *zemniecību* — no otras puses? Kad, kā mēs redzējām ievadā,***** Lēnins, likās, atšķirībā no Marksā pasludināja zemniecību par šķiru un pie tam par revolucionāru šķiru, mums priekšā vēl bija buržuāziskā revolūcija. Pēc pirmā posma Lēnins, bet tūlīt aiz viņa Oktobra revolūcija — vai arī otrādi (pirmo vietu šeit noteikt grūti) — *kā jaunu problēmu* pasaules mērogā izvirza *zemniecības problēmu*. Marksā un Engelsa laikos šis jautājums netika stādīts tik konkrēti, tāpēc tiek izdarīts secinājums, ka šeit it kā pastāvot Lēnina «galvenās domstarpības» ar Marksū. Soc.-demokrāti taču tieši tagad pie-

* *Lēnins V. I. Raksti*, 31. sēj., 202. lpp. *Red.*

** Turpat, 251. lpp. *Red.*

*** Turpat, 320.—329. lpp. *Red.*

**** Lēnins atklāti atspēko visādus strādnieku šķiras apzinīguma pārspilējumus: «Ja mēs aukstasinīgi novērtēsim ārzemēs dzīvojošo krievu kontrrevolucionāro emigrantu organizētību un uzskatu politisko skaidrību, mēs pārliecināsimies, ka buržuāzijas šķiras apziņa arvien vēl ir augstāka par ekspluatēto un apspiesto šķiras apziņu» (Runa Komunistiskās Internacionāles III kongresa sēdē 1921. gada 5. jūlijā). — *Lēnins V. I. Raksti*, 32. sēj., 444. lpp. *Red.*

***** *Lēnins V. I. Raksti*, 31. sēj., 324. lpp. *Red.*

***** Sk. šā sēj. 176., 177. lpp. *Red.*

saka zemniecībai īstu karu. Tomēr tāds Marks uzskatu izskaidrojums nav pareizs. Pats Leņins (skat. rakstu «Par mūsu revolūciju», 17. I, 23. g.) atsaucas uz Marks norādījumiem «viņa vēstulēs», kas attiecas, cik atceros, uz 1856. gadu, kad viņš izteica cerību, ka Vācijas zemnieku karš, kas varētu radīt revolucionāru situāciju, savienosies ar strādnieku kustību...»**. Un tāpat pilnīgā saskaņā ar Marks un Engelsu viņš parāda, ka zemniecība viena pati nav spējīga uzvarēt vai noturēt varu: «Mēs zinām no mūsu pašu pieredzes — un apstiprinājumu tam redzam visu revolūciju attīstībā, nēmot jauno laikmetu, teiksim, simt piecdesmit gadu, visā pasaule, — ka visur un vienmēr rezultāts bijis tieši tāds: visi sīkburžuāzijas vispār un zemniecības it īpaši mēginājumi apzināties savu spēku, pēc sava prāta virzīt ekonomiku un politiku beigušies ar bankrotu»*** (skat. 1921. gada 27. III runu). Leņina un Marks uzskata pareizību no jauna var apliecināt bulgāru zemnieku valdības krahs 1923. gadā****.

Taču Leņins šim faktam nostāda pretī Krievijas pieredzi kā spilgtu pretēja fakta piemēru, proti, ka zemniecība kopā ar proletariātu un tā vadībā var izveidot stipru varu, vismaz vispasaules revolūcijas apstākļos, t. i., ja vien viņu padomju varu atbalsta pārējās pasaules strādnieku masas. Leņins gandrīz katrā pēdējo gadu runā, katrā rakstā atkārto šo pilsētas strādnieku un zemniecības ekonomiskās un politiskās savienības lozungenu. «Proletariāta diktatūra ir nesaudzīgs karš. Proletariāts uzvarējis vienā zemē, bet joprojām ir vājāks starptautiskā mērogā. Viņam jāapvieno ap sevi visi strādnieki un zemnieki, apzinoties, ka karš nav pabeigts. Ja mēs dziesmā dziedam, ka «tā ir pēdējā kauja, kas ar uzvaru nāk», tad diemžēl tā ir maza nepatiesība, — diemžēl tā nav mūsu pēdējā kauja, kas ar uzvaru nāk. Vai nu jūs pratīsit saliedēt strādniekus un zemniekus šajā cīņā, vai arī negūsit panākumus»***** (skat. 1921. gada 17. X runu).

* Domāta Marks vēstule Engelsam 1856. g. 16. aprīlī, kur norādīts: «Vācijā viss būs atkarīgs no iespējas atbalstīt proletārisko revolūciju ar kaut kādu zemnieku kara otro izdevumu. Tad viss būs lieliski...» — *Markss K., Engelss F.* Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 569. lpp. *Red.*

** *Leņins V. I. Raksti*, 33. sēj., 425. lpp. *Red.*

*** Turpat, 32. sēj., 246. lpp. *Red.*

**** Sk. 39. piezīmi. *Red.*

***** *Leņins V. I. Raksti*, 33. sēj., 44.—45. lpp. *Red.*

Tādējādi proletariāta diktatūras šķiriskā bāze ir *proletariāts*, kas atrodas *militārā* un *ekonomiskā savienībā ar zemniecību*. Militārā savienība, t. i., savienība pret muižniekiem un kapitālistiem, turpina pastāvēt, jo nav izslēgti jauni uzvarēto šķiru uzbrukumi, jauni kari ar viņiem. *Tomēr pirmšķirīga nozīme* attiecībā pret šo svārstīgo elementu — un šajā novērtējumā *Leņina* un *Marksa* domas pilnīgi saskan — pieder ekonomiskajai savienībai, t. i., pilsētas un lauku materiālajai saiknei, bet tā, pastāvot valsts monopolam uz lielražošanu un ārējo, bet pa daļai arī uz iekšējo tirzniecību, izpaužas mākā radit lētu, sakarīgu un iedzīvotājiem tuvu valsts aparātu, par ko mēs vēl runāsim turpmāk. «Mūsu galvenajai politikai patlaban jābūt — valsts ekonomiskajai celtniecībai...»* «No šā briža pati labākā politika ir — mazāk politikas.»** «Svarīgākais ir tas, lai tagad virzītos uz priekšu nesalīdzināmi plašākā un varenākā masā, ne citādi kā kopā ar zemniecību, pierādot viņai darbos, praksē, pieredzē, ka mēs mācāmies un iemācīsimies tai palīdzēt, vest to uz priekšu.»***

Padomju varas panākums — tas ir *proletariāta iekarojums*, kas iezīmē veselu laikmetu. *Leņins* gandrīz katrā pēdējā laika *runā*, katrā rakstā atgriežas pie šā temata. Tā, piemēram, *runā* KKP XI kongresa sēdē (1922. gada 27. III) viņš saka jūsmīgus vārdus par proletariāta uzvaru: «Mēs taču dzīvojam XX gadsimtā, un vienīgā tauta, kas ar revolūciju izbeigusi reakcionāru karu nevis vienas vai otras valdības labā, bet tās nogāzdamā, — ir krievu tauta, un viņu izrāva no kara Krievijas revolūcija. Un tas, ko Krievijas revolūcija iekarojusi, — ir neatņemams. To nekāds spēks nevar paņemt, tāpat kā nekāds spēks pasaulē nevar atņemt to, ko *Padomju* valsts radījusi. Tā ir pasaule-vēsturiska uzvara. Simtiem gadu valstis celtas pēc buržuāziska tipa, un pirmoreiz tika atrasta neburžuāziskas valsts forma. Var būt, ka mūsu aparāts ir slikts, bet stāsta, ka pirmā tvaika mašīna, ko izgudroja, arī bijusi slikta un nav pat zināms, vai tā darbojusies... Lai arī mūsu valsts aparāts ir pavisam slikts, bet tomēr tas ir radīts, dižākais vēsturiskais izgudrojums izdarīts, un proletāriska tipa valsts radīta... Pats svarīgākais ir stingri, skaidri

* *Leņins* V. I. Raksti, 31. sēj., 328. lpp. *Red.*

** *Turpat*, 457. lpp. *Red.*

*** *Turpat*, 33. sēj., 282. lpp. *Red.*

un aukstasinīgi atdalīt to, kas pie mums ir Krievijas revolūcijas pasaulvēsturiskais nopolns»* utt.

Pielīdzinot padomju varu dižākajam *vēsturiskajam izgudrojumam*, Ļeņins prasa, lai šo izgudrojumu iemācītos patiesi augstu vērtēt, neizkroplojot to visādām «pirmsvēsturiskām» buržuāziskām paliekām un nesajaucot vai gluži vienkārši netuvinot to buržuāziskajai valstij. Viņš asi uzbrūk tiem, kas kopā ar nepu gaida atkāpšanos arī politiskajā līnijā. Tā, tajā pašā KKP XI kongresa sēdē (1922. gada 27. III, skat. tekstu) viņš uzbrūk smenovehoviešiem, kas nonākuši pie atziņas, ka neps patiesībā «...nav vis taktika, bet evolūcija, iekšēja deģenerēšanās, viņi [boļševiki] nonāks pie parastās buržuāziskās valsts, un mums viņi jāatbalsta. Vēsture iet dažādus ceļus» — tā,» saka Ļeņins, «prāto smenovehovieši. Daži no viņiem izliekas par komunistiem, bet ir atklātāki cilvēki, to skaitā Ustrjalovs.»** Ļeņins dod priekšroku šim pēdējam, jo «ienaidnieks saka šķiras patiesību, norādīdams uz tām briesmām, kas stāv mums priekšā»***. Un, ja Ļeņins turpat paziņo, ka tādas lietas, par ko runā Ustrjalovs, pilnīgi iespējamas utt., tad būs saprotams, kāpēc tieši šajā momentā viņš šai problēmai velta tik daudz vietas un laika.

Tātad dots autoritatīvs brīdinājums visiem, kas meklē tuvināšanos starp padomju un buržuāzisko iekārtu. *Seit nav pāreja vai tuvināšanās*, tas ir vēsturiski jauns posms, kas nāk ar pavisam jaunu uzskatu par visām pārējām sabiedriskajām parādībām. Bet Ļeņins nesaudzē arī pretējas galējības, pārmērīgu aizraušanos ar šo jauno varu kā *mūžigu* kategoriju.

«Pašreiz, ejot caur zāli,» Ļeņins sāk savu runu Viskrievijas transporta strādnieku kongresā 1921. gada 27. III, «es redzēju plakātu ar uzrakstu: «Strādnieku un zemnieku valstībai nebūs gala». Un, kad es izlasīju šo dīvaino plakātu, kas, tiesa gan, atradās nevis piekārts parastā vietā, bet stāvēja kaktā, — varbūt kādam ienācis prātā, ka plakāts nav izdevies, un viņš nobīdījis to sāņus, — kad es izlasīju šo dīvaino plakātu, es nodomāju: bet, lūk, kādās ābeces un pamata lietās mums ir pārpratumi un nepareiza izpratne. Tiešām, ja strādnieku un zemnieku valstībai nebūtu gala, tad tas nozīmētu, ka nekad

* *Lenins V. I. Raksti*, 33. sēj., 261. lpp. *Red.*

** *Turpat*, 247., 248. lpp. *Red.*

*** *Turpat*, 249. lpp. *Red.*

nebūs sociālisma, jo sociālisms nozīmē šķiru iznīcināšanu, bet, kamēr paliek strādnieki un zemnieki, tikmēr paliek dažādas šķiras un tātad nevar būt pilnīga sociālisma.»*

Tātad arī padomju valsts nav mūžīga kategorija, bet tikai *pārejas perioda pārejoša parādība*. Bet arī šis pārejas periods nav nekustīgs, arī šajā pārejas periodā savukārt ir dažādi politiskie momenti, ko vienmēr vajag atzīmēt un novērtēt. — «...Mēs varētu teikt, ka pārdzīvojam pārejas periodu pārejas periodā. Visa proletariāta diktatūra ir pārejas periods, bet tagad mums ir, tā sakot, milzum daudz jaunu pārejas periodu. Armijas demobilizācija, kara beigas, daudz ilgstošākas mierīgas atelpas iespēja nekā agrāk... No tā vien, tikai no tā vien jau mainās proletariāta šķiras attiecības pret zemniecības šķiru. Kā mainās? Tas uzmanīgi jāvēro... Iekām neesam novērojuši, līdz tam laikam jāprot nogaidīt.»** (Skat. 1920. gada 30. decembra runu Viskrievijas VIII Padomju kongresā.)

Tomēr problēmā par padomju varu paliek *vēl jautājums*, kas šajā posmā saista sevišķu Ļeņina uzmanību. Tas ir jautājums par bāzi un virsbūvi, *ekonomisko pamatu* un *sociālistisko celtniecību*. Pārejot uz nepu, pretinieki (skat. augstāk «smenovehoviešus») un sevišķi visādi meņševiķiem līdzīgi «marksisti» sāka pierādīt, ka vajadzēs pāriet arī uz politisku piekāpšanos. Mēs jau redzējām, ka Ļeņins atbild: tieši otrādi! Es jau norādīju, ka Ļeņins saprot visu šā jautājuma nopietnību, [jautājuma], kas mulsina arī vienu otru starp komunistiem. Viņš vairākkārt atgriežas pie šā jautājuma un pēdējos divos gados sniedz veselu jaunu teoriju, nebijušu savā vienkāršibā un tajā pašā laikā drosmē. «Mūsu pretinieki mums ne vienu vien reizi ir teikuši, ka mēs ķeroties pie neprātīgas lietas — ieviest sociālismu nepietiekami kulturālā zemē. Bet,» saka Ļeņins (skat. vija pēdējo rakstu «Par kooperāciju»), «viņi klūdījās tanī ziņā, ka mēs sākām ne no tā gala, kā bija paredzēts pēc teorijas (visādu pedantu), un ka pie mums politiskais un sociālais apvērsums bija priekštecis tam kultūras apvērsumam, tai kultūras revolūcijai, kuras priekšā mēs tomēr tagad stāvam. Mums tagad pietiek šās kultūras revolūcijas, lai mēs būtu pilnīgi sociālistiska zeme.»***

* Ļeņins V. I. Raksti, 32. sēj., 241. lpp. Red.

** Turpat, 13. lpp. Red.

*** Turpat, 33. sēj., 423.—424. lpp. Red.

Rakstā «Par mūsu revolūciju» 1923. gada 17. I (skat. tekstu) viņš šo domu atkārto vēl asākā skatījumā: «Mūsu Eiropas sīkpilsoņiem ne sapņos nerādās, ka turpmākās revolūcijas Austrumu zemēs, kuras neizmērojami bagātākas iedzīvotājiem un neizmērojami vairāk atšķiras ar sociālo apstākļu dažādību, bez šaubām, sniegs viņiem vairāk savdabīguma nekā Krievijas revolūcija. Nav vārdam vietas, Kautska garā sarakstītā mācību grāmata bija savam laikam ļoti derīga lieta. Bet tomēr ir jau laiks atteikties no domas, it kā šī mācību grāmata paredzējusi pasaules vēstures tālākās attīstības visas formas.»* Bet savā rakstā «Par kooperāciju» («Pravda», 1923. g. 26. V) viņš raksta: «... Paskatieties, kā stāvoklis mainījies tagad, kad valsts vara jau ir strādnieku šķiras rokās, kad ekspluatatoru politiskā vara gāzta un kad visi ražošanas līdzekļi (izņemot tos, ko strādnieku valsts brīvprātīgi uz laiku un uz zināmiem noteikumiem atdod ekspluatatoriem koncesijā) atrodas strādnieku šķiras rokās. Tagad mums ir tiesības teikt, ka vienkārša kooperācijas augšana mums ir identiska... ar sociālisma augšanu, un līdz ar to mēs esam spiesti atzīt, ka radikāli mainījies viss mūsu viedoklis par sociālismu. Šī radikālā pārmaiņa ir tā, ka agrāk mēs par smaguma centru uzskatījām un mums vajadzēja uzskatīt politisko cīņu, revolūciju, varas iekarošanu utt. Tagad turpretim smaguma centrs tiktāl mainījies, ka tiek pārnests uz mierīgu organizatorisku «kultūras» darbu.»**

Visi šie citāti attiecas uz Ķeņina pēdējiem darbiem, uz 1923. gada sākumu, kad viņa plāns par nepu jau deva redzamus ekonomiskus rezultātus. Svarīgi atzīmēt, ka visus pēdējos gadus viņš kā galveno izvirzīja domu *tieši par ekonomiskās bāzes radišanu sociālistiskajai virsbūvei*. «Pēdējais — un pats svarīgākais, un pats grūtākais, un pats vismazāk paveiktais mūsu darbs: saimnieciskā celtniecība, ekonomiskā pamata likšana jaunai, sociālistiskai ēkai sagrautās feodālās un pussagrautās kapitālistiskās ēkas vietā»*** (skat. rakstu «Sakarā ar Oktobra revolūcijas ceturto gadadienu»). Vai: «Vai nu visu Padomju varas politisko iekarojumu bojā eja, vai arī ekono-

* *Leņins V. I. Raksti*, 33. sēj., 428. lpp. *Red.*

** *Turpat*, 422.—423. lpp. *Red.*

*** *Turpat*, 35. lpp. *Red.*

miskā pamata likšana zem tiem. Tā pašlaik nav. Tieši pie tā ir jāķeras.»* (Skat. viņa 1921. g. 17. oktobra runu.)

Pie šās domas Ķeņins atgriežas vairākkārt. Jau 1920. gada 22. XII runā viņš stāsta par *pārtikas fundamento*, «...lai nodrošinātu... strādnieku iztiku... Ja tā nav, valsts vara nav nekas.»** Viņš arvien vairāk un vairāk tuvina politisko un saimniecisko celtniecību. «Labākā politika — mazāk politikas.» Viņš sevišķi uzsver, ka nākotnē no politiskās katedras politiķa vietā arvien biežāk un biežāk uzstāsies inženieris un agronomi. «To grūti apgūt revolucionāram, kas paradis cīnīties pret sīkām lietām, pret kultūrniecību... Bet mēs esam nonākuši pie stāvokļa, kas politiskā ziņā jānovērtē saprātīgi...»*** (1922. gada 27. III runa, skat. tekstu.)

Patiešām kā ķecerība skan Ķeņina vārdi runā par revolūcijas 4. gadadienu: «Padomju iekārta ir tieši viens no uzskatāmiem apliecinājumiem vai viena no uzskatāmām izpausmēm, kā viena revolūcija pāraug otrā.»**** Tie ļoti līdzīgi vārdiem par «ieaugšanu nākotnes sabiedribā», pret kādu *ilūziju* Ķeņins visu laiku cīnījās līdz Oktobrim. Bet arī tas vēl nav nekas! Ne mazāk asi cīnījies pret reformismu, Ķeņins pēkšņi izsakās *par reformām*. Vēl 1921. gada beigās (1921. g. 5. XI) diskusijas nobeigumā par nepu viņš jau runā par to, ka «... ir nepieciešamība ķerties pie «reformistiskas», pakāpeniskas, uzmanīgas apkārtceļa rīcības metodes ekonomiskās celtniecības pamatjautājumos» un par «reformu attiecību pret revolūciju»: «Pēc (proletariāta [P. S.]) uzvaras tās (reformas [P. S.]) (starptautiskā mērogā būdamas tas pats «blakus produkts») ir turklāt tai zemei, kur uzvara jau panākta, nepieciešama un likumīga atelpa»***** utt. Un cik pārliecinoši tagad, *pēc tam, kad proletariāts iekarojis varu*, skan viņa vārdi: «No kā secināms, ka «lielā, uzvarošā, pasaules» revolūcija var un tai vajag lietot tikai revolucionārus paņēmienus? Ne no kā tas nav secināms. Un tas ir tieši un neapšaubāmi nepareizi.»***** «Reformu attiecību pret revolūciju noteikti un pareizi definējis tikai marksisms, pie kam Markss šo attie-

* Ķeņins V. I. Raksti, 33. sēj., 49. lpp. Red.

** Turpat, 31. sēj., 450.—451. lpp. Red.

*** Turpat, 33. sēj., 263. lpp. Red.

**** Turpat, 32. lpp. Red.

***** Turpat, 81. un 87. lpp. Red.

***** Turpat, 83. lpp. Red.

cību varēja redzēt tikai no vienas puses, proti: situācijā, kas bija pirms proletariāta pirmās, kaut cik drošās, kaut cik ilgstošās uzvaras kaut vienā zemē... Pēc proletariāta uzvaras kaut vai vienā zemē reformu attiecībās pret revolūciju rodas kaut kas jauns.»*

Tātad, ja proletariāts (savienībā ar zemniecību) iekarojis varu kaut vai vienā zemē, viss tālākais atkarīgs no atbildes uz jautājumu: *Vai proletariāts noturēs varu?* Vajag atcerēties, ka arī 1917. gadā, vēl pirms Oktobra revolūcijas, Ķējins jau izvirzīja šo jautājumu: «Vai bolševiki noturēs valsts varu?» Viņš šo problēmu arī izvirza, pārejot uz nepu, un atkal atbild apstiprinoši. Zem viņa atbildes pašlaik it kā parakstās arī «lielvalstis» (Anglija, Itālija utt.), atzīstot «de jure» šo padomju varu. Un, ja ekonomiskais pamats tiks radīts, ja kultūras revolūcija norisēs sekmīgi, tad arī teorētiski iznāks apstiprinoša atbilde. Ķējins mīlēja citēt: abstraktas patiesības nav, *patiesība ir tikai konkrēta*.**

Mēs pārejam pie šā posma pēdējās un svarīgākās problēmas: pie jautājuma par *valsts pārvaldi*. Valsts pārvalde, t. i., politiskā un saimnieciskā [pārvalde] kopumā, — tagad ir pamatproblēma. Lūk, tāpēc Ķējins visus pēdējos gadus tik nesaudzīgi šausta jebkādu komunistu nemākulību risināt praktiskā valsts darba jautājumus, visādu tukšvārdību un projektu izgudrošanas māniju. «Protiet jūs, komunisti, jūs, strādnieki, jūs, proletariāta apzinīgā daļa, kas uzņēmusies pārvaldīt valsti, protiet jūs izdarīt tā, lai valsts, ko jūs esat nēmuši savās rokās, lai tā darbotos jūsu garā. Bet mēs, lūk, esam nodzīvojuši gadu, valsts ir mūsu rokās, — bet vai jaunajā ekonomiskajā politikā tā šajā gadā ir darbojusies mūsu garā? Nē. To mēs negribam atzīt: tā nav darbojusies mūsu garā. Bet kā tā ir darbojusies? Mašīna raujas no rokām ārā: tajā it kā sēž cilvēks, kas to vada, bet mašīna brauc nevis turp, kurp to vada, bet gan turp, kurp to vada kaut kas it kā nelegāls, it kā nelikumīgs, it kā diezin no kurienes nēmīts, it kā spekulanti, it kā privātsaimnieciskie kapitālisti vai arī vieni un otri...»*** (Skat. 22. g. 27. III ziņojumu.)**** Ķējinam

* *Ķējins V. I. Raksti*, 33. sēj., 87. lpp. *Red.*

** *Turpat*, 10. sēj., 196. lpp.; 32. sēj., 71. lpp. u. c. *Red.*

*** *Turpat*, 33. sēj., 241.—242. lpp. *Red.*

**** T. i., KK(b)P CK politisko pārskatu partijas XI kongresā. *Red.*

šeit ir tikai viena atbilde: mācīties, mācīties un vēlreiz mācīties.

Skaitliski lielā un dārgā valdības aparāta vienkāršošana un sašaurināšana nepārtraukti ir darba kārtībā jau no paša 1918. gada; notiek dažāda sašaurināšana, vispārējā un speciālā. Un, lūk, ja 1918. gadā pēc 1918. gada skaitīšanas datiem iznāca, ka Maskavā bija 231 000 valsts un padomju kalpotāju, 1922. gada skaitīšana deva skaitli — 243 000! «Lūk, jums visas sašaurināšanas rezultāti,» paziņo Ķeņins 1922. gada 31. X runā VCIK sesijā.* Un tūlīt viņš liek priekšā nopietni izvirzīt šo jautājumu: «Mums jābūt drosmei pateikt, ka mēs savu aparātu radām stihiski... jautājumu, ko mēs līdz šim izpētīt nevarējām... Jāpaiet daudziem gadiem, lai mēs panāktu sava valsts aparāta uzlabošanos, tā pacelšanos — nevis attiecībā uz atsevišķām personām, bet uz visu tā apjomu — uz augstākām kultūras pakāpēm.»** Ja vēl partijas XI kongresā Ķeņins konstatē, ka «svarīgākais ir tas, ka cilvēki izvietoti nepareizi, ka atbildīgs komunists, kas lieliski veicis visu revolūciju, ielikts tai tirdzniecības vai rūpniecības darbā, no kura viņš nekā nesaproš un kur viņš kavē redzēt patiesību, jo aiz viņa muguras lieliski slēpjās veikalnieki un blēži»***, tad savā slimības laikā Ķeņins jau nāk pie slēdziena, ka nekavējoties un pašos pamatos jālauž viss bijušais.

Visu šo spriedumu rezultātus viņš konkrēti izklāsta savos pēdējos darbos: «Kā mums reorganizēt Strādnieku un zemnieku inspekciju» (1923. g. 25. I****), «Labāk mazāk, toties labāk» (1923. g. 4. III*****) un «Par kooperāciju» («Pravda», 1923. g. 26.—27. maijā*****). «Mūsu priekšā ir divi galvenie uzdevumi, kas veido laikmetu. Tas ir uzdevums pārveidot mūsu aparātu, kas itin nekur neder un ko mēs esam pilnīgi pārņēmuši no agrākā laikmeta; piecos cīņas gados mēs neesam paspējuši un nevarējām paspēt

* Ķeņins V. I. Raksti, 33. sēj., 348. lpp. *Red.*

** Turpat, 349. lpp. *Red.*

*** Turpat, 264. lpp. *Red.*

**** Publicēšanas datums; raksts uzrakstīts 1923. gada 23. janvārī. *Red.*

***** Publicēšanas datums; raksts uzrakstīts 1923. gada 2. martā. *Red.*

***** Publicēšanas datums; raksts uzrakstīts 1923. gadā no 4. līdz 6. janvārim. *Red.*

še kaut ko nopietni pārveidot. Otrs mūsu uzdevums ir kultūras darbs zemniecības labā... kooperēšana nav iespējama bez veselas kultūras revolūcijas.»*

Kāda tad ir šā *valsts aparāta laušanas projekta* būtība? No vienas puses, visciešākā un racionālākā *partijas un padomju darba vienība*, un [no otras puses] *padomju celtniecības sistemātiska un zinātniska izstrāde*. Abi šie uzdevumi jāpilda *Strādnieku un zemnieku inspekcijai* visciešākā sakarā ar *Centrālo kontroles komisiju*, pievienojot arī DZO (darba zinātnisko organizāciju).

Pirmais, kas dažos biedros izraisīja neizpratni, ir tas, ka partijas un valdības «saplūdināšanas» projekts, liktos, it kā atrodas pretrunā ar *Leņina* runu pagājušajā partijas kongresā** par partijas un valsts iestāžu nošķiršanu: «Mums izveidojušās nepareizas attiecības starp partiju un padomju iestādēm, un šīnī ziņā mēs esam pilnīgi vienprātīgi. Minēdams vienu piemēru, es parādīju, kā konkrētu sīku lietu jau stiepj uz Politbiroju. Formāli no tā ir ļoti grūti izķūt, jo pie mums pārvalda vienīgā valdības partija un partijas biedram nevar aizliegt sūdzēties. Tādēļ no Tautas Komisāru Padomes visu stiepj uz Politbiroju... es ceru, ka kongress izturēsies pret šo jautājumu ar lielu uzmanību un apstiprinās direktīvas tanī nozīmē, ka Politbirojs un CK jāatbrīvo no sīkumiem un jāpaceļ atbildīgo darbinieku darbs. Vajag, lai tautas komisāri atbildētu par savu darbu, bet nevis tā, ka papriekšu iet uz Tautas Komisāru Padomi, bet pēc tam uz Politbiroju... Te jāpārtrauc jebkāda griešanās ar sīkumiem, bet jāpaceļ Tautas Komisāru Padomes autoritāte, lai tur vairāk piedalītos tautas komisāri...»***

Tomēr pēc būtības jaunajā projektā nekādu sevišķu pretrunu ar šīm domām nav.

Tiek izteikts priekšlikums iesaistīt *no partijas masām* (strādniekiem un zemniekiem) sevišķi *atbildīgus darbiniekus* (personāli kā CKK loceklus) visa *valsts aparāta zinātniskai reorganizācijai*. Pēdējā ideja arī nav jauna, bet līdz šim laikam tai nebija panākumu, jo šiem mērķiem paredzētajām komisijām nebija pietiekamas autoritātes un

* *Leņins V. I.* Raksti, 33. sēj., 423. lpp. *Red.*

** KK(b)P Centrālās Komitejas politiskajā pārskatā KK(b)P XI kongresam 1922. gada 27. martā. *Red.*

*** *Leņins V. I.* Raksti, 33. sēj., 265.—266. lpp. *Red.*

tās neizvirzīja sev par mērķi ilgstošu un pamatīgu zinātnisku darbu. Izejot no pilsoņu kara pieredzes (armija, Pārtikas tautas komisariāts, Ārlietu tautas komisariāts), kur partijas [biedru] pārceļšanas* sasniedza lielus rezultātus, Ķeņins liek priekšā to izdarīt arī ar Strādnieku un zemnieku inspekciju. Kāpēc ar SZI? So iemīļoto domu Ķeņins attīstīja jau agrāk, jo ideja par strādnieku inspekciju savā laikā nāca no pašām strādnieku masām. Un jau 1921. gada maijā Darba un Aizsardzības Padomes norādījumā**, bet pēc tam ļoti daudzās runās un referātos Ķeņins sevišķi piemin SZI uzdevumus cīņā pret birokrātismu. Savā pēdējā projektā Ķeņins izsaka visai asus spriedumus par tagadējo SZI tautas komisariātu, bet viņš zina, ka ar paredzētajām reorganizācijām šis komisariāts tiks atslogots, un tāpēc iesaka tieši to *pārkārtot* un pielāgot jaunajiem uzdevumiem, pārveidojot to par «tiešām priekšzīmīgu iestādi»***.

Kas attiecas uz valdības iestādes saplūšanu ar partijas [orgānu], tad Ķeņins atbild, atsaucoties uz augstāk minēto pieredzi. «Kāpēc gan iestādei ar tik plašu vērienu, kurai bez tam vēl vajadzīga ārkārtīga darbības formu loka-nība, — kāpēc gan tai nepieļaut savdabīgu partijas kontroles iestādes apvienošanu ar padomju kontroles iestādi?»**** «Vai nu nav vērts nodarboties ar vienu no tādām reorganizācijām, kādu mums jau tik daudz bijis, ar tādu bezcerīgu lietu kā Strādnieku un zemnieku inspekcija, vai arī tiešām jāsprauž sev par uzdevumu lēnā, grūtā, neparastā ceļā, ne bez daudzākārtējas pārbaudes, radīt kaut ko tiešām priekšzīmīgu, kas spēj visiem un katram iedvest cienību, un ne tikai tāpēc, ka to prasa tituli un dienesta pakāpes.»***** Šis Ķeņina politiskais testaments pabeidz viņa darbus par padomju valsti.

Sakarā ar valsti mums atliek pieskarties vēl dažiem jautājumiem, par ko Ķeņins izteicās aplūkojamā periodā kaut netieši, un pēc tam dot īsu viņa darbu kopsavilkumu nepa

* T. i., partijas biedru nozīmēšana darbā ar partijas orgānu lēmumu. *Red.*

** DAP (Darba un Aizsardzības Padomes) norādījums vietējām padomju iestādēm. Projekts. — *Ķeņins V. I. Raksti*, 32. sēj., 342.—364. lpp. *Red.*

*** *Ķeņins V. I. Raksti*, 33. sēj., 436. lpp. *Red.*

**** Turpat, 442. lpp. *Red.*

***** Turpat, 438. lpp. *Red.*

posmā. Pirmajā vietā šeit ir *nacionālais* jautājums. Par Pad. Soc. Republiku Savienību Ķeņinam izteikties presē jau vairs neizdevās. Savienības izveidošana pilnībā attiecas uz viņa slimības laiku. Tomēr ar kādu interesi viņš turpināja sekot nacionālā jautājuma attīstībai šajā stādījā, norāda viņa nelielā vēstule Gruzijas, Azerbaidžānas utt. komunistiem 1921. g. 14. aprīlī: «Kvēli apsveicot Kaukāzijas Padomju republikas, es atļaujos izteikt cerību, ka viņu ciešā savienība radīs tāda nacionāla miera paraugu, kāds nav redzēts buržuāzijas laikā un nav iespējams buržuāziskajā iekārtā»* utt.

Ciešā kopsakarā ar jautājumu par padomju valsti ir jautājums *par padomju dekrētu* un *padomju likumību*. Kā zināms, Ķeņins pirmā posma revolucionārajam dekrētam piešķīra milzīgu nozīmi, un viņš to saprata kā stingri obligātu, varas orgāniem adresētu likumu. Bet nekad viņš nebija akls likumnieks. Vēl gandrīz Viskrievijas Ārkārtējās komisijas likvidēšanas priekšvakarā** viņš (1923. gada 23. XII ziņojumā***) raksta: «...Mēs augstu vērtēsim un izmantosim tādu iestādi kā VĀK... Bet reizē ar to mēs noteikti sakām, ka VĀK nepieciešams reformēt, noteikt tās funkcijas un kompetenci un ierobežot tās darbu ar politiskiem uzdevumiem. Mūsu priekšā pašlaik ir uzdevums — attīstīt civilo apgrozību, — to prasa jaunā ekonomiskā politika, — bet tas prasa lielāku revolucionāru likumību... šaurāka kļūst tās iestādes sfēra, kura ar pretsitienu atbild uz katru sazvērnieku sitienu.»**** Bet Ķeņins tagad arī likumu, dekrētu saprot *savādāk*. Kādreiz sākumā dekrēts — tā bija programma, deklarācija. «Savā laikā šīs deklarācijas, paziņojumi, manifesti, dekrēti bija vajadzīgi. To mums pietiek. Savā laikā šīs lietas bija nepieciešamas, lai parādītu tautai, kā un ko mēs gribam celt, kādas jaunas un neredzētas lietas. Bet vai tautai var arī turpmāk tikai rādīt, ko mēs gribam celt? Nevar! Vienkāršākais strādnieks tādā gadījumā sāks nīrgāties

* *Ķeņins V. I. Raksti*, 32. sēj., 285. lpp. *Red.*

** Ār VCIK 1922. gada 6. februāra dekrētu Viskrievijas Ārkārtējā komisija (VĀK) tika reorganizēta par KSFPR Iekšlietu tautas komisariāta Valsts politisko pārvaldi. *Red.*

*** VCIK un TKP pārskatā Viskrievijas IX Padomju kongresam 1921. gada 23. decembrī. — *Ķeņins V. I. Raksti*, 33. sēj., 113.—146. lpp. *Red.*

**** *Ķeņins V. I. Raksti*, 33. sēj., 145. lpp. *Red.*

par mums. Viņš teiks: «Ko tu vienmēr rādi, kā tu gribi celt, parādi darbos, — kā tu proti celt. Ja neproti, tad mums nav pa ceļam...» Un viņam būs taisnība.** Toties viņš ziņojumā par darba, zemes u. c. kodeksu jaunajiem projektiem uzsver šo *skaidro, noteikto, bet nevis deklarativo iluzorisko normu* ārkārtīgo svarīgumu (VCIK 1922. g. 31. oktobra sēde).***

Vēl pāris vārdu par *sieviešu* lomu padomju iekārtā (skat. «Starptautiskā strādnieču diena», 21. g. 4. III). «...Masas iesaistīt politikā nevar, neiesaistot politikā sievietes... Boļševistiskā, Padomju revolūcija sieviešu apspiestības un nevienlīdzības saknes aizcērt tik dziļi, kā tās aizcirst nav uzdrošinājusies neviena partija un neviena revolūcija pasaulē. Pie mums, Padomju Krievijā, likuma priekšā no sievietes nevienlīdzības ar vīrieti nav palicis ne pēdas. Sevišķi riebīgo, nekrietno, liekulīgo nevienlīdzību laulības un ģimenes tiesībās, nevienlīdzību attiecībā pret bērnu Padomju vara iznīcinājusi pilnīgi. Tas ir tikai pirmais solis uz sievietes atbrīvošanu. Bet neviena no buržuāziskajām, kaut arī visdemokrātiskākajām republikām nav uzdrošinājusies spert arī šo pirmo soli. Nav uzdrošinājusies aiz bailēm no «svētā privātīpašuma».»***

Tātad, ko *būtisku* jeb *jaunu* Leņins ievieš jautājumā par valsti, pareizāk sakot, par padomju valsti nepa periodā? Kā zināms, gandrīz visu šo laiku Leņins cieš no pārpūlēšanās, un mūsu rīcībā ir gandrīz vienīgi tikai runu un referātu stenogrammas, kurās viņš tikai fragmentāri pieskaras šim jautājumam. Viņš nedod gatavas shēmas, bet uzmet plānus, jaunas domas, un viss šis materiāls spilgti parāda, kādu gigantisku nozīmi viņš, sevišķi šajā periodā, piešķir *«jaunizgudrotajam» darbaļaužu masu* *valsīs tipam* tieši pretēji buržuāziskajai valstij. Tam, kā jau teicu, jābūt par brīdinājumu visādiem buržuāziskā un padomju valsts tipa vispārināšanas vai tuvināšanas mēģinājumiem, kaut vai teorijā. Tikai proletāriskā revolūcija novēd līdz pilnīgai uzvarai sociāldemokrātijas minimālo programmu, tas ir, buržuāziski demokrātisko prasību maksimumu, bet tā vienlaikus un *reizi par visām reizēm atceļ buržuāzisko* vai tā saucamo *«tīro»* demokrātiju. Pie tās *atpakaļceļa*

* Leņins V. I. Raksti, 33. sēj., 49. lpp. Red.

** Turpat, 345.—347. lpp. Red.

*** Turpat, 32. sēj., 135.—136. lpp. Red.

nav, kaut arī revolūcija bija spiesta pieļaut ekonomisku piekāpšanos, atkāpšanos līdz nepam. Jo no šā politiskā pamatiekarojuma noturēšanas atkarīgs viss tālākais darbaļaužu masu liktenis. Tāpēc arī pašām masām jāpārlieciņas par šā revolūcijas iekarojuma svarīgumu.

Kopā ar proletariāta politiskās varas iekarošanu, tas ir, ar proletariāta diktatūras izveidošanu, *noiets jauns posms*, un šis fakts atstāj jaunas pēdas visā jaunajā laikmetā. Tā vēl «nav pēdējā kauja, kas ar uzvaru nāk», tas ir tās pašas šķiru cīņas *turpinājums*, bet tikai jaunos apstākļos un jauniem līdzekļiem, kas sevišķi skaidri kļūst redzams atkāpšanās periodā. Tādā laikā, no vienas puses, sevišķi svarīgi ir attīrīt partiju no elementiem, kas atraujas no masas (nerunājot jau, protams, par elementiem, kas partiju apkauno masas acīs). «Tīrīt partiju, nēmot vērā bezpartejisko darbaļaužu norādījumus, ir liela lieta.** Sos vārdus «par partijas tīrišanu» (21. g. 21. septembrī)** Leņins atkārto (1922. g. 27. III ziņojumā***), kad viņš pasludina nesaudzīgu cīņu pret tiem smenovehoviešiem, kas «izliekas gandrīz vai par komunistiem, tā ka iztālēm tikpat kā nevar atšķirt, — varbūt viņš tic dievam, varbūt — komunistiskai revolūcijai»****. Bet, no otras puses, šajā momentā sevišķi svarīgi *paplašināt padomju varas bāzi*, iesaistot tajā ne vien ierindas strādnieku, tajā skaitā bezpartejisko, bet arī nodibinot stabīlu savienību, saikni ar zemniecību.

Bet darbaļaužu masas var iesaistīt padomju darbā, tikai *iznīcinot* no buržuāziskās iekārtas mantoto *birokrātisko aparātu*. Šis uzdevums tagad sevišķi spilgti izvirzās gan politiskajā, gan arī ekonomiskajā celtniecībā. Jauno aparātu celt zinātniski, lēni un pacietīgi, sašaurinot to līdz minimumam ne tikai vārdos, bet arī reāli, — tādi ir uzdevumi šajā momentā. Sajā nolūkā visciešākā veidā jāsaista partijas un valsts spēki vienotā iestādē, kas pārziņātu jaunā aparāta tehnisko organizāciju, vienlaikus visur vēršot galveno uzmanību cilvēku izraudzīšanai.

* *Leņins* V. I. Raksti, 33. sēj., 19. lpp. *Red.*

** Rākstā «Par partijas tīrišanu», kas publicēts 21. septembrī avizes «*Pravda*» 210. nr.-ā. *Red.*

*** KK(b)P Centrālās Komitejas politiskajā pārskatā KK(b)P XI kongresam. *Red.*

**** *Leņins* V. I. Raksti, 33. sēj., 248. lpp. *Red.*

Pēc pirmā acu uzmetiena viss it kā būtu pārmainījies. Komunisti, kas agrāk piekrituši K. Marksa atziņai, ka rāžošanas, ekonomiskās attiecības noteic politisko virsbūvi, valsts varu, un ka proletariāta uzvara šķiru cīņā jau nozīmē šķiru iznīcināšanu, [komunisti], kas cīnījušies pret reformismu revolucionārisma vārdā, — pēkšņi runā it kā otrādi par ekonomiskā pamata likšanu zem savas jau iekarotās varas, turpina šķiru cīņu asākā formā un pasludina reformu, kultūras un kooperācijas darbu par taisnu ceļu uz sociālismu. Ķeņins pasludina par savu uzdevumu *revolucionārā ceļā radīt revolūcijas priekšnoteikumus*. Bet tas, kas izsaka tādus pārmetumus, neievēro vienu «mazu» priekšnoteikumu: *pēc proletariāta uzvaras, ar noteikumu, ka pastāv padomju vara*. «Visi viņi sauc sevi par marķistiem, bet saprot marķismu līdz neiespējamībai pedantiski. To, kas marķismā izšķirošais, viņi nepavisam nav sapratuši: proti, tā revolucionāro dialektiku. Pat tiešos Marks norādījumus, ka revolūcijas momentos nepieciešama maksimāla elastība, viņi absolūti nav sapratuši...»* (Skat. rakstu «Par mūsu revolūciju» 1923. gada 17. I.)

Protams, tam apstāklīm nav gadījuma raksturs, ka «nepa» periods, no vienas puses, sakrīt ar Ķeņina intereses pastiprināšanos par politiskās izglītības jautājumiem un, no otras puses, par saimniecības valsts plāna nozīmi. Valsts plānu es šeit pieminu tikai starp citu, jo tas pilnībā attiecas uz ekonomikas jomu. Bet katram ir skaidrs, ka tas, ko Ķeņins pasludina ar vārdiem «ekonomiskā fundamenta likšana», visnoteiktākajā veidā izpaužas jēdzienā «valsts plāns». Toties pilnīgi uz mūsu tematu attiecas jautājums par politisko izglītību. Tā, protams, ir hronoloģiska sagadīšanās, ka mūsu Ķeņīna darbu apkopojuma trešā daļa** sākas ar viņa runu politiskās izglītības darbinieku apspriedē. Bet katrs, kas izlasīs šo runu, teiks, ka tā ir spilgta ilustrācija tam, kā Ķeņins saprot padomju varas kultūras uzdevumus. «Jāpāraudzina masas» — tāds ir politiskās izglītības darbinieka galvenais uzdevums.

Es centos no atsevišķām «nepa» perioda Ķeņina domām un rakstiem izveidot jautājumos par valsti kaut ko līdzīgu veselam jaunam uzskatam. Bet man ir jāizsaka viena piebilde. Siem uzskatiem nav *nekā kopēja ar mierīgas dzīves*

* Ķeņins V. I. Raksti, 33. sēj., 425. lpp. *Red.*

** T. i., grāmatas «N. Ķeņins. Par proletariāta valsti» 3. daļa. *Red.*

idilli. Nevienā citā kā tieši šajā pēdējā posmā Ķeņins tik atklāti nenorāda uz smago cīņas formu, uz briesmām, kas draud uz katra soļa, uz iespēju un pat varbūtību, ka gāztās šķiras atsāks karu utt. «Ēs tiku runājis par komunistisko sacensību... Tā nav sacensība, tā ir drosmīga, nikna, ja ne pēdējā, tad tai tuva cīņa uz dzīvību un nāvi starp kapitālismu un komunismu.»* Un tomēr — «sociālisms jau tagad vairs nav attālas nākotnes vai kaut kādas abstraktas ainas, vai kaut kādas svētbildes jautājums... Nevis rīt, bet dažos gados mēs visi kopā šo uzdevumu veiksim par katru cenu, tā ka no jaunās ekonomiskās politikas Krievijas būs sociālistiska Krievija.»**

Ķeņinam nebija lemts nodzīvot līdz tam laikam. Bet arī viņa pēdējie vārdi deva mums pareizus vadošos principus. Savos darbos viņš deva mums nekļūdīgu orientēšanās līdzekli pašos grūtākajos momentos: *vienreizēju revolucionāru dialektiku* — un šīs dialektikas reālo avotu: savu «vēsturisko izgudrojumu» — padomju varu.

Н. Ленин. О пролетарском государстве. Пособие для совпартийцев и коммунистов. М., 1924, с. 6—16, 307—320 *Tulkots no krievu valodas*

LATVJU STRĒLNIEKU GODA DIENĀ

17. maija diena Krievijas un tamlīdz vispasaules revolūcijas vēstures grāmatā ieņem īpašu lapu ar virsrakstu: «Latvju strēlnieks». Tā nebija Latvju strēlnieka dzimšanas, bet jau viņa atdzimšanas diena. Tā bija diena, kad Latvju strēlnieki ne pa vienam, bet kā arvienu *organizēti* visi kā viens pārgāja revolūcijas cīnītājos un tūlīn stājās cīnītāju pirmajās rindās. Jaunā organizācijas galva «Iskolastrels»⁸² jo drīz pārvarēja un paņēma zem savas hegemonijas slaveno milzi «Iskosolu»⁸³ un lika pamatu pirmajai Padomju Latvijai***. Kad Oktobris bija uzvarejis Krievijā un nodibinājās jaunā, revolucionārā Sarkāna Armija, no jauna tāni iestājās *pirmais* un atkal ne pa vienam, bet organizēti Latvju strēlnieks. Organizēti tas gāja cīnā

* *Ķeņins V. I. Raksti, 33. sēj., 249. lpp. Red.*

** *Turpat, 395.—396. lpp. Red.*

*** T. i., padomju varai Latvijas neokupētajā daļā 1917.—1918. g. *Red.*

un, kad to pienākumi sauca, lika galvu par revolūciju — arī *ne pa vienam, bet organizēti*. Ikreiz, kad es atminos šos Latvju strēlnieka lielos nopelnus revolūcijas priekšā, man jānosarkst, reizē atminoties, ka arvien vēl paliek neuzrakstīta Latvju strēlnieka vēsture.^{83a}

Bet viņu lappuse (17. maija diena) vēstures grāmatā paliek brīva, un tās pirmās rindas jau ir izpildītas: «Attiecībā pret jauno pagaidu valdību* apvienotā latv. strēlnieku padome pieņema šādu rezolūciju:** ... Rezolūcija galīgā veidā pieņemta ar visām *pret vienu* balsi, astoņiem attuoties.» Kas bija tas «viens», un kas bija tie «astoni»? No simtiem delegātu un tūkstošiem strēlnieku! Nav jāaizmirst, ka padomē un pulkos piedalījās arī virsnieki, kuru starpā ne viens vien bija iz nodevīgiem pilsonības dēliņiem.

Rezolūcija toreiz bija pielīdzināma zibenim no skaidra gaisa. 3 gadus bija strēlnieki lējuši drošsirdīgi savas asinis imperiālistiskās «tēvijas» labā. Latvijas pilsonība toreiz dzīvoja sapņos par lielo lomu, ko viņiem piešķirs Krievijas tronis par «viņu strēlnieku» uzticīgo dienestu uz kaujas lauka. Skopais latv. pilsonis***, kas līdz tam kapeiku divreiz apgrozīja kabatā, iekams to izdeva vispārējam mērķim, — Latvju strēlnieku pirmo pulku dibināšanai meta simtus un pat tūkstošus. Tā bija viņu dalības nauda nākošajā uzvaras «akciju biedrībā». Un uz slaveno «Nāves salu», pār kuras upuru kaudzēm ilgus laikus lidoja tikai vārnu un kraukļu bari, latv. pilsonis vēl šobaltdien izrīko patriotiskus zaļumu izbraukumus, protams, kā arvien, pie krietnas bufetes. Tādos apstākļos norisinājās Latvju strēlnieku pulku padomes pāreja ar Internacionāles skaņām revolūcijas pusē.

Es iebraucu Rīgā ar dažiem atgriezušamies ārzemju emigrantiem taisni dienu pēc rezolūcijas. Dienu vēlāk man pienācās runāt šai rezolūcijai par labu kāda [strēlnieku] pulka pilnsapulcē. Un, kad kāds pilsoņu dēliņš, jauns virsnieciņš (varbūt viens no godīgākajiem), sev pa priekšrevolūcijas paraugam atlāvās dažus vārdus pret nezin no

* T. i., pret 1917. g. 5. maijā izveidoto buržuāzisko koalīcijas Pagaidu valdību. *Red.*

** Rezolūciju par tekošo momentu, kas nosodija Pagaidu valdības politiku, atmaskoja eserus un meņševikus, atbalstīja lozingu «Visu varu padomēm!». *Red.*

*** — buržujs. *Red.*

kuriennes un ar kādiem nodomiem (vai līdzekļiem, labi ne-atminos) iebraukušiem runātājiem, tad iz strēlnieku pulka atskanēja svilpieri un tādi protesti, ka nepieradušais virsnieciņš *ar asarām* nokāpa no tribīnes un kādam mūsu biedram no katedra bija viņš jāņem aizstāvībā*. Tāds bija «vienā naktī» kļuvis garastāvoklis «tautiskajos» strēlniekos. Viņiem bija acis atvērušās, un viņi ieraudzīja, kas viņi īstenībā ir: darba šķiras armija apspiedēju šķiru klaušās. Iz brīvprātīgo avantūristu vai godkārīgu karjeristu pulkiem viņi uz cara valdības rīkojumu bija pārvērtušies par pilsētu un lauku proletāriešu pulkiem, kuros pelēkie baroni un bagātnieki nebija atrodami jeb bija kā nejaušs izņēmums.

Tikai no šī stāvokļa bija saprotams tas kaucēju vilku koris, kas atskanēja visā pilsoniskajā presē vienbalsīgi pret «nodevējiem» strēlniekiem. Nav manā priekšā šo laikrakstu numuru, ne arī tās piezīmes, ko es toreiz uzrakstīju «Cīnā»**. Tas bija taisni vasarassvētku priekšvakarā, kad atskanēja šie kaucieni dažādās mēlēs. «Nevienas kapeikas naudas un nevienas mārciņas maizes» buntavniekiem strēlniekiem. Kas nepazītu šīnīs vārdos uzreiz mūsu veco latvieti-pelēci, kurš, iebraucis Rīgā, sēstas fūrmanī jeb, kā tagad saka, važonī un uzkliedz: «Fūrman, brauc, ne tu brauc, *mana nauda brauc!* Ne tu, strēlniek, leji asinis, mana, pilsoņa, nauda (un maize!) lej asinis!»

Pilsoņu karš bija pieteikts no paša pilsoņa, un strēlnieki pieņēma šo izsaucienu. Kā zināms, 2 mēnešus vēlāk Rīga krita, (kā toreiz tikai aizdomās, tagad noteikts fakts) pārdota ar nolūku, lai atsvabinātos no sarkanā revolūcijas perēkļa — Rīgas. Vēl divus mēnešus vēlāk atlikusē Latvija ar Valku kā galvaspilsētu kļuva par Padomju Latviju, atkal pateicoties Latvju strēlniekam. Bet ar to tikai iesākās Latvijas strēlnieku kā darba šķiras armijas revolucionārā gaita.

Grūti ir uzskaitīt tos varoņu darbus, ko Latv. strēlnieks darijis revolūcijas frontē, un tos upurus, ko viņš nesis. Kad b. *Lenjins* viņus sauca cīnā par Padomju valdību Smolnijā, Latvju strēlnieks atbildēja skaļi: Es še! Un arī

* T. i., jāpaglābj no fiziskas izrēķināšanās. *Red.*

** Te domāta P. Stučkas «Vestule no Rīgas», kas tika publicēta nevis «Cīnā», bet «Pravdā» 1917. g. 4. (17.) jūnijā. Sk. *Stučka P. Cīnā par Oktobri. Rakstu izlase. R.*, 1957, 59.—63. lpp. *Red.*

jaunnodibinātajā Sarkanajā Armijā Lat. strēlnieki iestājās organizēti, kā vesela kaujas vienība. Kad Maskavā sacēlās kreisie «eseri»...Latvju strēlnieks bija tas, kas, revolūcijai uzticīgs līdz nāvei, ar savu lielgabalu un šauteni «nomierināja» aizrāvušos «radikālos» kulacisma pārstāvjus. Deņikina, Judeņiča, Kolčaka frontēs lēja savas asinis ar spožiem panākumiem Latvju strēlnieks.

Kad bija tā stunda situsi un revolūcija viņus sauca atpakaļ uz Latvijas fronti, Latvju strēlnieki, gan ne pilnā skaitā, devās turp. Padomju Latvijai nebija lemts ilgi pastāvēt. Pēc 5 mēnešiem sarkanā Rīga krita, iekām vēl Liepāja bija kļuvuse sarkana. Strēlnieku pulkos bija notikušas lielas pārgrožības. Jaunās mobilizācijas bez šķiru principa bija pulkus gan paplašinājušas, bet reizē tie bija zaudējuši savu noteikto revolucionāro šķiras raksturu. Frontei sabrūkot, izira arī pulki; uz Padomju Krieviju pārgāja agrākais [strādnieku] šķiras sastāvs, pelēcim paliekot uz vietas, tas ir, dezertējot. Te nav vieta spriest, cik tālu tur bija vainīga politika (vaina jeb kļūda ir nenoliedzama), bet fakts paliek fakts.

Revolucionārā šķiras armija pārgāja uz Padomju Krieviju, vēl zināmu laiku paturot daļu Padomju Latvijas. Protams, ka tāds dalitas Latvijas stāvoklis nebija ilgi turams. To likvidēja Padomju Krievijas miera politika, vajadzīga, lai gūtu zināmu atpūtu revolūcijai. Zīmīgi bija tas, ka viena no pirmajām Latvijas [buržuāziskās] demokrātijas tieksmēm bija, nevis lai visiem strēlniekiem un pārējiem revolucionāriem nodrošinātu atgriešanos uz «demokrātisko Latviju» (to tikai ne!), bet gan Latvju pulku likvidēšana Krievijā, tas ir, ka nebūtu Latvju strēlnieka vārda, šī sarkanā spoka priekš Latvijas pilsonības, Padomju Krievijā. Kā zināms, b. Ļeņins skatījās uz karu un mieru joti nopietni. Vārda vai nosaukuma dēļ turpināt asinsizliešanu viņam, itin pareizi, šķita noziegums. Latvju strēlnieku pulku vārds oficiāli nozuda no revolūcijas frontes, bet, kā jau augstāk aizrādīju, Latvju strēlnieks joprojām cīnījās dažādās frontēs.

Tad pienāca vispārējais miers. Viena daļa strēlnieku atdalījās un atgriezās uz Latviju, viļināta no [buržuāziskās] demokrātijas solījumiem. (Tā tagad jau pārdzīvojuse savas ilūzijas.) Atlikušie pulciņi pārgāja pa lielākajai daļai līdz ar demobilizāciju uz miera darbu. Viņu iespāids arī te ir stipri manāms...

Bet piemiņas dienās un kad atskan apakšzemes dunoņa, kas norāda uz jaunām cīņām, tad Latvju strēlnieks ir moži uz kājām. Uz Ķeņina, sava neaizmirstamā revolucionārā vadoņa, bērēm [Maskavā] uz ātru roku sastādījās vesels Latvju strēlnieku pulciņš pilnā ietērpā, — ne pa vienam, bet organizēti. Kad vajadzēja radīt simbolu savai cīņas gatavībai, īsā laikā (ne no bagātībām, bet no sūri grūti iestrādātiem grašiem) radās nūprais lidonis «Latvju strēlnieks»⁸⁴, kura dzimumdienu patlaban svinam. Kādreiz viņš sapnī redz ainu, ka soļo pa revolucionārās Berlīnes ielām ar Internacionāles skaņām ne pa vienam, bet organizēti. Un kad atskanēs no Latvijas apakšzemes vai virszemes darba brāļu sauciens: «Au! Esat tuvu, kas tālu!» Tad atskanēs ar priecīgu drosmi Latvju strēlnieka atbilde: Es še! Un no apakš- un virszemes, no pilsētas un lauku darba vietām celsies Latvju strēlnieks palīgā revolūcijai. Kā arvien *ne pa vienam, bet organizēti*.

P. Stučka

«*Krievijas Cīņa*», 59. nr.,
1924. g. 31. maijā

Iespiests pēc avizes teksta

JAUTĀJUMĀ PAR SAIKNI AR ZEMNIECIBU

Nadežda Konstantinovna [Krupskaja] mani bezgala iepriecināja, pastāstīdama man, ka Vladimirs Iljičs, jau slīms būdams, ar lielu interesī iepazinies ar maniem rakstiņiem par angļu-dāņu sistēmu lauksaimniecībā, piemērotu Padomju Krievijai. Ar tādu sabiedroto es, protams, vairs nejūtos tik vientoļš, kā būtu varējis likties pirms tam. Un citādi jau nevarēja būt, ja nēm vērā Vladimira Iljiča uzskatu par to, kāda nozīme ir viņa izvirzītajai un līdz šim laikam patiesībā vēl pietiekami nesaprastai un nenovērtētai saiknei ar zemniecību.

Pie mums saikni izprot vai nu kā idejisku proletariāta saistību ar zemniecību (propaganda, agitācija utt.), vai kā maiņas attiecību regulēšanu («šķēru» jautājumi), vai arī kā abu šo attieksmju kombināciju (šefība utt.). Tas viss, protams, ir labi un nepieciešami, *taču tas nav viss un nav galvenais*. Pamatjautājums attiecas *uz ražošanas jomu*. Bet šai ziņā mēs vēl joprojām šaubāmies. Kā lai

stimulē zemniecības *sīkražošanu*, ja mēs paši esam marksistiski pārliecināti, ka sīkražošanai lemta bojāeja. Bet Vladimirs Iljičs *domāja* tieši *par ražošanu*; un to viņš darīja, protams, arī pārcietis zināmu iekšēju lūzumu. No šās pušes esmu devis īsu konspektu par Vladimira Iljiča uzskatu dialektisko attīstību agrārajā jautājumā savā pēdējā rakstā žurnālā «Zem marksisma karoga».* Bet viņa galīgais secinājums bija pilnīgi kategorisks. Jau 1919. gada rudēni viņš teica: «Tāda pāreja («iznīcināt atšķirību starp strādnieku un zemnieku, padarīt visus par strādājošiem») neizbēgami ir ārkārtīgi ilgstoša... *Paātrināt* šo pāreju var tikai *ar tādu palidzību zemniekiem*, kura dotu viņam iespēju *milzīgos apmēros uzlabot visu zemkopības tehniku, pārkārtot to pašos pamatos.*»** Tātad šai palīdzībai jāattiecas uz *ražošanu*.

Sādā plāksnē arī iegriežas jebkuras zemnieku sarunas ar mūsu agitatoriem laukos, jo viņiem, ja klausītāji pret viņiem izturas ar uzticību un nopietni, *obligāti* tiek uzdots *jautājums*: ko lai darām? Un, ja mūsu agitatori uz šo jautājumu nevar atbildēt — bet šās atbildes viņiem nav —, tad pret viņiem izturas vēsi vai arī ar neīstu sirsniņu, ne vairāk. Ne velti dzimtbūšanas gadsimti ir padarījuši zemnieku noslēgtu un neuzticīgu.

Nekādus daudz lielakus panākumus negūs, skaidrojot viņiem šķēru jautājumu***. Mēs izvirzām zemniecībai tēzi: valsts, kurā iedzīvotāju vairākums ir zemnieki, nevar aizstāvēt zemas labības cenas. Bet zemnieki var atbildēt ar kontrtēzi: valsts ar strādnieku valdību nevar turēties uz mākslīgi augstām labības un tātad vispār pārtikas cenām. Galu galā pasaules tirgus noteic cenas un zemkopības valstij nav iespējams tās mākslīgi pacelt salīdzinājumā ar ārvalstu konkurenci. Atliek tikai viens: palētināšana, t. i., ražošanas pacelšana. Tas būs arī visreālākais līdzeklis, kā pazemināt, t. i., *relativi* pazemināt nodokļus utt. Tāda būs visreālākā saikne.

Ko mēs varam patlaban darīt, lai uzlabotu zemniekiem ražošanas *tehniku*? Elektrifikāciju. Ko tā dotu zemniekiem savā pašreizējā līmenī, atskaitot lētāku *apgaismojumu*.

* Domāts raksts «*Leņins un agrārais jautājums*». Sk. šā sēj. 137.—155. lpp. *Red.*

** *Leņins* V. I. Raksti, 30. sēj., 92. lpp. Kursīvi P. Stučkas. *Red.*

*** Sk. 49. piezīmi. *Red.*

Traktorus. Ko tie var šobrīd dot zemniekam, atskaitot izņēmuma gadījumus. Uzreiz cerēt uz veiksmīgu *ražošanas* kooperāciju, kad šis kooperācijas *veids*, būdams visgrūtākais, pie mums visbiežāk mājrūpniecībā — amatniecībā slēpj kulaku uzņēmēju. Nē, šai aspektā patlaban ir maz pamata revolucionāram lēcienam. Tam nepieciešams sagatavot augsns.⁸⁵

Mums jārēķinās ar nepieciešamību pacelt zemnieku kā sīkražotāju, ja gribam izvairīties no postīgās masu proletarizācijas un bada gadu atkārtošanās.

Un es apgalvoju, ka tas ir iespējams. Protams, *nevis ar pavēli, bet ar parādišanu.* *Ne ar lieliem izdevumiem un ne ar brīnumiem,* bet ar mums pieejamiem līdzekļiem un tādā ātrumā, kas vispār proporcionāls lauksaimnieciskās ražošanas tempam, t. i., ne zibenīgi.

Kad dzirdam par elektrifikāciju lauksaimniecībā, par traktoriem utt., mēs domājam par brīnumiem. Tāpēc jaunā pasaulē ir zilonis, lai liktu brīnīties par savu lielumu. Mēstiksim arī līdz tiem. Bet pagaidām mums jāsāk ar ābeci. Un no šā viedokļa mēs propagandējam angļu-dāņu sistēmu lauksaimniecībā. Un, kad es rakstīju par dāņu un par angļu-dāņu sistēmu,* tad es nepavisam nerakstīju par Dāniju un Angliju, es rakstīju par šās sistēmas piemērošanas faktiem [Padomju] Krievijā. Pagaidām par divām padomju saimniecībām.**

Bet, ja tur mēs pierādījām šās sistēmas panākumus: gan izslaukuma, gan ražas palielināšanā, — tad tas nozīmē, ka runa ir ne par brīnumiem, bet gan par reālo īstību.

Atliek jautājums par to, kādā veidā nodot šo sistēmu zemniecībai. Vai tam vajadzīgas lielas kapitālieguldījumu izmaksas? Nē, nav vajadzīgas. Taču zināms atbalsts pirmajiem pionieriem zemnieku vidū tomēr nepieciešams, bet, lai sniegtu šo atbalstu, nepietiek ar mūsu auguriem agronomiem, kas vai nu nesaprot šo uzdevumu, vai arī tam netic. Daļa viņu ir ar mieru *pakāpeniski* ieviest saktaugus un āboliņu. Bet tas atgādina padomu pakāpeniski ieviest, piem., fabriku sistēmu: šobrīd vienu mašīnas daļu, pēc

* Sk. *Stučka P.* Rakstu izlase, 4. sēj., 379.—382. lpp. un šā sēj. 49.—50. lpp. *Red.*

** Sk. 23. piezīmi. *Red.*

gada otru utt. Nē, gatavu sistēmu vajag *ieviest uzreiz*. Ekonomiskā attīstība arī zemkopībā noris *lēcieniem, revolūcijas*, nevis evolūcijas ceļā. To pierāda tā pati Dānija pagājušā gadsimta 70. gadu sākumā, Kurzeme pēc 1905. g. (ar D. Birkmaņa aģitācijas palīdzību) utt.

Ar ko sākt? Vispirms jāuzdod *oficiālajām* padomju saimniecībām, it īpaši parauga un mācību saimniecībām, ieviest šo sistēmu *paraugam*, taču ieviest to enerģiski, apsējot uzreiz vismaz vienu tīrumu ar sakņaugiem. Rezultātā tiks pielāgota lopu turēšana. Un turpmākais nāks pats par sevi. Tālāk jāizmanto pastāvošie paraugi sistēmas praktiskās zināšanas izplatīšanai: uzdot zināmam skaitam jauno agronomu praktiski *nostrādāt vienu gadu* kādā no šīm saimniecībām. Nākamais solis — palīdzēt *izveidot* tādus *zemnieka saimniecības tipa* paraugus, kas ir pilnīgi iespējams, bet ko *neviens nemaz nav mēģinājis darīt*. *Sistēma pati sevi reklamē*, kā es iepriekš ar skaitļiem parādīju, jo sekmes tiek gūtas pārsteidzoši ātri.

Ikiens, kas pazīst mūsu laukus, zina, ar kādu interesi zemnieks vēro visu, kas jauns viņa saimniecībai. Taču bez «parādīšanas», bez parauga, ar vārdiem vai ar literatūru vien viņu, protams, gan vieglāk ietekmēt nekā mācītu, taču aizspriedumu varā esošu agronomu, tomēr grūti diezgan. Un radikālo lēcienu viņam vajag demonstrēt ar viņam saprotamu, t. i., zemnieka tipa paraugu. Bet tad šai sistēmai jātīc vispirms komunistam pašam, kas zemniekam lasa lekciju par saikni. Es nesaku, ka tas ir vienīgais paņēmiens, kā ātri iedarboties uz zemnieka saimniecības tehniku. Bet tas tomēr ir reāls paņēmiens, kura iespējamību *esam pierādījuši* darbos.

Nesen b. A. Smirnovs «Pravdā»* izteica ļoti pareizu un svarīgu domu, ka turīgais zemnieks obligāti nav kulaks. Varbūt, jāpiebilst, it īpaši tad, ja viņa turība ceļ viņa kultūras līmeni un it īpaši padomju sistēmas apstākļos, kur likvidēts zemes privātīpašums un visus ienākuma plusus var izlietot «kultūras revolūcijai». Ja komunisti iedod viņam šās revolūcijas atslēgu, «parāda» jaunu ceļu uz progresu, viņš var kļūt arī par pārliecinātu komunistu, vismaz par līdzjutēju.

* Domāts raksts «Jautājumā par zemniecības diferenciāciju», kas bija ievietots avizes «Pravda» 1924. g. 25. aprīļa numurā. *Red.*

Bet, lai reāli paceltu zemnieku, ir vajadzīga *programma*, kā to izdarīt, *ticība* šai programmai un pietiekami daudz *neatlaidibas un izzuribas*, lai to īstenotu mūsu atpalikušajos laukos. Tāda pāreja ir ārkārtīgi ilgstoša, taču iespējama un tāpēc nepieciešama.

P. Stučka

Pirmpublicējums
ЦПА ИМЛ при ЦК КПСС, ф. 153,
он. 1, д. 16, л. 1—8

Tulkots no krievu valodas

UZ LATVIJAS KOMUNISTISKĀS PARTIJAS 20 GADU JUBILEJU

Vēl joprojām paliek neizšķirta viena vēsturiska problēma: kā tas nākas, ka Latvijā, kurā proletārietis (bezzemnieks uz laukiem) ieradās agrāk nekā kapitālists (vēl vergu* laikos), kurai kaimiņos, no vienas puses, Vācija ar lielu strādnieku šķiru un vecu un plašu strādnieku kustību, no otras puses, Krievija ar slavenu nelegālu revolucionāru kustību, līdz pašam 90. gadu vidum valdījamiers un klusums pilsētas strādniecībā, kas nepazina nedz sociāldemokrātu, nedz citādu revolucionāru? Un kā tas nākas, ka, marksisma dzirkstelei pārlecot uz šo pašu Latviju 1893. gadā, šī dzirkstele izplatās spēji pa visu zemi, aizrauj vispirms lauku inteliģenci un pēc tās likvidācijas** turpina kvēlot pilsētu strādniecībā, kur tā jau 1899. gada pavasarī Rīgā uzliesmo kā ielu nemieri, kas ļoti līdzīgi sacelšanai***? Un, neraugot uz to, ka šos nemierus apspieda necilvēcīgi, iznīcinot vai pēdējo strādnieku organizēto pulciņu, dažus gadus vēlāk rodas cieša organizācija****, kas 1904. gadā pārvēršas par proletariāta partiju***** un 1905. gadā jau spējīga saņemt Latvijā visu varu savās rokās. Tie ir jautājumi, kas, kā teikts, vēl gaida atbildes. Bet reizē tie ir fakti, kas jāiegaumē, ja gribam saprast Latvijas proletariāta un reizē ar to visas

* Domāts — dzimtbūšanas. *Red.*

** Jaunās strāvas kustības likvidācijas. *Red.*

*** Domāts — Rīgas dumpis. *Red.*

**** Baltijas latviešu sociāldemokrāliskā strādnieku organizācija. *Red.*

***** Latviešu sociāldemokrātisko strādnieku partiju. *Red.*

Latvijas pēdējo 30 gadu vēsturi, no kuriem pirmie 10 gadi ir, tā sakot, ievads Latvijas Komunistiskās partijas vēsturei.

Trīs nejauši fakti: «Dienas Lapas» redaktors J. Pliekšāns-Rainis 1893. g. jūlijā aizbrauc uz dažiem mēnešiem uz Vāciju un Sveici, tur iepazīstas pamatīgāk ar sociāldemokrātiju un marksismu un ierodas ziemā atpakaļ kā pārliecināts sociāldemokrāts. Maskavas, agrāk Tērbatas students (turienes latviešu studentu pulciņa loceklis) J. Jansons 30. augustā 1893. gadā nolasa Jelgavas «brīvlaišanas svētkos» savas «Domas par jaunlaiku literatūru». Liepājas strādnieks Miķelis Kāsis, būdams kara klausībā Krievijā, tur iepazīstas ar sociālisma mācībām un, atgriezies Liepājā, vispirms fabrikā, tad oststrādnieku starpā iesāk savu organizācijas darbu (sk. «Sociāldemokrāts», [1901. g.] 2. nr.)*.

Tā pa 3 logiem — no Vācijas, Maskavas un Tērbatas (caur krievu studentu vidutājību legāla marksisma veidā**) un Liepājā tieši no strādnieku vidus ielec Latvijā pirmā marksistiskā dzirkstele. Ar neparedzētu ātrumu dzirkstele izplatās pa Latvijas pilsētām (Rīgā, Liepājā un Jelgavā) un laukiem, īpāši Kurzemē, pārvēršas par veselu kustību — Jauno strāvu ar «Dienas Lapu» centrā un izbeidzas 1897. gadā ar masu arrestiem, kas noslauka visu šo lielo kustību. Paliek kvēlojam tikai daži nelegāli strādnieku pulciņi «apakšzemē». 1899. gadā fabrikantu provokācija (Rīgas džutas fabrikas administrācija par atbildi uz strādnieču algu prasībām noraida tās «uz ielu» jeb «uz meitu namiem») izceļ [maiājā] vispārēju streiku, kas pāriet «meitu namu» grautiņos un atklātā sacelšanā, ko appspieda «varonīgā» cara armija ar ieročiem; 97 krituši strādnieki, un «miers un kārtība» no jauna valda «vecajā klusajā» Rīgā.

Kas tā par kustību, šī Jaunā strāva? Savā visumā (naivi saprasts marksisms) revolucionāras sociāldemokrātijas priekštece. Zemē, kur nekad nav bijusi kaut mazākā pazīme pilsoniskai revolucionāribai, kur pilsonības revolucionārisms nekad nav sniedzies tālāk par «Kaut man būtu tā naudiņa, kas guļ jūras dibenā», kur arī sīkpilsoniskās revolucionārās tieksmes nesniedza tālāk par slēpšanos no

* Domāts nekrologs par M. Kāši. *Red.*

** T. i., marksisma legālas propagandas veidā. *Red.*

vācu varas zem «Krievijas ērgļa» spārniem, tāda iepriekšēja kustība bija vairāk nekā dabīga. Tā daļa no Marksā mācības [nepareizi saprasta], kas deva pamatu «ekonomismam» strādnieku kustībā, proti, par ekonomisko bāzi (pamatu) un politisko virsbūvi, atrada plašu atskauņu arī nemierīgajā buržuāzijā. Bija taču tai dziesmiņai «par jūras dibena» naudiņu pamatā tā pati «marksistiski» ekonomiskā doma: tad — «Es vācietim tā darītu, kā vācietis man darīja». Tas ir, tad es par to valdītu (politiskā virsbūvē)! Ne agrāk!

Sādos apstākļos Jaunā strāva uzreiz aizrāva līdzi visu, kas dzīvs un možs bija Latvijā. Pirmā kārtā nemierīgo inteliģenci — saimniekēdēlus, skolotājus utt. Tikai otrā kārtā strādnieku, bet šo tad arī tūlin tiešām revolucionārā virzienā. Sāka nodibināties nelegāli strādnieku pulciņi; notika pat pretim jaunstrāvnieku pusnelegālajam «kongressam»⁸⁶ — tieši strādnieku nelegāls kongress⁸⁷. Taču šī kustība tieši dzīlakas pēdas Latvijas revolucionārajā kustībā neatstāj. Tikai ļoti, ļoti nedaudz dzīva spēka no šīs kustības pāriet uz revolucionāro strādnieku partiju. Atliek arī zināmas idejiskas atmiņas, ne vairāk...

Pirma pamatu nelegālās strādnieku partijas dibināšanai liek ārzemju nelegālā literatūra. Pirmie Jaunās strāvas emigranti liek pamatu kārtējai* nelegālai latviešu literatūrai. Vispirms b. Bundža izdod Amerikā «Ausekli». Tad bb. Rozīņš-Āzis, Vesmanis («Blēdis», tagad Ekselence un Latvijas «demokrātiskās» saeimas bezpartejiskais priekšsēdētājs!), Punga (tagad maziķis — bijušais finansu ministrs [buržuāziskajā] Latvijā!) u. c. nodibina Londonā «Latviešu Strādnieku» kā periodisku izdevumu. Šī grupa saskaldās, un no tās izdalās «mazākums», kas zem Rozīņa-Āža redakcijas 1900. gada oktobrī sāk izdot kārtēji «Sociāldemokrātu» (35 numuri) un «Sociāldemokrātu bibliotēku» (pavisam 11 numuri**). Šo izdevumu kārtēja iegādāšana Latvijā i organizatoriski, i idejiski saista kopš 1899. gada atjaunojošos strādnieku pulciņus, kuriem vairs nav saišu ar agrāko legālo kustību. Tā rodas viens pēc otra vietēji pulciņi Rīgā, Liepājā, Ventspilī un Talsos, kas 1902. gada aprīlī izsludina sevi par «Baltijas latviešu sociāldemokrātisko strādnieku organizāciju», kas iecel

* Periodiski iznākošai. *Red.*

** «Sociāldemokrātu bibliotēkas» sērijā pavisam iznāca 28 brošūras. *Red.*

«Sociāldemokrātu» (no 7. numura sākot) par savu centrālorgānu un kopš 1904. gada marta izdod savu iekšzemes nelegālo «Cīņu». Ārpus Baltijas organizācijas paliek tā saucamā «Kurzemes grupa», kurā ap nelielu inteliģentu pulciņu, pareizāk, «gīmeni»*, grupējas arī laba tiesa apzinīgu strādnieku. Zem strādnieku spaida pamazām notiek tuvošanās, kas pēc kopējiem Maijā svētkiem 1904. gada jūnijā noved pie *Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas* dibināšanas kongresa. Visas ekonomisma ilūzijas no Jaunās strāvas laikiem izdzīvotas, partija ir skaidri revolucionāri politiska šķiras organizācija. Vēl viena pagātnes atmiņa viņai tomēr ir palikusi: viņa ir *nacionāli norobežota partija*.⁸⁸ Strādnieku partijas dzimšana ir grūts un sāpīgs process.

Tikko radusies, Latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku partija stājās grūtā, varonīgā cīņā. Pret trijām varām uzzreiz: pret vācu muižniecību, pret vācu-latviešu-krievu (internacionālo) kapitālistu šķiru un pret slaveno «Krievijas ērgli» — cara valdību. Ikviens no šiem ienaidniekiem pats par sevi pietiekoši stiprs. Jaunā partija pusotra gada laikā uzvar visus trīs. Gan ne uz ilgu laiku: viņas cīņas biedri pa kreisi un pa labi Krievijā un Vācijā viņai neturas līdzī, un viņai jākrit.⁸⁹

Kas bija partijas stiprā puse? Viņas stipri centralizētā disciplīna, viņas pulciņu (šūniņu) organizācija, viņas «Cīņa» (nelegālā literatūra vispār). Viņas pamats bija skaidri proletārisks, izlasīta strādniecība, kādas sevišķi Rīgā ne iepriekš, ne pēc šī laikmeta te nav bijis. Vārda pilnā nozīmē strādniecība te bija visas darba tautas pārstāvē. 1905. gadā kā nekur citur Sociāldemokrātiskā strādnieku partija Latvijā bija visas plašās revolūcijas (pilsoniskās) vadītāja, hegemons kā pilsētās, tā uz laukiem.

Pārlasot tagad «Cīņā» un citur aprakstītos un vēl vairāk — atminot neaprakstītos 1905. gada notikumus, mums šķiet lasām un atminam varoņa eposu, kura varonis ir pats proletāriāts un viņa apzinīgais avangards. Varbūt vienīgais proletāriāts, kuram nav citas partijas kā tikai revolucionārā sociāldemokrātija. Soli pa solim mēs redzam, ka notikumi pieauga plašumā un dižumā, kā vilnis paceļas pēc viļņa: slaktiņš pie Daugavas 13. janvārī kā atskaņas no Pēterburgas 9. janvāra, protesta streiki, saim-

* Domāta oportūnista P. Kalniņa ģimene. Red.

nieciski streiki, lauku streiki, Maijs, baznīcu demonstrācijas, no jauna lauku streiki, bruņotas sadursmes, Bulgina Valsts domes boikots un uzvara — revolucionāras *vietējas rīcības komitejas*. Te saduras revolūcija: bruņotā atspārā vienup, lozunga trūkumā otrup: kādu centru dot šām vietējām revolucionārām varām? Šīnī jautājumā partijas programmā ir tukša vieta.⁹⁰

Ja nekas cits, tad jau šis apstāklis var būt par labāko atspēkojumu pret latviešu partijas «nacionālismu»*. Te ir nepatiesība, ko savā laikā izgudroja kabinetos «cara karjeristi» prokurori un tagad atgremo [buržuāziskās Latvijas] s.-d. līderi, ka jau 1905. gadā sociāldemokrātija tikojuši pēc patstāvīgas Latvijas republikas. Tādas prasības nebija nedz buržuāzijai, nedz strādniecībai, izņemot niecīgo savienībnieku, eseriem idejiski tuvo grupiņu⁹¹ ar saviem sīkpilsoniskiem lozungiem. Bet, atteiks man, partija tomēr bija nacionāli organizēta un «brāļojās» ar ebreju Bundu. Jā gan, bet nacionāli teritoriāli,⁹² un uz šī pamata tā gadu vēlāk lauza savu «draudzību» ar eksteritoriālo Bundu.

Jāteic atklāti, ka te politiski bija liela kļūda, ka partija stāvēja ārpus Krievijas partijas, bet tā bija vēstures kļūda. Latvijas strādniecība labi neticēja, ka eksistē strādnieku partija «tumšajā» Krievijā. 9. janvāra diena ne vien atklāja acis, bet 13. janvārī kopēji izlietās asinis apvienoja abas strādnieku šķiras, Latvijas un Krievijas. Šo apvienību apzēgelēja [1905. g.] oktobra uzvaras un decembra sakāves. *Organizatoriski to noslēdza* Stokholmas Viskrievijas un 1906. gada jūlija Latvijas sociāldemokrātijas kongresi**. Par vēlu? Taisnība gan! Taču nav pamata apgalvot, ka 1905. gada revolūcijas rezultāts būtu bijis citāds: Krievijas vēstures grāmata ir pārāk liela, un Latvija tanī ieņem tikai nelielu lapiņu.

Pēc oktobra uzvarām nāca asiņainā sakāve:

«Asins plūdi visur nāca,
Spiegi, foni, kazaki,
Pēc tam Orlovs*** trakot sāca,
Lodes, uguns, dragūni,
Varmākiem zūd pēdēj's prāts —
Tāds bij pērnais asins gads.»

* T. i., pret melīgajiem apvainojumiem nacionālismā. *Red.*

** T. i., LSDSP III un LSD I kongress. *Red.*

*** «Slavenais» Krievijas soda ekspedīciju vadonis Orlovs vēlāk Carskoje Selo saslimis ar vajāšanas māniju, atrasts nosprādzis *zem gultas*, kur tas apslēpies, *no ārpāta izbailēm* vajāts.

Šiem vārdiem mūsu nelaikis revolucionārais satīriķis Āzis savā Latviešu strādnieku kalendārā 1907. gadam attēlo 1906. gadu.

Uz 1906. gada asins kāpām uzplauka bagātīgi reakcijas ērkšķi un oportūnisma ziedi. Latvijas sociāldemokrātija — tā pārsaucās Latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku partija — ievienojās lielajā Krievijas Sociāldemokrātiskajā strādnieku partijā. Bet pēdējā bija iekšēji skaldīta. Pašā Latvijā plosījās reakcija un provokācija. Blakus tai «kreisuma» slimība — anarhistiskās tendences, patstāvīgas kaujas organizāciju tieksmes⁹³ utt. Tagad mēs redzam dokumentāriski, cik tālu bija šis «kreisums» proletāriskiem elementiem un cik viegli šis kreisums saplūda ar oportūnismu. No KO (Kaujas organizācijas) uz OK (virsniecisko Organizācijas komiteju).⁹⁴ Tā es kādreiz raksturoju dažādu Cipu* un Ko attīstības gaitu. Šis raksturojums izrādījās par lielu glaimojumu, īstenība pārsniedza visu iespējamo.

Šis partijas vēstures posms** vismazāk pazīstams. Tanī ir daudz interesanta. Plaša strādnieku masu kustība (14 000 partijas biedru) vienota ar sīku uzdevumu lozungiem, revolucionārs spars blakus likvidatorisma tieksmēm, legāli paņēmieni (legāli laikraksti, legālas arodbiedrības utt.) ar nelegālu organizāciju apspiešanas sekām. Grūti noteikt, vai tiešām arī masas visumā bija pa šo laikmetu gājušas uz labējo pusī; zināms atslābums visādā ziņā valdīja, un galvenais — valdīja oportūnistiskie «vadoni». ⁹⁵ Šo oportūnisma laikmetu likvidē iekšēja sacelšanās, vispirms no partijas apakšas, kas izbeidzas ar revolucionārā virziena uzvaru Briseles kongresā.*** Bet reizē ar to nāk jauns trieciens — vispasaules karš.

Kara laikmets ir grūts pārbaudišanas laikmets partijai. Vispirms nacionālistiskais apskurbums pārņēma arī daļu latviešu strādniecības.

No tā gan partijas veselīgais kodols paliek neaizskarts, un sparīgā uzstāšanās pret karu no Latvijas sociāldemokrātijas puses ir apbrīnošanas cienīga. Bet reizē ar to kara mobilizācija un vēlāk fabriku evakuācija pamatīgi sagrauj partijas bāzi. Kurzeme jo drīz pāriet ienaidnieku

* Cipus — K. Eliasa segvārds. *Red.*

** Reakcijas laika posms. *Red.*

*** LSD IV kongresā, kas notika 1914. g. janvārī Brīselē. *Red.*

rokās un tiek vislielākā mērā izpostīta, izņemot Liepāju. Kad 1917. gada februārī Petrogradā norisinās revolūcija, Latvijas s.-d. partijas spēki ir ļoti vājināti. Tomēr revolūcija norisinās arī te un jo drīz pieņem noteikti kreisu revolucionāru virzienu. Atgriežas mājās daži spēki, un sociāldemokrātija svin vienu uzvaru pēc otras. Gan stipri ir manāms strādnieku bāzes trūkums (Rīgas fabrikas 1915. g. evakuētas), un reizē ar to sajūtamas dažādu «internacionālistu» ieplūduma sekas.⁹⁶ Taču politiskā līnija ir noteikti boļševistiska, un ne vien maija mēnesis ar strēlnieku kolektīvu pāriešanu revolūcijas pusē, bet arī Oktobris ar savu padomju revolūciju apgaismo Latvijas s.-d. partijas revolucionāro virzienu visai spilgti.

Tad nāk vācu okupācija ar vācu soda ekspedīcijām. Partijai ir grūta apakšzemes loma zem vācu kara režīma. Tā, neraugot uz visu, turas drosmīgi, aģitē starp savējiem un vācu kareivjiem. Jo drīzi tai arī jānorobežojas no «internacionālistiem» un «meņševikiem»*, kas visai kārīgi sāk tīkot pēc nodevēju lomām. Izslēgtie atrod par visvienkāršāko: piesavināties s.-d. partijas vārdu un nostāties Seidemaņu pusē.⁹⁷ Bet, kad Antantes aģenti pasludina Latvijas «demokrātiju»**, viņi pāriet sociālpatriotu lomās. Nelegālais «Spartaks»⁹⁸ iz apakšzemes soļo uz priekšu zem boļševistiska karoga. Decembris 1918. gadā—janvāris 1919. gadā dod uzvaru Latvijas *Komunistiskajai partijai*, kas savā VI kongresā tad arī atmet aptraipito «s.-d.» nosaukumu un pārsaucas par Latvijas Komunistisko partiju, reizē iestājoties Krievijas Komunistiskajā partijā un III Internacionālē***.

1919. gada pirmais pusgads ir mūsu partijai visatbildīgākais laikmets. Partijas galamērķis — sociālistiskās revolucionārās uzvara — šķita sasniegts; bija jāstājas pie programmas realizācijas. No tā boļševiku partija nekad nebija baidījusies, bet kādos apstākļos? Uz kara frontes, kara izpostītā apgabalā, bez strādnieku masām. Šādos apstākļos uzdevums bija pārāk grūts. Padomju varas likteni izšķīra ne Latvijas [Komunistiskās] partijas pareizais vai nepareizais politikas virziens, bet ārējā fronte un visas

* T. i., meņševikiem internacionālistiem. *Red.*

** T. i., buržuāziskās valdības nodibināšanu. *Red.*

*** Domāts — apstiprinot savu piederību KK(b)P un III Internacionālei. *Red.*

Krievijas kopstāvoklis. Taču, arī tas jāsaka, vēl daža laba sociāldemokrātiska tradīcija valdīja partijas rindās, no kurās toreiz vēl nespēja atkratīties. Tā, piemēram, jautājumā par zemniecību un vispār agrārjautājumā. Partija ir turējusies varonīgi un ir par savu lielo varonību un savām mazajām kļūdām nesusi upurus, kādus neviene partija pasaulē, samērā nemot, nav nesusi. 1919. gada maija terors vēl nav izbeidzies līdz šim brīžam. Un *cietušo* starpā ir vienmēr pirmajās rindās bijušas *vadošas personas*, piemēram, CK locekļi (Jaunzems, Bērce, Zukovskis u. c.).

Visgrūtākajos apstākļos jau augustā 1919. gadā Rīgā palikusī partijas daļa no jauna uzsāk nelegālo darbību. Tā pamazām pārdzimst idejiski par Komunistisku partiju*, un partijas VII kongress 1923. gada sākumā to nostiprina savās rezolūcijās. Partija tagad, 20 gadu jubilejas dienā, ir pēc skaita *nelielā* partija, bet viņas biedru skaits nemazinās aiz tā iemesla kā, piemēram, s.-d., ka viņas biedri viens pēc otru aizmūk. Nē, Komunistiskā partija zaudē biedrus vienīgi uz cīņas lauka: kapā, cietumā un trimdā. Un viņas iespaids pie visa tā nemazinās, bet pieaug un sniedzas tālu pāri par Latvijas robežām. Pārskatiet pasaules revolūcijas upuru sarakstus, cik tur nav Latvijas Komunistiskās partijas biedru. Paraugiet Krievijas partijas dzīvo biedru rindas, jūs tur atradīsit bagātīgā skaitā Latvijas Komunistiskās partijas (boļševiku) biedrus visaktīvākajās vietās. Viņi nevar atgriezties un izpilda savu uzdevumu tur, kur tie nostāditi revolūcijas posteņos. Bet viņi jūtas solidāri un vienoti ar Latvijas Komunistisko partiju, jo sevišķi viņas gadadienā. Tā ir Latvijas Komunistiskās partijas stiprā puse, ka *viņa nav vienīgi vēsturiska partija, kādu otru grūti atrast, bet ka viņa ir partija arī ar lielu nākotni.*

P. Stučka

«*Krievijas Cīna*», 67. nr., 1924. g.
21. jūnijā; «*Cīnas Biedrs*», 24. nr.,
1924. g., 1.—10. lpp.; «*Strādnieku
Rīts*», 1924. g. 2., 9., 16. augustā

*Iespiests pēc žurnāla «Cīnas
Biedrs» teksta*

* T. i., pilnīgi apgūst ļeņiniskās politiskās stratēģijas un taktikas principus. *Red.*

STRĀDΝIEKI UN ZEMΝIEKI

Ja mēs nopietni un reāli runājam par vienību, tad mums jābūt skaidrībā par to, ar ko vienoties un pret ko. Pie tam jāaprauga ar faktiem rokās, kur šai vienībai var būt reāls pamats un kur tai jāpaliek par lieku vai pat ļaunu ilūziju. Mums šīni vienības jautājumā kopš 1914. gada augusta* ir tik bēdīgi piedzīvojumi, kurus tagad jo dzīvi sauc atmiņā 10 gadu kauna jubileja, bet kuri vēl līdz šim nav izskauduši vai izdziedējuši šī kauna darba vadoņus un pat ne visus viņu līdzskrējējus. Mums šīni brīdī gan pirmā vietā domas grozās ap jautājumu «pret ko», bet šis «pret ko» ir uz ciešāko saistīts ar jautājumu «ar ko», jo, izmetot iz iespējamiem vienībniekiem vienu elementu, mums, jāmeklē, ar ko drošāk aizvietot šo galīgi atmetamo elementu. Bet, atrodot šādu jaunu elementu, mēs, protams, nedrīkstam uzstāties uz kādu mākslīgu paaugstinājumu un tad ar darinātu līdzcietību noraudzīties uz šo jaunatrasto elementu** ar vecām frāzēm par visiem tiem, «kas vēl padoti kārdinājumam nodibināt «paša saimniecību» un kam mēs esam ar mieru atļaut izsapņot šo maldīgo sapni».

Apraudzīsim, kāda mūsu priekšā patlaban situācija. Pēdējā laikā ir publicēti daži skaitļi, kas mums var palīdzēt cik necik orientēties jautājumā par mūsu zemes*** sabiedrisko sastāvu, it sevišķi par laukiem, par kuriem strādnieka cilvēks savas informācijas dabūja, aiz savas preses trūkuma, vienīgi uz tīrgus, tas ir, gandrīz vai vienīgajā vietā, kur viņš ar laukiem atrodas tiešā cīņas stāvoklī — ap pārtikas cenām.

Pirmkārt, mēs lasījām laikrakstos par 1923. gadā izdarītās lauksaimnieku skaitīšanas rezultātiem sekojošas ziņas: visā Latvijā bija 192 174 lauksaimniecības, to starpā *vecsaimniecības* (ieskaitot muižas) 146 547 (Latgalē no tām 81 260); jaunsaimniecības 35 981 un pārējās (nepiesķirtas, rentes utt.) — 9646. Kopējais *laukstrādnieku* skaits ir 186 678, no tiem gada strādnieku — 88 886, vasaras strādnieku — 67 183, mēnešu un dienas strādnieku — 30 609. Mēs redzam gaiši un skaidri, ka *laukstrādnieku skaits* ir stipri pieaudzis, ka tas deklasēšanās process, kas bija manāms īpaši kopš 1905. gada, kad lauku

* T. i., pirmā pasaules kara sākumā, kad Rietumeiropas s.-d. partiju oportūnisti atklāti pārgāja buržuāzijas pusē. *Red.*

** T. i., uz zemniecību. *Red.*

*** T. i., Latvijas. *Red.*

proletārieši kļuva par sīkrentnieķiem, pusgraudniekiem utt., ir pārgājis un kapitālisms uz laukiem soļo uz priekšu. Protams, ka lielais vairums no šī strādnieku kopskaita (pavisam, proti, 153 172) attiecas uz vecsaimniecībām un muižām Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē, kur šo muižu bija 1920. gadā vairāk kā 3000 un zemnieku māju ar vairāk par 60 pūrvietām — 40 000. Protams, šie skaiti rāda, ka mēs esam vēl tikai lauksaimnieciskā kapitālisma *pirmajā stadijā*.

Otrkārt, mums tagad dažādu fantāziju vietā ir oficiālas ziņas par mūsu jaunsaimniecībām. Mēs vēl atminam, ka mums solija vairāk kā 100 000 jaunsaimniecību bezzemniekiem. Tagad mēs zinām, ka to ir 35 981, ne vairāk, bet arī ne mazāk. Se tomēr jāatvelk dažādi piegriezumi vecsaimniekiem, tā ka *jaunu saimnieku* ir 30 382. Latgalē to ir *pavisam niecigs* skaits: piegriezumi Latgales sādžām iztaisa 4077 gabalus ar 163 464 pūrvietām. Kā šīs jaunsaimniecības sašķirojas? Tikai 70% ir zemkopji, pārējie ir amatnieki, tirgotāji, *brīvās profesijas* (!) un nezināmi (?). Zemkopji sadalās apmēram 60% *bijušu rentnieku*, apmēram 36% bezzemnieku — *laukstrādnieku* un pārējie pusgraudnieki. Tātad mēs redzam, ka bija taisnība tiem, kas sacīja, ka zemes reforma pa lielākai daļai tikai apstiprināja to, kas bija, pagaidu rentniekus padarija par galīgiem saimniekiem. Mums vēl būtu jāizdara viena šķirošana: jāatdala tie jaunsaimnieki, kas kārtēji* nodarbina algas darbu (uz jaunsaimniecības pienākas 7814 gadā strādnieku)**, un, otrkārt, iz vecsaimniekiem jāizdala tās saimniecības, kas nenodarbina algas strādniekus. Tādū būs pa visu Latviju (bez Latgales) apmēram 20 000. Tātad visu saimniecību, kas nenodarbina kārtēji algotu darbu, varēs skaitīt Latvijā bez Latgales pie 40 000; jeb, ja pievieno Latgali, pie 100 000 tulznainu roku (neskaitot viņu ģimenes). Kopā ar ģimenēm tas iztaisa skaitu, līdzīgu visai laukstrādnieku armijai.

Vai šai pašdarbīgai jaunsaimnieku un arī vecsaimnieku šķirai ir kādas pretējas intereses ar strādniekiem (vienalga, pilsētās vai uz laukiem)? Paraudzīsim vispirms *piedarba*: viņi abi dzīvo no pašu darba. Starpība tikai tā,

* — sistemātiski. *Red.*

** Surp attiecas arī tās «svētītās» dzimtas, kurās zemes piedalīšana aplaimojuši vairāk ģimenes locekļus un kas savas saimniecības «koordinējuši» (nokārtojuši kopējās saimniecībās) pa «sociālistiski».

ka zemnieks pats sev ražo lielu daļu pārtikas, bet pārējo gūst tāpat kā strādnieks, pārdodot savu darbaspēku jeb tā produktu. Ja tur arī nav ikbrīd tieši kopēju, tad nav arī pretēju interešu. Uz *tīrgus?* Cik tālu zemnieks pārdod savu darba produktu, viņš ir ieinteresēts pacelt to uz augšu uz pircēja, starp citu, strādnieka, rēķina. Bet kādam nolūkam? Lai samaksātu pilsētas produktu cenu, nodokļus valstij utt. un zemes renti. Vai še vēl jāpaskaidro, ka šīs intereses *nav nesamierināmi pretējas?*

Bet, ja mēs paraugām apkārt sev, tad redzam, ka visā pasaulē savstarpēji tuvojas divas šķiras: zemes īpašnieku un kapitālistu, kas ir kļuvušas par *divām vienas vienotas mantīgas šķiras frakcijām*, nozarēm.*

Vai šīs šķiras naidojas ap jautājumu, kurai frakcijai jābūt vadošai? Vairs ne! Ja iet cīņa, tad ap personām, kliķu, konkurentu grupām. Vai pati vēsture tādi nediktē to nenovēršamo gaitu, ka arī pilsētu un lauku *darbigām masām* jānodibina *bloks iz divām darbaļaužu frakcijām, nošķirām?* Bet dzīvē norisinās dīvaina parādība. Tanī pat laikā, kad dažādās lielsaimnieku organizācijas (savienības, līgas, partijas) vilina mazos saimniekus *kā saimniekus* (kaut bez zirga, tikai ar savu suni vai bērnu, iejūgā) pie kopēja galda, kaut pagaldē, pilsētu strādniecība** tos atstumj *kā reakciju* jeb vislabākajā gadījumā noraugās ar līdzcietību *kā uz izmiršanai* nolemtu šķiru. Strādniecībai laiks, kā daudzos jautājumos, arī te jaunvērtēt savus uzskatus.

Mēs zinām gan gadījumus, arī pašu mājās, ka zemniecības «aicināti» vadoņi*** ir pabalstījuši bezzemnieku tieksmes pēc zemes dalīšanas. Un rezultātā, kā mēs redzējām, nodibinājās 30 000 jaunsaimniecības, to starpā apmēram 7000 laukstrādnieku (ar inventāru) ir kļuvuši par saimniekiem. Bet kādēļ tas nenodibināja vienību? Tādēļ, ka jaunsaimnieki jo drīz pārliecinājās, ka tas darīts tikai balsu zvejošanai. Mēs lasījām tanī pat laikā [sociāldemokrātu presē] vaīsirdīgi ciniskus vārdus: «Pilsoniskā Latvija ... nespēj jaunajam mazsaimniekam dot to, ko viņš no zemes reformas gaidījis ... kad pilsētas radīsies kaut kāda regulāra darba iespēja, *daļa plūdis atpakaļ* uz

* Raksts līdz šai vietai iespiests pēc rokraksta. *Red.*

** Domāts — atsevišķi kreisi strādnieku kustības darbinieki. *Red.*

*** Domāti oportūnistiskās Latvijas SDSP darboņi. *Red.*

pilsētām.» Protams, jaunsaimnieki no tiem* atgriezās un pagriezās vairāk uz labējo pusī, kur uzplauka koalīcija starp Zemnieku savienību un maznieku grupu** pret strādniecību. Taču arī šīs ilūzijas ir izdzīvotas. Vēsture iet pretim arī pie mums vienībai starp strādnieku un pašdarīgo zemnieku. Protams, pirmais solis te jāsper strādniekiem.

Un, lai šī savienība kļūtu reāla, vajag būt pilnīgi valsirdīgiem. Vajag atmest vecus, kaut «labi sociāldemokrātiskus» aizspriedumus, un vajag tuvoties kā līdzīgam pie līdzīga. Tā nebūs nopietna vienība, ja to iesāks kā vecos laikos pilsētas saimniekdēls saviem lauku večiem pretim ar vārdiem: «Paping un mammīng, jūs es ļoti mīlu.» Ko, piemēram, lai saka, ja lasa bez kritiskas piezīmes «Vienībā» atsauksmi par Fr. Goliāta «Agrārjautājumu Latvijā»?*** Grāmata, bez runas, interesanta, jo sevišķi mūsu tukšajā tirgū, bet viņas beigu daļa nāk 20, *vismaz 5—10 gadus par vēlu*. Mēs tur lasām: «Pie zemes stūriša pieķēries privātīpašnieks ir vislabākā reakcijas stute... Tā domā katrs *mazsaimnieks un krātās nost no revolūcijas...* *Mazsaimnieks ir konservatīvs līdz matu galiem.*» Autors pats turpat atklāj, no kurienes viņš šo mācību smēlies: no reakcionāriem, no Jankava, no sociāldemokrātiem utt. Varētu jau, ja gribētu, atsaukties pat uz pazīstamajām «Piezīmēm agrārjautājumā»****, kas tagad atradušas zināmās aprindās likumīgu atzīšanu. Bet ikviena mācība, neraugot uz autoru (Kautski vai Pļehanovu), ir jāatmet un jāpārvērtē, ja tā ir kļuvusi par kļūdu, par mānu mācību, ja vēsturiskā cīņa ir sasniegusi jaunu pakāpi, no kuras mums pasaule attēlojas citādā gaismā.

Sie slēdzieni savā pamatā dibinās uz Marksā mācību par to, ka arī lauksaimniecībā nākamība pieder *lielsaimniecībai*. Un šī mācība paliek spēkā joprojām. Jau Markss savā «Kapitālā» atzīmēja, ka zemkopība vēl nekur nav sasniegusi fabrikveidīgu ražojamo kārtību, un viņš raksta par «zemkopību lielsaimniecībā», kura vēl līdzinās *manufaktūras laikmetam* un galu *galā izšķiras no zemnieku saimniecības tikai caur lielo skaitu uzreiz nodarbināto*

* T. i., no sociāldemokrātiem. *Red.*

** Sociāldemokrātu-maznieku partiju. *Red.*

*** Recenzija bija ievietoša žurnāla «Vienība» 1924. g. 1. numurā. *Red.*

**** P. Stučkas darbs. Sk. *Stučka P.* Rakstu izlase, 1. sēj., R., 1976, 149.—181. lpp.; 2. sēj. R., 1978, 160.—178. lpp. *Red.*

strādnieku un koncentrēto ražojamo līdzekļu plašo apmēru. («Kapitāls», I, tulkojums, 214. lpp.)* Vai Latvija jau sasniegusi kaut šo laikmetu? Otrkārt, mēs zinām, ka Kautskis savā pēdējā grāmatā par agrārjautājumu** jau atzīst, ka tikai pēc revolūcijas varēs stāties pie lielsaimniecību bāzes nodibināšanas. Mēs zinām arī to, ka pāreja uz sociālistisku kooperāciju pat rūpniecībā ar attīstītu proletariātu atduras pret lielām subjektīvām grūtībām. Beigās, mums pazīstams arī nenoliedzamais teikums: «zemes daļīšanas prasības lozungs... satur sevī tiešu *revolucionāru* un *reakcionāru* momentu sašķetinājumu, proti, reakcionāro utopiju padarīt *vispārēju* un *mūžigu* sīko zemniecības ražojamo kārtību un... revolucionāro pusi... tieksmi ar zemniecības pabalstu noslaucīt pagātnes laiku atliekas». Ikreiz jāizšķir, kurš moments nēm pārsvaru. Mēs zinām, ka *lielsaimniecība* ir tieši darba, tātad arī paša zemnieka interesēs. Atļausim pašam to brīvi izšķirt, bet šimbrīžam sniegsim viņam roku ne kā *uz nāvi (izputēšanu)* notiesātam, ne kā mirlai, bet kā pilntiesīgam, dzīvam, spēcīgam cīņas biedram, lai kopēji radītu apstākļus, kad viņš te tiešām varēs arī *saimnieciski brīvi* «savas būšanas noķartot». «It's long way to Tipperary.» (Vēl labs ceļa gabs līdz šim brižam.)****

Tā mums jāskatās uz tuvošanos starp strādnieku un pašdarbīgo zemnieku. Pilsoniskie laikraksti šo tuvošanos piekopj, ar fotogrāfiskiem aparātiem pasniedzot pa uzņēmumam no jaunsaimnieku iedzīves. Mums, strādnieku ļaudīm, to aparātu nav; mēs atļausim arī viņiem «Vienības» telpas savu bēdu un trūkumu attēlojumam. Mēs palīdzēsim viņiem pareizi uzstādīt savu dzīves jautājumu. Jo pareizi stādīt jautājumu — nozīmē to arī izšķirt.****

J. Mikelsons

«Vienība», 3. nr., 1924. g. 19. jūlijā,
2.—3. lpp. (mazliet saisināts un
redīgēts). Paraksts: M.; LKP CK
PVI PA, 240. f., 1. apr., 483. l.,
152.—153. lp.; 55. f., 6. apr., 99. l.,
1. lp.

*Iespēsts daļēji pēc rokraksta
un daļēji pēc oriģināla no-
raksta*

* Sk. Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 281., 282. lpp. Red.

** Grāmatā «Lauksaimniecības socializācija», kas nāca klajā Berlinē 1919. g. Red.

*** Vārdi no populāras angļu kareivju dziesmas. Red.

**** Tā rakstīja K. Markss darbā «Sakarā ar ebreju jautājumu». — Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 1. М., 1954, с. 384. Red.

NO RAKSTA «JUBILEJAS DIENĀ»

... Kad mazliet vairāk kā 30 gadus atpakaļ Latvijas toreiz klusajās ārēs zem legālā marksisma nosaukuma vienup un no vācu sociāldemokrātijas pusēs otrup Latvijā iespiedās pirmie sociālisma stari, tie izcēla plašu kustību, jo sevišķi Kurzemē, bet arī Vidzemē lauku inteliģences (lauku skolotāju, saimniekdēļu utt.) starpā. Jaunā strāva svinēja spīdošas uzvaras. Bet arī Rīgas un Liepājas strādnieku legālajās biedrībās un pat nelegālajos pulciņos kustībai bija plaši panākumi. Visas strādnieku biedrības īsā laikā pārgāja jaunstrāvnieku vadībā. Pati kustība, kā *pirma* revolucionārā kustība Latvijā vispār, apņēma plāšus, arī neproletāriskus slāņus. Bet viņai pielipa ne vien šie neproletāriskie elementi, bet arī vācu sociāldemokrātijas toreizējā indeve un legālā marksisma pazīmes, kas zināmā mērā izskaidro toreizējo legalitātes virzienu un «ekonomisma» pēdas. Cara kalpu ciešā roka pamatīgi izārstēja no jebkurām legalitātes ilūzijām: represijas nebūtu bijušas bargākas, ja kustība būtu bijusi noteikti revolucionāra un nelegāla. Un, ko nesasniedza 1897./8. gada prāva, to galīgi noslaucīja 1899. gada provokācija, kas Rīgas strādniecību noveda līdz bruņotai sacelšanai.*

Ār to viens etaps bija nostaigāts, revolucionārā kustība bija ievadīta. Bija jāsper viens solis tālāk — uz revolucionāru taktiku. Londonas emigrantī no sākta gala pacēla lozungu pret patvaldību, itin skaidri paredzot, ka līdz ar patvaldību un tikai šīni ceļā jāgāžas arī vācu muižniecības varai, bet ka nav arī citas iespējamības novest strādniecību pie viņas gala mērķa kā caur pilsoniskās demokrātijas uzvaru.

Tā nodibinājās vispirms atsevišķas organizācijas, kas 1902. gadā apvienojās Baltijas [latviešu] sociāldemokrātiskā strādnieku organizācijā, bet 1904. gadā nodibināja vienotu Latviešu sociāldemokrātisko strādnieku partiju. Tas bija milzu solis uz priekšu. Ja pie apvienošanās iekļuva arī elementi, kas sevī jau nēsāja nākotnes oportūnisma dīglīšus, tad tomēr vispārējā partijas taktika bija noskaņota skaidri revolucionāri jeb boļševistiski.

Partijai bija lemta necerēti bagāta jaunība. 1905. gada revolucionāri, kas zem Latviešu sociāldemokrātiskās strād-

* Domāti Rīgas strādnieku nemieri 1899. g. maijā (Rīgas dumpis).
Red.

nieku partijas hegemonijas apvienoja visu, kas bija dzīvs Latvijā, tas ir, arī progresīvo pilsonību, pieņēma daudz plašākus un revolucionārākus apmērus nekā pārējā Krievijā. Bet partijas vājā puse bija viņas [zināma] atšķirtība no pārējās Krievijas revolucionārām partijām. Šī apvienība, kaut gan jau sagatavota savos pamatos 9. un 13. janvārī 1905. gadā, galīgi notika tikai 1906. gadā, tas ir, kontrrevolūcijai jau uzvarot, tas ir, par vēlu. Nākošie reakcijas gadi ienesa Latvijas Sociāldemokrātijā, kā partija saucās kopš 1906. gada, būdama Krievijas partijas sastāvdaļa, visas tās pašas slimības, kas plosījās Krievijā: meņševismu, likvidatorismu utt. Pati 1906. gada apvienība palika vairāk uz papīra.⁹⁹ Tikai Briseles kongress* un 1914. gada karš galīgi ievienoja partiju Krievijas partijā un šoreiz tieši bolševiku daļā.

Bet, ja bija laiks, kad (1906. g.) Latvijas Sociāldemokrātija lepni varēja pieprasīt sēv īpašu agrārprogrammu — arī toreiz tas bija lieki! — tad tagad Latvijas komunistiem šis jautājums ir svarīgāks nekā jebkam. Pēdējais mūsu partijas kongress** pieņēma šīnī ziņā noteiktas rezolūcijas. Vai tās ir [pietiekami] propagandētas, agitētas, izvestas dzīvē? Jāsaka atklāti, ka ne. Un man stipri izliekas, ka zināma daļa biedru *tieši sabotē* šīs rezolūcijas un gaida ar nepacietību jaunu kongresu — tanī cerībā, ka varēs tur ko atgrozīt atpakaļ. Nē! Priekš komunistiskajām partijām vispār un jo sevišķi priekš Latvijas šis taisni ir *viens* no izšķirošajiem punktiem. Un nepietiek ar to, ka mēs izlaižam vienu vai otru uzsaukumu; zemniecības masām mēs neesam varējuši vai neesam pratuši pieiet. Tāpat kā mēs neesam varējuši vai neesam pratuši nodibināt strādniecības vienotu fronti utt.

Dvīdesmit gadu jubilejas diena ir pārāk svarīgs fakts, lai tam pārietu ar vienkāršām svinībām. Ja mēs gribam padarīt partiju par *nākotnes* un ne tik vien par *pagātnes* partiju, mums *iekšēji un pilnīgi jāpārdzimst par komunistisku partiju*. Tādēļ, es domāju, tik svarīgā dienā visnepietnākā kārtā jāpārdomā, kas šīnī ziņā vēl nav darīts. Partijai nav laika atdusēties veclaiku atmiņās — atdusas viņas vietā sociāldemokrātijas nodevīgā daļa dažādos [buržuāziskās] valdības un parlamentu krēslos. Komunistiskajai partijai atliek pāri tikai cīņa, cīņa un atkal cīņa.

* LSD IV kongress, kas notika Brisele 1914. g. janvārī. *Red.*

** LKP VII kongress, kas notika 1923. g. janvārī—februārī. *Red.*

Un vēsture nerēķinās ar to, vai partija ir liela vai maza. Ja viņa ir nostādīta zināmā revolūcijas sargvietā, tā uzzvel viņai visgrūtākos uzdevumus. No viņas atkaras šo uzdevumu izpildīšanā pievilkta arī citus dalībniekus. Vai Latvijas Komunistiskā partija to spēs un pratīs? Uz viņas 20 gadu pagātnes pamata esmu pārliecināts, ka jā!

P. Stučka

«*Cīņa*, 32. nr., 1924. g. jūlijā;
LKP CK PVI PA, 55. f., 6. apr.,
10. l., 1.—3. lp.

Iespēsts pēc rokraksta

IMPERIĀLISTISKAS TIEKSMES TRIJĀS VARIĀCIJĀS

(POLITISKI SAPŅI UN EKONOMISKA ISTENIBA)

«Loti aktīva šodien jūra. Elsodama, šalkdama, krākdamā uz malu vēl viļņu vāles. Vienās *putās strādā* savu ģeoloģisko darbu. Sērē zemi klāt. *Latviju audzē lielāku. Nevis ārdītāja, bet pozitīva darba darītāja. Nacionāla darba.*» Tādiem imperiālistiskiem sapņiem nododas savās vecuma dienās bijušais «jaunās strāvas» «teorētiskais tēvs» K. Kasparsons. Un, ja viņš šos vārdus drebošu roku ar spiekīti rakstītu jūrmalas smiltīs pretim kādai jūrmalas villai, varētu tam paitet garām ar klusu līdzcietību. Kāds brīnums, ja nama saimnieks redz sapņos savu zemes gabalu pieaugam par dažām asīm kaut smiltszemes, ja viņš savu zemes īpašumu raksta uz jūras «darbaspēka» rēķina. Tā arvien vēl vairāk reāla lieta nekā jaunatnes laiku aurēšana: «Ja man būtu tā naudiņa, kas guļ jūras dibenā»...

Bet raksts ir nodrukāts un pie tam nacionālistiskajā «*Latvi*» (26. VI 1924) ar uzrakstu «*Mūsu jūra!*» «*Mūsu jūra «audzē lielāku» mūsu zemi.*» Mūsu? Kā tad? Autors vēl atminas kādu zināmu Marksu (ne to, kas Vācijā ir tādos pat valdības ministros, kā Kasparsons bijis Latvijā)*, kas mācījis, ka kapitālistu šķira visu *savu* mantu un *savu* zemi dēvē par *nacionālu* bagātību un otrādi. *Mūsu* valsts — *mūsu* zeme — *mūsu* bagātība — *mūsu* darbs. Tas viss jau bija sacīts agrāk. Jauns ir: *mūsu* jūra. Bet ikviens jūra ir divkosīgas dabas: vienā vietā atrauj, otrā pieleik. Nesen atpakaļ lasījām laikrakstos, ka Amerikā

* T. i., ne Vilhelmu Marksu. *Red.*

jūra noslaucījusi uzplūdu laikā veselu pilsētu ar tūkstošiem cilvēku, tos izmētādam pa visu plašo pasauli: šim likīti, tam likīti, «tā ienesdama lirismu jūras dramatismā». No Spānijas ziņo, ka tur krasti brūkot jūrā. Arī Britānijā kaut kur jūra darot «ārdītāja darbu». Un kas būs, ja kādā labā dienā «rosīgā Britānija», izlasījusi «Latvja» bijušā oficioza rakstu, tiešām «sniegs pāri pār rosīgo jūru roku» Latvijai ar rēķinu: «Pamatojoties uz viņa bijušās ekselences K. Kasparsona rakstu par piesērētu $2\frac{1}{4}$ miljonu mārciņu smilšu graudu — mārciņu pret mārciņu — $2\frac{1}{4}$ miljonu mārciņu sterliņu.» Britānijai ir arī sava jūra, kā to atzīmē jau arī Kasparsons: «Atlantijas okeāns, bangodams ap Britāniju, vingrina individu, apvelti ar aktivitāti» un ar lielu skaitu savādu kuģu, no kuriem viena pietiek, lai iekasētu atpakaļ visu Latvijas piesērēto mārciņu daudzumu. Nē, šie sapņi neder, jo tie beidzas ar kaut ko ļoti līdzīgu paša K. minētai pasivitātei. (Es paņēmu J. Vidiņa «Svešvārdu grāmatu» un 425. lpp. lasu: «pasīvs — kāda uzņēmuma vai personas (vai valsts) visi parādi kopā».*.) Nē! Tāds imperiālisms neder, ja viņa gala iznākums ir pasīvs. Tur ikviens, pat «Latvja» lasītājs piezīmēs: «Prāts jūrā, pakaļ pelnos.»

Kasparsons savu rakstu nobeidz jau vēlu vakarā: «Metas tumšs. Iemirdzas notālēm *uguns* (tā kā vakars vēss, tad to viņš jau novēro no sava balkona loga [P. S.]). Tur *māj Daugavgrīvas bāka. Rūpēdamās par mūsu eksportu un — vairāk nekā mums pa prātam — par importu.*» Tiešām laimīgi mēs laudis. Tur jūra rūpējas, te Daugavgrīvas bāka. Īsti mehāniski «rūķiši!» Te man, stārp citu, iešaujas prātā: vai tikai Kasparsons nebūs aizrāvies un savā jūrmalas garastāvoklī pāri darījis mūsu Daugavai. Vai tā nebūs tā, kas mums «sērē» klāt tos smilšu kalnus. Ne velti tur ar bagaru palīdzību ik vasaras ceļ no upes dibena ar īsto «pozitīva darba darītāju» rokām smilšu kaudzes, kas atnestas no pasīvā «orienta un Sarmātijas plašā kontinenta», lai audzētu «Latviju jūrā iekšā».

Un te nu man atminas otra variācija, ko mēs lasījām «Brīvajā Zemē»: «iepirkt no [Padomju] Krievijas lētu labību un izvest uz turieni dārgu sviestu», tā iekarojot ekonomiski un padarot par *savu koloniju* vispirms «Sarmātiju», tad tālāk Tuvos Austrumus un pēc tam Tālos,

* Par aktīvu tas pats Vidiņš nosauc to, kas no citiem pienākas.

padarot visu to par *savu ekonomisku koloniju*. Ir tāču tur jau tagad dažas «mūsu» kolonijas. «Mūsu» gan tikai valodas ziņā.

Bet te man gadās nejauši pie rokas «Ekonomists», un tāni ir tabula: Ārējā tirdzniecība par 1924. g. *martu*. Es lasu: pavisam ievests par 17 214 380 latiem, izvests par 5 902 143. Imports par 12 000 000 mēnesī lielāks nekā eksports. Es lasīju kādā tautsaimniecības grāmatā, ka bagāta esot tā zeme, kas vairāk ievedot preču nekā izvedot, jo, izcērtot un aizvedot mežus u. tml., izputinot zemi, ievedot turpretim to paceļot. Tikai vienigais jautājums, ar ko maksā ievesto: vai tas ir aktīvs jeb top par pasīvu.

Bet atstāsim pie malas strīdīgo jautājumu un paraudzīsim tabulā «mūsu koloniju» — Krieviju. No Krievijas ievests par 1 589 774, izvests uz turieni par tikai 233 627 latu! Paraudzīsimies, kādas lētas vielas no turienes ievestas un kādi dārgi produkti turp izvesti. *Ievests*: rudzi, auzas, mieži, sviests (jā, jā, sviests — 55 288 kg) utt. Turp izvestas sīlkes utt., bet tās tāču nav turienes lēto vielu pārstrādājumi. «Brīvās Zemes» cerības nav piepildījušās. Paliek tikai Krievijas *tranzīts*. Tas ir diezgan liels: no Krievijas 12 951 510 kg jeb puse no visa pārejā tranzīta, pat ieskaitot tranzītu uz turieni. Bet kas tas ir, salīdzinot ar agrāko tranzītu! Un kas tranzīts ir ekonomiskā ziņā? Visādā ziņā *ne kolonijas ipatnība*. «По губам текло, в пот не попало.» Gar lūpām tecēja, bet mutē netika. Protams, mazliet šis tas tiek uz zoba. Bet — «vai tādēļ bija Pērkonam Daugavu rakt?»

Bet vai mums nav galu galā tuvāk kāda patiesa «kolonija»? Es lasīju kādu polemiku par to, ka Latgale, mūsu «trešā zvaigzne», spēlējot mums kolonijas lomu. Tātad trešā variācija! Bet to otrā puse uz stingrāko noliedza kā nepatiesību. Latgale esot tā pati Latvija, kaut gan «Latvis» un ne vien «Latvis» turienes valodu* raksta tikai joku kaktā**.

Nejauši es atrodju vecās avīzēs kādu Rīgas strādnieku laikraksta «Laika Balss» numuru no 12. maija 1911. gadā, tas ir, vairāk kā 14 gadus atpakaļ, kad Latgale vēl smaka zem Krievijas cara jūga. Uzraksts: «Latgales kalpu plūdi»*** Tanī lasāmas savādas lietas: «Tas bija ap jur-

* Dialektu. *Red.*

** Humora un satīras daļā. *Red.*

*** P. Stučkas raksts. *Red.*

ģiem, kad visas tautiskās avīzes pildījās ar prieka vēstīm par Latgales kalpu plūdiem: «Pirmais *latgaliešu laukstrādnieku sūtījums* (atkal imports!) priekš Jelgavas Lauksaimniecības biedrības, 30 personas, pienāca šorīt Jelgavā. Sagaida vēl vairāk» («Latvija»). Jeb atkal: «Jelgavas Lauksaimniecības biedrībai pienāca *lielāka latgaliešu laukstrādnieku* partija — 70 personas, no tiem puse meitu, un 24. aprīlī apmēram 50 personas... Biedrībai pienāk arvien *jauni strādnieku pieprasījumi* no tuvienes un tāliešes. Lauksaimniecības biedrība šos pieprasījumus mēģina pēc iespējas apmierināt, neskatoties uz tagadējo vēlo laiku, jo *Latgalē* šai biedrībai atrodas *pastāvīgi aģenti*, kas arvien *strādniekus piegādā*» («Dzimtenes Vēstnesis»). Un beigās: «Acumirklī *Latgales sabiedriskos darbiniekus nodarbina laukstrādnieku vākšana priekš baltiešiem*. *Latgales darbinieki* domā, ka dzīve Baltijā priekš latgaliešiem *būs skaisti zemkopības kursi*, tāpēc tie sparīgi aģitē (sk. augstāk: aģenti [P. S.]), lai latgalieši brauc uz Baltiju...» («Jaunā Dienas Lapa»). Tā dažādās variācijās mūsu birģēju un mazbirģēju prese apsveic jaunos *«darba roku»* sūtījumus. «Mūsu lauksaimnieku biedrības blakus zupuriņa, vaislas lopu un separatoru apgādāšanai uzņēmušas savā darbības programmā jaunu artikeli: kalpu ķeršanu» utt.

Autors tālāk atzīmē, ka viņš no reizes domājis, ka tas tiešām krietns, progresīvs darbs. «Būdams ideālists nodabas, labprāt meklēju pēc katras darba idejiskiem cēloņiem. Latviešu birģeliskā prese pēdējā laikā daudz rakstījusi par mūsu cilts brāļiem Vitebskas gubernā, šiem «polišiem» un «brolišiem» no vakardienas, kas tā pa nakti kļuvuši par «brāļiem» un «latgaliešiem». Tur, domāju, iemesls zināms, Rainis, kas savā skaistajā *«Manu jauno dienu zemē»* tiem uzsauca: «Ko tu guli? Mosties, mosties, — manu jauno dienu zemē!» Bet,» atzīmē autors, ««Dzimtenes Vēstnesi» es lasu: «Kā kuriozums jāatzīmē, ka arī latgaliešu laikrakstā *«Dryva»* bija parādījušies kādi *musināšanas raksti*, kas atturēja latgaliešus no Baltijas un *ieteica strādniekiem prasit joti augstas algas*. Paredzams, ka turpmāk plūdis stipra latgaliešu straume uz *Vidzemi un Kurzemi un arī laukstrādnieku algas tiks vairāk nokārtotas.*»»

Atzīmējis iz laikrakstiem ziņas, ka no Latvijas tanī pat laikā izceļo veselas ģimenes uz Sibīriju, Kalugu utt. uz

dzīvi, autors nāk pie pilnīgi pretēja lēmuma, ka latgaliešiem te jāizpilda vienkāršu *streiklaužu loma*. Raksts nobeidas ar vārdiem: «5 gadus atpakaļ (lasi: 1905. g.) uz vienu brīdi arī mūsu saimniekiem it kā uzausa gaisma, kur patiesais ienaidnieks un kur vienīgais glābiņš, tagad tas aizmirsts. Toreiz sāka ticēt rietumiem, tagad atkal visu gaida no austrumiem.* Un pirmais sauciens ir pēc *lēta darbaspēka* no (toreiz tumšajiem) austrumiem. Iesāk ar latgaliešiem — beigs ar kīniešiem.»

Es nēmu plašāku izrakstu, lai aprādītu, kāda loma Latgalei jau 1911. gadā bija lepta Latvijas saimnieciskajā dzīvē. Panākot politisku patstāvību, šīs ekonomiskās tieksmes pārvērtās «tautiskā imperiālismā» politiski un kolonizācijā ekonomiski. Jo sevišķi strādnieku šķirai derētu pārlasīt savus vecos laikrakstus, tad viņai kļūtu saprotamāks dažs labs tagadnes jautājums. Viens te ir skaidrs: strādnieku šķirai ir *jāuzstājas pret Latgales nostādišanu, pareizāk, paturēšanu kolonijas lomā*. Latgalei ir tiesības uz tādu pat pašnoteikšanos kā pārējai Latvijai. Latgaliešu valodai ir tādas pat tiesības kā latviešu.** Visu vismazāko tautību valodām — tāda ir strādnieku prasība — ir jābūt līdzīgām tiesībām. Tā jābalso ikvienam, kas ir imperiālistisku tieksmu pretinieks.

1911. gadā tautiskie bagātnieki sūtīja uz Latgali vienkāršus *aģentus*, latgaliešu kalpu kērājus. Tagad izteikumi ir grozījušies, bet saturs paliek. Imperiālisms ar «*mūsu jūras*» palīdzību uz rietumiem vai ekonomiskā celā uz austrumiem ir tukšas fantāzijas. Jācīnās ir nopietni pret *iekšējo imperiālismu*, jo tam ir reāla nozīme strādnieku uzvaras labā.

N.

«Vienība», 9. nr., 1924. g. 30. augustā,
5.—7. lpp., ar nosaukumu «*Trejādas
variācijas*» (saisināts). Bez paraksta;
LKP CK PVI PA, 240. f., 1. apr.,
483. l., 180.—185. lp.

Iespiests pēc oriģināla
noraksta

* T. i., gaidīja demokrātiskas pārveidības (pēc Rietumeiropas pārauga), bet pēc 1905. gada revolūcijas sakāves gaidīja reformas no paša carisma puses. (Tā P. Stučka toreiz rakstīja, lietojot «Ezopa valodu.») *Red.*

** Sk. 21. piezīmi. *Red.*

STRĀDNIECIBAS UN ZEMNIECIBAS CEĻI

Vislaunākā parādība ir, ja sajauc divas nejaucamas liecas, kā tas notiekas b. Goliāta rakstā («Vienība», 5. nr.).* Viens jautājums ir, vai var un ir derīgi apvienot vienā arodbiedrībā divējādus elementus: strādniekus un sīkrūpniekus, kalpus un sīkzemniekus. Un otrs jautājums, cik šo abu šķiru vai nošķiru intereses ir kopējas vai vismaz ne pretējas. Priekš manis nav šaubu, ka arodbiedrībām jābūt skaidrām šķiras organizācijām, kurām jāaizstāv savas šķiras intereses skaidrā veidā. Izņēmums var būt tikai pagaidām jeb aiz apstākļu spaida, kad zināma organizācija vēsturiski apvieno dažādus elementus un ja politiski apstākļi vienai daļai liedz iespēju organizēties patstāvigi. Tad, protams, jāizredz mazākais jaunums un jāturpina kopdzīve, cik iespējams novēršot jaunumus. Bet, kur iespējama skaidrība, tur tā jāietur. Nedrīkst pārvērst skaidru strādnieku šķiras organizāciju par sīkrūpnieku vai sīksaimnieku organizāciju. Bet, otrādi, sīksaimnieku organizācijā, kas nav un patreiz nevar būt skaidra šķiras organizācija, bet būs arvien saimnieciska, kulturāla u. tml. rakstura, kur vien iespējams, jāiestājas strādniekam, lai palīdzētu savam mazāk attīstītam darba brālim atrast izredzes, kā iztapt** no viņa grūtā stāvokļa.

Es negribu sacīt, ka b. Goliāts apzinīgi jauc jēdzienus, kaut gan, kā es jau viņreiz (3. nr.)*** aizrādīju, viņa grāmata par agrārjautājumu uz to norāda, bet teikumi, kurus es te īsumā minēšu, ir pilnīgi nevietā: «Tāpēc arī tie jaunsaimnieki, kuru šķiras apzinā pietiekoši izkopta, nemaz nedomā par juridisku nostiprināšanos uz ierādītā fonda zemes stūriša»; «Viņu mērķi un ideoloģija ir gluži tādi paši kā apzinīgai strādniecibai»; «Un, ja arī daži jaunsaimnieki tic «sava paša saimniecibai», tad mūsu nolūks nav šo ticību stiprināt... Bet, ja kāds jaunsaimnieks visā nopietnībā domā par nostiprināšanos un jūsmo par atgūto zemi... tad viņam vieta citā kongresā»; «Bet, ja pēdējā (jaunsaimniecība) nav vēl tik tālu tikusi savā šķiras apzinā un bieži vien padodas utt., tad būtu noziedzīgi šo apziņu vēl vairāk aptumšot» utt. (Kursīvi visur mani.)

* Rakstā «Vai strādniecības un zemniecības ceļi ir šķirti?». *Red.*

** — izkļūt. *Red.*

*** Rakstā «Strādnieki un zemnieki». Sk. šā sēj. 222. lpp. *Red.*

Tā spriest par jaunsaimnieku — nozīmē spriest ar aizsietām acīm, pilnīgi atmetot konkrētos dzīves apstākļus un līdz ar to arī dialektisku un jebkuru citu materiālismu. Drusku savāds uzskats uz jaunsaimniekiem. Viņš tikpat šķiras apzinīgs kā strādnieks utt. Ja mēs te nerunājam par to Bieriņu vai citurienes būdnieku¹⁰⁰, kas reizē ir strādnieks fabrikā, tad mums taču ir darišana ar pavisam citu šķiru un pie tam ar šķiru, kurai *nevar rasties* izkopta savas šķiras apziņa, jo šķiru rada ik cilvēka loma viņa darba gaitā un zemniecība nevar tagadējos apstākļos sev tādas šķiras apziņas gūt. Bet to taču arī gan b. Goliāts nav domājis. Viņš acīmredzot domā, ka šķiras apziņa ir vienīgi *proletāriska* un ja bijušais strādnieks arī kļuvis par jaunsaimnieku, tad tas ir tā uz laiku, kamēr būs labāki apstākļi, neatmetot savu agrāko šķiras apziņu utt. Vai vēl iespējams naivāk domāt?

Nē! Tie strādnieki, kas ir pārgājuši jaunsaimniekos, ir pilnīgā vārda nozīmē un savā masā nevar nebūt jaunsaimnieki. Jo tāda jauna loma sabiedrības darba dalīšanā nav kā jauns svārks, kuru ikbrīd var uzvilkst vai nomest. Tas ir bijis sasodīti *grūts solis*, viņa turpmākā *gaita ari būs sasodīti grūta*, un neviens no mums nevar viņam sacīt: pagaidi, brāl, paturies uz ūdens, *rit, parit* mēs tevi glābsim. Tas būtu smieklīgi. Viņu mērķi un ideoloģija nevar būt tādi paši kā strādniecībai, viņi nevar neticēt zināmai nostiprināšanai, jo viņi negāja turp uz pašnāvību. [Taču] Ja mēs sakām, ka ar tādiem [jaunsaimniekiem], kas tā tic un domā, mums nav kopēja ceļa, tad mēs atkārtojam vecās sociāldemokrātu dziesmas un ne yairāk.

Strādnieku un jo sevišķi apzinīgo (maz vēl mūsu starpā to ir) uzdevums ir *pavisam citādi tuvoties* jaunsaimniekiem un vispār sīkzemniekiem. Mums jātuvojas viņiem kā tādiem; jāizzina uz sīkāko viņu «īstā ticība» un viņu vajadzības, un, ja viņi uzstāda savus mērķus un savu ticību, tad mums šie viņu mērķi jāpadziļina, bet, ja vien iespējams, *jāpabalsta, cik tie griežas pret viņu kalpinātājiem un pret buržuāziju vispārīgi*, un tādi jāgroza viņu ticība. Kamēr viņi nebūs pārliecināti, ka viņu mērķi neved pie laba gala, viņi paturēs savu ticību; mums ar to jārēķinās, un nepietiek, ka mēs vienkārši nogriežamies un pasakām: tad es nespēlēju līdz.

Biedrs Goliāts turpretim nošķirojas: «tad viņa vieta citā

kongresā». Tā ir pareiza doma, pareizāka nekā viņus aicināt «savās organizācijās», kurp viņi vēl nevar nākt svētdienas svārkos, bet nāks «ar savām kapitālisma stērbelēm». Bet mums šī doma tad jāizdomā līdz galam: *mums* tad jāiet *uz viņu kongresu* un tur jāpārstrādā viņu ticība. Mums jāsaka: jūs nevarat tik viegli tikt vaļā no savām «kapitālisma stērbelēm». Labs ir! Paturiet stērbeles, bet atmetiet kapitālismu, tas ir, ticību uz to un tā iemiesojumu cilvēka vaigā: buržuāziju. Jums ir «īpatnēji centieni», bet šie īpatnējie centieni ir jāsaskaņo ar strādniecības ceļiem, cita glābiņa jums nav.

Biedrs Goliāts kritizē sociāldemokrātus, kas kongresos uzstājoties par dažādām jaunsaimnieku prasībām kā vairāksolitāji. Bet kādēļ tad šīs tukšās mucas vēl tik tālu skan? Tādēļ, ka viņiem nav pretinieku, kas tos atmaskotu. Strādnieki to nevarēja tādēļ, ka viņiem nebija kā un kur. Un tagad, kad šīs «kā un kur» ir, tad mēs sakām: kas mums daļas dēļ kredītiem utt., par to runā «no citas pušes». Un kādu citu ticību mēs viņiem varam sludināt? Vai mēs varam sacīt, ka rīt būs pietiekoši rūpniecības fabriku, kurp doties, atmetot «stērbeles»? Un, ja pat būs, vai, b. Goliāt, jūs varat sacīt, ka mūsu tagadējos apstākļos viņi tur mazāk badā mirs nekā uz sava zemes stūriša? Ja jūs to nevarat teikt, tad jums nav vienkārši nekā, ko teikt, jeb jāaprobežojas ar no vecā Kautska grāmatās izrakstītu klasisko teikumu: «Ar to nebūt nav teikts, ka mums jaunsaimnieku liktenis ir gluži vienaldzīgs.» «Tikai lai viņi nenāk kā zemes privātīpašnieki.» Viņiem, kamēr vēl pastāv zemes privātīpašums, kamēr vēl nav sociālisma, jānāk gribot negribot kā «privātīpašniekiem», kaut zosu pēdiņās. Ja jūs te neatrodat citas vālodas, tad šie «privātīpašnieki» ies Zemnieku savienībās vai vēl jaunākās organizācijās, paliks pie maziķiem vai socdeķiem*. To runas klausīdamies, viņi varbūt «aizmirst savas mazmājiņas badu un postu». Apzinīgas strādniecības uzdevums ir taisni otrādi: *neļaut viņiem aizmirst šo badu un postu*, bet atgādināt to ik uz soļa, pierādīt to un aprādīt, kā, raug, viņu «saimnieciskie brāļi» bauda kredītu un ar to var celt seklas vai dziļas kūtis utt. pēc ieskata, tādēļ ka *tie ir pie valdišanas, bet ne jaunsaimnieki, ne strādnieki*. Un te tad

* — maziniekiem vai sociāldemokrātiem. *Red.*

arī rasies ļoti ātri tas nopietnais slēdziens, tas «kopējs ceļš ar strādniecību», kuru neatrod b. Goliāts: strādnieku un jaun- vai sīkzemnieku valdību.

M.*

«Vienība», 9. nr., 1924. g. 30. augustā,
8.—9. lpp.; LKP CK PVI PA, 55. f.,
6. apr., 96. l., 1., 2. lp.

Iespiests pēc rokraksta

KOMUNISTISKĀS INTERNACIONĀLES V KONGRESS

Pirmais Komunistiskās Internacionāles kongress bez Ļeņina! Kad Ļeņins uzstājās IV kongresā, pēc ilgas sli- mības, pēdējo reizi Kominternē ar negaru runu, viņš to nobeidza vārdiem: «Ārzemniekiem... vajadzīgs jau kaut kas augstāks; šeit iederas vispirms arī tas, lai saprastu to, ko mēs rakstījām par komunistisko partiju organizatorisko uzbūvi un ko ārzemju biedri bija parakstījuši ne- lasīdami un nesaprazdami. Tam jātop par viņu *pirmo uz- devumu*. Nepieciešams panākt, lai šī rezolūcija tiktu izpildīta... Rezolūcija ir pārāk krieviska: tā atspoguļo Krievijas pieredzi, tāpēc ārzemniekiem tā ir pilnīgi nesa- protama, un viņi nevar apmierināties ar to, ka pakārs to kā svētbildi kaktā un pielūgs to... Viņiem *jāuzņem daļa* krievu pieredzes. Kā tas notiks, to es nezinu... Mēs mā- cāmies vispārējā nozīmē. Viņiem turpretī jāmācās speciālā nozīmē, lai patiešām izprastu *revolucionārā darba organi- zāciju, uzbūvi, metodi un saturu*. Ja tas notiks, tad, esmu pārliecināts, pasaules revolucionārās perspektīvas būs ne tikai labas, bet arī lieliskas.»**

Varētu sacīt, ka V kongress bija šo b. Ļeņina «pēdējo vārdu», varētu teikt, testamenta izpildu kongress. Formula — Komunistiskās Internacionāles un viņas sekciju boļševizācija bija V kongresa un tā rezolūciju vadošais motīvs. Tas nozīmē uzņemt sevī Krievijas boļševiku (ko- munistu) partijas *revolucionāri dialektiskos pārdzīvoju- mus****, piesavināt sev šīs partijas nepārspēto revolucionāri dialektisko taktiku, varētu sacīt, «pārleņinoties». Un šim

* Mikelsons. Red.

** Ļeņins V. I. Raksti, 33. sēj., 384.—385. lpp. Kursīvi P. Stučkas. Red.

*** — pieredzi. Red.

lozungam ir svars ne vien tālajām ārzemēm, bet arī pat tuvējām, kuru partijas bija savlaik vienotas ar Krievijas partiju, kā, piemēram, Polijas un arī Latvijas. Tā pašiem boļševikiem, kur tie revolūcijas un īpaši kontrrevolūcijas gaitā «apakšzemē» sastinguši, *jāatdzimst Ļeņinismā, no jauna jāiegūst agrākā taktikas elastība*. Tāda ir V kongresa nozīme pāris vārdos.

Ja mēs metam skatu atpakaļ uz pagājušiem 5 gadiem, pareizāk, uz II, pat uz III kongresu, tad redzam, ka toreiz diezgan dažādi elementi kopojās Komunistiskajā Internacionālē: vienup bijušie s.-d., otrup — bijušie anarhisti, revolucionāri-sindikālisti¹⁰¹ utt. Raibs mudžeklis, ko apvienoja revolucionāras tieksmes. Pretinieki šaubīgi purināja galvas: kas no tādas «bandas» var iznākt par vispasaules revolūcijas partiju? Un nebija viegli noturēt pareizo līniju. Priekš Kominternes nevarēja būt pārāk kreisa virziena masu, un, lai šīs masas pievilktu un pieturētu, bija uz laiku jāsaista arī to grupu vai partiju vadoņi un vadoniši. Es nezinu, kas to būtu varējis veikt, ja ne Ļeņins ar savu nepārsniegto autoritāti, ne kā pavēlnieks, bet kā padomnieks un vienotājs. Un ikvienā gadījumā Ļeņins bija masu pusē jeb varbūt pareizāk: *masas bija Ļeņina pusē*. Mazie un lielie vadoniši atkrita, aizgāja, bet viņu masas palika: lai atminam Paulu Levi, franču Frosāru un citus. Nošķirošanās gāja vilņveidīgi drīz pret labējo, drīz pret kreiso, pareizāk, tā saukto kreiso pusī, jo kreisākas, proti, revolucionārākas par komunistiem partijas nav un nevar būt.

Pirmais gads bez Ļeņina ir sevišķi grūts. Lielākā Komunistiskās Internacionāles sekcija, proti, Krievijas Komunistiskā partija, pārdzīvoja smagu krīzi: pagājušā rudeņa diskusiju¹⁰², kurā Ļeņins vairs nevarēja ķemt daļību. Diskusija [kas notika iekšējās] «demokrātijas» un «kreisuma» vārdā tika izdzīvota un pārvarēta Krievijā, bet — tā meta vilņus plašajā vispasaules partijā, un tur šie vilņi bija noteikti «labpusēji». Tā no jauna pretējības satiekas, Kominternes pretinieku visādi virzieni saplūst vienā vienotā *labējā pusē*. Reizē kopš IV kongresa bija pārdzīvotas divas lielās sakāves: Bulgārija — ar novēlinātu cīņu, Vācijā — bez jebkādas cīņas. Pēdējā sakāve, kā ikviens revolūcijas sakāve bez cīņas, bija vissmagākā.

Vispasaules politikā notika tas, ko bija paredzējuši III un IV kongresi; vienā daļā uzvarēja fašisms, otrajā daļā —

kreisā sīkburžuāzija ar sociāldemokrātiju. Zemēs, kur līdz šim valdīja divu partiju sistēma, buržuāzijā rodas tieksmes pēc trešās, radikālās sīkburžuāzijas partijas... Eiropā šī *trešā partija ir sociāldemokrātija* (II un Amsterdamas Internacionāle*). Paraugi Angliju, Franciju, Dāniju, Zviedriju, varbūt pat drīz Itāliju utt. Sādos brīžos aiz panikas pret fašisma un vecām s.-d. ilūzijām [attiecībās] pret kreiso buržuāziju — «medus, kas dzen, un piķis, kas velk» — ierodas labpusējas tieksmes pat šur tur komunistos. Tā V kongresam bija jānorobežojas *šoreiz* jo īpaši *pret labējo pusī*: Vācijā, Francijā, Zviedrijā, Polijā utt. Diskusijas atskaņas bija jo sevišķi stipras Vācijā, Francijā un Polijā. Vācijā un Francijā tās bija jau likvidētas uz vietas, un kongresā delegācijas bija skaidri proletāriskas (Francijā vēl dažus gadus atpakaļ teica, ka neesot strādnieku, ko vēlēt [Komunistiskās partijas] CK, tagad tiem [tur] ir vairākums!). Francijas opozīcijas vadonis Suvarins bija jāizslēdz kongresā; Radeks, kuram kā opozīcijas vadonim liela loma bija piekritusi Vācijas sakāvē, atraidīts no Krievijas partijas, palika bez mandāta. Polijas CK pārformēšanā arī bija tieši jāiejaucas kongressam. Kongress apstiprināja visur kreiso virzienu, un pašā kongresā, blakus Krievijas partijai, Vācijai un pa daļai Francijai piekrita izšķirošās lomas. Neraugot uz sakāvi, Vācijā komunisti (tolaiķ nelegāli) dabūjuši $3\frac{1}{2}$ milj. balsu (62 mandātus). Un Francijā komunistiem pieder proletāriskās Parīzes balsis (1 milj. balsu). Tie ir skaitļi, kas atļauj runāt par tiešu iespaidu uz masām.

Kongresu kā pilnīgi ļēniniski noskaņotu iesāka pēc ofiциālās atklāšanas kopējā sēdē ar Maskavas strādniecību Lielajā teātrī, uz b. ļēnina kapa ar b. Kaļiņina nolasītu referātu par ļēninu un ļēninismu. Tam pievienojās no jauna brālošanās ar Maskavas proletariātu uz Sarkanā laukuma.

Kongresa svarīgākās apspriedes krīt uz ziņojumu par Kominternes Izpildu Komitejas darbību. Debates vilkās 5 dienas, un tanīs piedalījās *vairāk kā 60 runātāji*. Kongresā nedrīkstēja «muti aizbāzt» opozīcijai, sevišķi Vācijas. Debatēs tās vadoniem — Brandleram, Tālheimeram, Radekam, Klārai Cetkinai tika dotas stundas minūšu vietā; partijas CK priekštāvjiem, kā, piemēram, Rutai Fišerei,

* Sk. 27. piezīmi. Red.

Hamburgas strādnieku vadonim Tēlmanim, Berlīnes strādnieku vadonim Geške, runas laiks bija īsāks. Bet kā Vācijas partijas kongresā šie CK un pagājušā gada sakāves* vadoņi nedabūja *nevienas balsis*, tā arī še viņu balsis noskanēja vējā. «Vai uzvarētiem!» Sevišķi ja tie vainīgi pie sakāves.

Kāda ir situācija no revolūcijas viedokļa? Pirmā vietā saimnieciskā? Vai kapitālisms sabrūk jeb atdzimst? Atbilde nav viegla. Bez rūnas, pēc kara beigām ir bijuši kapitālistiskās saimniecības pacelšanās brīži. Tāds bija Vācijā tūliņ pēc kara trokšņa apklušanas, bet tas bija mākslīgs, un tam sekoja no jauna sabrukums. Tad Amerikas kapitālisms it kā atdzima, rūpniecība plauka, nozuda bezdarbnieku milzu armija. Bet patlaban Amerikā iesākas jauna un ļoti asa krīze, un no jauna bezdarbnieku skaits spēji pieaug. *Eiropā* vienā otrā zemē kapitālisms atzīrgst, bet tikai uz citu zemju krīzes rēķina. Un tad — visā pasaulei valda *zemkopības krīze*. Tas, ko uz īsu laiku pārdzīvoja Krievija, cenu «šķēres»**, kurās asmens no asmeņa attālinās, ir vispasaules parādība: lauku produktu cenas krītas, pilsētu — ceļas. Paasinās lauku un pilsētu attiecības, šī svarīgākā iekšējā pretišķība kapitālistiskajā sabiedrībā. Lauki, kas pa kara laiku mazliet atsvabinājās no pilsētu jūga un vietām pat sāka pār tām valdīt, no jauna krīt ekonomiskā atkarībā. Raug, kādēļ zemniecība (Amerikas fermieri) top kreisa. Visā visumā kapitālismam nav iespējams iekļūt zināmajā iepriekškara līdzsvarā, jo sevišķi kamēr no tā izslēgtas [Padomju] Krievija un liela daļa koloniju. Bez tam tādu kapitālistisko zemju kā Vācijas, Austrijas utt. jaunpārvēršana kolonijās šķiet neizšķirams uzdevums. Vienīgo izšķiršanu daži tieši redz jaunā karā, kamēr patiesībā Rūras apgabalā turpinās vēl vecais karš, tikai jauniem ieročiem.¹⁰³ Rezultātā uzvarētājas — Francijas franka kurss krītas katastrofiski, kamēr reizē pieaug dzīves dārdzība. Par vispasaules saimniecības stabilitāti nevar būt runas, kapitālisma krīze turpinās, un tā turpinās arī revolūcijas situācija vispasaules apmēros. Bet atsevišķās zemēs var rasties pagaidām stāvokļa uzlabošanās un nav iepriekš noteicams, kad no jauna rasiņas asa krīze. Šī nenoteiktība ir raksturīga, un ar to jārēķinās.

* T. i., Hamburgas bruņotās sacelšanās neveiksmes. *Red.*

** Sk. 49. piezīmi. *Red.*

Nevar uzstāties bez laika* (kā Vācijā 1921. gada pava-
sari), un vēl jaunāk ir nosebot (kā pagājušā gada rudenī).

Buržuāzijas valdību stāvoklis ir vislielākā nenoteiktībā. Tas mainās dienām un stundām. Pēc 2 gadu valdīšanas sāk irt Itālijas fašisms. Rodas radikālās buržuāzijas valdības, pa daļai zem sociālnodevēju firmas: Anglijā strādnieku-liberāļu koalīcija, tāpat Dānijā un patlaban Francijā. Bet tās visas ir pārejošas parādības, kas gan var novilcināt galīgo izšķiršanu, bet ne novērst krīzes revolucionāro katastrofu. Protams, ka tas ļoti apgrūtina komunistu partiju uzdevumus, proti, visšausmīgākajos apstākjos vest varbūt ilgstošu gatavošanos, bet reizē būt gataviem ikbrīd uz izšķirošu cīņu.

Pārrunu centrs bija Vācijas [strādnieku šķiras] pagājušā rudeņa sakāve. Brīdi, kad revolūcijas situācija bija neno-
liedzama, kad komunistu partija guva ikbrīd jaunas masas un ne vien strādniekus, kad Padomju Krievija atklāti pie-
teica savu pabalstu, palaista garām cīņa bez cīņas, bet gan ar upuriem! Kas tur bija ·vainīgs? Vienīgi vadošās personas? Gan arī tās, bet, protams, ne vienīgi. *Labpusē-
jās tendences*, kas vēl arvien no jauna atmostas komunistu rindās! Ne velti, kā Zinovjevs teic, mēs bijuši reiz sociāl-
demokrāti. Un viisspīgtāk tās parādījās *vienotās frontes un strādnieku valdības jautājumā*. Šīnī pēdējā Saksijas piedzīvojumi** rāda, kāda tā nedrīkst būt. Kad Kominternes Izpildu Komiteja atļāva komunistiem iestāties kreiso s.-d. valdībā, tad viņa to darīja ar noteikumu, ka tā jāizlieto strādnieku apbrūnošanai, un tais domās, ka te rasies revolūcijas centrs. Patiesībā tā izvīrta par parastu parla-
menta valdību, un rezultāts bija ne strādniecības apbrū-
nošana, bet atbrūnošana un cīņas atmešana. Tāda vienotā fronte un strādnieku valdība *nekad* nedrīkst būt. *Lozungs: strādnieku un zemnieku valdība ir tikai pseidonīms priekš proletariāta diktatūras*. Jāievēro, ka s.-d. ir kļuvuši par *to trešo* (radikālo) partiju, kuras taisni buržuāzijai patrei-
zējā pārejas stadijā vajag.

Strādnieku vienotā fronte ir joprojām mūsu lozuņgs kā līdzeklis iekarot *vairākumu* sociāli noteicošos strādniecības slāņos. Bet kā to nodibināt? Pirmā kārtā no apakšas, kād-
reiz arī reizē *no apakšas uz augšu, nekad ne vienīgi no augšas!* Šīnī jautājumā ir vēl joprojām nesaprašanās. Ir

* — priekšlaicīgi. *Red.*

** Sk. 34. piezīmi. *Red.*

vēl biedri, kas domā, ka revolūcija var uzvarēt arī ar *mazākumu* (tādas domas parādās Itālijā un arī šur tur citur arhikreisā spārnā); ir citi, kas domā, ka papriekšu jāiekaro 99% visu strādnieku, ne mazāk (tādas ir labpusējās tendencies, piemēram, Čehijā). Ne vieniem, ne ot-riem nav nekā kopēja ar leņinismu. Ar mazākumu, ja arī uzvar, nevar noturēties; un visu darbaļaužu vairākumu iespējams iekarot tikai pēc uzvaras. Tas ir komunistisko partiju vadoņu dialektiskās taktikas uzdevums nosvērt, kad ir pienācis brīdis, kad komunistiem ir priekš uzvaras pietiekošs vairākums. Tas nav izrēķināms *statistiski*.

Vistuvākajā sakarā ar vienoto fronti ir *zemnieku jautājums*. Neviene partija vēl nav pietiekoši darījusi šinī ziņā; lielā daļa tikpat kā vēl nekā. Bez zemniecības daļas iekarošanas nav cerības uz galigu uzvaru. Zemniecībā parādās kreisās tieksmes, tās jāpabalsta. Jācenšas atskal-dit kreisos spārnus, tos ievienojot zemniecības Internacio-nālē. Jāatmet vecie s.-d. aizspriedumi un jāaprauga zem-nieku jautājums reāli no revolūcijas stāvokļa. Te noder visiem saprotams lozungs: strādnieku-zemnieku valdība!

Lielu lomu kongresā spēlēja *nacionālais un koloniju jautājums*, un atkal *neviene partija* nav darījusi šinī jautā-jumā pietiekoši. Jāparaugās vienkārši skaitļos par jauno valstu nacionālo sastāvu (zālē bija gar sienām par to diagrammas), lai redzētu, cik liels svars tam piekrīt. Bieži te ir bijusi partiju noziedzīga vienaldzība un nolaidība.

Visstiprākā cīņa joprojām un jo sevišķi tagad jāved *pret sociāldemokrātiju*. Tā ir buržuāzijas vienīgais reālais atbalsts vai nu blakus fašistiem, jeb pretstatā pret tiem. Te īpaši jāizlieto *10 gadu jubileja sociāldemokrātijas no-devībai* pasaules kara jautājumā, sarīkojot īpašu *pretkara nedēļu*.

Strādnieku *arodbiedribu* jautājumā kongress stipri uz-stājās pret dažām kreisām tendencēm, kas, ievērojot s.-d. nodevīgo šķelšanās līniju, ar mieru arī ielaisties uz skal-dišanos. Kongress joprojām piekodina pacelt karogu par labu *arodbiedribu vienībai*. Kongress iet pat tik tālu, ka, iegaumējot zināmu virzienu maiņu Amsterdamā*, kur an-gļu tredjūnijas izteicās par kopā iešanu ar Krievijas arodbiedribām, uzdod vest agitāciju masās par labu vis-pasaules strādnieku kongresam, bet nekad neatteicoties no

* T. i., tā sauc. Amsterdamas arodbiedribu internacionālē. *Red.*

Profinternes¹⁰⁴ un komunistu šūniņām šīnī pasaules kongresā un apvienībā. Kongress atzīst, ka šis lozungs var viegli novest pie labpusējām nomaldībām, no kurām viņš brīdina, kādēļ uz to jāgatavojas Joti uzmanīgi.

Es nekavēšos pie fašisma, propagandas, intelīgences, jaunatnes un kooperācijas jautājumiem. Ikviens no jautājumiem ir pietiekoši svarīgs, lai par to atsevišķi rakstītu. Kongress reizē pieņēma arī programmu un jaunus statūtus. Pēc šiem statūtiem Kominterne ir galīgi vienota Vispasaules Komunistiskā partija iz šimbrīzam 52 sekcijām. Tā dibināta uz demokrātiskā centrālisma pamatiem. *Vienota partija, kurā ir sekcijas, bet nedrikst būt frakciju.* Viņas priekšgalā — Izpildu Komiteja no 45 kongresa vēlētiem locekļiem. Kongress — *ik divos gados.* Reizē ar to pieņem organizācijas principus, pamatotus uz komunistiskajām šūniņām uzņēmumos.

Programma ir pieņemta pagaidām... Ar dažiem izdarītiem labojumiem to izsludinās diskusijai viena gada laikā, pēc kam to apstiprinās vai nu paplašinātā Izpildu Komiteja, jeb kongress.¹⁰⁵

Tik plašas apspriedes ar sekmēm izvest varēja tikai tiešām vienādi noskaņotā kongresa sastāvā. Tānī bija asas un vaļsirdīgas izrunāšanās. Bet rezolūcijas bija gan drīz visas pieņemtas vienbalsīgi, kas garantē viņām disciplinētu izpildišanu. Kongress bija noteikti noskaņots kā pret labpusējām tendencēm, tā pret ultrakreisiem virzieniem.

Bet tāds vispārējs iespāids neizslēdz dažādas novirzības atsevišķās partijās (sekcijās). Bija pavisam kādas 15 komisijas atsevišķu sekciju jautājumos: Krievijas, Polijas, Čehijas, Itālijas, Bulgārijas, Dienvidslāvijas, Japānas, Anglijas, Zviedrijas utt. Vācijai nevajadzēja vairs komisijas un arī ne Francijai; iz pēdējās izslēdz Suvarinu uz īpašas komisijas priekšlikumu par nedisciplinētu uzstāšanos sakarā ar Krievijas diskusiju lietu*. Krievijas jautājumā kongress uzaicināja [trockistu] opozīciju motivēt savu stāvokli, bet opozīcija atteicās aiz formāliem iemesliem, kā to komisijas rezolūcija uzsver, reizē atklāti neatsakoties no sava viedokļa. Kongress vienbalsīgi izteicās pret opozīciju Krievijas partijā.

* T. i., par trockistu atbalstīšanu, iejaukšanos diskusijā, kas notika KK(b)P rindās 1923. g. Red.

Itālijā nolemj apvienot partiju ar tā sauktajiem trešinternacionālistiem (Maffi, Serati)¹⁰⁶, bet tur Bordiga joprojām ved savu nemarksistisko līniju. Būdams ļoti spējīgs, bet nedisciplinēts, anarhistiski-sindikālistiski noskaņots revolucionārs, tas Ķeņina autoritātei, [kaut] arī ne visai, tomēr padevās. Tagad tas turpina savas «kreisās» slimības, ja arī solās padoties disciplinai. Labpusēji noskaņotais Heglunds Zviedrijā pat nedod solījumu padoties kongresa lēnumam un acīmredzot ved uz partijas skaldišanu, tāpat kā tas notikās Norvēgijā, kur atskaldijušies jau nonākuši fašistu apkampienos.¹⁰⁷ Nekavēšos pie citām atsevišķām sekcijām, [par] kurām nav īpašas intereses.

Kāds kongresa vispārejais iespaids un raksturs? Tas *noslēdz* zināmu laikmetu. Protams, revolūcija izbīdīs atkal un atkal jaunus taktikas uzdevumus, un būs jāpārlūko vecie. Bet kongress varēja mierīgi pagarināt kongresu starplaiku uz 2 gadiem, jo pamatlinijas ir galīgi vilktas. Pa kongresa laiku notika negaidīti bagātīgā mērā brālošanās starp Krievijas strādniecības delegācijām un Kominterni visumā un atsevišķām sekcijām, īpaši Vāciju. Parīzes strādnieki uzdāvāja Maskavas organizācijai Parīzes Komūnas uzglabājušos karogu. Krievu strādnieku delegācijas nodeva savus karogus dažādām sekcijām kā mandātus uz drīzu un drošu uzvaru pār buržuāziju. Vēl nekad nav tik reāli izskanējis revolucionārais lozungs: Visu zemju proletārieši, savienojieties!

Ciņā par Vispasaules revolūciju!

P. Stučka

«Cīnas Biedrs», 25. nr.,
1924. g. augustā, 27.—37. lpp.;
LKP CK PVI PA, 55. f., 6. apr.,
98. l., 1.—13. lp.

Iespiepts pēc rokraksta

DIVI KONGRESI

Sestdienās, no pirts pārnācis, es pamatīgāk nekā pārasti palasos pagājušās nedēļas laikrakstus*. Pa nedēļas laiku jau vairāk nepaspēj kā izlasīt visās avīzēs — par laimi — vienādu hroniku par tekošo «greizsirdības drāmu»,

* Domāti buržuāziskās Latvijas laikraksti. *Red.*

par Gruzijas sacelšanos¹⁰⁸, par «viltīgu netikli» jeb «atkal komunistu proklamācijas» utt. Pagājušās nedēļas avīzēs man acīs dūrās apraksti un slēdzieni par 2 «partiju» kongresiem: Nacionālistu kluba¹⁰⁹ un Zemnieku savienības. Es paeju secen strīdiem, cik tur bijis dalībnieku un cik grupu vai partijas locekļu tie reprezentējuši; pie pilsoņu partijām tas atkaras no tā, cik birgeļiem ir vēlēšanās sēdēt kongresā un vēlākā mielastā vai ballē un izmest lieku rubli par gadu biedru naudas. Atkarībā no tā vari tikt melderi ballē, nacionālistu gājienā vai Zemnieku savienībā utt. Bet ne tas mani interesē šoreiz. Arī ne tas, ka ikviena pilsoniska *partija* dižojas, ka esot ārpus politiskām *partijām* vai *bezpartejiska*. Kāds gudrs vīrs kādreiz jau aizrādījis, ka «bezpartejība» esot raksturīga pilsonībai un tās «demokrātijai». «Jo,» sacīja viņš, «partiju trūkums to vidū, kas cīnās par buržuāziskās sabiedrības brīvību, nozīmē jaunās cīnības trūkumu pret šo pašu buržuāzisko sabiedrību... Un... kas apzināti vai neapzināti stāv buržuāziskās kārtības pusē, tas nevar nejust tieksmi uz bezpartejiskuma ideju.»*

Nu, labs ir! Es lasu un rakstu (iz «Latvja» 925. numura no 25. oktobra): «Kongresam (nacionālistu org.) nevar pārmest partejismu. Ir labi, ka rodas tādi spēki, kam pirmā vietā ir nevis partiju vienpusīgās un garumā stieptās tēzes, bet gan vienīgi viens vienīgs sauciens: «Visu par nacionālo Latviju!»** Kongresā mēs novērojām, ka *lielum lielā pilsoņu daļa ir nākusi pie pārliecības, ka savstarpēja kildašanās un personu kults ir mūsu Golgātas ceļš*. Šinī ziņā kongresā novērojām *retu vienprātību*... Nelabvēļi un nācijas ienaidnieki melš, ka kongress neesot devis gaiditos rezultātus. Katra (loti pilsoniska [P. S.]) kongresa uzdevums ir atrast kopēju valodu un ceļus uzstādīto jautājumu atrisināšanai... kopējo ceļu nacionālo uzdevumu izveidošanai... Vispirms ir *jāizbeidz personiska apkarošanās un savstarpējas kildas un jārada dzīva, darba spējīga apvienota nacionāla fronte*.» Ārpus frontes palicis tikai antisemitiski kristīgais «Latvijas Sargss». Par viņu tad arī «Latvis» spriež, ka «tas faktiski *vājinot pil-*

* Citēts V. I. Ļeņina raksts «Sociālistiskā partija un bezpartejiskais revolucionārīsmis». *Lenins* V. I. Raksti, 10. sēj., 57. lpp. *Red.*

** Brīvs tulkojums no Heines: «Für das Vaterland zu sterben, wie zu leben — ist so süß» — «Mirt, bet (jo sevišķi) dzīvot par Latviju — ir tik saldi.» [Brīvi citēts dzejolis «Divi bruņinieki». *Red.*]

sonības spēkus par labu internacionālistiem, lai vēlāk sabruktu pats zem komunistu kulaka. Pēdējā piezīme varētu vest uz domām, ka raksts ir Arveda Berga paša uztrauktās fantāzijas auglis. Arī par Stolipinu stāsta, ka tam bijuši ļoti uztraucoši sapņi...

Bet — es paņemu «Brīvo Zemi» (238. numuru no 18. oktobra) un lasu Zemnieku savienības valdes priekšsēdētāja deputāta (!!!) Ulmaņa referātu* par «*pilsonisko partiju saprašanos*». Viņa runa gan nav tik optimistiska kā «Latvija» raksts, taču: «visvieglāk mums būs atrast saprašanos — un to var teikt no reāliem faktiem — ar bezpartejisku centru¹¹⁰. Domāju, ka ar kristīgiem nacionālistiem¹¹¹ mēs arī varbūt varēsim atrast kopīgu valodu. Varbūt arī centrā būs kādas grupas, ar kurām mēs varēsim saprasties.» Un tad Kūķa — šī nelaiķa Lāčplēša uztupa un mantinieka — apsveiciens: «*Pilnīgu saprašanos!*» Ko vēl gribi vairāk.

Ko nozīmē šī tieksme uz pilsonisko saprašanos? Uz pilsonības «kopēju valodu», pat «vienotu fronti»! Es pakasu pakausi un lasu tālāk «Brīvo Zemi». Un ko redzu? Celmiņš un Klīve saskaldījušies.¹¹² — «Mēs esam teikuši, ka *jaunsaimniekiem* zeme *jāizpērk* tādā gadījumā, ja muižniekiem par atsavināto zemi maksā, bet valdībai nebūtu nekāda iemesla *ņemt* maksu *par to zemi*, *par kuru pati nekā nav maksājusi...* *Privātā īpašuma aizstāvēšanu* te nevar ieraudzīt, jo valsts zemi, kas viņai pieder, *dāvā* (!) un dāvināšana līdz šim kā *privāta īpašuma aizskaršana* netiek uzskatīta. *Privāta īpašuma tiesības aizskar* tad, kad muižniekiem nemaksā.» Un tad «iesim vēl tālāk. Ja jau ar likumu, ka par atsavināto zemi nav jāmaksā, *esam satricinājuši savu* (*kā?* [P. S.]) *politisko stāvokli*, tad, ja ejam vēl nākošo soli un prasām izpirkšanas maksu, mēs *vēl vairāk satricinām savu pamatu zem kājām...* Tāpēc mums tagad ne tikai jaunsaimnieki jāatsvabīna no izpirkšanas maksas, bet mūsu pienākums ir *panākt pilnīgu saprašanos ar viņiem...* Mums vajag iet to ceļu, pa kuru ejot mēs jaunsaimniekus un vecsaimniekus neskaldīsim, bet vienosim ..., lai nodibinātu tādu fronti pret sarkanā karoga piekritējiem, kura būtu spējīga nobīdit šo varu pie malas.» (Kas, velns, atkal tā pati baidišana!)

* T. i., referātu Zemnieku savienības konferencē 1924. g. 12. oktobrī. *Red.*

Vēl interesantākas ir debates. Neminēsim slaveno (gan ar atšķējušos slavu) Goldmani, kas kādreiž soljis, kā to turpat viņam atgādina, izdalit kroņa muižas, bet tagad domā, «ka šī āķa nepietikšot», tad nākšot ar «tādiem likumiem, kuriem jūs nevarētu sekot. Tā, piem., ceļu likums, *vai tur jūs varat runāt līdzī?* Un tā nāks vesela rinda tādu jautājumu.» Jāatzīstas, ka tanī pat laikā, kad sociāldemokrāti ved savu *pabalstišanas* līniju pretim valdībai, kas gribēja maksāt muižniekiem un līdz šim *nepieprasī* reāli izpirkšanas maksas atcelšanu, Zemnieku savienībā ir radušies prātīgāki politiķi, kas prot «izmest šo āķi». Protams, ne nopietni, jo galu galā ziņojums par sēdi izbeidzas ar priekšlikumu «jautājuma galigu izšķiršanu atlikt uz nākošo partijas kongresu». Jansons no Dzērbenes tad arī atklāti paskaidro: «Es uzskatu tā, ka tas, kas to uzsaukumu lika drukāt (Klive! [P. S.]), domājis, ka *tā lieta ir gājusi tikai aģitācijas nolūkā, bet tas darīts nevietā.*»

Mēs nejauši uzprasām sev: kas tad uzreiz pamudinājis šos reakcionārus virzīties uz jaunsaimnieku pusī. Vai tas ir tikai modes jautājums, pakaļdarījums citām zemēm, kur *zemniecība skaldās* labējā un kreisā spārnā? Nē, es nedomāju. Mums ir jauni fakti, kas var sniegt te zināmu paskaidrojumu. «Ekonomistā» mēs lasām apcerējumu par kalpiem,* kas, atmetot nepareizo apgaismojumu, atgādina faktu, ka Latvijā uz laukiem jau 1923. gadā bijis 186 678 laukstrādnieki uz 192 174 saimniecībām, pēc oficiālas statistikas. Ko tas nozīmē? Tas nozīmē, ka saimniecības uz laukiem atjaunojas un no jauna iet pa priekškara laika ceļu, tas ir, ar bezzemnieku, kalpu pārsvaru pār saimniekiem. Ja uz visu Latviju ir gandrīz tikpat kalpu kā saimnieku, tad *bez Latgales laukstrādniekiem skaitliskais pārsvars* pār saimniekiem ir nenostrīdams.

Vidzemē	uz 44 275	saimniecībām	73 836	laukstrādnieki
Zemgalē	uz 30 979		49 110	
Kurzemē	uz 29 242	„	41 251	„
jeb kopā	— 104 496	„	— 164 197	„

* Domāts raksts «Laukstrādnieku algas» žurnāla «Ekonomists» 1924. g. 16. nr-ā. Red.

Bet, ja mēs atmetam Vidzemē ne mazāk kā 40 000 tādu saimniecību, kas nenodarbina kalpus, tad atliks apmēram 60 000 saimnieku un 164 000 laukstrādnieku. Un šogad šis samērs būs *vēl audzis* stiprā mērā. Vienīgais pārlabojums, kas te būtu jāienes, būtu tas, ka zināma daļa laukstrādnieku mēnešu un dienas strādnieku starpā, kuru bez Latgales bijis 27 097, varbūt pat puse būs bijusi reizē — *kalpi un jaunsaimnieki!* Tādos apstākļos tiešām nopietni jāpādomā, kā nostiprināt Zemnieku savienības bāzi, jo laukstrādniekiem uz laukiem ne vien ir *absolūtais vairums* Latvijā (bez Latgales), bet tiem ir šādā gadījumā viegli un jo dabiski nodibināt *vienotu fronti* ar *bezkalpu saimniekiem*, tas ir, *jaunsaimniekiem un siksaimniekiem*. (Sal. «Vienība», Nr. 3.)* *Šī strādnieku un siksaimnieku neno-vēršamā apvienība vienotā frontē* ar «kopēju valodu» un «kopējiem ceļiem» ir tā, kas dzen uz pilsonības apvienību.

Bet uz kādas bāzes šī pilsonības apvienība gaidāma? Vai nav arī tas izlasāms minētos kongresos? No jauna pānemu «Brīvo Zemi» un lasu debates par maksu atlaišanu. Klīve konstatē, ka «par atlaišanu ir izteicies [Zemnieku savienības] Jelgavas rajons, to pašu ziņo Valmieras no-dāļa un rajons». Tātad nopietnākas domu starpības, nekā šķiet. Mēs reizē lasām par nopietnām domastarpībām starp 2 grupām (privātkapitālu un kooperatīviem) pašā savienībā, par jaunu laikrakstu un tā tālāk. Tātad jādomā, ka pilsonības apvienībai par priekšteci būs ne Zemnieku savienības paplašināšanās, bet saskaldīšanās, vienai daļai aizejot tieši pie pilsonības.** Un tikai labējais spārns pie-vienosies Nacionālā kluba jeb «bezpartejiskajam», jo mel-najam centram. Bet reizē arī tas ir skaidri, ka otra daļa Zemnieku savienības slejas uz «kreiso», *uz jaunsaimnieku pusi*. Un te rodas strādniecībai *jāuns uzdevums: padziļināt šo plāsu*. Noskaidrojot *jaunsaimniekiem viņu patiesās dzīves prasības un tās pabalstot*, strādniecība ievilks savā frontē ne vien lielu daļu *jaunsaimnieku*, bet arī *labu daļu* veco un vispār no kara izputināto *sikzemnieku*. Tur šādu *interēšu pretišķību* starp *strādniekiem un bezkalpu saimniekiem nav*, bet ir gan kopējas cīņu intereses. Tāda ap-vienota fronte tiešām panāktu i laukstrādnieku stāvokļa

* P. Stučka norāda uz savu rakstu «Strādnieki un zemnieki». Sk. šā sēj. 219.—223. lpp. *Red.*

** T. i., pie buržuāzisko partiju centra grupējuma — «centra», kas bija par parlamentārās iekārtas saglabāšanu. *Red.*

uzlabošanu, i jaunsaimnieku atsvabināšanu no zemes maksām un vispār sīkzemnieku atsvabināšanu no klaūšiem (kā, piemēram, ceļiem) un lielām nodevām. Līdz šim šos jautājumus šķīra pilsonības apvienība (*koalicija*); kā nu varētu panākt, lai šī izšķiršana nokļūtu pašu strādnieku un sīkzemnieku rokās?

Bet ūgas pārtrauc manu domu gājienu. Laiks gulēt, jau pirmie svētdienas gaiļi nodziedājuši. Varbūt sapnis man palīdzēs atrisināt domu gājienu līdz beigām. Par to turpmāk.

M.

«*Laikmets*», 7. nr., 1924. g. 8. novembrī
(ar nelieliem redakcijas grozījumiem);
LKP CK PVI PA, 55. f., 6. apr., 24. l.,
1., 2. lp.

Iespiests pēc rokraksta

LAUKSTRĀDΝIEKU DZIVOKĻU JAUTĀJUMS JEB PAPRIEKŠU CILVĒKIEM, TAD LOPIEM!

Pie mums patlaban ir pie 200 000 laukstrādnieku, no tiem daļa ar ģimenēm. Laukstrādnieku skaits pie mums ir *lielāks nekā saimnieku skaits*. Tagad, kad mēs esam lauku pašvaldību vēlēšanu priekšvakarā, kurās laukstrādniekiem pieder skaitliskais vaiřākums, šķiet itin dabiski pakavēties pie jautājuma, kā uz laukiem *mitinās* šīs bezzemnieku darba rokas, kas ar savu darbu uztur (protams, kopā ar pilsētas strādniekiem un to darbīgo zemnieku masu, kas nedzīvo no sveša darba) tagadējo Latviju. Un, ja šī mitināšanās ir nepietiekoša vai pavisam ļauna, tad taču būtu dabiski, ka partijas, kas zvejo pēc strādnieku balsīm, sola šādus vai tādus soļus šīnī jautājumā.

Diemžēl, palasot šī gada vēlēšanu uzsaukumus un vispār vēlēšanu literatūru, tā izrādās *sevišķi tukša un bezsaturīga*. Vienīgā un visradikālākā prasība te ir galvas naudas atcelšana un arī ne tādēļ, ka tā gulstas smagi uz masām, bet kā «*netaisnīgs nodoklis*», kas «*demokrātiskai (!) valstij galīgi nepiemērots*». Tātad uz demokrātisku «*pieklājības*» likumu pamata! Tomēr es nezinu, vai smagāks ir jautājums par vēsturisko «*pusotra rubļa astoņdesmit*» nomaksu, ko atcēla pat cariskā valdība un jaun-

ieveda «demokrātija»*, jeb jautājums, kur galvu nolikt, tas ir, par ikdieniško dzīvokli. Tas blakus algai un uzturam, par kuriem citreiz vairāk, ir tomēr noteicōss dzīves jautājums, kuram piekrīt taisni uz laukiem daudz lielāka nozīme, nekā parasti domā pilsētnieks — avīžnieks.

Parasts ir domāt: uz laukiem ir daudz «frišas luftes» jeb, kā tagad literāriski izteicas, svaiga gaisa; tātad pilsētu strādniekiem tikai jāapskauž lauku kalpi. Patiesībā dzīvokļu jautājums uz laukiem ir daudzkārt grūtāks nekā pilsētās, un strādniecības pienākums ir pieprasīt ne vien vispār *vienādus darba apstākļus* lauku, kā *pilsētu strādniecībai* (darbadienas, darba algas, atpūtas utt. ziņā), bet jo sevišķi *vienādus dzīvokļu apstākļus*. Ja arī pilsētās tie ir pilnīgi nepietiekoši, tad tomēr tie ir, *uz laukiem to nav*. Pirtiņas, būdiņas, kopējs kambaris, kurā sabāzti parasti bez izšķirības vīrieši un sievietes, kas pārvēršas par diloņu un citādu lipīgu slimību perēķiem. Tāda ir parastā kārtība. Un vienīgā izeja no šī stāvokļa laukstrādniekam, kam ir tā nelaimē dzīvot ģimenes dzīvi, ir iejūgties klaušos, neraugot uz to, ka klauši vēl Kerensa laikā Latvijā vispārīgi tika aizliegti.**

Iekš kā pastāv šie klauši? Tā kā strādnieku cilvēkam ir arī ģimenes instinkts un precētam kalpam pie saimnieka nav telpu, tad tas ir ar mieru par mazāko būdiņu atkalpot taisni tik daudz dienu vai nedēļu, jeb mēnešu, cik «cilvēku-draugs» saimnieks, kas šo būdiņu uzcēlis, pieprasī. Un jo sevišķi savā laikā, laukstrādnieku algām paceļoties, «saimnieki ar galvu» izrēķināja, ka tas ir vislētākais zemes apstrādāšanas līdzeklis. Raug, motīvs, kādēļ kalpu laudis lauzās pēc sava kaktiņa un zemes stūriša, pat ja tas nepietiekošs un ja pārējais laiks jānostrādā tālu pie saimnieka.

Mums pilsētās ir, ja arī ļoti vājš un nepietiekošs, tomēr sāvs dzīvokļu īres likums ar noteiktu un aprobežotu īres maksu. Tur nav parasts stāvoklis, ka cilvēkam dzīvokļa

* T. i., buržuāziskās Latvijas valdība. *Red.*

** So Kerensa laika likumu, kas nav pie mums atcelts, *der atgādināt*. «Pagaidu valdība ar žurnāla lēmumu¹¹³ no 15. aprīļa d. 1917. g. nolemj: *aizliegt ievietot rentes līgumos par jebkuras sugas zemēm Baltijā* noteikumus, kas uzliek *rentes* vietā *atkalpošanu darba dienās* (tā saucamos klaušos).» Kā redzat, šis aizliegums zīmējas ne vien uz muižniekiem, bet arī uz pārējiem zemju īpašniekiem. Un būdniekiem kopā ar būdiņu taču «izrentē» arī zemes (protams, saimniekam nederigas zemes) gabaliņus.

dēl jāiet *klaušu darbos* pēc paša nodarbinātāja ieskata. Kaut vislielākā mērā nepietiekošie aizsardzības likumi, tomēr tādu stāvokli nepieļauj. Uz laukiem par visu ko interesējas: kā strādās, kā baros, kā maksās. *Tikai ne par to, kur un kā dzivos.* Pie mums, jo sevišķi pa «demokrātijas» laiku, nodibinājies princips: *lauki — lauksaimniekiem.* Tiem ir savi «saimnieku gali» jeb veseli ērbeģi ar «klojarēm»* un pat «divām-nullēm» (jeb vismaz vienu). Kalpiem un suņiem — kopējas pirtīņas, kopējs kambaris jeb vislabākajā gadījumā atsevišķas «būdiņas».

Jo jauni apstākļi ir tagad pēc kara. Ja saimnieki savus noputinātos «galus» no jauna sacēluši, tad par kalpiem pavism aizmirsts. Jo sevišķi, kad kādu laiku radās pilsētā domas, ka laukstrādnieki visi pārvērtušies par saimniekiem. Laikrakstos izsludinātie skaitli noteikti apgāž šo nepareizo uzskatu. Laukstrādnieku šķira *nav izmirusi.* Viņa skaita ziņā pārsver saimnieku skaitu, lielā mērā pārsver to saimnieku skaitu, kas nodarbina kalpus, un šis viņu *skaitis* ātri pieaug. Derētu viņiem pašiem pa vēlēšanu laiku atgādināt savu skaitu un savas vajadzības.

Viena no svarīgākajām vajadzībām ir *dzīvokļu jautājums.* Ko šinī ziņā var darīt lauku pašvaldība? Viņai vispirms, ja tanī būtu laukstrādnieku un viņai tuvu un draudzīgu sīkzemnieku (jaunsaimnieku) vairums, vispirms būtu lieta *jānoskaidro,* jāiecel dzīvokļu pārraudzība (kamēr nav pienācīgas lauku darba inspekcijas vispār) un jāuzstāda sava programma, ko darīt, pēc kuras tad darbos un vārdos jācīnās visiem līdzekļiem.

Šīs cīņas pamatdoma: apkarot dzīvokļu jautājumu kā izmantošanas līdzekli un gādāt dzīvokļu *apstākļus, ne mazāk apmierinošus kā pilsētu strādniekiem.* Tā kā uz jaunu dzīvokļu celšanu ātras cerības nav, tad jāpiegriež vispirmā kārtā vērība pastāvošiem.

1. Jāuzņem visas dzīvošanai *piemērotās telpas*, izejot no tā principa: *vispirms cilvēkiem telpas, tad lopiem.* (Kapitālistiskā sabiedrībā lauksaimnieki spriež otrādi.)

2. Jāiznīcina visas dzīvokļu (ar zemi vai bez tās) atdōšanas *pret atkalpošanu* dieniniekiem, nedēļniekiem¹¹⁴ utt. (*klaušu sistēma*), pārvēdot tos uz likumīgi regulētu īres augstākā mēra nosacīšanu, rekvizējot visas brīvās telpas un, ja to neizpilda, dzīvokli rekvizējot šim nolūkam.

* — kloākām. *Red.*

3. *Jāsašaurina saimnieku un to ģimeņu telpas, paplašinot uz to rēķina strādnieku telpas.*

4. *Jāizved likumīgā kārtā noteikums, ka *algas grāmatiņā* jāatzīmē noteikta maksa par dzīvokli, kas nedriekst pārsniegt zināmu, noteiktu daļu no kopalgas, kā arī ires taksi.*

5. *Jānoteic, kā, piemēram, pie mums* tik bieži par paraugu nostādītajā *Dānijā, dzīvokļu telpu minimumi kalpiem*. (Par to sīkāk citreiz.)*

Protams, visi šie līdzekļi neizšķirtu ne dzīvokļu, nedz pašu kalpu jautājumu galīgi. Bet tie būtu viens solis uz priekšu. Un, ja jaunsaimnieki sāk cerēt uz kopā iešanu ar laukstrādniekiem, kas ir pilnīgi dabiski un nenovēršami, tad arī viņiem vispirms šīnī ziņā jāpabalsta laukstrādnieki. Viņi tur tieši paši ieinteresēti, cik tālu *desmiti tūkstoši* no viņiem ir ieskaitīti laukstrādnieku skaitā (sezonas, t. i., vasaras strādniekos vai algādžos). Līdz šim viņiem par *viņu dzīvokļiem* nekā neatrēķina, un šīnī ziņā viņi paši ir algu nosītēju rindās.

Tas ir viens rieksts, ko vēlēšanu cīņa uz laukiem dod atkost lauku vēlētājam. Atminiet:

Papriekšu cilvēkiem, tad lopiem!

M.

Nosūtīts uz Latviju 1924. g. 3. novembrī

*«Laikmets», 20. nr., 1924. g.
25. novembrī (saisināti);
LKP CK PVI PA, 55. f., 6. apr.,
32. l. 1.—2. lp.*

Iespiepts pēc rokraksta

**«CĪNA AP VALDIBU»
JEB
«PĀRSTIEPTI VĒDERI»****

*«Tup un turas.»
Latviešu paruna.*

«Sociāldemokrāts» top interesants! — Nu? — Jā, jā, interesants, pat pikants. Palasiet tikai pirmo (ar ilustrāciju) un trešo (!) ievadu numurā no 9. novembra zem.

* Buržuāziskajā Latvijā. Red.

** Sk. «Sociāldemokrāts», 256. nr., 9. novembrī 1924. g.

augšā pievestiem uzrakstiem. Viens no tiem esot humoristisks, otrs nopietns, neņemos spriest, kurš no abiem. Agrāk tādi uzraksti bija atrodami tikai «Rīgas» un «Sporta» nodalās.

«12 stundas garas debates saeimā par poļu deputāta Veržbicka pieprasījumu nobeidzās ar uzticības izteikšanu valdībai, kaut gan *tikai ar vienas balss vairākumu.*» Tā ir tiešām «cīņa», ko vērts atzīmēt. 12 stundas pēc vietas runāt un tad «ar 1 (lasi un raksti vienas [P. S.]) balss vairākumu»*. Pietika aiziet vienai balsij, un cīņa būtu izbeigta ar sakāvi jeb, kā «Sociāldemokrāts» tanī pašā pirmajā ievadā bilžaini raksta: «zarna pušu!».

Ja vēl ir Latvijas strādniecības starpā cilvēks, kas dzīvo ilūzijās par s.-d. partijas nopietnību, tad pietiek izlasīt vienu šādu raksteli. Tas izbeidzas ar vārdiem: «Tikai no visas šīs garās un *diezgan tukšās izrunāšanās* saeima kā likumdošanas iestāde neko neieguvva. Ja tā turpināsies uz priekšu, tad par nopietnu darbu nav ko domāt. Trīs saeimas sēdes no vietas nosistas pa tukšu ar *dažādām interpelācijām* zem Zemnieku savienības lozunga, ka viņa valdību negribot gāzt? Tad laikam būs jārunā caurām dienām un naktīm.»

Es, izlasījis šo sociāldemokrātisko vārdu virumu, nevarēju labi gudrs tikt: vai tas ir joks jeb nopietnība. Jāapdomā tikai, ka to raksta partija, kura visu laiku turpat līdzī runā saeimā «caurām dienām un naktīm». Ka viņa ir tās «1 balss vairuma» īpašniece, un ka, ja viņa nebalsotu to uzticību, tad nebūtu vairuma, bet noteikti 'mazākums, par ko lasām tanī pašā laikraksta numurā. Nē, cīņa taču *nav plāpāšana, un plāpāšana nav cīņa.*

Es šķirstu vēl tālāk to pašu «Sociāldemokrātu» un tur nu arī atduros uz citu vietu, kas jau runā skaidrāku valodu. «*Visu nosaka labi sakari tur, augšā. Vai vajadzīgs pabalsts vai kredits, bez sakariem to nevar izvest dzīve.*» («Sociāldemokrāts», 254. nr.)

Jā, nodomāju: ja tā saprot to lietu ar «cīņu», tad, protams, daudz kas noskaidrojas. Tad tā «vienna balss» ir tikai līdzeklis, ne mērkis. Arī tā runāšana tikai līdzeklis,

* Dīvaina parlamentāra kārtība pie mums. Tanī pat «Sociāldemokrātā» lasām, ka uzticības nobalsojumu iesniedzis deputāts Zemgals. Bet tad tanī pat numurā lasām, ka tas pats «Zemgals vakar atteicīties no deputāta mandātā». Tātad arī tās *vienas balss* (un *galvenās*) vairs nav. Un tomēr turas.

bet ne mērkis. Un arī tie «sakari tur, augšā» — tikai līdzeklis, bet ne mērkis. Jo mērkis ir — «pabalsti, kredīti». «Bez sakariem tos izvest dzīvē nevar.» Nav «pabalstu, kredītu» — «zarna pušu»!

Nosūtīts uz Latviju 1924. g. 26. novembrī

*Pirmpublicējums
LKP CK PVI PA, 240. f., 1. apr.,
483. l., 454. lp.*

Iespiests pēc rokraksta

ANGLIJAS PARLAMENTA VĒLĒŠANAS

Miržē (Murger) savā jautrajā romānā «Bohēmas dzīve» liek vienam no saviem varoņiem uzdot viesnīcas sulainim ikrīt ziņot, kāds laiks, kāds datums, *kāda valdība Francijā*. Rakstnieks pazobojas par franču valdību nepastāvību 1848. gada revolūcijas laikmetā. Ko rakstnieks sacītu, ja viņš dzīvotu 1924. gadā! Es, protams, nezīmējos uz Latviju. Tur valdība, kā avižnieki izteicas, «turas cieši». Bet visas pasaules apmēros? No visām Eiropas zemēm tikai [Padomju] Krievijā viena un tā pati valdība novaldījusi nepārtraukti drīz 7 gadus un pēc pēdējiem notikumiem (pat Francijas tiesiskā atzinuma!) šķiet ierīkojamies uz ilgu pastāvēšanu. Citur gandrīz *gada laikā* visas valdības mainījušās vienu vai vairākas reizes. Anglijas parlaments, kura vēlēšanu laikmets vēsturiski nodibinājies uz 7 gadiem un kas faktiski mēdza novaldīt caurmērā 5 gadus, *šini gadā* pārvēlēts *3 reizes*! Un 3 reizes mainās arī valdība: konservatīva — «strādnieku» valdība* — atkal liels konservatīvo vairums. Nepaspēj ministri pārbraukt valsts dzīvoklī, te jau tiesas pristavs klāt un paziņo, ka parlaments izteicis «neuzticību» un dzīvoklis jāatstāj. Vēl jaunāk ir ar diplomātiem, jo tie, tikko nobraukuši jaunajā dzīves vietā, jau atrod telegrammu priekšā, ka tie atsaukti, jo valdība, kas tos iecēlusi, jau «kritusi».

Mēs zinām, cik lielas cerības dažās «kreisās» aprindās sacēla leiboristu partijas uzvara Anglijā, kad tā nodibināja koalīciju ar liberāļiem zem «strādnieku» valdības vārda. Vesela «tūkstošgadu» miera valsts tika iztēlota

* Sīs «strādnieku» valdības [leiboristu valdības — *Red.*] raksturojumam noder kāda bildite «Jaunāko Ziņu» pielikumā ar «strādnieku» ministru prezidenta Makdonalda meitu un tās līgavaini *kon-servatīvo vadību* Bolduīna dēlu!

nākamībā; no visām pasaules malām Londonā sabrauca sociāldemokrātu vadoņi pie bagātā onkuļa Makdonalda un, ja arī aizbrauca tukšām kabatām, tad tomēr mājās atsaucās uz Makdonaldu kā galvinieku un tiešām dabūja politisku kreditu. Anglijai sekoja Francija ar Erio ministriju. Tas pats norisinājās Dānijā, Zviedrijā utt. «Miers virs zemes.» Ja vēl kur, kā, piemēram, Vācijā un dažās mazākās zemēs, līdz tam sociāldemokrātiju no pārākas grautiņu politikas atturēja bailes no fašisma, tad tagad fašisma bailes šķita garām, jo aiz muguras stāv «strādnieku» valdība.

Bet aprēķins bija nepareizs. «Demokrātiskais pacifisms» («miera» politikas laikmets) nebija pastāvošs.¹¹⁵ Pēc 9 mēnešiem krita Anglijas «strādnieku» valdība, un Anglija Eiropas politikā ir noteicēja: pat Amerikas miljardi padodas Anglijas diplomātijas vadībai. Kad Anglijas buržuāzija ieraudzīja, ka eksperiments ar «strādnieku» valdību mēreno sociālistu vadībā draudēja izvērsties par tiešām nopietnu *šķiras cīņu*, tad konservatīvie apvienojās ar liberāļiem un gāza leiboristu valdību. Tas ir, viņi izteica parlamentā neuzticību. Leiboristu partijas tuvredzīgie politiķi cerēja uz jaunām vēlēšanām — tagad tie stāv pie «sasista poda». Konservatīvie guvuši milzīgu uzvaru — vispirms pateicoties liberāļu pašnāvībai. (Liberāļu partijas vairs tikpat kā nav Anglijā.) Leiboristi gan guvuši balsis, bet zaudējuši vietas, jo Anglijas vēlēšanu iecirkņi dod mantīgajiem konservatīviem, īpaši uz laukiem, pilnīgi privileģētu stāvokli (dažos iecirkņos simti vēlētāji ir uz deputātu, kamēr lielpilsētās to vajag ik pa 10 000).

Anglijas leiboristu valdības krišana grozījās it kā ap Krievijas—Anglijas līgumu, kura projektu zem strādnieku spaida bija parakstījusi Makdonalda valdība, jo nevar jau nopietnībā domāt, ka tiešām konservatīvie un liberāļi būtu apvienojušies aiz dusmām par to, ka valdība, arī zem kreisās strādniecības spaida, bija atsacījusies saukt pie atbilstības komunistu laikraksta redaktoru* par kādu miera uzsaukumu kareivjiem. Ir jau taisnība, ka konservatīvie un arī daļa liberāļu ir naidīgi [Padomju] Krievijai, taču taisni viņi pirmie ir stājušies sakarā ar [Padomju] Krieviju, Lloids Džordžs savā laikā bija par [Padomju] Krievijas atzīšanu, un galu galā var būt, ka jaunā valdība, pie

* T. i., «Workers Weekly» («Strādnieku Nedēļas Avīzes») redaktoru D. Kempbelu. *Red.*

stūres tikusi, aiz konkurencei bailēm no Francijas un Amerikas pati bez lielas karošanas paraksta līgumu ar Krieviju, kuras miera noteikumi ik jo dienas tāps neizdevīgāki priekš Anglijas. Jau nākošajās dienās iesākas [Padomju] Krievijas sarunas ar Franciju, kurai patreiz *vislielākā interese* samierināties ar [Padomju] Krieviju un kuras franka zemais kurss ir šīnī ziņā visai izdevīgs [Padomju] Krievijai.

Bet, ja tā, kas tad bija patiesais iemesls leiboristu valdības krišanai? Kādēļ tūliņ janvārī neizlīga liberāli ar konservatīviem, un kādēļ viņi, iestājušies koalīcijā, tad uzreiz izstājās un izbeidza ar pašnāvību? Tas pirmā vietā nozīmē paša kapitālisma nedrošo stāvokli. Gribēja arī Anglijā, kur 80% iedzīvotāju ir strādnieki, izdarīt mēginājumu ar [labējo] sociālistu valdību — liberālu pavadā. Bet masas to saprata citādi. Tās, kā jau visur Eiropā, neklausoties uz saviem vadoņiem, uzgavilēja Krievijas strādniekiem, kad no tiem ieradās arodnieku deleģācija. Tās gaidīja nopietnu saimnieciskā stāvokļa uzlabošanu, nesagaidīja ne nieka. Tās visur iejaucās valdības darīšanās un tiecās dzīt valdību uz kreiso pusē. Skaita, ka trešdaļa no visiem organizētiem strādniekiem esot «kreisa». Un, kad leiboristu valdība izdabūja no karaļa atļauju atlaist parlamentu (arī gan ne bez tālredzīgāko konservatīvo klusas piekrišanas) un sarīkot jaunas vēlēšanas, tad vēlēšanas pieņēma tik asas šķiru cīņas raksturu, ka paši mērenie leiboristu vadoņi sabijās. Anglijā nedzirdēti un nerēdzēti skati norisinājās vēlēšanu cīņā, par kuriem kā vēsturisku notikumu kādreiz pasniegsmi aprakstu no sava speciālkorespondenta. Tā daļa konservatīvo un svārstīgo vidus šķiru no jauna pārgāja konservatīvo pusē, nodrošināja viņu uzvaru un novēda pie liberālu partijas sabrukuma. Strādnieku masas bija vairāk priecīgas par liberālu sabrukumu nekā noskumušas par savu vadoņu cauri izkrišanu. Kad masas dabūja dzirdēt, ka neievēlēts liberālu vadonis Askvits, tās vārda patiesā nozīmē dziedāja slavas dziesmas.

Kas nu tālāk? Anglijā nāks konservatīvā valdība, bet grūti noteikt, vai taisni tā neizdarīs dažas nopietnas reformas strādnieku labā. To viņa bieži darījusi. Ja ne, tad šķiru cīņa stipri paasināsies un var viegli notikties, ka pēc mēnešiem 9 no jauna krīt konservatīvie un nāk jauna valdīšana, jādomā, noteiktāka leiboristu valdība. Jeb

masas var, ja saimnieciskie apstākļi neuzlabojas, kļūt no-piētni revolucionāras un pāriet jaunā «čartistu» kustībā¹¹⁶. Bet uz saimniecisko apstākļu [uz]labošanos nav cerību, par ko galvo Vācijas aplaimošanas plāna dzīvē izvešana¹¹⁷. Vienīgais cīņas līdzeklis pret to Anglijā ir *noslēgt savas robežas* ar muitām (un tas ir viens no konservatīvo programmas punktiem), bet tad, ja to izved arī visas pārējās zemes, Vācijā bezdarbs kļūs tik katastrofisks, ka satricinās no šejenes visas Eiropas stāvokli.

Protams, Anglijas iespaids sniedzas daudz tālāk par Angliju. Tas jūtams arī Rīgā, Kauņā vai Rēvelē. Sevišķi pēdējā, kur krīze ik jo dienas paasinās.¹¹⁸ Cerības uz Makdonalda palīdzīgo roku te tagad atkrīt, jo konservatīvie maz interesējas par šīm zemēm. Viņu acis vairāk raugās uz Tuviem un Tāliem Austrumiem, kur, piemēram, Ķīnā, patreiz Anglija ir dabūjusi stipru belzienu un kur patlaban it kā nodibinās savāda vienota fronte: Ķīna, Japāna — Francija — Krievija. Makdonalda svārstīšanās politika, kā tas ikvienam redzams, te ir vislielākā mērā vainīga, kas arī, stāp citu, veicināja viņa krišanu.

Visādā ziņā izredzes uz «tūkstošgadu miera valsti» ar [labējo] sociālistu piedalīšanos ir patlaban mazinājušās. Konservatīvo uzvara Anglijā metīs tālus viļņus, vispirmā kārtā uz Vāciju, kur arī valdības krīze un jaunas vēlēšanas. Visā visumā tas draud ar iekšējiem un ārējiem satrinājumiem visā Eiropā un ne vien Eiropā. Cik dīvaini arī skan, «sociālistu» valdības krišanai var būt tieši revolucionāras sekas ne vien Anglijā. Bet ko pareģot par nākotni plašos apmēros! Mēs esam paraduši apmierināties ar jautājumu: no kurienes vējš pūš?

M.

Nosūtīts uz Latviju 1924. g. 3. novembrī

«*Laikmets*», 22. nr., 1924. g. 27. novembri;
LKP CK PVI PA, 55. f., 6. apr.,
21. l., 1., 2. lp.

Iespiests pēc rokraksta

PAŠVALDIBU VĒLĒSANU PLATFORMA

Pēc mazāk nekā mēneša uz laukiem notiksies pagastu pašvaldību vēlēšanas. To iznākums noteiks, kas nākošos gadus būs par saimnieku mūsu pagastu namos. Buržuāzija uztraucas par vēlēšanu iznākumu un zvejo pēc jaunsaim-

nieku un sīkzemnieku balsīm. Tā Zemnieku savienības laikraksts* tiesi sludina, ka pagastu vēlētāji sadaloties tikai divās daļās: saimniekos un bezzemniekos, Zemnieku savienībā un sociāldemokrātos, — un sauc pirmo rindās ikvienu, kam sava ipašums, sava namiņš vai vismaz sava zemes stūrītis. Un, lai viņiem pielabinātos, tie gandrīz vai skaldās par jautājumu, *vai atlāist jaunsaimniekiem viņu izpirkšanas naudas, reiz nolemts muižniekiem par zemēm nemaksāt, jeb ne.* Jāievēro tikai tas, ka priekšlikumu nemaksāt aizstāv Klive (!) un pretējo priekšlikumu Celmiņš, lai saprastu šīs vārdu spēles īsto nozīmi, ko tad arī izbeidz priekšlikums galīgi jautājumu izlemt savā tikai nākošajā [Zemnieku savienības] partijas sabraucienā, tas ir, pēc notikušām vēlēšanām. Iedomājieties tikai: zemdarba tautas spaida saeima nolēmusi nemaksāt muižniekiem atlīdzību, bet Zemnieku savienība, šī jaunsaimnieku «pārstāve», vēl šaubās, vai tikai tā nebūšot privātipašuma aizskaršana, ja jaunsaimniekiem atlaidīšot izpirkšanas maksu! Protams, jaunsaimnieki paši būs gudrāki un vieglāk izšķirs jautājumu ar to, ka tie vienkārši *nemaksās!*

Bet kam tad uz laukiem piekristu patiesībā tā noteikšana? Mūsu lauku iedzīvotāju starpā ir no jauna radies noteikts *strādnieku vairākums*: uz 192 174 saimniecībām visā Latvijā, ieskaitot Latgali, jau 1923. gadā bija 187 000 laukstrādnieku. Bez Latgales šie skaitli bija: Vidzemē uz 44 275 saimniekiem — 73 836 strādnieki, Kurzemē uz 29 242 saimniekiem — 41 251 strādnieks un Zemgalē uz 30 979 saimniekiem — 49 110 strādnieki. Kam še īstā «demokrātijā» pienāktos valdīšana: strādniekiem vai saimniekiem? Bet, ja jautājums nostājas tā, tad rodas šaubas par pašas «saimnieku» grupas vienādību. Vai tiešām tur vienīgi tādi jeb vismaz vairums tādu «saimnieku», kam jāstājas pret strādniekiem? Mēs pašķirstām skaitlus un redzam, ka Latvijā bez Latgales ir apmēram *50 000 tādu saimnieku, kam nav kalpu.* *Kopā ar Latgali* to ir vairāk *par 100 000!*

Strādnieki un sīkzemnieki! Vai jums, izlasot šos skaitlus, nenāk neviens prātā, ka patlaban notikušos pilsoņu partiju kongresos kā nacionālisti (ap «Latvi»), tā Zemnieku savienība (ap «Brīvo Zemi») ļoti nopietni sāk apspriest *pilsonības* kopošanos *«vienotā frontē»*, atrast

* «Brīvā Zeme». Red.

«kopēju valodu», jo «lielum lielā pilsoņu daļa nākusi pie pārliecības, ka savstarpēja kīldošanās esot viņu Golgātas ceļš! Un jums, strādniekiem un sīkzemniekiem, — jums šīs «kopējās valodas» vēl nav? Kādēļ tā? Vai jūs, sīkzemnieki, kalpināt strādniekus? Jums taču to nav? Un otrādi — kā lai strādnieki varētu izmantot sīkzemniekus? Smieklīgi! Kādēļ jūs vēl neesat vienojušies?

Jeb vai jūs tiešām domājat šo «kopējo valodu» atrast, balsojot par sociāldemokrātiem? Pašķirstiet pa atmiņu vai pa viņu laikrakstiem, ko viņi jums solija divus gadus atpakaļ. Kas no tā iznāca? Tagad s.-d. ir parlamentā lieli vīri, ar viņu balsīm vēl nule palika tagadējā valdība pie stūres.¹¹⁹ Vai šo tagadējo pilsoņu valdību un *tās atbalstītājus* jūs tiešām varat skaitīt par savējiem, kas ne vien jāpabalsta, bet pat jāvēl amatos. Un ko tad jums sola sociāldemokrāti? Viņi aizstāvēšot lauku pašvaldību saimniecisko (tikai saimniecisko!) tiesību paplašināšanu, sevišķi atceļot galvas naudas, pārdalot ceļu klaušus un šķūtis un kaut ko (nezin ko) darot par labu sociālapgādības, tas ir, latviski sakot, nabagu māju un izūtrupējamo nespējnieku labā! Tas ir viss! To citu jau viņi, sociāldemokrāti, paši padarišot saeimā! Tikpat «spīdošiem panākumiem» kā līdz šim!

Komunisti, pateicoties valdības un tās pabalstītājas sociāldemokrātijas gādībai, vēlēšanās atklāti nedz uzstāties, nedz rādīties nevar. Vēl nule pat vienā vien dienā — pie-sprieda kopā 100 gadus katorgas 27 komunistiem vienīgi tādēļ, ka tos valdība tur par komunistiem!¹²⁰ Bet, nerau-got uz visu to, kur jūsu kopā ir 5 vai vairāk, tur komunista gars ir jūsu starpā. Un, raug, mēs, komunisti, jums uzsaucam: vienojeties uz vēlēšanām, atrodiet kopēju valodu vispirms *strādnieki uz laukiem savā starpā* un tad arī ar *jaunsaimniekiem un sīkzemniekiem* un *ievēliet savus laudis pagastu padomēs*.

Protams, jūs tos pēc cepures nepazīsit, vai tie ir komunisti jeb ne. Bet tās arī nav vajadzīgs. Ikviens no jums pašiem, ja viņu ievēlēs, atradīs pareizo ceļu, ja viņš tikai nopietni pārdomās, ko mēs jums liekam priekšā, jo tas nav nekas cits kā jūsu šķiru tieša dzīves interese.

Pirmais, par ko jums jārūpējas, ir pagastu *pašvaldības lomas paplašināšana un padziļināšana*. Jums sociāldemokrāti sola tikai pašvaldības saimniecisko tiesību paplašinā-

šanu, jo par politiku viņi paši rūpēšoties saeimā. Trenciet pie joda, kas jūs tā apmuļko! Saimnieciskā vara nav atdalāma no *politiskās*, un, kamēr Rīgā un pilsētās vispār valdīs pilsonis, pelēkais barons un viņu sulaiņi sociāldemokrāti, tikmēr arī pagastos visa vara piederēs viņiem. Pagastu un vietējai pašvaldībai jābūt *zemākajām varas šūniņām* uz vietām, no kurām savu varu saņem centrālā vara, un ne otrādi. Tā tas ir padomēs, pēc tā jādzenas arī jums. Un iedomājieties tikai, ja jūs, saņēmuši rokās pagastus, apvienosities pagastu padomju apvienibās, *kāda vara jums varēs pretoties?* Protams, tas nebūs sasniedzams vienā dienā, bet jāsagatavo. Bet jūsu skaits nodrošina, ka tas ir iespējams.

Protams, ja jūs būsit bruņoti! *Tagad bruņoti ir saimnieki* un to aizsargi un «kārtībnieki»*. Pagastu jauno valžu pienākums būs šo lietu pārkārtot. Ja tagad jūs gribat sapulcēties un apspriesties, tad ierodas aizsargs un jūs aizdzen, pat varbūt apcietina. Cita lieta būs, ja apsardze būs jūsu rokās.

Tad strādnieki varēs izcīnīt un aizstāvēt savas šķiras tiesības: 8 stundu darba dienu, pieklājīgu algu un pienācīgu dzīvokli, ne cūkkūtiņā vai labākajā gadījumā saimnieka netīrumu peļķē — pirtiņā, bet, kā pienākas, dzīvokli ar grīdu, logiem un krāsni. Jo tad tikai strādniekiem būs patiesa streiku un biedrošanās brīvība, par kuru tik daudz raksta sociāldemokrāti, jo tad viņi paši to varēs aizsargāt.

Bet tikai tad arī sīkzemnieks varēs aizsargāties pret *izpirķšanas maksām*, kas nav jāmaksā jau tādēļ vien, ka kungiem nav jāmaksā, no *netaisniem ceļu un citādiem kļaušiem*.

Tas, protams, tikai iesākums. Pagasta pašvaldībai pašai jāizdala sava pagasta nodokļi, protams, taisnīgi — daudz no tā, kam daudz ir, un nekā no tā, kam nekā nav, ne tā kā līdz šim, tas ir, taisni otrādi. Šīnī ziņā jums abiem, strādniekiem un jaunsaimniekiem, ir pilnīgi vienādas intereses, un kopēja jums būs arī vara tās izvest.

Jums, protams, būs jālūko pakal zemes piedalīšanai, kas netaisni izdarīta. Jo ne vien velti, bet arī par maksu nevar atstāt zemes to rokās, kas vai nu paši tās

* — policisti. *Red.*

neapstrādā, jeb kas tās ieguvuši netīrā ceļā. Pie šā tīrišanas darba strādnieki ar sirdi un dvēseli palīdzēs saviem biedriem bezzemniekiem.

Būdama par noteicēju pagastā, protams, darba tauta pratīs nodrošināt *skolas* un *citus kultūras panākumus* nevis kā līdz šim, vienīgi saimniekiem un viņu bērniem, bet *pašai darba tautai*.

Tā, redzat, soli pa solim jūs apgriezīsit visu lauku dzīvi, kas līdz šim bija ačgārni uzbūvēta, pareizi uz kājām. Protams, tas neies viegli, bet cīņas ceļā. Lai to visu izvestu, jums jāiekaro būs vara ne vien uz vietām, bet arī centrā. Bet, šādi nogatavojoties vienotā frontē no apakšējās šūniņas līdz pašai augšai, jūs kopā ar pilsētu strādniecību sev izcīnīsit revolucionāru *strādnieku un zemnieku* valdību.

Pilsoņu valdība ar gudru prātu nokārtojusi tādi, ka tā iesāk ar vēlēšanām no apakšas, uz pagastu, tad aprīņķu un pilsētu pašvaldību un beigās uz valsts saeimu. Viņi tā pēc kārtas sagrabj vienu pozīciju pēc otras. Speriet jūs pirmo soli un tiecieties gūt noteicošo vārdu zemākajā pozīcijā. Ja jums tas izdosies tikai vienā otrā vietā, tā būs neliela uzvara, kas lēni būs jāizbūvē, jāpaplašina un jānostiprina. Ja jūsu uzvara būs plaša, jums jāsagaida nopietns uzbrukums no augšas, kuru jūs tomēr ar kopotiem spēkiem pratīsit atsist, paplašinot savu uzvaru.

Bet arī mazākā uzvara nepaies garām bez panākumiem, ja jūs to tikai nopietni un ar apdomu pratīsit izmantot. Nebaidieties no kļūdām, tikai no savām kļūdām var mācīties darba tauta. Nebaidieties no neizdarībām, pār neizdarībām viņa iet uz priekšu. Nebaidieties no cīņām, bez cīņas nav uzvaras.

Par ko balsot? Nedz par pilsoņu, nedz par sociāldemokrātu sarakstiem, bet par strādnieku, jaun- un sīksaimnieku un amatnieku sarakstiem, kas stāv uz darba tautas vienotas frontes pamatiem un kas stāv uz augstāk minētās platformas pamatiem. Neviens kandidāts nevar vairāk solīt nekā jūs, visi kopā nēmot, varat izcīnīt. Ikvienam mūsu kandidātam reizē ne vien jāsola apzinīgi pildīt pēc iespējas augšējo platformu, bet arī aiziet, ja viņa vēlētāji ar viņu nav apmierināti un viņu atsauc. Viņi neiet uz goda, bet uz darba un cīņas amatu.

Nost zemniekus-pilsoņus*, nost sociāldemokrātus! Vēliet vienigi noteiktus strādnieku šķiras** kandidātus!

Latvijas Komunistiskā partija

Nosūtīts uz Latviju 1924. g. 27. oktobrī

«Cīņa», 57. (447.) nr., 1924. g. decembrī
(paraksts: Centrālā Komiteja);
LKP CK PVI PA, 55. f., 6. apr., 67. l.,
1.—4. lp.

Iespiepts pēc rokraksta

LEŅINS UN EKONOMISMS

Leņins vēl nebija paguvis pabeigt polemiku ar narodņikiem utopistiem un viņu reakcionāro novirzienu, kad viņam jau vajadzēja sākt cīņu jaunā frontē pret jaunu un šoreiz bīstamāku pretinieku, jo tas vai nu pagaidām vēl tika uzskatīts par sabiedroto («legālajā marksismā»), vai pat slēpās pašu rindās, «jauno» vadoņu vidū, bet daļēji arī pašas mostošās strādnieku šķiras rindās. Tā ir cīņa pret tā dēvēto ekonomismu (1895.—1903. g.). Ar vārdu «ekonomisms» tiek apzīmēta vesela virkne virzienu, kas uzradušies vienlaikus vai pakāpeniski un bijuši šķērslis proletariāta ceļā uz vienotas, revolucionāras un kaujasspējīgas šķiras partijas izveidošanu.

Savā nelegālajā referātā (1894. gadā), kas gadu vēlāk tika iespiepts (konfiscētā rakstu krājumā)*** ar Tuļina pseidonīmu, Leņins, pienācīgi novērtēdams tolaik troksni sacēlušās Strūves «Kritiskās piezīmes», šo narodņika Nikolaja-onu legāli marksistisko kritiku, Strūves personā jau konstatēja šā jaunā virziena pazīmes. «Credo» (1899. g.) autoru personā,¹²¹ nelegālajā avīzē «Rabočaja gazeta» (no 1897. g.) un ārzemju izdevumā «Rabočeje delo» (no 1899. g.) «ekonomisms» dažādās nokrāsās atkal un atkal uzrādīja to pašu oportūnismu, kas pirms un pēc tā, saukts par revisionismu, reformismu, meņševismu, likvidatorismu

* T. i., buržujus, budžus. *Red.*

** Vārdus «noteiktus strādnieku šķiras» tekstam pievienojuusi LKP Centrālā Komiteja, jo rokrakstā to vietā atstāta daudzpunkte. *Red.*

*** Domāts raksts «Narodpīcisma ekonomiskais saturs un tā kritika Strūves kga grāmatā», kas bija ievietots rakstu krājumā «Materiāli mūsu saimnieciskās attīstības raksturojumam». Sk. Leņins V. I. Raksti, 1. sēj., 299.—455. lpp. *Red.*

un sociālnodevību, aizvien klajāk un klajāk atsedza savu buržuāzisko, bet pēc 1917. gada tieši kontrrevolucionāro iedabu.

Visi šie virzieni aplūkojami vai nu buržuāziskās ideo-
loģijas aspektā, vai arī kā tās rosināta sīkburžuāziska iz-
pratne par revolūcijas uzdevumiem. Jau Marksam I Internacionālē vajadzēja cīnities pret sīkburžuāzisko prudon-
nistu¹²² lozungu: politiskā revolūcija — mērķis, sociālā
revolūcija (ekonomiskā atbrīvošanās) — līdzeklis. Tātad
politika tiek atstumta *pēdējā plānā*. Markss pretmetā
viņiem izvirzīja lozungu: strādnieku ekonomiskā atbrīvo-
šanās ir tas dižais mērķis, kuram pakļaujama *kā līdzeklis
jebkura politiskā kustība*. Tātad *politika pirmajā vietā*.
Attiecībā uz Krieviju jau «Darba atbrīvošanas» grupa gāja
daudz tālāk, paziņodama, ka šeit jau arī buržuāziskā re-
volūcija būs «strādnieku šķiras lieta vai arī tās *nemaz
nebūs*». Bet Ķeņins jau 1894. gadā rakstīja, ka «*Krievijas
strādnieks ir visu strādājošo un ekspluatēto Krievijas
iedzīvotāju vienīgais un dabiskais pārstāvis*»*.

No vienas puses, stingri ievērodams Marks revolucio-
nāro viedokli un, no otras puses, vienlaikus pasludinā-
damas sevi par slavenās «Narodnaja Voļas» labāko novē-
lējumu turpinātāju, Ķeņins bez baiļu izvirza sev uzde-
vumu: *gāzīt carismu*. Šo mērķi viņš sprauda neatkarīgi no
grūtībām, jo «strādnieku šķirai nav vieglu uzdevumu»**.
Tas ir tiešs pretmets tām «vismazākās pretestības līnijas»
teorijām, ar kurām proletariātu centās ieaijāt visādi eko-
nomisma pārstāvji. Ķeņins skaidri saskatīja, ka dzimstošā
strādnieku šķiras stihiiskā masu kustība ir tas spēks, kuru
tikai vajag ievirzīt īstajā gultnē, un tad tas darīs brīnumus.
Tātad pirmais uzdevums ir radīt stipru revolucionāru
organizāciju un novākt no ceļa visus šķēršļus šim liela-
jam darbam! Lūk, ko Ķeņins uzskatīja par mērķi cīņā pret
ekonomismu.

Polemikā ar P. Strūvi Ķeņins aprobežojās ar vispārī-
giem norādījumiem uz viņa teorētisko atkāpšanos no Marksā,
uz viņa teoriju pārmērīgo abstraktumu un uz *šķiriskā
viedokļa trūkumu*, kas slēpjās aiz šā abstraktuma. Savā
nelegālajā referētā Ķeņins daudz asāk uzsvēra, ka Strūve

* *Ķeņins V. I. Raksti, 1. sēj., 265. lpp. Red.*

** Šos vārdus teicis V. I. Ķeņins kādā sarunā ar P. Stučku
1920. gadā. *Red.*

ietur nevis proletārisku, *bet gan buržuāzisku šķirisko liniju* («marksisma atspoguļojums buržuāziskajā literatūrā»). Būtībā Ķeņins šai referātā apliecināja sevi par ārkārtīgi tālredzīgu politiķi, bet iespiešanai viņš šos vārdus mīkstināja pa daļai aiz cenzūras apsvērumiem, pa daļai arī tāpēc, ka tolaik Strūve tomēr skaitījās sabiedrotais cīņā pret narodņikiem. Patiesi Strūve pēc šās kritikas mazliet nosvērās pa kreisi (viņš taču ir KSDS partijas I kongresa «Manifesta» autors, 1898. g.)¹²³, tomēr drīz vien viņš galīgi norobežojās no sociāldemokrātiem un noslīdēja vispirms līdz konstitucionāli demokrātiskam samierniekam* un beidzot līdz oktobristam** un klajam monarhistam.

Bīstamāka «ekonomistu» grupa bija «Credo» autoru grupa (Kuskova, Prokopovičs), kam bija zināma ietekme arī uz strādnieku grupām. Savā «ticības simbolā» viņi mēģināja pirmoreiz atklāti un teorētiski pamatot savu ekonomismu. Sagrozīdami ārzemju strādnieku kustības vēstures norisi, viņi centās pierādīt, ka politika neesot strādnieku darīšana, it īpaši Krievijā, ka politiskā strādnieku kustība Rietumos izskaidrojama tikai tā, ka tur tā bijusi cīņa «vismazākās pretestības virzienā», bet ka tas beidzies ar sociāldemokrātijas krīzi un tāpēc politiku vajagot atstāt buržuāziskajiem liberāliem un višnotaj nodoties tikai ekonomiskajai cīņai. Literatūrā viņiem atbildi deva Pļehanovs («Vademecum»).*** Bet Ķeņins, toreiz būdams trimdā, savāca enerģisku *17 biedru protestu*, kas tad apstaigāja visas organizācijas un kļuva zināmā mērā par manifestu «Iskras» turpmākajai cīņai pret ekonomismu vispār.

Sociāldemokrātijā pašā ekonomisma virziens pirmoreiz parādījās nelegālajā avīzē «Rabočaja misl» (kopš 1897. g.). Šī avīze reprezentēja tiešu «jauno» opozīciju pret «večiem» (Ķeņina vadīto Pēterburgas «Cīnas savienību»). Un Šie «jaunie» uz laiku aptvēra organizāciju lielāko daļu. Viņi aizstāvēja viedokli, ka «strādnieku šķira savā vairākumā vēl *nav nobriedusi* politiskai agitācijai», un tāpēc

* T. i., līdz kadetu partijas līderim, kas samierinās ar patvaldību. *Red.*

** T. i., līdz monarhistiskās oktobristu partijas uzskatiem. *Red.*

*** Domāts G. Pļehanova uzrakstītais ievads rakstu krājumam «Vademecum» («Ceļrādis»), ko izdeva «Darba atbrīvošanas» grupa 1899. g. *Red.*

ieteica *pagaidām* ierobežoties ar ekonomisko cīņu (strei-kiem utt.). Te liela loma bija tuvredzīgai naivitātei. «Ekonomiskā cīņa agri vai vēlu,» viņi teica, «novedīs strādniekus līdz tiešām sadursmēm ar policiju un pārējo priekšniecību, un *tikai tad* varēs sākt politisku aģitāciju.» Šo virzienu veicināja toreizējais rūpnieciskais pacēlums, no vienas pu-ses, un zināma valdības iecietība pret stihiskām masu akcijām, no otras pu-ses. Politiskajai kustībai pieaugot, nonāca pat tiktāl, ka valdība pati Zubatova personā provokatoriskā nolūkā uztvēra šo virzienu un sāka orga-nizēt savas ekonomiskās organizācijas, streikus utt.

Ekonomismam, kā jau teicu, kopš tā pirmajiem soļiem literatūrā asu pretparu deva «Darba atbrīvošanas» gru-pas loceklis Pļehanovs. Sai cīņā iesaistījās arī Leņins: tomēr viņš tūdaļ sprauda sev plašāku uzdevumu. Viņš re-dzēja, ka viņam te darīšana ar strādnieku masām un tā-pēc nevar vienkārši noraidīt, bet nepieciešams *aptvert un padziļināt* šo masu stihisko kustību, kas risinās zem eko-nomisma karoga.

Viņiem atbildēdams, Leņins rakstīja «Iskras» 1. nr-ā: ««Organizējieties!» atkārto strādniekiem dažādos veidos avīze «Rabočaja misj», atkārto visi «ekonomiskā» virziena piekritēji. Un mēs, protams, *pilnigi pievienojamies* šim saucienam, bet mēs katrā ziņā *piemetināsim* tam: organizējieties *ne tikai* savstarpējās palīdzības biedrībās, streiku kasēs un strādnieku pulciņos, organizējieties *arī politiskajā partijā*, organizējieties izšķirošai cīnai pret patvald-niecisko valdību un pret visu kapitālistisko sabiedrību. Bez tādas organizācijas proletariāts nav spējīgs pacelties līdz apzinīgai šķiras cīnai, bez tādas organizācijas strādnieku kustība nolemta nespēkam, un ar kasēm, pulciņiem un savstarpējās palīdzības biedrībām vien strādnieku šķirai nekad neizdosies veikt tai uzlikto lielo vēsturisko uzdevumu: atbrīvot sevi un visu krievu tautu no viņas politis-kās un ekonomiskās verdzības.»* — «Mūsu priekšā visā savā spēkā paceļas ienaidnieka cietoksnis, no kura mūs apber ar lādiņu un ložu krusu, kas iznīcina labākos cīnī-tājus. Mums šis cietoksnis jāieņem, un mēs to ieņemsim, ja vien mēs visus mostošā proletariāta spēkus savienosim ar visiem Krievijas revolucionāru spēkiem vienā partijā, pēc kuras tieksies visi, kam vien Krievijā ir dzīva un go-

* Leņins V. I. Raksti, 4. sēj., 333. lpp. Red.

dīga sirds.»* Leņina pravietiskie vārdi pilnīgi piepildījušies: viņam izdevās izveidot tādu partiju un novadīt cīņu līdz uzvarai.

Pēdējā stadija cīnā ar ekonomismu ir polemika ar ārziņu «Krievu sociāldemokrātu savienības» izdevuma «Rabočeje delo» ekonomistiem. Sai «savienībā» ietilpa tādi ievērojami toreizējās strādnieku kustības spēki kā Martinovs (tagad komunists) un citi, kas ik dienas izgudroja jaunas teorijas tā paša ekonomisma aizstāvēšanai. Vien-dien viņi attīstīja «stadiju teoriju», pēc kuras strādnieku kustība var spraust sev tikai tuvākos politiskos uzdevumus, kas izriet no pašas pieredzes, bet nevis tālākus mērķus, tādus kā, piemēram, radikālus politiskus pārkārtojumus. Rīt viņi jau atraduši mācību par «procesa taktiku», t. i., par to, ka «taktika ir kopā ar partiju augošo partijas uzdevumu augšanas process», un izvirza to pretim «Iskras» «plāna taktikai» utt. Viņi noraidīja pret viņiem izvirzīto apsūdzību ekonomismā, bet tai pašā laikā visiem spēkiem cīnījās pret «Iskrū» un tās centieniem izveidot vienotu plašu nelegālu partiju, kas tolaik gluži dabiski būtu dibināta uz plaši lietā liktu nelegālo profesionāli. Visas šīs uzstāšanās un to kritiku Leņins sakopojis vienā darbā «Ko darīt?», kas iezīmē veselu laikmetu mūsu partijas dzīvē. Tajā jo pilnīgi izklāstīta šī polemika ...

Leņins noteikti noraidīja «ekonomistu» teoriju, pēc kuras stihiskā kustība pati varot strādnieku padarīt par apzinīgu strādnieku. «Politisko šķiras apziņu strādniekiem var ienest *tikai no ārienes*, tas ir, *ārpus ekonomiskās cīņas*, *ārpus strādnieku un uzņēmēju attiecību sfēras*. Tā sfēra, no kuras vienīgi arī var smelt šīs zināšanas, ir *visu šķiru un slāņu attiecības pret valsti un valdību, visu šķiru savstarpējo attiecību sfēru*» («Ko darīt?»).** Bet jautājumā par vadoņu, vispār «ideoloģijas» lomu Leņins bija viņiem atbildējis jau «Iskrā» (1901. gada decembrī): «Viņi nesaprobt, ka «ideologs» tikai tad pelna ideologa nosaukumu, kad viņš soļo stihiskās kustības *priekšgalā*, norādot tai ceļu, kad viņš ātrāk par citiem prot atrisināt visus teorētiskos, politiskos, taktiskos un organizatoriskos jautājumus, uz kuriem stihiski uzduras kustības «materiālie elementi» ... Jāizturas pret tiem kritiski, jāprot parādīt

* Leņins V. I. Raksti, 4. sēj., 335. lpp. Red.

** Turpat, 5. sēj., 381. lpp. Red.

stihiskās kustības briesmas un trūkumus, jāprot *pacelt* stihiskumu līdz apzinīgumam.»* «Kustības «materiālie elementi» pieaugaši milzu apmēros, pat salīdzinot ar 1898. g., bet *apzinīgie vadītāji* (sociāldemokrāti) *paliek iepakaļ šim pieaugumam*. Te slēpjās tās krīzes pamatcēlonis, kuru pārdzīvo Krievijas sociāldemokrātija.»** «Vilkties kustības astē» — tāds ir ekonomistu uzskats par vadoņu lomu, un tas deva Leņinam pamatu piešķirt šiem «ekonomistiem» iesauku «astē gājēji».***

Tātad, ja gribam īsi formulēt ekonomisma lomu un nozīmi, tad varam teikt, ka ekonomisms ir, pirmkārt, strādnieku šķiras ekonomiskās un tikai stihiskās kustības nostatījums pretim politiskajai un organizētai jeb apzinātai kustībai;

ka tas, otrkārt, neapzinīgās masas nostata pretim apzinīgajiem vadoņiem, šķiru — partijai un tādējādi cenšas, apzinīgi vai neapzinīgi, mazināt revolucionārās ideoloģijas ietekmi par labu buržuāziskajai ideoloģijai, revolucionāros vadoņus aizstāt ar buržuāziski liberāliem vadoņiem;

ka tas, treškārt, uzstādamies pret proletariāta kā visas revolūcijas hegemonu (vadoņa) lomu, nodod proletariāta intereses buržuāzijas interesēm un tādējādi ir viens no viskaitīgākajiem oportūnisma paveidiem;

ka, neuzveicis ekonomismu un savlaicīgi nelikvidējis tā ietekmi masās, proletariāts, konkrēti Krievijā, uz ilgu laiku nobremzētu revolucionārās kustības panākumus, lai gan šī kustība stihiski auga, sākot ar pagājušā gadsimta 90. gadu vidu.

Leņins savu brošūru «Ko darīt?» nobeidz ar vārdiem: «Mēs stingri ticam, ka ceturtais periods novedis pie karojošā marksimisma nostiprināšanās, ka Krievijas sociāldemokrātija izies no krīzes spēcīnāta un vīrišķīga, ka oportūnistu arjergardu «nomainīs» īsts pašas revolucionārās šķiras priekšpulks.»**** Šis paredzējums piepildījās ātrāk, nekā to gaidīja Leņins pats. Kad nāca klajā viņa brošūra «Ko darīt?», «Iskra» jau bija uzvarējusi. Organizācijas cita pēc citas pārgāja pie «iskriešiem». Partijas kongress (1903. g.) to skaidri parādīja. Jau eksistēja saliedēta sociāldemokrātiska organizācija, un tas nozīmēja bargu

* *Lenins V. I. Raksti*, 5. sēj., 281. lpp. *Red.*

** *Turpat*, 282. lpp. *Red.*

*** *Turpat*, 6. sēj., 99. lpp. *Red.*

**** *Turpat*, 5. sēj., 470. lpp. *Red.*

spēku, jau priekšgalā bija Ķeņina revolucionārais spārns, kongresa vairākums, «boļševiki». Tiesa gan, vienlaikus notika šķelšanās, izjuka «Iskras» redakcija. Oportūnisms ieveidojās jaunā formā, menēvisma formā, un tajā ietilpa arī prāva daļa vecā «ekonomisma». Bet — *partijas priekšgalā nostājās «boļševiki»*, jebkura oportūnisma pretinieki. Sākās jauns periods...

Tikai tagad, pēc proletāriskās revolūcijas uzvaras, pēc kara šausmām un pēc visas pasaules oportūnistu drausmīgās nodevības, pilnā mērā var novērtēt, kāda nozīme bija cīņai, ko pirms divdesmit gadiem Ķeņins ar tādu dedzību izcīnīja pret ekonomismu. Tas — no vienas pusē. Bet, no otras pusēs, tikai tagad masas var savām acīm pārliecināties, cik ačgārnas bijušas toreizējo «ekonomistu» mācības, pēc kurām *ekonomiskai cīņai vajadzēja norisināties pirms politiskās cīņas*. Kaut vai izlasiet to, ko Ķeņins teicis 1922. un 1923. gadā, ka tagad tāds iekarojums kā politiskā padomju vara, kad «par vislabāko politiku ir kļuvis — mazāk politikas», ka šis sasniegums devišs proletariātam iespēju ar daudz lielākām sekmēm «celt trūkstošo ekonomisko pamatu», izdarīt «kultūras revolūciju», «masu pāraudzināšanu» un citas darbaļaužu masām vajadzīgas reformas, par kurām toreiz veltīgi sapņoja nedaudzies patiesie, bet nomaldījušies visu veidu «ekonomisma» vadītāji, protams, nerunājot par buržuāzijas pakalpiņiem, kam jau arī toreiz pat ar pūlēm lāgā neizdevās noslēpt savu buržuāzisko «ideoloģiju». Tā arī šai jautājumā tikai proletāriskās revolūcijas uzvara dos pilnīgu iespēju pareizi novērtēt cīnas dažādās stadijas, kas bijušas pat pirms buržuāziskās revolūcijas cīņas.

P. Stučka

«Агитатор-пропагандист», (Владимир), *Tulkots no krievu valodas 1924, № 20, c. 1—4*

MARKSISMS UN SOCIOLOGIJA*

Prof. J. Engels. Materiālistiskās socioloģijas apcerējumi.
(L. Frenkela izdevniecība. M.—P., 1923. g., 142 lpp.)

Līdz šim par vienīgo populāro marksistiskās socioloģijas mācību grāmatu uzskatīja *N. Buharina* darbu «Vēsturiskā materiālisma teorija».¹²⁴ *Prof. Engels* savam dar-

* Recenziju publicējam nedaudz saīsinātā veidā. *Red.*

bam piedēvē zināmā nozīmē «Anti-Buharina» lomu. Priekšvārdā autors divreiz uzsver *savu jauno pieeju* priekšmetam no *marksisma* viedokļa. «Iepazīstināt... visus, kas interesējas par marksisma problēmām, ar *mēginājumu mazliet savādāk, nekā vispār pieņemts* (taču acimredzot pie mums?), *pieiet* dažu *marksisma pamatproblēmu risināšanai.*» «Mācībā par ražotājspēkiem mēģina to izpratni *no statīt pretim... vispār pieņemtajam* jautājuma *traktējumam* no tehniskā viedokļa.» Tātad autors sevi rekomendē par savā zināmā zinātnieku-izgudrotāju? Pretēji angļu publikai, kas ar pārmērīgi lielu neuzticību izturas pret ikvienu «inventoru» (izgudrotāju), mēs tehnikā, kur tieši tik daudz jau gatavu, visai vienkāršu un pārbaudītu jaunievedumu netiek likti lietā, pārāk kāri pieķeramies katram izgudrotājam. Tas itin kā atkārtojas arī sabiedriskajās teorijās tai pašā laikā, kad loti svarīgi mūsu revolūcijas rezultāti un fakti vēl nav izmantoti un apkopoti vienotā teorijā. Tā, piemēram, gandrīz pusī grāmatas veltīt tiesiskajiem jautājumiem, kā to dara autors, un atstāt bez atbildes vai, pareizāk sakot, klusuciešot atmest jautājumu par ktru tiesību šķirkisko raksturu — jautājumu, kas ar pērkona dārdiem tika uzdots jau Oktobra revolūcijas pirmajās dienās, — tas neizdevīgi rekomendē autoru mūsu komunistiskās jaunatnes acīs (bet kam gan vēl pie mums tiek rakstīts par marksisma pamatproblēmām, ja ne viņai?).

V nodalas virsrakstā viņš raksta: «Marksisms *jeb* materiālistiskā socioloģija», bet citā vietā savu socioloģiju define kā zinātni «par sabiedrisko cilvēku». Šī divatnība ir raksturīga iezīme autoram un viņa darbam. Pasludinājis sevi gandrīz vai par vienīgo ortodoksālo marksistu, viņš tai pašā laikā vismaz vārdos uzrāda vai, pareizāk sakot, *saglabā slieksni* uz veco pasauli. Bet šī slieksme — pašam autoram tā varbūt ir tikai palieka — ir visai bīstama viņa lasītājiem. Pie mums taču ikvienna jauna mācība, it īpaši ja tā izklāstīta smagā, grūti saprotamā, t. i., «zinātniskā» valodā, viegli vien rada «skolu».

Darba pirmajā daļā, kā jau sagaidāms no grāmatas, kas veltīta cilvēkam (lai arī sabiedriskajam), mēģināts noskaidrot bioloģijas un socioloģijas robežas. Autors tāpat kā ikviens marksists bioloģijā ir darvinists, un viņš pareizi meklē tiltiņu nevis no darvinisma uz marksismu, bet gan, gluži otrādi, no marksisma uz darvinismu. «Marksisms

ietver darvinismu, bet darvinisms neietver marksismu.» Tāds ir viņa analīzes rezultāts.

[Vienlaikus autors apgalvo]: «Izmantojot *saturu*, ko veido *jēdziens* par darvinisma un marksisma savstarpējo *aktīvo pielāgošanos*, var, *sākot no marksisma un kāpjot lejā pa organiskās* pasaules *kāpnēm*, nonākt pie darvinisma, un otrādi, var, sākot no darvinisma un *dodoties augšup uz sabiedrisko cilvēku, nonākt pie marksisma.*» Kā lai revolucionārais marksisms izturas pret tamlīdzīgām, pēc skata visai pievilcīgām nepārtrauktām kāpnēm, kas mazliet atgādina zināmo Jēkaba sapni?¹²⁵ — Revolucionārais marksisms gan tā kā neāzītu šādas nepārtrauktas kāpnes; gluži otrādi, tiklab attiecībā uz ekonomikas attīstību, kā arī attiecībā uz sabiedrisko kustību tas sludina mācību *par lēcienveida kustību* un pat bioloģijā tiecas ieviest savu «revolucionārās attīstības» viedokli.* Vai tādas vienlaiku kāpnes nav tikai pākrāsots evolucionisms? Markss *tādu* evolucionāru viedokli par sabiedrības kustību (Marksa iecienītais vārds pārprotamās «attīstības» vietā) neatzina, lai kā centās viņam tādu uzskatu uztiept.

Taču aplūkosim tuvāk šo autora jaunatklāto «tiltiņu», pa kuru autors tīcīs līdz «pareizai» marksisma izpratnei.

O — «aktīvās pielāgošanās jēdziens». Es nevaru sīkāk iztīrīt šo jēdzienu, kam veltīta liela daļa grāmatas pirmās puses, bet ikviens lasītājs pats pārliecināsies, ka tā ir vai nu vienkārši pavisam tukša frazeoloģija, vai arī tieši tiltiņš sakaram — ar pirmsrevolūcijas pasaules uzskatu. Mēs visi atzītam *izlases* teoriju, taču burtiski piemērot to, piemēram, kapitālistiskā perioda sabiedriskā cilvēka attīstībai ir, bez šaubām, nepareizi un nemarksistiski. K. Markss, gluži otrādi, māca, ka katrā cilvēces attīstības periodā ir *savi ipaši attīstības likumi*. Par kādu stiprākā izlasi, piemēram, ir runa kapitālistiskajā sabiedrībā, kad pār cilvēci valda izvirts cilvēka tips nevis ar savu spēku, bet gan ar naudas varu, kad nevis cilvēks vada ar rīku, ko viņš pats izgatavojis, bet gan, gluži otrādi, šis rīks — mašīna vada cilvēku? Ko šeit nozīmē frāzes par izlasi, par aktīvu iedarbošanos utt., un kas tām kopējs ar Darvina vārdiem? Darwinam bija taisnība, bet tikai attiecībā

* Revolucionārā mācība atzīst, ka šo uzskatu apstiprina, starp citu, zināmās «pārejas formu» trūkums un tai pašā laikā fakts, ka ir formas, kuru eksistence izskaidrojama tikai ar atgriezenisku attīstību uz iepriekšējo formu.

uz bioloģiju un uz zināmu cilvēces attīstības pakāpi, ne vairāk. Turpretim Markss nosprauda likumus turpmākajai sabiedrības un cilvēces attīstībai, protams, nevis noliegdams, bet gan apstiprinādams paša cilvēka dzīvniecisko iedabu. Taču man nešķiet, ka Marksā mācību varētu padziļināt tādējādi, ka mēģina uzkonstruēt mākslīgas vārdu laipas, lai izveidotu nepārtrauktas daudzstāvu kāpnes, un šai nolūkā aktīvu bioloģijas pielāgošanu socioloģijai vienkārši pārdēvē par «razošanu» utt. Tāda rotaļašanās ar vārdiem varētu būt veca jurista, lai arī «sociologa», paradums, taču tā nav pieļaujama sociologam marksistam. Bet tāds paņēmiens ir autoram visvairāk iecienīta metode, kad viņš, piemēram, šo savu uzskatu attīsta par īpašu «pasīvu» un «aktīvu šķiru cīņu», kad viņš «dabiskās izlases» teoriju pārvērš par «sociālās izlases teoriju» utt. u. tml. Tā, piemēram, visa pirmā grāmatas daļa ir vairāk vai mazāk pareizs Darvina mācības izklāsts, bet turpat arī ar revolucionāri marksistiskiem vārdiņiem bagātīgi piekāisīts Darvina pārfrāzējums marksistiskā garā. Tādas mācības vienu otru [it kā] savaldzina ar savu revolucionāro valodu un reizē ar savu kvazizinātniskumu. Taču autors pats visai veiksmīgi izsakās: «Šķiru cīņā kā politiskā cīņā tiek kaldināti jauni sabiedriskās apziņas veidi», un nevis — mēs piebilstu — vienkārši kabinetā, kas piebāzts ar veciem zinātniskiem foliantiem juku jukām ar vienu otru politiskās aģitācijas brošūriņu. Par darba pirmo daļu, par darvinismu, var sacīt, ka tās lasīšana nesagādā ne īpašu labumu, ne īpašu ļaunumu.

Pārivedams pie sava darba pamattēmas, pie sabiedriskajām attiecībām kā pie «elementāras sociālas parādības», autors vispirms definē sabiedrisko attiecību kā cilvēku savstarpēju attiecību, kam raksturīgi divi galvenie *ideoloģiskie momenti: mērķtiecīgums un normatīvisms*. Tātad sabiedriskās attiecības var būt tikai *apzinātas*, jo runāt par neapzinātu mērķi ir vai nu bezjēdzība, vai arī slēpta teoloģija. Tas — no vienas puses.* Bet, no otras puses, šīm attiecībām jābūt *apzināti normētām*, jo autors pats

* Autors pats 110. lpp. citē Marksū: «Savas dzīves sabiedriskajā razošanā cilvēki stājas noteiktās, nepieciešamās, no viņu gribas neatkarīgās attiecībās — razošanas attiecībās.» [Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 542. lpp. Red.] Un tādu citātu Marksam ir bez gala. Tātad — «netiess mērķis?» Pavisam cita lieta ir «mērķtiecība» Marksā darbos kā specifiska cilvēka darba pazīme.

norobežo šīs cilvēku normas no jebkurām *instinktīvām dzīvnieku* pasaules *normām*. Tas ir viss, ko gribat, tikai ne marksisms. Markss ar sabiedriskām attiecībām saprot vienkārši *cilvēku savstarpējās attiecības ražošanā un apmaiņā*. Šīs savstarpējās attiecības, no vienas puses, nemaz nav obligāti apzinātas; bet, kas attiecas uz regulējošām *normām*, tad normas rodas tikai sabiedrisko attiecību un sabiedriskās kustības rezultātā,* un tikai pēc tam, kad atklāti sabiedriskās kustības likumi, normas var izvirzīt apzināti. Tātad atpakaļ pie Kanta un Štamlera?** Un, kad lasām autora vārdus, ka «cilvēku attiecību» «normēšanas moments» jau tieši ir tas *moments*, kas zināmas *attiecības (vispār) padara par «sabiedriskām attiecībām»*: dzimumattiecības par laulības attiecībām, slepkavību par noziegumu, kautīju par karu, — tad liekas, ka mums darīšana ar veco juristu Štamlenu kvadrātā. Tālāk, tiesības definētas kā «sociālās organizācijas ideoloģiskais skelets»! «Likums un paraža» — tā ir patiesi zinātniska tiesību definīcija marksistiskā nozīmē. Bet pēc tam nāk paši atpaliķuškie, tikai ar marksistisko terminoloģiju izpušķoti juridiski spriedelējumi par tiesību dalīšanu «privātajās un publiskajās tiesībās», «objektīvās un subjektīvās tiesībās» utt. Lasi visu to un nevari saprast: vai tev darīšana tiešām ar marksistu, kas tikai vēl nav atbrīvojies no vecām burķuāziskām grabažām, vai arī, gluži otrādi, ar profesoru, kas apzinīgi ar marksistisku izkārtni ievazā mūsu revolucionārajā pasaules uzskatā šīs vecās grabažas.

Taču būsim taisnīgi pret autoru: tas ir cilvēks, kas labi prot rīkoties ar spalvu, un, ja atmetam nost viņa kaislību ar «zinātnisku» metodi izklāstīt savas domas, tad viņu var lasīt ar aizraujošu interesu. Bet tāpēc jo bistamāka ir viņa noslieksme. Iztēlodams šo noslieksmi tieši par kaut ko jaunu, ultramateriālistisku (vienkāršības labad viņš termiņu «materiālistisks» lieto vienkārši kā termina «zinātnisks» *sinonīmu!*), viņš rada jucekli lasītāju prātos, kas jau tā nav pārāk stabili vēsturiskajā materiālismā. Piemēram, ņemsim viņa atklājumu: Marksa darbos ražo-

* Markss tikai izvirzīja sev par mērķi «izpētīt sabiedriskās kustības, t. i., sabiedrības normas», Engeland norma ir sabiedrības priekšnoteikums.

** Kā zināms, Štamlers definē «sabiedrību kā cilvēku ārēji normētu kopdzīvi». Bet b. Engels sludina: «Tiesiskā attieksme ir (jebkuras!) sabiedriskās attieksmes normatīvais moments.»

tājspēki tiek dalīti materiālajos un sabiedriskajos, pie pēdējiem pieder arī strādnieks. Autors plaši reklamē šo savu atklājumu, bet kāda gan ir šās jaunās idejas būtība! «Kapitālā» un citos savos pamatdarbos Markss taču dod buržuāziskās ekonomijas kritiku; viņam politiskā ekonomija vispār ir tikai kapitālistiskās ēras ekonomija.¹²⁶ Un te tad Markss uzsver, ka arī darbaspēkam ir tāda pati *materiāla* ražotājspēka nozīme. Autors savu uzskatu izvirza pretmetā «ražotājspēku *buržuāziskajai* tehniskajai izpratnei». Bet tādā tehniskā izpratnē par «sabiedriskajiem, materiālajiem ražotājspēkiem kā par sabiedrisku tehniku» vainojams taču Buharins.* Bet ko būtībā nozīmē šis autora mākslotais materiālo un sabiedrisko ražotājspēku pretnostatījums? To pašu Marksā pārkārsošanu [svešā] ideologiskā krāsā, kas ir visas prof. Engela «materiālistiskās socioloģijas» būtība. Bet vajag tikai izlasīt [K. Marksā] «Politiskās ekonomijas kritikas» «Priekšvārda» vācu tekstu, lai pārliecinātos par viņa konstrukcijas pilnīgo samākslojumu. Starp citu, tas ir skaidrs arī no tulkojuma krievu valodā. Salīdziniet, piemēram, (110. lpp.) 2. gadījumu: «*sabiedrības materiālie ražotājspēki* nonāk *pretrunā* ar pastāvošajām ražošanas attiecībām» — un mazliet tālāk 5. gadījumu par *to pašu* pretrunu: «*ar esošo konfliktu* starp *sabiedriskajiem ražotājspēkiem* un *ražošanas attiecībām*.** Kur šeit 2. ir nostatīts pretim 5.? Marksā «padziļināšana» ar vārdu rotaļu ir izgāzusies. Taču autoram šeit «cits nodoms bijis»: arī šai jēdzienā ietilpināt Marksam svešu specifiski ideologisku momentu. Kad strādnieki uzvarēs kapitālismu, viņi, protams, vispār vairs nebūs vienkāršs materiāls sabiedrības ražotājspēks; kapitālisma apstākļos tas nav novēršams. Bet pagaidām ir pāragri par mūsu pārejas laiku [no kapitālisma uz sociālismu] rakstīt, ka tas jau «*sabiedrības ražotājspēku* pārvērtis no ekspluatācijas objekta par valsts svarīgāko ražošanas resursu kungu».

Ne velti autors visvairāk vietas ziedojojis jautājumam, *kā nošķirt socioloģiju no bioloģijas un psiholoģijas...*

* Autors vispār polemikā izmanto diplomātiskus paņēmienus. Viņš nenosauc uzvārdus, un tikai pēc terminoloģijas, kas saskan, var uzminēt, kuru viņš domājis. Tā, piemēram, 128. lpp. viņš, runādams par «*sabiedrību* kā par cilvēku visplašāko savstarpējo sadarbību», nosauc to «par buržuāzisko sociologu darbos valdošās pseidopsiholoģiskās definīcijas variantu».

** Marks K., Энгельс Ф. Соч., т. 13, с. 7. Red.

Lasiet Engela darbā: «Sabiēdriskā attiecība ir tāda *cilvēku savstarpēja sociālpsiholoģiska* un tātad arī *bioloģiska* attiecība, kurai raksturīgi divi galvenie *ideoloģiskie momenti*: mērķtiecīgums un normatīvisms.» Autors pats šeit jau redz savu Skillu un Haribdu¹²⁷ (129. lpp.), bet viņš tām netiks garām, ja uzticēsies tikai savam Marksā viltošanas kompasam. Autors pārāk augstu vērtē sava paša pārejas perioda bagāžu. Viņam atliek tikai viens celš: sadedzināt veco un uzrakstīt jaunu socioloģijas izklāstu bez pretenzijām uz kaut ko jaunu un ne pretmetā «vispārpriņemtajam» marksismam vai arī atgriezties savu agrāko piekritēju apkampienos. Bet no socioloģijas un tiesību ideoloģiskās izpratnes ir tikai viens celš: uz *ideālistisko*, vienalga, caur bioloģiju vai caur psiholoģiju. Protams, būtu žel zaudēt tik spējīgu speciālistu, kāds ir b. Engels. Cerēsim, ka viņam izdosies izrauties no sava apburtā loka.

Nesen man gadījās runāt par citu autora grāmatu: «*Padomju Konstitūcijas pamati*.»* Pret to grāmatu varēju izturēties lai arī kritiski, tomēr iecietīgāk. Tagad redzu pat abu grāmatu vākos zināmu starpību: pirmā — ar Valsts izdevniecības firmu, otra — pie L. Frenkela. Vai tā ir nejaušība? Autors ir darvinists, un varbūt viņš ir redzējis Darvina muzejā divu dažādas krāsas zaķu attēlus: «in summer and in winter dress» (vasaras un ziemas ietērpā). Darvins šai gadījumā runāja par zaķa «piemērotiesspēju». Bet par kādu piemērošanos — pasīvu vai aktīvu šeit ir runa?

Vēl dažus vārdus par tiesību koncepciju aplūkojamajā grāmatā. Pārfrāzējot iepriekš minēto autora paša citātu, varētu teikt, ka viņam «socioloģija neietver tiesības, bet *tiesības ietver socioloģiju*». Ja nav tiesību, tad viņam pat nav sabiedrības. Tiesības vārda īstajā nozīmē jeb «objektīvās» tiesības ir «bezpersoniskota tiesiskā norma, kas noteic masu (grupas, šķiras) tiesisko izturēšanos». Bet šī norma, kā raksta b. Engels, ir *likums un paraža* vai, vienkāršāk sakot, likumu krājums, jo mūsdienu sabiedrībā paražu pēc vispārējiem noteikumiem var piemērot tikai tur, kur to atļauj likums. Vai pēc visa tā bija vērts pasludināt, kā to dara autors, ka viņš pirmais atradis «iespēju,

* P. Stučkas recenzija par šo J. Engela grāmatu bija publicēta žurnāla «Krasnaja novj» 1923. gada 5. nr-ā. Red.

kā veidot tiesību *materiālistisko teoriju*. Un «tiesas uzdevums ir noskaidrot, vai pieteikto tiesisko pretenziju («subjektīvo tiesību») var saskaņot ar kādu no likuma normām». Patiesi, labi gan, ka autors nebija mūsu rindās 1917. gadā, jo ko gan viņš būtu teicis par mūsu tiesu uzdevumiem 1917. gadā un turpmākajos gados? Tādiem spriedelējumiem pie mums nav nekāda — ne zinātniskā, ne vēl jo mazāk praktiskā vērtība.

Ar to es beidzu savu rakstu un ieteicu autoram ņemties un pamatīgi pārstrādāt savu darbu ne tikai ar dzirklēm un līmi, bet ar uguni un radikālu paškritiku, nenoniecinot «pie mums vispār pieņemto pieeju... marksisma problēmu risināšanai».

P. Stučka

*«Печать и революция», 1924, книга
вторая, с. 75—80* *Tulkots no krievu valodas*

NO BROŠŪRAS «PSR SAVIENIBA UN SAVIENIBAS KONSTITŪCIJA»¹²⁸

PAR PADOMJU SOCIAĻISTISKO REPUBLIKU SAVIENIBU

«*Savienota valsts* — Padomju Sociālistisko Republiku Savienība.» Šie 1922. gada 30. decembra Savienības līguma vārdi ievada jaunu laikmetu ne tikai Padomju Krievijas dzīvē. Neteikšu, ka šie vārdi ir pēdējais sasniegums revolūcijas attīstībā vai pat ka tie «ir galīgais labojums F. Engelsa un K. Marksa koncepcijā», tomēr mums visādā ziņā ir pienākums uzsvērt tos kā nopietnu faktu un šo faktu rūpīgi izstudēt.

Savienota valsts un valstu savienība pēc buržuāzisko zinātnieku teorijas ir divi pilnīgi dažādi valstu apvienību tipi; šeit* lasām, ka jaunā «Republiku Savienība» ir tieši «*Savienota valsts*», t. i., Savienota republika. Bet tas vēl nav viiss. «*Savienotās republikas*» ir veidotas pēc *nacionālā* principa, izņemot divas sastāvdaļas (Krievijas SFPR un Aizkaukāza SFPR), kas savukārt jau pašas ir *nacionālu* republiku federācijas. Tādējādi Savienība ir darbaļaužu *nacionālo* valstu *sociālistiska* apvienība. Nacionālais jautājums *pirmoreiz rod sociālistisku risinājumu*. Nacio-

* T. i., 1922. g. 30. decembrī pieņemtajā Savienības līgumā. *Red.*

nālā jautājuma atrisinājumā ir meklējams jaunās Savienības galvenais saturs; un tas apstāklis, ka šeit runa ir par darbaļaužu valstu Savienību, piešķir visai Savienībai tās īpašo, padomju raksturu.

V. I. Ķeņins jau 1922. gadā ļoti asi apkaroja mēģinājumus tuvināt padomju iekārtu buržuāziskai valsts iekārtai, KK(b)P XI kongresā (27. III. 22. g.) savā referātā kritizēdams smenovehoviešus par mēģinājumu pierādīt, ka jaunā ekonomiskā politika īstenībā «nav vis taktika, bet evolūcija, *iekšēja degenerēšanās*, viņi [bolševiki] nonāks pie *parastās buržuāziskās valsts*, un mums viņi jāatbalsta. Vēsture iet dažādus ceļus.»* Biedrs Ķeņins piebilst: «Ienaidnieks saka šķiras patiesību, norādīdams uz *tām briesmām, kas stāv mums priekšā*.»** Bet, Ķeņins piemetina, šie atklātie ienaidnieki ir mazāk bīstami nekā dažādi slēpti samiernieki, kuri, izlikdamies par komunistiem, ietur to pašu līniju. Un jāatzīst, ka sevišķi slidens ceļš, kurā var notikt tamlīdzīga tuvināšanās, ir federālisma joma. Te mums sevišķi skaidri un noteikti jāizstrādā un uz katra soļa jāuzsver mūsu *padomju federālisms*.

Pēc pirmā acu uzmetiena varētu likties, ka padomju iekārta izslēdz kādu īpašu federālismu, jo pati par sevi tā dod to pašu, ko dod federācija vispār, tikai padomju iekārta to dod labākā veidā. Zināmā attīstības stadijā un zināmos apstākļos šis uzskats ir pareizs, bet ne visur un ne vienmēr. Tur, kur, klāt nāk *nacionālais* moments vai kur jau sākas padomju iekārtas *internacionālā stadija*, rodas zināmi jauni momenti, kas saārda un sarežģī padomju iekārtas sākotnējo vienkāršību. Te nepietiek ar vecovienkāršoto shēmu, te nepieciešams atrast jaunas formas, kas pirmajā brīdī pat rada zināmas pretrunas visā iekārtā. Salīdzināsim, piemēram, mūsu jauno «Tautību Padomi», kas ievieš pie mums «strādnieku parlamenta» «divpalātu» sistēmu.

Tikai tad, ja mūsu valsts iekārtas attīstību pētījam ar revolucionārās dialektikas metodi, varam noskaidrot visādas šķietamas pretrunas un mūsu revolūcijas vēstures redzamajās nejaušībās uztvert tās likumsakarību. Vācijā, kur buržuāzija patlaban ietur līniju uz savienotās valsts saskaldīšanu federālās daļinās, tikai proletariāts, ko vada

* Sk. Ķeņins V. I. Raksti, 33. sēj., 247., 248. lpp. Red.

** Turpat, 249. lpp. Red.

Komunistiskā partija, patiesi aizstāv *vienotās Vācijas ideju un faktu*, bet pie mums — tieši Komunistiskā partija vada kustību uz federālismu — *pret* buržuāziju (sk. Miļukovu)*. Vai arī, piemēram, nemsim mūsu Ukrainu dažādos revolūcijas brīžos. Tur bijuši dažādi periodi: savvaļa «hetmaņa» Skoropadska laikā (buržuāzija savienībā ar lauku kulakiem); stingri centrālistiska pirmā padomju iekārta (pilsētas proletariāts bez zemniecības vai arī ar nelielām trūcīgo lauku iedzīvotāju grupām); sīkburžuāziskais visādu Petļuru stihiskums (pilsētas sīkburžuāzija savienībā ar vidējo zemnieku, buržuāzijai un kulakiem labvēlīgi piedaloties). Bet «proletariāta militārā un ekonomiskā savienība ar zemniecību», ietverot arī vidējo zemnieku, šī *Leņina* formula laika posmam, kad notika atkāpšanās uz jauno ekonomisko politiku, radīja arī jaunu valstiskās savienības formu, un proti — PSRS. Mūsu savienība ar zemniecību turklāt kļūst vienlaicīgi par jaunu savienības — *kultūras* savienības formu *Leņina* paredzētajā tuvākajā uzdevumā: *kultūras revolūcijā*.

Patiens, pilsētas proletariāta kultūras cīņa, vispār nēmot, ir internacionāla... jo šķiras interese ir tik loti pārsvarā pār visām citām interesēm, it īpaši asos brīžos šķiru cīņā pašā nācijā, — turpretim zemniecība ir galvenā nacionālās kustības cilvjeta. Šeit nav iespējams sīkāk iztirzāt šās parādības cēloņus, bet tas ir konstatēts un atzīts fakts. Ikiens kultūras uzplaukums šeit notiek nacionālā plāksnē, ko veicina gan mazkustīgums uz laukiem, gan arī internacionālisma trūkums (valodu nezināšana, atskaitot savu dzimto valodu). Katrs denacionalizācijas** mēģinājums rada tikai mežonību, aklu naidu. Kultūras uzplaukums iespējams tikai līdz ar vispārēju nacionālo atdzimšanu, dažkārt pareizāk teikt, ar nacionālās kultūras *dzimšanu*. Bet pēdējā gadījumā tāds moments var būt ārkārtīgi intensīvs, tiešām iegūt kultūras revolūcijas veidu. Kad *Leņins* 1922./23. gadā pasludināja gaidāmo un tikai padomju varas eksistēšanas dēļ iespējamo cīņu par trūkstošajiem sociālisma *priekšnoteiku-miem*, arī par «*kultūras revolūciju*», viņš reizē ar to pasludināja arī jaunu proletariāta un zemniecības savienības

* T. i., federālisma kritiku P. Miļukova pretpadomju publikācijās ārzemēs. *Red.*

** Domāts — piespiedu asimilācijas. *Red.*

formu — kultūras savienību. Tā pašā visdabiskākajā veidā arī radās PSR Savienība, *pilsētas un lauku darbaļaužu nacionālo valstu sociālistiskā savienība*.

Taču tas ir tikai viens, t. i., vēsturiskais jaunās Savienības aspekts ar skatienu uz pagātni. Savienībai ir arī otrs aspekts, kas visnotaļ pievērsts nākotnei. «Nacionālais ir vēsturiskais moments mūsos», turpretim internacionālisms ir visnotaļ orientēts uz nākotni. PSR Savienība, bez šaubām, ir visas pasaules nākotnes PSR Savienības iedīglis jeb pirmveids...

Manā «mācībā par valsti»* jau ir izklāstīta jaunās Savienotās republikas pirmo pamatu veidošanās priekšvēsture. 1922. gada 30. decembrī kongress, apstiprinādams deklarāciju un četru savienoto republiku — KSFPR, Baltkrievijas SPR, Ukrainas SPR un Aizkaukāza SFP Republikas (ietilpa Azerbaidžāna, Armēnija un Gruzija) Savienības līgumu, tikai pabeidza jau iesākto darbu. Savienības CIK 1923. gada 6. jūlijā, izstrādājusi Savienības Konstitūciju, ko apstiprināja Savienības Padomju II kongress un kas ietver deklarāciju un līgumu, ar šo Konstitūciju aizstāja iepriekšējo līgumu, un no šā briža šās Konstitūcijas pamatprincipu grozīšana ir atkarīga nevis no jauna līguma, bet gan *no Savienības Padomju kongresa lēmuma*.

Стучка П. С.С.С.Р. и Союзная Конституция. М., «Красная Новь», 1924, c. 5—8

Tulkots no krievu valodas

* T. i., P. Stučkas grāmatā «Mācība par valsti un KSFPR Konstitūciju» (1923. g. izd.). Red.

TIESĪBU UN VALSTS REVOLUCIONĀRĀ LOMA

Vispārīga mācība par tiesībām

PRIEKŠVĀRDS PIRMAJAM IZDEVUMAM

Var būt, ka tas ir nelāga paradums katru grāmatu iesākt vēl ar autora priekšvārdu. Taču teikšu atklāti: es rakstu priekšvārdu savai grāmatai tā vienkāršā iemesla dēļ, ka uzskatu par nepieciešamu teikt nedaudz vārdu *tās aizstāvībai*, jo baidos, ka citādi neviens pašreizējā augsti revolucionārā laikā nelasis pārdomas par tādām «kontrrevolucionārām» lietām, kādas ir tiesības. Ar tādu vienaldzību pret sabiedriskās dzīves pašiem aktuālākajiem jautājumiem, tas ir, tiesībām, izturas gan cilvēki, kas par tiem neko nezina un pat dižojas ar savu nezināšanu, gan arī personas, kas par šo, tāpat kā par visiem jautājumiem, «zina visu».

Es uzskatu, ka tāda vienaldzība ir pilnīgi nevietā. F. Engelss buržuāzisko pasaules uzskatu vispār identificēja ar «juridisko» pasaules uzskatu.* Sis buržuāziskais pasaules uzskats vēl joprojām aizņem svarīgu vietu diezgan plašu masu galvās. Starp šī buržuāziskā pasaules uzskata paliekām, kas saglabājušās, ļoti un ļoti redzamu vietu ieņem tā juridiskā daļa. Citādāk arī nevar būt, jo mūsu apziņa necieš tukšu vietu, un, tā kā apziņā vecais pasaules uzskats nav aizstāts ar jauno, tajā, kaut arī neapzināti, valda vecais. Juridiskā puse līdz pat šim laikam palika marksistu neskarta, ja neskaita tā sauktos «juridiskos sociālistus»**, tas ir, pašus kaitīgākos buržuāziskā pasaules uzskata pārstāvju, lai arī tie izmanto Marks un Engelsa vārdu.

Atkārtojas tas pats, kas notika ar valsts jēdzienu. Mēs visi sevi uzskatījām par marksistiem arī pirms V. I. Ķeņina grāmatas «Valsts un revolūcija» iznākšanas, taču tikai

* Sk. 2. piezīmi. *Red.*

** Sk. 1. piezīmi. *Red.*

Šis darbs un mūsu revolūcija — neņemos apgalvot, kas lielākā mērā, — atvēra mums acis par valsts lomu un nozīmi pārejas periodā uz komunismu. Tagad vairs nesastapsim cilvēku, kas atļautos mūsu klātbūtnē sacīt: «nemilu tādu jautājumu, kāds ir jautājums par valsti» vai tamlīdzīgi. Nebūtu slikti, ja mēs to pašu izdarītu arī ar jautājumu par tiesībām.

To izdarīt ir vieglāk, jo papildus tam pamatam, ko tiesību jautājumā devuši Markss un Engelss, mums jau palīdz tas pats V. I. Ķeņina darbs un turklāt mūsu revolūcija. Taču ne tik sen bija laiks, kad mūsu autonomās universitātēs visu šo zinātni pasniedza pilnīgi neskartā veidā. Kad nesen tika sastādīts tiesību pasniegšanas plāns nākotnē, tad vienā no projektiem visā nopietnībā tiesības dalījās vispārējās (tas ir, bez šaubām, buržuāziskās) tiesībās un *padomju* (tas ir, īpašās, es teiktu — nedabiskās) tiesībās.

Ne ar vieglu sirdi es sēdos pie šī darba. Es vadījos no priekšnosacijuma, ka, izklāstot vispārīgo mācību par tiesībām, nedrīkst kļusējot apiet buržuāzisko zinātni, un, runājot atklāti, es neuzskatīju sevi par pietiekami teorētiski sagatavotu tādam darbam un īpaši neuzskatu sevī par jaunākās juridiskās literatūras zinātāju. No otras puses, mana kaut īslaicīgā atrašanās tieslietu tautas komisāra postenī KSFPR juridiskā resora priekšgalā (no 1917. gada novembra līdz 1918. gada janvārim* un no 1918. gada marta līdz augustam) un manis veiktais «vecās tiesas slēgšanas un tiesību atcelšanas» uzdevums man gandrīz uzlika par pienākumu izpildīt to, ko viena vai otra iemesla dēļ neņēmās veikt citi, respektīvi — teorētiski izklāstīt to, ko tiesību jomā paveica mūsu revolūcija. Taču mans samulsums pieauga, kad es, izskatījis milzum daudz jaunākās buržuāziskās juridiskās literatūras, atradu, ka «vezums nekust no vietas», ka šī zinātnē pēdējos gados nav spērusi uz priekšu ne soli un tās stāvoklis ir bezcerīgāks kā jebkad agrāk. Bet atsacīties no uzsāktā darba jau nebija iespējams. Sajā laikā minētais darbs man bija jau uzdots, un es paklausīgi sēdos pie tā izpildes.

Veicot šo darbu, mani sevišķi uzmundrināja tas apstākļi, ka J. Sverdlova Komunistiskās universitātes divgadī-

* Faktiski — līdz 1917. g. 12. (25.) decembrim. *Red.*

gajā vispārizglītojošā kursā bija iekļauts īpašs priekšmets — «Vispārīgā mācība par tiesībām un valsti», kura programmas projekta izstrādāšanu uzdeva arī man kopā ar citiem. Vēl nezinādams, kas lasīs šo kursu, es uzskatīju par nepieciešamu savu darbu uzrakstīt mācību līdzekļa veidā šā kūrsa klausītājiem.* Jo, lai gan es saprotu, ka mēs, vecā paaudze, aiziesim kapā ar daudzām buržuāziskām grabažām galvā, tomēr no visas sirds vēlētos, lai mūsu jaunā paaudze pārlēktu pāri buržuāzisku un, pats galvenais, pusburžuāzisku spriedelējumu bezdibeniem uz patiesi sociālistisku pasaules uzskatu. Un īpaši es vēlētos, lai tāpat kā visās izziņas un apziņas jomās arī — un it sevišķi — tiesību jomā mēs nebūt neapmierinātos ar «ielu pārdēvēšanu» un «izkārtņu pārtaisišanu», bet pamatīgi nodarbotos ar krietnu laušanu un reorganizāciju. Tiesību jautājumos pie mums sevišķi plaši izplatīta iecienīta frāze, ka vienu vai otru vārdu saprotam «padomju» nozīmē, pēc kā atkārtojas šā vārda vecais buržuāziskais izskaidrojums. Katru reizi nevilus man nāk prātā frāze no angļu rakstnieka Dikensa pazīstamās satīras «Pikvika kluba piezīmes», ka kluba biedru starpā «šo vārdu saprot tikai Pikvika nozīmē». Padomju tiesību jēdziens ir pārāk nopietna lieta, lai ar to tik vieglprātīgi apietos, jo tās ir proletāriāta *revolucionārās tiesības cīņā* pret buržuāzijas *kontrrevolucionārajām tiesībām*.

Par sava darba pamatu es ķēmu to tiesību definīciju, ko 1919. gadā mēs izstrādājām Tieslietu tautas komisariāta kolēģijā, pieņemot krimināltiesību vadošos pamatprincipus. Man jāatzīstas, ka toreiz mēs pieņēmām šo formulējumu diezgan lielā steigā un vairāk intuitīvi nekā pēc jautājuma rūpīgas izpētes. Tagad es biju patīkami pārsteigts, kad pārliecinājos, ka šī definīcija visumā izturējusi kritiku. Tāpēc es atteicos no sīkiem labojumiem, ko

* Lai nebūtu pārpratuma, es atzīmēšu, ka šo kursu lasīt man neiznāca. Arī par mācību līdzekli mana grāmata nekļuva, jo tas, kas lasīja šo kursu [Povolžskis], Universitātes «rakstos» rekomendētās 31 grāmatas skaitā manu grāmatiņu nemin. Tā kā viņš [to] savā darbā nosauc, bet citā vietā ar citu uzvārdu izsaka par manu grāmatu atzinību — es toreiz teicu, pārāk lielu, — ka «grāmatas atkārtots izdevums, bez šaubām, būs vajadzīgs ļoti driz», tad manas grāmatas nepieminēšana acimredzot izskaidrojama ar to, ka viņš uzskatīja to par izpārdotu. Vai arī nepieminēšana izskaidrojama ar «skolotāja» piesardzību.

varētu izdarīt. Taču man savā darbā iznāca vairāk nodarboties ar tādu visiem pazīstamu jēdzienu analīzi kā sabiedrība, šķira, šķiras interese un tā tālāk, jo arī šo darbu šajā plāksnē neviens, ne marksists, ne arī buržuāziskā tiesību zinātne, nebija veicis.

Mūsu tiesību definīcija bija pirms mēģinājums dot šā jēdziena zinātnisku definējumu, tas ir, definējumu, kas aptver *visādas tiesības*, gan «vispārējās» jeb buržuāziskās, gan feodālās, gan padomju un tā tālāk. Mans mēģinājums apstiprināt to ar buržuāziskās zinātnes rezultātiem, no vienas pusēs, vienlaikus atklāt visā kailumā visas buržuāziskās tā saucamās tiesību zinātnes nezinātniskumu, divkosību, bezpalidzību un iluzoriskumu, no otras pusēs, bez šaubām, neizvirzīja un nevarēja izvirzīt mērķi izsmelt šo tematu; droši vien īpaši apzinīgi biedri vainos mani par to, ka es pārāk daudz uzmanības esmu veltījis tādiem buržuāziskiem «speciem». Pēdējiem pārmetumiem es nepiekrītu, ja esmu pārliecināts, ka pārvarēt buržuāzisko, tas ir, «juridisko pasaules uzskatu» masu galvās var tikai ar šī uzskata siku analīzi. Nekas nav tik pārliecināši mūsu labā kā to zinātnieku piemērs, kam tajā vai citā sakarībā izdevies pienākt tuvu mūsu definīcijai, ja mēs vienlaikus varām parādīt, ka [šī jautājuma] īstenu risinājumu tiem neļāva rast objektīvi iemesli. Es būtu priecīgs, ja mans darbs kalpotu kā pamudinājums pamatīgākiem pētījumiem šajā virzienā.

Pēc mana sākotnējā plāna darbam bija jāsastāv nodvām daļām: no pirmās daļas, kas veltīta vispārīgai mācībai par tiesībām un valsti, un otrās daļas, kas veltīta vairāk praktiskam uzdevumam — padomju civiltiesību zinātniskam izklāstam, tas ir, kā vienā, tā otrā gadījumā jautājumu par tiesībām vispār un par pilsoņu tiesībām it īpaši izanalizēt, salīdzinot buržuāziskās un proletāriskās sabiedrības tiesību institūtus. Tagad es nododu iespiešanai tikai savā darba pirmās daļas pirmo pusī — «Vispārīgo mācību par tiesībām», uzskatot, ka nav pamata aizkavēt šās gatavās daļas iespiešanu, jo, gadījumā ja pirmā sējuma otrā daļa — «Vispārīgā mācība par valsti» — aizkavēsies, tad tas nebūs pārāk jūtams trūkums, jo mums jau ir nostabilizējušies pamatuzskati par buržuāziskās un proletāriskās valsts nozīmi un lomu. Es uzskatu, ka būtu mērķtiecīgi vispirms kerties pie padomju «civilo»

tiesību izklāsta, jo pie visām šā jautājuma atrisināšanas grūtībām pašreiz, kad izmainās revolūcijas kurss*, tas arī ir pats neatliekamākais darbs. Taču mūsu literāros darbos cilvēks domā, bet iespiedmašīna rīkojas.

Maskavā
1921. gada jūnijā

* T. i., pārejot uz jauno ekonomisko politiku. *Red*

PRIEKŠVĀRDS TREŠAJAM IZDEVUMAM

1921. gada jūnijā, kad es rakstīju priekšvārdu pirmajam izdevumam, es, bez šaubām, neparedzēju, ka būs vajadzīgs otrs un trešais izdevums. Es varbūt pat iedomājos, ka cīņa pret buržuāzisko jeb juridisko pasaules uzskatu būs vieglāka, nekā tā faktiski izrādījās. Tas, ka es gaidīju diezgan nopielnu cīņu, redzams no manas grāmatas puspublicistikā rakstura. Tagad es, iespējams, to rakstītu mierīgākā un vairāk «zinātniskā» garā. Pats labākais būtu visu grāmatu pārstrādāt, pārvēršot to īstā, tas ir, sausā, vispārīgā mācībā par tiesībām, bet tādā gadījumā grāmata zaudētu savu sākotnējo nozīmi. Neraugoties uz tās vājajām vietām, kuras es apzinos, tā ir vēsturisks dokuments. Tā kā laika trūkuma dēļ es nevaru veikt pamatīgu tās pārstrādāšanu, tad vārda tiešajā nozīmē aprobožos ar komatu pārlikšanu, pāris piezīmēm un vienas otras kļūdas izlabošanu. Grāmata, izrādās, vēl vajadzīga, jo cīņa par jaunu, šķirisku uzskatu par tiesībām tikai tagad aizgājusi līdz provincei, ar ko, bez šaubām, es negribu teikt, ka cīņa būtu jau pabeigta centrā.

Vai ir sasniegts mans mērķis? Jā un nē! Tas ir lielā mērā sasniegts jaunatnes vidū. Jauno [darbos] mēs lasām pat par to, ka šķiriskais uzskats par tiesībām vairs nav strīdīgs, bet gandrīz tikai jaunatnei mans darbs arī bija rakstīts. Taču arī jaunatne vēl diezgan stingri atrodas savu veco skolotāju ķetnās un cītīgi atkārto to buržuāziskās juridiskās gudrības, bet tikai šķiriskā aspektā. Gluži kā vienam spāņu gleznotājam, kam nācās zem savas gleznas likt uzrakstu: «*Tas ir gailis*», tāpat pie mums tiesību teorijām dažreiz rūpīgi jāpieliek zīmīte: «*Padomju tiesības*». Lai būtu saprotams. Zinātnē, tāpat kā dzīvē, vēl pārlieku modē vienkārši ielu pārdēvēšana tā vietā, lai tās pārbrugētu, un vecu, sapuvušu sienu pārkrāsošana sarkanā krāsā, lai gan vajadzīga to pamatīga pārbūve.

Tādai vienkāršai pārkrāsošanai piemīt lielas briesmas, no kurām mūs brīdināja jau V. I. Ķeņins. Kad viņš savā politiskā novēlējumā mums īpaši rekomendē kerties pie mūsu valsts aparāta reorganizācijas uz stingri zinātniskiem pamatiem, tad viņa vārdi mums jāattiecina arī uz tiesibām kā to sfēru, kas nodarbojas tieši ar mūsu valsts (tas ir, padomju) un sabiedrisko attiecību (tas ir, ražošanas un maiņas attiecību) organizācijas formu. Sakarā ar valsts (un attiecīgi arī tiesību) teoriju V. I. Ķeņins īpaši brīdināja vēl agrāk, politiskajā ziņojumā partijas XI kongresā 1922. gada 27. martā. Viņš citē smenovehoviešu vārdus: «Bet kādu valsti cel šī Padomju vara? Komunisti saka, ka komunistisku, apgalvodami, ka tā esot taktika: grūtā brīdi boļševiki apies privātos kapitālistus, bet pēc tam, sak, panāks savu. Boļševiki var runāt, kas viņiem patīk, bet īstenībā tā nav vis taktika, bet evolūcija, iekšēja degenerēšanās, viņi nonāks pie parastās buržuāziskās valsts, un mums viņi jāatbalsta.»* V. I. Ķeņins tieši sacīja, ka līdzīgi atklāti vārdi derīgāki mums nekā salkani komunistu meli, «kommeli».** Taču šo «komunistu melu» tiesību jautājumos mums ir daudz. Viņš politiskā ziņojumā šo daļu nobeidz ar vārdiem: «Es tikur runājis par komunistisko sacensību nevis no komunistisku simpātiju viedokļa, bet gan no *saimniecības formu un sabiedriskās iekārtas formu attīstības* viedokļa. Tā nav sacensība, tā ir drosmīga, nikna, ja ne pēdējā, tad tai tuva ciņa uz dzīvību un nāvi starp kapitālismu un komunismu.»***

Man, liekas, bija taisnība, kad es pasludināju īstu «pilsētu karu» tiesību frontē.

Pēc grāmatas otrā izdevuma publicēšanas iznākusi vēsela rinda grāmatu, kas tā vai citādi papildina manu darbu, kaut gan daļēji nav vienis prātis ar mani. Pirmajā vietā es nosaukšu J. Pašukaņa darbu «Vispārīgā tiesību teorija un marksisms». Autors tāpat aizstāv jebkuru tiesību šķirisko raksturu, bet citādi pieiet savam darbam un izvirza citus uzdevumus. Viņš tuvina «tiesību formu» «process formai» un mēģina darīt darbu, kas analogisks K. Marksma paveiktajam politekonomijā, tas ir, «ņemot par

* Sk. Ķeņins V. I. Raksti, 33. sēj., 247.—248. lpp. Red.

** Turpat, 248. lpp. Red.

*** Turpat, 249. lpp. (P. Stučkas kursīvs.) Red.

savas analīzes pamatu buržuāzisko juristu izstrādātos vispārinājumus un abstrakcijas, atklāt īsto, tas ir, vēsturiski nosacīto tiesiskās formas nozīmi». Tādējādi autors nācis pie secinājuma, ka tiesības rodas no preču apmaiņas un izceļas ne agrāk par to, vienlaikus atmetot tiesību rašanās citu cēloni — kundzības attiecības ražošanas līdzekļu privātpašuma institūta veidā (pirmkārt uz zemi). Tas ir pirmais aizrādījums. No otras puses, autors, polemizēdams ar tiesiskās ideoloģijas aizstāvjiem, vienlaicīgi raksturo «tiesību formu» kā «tirākās ideoloģijas vienkāršu atspoguļojumu», aizmirstot, ka pati forma nav vienkārši atspoguļojums un ka pati tiesību ideoloģija atspoguļo tiesības kā konkrētu formu. Tas izskaidrojams ar to, ka autors, analizējot tikai buržuāziskās sabiedrības tiesības (Marksam politekonomija ir vienīgi kapitālistiskā perioda ekonomija)*, izdara secinājumus par tiesībām vispār, tas ir, ari par šķiru sabiedrības [vēstures] pārējo periodu tiesībām. [J. Pašukaņa] darbs, nemot vērā šīs piezīmes, ir tomēr augstākā mērā vērtīgs ieguldījums mūsu marksistiski teorētiskajā literatūrā par tiesībām un tieši papildina manu darbu, kas dod tikai nepilnīgu un nebūt pietiekamu vispārīgo mācību par tiesībām. Es izdarīju šo īso atsauci uz J. Pašukaņa darbu, tieši lai sevi attaisnotu un paskaidrotu, kāpēc es nesekoju otrā izdevuma pēdās un neieviešu vēl jaunus papildinājumus savā darbā, kas domāts tiem, kuri studē vispārīgo mācību par tiesībām.

Agrākās «Vispārīgās mācības par tiesībām» un «Tiesību enciklopēdijas» centās dot pirmkursniekam gatavus vispārējus jēdzienus, abstraktus (no tīcības mācības un filozofijas) vai konkrētus, kas pēc Engelsa raksturojuma «Anti-Dīringā» bija ideoloģiski vai apriori radīti: «Vispirms no priekšmeta iztaisa sev priekšmeta jēdzienu; tad apgriež visu ar kājām gaisā un pārvērš priekšmeta attēlu, tā jēdzienu par paša priekšmeta mērauklu.»** Siem vispārējiem jēdzieniem pielika vēl kaut kādus labojumus un papildinājumus klausītāju nepilnīgās «vidējās izglītības» dēļ, piemēram, par gribas brīvību un citus, kas tagad pieder pie vēsturiskā materiālisma teorijas un citām doktrīnām. Mēs savu marksistiskās tiesību mācības kursu esam spiesti sākt ar polemiku, ar šķiru cīņu «ideoloģis-

* Sk. 126. piezīmi. *Red.*

** Engelss F. Anti-Dīring. R., 1978, 100. lpp. *Red.*

kJā frontē». Mēs dodam ne tik daudz gatavu atbilžu kā skaidru jautājumu. Jo jau K. Markss sacīja: «Jautājumā formulējums ir tā atrisinājums.»*

Sis paņēmiens būs labākais līdzeklis pret jautājumu «pārāk ātrū izstudešanu», no kā brīdināja V. I. Ķeņins.** Mums, bez šaubām, vajag ātri mācīties, bet ne pārāk ātri, lai nesaprastu pusvārdā, lai neaprobežotos ar jēdzieniem, kuri gūti, pāršķirstot grāmatas. Mums vajag grāmatas rūpīgi studēt un pakāpeniski pārdomāt radušos jautājumus, jo mūsu uzdevums nav tik daudz vienu vai otru zināšanu apgūšana, bet vesela un viengabalaina pasaules uzskata izstrādāšana.

Mēs apgalvojam, ka jebkuras tiesības šā vārda tagadējā izpratnē ir šķirisks jēdziens un ka tās nomirs kopā ar šķiru sabiedrību. Taču pašreiz mēs zinām, ka šis valsts un tiesību «miršanas» process ir ļoti ilgstošs process. Mēs nevarām aprobežoties ar īsu citātu par to, ka buržuāziskā sabiedrība pārdzīvo pārejas periodu no šķiru sabiedrības uz sociālismu un komunismu, bet ceļā vienā jaukā dienā nomirs. Ja atceramies Engelsa vārdus par «juridisko pasaules uzskatu» kā buržuāzijas vispār klasisko pasaules uzskatu,*** tad vajag gatavoties ilgai cīņai par šī buržuāziskā pasaules uzskata likvidēšanu, tas ir, par šī pasaules uzskata pārvarēšanu un tā aizstāšanu ar jaunu arī tiesību jomā. Kad V. I. Ķeņins sacīja, ka, tikai iekarojis valsts varu un izveidojis jaunu, proletāriska tipa valsti, tas ir, padomju varu, proletariāts veiks lielo «kultūras revolūciju», tad viņa vārdi pilnībā attiecas arī uz tiesībām kā sabiedrisko attiecību, tas ir, ražošanas un maiņas attiecību, organizācijas formu. Būtu vieglprātīgi ticēt, ka tāda grandioza sabiedrisko attiecību pārkārtošana iespējama formās, kas vienkārši pārņemtas no buržuāzijas. Vajag vairāk kritikas, tajā skaitā paškritikas, tiesību jomā!

1924. gada 12. jūnijā

* Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 1, с. 384. Red.

** Sk. Ķeņins V. I. Raksti, 32. sēj., 117.—120. lpp. Red.

*** Sk. Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 21, с. 496. Red.

1. KAS IR TIESIBAS?

Lielā franču revolūcija sāka, kā zināms, ar Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācijas* svinīgu pasludināšanu. Isteņībā Lielās franču revolūcijas *vispārcilvēciskās tiesības* izrādījās tikai pilsoņa šķiriskās tiesības, *buržuāzijas* kodekss (Code civil). Patiesi, lielā kontrrevolucionāra Napoleona kodekss¹²⁹ ir Lielās un, teiksim, katras citas buržuāziskās revolūcijas visas būtības koncentrēta formula. Tas ir buržuāzijas šķiras rokasgrāmata un, ja vēlaties, pat bībele, jo tas satur buržuāzijas [īstās] dabas, tās svēto īpašuma tiesību pamatojumu. Tādējādi īpašuma tiesības patiesām ir tās dabiskās, no dzimšanas dotās («mantotās») tiesības, tāpat kā Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācijā pasludinātās dabiskās tiesības. Kā feodālā iekārtā barons par cilvēku uzskatīja vienīgi baronu, tā buržuāzijas pasaulē par cilvēku vārda tiešā nozīmē atzīst tikai buržuā**, tas ir, cilvēku ar cenzu, ar privāto īpašumu. Šī cenza, šī privātīpašuma izmēri, kas nosaka katra pilsoņa īpatsvaru konkrētā buržuāziskā sabiedrībā, mainās ar kapitālisma augšanu. Šī cenza noliegšana nav nekas cits kā «sociālā revolūcija».

Ja buržuā savas civiltiesības uzskata par iedzīmtām un labprāt tām piešķir svētuma oreolu, tad *feodālis* zvēr, ka dabiskās tiesības ir tikai viņa feodālās vai, izsakoties saprotamāk, «dūres» tiesības. Viņa svētais īpašums ir no pašas dzimšanas dotas jeb «dzimtas» tiesības. Viņš labprāt atsaucas kā uz savu evaņģēliju uz Prūsijas zemes tiesībām¹³⁰, kas nākušas no tās pašas romiešu tiesību darbīcas pirmsburžuāzisko revolūciju laikā.***

Ja mēs tomēr speram vēl soli atpakaļ apmēram XV—XVI gadsimtā, zemnieku lielo revolūciju («zemnieku karu») laikmetā Eiropā, tad redzam, ka *zemnieki* nepavisam nebjāja sajūsmā par baznīcas svētīto feodālo tiesību rašanos

* Sk. 10. piezīmi. *Red.*

** «... Ne cilvēks kā citoyen (pilsonis — *P. S.*), bet cilvēks kā bourgeois (buržuā — *P. S.*) — tikai tas ir cilvēks un īsts cilvēks. [Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 1, с. 402. *Red.*]

*** 1840. gadā tiesību vēsturiskās skolas pārstāvis Saviļji runā par «laimīgo Vāciju, kuru neskāra revolūcijas lāsts» un kura tāpēc nolādētā «Code civil» vietā, kas kā «vēža slimība apdraudēja Vāciju», palika pie savām zemes tiesībām, kas «lēni, bez revolūcijas radīja kaut ko lielisku».

un nostiprināšanos un sacēlās savu «sevišķo tiesību un svēto paražu» vārdā. Viņi neieredzēja ne tikai pašas šīs jaunās tiesības, bet arī to sludinātājus, svēto romiešu tiesību toreizējos doktorus, neieredzēja romiešu tiesības, uz kurām vienlīdz atsaucas gan «Code civil», gan prūšu zemes tiesības. Turpmāk mēs vēl redzēsim, cik «cietsirdīgi» tie apgājās ar šo tiesību radītājiem, kurus tie nosauca par «rīkjurāvējiem» un «laupītājiem». Tikai pār sacēlušos zemnieku līķiem galīgi nostiprinājās feodālās īpašuma tiesības, kas īstenībā bija romiešu tiesības feodālā interpretācijā jeb feodālās tiesības romiešu garā, kuru vāju atspoguļojumu mēs vēl atrodam jau pieminētajās vācu buržuāziskās muižnieciskās iekārtas zemes tiesībās.

Tātad trīs šķiras — trīs «svēto dabisko tiesību» veidi. Un, kad vācu sociālisti vēl nesen sajūsmā dziedāja «Uz priekšu, kas godā tiesības un patiesību» («Wohlan wer Recht und Wahrheit achtet»), tad viņi droši vien nedomāja ne par vienām, ne par otrām, ne trešām tiesībām, bet par savām sevišķām tiesībām. Beigu beigās, kad mēs 1917. gada novembrī gāzām buržuāzisko iekārtu, mēs vārda tiešā nozīmē sadedzinājām pagājušās pasaules visus likumus, atzinām pagājušā laika visas tiesības par principā atceltām, bet taču arī pēc visa tā mēs runājām par tiesībām, *par padomju tiesībām*, par proletārisko tiesīsko apziņu un tamlīdzīgi.

Negribot jājautā: kas patiesībā ir šis tik daudzveidīgais jēdziens «tiesības»?

Ja arī nav cita vārda, ko tik bieži lieto kā vārdu «tiesības», tad atbildi uz mūsu jautājumu par to būtību mēs tik viegli neatradīsim. Mietpilsonis mums ieteiks likumu kopojumu biezās grāmatas vai norādīs uz juristu atsevišķo kastu. Patiesām, vesela juristu «kārta» gadsimtiem nodarbojas ar šo jautājumu. Pati tiesību radīšana kļuvusi par lielražošanas (fabrikas ražošanas) tīru formu, to pieņērošanai un tulkošanai radīti īsti templi, kur šo tiesību kalpu «svētās» darbības notiek saskaņā ar visām lielražošanas metodēm. Taču aiz visa tā tiesību sfēra joprojām paliek noslēpumaina, nesaprotama vienkāršam mirstīgam, neskatoties uz to, ka viņam viss ir jāzina un ka šīs tiesības regulē pašas vienkāršākās cilvēku attiecības.

Uz jūsu vispārējo jautājumu jurists painteresēsies, *par kādām, īsti sakot, tiesībām jūs runājat — par civiltiesībām*,

par krimināltiesībām vai citām. Viņš līdzīgi ārstam saskaņā ar recepti varbūt sniegs jums jūsu patiesības un taisnīguma daļu, kaut gan bez jebkādas garantijas. Taču, kā ārsts jums neizskaidro savas receptes saturu, tāpat jurists jums nedos tiesību vispārējo izskaidrojumu.

Tālāk jūs griežaties pie tiesību zinātnieka. Viņš vispirms jums pārjautās, par kādām, īsti sakot, tiesībām jūs interesējaties: par tiesībām objektīvā nozīmē vai par tiesībām subjektīvā nozīmē, — un jums atbildēs, ka pirmās, tas ir, «tiesības objektīvā nozīmē ir višu zināma veida sociālo normu, tas ir, *tiesību* normu, kopums», bet tiesības subjektīvā nozīmē ir «šo normu radītās darbības brīvības katram subjektam, viņa interešu realizēšanas iespējas». Jūs paliekat neziņā, jo pēc būtības nesanēmāt nekādu atbildi uz jautājumu, kas ir tiesības, bet jums tikai patēica, ka šim noslēpumainajam jēdzienam piemīt divas puses: subjektīvā un objektīvā.

Jūs griežaties pie cita zinātnieka, un tas noskaitīs vesusu rindu tiesību satura pāzīmju, bet tūlīt viņš jūs brīdinās, ka neviena definīcija neiztur kritiku, jo «domās mēs varam pieļaut *tiesiskās kārtības*, kas dibinātas uz pilnīgi pretējiem pamatiem, un tomēr katra no tām (tas ir, tiesiskā kārtība) dibināsies uz tiesībām». Jūsu nomierināšanai viņš piebildīs: «Tomēr nav būtiski tas, *kādu uzvešanos prasa* tiesību normas, bet gan tas, kā tiek prasita uzvešanās, kas norādīta tiesību normās» (Šēršēnevičs).

Es nolieku sānis milzumu vispārēju un speciālu buržuāzisku zinātnisko darbu par tiesību jautājumiem un griežos pie vispārpieejamas rokasgrāmatas visvisādos jautājumos. «Lielajā enciklopēdijā»* es lasu: «*Tiesības*. Jautājums par tiesību būtību. pieder pie visgrūtākajām un līdz šim *neatrisinātām* problēmām. Līdz šim laikam vispārīgajā tiesību mācībā uz valdošo lomu pretendē ievērojams skaits cita no citas būtiski atšķirīgu teoriju.»

Tātad par tiesībām, kas gadu simtus «valda» pār cilvēci, kuru vārdā ir notikuši nemieri, sacelšanās, revolūcijas, līdz šim laikam spēkā ir Kanta vārdi: «Juristi vēl joprojām meklē definīciju savam tiesību jēdzienam.» Taču juristi un, piebildīsim, ne tikai juristi velti meklē tiesību *mūžīgās kategorijas* definīciju. Mēs turpmāk redzēsim, kāpēc viņi nevarēja un pat negribēja (tas ir, varbūt neapzi-

* Энциклопедический словарь, т. XXIV, А. СПб, 1898, с. 869: *Red.*

нāti, bet tomēr negribēja) atrast un dot tiesību jēdzienā patiesi *zinātnisku definiciju*.

Kad mums Tieslietu tautas komisariāta kolēģijā, KSFPR krimināltiesību vadošos pamatprincipus* redigējot, radās nepieciešamība formulēt savu, tā teikt, «padomju» tiesību jēdzienu, mēs apstājāmies pie šāda formulējuma: «Tiesības ir sabiedrisko attiecību sistēma (vai kārtība), kas atbilst valdošās šķiras interesēm un ko aizsargā tās (tas ir, šīs šķiras) organizēts spēks.» Bez šaubām, iespējams vēl pilnīgāks tiesību jēdziena formulējums.¹³¹ Vairāk jāuzsver vārdi «sistēma vai kārtība» vai tie jāaizvieto ar citu vārdu, kas spilgtāk atspoguļotu apzinātu cīlēka daļību šīs «sistēmas vai kārtības» noteikšanā. Pēdējā laikā es «sistēmas» vietā esmu licis vārdus: «sabiedrisko attiecību, tas ir, ražošanas un maiņas attiecību, organizācijas forma»**. Varbūt vairāk vajadzēja uzsvērt arī to, ka valdošās šķiras intereses ir jebkuru tiesību galvenais saturs, galvenais raksturojums. Iespējams, beidzot, vēl formulējums, ka tiesības ir «*normu sistēma* vai kārtība, kas fiksē un aizsargā no pārkāpumiem augstāk noteikto sabiedrisko attiecību sistēmu», un tā tālāk. Šo pēdējo uzskatu par tiesībām mēs mazliet no cita viedokļa apstrīdam un tā iztirzājumu dosim turpmāk, taču tas balstās uz pareiza, proti, *šķiriska* viedokļa. Visumā un kopumā es arī tagad uzskatu Tieslietu tautas komisariāta formulējumu par pilnīgi pieņemamu, jo tas satur tās galvenās pazīmes, kas ietilpst ne tikai padomju tiesību, bet vispār *jebkuru* tiesību jēdziena saturā. Šī formulējuma pati galvenā labā īpašība ir tā, ka tas pirmoreiz nostāda uz stingri zinātniska pamata jautājumu par tiesībām vispār: tas atsakās no tīri formāla viedokļa par tiesībām, saskata tiesībās ne mūžīgu kategoriju, bet sociālu kategoriju, kas mainīs šķiru cīņā. Tas atsakās no buržuāziskās zinātnes mēģinājumiem samierināt nesamierināmo un, tieši pretēji, atrod mēraklu, kas piemērojama pašām nesamierināmākajām tiesību formām, jo tas balstās uz šķiru cīnas un šķiru pretrunu revolucionāri dialektisko viedokli.

Arī buržuāziskie teorētiķi ne vienu reizi vien bija tuvu katras atsevišķas tiesību pazīmes atklāsmei, izņemot šķiru

* Sk. «Собрание узаконений», 1919, № 66, ст. 590.

** Sal. manu referātu: П. Стучка. Классовое государство и гражданское право. Москва, 1924.

interēšu pazīmi. Taču viņi «paoda, paoda un gāja projām». Visa jurisprudence, šī «dieva un cilvēku darbu zināšanas, tiesību un taisnīguma zinātne»*, neizslēdzot tās socioloģisko un vēl jo vairāk «sociālistisko» virzienu, līdz šim laikam apmierinās ar kaut kādām nevarīgām formulām un pati pārdzīvo šaubas par to, vai tā vispār ir zinātne. Atbildēsim tieši: nē, līdz šim tā nebija un nevarēja būt zinātne; tā var kļūt par zinātni tikai, pārejot uz šķirisku viedokli, uz strādnieku un kaut vai tai naidigas šķiras viedokli, taču šķiras viedokli. Vai tā var to izdarīt? Nē, tā nevar. Jo, atzīstot revolucionāru (šķiru) viedokli attiecībā uz tiesību jēdzienu, tā «*attaisnotu*, *padaritu likumīgu arī proletārisko revolūciju*. Tikai tagad, pēc proletariāta uzvaras, arī buržuāziskie juristi sāk nedroši runāt par to, ka katrai šķirai ir savas tiesības.** Taču viņus pārliecināja nevis teorija, bet revolūcijas uzvara.

Tāpēc arī tajos gadījumos, kad juristu vidū bija sociālisti, kas vārdos atzīst šķiru cīņas principu, viņi gandrīz visi balstījās uz oportūnisma viedokli, bija un palika šķiru cīņas revolucionārās izpratnes nikni pretinieki, tas ir, viņi piederēja pie tā novirziena, kas tagad zem marksimisma maskas uz katra soļa nodod revolūciju. Un tas, ko Engelss (kopā ar Kautski) rakstīja 1887. gadā («*Neue Zeit*», Nr. 2) redakcijas rakstā pret buržuāzisko «juridisko sociālismu», visā pilnībā attiecas arī uz viņiem.*** Buržuāziskā tiesību izpratnē nav vietas revolūcijai, un, kā vācu revolucionārie zemnieki aizdzina savus tiesību doktorus, bet spānieši nolādēja savus «*togados*» (juristus)****, tā arī proletāriskai revolūcijai jāstāv sardzē pret saviem «buržuāziskiem juristiem». Interesanti atzīmēt, ka tāda zinātnes nulle kā vācu profesors Stamlers, kas daudz nodarbojies ar mar-

* Ulpiāns raksta: «*jurisprudentia est divinarum et humanarum notitia, aequi iusti scientia*» (D. 1. 1. 10). [Jurisprudence ir dievu un cilvēku pazīšana, taisnīga likumīgā zinātne. *Red.*]

** Sk. profesora Traiķina rakstu žurnālā «Право и жизнь», 1922, № 1.

*** Šis raksts pēc mana norādījuma parādījās krievu tulkojumā žurnālā «Под знаменем марксизма» 1923. gada 1. numurā. [Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 21, с. 496—516. *Red.*]

**** K. Markss vēstulēs par spāniešu revolūciju min Filipa V laiku teicienu: «*Viss ļaunums izceļas no «togados» (juristiem)*». [Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 10. М., 1958, с. 447. *Red.*] Arī krievu zemniekiem ir paruna: «*Nebaidies no likuma, baidies no likuma zinātāja*». Francijā no 745 deputātiem advokātu ir 300 (sk. prof. Dr. Heyck. Parliament oder Volksvertretung. Halle, 1908).

ksisma buržuāzisko kariķēšanu, uzskata par Marksa galveno, ja ne vienīgo, trūkumu viņa «nepilnīgo juridisko apmācību» (Schulung). Starp citu, Markss, kas izgāja 30. gadu Berlīnes universitātes veco romiešu skolu un nesimpatizēja šai zinātnei* tās toreizējā veidā, 1871. gada 23. novembra vēstulē Boltem, raksturodams cīņu par darba dienas saīsināšanas likuma pieņemšanu kā politisko cīņu, dod sekojošu tiesību jēdziena filigrānu definīciju, ko vēl līdz šim laikam tiesību zinātne nav sasniegusi: «Un tādējādi no strādnieku atsevišķajām ekonomiskajām kustībām visur izaug *politiska* kustība, t. i., *šķiras* kustība, kura tiecas realizēt savas intereses vispārīgā formā, t. i., formā, kam ir piespiedu spēks attiecībā uz visu sabiedrību.»** Jūs redzat, ka, ja strādnieku likumdošanas iekarojumus raksturo kā tiesību daļu, tad te ir visas pazīmes, par kurām arī mēs iepriekš rakstījām.

Taču uzmetīsim acis veseliem kalniem juridisko «rakstu», kas veltīti «pareizā» tiesību jēdziena definīcijas meklēšanai. Lai gan to milzīgais vairākums balstās uz juridiskās attiecības jēdzienu, taču viņi gandrīz visi objektīvā nozīmē saskata tiesības normu kopumā, tas ir, likumu kopojumā, gribas izpausmēs, izņemot tos maniakus zinātnieka togā (virstērpā; no šejienes spāniski cēlies to nosaukums — togados), kuriem īstās tiesības atrodas paša apziņā, intuīcijā vai kaut kur mājo «naturālā» veidā (natūrjustīcija), *bet pozitivais likums ir tikai ilūzija*. Taču senās Romas jurists (Paulus) mācīja: «Non ex regula ius sumatur, sed ex iure, quod est, regula fiat», — tas nozīmē, ka likums rodas no tiesībām, bet ne tiesības no likuma. Jurists praktiķis Zilcheimers («Sociologiskā metode privātajās tiesībās», Minhenē) raksta: «Tiesiskai kārtībai nebūt nav jāsakrīt un tā arī nesakrīt daudzās sakarībās ar tiesisko īstenību, jo ne visas «spēkā esošās tiesības» (lasi — normu kopums) darbojas un *ne visas darbojošās tiesības ir izteiktas* (likumā).» Līdzīgi krievu Iveras advokātam,¹³² kas pamācā: «Kurš pats saka, bet kurš — arī nesaka.»***

* Zināms viņa izteiciens «juristisch, also falsch» — «juridiski, tātad nepareizi».

** Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 2. sēj. R., 1980, 459. lpp. Red.

*** «Pastāv arī apslēptās (latente) normas.» (Jērings. Romiešu tiesību gars. Vācu izdevums, 29. lpp.) Sk. tālāk nodaļu «Tiesības un likums».

Patiesi, likās, ka no tā laika, kad izveidojās socioloģiskais virziens tiesību zinātnē,¹³³ mazākais, par vienu visi būs vienis prātis, ka tiesības ir sabiedrisko attiecību sistēma. Taču šīs socioloģiskais virziens gadījumos, kur tas tika līdz sabiedrisko attiecību un sabiedriskās kārtības jēdzieniem, saskārās ar tam tikpat nepazīstamu sabiedrības jēdzienu vai šķiru cīņas sarkano rēgu un atkal nonāca strupceļā.*

Tā viens no galvenajiem «juridiskā sociālisma» pārstāvjiem starp buržuāziskajiem profesoriem, nelaiķis Vīnes profesors Antons Mengers, rakstīja: «Jebkura tiesiskā kārtība ir liela varas attiecību sistēma, kas attīstās zināmā tautā zināmā vēstures periodā.» Ja atsaucamies uz jaunāku autoru, profesoru Jergesu (Recht und Leben. — «Zeitschrift für Rechtsphilosophie», 1919, VI, 13), tad mēs lasām: «Tas, ko mēs saprotam ar jēdzienu tiesības, ir cilvēku kopējā dzīve un kopējā darbība (Zusammenleben und Zusammenwirken), kas cenšas nodrošināt labumus, nepieciešamus to vajadzību apmierināšanai. Tā ir sabied-

* Ne mazums buržuāzisko juristu atrodas tuvu viedoklim, ka sociālās attiecības ir tiesību saturs. Tā Kistjakovskis («Sociālā zinātnē un tiesības») raksta: «*Tiesību sociali zinātniskā pētišanā to realizēšana jāatzīst* par galveno momentu tiesību izziņā, un tāpēc jābalstās uz uzskatu, ka *tiesības iemesolas tiesiskajās attiecībās*.» Šeit autors vēl atrodas «gribas» tradīciju¹³⁴ ietekmē, bet savu analīzi velta jau ne gribai, bet tās realizēšanai. Minēsim vēl citus piemērus no tā sauktā socioloģiskā virziena juristu darbiem. «Katrū tiesību normu vai vīsmaz katru tiesisko attiecību kompleksu var skatīt no juridiskā un socioloģiskā viedokļa. Galvenie tiesību institūti (Rechtsgebilde), kā, piemēram, ģimene, īpašums, valsts vara, kopiena, atbilst vispārējām sociālajām parādībām. Taču tiesībām raksturīgs tas, ka tās atšķiras no sociālās matērijas, tas ir, no sabiedriskiem faktiem un attiecībām, ar ārējo formu un kārtību. Šī norobežošanās procesa (Ver-selbständigung) pamatā ir tas, ka kopā ar civilizācijas attīstību dzīves apstākļi kļūst sarežģītāki, kas padara arvien vairāk neiespējamu pilnigu un pastāvīgu vispārējā noteikuma un atsevišķā gadījuma saskaņošanu. Jurisprudence tehnikas ziņā vispilnīgāk izteic tiesību tendenci — tiekties uz patstāvību... Tā rodas *duālisms starp tiesībām un tiesību sociālo saturu* (Substrat).» (Max Huber. Beiträge zur Kenntniss der soziologischen Grundlage des Völkerrechts. — «Zeitschrift für Rechtsphilosophie». Band IV.)

«Tiesības cenšas aptvert sabiedrību, ne kāda tā ir un kāda tā kļūst, bet to realizēšanas kārtībā» (sk. prof. Jergess. — «Zeitschrift für Rechtsphilosophie», 1919, II). «Socioloģiskā metode savā kvintessēncē ir tiesiskās īstenības izzināšana (Rechtswirklichkeit)» (H. Silzheimer. Die soziologische Methode in der Privatrechtswissenschaft, 1919).

riskā dzīve. ... Tādējādi *tiesibas* ir sabiedriskās dzīves (sabiedriskās dzīves izpausmes) *kārtiba*.» Taču tas pats Jergess dažas rindas zemāk atkal atgriežas pie «tiesibām kā normu sistēmas, tas ir, dzīves sabiedrisko parādību vadošām līnijām vai motivācijām».

Pašreiz mēs neskarsim jautājumu par sabiedrību, sabiedriskām attiecībām* un to sistēmu, ko turpmāk izskatīsim sīkāk, un aprobežosimies ar norādījumu, ka arī buržuāziskā zinātne bikli nākusi pie tā paša par sevi saprotamā secinājuma, ka tiesibas ir zināma kārtība, tas ir, sabiedrisko attiecību vai cilvēku savstarpējo attiecību sistēma, bet ne tikai tie vai citi panti, kas runā par šīm attiecībām, un ne tikai tas vai cits formāli noteikts tiesību institūts.

Taču, nepieturoties pie šķiriskā viedokļa, viņiem līdz šim iznāk tikai tukšas formulas. Lai minām, piemēram, J. Trubeckoja «tiesibas — brīvību»: «Tiesibas ir normu kopums, kas, no vienas puses, *piešķir*, bet, no otras puses, *ierobežo* personu ārējo *brīvību to savstarpējās attiecībās*.» Vai Korkunova tiesibas — «aizsargātās intereses»: «Tiesibas nosaka cilvēku interešu norobežošanu... un, respektīvi, to attieksmi tikai pret cilvēkiem.» Vai, beidzot, antimarksists Štamlers: «Tiesibas pēc savas jēgas ir cilvēku kopdzīves (Zusammenleben) piespiedu regulēšana, kuru uzskata par nesatricināmu (unverletzbar geltende).» Gan subjekts, gan objekts pazudis, palikusi formula bez jebkāda satura, un jūs lasāt veselas bibliotēkas jautājumā par to, kā norobežot tiesibas no tikumības vai tiesību zinātni no visām citām zinātnēm, jo tā pēc kārtas bijusi eieši saistīta gan ar dabas zinātnēm, gan ar vēstures un filoloģijas zinātnēm, sevišķi ar filozofiju, un pēdējā laikā ar socioloģiju. Un, ja mēs atsaucamies uz tādu nopietnu zinātnieku kā krievu socioloģiskās juristu skolas dibinātāju Muromcevu**, tad viņa tiesiskās kārtības definējums, kas ievēro tiesibas gan sociālo attiecību kārtības nozīmē, gan šo attiecību organizēto un neorganizēto aizsargāšanu, saprotot ar aizsargāšanas organizēto formu tieši juridisko vai tiesisko formu, kas ievēro arī Jēringa izvirzīto intereses

* [Buržuāziskie] Juristi vispār runā par cilvēku attiecībām pret lie-tām, piemēram, par tā saucamājām lietu tiesībām.

** Sk. Myromcev. Определение и основание разделения права. M., 1879.

pazīmi, aprobežojas tikai ar tukšu bezsatura formulu, jo definējums nesaturēja sabiedrisko attiecību šķirisku izpratni. Tikai tiesību šķiriska izpratne dod nepieciešamo noteiktību, bez kuras jurisprudence ir tikai vārdu mācības* vienkārša tehnika, valdošās šķiras «kalpone».

Tiesību otrā pazīme ir tā, ka valdošās šķiras organizētā vara (parasti — valsts) tiesības aizsargā, pie kam šīs varas vienīgais, ja ne galvenais, mērķis ir pastāvošās kārtības aizsargāšana, kas atbilst valdošās šķiras interesēm vai, pareizāk, tās nodrošina. Liekas, ka jautājumā par piespiešanu kā tiesību elementu vajadzētu būt vienis prātis visiem, kas ar tiesībām saprot normu kopumu, tas ir, saprot beigu beigās likumu kopumu, ko tieši šī vara izdevusi vai atzinusi.

Taču, lai nāktu klajā šī atklātā teorija, bija vajadzīgs tāds spilgts prāts kā vācu profesors Jērings. Viņš atklāti pasludina spēku, piespiešanu kā tiesību neapšaubāmu pazīmi un ar tiesībām saprot tikai aizsargātu interesī. Viņš, bez šaubām, juta, ka saskaras ar valdošās šķiras interesī un šķiras varu, taču viņš droši vien to pilnīgi neapzinājās. Patiesībā viņš neapšaubāmi aizsargā prūšu-vācu junkuru kapitālistu šķiras intereses, bet, kad viņš runā par interesēm, viņš pāriet pie teoloģijas, pie spriedumiem par «galīgiem mērķiem» un «bezgalīgām premisām», jo «neviena kulturāla nācija nevar iztikt bez reliģijas un neviena filozofija vai zinātne vispār (piemēram, Darvina mācība) — bez dieva priekšnosacījuma». Viņš runā par «tiesībām, kas ar piespiešanu nodrošina *sabiedrības* dzīves apstākļus», taču, par kādu sabiedrību viņš domājis, varam secināt no viņa vārdiem, piemēram, «par īpašuma (lasi: īpašnieku {P. S.}) tiesību sargāšanu» salīdzinājumā ar «personas tiesībām» (neīpašnieku). Viņš šai sakarā aprobežojas ar vienu frāzi: «Es būtu aizmirsis, *kādas* *publikas* priekšā es uzstājos, ja sāktu tērēt kaut vienu lieku vārdu.» Tātad pat visspilgtākais un visatklātākais buržuāziskās tiesību zinātnes pārstāvis, par kādu neapšaubāmi jāatzīst Jērings, nenonāca vai neuzdrošinājās nonākt līdz tiesību šķiriskā rakstura atklātai atzīšanai un tādēļ palikā strupceļā.

Eklektīkim izdosies, nemot no katras autora pa druskai, atrast visu mūsu tiesību definējumu arī buržuāziskajā

* Domāts — frazeoloģijas. *Red.*

juridiskajā zinātnē, taču tādā kombinācijā tā atsevišķās pazīmes viena otru izslēgs kā pretējas, un tikai šķiriski revolucionārā perspektīvā šis definējums kļūst dzīvesspējīgs un atbrīvojas no jebkuras noklusēšanas un jebkuras liekulibas.

Taču mums var teikt: vai mūsu definējums atbilst īstebnībai? Vai tas aptver visu tiesību sfēru, kā tas ir vēsturē un dzīvē? Mēs, bez šaubām, mūsu tiesības nevaram piemērot bezšķiru sabiedrībai, bet tālāk redzēsim, ka tur arī tiesības tagadējā izpratnē nebija, un tikai mūsdienu terminoloģijas pati neizvēlīgākā pielietošana antīkajai sabiedrībai rada tamlīdzīgas «ilūzijas». Tā ir tā pati buržuāziskajā zinātnē vispārpieņemtā jēdzienu sajaukšana*, kad senajā pasaulē atrod gan kapitālu, gan proletariātu utt. Taču visur, kur vienā vai otrā formā ir cilvēces dalīšanās šķirās un vienas šķirās kundzība pār otru, mēs atrodam tiesības vai kaut ko, kas līdzīgs tiesībām. Mēs savā pētijumā aprobežosimies ar buržuāziskās un pirms tās esošās feodālās sabiedrības laikmeta tiesībām, kas ir tiesību spilgtākie paraugi. Tiesību aptvertajā jomā vislieklākos iebildumus rada starptautiskās tiesības. Mēs vēl redzēsim, ka starptautiskām tiesībām, par cik tās vispār ir tiesības, pilnīgi jāatbilst šim definējumam. Sādam uzskatam atvēra acis mūsdienu imperiālisms, sevišķi pasaules karš ar visām tā sekām. Mēs runājām par varu, kas pieder šķirai, nenosaucot to par valsti, lai ar tiesībām aptvertu plašāku sfēru. Es varu piebilst, ka pat liekulīgās buržuāziskās zinātnes vidū ir daudz zinātnieku, kas nopietni šaubās par starptautisko tiesību ietilpšanu tiesību sistēmā.

Paliek vēl viens iebildums, ka šis definējums it kā attiecas tikai uz civiltiesībām jeb privāttiesībām. Skaidrs, ka mūsu definējums patiesi mēģina nostādīt uz kājām cilvēkus to savstarpējās attiecībās, atzīstot tiesībās par pašu galveno jautājumu cilvēka attieksmi pret cilvēku; tanī pašā laikā mēs buržuāziskajā sabiedrībā redzam, ka nedzīva norma valda pār dzīvu cilvēku, kur cilvēks eksistē priekš tiesībām, bet ne tiesības cilvēkam. Civiltiesību prioritāti atzina vēl Gumplovičs, kas rakstīja («Rechtsstaat und Sozialismus»): «Ir skaidrs un neapstrīdams, ka likumdošanas akts, kas pasludina tās (tas ir, privāttiesības) par obligātām, tikai ierādīja privāttiesībām likuma lomu, bet

* — devalvēšana. *Red.*

ar to nemaz nav izsmelts jautājums par pašu privātiesību izcelšanos.» Tas nozīmē, ka privātiesības (kā sabiedrisko attiecību kārtība) pastāv pirms likuma. Pēc mūsu konstrukcijas visi pārējie tiesību institūti ir radīti, lai nodrošinātu šīs pamattiesības, un tāpēc tiem piemīt tikai palīgraksturs, kaut arī tie izskatītos pāri visiem stāvoši. Tur, kur valsts pāriet privātiesību subjekta lomā, valsts darbojas tikai kā «Gesamtkapitalist»* (Engelsa vārds)**, tas ir, kā personificēts kapitāls vai visas kapitālistu šķiras pārstāvis.

Tātad tiesību *mūžigo* jēdzienu mēs esam likvidējuši; tāpat to faktiski darījusi arī buržuāziskā zinātne. Vienlaičīgi izzūd mūžigie un izplūdušie vispārcilvēciskās taisnības un taisnīguma buržuāziskie jēdzieni, ko pie mums aizstāj šķiriskie jēdzieni. Ja mēs runājam par tiesībām un taisnību šķiriskā nozīmē, tad mēs, bez šaubām, ar to nesaprotam to biklo duālismu, tās divas dvēseles, kas cīnās katrā godīga mietpilsoņa krūtis un kas tik skaidri parādās revolucionāro filozofisko prātu epigoņu un to juridisko papagaiļu «vom richtigen Rechte» (no «jābūtisko» tiesību jēdziena) vidū, bet mēs saprotam tīri šķiriskus, revolucionārus lozungus.

Kas sapratis Marks un Engels domāšanas veidu par kapitālu, naudu utt. kā par sabiedriskām attiecībām, tas uzreiz sapratis arī mūsu vārdus par sabiedrisko attiecību sistēmu. Tālāk mēs vēl redzēsim, ka Markss reizēm ar tiesībām saprata sabiedrisko attiecību formālu realizēšanu, «pastarpināšanu». Grūtāk to saprast juristam, jo viņam tiesības ir tīri tehniska, mākslīga virsbūve, kas viņam par izbrīnu valda pār savu bāzi. Voluntātiskās tiesību teorijas terminoloģijai mazu nodevu atdevis arī K. Markss. Jo Markss auga to 30. gadu tiesību jēdzienu ietekmē, kas saprata tajās «vispārējās gribas» («Volkswillen») izpausmi.*** Tā paša iemesla dēļ tāds ievērojams vēsturiskā materiālisma mūsdienu pārstāvis kā M. Pokrovskis savā

* Kopkapitālists. *Red.*

** Engels F. Anti-Dirings, 276. lpp. *Red.*

*** Grāmatas pirmajā izdevumā šī vieta izsauca pārpratumu. Bez šaubām, runa nav par «pārmetumu» vai «apsūdzēšanu kēcerībā». Markss liētoja pašu progresīvāko zinātnes pārstāvju terminoloģiju. Pašreiz, saprotams, viņš runātu mazliet citādā valodā. Lietas būtību, kā mēs vēl redzēsim, viņš jau arī tad uztvēra pareizi un skaidri.

vērtīgajā grāmatā «Krievijas kultūras vēstures apcerējumi» (I, 181. lpp.) raksta: «Tā kā sabiedriskās dzīves dabiskās normas paliek nezināmas, tad cilvēki cenšas *radīt māksligas normas**, tas ir, to, ko mēs saucam par likumu, tiesibām. So normu māksligums aug, mūsdienām tuvojoties, saimniecibai kļūstot sarežģītākai, dzīves attiecībām «jucekļigākām».» Man var iebilst, ka nejuristam tādi izteicieni piedodami. Bet ne par to te runa. Biedrs Pokrovskis nav izņēmums; viņš tāpat kā visi *nejuristi vēl pārāk juridiski domā*. Ko tad sacīt par juristiem? Pie visiem šiem jautājumiem mēs vēl atgriezīsimies.

Kas sapratis, ka īpašuma, mantošanas, pirkšanas-pārdošanas utt. institūti nav nekas cits kā *tiesiskās attiecības* un arī *cilvēku sabiedrisko savstarpējo attiecību* formas, tam atvērsies acis arī uz tām sabiedriskām attiecībām, kas slēpjas aiz katras īsti tiesiska likumpanta. Tas sāks domāt revolucionāri dialektiski arī tiesību jautājumos. Tā acu priekšā skaidri iezīmēsies feodālās pasaules kontrrevolucionārās tiesības cīņā ar kādreiz revolucionārās buržuāzijas sabiedrisko *interesi*, kā arī kontrrevolucionārās buržuāziskās tiesības cīņā ar proletariāta revolucionāro šķiras *interesi*.** Ja pirmā cīņa beidzās ar abu karojošo šķiru kompromisu, tad otrajā gadījumā nav vietas kompromisam: «police verso», «dūri acīs un ar ceļiem uz krūtīm!».

2. SABIEDRISKĀS ATTIECĪBAS UN TIESIBAS

Mēs sakām, ka tiesības ir sabiedrisko attiecību sistēma vai zināma sabiedriska kārtība. Kā mēs saprotam vārdus «sabiedriskās attiecības»? Atkārtojas tas pats, kas bija ar tiesībām. Nav vārda, ko tik daudz lietotu kā vārdu «sabiedrība», un nav jēdziena, kas būtu tik nenoteikts un miglains kā jēdziens «sabiedrība». Nerunājot par sabiedrībām — sauri tehniskā nozīmē, par tā sauktajām sabiedrībām —

* «Jau antīkā filozofija risināja problēmu: vai tiesības ir dabas produkts vai mākslas darbs?» (Gumplovičs, I. sēj., 63. lpp.)

** Es pasvītroju vārdus «tiesības» un «interese», lai vērstu uzmanību uz to pretstatu, bet ne uz sajaukšanu. Šķiras interese pārvēršas tiesībās tikai pēc šķiras uzvaras un zaudē šo īpašību, kad šķirai atņem varu.

juridiskām personām, mēs lietojam izteicienus: antīkā, feodālā, buržuāziskā un pat nākotnes sabiedrība, mēs runājam par cilvēku sabiedrību vispār un viscaur atsaucamies uz sabiedrisko domu. Taču, domājams, šajos gadījumos vārds «sabiedrība» katru reizi nozīmē kaut ko atšķirīgu. Kad zinātnieki cenšas atrast pazīmes, *kas būtu kopīgas visiem šiem atšķirīgajiem jēdzieniem*, kuri vispār slēpjas zem šī viena vārda, tad iznāk vai nu vislielākais putrojums, vai arī formula, kam nav reāla satura. Buržuāziskajā zinātnē tieši tādas «vispārējas vietas» tiek uzskatītas par zinātnes pēdējo sasniegumu. Taču visās valodās, arī zinātnes valodā, ir vārdi ar visai dažādām nozīmēm. Tas dažreiz rada neērtības, bet ar šo faktu jāsamierinās. Viena un tā paša vārda dažādās nozīmes nevajag padarīt par absurdum, bet tās atstāt pētīšanai speciālai zinātnei — valodniecībai. Ir vienkārša izeja: katrā atsevišķā gadījumā konkrēti vienoties, ko mēs attiecīgajā gadījumā, piemēram, attiecīgajā nozarē, saprotam ar šo vārdu. To nav izdarījusi, un mēs vēl redzēsim, kāpēc to nespēj izdarīt buržuāziskā zinātnē.

Mūsu problēmas sfērā vārds «sabiedrība» nozīmē vai nu zināmu vairāk vai mazāk plašu *cilvēku kopu* to savstarpējās attiecībās, vai arī šo cilvēku pašu *savstarpējo attiecību zināmu kompleksu*. Jautājumā par to, kādam ļaužu pulkam un kādām viņu savstarpējām attiecībām jā-kļūst zinātnes par sabiedrību (socioloģijas) pētījuma objektam, zinātnieku uzskati atšķiras tik stipri, ka, šķiet, ne-atradīsim divus sociologus, kas pilnīgi piekristu viens otram. Viens no šiem zinātniekiem (Maksveilers) tā tieši arī paziņo, ka vārds «sabiedrība» ir «vienkāršs pārpratums, ja sabiedrībai piedēvē kaut kādu konkrētu nozīmi, bet tā tūliņ izgaist, kad mēs mēģinām iedziļināties sabiedrības jēgā».

Kā zināms, antīkā grieķu pasaule Aristoteļa personā balstījās uz cilvēku kā sabiedrības locekli. Mēs neiztirzāsim jautājumu, kādā nozīmē viņš saprata sabiedrību; mēs redzam, ka buržuāziskā zinātnē, kas balstās uz atsevišķu individu izdaudzinātā Robinsona personā, it kā būtu spērusi soli atpakaļ. Tas pats mums liekas attiecībā uz «sabiedriskā liguma» (contrat social) teoriju¹³⁵. Antīkā laikmeta filozofa priekšā kā uz delnas bija atklātas sabiedriskās attiecības, bet buržuāziskā zinātnē sāka ar bezgala dažādiem fetišismiem. Zinātnē par šo sabiedrību balstījās

uz indivīdu*, pārnesot uz sabiedrību pēc kārtas vispār visas zinātnes teorijas par «ārējo dabu» un daļēji — par cilvēku.

Tā pakāpeniski rodas mehānistiskā¹³⁶, bioloģiskā (organiskā, tas ir, antropoloģiskā jeb zooloģiskā)¹³⁷, tālāk, psiholoģiskā skola.** Bez šaubām, tās visas patiesībā bija liels solis uz priekšu, jo tās, lietojot atsevišķu zinātņu metodes, tomēr sāka pētīt izkaisīto indivīdu kā sabiedrības mehānisma, organisma locekļu savstarpējās attiecības (Spensers, Šeflē, Lilienfelds un citi kā cilvēka, Hobss un citi kā cilvēka — Leviatāna). Psiholoģiskā skola gribēja radīt masu psiholoģijas teoriju, tas ir, kā izejas punktu nēma to pašu organismu, tikai sākot *ar tā galvu*. Socioloģija tika pasludināta par patstāvīgu zinātni, bet tas nebija nekas cits kā vēsturiskās metodes pielietošana socioloģijā, kas aprobežojās ar aprakstīšanas un izskaidrošanas paņēmienu. Beidzot, par lielu soli uz priekšu kļuva salīdzināšanas un sevišķi statistikas metode.

Sajā materiālu un uzskatu haosā vajadzēja parādīties tādiem gara milžiem kā Marksam un Engelsam, lai, izdarot secinājumus no buržuāziskām revolūcijām, parādītu mums pašas sabiedrības kā *parādību kopuma būtību, kas mainās un attīstās pēc saviem ipašiem, immanentiem likumiem*. Viņu vēsturiskais materiālisms deva sabiedrības jēdzienam jaunu saturu. Viņi balstījās uz tā vienkāršā fakta, ka mēs cilvēku vienmēr zinām tikai kā viena vai otra indivīdu kopuma locekli. Bet kas tos apvieno šajos kopumos? Cīņā par eksistenci, «lai ražotu, cilvēki stājas noteiktos sakaros un attiecībās, un tikai ar šo sabiedrisko sakaru un attiecību palīdzību pastāv viņu iedarbība uz dabu, notiek ražošana»***. Un *«ražošanas attiecības savā kopumā veido to, ko sauc par sabiedriskām attiecībām, par sabiedrību, ... kas ir noteiktā vēsturiskās attīstības pākāpē*, sabiedrību ar īpatnēju atšķirīgu raksturu. *Antīkā sabiedrība, feodālā sabiedrība, buržuāziskā sabiedrība ir tādi ražošanas attiecību kopumi, no kuriem katrs līdz ar*

* Interesanti atzīmēt, ka pats socioloģijas zinātnes radītājs Ogists Kunts nesaskata tajā zinātni par sabiedrību, bet «zinātni par cilvēku kā sabiedrības locekli».

** Sk. 13. piezīmi. *Red.*

*** *Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj. R., 1979, 168. lpp. Red.*

to nozīmē īpašu attīstības pakāpi cilvēces vēsturē.»* Tātad par sabiedrību sauc cilvēku kopumu, kas noteiktā vēsturiskā attīstības pakāpē saistīts ar ražošanas nosacījumu kompleksu kā to savstarpējo attiecību pamatu, bet šo ražotāju sabiedriskās attiecības ir arī tas, ko mēs saucam par ražošanas jeb darba attiecībām.

Turpmāk pie ražošanas attiecībām Markss pieskaita vēl *maiņas* attiecības. «Nemiet,» K. Markss raksta 1846. gadā vēstulē P. Anzenkovam par Prudonu, «noteiktu cilvēku ražotājspēku attīstības pakāpi, un jūs dabūsiet noteiktu maiņas (commerce) un patēriņšanas formu. Nemiet noteiktu ražošanas, maiņas un patēriņšanas attīstības pakāpi, un jūs dabūsiet noteiktu sabiedrisko iekārtu, noteiktu ģimenes, kārtu vai šķiru organizāciju, vārdu sakot, noteiktu pilsonisko sabiedrību. Nemiet noteiktu pilsonisko sabiedrību, un jūs dabūsiet noteiktu politisko iekārtu, kas ir tikai pilsoniskās sabiedrības oficiāla izteiksme.»**

Runājot par sabiedrību kā par ražošanas un maiņas attiecībām, Markss paskaidro, ka sabiedrība nav šo attiecību vienkārša summa, ka viers šīs summas ražošanas un maiņas procesā rodas zināms tīrs sabiedriskās ieguvums. Tādējādi cilvēks kā sabiedrības daļa nav vienkārši individuāls ar sabiedriskām tieksmēm, bet tas ir «sabiedriskās cilvēks» (vergesellschafteter Mensch), «cilvēks darba procesā». Ja Marks darbos varam atrast vārdu «sabiedrība» arī citā nozīmē — kā personu kopumu, tad parasti tajā nozīmē, ka cilvēki vispār ir ražošanas attiecību iemiesojumi (piemēram, Markss viscaur runā par kapitālistu kā kapitāla iemiesojumu, personifikāciju,*** par zemes īpašnieku šķiru kā zemes īpašuma personifikāciju).****

Tātad Markss ar vārdu «sabiedrība», pirmkārt, saprot ražošanas un pēc tam arī sadales attiecību kopumu. «Katrais sabiedrības ražošanas attiecības veido zināmu veselumu,»***** norāda Markss «Filozofijas nabadzībā». No tā izriet, ka mūsu tiesību definīcija, kas atsaucas uz sabiedrisko attiecību sistēmu kā vienu veselu, uz sabiedrisko kārtību, pilnīgi saskan ar Marks uzskatiem.

* Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 168.—169. lpp. Red.

** Markss K., Engelss F. Vēstuļu izlase. R., 1952, 22. lpp. Red.

*** Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 485. lpp. Red.

**** Turpat, 3. sēj., 675., 716. lpp. Red.

***** Markss K. Filozofijas nabadzība. R., 1968, 96. lpp. Red.

Sākotnēji buržuāziskā zinātne noklusēja Marksu, daļēji patiesi arī to nesaprata, bet lielākoties negribēja saprast. Tas gan bija neilgi, jo Marksas teorija nebija vis grāmatu, bet dzīves teorija, kas klauvēja pie buržuāzijas durvīm proletariāta masu personā. Pēc Marksas varēja būt tikai viņa teorijas turpinātāji vai «labotāji» (revīzionisti). Ārkārtīgi interesanti, ka sociālistu vidū gandrīz vienlai- cīgi visā pasaulē radās marksisma labējais — «nodevēju» spārns, bet tas bija tikai tīri buržuāziskā revīzionisma atspoguļojums. Buržuāzija, kas nekad īpaši neatšķir socioloģiju no sociālisma, kas pastāvīgi jauc sociālo revolūciju ar sociālistisko, radīja veselu rindu jaunu revīzionistisku novirzienu socioloģijā.

Pirmkārt, tādu revīzionistisku noslieci pauž Berlīnes profesors Zimmels, kas sava darba «Naudas filozofija» priekšvārdā apsolīja «uzbūvēt jaunu stāvu zem vēsturiskā materiālisma», bet sacerējumu nobeidza ar tukšiem matemātiskiem sabiedriskiem «apļiem» un ābeces patiesībām, ko maskē skaistu vārdu birums. Pēdīgi Zimmels savu uzdevumu aprobežo ar «to formu (un tikai) aprakstīšanu un vēsturiski psiholoģisku atveidošanu (Herleitung), kādās notiek cilvēku mijedarbība».

Otrkārt, tāda balamutes, kas, pēc Heines vārdiem, «pa- zīstams ar savu slavenību», kā Stamlersa skola, kura ap- solīja izlabot Marksu, pareizāk, «radīt jaunu marksisma teoriju bez Marksas kļūdām», bet kura beigās jurispruden- ces «socializācijas» vietā leģitimēja socioloģiju, padarija to juridisku, tas ir, tā pārnesa tīri juridiskas, pareizāk, prūsiski birokrātiskas metodes uz mācību par sabiedrību. Stamlers jebkuru sabiedrību uzskata par «cilvēku ārēji- normētu līdzāspastāvēšanu (äusserlich geregeltes Zu- sammensein)», saprotot visu cilvēku sabiedrību tā, it kā to būtu apstiprinājusi vācu «fereina» priekšniecība.

Trešais labojums vai, pareizāk, atspēkojums bija psiholoģiskais novirziens politekonomijā un tiesīzinātnē, kas arī mācībā par sabiedrību mēģināja radīt filistriska individuālisma bezpamata teoriju. Ja Tarda, Vorda, Lebona un citu psiholoģiskās skolas tomēr meklēja sabiedrības pamatus vājākā atkarībā no stiprākā, piemēram, pūļa [atkarībā] no varoņa, un runāja par masu psiholoģiju (at- darināšanu un citiem ietekmes paņēmieniem uz masām), tad šī jaunā psiholoģiskā skola par pamatu ņēma tikai brīva liberāla filistra «normālu» individuālu psiholoģiju.

Krievijā tās tipisks pārstāvis ir pazīstamais jurists kadets Petražickis. Sajā sakarā tipiski ir arī šai skolai tuvā Zim-mela zinātniskie «likumi», kā, piemēram: «Sociālās intereses, tā sakot, mūs aptver koncentrētiem apliem: *jo cie-šāk tie mūs aptver, jo nenozīmīgākiem* tiem jābūt.» Atgā-dinās maksimālā praktiskuma teorijas koncentrētie apli, tikai pretējā nozīmē. Taču būtībā šī abstraktā formula ir tukša, jo tai nav nekāda satura.*

Atgriežoties pie mūsu jautājuma par sabiedriskām attie-cībām kā tiesību saturu, mums nepieciešams konkretizēt sabiedrības jēdzienu.

Ja mēs sākam ar to pirmatnējo sabiedrību, priekšstatu par kuru mēs gūstam pēc nostāstu fragmentārām ziņām, pēc senaunes paliekām un mežoņu dzīves salīdzināmiem faktiem, tad mums jākonstatē tas, ka pirmo mums pa-zīstamo savienību, tas ir, dzimtu (ģinšu, klanu), raksturīgā pazīme ir tā, ka tās nezina privātipašumu, bet dzīvo pirmatnējā komunismā. Ko tas nozīmē? Tas nozīmē, ka pirmatnējo cilvēku savienība, sabiedrība ir apvienota un turas šajā vienībā eksistences līdzekļu kopīgas ieguves, kopīgas «dabas piesavināšanās» interesēs. Lai gan šajā apvienībā liela nozīme ir asinsradniecībai, dzimtas turpi-nāšanas instinktam, taču neapsaubāmi šīm instinktam pie-der galvenā nozīme nevis pēcnācēju atražošanā, bet indi-vīda un galvenokārt pēcnācēju uzturēšanā, kas vienlaikus nozīmē arī savas dzimtas uzturēšanu.

Šajā dzimtas savienībā pastāv noteikts, kaut gan vāji organizēts saimniecības plāns, ir darba dalīšana, bet nav tiesību vārda pašreizējā nozīmē. Tiesa gan, rodas piesavi-

* Zimmels, piemēram, raksta: «Cilvēku savstarpējās attiecības, ko rada visdažādākie *impulsi* (stimuli) sakarā ar *pašiem atšķirīgākajiem objektiem* un *pašiem atšķirīgākajiem mērķiem*, savā kopumā sastāda sabiedrību *pašā noteiktākā nozīmē* (sensu strictissimo) kā *cilvēku eksistēšanas formu atšķirībā no jēdziena citas nozīmes*, saskaņā ar ko sabiedrība ir individu kopums, kas atrodas savstarpējās attiecībās kopā ar visu saturu un vispār interesēm, kuras rada šīs attiecības.» [«Naudas filozofija». Red.] Pretējas ir cita tīri buržuāziska rakstnieka domas: «Sabiedrība kā tāda nevar domāt, just, gribēt, tā nevar arī darboties, jo tai nav sava kermeņa, kas atraustos blakus tās sastāvā ieejošiem individu kermeņiem. Pat kaut kādas kopējas domas izpausme var notikt tikai individuāli.» (R. Suberts-Zolderns. Cītēts pēc: Wilhelm Bauer. Die öffentliche Meinung und ihre geschichtliche Grundlage, 1914.) Trešā buržuāziskā jurista darbā mēs lasām: «Laužu kopības pirmsais tips ir sabiedrība, kurā pastāv pienākumi, kas nav sa-ņēmuši nekādas priekšniecības sankciju.» (Dr. G. del Vecchio. Die Idee einer vergleichenden universellen Rechtswissenschaft.)

nāšanās jēdziens, kas gan ir tikai sava vai savas savienības darba rezultāta piesavināšanās. Tātad *paša darbs ir pirmatnējās piesavināšanās pamats*. Radinieku savstarpējās attiecības vada tikumi, paražas.* Šās paražas būtībā ir tikai pieredzes un instinkta radīti tehniski paņemieni. Racenhofers par instinktu sauc cilvēka psiholoģisku spēju (als *psychologische Anlage im Menschen*), kas balstās uz iepriekšējo paaudžu pieredzi (pārdzīvojumu). Mēs pirmatnējo cilvēku zinām tikai tādā šaurā, vairāk vai mazāk plašā kopdzīvē. Nav ne likuma, nav ne tiesību mūsdienu nozīmē, bet pastāv diezgan saliedēta un šaura sabiedrība, ko regulē it kā tikai dabas likumi.

Nav šaubu, ka starp šāda veida sabiedrību un mūsdienu sabiedrību ir vesels bezdibenis. Profesors Tennis (Tönnies. *Gemeinschaft und Gesellschaft*. — Kopiena un sabiedrība) šāda veida apvienības, kuras atklājās kā «reāla un organiziska dzīve», sauc par kopību, kopienu (*Gemeinschaft*) «atšķirībā no sabiedrības kā idejiska un mehāniska savienojuma». Markss un Engelss pilnīgi pamatoti šādu atšķirību neatzīst un ar vārdu «*sabiedrība*» apzīmē arī dzimtu un ģimeni, jo viņiem skaidrs, ka arī dzimtas un ģimenes pamatā ir ražošanas attiecības. Pamatatšķirība starp šo pirmatnējo seno un mūsdienu buržuāzisko sabiedrību ir tā, ka pirmā ir patstāvīga darba un patēriņanas šūniņa vai vienība uz dabiskiem savstarpējiem sakariem, bet mūsdienu sabiedrībā darba un patēriņa (preču apgrozības veidā) organizācija norobežojas no pirmatnējās ražošanas un dabiskiem sakariem. «Jo mazāk attīstīts darbs, jo sabiedrisko iekārtu vairāk nosaka dzimtas saites: šī vecā, uz dzimtas sakariem dibinātā sabiedrība iet bojā sadursmē ar šķirām, kas no jauna radušās, un veco sabiedrību vietu ieņem *territoriālās savienības* (Ortsverbände)**, tas ir, sabiedrība, kurā ģimenes savienību vietā pilnīgi valda īpašums.» (Zimmels. *Naudas filozofija*.)***

* «Pirmatnējā (primitiver) attīstības pakāpē *tiesības* un *paražas* (pareizāk «*tikums*» — Sitte) vispār sakrīt» (prof. Ahelis).

** «Kopiena (*Gemeinschaft*) nepazīst individu kā tādu, bet tikai atsevišķus locekļus, kas katrs darbojas par un caur veselu (für und durch das Ganze wirkend).» (Prof. Mücke. *Hörde und Familie*. 1895, Stuttgart.)

*** Teritoriālā principa nozīmi valsts izveidošanā pasvītro jaun F. Engelss. [Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 309., 321., 357. lpp. Red.]

No pirmatnējiem ražošanas veidiem — nomadu vai klejotāju zemkopības, klejotāju lopkopības, medībām, zivju ķeršanas un šo ražošanas rīku izgatavošanas — tikai pēdējais veids (darba rīku izgatavošana) un vēlāk klejotāju lopkopība dod uzkrājumu un vispār rezervu izveidošanu (pēdējā gadījumā, tā sakot, pārvietojamo rezervi). Rezerve nozīmē noteiktu pārpalikumu un rada pamatu pirmatnējai maiņai. No sākuma šī apmaiņa notiek ne individuāli, bet starp savienībām* («starptautiski») vai arī savstarpējā dāvinājumā, vai arī «bezatlīdzības» piesavinājumā, tas ir, laupišanas, kāra, nodevu ceļā.

Pārpalikumi sākumā bija nelieli. Markss norāda, ka jebkuras cilvēka ekspluatācijas, tas ir, jebkuras sveša darba piesavināšanās, arī laupišanā, *pirmais nosacijums* ir tādas piesavināšanās *iespēja*, tas ir, *noteikta virsdarba un virsprodukta iespēja*: «Ja strādnieks visu savā rīcībā esošo laiku ir spiests izlietot, lai ražotu dzīvei nepieciešamos līdzekļus sev un savai ģimenei, tad viņam, protams, neatlikš laika neatalgošam darbam par labu trešajām personām. Tādējādi, kamēr darba ražīgums nav sasniedzis noteiktu līmeni, strādnieka rīcībā nav tā laika pārpalikuma, bez kura nav iespējams virsdarbs, tātad nav iespējami arī kapitālisti; bet tādos apstākļos nav iespējami arī vergipašnieki, feodālie baroni, vārdu sakot — jebkura lielipašnieku šķira.**

Tādu īpašumu pirmoreiz kā parastu parādību rada no metnieku zemkopība, tas ir, zemkopība ar augu šēku un pastāvīgām mājas vietām. Mūsdienu zemkopību rādīja vienkāršs, bet ģeniāls izgudrojums — nosmailināta nūja (slāvu valodā «soha» nozīmē tieši tādu nūju) vai koka smailkaplis, kaplis, ar ko klejotājs zemkopis (pareizāk, zemkope) raka bedrītes vai uzirdināja augsns «sējai», ko ar dzīvnieku palīdzību izmantoja *garās bedrites* (tas ir, vagas) izveidošanai. Kaplis-arkls arī darīja galu pirmatnējā komunisma iekārtai un vispirms izveidoja [kopienas] aizdoto un pēc tam privāto aramzemi, jo kaplis-arkls ne tikai radīja sētu sistēmu, tas ir, iespēju apstrādāt zināmū zemes platību ar ģimenes — sētas spēkiem, bet arī likvidēja obligāto vajadzību pēc kopīga lauka, saglabājot tikai kopīgas ganības, mežus un savstarpēju palīdzību karstāko

* T. i., kopienām. *Red.*

** *Markss K. Kapitāls*, 1. sēj., 417. lpp. *Red.*

lauku darbu laikā. Tā rodas valdījums arvien uz ilgāku laiku, no sākuma uz viena gada ražu, pēc tam uz diviem gadiem — divlauku sistēma, uz trim gadiem — trīslauku sistēma utt.* ar laiku zemes pārdalīšanu pārtraucot un izveidojot sīko *zemes privātipašumu un mūsdienu ģimeni*. Sajā sakarā jau Aristotelis teica: «Ipašums ir ģimenes organizācijas daļa, ... daļa ir ne tikai kaut kā cita daļa, bet tā ari *vispār nav domājama* bez šī kaut kā cita.»**

Bez kapļa-arkla parādīšanās par nopietnu zemkopību nevar runāt (es runāju par Eiropas mērenā klimata joslu), bet kaplis-arkls, radot nometnieku zemkopību, radīja privātipašumu un sašķobija pirmatnējā komunisma pamatus, saglabājot zināmā mērā puskomunisma stāvokli***.

«Patstāvigi saimniekojošo zemnieku brīvais ipašums acīmredzot ir zemesipašuma višnormālākā forma sīkražošanai, t. i., tādam ražošanas veidam, kurā zemes piedeīra ir nosacījums, lai strādātājam piederētu sava darba produkts ... Zemesipašums ir tikpat nepieciešams šī ražošanas veida pilnīgai attīstībai kā darba rīku ipašums amatnieciskās ražošanas brīvai attīstībai.»****

Sis privātipašums jāpapildina [vēl] ar izejvielu rezervēm (sabiedriskās ganības un mežs) un mājražošanu; šādu stāvokli es arī saucu par puskomunismu.

Mēs joprojām atrodamies sabiedrībā, kurā nav cilvēka ekspluatācijas. Tā bija *tikai pirmā fāze privātipašuma attīstībā*, pāreja no pirmatnējā komunisma uz ražošanas līdzekļu privātipašumu, saglabājot pirmatnējā komunisma zināmas paliekas.

Šī sīkā zemes privātipašuma sistēma sevi brīnišķīgi apliecināja kā seno laiku labākie gadi līdz tam laikam, kad pārsvaru, ipaši Romā, visumā guva vergturu zemkopība un Centrālajā Eiropā, kā arī zināmā mērā Krievijā — dzimtbūšana. Atsevišķas ģimenes izdalīšanās ar saviem lopiem un vergiem, ja tādi bija, lika *pamatus jaunām sabiedriskām attiecībām*. Kā jauns ražošanas veids uz neskartas, nenoplicinātas augsnes tas bija grandiozs

* Romiešu tiesības pazīst gada (annuum) un divu gadu (bienium) lietojumu. Pēdējais veids ilgu laiku kalpoja par parastu zemes fietojuma ligumu. Franku perioda Saliešu likums¹³⁸ pazina lietojuma aizsardzību tikai vienas ražas laikā.

** «Politika», 1. grāmata, 4. nodaļa. *Red.*

*** T. i., gints iekārtas paliekas. *Red.*

**** Markss K. Kapitāls, 3. sēj. R., 1975, 703. lpp. *Red.*

tehnisks progress, un visas hronikas mums stāsta par tā laikmeta zemnieka labklājību, par tā pārpalikumiem, uzkrājumiem un «jautro dzīvi».

Pirmoreiz parādījās virsprodukta ievērojami daudzumi, bet pēc tam arī pretendents uz visu šo virsdarbu. Parādījās feodālis. Vai tas bija savas kopienas bruņots karavīrs, tās vadonis ar karadraudzi, vai svešs iekarotājs ar svešu karadraudzi, vai valdnieka iecelts kungs, vai, beidzot, priesteru šķira, baznīca utt. (visi šie feodāļa izaugšanas veidi noris paralēli), bet tas bija *spēks, vara*, kas sagrāba savā valdījumā zemi (senatnē valdit nozīmēja vākt meslus, pavalstnieks ir cilvēks, kas maksā meslus; salīdzini datus, ko min M. Pokrovskis savos darbos «Krievijas vēsture» un «Krievijas kultūras vēsture»). Feodālis sagrāba zemnieku sabiedrisko zemi, pareizāk, zeme pagaidām vēl bija viņa un zemnieku kopīgā valdījumā, bet viņš neko neizmainīja *pašā* zemes apstrādāšanas *veidā*. Vispār kā senajā Romā, tā arī Eiropā liels zemes īpašnieks parasti sākumā ne personīgi, ne izmantojot strādniekus ar zemkopību nenodarbojas, bet zemi tikai pārvalda, saņem meslus, tas ir, visu virsproduktu vai tā noteiktu daļu (piemēram, desmito daļu). Sākumā ražošanas attiecības palika iepriekšējās, pārmainījās un turklāt ar spēku tika pārmainīts tikai produkta daļas *piesavināšanās veids*. Ar laiku iznīka dzimta (ģints), klans, tas ir, to sabiedriskās funkcijas, kā arī sabiedriskais īpašums uz ganībām un mežiem. Aizgāja bojā pirmatnējā komunisma paliekas un reizē zemnieka labklājības jebkura iespēja, jo nebija kur ganīt lopus un visus produktu pārpalikumus vajadzēja atdot feodālim. Zemnieku *galigi piestiprināja pie zemes* un, lai viņš neaizbēgtu, to pierakstīja. Pat tas, kas vēl saglabāja savu brīvību, tika ekonomiski piespiests «labprātīgi» pierakstīties. *Gimene, saime palika* kā zemākā ekonomiskā šūniņa. Par šīs ģimenes virsprodukta pirmo piesavināšanās veidu kļuva *naturālā zemes rente*. «Tikai forma, kādā šīs virsdarbs tiek izspiests no tiešā ražotāja, no strādnieka, atšķir sabiedrības ekonomiskās formācijas, piemēram, uz verdzību dibināto sabiedrību no algotā darba sabiedrības.»*

Jaunās «sabiedriskās attiecības» pakāpeniski tuvinājās dzimtbūšanas stāvoklim. Feodālis, būdams ieinteresēts

* *Markss K. Kapitāls*, 1. sēj., 188. lpp. *Red.*

meslu palielināšanā (meslu lielums parasti bija neno- teikts), stingri aizliedza saviem zemniekiem medīt, zvejot, brūvēt alu utt., padarot gan medības, gan zveju, gan alus brūvēšanu *par savu privileģiju*. Mēs zinām, ka lielipā- šums senajā Romā drīz kļuva par vergu īpašnieku lati- fundijām, bet viduslaiku Eiropā — par dzimtbūšanas saimniecībām. Ko tas nozīmē? Tikai to, ka cilvēka ekspluatācija atstāja visai sliktu iespāidu uz saimniecību. Visas ziņas liecina, ka zemniecība kļuva nabadzīgāka un rīkoja sacelšanos. Arvien lielākā un lielākā mērā notiekošā ko- pējo ganību un mežu atņemšana apgrūtināja zemniekiem lopkopību un iespēju apmēslot zemi, kas beigu beigās tika noplicināta. Tanī pašā laikā zemnieku sacelšanās pieņēma nepārtrauktu raksturu vai, kā rakstīja mērenais vācu re- formācijas vēsturnieks Becolds: «Zemniecība sastāvēja pastāvīgā sabiedriskā (lasi: pilsoņu — [P. S.]) kara stā- voklī.» Vairākus gadsimtus ilgstošā lielā zemnieku revo- lūcija (zemnieku kari no XIV līdz XVI gadu simtenim) visur, izņemot tikai Zviedriju (kur uzvarēja zemniecība), beidzās ar bruņnieku un muižniecības uzvaru. Tā nostip- rinājās absolūtās dzimtbūtnieciskās attiecības.

Taču pats ekspluatācijas veids arī pēc tam maz mainī- jās: parādījās tikai jauns faktors — pārvaldnieks (Meier, villacus, bailiff), kas parasti nāca no dzimtcilvēkiem vai vergiem. Pats ražotājs kļuva par lietu, par zemes vien- kāršu piederumu. Tāda bija *cilvēka paverdzināšanas tra- gēdija*. Likās, ka pavisam sen pirmatnējā komunisma iekārtā viņš bija paveicis savu pirmo diferenciāciju — izdalīšanos no dabas.* Viņa «grēkā krišāna» privātīpa- šumā uz zemi novēda pie tā, ka cilvēks izrādījās *zemes varā* un tikai *daļa no cilvēces* palika *brīvu cilvēku* — val- došās zemes īpašnieku šķiras lomā. Izveidojās trejādas sabiedriskās attiecības: ražošanas attiecības starp zem- niekiem; piesavināšanās un varas attiecības starp zemnie- kiem un īpašniekiem; attiecības starp pašiem īpašniekiem.

Šī bija tikai *pārejas stadija*. Verga un dzimtzemnieka darbs pats par sevi bija mazražīgs, un mēs turklāt jau redzējām, ka zemnieks, zaudējis ganības un mežu, vispār

* «Dzīvnieku un cilvēku radišanā pats ievērojamākais ir individu (des Einzelnen) izdalīšanās (diferenciācija) no sakariem ar nedzīvo materiālo Visumu (Universum) aktīvā individuā.» (Ratzenhofer. Die soziologische Erkenntnis, 1898.)

nevarēja nodarboties ar lopkopību, bet viņa lopi vēl pie-devām bija pārgājuši feodāļa rokās (daži vārdu «feodālis» atvasina no vārda fin — lopi, tāpat kā bajārs* — lopu īpašnieks), kas sagrāba zemnieka lopus un ganības. Tā izveidojās vairāk vai mazāk liela lopkopība kā lielražošanas pirmā forma, bet kopā ar to arī jauna rentes forma — *klausas, atstrādes rente*. Dzimtzemnieki virsdarbu veica uz «feodāļa», «bajāra» (lopu īpašnieka) zemes, bet «nepieciešamo» darbu — savā saimniecībā. Pārmērīga, laupīšanas ekspluatācija noveda pie nepārtraūktiem nemieriem un *revolūcijām*.

Ar to noslēdzās *piesavināšanās veida* otrā attīstības fāze — *feodālais zemes īpašums kā visas feodālās sabiedribas pamats*.

Reizē ar šo procesu notiek vispirms naturālā produkta pārpalikumu apmaiņas process, pēc tam dāļēja naudas un beidzot naudas un preču maiņa kā vispārēja parādība. Šī maiņa, naudas un drīz arī tirdzniecības kapitāla parādīšanās grauj gan zemnieku saimniecības, gan feodālisma pamatus. Pavisam jaunu ietekmi iegūst pilsētas, notiek lielā sabiedriskā darba dalīšana starp laukiem un pilsētu. Uz pilsētu no laukiem pāriet visa apstrādājošā rūpniecība, pilsētā iegūst brīvību izbēgušie zemnieki, kurus [tur] atkal sasaista cunfetes, gildes un pēc tam manufaktūras, kas atgādina dzimtbūšanas nebrīvi. Tikai naudas saimniecības attīstība neapstājas, un mēs pārdzīvojam vēsturē lielākos satricinājumus, kas pazīstami ar buržuāzisko revolūciju nosaukumu.

Šo pārmaiņu rezultātā mēs gūstam *jaunu*, tā saukto *buržuāzisko sabiedribu*. Šajā sabiedrībā visas attiecības balstās uz zemes un citu ražošanas līdzekļu brīva īpašnieka brīvu līgumu ar personīgi atrīvotu ražotāju, bēt arī «atbrīvotu» no zemes un visiem ražošanas līdzekļiem, ar strādnieku kā *algotu strādnieku*. Feodālais īpašums pārvēršas *kapitālistiskā īpašumā*, atstrādes un naturālā rente — naudas rentē. Kapitāla īpašnieks saņem peļņu, tas ir, virsprodukta, par cik to neatņem zemes īpašnieks. Visa milzīgā strādnieku, ražotāju masa apmierinās, tāpat kā agrāk, ar nepieciešamā darba produktu, tikai šoreiz — *naudas formā*. Strādnieks kļūst par *algotu strādnieku*. Šī

* «Govju kūts» (folverks, Meierei) ir muižas īpašnieka vienīgais regulārais ražošanas veids.» (Lamprecht. Deutsche Geschichte, II.)

sistēma atnesa strādniekam ne jau brīvību. Radās jauna brīva šķira — kapitālisti, bet strādnieks atkal nokļuva zem *ražošanas rīka varas* [visupirms] manufaktūrā, bet pēc tam — mašīnas varā fabrikā. Ja agrāk viņš «piederēja» zemei un tās īpašniekam, tad tagad viņš kļuva par fabrikas un personificētā kapitāla, kapitālistu šķiras «pavalstnieku».

Tā ir trešā un pēdējā privātīpašuma, kapitālistiskā īpašuma — un ne tikai uz zemi, bet uz visiem ražošanas līdzekļiem — attīstības pēdējā fāze.

Vispirms mēs atzīmējam, ka *pirmajā un otrajā privātīpašuma attīstības fāzē* acīmredzot pārsvarā ir ražošanas attiecības un, tā sakot, vielu dabiskās maiņas attiecības. Sis jautājums ārkārtīgi sarežģījas trešajā fāzē, kad *preču maiņa* kļūst par vielu sabiedriskās maiņas vienīgo formu un kad preču tirgū valda prece, «*kuras* vienīgā kvalitāte ir tās daudzums», tas ir, nauda (Zimmels). Darba attiecībās ilūzija valdīja pār faktu. Ilūzijas pārsvara pār faktiem pirmās pazīmes parādījās jau dzimtbūšanas laikmetā. Roma, kā zināms, gāja bojā vergu darba, tas ir, atklātas un neapslēptas nežēlīgas ekspluatācijas dēļ, bet dzimtbūšanas atkarībā pastāvēja fikcija, ilūzija, kas pamatojās uz dzimtzemnieka patstāvības tradīcijām, uz tā nesaraujamo saiti ar «*savu* zemi.* Kad minētās saites pārtrūka, kļāt bija jauna ekspluatācijas forma, vēl viltīgāk izdomāta.

«Dzīve kļūst sarežģītāka» — tāds visumā ir kapitālisma laikmeta raksturojums. Sādai sarežģītai dzīvei jānoved pie buržuāziskās revolūcijas; tāda bija pirmo marksistu rindās nokļuvošo tīri buržuāzisko ideologu (piemēram, Strūves), tā sauc[amā] legālā marksisma, [uzskatu] kvintesence. Legālie marksisti lielāko lomu piešķira tieši juridiskajai un politiskajai virsbūvei, kas pēc viņu toreizejā uzskata nespēja piemēroties arvien sarežģītākai dzīvei; tagad gan viņi jau sen no tā[da uzskata] atteikušies. Nav apstrīdams fakts, ka visa šī banku un citu komerciālo institūtu sistēma, to juridiskā un politiskā struktūra (tirdzniecības, vekselu un visādi citi šādi ieradumi, diplomātiskās, kon-sulārās un citas attiecības) patiesībā veido uzaugumu uz cilvēku pašām dabiskākajām un vienkāršākajām attiecībām un tās pilnīgi aizēno.

* Dzimtzemniekam bija izteiciens «*Mēs esam jūsu, bet zeme ir mūsu*».

Oktobra revolūcija ienes lielas pārmaiņas šajās attiecībās. Tā, piemērojot savu reālo spēku, vispirms salauž buržuāzijas varu un tās *piesavināšanās veidu*, atceļot ražošanas līdzekļu vai, pareizāk, svešas ražošanas [līdzekļu] privātīpašumu. Ja arī šis ārdošais darbs ir ilgstošs process, tad jaunās ražošanas izveidošanas process, pie tam vēl kara posta apstākļos, ir vēl ilgstošāks darbs. Mēs atrodamies pārejas periodā, kurā mums, ievērojot esošo sociālo materiālu, vajag apzināti piemērot izzinātos vai vēl izzināmos kapitālistiskās sabiedrības attīstības likumus, lai pārveidotu mūsu sabiedriskās attiecības. Šim darbam jānoved pie pirmatnējā komunisma un privātīpašuma visas tālākās attīstības sintēzes zinātniskā komunisma laikmetā.¹³⁹ Dabiski, ka šis pārejas periods arī ir šķiras kundzības laikmets, tikai šoreiz līdz šim apspiestās vairākuma šķiras kundzības laikmets. Tas visas attiecības noliek savās vietās, šīs attiecības kļūst visiem saprotamas un redzamas. Tas* iepriekšējā māksligā sarežģījuma vietā liek *dabisku vienkāršojumu*. Tā kā tam ir sava valsts forma, padomju iekārta, tam ir arī sava specifiska sabiedriskā iekārta un vienlīdz savas *proletāriskās padomju tiesības*.

Krievijā šo parādību būtība ir visai sarežģīta, jo tur iedzīvotāju lielākais vairums vēl nebija piederīgs tīri buržuāziskai sabiedrībai, proletāriešiem un kapitālistiem, bet zemniecībai, kas tikai vāji iesaistīta kapitāla atkarībā.^{**} Pašreiz mēs speram pat soli atpakaļ vai, pareizāk, labojam mūsu līniju, kas izvirzījusies pārāk tālu uz priekšu nepārtrauktas ārējās frontes apstākļos. Ja mēs tādējādi sakarā ar ražošanas līdzekļu privātīpašuma atcelšanu visā pilnībā nebūt neesam noorganizējuši jauno ražošanu, tad vēl lielākā mērā mēs atpaliekam kārtības ieviešanā sabiedriskotajās ražošanas attiecībās. Faktiski mēs no jauna pieļaujam, pareizāk — legalizējam privāto preču apmaiņu, un sakarā ar to mums vēl ilgu laiku būs jārēķinās ar

* T. i., pārejas periods. *Red.*

** K. Markss «Kapitāla» trešajā sējumā kapitālismu zemkopībā nosauc par zemes atkarību no kapitāla. [Sk. Markss K. Kapitāls, 3. sēj., 540. u. c. lpp. *Red.*] Pēc kapitāla nacionalizācijas šī atkarība [te faktiski domāta atkarība no rūpniecības — *Red.*] ne tikai turpinās, bet vēl paplašinās (vienlaikus arī kļūstot vienkāršāka) sakarā ar zemnieka iesaistīšanu strādnieku un zemnieku valsts kopējā saimnieciskā plānā.

gaidāmo *dzives sarežģīšanos* ne tikai iekšējās, bet arī ārējās attiecībās. Mūsu uzdevums ir izvairīties no mākslīgiem, mūsu sabiedrībā nevajadzīgiem veidojumiem, jo mūsu spēkam jābūt patiesīgumā un atklātībā, bet ne buržuāziskai sabiedrībai piemītošajā liekulībā un nepatiesīgumā. Mēs esam uzvarējuši zemes īpašnieku un lielburžuāzijas šķiru, mūsu uzdevums ir nelaist ne vienu, ne otru nekādā jaunā veidā pie varas.

Tāda ir *ražošanas lidzekļu privātipašuma*, proti, tā atcelšanas vai, pareizāk sakot, pakāpeniskas *izskaušanas* pēdējā fāze. Tās ilgums ir atkarīgs no kapitālisma attīstības pakāpes un atgriezeniski proporcionāls šīs attīstības līmenim. Šajā izklāstā mēs redzam to sabiedrisko attiecību, kas mūsu izpratnē ir tiesību saturs, visai konkrētu saturu, kas vēsturiski mainās. Neko tamlīdzigu mums nedod buržuāziskā zinātne ar savām abstrakcijām un vispārinājumiem. Pat tāds šauri buržuāzisks zinātnieks kā Vunts noraida šo zinātni, kas «matemātiskos aplos apvieno visas bez izņēmuma cilvēku attiecības neatkarīgi no tā, vai tās izsauc ražošana, patēriņšana vai vienkārši kāršu spēle utt.». «Zimmels nonāk pie tukšām (reine) shēmām, kas nedod ne noteikta rezultāta definīciju, ne kaut kādus secinājumus par īstenību, viņa secinājumi ir tiešā pretstatā geometrijai, uz ko viņš atsaucas salīdzināšanas dēļ» (Wundt. Die Gesellschaft, I, 37).

Mēs uzskatījām par svarīgu dot sabiedrības un sabiedrisko attiecību definīciju, kas noderētu mūsu tiesību definīcijai, un parādīt šo sabiedrisko attiecību vēsturiski nosacīto konkrēto saturu. Tālāk runa būs par to, kā šīs sabiedriskās attiecības tiek izteiktas juridisko attiecību formā un vēlāk pieņem juridisko institūtu formu. Pašreiz es tikai uzsveru, ka primāras vienmēr ir ražošanas un maiņas attiecības; *piesavināšanās attiecības*, tas ir, juridiskas vai tiesiskas, vienlīdz arī tikumiskas, kuras pašreiz neapskatām, ir vienmēr atvasinātās attiecības, kas tomēr netraucē tām zināmos apstākļos, zināmās vēsturiskās fāzēs būt dominējošā lomā.

Buržuāziskam juristam tādi spriedumi nav saprotami, jo viņš visur redz tikai visāda veida fetišus un abstraktus vispārinājumus. Kad viņš runā par juridisku institūtu, viņš sapņo par mūžīgu, nemainīgu parādību tipu, bet mēs arī juridiskā institūtā saskatām tikai sociālo attiecību formas vēsturiski mainīgu tipu.

3. ŠĶIRISKĀ INTERESE UN TIESIBAS

Par sabiedrisko attiecību sistēmas, kuru apzīmē jēdziens «tiesības», pamatpazīmi mēs uzskatām tās atbilstību valdošās šķiras interesei, kas ir pamatā šīs šķiras organizētās varas [realizētajai] aizsardzībai. Ikdienā ar vārdu «interese» mēs saprotam «atsevišķas personas vai personu kopuma labumu vai izdevīgumu pretstatā citu personu izdevīgumam vai labumam» vai arī kāda līdzdalības daļu kaut kādā lietā. Taču rodas jautājums: kā mēs saprotam vārdus «šķirkā interese»? Ko nozīmē vārds «šķira»?

Vēstures izpratnes pamatā Markss lika no šķiru pretrunām radušos šķiru cīņu. Savā vēstulē Veidemeijeram Markss rakstīja: «Kas uz mani attiecas, tad man nepieder ne tas nopelns, ka es būtu atklājis šķiru pastāvēšanu tagadējā sabiedrībā, ne arī tas nopelns, ka es būtu atklājis šo šķiru savstarpējo cīņu. Buržuāziskie vēsturnieki jau sen pirms manis ir attēlojuši šās šķiru cīņas vēsturisko attīstību un buržuāziskie ekonomisti — šķiru ekonomisko anatomiiju. Tas, ko es esmu izdarījis jaunu, ir pierādijums sekojošam: 1) ka šķiru pastāvēšana ir saistīta tikai ar *noteiktām ražošanas attīstības vēsturiskām fāzēm*, 2) ka šķiru cīņa nepieciešami novēd pie *proletariāta diktatūras*, 3) ka šī diktatūra pati ir tikai pāreja uz *visu šķiru iznīcināšanu* un uz *sabiedrību bez šķirām...*»*.*. Citiem vārdiem runājot, K. Markss pirmo reizi radīja *revolucionāro socioloģiju*, zinātni par sociālo revolūciju, tāpēc Engelss, pēc viņa Bēbelis un arī citi sociāldemokrāti runāja par «zinātnisko sociālismu».

Tajā pašā vēstulē Veidemeijeram Markss rakstīja: «Pie tiek, piemēram, atvērt Rikārdo galveno darbu, lai jau pirmajā lappusē atrastu šādus vārdus, ar kuriem viņš sāk savu priekšvārdu:

«Zemes produkts, viss, ko iegūst tās virspusē, kopā liejotot darbu, mašīnas un kapitālu, sadalās starp *trijām* sabiedrības *šķirām*, proti — starp zemes īpašnieku, tā kapitāla īpašnieku, kas nepieciešams zemes apstrādāšanai,

* Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 567.—568. lpp.
Red.

** Kunovs un visa vācu sociāldemokrātija tieši cenšas izskaust no Marksā mācības šo šķiru cīņas revolucionāro pusī, kaut gan tanī pašā laikā pretendē uz uzticību Marksā uzskatiem.

un strādniekiem, ar kuru darbu zeme tiek apstrādāta.»* Šī jēdzierīa sīku analīzi pats Markss bija nodomājis dot savu darba «Kapitāls» beigās, bet šis darbs** palika nepabeigts. «Kas izveido šķīru,» jautā Markss un atbild, «... atbilde radīsies pati no sevis, ja atbildēsim uz citu jautājumu: kāda apstākļa rezultātā algotie strādnieki, kapitālisti un zemes īpašnieki izveido trīs lielas sabiedriskas šķiras?

Pirmajā mirklī var likties, ka tā ir ienākumu un ienākumu avotu identitāte. Te mums ir trīs lielas sabiedriskas grupas, kuru komponenti — tās veidojošie individuī — dzīvo attiecīgi no darba algas, peļņas un zemes rentes, izmantojot savu darbaspēku, savu kapitālu un savu zemesīpašumu.

Bet no šī viedokļa ārsti un ierēdņi, piemēram, izveidotu diivas šķiras, jo viņi pieder pie divām dažādām sabiedriskām grupām, pie tam katrais grupas locekļi saņem savus ienākumus no viena un tā paša avota. Tas pats būtu pareizi arī attiecībā uz interešu un stāvokļu bezgalīgo sadrumstalotību, ko sabiedriskā darba dalīšana rada strādnieku vidū, tāpat kā arī kapitālistu un zemes īpašnieku vidū, — pēdējie sadalās, piemēram, vīna dārzu, aramzemes, mežu, kalnraktuvju, zvejas vietu īpašniekos.*** (Te «Kapitāla» trešā sējuma manuskrīpts pārtrūkst.)

Jautājumā par šķīru nozīmi un attīstību un to savstarpējo cīņu skaidri saskatāmi divi virzieni: revolucionārais, kura radītāji un pārstāvji ir Markss un Engelss, un kontrrevolucionārais, kas sociālās revolūcijas un proletariāta diktatūras vietā sludina visvisāda veida šķīru pretrunu *samierināšanu*, sākot no tīri buržuāziskiem pārstāvjiem līdz jaunākā tipa sociālnodevējiem, kuri vārdos ir par šķīru cīņu, bet praktiski meklē samierināšanos, koalīciju utt. ar buržuāzisko demokrātiju.

Vēl amerikāņu zinātnieks Kerijs (Carey) strīdā ar Rikārdo**** mēģināja pierādīt, ka «šķiras ekonomiskiem apstākļiem — rentei (zemesīpašumam), peļņai (kapitālam) un darba algai (algotam darbam) no cīņas un antagonisma apstākļiem jākļūst par apvienošanas (asociācijas)

* Markss K., Engelss F. Vēstuļu izlase, 56. lpp. Red.

** T. i., «Kapitāla» 3. grāmata (sējums). Red.

*** Markss K. Kapitāls, 3. sēj., 769.—770. lpp. Red.

**** Darbā «Par darba algas līmeni». Red.

un saskaņas (Harmonie) noteikumiem». Šis virziens pēc 1848. gada revolūcijas aptvēra itin visu buržuāziju, bet no 1914. gada un pēc 1917. gada [Oktobra] revolūcijas — visas pasaules gandrīz visus sociāldemokrātijas vadoņus. 1917. un 1914. gada notikumi atsedza tikai to, kas sociāldemokrātijā brieda līdz tam, ar ko slimoja gandrīz visa sociālistiskā literatūra, proti, ar *revolucionārismu vārdos, bet pilnigu iekšēju oportūnismu darbos.*

Līdz 1848. gada revolūcijai arī buržuāziskie zinātnieki, kritizējot pastāvošo sabiedrību, dažreiz sprieda prātīgi un bieži pat pareizi. Kā piemēru es minu tikai vienu lielu juristu Lorenцу fon Steinu, kura pirmais darbs «Sociālisms un komunisms» iznāca 1842. gadā. Viņš pareizi saprot, kāda nozīme buržuāziskajā sabiedrībā ir *privāt-īpašuma* nodrošināšanai. «Atkarībā no īpašuma robežām un veida tiek izšķirtas divas kategorijas: sabiedriskā šķira un sabiedriskā forma («sabiedriskā kārtība»). Šķiru izveidošanās ir process, kurā ar īpašuma valdījuma (des Besitzes) palīdzību notiek garīgo tiesību, labumu un funkciju sadalīšana starp atsevišķiem sabiedrības locekļiem.» Atkarībā no īpašuma lieluma Steins dala visu sabiedrību trīs šķirās: augstākā, vidējā un zemākā (nemantīgā). Starp šīm šķirām notiek nepārtraukta cīņa par sava īpašuma palielināšanu, katra valdošā sabiedriskā šķira censīas pakļaut sev valsts varu, pie kā tiecas arī nemantīgā šķira sociālās revolūcijas celā. Turpinājumā pie privāt-īpašuma labumiem pielikdams klāt vēl arī garīgos labumus (garīgo attīstību), Steins dod sekojošu šķiras definīciju: «Kad šīs šķiras, ko nosakām pēc ekonomiskām pazīmēm, *nonāk līdz* sava kopējā stāvokļa apzināšanai, tad iegūstam *vispārēju šķiras jēdzienu*» kā «personu kopumu, kas sava vienādā ekonomiskā stāvokļa dēļ ieņem vienādu sabiedrisko stāvokli». Vēlāk uzrakstītajos darbos Steins arvien vairāk pauž uzskatu, ka «atrisinājums meklējams šo šķirisko interešu saskaņā, kurā izšķirošā nozīme (das Zünglein an der Waage) pieder vidējai šķirai» (jeb, kā tagad saka, — «dēmokrātijai»*).

Nekavēsimies vairāk pie buržuāzisko zinātnieku izteikumiem par šķirām, bet tieši pievērsīsimies Kautska mēģinājumam papildināt Marksā pārtraukto darbu par šķirām. Kautskis žurnāla «Neue Zeit» 1902. gada 31. nu-

* Domāta buržuāziskā demokrātija. *Red.*

murā rakstīja: «Ienākuma avota kopība rada ne tikai atsevišķas šķiras, bet ienākuma avotā meklējama [arī] *interesu kopība* un pretstata kopība pret citām šķirām, *kuras katra censās samazināt cita citas ienākumus*, lai bagātinātu (reichlicher fliessen lassen) sava ienākuma avotu.» Kautskis tāpat atzīst, ka šāda interešu pretruna pastāv arī starp šo šķiru atsevišķām grupām, piemēram, starp rūpniecības, tirdzniecības utt.

Nemaz nerunājot par šīs definīcijas neizteiksmīgo formulējumu, tagad mums ir skaidra arī šī šķiras apzīmējuma apslēptā jēga, ko pašreiz Kautskis skaidri atklājis. Ja izskatīsim visu, ko Markss uzrakstījis par šķiru cīņu, kuru viņš, starp citu, «Kapitāla» 1. sējumā* pat *pielidzina* pilsoņu karam, tad katrs pateiks, ka Markss, bez šaubām, nevarēja ierobežot šķiru pretrunu būtību ar vienas šķiras cēšanos iegūt uz citas rēķina ienākumus, jo viņš šo būtību redzēja *pašā naidīgās šķiras likvidēšanā*; Markss, protams, nevarēja ierobežot šķiru pretrunas ar naidīgās šķiras ienākumu avota samazināšanu, jo viņš domāja par tā pilnīgu atcelšanu.

Vai varam iedomāties vēl uzskatāmāku piemēru kā to, ko tagad sniedz visas pasaules kapitālistu šķiras cīņa par *darba algas samazināšanu* sakarā ar masu patēriņa priekšmetu cenu pazemināšanu, ko kapitālistu šķira censās panākt ar tās pašas *darba algas samazināšanas palīdzību*? Tā ir kapitālistu šķiras mierīgā jeb legālā šķiru cīņa par ienākuma sadalīšanu un lielumu, šajā cīņā tā *izsviež uz ielas miljonu bezdarbnieku*, nolemjot tos drošai bojāejai, jo kapitālistu šķiriskās tiesības to *atļauj*. Līdz šim strādnieki atbild ar streiku, kas ir sava veida *badošanās*, bet kas šajā reizē bezspēcīgs. Par vienīgo pareizo cīņas paņemīnu *strādnieku šķiras* rokās paliek radikālā, tas ir, *revolucionārā šķiru cīņa*, citiem vārdiem sakot, pilsoņu karš.** Revolucionārā cīņa pašreiz ir nelegāla vai labākajā gadījumā puslegāla, bet to par likumīgu padarīs revolūcijas uzvara. Tādā veidā revolūcija pašreiz kritizē Kautska doto šķiras jēdziena oportūnistisko definīciju.

Jau 1906. gadā Finns-Jenotajelevskis savā rakstā «Šķira

* Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 251. lpp. Red.

** Ja pašreiz dažādi sociālnodevēji sludina dziļu atšķirību starp šķiru cīņu un pilsoņu karu, tad viņi ne tikai nezina Marksā mācību, bet arī negrib to zināt, viņi kalpo kapitālistu šķiras interesēm.

un partija»* energiski uzstājās pret minēto definīciju, norādot, ka pati piesavināšanās ir atkarīga no šķiru un to interešu pastāvēšanas, bet ne otrādi. Viņš uzsvēra, ka, pēc Marksā domām, interešu antagonismu, pretrunas rada ražošanas, bet ne sadales apstākļi. Viņš savā uzskata apstiprināšanai min vairākus Marksā citātus («Kapitāla» 3. sējuma otrā daļa, «Virsvērtības teorijas», «Luija Bona-partā astoņpadsmitais brīmērs»), no kā secina, ka, pēc Marksā, materiālās ražošanas noteikta forma (tas ir, cilvēku dzīves, eksistēšanas materiālo līdzekļu sabiedriskā ražošana) nosaka sabiedrības zināmu sašķelšanos. Ražošanas elementu sadale nosaka produktu sadalīšanu, bet šīs ražošanas elementu sadalīšanas attiecības, gluži otrādi, «ir pamats īpašām sabiedriskām funkcijām, kas pašas ražošanas attiecības robežās jāveic noteiktām ražošanas aģentiem pretstatā tiešajiem ražotājiem. Tās piešķir pašiem ražošanas nosacījumiem un to pārstāvjiem specifiski sabiedrisku kvalitāti. Tās nosaka visu ražošanas raksturu un visu tās kustību.»**

Arī zemes rente nav sadales vienkārša forma, kā tas varētu likties sakarā ar to, ka zemes īpašnieks neveic nekādu vai vismaz nekādu normālu funkciju ražošanas procesā. Zemes īpašniekam ne tikai tāpēc ir nozīme kapitālistiskās ražošanas procesā, ka viņš ietekmē kapitālu, ne tikai tāpēc, ka lielīpašums ir kapitālistiskās ražošanas priekšnoteikums un nosacījums, bet arī tāpēc, ka personificē vienu no pašiem svarīgākajiem ražošanas nosacījumiem. Darba sabiedriskajiem ražotājspēkiem šajā gadījumā ir īpaša attīstības forma: kā patstāvīgi kapitāla spēki tie stāv pretī strādniekiem un «tāpēc ir tiešā pretrunā ar viņa paša — strādnieka attīstību»***. Sabiedrisko šķiru pastāvēšanu un tātad konfliktus starp tām «nosaka to ekonomiskā stāvokļa attīstības pakāpe, ražošanas raksturs un veids un to noteiktā maiņa»****.

No visa tā Finns-Jenotajevskis secina: «Tātad šķiras nosaka ražošanas elementu sadali: šķiru antagonisms, interešu pretrunas izriet no ražošanas, bet ne no *sadales apstākļiem*. Kas padara strādniekus, kapitālistus un ze-

* «Образование», 1906, decembris, Nr. 12, 10.—39. lpp.

** *Markss K. Kapitāls*, 3. sēj., 765. lpp. *Red.*

*** *Turpat*, 766. lpp. *Red.*

**** *Markss K., Engelss F. Darbu izlase* 3 sēj., 1. sēj., 427. lpp. *Red.*

mes īpašniekus par trim sabiedriskām šķirām? *To loma, to attiecības ražošanas procesā.*»

Tā tas ir, taču šajā definīcijā vēl nepietiekami uzsvērts Marks *dialektiskais, revolucionārais* uzskats, uz ko viņš pats norāda iepriekš citētajā vēstulē un kas krit acīs jau pašos pirmajos viņa darbos. Jau 1847. gadā polemikā ar Heincenu (sk. Nachlass, 2. sēj., 467. lpp. utt.) viņš rakstīja, ka Heincena kungs noliedz šķiru. «*Loti iespējams*», ka atsevišķi indivīdi ne «vienmēr ir atkarīgi no šķiras, pie kuras tie pieder», bet tas nekad nav iespējams attiecībā pret veselām šķirām, «*kuru pastāvēšanu nosaka no to gribas neatkarīgi ekonomiski apstākļi un kuras šo apstākļu dēļ atrodas asā antagonismā viena pret otru.*»*

«Tā kā *privātipašums*, piemēram, ir ne vienkārša attiecība un pavisam ne abstrakts jēdziens vai princips, bet tas ir visu *buržuāzisko* ražošanas attiecību kopums, — runa ir ne par pakļauto, bojā gājušo, bet tieši par pastāvošo buržuāzisko privātipašumu, — tā kā visas šīs buržuāziskās ražošanas attiecības ir šķiru attiecības, ... tad šo attiecību izmaiņa vai vispār likvidēšana var notikt, bez šaubām, tikai pašu šķiru un to savstarpējo attiecību izmaiņas rezultātā. Šķiru attiecību izmaiņa ir vēsturiska maiņa, visas sabiedriskās darbības produkts, vārdu sakot, nōteiktas «vēsturiskas virzības» produkts.»**

«Proletariāts un bagātība ir pretstati. Kā tādi tie veido vienu veselu. Tos abus radījusi privātipašuma pasaule...»

Privātipašumam kā privātipašumam, kā bagātībai jā-saglabā *sava paša eksistence*, līdz ar to *sava pretstata* — proletariāta eksistence. Tā ir antagonisma *pozitīvā* puse, ko sevī apmierina pats privātipašums.

Pretēji tam proletariāts spiepts sevi likvidēt un līdz ar to arī noteicošo pretstatu — privātipašumu, kas to padara par proletariātu. Tā ir antagonisma *negatīvā* puse...

Panācis savu, proletariāts nekādā ziņā nekļūst par sabiedrības absolūto pusi, jo tas panāk uzvaru, likvidējot pats sevi un savu pretstatu.»*** Šo Marks domu papildina viņa vārdi «*Filozofijas nabadzībā*»: «*Strādnieku šķiras atbrīvošanās nosacījums ir visu šķiru likvidēšana, tāpat*

* Marks K., Энгельс Ф. Соч., т. 4, с. 310, 311. Red.

** Turpat, 318. lpp. Red.

*** Turpat, 2. sēj., 38.—39. lpp. Red.

kā trešās kārtas — buržuāzijas atbrīvošanās nosacījums bija visu kārtu likvidēšana.»*

Tātad Markss kapitālistu šķiras cīņu pret zemes īpašnieku šķiru, t. i., feodālo kārtu, uzskata par cīņu uz dzīvību un nāvi. Rūpnieciskajam kapitālam (tajā skaitā arī kapitālistam rentniekam) «zemes īpašuma atcelšana ir Anglijas rūpnieciskai buržuāzijai svarīgākais jautājums par īpašumu, un tās cīņai pret labības likumiem¹⁴⁰ bija tieši šāda jēga»**. Šī cīņa beidzās ar kompromisu,*** jo sākās jauna cīņa starp kapitālistu šķiru un proletariātu. Jaunā cīņa atkal kļūst par cīņu ne uz dzīvību, bet uz nāvi, tās raksturs kļūst vēl asāks, jo tā patiesi ir «pēdējā, izšķirošā kauja».

Tādā buržuāziskās sabiedrības attīstības gaitas izpratnē visu sabiedrību labāk nosaukt par permanenta (nepārtraukta) pilsoņu kara sabiedrību. Šādu ainu K. Markss visu laiku rāda arī savā ļoti objektīvajā darbā «Kapitāls», kad viņš cīņu par desmit stundu darba dienu nosauc par pilsoņu karu, bet uzņēmēju šķiras masveida nepakļaušanos likumam — par atklātu sacelšanos.**** Skaidrs, ka šajā gadījumā jautājuma būtība meklējama katras šķiras lomas nosiprināšanā ražošanā, tas ir, *pašā piesavināšanās veidā*, citiem vārdiem — *privātīpašumā*, jo cīņa noris *nevis par šī īpašuma kā piesavināšanās veida vai tā apmēru mainīšanu, bet gan par īpašuma atcelšanu.****** «Būt vai nebūt.»

V. I. Ķeņins jau 1919. gadā savā darbā «Lielā ierosme» deva revolucionāra šķiras jēdziena lielisku formulējumu: «Par šķirām sauc lielas ļaužu grupas, kas atšķiras pēc to vietas vēsturiski noteiktā sabiedriskās ražošanas sistēmā,

* Markss K. Filozofijas nabadzība, 149.—150. lpp. Red.

** Markss K., Ənqelēc Փ. Соч., т. 4, с. 302. Red.

*** «Rente, kā to saprot Rikārdo, ir zemes īpašums tā buržuāziskajā veidā, t. i., tā ir feodālais īpašums, kas pakļauts buržuāziskās ražošanas nosacījumiem.» [Markss K., Ənqelēc Փ. Соч., т. 4, с. 170. Red.]

**** Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 241., 251. lpp. Red.

***** «Jautājums par īpašumu vienai vai otrai šķirai vienmēr bija — atkarībā no rūpniecības attīstības pakāpes — vitāls jautājums. XVII un XVIII gadsimtā, kad runa bija par *feodālo* īpašuma attiecību likvidēšanu, jautājums par īpašumu bija vitāls *buržuāzijas* šķirai. XIX gadsimtā, kad runa ir par *buržuāzisko* īpašuma attiecību atcelšanu, jautājums par īpašumu kļūst par *strādnieku* šķiras vitālo jautājumu.» [Markss K., Ənqelēc Փ. Соч., т. 4, с. 302. Red.]

pēc to attiecībām (kas lielāko tiesu *nostiprinātas* un noformētas likumos) pret ražošanas līdzekļiem, pēc to lomas darba sabiedriskajā organizācijā un tātad pēc to rīcībā esošās sabiedriskās bagātības daļas iegūšanas veida un apmēriem. Šķiras ir tādas laužu grupas, no kurām viena var piesavināties otras darbu, tāpēc ka to vietas noteiktā sabiedriskā saimniecības formā ir dažādas.»*

Ja mēs pēc tam runājam par šķiras interesi, tad, bez šaubām, ne par atsevišķu interešu vienkāršu summu. Nē, šī interese ir moments, kas ietekmē visu attiecīgās šķiras cīņas kopumu. Tas ir fokuss, kurā atspoguļojas šīs šķiras visa dzīves interese. Šī interese pastāv objektīvi, neatkarīgi no šķiras locekļu gribas, un šķiras intereses apziņas pakāpe ir tīri vēsturiska parādība: «Virs dažādām īpašuma formām, virs sociāliem eksistences apstākļiem paceļas vēsela dažādu un īpatnēju jūtu, ilūziju, domāšanas veidu un pasaules uzskatu virsbūve. Visa šķira rada un veido visu to uz sava materiālo apstākļu un atbilstošo sabiedrisko attiecību pamata.»**

Šī interese, kas ir apzināta vai instinktīvi izjusta, ir tik stipra, ka Jērings, kurš atklāti nepauž šķiru uzskatus, par tiesnešu tiesību interpretāciju sacījis: «Pat loģika pakļaujas interesei.» (Jhering. Geist d. röm. R., 2., 465. lpp.) Apziņa veidojas lēni; pat paši tālredzīgākie valdošās šķiras prāti tikai šausmās novēršas no saskatāmā bojāejas rēga vai meklē izeju kompromisos, bet valdošās šķiras lielākā daļa akli tīc savas kundzības mūžibai. Engelss (savā «Anti-Dīringā») ar pilnām tiesībām sakā***: «...Ja izņēmuma veidā dažreiz arī izdodas izprast kāda vēstures laikmeta sabiedrisko un politisko eksistences formu iekšējo sakaru, tad tas parasti notiek tad, kad šīs formas pusei jau savu laiku pārdzīvojušas un sāk pagrīmt.»****

Runājot par šķiras interesi, mēs tādējādi ar to saprotam kaut ko citu nekā indivīdu vai juridisko kolektīvu intereses, par kurām izsakās Jērings un citi. Labākas ilustrācī-

* *Leņins* V. I. Raksti, 29. sēj., 376. lpp. (Kursīvs P. Stučkas.)

Red.

** *Markss K.*, *Engelss F.* Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 453. lpp. Red.

*** *Engelss F.* *Anti-Dīring*, 94. lpp. Red.

**** Hēgelis sacījis, ka «filozofija vienmēr nokavē mūs pamācīt, kādai jābūt pasaulei. Kad sākas refleksija, tad tā ir pazīme, ka zināma vēsturiska forma jau ir pārdzīvojusi savu laiku.» [Cītēts G. Hēgeļa darba «Tiesību filozofija» ievads. Red.]

jas nolūkā apskatīsim īsumā privātīpašuma attīstības fāzes, ko mēs aprakstījām 2. nodaļā, katrai reizi nosakot attiecīgajā momentā valdošās šķiras svarīgāko interesi.

Romā pirmā šķiru cīņa notiek starp *patriciešiem* (valdošo cilti, vēlāk šķiru) un *plebejiem* par varu kā par līdzekli, kas nodrošinātu kopienas zemju *valdījumu* (*ager publicus*). Plebeji par savu zemi maksā nodevu, patricieši par savā monopolā sagrābto «*ager publicus*» nemaksā. *Cīņa par varu* noved pie tā, ka plebejus politiskās un civiltiesībās pielīdzina patriciešiem.

Nākamā šķiru cīņa attiecas uz tirdzniecības kapitāla cīņu pret zemniecību. «... Antīkajā pasaulē šķiru cīņa notiek galvenokārt kā cīņa starp parādnieku un kreditoru un Romā beidzas ar parādnieka plebeja bojā eju, kuru aizstāj vergs.»* Auglotāju un vispār tirdzniecības kapitāls ir vispār kapitālisma pirmsākums. Šī šķiru cīņa ir zināma pārpalikuma, tas ir, virsdarba, pirmatnējās maiņas tiešs rezultāts. To pašu mēs redzam visur līdz zemnieka pilnīgai nospiešanai dzimtbūšanas jūgā, piemēram, Krievijā, parādu kalpības veidā. Mēs redzam šķiru cīņas diezgan oriģinālus paņēmienus, kā, piemēram, *privāto parādu atcelšanu* vai *amnestiju*, ko savā projektā ierosināja ienīstais Katilīna,¹⁴¹ vai likumus, kas dzēsa pieaugušo procentu zināmu daļu un kas ierobežoja pieaugumu, vai likumus pret auglošanu Romā, Grieķijā (Solona likums)¹⁴² utt. (Sk. Krievijā Monomaha ustavu.¹⁴³ — M. Pokrovskis. Krievijas vēsture, I, 92. un nākamās lpp.)

Šī cīņa beidzas ar lielo zemes īpašnieku šķiras izveidošanos vienā pusē un vergu un dzimtcelvēku — otrajā pusē. Ja buržuāziskā sabiedrībā ekspluatatoru šķira arvien no jauna rada proletariāta šķiru, senajā pasaulē latifundijas pazudināja Romu, vergu darbs izrādījās neražīgs, bet galvenais iemesls bija tas, ka ar brīvās zemniecības pārvēršanu vergos zuda ārējās aizsardzības spēks. Roma krita par militāru uzbrukumu upuri un izira, jo pilsētas nevarēja radīt jaunu spēku, kas spētu aizvietot lielo vergu īpašnieku šķiru.

Romas vergu īpašnieku šķiras sabrukuma rezultātā izveidojās *jaunā zemniecība*, kam kā pretējais pols bija *jauns spēks: baznīcas un laicīgais feodālis*, no sākuma atkal kreditora vai iekarotāja togā, tajā skaitā *baznīca*

* Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 125. lpp. Red.

laicīgās varas lomā. Viduslaiku beigās Eiropas zemes īpašuma viena trešā daļa atradās baziņcas rokās.

Šī perioda ekspluatatoru šķiras *interese bija meslu vākšana*, nekādām normām neierobežots zemes valdījums, bet ne ekspluatējamās šķiras iznīcināšana. Vēlu atmodusies zemniecība par atbildi rīko sacelšanos *nolūkā tieši, pat fiziski iznīcināt ekspluatatorus un to pilis kā šīs varas balstus*; šī cīņa beidzas ar zemniecības pilnīgu sakāvi un pārvēršanu par dzimtlaudīm, tas ir, ar naturālās rentes pārvēršanu par atstrādāšanas renti — kļaušām.

Uzvarējusi zemniecību, feodālu šķira nokļūst jauna ienaīdnieka — pilsētas tirdzniecības kapitālistu šķiras uguni. «Viduslaikos tā pati cīņa beidzas ar parādnieka feodāļa bojā eju, kurš zaudē savu politisko varu kopā ar tās ekonomiskās bāzes zaudēšanu.»* Kapitāls pārvēršas par rūpniecības kapitālu, bet par tā priekšnosacījumu kļūst tādas šķiras pastāvēšana, kam nepieder nekas cits kā savas darba spējas. Par *jaunās rūpniecības kapitālistu šķiras interesi kļūst zemes īpašuma nacionālizācija*, tas ir, zemes īpašnieku šķiras likvidēšana, taču vienlaikus top un organizējas *jauns spēks — proletariāts*. Rūpniecības kapitālistu šķira slēdz mieru un apvienojas ar zemes īpašnieku šķiru pret proletariātu, ko *tā pat nevar vēlēties iznīcināt, lai gan proletariāta atklātā interese ir kapitālistu un zemes īpašnieku apvienoto šķiru likvidēšana*.**

No šī šķiru pretrunu un šķiru cīņas rakstura pakāpeniskās attīstības īsā rezumējuma laika periodā no tīri pirmatnējā komunisma*** likvidēšanas un sabiedrības pārejas uz zemes privātpašuma un puskomunisma stadiju līdz pat proletāriskās revolūcijas laikmetam mēs pārliecināmies ne tikai par to, kā mainās šķiras un to intereses, bet arī par to, ka katras puses cīņas raksturs pēc būtības ir dažāds.

Ekspluatatoru šķira nekad necensās likvidēt vai pilnīgi iznīcināt tās ekspluatēto šķiru.**** Tajos gadījumos, kad ekspluatatoru šķira no šī principa atsacījās, tā gāja bojā

* *Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 125. lpp. Red.*

** «Proletariāts izpilda spriedumu, ko privātpašums, radot proletariātu, izteic sev pašam ...» [Markss K., *Engelss F. Svētā ģimene* jeb kritiskās kritikas kritika. R., 1976, 41. lpp. Red.]

*** Pirmatnējās kopienas. *Red.*

**** «Jūs varat mierīgi mirt. Jūsu šķira neizmirs. Tā vienmēr būs pietiekami liela, lai kapitāls to varētu postīt, nebaidoties, ka tā izniks.» [Markss K. *Filozofijas nabadzība*, 177. lpp. *Red.*]

pati kopā ar ekspluatēto šķiru. No tā izriet apspiedēju šķiras pielāgošanās, samierināšanās un reizēm tai pašai nesaprotama piekāpšanās ekspluatētās šķiras priekšā. Visa attīstība neizbēgami ved pie proletariāta diktatūras, taču proletariāts kā ekspluatētā šķira *nevar nevēlēties savas apspiedēju šķiras likvidēšanu.** Ar šo proletariāta uzvaru, pēc Marksa vārdiem, beidzas cilvēces pirmsvēsturiskā attīstība.

Vienlaikus no šīs galvenās šķiras intereses rakstura īpatnības izriēt arī [pats] cīņas raksturs un tās paņēmieni.

«Kamēr demokrātiskie sīkie buržuā grib revolūciju pēc iespējas drīzāk pabeigt, labākā gadījumā realizējot iepriekš minētās prasības, mūsu intereses prasa un mūsu uzdevumi ir padarīt revolūciju nepārtrauktu tik ilgi, kamēr visas vairāk vai mazāk mantīgās šķiras būs atstumtas no varas, kamēr proletariāts būs iekarojis valsts varu... Mums runa ir nevis par privātīpašuma pārmaiņu, bet par tā iznīcināšanu, nevis par šķiru pretrunu notušēšanu, bet par šķiru likvidēšanu, nevis par pastāvošās sabiedrības uzlabošanu, bet gan par jaunas sabiedrības dibināšanu.»**

Pats cīņas raksturs nosaka arī pretinieku nometni šajā «pēdējā, izšķirošajā kaujā»: «Katrā ziņā kā krīzes dienā, tā arī otrajā dienā pēc tās mūsu vienīgais pretinieks būs *visa apvienotā reakcija, kas grupējas ap tiro demokrātiju*, un tas, man liekas, katrā ziņā jāpatur prātā...»***

4. VALDOŠĀS ŠĶIRAS ORGANIZĒTĀ VARA UN TIESIBAS

«Kad Rinks pajautāja nikoboriešiem, kurš ir viņu priekšnieks, tie, izbrīnā smaididami, atbildēja ar jautājumu, kā-pēc viņš domājot, ka vienam cilvēkam *varētu piederēt vara* pār tik daudziem cilvēkiem.» Šis anekdotiskais ceļotāja nostāsts, ko pavēsta Herberts Spensers, ļoti spilgti izsaka domu, ko līdz šim nav sapratuši vai nav gribējuši saprast ne tikai buržuāziskie zinātnieki, bet arī to «sociālistiskie»

* Seit, bez šaubām, runa ir [tikai] par šķiras likvidēšanu. Pret atsevišķām personām, piemēram, speciālistiem, arī pēc revolūcijas uzvaras nākas izturēties saudzīgi.

** *Markss K., Engelss F.* Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 189. lpp. *Red.*

*** *Markss K., Engelss F.* Vēstuļu izlase, 340. lpp. *Red.*

sekotāji*. Kāpēc viņi to nevar saprast? Tāpēc, ka viņi pārāk iestiguši buržuāzijas vai, pareizāk, vispār šķiru sabiedrības juridiskā ideoloģijā, lai saprastu mežoņa, kam vēl nav pazīstamas šķiru atšķirības, naivi racionālistisko raksturojumu, kā arī lai saprastu mazākuma vai vienas personas šķirisko kundzību pār milzīgo vairākumu, kundzību, kāda pastāv kapitālistu šķiras, zemes magnātu un citu mazākuma valdību diktatūrā.

Tikpat veca kā šķiru pastāvēšana ir apspiedēju šķiras kundzība pār apspiestajiem, mantīgo kundzība pār nemantīgajiem. Šī kundzība izstrādājusi noteiktu varas organizāciju, lai turētu paklausībā milzīgo vairākumu, tas ir, nemantīgo, pakļauto šķiru.

Mēs savā tiesību definīcijā kā vienu tiesību pazīmi atzīmējām to, ka *tiesības aizsargā valdošās šķiras organizētā vara*.** Ar šo varu mēs pirmām kārtām sapratām valsti, taču atzinām par nepieciešamu piesardzīgāku formulējumu, pieļaujot valsts pārejas momentus, bet vēstures tālākajā attīstības gaitā divvaldību — citas šķiras paralēlu varu, kam pieder vienāds vai ar valdības varu gandrīz vienāds spēks, — un beidzot tā sauktās starptautiskās tiesības. Mums šīs jautājums kļuva skaidrāks revolūcijas laikā, kad divvaldība turpinājās pilnīgi atklāti un formāli buržuāziskās un koalīcijas valdības veidā līdzās strādnieku šķiras un sīkburžuāzijas faktiskai varai Petrogradas [Padomes] Izpildkomitejas personā. Savā laikā arī Ķeņins atzīmēja šo divvaldības stāvokli, un to nesaskatīt vai pat noliegt var vienīgi nejēgas. Vienlaikus mēs nēmam vērā to apstākli, ka arī agrāk bija [tādi] gadījumi, bet imperiālistiskās valstīs pastāvīgi bijušas un pašreiz pastāv noteiktas šķiru organizācijas, kuru normas un lēmumi obligātuma ziņā varēja un var konkurēt ar jebkuras valdības likumiem. Tādi gadījumi visumā [tomēr] ir tikai izņēmums, bet nevis normāla parādība, un mēs pat varējām izteiciena «valdošās šķiras organizētā vara» vietā skaidri sacīt — «valsts vara», ar to raksturojot parādību visā pilnībā.

Nepieciešams piebilst, ka buržuāziskie juristi kritizē *pašu piespiešanas momentu* tiesībās. Kritizē gan tie, kas ar tiesībām saprot «dieva priekšrakstu» un tāpēc neapmierinās tikai ar laicīgās varas veikto tiesību aizsargāšanu, kritizē

* Domāti — oportūnisti. *Red.*

** Sk. šā sēj. 296. lpp. *Red.*

gan tie, kuri tajās redz vienīgi «mūžīgās idejas» iemiesojumu, kas neprasa ārēju piespiešanu, bet vēl lielākā mērā kritizē tie, kas, būdami voluntātiskās tiesibu teorijas vai psiholoģiskā viedokļa piekritēji,* noliedz piespiešanas momentu kā to obligātu kritēriju. Mēs pieturamies pie vispārīgāka, elastīgāka apzīmējuma nekā «piespiešana», proti — aizsargāšana, nodrošināšana — ne tādēļ, ka šaubāmies par piespiešanas nepieciešamību, bet tāpēc, ka vārds «aizsargāšana» vairāk atbilst lietas faktiskam stāvoklim. Ľaužu apziņā iegūlušās un par cilvēka otro dabu kļuvušās tiesības līdz noteiktam revolucionāram momentam, kad apzināti sāk darboties jaunā šķira, pretendējot uz varu un jaunām, *savām* tiesībām, absolūta vairuma gadījumos realizējās dzīvē bez jebkādas piespiešanas — ieraduma, inerces, labprātīgas pakļaušanās utt. rezultātā, kaut gan varas *uzraudzība, iespējamā aizsargāšana pieļaujama*, tomēr *eventuāla piespiešana* paliek spēkā.

Es nezinu, vai mums, atzīstot Marks un Engelsa revolucionāros šķiru uzskatus, būtu vispār vajadzīgs izskatīt tādus sīkumus, lai pierādītu šīs pazīmes būtisko nozīmi tiesību kā šķiras intereses aizsargātājas pareizai raksturošanai, jo pēc Engelsa vārdiem nebūtu saprotams, kā citādi varētu turēt pakļautībā milzīgās apspiestās masas.** Tomēr minēsim kaut vai pāris dažādu buržuāzisko platformu zinātnieku uzskatus, kas uzsver tās pašas piespiešanas pazīmes nepieciešamību. Manis jau citētais Jērings tieši paziņo: «Vara (spēks) nepieciešamības gadījumā (zur Not) var pastāvēt bez tiesībām, un tā to pierādījusi ar faktiem. *Tiesības bez varas ir tukša skaņa bez jebkādas realitātes*» («Zweck im Recht», 196. lpp.). Savu šķirisko seju Jērings atklāj turpat, varbūt pat pārāk atklāti, kad raksta: «Despoti un laundari, kas tautas sodija ar rīkstēm un skarpjiem, ir paveikuši tikpat daudz bijības audzināšanā pret tiesībām, cik gudrie likumdevēji, kas vēlāk rādīja šo tiesību bauslības galdu. Pirmajiem bija vajadzīgi gadi, kamēr varēja rasties pasaulē pēdējie.» Līdzīga atklātība un neliekuljotība, bez šaubām, bija iespējama tikai junkuru Vācijā, kas vienmēr oda pēc zirgu stalliem, bet patiesībā Jērings izsacījis tikai to, kas bija.

Iepriekš citētais profesors Zimmels rakstā «Priekšnie-

* Sk. 13. un 134. piezīmi. *Red.*

** *Engelss F. Anti-Dīrings*, 277. lpp. *Red.*

cības un pakļautības socioloģija» saka, ka «priekšniecība un pakļautība pirmoreiz nemaz nerodas (stellen sich nicht ein) tur, kur jau pastāv sabiedrība, bet tās kalpo par veidu (Arten), kādā vispār rodas sabiedrība; priekšniecība un pakļautība nav cēloņi, bet tieši tas, kas tiek apzīmēts ar sabiedrības kolektīvo abstrakto jēdzienu». Bez šaubām, šī sabiedrības definīcija, pēc mūsu uzskatiem, ir vispār pilnīgi nepareiza, bet Zimmelam visumā taisnība attiecībā uz varas lomu tiesībās. Sajā sakarā pareizs ir Jēringa norādījums, ka «sākotnēji tiesību zinātnē bija uzskats, ka tiesības izcelušās no likuma (likumdošanas varas), bet tikai vēlāk (XIX gadsimtā) sāka izvirzīt tiesību avota lomā *paražas, tautas garu*». («Geist d. röm. Rechts», II, 22.—29. lpp.) Taču arī tad viņi liekulīgi runāja par taisnīguma idejām, kas pārvaldīja valsti, vai, kā tēlaini izsakās Jērings, «mūsu teorija vairāk nodarbojas ar *svariem*** nekā ar taisnīguma (justīcijas) *zobenu*».

Kādi ir būtiskie iebildumi pret piespiešanas teoriju tiesībās? Vieni uzskata, ka tiesības ir tikai idejas, tautas gara vai *augstākās gribas* iemiesojums, kas *realizējas* bez jebkādas piespiešanas. Mums šīs teorijas, liekas, nav vērts iztirzāt. Citi pret to iebilst, jo it kā ne katras tiesības prasa reālu piespiedu realizēšanu. Uz šo iebildumu mēs jau atbildējām. Mēs tāpat jau runājām par starptautisko tiesību aizsargātājiem, par cik tām trūkst piespiedu orgāna, bet pie šī jautājuma mums iznāks vēl atgriezties. Beidzot, pastāv jaunākās psiholoģiskās skolas aizstāvji (Petražickis). Ja ar tiesībām saprotam tikai iekšēju psiholoģisku pārdzīvojumu (sk. Petražicki), tad «valsts un sabiedriskā vara nav ne griba *un ne spēks, vispār nekas reāls*, bet tikai emocionāla fantāzija». Nemiet vērā, ka to raksta kadets, krievu profesors pirms kara, kad visā pasaule valdīja pilnīgi reāla buržuāzijas diktatūra.

Taču, kā es jau atzīmēju, nopietnu juristu vairākums tā vai citādi atzīst piespiedu varas teoriju, kaut vai atrunājot, ka pati valsts nav šīs piespiešanas organizācija, bet «valsts tikai veic piespiešanas organizāciju» (Šeršeņevičs).

* Simmel. Die Soziologie der Ueber- und Unterordnung. — «Archiv für Soz. Wiss.», XXV, 3, 477., 478. lpp.

** Starp citu, justīcijas dievīties «svariem» nav nekādas pārnestas nozīmes.

Pies piedu varas teorijas atzišana tomēr nebūt nenozīmē, ka buržuāziskajiem juristiem būtu kaut cik vienots priekšstats par šīs varas jēgu un raksturu. Sākot no romiešu primitīvā uzskata par tiesībām: «Se in armis ius ferre et omnia fortium virorum esse» (T. Livius, V, 36. lpp.)*, — tas ir, ar tiešu atsaukšanos uz ieroču fizisko spēku un dūres tiesībām, un beidzot ar laikabiedru izsmalcinātās salonu zinātnes dažādām metafiziskām valsts idejas teorijām, — visu šo spriedelējumu būtība aprobējojas ar to, ka spēks, vara, tas ir, valsts, pašreiz ne tikai aizsargā, bet arī *rada tiesibas* kā juridisku normu, tas ir, likumu vienkāršu kopumu. Jebkuras socioloģiskās skolas teorijas (piemēram, Muromceva vai Mengera), kas tikai ieminas par tiesību ekonomiski sociālo bāzi, viņiem jau atgādina sociālismu.**

Mengers 1895. gadā savā referātā*** rakstīja: «Jebkura tiesiskā kārtība ir *varas attieksmju* plaša sistēma, kas nācijas iekšienē izveidojusies (sich herausgebildet haben) vēsturiskās attīstības laikā... Valdošo šķiru intereses, ja to vara kļūst ilgstoša (wenn sie sich behaupten), pārvēršas tiesībās un tiesību normās, ko kā kaut ko objektīvi dotu *atzīst* pārējie valsts locekļi. Ja šīs varas attieksmes uz ilgu laiku izmainās, tiesības un tiesību normas zaudē savu dabisko bāzi un no jauna atgriežas interešu un interešu cīņas stāvoklī.»

Lai kā arī mēs neskatītos uz valsts lomu tiesību jautājumā, tiesību un valsts jēdzienu ciešais sakars nerada šaubas. Protams, rodas jautājums par tiesību un valsts savstarpējo attiecību. Kas radās agrāk: tiesības vai valsts? Kas ko nosaka? Vai tiesības nosaka valsti vai valsts — tiesības? Ja atmetam tiesību un valsts dievišķās izcelšanās teorijas, kā arī tautiskā gara un mūžīgās idejas teoriju, sakarā ar kurām tiesības un valsts rodas *paralēli no viena avota*, tad liekas, ka buržuāziskai zinātnei var būt tikai viens risinājums: valsts izdod likumus, tos atceļ un aizsargā, *tādējādi valsts vara ir pamata moments*. Konsekventākie juristi, kā, piemēram, Gumplovičs, tā arī

* Sev ieročus nest un katra vīra drošībāi būt. *Red.*

** «Valsts ir ne tikai atzīta, bet arī vienīgā pies piedu varas turētāja: piespišanas tiesības ir valsts absolūtais monopolis.» (Jhering. Geist d. rōm. Rechts, 247. lpp.)

*** «Tiesību zinātnes socialie uzdevumi». *Red.*

nostāda jautājumu: «Tiesības pēc savas izcelšanās visur ir valsts kārtības forma tieši mazākuma kundzībai pār vairākumu.» Pat buržuāziskās politiskās ekonomijas tēvs Adams Smits («Wealth of Nations»*, V nod.) raksta: «Buržuāziskā valdība patiesībā radīta tikai bagāto aizsargāšanai no nabagiem vai to aizsargāšanai, kam kaut kas pieder, no tiem, kam nepieder nekas.» Taču pašreiz šī valoda buržuāzijai pārāk atklāta. Tāpēc valststiesību zinātne izgudrojusi *tiesiskās valsts* (Rechtsstaat) ** jēdzienu ne tajā nozīmē, ka šajā valstī viss notiek saskaņā ar tiesībām,*** bet, galvenais, tajā nozīmē, ka pašas tiesības kalpo par *valsts pamatu* un ka tiesības, faktiski būdamas valsts monopola veidojums, tanī pašā laikā ir valsts *radītājas, pasaulei laidējas*. Taču buržuāziskā sabiedrība neapstājas tādu mazu pretrunu un pārpratumu priekšā. Ar sociālā līguma fikcijas**** parādīšanos «demokrātiskā iekārtā» tā vēlīgi piešķir valdībai visādas tiesības, jo ir pārliecināta par valdības šķirisko nostāju.

«Und der König absolut,

Wenn er unsern Willen tut,» —

tā dziedāja junkuri. («Karalis ir absolūts [valdnieks], ja viņš izpilda mūsu gribu.»)

Kā marksists izskaidro valsts izcelšanos un tās lomu tiesībās? Atbildi dod Engelss savā darbā «Gimenes, pri-vātipašuma un valsts izcelšanās». Viņš vadās no tēzes, ka «valsts ir sabiedrības produkts zināmā sabiedrības attīstības pakāpē; valsts ir atzišanās, ka šī sabiedrība sapinu-sies neatrisināmā pretrunā pati ar sevi, saskaldījusies ne-samierināmos pretstatos, kurus pārvarēt tā nespēj. Bet, lai šie pretstati — šķiras ar pretrunīgām ekonomiskām intere-sēm — neaprītu sevi un sabiedrību neaugligā cīņā, kļuva

* Grāmatā «Pētījums par tautu bagātības dabu un cēloņiem». *Red.*

** Profesors I. Hesens, piemēram, raksta: «Par tiesisku sauc valsti, kas atzīst sev kā valdībai par saistošām tās kā likumdevējas radītās tiesību normas.» Interesanti uzsklausīties tādu slavenību kā profesors Labands, kas iebilst: «Valsts vara in abstracto nekad nav saistīta ar likumiem, tas ir, valsts varai ir iespējams savus likumus grozīt un apturēt.» Salīdzini Šcedrina Očiščennija stāstu par laupīšanas priekšrocībām likuma aizsegā. [«Solaiku idille». *Red.*]

*** Profesors Jelineks šo jautājumu formulē šādi: «Tiesiskā kārtība ir tiesības priekš pakļautajiem, bet vai tā ir tiesības arī priekš pašas valsts?»

**** Sk. 135. piezīmi. *Red.*

nepieciešama kāda sabiedrībai šķietami pāri stāvoša vara, kas mīkstinātu sadursmi, turētu to «kārtības» robežās. Un šī no sabiedrības izaugusī, bet tai pāri nostājusies vara, kas no sabiedrības arvien vairāk un vairāk atsvešinās, ir valsts.»*

Iepriekšējā nodaļā mēs sīkāk apskatījām šo šķiru pretrunu nesamierinātības raksturu un pakāpi, un tāpēc mums pilnīgi saprotama šīs šķiras varas izdalīšanās, kas ieskauj ar svētuma un neaizskaramības oreolu ne tikai sevi, bet arī katru no saviem, kaut pašiem niecīgākiem ierēdņiem. Engelss sīkāk pakavējas pie valsts kā šķiras apspiešanas un ekspluatācijas orgāna lomas un izdala kā tās sevišķu atšķirīgu īpašību — sabiedriskās varas nodibināšanu, kas jau vairs tieši nesakrīt ar iedzīvotājiem un sastāv ne tikai no apbrūnotu ļaužu sevišķām nodaļām (pretstatā agrākajiem visiem iedzīvotājiem), bet arī no materiāliem piedēkļiem — cietumiem un visāda veida piespiešanas iestādēm, ko sabiedrības dzimtas (klanu) iekārta nepazina.

Tomēr, turpina Engelss, kā izņēmums gadās periodi, kad divas pretējas šķiras sasniedz tādu spēku līdzsvaru, kad valsts vara *uz laiku* iegūst noteiktu patstāvību attiecībā pret šīm šķirām kā starpniece *starp tām*. Tāda bija absolūtā monarhija XVII un XVIII gadsimtā, I un III impērijas bonapartisms, Bismarks Vācijā utt.**

Mēs varam papildināt, ka arī tādos momentos valsts savā *likumdošanas darbībā* nekad vispār nepārkāpa manīgo šķiru šķirisko pamatinteresi. Un katrā gadījumā vienlaikus ar pārejas perioda beigšanos tā brīvprātīgi vai piešiedu ceļā atkal kļuva par vienas valdošas šķiras varu,*** kāda pēc būtības tā bija visu laiku.

Tādējādi mums īsumā jāapskata, kā valsts nokļuva pilnībā vai kaut lielāko tiesu šķiru kundzības organizācijas lomā, kā mēs saprotam šīs varas piešiedu funkcijas un kāda ir varas organizācijas būtība.

Daļa buržuāzisko zinātnieku, piemēram, Racenhofers, Gumplovičs un citi, kategoriski un vienpusīgi apstiprina, ka tikai iekarošana, tas ir, fizisks spēks, ir valsts izveido-

* Engelss F. Gimenes, privātīpašuma un valsts izcelšanās. R., 1970, 217., 218. lpp. Red.

** Turpat, 220. lpp. Red.

*** Es, bez šaubām, pieņemu, ka lasītājam ir pazīstams V. I. Lenīna kapitālais darbs «Valsts un revolūcija».

šanās pamats.* Citiem, sevišķi ekonomistiem, patīk attēlot pāreju no pirmatnējā komunisma uz privātīpašumu un šķiru kundzību līdzīgi vecās sabiedrības it kā mierīgai ieaugšanai jaunajā sabiedrībā, un viņi sevišķi uz agrākiem apvērsumiem skatās kā uz «acim neredzamu laika tecējumu». Patiesi, visās valodās saglabājušies tik daudz jēdzienu, kas pilnībā attiecas uz pirmatnējo kopienu un kas pārnesti uz feodālo un pat buržuāzisko iekārtu, ka pēc pirmā acu uzmetiena šajā uzskatā ir daļīga taisnības. Patiesām, bijušie ciltstēvi, patriarchi, dzimtas, cilts vai klana vecākie utt. vēlāk jau figurē kā zemes un ļaužu feodālie personiskie īpašnieki. Bez šaubām, gadījās arī tā, ka sākotnējie mesli dzimtas vai klana vecākajam bija *brīvprātīgi* mesli par to, ka viņš un viņa vadītā apbruņotā nodaļa aizsargāja no militāriem uzbrukumiem. Sie mesli varēja izpausties vai nu bruņotās nodaļas priekšnieka un viņa ļaužu tīrumu apstrādē, vai arī ražas kaut kādas daļas nodošanā. Tāpat neapstrīdams, ka šādi brīvprātīgi mesli varēja pastāvēt tikai sākumā un agrāk vai vēlāk šīs attiecības nonāca līdz atklātam konfliktam, jo jauno feodāļu apetīte «parādījās ēšanas laikā» un kļuva milzīgi liela, kad izšķirošā nozīme iekšējās attiecībās jau piederēja valdošās šķiras bruņotam spēkam.

Tāču pirmatnējai iekarošanai vai iekšējai pakļaušanai katrreiz bija vienāds mērķis: vai gūsts, tas ir, pārvēršana par vergu (valsts iekšienē maksātnespējīga parādnieka pārvēršana par vergu vai tā pārdošana verdzībā), vai mesli, ja bija maksātspējīgi. M. Pokrovskis savā [Krievijas] vēsturē uzskatāmi parāda, ka būt zemes īpašiekam kaut kad senatnē nozīmēja *«vākt meslus»* no saviem *pavalstniekiem*, tas ir, no dzīvojošām uz minētās zemes ģimenēm (mājām) vai no veselām dzimtām, ja zeme aptvēra lielāku teritoriju, utt. Roma kā pasaules valsts ne bija nekas cits kā zemes īpašniece, tas ir, arī tā nēma gūstā, verdzībā vai saņēma meslus. Meslus nodeva ne atsevišķas personas, bet vietējās lielākas vai mazākas administratīvās vienības bez jebkādas iejaukšanās to iekšējās

* «Valdošā šķira ir vai nu uzvarētāji ārējā karā, kas paši sevi pārārijuši par zemes kungiem, bet vietējos iedzīvotājus ar viņu mantu par saviem pavalstniekiem, vai bagātā šķira, kas savas noteicošās ekonomiskās lomas dēļ iekarojusi (erzwungen) arī politisko ietekmi.» (Ценкер. Общество, I, 1899, 197. lpp.)

attiecībās. Piemēram, Markss «Kapitāla» 1. sējumā* sīki apraksta, kā indiešu un vispār aziātu kopienas, maksājot meslus, pilnībā saglabāja savas iekšējās sabiedriskās attiecības un parasti pat nezināja un neinteresējās, kāda dinastija valda.

Kamēr tāda vara ne pārāk cītīgi vāca meslus un stihiiski nejaucās iekšējās lietās, bet gluži otrādi — sekmēja vietējās sabiedriskās lietas, kā, piemēram, apūdeņošanas un nosusināšanas ierīcu [ierīkošanu], — tā vietējām kopienām nesa pat zināmu labumu: drošību no ārējā ienaidnieka varenās valsts autoritātes aizsardzībā. Kas no tā secina par kaut kādu idillisku «tiesisku stāvokli» šajā laikmetā, tas nopietni kļūdās.

Pietiek iepazīties ar senatnes juridiskā leksikona enerģiskajiem priekšrakstiem, lai pārliecinātos, ka tas bija *nežēligas laupišanas un vardarbibas* laikmets. «Vai tiešām man jāgriežas tiesā, ja es esmu noķēris zagli,»** — teikts senās Romas likumā. Ipašums ir tas, ko sagrābusi roka, bet, ja lieta ir mana, tad es, kur to atradu, tur arī piesavinu (ubi rem meam invenio, ibi eam vindico). Ja arī mesli kādreiz bija noteikti «lex» (likumā), tad jāņem vērā, ka «lex» sākumā nozīmēja to pašu, ko līgums, vienošanās (pactum), bez šaubām, *starptautiska rakstura* vienošanās, tas ir, piespiesta vienošanās. Ja mesli pārsniedz virsdarba produktu, pavalstnieki kļūst nabadzīgi un beigās pārvēršas vergos vai kļūst nespējīgi maksāt jebkādus meslus. *Vardarbibas vienīgā robeža* ir *pilnīga paverdzināšana vai brūnots pretspars*.

Seit nevietā izskatīt jautājumu par senās Romas valsts iekārtas šķirisko raksturu. Taču mazliet nepieciešams ielūkoties Romas valsts ārkārtīgi interesantajā attīstībā, kaut vai tās buržuāziskajā interpretācijā. Legenda vēsta, ka Romu izveidoja divas vai nedaudzas apvienojušās valdošās ciltis, kas sastādīja tā sauktos patriciešus. Pārējās ciltis, kaut arī to locekļi iegāja pilsoņu — *cives* — skaitā, palika jaunās valsts nepilntiesīgi locekļi (piemēram, laulības starp patriciešiem un plebejiem bija aizliegtas), tas

* Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 299.—301. lpp. Red.

** «Neque enim qui potest in furem statuere, necesse habet adversus furem litigare.» «Fur manifestus» — atklātais zaglis pieder prasītājam, tas ir, sākumā viņam bija tiesības to vienkārši noslepkavot, vēlāk — ņemt «gūstā», «īpašumā» — «mancipicem». Pirkts — «emere» — agrāk latīņu valodā vienkārši nozīmēja — ņemt.

ir, plebeji. Plebeji acīmredzot sākumā vienkārši bija *zemniecība*, zemkopju šķira. Tā arī bija pirmā šķiru cīņa Romā. Valsts aparāts atradās uzvarētāju patriciešu rokās (ķēniņš, senāts no cilšu vecākajiem un tautas sapulce — tas viss ārkārtīgi atgādina patriarchālā perioda dzimtas organizāciju). Kādas ir sākotnējās valsts funkcijas un orgāni? Valstī pastāvēja *militāra* organizācija, tas ir, apbruņotu pilsoņu organizācija, tas arī bija viss. «Vadoties pēc tā, kas mums zināms, var domāt, ka Romā nebija likumu līdz ķēniņu perioda¹⁴⁴ beigām.» (Bogolepovs. Romiešu civiltiesību vēsture.) Nebija arī oficiālas tiesas varas; tiesības radīja pats pilsonis prasītājs savu «liecīnieku» (testes) klātbūtnē, ja neskaitām priesteru tiesas spriešanas noslēpumu. Apbruņotie pilsoņi vāca arī militāros meslus (tributum) kā no plebeju zemnieku zemes, tā arī no citiem iekarotiem apgabaliem.*

Saskaņā ar legendām nopietna pilsoņu kara sekas bija ķēniņu gāšana un pāreja uz republikānisku pārvaldības formu, vai arī to pavadīja pilsoņu karš. Plebeju cīņa galvenokārt norisēja par tiesībām lietot «ager publicus» — sabiedrisko zemi, kuras lietošanas privileģija piederēja vienīgi patriciešiem, nemaksājot pie tam nekādus meslus (tributum). Otrā plānā šī cīņa turpinājās par amatiem, un katras plebeju demokrātijas uzvara beidzās ar «ierēdņu» skaita palielināšanos (viena vietā nāca divi konsuli, plebeju pretori, tribūni, edili, decemviri utt.). Viss kā buržuāziskās demokrātijas laikos! Priesteru tiesu sākotnēji aizstāj civilie, laicīgie priesteri, bet pēc tam romiešu tiesību īsto radītāju juristu kārtā. Tas ļoti atgādina angļu kazuīstisko tiesību radīšanas veidu¹⁴⁵, tikai ievērojami lielākā mērā tiek pieļauta privātā iniciatīva.

Valdošās šķiras sākotnējās tiesības, «ius civile», vispār attiecās uz ierobežotu subjektu loku,** tās vairāk bija privileģijas nekā tiesības.

* Meslu savācējam bija darīšana nevis ar atsevišķām personām, bet ar šūniņām: zemākā administratīvā vienība bija ģimene «ģimenes galvas» (pater familias — ģimenes tēvs) personā. Ģimene — familia — vispār bija «juridiska persona» un ietvēra gan visas personas (brivos un vergus), gan arī visa īpašuma kopumu.

** «Nevi cilvēks kā tāds, nevis Romas teritorijas iedzīvotājs, vispār tikai kvarīts¹⁴⁶, valdošās cilts locekļi ... ir tiesībspējīgi uz šo īpašumu. Šis sākotnējais īpašums ir kundzības rezultāts.» (Sk. Гумплович. Государство и социализм.)

Tādējādi valsts aparātam bija divi mērķi: 1) veikt valdošās cilts, bet vēlāk šķiras varas iekarošanas un aizsargāšanas uzdevumus, 2) uzturēt sabiedriskās zemes lietošanas privilēģiju, apspiešanas sākotnējo veidu — gūstu vai *verdzību*, un meslu (tributa) vākšana. Šis mērķis bija arī vēlākam valsts aparātam, kad Roma, izdarījusi lēcienu, no itāļu pilsētu apvienības pārvērtās pasaules impērijā. Ierēdņi visu laiku bija kaut kas vidējs starp *militāriem priekšniekiem un meslu savācējiem*, bet amatos nozīmēja, tā sacīt, «uzlabošanai», atbildīgas personas, kas parasti bija nodienējušas paredzēto laiku, tā, kā, piemēram, Anglijā vēl tagad izrauga koloniālam dienestam. Visu laiku pastāvēja tā pati angļu «vieglas pielāgošanās sistēma». Tā radās pretoru izdarītie formālo tiesību liberālie «izskaidrojumi», sveštautiešu tiesības «ius gentium», dabisķas tiesības kā spēkā esošās tiesības.* Kad gūstekņu vai vergu darbs kļuva svarīgāks par brīvo cilvēku darbu, kad kopā ar brīvā zemnieka ģimēni strādājošā gūstekņa vai verga vietā stājās važās kaltu vergu armija, kas zemnieku pavisam atbīdīja sānis, Romas liktenis bija izlemts. Cēzari-imperatori ierēdņu kārtu pārvērta savā birokrātijā, bet brīvo zemnieku agrākā militārā spēka vietā stājās algotņu karaspēks. Valdošā šķira laicīgā pasaules uzskata vietā sāka meklēt glābiņu baznīcas apkampienos, šajā reizē kristīgās baznīcas, kuras pusē pārgāja arī laicīgā jurisprudence un laicīgā vara.

Arī senajā Romā, tāpat kā jebkurā valstī, varai piemita divi iedarbības paņēmiens: piespiešanas un pārliecināšanas paņēmiens. Piespiešanas aparāts bija militārā vara; par pārliecināšanas orgāniem sākumā kalpoja priesteru kārtā, pēc tam juristu kārtu un visādi tautas tribūni, bet beigās, kā katrā valdošās šķiras pagrīuma periodā, — atkal baznīca, šoreiz vienlaicīgi varas un agitatora lomā.

Šajā valstī visām — kā valsts militārām, tā arī sabiedriskām un baznīcas iestādēm ir vienāda struktūra, kas piemērota pirmatnējam cilvēka ekspluatācijas paņēmienam — *gūstam vai meslu vākšanai*. Centralizētai varai, kā redzams, šajā stadijā nebija pietiekoša spēka. Tai va-

* Katrs jaunais pretors, stājoties amatā, sevišķā ediktā (norādījumā sev) izklāstīja savu, tā sacīt, juridisko programmu. Vēlāk tika aizliegts mainīt ediktus pirms gada termiņa notecēšanas. (Sk. Myromcev. Римское право.)

jadzēja [savā attīstībā] iziet [caur] valdīšanas un apspiešanas decentralizēto formu — *feodālismu*. Feodālismā uzreiz skaidri redzams varas šķiriskais raksturs: *zemes-īpašnieku kārta, kas vāc meslus un savukārt atdod daļu meslu un kalpo augstākai priekšniecībai* — sizerēnam, kurš savukārt ir cita vasalis utt. Ekspluatētais zemnieks turpina strādāt savā kopienā vai ar ģimeni savās mājās. Šī sistēma bija dzīvotspējīga, kā mēs redzējām, tikmēr, kamēr feodālim neizdevās galīgi izputināt savas labklājības pamatavotu, tas ir, zemnieku. Ja feodālis pārgāja uz klaušām, viņš tikai mīkstinātā (reizēm arī sliktākā) formā atkārtoja *agrāko vergtura saimniecību*, un zemniecība masveidā fiziski gāja bojā, kas, izrādās, bija īstā laikā naudas saimniecībai, kapitālismam.

Valstiskā ziņā feodālisms ir decentralizēta pārvaldes sistēma, kas izveidojusies vai nu labprātīgi (no dzimtu, klanu vai baznīcu īpašumu pārstāvjiem), vai arī iekarošanas ceļā (normānu iekarojumi Anglijā, varjagu — Krievijā,¹⁴⁷ vācu bruņnieku — Baltijā utt.). Nav pamata domāt, ka šī iekarošana bija tikai vienīgi militāra lieta. Nē, šī sistēma kalpoja vienīgi tur, kur iekarotājs spēja pieņemoties jaunajai videi, asimilēt daļu vietējo iedzīvotāju vai bieži pats asimilēties ar vietējiem iedzīvotājiem, pārņemot viņu valodu un tikumus.

Bez šaubām, šajā periodā par *tiesisko kārtību* iznāk maz runāt. Tiesnesis bija pats feodālis vai tā aģents (reizēm arī «tiesas atpircējs»)*, kas tiesāja savā labā vai savu tiesu padarīja par ienākuma avotu. Pēc vēsturnieka vārdiem, šis bija «*permanenta iekšējā*» (tagad teiktu — pilsoņu) *kara* periods, kas beidzās ar grandiozu zemnieku revolūciju (*zemnieku kariem*), kuras lieluma ziņā centrālo vietu ieņēma Vācija. Sie kari visur, izņemot vienīgi Zviedriju, beidzās ar feodālu uzvaru. Viņu uzvara atnesa tādu varmācību, kādu nepazina neviens vēlākā kontrrevolūcija. Pēc sacelšanās apspiešanas viena gada laikā Vācijā sodīja ar nāvi 100 000 cilvēku, nerunājot par simtiem nobedzināto apdzīvoto vietu. Hronikas satur baismas lappuses

* Sk. M. Pokrovska piemēru «Krievu kultūras vēsturē»: «Пожаловали есм слугу своего (—) селом (—) со всем тем, что к тому селу по-тяго и с хлебом земляным, опроче (кроме) душегубства и разбоя наличными.» Tas nozīmē, ka piešķir [vasalim] ienākumus no visām tiesu lietām, izņemot slepkavības un laupišanas, ja [vainīgais] noķerts nozieguma vietā.

par simtu un tūkstošu neapbruņotu un neaizsargātu zemnieku piekaušanu, nemaz nerunājot par spriedumiem, kas piesprieda garus katorgas gadus (piemēram, «9 Jahre lang im Eisen arbeiten» [«9 gadus strādāt, dzelzī iekal tam». *Red.*]).*

Interesanti atzīmēt, ka Vācijā pēc pirmajiem tiesību kodifikācijas mēginājumiem IX gadsimtā līdzīgi mēginājumi neatkarojas līdz pat romiešu tiesību recepcijas periodam. IX gadsimta kodifikāciju profesors Brunners («Deutsche Rechtsgeschichte») raksturo īsi: bija kodificētas *tiesību noveles*, pēc kurām bija *sevišķa nepieciešamība*: no dzimtbūšanas atbrivotajiem zemniekiem klaušas tika ierobežotas (gemessen), priekš kalpiem (knehtiem) — klaušas neierobežotas (ungemessen) utt. Tādu pašu raksturojumu krievu vēsturnieki (piemēram, M. Pokrovskis) dod krievu tiesību pirmajām kodifikācijām.

Feodāļu šķiras varas pašā uzplaukumā uz skatuves uzņāk jauna šķira** — *pilsētnieki*. No vienas puses, pilsētnieki ir auglītāja kapitāla pārstāvji, kas pēc kārtas iepina varas tīklos ir zemniekus, ir feodāļus, no otras puses — pilsētas amatnieki, kas posta lauku rūpniecību un kas sagrābj savās rokās arī feodāļa mājrūpniecību. Jāņem vērā pilsētu bagātību pieaugums, ko, sākot ar XV gadsimtu, izraisīja atklājumi un izgudrojumi. To, ko pilsētas nevarēja veikt ar ieroču palīdzību, tās iespēja ar naudas spēku.

«Kā «naudas pirkšana» pārvēršas par «varas piesavināšanos», bet «īpašums» — par «politisko kundzību», ... to visu Heincena kungs varēja viegli saprast. Viņam vajadzētu tikai izzināt, kā dzimtcilvēki *pirka* sev brīvību, bet komūnas *pirka* savas municipālās tiesības; kā pilsētnieki, no vienas puses, ar tirdzniecības un rūpniecības palīdzību vilka naudu no feodāļu kabatām un ar vekseliem piespieda viņus pazaudēt savu zemesīpašumu, bet, no otras puses, — palīdzēja absolūtajai monarhijai gūt uzvaru pār tādējādi

* Vēsturnieks Jansens min 800 arestētu zemnieku noslepkavošanas piemēru («im Nu waren 800 Bauern erstochen und zusammen gehauen»). Trīras arhibīskaps personīgi dūra un slepkavoja zemniekus. Patiesības labad jāatzīst, ka arī zemnieku sarkanais vai zaļais terors nezināja saudzību: aizgāja bojā simtiem pilu un tūkstošiem bruņinieku. Pēc kaujas pie Zempahas (1386. gadā) «tauta atrieba par feodālajām nebūšanām ar 686 grāfu, baronu, bruņinieku un citu piekaušanu». (Sk. J. Sērs. Deutsche Kultur etc.)

** Domāts — kārta. *Red.*

novājinātiem lielfeodāļiem un *nopirka* priekš sevis viņu privilēģijas...»*

Tādējādi sakarā ar divu šķiru spēku līdzsvaru izveidojās tā centrālās valsts varas nostiprināšanās, par ko runāja Engelss, un buržuāzija uzvarejā irstošo feodālismu. Absolūtisma periodā centralizētā vara saglabājās, taču tā pārgāja buržuāzijas rokās, tas ir, jauns personālais satāvs aizvietoja veco aparātu. Buržuāzija galīgi atbrīvojās no baznīcas ietekmes. Valsts agrākās *personas* varas vietā iegūst it kā *uzrādītāja* varas raksturu, tādu, «kādu uzrādis» vēlēšanu kampaņu, *akcionāru valsts* tipu. Tehniskais aparāts, par kuru varas dalīšanas, vietējās pašpārvaldes u. c. sakarībās sāka teorētiski spriest vēl pirms buržuāziskās revolūcijas, ieguva visai sarežģitas un samezglotas formas, kas zem demokrātijas aizsega radīja buržuāzijas, kapitālistu šķiras stingru varu, kura imperiālisma periodā pārauga finansu kapitāla varā, buržuāzijas diktatūrā.

Šī diktatūra, var teikt, ir cilvēces apspiešanas velnišķīga sistēma, kas ar humāna liberālisma frāzēm maskē pašas riebīgākās ljetas. Tā pielieto ne tikai varas dalīšanas sarežģito aparātu kā nežēlīgas piespiešanas orgānu, tā «īpašuma instinkta» (pēc Tjēra formulējuma) un «brīvprātīgas badošanās sistēmas» ceļā paaugstina līdz pēdējai robežai darba intensitāti un piesavinātās virsvērtības masu. Tās rīcībā ir visādu veidu pērkamās intelīgences armija: tā nekaunas pat, liekas, uz visiem laikiem mesties uzvarētās baznīcas apkampienos, un tas viss tiek darīts ne atklātas šķiru cīņas vārdā, bet šķiru samierināšanas (Burgfrieden), harmonijas, pretrunīgo interešu samierināšanas, vārdu sakot, «*tirās demokrātijas*» vārdā. Pie demokrātijas jautājuma mēs vēl atgriezīsimies. Seit minēšu tikai vienu Engelsa citātu (no viņa raksta [«Sociālo pārkārtojumu panākumi kontinentā»] «Die Fortschritte der Sozialreform auf dem Kontinent», New Moral World, 1843): «Demokrātija, tāpat kā jebkura cita pārvaldības forma, beigu beigās ir, pēc manām domām, pretruna pati sevī, meli, nekas cits kā divkosība (vai, kā sakām mēs, vācieši, teoloģija). Politiskā brīvība ir viltus brīvība, verdzības sliktākais veids; tā ir tikai brīvības ilūzija un tāpēc īstenībā — verdzība. To pašu var attiecināt uz politisko vienlīdzību; tāpēc demokrātijai kā jebkurai citai

* Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 4, с. 300. Red.

pārvaldības formai beigu beigās jāiznīkst: divkosība nevar turpināties mūžīgi, tajā apslēptā pretruna neizbēgami izlauzīsies: vai nu kā īsta verdzība, tas ir, nemaskēts despotisms, vai kā īsta brīvība un īsta vienlīdzība, tas ir, komunisms.»*

Ja mēs savā tiesību definīcijā runājām par «valdošās šķiras organizētu varu», tad ar to sapratām valsti kā normālu parādību. Vispār un kopumā valsts ir monopoliste tiesību aizsargāšanā un normu radišanā. Šajā sakarā mēs, bez šaubām, runājam par valsti vispār, tas ir, ieskaitot visu tās aparātu kopumā, neizslēdzot arī vietējo pašpārvaldi, no kuras bieži mēģina mākslīgi konstruēt demokrātijas īpašu shēmu, kas vērsta pret valsti. Tāpat ar vārdiem «valsts vara» aptveram visu dalito varu kopumā, jo tajos gadījumos, kad likumdošanu un tiesas varu veido «tautas elementi», viņu šķiriskais sastāvs garantē šķiriskā kursa īstenošanu, bet bagātība izlabo dažādas novirzes no tā; parlamentāriešu uzpirkšana un augstāko administrācijas un tiesas ierēdņu atkarība no kapitāla, kā norādīja *Engelss*, ir neapstrīdama lieta.** Mums vēl nāksies atgriezties pie jautājumiem par pašpārvaldi un par visādiem citiem tautas elementiem valsts varā.

Vēl, apskatot buržuāzisko periodu, atliek skart jautājumu par starptautiskajām tiesībām. Vadoties no mūsu tiesību definīcijas, mēs starptautiskajām tiesībām veltām samērā maz uzmanības. Ja Digi*** ar valsti saprot tikai vienkāršu faktu (un simple fait), tad arī jautājumā par starptautiskajām tiesībām līdz imperiālistiskajam periodam varējām sacīt, ka starptautiskās tiesības, patiesībā — visas tiesības ierobežojas ar vienkāršām faktiskām attiecībām (de facto). Tāpēc arī radās plāni par «Tautu savienībām» ar īpašu piespiešanas varu un tamlīdzīgām fantāzijām, kam *nav reāla pamata*. Taču nepārprotams ir tas, ka kapitālisma imperiālistiskais periods rada starptautiskas šķiru apvienības un reizē ar to *šķiru ciņu* vai, pareizāk, pilsoņu karu *starptautiskā mērogā*. Tādējādi ir noteikts pamats valdošai buržuāzijas šķirai radīt savu

* Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 1, с. 526—527. *Red.*

** Engelss F. Qimenes, privātīpašuma un valsts izcelšanās, 211. lpp. *Red.*

*** Duguit: «La vérité est, que la puissance politique est un fait, qui n'a soi aucun caractère de légitimité ou d'ilégitimité.» [«Patiessība ir tāda, ka politiskā vara ir fakts, kam nav nekādu likumības vai nelikumības pazimju.» *Red.*]

starptautisku varu. Tāda varā ir gaistoša, ātri pārejoša buržuāzijas apvienošanās nozīmē, tādēļ ka neizbēgams ir konflikts starp dažādu valstu buržuāziju un starp dažādu nozaru kapitālistiem. Bet pilnīgi reāla ir tāda proletariāta vara, ja tas kļūst par valdošo šķiru. Valsts padomju forma pati par sevi ir cilvēces vai tās [zināmas] daļas starptautiska apvienība.* Līdzīgā veidā padomju tiesībām piemīt skaidra internacionālisma tendence...

Mana darba otrajā daļā daudz vietas veltīts uzvarējušā proletariāta valsts organizācijai. Tāpēc šeit, rakstot par padomju valsti, es aprobežošos ar vienu Marksā citātu no viņa «Gotas programmas kritikas»: «Starp kapitālistisko un komunistisko sabiedrību ir periods, kad kapitālistiskā sabiedrība revolūcijas ceļā pārvēršas par komunistisko. Šim periodam atbilst arī politisks pārejas periods, un šā perioda valsts nevar būt nekas cits kā tikai *proletariāta revolucionārā diktatūra*.»** No visa sacītā skaidrs, kādai nopietnai atšķirībai jābūt starp buržuāziskās valsts un proletariāta diktatūras iekārtu un aparātu, īpaši attiecībā pret tiesībām.

Lai labāk saprastu padomju tiesību raksturu, es šeit izteikšu dažus apsvērumus par tiesību aizsargāšanas vai piespiedu atbalstīšanas būtību buržuāziskā un proletāriskā šķiru valstī.*** Es ķemu nejauši buržuāziskās tiesību zinātnes vidēju pārstāvi Seršenēviču un lasu («Vispārīgā tiesību teorija», I, 207. lpp.): «Gimenē paklausības pamatā ir *bailes un ticiba*. Valsts vara pēc būtības ir tāda pati, baiļes par labklājību un uzticēšanās valsts varas orgāniem kā nodrošināšanas līdzeklim, pie tam šīs jūtas tiek nodotas no paaudzes uz paaudzi.»**** Buržuāziskās valsts piespiedīšanas raksturs šeit parādīts mazliet naivi un idilliski. Patiesībā šīs piespiedīšanas aparāts ir diezgan sarežģīts un ļoti maskēts. Tā liekulīgos vārdos par darbaspēka salīšanas un nomas liguma laušanas brīvību ir bada nāves

* T. i., tā ir internacionālistiska valsts vara. *Red.*

** *Markss K., Engelss F.* Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 25. lpp. *Red.*

*** Šajā sakarā Engelss vēstulē Bēbelim raksta: «...Kamēr proletariātam vēl ir *vajadzīga* valsts, tā tam vajadzīga ne brīvības interesēs, bet savu pretinieku apspiešanas interesēs...» [Markss K., *Engelss F.* Vēstuļu izlase, 264. lpp. *Red.*]

**** Autors apskata divus piemērus — buržuāzisko *gimenes* «*laimi*» (mīlestību pret sievu, *gimenes* kārtību, mājas mieru, cik idilliski, vai ne?) un divu kompanjonu savstarpējās attiecības. Tos abus [kopā] satur *bailes* — noteikts neizdevīgums un *ticība* — noteikts izdevīgums! [T. i., negatīvas un pozitīvas nozīmes faktori. *Red.*]

briesmas pat pēc nāves soda atcelšanas utt. Tā ir tikai lietas viena puse; kapitālistu šķiras un tās valsts rīcībā atrodas baznīca, skola, zinātne, prese, kas audzina, pārliecina, bet, kur vajag, arī iebiedē. Katra no šīm iestādēm savā veidā cenšas *noslēpt šķiru pretrunas*, slavināt buržuāziskās sabiedrības progresu un vienību, mieru un satīcību, patiesību un taisnīgumu. Tā kā cilvēka smadzenes pakļautas ārējai ieteikmei*, tad apspiesto masu galvās šķiras apziņas vietā labākajā gadījumā valda tukšums. Jebkādas buržuāziskās piespiešanas un pārliecināšanas visa būtība ir *buržuāzijas varas šķiriskā rakstura noklusēšana, maskēšana*.

Bez šaubām, pārejas periods un pāreja uz jaunu — bez šķiru sabiedrību nav iespējami bez piespiešanas un pārliecināšanas elementiem, par ko vēl būs runa turpmāk. Kā vienam, tā otram piemit atklāti šķirisks raksturs, bet sevišķi pārliecināšanai. Nākas radīt īpašu, tieši īstu šķirisku politiskās audzināšanas un izglītošanas sevišķu aparatū. Lai pārliecinātu strādniekus un vispār strādājošo masas, nepieciešams nevis aptumšot, bet modināt un padziļināt viņu šķirisko apziņu. Mēs redzam no mūsu pretinieku atzišanās [pilsoņu karā] frontēs, ka, labi organizēts, šis pārliecināšanas līdzeklis veica brīnumus Sarkānās Armijas daļās, kā arī strādnieku masās, jo šeit pārliecināšanu ar vārdiem pavada uzskatāma propaganda ar darbiem. Arī vecajā armijā bija politisks aģitators, tas bija pulka mācītājs: arī viņš dažkārt bija noderīgs, taču viņš bija tikai algotnis un viņam bija jāsludina apzināti melīgas mācības, kam parasti arī pats pops neticēja. Padomju aģitators ir cilvēks ar šķirisku apziņu, un uz viņa propagandu patiesi var attiecināt terminu «psihiska ieteikmēšana» šī vārda pašā cēlākā nozīmē. Piespiešana atmirst un pastiprinās pārliecināšanas moments atkarībā no tā, kā iekšējā un ārējā fronte nomierinās, kā masu jaunā disciplīna ienāk dzīvē, taču vajadzīga patiesa, atklāta, šķiriska, partejiska, bet ne liekulīga, melīga, samierinoša pārliecināšana.

* Diezgan «zinātniski» ieteikmēšanu raksturo psiholoģiskās skolas zvaigzne tiesību zinātnē Petražickis: «Psiholoģiska sakaru uzturēšana ir, tā sacīt, *savstarpēja inficešanās* (brīnumaini precīzs apzīmējums — [P. S.]) un pie tam ne tikai intelektuāla, bet arī emocionāla.» Ja šajā gadījumā patiesi var runāt (bez šaubām, tikai tēlaini) par infekciju, tad tikai, par nozēlu, *ne savstarpēju*.

Sai pārliecināšanas sistēmai ir stingra ietekme apspies-tajā šķirā; tā, saprotams, ir bezspēcīga pret šķiras pretinieku, kas atbild labākajā gadījumā ar atklātu cīņu, bet lielāko tiesu ar liekulīgu pakļaušanos, simulētu pazemību un īstu sabotāžu. Lielais gaišreģis Engelss devis spilgtu pašreizējās revolūcijas ainu, kad viņš 1891. gadā rakstija: «Pašreiz mēs esam pietiekami stipri, lai sev piesaistītu un pāraudzinātu jebkuru izglītotu cilvēku skaitu, un es par-redzu, ka tuvākos 8—10 gados pie mums atnāks pietiekoši daudz jauni tehnikas un medicīnas speciālisti, juristi un skolotāji, lai ar partijas biedru palīdzību organizētu fabriku un lielo muižu pārvaldi nācijas labā. Tad tātad varas saglabāšana notiks pilnīgi dabiški un relatīvi gludi. Taču, ja kara rezultātā mēs varu saņemsim agrāk, nekā būsim tam sagatavoti, tad tehniskie speciālisti izrādīsies par mūsu principiāliem pretiniekiem un krāps un nodos mūs visur, kur tikai varēs; mums nāksies kerties pie viņu iebiedēšanas, un tomēr tie mūs krāps. Tā, mazākā mērogā, *vienmēr* klājās franču revolucionāriem: viņiem nācās [pašiem ienemot galvenos pārvaldes amatus — P. S.] pat vienkāršā pārvaldē atdot otršķirīgus posteņus, bet saistītus ar tiešu praktisku darbību agrākajiem reakcionāriem, kas visādi traucēja un visu bremzēja.»*

5. TIESIBAS KĀ SABIEDRISKO ATTIECĪBU SISTĒMA**

Mūsu tiesību definīcija nosaka, ka par tiesībām sauc ne attiecības vispār, kaut arī sabiedriskās [attiecības] K. Marks izpratnē, bet veselu viņu sistēmu un ne katru sabiedrisko attiecību sistēmu, bet tikai sistēmu, kuru raksturo šķiras intereses pazīme un no tās izrietošā valdošās šķiras īstenotā aizsardzība. Tas nozīmē, ka definīcijā ietvertas ir dzimtas, ir sugars pazīmes. No formālās pusēs, pat no novecojušas loģikas viedokļa, iebildumi [pret to] dabināti uz vienkāršu pārpratumu. Mums atliek pēc būtības tuvāk apskatīt šīs sistēmas vai šīs kārtības jēdzienu un tā raksturu.

* Marks K., Энгельс Ф. Соч., т. 38, с. 163—164. Red.

** Sk. manus rakstus žurnālos «Советское право», 1922, № 3 [Piezīmes par šķirisko tiesību teoriju]; «Коммунистическая революция», 1922, № 13/14 [Marksistiskā tiesību izpratne]; «Под знаменем марксизма», 1923, № 1. [Materiālistiska vai ideālistiska tiesību izpratne. Sk. šā sēj. 21.—41. lpp. Red.]

Tiesību sistēma ir pilnīgi savdabīga sistēma salīdzinājumā ar jebkuru citu, piemēram, ar planētu rīnkošanas sistēmu, nervu sistēmu vai pat ekonomisku sistēmu. Par sistēmu vispār mēs saucam atsevišķu vienību apvienojumu vienotā, viengabalainā veselā, un mēs redzējām, ka dotajā gadījumā par vienojošu momentu kalpo šķiras interese vai, konkrēti runājot, tai atbilstošs piesavināšanās, īpašuma veids.* Taču tajā laikā, kad visās pārējās sistēmās ir viens noteicošais sākums, noteikta vienota ass (Markss līdzīgā gadījumā lieto franču vārdu «pivot»)**, ap ko griežas visa sistēma, tiesībām šajā ziņā piemīt redzama *divējādība* vai pat *trejādība*. Šis apstāklis arī izskaidro to jucekli, kāds valda tiesību teorijas jautājumos.

Mēs jau redzējām, ka Markss atšķirībā no buržuāziskās zinātnes par sabiedriskām attiecībām uzskata tikai ražošanas un maiņas attiecības, tas ir, cilvēku savstarpējās attiecības ražošanā un maiņā. «Šo ražošanas attiecību kopums,» norāda Markss, «veido sabiedrības ekonomisko struktūru, reālo bāzi...»*** Tikai buržuāziskais analīfabētisms spējīgs sajaukt ražošanas attiecību jēdzienu ar ražotājspēku jēdzienu, kas pilnībā attiecas [tikai] uz *cilvēka attiecībām pret ārējo dabu* cīņā par eksistenci. Pie ražotāj-spēkiem pieder «darba sabiedriskie rīki» (tas ir, tehnika), ieskaitot arī darbaspēku (tas ir, dzīvu strādnieku). Ražotājspēku uzplaukumam, tas ir, sabiedriskās tehnikas attīstībai, Markss piešķir *noteicošo nozīmi* attieksmē pret sabiedriskām attiecībām, bet tos sajaukt (kā to dara, piemēram, P. Strūve un citi) ir pilnīgi nepieļaujami.

Mēs zinām, ka cīņā par eksistenci vispirms ražošanā, bet pēc tam arī maiņā (vienkāršo preču ražotāju sabiedrībā maiņas attiecībai ir it kā noteicošā nozīme) cilvēki stājas savstarpējās attiecībās vai pat nepārtraukti atrodas tādās savstarpējās attiecībās. Mēs cilvēku vēsturiski zinām tikai savstarpējās attiecībās ar citiem cilvēkiem, tikai «sabiedriskā stāvoklī», un jebkāda cilvēka analīze ārpus sabiedriskā stāvokļa, kaut kādā ārpussabiedriskā, tā sacīt, bezgaisa telpā — kas ir visas individuālistiskās buržuāziskās zinātnes parasts paņēmiens — ir bezauglīgas

* Es jau iepriekš (sk. 291. lpp.) norādīju, ka pašreiz sistēmai dodu formulējumu: sabiedrisko attiecību organizācijas forma.

** Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 319. lpp. *Red.*

*** Markss K., Engelss F. Rakstu izlase 3 sēj., 1. sēj., 543. lpp. *Red.*

fikcijas, kuras nepadara skaidrāku, bet gan tikai aptumšo šī jautājuma nostādnī.

Bez šīm ražošanas — sadales attiecībām starp cilvēkiem pastāv vēl arī citas attiecības, kas daļēji tieši vai netieši ir atvasinātas no pirmajām vai kas daļēji stāv no tām visai tālu, lai gan atrodas to zināmā ietekmē. Atvasinātām attiecībām zināmā mērā pieder «nejaušs raksturs»; tās nav vēsturiski nepieciešamas, bieži tās pat nav viegli izskaidrojamas. Tās visas, kā atvasinātās, tā arī no ārpuses nejaušās attiecības, ir tas, ko Markss sauc par *virsbūvi* attiecībā pret bāzi, tas ir, pret ražošanas attiecībām vai, lietojot juridisku terminoloģiju, pret īpašuma (piesavināšanās) attiecībām. Pie jautājuma «*par bāzi un virsbūvi*» mēs vēl vēlāk atgriezīsimies. Mēs šeit pašreiz apstāsimies tikai pie bāzes, tas ir, pie ražošanas un maiņas attiecībām.

Kaut tas savādi, bet no visiem jēdzieniem «sabiedrisko attiecību» jēdziens, bez kura, liekas, nevar iztikt neviens cilvēks, satur visvairāk neskaidrību; to sekmēja buržuāziskās sabiedrības attīstības gaita. Piemēram, zemesīpašnieks, kas saņem savu renti, varbūt nekad tā arī nav redzējis zemnieku. Kapitālists, kas saņem savu peļņu, savu procentu (piemēram, pēc akcijas kupona), pat nezina, kur atrodas viņa fabrika un cik tajā strādnieku. Viņiem jēdzieni — zeme, kapitāls, nauda, prece, darbaspēks utt. — pārvērtušies par abstraktiem jēdzieniem. Kādas viņiem var būt savstarpējās attiecības ar zemniekiem — rentniekiem (rentes maksātājiem), ar vergiem — strādniekiem? — Tāda ir visas tīri buržuāziskās politiskās ekonomijas pieeja. Strādnieks savukārt, strādājot rūpničā vai fabrikā, varbūt nekad nav redzējis fabrikantu, bet visas attiecības kārto ar viņa bargo vietnieku — direktoru vai tā aģentiem, kas apgalvo strādniekiem, ka aiz mīlestības piešķir viņam «tiesības uz darbu» un par to vēl piemaksā darba algu. Par kādām tur savstarpējām attiecībām runāt?* Tās ir vienpusīgas kundzības — verdzības attiecības, kā pareizi pasaika Markss.** Arī tirgū, tas ir, veikalā, tirgotājs diktē strādniekam cenas. Par kādām tur «savstarpējām» attiecībām vispār var būt runa?!... Tomēr šis jēdziens ir visa

* Amerikāņu socioloģijas psiholoģiskā teorija šo savstarpējo attiecību dabā raksturo ar «ipatnēju» piemēru: «Vilks ēd aitu, aita ēd zāli.»

** Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 614. lpp. Red.

pamatā. Cenšanās noklusēt šo jēdzienu atbilst buržuāzisko attiecību attīstībai, raksturīgajai tendoncei zaudēt kundzības vai ražošanas attiecību individuālās īpatnības, jo tāda *bezpersoniska kundzība* iegūst lietu raksturu, pārvēršas par fetišu, bet tieši tas galvenokārt apgrūtina uzskatīt šo ekspluatāciju par cilvēka ekspluatāciju. Lūk, no kurienes rodas uzskati, kas juridiskām attiecībām kā gribas attiecībām mīgina *prestatīt* ekonomiskās, piemēram, ražošanas [attiecības], ne kā *gribas*, bet vienkārši *lietu* attiecības. Tādi uzskati nav pareizi pašos pamatu pamatos.

Divu personu savstarpējās attiecības, kaut vai *ekonomiskās*, par kurām mēs šeit runājām, vienmēr prasa kā priekšnoteikumu šās attiecības dalīnieku zināmu gribas virzību un nevis vienkārši refleksu. Tas jāņem vērā visādu voluntātisko tiesību teoriju aizstāvjiem, kas nesaprātnē apstājas sabiedrisko attiecību jēdzienu priekšā. Tāpēc, lai izskaidrotu cilvēka gribas nozīmi šajās attiecībās, mēs īsumā sāksim ar pašu gribas jēdzienu. Pēc veca paraduma griba ir sevišķa *«patstāviga dvēseles spēja»* kaut ko vēlēties, gribēt. Fizioloģiskā psiholoģija, samērā jauna zinātne, kam pieder liela nākotne, atklāti noliedz gribas hipotēzes nepieciešamību. Šīs zinātnes ievērojams pārstāvis vācu profesors Cīgens raksta: «Šeit mēs saduramies ar hipotēzi, ko psiholoģijā atzīst gandrīz visi, pie kurās visos laikos neapzināti nonāca cilvēka veselais saprāts, un konkrēti — *ar hipotēzi par gribu kā visu mūsu darbību cēloni*. Tieki atzīts, ka ideju asociācijas procesa un darbības starpā vēl izpaužas gribas kā *patstāvīgas dvēseles spējas* ietekme. Ideju asociācija dod tikai motīvus, bet griba izvēlas jebkuru no tiem... Fizioloģiskā psiholoģija uzskata, ka *nav nepieciešams* operēt ar tādu psiholoģiskās dzīves papildu faktoru, kas ir pilnīgi *hipotētisks*... Fizioloģiskā psiholoģija izskaidro visus psiholoģiskos procesus neatkarīgi no šīs hipotēzes.»* Tas, pats par sevi saprotams, nezīmē, ka tūlīt vajag atteikties no vārda *«griba»*, bet tika īto, ka šo vārdu vajag *lietot stingri nosacītā un tātad arī ierobežotā nozīmē* pret zināmu parādību, kas atkarīga no psiholoģiskiem procesiem (no uzbudinājuma, sajūtas, priekšstata, ideju asociācijas), kuru pēdējais posms ir darbība, bet nevajag runāt par gribu kā par sevišķu spēju, kā mūsu darbības cēloni.

* Sk. Профессор Циген. Физиологическая психология, с. 236.

Gribai, kā zināms, bija milzīga nozīme visā pagātnes zinātnē. Uz gribas brīvību dibinājās gan tiesības (sevišķi krimināltiesības un civiltiesības), gan arī buržuāzijas politiskie uzskati. Lai arī cik postoša bija domas revolūcija, gribas jautājumā daudz palicis nepateikts, daudz līdz galam nenoārdīts. Tagad pat buržuāziskā zinātnē determinisma teorija¹⁴⁸ ir vispārāzīta, atskaitot tikai sabiedriskās dzīves parādības. Par tām vēl ir atsevišķi iebildumi. Taču ne tik sen atpakaļ sabiedrisko parādību, arī tiesību jomā par valdošo tika uzskatīts *indeterminisms*, sākotnējā sakara principa nepiemērotība vai tikai tā dalēja piemērotība.

Vispār šajā jautājumā es rekomendēju griezties pie citām zinātnes nozarēm, piemēram, pie vēsturiskā materialisma, bet pilnīgi šo jautājumu apiet nevaram. Pašreiz diezin vai kāds aizstāv gribas absolūtu brīvību, taču projām vēl raksta biezas grāmatas, lai pierādītu tādu mums saprotamu faktu, ka uz noziedzību, tas ir, uz cilvēka «grēcīgo gribu», iedarbojas ekonomiskais faktors. Pašreiz pietiek izlasīt pāris lappušu jebkurā eksperimentālās psiholoģijas grāmatā, lai galīgi atteiktos no gribas *absolūtās brīvības* (bez cēloniska sakara). Ar gribas *relatīvo brīvību* nav tik vienkārši. Sajā gadījumā vispirms tiek jaukta cēloniskā sakara *nezināšana* ar tāda neesamību. Taču nezināšana nav pierādījums ne par, ne pret. «Tā bērns iedomājas, ka viņš brīvi grib pienu, kas viņu baro; ja viņš dusmojas, tad domā, ka brīvi grib atriebt; ja viņš baidās — ka viņš brīvi nolemj aizbēgt» (Spinoza).^{*} Sie piemēri, bez šaubām, neliecina, ka tik viegli precīzi noteikt cēlonisko sakaru. Agrāk cilvēki sev ļoti atviegloja šo uzdevumu. «Post hoc, ergo propter hoc» (kas noticis pēc tā, tas ir tā *sekas*). Tagad mēs runājam par daudziem cēloņiem, kuru starpā mēs izšķiram nepieciešamus vai «gadījuma», lai gan šie gadījuma cēloņi ir tikpat atkarīgi no vispārējās cēloņsakarības kā nepieciešamie. Katrā gadījumā mēs vadāmies no uzskata, ka tam, kas priekš gribas paredz *sevišķu izņēmumu* no vispārējās cēloņsakarības kopējā dabas likuma (cēlonis—sekas—cēlonis), *jāpierāda šis izņēmums*, un nepietiek ar to, ka atsaucas uz mums nezināmo vai vēl nenoskaidroto. Pēdējais īpaši attiecas uz tā sauktās ideoloģijas sfēru.

* Citēts B. Spinozas darbs «Etika», 3. daļa. *Red.*

Tas nozīmē, ja cilvēki runā par gribas attiecībām, domājot ar tām sabiedriskās attiecības, tad mums jāzina, ka runas par *briviem* gribas aktiem ir vienkārši blēnas vai mānišana. Kamēr pastāv iepriekšdotais ražotājspēku stāvoklis un iepriekšdotā šo spēku sadale — sabiedriskās attiecības ir vairāk vai mazāk noteiktas un par to brīvu grozīšanu nevar būt runas. Zināmās robežas ir iespējama apvienotu vienību vai atsevišķu personu — šādu apvienību locekļu [savstarpējā] ciņa. Tas nozīmē, ka var runāt tikaī par *apvienotas gribas vai veselas apvienības gribas brīvību*.

Tā arī dara buržuāziskā zinātne. Šī zinātne to brīvību, kas nepieder atsevišķa cilvēka gribai, pārnes uz kaut kādu *ārpus individua* esošu gribu, uz absolūtu (dieva) gribu, tautas gribu (imanentu tautas gribu), visas nācijas gribu (demokrātiju) utt. Taču, ja zinātne šaubās par individuālās gribas pastāvēšanu, ko tad sacīt par tādu fikciju kā sabiedrības vai tautas griba? Teic, ka pastāv likums, paraža, vārdu sakot, tas viss, ko buržuāziskā zinātne sauc par «tiesībām objektīvā nozīmē». Kas gan cits tas lai būtu, ja ne *gribas akti*, ja arī ne dieva un ne kaut kā vispārēja absolūta, tad kāda kolektīva (tautas, sabiedrības, šķiras) gribas akti? Teic, ka šī *kolektīvā griba* tiesību veidā arī nosaka mūsu tiesiskās attiecības un reizē arī ekonómiskās attiecības, kuru juridiska izpausme ir tiesiskās attiecības. Tāpēc mums jāanalizē «gribas brīvība» tiesību, likuma un citu sabiedrisko jēdzienu veidā.

Mums vēl teic, ka pats sabiedrības jēdziens, pēc dažu zinātnieku (piemēram, Stamlera vai pie mums* profesora Engela) uzskatiem, paredz ārēju regulēšanu, tas nozīmē, nolikumu, likumu vai citu *gribas aktu*, bet likums arī ir cilvēka brīvs, radošs veidojums. Mēs jau atsacījāmies no Stamlera teorijas (otrajā nodaļā)**, un tāpat mēs atsakāmies no likumdevēja brīvas gribas teorijas. Pieņemsim, ka absolūtais monarhs izdod likumu, kas pavēl apturēt upes tecējumu, dekrētu par mantinieka dzimšanu un ko citu tamlīdzigu. Vai šie likumi darbosies? Bez šaubām, ne! Tie vienkārši [nekā] «nesacīs». Lai arī kāda milzīga vara nepiederētu absolūtajam monarham, arī viņa «griba» ir ierobežota, viņš tādus likumus arī *netaisisies izdot*, tos

* T. i., Padomju valstī. *Red.*

** Sk. šā sēj. 303. lpp. *Red.*

viņam var pierakstīt tikai satīriķis. Viņš jau zina, ka tikai cilvēku likumi, kas nerunā pretim dabai vai sabiedrisko attiecību kustības («attīstības») likumiem, var būtiski iedarboties uz sabiedrisko attiecību sistēmu. Bez šaubām, visās valstīs ir arī nedzīvi radušos likumu piemēri, bet tomēr sākumā var likties savādi, ka to bija tik maz pat tajos laikos, kad neviens neko nedomāja un nezināja par kaut kādiem attīstības likumiem. Tas izskaidrojams, kā mēs vēl redzēsim, no pašas likumu rašanās kārtības. Pirmie likumdevēji bija visai piesardzīgi un pasludināja par likumu tikai to, kas *jau bija kļuvis par paražu* (piemēram, tiesas precedents kā fakti)* vai kas *jau bija realizēts*. No teiktā izriet arī visu revizionistu īpaša piesardzība [šajā jautājumā], sevišķi to, kas, ja arī vispār nenoļiedz sabiedrīskās attīstības likumu pastāvēšanu, tad katrā ziņā noliedz to atklāšanas iespēju.

Zināms, ka «pusmarksists» Bulgakovs 1900. gadā savā grāmatā «Kapitālisms un zemkopība» rakstīja: «Markss uzskatīja par iespējamu mērit un noteikt nākotni pēc pagātnes un tagadnes, bet patiesībā katrs laikmets sniedz jaunus faktus un vēsturiskās attīstības jaunus spēkus, — vēstures jaunrade neizsīkst. Tāpēc jebkura nākotnes prognoze, kas balstās uz tagadnes faktiem, neizbēgami ir kļūdaina... Nākotnes aizsegs ir necaurredzams.» Šis autors vēlāk gāja ievērojami tālāk, pasludinādams arī pagātnes aizsegu (cēloņu atklāšanu) par necaurredzamu, un devās «visu glābjošās» baznīcas apkampienos. Ja mēs izskatām visu šo bijušo revizionistu pulku, kas tagad sevi uzskata par religioziem filozofiem (Berdjajevs, Franks) vai par pareizticīgās baznīcas atklātiem kalpotājiem (Bulgakovs), tad šī parādība, bez šaubām, nav nejauša. Viņi kā intelīgenti, neatrodot apmierinājumu «kauzālā» pasaules uzskata materiālistiskā pamatojuma «tukšos meklējumos», tas ir, tāda pasaules uzskata, kas balstās uz cēloniskā sakara vispārējo likumu, pāriet pretējā nometnē un, noliedzot cēloniskā sakara likumu, rod patvērumu tikai ticībā dievam un fatālā teleoloģijā. Buržuāzija ticēs arī velnam, ja uz šīs ticības varēs celt jauno buržuāzisko pasauli (salīdzini Anatola Fransa romānu «*Enģeļu dumpis*»). Tas ir vienkāršots pasaules uzskats: «zinātnisks» uzskats par parādībām kā par cēloni—sekām—

* Viena fakta kvantitatīva atkārtošana pārvērš to par precedentu, paražu, likumu.

cēloni utt., bet ar «labojumu» — *ar ticibu pirmcēlonim*: «lai top gaisma» utt. Citi filozofi papildina vispārējo cēloniskā sakara teoriju tādējādi, ka viņi citu cēloņu rindā liek mērķi vai mērķus, kam pasaulē viss pakļauts un uz kuriem kopējā cēloniskā sakara kēdē tiecas «attīstība». Šo mērķi saprot vai nu kā mērķi, kas atklāti pasludināts par providenci, vai arī kā dabas un sabiedrības parādībām iamanentu mērķi, kas tāpat izriet no kaut kāda neizdibināma spēka. Šāda uzskata pārstāvji likumsakarības vietā liek mērķtiecību vai fatalitāti, bet būtībā runa tāpat ir par augstāku būtni, kas apzināti izvirza šos mērķus, jo neapzināts mērķis ir iekšēja pretruna. Šajā sakarā daudz neskaidribu rada apstāklis, ka cilvēka likums, kas, tāpat kā visa apzinātā cilvēka darbība, vērsts uz noteiktu mērķi, pastāvēja vēl pirms zinātnes likuma, un šis viens vārds [likums], aptverot divus dažādus jēdzienus (kā dažreiz juristi izsakās — dabas un mākslīgo likumu), palīdz teleologiskajām (mērķa) koncepcijām. Trešās mērķa koncepcijas pārstāvji mums iebilst, ka viņi saprotot mērķi attīstībā tīkai kā kopumu vai zināmu vidējo, kā dzīvu konkrētu cilvēku apzinātu mērķu rezultātu; tas nozīmē, ka it kā nebūtu nekāda ideālistiska novirziena. Pašreizējos apstākļos šādi uzskati labākā gadījumā ir pašapmāns, jo to apzinātu, kas ir cilvēku galvās, starp citu, arī ja tiek izvirzīts mērķis, vairumā gadījumu [vēl] veido visāda novecojusi ideoloģija. Bet, ja arī marksisti izvirza sev mērķus, cīnas lozungus, tad tīkai *uz viņu pašu apzinātu sabiedrības virzības likumu* pamata. Tas nozīmē, ka marksisti vispirms izpēta, izstudē kustības vispārējos likumus, lai uz šāda pamata apzināti stādītu sev mērķus, bet ne otrādi.

Markss un Engelss nav vienkārši «kauzālisti», viņi vadās no visa eksistējošā *attīstības dialektikas*. Seit vārds «*attīstība*» neietver sevī nekādu mērķi (ko, piemēram, parasti satur vārds «*progress*»), bet tiek lietots vienkārši *kustības nozīmē*. Pēc šīs teorijas viss kustas, viss mainās. Tas nozīmē, ka nav arī nemainīga likuma, nemainīgas likumsakarības. Sabiedrisko attiecību kustība vai attīstība virzās caur pretrunām. Kustībai ir savi vispārēji likumi, bet tāpat arī *vēsturiski nosacīti* likumi. Tas nozīmē, ka katram vēstures periodam, tas ir, katram ekonomiskās attīstības periodam, ir *savi īpaši ekonomiskie likumi*. Bet viena vēstures perioda (ekonomiskās attīstības perioda) pārejai citā savukārt piemīt arī savi *vispārēji attīstības likumi*,

un proti — *ne evolūcijas* (kas atbilst vienkāršam kauzā-listikas likumam), bet pretrunas pārvaroši *revolucionārās* kustības likumi. Šīs sakarā galvenā loma pieder divām Hēgelē domām. Pirmkārt, kvantitāte zināmā pieauguma pakāpē pāriet kvalitātē, piemēram, kapitālistisko attiecību kvantitatīvs pieaugums zināmā attīstības pakāpē (rūpnieciskās, politiskās, sóciālās) revolūcijas ceļā pāriet kapitālistiskā ekonomiskā iekārtā, buržuāziskā sabiedrībā. Otrkārt, arī ekonomiskās attīstības (kustības) likumi pāriet savā prestatā, tie no attīstības pozitīvas ietekmēšanas kļūst negatīvi, piemēram, no sākuma revolucionārs kapitālistiskais ražošanas veids pārvēršas par kontrrevolucionāru momentu, kas kavē attīstību.

Es šeit pārāk konspektīvā veidā (un, baidos, nepietiekami skaidri) izklāstīju svarīgāko izmaiņu vai papildinājumu, ko kauzālajā principā izdarīja Marks un Engelsa dialektiskā metode. (Šajā jautājumā mums ļoti nepieciešams pamatīgs, iespējami populārs darbs, kas sevišķu uzmanību veltītu tiesību jomai.) Bet Markss neaprobežojās ar šiem vispārīgajiem slēdzieniem; viņa teorija piešķir svarīgāko nozīmi ekonomiskiem cēloņiem (to kopumā) salīdzinajumā ar visiem citiem [cēloņiem], [kas darbojas] milzīgajā periodā līdz šķiru sabiedrības galīgai izšūšanai. Galvenā loma šeit ir ražošanai, ražošanas attīstībai un to pamatā esošajiem *ražotājspēkiem*.

Par šo jautājumu ne mazums rakstīts. Starp marksistiem, pat juristiem, neizsauc strīdu tēze, ka esamība nosaka apziņu, bet nevis apziņa — esamību. Bet, apskatot tiesības (starp citiem jēdzieniem), Markss izteica salīdzinājumu par bāzi un virsbūvi; un tad sākās spriešana un zīlešana: kur ir bāze, kur — virsbūve? Vai īpašuma tiesības ir bāze vai virsbūve? Vai sabiedrisko attiecību sistēma attiecas uz bāzi vai uz virsbūvi? Viens kritiķis atrada manā darbā pat bāzes un virsbūves sajaukšanu («bāzi par virsbūvi pasludinājis»).¹⁴⁹ Virsbūves tēlainais formulējums, ko pats Markss nav izdomājis, bet pārņemis, brīnišķīgi raksturo domu par sabiedrisko esamību un apziņu, taču patiesi var radīt nesaprašanu sakarā ar virsbūves atgriezenisko ietekmi uz bāzi.

K. Markss darba «Par politiskās ekonomijas kritiku» priekšvārdā raksta: «Šo ražošanas attiecību kopums veido sabiedrības ekonomisko struktūru, *reālo bāzi*, uz kurās paceļas *juridiskā* un *politiskā* virsbūve un kurai

atbilst noteiktas sabiedriskās apziņas formas.» Tālāk Markss runā par to, ka «... materiālie ražotājspēki nonāk pretrunā ar pastāvošajām ražošanas attiecībām jeb — kas ir *ti kai* šo attiecību *juridiska izteiksme* — ar īpašuma attiecībām, kurās tie līdz šim attīstījušies. No ražotājspēku attīstības formām šīs attiecības pārvēršas to važās. Tad iestājas sociālās revolūcijas laikmets. Līdz ar ekonomiskā pamata pārmaiņu straujāk vai lēnāk noris apvērsums visā milzīgajā virsbūvē. Aplūkojot tādus apvērsumus, vienmēr nepieciešams atšķirt materiālo, ar dabzinātnisku precizitāti konstatējamo apvērsumu ražošanas ekonomiskajos apstākļos no juridiskām, politiskām, reliģiskām, mākslinieciskām vai filozofiskām, īsi sakot, no *ideoloģiskām formām*, kurās cilvēki *apzinās šo konfliktu* un cīnās par to, lai šo konfliktu atri-sinātu.»* «Virsvērtības teorijās» Markss runā par inteli-gences pazīstamajiem slāniem kā par nepieciešamo virsbūvi. Darbā «Luija Bonaparta astoņpadsmitais brīmērs» viņš norāda: «Virs dažādām īpašuma formām, virs sociāliem eksistences apstākļiem paceļas vesela dažādu un ipat-nēju jūtu, ilūziju, domāšanas veidu un pasaules uzskatu virsbūvē.»** Engelss «Anti-Dīringā» runā par to, kā pētīt dzīves apstākļus, *sabiedriskās attiecības, tiesibu un valsts formas kopā ar to ideoloģisko virsbūvi*, filozofiju, reliģiju, mākslu utt. Skaidrs, ka Markss un Engelss vārdam «virsbūvē» piešķīra tikai tēlainu sakarību, bet ne burtisku arhi-tektonisku nozīmi, ne [saskatīja tajā] kaut kādu daudz-stāvu savrupmāju**. Mēs, balstoties uz darba «Par

* Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 543. lpp. (P. Stučkas kursīvs.) Red.

** Turpat, 453. lpp. Red.

*** To, ka var būt arī tāda virsbūves «daudzstāvu» izpratne, mēs redzam 1920. gadā izdotajā profesora Reisnera «Konstitūcijas kursā» (95. lpp.): «Redzams, ka šeit *virs saimnieciskās bāzes* iespējama ne vienstāvā celtne, bet *vairākstāvu*, ko apstiprina arī marksisma teorijs (?): vienu reizi izveidojusies, ideoloģija vienmēr var radīt jaunu ideoloģiju, ideoloģiskās *virsbūves*, un tāda būve var celties ārkārtīgi augsti. Piemēram, ja mēs tiesību jomā salīdzināsim *atsevišķas virsbūves* (šeit vesela muiža — P. S.), tad redzēsim, ka tiesības var dot vairākus stāvus: apakšā saimnieciskā bāze, tiesī saimnieciskai bāzei piekļausies tās tiesības, ko mēs apzīmējam ar vārdiem *īpašuma tiesības, privātiesības*, — tās ir pirmā virsbūve. Otru stāvu sastāda politiskās, valsts tiesības. Virs tām «mīstika» (vai tas, ko vācieši sauc par «Oberstübchen? — P. S.) utt.» Vārdu sakot, šis ir piemērs, kā nevajag Marksū popularizēt.

politiskās ekonomijas kritiku» priekšvārdu, kurā Markss īpašumam nostāda pretim *tā nodrošināšanas sevišķās formas* (justīciju, policiju utt.), varam paskaidrot, ka viņš konkrētu sabiedrisku attiecību sistēmu kā ražošanas attiecību juridisku izteiksni pieskaita bāzei, bet to *abstrakto* formu (likumu un ideoloģiju, sk. zemāk) — virsbūvei.

Tomēr pēc būtības viss strīds ir nevis par bāzes attiecību pret virsbūvi, bet strīds ir jautājumā, kur meklēt tiesību pamatjēdzienu: vai konkrētu attiecību sistēmā vai abstraktā sfērā, tas ir, rakstītā normā vai nerakstītā priekšstatā par tiesibām, taisnīgumu, tas ir, ideoloģijā. Es atbildu: *konkrētu attiecību sistēmā*. Taču piebilstu: ja mēs runājam par attiecību sistēmu un kārtību un par to aizsargāšanu ar organizētas varas palīdzību, tad katram ir skaidrs, ka *mēs nemam vērā gan abstraktās formas, gan to ietekmi uz konkrētu formu*.

Salīdzinot atsevišķus Marksā citātus, mēs pirmā acu uzmetienā varam atrast zināmas pretrunas vai, kā es teicu, mūsu skolotāju terminoloģijas dažādību, bet man tagad liekas, ka šo šķietamo pretrunu rada tā sarežģītā sistēma, kāda raksturiga tiesibām *to trīs* reāli pastāvošajos, nevis izdomātos *formu veidos*, no kurām viena ir konkrēta, bet divas ir abstraktas. Šī tiesību formu dažādība skaidri atklāta jau Marksā darbos.

K. Markss savā galvenajā darbā «Kapitāls» no ekonomiskās puses apskata kapitālistiskā laikmeta lietu apmaiņas procesu kā abstraktu kategoriju kustību: prece, nauda, kapitāls, darbaspēks, zeme utt. No otras puses, viņš neuz minūti neaizmirst, ka katrai šai abstraktajai kategorijai vienlaikus ir savs personificēts pārstāvis, ka attiecības starp *lietām* patiesībā ir attiecības starp cilvēkiem, pie tam tieši gribas attiecības, bet kā tādas vienlaikus arī tiesiskās attiecības. Pēdējā laikā gribas teorijas piekritēju tik daudz citētās Marksā domas, kas it kā vērstas pret mani, bet kuras viņi nav izpratuši, to parāda visai pārliecinoši: «Preces nevar pašas doties uz tirgu un apmainīties... Lai šīs lietas varētu attiekties viena pret otru kā preces, preču īpašniekiem jāattiecas vienam pret otru kā personām, kuru griba rīkojas ar šīm lietām: tādējādi viens preču īpašnieks tikai ar otra gribu, tātad katrs no viņiem tikai ar viena tiem abiem kopēja gribas akta palīdzību var piesavināties cita preci, atsavinot pats savu. Tātad viņiem jāatzīst vienam otrs par privātīpašnieku. Šī juridiskā

attiecība, kuras forma ir līgums, — vienalga, vai tas ir ar likumu nostiprināts vai ne — ir gribas attiecība... Sās juridiskās jeb gribas attiecības saturu dod pati ekonomiskā attiecība. Personas šeit eksistē viena priekš otrs tikai kā preču pārstāvji, t. i., kā preču īpašnieki...

Preces īpašnieku atšķir no viņa preces tieši tas apstākllis, ka precei katrs cits preču kermenis ir tikai viņas pašas vērtības izpausmes forma.»* Atsauce turpat paskaidro domu, ka *tiesību jēdzienu nepieciešams atvasināt no sabiedriskām attiecībām*, bet ne otrādi — no taisnīguma (ideoloģijas) jēdziena, kā to dara Prudons. Izlasiet vienā reizē vēl vienu vietu («Kapitāls», 1. sēj.) — par līgumu (darba attiecībās) starp strādnieku un kapitālistu kā *par formālu kapitāla attiecības izpausmi* (Vermittlung).** Un pēc tam jau lasiet viņa darba «Par politiskās ekonomijas kritiku» priekšvārdā pazīstamo vietu, ka īpašuma attiecības ir tikai ražošanas attiecību juridiska izteiksme.*** Sajā gadījumā jūsu priekšā gandrīz visas buržuāziskās tiesības: īpašuma tiesības, pirkšanas-pārdošanas (maiņas) līgums un darba līgums. Taču atrodas cilvēki, kas pirmajā citātā sakata ekonomisko un gribas jeb juridisko attiecību pretstatījumu. Nekas tamlīdzīgs. Juridiskās attiecības ir ekonomisko attiecību juridiska izteiksme, formāla realizēšana, tāda ir visu trīs citātu jēga. Gan ekonomiskās, gan juridiskās attiecības ir gribas attiecības.

Taču Marks ir *cits pretstatījums*: gribas jeb juridiskā akta, t. i., attiecības, *konkrētās formas* pretstatījums tā *likumiskai* jeb *abstraktai formai* («vienalga, vai tas ir ar likumu nostiprināts vai ne»), un pie šī pretstatījuma kā *visu tiesisko attiecību pašas raksturīgākās paziņmes* mums jāpakavējas. Ar šādu pretstatījumu nākas sastapties ik uz soļa. Jaunuzradies sociāldemokrāts Berlīnes universitātes profesors Kunovs raksta: «Pēc Marksā, ražošanas attiecības un īpašuma attiecības ir neparalēlas, pavisam dažādas attiecības, bet no tiesību viedokļa ražošanas attiecības ir arī īpašuma attiecības.»**** Turpinājumā viņš izšķir «sociālo tiesisko kārtību» un «valstiski kodificētās tiesības». Cita autora darbā mēs lasām par atšķirību

* Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 87. lpp. Red.

** Turpat, 328. lpp. Red.

*** Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 543. lpp. Red.

**** Cītēja H. Kunova grāmata «Marksistiskā vēstures, sabiedrības un valsts teorija». Red.

starp likumā fiksētām oficiālajām tiesībām un dzīvē funkcionējošajām reālajām tiesībām. Trešais autors runā par «formāli pasludinātām tiesībām... un juridisku noteikumu», kas darbojas «faktiski» utt.

No šīm divām formām — attiecības *konkrētā tiesiskā forma* sakrīt ar ekonomisko attiecību, bet likumā pasludinātā *abstraktā forma* var nesakrist un visai bieži arī stipri atšķirties no tās. Bez tam pastāv vēl arī *trešā forma*, izmantojot Petražicka populāro formulējumu, — «*intuitīvā*» forma. Pēdējā ir iekšējs psihisks «pārdzīvojums», kas izveidojas cilvēka galvā sakarā ar vienu vai otru sabiedrisko attiecību, tās vērtējums no «taisnīguma», «iekšējās tiesiskās apziņas», «dabisko tiesību» utt. viedokļa, citiem vārdiem — ideoloģija.

Šīs sabiedriskās attiecības realizācijas trīs formas šķiru sabiedrības *sākumā* vairāk vai mazāk sakrīt. Apgrozība vēl neieiet ražošanā. Notiek vienkārša produkta maiņa pret produktu, preces pret preci, pakalpojuma pret pakalpojumu, *do ut des, facio ut facias, do ut facias, facio ut des* (es dodu, lai tu dotu; es daru, lai tu darītu; es dodu, lai tu darītu; es daru, lai tu dotu). Tādas bija sākotnējās romiešu saistību tiesības likumā un faktiski. Visu formu pilnīga sakrišana. Ja mēs pāriesim no šīm romiešu saistību tiesību vienkāršajām formām pie vekselā, hipotēkas dokumentiem, buržuāziskās pasaules akcijām, kur vienkārši atgriezts kupons dod tiesības uz zemnieka vai strādnieka «asins un sviedru» daļīnu (rentes vai peļņas veidā), tad mēs neviļus jautāsim, kā tas varēja notikt.

Juristam pašreiz minētais process ir tik pierasts, ka viņš, taisni otrādi, no šī abstrakti formālā akta (čeka, akcijas, kupona, kīlas zīmes) iegūst visas konkrētās tiesiskās attiecības. Viņam šis papīriņš, likuma panta teksts vai tā izskaidrojums (tiesneša «taisnīgums») ir viss, bet cilvēku savstarpējās attiecības nav nekas, tikai juridiski «irrelevanti», t. i., nenozīmīgs, fakti. Es ļemu bez izvēles ievērojamā tirdzniecības tiesību un civiltiesību speciālista nelaiķa Šeršeņeviča grāmatu par tiesībām (sk. viņa «Tiesību filozofiju», 2. sēj., 275. lpp.): «*Kreditors pieprasā parādu tāpēc, ka pastāv likums*» utt. Taču katram nomums liekas, ka kreditors pieprasā parādu tāpēc, ka viņš kaut ko ir «devis» vai «darijis». Mūsdienu juristam, pat civilistam, tātad «parāda ideja» (ir arī tāda «ideja»!) ir augstāka par pašu parāda attiecību.

Tas nozīmē, ka katrai ekonomiskai attiecībai, par cik tā vienlaikus ir arī tiesiska (bet ne noziedzīga vai vienkārši tiesiski nenozīmīga, tas ir, no tiesību viedokļa vienaldzīga), atbilst trīs formas: viena konkrēta (I) un divas abstraktas (II un III). Bez šaubām, notiek šo formu atgriezeniska savstarpēja iedarbība, bet literatūrā, kā mēs redzējām, notiek cīņa par to, kas atrodas pamatā. Mēs atzīstam pirmās formas *neapstridamu* un tiešu *primātu*. Tā iedarbojas, no vienas puses, jau kā fakts, bet no otras puses — atspoguļojoties abās abstraktajās formās. Tās *tiesiskais* raksturs ir atkarīgs no pēdējām, un pēdējo ietekme dažreiz var kļūt par izšķirošo. Vēsturiskā materiālisma teorijā šis jautājums tiek apzīmēts ar vārdiem «bāze un virsbūve», bet šo jautājumu es jau aplūkoju iepriekš. Seit es vēlreiz tikai uzsvēršu, ka tiesiskās attiecības pirmā jeb konkrētā forma ietilpst bāzē, kas tomēr nebūt nenozīmē «pasludināt virsbūvi par bāzi», bet tikai censties pareizi izskaidrot Marksā un Engelsa domu.

Mēs runājam par *attiecību* sistēmu. Tas nozīmē, ka sa biedriskajām attiecībām, lai tās kļūtu par tiesiskām, jāieiet un jāizlīdzinās vienotā sistēmā. Šīs attiecības vispirms stāvēs pretim veselai attiecību rindai, varbūt pat veselai sistēmai, kas jau *vairs* nav tiesības vai *vēl* nav tiesības. Tādas netiesiskas sistēmas, varbūt pat noziedzīgas sistēmas, pārejas periodos ir visai parastas, kā to redzēsim tālāk. Pašreiz mums iznāks pakavēties pie viena profesora iebilduma sakarā ar vārdu «sistēma». «Grūti saprast, kādu jēgu ieliek biedrs Stučka šajā jēdzienā. Mēs ceram, ka ar sistēmu viņš nesaprobt *bēdigi slaveno tiesību vienību*, kas ir *buržuāziskās jurisprudences valdošais aizspriedums*» (Reisners).* Kā redzams, manam oponentam nav bijis viegli izprast, kas ir buržuāzisks aizspriedums un kas pareizs zinātnisks uzskats. Tā vietā, lai tiesību psiholoģisko skolu nosauktu par buržuāzisku aizspriedumu, viņš par tādu pasludina Marksā un Engelsa aizstāvēto domu. Marksā citātu («Filozofijas nabadzība») es jau izmantoju otrajā nodalā,** šeit es atsaukšos uz F. Engelsu. 1890. gada 27. oktobra vēstulē [K.] Šmitam Engelss raksta:

* Citēta M. Reisnera recenzija par grāmatas «Tiesību un valsts revolucionārā loma» 1. izdevumu žurnālā «Vestnik Socialističeskoi Akademii», 1922. g. 1. nr-ā. Red.

** Sk. šā sēj. 302. lpp. Red.

«Mūslaiku valstī tiesībām ne tikai jāatbilst vispārējam ekonomiskajam stāvoklim, ne tikai jābūt tā izteiksmei, bet arī jābūt *iekšēji saskaņotai* izteiksmei, kas neatspēkotu pati sevi iekšējo pretrunu rezultātā.»*

Sī vienība, šī sistēma konkrēto attiecību sistēmā daļēji parādās ekonomiskās attīstības gaitā, daļēji — tā laika valdošās šķiras varas spiediena rezultātā (un ne tikai ar likuma, bet arī ar visa pārējā aparāta [spēku]). Arī abstraktai formai (II) piemīt tendence kodifikācijas, izskaidrošanas utt. celā izlidzināt sevi īpašā vienotā sistēmā. Ne velti Markss darbā «No 1857.—1858. gadu ekonomiskiem rokrakstiem» raksta, ka «būtībā grūtais jautājums, kas mums jāizskata, ir sekojošs: kādā veidā ražošanas attiecības kā tiesiskās attiecības iekļaujas nevienlidzīgā attīstībā. Tātad, piemēram, romiešu privāttiesības attiecībā... pret mūsdienu ražošanu.»** Beidzot, arī «intuitīvā» forma—ideoloģija izkārtojas tādā pašā viengabala sistēmā. Pēc šo trīs sistēmu izveidošanās savstarpējā mijiedarbībā jau piedalās veselas sistēmas.*** «*Idejā* tiesību abi veidi (īstenās un formālās) tiecas absolūti un pilnīgi sakrist.» Tikai «idejā», un tas ir pilnīgi pietiekami buržuāziskajai zinātnei. Proletariāta lozungs ir — īstenot šo vienību dzīvē revolucionārā celā.

Katrā no šīm sistēmām gribai piemīt [zināma] loma, bet neviena no tām — kā brīvai un brīvi noteicošai gribai. Gribas šķiriskais raksturs konkrētā attiecībā ir atkariģs jau no ražošanas līdzekļu sadales un atbilstoši tai — arī no cilvēku vietas viņu savstarpējās attiecībās. Otrajai sistēmai (likumam) šķirisko raksturu piešķir šķiras valsts vara. Trešajā sistēmā — ideoloģija, šķiras apziņa. Taču visās sistēmās, sevišķi pēdējās divās, «mirušais tver dzīvo»****. Visās trīs formās notiek cīņa ar dotajai sistēmai svešām interesēm, kas draud tās uzvarēt. Tā arī ir šķiru cīņa.

Ārkārtīgi interesanti ir izsekot šo trīs attiecību formu sistēmu attīstībai vēsturiski pēc tādas pašas shēmas, kādā mēs apskatījām pašu sabiedrisko attiecību vēsturi

* Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 537. lpp. Red.

** Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 12, с. 736. Red.

*** Nākamajā nodaļā mēs to redzēsim, apskatot romiešu tiesības kā veselas jaunas sistēmas recepcijas (pārņemšanas) piemēru.

**** Tas ir citāts no K. Marksas darba «Kapitāls» (1. sēj., 14. lpp.). Red.

(2. nodaļā). Tam šeit gan trūkst vietas. Es došu tikai īsu un nepilnu apskatu, riskējot kaut kur kļūdīties, taču svarīgi nevis sīkumi, bet kopējā aina.*

Viduslaiki — feodālisms. Feodālisms bija vesela konkrēta sistēma; varēja pat runāt par feodālo sistēmu veselu virkni; tā ir izturēta un visumā konkrēta sistēma. Abstraktā forma (II) — likums — ir maz attīstīta, lai gan jau pastāv zināmas, bet nesaskaņotas likumdošanas sistēmas.

Abstraktā forma (III) — īpaša feodālā ideoloģija — šajā laikā gandrīz neeksistē, ja neskaitām seno teoriju teoloģisku iztulkošanu un savas dūres «apziņu». Līdzās feodālajai sistēmai sākotnēji *nelegāli* attīstās *jauna konkrēta sistēma*. Tas ir pilsētu kapitālisms. Tā** II forma ir pārņemtās romiešu tiesības, bet III forma — dabiskās tiesības un filozofija (sk. turpmāk 8. nodaļu). Valsts piekāpjas sakarā ar kapitālistu šķiras varas pieaugumu. Divu šķiru varas līdzsvara rezultātā valsts vara aizsargā te vienas, te otras šķiras intereses, gan pārkāpj to abu intereses, kas novēd pie revolūcijas. Revolūcijas momentā buržuāzijai jau ir izveidojusies kā konkrētā forma, tā abas abstraktās formas. Revolūcija nodod valsts varu buržuāzijas rokās, pārvēršot [attiecību] konkrēto formu (līdz tam puslegālu vai pieciešamu) par noteicošo, tas ir, valdošo formu. III abstraktā forma (ideoloģija) pārvēršas II formā (likumā) un sakrīt ar to. Pastāv stipra tendence sakrist arī ar I formu, šis process notiek pakāpeniski kapitālisma uzvaras gaitā, izspiežot visas pārējās ražošanas sistēmas un pat atsevišķas attiecības. Eiropā šis process notika samērā lēni, izņemot Angliju, Franciju. Tas turpinājās vēl pēc 40. gadiem. Sevišķi interesanta situācija izveidojās Krievijā, kur pie zināma šķiru līdzsvara buržuāziskā revolūcija*** turpinājās simt gadu, kur Likumu kopojuma vecajam desmitajam sējumam**** nācās pieņemt civilkodeksa veidu paralēli ar feodālo [tiesību] sistēmu un kur tieši «intuitīvās» tiesības, «tīrā tiesību ideoloģija»

* Sīkāku apskatu esmu devis savā iespiestā referātā «Классовое государство и гражданское право» [«Šķiru valsts un civiltiesības»]. Red.]. Sociālistiskās akadēmijas izdevums, 1924.

** T. i., pilsētu kapitālisma, topošās buržuāzijas. Red.

*** Domāts — cīņa par buržuāziskās revolūcijas īstenošanu. Red.

**** Cariskās Krievijas likumu kopojums sastāvēja no 16 sējumiem. Red.

guva savu teorētisko izpausmi kadetu profesora Petrasicka darbos.

Buržuāzisko tiesibu, tīri kapitālistiskās sabiedrības periods. Šai sabiedrībai raksturīga tās konkrētās formas — kapitālisma — tiekšanās kļūt par visaptverošu, bet šai iekārtai iekšēji piemīt duālisms, liekulība. Tautas vārdā buržuāzija sagrabā varu, pasludināja savu dabisko tiesību ideju par visas cilvēces pozitīvām un ideālām tiesībām. «Cilvēka» tiesību deklarācija — *Code civil*.^{*} Tā ir *kapitālisma formāla realizēšana* visā kopumā. No sākuma pati buržuāzija neapzināti, bet pēc tam apzināti slēpj buržuāzisko tiesību šķirkumu. Tāpēc šajā periodā, lai cik arī savādi, pēc buržuāzijas uzvaras konkrētā forma arvien vairāk attālinās no abstraktās.

Bet proletariāts? Lieki pierādīt, ka tas līdz revolūcijai nevar izveidot savas *proletāriskās* sabiedriskās attiecības konkrētā formā. Proletārisko attiecību nodibināšana prasītu kā priekšnoteikumu ražošanas līdzekļu privātīpašuma atcelšanu. Dziļi maldās tie «kreisie» juristi, kas mēģina pierādīt, ka proletariāta uzvaras uz strādnieku likumdošanas pamata^{**}, kā arī savienību un biedrību jomā it kā [jau] būtu «sociālisma daļīja». Uzvaras paliek uzvaras; tās dod jaunus spēkus proletariātam, bet tāda uzvara nav sociālisma daļa, tāpat kā valsts kapitālisms (jeb, kā to pat sauca, — valsts sociālisms) nav sociālisma daļa, ja pastāv *kapitālistu šķiras valsts vara*. Revolucionārais iekarojums — astoņu stundu darba diena tiek atcelta, tiklīdz tā pārstāj būt «ekonomiska», kapitālismam izdevīga, sakarā ar jaunas ražotājspēku revolūcijas neiespēju.^{***} Tieki praktizēta *denacionalizācija*, kad pie varas draud nākt kaut vai strādnieku šķiras mērenā daļa tās sociālistu — vadoņu personā.^{****}

Bez šaubām, netiek radīta — un vēl mazākā mērā — II abstraktā forma, likums. Bet ideoloģija — III forma?^{*****} Lai tā izveidotos līdz revolūcijas uzvarai — kaut vai vienā valstī, arī nav priekšnoteikumu. Tieši pretēji, [oportūnistiskie] vadoņi tieši šinī jomā apzināti vai neapzināti

* Sk. 10. un 129. piezīmi. *Red.*

** Domātas uzvaras šķiru cīņā kapitālisma ietvaros. *Red.*

*** Sal. ar Forda ekonomisko uzbrukumu [pret strādniekiem].¹⁵⁰

**** Domāti labējo sociālistu līderi. *Red.*

***** Te domāti sociālistiski tiesiski uzskati kā valdošie uzskati šajā jomā. *Red.*

piekopj nodevēju, samierinātāju līniju. Mēs vēl redzēsim šās ideoloģijas augļus...

Diezgan sarežģītās ir sabiedriskās attiecības Krievijā pēc 1917. gada Oktobra. Faktiski ir atcelts ražošanas līdzekļu privātīpašums. Ražošanā nav vai gandrīz nav pri-vātā kapitāla, ja neskaita zemniecību. Taču arī jaunajā formā ražošana ir niecīga, ražotājspēki [vēl] snauž. Maiņas jomā pilnīgas nacionalizācijas mēģinājums [pagaidām] noris nesekmīgi; blakus eksistē milzīga spekulatīva, no tiesību viedokļa noziedzīga, bet patiesībā organizēta un ārkārtīgi spēcīga sistēma. Ideoloģijā arī proletariāta prā-tus saista buržuāziskās «intuitīvās» un «dabiskās» tiesī-bas. No šīm važām proletariāts lēni atbrīvojas un ne tik daudz pateicoties, cik pretēji savas «juridiskās» domas gribai.* Sīs briesmas netiek apzinātas tikmēr, kamēr ekono-miskā atkāpšanās pārāk neiedvesmo «trešās kārtas»** ideoloģiju un nenoved līdz revolucionārā elementa cīnas uzliesmojumam. Arī šajā frontē no 1922. gada sākas no-teikta cīņa, kas kļūst aizvien stiprāka.

Visiem skaidrs, ka, gadījumā ja strādnieku šķiras šķi-riskā apziņa vēl pirms revolūcijas būtu kļuvusi saturā revolucionāra, šī cīņa «par tiesībām» būtu sākusies agrāk un būtu bijusi plānveidīgāka. Bija laiks, kad marksistiem, piemēram, cīnā pret narodņikiem, nācās sevišķi aizstāvēt vēsturiskā materiālisma teorijas ekonomisko pusī; tagad, tieši pretēji, nākas brīdināt no tīra un vienpusīga ekono-misma. Mēs visnotāl redzam, ka jaunatne, aizraudamās ar Marksā ekonomisko mācību un tajā pašā laikā revolū-cijas vārdā ārkārtīgi spraigi cīnoties šķiru cīnas frontē, savā apziņā, galvā organiski neapvieno gan tehniski sa-dalito, taču vienoto ekonomiskās attīstības un šķiru cīnas teoriju.

Pašreiz ne mazums bijušo marksistu atrodas buržuāzi-jas rindās. Sekojot Kautskim, no 1917. gada pret komu-nismu cīnās visa «progresīvā» buržuāzija... «Marksā ekonomiskās teorijas vārdā». Strūves, Petražicki, Novgo-rodcevi «pareizi izklāsta» Marksā ekonomisko teoriju, lai pierādītu, ka Krievijā (un pat Vācijā) revolūcija nav no-briedusi. Ko tas pierāda? Tas pierāda, ka Marksā ekono-miskā mācība līdz buržuāziskai revolūcijai sakrita ar bur-

* T. i., sakarā ar vēl nepietiekami attīstītu juridisko domu. *Red.*

** T. i., buržuāzijas. *Red.*

žuāzijas interesēm, un tādējādi *tiraīs ekonomisms** ir buržuāziskās revolūcijas teorija. Taču, kad pašreiz tās pašas teorijas komunistu priekšā tiek atkārtotas un tiek mēģināts teorijā *revolūciju aizstāt ar evolūciju*, tad šis ceļš katrā ziņā jāuzskata par antirevolucionāru. Lūk, tāpēc ļoti uzmanīgi jāizturas pret tādām frāzēm kā: «Tiesiskās reglamentācijas smaguma centrs nozīmē *agrāk izveidojušos* sabiedrisko attiecību (tas ir, paražu? — P. S.) sargāšanu, aizsardzību, tāpēc par pašu raksturīgāko jāuzskata «tiesību atpalikšana no dzīves».» No šejenes ir tuvu secinājums: «*Kolektīvais un individuālais* īpašums ir *tikai* tiesību institūtu attīstības *galējie poli*, starp kuriem pastāv vesela rinda starppakāpju.»** Tas nozīmē evolūciju, bet ne revolūciju. Revolucionārā marksisma vārdā mums jāprotestē pret tādiem uzskatiem.¹⁵¹

Ja ar tiesībām mēs saprotam sabiedrisko attiecību sistēmu, kas balstās uz šķiras varu, tad ar šīs varas krišanu iet bojā arī tiesību sistēma. Privātīpašums tiek pārvērsts par šķiras īpašumu, t. i., *tieki sadalīts* starp visu uzvarētāju šķiru, piemēram, starp zemniecību, vai *tieki nacionālizēts*, pāriet uzvarētājas šķiras, tas ir, «šķiras, kas organizēta valstī», valsts īpašumā. Tālākais ir atkarīgs no šķiru cīņas turpmākās gaitas: vai šķirai izdosies noturēt varu, vai izdosies uz nacionālizēto ražošanas līdzekļu bāzes noorganizēt ražošanu, vai uzvarētāja šķira tiks galā ar sadales jautājumu utt. Katrā ziņā notiek lēciens, t. i., revolūcija. Uzvarētājas šķiras sakāve būtu lēciens atpakaļ, tātad kontrrevolūcija. Buržuāziskās samierināšanās teorijas vienkārši noliedz mūsu revolūciju, vispār raksta par to, «kas no mūsu tiesībām *paliks pāri* pēc pagaidu haosa». Tā ir cita, mūsējai diametrāli pretēja teorija, ar kuru nevar būt samierinājuma.

Mūsu revolucionārā teorija balstās uz to, ka ne tikai saimnieciskā, bet arī tiesību attīstība notiek lēcienveidīgi, t. i., revolūcijas, nevis evolūcijas ceļā. Bez šaubām, tāds lēciens iespējams tikai «nobriedušas revolūcijas» gadījumā. Nenobriedusi revolūcija neuzvar, bet, ja arī uzvarētu, tad arī ātri aizietu bojā. Priekš revolūcijas nav citas mērauklas vai gatavības apliecības.

* Sk. 14. piezīmi. *Red.*

** Sk. *Берман Я.* Экономика и гражданское право. — «Записки Коммунистического университета имени Свердлова», 1923, № 1.

Tādējādi mēs redzējām, cik sarežģitas ir tiesiskās attiecības to trejādā formā. Es uzskatu, ka viss teiktais arī dod mums pilnīgi objektīvu iespēju izlemt jautājumu, kur meklēt tiesību objektīvo elementu, respektīvi, tas jāmeklē konkrētās attiecībās, bet ne to tiešā vai netiešā atspoguļojumā. Es uz labu laimi paņemu pagājušā gadsimta krievu zinātnieka profesora Korkunova «Lekcijas tiesību teorijā», 348. lpp., un lasu: «Ja par tiesību izpētes pamatu pieņemam ne juridiskās normas..., bet juridiskās attiecības, tad iegūstam stabilākus un stingrākus slēdzienus... Tāpēc sistēmas izveides labā jāanalizē juridiskās attiecības. Tikai juridisko attiecību analīze, bet ne atsevišķu likuma pantu izskaidrošana dod vispārinātas un sistemātiskas tiesību zināšanas, zinātniskās zināšanas.» Tā sprieda reakcionāra novirziena politisku uzskatu, bet vecā laika zinātnieks. Salīdziniet «mūsdienu» kadeta tipa zinātnieka — Petražicka vārdus: «Par tiesību *parādību vienīgo* novērošanas, *tiešas* un patiesas *izziņas un izpētes* līdzekli kalpo introspektīvā metode, vienkāršā un eksperimentālā *pašizziņa*; tā kalpo arī par tādu līdzekli, bez kura vispār izslēgta jebkura *iespēja izzināt tiesību parādības*.» Kur meklēt priekšmetu tiesību analīzei? Sabiedrisko attiecību sistēmā vai «normālā» jeb kadeta — filistra «dvēselē»? Petražickis savu metodi nosauc par psiholoģisko metodi. Šo zinātni labi raksturo biedrs A. Timirjazevs, kad raksta: «Vecā eksperimentālā darba gadi pēc I. Pavlova metodes ir devuši neizmērojami vairāk nekā gadsimtiem ilgā psihologu runāšana, *kas balstās uz pašnovērošanu, kurai nav* nekāda zinātniska pamata».»*

Tiesību zinātnē un literatūrā vispār vēl nesen — un arī vēl tagad — valdīja «ideoloģija». Ir zināms, kā Engelss skatījās uz šo tā saukto ideoloģiju. Viņš vēl «Anti-Dīringā» rakstīja par veco iemīloto ideoloģisko vai, kā to vēl sauc, aprioro metodi, «saskaņā ar kuru kāda priekšmeta īpašības izzina, nevis tās atklājot pašā priekšmetā, bet tās logiski atvasinot no priekšmeta jēdziena. Vispirms no priekšmeta iztaisa sev priekšmeta jēdzienu; tad apgriež visu ar kājām gaisā un pārvērš priekšmeta attēlu, tā jēdzienu par paša priekšmeta mērauklu»** un tā tālāk. Arī man uzbruka, ka tiesību definīcijā es vados nevis no

* «За 5 лет». Izdevniecība Krasnaja novj», 1922.

** Engelss F. Anti-Dīrings, 100. lpp. Red.

ideoloģijas, bet no pašas lietas, t. i., no pašām sabiedriskajām attiecībām. Mēs, saprotams, nenoliedzam ne ideoloģijas ietekmi, ne tradīcijas, ne citas paliekas: citādi mēs necinītos pret tamlīdzīgām ideoloģijām. Bet, tā kā «Anti-Dīringā» laika Engelsu pretstata 90. gadu vēstuļu perioda «Engelsam vecākajam», tad es atļaušos citēt Engelsa 1893. gada 14. jūlija vēstuli Mēringam: «Ideoloģija ir process, ko veic tā saucamais domātājs gan ar apziņu, taču ar maldīgu apziņu. Patiesie virzītājspēki, kas izraisa viņa kustību*, paliek viņam nezināmi, citādi tas nebūtu nekāds ideoloģisks process... Tā kā runa ir par domāšanas procesu, tad viņš arī atvasina tiklab saturu, kā arī formu no tīrās domāšanas — vai nu no savas paša, vai arī no savu priekšteču domāšanas... Tieši šī valsts iekārtas, tiesisko sistēmu, ikvielas sfēras ideoloģisko priekšstatu vēstures šķietamā patstāvība vispirms tad arī apmulsina cilvēku vairākumu.»** Tagad, kad mēs esam uzzinājuši virzītājspēku dabu, kad esam piedzīvojuši pasaule lielāko revolūciju, mēs vairs neticam vecām pasakām. Šī ideoloģija (vecajā nozīmē) atmirst par tik, par cik mēs izzinām vīrzītājspēkus. Mēs neatstājām nesadedzinātu nevienu no vecajiem likumiem; ir laiks to pašu izdarīt ar veco tiesību teoriju. Lūk, tāpēc mums strādnieku šķiras interesēs jāsauc uz priekšu *cīņā par jaunu sabiedrisko attiecību sistēmu* vecās, izskaustās, uzvarētās «ideoloģijas» vietā.

Tādējādi no sākuma sabiedrisko attiecību konkrētā forma vairāk vai mazāk sakrita ar abstrakto formu. Revolūciju laikā, dialektiski attīstoties, ražošanas attiecības konkrētajā formā lielā mērā bija kļuvušas atšķirīgas no abstraktās formas. Notiek pēdējā proletāriskā revolūcija, un atkal ražošanas konkrētā un abstraktā forma tuvojas, jo pēdējā arvien vairāk balstās uz cilvēces atklātajiem sabiedrības attīstības likumiem. Tuvojas īstenas, bet ne fantastiskas brīvības laikmets, kad cilvēks patiesi varēs sev izvirzīt mērķus *brīvi vai ar nepieciešamības apziņu*.

F. Engelss jau «Anti-Dīringā» rakstīja, ka Hēgelis pirmais pareizi izprata brīvības un nepieciešamības savstarpējo attiecību. Viņam brīvība ir nepieciešamības

* — domu attīstību. *Red.*

** *Markss K., Engelss F.* Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 541., 542. lpp. *Red.*

izzināšana, «nepieciešamība ir *akla tikai tiktāl, ciktāl tā nav izprasta*». Tādējādi ar virzītāspēku labāku izpratni mūsu tiesiskā apziņa (III forma) arvien un vairāk tuvosies II un I formai. Pilnīga to sakrišana novēdīs pie īstena «brīvības valsts», jo «brīvība» ir mūsu vara pār mums pašiem un ārējo dabu, kas balstās uz nepieciešamības apziņu; un kā tāda tā ir «vēsturiskās attīstības nepieciešams produkts». Šis moments sakrīt ar tiesību, kā arī valsts pilnīgas atmiršanas momentu...

Pie mums bija vispārpieņemts tiesības uzskatīt tikai par kontrrevolucionāru, labākajā gadījumā par antirevolutionāru elementu, it kā par inerces spēku, kas aizturbādītu revolūciju. Kas tikai *paražā* saskata *tiesību galveno elementu*, tas arī citādi spriest nevar. Es nenoliedzu šī raksturojuma nozīmi attiecībā uz gāztās, no skatuves noeojošās šķiras tiesībām. Taču patiesi *jaunas* tiesības *viemēr rodas revolūcijas ceļā*, tās ir viens no līdzekļiem jebkuras revolūcijas organizētai īstenošanai, un respektīvi: sabiedrisko attiecību *pārorganizēšanai uzvareitājas šķiras interesēs*. Lai to pierādītu, es sēdos pie šīs grāmatas uzrakstīšanas un šim mērķim speciāli veltiju nākamo nodauju.

6. TIESIBAS — REVOLŪCIJA

Revolūcijai nav nekā kopēja ar tiesībām; no tiesību viedokļa jebkura revolūcija ir vienkārši kategoriski nosodāma.

(Jērings)

Patiens, vēl cara režīma krimināllikuma redakcijas komisijas «zinātnes zvaigznes» revolūciju apzīmēja par «sabiedriskās un valsts iekārtas noziedzīgu gāšanu». Viņi paši šo apzīmējumu neizgudroja: tas bija buržuāziskās tiesību zinātnes gadsimtu darba rezultāts. Tāpēc nav nekā smiekīgāka par vecās (un laikam gan jebkuras citas) skolas jurista uzvedību revolūcijas momentos.

Visbrīvāk izturējās Lielās franču revolūcijas vadoņi, lai arī cik liela nebija viņu mīlestība pret senās Romas republikas formām. Savā pazīstamajā runā par nāves soda

* Engelss F. Anti-Dīrings, 117. lpp. Red.

piespriešanu Luijam XVI Robespjērs vienkārši un atklāti izsaka domas, kas 125 gadus vēlāk Krievijas revolūcijā likās pārāk drosmīgas pat dažiem «marksistiem»*. «[Nacionālā] sapulce,» teica Robespjērs, «neapzināti ir pavisam novirzījusies sānis no īstenā uzdevuma. Šeit *nav vietas tiesas procesam*. *Luijs nav tiesājamais, un jūs nesat viņa tiesneši*. Jūs varat būt tikai politiķi un nācijas pārstāvji. Jums nav uzdevums taisīt verdiktu par vai pret šo cilvēku, bet jums vajag veikt noteiktu pasākumu, lai glābtu tēvzemi, jums nepieciešams būt nacionālā gaišreģa lomā. Luijs nevar tikt tiesāts, viņš jau ir notiesāts, vai arī republika nav sevi attaisnojusi. Saukt kaut kādā veidā Luiju XVI pie tiesas, tas nozīmētu atkal atgriezties pie monarhistiskā un konstitucionālā despotisma, šī ideja ir kontrrevolucionāra, jo tā apšauba revolūciju. Tautas soda ne tā, kā soda tiesas palātas. Tautas netaisa spriedumus, tās met zibeņus un pērkonus, tās nenosoda karālus, tās karālus nogāž pīšlos, un šī spriešana nav sliktāka par tiesu.»**

Cik kauna pilni un smiekliņi pēc tam izliekas Ľvova—Miļukova—Kerensa valdības pie mums vai Eberta—Seidemāna valdības Vācijā mēginājumi, veicot revolūciju, saglabāt juridisku «nevainību». Tā Kerenskis pēc viņa nozīmēšanas par «revolucionāro tieslietu ministru» paša pasludināto amnestiju lika paziņot uz vietām savam ministra vietniekam, *kam bija Nikolaja II izdots mandāts*, jo Kerenskis baidījās no savu «revolucionāro» prokuroru kontrrevolucionārās «tiesiskās apziņas». Kņazs Ľvovs stādās «tautas priekšā» kā Ministru padomes priekšsēdētājs saskaņā ar Nikolaja II dekrētu, ko tas parakstījis pirms «brīvprātīgās» atteikšanās no troņa. Patiesībā gan Nikolaja II gāšana, gan Ľvova—Miļukova—Kerensa un Ko pagaidu valdības nozīmēšana bija iespējama, vienīgi pateicoties faktiskai varai — Petrogradas [Padomes] izpildkomitejai.

1918. gada 9. novembrī pēc Vācijas revolūcijas Eberts Berlīnes Strādnieku un kareivju deputātu padomes vārdā ieradās pie vicekanclera fon Paijera ar paziņojumu, ka viņš ir nozīmēts par revolucionārās valdības priekšsēdē-

* Domāti meņševiki. *Red.*

** Sk. «Bibliothek politischer Reden», Band I. München, 1891; vai Бернов Н. Процесс Людовика XVI. Петербурга, 1920.

tāju un reizē bijušais kanclers Bādenes Maksis ieteicis viņu par valsts kancleru. Uz fon Paijera jautājumu, vai viņš, Eberts, pieprasī varas nodošanu uz konstitūcijas pamata vai uz Strādnieku un kareivju deputātu padomes rīkojumu, Eberts atbildēja fon Paijera gudra diplomātā vārdiem: «Impērijas (!) konstitūcijas ietvaros (?) (im Rahmen),» — un pēc ūgas apspriešanās Vilhelma ministru kabinets nolēma: «Sakarā ar armijas krišanu (Abfall) valsts kanclera lietu risināšanu (Wahrnehmung), pareizāk, risināšanu bez norīkojuma uzdot Ebertam — ar noteikumu (Vorbehaltlich), ka viņš saņem *likumigu* piekrišanu.»* Pēdīgi man nāk prātā sekojoša vieta no tiesas protokola Kapa 1920. gada pavasara apvērsuma lietā: «Kad Kaps ieradās pie valsts kanclera vietnieka Šiffera, ko bez kaujas no Berlīnes aizbēgusī Eberta—Seidemaņa valdība bija atstājusi varas nodošanai Kāpam, un pieprasīja varas nodošanu, Šiffers paziņoja, ka neatstās savu valsts kanclera vietnieka posteni. Kad Kaps atzīmēja: «Tādā gadījumā mēs kersimies pie spēka,» — un, atbildot uz šiem vārdiem, Šiffers atsaucās uz savu *tiesisko* stāvokli, tad saņēma diezgan pamatīgu repliku no turpat stāvošā bijušā Berlīnes policijas prezidenta fon Jagova: «Par kādām *tiesībām* jūs runājat pēc 1918. gada 9. novembra?» Pēc tam Šifferam atlika tikai pateikt: «Vēsture parādīs, vai mūsu revolūcija bija *tiesībās radoša* (!) vai nebija (rechtsbildend oder nicht). Es padodos tikai spēka priekšā.» Un nekavējoties viņš nodeva varu saskaņā ar iepriekšējo instrukciju.»

Tas pats buržuāziskais profesors V. Jelineks, kas aprakstīja Eberta dialogu, ironiski atzīmēja, ka 1918. gada 9. novembrī Eberts atradās juridiski maldīgā uzskatā, jo Bādenes Maksim pašam nebija nekādu *tiesību* nozīmēt sev pēcteci. Nikolajs II, Vilhelms un visi pārējie «karali trimdā» visā pilnībā var pierādīt, ka saskaņā ar visu valstu civilajiem likumiem jebkura atteikšanās, kas izdarīta piespiesti, atzīstama par spēkā neesošu, izņemot tikai starptautiskās tiesības, kur paraksti gandrīz vienmēr tiek saņemti nepārvarama spēka ietekmē.

* Šādi notikumus attēlo V. Jelineks — jaunākais «Jahrbuch d. öff. Rechts», 1918, IX, pie tam Jelineks sarkastiski ar atsauci uz tādu avotu kā *Hausmaņa* vēstuli papildina: «pēc tam Eberts un Šeidemanis aizgāja uz reiħstāga bufeti iekost (zum īmbiss).»

Daudz godīgāks ir tāds uzticams pavalstnieks kā profesors Jērings, kas šīs nodaļas sākumā minēto citātu turpina: «Patiņi, ja tāds uzskats būtu zinātnes pēdējais vārds, tad spriedums par katru revolūciju būtu jau gatavs... taču noteiktos gadījumos *vara upurē tiesibas* un izglābj dzīvību... bet vēstures spriedums paliek galīgs un izšķirošs.»* Beigu beigās, bez šaubām, arī šie Jēringa prātojumi, lai arī cik revolucionāri tie neskanētu, šīnī gadījumā ir tikai tukša frazeoloģija.

Mums var iebilst, ka Robespjērs jau citētajā runā atsaucās uz «Sabiedriskā līguma»** vārdiem: «Ja nācija ir spiesta kerties *pie sacelšanās tiesibām*, tad tā attiecībā pret tirānu atgriežas dabiskā stāvoklī.» Tādas skaistas frāzes pēc 125 «buržuāzijas brīvības» gadiem tagad pat Francijā skanētu bērnišķīgi naivi. Ko lai sakā par mūsu Ļeņingradas un Berlīnes buržuāziskiem «revolucionāriem», ja viņu sabiedriskās tiesibas radītas Petražicka un Stammera kadetu un liberāļu darbnīcās. Rotaļājot ar burvju cepuri vai piekopjot strausa politiku, viņi vienkārši paziņo, ka likums, kas neatbilst to iekšējām dabiskām, vienalga, «pareizām» vai «intuitīvām», tiesibām, «sociāli neeksistē, ir tikai viena ilūzija».

Katrā ziņā tas, kas bija lielisks un tad, kad 1776. gadā Ziemeļamerikā vai 1789. un 1793. gadā Parīzē sacēlušās tautas pasludināja savas *neatņemamās tiesibas uz revolūciju*, varbūt arī pārliecinošs žests, tagad ir zaudējis ir spožumu, ir ticību. Uz šī pamata pašreiz tiek radīta tikai daiļrunīga, bet bezsatura vārdu spēle, kā «beztiesīga spēka uzvara pār bezspēka tiesibām» utt. Tā vietā ne tikai līdz 1917. gada revolūcijai, bet arī pašreiz uzplaukumu pārdzīvo «juridiskā sociālisma» virzienī***, kas atdala *sociālo* revolūciju no politiskās un pierāda, ka sociālā

* R. Jhering. Zweck im Recht. Interesanti atzīmēt, ka šīs tiesības uz revolūciju 1914. gada kara laikā zinātnieki izvirzīja vispirms starptautisko tiesību jomā. Tā I. Elcbahers («Totes und lebendes Völkerrecht») uzskata, ka starptautisko tiesību jomā «revolūcija», tas ir, pēkšņa šo tiesību pasludināšana par spēkā neesošām, ir iespējama. Un tikai ar smagu sirdi šim dedzīgajam «revolucionāram imperiālistam» iebilst ne mazāk patriotiskais profesors Labands, ka arī tāda revolūcija nav pieļaujama: *pacta sunt servanda* [līgumiem jākalpo — Red.], bet iespējami šo [starptautisko] līgumu «izskaidrojumi».

** Domāts Zana Žaka Ruso darbs «Sabiedriskais līgums» (1762. g.). Red.

*** Sk. 1. piezīmi. Red.

revolūcija ir vienkāršs «tiesisks process». «Valdīt ar spēku», bet «laupīt — tikai saskaņā ar likumu».

Buržuāziskajā zinātnē šī «juridiskā sociālisma» visredzamākais pārstāvis bija Vines profesors Antons Mengers, kas ieguva «lielu slavu» kā sociālists juristu vidū un kā jurists — sociālistu vidū. Ja buržuāziskais profesors Mengers tomēr spēlēja lielu lomu un pelna nopietnu uzmanību, tad pilnīgi nevērtīgi ir viņa «sociālistiskie» sekotāji; viņu visu bez izņēmuma «drosmīgās» teorijas (piemēram, gan Žoresa raksti, gan Austrijas bijušā reihs-kanclera Rennera-Karnera darbi) aprobežojas ar «frisch-fromm-fröhlich-freie Hineinwachsen des alten Staates in die Sozialistische Gesellschaft» (vecās valsts bezrūpju ieaugšanu sociālistiskā sabiedribā), ko izsmēja jau Engelss.* Kā redzams, Engelss uzreiz novērtēja šī virziena bīstamību proletāriskai revolūcijai**, jo sakarā ar Mengera turpat gandrīz pirmo darbu viņš (kopā ar Kautski) 1887. gadā žurnālā «Neue Zeit» uzrakstīja redakcijas rakstu pret «Juristen Sozialismus»: «Relīgijas karogs Anglijā pēdējo reizi plandija XVII gadsimtā, bet mazāk nekā piecdesmit gadu vēlāk jaunais pasaules uzskats izplatījās Francijā bez kaut kādiem izpušķojumiem, un šim *juridiskajam pasaules uzskatam* bija jākļūst par buržuāzijas klasisko pasaules uzskatu. Tas bija teologisks pasaules uzskats ar laicīgu raksturu.*** Dogmas, dieva tiesību vietu ieņēma cilvēka tiesības, baznīcas vietu ieņēma valsts.**** Pēc šīs Engelsa kritikas Mengers vienkārši turpina izrādīt

* Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 38, с. 105. Red.

** Daži no viņiem iet tik tālu, ka apgalvo: «Sociālisms obligāti būs juridiskais sociālisms, vai tā vispār nebūs.» (Eduards Laskins. Juridiskā sociālisma attīstība. — Grīnberga arhīvs, III.) Ādlers par sociālistiskām uzskata tās mācības, kas domā panākt nabadzības (des Elends) likvidēšanu ar tiesību reformas palidzību. Pret tādiem sociālistu galēji oportūnistiskiem uzskatiem uzstājās pat pats profesors A. Mengers: «Tomēr šo uzskatu, ka tiesības ir lēna, pakāpeniska attīstība (allmählige Entwicklung), apgāž tie radikālie apvērsumi, pie kā novēda romiešu tiesību recepcija — pārņemšana viduslaiku beigās un angļu konstitucionālās kārtības, kā arī franču civiltiesību, krimināltiesību, procesuālo un administratīvo tiesību pārnešana pagājušā, tas ir, XIX gadsimtā.» (A. Menger. Die neue Staatslehre [Jaunā valsts mācība], 1902.)

*** Viens no pēdējā laika franču «juristiem sociālistiem» Levī tā arī raksta: «Tiesiskā pārliecība rada tiesības, tādējādi tās, pateicoties sociālai ticībai, kas sastāda tiesību bāzi, atrodas radniecībā ar reliģiju.»

**** Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 21, с. 496. Red.

neizpratni, kāpēc Markss tik naidīgi noskaņots pret juristiem, un mēģina izskaidrot viņa naidu pret jurisprudenci ar to, ka viņš to studējis universitātē, tēva spiests.

Beigu beigās šī «juristensociālisma» tikai vienkāršs paveids ir tā saucamais sociālais «demokrātisms» savā mūsdienu formā, kas paredz [tikai] sociālās revolūcijas norises mierīgu ceļu.* Tas iet tālāk un domā iekarot pat politisko varu ar vienkāršu balsošanu. Pie šī jautājuma mums nāk-sies atgriezties vispārīgajā mācībā par valsti.

Ko gan citu patiesi «tiesību zinātne» varēja dot revolūcijas jautājumā, droši un atklāti nenostājoties šķiriskās pozīcijās? Kā citādi tā varētu izskaidrot šo objektīvo duālismu starp apspiedējas šķiras spēkā esošajām «pozitīvajām» tiesībām un pašreiz apspiestās šķiras «revolucionāro negatīvo» apziņu? Tikai pārejot pie revolucionāra šķiru viedokļa, mēs arī šīnī jautājumā nostājamies uz reāla, objektīva pamata attiecībā pret nākotnes tiesībām, t. i., attiecībā pret to taisnīgumu, ar kuru senatnē nodarbojās tiesību filozofijas skolotāji. Taču tikai pie šiem nosacījumiem mums atveras acis uz *jebkuru jaunu tiesību kā revolucionāra faktora* pašu būtību. Jo, neskatoties uz visu mūsu iekšējo antipātiju pret privātīpašuma institūtu, neskatoties uz mūsu nesamierināmo cīņu pret kapitālistu šķiru un vēl lielākā mērā pret feodāliem zemesīpašniekiem, mums jāatzīst, ka apvērsumi, kas nodibināja privātīpašumu vispār, gan feodālo, gan kapitālistisko atsevišķi, bija vēsturiski nepieciešamas revolūcijas.** Beidzot, vadoties pēc mūsu uzskata par šķiru cīņu, ka kapitālistu šķira, neskatoties uz savu nesamierināmību, tomēr ir ieinteresēta proletariāta pastāvēšanā un pat *nevar vēlēties tā* pilnīgu

* Kā zināms, Mengers izstrādāja veselu «pilnīgas nacionālās» (Volkstümlicher Arbeitsstaat), tas ir «sociālistiskas valsts» sistēmu. Seit es tās raksturošanai došu tikai vienu vietu: «Ja proletariāts nacionālās darba valsts apstākļos — kas diezgan iespējams priekš ģermāņu tautām — dos savu piekrišanu saglabāt monarhiju, tad tas varētu notikt tikai pie zināmiem nosacījumiem: katrā gadījumā par pašu svarīgāko nosacījumu būtu tas, lai galmā, karaspēkā un ierēdniecībā nemantīgām šķirām būtu galvenā loma.» Vai tikai no šejienes nav nākusi Kautska darba ideja, kas «pierāda», ka patiesībā proletariāta diktatūra Krievijā esot «strādnieku aristokrātija», t. i., tā sacīt, «strādnieku muižniecība»?

** F. Engelss («Anti-Dīringā») raksta: «Mums nekad nevajadzētu aizmirst, ka visas mūsu ekonomiskās, politiskās un intelektuālās attīstības priekšnosacījums bija iekārta, kurā verdzība bija tikpat nepieciešama, cik vispārāzīta.» [Engelss F. Anti-Dīring, 181. lpp. Red.]

iznīcināšanu, bet proletariāts, no otras puses, atklāti cīnās un tam pienākas cīnīties par kapitālistu šķiras un zemes-īpašnieku [kā šķiras] pilnīgu iznīcināšanu, mēs arī saprātīsim buržuāzisko tiesību iekšēji *duālistisko, divkosigo, iluzorisko un noklusējošo* raksturu. Tikai tādos apstākļos mēs vispār varēsim runāt par tiesībām kā zinātni. Taču runāt par tiesībām kā zinātni nepieciešams tās milzīgās nozīmes dēļ, kas ir tiesībām kā «vēstures lokomotīvēm» *visos pārejas laikmetos*. Reizēm mēs patiesi redzam paša attīstības procesa sakrišanu ar tiesību procesu, gan tikai ne samierināšanas, bet pozitīvi revolucionārā (vai uz laiku, otrādi, kontrrevolucionārā) nozīmē. Tādos momentos un tādā nozīmē mēs varam runāt *par Tiesībām — Revolūciju*.

Bez šaubām, būtu augstākā mērā vieglprātīgi akli ticēt visām īgendām un hipotēzēm par to, kā senatnē gudri likumdevēji vai nu pašu, vai protežējošā dieva vārdiem izklāstīja savai tautai likumos ideālu iekārtu. Gluži otrādi, pat visi nostāsti, kurus nav iespējams pilnīgi pārbaudīt, par likumu tapšanu, piemēram, 12 tabulu likumi Romā, Mozus 10 bauši utt., saista to parādīšanos ar iepriekšējiem tautas nemieriem vai sacelšanos valstī, pie kam visur un vienmēr jauno tiesību stāšanās spēkā saistīta ar sevišķu svinīgumu sakarā ar šo likumu «pārdabisku» vai, sliktākā gadījumā, «ārzemju» izcelšanos. Visos gadījumos ir pilnīgi skaidrs: katru reizi *jauna* tiesiskā kārtība tika nodibināta nebūt ne labprātīgi un nebūt ne vienbalsīgi visiem to atzītot, jo to, kas pats par sevi saprotams, vispār neierakstīja [likumos], bet, ja arī to izpildīja, tad tikai instinktīvi vai pēc paražas, kas «kļuvusi par sakāmvārdu» vai pieņemusi tīcības vai māntīcības formu.

Vērsdamies pret vienīgo reālo, kas ir buržuāziskajā tiesību zinātnē, un proti, pret juridiskām attiecībām kā cilvēku savstarpējām attiecībām, «psihologs» mūsdienu juristu vidū Petražickis uzliek juristiem neatrisināmu uzdevumu — apvienot «juridiskā faktā» jēdzienu ar «juridiskās attiecības» jēdzienu. Bez šaubām, ne mums nākas aizstāvēt «aizstāvju kārtu» — juristus, bet pats profesors ir sapinies jēdzienos. Runa ir nevis par juridisku faktu, bet tikai par *sociālu* fakta, noteiktas sabiedriskās attiecības pārvēršanos juridiskā attiecībā, t. i., *tiesībās*. Petražickis pats dod spilgtus piemērus, kā faktiskas laulības attiecības *gada laikā* saskaņā ar romiešu tiesībām pārvēršas likumīgā laulībā, kā faktisks valdījums noteiktā laika periodā

kļūst par īpašumu utt., t. i., kā sociāls fakts zināmās kvantitatīvās attiecībās pārvēršas par tiesībām. Vai tas ir kas cits, ja ne vēl Hēgelja izdarītais vecais novērojums, ka kvantitatīvās izmaiņas, pakāpeniski uzkrājoties, rezultātā novēd pie kvalitatīvām pārmaiņām un ka šīs kvalitatīvās pārmaiņas ir lēcienu, pakāpenības pārtraukumu momenti?

So domu attiecībā pret tiesībām K. Markss «Kapitāla» pirmajā sējumā brīnišķīgi ilustrē ar strādnieku likumdošanas piemēru.* Viņš parāda, ka atsevišķie mēģinājumi realizēt darba dienas saisināšanu rada pamatu šī faktā pārvēršanai tiesībās, likumdošanas celā to attiecinot vienā pēc otras dažādās ražošanas nozarēs, atzīmējot kā sevišķi revolucionāru pasākumu saisinātās darba dienas ieviešanu veselas valsts (kontinenta)** rūpniecībā kopumā.*** Darba dienas regulēšanas vēsture uzskatāmi pierāda, ka «izolēts strādnieks... kapitālistiskās ražošanas zināmā brieduma pakāpē nespēj izrādīt nekādu pretestību. Tāpēc normālas darba dienas noteikšana ir ilgstoša, vairāk vai mazāk apslepta pilsoņu kara produkts, kara starp kapitālistu šķiru un strādnieku šķiru. Tā kā cīņa sākas modernās rūpniecības sfērā, tad tā vispirms notiek šās rūpniecības dzimtenē Anglijā. Anglijas fabriku strādnieki bija ne tikai Anglijas strādnieku šķiras, bet arī vispār mūslaiku strādnieku šķiras pirmie cīnītāji, gluži tāpat kā viņu teorētikī pirmie meta izaicinājumu kapitāla teorijai...»

Ir jāatzīst, ka mūsu strādnieks iziet no ražošanas procesa citāds, nekā tajā ir iegājis... «Neatsavināmo cilvēka tiesību» košā kataloga vietā parādās vienkāršā ar likumu ierobežotās darba dienas Magna Charta, kura «beidzot precīzi nosaka, kad beidzas laiks, ko strādnieks pārdom, un kad sākas laiks, kas pieder viņam pašam». *Quantum mutatus ab illo!***** (Kāda pārmaiņa, salīdzinot ar to, kas bija! — P. S.)

Tālāk: «Fabriku likumdošana, šī sabiedrības pirmā apzinātā un plānveidīgā iedarbība uz tās stihiski izveidojušos ražošanas procesu, ir, kā mēs redzējām, tikpat

* Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 250. un sekojošās lpp. Red.

** Eiropas kontinentālajā daļā. Red.

*** Markss norāda, kā un kāpēc strādnieki šajā cīņā saņem kapitālistu šķiras progresīvās daļas atbalstu. Augstas darba algas «ekonomija» un darba dienas saisināšana visumā nerunāja pretī kapitālistu šķiras interesei.

**** Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 251.—254. lpp. Red.

nepieciešams lielrūpniecības produkts kā kokvilnas dzīja, selfaktori un elektriskais telegrāfs.»*

Attiecinot šos secinājumus uz citu revolucionāru situāciju, kas pašreiz mums nesimpātiska, bet tāpat ir nepieciešama, piemēram, uz laikmetu, kad rodas privātpašums uz zemi, mēs arī tajā atradīsim pilnīgu analogiju, jo mēs redzēsim, ka arī šajā laikmetā tiesību normām ir *revolucionāra nozīme*, kura vērsta citā virzienā nekā strādnieku likumdošana.

Tas vēl nav viss. Aptverot visu tiesību vēsturi no to senākajām izpausmēm līdz šim laikam, mēs secinām, ka cilvēces ekonomiskajā dzīvē pirmā pamatrevolūcija, pēc mūsu domām, ir pāreja no pirmatnējā komunisma** uz privātpašumu kā cilvēka ekspluatācijas līdzekli. Turpmāk mēs redzam veselu virkni revolucionāru apvērsumu, kuru rezultātā mainās ekspluatatoru šķira, cilvēka ekspluatācijas forma, bet pati ekspluatācija paliek. Pilnīgi dabiski, ka tiesības, kas pamatos nostiprina pāreju no pirmatnējā komunisma uz cilvēka ekspluatāciju, un tiesības, kas radītas laikā, kad mērķis ir vispār jebkādas ekspluatācijas atcelšana, visai būtiski atšķiras no dažādām tiesību normām, kuras maina tikai ekspluatācijas veidu un formu. So pamattēzi neatzīst (vienalga, apzināti vai neapzināti) neviena cita mums pazīstama tiesību teorija kā tikai Marksā un Engelsa tiesību teorija. Mana īsā apcerējuma uzdevums arī ir galvenos virzienos atsegst šo dziļo atšķirību. Man liekas, ka pietiks ar tiesību attīstības mūsu izpratnes īsu apskatu, lai pārliecinātos par to nosacīti revolucionāro raksturu un lai saprastu tās no pirmā acu uzmetiena saņēgtās parādības, kuru priekšā bezspēcīgi vai nepiedodami vienaldzīgi līdz šim atstājās kā buržuāziskā zinātne, tā arī revolucionārā kritika.

Mēs atstājam novārtā visus senās pasaules tiesību pirmsākumus un uzreiz griežamies pie senās Romas***, kas

* Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 395. lpp. Red.

** Pirmatnējās kopienas. Red.

*** Tikkō saņemtais A. Tjumereva darbs («Очерки экономической и социальной истории древнейшей Греции, т. 1, Революция», Петрограда, 1920, 67. un sekojošas lpp.) pilnībā apstiprina mūsu uzskatu arī par Solona likumdošanu: «Solonu vismazāk var uzskatīt par teorētiķi, kas centās izveidot ideālu sabiedrisku un politisku iekārtu. Viņš tieši bija politiķis praktiķis, kas noteikti darbojās savas šķiras interesēs. Tāpēc arī viņa darbība vispirms jānovērtē no šīs šķiras interešu apmierināšanas viedokļa. Viņa pirmsākums bija parādu

radīja mūsdienu buržuāziskās sabiedrības tiesību paraugus pirmavotu. Pirmo mēs uzklausīsim jau minēto lielāko buržuāzisko autoritāti vācu profesoru Jēringu. Viņš, šķiet, ir pati spilgtākā figūra pagājušā gadsimta juristu vidū, vismaz romiešu tiesību jomā. Būdams konservatīvs politikā, jurists, kas pauž pēc būtības buržuāzijas šķiras redzes videokli, brīnišķīgs stilists un tanī pašā laikā putrotājs filozofijā, viņš radīja tiesību zinātnē veselu revolūciju ar savu varbūt juristam neparasto atklātību. Viņš, bez šaubām, ir pretinieks anarhijai, tādēļ varētu likties *ari revolūcijas* pretinieks. Taču nē, viņam revolūcija nav anarhijas sinonīms, jo viņš ar «revolūciju saprot ne visādas, bet tikai pastāvošās kārtības noliegšanu».

Jērings atzīst Darvina mācību un piemetina, ka viņa pētījumi romiešu tiesību vēsturē pilnīgi apstiprināja šīs mācības secinājumus, bet tanī pašā laikā viņš Darvina mācību un romiešu tiesības saista ar reliģiozu domu par dievu kā nepieciešamu priekšnoteikumu.* Viņš brīnišķīgi apraksta tiesību izcelšanās gaitu cīņas procesā, izmantojot leģendas par Romas seno vēsturi, kas salīdzinātas ar faktiem no bagāta juridiskā materiāla. «Laupītāji un avantūristi, kas bija izdzīti no pašu mājām, vienīgi ar dūri un zobenu radīja sākotnējo *kārtību* senajā Romā... Cilvēka sviedrus un asinis, *kuru smaka pavada jebkādu tiesību ġenēzi*, parasti nosedz ar to dievišķās izcelšanās oreolu. Citādi bija Romā. Sviedru un asins pēdas, kas pavada tiesības, šķiet, nav izdevies iznīcināt nekādam laikam» («Romiešu tiesību gars»). Savā darbā «Cīņa par tiesībām» viņš raksta: «Cīņa sasniedza augstāko sasprindzinājuma pakāpi tad, kad intereses nokļuva *iegūto* tiesību formā. Tad viena pret otru stājās divas partijas, kas katra nesa tiesību «svēto» karogu: viena zem vēsturisko, pagājušo tiesību, cita zem cilvēces esamības no jauna dzimstošo, atjaunojošos tiesību karoga. Tiesības ir *Saturns*, kas apēd pats savus bērnus... Veco juridisko normu iznīcināšana un jaunu radīšana nereti maksā cilvēci veselu asiņu jūru.»

dzēšana, t. i., pakļautības (dzimtbūšanas) attiecību atcelšana. Viņa mērķis civiltiesībās bija izdot likumus, kas atbilstu jaunām mantiskām attiecībām (dzimtas īpašuma sairšanai), un dot vairāk brīvību personīgai iniciatīvai un *personīgai rīcībai ar īpašumu*» utt.

* «Cēloniskā sakara likuma atklāšana, manuprāt, pilnīgi pieļauj tāda mērķa pastāvēšanu, ko nospraudis dievs, t. i., pieļauj pasaulei mērķa dievišķās idejas eksistenci.» (Jērings. Mērķis tiesībā, 1905.)

Ja mēs atmetīsim frazeoloģiju par svētām tiesībām un tās vietā liksim *divu šķiru cīņu* par savu vitālo interesi materiālās dzīves ražošanas nozarē, aina kļūs pietiekami skaidra. Bez šaubām, ne mazāk nikna cīņa notika *vispār jauno tiesību sākotnējā izaugsmē*, kad tās nomainīja pirmatnējo komunismu kā stāvokli pirms tiesībām. Ja par šo laikmetu sakām, ka tajā par «regulejošu spēku kalpoja paraža, tas ir, arī tiesību normas veids», tad tas nozīmē, ka mēs attiecinām uz pagājušiem laikiem tiem svešus mūsdienu buržuja uzskatus, jo buržujam dzīve bez tiesībām, bez normas, tas ir, beigu beigās bez privātīpašuma, šķiet neiedomājama.

Pirmais likumu kopojums — tā sauktie 12 tabulu likumi Romā bija sastāditi, pareizāk, kodificēti, ne agrāk par III, bet varbūt pat II gadsimtā pirms mūsu gadu skaitīšanas. Cita redzama romiešu tiesību autoritāte profesors S. Mūromcevs raksta: «Pēc satura tās ir *pārejas* laika tiesības*, ius civile, pilsoņu — kvirītu tiesības, kas bija spēkā ne agrāk kā IV un V gadsimtā.» Pats kopojums līdz mūsdienām nav saglabājies, un tā satura svarīgākās daļas dažādā pilnības pakāpē savāktas no vēlākā laika juristu citātiem. Sajās tiesībās vēl «valdīja patvaļas un atriebības principi... So tiesību institūtos ir izteikta personīgās enerģijas un personīgās varenības augsta pakāpe. Prasītājs pats sauc un ved uz tiesu (in ius vocatio), pats ved parādījūgā nekārtīgu parādnieku (manus injectio) vai sagrābj tā mantu (pignoris captio). Ipašnieks pats meklē savu mantu (vindicatio); tas viss dod pamatu apgalvot, ka kvirītu tiesībām sevišķi *raksturiga ir kundzības ideja*.» Seno romiešu tiesību tēlainā valoda vislabāk raksturo to izcelšanās vēsturi. Nemot vērā tā laika militarizētos dzīves apstākļus, mēs varam piekrist profesora Gumploviča domām, «ka tīrās ius civile beigu beigās bija tikai savu veida publiskas tiesības (Staatsrecht). Tikai kvirītiem kā *valdošās cilts* locekļiem, gints (dzimtas) locekļiem piedereja īpašuma valdījumua (eigentumsfähig) spēja... Tikai progress un personīgi brīvo plebeju uzvara sākotnējās ius civile pārvērtā par ius gentium, ius naturale («starptautiskām», «dabiskām tiesībām»).»

* «Kvirītu īpašums saskaņā ar 12 tabulu likumiem vēl nebija īsts īpašums vēlāk saprotamā nozīmē,» raksta Hvostovs («История римского права»).

Mēs sīkāk neapskatīsim minējumus un apšaubāmos datus par šo sākotnējo tiesību izcelšanoš, ko līdz šim no dialektiskā materiālisma viedokļa neviens nav pārbaudījis un nav analizējis. Skaidrs ir viens: brīvo zemkopju zemnieku sabiedrībā, kurā jau ir zināma vietējo [preču] apgrozība, valdošās šķiras vai cilts pirmā parādišanās rādīja jaunu «institūtu» (iestādījumu) — tiesības, kas bija ar varu uzspiesta jaunu sabiedrisku attiecību sistēma. Starp juristiem nav šaubu; ka šīs pirmās tiesības bija tieši *revolucionāro satricinājumu rezultāts*. Tā Muromcevs («Romiešu tiesību vēsture», 106. lpp.) raksta: «Nav vērts atkārtot visas pusgadsimta cīņas pēkšnās pārmaiņas (pākāpes): pietiekami atgādināt tās galvenās rakstura iezīmes. Seit mēs sastopamies ar *zemes kopipašuma sairšanas procesu, kas notiek zemes vardarbīgas sagrābšanas ceļā no valdošās šķiras puses, kad iedzīvotāju apspiestais vai-rākums pastāvīgi, bet bezcerīgi protestē*; mēs sastopamies tālāk ar parādu attiecībām, kam raksturīgs kreditoru ciet-sirdīgums un tiesas varas tiešums, kuras pārstāvji, *būdami patricieši, atbalsta valdošo šķiru*. Tiesas spriedumi kļuva patvalīgi un neobjektīvi. Tautas uzskati par vajadzīgo un nevajadzīgo, taisnīgo un netaisnīgo, bez šaubām, nemainījās, pastāvošās iestādes nelikvidēja, taču varēja just juridisko iestāžu nestabilitāti... Vecās tiesības (?) nebija izzudušas, bet patiesībā varēja likties, ka tās izzūd (!), kad pati vara tās grāva. Pilsētas apspiestā daļa pieprasīja izdot likumus un beigu beigās tos saņēma.» Daudz bālāku 12 tabulu likumu raksturojumu dod tāda nevarīga universitātes slavenība kā I. Pokrovskis: «Republikas sākuma periodā viens no iemesliem, kādēļ plebeji bija neapmierināti (!) ar patriciešiem, bija *spēkā esošo paražu (?) tiesību neskaidrība* (!).»

Mēs neaizskartu buržuāziskos juristus, ja viņi savos darbos neiekļautu savu iemīloto motīvu par *tiesī apspiestās iedzīvotāju daļas laimi un labklājību*, kas «panāca» (?) pirmā romiešu kodeksa pieņemšanu. Patiesībā šīs tiesības panāca šķira, kas bija ieguvvusi faktisko kundzību, un jaunais likums laupīšanas un vardarbības sociālo faktu tikai pārvērta juridiskā normā, t. i., pārvērta to par tiesībām.

Man nav vajadzīgs tērēt vārdus, lai pierādītu šo pirmo *privātpašuma tiesību revolucionāro* nozīmi ne tikai Romā, bet pēc sava harmonisma un konsekvences visā

pasaulē. Romiešu tiesības bija revolucionārs akts, kam vēsturē ir maz līdzīgu, jo tās bija akts, kas pirmo reizi pasludināja kā *vispārēju normu* pirmatnējā *komunisma noliegšanu* un tā nomaiņu ar privātīpašuma sabiedrību. Šī sabiedrība valdīja divus tūkstošus gadus, kad pēc būtības neviens to neapšaubīja un kad tā mainīja tikai formu, bet atstāja spēkā šī ipašuma pašu būtību.

Manis jau citētais romiešu tiesību speciālists Jērings («Romiešu tiesību gars») sajūsmā izsaucas: «Un Roma trīs reizes pasaulei diktēja likumus: vienotās Romas varenības laikā, Bizantijas periodā ar baznīcas palīdzību un, beidzot, ar romiešu tiesību recepciju Eiropā.»

Seit es pateikšu tikai dažus vārdus par Bizantijas periodu, kad romiešu tiesības jau jaunā traktējumā (izlābotā, papildinātā vai, pareizāk, izkroplotā veidā) apzināti tika piemērotas feodālajām attiecībām. Arī šeit šīs tiesības gan baznīcas rokās, gan tās laicīgās varas sfērā kalpo par svarīgu līdzekli, lai ieviestu šo gan baznīcas, gan laicīgā feodālisma jauno institūtu (sk. *beneficium* — desmitās tiesas institūtu)¹⁵². Tā romiešu tiesībās blakus pilsētas tirgotāju šķiras tiesībām parādījās lauku vergu ipašnieku tiesības, un mēs vēl redzēsim, kā vēlāk Rietumeiropai un Centrālajai Eiropai tās abas lieti noderēja.

Sakarā ar pirmo tiesību radišanas revolucionāro aktu es minēju tikai pāris romiešu izcelsmes piemērus. Mūsu senās un viduslaiku Krievzemes vēsture sniedz brīnišķigu un ne mazāk izteiksmīgu papildinājumu. Seit nav vietas, lai plaši izmantotu šo materiālu, ko bagātīgi satur kaut vai biedra M. Pokrovska vērtīgie darbi («Krievijas vēsture» un «Krievijas kultūras vēstures apcerējumi»). Tādā pati tēlaina valoda krievu tiesību senajos avotos dod tādu pašu pamatu apgalvojumam, ka arī Krievijā, kaut gan mazliet vēlāk, notika līdzīga revolucionāra cīņa, kas beidzās ar privātīpašuma nodibinātās tiesiskās kārtības ieviešanu Krievijā. Bez šaubām, biedrs Pokrovskis nav vainīgs, ja viņš atkārto veco jurisprudences autoritāšu vārdus* *par paražas varu* pirmatnējā kopienā kā jau *par stingru tiesisko kārtību* («*cilts — bargā tiesa — varēja pasludināt boikotu, un nepaklausīgajam pienāktos tikai*

* Lai gan autors pilnīgi pareizi novērtē juristu pētījumu vērtību, kad viņš sakarā ar feodālisma analīzi izsaka savu nožēlu, ka «*pie mums pirmie jautājumu izpētīja juristi, bet ne ekonomisti.*

aižiet»). Nē, arī senajā Krievzemē paražai piederēja tā pati tīri tehniskā noteikuma nozīme, bet dzimta bija vieta, no kurienes nebija kur dēties*, izņemot citas dzimtas gūstu vai parādījūgu. Kņazs, kam piederēja («воло-девший») zeme, t. i., kas saņēma meslus no saviem «paravalstniekiem», arī šeit darīja to pašu, ko visur darīja sākotnējais īpašnieks — «муйзnieks»: viņš piesavinājās sveša darba (parasti, saprotams, virsdarba) produkta daļu natūrā, tāpēc nebūtu pareizi šajā periodā kņaza rīcībā saskatīt *finansu mērķus*. Cik redzams, nodeva ieguva finansiālu raksturu tikai tad, kad feodālā sistēma paplašinājās kņazistu apvienošanās ceļā kaut kādā mūsdienu valstij līdzīgā institūtā, kurā izveidojās vesela cilvēku šķira, «kas savienoja zemes īpašuma tiesības ar varu pār tiem cilvēkiem, kuri dzīvoja uz minētā zemesipašnieka zemes». Starp citu, arī parādnieka parādījūgam senajā Krievzemē bija gandrīz tikpat liela loma kā senajā Romā, un kreditora vara pār savu «parādu kalpu» (parādnieku) bija vara pār pēdējā dzīvību un nāvi, t. i., pār viņu kā vergu. «Kas cilvēku tura par naudu,** tas arī viņu pāts tiesā, bet okolnīčijiem (kņaza amatpersonām) par to nav daļas.» Vispār visi pirmie kņazu likumi, t. i., sākotnējās tiesības, bija tādas pašas kundzības apstiprinājums, varbūt pat vēl lielākā mērā nekā Romā.

So sākotnējo Romas vai Krievijas tiesību raksturs izpaužas diezgan spilgti. Jaunās kārtības sociālie fakti, kas risinās visbiežāk, tiek apkopoti, t. i., no vienas puses, izplatās kā *vispārējs* noteikums, bet, no otras puses, pie tam nereti, mīkstinās. Šī procesa raksturošanai jūs neatradīsiet precīzākus vārdus kā Krievijas lielā vēsturnieka (piedodiet, man jāsaka — satīriķa) Saltikova-Sčedrina vārdus Očiščennija (agrākā Gadjuka) nostāstā: «... Aizsūtīsim pie varjagiem delegātus un liksim teikt: varjagu kungi! Ar iebrukumiem vien nekas nesanāks, postiet mūs no vienas vietas: laupiet mantu, dedziniet pilsētas, izvarojet sievas, taču lai turpmāk tas notiek... pēc likuma! ...» Tad uz priekšu panācās cienījamais sirmgalvis Gostomisls un jautāja: «Bet kāpēc tu, uzticamais

* To indivīdu apzīmēšanai, kas bija atstājuši (brīvprātīgi vai piespiedu kārtā) dzimtu, vāciešiem šajā periodā bija precīzs termins — «Vogelfrei» (brīvs kā putns), brīvs lidot, bet brīvs arī nogalināšanai, ko varēja izdarīt ikviens.

** T. i., piespiež sev kalpot, lai atstrādātu parādu. *Red.*

pavalstniek Gadjuk, domā, ka labāk, ja aplaupa pēc likuma nekā bez likuma?» Uz to Gadjuks īsi atbildēja: «Kā var tā jautāt! Pēc likuma vai bez likuma! Visiem zināms — pēc likuma labāk!» («*Solaiku idille*.»)* Pēc Romas perioda pāriet vairāk nekā tūkstoš gadu, un nekur neparādās jaunas tiesības, tāpat mēs nedzirdam par jaunu lielu tiesību aktu izdošanu. Pēkšņi «XII gadsimtā sākās jaunu cilvēku neparasta ceļošana no visas pasaules uz Bolonju». Tos piesaista vietējā universitātē kā *romiešu tiesību iztulkošāju* — glosatoru¹⁵³ *centrs*, kas kļuva plaši pazīstams. Boloņas universitātē nebija vienīgā, no kurienes sākās romiešu tiesību izplatīšanās visā Eiropā. Vēl bija trīs tādi centri: Provansā, Ravennā un Lombardijā, kuri bija izveidojušies gandrīz vienlaikus XI gadsimtā. Kā izskaidrot tādas tiesību sistēmas, kas likās jau nodzīvojusi savu laiku, atdzīšanu un brīvprātīgu «pieņemšanu»? Katrā ziņā tas nebija vienkāršs atgadījums, ka interese par romiešu tiesībām un to «recepçiju» pēkšņi un gandrīz vienlaikus parādījās visā Rietumeiropā, neizslēdzot pat Angliju, un ka [pagātnē] aizgājusi Roma patiesi varēja trešo reizi «diktēt» likumus visai pasaulei.

Profesors Vinogradovs šajā sakarā raksta: «Kā varēja gadīties, ka tiesību sistēma, kas bija izveidojusies noteiktos vēsturiskos apstākļos, ne tikai pārdzīvoja šos apstākļus, bet arī saglabāja savu dzīvotspēju līdz pat mūsu laikam, kad politiskais un sociālais stāvoklis pavisam ir pārmainījies... So vēsturi (tas ir, romiešu tiesību recepcijas vēsturi) var nosaukt *par rēga vēsturi*.»**

Vinogradovs, ļoti trāpīgi raksturojot par mirušām uzskaitī romiešu tiesību augšāmcelšanos par rēga augšāmcelšanos, neapzinājās šā rēga dzīlāko jēgu. Ja Markss [un Engelss] «Komunistiskās partijas manifestā» 1848. gada [revolūcijas] priekšvakarā varēja sacīt: «Rēgs klīst pa Eiropu — komunisma rēgs»,*** — tad par XI un XII gadsimtu varēja teikt: kapitālisma rēgs klīst pa Eiropu. Šim rēgam (savu priekšteču — dzimtbūšanas tiesību uz laukiem un tirdzniecības kapitāla pilsētās personā) vajadzēja ietērpu. To tas atrada romiešu tiesību pantos. Mēs redzējām, ka romiešu tiesības tika pielāgotas

* *Saltikovs-Sčedrins M. Solaiku idille. R., 1976, 71. lpp. Red.*

**..Професор Виноградов. «Римское право в средневековой Европе», 1910.

*** *Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 112. lpp. Red.*

ir pilsētai, ir laukiem, ir feodālismam, ir kapitālismam, tām apkala, tā sacit, visas četras kājas.

Tas pats Vinogradovs (citētā darba 24. lpp.) raksta: «XI gadsimts bija laiks, kam raksturīgi daudzi pagrieziena punkti Eiropas civilizācijā.» Par tādiem pagrieziena momenkiem viņš uzskata pāvesta varas nostiprināšanos, *feodālisma kristalizāciju* par nobriedušu un konsekventu sistēmu, jaunu politisku iekārtu ieviešanu normānu valstīs, Lombardijas pilsētu-komūnu spožu ekonomisku un kultūras progresu attīstību... Taču, ja Vinogradovs tikai starp citu atsaucas uz ekonomisku pagriezienu, tad jebkura XI un XII gadsimta ekonomiskās dzīves vēsture raksturo šo periodu *kā pārejas laikmetu uz jaunu iekārtu*. Šajā periodā laukos notika ekonomiskās sistēmas lūzums, kad tiešā sakarā un atkarībā no IX—XII gadsimta bāda gadiem, kas sistemātiski atkārtojās*, galīgi tika ieviesta un nostiprināta zemes lietošanas trīslauku sistēma. Tas bija krusta karu, pirmo lielo zemnieku sacelšanos laikmets Eiropā (Francijā) utt., utt.

Vēsturnieks izsakās, ka romiešu tiesību recepcija bija līdzīga «plūdiem» (wie eine Sintflut).** Interesanti salīdzināt, kas rakstīts par romiešu tiesību recepciju dažādu autoru darbos, kādi tiesību jautājumi tad sevišķi interesēja zinātnieku prātus.

Vinogradovs, piemēram, norāda sekojošus:

1. Jautājums par pamatašķirību starp *zemesipašumu un zemes valdījumu*, par valdījuma aizsargāšanu.*** Pēc romiešu tiesībām valdījums gada laikā rada juridiskas aizsardzības tiesības. Ko tas nozīmē? Tas nozīmē, ka biežāki kļuva gadījumi, kad *feodāli sagrāba* kopienas zemes privātpašumā (beati possidentes — laimīgs tas, kam kas pieder).

2. Sakarā ar to jautājums par res iudicata (feodālās tiesas) tiesas sprieduma galīgo spēku.

* Tajos laikos bads nebija izņēmuma, kā pašreiz, bet pastāvīga parādība. Badošanās, kas piemeklēja Beļģiju, Vāciju (bez ziemeļaustrumu daļas) un Austriju un kas fiksētas vēsturē, rāda, ka IX gadsimtā reģistrēts 21 gadījums, XI gadsimtā — 25, no tiem divi vispārēji, XIII gadsimtā — 38, no tiem pieci vispārēji badošanās gadījumi. (Дживилегов. Крестьянское движение на Западе. 1920.)

** Jansen. Geschichte des deutschen Reiches, 478. lpp.

*** «Senajā Vācijā tajos laikos zemes privātpašums kvantitatīvi bija visai ierobežots; *stridi par ipašumu* notika *starp dzīmtām, sādžām un baznīcas iestādēm.*» (Vinogradovs, [iepriekš] citētais darbs.)

3. Kņazu varas pastiprināšanās («kņaza vārdam ir likuma spēks»).

4. Romiešu *ligumtiesibu* ieviešana (pilsētās).

5. Laukiem — *dzimtzemnieka* pielīdzināšana *romiešu vergam*.

Muromcevs papildina: «Lauku iedzīvotāji ar romiešu tiesību ieviešanu bija neapmierināti tāpēc, ka glosatoru un romiešu tiesību komentētāju mācība *palielināja feodālā kunga tiesības* pār pakļautiem, mudināja zemes īpašniekus *uz zemju piesavināšanu*, sekmēja kopienas māksligu sagraušanu un privātu īpašnieku skaita palielināšanos, zemnieku masas *pārvēršanu dzimtſaudīs* (to pielīdzināšanu vergiem), bet mantojuma sfērā sievas mantojuma vietā noteica blakuslinijas mantojuma saņēmējus.»

Liekas, ka pateikts pietiekami, lai saprastu, ka romiešu tiesības nozīmēja *privātipašuma* lozungu laukos, bet pilsētās — *liguma brīvību* cunftu monopolu vietā. Citiem vārdiem sakot, romiešu tiesībām atkal bija *revolucionāra* loma. Tāpēc arī saprotama XII gadsimta jaunās, progresīvās intelīgences interese par romiešu tiesībām, tās sapulcēšanās Boloņā un citos romiešu tiesību centros. Noturienes smēlās jaunos principus, ar kuriem viņi sēja paniku un īstu teroru, īpaši laukos.

Uz šo juristu «revolucionāro» teroru zemnieki atbildēja ar nebijušu naidu, bet vietām pat ar kontrteroru. Tā, piemēram, viena no sacēlušos vācu zemnieku prasībām bija «tiesību doktoru» kārtas atcelšana, trīs veidu laupītāju — «ielas laupītāju, tirgotāju un juristu» iznīcināšana. Šī prasība nebija nejauša prasība, kas radās stihiski sacelšanās laikā. Nē, hronikās mēs lasām par masu vardarbību virkni pret juristiem. «1509. gadā Klevē uz tīgus tā piekāva juristu, ka viņš kliedza līdzīgi dzīvniekam (wie ein Vieh), un tad padzina to.» 1513. gadā Vormsā zemnieki prasīja, lai juristus nepielaistu tiesas procesos. Šī laikmeta dokumentos attiecībā pret juristiem visai bieži tiek lietoti asi izteicieni, tādi kā «rīkjurāvēji un dēles», «krāpēji un asins-sūcēji» utt. Hronists no Freidenfeldas (Turgau) vēsta, ka šefēni* piekāva un izsvieda aiz durvīm juristu, kas atsaucās uz romiešu tiesību iztulkotājiem Bartolusu un Baldu, ar vārdiem: «Mēs, zemnieki, nejautājam pēc jūsu

* — lauku amatnieki (mucinieki). *Red.*

Barteļiem un Baldeļiem, mums pašiem ir *savas sevišķas paražas un tiesibas*, ārā jūs! N'aus mit euch!»

Mēs zinām, ka šajā «strīdā» ciņas laukā ar zemniekiem uzvarēja feodāļi un to aizstāvji juristi, kas, starp citu, tās pašas romiešu tiesības ne mazāk veikli sāka piemērot arī pret feodāļiem viņu kreditoru procesos. Juristi zem romiešu tiesību recepcijas aizsega radīja tiesības, kas stingri aizsargāja *privātīpašumu kā ekspluatācijas paņēmienu*, un viņi it kā nemanot nodibināja jaunas šķiras kundzību. «Juristu kārta» kā progresīva kārta, kā romiešu tiesību personificētāja ar tādu pašu vieglumu, ar kādu tā Romā latīņu dievu nomainīja ar kristietisma dievu, XVI gadsimtā pārgāja reformācijas pusē pret katoļiskām tiesībām, bet vēl divus gadsimtus vēlāk tā kļuva jebkādas reliģijas nikna pretiniece. «Toujours avec la minorité!» — deklarēja Rošfors. «Vienmēr varu *mazākumam!*»

Pārejas laikmetā uz *feodālām kļaušām* (sākotnējo meslu vietā), tas ir, *naturālās* rentes vietā [pārejot] uz *atstrādāšanas* renti, *privātīpašums* un kopienas zemju sagrābšana bija tikai viens moments. Bija vajadzīga *jauna disciplīna un darba forma*. Vēsture parāda, ka katru reizi, kad cilvēce pārdzīvo pāreju no viena ražošanas veida uz otru, *agrākā darba disciplīna sabrūk* un ka šī pāreja nav tīri mehāniska stāvokļa pārņemšana savā kontrolē. Tā arī pāreja no «pavalstnieka», bet brīva zemnieka stāvokļa uz kļaušu, vēlāk dzimtbūšanas stāvokli rada tiesību sevišķu veidu, kas apkopo atsevišķos sociālos faktus.

K. Marksa «Kapitāla» pirmajā sējumā mēs lasām, kā Anglijā ar laiku (sākot no XIV gadsimta) mēģināja ieviest sešu dienu darba nedēļu (agrāk 4—5 dienu vietā) — ar 10 stundu darba dienu (neregulētā ilguma vietā), līdz minimumam samazinot darba algu. (Tomass Mors savā «Utopijā» raksta par sešu stundu darba dienu.) Tas bija darba dienas maksimālais ideāls (10 stundas), kas 400 gadus vēlāk kļuva par darba dienas minimālo *ideālu*.* Mēs jau apskatījām XIV, XV un XVI gadsimta sūdzības.

* Sk. Markss K. Kapitāls, 1. sēj. [229.—234. lpp. Red.], kur Markss koncentrētā veidā izklāsta šīs likumdošanas vēsturi Anglija un dod XVIII gadsimta rakstnieka citātu «par ideālo darba namu». «Sāds nams jāpadara par šausmu namu (house of terror). Sajā «šausmu namā», šajā «ideālajā darba namā» darbam jāturpinās 14 stundas dienā, ieskaitot šeit tomēr arī laiku ēšanai, tā ka paliek pilnas 12 stundas darba.» Tā rakstīja vēl 1770. gadā.

Gadījās tādas sulaiņu — «patriotu» dvēseles kā vācu zinātnieks Jakobs Grimmms, kas savā darbā «Tiesību avoti» rakstīja: «XV gadsimta zemnieku tiesības un pienākumi ir sākotnējo tiesību brīvā un cildenā veida (Art) brīnišķīgs (herrlich) apliecinājums.» (Sk. Jansens. Vācijas vēsture, I, 30. lpp.) Mēs jau redzējām, ka tādi vārdi attiecībā uz XV gadsimtu ir tiri meli un ka jo sevišķi ēdiens (piemēram, pēc viena autora datiem, 1545. gadā) bija loti nabadzīgs: «Ēdiena reizē bija rudzu maize, auzu putra un vārīti zirņi vai lēcas; dzēriens — ūdens vai sūkalas; apģērbs — bjaza drēbes, pāris vižu un filca cepure; bet tiesību tiem nebija nekādu.» Raksturīgi tas, ka šie XV gadsimta likumu krājumi *satur normas, kas kādreiz agrāk tika uzskatītas par maksimālām*. No likumu krājumiem mēs uzzinām, ka agrāk Austrijā colonus — zemnieks gadā gāja klaušās *ne vairāk kā 12 dienas*, ka «ēdienam bija jābūt labam», zemnieku «uzturā ik dienas bija gaļa» utt. Cits vēsturnieks Becolds («Geschichte der deutschen Reformation») atstājis vēl kuriozākus un fantastiskiem piedzīvojumiem Amerikā līdzīgus nostāstus par to, ka Dienvidvācijā uz klaušām aicināja (erheiterteren) ar mūziku un dejām.* Vēlāk muižnieki izdomāja «varžu klaušas», t. i., zemnieku pienākumu naktī sist ar nūjām pa diķa ūdeni, lai vardes netraucētu kungam gulēt, vai «blusu klaušas» (Flohfrohne), t. i., ikdienas pienākumu kert blusas kunga gultā, un mēs Semevska darbā par Katrīnas laikmeta zemniekiem** (sk. I daļu, 65. lpp.) lasām, ka «gadās muižnieki, kas *nevienu dienu* neļauj zemniekiem pastrādāt *savā saimniecībā*, bet, izsniedzot tiem mēneša proviantu, tos izmanto muižas darbos», un «*veltīgi* bija visi Paņina mēģinājumi noteikt klaušu darbu ne vairāk par četrām dienām nedēļā» utt. Tādējādi saprotams, kāpēc zemnieki «atkal un atkal izrādīja pretestību», neievērojot nekādas gubernatoru pavēles, lai «pretinieki nerīkotu saiešanas».

Literatūrā bieži rakstīja par šiem likumiem, kas noteica klaušu lielumu, kā par labvēlīgu *varas iejaukšanos zemnieku labā*. Vismaz priekš pirmā perioda tādi uzskati ir

* «Vācijas ziemeļos pirmais rentes maksātājs (Zins) saņēma no īpašnieka divus bikšu pārus un vizes, pēc tam uguns priekšā noklāja salmus un vēlēja vijolniekam spēlēt tik ilgi, kamēr tas aizmiga» (sk. Jansena un Becolda darbus).

** T. i., grāmatā «Zemnieki imperatores Katrīnas II valdišanas laikā». *Red.*

pilnīgi nepareizi. Tieši otrādi, varas iejaukšanās bija *pirmie piespiedu pasākumi*, kas nodrošināja jaunas, visumā minimālas disciplīnas ieviešanu. Klaušas muižnieka laukos bija kapitālistiskās lauku lielsaimniecības pirmā sagatavošanas stādija. Šajā sakarā ļoti trāpīgi izteicies biedrs M. Pokrovskis: «Arī šajā laikā tiesas un policijas nepieciešamību... nosacīja sabiedriskās disciplīnas *uzturēšana*», kas «senos laikos pamatojās uz parāžas», tas ir, kā es jau norādīju, uz sabiedriskās organizācijas tīri tehniskiem noteikumiem, bet ne uz šķiru kundzības sistēmu, tas ir, tiesībām. Bez šaubām, hronistam, kas rakstīja par tiesnešu aicinājumu tiesāt «saskaņā ar tiesībām», nebija skaidra šo tiesību īstenā jēga, bet, kā sacīja Markss, «to, ko viņš nezina, viņš izsaka». Tiesa, kā mēs jau redzējām, pirmā *«radīja»* pozitīvas, šķiru tiesības.

Tādā veidā likumdošana *«revolucionārā»* ceļā izplatīja dzimtbūtniecības rezultātus aizvien uz plašākiem zemnieku slāņiem, kamēr beidzot dzimtbūšana kļuva visumā par likumīgu institūtu, bet tad visādi likumi, kas nosaka kļaušu apmēru, kļuva lieki un, šķiet, pat *pretlikumīgi*. Sie panti par labu zemniekiem pārstāja vēstīt (kļuva *«latent»*). Ja nebija viegls uzdevums piesaistīt zemnieku zemei un kļaušām, tad vēlāk nebija vieglāk to *atbrīvot no dzimtbūšanas un piesaistīt manufaktūrai*, bet pēc tam fabrikai: zemnieka atbrīvošana no zemes un zemes — no zemnieka bija pamats zemes īpašuma pārvēršanai kapitālistiskā īpašumā. Kā mēs jau redzējām, politiskā ekonomija šo pārmaiņu izsaka pāris vārdos: *atstrādāšanas un naturālās rentes* vienkārša pārvēršanās naudas rentē. Taču šis viens vārds cilvēci maksāja ne mazāk asins un vardarbības kā girmie divi vārdi.

Ja vienā acu uzmetienā pārskata visu feodālā perioda vēsturi, tad reizēm liekas, ka par šīs sistēmas vadošo pāviedienu kļūst pakāpeniska visas zemnieka *zemes* un visu *lopu* koncentrēšana feodāla vai tā kreditora (t. i., kapitāla) rokās, bet pēc tam arī paša zemnieka atbrīvošana, lai viņu, brīvo proletārieti, kā putnu izsviestu jaunā darba iecirknī. Visspilgtāk tas izpauðas Anglijā, kur viss, kas bija pretrunā kapitāla interesēm, vienkārši tika iznīcināts: «Iznīcinātās tika ne tikai mājas un lauku apdzīvotas vietas, bet arī paši iedzīvotāji.» Kāds tiesību akts to visu paredzēja? Daudzlie sociālie fakti guva atspoguļojumu no ārpuses nevainīgā *Law of enclosures*, likumā par

sabiedrisko zemju norobežošanu, tas ir, par šīs zemes (jau kā muižnieku) aizsargāšanu no zemnieku lopiem, un likumā par Clearing of estates («muižu iztīrišana»*) — kaut kas līdzīgs mūsu «uzskaitei»). Skaidrs, ka zemniekam bez ganībām, ja arī viņam saglabājās kāds lopiņš, nebija nekādas iespējas to izturēt. Tur, kur bija notikusi «muižu iztīrišana», nepalika arī paša zemnieka. Zemnieks aizbēga; aita vai citās vietās medījums viņu «apēda». Divkosīgie revolucionārie likumi par viņa padzišanu saglabāsies kā vēsturiski tā laika pieminekļi augošajam kapitālisma laikmetam.

Taču palika vēl neatrisināts *sabiedriskas pārgrupēšanas*, jaunas darba disciplīnas ieviešanas uzdevums. Ja, kā mēs redzējām, dzimtbūšanas režīms kopā ar pātagu reizēm lietoja arī vilinājuma līdzekļus, tad kapitālistiskais režīms atzina tikai «skorpionus». Sākotnējā algotā strādnieka disciplinēšanas vēsture izsmeļoši atkal aprakstīta «Kapitāla» pirmajā sējumā: «Cilvēkus, ko padzina feodālo družīnu likvidācija un atrāva no zemes varmācīgā, grūdieniem realizētā ekspropriācija, šo ārpus likuma nostādīto proletariātu augšupejošā manufaktūra uzsūcā daudz lēnāk, nekā tas radās pasaule. No otras puses, cilvēki, kas pēkšni bija izsisti no parastajām dzīves sledēm, nevarēja tikpat pēkšni pierast pie savu jauno apstākļu disciplīnas. Viņi veselām masām kļuva par ubagiem, laupītājiem un klaidoņiem — pa daļai brīvprātīgi, pa lielākajai daļai apstākļu spiesti. Tāpēc XV gadsimta beigās un visu XVI gadsimtu visās Rietumeiropas zemēs izdod asiņainus likumus pret klaidoņu. Tagadējās strādnieku šķiras tēvus vispirms sodīja par to, ka viņi varmācīgi bija padarīti par klaidoņiem un pauperiem. Likumdošana uzskatīja viņus par «brīvprātīgiem» noziedzniekiem, balstoties uz to pieņēmu, ka pie labas gribas viņi varētu joprojām strādāt vecajos, vairs neeksistējošos apstākļos.»**

Tālāk Markss dod sīku visu spaidu likumu sarakstu līdz pat XVIII gadsimta sākumam, kas bija vērsti pret «nabagiem, kuri nevēlējās strādāt» («Poors», «Armen» — tā oficiāli Anglijā sauca strādniekus, bet Vācijā — zemniekus).

«Lauku iedzīvotājus, kam varmācīgi bija atņemta zeme,

* Sk. Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 591.—594. lpp. Red.

** Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 595. lpp. Red.

kas bija padzīti un padarīti par klaidoņiem, balstoties uz šiem drausmīgi teroristiskajiem likumiem, ar pletnēm, zīmju iededzināšanu un spīdzināšanu centās pieradināt pie algota darba disciplīnas.

Nepietiek ar to, ka vienā polā parādās darba nosacījumi kā kapitāls, otrā polā — cilvēki, kuriem nav nekā cita kopādot kā tikai viņu pašu darbaspēks. Nepietiek arī ar to, ka piespiež šos cilvēkus labprātīgi sevi pārdot. Līdz ar tālāku kapitālistiskās ražošanas pieaugumu attīstās strādnieku šķira, kura pēc savas audzināšanas, tradīcijām, ieradumiem atzīst šā ražošanas veida nosacījumus par dabiskiem likumiem, kas saprotami paši par sevi. Kapitālistiskajam ražošanas procesam piemītošā organizācija salauž katru pretošanos; pastāvīga relatīvās pārapdzīvotības radīšana notur darba pieprasījuma un darba piedāvājuma likumu un tātad arī darba algu robežas, kas atbilst kapitāla pieaugšanas vajadzībām; aklie ekonomisko attiecību spēki nostiprina kapitālistu kundzību pār strādniekiem. Tiesa, tiek lietota vēl arī neekonomiska, tieša varmācība, bet tikai kā izņēmums. Parastajos apstākļos strādnieku var atstāt «ražošanas dabisko likumu» varā, t. i., atkarībā no kapitāla, ko rada, garantē un padara mūžīgu paši ražošanas nosacījumi. Ko citu mēs redzam tajā vēsturiskajā laikmetā, kad kapitālistiskā ražošana tikai vēl radās. Topošajai buržuāzijai vajadzīga valsts vara, un tā tiešām izmanto valsts varu, lai «regulētu» darba algu, t. i., piespiedu kārtā noturētu to robežas, kas ir labvēlīgas virsvērtības izspiešanai, lai pagarinātu darba dienu un tādējādi noturētu pašu strādnieku normālā atkarībā no kapitāla. Tas ir tā saucamās sākotnējās uzkrāšanas būtisks moments.»*

Tāda veida likumus Markss piemin vecākajā kapitālistiskajā valstī Nīderlandē (1537., 1614., 1649. gadā), Francijā (1777. gadā) utt.** Pēc visu šo neiedomājamo piespiedu pasākumu uzskaitīšanas *jaunās darba disciplīnas interesēs* Markss secina:

«Šīs metodes dalēji ir dibinātas uz visrupjāko varmācību... Bet visas tās izmanto valsts varu, t. i., koncentrētu un organizētu sabiedrisku varmācību, lai paātrinātu *feodālā ražošanas veida pārvēršanos kapitālistiskajā*

* *Markss K. Kapitāls*, 1. sēj., 597.—598. lpp. *Red.*

** *Turpat*, 597. lpp. *Red.*

ražošanas veidā un lai saīsinātu šā procesa pārejas stadijas. Varmācība ir vecmāte katrai vecajai sabiedrībai, kas ir grūta ar jauno. Pati varmācība ir ekonomiska potence.»*

Tādās bija buržuāziskās sabiedrības — «humānākās no visām sabiedrībām» — *jaunās kapitālistiskās tiesības* Anglijā. Vispār Anglijas tiesības vairāk līdzīgas «sociālo faktu» sistēmai, kas kazuistiski (atsevišķu tiesas precedentu veidā) pārvēršas tiesībās, tas ir, tās tāpat kā Romā vairāk saglabāja savu pirmatnējo tiesību izveidošanās formu. Līdz šim laikam Anglijā nav vienota kodeksa vai likumu kopojuma, bet Anglijas tiesību pamatā līdz šim ir «neatkarīgas» šķiru tiesas spriedumi.**

Citādi veidojās buržuāziskās tiesības [Eiropas] kontinentā. Lielā franču revolūcija ar vienu cirtienu sagrāva visu feodālo iekārtu un iesāka jaunu laikmetu, buržuāziskās sabiedrības ēru, kas tika pasludināta deklarācijā vai, pareizāk, vairākās viena otrai sekojošās cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācijās (1789. un 1793. gadā). 1789. gada deklarācijas pēdējais pants skan: «Tā kā ipašuma tiesības ir neaizskaramas un svētas tiesības, tad tās nedrīkst nevienam atņemt, izņemot likumā noteiktā kārtībā sa biedrības interesēs atklātās prasības formā ar taisnīgas un iepriekšējas atlīdzināšanas noteikumu.» Otrs pants nosaka: «Šīs (dabiskās un nerakstītās) tiesības ir brīvība, *ipašums, nodrošinājums* (sūreté) un pretošanās apspiešanai.»

Sava darba sākumā es jau norādīju, ka [buržuāzisko] civiltiesību vai, pēc mūsu domām, visu tiesību būtība bija izteikta Napoleona kodeksā, un šī kodeksa kvintesence bija privātpašums tīrā romiešu garā, bez barbaru cittauniešu paražu piejaukuma un bez Bizantijas perioda feodāliem kanoniskiem uzaugumiem. Kapitālistiskam privātpašumam raksturīgas ir zemes rentes un peļņas tiesības. Šis princips atspoguļojas ipašuma *ricības* brīvībā un algota darba brīvībā. Ipašuma *ricības* brīvību raksturo 1793. gada deklarācijas 16. pants: «Ipašuma tiesības ir tiesības, kas *lauj* jebkuram pilsonim *pēc saviem ieskatiem* lietot un rīkoties ar savu ipašumu, savu darba un rūpniecības ienākumiem un augļiem.» Otrā brīvība, t. i., algota

* Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 608. lpp. P. Stučkas kursīvs. Red.

** Sk. K. Markska «Kapitāla» pirmajā sējumā par pašu fabrikantu kā tiesnešu spriedumiem lietās, kas ierosinātas sakarā ar viņu strādniekiem. [Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 243.—244. lpp. Red.]

darba brīvība, kurai raksturīga strādnieku koalīciju aizliegšana, jo franču buržuāziskā revolūcija neatzina cunftu organizāciju. Ja izskatīsim XIX gadsimta vēlākos kodeksus, tādus kā Vācijas, Šveices un citus civilkodeksus, tad tie neizdarīja gandrīz nekādas izmaiņas privātīpašuma tiesību un algota darba brīvības definīcijā.

Šo parādību labi raksturō Antons Mengers: «Lielā franču revolūcija tikai nomaskēja nevienlīdzību (Miss-verhältniss), bet to nelikvidēja... Tā tikai no jauna pārkrāsoja važas, bet tās nesalauza.» Tā gāja tālāk nekā jebkura cita Eiropas revolūcija, un tā, likvidējot feodālismu, feodālu zemes revolucionārā kārtā atdeva zemniekiem, bet arī tādā pašā neierobežotā formā ieviesa absolūta privātīpašuma principu, kāds nekur un nekad nepastāvēja. Šo likumu garam pilnībā atbilst XVIII gadsimta buržuāziskā rakstnieka Lengē vārdi, ar kuriem viņš vēršās pret Monteskjē darbu «Likumu gars»: «*Likumu gars ir ipašums.*»

Vienīgais kaut cik nopietnais Rietumeiropas mūsdienu «marksisma»* zinātnieks jurists Karners (Renners) izbrīnījies šķirsta visus šos 2000 gadu kodeksus un juridiskās prakses biezos foliantus, sākot no senās Romas 12 tabulu likumiem, un jautā: «Kā? Lai arī normas palika bez izmaiņām, taču institūtu juridiskās funkcijas pārmainījušās līdz nepazīšanai!» Šo jautājumu sīkāk mēs izskatīsim tālāk. Notika tas pats, kas bija ar valodu. Taču nevajag aizmirst: ja arī sabiedriskās attiecības bieži pārmainījās līdz nepazīšanai, tad tomēr tās bija *viendabīgas*, cilvēka ekspluatācijas attiecības.

Iestājas kapitālistiskās ēras noriets. Vēl ilgi pirms tā, jādomā, pat vienlaikus ar buržuāzisko revolūciju, sākās jautājuma apspriešana, kad un kā šī ēra piedzīvos bojāeju. Vieniem jautājums par kapitālisma iznīcināšanu ir nezināmas nākotnes utopisks sapnis («par ekonomisku vienlīdzību»), citiem — samērā tuvas nākotnes fakts. Tikai pēdējiem mūsu jautājumam ir nopietna nozīme, citiem tas ir 2000. vai 3000. gadu romāns vai poēma. Mēs jau runājām par «mierīgu vai vardarbīgu revolucionāru kustību»** un pie šī jautājuma vēl atgriezīsimies. Seit

* Ironiski — domāts revizionisms. *Red.*

** Sk. šā sēj. 317., 367. lpp. *Red.*

pieskarsimies tikai vienam jautājumam: par privātipašuma atcelšanas veidu.

Man nav nepieciešamības sīki aprakstīt, kā franču revolūcija atrisināja zemes jautājumu un kā pēc feodālo tiesību atcelšanas *fikcijas* tīk slavenā 1789. gada 4. augusta nakti¹⁵⁴ vajadzējā sešus lielus vienu otram sekojošus zemnieku sacelšanās vilņus, lai 1793. gada 17. jūnijā Konvents pieņemtu dekrētus, kuru viens pants pasludina, ka visi feodālie zemes līgumi *jāsadedzina*... Līdz tam Francijas zemnieki *savu revolūciju rakstīja ar ugumi* un Konvents tikai pielika zīmogu zemniecības *uzvarējušai patvāfai*. Uz laiku *uzvarēja* zemnieku šķira kopā ar buržuāziju, un tikai kontrrevolūcija apvienoja buržuāziju ar zemesīpašnieku šķiru, kam tomēr zemi atpakaļ neatdeva, bet tai izmaksāja zināmu atlīdzību un atstāja kapitālistiskās īpašuma tiesības uz pusi no visas zemes.

Pārējā Eiropa, kaut arī vairāk nekā pēc 50 gadiem, veica savu revolūciju, tomēr ne tik konsekventi. XIX gadsimta revolūcijas negāja tālāk par 1789. gada 4. augusta nakti, tas ir, *feodālo tiesību izpirķanu*. Par visatpalikušāko, bez šaubām, jāatzīst 1861. gada «revolūcija» vai, pareizāk, «lielā reforma», kas beidzās ar to, ka Krievijā zemniecība par ārkārtīgi dārgu samaksu izpirķa tikai daļu savas zemes.

Acīmredzot nav cita spilgtāka piemēra tiesību šķiriskā rakstura ilustrācijai kā tieši zemesīpašuma attīstība, kuru buržuāziskās sabiedrības likumdošana pārvērtusi par zemes rentes vienkāršu anonīmu titulu, nosakot tam kīlas līgumu un citu uzrādītāja dokumentu formu. Kā jau es norādīju vienā no iepriekšējām nodalām, buržuāziskajā sabiedrībā vispār *jebkurai varai* piemīt šī tendence lietot «uzrādītāja dokumentus».* Šīs parādības raksturīgam apzīmējumam kalpo vārdu kopa: *imobiliju mobilizācija*, «nekustamā īpašuma pārvēršana kustamā». Vēl pirms 50 gadiem Markss norādīja, ka viens no galvenajiem kapitālistiskā ražošanas veida nopelniem ir tas, ka kapitālisms *novedis lidz absurdam pašu zemes īpašuma jēdzienu*.**

Kā norisēs ekspropriatoru ekspropriācija? Raksturīgi

* Sk. šā sēj. 358., 416. lpp. *Red.*

** *Markss K. Kapitāls*, 3. sēj., 542., 543. lpp. *Red.*

īsumā salīdzināt vācu sociālisma divu virzienu galveno pārstāvju — Mārksa un Lasala uzskatus šajā jautājumā.

Kā zināms, Lasals uzrakstīja lielu darbu divos sējumos par jurisprudenci «Par iegūto tiesību sistēmu», no kura viņš gaidīja apvērsumu ne tikai cilvēku sociālās attiecībās, bet pat tiesību zinātnē: «Pēc satura mūsu pētijuma doma pašā augstākā un vispārējā pētijuma izpratnē ir nekas cits kā doma, kas nāk no pašas tiesību idejas un tai atbilstošā vecā tiesību stāvokļa pārveidošanas (Hinüberführung) jaunā... Ja izdotos šajā jautājumā radit *teoriju, ko atzīst zinātnē*, tad tā, no vienas pusēs, varētu ārkārtīgi sekmēt pārkārtošanas darbus, no otras pusēs, tā varētu atturēt trakojošo straumi iziet no krastiem.» Tāpēc arī viņš «sprauž uzdevumu ar spēku izraut (Herausringung) galveno īsteno politisko ideju, kas atrodas visa dotā perioda pamatā». Lasala pētijuma būtība ierobežojas ar domu, ko pēc viņa atkārto visi «juristen-sociālisti», tikai daudz banālākā formā, ka «jebkura tiesību attīstības kultūrvēsturiskā misija ir tāda, ka privātīpašuma darbības sfēra samazinās un arvien vairāk priekšmetu (objektu) nokļūst ārpus privātīpašuma sfēras».

Attiecībā uz «iegūto tiesību» atcelšanu Lasals mēģina (*juridiski*) pierādīt, ka a) «nevienam likumam, kas skar atsevišķu personu tikai ar tās gribas aktu starpniecību, nedrīkst būt atpakaļejošs spēks», bet ka b) «atpakaļejošs spēks var būt katram likumam, kas skar personu bez tāda brīvprātīga akta starpniecības, kas tādējādi tieši skar personas vispārcilvēciskās kvalitātes un tādas, ko uzlikusi sabiedrība, vai skar personu tikai tādējādi, ka likums groza pašu sabiedrību attiecībā pret sabiedrības organizētiem iestādījumiem».

Kā viss šīs Lasala darbs nesasniedza mērķi, jo nepārliecināja buržuāzisko tiesību zinātni un neatstāja arī ieteikmi uz proletārisko šķiras apziņu, tā arī, starp citu, viņa iegūto tiesību teorija bija pārāk pārdroša buržuāzijai, jo jau Jērings, kā mēs redzējām, rakstīja, ka arī logika pakļaujas interesei. Tā bija pārāk nekonsekventa revolucionārai tiesiskai apziņai, un ne Lielajai franču revolūcijai, ne vēl vairāk proletāriskai revolūcijai tādu uzskatu nebija un nevarēja būt.

Markss izsakās tikai par ekspropriāciju, t. i., ekspropriatoru atsavināšanu, par «nolaupītā atņemšanu». Ja Engelss runā par ekspropriāciju ar izpirkšanu vai

Markss — par šās bandas bagātību atpirkšanu,* tad tas attiecas tikai uz tīri praktisku *mērķtiecību*, bet tam nav sakara ar «svētajām», neaizskaramajām «iegūtām» tiesībām.

Kad uzvarēja 1917. gada Februāra revolūcija, tad visas cariskās tiesības Krievijā palika spēkā un netika aizskarts pat nogāztā monarha «privātpašums» (1918. gadā Vācijas un citās revolūcijās aizgāja tik tālu, ka gāztiem monarhiem noteica sevišķas izpirkšanas summas par «pašu iegūto augstākās varas tiesību» atņemšanu). Nebija nekas pārsteidzošs, ka tā sprieda tādi kadetu monarhisti kā Mīlukovs vai tādi viņu advokāti kā Kerenskis. Taču tāda domu gaita bija arī daudzu revolucionāru galvās un ne tikai nodevēju.

Spilgti šis fakts parādījās vienā sīkā gadījumā. Kā zināms, balerīnas Kšesinskas pili, ko bija uzcēlis Nikolajs II par tautai nolaupīto naudu, tauta kopā ar citām «cara ģimenes» savrupmājām revolucionārā kārtā atsavināja un to nodeva boļševiku partijas Pēterburgas komitejas, Centrālās Komitejas un bruņoto zaldātu kluba lietošanā. Pils «īpašniece» sameklēja advokātu, kas par pieklājīgu honorāru iesniedza «demokrātiskam» miertiesnesim prasību par pils sagrabēju izlikšanu un par «svētā īpašuma» tiesību atjaunošanu. Kāds šeit var būt strīds par tiesībām? Taču aģitācijas nolūkos Pēterburgas komiteja uzdeva biedriem Kozlovskim un Bagdatjevam aizstāvēt tiesā Pēterburgas komitejas intereses. Mēs nolēmām šajā sakarā izmantot Marksā pazīstamo runu Ķelnes zvērināto piesēdētāju priekšā:

«Bet ko jūs, kungi, saprotat ar likumības saglabāšanu? Likumu, kuri attiecas uz iepriekšējo sabiedrības laikmetu, kurus radījuši izzudušo vai izzūdošo sabiedrisko interešu pārstāvji, saglabāšana nozīmē tikai šo interešu, kas atrodas pretrūnā ar vispārējām vajadzībām, padarīšanu par likumu. Taču sabiedrība nebalstās uz likumu. Tādas domas ir juristu fantāzija. Otrādi, likumam jābalstās uz sabiedrību, tam jābūt sabiedrības vispārējo, no esošā materiālās ražošanas veida izrietošo interešu un vajadzību izpauðējam, tam jābūt pretstatā atsevišķa individu patvalai... Kā tikai tas pārtrauks atbilst sabiedriskajām attiecībām, tas vienkārši pārvērtīsies par papīru žūksni.

* Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 518. lpp. Red.

Jūs nevarat padarīt vecos likumus par jaunas sabiedriskas attīstības pamatu, tāpat kā arī šie vecie likumi nevarēja radīt vecās sabiedriskās attiecības.

No šīm vecajām attiecībām tie izauga, kopā ar viņām tiem arī jāiet bojā... *Sai likumibas pamata saglabāšanai* piemīt mērķis padarīt tādas atsevišķās intereses par *valdošām* interesēm, lai gan tās *jau vairs nevalda*; [vecās] likumības pamata saglabāšanai ir mērķis uzspiest sabiedrībai likumus, ko nosodījuši šās sabiedrības paši dzīves apstākļi, tās iztikas līdzekļu iegūšanas veids, maiņa, materiālā ražošana... Likumības pamata saglabāšana tādējādi nepārtraukti nokļūst pretrunā ar esošām vajadzībām, tā bremzē maiņu, rūpniecību, tā sagatavo *sociālas* krīzes, kas pieņem *politisko revolūciju* formu.

Lūk, kāda jēga ir, ja uzticas likumībās pamatam un likumības pamata saglabāšanai. Un, vadoties no šīs frāzes par likumības pamatu, kas balstās vai nu uz apzinātu krāpšanu, vai arī uz neapzinātu pašapmānu, pamatoja...»* utt.

Kas attiecas uz tiesu pār gāzto varu, tad Markss turpat saka: «*Kad sekmīgi izdara revolūciju, savus pretiniekus var pakārt, bet viņu lietā nevar taisīt tiesas spriedumu. Viņus var novākt no ceļa kā uzvaretus ienaidniekus, bet viņus nevar tiesāt kā noziedzniekus.* Pēc paveiktās revolūcijas vai kontrrevolūcijas nevar vērst sagrautos likumus pret šo pašu likumu *aizstāvjiem*. Tā ir likumības glēvulīga liekulība, ko jūs, kungi, nesankcionēsiet ar savu spriedumu.»**

Nav vērts tērēt vārdus par to, ka juridiski «revolucionārā tiesā» Pēterburgas komiteja procesu bezcerīgi zaudēja (bet pils tomēr palika Pēterburgas komitejas rīcībā) un ka buržuāziskā prese par šo procesu visādi kengāja biedru Kozlovski. Arī juristi sociāldemokrāti*** ne mazums kengāja «biedru Stučkas un Kozlovska anarhistiskās teorijas». Es speciāli atnesu Petrogradas [Padomes] uz izpildkomiteju Marksā runas tekstu, lai nokauninātu šos nejēgas «marksistus».

Viss palika pa vecam, un tikai tajās tiesību nozarēs izdeva jaunus likumus, kurās pati tauta jau faktiskas pārņemšanas ceļā vai, kā izteicās mūsu neizdevušies

* *Маркс К., Энгельс Ф.* Соч., т. 6, с. 259—260. *Red.*

** *Turpat, 256. lpp. Red.*

*** *Domāti meņševiki. Red.*

«revolucionāri», anarchistiskā kārtā bija radījusi savas revolucionāras iestādes, kā, piemēram, vietējās pašpārvaldes, lai šīs [jaunās] tiesības aprobežotu tīri kontrrevolucionāros nolūkos. Kad zemnieki paši stājās pie muižnieku privātīpašuma likvidēšanas pārņemšanas celā, t. i., vienkārši rīkoja sacelšanos, tad sociālisti revolucionāri un sociāldemokrāti meņševiki, būdami iekšlietu ministri, sūtīja bruņotu spēku *tamlīdzīgas «anarhijas» apspiešanai*.

Tā atnāca *Oktobra revolūcija*. Vara izrādījās strādnieku šķiras un kopā ar to ejošās zemniecības rokās, un padomes jau pirmajā dienā atcēla zemes privātīpašumu. Nozārēs, kur sociālā revolūcija bija sagatavota vislabāk, tas ir, *lielrūpnieciskajā* ražošanā, *nacionalizācija notika tikai pakāpeniski*. Bez šaubām, padomju vara *nevienu dienu nevarēja atstāt spēkā iepriekšējos likumus to kopumā*. Pat visapzinīgākie biedri vai nu pavisam nedomāja par tādiem «kontrrevolucionāriem» jautājumiem kā juridiskie, vai, vēl sliktāk, uz tiesību sfēru skatījās kā uz sava veida «stabu». Kad mēs iesniedzām projektu par vecās tiesas likvidēšanu, kas vēl joprojām turpināja tiesāt pēc Pagaidu valdības dekrētiem un cara likumiem, tad šie biedri iebilda, ka nekādi nevar radīt jauno tiesu agrāk, nekā izdoti likumi, pēc kuriem tiesāt. Velti mēs norādījām, ka Francijā *Code civil* izdeva tikai 1804. gadā, t. i., 15 gadus pēc revolūcijas sākuma, — vajadzēja divas nedēļas, kamēr biedru neticība tika pārvarēta un Tautas Komisāru Padome (bet ne Visskrievijas Centrālā Izpildu Komiteja!) pieņēma Dekrētu (Nr. 1) par tautas tiesu.* Nedomājiet, ka uzreiz uzvarēja marksistiskā revolucionārā tiesību izpratne. Nē, *tā nevarēja uzvarēt, jo tās vēl nebija!* Uzvarēja Petražicka «intuitīvo» tiesību līkumā.**¹⁵⁵

Bet tanī pašā laikā, kad revolucionāru prātus vēl saistīja tiesību *buržuāziskā* izpratne, *revolūcija* praktiski bija uzvarējusi! Buržuāzisko tiesību likvidēšanas vēsturiskā formula Krievijā vēstī (Dekrēts par tiesu, 5. pants): «Vietējās (t. i., tautas — *P. S.*) tiesas izlemj lietas Krievijas Republikas vārdā un savos lēmumos un spriedumos *vadās pēc gāzto valdību likumiem* tikai *tiktāl, ciktāl tos nav atcēlusi revolūcija un tie nerunā preti revolucionārajai sirds-*

* Dekrēts tika pieņemts 1917. g. 22. novembrī. *Red.*

** Sk. A. Lunačarska rakstu «*Revolūcija un tiesa*» laikrakstā *«Pravda»* (№ 193, 1917. gada 1. decembrī), kam bija gandrīz galvenā nozīme jautājumā par dekrētu.

apziņai un revolucionārajai tiesiskajai apziņai. Piezīme. Par atceltiem tiek atzīti visi likumi, kas ir pretrunā ar Strādnieku, kareivju un zemnieku deputātu padomju Centrālās Izpildu Komitejas un Strādnieku un Zemnieku Valdības dekrētiem, kā arī ar Krievijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas un Sociālistu revolucionāru partijas programmu-minimumu.»*

Toreiz mēs kaut kādas nojautas ceļā uzminējām to šķiru kundzības un intereses pazīmi, ko vēlāk mēs likām tiesību definīcijas pamatā, un, pateicoties tam, mēs padarījām nekaitīgu tiesiskās apziņas buržuāzisko jēdzienu, kas tādējādi dabūja {sev} pilnīgi pretēju konkrētu nozīmi.** Ne mazums Krievijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas un Sociālistu revolucionāru partijas biedru (un to skaitā ne mazums pašreizējo komunistu) vīpsnāja par šī panta pēdējo daļu. Man, lai atvieglotu savu stāvokli, nācās pat slēpties aiz Vladimira Iljiča muguras, norādot, ka šī ideja pieder viņam un ka viņš to atbalsta.*** Leņina autoritāte tomēr atviegloja mūsu stāvokli, bet man nebūtu bijis vajadzīgs saistīt Leņina vārdu ar tādu visumā sīku strīdu, ja mums jau tad būtu bijis kaut kāds stingrs revolucionārs uzskats par tiesībām.

Engelss, piemēram, raksta: «Teiktais, bez šaubām, nebezīmē, ka sociālisti atsakās no noteiktām tiesiskā rakstura prasībām. Aktīvas sociālistiskas partijas, tāpat kā jebkuras politiskas partijas, pastāvēšana bez tādām prasībām nav iespējama. Prasības, kas izriet no kaut kādas šķiras vispārējām interesēm, var tikt realizētas tikai ar šīs šķiras politiskās varas iekarošanu, pēc kā tā dod saviem tīkojumiem vispārēju spēku likumu formā. Katrai šķirai, kas cīnās, tāpēc vajag formulēt savus tīkojumus kā *tiesiska rakstura prasības* programmas veidā.»****

Ja kaut Leņina kapitālais darbs par valsti, ko viņš uzrakstīja [1917. g.] jūlija slēpšanās laikā, būtu parādījies

* «Собрание узаконений», 1917, № 4, 50. lpp. [P. Stučkas kurss. Tulkojumu latviešu valodā sk. *Štūcka P.* Rakstu izlase, 2. sēj., 503. lpp. *Red.*]

** T. i., buržuāziskajam abstraktajam tiesību priekšstatam pretēju šķirisku nozīmi. *Red.*

*** Piezīmi uzrakstīja V. I. Leņins. Sk. *Стучка П. И.* Избранные произведения по марксистско-ленинской теории права. Рига, 1964, с. 234. *Red.*

**** *Маркс К., Энгельс Ф.* Соч., т. 21, с. 515. *Red.*

pirms revolūcijas un biedri būtu varējuši agrāk apgūt Marks pareizo uzskatu par lielo apvērsumu, tad mums šis tas būtu bijis skaidrāks arī tiesību sfērā. Taču mēs sākām neierobežotus meklējumus, un vēl tagad mums nav jauno šķirisko tiesību kaut cik apmierinošas normas un formas.

Viegli bija pasludināt dekrētu par privātīpašuma atcelšanu, un to vajadzēja izdarīt vai, pareizāk, apstiprināt, jo privātīpašums jau bija likvidēts patvalīgi, «anarhiski». Bet ne 25. oktobrī (7. novembrī), ne pašreiz vēl nav beigusies šķiru cīņa sakarā ar privātīpašumu. Dažus dekrētus mums nācās atkārtot, un tikai otrā vai trešā [izdošanas] reizē tie ieguva spēku. Kāpēc? Tāpēc, ka pirmie dekrēti bieži tikai sagatavoja pamatu, pasludināja programmu, bet par sociāliem faktiem tie pārvērtās tikai atsevišķos gadījumos. Kad tādi fakti kļuva biežāki, dekrēta atkārtošana apstākļiem piemērotā formā jau patiesi kļuva par vispārrevolucionāru faktoru. Buržuāzija kā šķira vēl ir dzīva, pat rodas no jauna; kapitālisms tā vissliktākajā — spekulatīvā kapitālisma formā izmīsīgi cīnās. Komunisms vēl tikai meklē ceļus masu *iniciatīvas un pašdarbibas* uzbudināšanai, meklē līdzekļus, lai paceltu jauno darba *disciplīnu*. Veco ražošanas attiecību salaušana bija nepieciešama, bet vēl paliek nepieciešamība tās aizstāt ar jaunu organizāciju. Varbūt uz ne pavisam pareiza ceļa bija tas, kas ar vienu spalvas vilcienu nosvītroja visu vecu un mēģināja zinātniski, tā sacīt, «normalizēt», t. i., pasludināt par normālu, pat ideālu, mūsu sabrukumu, ko zināmā mērā izraisīja Krievijas atpalicības specifiskie apstākļi. Vēl simt reizes nepareizāk spriež tie «Rietumeiropas olimpieši»*, kas uzskata, ka tāds sabrukums viņu valstīs nav obligāts. Viņiem varam atbildēt: pie jums sabrukums varbūt būs vēl lielāks, un joti slikti, ja jūs savlaicīgi nemācīsieties no Padomju Krievijas un ja neizdarīsiet priekš sevis attiecīgus secinājumus.

Neliels apskats, pēc mūsu domām, pietiekami raksturo to tiesību revolucionāro lomu, kuru izcēla Markss, rakstot par strādnieku likumdošanu. Tiesībām kā progresīvās šķiras tiesībām pieder milzīga radoša nozīme lielā apvērsuma momentos, bet kā valdošās «aizejošās» šķiras tiesībām

* Pārgudrie spriedelētāji, kas skatās uz pasauli it kā no Olimpa kalna. *Red.*

tām ir tikai kontrrevolucionāra nozīme. Sevišķi pašreizējā momentā nevajāg aizmirst Engelsa vārdus par *juridisko pasaules uzskatu* kā *vispārējo buržuāzisko pasaules uzskatu*.

Nevajag pārspilēt tiesību un likuma kā revolucionārā faktora nozīmi, bet vēl mazākā mērā nevajag samazināt šo lomu. Šai nolūkā labi jāizprot jēdzienu «tiesības» un «likums» savstarpējās attiecības.

7. TIESIBAS UN LIKUMS

Tiesības un likums? Vai ir pieļaujams šāds pretstatījums? Tiesības objektīvā nozīmē, kā sakā juristi, jau ir likums, t. i., visu tiesību normu vai likumu kopums vai sistēma. Taču jau filozofs L. Feierbahs rakstīja: «Sākumā *nevis tiesības* ir atkarīgas *no likuma*, bet gan likums *no tiesībām*.» Un romiešu jurists*, kā mēs jau redzējām, tieši sakā: «*regula est, quae rem, quae est, breviter enarrat; non ut ex regula ius sumatur, sed ex iure, quod est, regula fiat.*»**

Pēc visa teiktā mums, protams, nenākas strīdēties ar tīri juridiskās skolas uzskatiem, saskaņā ar kuriem jurisprudencei ir tikai taisnības un taisnīguma tehnikas loma, kura tad sniedz recepti par to, kā — vairumā vai mazumā — piešķirt katram pilsonim viņam domāto taisnības un patiesības daļu, vai arī darbīcas veids šīs patiesības rūpnieciskai ražošanai kodeksu, likumu krājumtu vai atsevišķu likumu formā. Bet, lai nebūtu nesaskaņu starp taisnību un tiesībām, t. i., likumu, ir izdomāts speciāls palīglīdzeklis «izskaidrojošu» senātu*** veidā, kuri iztulko

* Šeit domāts senais romiešu jurists Paulus (Jūlijs Pāvels). *Red.*

** «Noteikumi (t. i., likums) īsumā izklāsta to, kas ir; nevis no noteikumiem veidojas tiesības, bet no pastāvošajām tiesībām veidojas noteikumi.»

*** Es nedomāju šeit vienu mūsu nebūtībā aizgājušo valdošo senātu, kurš nebūt nebija no sliktākajiem; Laskins (Laskine. «Der juristische Sozialismus». Dokumente des Soz.) citē Francijas kasācījās senāta priekšsēdētāja vārdus: «Tiesneša uzdevums ir liberālā un humānā veidā piemērot likuma tekstu atbilstoši īstenībai un mūsdienu dzīves vajadzībām.» Visai mērens autors neatturējās no piezīmes: ar izsmalcinātu vai, lietojot Mātera izteicienu, «ar *lišķigu* iztulkošanu tiek likts priekšā iegūt no spēkā esošajām tiesībām tām *svešu sociālo jēgu*.»

visādas vienmēr visu aptveroša likuma «neskaidrības, ne-pilnības un pretrunas».

Mūsu uzskats par tiesībām liek pārskatīt arī jautājumu par samēru starp tiesību jēdzienu un likumu. Mēs jau redzējām, ka pat juristu vidū veidojas novirziens, kurš atzīst «subjektīvās tiesības par pirmatnēju elementu» (Loening). Bet vēl Muromcevs, viens no ievērojamākajiem krievu socioloģiskās skolas pārstāvjiem, raksta: «Normu kopuma vietā ar tiesībām tiek saprasts *juridisko attiecibu kopums* (tiesiskā kārtība). Normas tiek saprāstas kā kaut kāds šīs kārtības atribūts.» Ka likums neaptver visas tiesības, ka viņš nav tāpatīgs ar tiesībām — tā ir jau sen atzīta lieta. Vēl Jērings runāja par «latente Gesetze», par pantiem, kuri «neko nepauž», bet mūsu jau citētais Zilcheimers («Die Soziologische Methode» u.s.w.) tieši pasaka, ka ne visas tiesības ir izteiktas spēkā esošajos likumos un ka ne visi «spēkā esošie likumi» darbojas. Juristi, kas saprot tiesības kā interešu norobežošanu,* tiesību normās ir redzējuši zināma veida «robežstabus», tā sacīt, atsevišķu personu interešu brīvas darbības sfēras ceļa posmus. Kadetū psiholoģiskā skola uzskata, ka «tiesības regulē *tieši nevis mūsu intereses*, bet gan mūsu rīcību» (Петражицкий. «Теория права и государства», I, 315).

Par tiesību normu vai likumu mēs saucam piespiedu noteikumu, kurš izriet no valsts varas un attiecas uz tiesību sfēru. Bet mēs jau uzzinājām «marksista» Karnera-Rennera pētījumu secinājumus, ka romiešu tiesību noteikumi, t. i., senās Romas normas, ir palikuši gandrīz bez izmaiņām vairāk nekā 2000 gadu, bet viņu saturs mūsdienu tiesībās ir pārmainījies līdz nepazīšanai. Tātad sfērā, kur *precizas* izpildes nolūkā ir salikti visādi iero-bežojumi un detalizējumi, ir izveidojusies pilnīga *patvaļa*?

Bet arī tas vēl nav viss. Kā pie mums senajos laikos, tā arī visā «civilizētajā» pasaulei pastāv zināms pieņēmums, kurš ir tieši izteikts likumā vai vienkārši ir pats par sevi saprotams, ka likumi ir visiem zināmi un ka neviens nevar atrunāties ar likuma nezināšanu. Bet tajā

* Garejs (Encycl., § 5, p. 16): «Durch die Norm das Interesse abgegrenzt, innerhalb der Abgrenzung geschützt, garantiert; außerhalb derselben ist es nicht garantiert, nicht geschützt.» [«Ar interešu normu norobežots, šajās robežās aizsargāts, garantēts; ārpus tām negarantēts, neaizsargāts.» Red.]

pašā laikā praksē ik uz soļa vienu un to pašu vārdu dažādas tiesu iestādes vienā un tai pašā laikā iztulko tieši pretējā nozīmē, bet no Karnera interesantā pētījuma mēs zinām, ka viena un tā paša panta satus ir ieguvis, pēc būtības, tieši pretēju nozīmi. Likumu krājumu, protams, neviens, pat pats labākais jurists, ne tikai no galvas nav zinājis, bet arī nekad nav visu izlasījis; milzīgam vairākumam šī grāmata bija aiz septiņiem zīmogiem.

Bet, pateicoties īpaši noslēpumainajam tiesību raksturam, īstienībā neviens no parastajiem mīrītīgajiem likumu nezina, tāpēc arī ir jāpastāv īpašai juriskonsultu vai aizstāvju kārtai, kuri dod īpašus juridiskus padomus un slēdzienus gadījumā, ja starp privātpersonu vai iestādi un tiesību normām vai likumiem rodas kolīzija. Anglijā, kur nav kodeksu un gandrīz visas tiesības balstās uz pretrūnīgiem tiesu lēmumiem, arī šī juridiskās aizstāvības fikcija ir bezspēcīga. Bet tādā pašā bezspēcīga padomnieka lomā pie mums jūtas ne mazums nezin kāpēc par juriskonsultiem uzaicināto veco juristu, kuriem nav un kuri pat nevēlas iegūt priekšstatu par mūsu tiesībām.

Kā rodas un kā veidojas tiesības to formālajā veidā, juridisko normu veidā?

Pirmie likumi, kā tas zināms no *to autoru vārdiem*, tieši parādījās it kā no pārdabiska avota. «Pats dievs tā lika.» So frāzi vēl šodien lieto ticīgo masas. Ja dievs patiesām ir tieši izdevis likumu (piem., Mozus baušus), tad tam ir iepriekš noteikta nelokāma forma. Tā ir augstākās policijas pavēle: «Dari to, nedari to un to.» Tiesa, pats religiozākais jurists šodien pateiks, ka šī tiesību forma patlaban ir galīgi neapmierinoša un tehniski novecojusi. Un tāpēc vien jau šāda ticība dieva tiešai likumdošanai tikai kompromitē tiesību tehnisko pusī. Pie tam vēl viena dieva likumi bieži ir loti līdzīgi cita dieva likumiem, pavisam pat savā starpā naidīgiem dievīem, piemēram, dieva Mozus likumi loti un pat loti atgādina babiloniešu Hammurapi likumus, bet jūdu dieva-dēla novēlējumi — indiešu Budas izteicienus. Tāpēc tagad tāda tieši dievišķīga likumdošana vispār netiek pieņemta un visas dievišķas skolas jurisprudencē aprobežojas ar ticību, ka baznīcas vai pat laicīgos likumdevējus vadījusi «dieva iedvesma». Tāda likuma formai, protams, nav nekā ārēji atšķirīga no parastā laicīgā likuma.

Citi apgalvo, ka pirmatnējais likums bija tautas paražas.* «Kā pilsēta — tā paradums, kā ciems — tā paraža.» Un papildina: pirmie likumdošanas aktu krājumi, kaut arī dievišķā formā, bija tautas paražu krājumi. Apgalvojums šādā formā nav gluži pareizs vai pat ir pavisam nepareizs. Ar tautas paražu apkopošanu sāka nodarboties ne agrāk par mūsu ēras XVIII gs. Bet agrāk, kad parādījās likumdošanas aktu krājumi, katru reizi tiek ziņots par to, ka valdīja sajukums, nelikumības vai tamlīdzīgas nebūšanas. Tāpēc arī tādi krājumi pēc satura atspoguļoja šos notikumus, bet nevis vecās paražas. Bet par to jau mēs runājām 6. nodaļā, un patlaban mūs interesē tikai likumu ārējā forma un to nozīme attiecībā uz tiesībām.

Sākotnējie likumi parasti bija plašām tautas masām pazīstami sakāmvārdi, parunas, dzejoliši. «Paraža — tā ir juridiskā forma, kura rodas nejausi, nesamāksloti (un atkal — samāksloti vai nesamāksloti), ne no atsevišķiem aktiem, kuri tiek pieņemti apzināti ar noteiktu mērķi, bet, tā sacīt, organiski izriet no dzīves attiecībām, kurās ir nemanāmas un apslēptas no mūsu apziņas.»** Sis formulējums, manuprāt, ir grūti piemērojams tiem tīri tehniskajiem noteikumiem, kuru avots ir «cīlvēka dabas» instinkts un viņa personīgie novērojumi, kas tiek nodoti nākamajām paaudzēm droši vien «kultūras nenolaizītā» cīlvēka dabīgā tiešuma pagrīuma periodos.*** Šo iemaņu nodosanas sākotnējā forma vai nu ir tīri reāla, tā notiek praktiski, darbā, vai arī pasaka. Tomēr vairumā gadījumu šīs vecajā formā izteiktās paražas ir *jauni precedenti*. To vecā forma, bieži vien kazuistiski piemērojama dotajam konkrētajam gadījumam, to skaidri parāda: «Sakāmvārdu ir ar likumu neapiesi»; «Kur likums, tur pāri nodarīts»;

* Sakarā ar manu viedokli par paražām ir radušies acīm redzami pārpratumi, kuri balstās vēl uz veco, vēl narodņiku tīcību «tautas paražām». Vispār paražām patlaban ir spēks par tik, par cik tās atzīst vienas vai otras valsts likums un par cik tās nav pretrunā ar likumu. Taču nedrīkst sajaukt senās paražas ar apspiedēju šķiras paražām — tiesu precedentiem kā pirmajām šķirkām tiesībām.

** Sk. Kapasевич. «Обычное право во Франции».

*** Lielākajai daļai pirmatnējo tautu nevar skaidri nodalīt tiesības no *tautas tikumu* vispārējās sfēras... Varētu teikt, ka *tiesības rodas tikai ar valsts rašanos*. Pirmatnējās sabiedrībās dzimtas savienības dzīvi kaut kādā mērā parasti regulē vecākā autoritāte. Tomēr šī vara vairumā gadījumu ir padomdevēja, nevis pavēlētāja... Taču šīs tiesības nav «tiesības mūsu izpratnē». — Tā rakstīja jau N. Zibers («Юрид. вестник» за июнь 1884 г., с. 17).

«Ne tik daudz rasa, cik sviedru»; «Aizņemties — pašam pārdoties»; «Ir ar ko apsēsties, bet nav kur»; «Bajāra vārti plaši iebraucot, šauri izbraucot»; «Kādreiz bija taisnība, bet tagad kļuva netaisnība».

Šīm paražām, izteiktām mutiskā formā, parasti bija poētiska forma, bieži vien ar atskanām. Lai pēc atmiņas varētu tālāk nodot tādus svarīgus faktus kā pirmatnējos «dieva» vai senču vēlējumus, bija nepieciešams tos izteikt tādā formā, kuru nevarētu viltot. «No dziesmas vārdus neizmetīsi.» Tas tika darīts acīmredzot ne jau apzināti, bet vienkārši stihiski. Bet tas ir fakts, ka pirmatnējais nosaukums «carmen» Romā nozīmēja gan dzejoli, gan dziesmu, gan likumu. To pašu mēs vērojam arī Grieķijā, kur vārds «nomos» nozīmē gan dziesmu, gan likumu. Vācijā bardi dziedāja likumus utt. Izīdas, Drakona, Sōlona likumi, 12 tabulas utt. bija dzejā. Cicerons pats teicis, ka «savā laikā mūs, bērnus, lika mācīties 12 tabulu dzejoļus (carmina)». Un dažiem tīri šķiriskiem likumiem tādā veidā bija sakāmvārda — dzejoļa forma. «Le mort saisit le vif» (mirušais tver dzīvo). Tas bija noteikums par tiešu īpašuma mantojuma nodošanu.

1. «Ist das Bett beschritten.
2. So ist das Recht erstritten.»*
3. «Boire, manger, coucher ensemble.
4. C'est mariage, ce me semble.»**

Tā ir privātipašuma pirmā perioda pirmatnējās laulības formula utt. Tā rodas pirmie šķiru tiesību iedīgli. Taču masu jaunrade šeit jau nepiedalās, jo masas, kaut arī ne-apzināti, bet ir *pret tiem*. Strādnieku, kurš demolēja fabriku, nekādā veidā nepiespiedīsi pašu izgudrot formulu viņa ieslēgšanai šajā fabrikā. Un, lūk, atradās pirmais formālais likumdevējs — *tiesnesis*. Protams, pirmais tiesnesis bija *pats feodālis*, *pats kreditors* (attiecībā pret vergu — parādnieku, parādu kalpu), t. i., *pats kungs*, vai, vēl slīktāk, viņa *kalps*, kurš savu precedentu šeit pasludinājis kā jaunu sakāmvārdu, jaunu paražu, likumu. Interesanti, ka Gentē «*loi*» vienlaicīgi nozīmē gan likumu, gan tiesnesi (judge), gan magistrātu. Šim tiesnesim, protams, «tiesiskā apziņa» bija tīri intuitīva, t. i., izrietēja

* «Tikko kā radusies kopīga gulta, tā radušās arī tiesības.» *Red.*

** «Dzert, ēst, kopā gulēt,
Tā, man šķiet, ir laulība.» *Red.*

tikai no viņa *interesēm* un varbūt vēl arī no nelielām bai- lēm masu priekšā. Taču viņam *balti plankumi tiesībās neeksistēja*, jo viņam, kā arī Kašinskas aprīķa tiesai, atlika tikai pasludināt, ka viņa tiesā ir «radies precedents», un tiesības bija radītas arī uz «nākamajiem lai- kiem».*

Šķiru kundzības perioda pirmie *likumu* krājumi bija jau *veselas šķiras gribas izpausme*, šķiras, kuras intere- sēs nebūt nebija varbūt pārāk skopa kunga vai saimnieka viena precedenta dēļ kopumā uzvelt sev bažas vai pat ciešanas. Bet šie krājumi savā lielākajā vairākumā katra gadījumā ietvēra sevī jau precedentus, *šķiru kundzības perioda «paražas»*, un atsevišķi panti, kas veido izņēmumu, ir nejaušība, visai saprotama komentētāja vai kodifikatora tehniskās pieredzes trūkuma rezultāts.

Mēs jau redzējām, kā Romā likums ieguva galvenā tie- sību avota nozīmi. Taču ne vienīgā, jo, no vienas puses, gadījumā, ja nav likuma**, romiešu tiesības pieļauj paražu izmantošanu, bet, no otras puses, dažādu kategoriju pre- toriem bija ne tikai «izskaidrojoša senāta» loma, bet arī tiesību normu radoša tiesneša — likumdevēja loma.

Taču galvenais jaunums vēlākajās rakstītajās Romas tiesībās bija jau to zināma laikmetīga, tā teikt, zinātniska nostādne. Līdzās sākotnējām kazuistiskajām normām mēs kā tipiskas juridiskas attiecības tur jau sastopam atse- višķu tiesisko institūtu definējumus.

«Tipa jēdziens veidojas, izdalot līdzīgas pazīmes, kuras ir kopīgas visiem dotajiem objektiem un ir pietiekamas grupas parādības pazišanai.» Tā mācīja formālā logika. Bet, lai sekmīgi varētu noteikt tādu tipu, ir nepieciešams plašs sagatavošanās darbs un ir nepieciešama pašas parādības pareiza izpratne. Šajā ziņā, protams, romiešu tie- sības pielaiž daudz kļūdu. Pretstatā praktīkim, pirmo laiku likumdevējam — «tiesību radītājam», tiesību zinātne pie- laiž kļūdas tieši ar pārmērīgu abstraktumu. Šeit mums ir svarīgi tikai atzīmēt, ka arī Romā rodas spēkā esošo tie- sību jaunais veids nevis atsevišķa un katram gadījumam speciāla likuma vai precedenta noteikšanas ceļā, bet gan noteicot likumā dotajam periodam [atbilstošus] zināmus juridisko attiecību tipus, tā saucamos juridiskos institūtus.

* Sk. *Saltikovs-Sčedrins M. Solaiku idille, 242.—244.* lpp. *Red.*

** «Kur nav rakstīta likuma, spēkā ir paražas» (Dig. I, III — 32).

Bet spēkā esošā likumdošana turpmāk jau aprobežojas ar to, ka institūta definējumā tiek ievesta tā vai cita tipa pazīme. Palīgā nāk arī loģika ar savu statistisko metodi, saskaņā ar kuru tipa izveidošanai nav obligāti nepieciešams, lai visas pazīmes, kas ir svarīgas šim tipam, būtu sastopamas katrā parādībā, bet gan ir pietiekams kvantitatīvais vairākums un pazīmes izplatība, lai to varētu ietvert tipa jēdzienā.

Sakarā ar šī jautājuma milzīgo nozīmi es gribu to paskaidrot ar pāris piemēriem. Mēs runājām par īpašuma tiesību institūtu un atzīmējām, ka šis institūts tikai romiešu formulējumā eksistē vairāk nekā 2000 gadu. Bet tas taču nav palicis bez izmaiņām. Starp īpašumu kā tiesībām novākt vienu ražu (sākotnējais valdījums), bet pēc tam ne mazāk par vienu ražu un šīs zemes «mūžīgu» valdījumu un lietojumu ir visai būtiska starpība. Bet īpašums kā tiesības «valdīt», t. i., pieprasīt no *sveša* darba «nodevas» vai renti, ir *tiesīs pretstāts* pirmajam zemes apstrādātāja ražošanas līdzekļu privātīpašumam. Tālāk zemes rente klaušu veidā, t. i., virsdarbs kunga laukos, bet nepieciešamais darbs uz «savas zemes», līdz pat verdzībai — dzimtbūtnieciskam stāvoklim, pēc tam zemes rente natūrā, piem., rentnieks — pusgraudnieks (II tipa naturālā rente), un, beidzot, kapitālistiska tipa *naudas rente*. Šīs atšķirības var arī nebūt izteiktas likumā, vai arī tās bieži vien ir izteiktas īpašā likumā, piem., aizliegumā izmantot nebrīvu lauzu darbu, dzimtbūtnieciskā stāvokļa atcelumā vai klaušu aizliegumā utt., un šāda panta saikne ar īpašuma institūtu paliek nepamanīta. Pie mums šīs jautājums patlaban ir dienas kārtībā. Mēs pasludinājām *zemes socializāciju*.* Patiesībā tā bija tikai nacionālizācija, mantošanas celā atstājot lietošanā zemi zemniekiem. Zemnieki paši tāpat kā agrāk uzskatīja zemi par savu. Jaunais *Zemes kodekss*** dod iespēju brīvi izstāties no obščinas, zemniekiem ir tiesības brīvi pārdot savus produktus pie nosacījuma, ja tie nodod pārtikas nodokli. Tālāk tiek paredzēts arī ierobežot zemes kapitālistisko apstrādes veidu, izmantojot algotu darbu. Tā mainās gan privātā, gan valsts īpašuma raksturs. Kaut kāds viens vārds maina visu institūtu.

* Sk. 17. piezīmi. *Red.*

** Sk. 47. piezīmi. *Red.*

Vai ņemsim pirkuma-pārdevuma līgumu: tas sākumā bija ekvivalentu maiņa, darba produktu maiņa (sākumā droši vien pat savstarpējs dāvinājums), pēc tam produkta maiņa pret kopīgu ekvivalentu — naudu*; tālāk, starpniecība maiņā kā īpašas šķiras īpaša profesija, līdz pat tirdznieciskajam kapitālam utt. Mēs zinām, ka starp peļņas vai procenta pazīmi bija izmisīga cīņa: procenta aizliegums, pilnīga tā brīviba vai likumīgs procents. Bet katra no šīm pazīmēm piešķir maiņas, pirkuma-pārdevuma jēdzieniem pašas dažādākās nokrāsas. Piétiek tikai pirkuma-pārdevuma institūtam pielikt vienu vai otru pazīmi, lai tas pārmainītos līdz nepazīšanai. Tā, piem., vienreizēja pirkšana no pirkšanas kā profesijas, pēc pirmā acu uzmetiena, atšķiras tīri kvantitatīvi, taču vienlaikus arī dzīli kvalitatīvi. Bet skatot mūsdienīgi: ražotāja — zemnieka spekulācija ar savu produktu patlaban ir zināmā mērā atļauta lieta, bet spekulācija kā profesija — joprojām aizliegta; tie tāpat ir pirmā kārtā kvantitatīvi, bet pēc tam arī kvalitatīvi dažādi jēdzieni.

Es domāju, šo piemēru pietiks, lai raksturotu jauno jurisprudenci likumdošanas jomā. Un no šejienes mēs redzam, *kāpēc buržuāziskā zinātne vienmēr tiecas pēc pārmērīgām abstrakcijām*: tā neatzīst šķirisko redzes viedokli; vai vēl vairāk — tā *censas noslēpt šķiru pretrunas aiz abstraktām formulām*.

Dzīve tomēr ne vienmēr gāja šo ceļu. Recepčijas ceļā parasti viena valsts pārņēma citas valsts vairāk «attīstītās» tiesības, bet feodālisms un kapitālisms pārmaiņus (kādreiz vienkārši noklusējot) ienesa kvantitatīvas un kvalitatīvas izmaiņas šajos institūtos, kuri pēc sava burta palika nemainīgi. Tā «marksists» Renners ir izbrīnijies, ka romiešu tiesības pārdzīvoja vairāk nekā 2000 gadus un sakarā ar tām atbilstošo institūtu iekšējām izmaiņām, pēc Rennera domām, tagad esot tuvas sociālismam! Bet vēl lielāki brīnumi notika Krievijā: bizantiešu tiesības, sajauktas ar savdabīgajām feodālo tiesību normām, ar zināmiem nenozīmīgiem senāta** izskaidrojumu papildinājumiem, ietvēra sevī attīstītu kapitālismu***. Un veltīgi domāja «marksisti-juristi», ka tikai «jāuzspridzina čaula»,

* Tagad juristam «maiņa ir divu pirkuma-pārdevuma aktu saplūšana, izkritot starpposmam — naudas maksāšanai» (Goihbargs).

** Čariskās augstākās tiesas. *Red.*

*** Domāts — kapitālismu imperiālisma stadijā. *Red.*

lai tās nepieciešamās izmaiņas, kuras neatlaidīgi pieprasīja dzīve komerciālajā, akcionārajā utt. sfērās, izdarītu ar to pašu iepotēšanas paņēmienu, ar kuru dārznieks pretstatā Lasala apgalvojumam¹⁵⁶ var piespiest vīges koku dot ābolus un otrādi. Un galu galā Krievijā atradās tāds pretoru daudzums ar izskaidrojošo valdošo senātu (kas kļuvis par sakāmvārda avotu) priekšgalā, ka no šīs puses revolūcija nedraudēja. Bet otrā dienā pēc 1917. gada Februāra revolūcijas visas tiesu iestādes, izņemot pāris arestēto augsto ierēdņu, jau gatavoja «Jaunās iekārtas» spriedumus uz *vecajām blankām*, nosvītrojot tikai «imperatorisko augstību» un uzrakstot — pēc «Pagaidu valdības» pavēles, pēc *vecajiem likumiem*, taču pilnīgā saskaņā ar jauno, noteikti buržuāzisko iekārtu. «Nav likuma, kuru nevar apiet ar likumu.» Tātad būtība bija nevis likumos, bet gan varā. Jo, ja jau tiesas pēc Februāra revolūcijas *bez jebkāda ipaša norādījuma* sāka parakstīties jaunās valdības vārdā, tad jau oktobrī—novembrī pēc šīs Pagaidu valdības gāšanas pavisam mierīgi tiesāja gāztās Pagaidu valdības vārdā, un pat pēc tam, kad bija izdots dekrēts par vecās tiesu iekārtas grozīšanu*, senāts iecerēja «*sacelšanos*», no kuras tas atteicās tikai tāpēc, ka neatradās mašīnrakstījas, kuras būtu ar mieru pārrakstīt tā «*knemiernieciskos*» uzsaukumus. Un tā locekļi izklīda tikai pēc tam, kad senāta ēka tika slēgta un nozīmēts komisārs tā lietu likvidācijai.

Tiesību burta *nelokāmība* — *tā ir pašas buržuāziskās sabiedrības dogma*, kuru realizējuši tās tipiskie ideologi, juristi. No šejienes tad arī juridiskais sakāmvārds: «likums ir gudrāks par tā autoru».

Tāda *paražu* nelokāmība bija saprotama un dabiska pirmatnējā sabiedrībā, par cik šīs paražas atbilda tās dzīves iekārtas pamatiem — pirmatnējam komunismam, kaut vai dzimtas puskomunismam.** Taču valdošās mazākuma šķiršas tiesību nelokāmība ir sistemātiska krāpšana, kura noved gan pie rakstīto tiesību duālisma***, gan pie dabiskajām intuitīvajām, taisnīgajām utt., utt. tiesībām, ar kurām nodarbojas filozofija, psiholoģija, socioloģija utt. Protams, arī šajās ideoloģijās gadījās patiesi

* T. i., Padomju valdības «Dekrēts par tiesu». *Red.*

** T. i., pirmatnējai kopienai vai pirmatnējai kopienai tās sairuma stadijā, kad sāka veidoties privātpašums. *Red.*

*** Neatbilstības būtiskajām attiecībām. *Red.*

revolucionāru domu druskas, un K. Markss apguva šo materiālu, pārvēršot to par cīņas ieroci pret veco iekārtu. Taču visu šo buržuāziskās sabiedrības jauno tiesisko ideju mūsdienīgo meklētāju vairums tās izmantoja laika pavadīšanai kabinetā vai salonā, un visu šo tiesisko ideju raksturojumi, kuri pēc iespējas izpaužas vienā vārdā, kā: brīvība, solidaritāte, mīlestība utt., utt. — ir pelēkas, nesaturīgas formulas masu krāpšanai. Nesimaldzināmi vērtīgāki nekā veseli darbu sējumi par «īstajām» vai «jābūtīgajām» tiesībām ir labu tehniku-juristu darbi, kuri tomēr ir pastrādājuši, lai definētu juridisko attiecību tipu, tā saucamos juridiskos institūtus.*

Kad Francijas Satversmes sapulce uzvarējušās buržuāzijas vārdā uz cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācijas pamata nolēma sastādīt jaunu civillikumu grāmatu, referents Kambaseress savā ziņojumā Konventam teica:

«Pēc ilga gājiena pa graušanas ceļu ir nepieciešams uzcelt diženo civilās likumdošanas ēku, ēku — vienkāršu pēc savas uzbūves, taču grandiozu pēc tās izmēriem, diženu, pateicoties savai vienkāršībai, un vēl stabilāku; jo tās pamatā atrodas nevis līganā sistēmu augsne, bet *dabisko likumu* un republikas neaizskaramās zemes pamats... Kas var būt diženāks un skaistāks uz tās tautas zemes, kura ir aplaimota ar saviem likumiem, taču tā saņiegšanai ir nepieciešami divi līdzekļi: valdības spēks un likumu nelokāmība.»

Es minēju šo buržuāziskā revolucionāra citātu par jauno likumu nelokāmību, lai pretstatītu to iepriekš citētajiem franču kasācijas tiesas priekšsēdētāja vārdiem par tā likuma teksta humānu iztulkošanu, jo jau 1840. g. (droši vien tāpēc, ka līdz 1848. g.!) Pelegrino Rossi attiecībā par *Code civil* sacīja: «sabiedrība un likums vairs pilnīgi nesakrīt» (passen nicht mehr vollkommen zusammen). Taču, protams, ne jau juridiskā nozīmē. Tagad pēc *Code civil* ir vesela rinda civillikumu grāmatu: Vācijā, Austrijā, Sveicē, bet projektā bija pat vecajā Krievijā. Autors Mengers savā interesantajā darbā «Vācu likumgrāmata un mantīgās šķiras» labi izkritizēja šo likumu grāmatu, bet ko gan rakstīja viņš pats attiecībā par līdzīgām kriti-

* «Šo divu jēdzienu — taisnīguma un tiesību pretstatā sabiedriskā apziņa iemieso to divējādo stāvokli, kuru tā pārdrīzo, par cik šads duālisms skar tiesisko attiecību sfēru» (Muromcevs).

kām*: «Vispirms mums jākonstatē, ka, neskatoties uz to, ka vācu civillikumu grāmatas projekts ar nevērību izturas pret vājo ļaužu aizsardzību un tāpēc tam nav sociāla rakstura, tas pats par sevi ir pilnīgi pareizs, taču mums šķiet *juristu* skatījumā tikai nelielā mērā tiesisks... Šī pazīstamā «vispārējā vieta», ka jebkurš likumu krājums, kuru galvenajos vilcienos neizbēgami sastāda juristi — speciālisti, *tikai atspoguļo valdošos uzskatus* un dotā laikmeta tieksmes» (teiksim precīzāk, viņu kā valdošās šķiras ideologu šķiriskās idejas).

Un tā tiesību un likuma samērs ir tāds, ka tiesības mūsdienu nozīmē, kā *šķiriskas* tiesības, rod savu atspoguļojumu galvenokārt *likumā*, bet likumdošana un likumu realizēšana dzīvē, kur tas ir nepieciešams ar piespiedu pasākumiem, ir *šķiriskās valsts varas monopolis* (visā tās kopumā). Tādā veidā likums iezīmē tos robežstabus, kuri nosaka dotās tiesiskās kārtības, dotās tiesiskās attiecību sistēmas robežas, taču mēs redzējām, cik lielā mērā tas — ar visu savu principiālo liekulību — pareizi iezīmē šos robežstabus. Tieši buržuāziskais likums cenšas noklusēt šīs sistēmas patieso raksturu, bet tāpēc mums vēlreiz jāpasvitro, ka *tiesības ir tieši šī sistēma, bet nevis vienkārši likums*. Teorētiski *likumam* jādod dotās sistēmas pamatprincips (piem., privātpašums — feodālais, kapitālistisks u. tml.), kā arī pēc iespējas spilgta un izsmēloša un tāpat pietiekami konkrētizēta svarīgāko juridisko institūtu definīcija. Bet pārējais — tas jau ir tiesību piemērošanas jautājums, kurš vienmēr būs netaisnīgs pret apspiesto šķiru, bet taisnīgs tikai valdošajai šķirai. Protams, ne pēc principa *fiat justitia, ruat mundus***, bet «humāni un liberāli» iztulkojot šos likumus, jo jebkura buržuāziskā iztulkošana būs tikai šķiriska. Sajā ziņā nākas atzīmēt buržuāziskajā zinātnē populāro, tā saucamo *Freirecht****

* Loti spilgti juristu kārtas, kā arī buržuāzijas ideologu loma vispār ir raksturota d-rā Girkes («Grundbegriffe des Staatsrechts») vārdos. «Tiesību zinātne negrib turpmāk palikt attiecībā pret tiesībām tajā lomā, kāda ir gramatikai attiecībā pret valodu; tā grib ne tikai atklāt, bet arī radīt noteikumus. Tā cenšas ne tikai iepazīt dzīvi, bet arī to veidot (meistern). Tās galvenais mērķis (ihr Ein und Alles) ir sistēmā, kura tādā veidā no līdzekļa pārvēršas mērķi.» Ne vārda nav teikts par to, ka tai jābūt «šķiriskai sistēmai», bet katram ir skaidrs, ka tā būs tāda.

** Lai dzīvo justīcija, kaut viss iet bojā. *Red.*

*** Brivo tiesību. *Red.*

novirzienu, kurš vēlētos padarīt buržuāzisko tiesu neatkarīgu no likumiem, t. i., dot tai atkal «tiesību radītāja lomu». Bet vēl tālāk iet buržuāziskais jurists — praktiķis Ernsts Fuks: «Tiesībām un taisnībai mūsu civilajā tiesvedībā visbiežāk ir gadījuma raksturs, līdzīgs loterijai.» Un viņš šai tiesu praksei pretstata «pantu disputu (Rechts-sprechung), kas izriet no *pretēju interešu izvērtēšanas*, no praktisko vajadzību pazīšanas un no taisnīgu iestāžu domāšanas veida». Viņš tātad vārdos ieteica saviem buržuāziskajiem kolēģiem domu, kuru mums patiesībā atnesa Lielā Oktobra revolūcija.

Tā buržuāzija, mudžinādamās savā liekulībā, no *likuma nelokāmības* principa nonāca līdz «no likumiem brīvai tiesai» (protams, savai šķiriskai) un pat līdz viedoklim, ka tiesu lēmumu pamatā ir interešu taisnīgs novērtējums, vai, Krievijā, līdz Petražicka intuitīvajām tiesībām. Tātad, kad mēs izvirzījām lozungu: sadedzināt vecos likumus un ne tikai tos sadedzināt, bet izravēt ar saknēm no mūsu un plašu masu apziņas, — mums bija taisnība arī no buržuāziskās zinātnes redzes viedokļa?

Tagad mums aiz muguras ir 5 padomju varas gadi. Mums patlaban ir savi nepa perioda kodeksi. Piecus gadius mēs dzīvojām pēc tautas tiesnešu «tiesiskās apziņas» un, teiksim atklāti, vairums gadījumos nebūt ne apzinīgu komunistu un vēl mazākā mērā pilnīgi apzinīgu strādnieku «tiesiskās apziņas». Taču tomēr mēs atrisinājām šo pamatjautājumu *principiāli pareizi*, un pa šo ceļu nāksies iet *visām proletāriskajām revolūcijām*. Taču mums nav vajadzīgi nelokāmi likumu krājumi, un mūsu Konstitūcijai mums jādod iespēja grozīt likumu 24 stundu laikā.

Ja tagad lasām ne tikai to juristu rakstus, kuri priečajas par mūsu jaunajiem «buržuāziskajiem» likumiem, bet arī mūsu sarūgtināto biedru rakstīto, tad mēs bieži sastopam vienu leģendu, kuru mums nepieciešams atspēkot: it kā mēs vienmēr esam bijuši pret likumiem vispār un pret kodeksiem it īpaši. Gluži otrādi, mēs sākām ar tādiem likumiem kā zemes socializācija, 8 stundu darba diena utt. Un nevarēja būt savādāk. Mūsu revolūcija taču bija pati organizētākā no visām bijušajām revolūcijām. Un vai tad mēs varējām atteikties no tāda organizēta sa biedrības reorganizācijas veida kā likumdošana? Jau 1917. g. es kā tieslietu tautas komisārs izveidoju īpašu

«Likumdošanas priekšlikumu un *kodifikācijas*» nodaļu. Vēl 1918. g. rudenī es uzrakstīju rakstu Oktobra krājumam*, kura nobeigumā izteicu savus apsvērumus, ko arī patlaban uzskatu par pilnīgi pareiziem, kā arī tad. Es toreiz rakstīju:**

«Manā priekšā gul 71. Strādnieku un Zemnieku Valdības likumu un rīkojumu sējumiņš, kurš satur 778 dekrētus. Šī biezā grāmata mums izliekas plāniņa, salīdzinot to ar veco likumu kopojumu (svodu) jeb vecās valdības ikgadējo likumu un pavēlu kājumu. Ja mēs atmetam tos rīkojumus, kuri attiecas uz atsevišķiem gadījumiem (konfiskācijas, nacionālizācijas, lēmumi organizācijas jautājumos), tad paliek pāri plāna grāmatiņa, kas satur jauno proletārisko tiesību pamatnotiekmus.

*Ir pienācis brīdis, kur jāstājas pie to *kodifikācijas*, t. i., jāsakārto sistēmātiskā sējumā visi pārejas laikmeta proletāriskie likumi. Tas būs kodekss (likumu krājums), kuram jābūt saptotamam, *pieejamam visplašākām tautas masām*. Bet vai mums izdosies sastādīt šādu kodeksu tuvāko mēnešu laikā? Un, ja mums tas izdotos, vai viņš uz ilgu laiku paturēs savu spēku? Jo, pāršķirstot dekrētu krājumu, mēs nākam pie pārliecības, cik nepastāvīgi un grozīgi ir revolūcijas rādītie likumi un iestādes.*

Mums pārmet to, ka mēs esot atmetuši satversmes sapulci, no mums pašiem sasauktu un vēlētu. Vēl vairāk: mēs paši esam atmetuši jeb no pašiem pamatiem pārgroziļuši pat iestādes, kuras mēs paši esam jaundibinājuši, jaunradījuši. Proletāriskā revolūcija nekad nav apgalvojusi, ka viņas ieguvumi, panākumi ir mūžīgi un negrozāmi. Proletāriskā revolūcija ir — attīstības process, kas norisinās pilsoņu kara ceļā. Mazāk gurdenuma, vairāk — kustības, straujības — tādi ir viņas lozungi. Jo šīs revolūcijas galīgās uzvaras momentā*** beigties arī Strādnieku-Zemnieku Valsts un arī paša proletāriāta tiesību lēna nomiršana, saprotot jēdzienu likumība un tiesības vecajā nozīmē.

Pirma vietu mūsu kodeksa pirmajā grāmatā ieņems, protams, mūsu Padomju Konstitūcija. Sie Kr. Soc. Fed. Pad. Republikas pamatlīkumu 90 paragrāfi ieņems isumā agrāko Likumu kopojuma daudzu sējumu vietu. Taisnība gan, ka Konstitūcija paredz vairākas instrukcijas viņas pamatlīkumu tālākattīstīšanai, bet tas attiecas jau uz speciāliem jautājumiem, piem., uz Padomju vēlēšanu tehnisko pusi, — un joti var būt, ka šādas instrukcijas tiks nodrukātas atsevišķā grāmatā kopā ar citiem aizrādījumiem, nakaziem, pamācībām utt., kuri vecajā likumu kopojumā bija izkausīti pa visiem sējumiem.

Pēc Konstitūcijas sekos *pilsoņu*, kā krievu, tā arī *ārzemnieku*, tiesības un pienākumi. Bet mums jau nemaz nebūs šīs dalīšanas iekšzemes un ārzmēs pilsoņos, bet, pēc Konstitūcijas § 20, tikai strādniekos un nestrādniekos, *darbaļaudis*, ražotājos un neražotājos. Sapro-

* Krājumam «Октябрьский переворот и диктатура пролетариата», kurā bija ievietots arī P. Stučkas raksts «Пролетарское право». *Red.*

** Tālāk citēta minētā darba IV nodaļa Doras Stučkas tulkojumā no brošūras «Proletāriāta likumība», kas iznāca Rīgā 1919. g. *Red.*

*** Domāts — ar komunistiskās sabiedrības izveidošanos. *Red.*

tams, ka arī šī dalīšana ir tikai pagaidām, uz laiku, līdz kamēr daļīšana šķirās vispār neizzudīs, t. i., kad visi kļūs par darbiniekiem, ražotājiem. Se klāt būs īsiņi pagaidu panti par pāreju no vienas pavalstniecības otrā, varbūt arī vēl no vienas šķirās otrā. Un tas ir viss!

1. grāmatas viessvarīgākā nodaļa būs *sabiedrisko tiesibu* nodaļa. Ievērojiet, ka tā ir tā pati grāmata, kura agrāk ietilpa [cariskās] Krievijas Likumu [krājuma] X sējumā un saucās par privāt- jeb civil- (t. i., pilsoniskiem jeb buržuiskiem) likumiem. Bet jūs tikkot pāzīstat šo veco paziņu: viņā ir palicis pāri joti maz pilsoniska un visai maz privāta elementa. Jūs uzšķirat pirmās lappuses par ģimenes tiesībām, par svēto pilsonisko ģimeni — un neatrodiet tur nekā svēta. Tā ir vienīgā vieta, kur uzvarējis ir brīva līguma princips, atmetot visdažādas blakus lietas un piejaukumus (kā, piem., baznīcas sakramētu jeb civilaulības spaidu). Līdz pilnīgai sociālās nodrošināšanas ievešanai proletāriskās ģimenes tiesības piepatura vēl agrākā līguma atliekas alimentu, t. i., uzturas naudas veidā (zem nosacījuma, ka mātei pašai trūkst materiālu līdzekļu jeb tā darba nespējīga). Sociālā nodrošināšana nobīdis pie malas arī šīs vecās pasaules atliekas.*

Ģimenes tiesībām sekos «ipašumu tiesības», — pareizāk, šo tiesību ierobežošanas un atcelšanas likumi, privātipašuma tiesību atcelšana uz zemi un zemes socializēšana, rūpniecības iestāžu un pilsētu namu nacionalizācija un šo nacionalizēto ipašumu pārvaldīšanas kārtība, beidzot — atļauja izmantot, izlietot pārejas laikmeta privātipašuma atliekas.

Tālāk sekos visu *darbu nosacījumu* kodifikācija, kā ražotāja, tā arī Padomju vai privāta uzņēmēja darbā. Tā ir tā sabiedrisko likumu nodaļa, kura šādā vai tādā veidā pāries uz jauno sabiedrību. Bet mēs jau redzējām, ka tur darbs *iz* pienākuma un klaušiem pārvērties par tiesībām jeb, kā Markss izteicies, «... darbs vairs nebūs tikai līdzeklis, lai dzīvotu, bet pats būs kļūvis par pirmo dzīves vajadzību»**.

Aiz šīs nodalas sekos vēl dažas līgumu tiesību atliekas jeb, pareizāk, dažādi līgumu brīvības aprobēojumi. Zimējoties uz citām valstīm, mūsu Republika līdz sociālisma ievešanai vispār uzturēs spēkā i tirdznieciskos, i pārējos līgumus (traktātus).¹⁵⁷ Lai reiz uz visiem laikiem pārtrauktu dažādos garu garajos līgumus ar dažādām valstīm — mēs mēģināsim formuleit tos principus, kurus mēs katrā ziņā atzīstam pret visām valstīm, vienā starptautisko tiesību krājumā.

Es nezinu, vai visu to varēs ievietot vienā grāmatā, — bet tas būs pamata likums, kas būs obligāts, uzspiests priekš visiem. Arī viņam nebūs uzspiests agrākās sastingušās piespiestības, nelokāmības zīmogs, jo Centr. Izpildu Komitejai ir tiesība pārgrozīt pat Konstitūciju. Bet, zimējoties uz šo 1. grāmatu, — mēs tomēr piemērojam bargo nelokāmības principu.

Cita lieta — tālakas likumu krājuma daļas: tās ir tehniskas instrukcijas, aizrādījumi, kuri ir nelokāmi tikai vispārējos vilcienos. Vai

* Sk. 175. piezīmi. *Red.*

** *Markss K., Engelss F.* Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 17. lpp. *Red.*

tie nu būs nosacījumi par tiesāšanas kārtību, par pasta un telegrāfa vai dzelzceļa darbu izpildīšanu, jeb galu galā par padomju zemkopību, dārz- un biškopību, — visi viņi vienādā mērā nebūs nelokāmi uzspiesti. Tas pats sakāms par paraugu instrukciju kriminālnoziegumu sodīšanai, šo sodu izpildīšanai, vai tautas izglītībai un vispār tautas apgaismošanai. Tās būs diezgan biezas grāmatas, kas nodomātas tikai zināmai cilvēku grupai, vienam vai otram atsevišķam gadījumam utt. Es nezinu, cik ātri mums izdosies šo dalīšanu dzīvē izvest cauri, bet principā viņa mums ir pieņemta. Mums jau ir laba tiesa šādu instrukciju agrāko likumu vietā, piem., instrukcija Tautas Tiesnešiem, Sodu nodaļām*, instrukcija par baznīcas atdališanu no valsts utt.

Bet, arī šādam kodeksam (likumu krājumam) pastāvot, pie kura sastādīšanas mums tagad nepieciešami jāstājas nekavējoši, paliks pāri vēl viens uzdevums: padarīt šo kodeksu pieejamu, saprotamu visiem. Protams, mūsu kodekss būs ievērojami mazāks nekā vecais, kuru no sākuma līdz galam nezināja un nebija izlasījis neviens jurists. Protams, viena vai otra viņa daļa tiks pasniegta obligātā, vispārējā vai speciālā skolā. Bet tomēr atlīkties vēl uzdevums — popularizēt, darīt pieejamu šo jauno — kaut arī pārejas laikmeta likumu.

Es izvēlējos katehisma formu un mēģināju sastādīt «Tautas Tiesu jautājumos un atbildēs»**. Diemžēl šī joti vajadzīgā grāmatīņa, kas ir nodota jau 6 mēnešus atpakaļ drukātavā, aiz mūsu drukātavu bēdīgā, haotiskā stāvokļa vis vēl nav iznākusi kļajā***. Es nodevu drukāšanā tādā pašā veidā mūsu Padomju Konstitūciju**** labi pazīdams lasītāju aizspriedumu pret šāda vai tāda likuma izteikšanu pantos. Šīs instrukcijas ir sastādītas kā privātizdevumi, bez obligātās nozīmes. Bet var jau joti būt, ka šāda forma kā vairāk populāra tiks piepaturēta arī priekš oficiāliem izdevumiem. Kaut ko tamlīdzīgu mēs sastopam angļu, bet it īpaši amerikāņu kodifikācijā. Tad mums būs blakus divi kodeksi: viens pēc pantiem, otrs populārs (iautājumu un atbilžu veidā). Varbūt šīs pēdējais arī kļūs par nākotnes***** proletārisko tiesību formu veidu, kad tās pazaudēs jebkuru pilsoniskas kārtības nokrāsu, jo katram no mums ir skaidri, ka *proletāriskās tiesības pirmām kārtām — ir mūsu jaunās sabiedriskās iekārtas vienkāršota izteiksme, popularizācija*.

No vienas puses, mums pārmet, ka mēs izdodot pārāk daudz dekrētu, no otras puses, atkal — ka mums trūkstot veselas rindas pašu visvajadzīgāko likumu. Abi pārmetumi ir reizē — i pamatoti, i ne-pamatoti. Mums, bez šaubām, trūkst pašu visvajadzīgāko dekrētu, piem., instrukcijas par kriminālnoziegumiem un sodiem. Bet, ievērojot to, ka mums visai maz juristu, kas stāvētu uz mūsu platformas, — tas ir visai dabiski. No otras puses, uz ātru roku izcepti dekrēti tādā svarīgā arodā ir it sevišķi bistami. Mēs pilnīgi pamatoti

* Valsts ārkārtējās komisijas vienībām. *Red.*

** Grāmatu «Народный суд в вопросах и ответах». *Red.*

*** Iznāca beidzot kļajā oktobra beigās 1918. g. un tika izpirkta dažās dienās 40 000 eksempl.

**** Grāmatu «Конституция РСФСР в вопросах и ответах» («КСФПР Конститūcija jautājumos un atbildēs»), kas iznāca Maskavā 1919. g. *Red.*

***** T. i., sociālistiskās iekārtas. *Red.*

taisām pārmetumu kā. Ľvova un Kerensa Pagaidu valdībai, ka viņa 8 mēnešu laikā neizdeva nevienu vienīga vadoša likuma, bet visu laiku laipoja revolūcijas gaitas astē.* Bet viņa bija skaidri kontrrevolucionāra un ar nodomu pieturejās pie šādas taktikas, cerēdama uz kontrevolūcijas tuvo iestāšanos. Mums šo pārmetumu neviens nevarēs taisīt.

Atkal dekrēti par zemi, par 8 stundu darba laiku, par ģimeni un mantošanas tiesībām it kā daži bija pāragri, jo ne visi no viņiem jau izvesti dzīvē. Bet arī šīs domas nav pareizas. Mēs pareizi darījām, nosprauzot šīs ceļa stigas, un jau tas apstāklis vien, ka nevienu no šiem pamata dekrētiem mums nevajadzēja atcelt un ka tagad viens pēc otra viņi tiek dzīvē izvesti, — pierāda viņu lietderību. Pat tāds gudrs *birģelisks* jurists kā Mengers raksta, ka «īsta likumdevēja acīm jābūt vērstām nevis uz pagātni, bet nelokāmi, nesatricināmi uz nākotni». Revolūcijas laikmetā še meklējama tā starpība starp apzinigu, organizētu revolūcijas vadību un starp spontānu, tā sacīt, anarhistisku sacelšanos. Neraugot uz visu mūsu spēku trūkumu, uz visām mūsu valdības aparāta nepilnībām — tomēr ikkatra mūsu dekrētu krājumu lappuse un arī ne mazākā mērā mūsu proletārisko tiesību kodekss rāda, ka tā ir dzījas materiālas pārgrožības un nevis nejausas, pārejošas sacelšanās virsbūve. Tās ciešās savstarpejās attiecības un tas cēloniskais sakars starp proletariātu un viņa paša radītām tiesībām un likumiem, kas visspilgtāki parādās tautas tiesas praksē, — kā sarkans pavediens stiepjas caur visu proletārisko revolūciju. Revolūcija nebūst no kļūdām un nejausiem zaudējumiem un neveiksmēm, jo tanī pat laikā, kā buržuāzija it pie katras neveiksmes no jauna kļūst par *vienu cerību nabagāku*, proletariāts kā šķira, kurai pieder nākotne, arī pēc ikkuras kļūdīšanās tikai kļūst par *vienu pie-dzīvojumu bagātāku*.»**

Šie vārdi, protams, visā pilnībā ir attiecināmi tikai uz 1918. gada «komunistisko» periodu***, taču tie lieliski atspēko melus par mums kā par likumu un kodeksu pretiniekem. Bet, ja uzbrukuma momentā kaut kā nebūt bija iespējams iztikt ar šķirisko tiesisko apziņu, tad atkāpšanās momentā kodeksi ir kļuvuši nepieciešami. Lai gan šie kodeksi tika sastādīti ļoti ātri un pārāk vecmodīgi, tomēr tajos kodeksos, kas atspoguļo materiālās tiesības, kā Civilajā, Kriminālajā, Zemes, Darba kodeksos, ir pašas noteiktākās revolūcijāro kodeksu pazīmes. To popularizācija un uzlabošana — tā ir nākotnes lieta.

Runājot par likumu, vispārīgā mācība par tiesībām parasti sīki apstājās pie dažādām likuma projekta sagatavošanas un likuma pieņemšanas stadijām un pie dazādiem to veidiem: likums, dekrēts, ukazs, kodifikācija utt.

* T. i., kavēja revolūcijas attīstību ar veco likumu palīdzību. *Red.*

** Te beidzas Doras Stučkas tulkojums. *Red.*

*** T. i., kara komunisma politikas īstenošanas laiku. *Red.*

Nemot vērā likumdošanas vienkāršoto kārtību, pie mums šāda dalījuma nav.* Mums dekrētam ir vienāds spēks neatkarīgi no tā, vai to ir pieņemis Viskrievijas Padomju kongress, VCIK vai tās Prezidijs vai, beidzot, Tautas Komisāru Padome. «Nolikumu» ietvaros pilnīgā spēkā ir arī Darba un aizsardzības padomes¹⁵⁸, Mazās Tautas komisāru padomes¹⁵⁹ un atsevišķu tautas komisariātu lēmumi. Viskrievijas [Padomju] Kongress un VCIK, bet starplaikā starp pēdējās sēdēm tās Prezidijs var atcelt jebkuru dekrētu vai jebkuru Tautas Komisāru Padomes lēmumu, DAP vai atsevišķu tautas komisariātu lēmumus. Protams, nav starpības arī starp likumdošanas un kodi-fikācijas kārtību. Saskaņā ar jauno nolikumu par KSFPR tiesu iekārtu «pareiza likumu iztulkošana tiesu prakses jautājumos» atrodas Augstākās Tiesas kompetencē¹⁶⁰, bet uzraudzību par likumību vispār realizē Tieslietu komisariāts un prokuratūra. Likumības uzraudzībai no Vissavienības likumu redzes viedokļa izveidota īpaša Savienības Augstākā Tiesa. Taču likuma iztulkošana pie mums nevar notikt kroplīgās formās, jo mēs nebaidāmies autentiskas iztulkošanas, t. i., kad likumu iztulko tā pati iestāde, kura to ir pieņemusi, kā arī ievieš nobriedušos un nepieciešamos likuma grozījumus un papildinājumus, ja tas ir nepieciešams, pat 24 stundu laikā. No šīm tiesībām mēs arī turpmāk neatteiksimies.

Ar jautājumu par likumu un tiesībām saistīts arī jautājums par likumību. Savā laikā Petrogradā iznāca kadetu žurnāls «Pravo», kurš par savu lozungu izvirzīja «likumību», tātad likumību, pastāvot cara likumiem. Tas turpināja iznākt arī pēc Februāra revolūcijas ar to pašu lozungu (Februāra revolūcija taču neatcēla cara likumus). 1922. gadā Maskavā sāka iznākt šī profesoru-advokātu žurnāla turpinājums «Pravo i žizn» ar šādu pašu lozungu «Likums» (bez atrunas, kāds). Iestājās moments, kad mēs pasludinājām (1921. g.) «revolucionāro likumību».¹⁶¹ Dažus mūsu biedrus acīmredzot aizskāra vārds «likumība», bet mūsu buržuāziskie «labvēļi» vai vienkārši pretinieki nesaprāšanā apstājās otrā vārda — «revolucionārā» priekšā.

Arī mums nepieciešams pakavēties pie šī jautājuma.

* Kopš 1936. gada PSRS Konstitūcijas pieņemšanas ieviests dalījums likumos un dekrētos. *Red.*

Kad man, esot Berlīnē, savā rakstā vācu valodā* bija jāraksturo mūsu attieksme pret likumu revolūcijas pirmajā periodā, es to definēju kā *«revolucionāro tiesiskumu»*. Pārejot pie jaunās [ekonomiskās] politikas, mums vajadzēja pāriet jau pie likumības, bet, protams, *revolucionārās likumības*. Ko nozīmē šie vārdi? Tie tiek likti pretstatā *kontrrevolucionārajai* likumībai, kura gaidīja vairāk vai mazāk pilnīgu atgriešanos pie pirmsoktobra likumiem.

Presē, kā jau es atzīmēju, mums stingri jāuzstājas par to, lai jebkura atkāpšanās, lai arī tā izdarīta nākošā uzbrukuma nolūkā, tiktu tulkota stingri ierobežoti. Un šī doma pēc tam pavisam noteikti ir izteikta lēmuma par Civilkodeksa spēkā stāšanos 5. un 6. pantā: *«Aizliegts iztulkot Kodeksa noteikumus, pamatojoties uz nogāzto valdību likumiem un pirmsrevolūcijas tiesu praksi»*; *«KSFPR Civilkodeksa paplašināta tulkošana atļauta tikai gadījumā, ja to prasa Strādnieku un zemnieku valsts un darbaļaužu masu interešu aizsardzībā»*.

Taču vārdiem *revolucionārā* likumība ir arī vēl cita nozīme. Tiesnesim, apspriežot šos jaunos likumus, jāņem vērā, ka šīs atkāpes ir izdarītas *brīvprātīgi* un *revolūcijas* interesēs, tāpēc tās sakrīt ar uzvarējušā proletariāta šķiras interesēm kopumā un ar tā revolucionāro tiesisko apziņu. Tikai tad būs iespējams apvienot šķirisko taisnīgumu ar stingru likumību, t. i., ar Strādnieku un zemnieku valdības dekrētu un kodeksu ievērošanu.

Caur mūsu tiesību izpratni un tiesisko apziņu kā sarkanam pavedienam jāizvijas revolucionarītei un šķiriskai apziņai. Mums ir jāizvairās no dažādām revisionisma un ekonomisma teorijām, kuras mums pareģo *revolucionārā likuma bezspēcīgumu* buržuāzisko ražošanas attiecību priekšā. Taču mums tikpat piesardzīgi jāizturas arī pret [tiem] revolucionārajiem likumniekiem, *kuri tic revolucionārā dekrēta visvarenībai*. No uzvarējušās šķiras spēka, no tās šķiru cīņas sekmēm (cīņas, kas turpinās, tikai citiem līdzekļiem) ir atkarīga jaunās sistēmas sabiedrisko attiecību galīgā uzvara proletariāta interesēs.

* Brošūrā *«Das Problem des Klassenrechts und der Klassenjustiz»* («Šķiru tiesību un šķiru justicijas problēmas»), kas nāca klajā Hamburgā 1922. g. Red.

8. TIESISKĀS ATTIECIBAS UN TO ANALIZE

Ja mēs sadalām visu to sabiedrisko attiecību sistēmu, kura attiecas uz doto tiesisko kārtību, tās sastāvdaļas, tad mēs iegūstam lielu daudzumu tā saucamo tiesisko attiecību. Šīs tiesiskās attiecības apvieno grupās zem nosaukuma tiesiskie institūti, kuri, kā mēs to jau redzējām, pēc savas būtības ir atsevišķu attiecību apvienojums dotās tiesiskās kārtības *vislipliskākajās attiecībās*. Par šiem tiesiskajiem institūtiem ir daudz rūnāts. Ir izveidojusies pat teorija, kura piešķir tiem ne tikai juridisko attiecību tipa nozīmi, bet pieraksta tiem pat īpašus sociālos *mērķus* vai *funkcijas*. Izvairoties no buržuāziskās zinātnes daudzvārdīgo spriedelējumu kalniem, man pie šī jautājuma ir jāpakavējas sīkāk tāpēc, ka tam pie mums ir arī praktiska nozīme.

Pie mums šī teorija kļuva populāra, pateicoties Leona Digi vieglajai rokai, kad viņa grāmatīna («Civiltiesību vispārēja pārveidošana») 1919. g. b. Goihbarga redīgēta un ar viņa priekšvārdu nāca klājā krievu tulkojumā. Digi nosauc savu teoriju par «sociālistisku», pats tajā pašā laikā kategoriski atteikdamies no sociālista nosaukuma. Viņa teorijas būtība ir tā, ka viņš noraida voluntātisko tiesību teoriju kā metafizisku un liek priekšā gribas elementa vietā (pareizāk, tikai *vienlidzīgas* un *brīvas* gribas vietā) ieviest *sociālā uzdevuma* vai *funkcijas* elementu. Izprotot to nevis kā no varas apzinīgi uzliktas zināmas funkcijas vienai vai otrai tās aizstāvamajām interesēm, nē — izprotot kā vienkāršu pastāvošās tiesiskās kārtības *nosaukšanu* par *sociālistisku*. «Īpašums, piemēram, pārveidojas, evolūcija notiek sociālistiskā garā.» Digi pāsvītro, ka viņš te runā par *kapitālistisko* īpašumu. Tātad viņa teorija pauž domu, ka zemes, fabrikas utt. privāt-īpašnieks *nav vis vienkārši* uzurpators, apspiedēju šķiras loceklis, bet ka viņš no *attīstības*, no *evolūcijas* ir *ieguvis augstāku*, pie tam «sociālistisku» uzdevumu — pārstāvēt, personificēt viņa svēto zemes [īpašumu] vai citu kapitālistisko īpašumu (K. Marksā vārdi)* un *kā tā pārstāvīm ekspluatēt masas*, kurām nav šī īpašuma. Tātad viņa teorija ir daudz pilnveidotāka un atklātāka juridiska sistēma tādam buržuāzisko ekonomistu viedoklim, ka

* *Markss K. Kapitāls*, 1. sēj., 485. lpp.; 3. sēj., 716. lpp. *Red.*

kapitālists, lūk, *izpilda zināmu sociālu funkciju*, par kuru viņš saņem pat darba algu (Rošērs) un visu peļņu, visi vidējā procenta. Protams, Dīgī ir spēris zināmu soli uz priekšu, jo viņš noraidījis brīvo un līdztiesīgo pušu gribas teoriju kā taisnīga līguma pamatu, taču veltīgi viņš *tikai* šo gribas teoriju nosauc par metafizisku. Viņa izklāstījumā tiesību institūta sociālās funkcijas koncepcija* ir *tā pati metafizika*.

Biedrs Goihbargs [savā] priekšvārdā pareizi vērtē «autoru kā buržuā no galvas līdz kājām». Bet viņš turpat pats pārvēršas par tādu pašu teleologu, ja viņš uzslavē «sociālās funkcijas» vai sociālā mērķa teoriju kā *nosacījumu*, lai «*sabiedriba varētu aizsargāt*» *attiecigo institūtu*. Biedrs Goihbargs šo teoriju ieviesa arī mūsu Civilkodeksā. Bet šeit, tāpat kā daudz kur citur mūsu revolūcijā, šī teorija ieguva pavisam citādu nozīmi un citādu apgaismojumu, pateicoties tieši revolūcijai. Kodeksa 1. pants skan: «Civiltiesības aizsargā likums, izņemot tos gadījumus, kad tās izlieto pretēji to sociāli saimnieciskam uzdevumam.» Revolūcijas apstāklos šī panta jēga ir tāda, ka revolūcija izdara *brivprātīgu* piekāpšanos un ievieš zināmus, tās pašas jau atceltus tiesiskos institūtus, bet *tikai ar to nosacījumu*, lai personas, kuras izmanto šīs tiesības, pildītu uzdevumu — parādīt iniciatīvu ekonomiskajā dzīvē, kaut vai buržuāziskā garā, bet, kā skan 4. pantā, lai attīstītu valsts produktīvos spēkus. Ja šis noteikums tiks pārkāpts, *tiesības netiks aizsargātas*. Bet tāds stāvoklis atbilst tikai laikmetam, kad vara jau ir proletariāta rokās un šo mērķi apzinīgi izvirza strādnieku vara. Pie citiem nosacījumiem, piem., pielāgojoties buržuāziskajām tiesībām, tiesisko institūtu «sociālo mērķu» teorija ir tā pati metafiziskā doktrīna un domāta buržuāziskās iekārtas aizstāvēšanai un attaisnošanai.

Objektīvi mēs tiesiskajā institūtā redzam tikai sabiedriskās tiesiskās attiecības, kas reducētas uz tai jeb citai iekārtai raksturīgu tiesisko attiecību tipu. Juridiskās attiecības pēc sava galvenā rakstura kapitālistiskajā pasaulē ir «*kundzības-verdzības*» attiecības, jo šeit ražošanas līdzekļu īpašnieks valda ne tikai pār ražošanu, bet arī pār [preču] maiņu. Juridiskās attiecības ir divu pušu (atsevišķu personu vai personu grupu) savstarpējās attiecības,

* Sk. 133. piezīmi. Red.

no kurām vienai pusei («tiesību aktīvajam subjektam») šo attiecību rezultātā ir zināmas tiesības, otrai pusei («pasīvajam tiesību subjektam») ir zināmi pienākumi. «Tiesības — pienākumi» — tāda ir juridisko attiecību abstraktā formula. Taču, protams, ne jau šīs juridiskās attiecības rada tiesības pēc būtības; tās ir, kā mēs to redzējām, tikai ekonomisko attiecību «formāla realizēšana». Tomēr bez šīs formas ekonomiskās attiecības nebūs tiesiskas, bet tikai faktiskas; tās var būt vienkārši tiesiski nenozīmīgas un spēkā neesošas vai pat tieši noziedzīgas un apkarojamas.

Interesanti ieskatīties to romiešu juristu teorijā, kuri tiesiskajās attiecībās saskata tikai tiesību «pineklus», «važas» — iuris vinculum. Tiesību subjektu (*subjectus*) viņi tā arī saprot kā pavalstnieku, tiesībām padoto, «ar tām saistīto», un tikai Rietumeiropas juristi (sākot jau ar *glosatoriem*) piešķir īpašu un galveno nozīmi *tiesisko attiecību aktivajai*, bet nevis *pasīvajai* pusei. Tas nozīmē tikai to, ka romiešu jurists un pašas romiešu tiesības atklāti pasvītro kundzības momentu. Viņiem tās nav brīvas *attiecības*, bet *saistība*! Lielā franču revolūcija noārdīja vecās saistības un pasludināja, ka cilvēks ir brīvs no vecajām kēdēm un saistībām. Tā tāpēc visur ienesa brīva sabiedriskā līguma ideju, *vienlīdzīgu un brīvu gribu* vienošanos. Bet jaunās attiecības tika sagatavotas vēl vecajos apstākļos. Viņas jau bija saradušas ar romiešu tiesību formulām, un revolūcija tikai attīrija šīs formulas no feodālajiem piedēkļiem.

Ja atver jebkuru mūsdienu buržuāziskās iekārtas civilkodeksu, tad mēs tur ieraudzīsim ļoti dažādus institūtus: pirmajā vietā ģimenes tiesības, jo ģimene buržuāziskajā sabiedrībā vēl joprojām ir visas sabiedriskās iekārtas zemākā ekonomiskā šūniņa. Saistībā ar ģimenes tiesībām — mantojuma tiesības, kaut arī tās buržuāziskajā testamentā jau atbrīvojas no ģimenes un kaut arī kapitālistiskā iekārta jau pašā serdē grauj vissvētākos ģimenes pamatus. Sākotnēji taču ģimene vienlaikus reprezentē arī īpašumu: «pater familias» bija ģimenes tēvs un īpašuma saimnieks. Tagad īpašums ir kļuvis par patstāvīgu institūtu, «lietu tiesībām», kuru personifikācija — īpašnieks kļūst bezpersonisks, visai bieži pārvēršas par kāda papīra (akcijas, obligācijas) uzrādītāju. Īpašuma institūts kā savu piedēkli pārņēma arī mantojuma tiesības. Visi šie

institūti balstās uz valdīšanas, kundzības-verdzības principu ražošanas sfērā. Jebkura [civil]kodeksa otrā puse ir veltīta līgumiskajām, saistību tiesībām un galvenokārt attiecas uz produktu maiņu: pirkums-pārdevums, maiņa, dāvinājums, aizdevums utt. Bet bez tam šajā iedalījumā ietilpst visi līgumi, kuri izriet no ražošanas un [preču] maiņas organizācijas ([paju] sabiedrība, pilnvaras, tiesību tālāknodošana utt.) vai no peļņas sadales (procents, noma utt.). Institūti savukārt kļuva patstāvīgi un sagrupējās jau pēc tīri formālām pazīmēm, kā, piemēram, līdzās atrodas mantiskās nomas un algota darba līgumi utt. Bet virs visām šīm attiecībām, kurām ir tā vai cita attieksme pret ražošanu vai maiņu, tādā kodeksā ir iekļautas arī dažādas attiecības, kas pēc savas būtības nav tiesiskas, piemēram, tikumiskās vai, otrādi, netikumiskās, taču speciāli atļautās, kā, piemēram, azarta līgumi. Sai pēdējai attiecību grupai pēc būtības vispār nav vietas materiālajā kodeksā.

Visās ražošanas attiecībās šeit ir skaidrs kundzības-verdzības elements: rīkojums (no [vārda] rīkotājs!), valdījums (no [vārda] — «valdīt» — skat. 2. nod.)*, lietojums (labumu, augļu iegūšana). Šeit vēl redzamas «tiesību važas» (iuris vinculum). Bet attīstītā kapitālismā (it īpaši tā monopolistiskajā stadijā) arī sādale, t. i., tirdzniecība, kapitālistu šķiras rokās diktē savas cenas un nosacījumus, un ne par kādu pircēja brīvo gribu šeit nevar būt ne rūnas.** No šī fakta tad zinātne arī radīja īpašu teoriju par «tiesiskajām attiecībām», kuras rodas par adhesion, t. i., sakarā ar pievienošanu***. Sajā teorijā izpaužas jau augstāk minētā buržuāziskās zinātnes tendence pārvērst vietas cilvēku savstarpējās attiecības pēc ārējā izskata lietu attiecībās. Mums to buržuāzisko zinātnieku atzinumi, kas ir par «vienpusīgo gribu, kura diktē savus noteikumus nevis atsevišķam indivīdam, bet kopā nēmot neierobežotam personu kopumam», ir jāizmanto kā «kundzības-

* Sk. šā sēj. 308. lpp. *Red.*

** Pēc vispārējiem noteikumiem (izņemot varbūt tikai ģimenes tiesības) tiesības brīvi var tikt nodotas citam bez saistību nēmēja piekrišanas, savukārt saistītājs nav tiesīgs savu pienākumu nodot kādam citam. Izņēmumi kā vienā, tā otrā gadījumā tiek speciāli atrunāti.

*** Sk. R. Saleilles «Déclaration de volonté». [«Gribas pasludinājums». *Red.*]

verdzības» attiecību atzišana no viņu puses, bet vienlaikus mums nav jādod viņiem iespēja slēpt to apstākli, ka tās tomēr ir cilvēku savstarpējās attiecības, kad cilvēks ekspluatē cilvēku. Tādā veidā šai cīņai pret gribas teoriju, aizstāvot «lietu attiecības», nav nekā kopīga nedz ar mūsu cīņu, nedz ar to cīņu, kas nāk no jaunākās psiholoģiskās skolas puses.

Ja no šī paša redzes viedokļa ieskatitos mūsu Civilkodeksā, kurš parādījās mūsu atkāpšanās rezultātā,* tad mēs uzreiz redzēsim tā būtisko atšķirību no pārējiem kodeksiem. Civilkodekss piešķir civiltiesības, «lai attīstītu KSFPR produktīvos spēkus», bet, kā mēs to jau redzējām, *nosacīti* un pie tam *ierobežoti*. Ipašuma tiesības uz zemi paliek nacionālizētas, zeme *nevar* būt par *privātās* apgrozības līdzekli. Mantošanas tiesības ierobežotas — ne vairāk kā 10 000 rbl. zeltā, izņemot koncesionālās tiesības**. Gimenes tiesības kodeksā neietilpst, bet mēs zinām, ka brīva laulības šķiršana pēc vienas puses iesnieguma jau piešķir gīmenei citu izskatu un ka tās vecais buržuāziskais saturs balstās tikai uz pārejošajiem ekonomiskajiem apstākļiem. Nedz nodaļā par lietu, nedz par saistību tiesībām nav iepriekšējo privātkundzības attiecību to neierobežotajā veidā. Tuvāk tiri buržuāziskajām tiesībām atrodas saistību tiesības, bet arī tur tikai kā ciešamas tiesības. Vienā zināmā kodekss diezgan verdziski atkārto buržuāzijas civilkodeksus: attiecībā uz institūtu izvietošanas sistēmu, kam par attaisnojumu var būt tikai ārkārtīgā sasteigtība tā izstrādāšanā. Tas pelna pārmetumus arī tajā zinā, ka cenšas pārnest pie mums civilapgrozībā pašas izsmalcinātākās ekspluatācijas formas, kaut arī mēs kā Strādnieku un zemnieku valsts ne tikai neesam ieinteresēti, bet gan gluži otrādi.*** Bet nekur pie mums netiek slēpts tas, ka šajā kodeksā runa ir par cilvēku savstarpējām attiecībām un [par iespēju] zināmā mērā cilvēkam ekspluatēt cilvēku.

Persona, kas piedalās tiesiskajās attiecībās, tiek saukta par tiesību subjektu. Tiesībām ir darīšanas tikai ar attiecībām starp cilvēkiem, bet nevis starp cilvēkiem un

* Domāts — pēc pārejas uz jauno ekonomisko politiku. *Red.*

** T. i., ārzemju koncesionāru tiesības. *Red.*

*** Sk. sīkāk manu ziņojumu: *П. Стучка. Классовое государство и гражданское право. Москва, 1924.*

lietām, tiesību objektiem, kā to uzskata daudzi buržuāziskie un ne tikai buržuāziskie juristi. *Attiecības starp cilvēku un lietu* pieder citai zinātnes nozarei. Par tiesību subjektu var būt jebkura *tiesībspējīga* persona, pie tam gan fiziska, gan juridiska. Par juridisku personu, pēc mūsu Civilkodeksa, uzskatāmas personu apvienības, iestādes vai organizācijas, kas pašas kā tādas (pēdējās ar savu orgānu vai savu pārstāvju palīdzību) var «iegūt tiesības uz mantu, uzstāties saistībās, celt prasības un būt par atbildētājām tiesā». Juridiska persona darbojas uz statūtu pamata, kuri ir apstiprināti vai reģistrēti pilnvarotā iestādē, vai likumā paredzētajos gadījumos — uz sabiedriskā līguma pamata. Bet tajā pašā laikā, kad buržuāziskie kodeksi tiecas bezpersonificēt attiecības tiesību un papīra* uzrādītāja veidā, mums uzrādītāja tiesības, pēc vispārējiem noteikumiem, neeksistē, bet izņēmumi ir paredzēti tikai īpašos likumos. Pat akcijām ir jābūt ar īpašnieka vārdu, bet ar uzrādītāja vārdu tās var būt tikai kā īpašs izņēmums.

Es jau teicu, ka par tiesību subjektu var būt tikai tiesībspējīga persona. Sai personai ir reāli jāeksistē, t. i., jābūt piedzimušai vai vismaz jābūt ieņemtai, un jābūt dzīvai; juridiskai personai jābūt reģistrētai, bet, ja tas nav nepieciešams, tad tā eksistē no līguma vai statūtu parakstīšanas dienas. Šī jautājuma sīkumi attiecas uz atsevišķām tiesību nozarēm.

Tiesību subjekts var būt aktīvs, t. i., *tiesīgs*, vai *pasīvs*, t. i., tāds, kam ir uzlikti tiesiski pienākumi. Viņš divpusējos līgumos var būt vienlaicīgi viens un otrs. Pieprasījums, prasība, tiesības — no vienas, pienākums, saistība — no otras puses. Tāda ir juridisko attiecību shēma. Par tiesību objektu sauc attiecību saturu, t. i., to, sakarā ar ko ir dibinātas dotās tiesiskās attiecības.

Kā zināms, buržuāziskā zinātnē visu konkrēto tiesisko attiecību kopumu sauc par *tiesībām subjektīvā nozīmē*. [Un] otrādi, tā par tiesībām objektīvā nozīmē sauc nevis tiesības no *objekta*, t. i., no šo attiecību satura viedokļa, bet visu kopumu vai *visu* spēkā esošo *tiesību normu sistēmu*, t. i., vienkārši likumu krājumu. Tātad formas burts pie viņiem tiek uzskatīts par pašu objektīvāko tiesību ele-

* — pilnvaras. *Red.*

mentu. Bet pēc tam arī subjektīvo tiesību jēdzienā tā ienes nevis vienkārši tiesību jēdzienu, kurš attiecas uz dotajām subjektīvajām tiesībām, bet tiesību jēdzienu kā kaut ko subjektam iedzīmtu, kā zināmās «abstraktās cilvēka tiesības» pazīstamās franču revolūcijas deklarācijas nozīmē.¹⁶²

Pie mūsu tiesību izpratnes, ja mēs izmantotu šos vārdus, mēs, protams, objektīvo elementu meklētu nevis likumā un it īpaši nevis tā burtā, bet konkrētās sabiedriskajās attiecībās, kuras veido visu tiesību sistēmu. Subjektīvais elements visdrīzāk mums tad būtu tas subjektīvais izklāstījums, kādu šīs konkrētās attiecības gūst likumā. Es nelieku priekšā ieviest pie mums šos jaunos apzīmējumus, jo tie ir bezmērķīgi. Bet tanī pašā laikā par šo tēmu buržuāziskajā literatūrā rakstīts ārkārtīgi daudz. Jo tikai tādā ceļā viņi atrada par iespējamu samierināt divas sfēras, kuru sakarus viņi nesaproš līdz šai dienai: konkrēto tiesisko attiecību sfēru un abstrakto attiecību, t. i., tiesisko normu sfēru.

Buržuāziskie juristi taču paši (sk. проф. Коркунов. «Лекции», 119. lpp.) paziņo: «Ir nepieciešams tomēr atrunāt, ka juridiskajā secībā *nevis objektīvās tiesības iet par priekšu subjektīvajām, bet, otrādi*, subjektīvās — objektīvajām... Vispirms rodas atsevišķi tiesību subjekti un tikai pēc tam tos regulējošas vispārējas normas.» Un, lūk, ap šo divu sfēru — subjektīvo un objektīvo tiesību sfēru samierināšanu notiek visas tiesību zinātnes un tehnikas mūžsena cīņa. Tikai attieksmē pret nosaukumiem (taču nebūt ne to satura izpratnē) vairāk vai mazāk ir vienprātīga visa buržuāziskā zinātnē.

Mums, īsumā aplūkojot tiesisko vai juridisko attiecību jēdzienus un abus to polus, ir jāapstājas pie to konkrētās un abstraktās formas salīdzināšanās. Mēs jau redzējām, kā atšķiras viena no otras un nesaskan sabiedrisko attiecību konkrētā un abstraktā forma. Mēs tāpat redzējām, ka šo domstarpību pamatā ir dziļas šķiru interešu preturunas. Juristu valodā to dēvē — «stārds par tiesībām», un viņi izgudroja īpašu «objektīvu un neatkarīgu» tiesu šo interešu samierināšanai. Bet ne tikai šķiriskās, vēl arī grupu un personiskās intereses sarežģī šo uzdevumu, un mums buržuāziskajā pasaule ir tūkstošiem lietu, kurās [stārīgās] puses vai to mācītie aizstāvji ar vienādu

aizrautību aizstāv katrs savu interešu taisnīgumu, katrs savu «taisnību».

Likums izvirza kategorisku prasību to izpildīt. Taču saskaņot konkrētās attiecības ar abstraktajām (ar tiesību institūtu) var tikai zināmas samierināšanas ceļā. Juridiskā valodā to sauc par *tiesību normas iztulkošanu*, piemērojot konkrētam gadījumam. Likums nepieļauj iekšējas nesamierināmas pretrunas; pat likuma «nepilnības, neskaidrības vai pretrunu» gadījumā jurists nevis to noliedz, bet gan stājas pie tā iztulkošanas. Sajā iztulkošanā viņš vadās nevis no dzīves attiecībām, bet no likuma burta, ja nepietiek ar [likuma] burtu, nēm palīgā atbilstošu nodaļu vai pat veselu kodeksu, vai visu tiesību sistēmu. «Darbojoties kopīgi dotajā sabiedrībā, normas kopumā veido vienu saistītu veselu. Uz tā pamatojas sistēmātiskā iztulkošana» (Korkunovs).

Var būt trīs sabiedrisko attiecību konkrētās un abstraktās formas nesakrišanas gadījumi: 1) likums atpaliek no dzīves (kontrrevolucionārās tiesības), 2) likums apsteidz dzīvi (revolucionārās tiesības) un 3) likums pēc sava burta neatbilst dzīvei, piemēram, burtiski aizgūts no citas valsts, no cita laikmeta u. tml. (recepce), vai, otrādi, novecojis, zaudējis savas dzīvotspējas, [nekā] «nesaka». Katrā no šiem gadījumiem likuma piemērošanas un iztulkošanas uzdevums un tā rezultāti ir citādi.

Pirmā tipa gadījumus masveidā «piegādāja» vecais režīms. Kapitālisms ieviesa dzīvē tādas sabiedriskās attiecības, kādas nepazina Likumu kop[ojuma] X sējums. Bet sakarā ar likuma «negrozāmību» desmitiem gadu veltīgi gulēja «jaunās civillikumu grāmatas» projekts. Un, lūk, tiesai, it īpaši senātam, nācās nodarboties ar likuma «progresīvu iztulkošanu». Kapitālistiskās attiecības sarežģās, un nav viegli «kvalificēt», t. i., pēc kvalitatīvām pazīmēm attiecināt uz vienu vai citu institūtu dotās konkrētās attiecības. Kas ir «pusgraudnieks» — strādnieks vai rentnieks? Senāts neatrada vienotu atbildi. Vai mežs ir kustamais [īpašums], vai tas pieder zemei, [tātad] — nekustamais [īpašums]? Trīs reizes senāts mainīja savus uzskatus. Likums aizliedza nodot citam ķīlu zīmi, bet senāts šīs tiesības, kaut arī ierobežotas, «iztulkoja». Vēlāk iztulkošanas rezultātā parādījās veseli jauni institūti, piemēram, «nepamatota iedzīvošanās», un šī iztulkošana būtu vēl «progresīvāka», ja senatoru un vispār tiesnešu

vairums būtu nevis no muižnieku vides, bet gan no buržuāzijas.*

Cits gadījums ir revolūcija. Revolucionārais likums arī revolūciju vada organizēti. Ipaši — nepieciešamās atkāpšanās gadījumā (bet tā, pēc V. I. Lenīna vārdiem, acīmredzot būs kopīga parādība visām revolūcijām). Šeit proletariāta šķiriskā tiesa stāv revolūcijas interešu sardzē. Protams, revolucionārie dekrēti, likumi, kodeksi ir obligāti izpildāmi. Bet jebkura nepilnība, pretruna tiks iztulkota [vadoties] no attiecību *revolucionārās* sistēmas. Tā likums par Civilkodeksa «spēkā stāšanos» (5. p.) par galveno iztulkošanas kritēriju uzskata: «Strādnieku un zemnieku valsts un darbaļaužu masu interešu aizsardzību.» Citiem vārdiem, visur, kur ar *pozitīvu likumu nav aizsargātas* buržuāzijas intereses, likumīgajam pieņemumam (prezumpcijai) vienmēr ir jābūt proletariāta un tā varas labā. Protams, buržuāziskais jurists pacentīsies aizstāvamo interešu sferu interpretēt paplašināti, buržuāzijas labā, taču šī paša kodeksa «ievads» (6. p.) turpat uzstāda noteiktu šķērsli: «Aizliegts iztulkot kodeksa noteikumus, pamatojoties uz nogāzto valdību likumiem un pirmsrevolūciju tiesu praksi.» Vai kodeksa 59. p. I piezīme: «Bijušajiem ipašniekiem, kuru manta ekspropriēta uz revolucionāro tiesību pamata vai *vispār pārgājusi darbaļaužu valdījumā* līdz 1922. g. 22. maijam, nav tiesības prasīt šīs mantas atdošanu.» Lūk, kādā virzienā strādās strādnieku un zemnieku tiesneša šķiriskā tiesiskā apziņa. Bet, protams, pie mums «iztulkošanai» nekad nav jāspēlē tā loma kā pie buržuāziskā «nesatricināmā» likumā. Pie mums likuma papildināšana vai grozīšana notiek ātri.

Paliek trešais gadījums: likums burtiski nav piemērojams. Tāds gadījums var būt revolucionāros momentos, kad likums nepietiekami ir novērtējis vecās sistēmas spēku. Likums tiek realizēts dzīvē, bet vai nu bez rezultātiem, vai grozītā veidā. Vai, kad notiek svešu tiesību recepcija (piem., romiešu, skat. 6. nod.)**, tad to jau tā

* Buržuāziskajai iekārtai ir raksturīgs tas, ka tur gandrīz nekad neizmanto tā saucamo autentisko iztulkošanu, tas ir, likumu iztulkošanu no paša likumdevēja puses. Tas izskaidrojams ar fikciju, ka likumdevējs neklūdās, uz ko balstās likuma negrozāmības princips. Daļēji arī ar juristu kārtas interesēm. Mūsu revolucionārā iekārta no šī grēka ir brīva: tā nebaidās atzīt savas kļūdas.

** Sk. šā sej. 376. lpp. *Red.*

spēkā stāšanās laikā var savādāk saprast pats likumdevējs; to aizgūst *nepareizā izpratnē*. Markss bija pat tādās domās, ka pēdējais ir *vispārējs noteikums*. Interesanta un pamācoša šajā ziņā ir polemika starp Marksū un Lasalu.

Lasals savā «Iegūto tiesību sistēmā» apgalvo, ka romiešu pilnīgās testamenta brīvības forma (pilnīgi un brīvi izslēdzot asinsradiniekus) izriet no romiešu tautas visas vēstures, mitoloģijas, psiholoģijas utt. kā specifisks romiešu tiesību institūts, kurš Rietumeiropā nevarētu pastāvīgi attīstīties. Markss uz to atbildēja, ka testamenta institūtam, kaut arī aizgūtam no romiešu tiesībām, *buržuāziskā sabiedribā ir jābūt savai patstāvīgai saknei* (Marksa vēstule Lasalam 1861. g. 11. jūnijā).* Bet sekojošā vēstulē [1861. g. 22. jūlijā] Markss raksta: «Nav apšaubāms, ka tas atbilst brīvas konkurences un uz tās dibinātas sabiedrības būtībai; nav apšaubāms arī tas, ka romiešu tiesības vairāk vai mazāk grozītā veidā mūsdienu sabiedrība uzņēma tāpēc, ka *tiesiskais* priekšstats, kāds subjektam uz brīvas konkurences pamata dibinātā sabiedrībā ir pašam par sevi, atbilst priekšstatam par *personu* romiešu tiesībās (pie tam es nemaz neskaru ļoti būtisku punktu, ka *tiesiskais* priekšstats, kas raksturīgs noteiktām ipašuma attiecībām, kaut arī izaug no šīm attiecībām, no otras puses, ar tām tomēr nesaskan un nevar saskanēt).

Tu pierādīji, ka romiešu tiesību recepcija sākumā (un, ciktāl tas attiecas uz juristu zinātnisko priekšstatu, tad arī vēl tagad) balstījās uz nepareizu izpratni. Bet no tā nepavisam neizriet, ka testaments savā *pašreizējā* veidā — lai romiešu tiesību sagrozījumi, ar kādiem mūsdienu juristi to konstruē, būtu kādi būdami — ir *nepareizi izprasts* romiešu testaments. Pretējā gadījumā varētu sacīt, ka jebkurš ikviens iepriekšējā perioda sasniegums, ko apgūst vēlāks periods, ir *nepareizi izprasts vecais* (Markss min piemērus — *P. S.*). . . Nepareizi izprasta forma ir tieši vispārēja forma un noteiktā sabiedrības attīstības pakāpē — forma, kas der vispārējai lietošanai.»**

Ar šo vēstuli diemžēl pārtrūka sarakste starp Marksū un Lasalu; tā ir raksturīga Marksā uzskatu izpratnei par tiesību ideoloģiju un tiesiskajām attiecībām, bet gan tieši

* Marks K., Энгельс Ф. Соч., т. 30, с. 499. Red.

** Turpat, 504., 505. lpp. Red.

tajā nozīmē, ka reālās attiecības ir spēcīgākas par mehāniski apgūtu institūtu, kurš tieši tāpēc arī atbilstoši mainās un tiek nepareizi saprasts pat pirms tā apgūšanas. Tātad Markss skaidri un saprotami akcentē konkrētās formas (I) pārsvaru tiesībās pār abstraktajām formām (II un III).

Bet blakus sabiedriskajām attiecībām, kuras kļuvušas par juridiskām, masveidā vai atsevišķos gadījumos pastāv ražošanas un mainas attiecības, kuras nevar ielikt kaut kāda juridiska institūta ietvaros.* No tiesību viedokļa tās var būt irelevantas vai vienaldzīgas attiecības. Norma tās nedz aizliedz, nedz atļauj, necenšas iespiest kāda likuma ietvaros. Tās neietilpst tiesiskajā sistēmā, bet nav arī sōdāmas. Tām atbilst paražas, par cik tās nav nedz ar likumu atļautās, nedz aizliegtas. Tālāk nāk tieši neatļautās, t. i., nelikumīgās, attiecības; nāk, beidzot, noziedzīgās attiecības, varbūt pat bieži sastopamas, kā [piem.] kontrabandas [attiecības]. Uz abstraktajām formām, likumu un ideoloģiju, tās, protams, ar savu kvantitatīti atstāj ietekmi, īpaši pārejas periodos. Mēs vislabāk redzējām, kā kara komunisma periodā likumu un ideoloģiju ietekmēja vēl plaši izplatītās antikomunistiskās attiecības. Rezultāts bija visas sistēmas grozīšana, t. i., brīvprātīga atkāpšanās, bet tikai daļēja atkāpšanās uzbrukuma interesēs. «Katrai sabiedrības formai ir noteikta ražošana, kura noteic visu pārējo ražošanu vietu un ietekmi un kuras attiecības tāpēc tāpat noteic visu pārējo ražošanu vietu un ietekmi. Tas ir vispārējs izgaismojums, kurā izzūd visas citas krāsas un kurš modifīcē šīs krāsas to īpatnībās. Tas ir īpašs ēters, kurš noteic visa esošā, kas tajā atrodams, īpatsvaru.»**

Ipaši skaidri redzama buržuāziskās tiesiskās zinātnes paņēmieni un domas nabadzība, kura ierobežojas savos tiesiskajos pētījumos ar likumu vai normu un tajos izteiktajiem institūtiem, ja to salīdzinām ar visu materiālo bagātību, kas atklājas mūsu acu priekšā, ja par pētījuma

* J. Pašukanis (Общая теория права, стр. 41) raksta: «b. Stučka nav spējīgs atbildēt uz prof. Reisnera kodīgo jautājumu: kādā veidā sociālās attiecības pārvērtības juridiskos institūtos, vai kādā veidā tiesības pārvērtības pašas sevi.» Šī lappuse, kura [pirmajā izdevumā] ir publicēta gadu pirms J. Pašukaņa darba, paskaidro pārpratumu. Sabiedriskās attiecības ir plašāks jēdziens nekā juridiskās attiecības. Šīs nelielais pluss slēpjas — *organizētā*, t. i., šķiras valsts varā.

** Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 12, с. 733. Red.

pamatu mēs nēmam reālās sabiedriskās attiecības un to sistēmu. Tad kļūst skaidrs daudz kas līdz šim nesaprotams — un ne tikai likumos, bet arī «juristu kārtas» mūža darbu ideoloģijā. Apgāismot no šī, t. i., šķiriskā, redzes viedokļa tā saucamo «juridiskās domas attīstību» būs nākamās nodaļas uzdevums.

9. PIRMSREVOLUCIONĀRĀS TIESIBU IZPRATNES VĒSTURE

Pēc savas būtības tiesību zinātnē (jurisprudence) visur un vienmēr tika uzskatīta par «idejisku»* zinātni, kas nebūt netraucēja tās priesteriem, juristiem, vienmēr un visur praksē būt nelabojamiem «materiālistiem». Un patiešām — uzskati par tiesībām kā uzvedības normām, kā sabiedriskās dzīves vadošiem pamatiem, dabiski, sagatavoja juristu galvās labvēlīgu augsni dažāda veida ideālistiskiem novirzieniem. Jau romiešu jurists (Celsus), saņēmis mantojumā tieši no savas pilsētas vēstures juridisko valodu, kura katrā vārdā atgādināja tiesību ārkārtīgi materiālistisko raksturu («asins un sviedru pēdas»), iemiešoja savus uzskatus par tiesībām vārdos *ius est ars boni et aequi* — «tiesības (vai, pareizāk, tiesību zinātnē) ir patiesības un taisnīguma māksla (ars)». Bet šī «taisnā cilvēka» mantinieki, juristu «kārta», šajā ziņā ir «īsti aktieri».^{**}

Bet, lai arī cik dīvaini, nav cita priekšmeta, kura objektīva izpēte tik labi uz katru soļa apstiprinātu vēstures materiālistisko izpratni, kā tieši tiesību un tiesību zinātnes izpētišana. Un, ja ir nozare, kurā dažkārt ļoti vajadzīga pati tiešākā materiālistiskā parādību izskaidrošana, tad tā ir tiesību vēstures un tās teoriju nozare. Ne tikai tas apstāklis, ka vispār zinātnē par tiesībām vienmēr ir vilkusies citu cilvēcisko zināšanu astē, bet īpaši tas, no kādas zinātnes tā katrā dotajā momentā smēla savus zinātniskos «likumus» un metodes, vispār ir pats daiļrunīgākais liecinieks par labu vēstures materiālistiskai

* Domāts — ideālistisku. *Red.*

** Pat ja pieņemtu šīs frāzes, ko piedāvā Punčarts, samāksloto tulkojumu, ka «tiesības ir interešu un taisnīguma harmoniska saskaņošana», mūsu secinājums no tā necik nemainīsies.

izpratnei. Pēc kārtas — mehānika, bioloģija, psiholoģija «diktēja savus likumus» un paņemienus jurisprudencei, bet ne viena, ne otra, ne trešā tādēļ nekļuva bagātākas no tiesību zinātnes, ja neskaita kaut kādus «patvarīgus» labojumus un «izskaidrojumus», kurus juristi izdarīja katrai, kad tās vai citas zinātnes «likums» «neizlocījās tā, kā to gribēja» mācītais jurists.* Un tikai pati jaunākā no tām — socioloģija (starp citu, tā vienmēr ir bijusi it kā jurisprudences māsīca un ar matemātisku precizitāti ir gājusi to pašu attīstības ceļu kā arī tiesību zinātnē) tās buržuāziskajā izdevumā drīzāk paspējusi nokļūt jurisprudences ietekmē nekā apgūt pēdējo.

Mēs iepriekšējās nodaļās jau redzējām, kā un kāpēc caur visu tiesību attīstības vēsturi kā sarkans pavediens vijas reālo tiesību duālisms: no vienas puses, «ideālo», no otras — *pozitīvo* (vai, kā mīl izteikties, — «mākslīgo») un dabisko (t. i., eksistējošo *tikai idejā*), atributīvi — normatīvo un intuitīvo utt. sfēru tiesības. Šīs sfēras viena no otras te attālinās, te tuvinās, bet nevienam pat neienāca prātā izskaidrot šo parādību vienkārši no pretējām interesēm, no šķiru cīņas. Tikai lielu lūzumu — sociālo revolūciju momentos, kad virsroku gūst jauna šķira, jūtama zināma tuvināšanās vai uz vienu brīdi pat it kā šo sfēru apvienošanās, jo «pretendēt uz vispārēju kundzību atsevišķa šķira var tikai sabiedrības vispārējo tiesību vārdā»**. Piemēram, Francijas buržuāzija uzvarēja Lielajā franču revolūcijā tikai [uzstājoties] visas nācijas vārdā.

Bet parastajā laikā šis duālisms ir tik dziļš, ka pozitīvās tiesības — «juristu kārtas» personā un «ideālās» tiesības — tiesību filozofijas personā atdala vienas no otrām vesels bezdibenis. Lasiet, piemēram, prof. Seršeņeviča vārdus:*** «Tajā laikā, kad juristi nodarbojās tikai ar pozitīvo tiesību normu iztulkošanu un sistematizēšanu, tiesību filozofiju galvenokārt izstrādāja personas, kurām tiesību zinātnē bija visai maza līdzdalība vai vispār tās nebija. Vieni studēja tiesības, kā tās ir dotas to normās, nemaz nedomājot par to, kādām tām ir jābūt un pat vai tās var būt citādas, bet filozofi radīja ideālās tiesības,

* Sk. prof. Petražicka laboto psiholoģijas zinātni.

** Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 1, с. 425. Red.

*** Sk. viņa «Общая теория права», 15.—16. lpp.

nezinot, kas ir tiesības reālajā dzīvē un kā tiek piemērotas to normas.» Mēs vēl redzēsim, ka Seršeņevičam nebija taisnība: šie filozofi bija praktiskāki, nekā viņiem pašiem likās.

Protams, nenākas runāt par tiesību zinātni tur, kur mūsu izpratnē nebija tiesību. Bet tie dīgļi, tā teikt, pirmie meti uz zinātnisku tiesību izpratni, kurus mēs atrodam klasiskās senatnes laikmetā, neapšaubāmi ir tuvāki šo attiecību pašas būtības izpratnei nekā dažādas pat jaunāko laiku buržuāziskās jurisprudences skolas. Piem., senā «tiesību filozofija» klasiskajā Griekijā ar visu savu ideālismu mazāk lidinājās mākoņos nekā jaunākā laika filozofu daždažādi prātojumi.

Pastāvot toreizējiem uzskatiem par cilvēka sakariem ar ārējo dabu un tāpat — par cilvēka sakariem ar cilvēku, nevarēja būt tā individuālisma, tās atrautības no sociālās vides, ar kuru atšķiras dažādas filozofiskās skolas buržuāziskās ēras uzplaukuma laikā. Pat Platons personas lomu uzskata par stingri pasīvu, bet Aristoteļa domu grauds, ka cilvēks ir pilsonis (pareizāk, pilsētnieks — no «polis» — «politikon»), t. i., pilsētas brīvu cilvēku sabiedrības loceklis, raksturo visu tā perioda sabiedrisko iekārtu. Romas dzīvē tiesības *kā šķiru kundzība* jau noteiktas skaidri, vērojams jau arī zināms duālisms starp pozitīvajām tiesībām un tā saucamo taisnīgumu, kurš tur izpaužas starpībā starp formālo tiesību burtu un pretoru izskaidrojumiem un to norādījumiem, starp tiesībām civilajām, «kvirītiskajām», un sveštautiešu (*ius gentium*) tiesībām, kā [starp] visas valsts milzīgo vairākumu, un tā saucamo «*ius naturale*», pēc kura, romiešu jurista definējumā, «*daba vienādi ir mācījusi visus dzīvniekus neatkarīgi no tā, vai viņi ir dzimuši uz zemes vai ūdenī*». Bet šīs pēdējās tiesības acīmredzot attiecās pirmām kārtām uz vergiem, jo pats norādītais jurists runā par laulības šķiršanu, zādzību utt., kas vispār nav attiecināms uz zvēriem un zivīm. Bet cilvēku salīdzināšana ar dzīvniekiem un zivīm, kura tā mulsina zinātniekus, ir tikai paskaidrojums, ka vergs bija pielīdzināts dzīvniekiem.

Viduslaiku tiesības pašas par sevi nevarēja radīt duālismu, jo feodālās tiesības atklāti bija stiprā [cilvēka] tiesības, dūres tiesības un atradās zem feodālā dieva vai, pareizāk, feodālās baznīcas tiesas protekcijas, baznīca vienlaikus bija arī pats lielākais feodālis. Viduslaiku zem-

niecība neradīja savu progresīvo ideoloģiju un pat revolucionāros momentos atsaucās uz senajām dzimtas sadzīves paražām. Un tikai augšupejošā šķira — pilsētas buržuāzija uzņāca uz skatuves ar savu jauno pasaules uzskatu «dabisko tiesību» veidā. No šī briža sākās tas spilgti izteiktais duālisms tiesībās, par kuru jau es garām-ejot pieminēju.

Tā saucamās dabiskās tiesības jauno laiku nozīmē pirmoreiz izvirza Akvīnas Toms (1225—1274), tātad itālietis, sholastiķis — mūks. Aiz viņa nāk tāpat itālietis Makavelli (1467—1527), kurš ir pazīstams ne tik daudz ar savām dabiskajām tiesībām, kā ar savu tīri materiālistisko vēstures izpratni.¹⁶³ Par pirmo laicīgo dabisko tiesību sludinātāju tiek uzskatīts *holandietis* Hugo Grocijss (1583—1644). Pēc tam tiesību filozofija nostiprinās Anglijā, pāriet uz Franciju un beidz savu ceļu XVIII—XIX gadsimtā *vācu* filozofijā. Paņemiet jebkuru Eiropas ekonomiskās vēstures mācību grāmatu, un jūs redzēsiet, ja jūs to nezinājāt arī bez tās, ka šīs dabisko tiesību gājiens pēc secības un pēc laika pilnīgi sakrīt ar mūsdienu kapitālistiskā privātpašuma, vispār kapitālisma attīstības gaitu. Un, ja palūkojamies tuvāk, tad dabiskās tiesības arī nav *nekas cits* kā tikai augšupejošās buržuāzijas *šķiras* tiesiskā, t. i., *politiskā programma*, pareizāk, tās ekonomiskās programmas nospraušana un pēdējās konsekventa attīstīšana. Varētu papildināt: bieži visai primitīva meklēšana, jo visi šie mēģinājumi atrast cilvēka dabas «galveno būtību», lai no tās iegūtu «likumu garam» atbilstošu formulu, loti atgādina viduslaiku alkīmiķu mēginājumus atklāt filozofijas akmeni (*Stein der Weisen*).

Kā es jau teicu, par dabisko tiesību ciltstēvu daži uzskata (kaut arī nedaudz nosacīti) Akvīnas Tomu: Patiesībā viņš stāv vēl uz vecās un jaunās pasaules robežas, ar neapšaubāmu noslieci uz pagātnes pusī. Un tas ir pilnīgi saprotami, jo viņa priekšā vēl ir svaigas pirmatnējā komunisma paliekas tajā formā, ko es nosāucu par puskomunismu, tāpēc viņš arī atklāti atzīst, ka arī tagad *viss* (pirmām kārtām, protams, zeme) *dabiski* ir jāatzīst par kopīgu. Bet viņš šo savu dabisko tiesību tēzi izskaidro tikai tādā nozīmē, ka *visi dabas labumi* patiesām ir raditi *visas cilvēku dzimtas uzturēšanai* un daba neuzskatīja par nepieciešamu šo labumu dalīšanu. Bet, turpina viņš, šo labumu kopumu var realizēt kā *komunisma* ceļā, tā arī

privātīpašuma ceļā. Pirmais, t. i., komunisms, bija iespējams tikai paradīzē nevainīgi dabiskā stāvoklī, bet pēc tam, kad bija notikusi grēkā krišana, par dabisko stāvokli mums jāatzīst privātīpašums. Cilvēks vienkārši analītiskās domāšanas ceļā nonāk pie secinājuma par privātīpašuma nepieciešamību pastāvošā sabiedrībā. Vienlaikus viņam tomēr vēl ir pārāk svaigas atmiņas par veco dzimtas komunismu, un no tā izrietošais baznīcas pienākums savākt «desmito tiesu» (beneficium) nabagu uzturēšanai pasvitro *bagātību* īpašnieka pienākumu dot *žēlastības dāvanas* nabadzīgajiem. Bet šis pienākums viņam jau ir tīri *brīvprātīga* rakstura *žēlastības dāvana* (Liebesgaben), kuru nosaka tikai patiesa trūkuma pastāvēšana. Privātīpašums viņam eksistē tomēr *cilvēku* labā, bet nevis otrādi. Viņš — lielu īpašumu uzkrāšanas pretinieks, viņa ideāls — *spēcīga vidējā kārta*.

Nesalīdzināmi vairāk, bet vietām pat ļoti, ļoti mūsdienīgi skan cita pazīstama itālieša — Makiavelli uzskati. Buržuāziskā zinātne sakārā ar viņa pārmērīgo atklātību saskata viņā tikai velnu — diplomātu, taču viņa stiprā puse ir nevis diplomātija, tāpat arī dabiskās tiesības, bet tā pilnīgi *mūsdienīgā materiālistiskā* vēstures *izpratne*, kuru viņš izklāsta pēc savas personīgās pieredzes savā Florences pilsētas vēsturē.

Šo viņa darbu lieliski izmanto b. M. Pokrovskis savā brošūrā par «ekonomisko materiālismu».* Makiavelli ir īsts buržuāzijas vēstnesis, kad viņš jau XV gs. beigās pāsludina to, kas iestājas tikai trīs gadsimtus vēlāk, proti, ka no valsts izpratnes ir jāizdzēn valsts sākotnējais teologiskais izskaidrojums un tajā jāievieš tīri *naturālistisks* jēdziens, atzīstot to par vajadzību un interešu produktu. Gala secinājumā viņš piepras *valsts atdalīšanu* (pareizāk, *atbrīvošanu*) no baznīcas (XIX gadsimts pēc valsts uzvaras izvirza jautājumu otrādi: baznīcas atdalīšanu no valsts).

Pēc Akvīnas Toma paiet vairāk nekā 300 gadu vētrainu zemnieku revolūciju un baznīcas reformācijas laikmeta, kad Nīderlandē parādās pirmais īstais *buržuāziskās tiesību filozofijas* pārstāvis — Hugo Grocījs. Viņš spēji pārtrauc [sakarus] ar klasiskās senatnes mācībām, jo viņš

* Brošūru «Ekonomiskais materiālisms» izdeva KSDSP Maskavas komiteja 1906. gadā. *Red.*

savas mācības pamatā liek nevis *dabu vispār*, bet cilvēka dabu. Viņš krasī pretstata *vēsturiskajām tiesībām* — *mūžigās, nemainīgās, dabas likumiem lidzīgās tiesības*, kuras balstās uz cilvēka būtību, uz [tā] dabu. Viņam zūd robeža starp dabisko tiesību un tikumības jēdzieniem. Viņa; kā arī visu dabisko tiesību novirziena raksturīgākā pazīme ir individuālisms. Bet viņš vēl maksā meslus savam laikmetam: viņš uzskata par cilvēka dabisko stāvokli sabiedrisko stāvokli un par viņa galveno tieksmi «tieksmi uzturēt sakarus» [sabiedrībā] (appetitus societatis). Laicīgs zinātnieks, pēc izglītības matemātikis, viņš zināmā mērā atrodas protestantisma ietekmē. Bet savu galveno tiesību izpratni viņš ir ņēmis no starptautiskām attiecībām; viņa pirmais un vispazīstamākais darbs attiecās uz starptautiskajām tiesībām: «De iure belli ac pacis libri tres»*, 1625. Un tā šis pirmais laicīgais dabisko tiesību pārstāvis stāv uz *privātā ipašuma* platformas, bet viņam vēl ir svešs tīrā individuālisma princips.

Ievērojamu soli uz *buržuāziskā* individuālisma pusi sper angļu [filozofs] Hobss (Hobbes, 1588—1679). Viņu pilnīgi ietekmē tā laikmeta mācība par dabu, kurā mierīgais apcerošais Aristoteļa virziens, uzskati par dabu kā par matēriju un formu, mainās ar uzskatiem par dabu kā par matēriju un kustību. Šī doma par kustību kā par dabas galveno ipašību Hobsam bija tieši aizgūta no Galileja, kuru viņš pazina personīgi un daudzināja kā pirmo cilvēku, kurš ir atvēris mums durvis uz fiziku. Atšķirībā no Grocija Hobss [savos] cilvēka galvenās būtības meklējumos *noliedz cilvēka sabiedrisko dabu*. Cilvēks cilvēkam — zvērs (lupus — vilks); viņš vadās tikai no mīlestības pret sevi, nevis pret tuvāko, viņu pievelk tikai gods un labums, bet attur tikai bailes. Dabiskais stāvoklis — tas ir pastāvīgas cīņas stāvoklis dzīvības un dzīves labumu dēļ. Izeja no šī dabiskā stāvokļa — visu tiesību pilnīga nodošana valstij (tēlaini: Leviathan), kuru viņš pielīdzina cilvēka organismam. Tikai valsts nosaka privāto ipašumu un pati ir tiesīga neierobežoti rīkoties kā ar šo ipašumu, tā arī ar pašiem cilvēkiem. Cilvēki pakļaujas valstij pilnīgi un paši paliek *absolūti beztiesīgi*. Bet, būdams kapitalistu šķiras ideologs, [šķiras], kura atklāti sludina valsts diktatūru, viņš tomēr atzīst arī

* «Par kara un miera tiesībām». Red.

zināmu brīvību, proti, visa tā, kas aizkavē kustību (t. i., rūpniecisko attīstību) objektīvu novēršanu: šajā ziņā valstij ir jābūt tam, kas upei ir krasti attiecībā pret ūdens straumi.

Angļu buržuāzija par savu patieso pravieti atzina citu filozofu — Džonu Loku (1632—1704), kurš drīz vien kļuva par monopolistu filozofisko uzskatu piegādē visiem ekonomistiem ne tikai Anglijā, bet arī Francijā un Itālijā. Arī Loks vadījās no dabaszinātņu metodēm; viņš galvenokārt atrodas Nūtona ietekmē. Salīdzinot ar Hobsu, viņš sper vēl soli tālāk individuālisma virzienā; dabiskā stāvoklī, pēc viņa teorijas, *visi var darit visu*. Sevis ierobežošanas nolūkos cilvēki *labprātīgi* izveido valsti, taču tās varai nav jābūt absolūtai (tas ir mājiens uz *tiesiskas* valsts ideju), bet *valsts galvenais mērķis* ir īpašuma neaizskaramība. Tādā veidā valsts ir *pirmā likumdošanas vara*, un *augstākā vara pasaule* — tas ir *likums*. Bet, papildina Loks, dabas likumi arī pret valsts likumu savu spēku nezaudē.

Tā angļu dabiskās tiesības tikai bikli izsaka to, kas jau bija iekarots Anglijā, t. i., mūsdienu kapitālismu, individuālismu un demokrātismu. Bet tikai Francijas augsnē dabiskās tiesības ieguva spilgti izteiktu revolucionāru raksturu. Lai nonāktu līdz savam galējam individuālismam, tām nācās vēl iziet caur Dekarta (1596—1650) racionālisma skolu, kas saprāta vārdā protestēja pret jebkādām autoritātēm. Šīs attīstības rezultātā mēs iegūstam slaveno Ž. Z. Russo (1712—1778) «*Contrat social*»* kā visas franču tiesību filozofijas kvintesenci. Russo «*Līgums*» būtiski atšķirās no pirms tam pastāvošajiem sociālajiem līgumiem (piem., Hobsa) ar to, ka tas aizstāv *neapšaubāmu un nerobežotu tautas suverenitāti*, jo tikai tautas gribai ir izšķiroša nozīme, tikai tā rada likumus. Taču par *ideālu* stāvokli Russo uzskata mežoņu necivilizētās cilvēces *dabisko stāvokli*. No šī stāvokļa cilvēkus izveda privātpāšums un nevienlīdzība, kas parādījusies pēc tā kā darba dalīšanas rezultāts. Par cilvēces zelta laikmetu Russo uzskata tās dabisko vienlīdzības stāvokli. Bet viņš vadās no fakta, ka eksistē sabiedrība — valsts, un nepavisam neuzskata sociālo līgumu par reālu pagātnes faktu, bet tikai par «*prāta*», iedomājamu faktu. Russo ir tālu no sociālis-

* Sk. 135. piezīmi. *Red.*

tiskām domām un *nelielu* privātīpašuma *neaizskaramību* uzskata par ideālām dabiskām tiesībām; šī ipašuma neaizskaramības vārdā viņš pasludina *tiesības uz revolūciju*, lai no jauna atgrieztos dabiskajā stāvoklī patiesai jauna sociālā līguma noslēgšanai.

Šī revolucionāro dabisko tiesību ideja tiek realizēta Lielajā franču revolūcijā. Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācija kā 1789. g., tā arī 1793. g. pasludina par pozitīvu likumu cilvēka *dabiskās tiesības uz viņa privātīpašuma tiesību nodrošinājumu* ar valsts līdzekļiem. Sociālais līgums gūst reālu *buržuāziskās demokrātijas* veidu. Deklarācija, nosaucot dabisko tiesību skaitā blakus privātīpašumam kā jebkuras nevienlīdzības pamatam (sk. *Ruso*) — vienlīdzību (egalitē), politisko vienlīdzību, novirza ekonomisko* nevienlīdzību uz neaizskaramo «privāto lietu» sfēru.

Duālisms starp dabiskajām tiesībām vai tiesību filozofiju un pozitīvo likumu *bez pēdām izzūd* Lielajā franču revolūcijā, un mēs [to] vairs neatrodam, pie tam ne tikai Francijā, līdz pat XIX gadsimta beigām, kad buržuāziskajā un s.-dem. nometnēs daudz citu «atpakaļ» [saucienu] skaitā — atskan arī balsis: «Atpakaļ pie dabiskajām tiesībām!» Līdzīgas parādības pamats, protams, bija masu apziņā pieaugošais jaunais bezdibenis starp savu laiku nodzīvojošo buržuāzisko iekārtu un nākamo sociālo iekārtu, kad vienādi cēloņi izraisa vienādas sekas.

Duālisms tiesībās izzuda ar dabisko un pozitīvo tiesību apvienošanos tikai tāpēc, lai turpinātu savu *duālisma*

* Daudz atklātāks šajā gadījumā ir Aristotelis. Viņš vadās no cilvēku faktiskās nevienlīdzības un taisnīgumu saprot kā tiesību un pagodinājumu piešķiršanu atbilstoši tieši šai nevienlīdzībai. Vienlīdzības ideja — preču sīkražotāja ideja, kura radusies preču maiņas sfērā uz ekvivalenta pamata. Engelss savā rakstā pret juristiem-sociālistiem raksta: «...radās priekšstats, ka šīs tiesiskās normas radušās nevis kā ekonomisku faktu, bet gan kā valsts noteiktu formālu likumu sekas. Un, tā kā konkurence — šīs brīvo preču ražotāju savstarpējo sakaru galvenais veids — ir vislielākā nolīdzinātāja, tad vienlīdzība likuma priekšā kļuva par buržuāzijas galveno kaujas saucienu... Un proletariāts sākumā pārņema no pretinieka juridisko domāšanas veidu un tajā meklēja ieroci pret buržuāziju... Vienlīdzības prasība tika paplašināta tādā veidā, ka juridiskā vienlīdzība jāpapildina ar sabiedrisko vienlīdzību.» [Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 21, с. 496—497. Red.] (Sk. Kautska šķiras jēdziena definējumu 3. nodajā.) [Sk. šā sēj 317. lpp. Red.]

eksistēšanu, noslēptu pašās pozitīvajās tiesībās, t. i., to liekulīgi slēpjamo pretrunu veidā starp vārdiem un darbiem, starp rakstīto likumu un patiesajām buržuāziskās demokrātijas tiesībām kā īpatnību, kura raksturo visu buržuāzisko sabiedrību. Un šīs iekšējās pretrunas bija nepieciešamas. Buržuāzija revolūcijā uzvarēja visas tautas vārdā, pati uzreiz nemaz neapzinoties to, ka tā pārstāv tikai mazākuma šķiru. Tas bija *neapzinātas liekulibas* periods. Liekulība kļūst apzināta tādā pašā mērā, kā aug un nostiprinās proletariāta apzinātā cīņa pret to.

Dabiskās tiesības pazūd vienlaicīgi ar buržuāzijas uzvaru franču revolūcijā. Vācu tiesību filozofijai ir pavisam cits raksturs. Cik ļoti atšķiras franču filozofiskā revolūcija no vācu! Francijā filozofiskās kustības pārstāvji stājas atklātā cīņā pret oficiālo zinātni, pret baznīcu, bieži vien pat pret valsti; viņu darbi tiek iespiesti ārzemēs — Holandē vai Anglijā, un viņi paši bieži vien pārvietojas uz Bastīliju. Vācijā kustības priekšgalā ir profesori, pašas valsts iecelti jaunatnes skolotāji; to sacerējumi — pašas valdības atzītas mācību grāmatas, bet hēgelisms, kurš vainagoja visu filozofiskās evolūcijas ēku, pacelts prūšu karalistes valsts filozofijas rangā. «Un aiz šiem profesoriem, aiz viņu pedantiski tumšajiem vārdiem, viņu neveiklajos, garlaicīgajos periodos lai būtu slēpusies revolūcija?!»* — tā Engelss (savā Feierbahā) raksturo starpību starp Franciju un Vāciju, lai tepat parādītu, kā kļūdījušies šajā vērtējumā gan valdība, gan pašapmierinātie filistri. Šī filozofiskā ideju cīņa izrādījās tikai tās pašas Francijā notikušās cīņas cenzēta forma. Bet, kā atzīmē Markss, rakstot par Kantu, paliek tomēr būtiska atšķirība no šīs «franču revolūcijas vācu teorijas» un pašas revolūcijas, tāpat kā pastāv bezdibenis starp Lielo franču revolūciju un 1848. g. vācu revolūciju. Drošais pilsoņa «dabisko tiesību» lozungs Vācijā tiek nomainīts ar lēnprātīgo filozofēšanu par pilsoņu pienākumiem. Šo īpatnību trāpīgi pasvitro vācu profesors Vunts («Das Recht», 77. lpp.): «Vācu ētikai (morāles filozofijai) ir viena īpatnība, kura ir pārgājusi arī uz tiesību filozofiju: to pārsvarā esošo lomu (*überwiegend*), kura vesela gadsimta laikā, sākot no Leibnica līdz vēlākajai (tā saucamajai) «populārajai filozofijai» bija pienākuma jēdzienam; tā kā ētika ir

* Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 368. lpp. Red.

· mācība par pienākumiem, bet dabiskās tiesības pie-
lietojumā civiltiesībām iegūst mācības formu par dabiskajām pilnvarām (Befugnissen) cilvēka attiecībās ar cil-
vēku.»

Pats tipiskākais un vienlaikus pats ievērojamākais starp šiem filozofiem ir Imanuels Kants. Kā atzīmē Mērings, jau viņa dzīves laikā par viņu vācu valodā bija uzrakstītas 2672 grāmatas! Un tas XVIII gadsimtā! Un viņā buržuāziskās pasaules duālisms, par kuru mēs jau runājām, iegūst savu filozofisko pamatojumu. «Kants — duālists: viņš lauj valdošās šķiras ideoloģijai būt materiālistiskai zinātnē un vienlaikus paust ideālismu izziņas sfērās, kuras atrodas ārpus zinātniskās izpratnes ietvariem.» (Plehanovs, Deborina darba priekšvārdā: «Введ. в фил. мат.»)* Kā viņa priekštecis Hjūms, tā arī Kants savā filozofiskajā sistēmā pamatojies uz pašu cilvēku, jo viņam cilvēciskā daba ir vienīgais cilvēcisko zināšanu priekšmets un jebkāda izziņa reducējas uz pašizziņu. Lietas sevī Kantam nav izzināmas, bet šīs lietas darbojas uz cilvēka juteklību, kļūst par parādībām vai priekšstatiem, eksistējošiem tādā veidā tikai mūsos pašos. Un tā lietas Kantam pārvēršas *domās par lietām*. Tā ir tā sau-
camā jutekliskuma pasaule, nepieciešamības karaliste, kur pilnā spēkā ir cēloniskās sakarības likums. Bet bez šīs pasaules eksistē vēl cita pasaule — virsjutekliskā, brīvības karaliste, uz kuru attiecas lietas sevī, intuīcijas objekti bez jūtu starpniecības.

Šīs sfēras apriori vēlējumi, bauši, pienākuma apziņa veido to cilvēka īpašību, ko sauc par tikumību, kura pamudina cilvēku brīvi, bez piespiešanas izpildit pienākumus, t. i., kaut ko atšķirigu no cilvēka dabiskajām vēlmēm. Sai pasaulei tiek pretstatīta cita pasaule, kur cilvēka rīcība var atbilst un tai ir jāatbilst, jāpakļaujas ārējiem likumiem. Vienā gadījumā — *brīvprātīga pakļaušanās* tikumībai, citā gadījumā — *piespiesta, lojāla* (likumīga) rīcība. Vienā gadījumā kategorisks imperatīvs, apriors vēlējums, citā — nosacīta (hipotētiska) imperatīva rīcības mērķa saskaņošana ar līdzekļiem. Un tā *tikumība un tiesības* — divas dažādas pasaules: rīcība var būt *piespiesta*, domas — ne. Bet vispār tiesību filozofija

* T. i., citēts pēc A. Deborina darba «Ievads filozofiskā materiālismā». *Red.*

ir pati vājākā vieta Kanta* mācībā, jo galu galā tiesības viņam ir nevis empīriskās intereses produkts, bet jēdziens, kurš attiecas uz cilvēka vispārējo nepieciešamo sūtību, jo tiesību mērķis Kantam — noteikt nosacījumus, pie kuriem viena patvaļa var būt samierināma ar cita patvaļu pēc vispārējā brīvības likuma. Jo «kas gan ir tiesības, ja ne interešu un kaislību cīņas samierināšana, ko izsauc tikumiskās dzīves pieskārieni?» Pēc tam Kants atkārto viņa paša mīkstināto Russo mācību par «contract social», jo arī [pēc] viņa [viedokļa] tiesībām pirmatnējā stāvoklī ir tikai sagatavojoša nozīme, bet savu pilnīgo nozīmi tās iegūst tikai pēc valsts izveidošanās, kas var būt arī sabiedriska līguma rezultāts.

Es pakavējos sīkāk pie Kanta tāpēc, ka «atpakaļ» pie viņa jau vairākus gadus desmitus sauc daļa no mūsu kontrrevolūcijas, kura savā laikā saucās «revolūcija»**. Savam duālismam Kants palika uzticīgs arī attieksmē pret revolūciju. Viņš sākumā, kamēr franču revolūcija notika ar karaļa piekrišanu, idejiski apsveica franču revolūciju idejā kā tīrā prāta uzvaru. Viņš novērsās no tās kā no fakta, t. i., tīklīdz revolūcija ieguva revolucionāru izskatu (1793. g.). Bet vēl spilgtāk izpaužas Kanta duālisms viņa reliģiozajā filozofijā.***

Tajā laikā, kad Kanta filozofija aplūkoja «ideju», tā sakot, miera stāvokli, *ideju tās kustībā* par savas analīzes priekšmetu izvēlējās cits filozofs — ideālists Hēgelis. Bet bez tam viņš pretstatā Kanta duālismam [ir] monists un viņam domāšana un esamība nav divas atsevišķas kustības pasaules; ideju viņš saprot nevis evolucionāri, bet dialektiski, kā kustību caur tēzi, antītēzi — noliegumu un

* Viens no Kanta biogrāfiem Adikess šo viņa pretrunīgumu un nenoteiktību tiesību filozofijas jautājumos, balstoties uz materiāliem, kas atrasti pēc viņa nāves, raksturo ar sekojošiem vārdiem: tās pašas domas tajā pašā secībā atkārtojas viņam atkal un atkal. It kā Kants atrodas «treadmill'e». [Mīditavā, t. i., mīdās uz vietas. *Red.*]

** T. i., buržuāziskie filozofi. *Red.*

*** Mērings min vienu Kantam raksturīgu īpašību: Kants aizstāv mācītāju, kurš pretēji kategoriskajam imperatīvam par meliem no kanceles sludina mācību, kurai viņš netic. Viņš, saka Kants, nolikts, lai sludinātu noteiktu mācību, viņa iekšējā attieksme pret šo mācību paliek viņa «privātlieta» (Privatsache). (Vai tik no turienes nav vāc. s.-d. programmas punkts par «Religion ist Privatsache»?) Viņš pats labprātīgi deva karalim parakstu, ka savās lekcijās neaizskars jautājumu par reliģiju, un pēc labākās sirdsapziņas to ievēroja.

sintēzi, t. i., revolucionāri. Šajos apstākļos viņa prātojumi par «saprāta valsti» Prūsijā iegūst īpašu nozīmi, jo [pēc viņa] tikai tas, kam ir pamats eksistēšanai, ir saprātīgs un viss pastāvošais cilvēces vēsturē kļūst savukārt nesaprātīgs, jo no paša sākuma nes sevī sava nesaprātīguma iedigļus. Otrādi, visam tam saprātīgajam, kas rodas cilvēku prātos, ir lemts kļūt reālam, lai kā tas arī nebūtu pretrunā ar pastāvošo šķietamo realitāti. Bet viss pastāvošais ir iznīcības vērts (Denn Alles, was ensteht, ist wert, daß es zu Grunde geht).^{*} Līdzīgi izziņai, arī cilvēces vēsture nevar nonākt līdz galam: visas sabiedriskās sadzīves formas, kuras nomaina viena otru, ir tikai pārejas pakāpes cilvēku sabiedrības attīstības bezgalīgajā gaitā no zemākā uz arvien augstāku un augstāku stāvokli.

Tiesību filozofijā Hēgelis noliedz *dabisko un pozitīvo tiesību pretstatu*. Par dabiskajām tiesībām jeb tiesību filozofiju viņš sauc *pozitīvo tiesību saprātīgus pamatus*. Bet, pārvēršot tiesību filozofiju spēkā esošo tiesību pētīšanā, viņš arī šo realitāti vienlaikus uzskata par tikpat mainīgu kā pati domāšana. Jo valsts un tiesības ir saprātīgas, par cik tās ir reālas, bet, par cik tās ir reālas, — ar laiku tās kļūst nesaprātīgas, t. i., no paša sākuma nes sevī sava nesaprātīguma iedigļus. Tikai nemot vērā visu teikto, [kļūst] skaidrs, kā prūšu valstiskuma oficiālais filozofs vienlaikus varēja būt patiess revolūcijas piekritējs, jo Hēgelis ne tikai 1795. g. 16. aprīļa vēstulē *Sellingam* kvēli apsveica Kanta filozofiju kā izejas punktu ne tikai domas, bet arī pašas sabiedrības revolūcijai, bet arī vienā no vēlākajiem «filozofijas vēstures» kursiem ar jaunekļa sajūsmu runā par revolūciju kā par «lielisku saullēktu». Un viņš patiesām *lika pamatus proletariāta revolucionārajai filozofijai*,^{**} jo tikai caur Hēgeli Markss un Engelss nonāca pie sava dialektiskā materiālisma.

Markss un Engelss, vadoties no Hēgela dialektiskās metodes, nonāca pie *dialektiskā un vēsturiskā materiālisma*. Es pēc teiktā 5. nodaļā pie tā vairs nepakavēšos. Marksisms neizklāstīja [uzreiz] jaunu tiesību filozofiju, nedeva uzreiz jaunu tiesību izpratni, bet tas deva metodi un materiālu tādai izpratnei, kuri tomēr palika neizprasti un

* Citāts no J. V. Gētes «Fausta». *Red.*

** Domāts — deva vielu strādnieku šķiras filozofijas veidošanai. *Red.*

neizmantoti līdz pat V. I. Ļeņina «Valsts un revolūcija» iznākšanai un vispār līdz 1917. gada revolūcijai. Bet attiecībā pret «buržuāzisko», t. i., juridisko, pasaules uzskatu tiesisko attiecību sfērā mūsu marksists vēl līdz šim laikam aprobežojas ar olimpisku vienaldzību, neievērojot tās buržuāziskās ideoloģijas grabažas, kuras līdz šim laikam mierīgi guļ viņa personīgajā galvā. Viņš dedzīgi gaida to dienu, kad pienāks šo [buržuāzisko], kā jebkuru [citu], tiesību atmiršanas moments, bet vēl nav sapratis, ka tāpat, kā viņam ir jāpārdzīvo īpaša pārejas veida valsts, viņam ir jāpārdzīvo vēl arī īpaša veida tiesības, *padomju iekārtas tiesības*.

Bet tajā pašā laikā «tiesību zinātnē» mierīgi turpinās tie paši vai nedaudz marksistiski pārkrāsotie prātojumi «par vispārējām» (t. i., buržuāziskām) un īpašām «padomju» (t. i., šoreiz, protams, «*pretdabiskām*») tiesībām.

Es jau teicu, ka Hēgelis bija viens no pēdējiem ievēribas cienīgajiem «tiesību filozofiem». Viņam bija sekotāji arī starp buržuāziskajiem juristiem. Es jau iepriekš runāju par ievērojamāko no tiem — Lorenco fon Šteinu un, [atsaucoties] uz viņa [piemēru], parādīju, ka buržuāziskā zinātne, 1848. g. revolūcijas pārbaidīta, kļuva nesamierināmā *samierinātāja*, t. i., [pārgāja] uz dažāda veida saimiernieciskumu, kura tipiskākā pārstāvē ir tā saucamā juridiskā sociālisma skola,* kas kā savā buržuāziskā, tā sociālistiskā novirzienā ir «legālās» revolūcijas** konцепcija, kura savu apogēju sasniedz Kautska pēdējā grāmatā.*** Revolucionāro dabisko tiesību kaujas sauciens izzuda kopā ar Lielo franču revolūciju, t. i., tas sagaidīja savu iemiesošanu [buržuāziskajās] pozitīvajās tiesībās. Bet tiesību iekšējais duālisms guva savu klasisko izpausmi

* Sk. 1. piezīmi. *Red.*

** «Autoram¹⁶⁴ vajadzētu zināt, ka revolūcijas vispār nekad neizdara likumi» [Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 607. lpp. *Red.*]. Pilnīgi pretejus uzskatus pauž oportūnisti. Daži no viņiem (juristiem-sociālistiem) aiziet tik tālu, ka saka: «Vai nu sociālisms būs tiesisks sociālisms, vai tā vispār nebūs.» Adlers vispār par sociālistiskām sauktikai tās mācības, «kuras cer panākt nabadzības (Elen) likvidāciju ar tiesību reformām» (sk. Ed. Laskine. «Die Entwicklung d. Jurist. Soz.», Archiv Grünberg, III). Un jāteic, ka šo definējumu vēl var nosaukt par radikālu salīdzinājumā ar tiem draņķiem (Quark), ko mums Rietumos deva [oportūnisti] revolucionārajā laikmetā pēc 1918. g.

*** Acīmredzot domāta grāmata «No demokrātijas uz valsts verdzību», kas iznāca 1921. g. Berlinē. *Red.*

Džeromijas Bentema (1748—1832) teorijā — vulgārākajā no visām tiesību filozofijām. Nu visi tiesisko alkīmiķu mēģinājumi atrast juridisko filozofijas akmeni brīnumiedarbīga vārda vai brīnumdarītāja formulas veidā, kas paustu buržuāziskā, respektīvi, gan «*mūžīgā*», gan «*absolūtā*», taisnīguma visu būtību, atrada izeju pie Džeromijas Bentema, kurš valdīja pār juristu prātiem līdz šim laikam, īpaši pie mums*. Prof. Vladimirovs vēl 1908. g. rakstīja: «Bentema kopoto rakstu pilns izdevums krievu valodā, *tik vajadzīgs* pašreizējā mūsu iekārtas atjaunināšanas *laikā* (t. i., pēc 1905. g. revolūcijas), vēl gaida savu izdevēju.» Prof. Korkunovs ar to beidz savu tiesību filozofijas vēsturi. Bet jebkurš redzamāko juristu sacerējums (sk., piem., pazīstamā civilista J. Pokrovska [darbu] «*Основные проблемы гражданского права*», 1917 g.) ir pamatīgi izraibināts ar atsaucēm uz šo «magisko juridiskās gudrības brīnumdarī».

Jūs atceraties, ka Markss «Kapitāla» 1. sējumā raksta: «Ja man būtu mana drauga H. Heines drosme, es nosauktu Džeromijas kungu par buržuāziskās muļķības ģeniju.»** Viņš rakstīja vārdā pilnā nozīmē grāmatu kalnus, kuri bija pilditi ar banalitātēm, radītām tiesību zinātnei nevis no abstraktas idejas, no ideāla cilvēka prāta, bet no «normāla» angļu filistra dabas. Viņa utilitārais princips, izdevīguma princips — nebija viņa izgudrojums, viņš «*stikai truli atkārtojis to, ko atjautīgi bija izteikuši Helvēcijs un citi XVIII gadsimta franči*»***. Viņam *personiskā interese* — virzītājspēks visām darbībām. Bet visas intereses, ja tikai tās ir pareizi saprastas, atrodas savstarpējas iekšējas harmonijas stāvoklī. Pareizi saprastas individuāla intereses tajā pašā laikā ir sabiedriskās intereses. «*Bet tieši tāpēc, ka katrs rūpējas tikai par sevi un neviens nerūpējas par otru, visi viņi iepriekš nodibinātas lietu harmonijas rezultātā vai dziļi viltīgas providences vadībā realizē tikai to, kas tiem ir savstarpēji izdevīgs, tikai savu kopējo labumu, savas kopējās intereses.*»**** Un tā «*cilvēka dzīves augstākais princips ir izdevīguma sākums. Nosakot taisnīgumu, katrs cilvēks vadās pēc izdevīguma pazīmes, t. i., centieniem pēc baudas, izvairoties ciešanu*», — tādas

* Krievijā. *Red.*

** Markss K. Kapitāls, 1. sēj., 499. lpp. *Red.*

*** Turpat. *Red.*

**** Turpat, 156. lpp. *Red.*

ir Bentema «ideālās tiesības». Maksimālā derīguma teorija — tātad vienlaikus ir arī *augstākā taisnīguma teorija*. Viss kļūst labāks šajā labākajā no visām pasaulēm! «Pēc iespējas lielāka laimes summa pēc iespējas lielākam cilvēku daudzumam» — un tikai! Tāds ir valsts galamērķis (un, teiksim, pieticīgs) — pēc Bentema mācības. Augstāk par šo teoriju, kā mēs vēl redzēsim, nepaceljas neviens buržuāziskā teorija par «taisnīgām», par «nepieciešamām», par «pareizām» tiesībām. «Spēkā esošās tiesības rada likums; tikai šīs reālās tiesības saglabā pasauli, dod visiem aizbildnību.» *Dabiskās tiesības — ir himera*. Tāda ir buržuāzijas dogma Bentema personā, pie kam viņš nostājās pret revolūciju revolūcijas laikā, bet nostājās revolūcijas pusē, *kad tā pārvērtās kontrrevolūcijā*.*

Pēc dabisko tiesību sabrukuma buržuāziskajai zinātnei palika tikai viens iespējamais virziens: pozitīvisms — psihologisms.¹⁶⁵ Un tāda filozofiskā shēma jau bija gatava franču filozofam Kontam (Comte, 1798—1857). Viņš reducē savas pozitīvistiskās filozofijas lomu līdz sabiedrības vispārējiem paņēmieniem dabas zināšanu pētīšanai. Bet viņa izgudrotā jaunā zinātnē — socioloģija kā zinātnē par cilvēku — sabiedrības locekli... domāta kā metode sabiedrības — valsts izpētei, pētot to tāpat kā cilvēku — individu. Viņa secinājums par to, ka šai zinātnei ir nepieciešama īpaša cilvēces reliģija, maz saskan ar viņa galveno jēdzienu par pozitīvismu, bet it kā tīši radīts zinātnei par tiesībām, tā teikt, laicīgai reliģijai.

Ja pozitīvisms ir buržuāzijas ideoloģija, tad [feodālās] kontrrevolūcijas teorija ir tā saucamā vēsturiskā skola** kā reakcija pret revolucionārajām dabiskajām tiesībām. Tai bija savi pārstāvji vācu zinātnieku Hugo***, Savinīj un Puhta personās. Viņi naidīgi izturas pret visu revolucionāro, jo tiesības, pēc viņu teorijas, ir «nacionālā gara» izklāstījums un lēna tā attīstība. Markss jau jaunībā neieredzēja šo skolu, kura «šodienas nekrietiņu cenšas attaisnot ar vakardienas nekrietiņu»****. Sai skolai tomēr

* T. i., atbalstīja Francijas buržuāzijas uzskatus pēc jakobīnu diktatūras likvidēšanas. *Red.*

** Sk. 12. piezīmi. *Red.*

*** Tāpēc, ja *Kanta filozofiju* pamatoti var uzskatīt par franču revolūcijas vācu teoriju, tad *Hugo dabiskās tiesības* vajag uzskatīt par franču *ancien régime* [vecās kārtības — *Red.*] vācu teoriju. [Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 1, с. 88. *Red.*]

**** *Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т.1, с. 416. Red.*

arī te bija vērtīga materiāla savācēja loma, tāpat kā vēsturiskās skolas visās pārējās zinātnēs, piem., politiskajā ekonomijā. Viņa kā vecās, uzvarētās pasaules pārstāve varēja daudz atklātāk izturēties pret faktiem nekā liekulīgā buržuāzija.

Jurisprudence, atbrīvojusies no jebkādiem ārstiem, matemātiķiem un citiem «nespecialistiem» tiesību zinātnē, kuri nodarbojās vienīgi ar tiesību filozofiju, pārvērtās par tehniku, bet noslēpumainu* tehniku. Likums vai paraža — lūk, tās darba materiāls un vienlaikus rezultāts. Bet no kurienes tas viss rodas? Sajā ziņā ir tikai viens *vadmotivs* visdažādākajos izklāstījumos: tā ir *tiesību izcelšanās gribas teorija*. Tā ir dieva, dievišķības, prāta, cilvēka, cilvēku kolektīva utt. griba, bet katrā ziņā *griba*, pie kam griba saprotama kā *brīva griba*, kas savukārt vērsta uz tādu pašu cilvēka brīvu gribu ar nolūku virzīt viņa rīcību, viņa uzvedību. Sādā ceļā labākajā gadījumā varēja aiziet līdz *psiholoģiskajām* teorijām par tiesībām, un buržuāziskā zinātnē tālāk arī neaizgāja.

Tiesa, bija izdarīts mēģinājums arī buržuāziskajā zinātnē pavērsties uz tiesību teorijas zinātniskas nostādnes pusi — jau vairākkārt minētā Rūdolfa Jēringa (1816—1892) personā. Viņš atklāti atzīst, ka jebkuras tiesības ir *nosacitas*, un galīgi noliedz to izcelšanās gribas teoriju. Tas nozīmē tādas attīstības gaitas nobeigumu, kuru Engelss raksturoja kā XVIII gs. sākušos reliģiskā pasaules uzskata nomaiņu ar laicīgu, t. i., juridisku [pasaules uzskatu], jo tas novērš no zinātnes pēdējās teoloģisma pēdas. Kad Jērings ar drošu roku ierakstīja savā «Romiešu tiesību garā», ka tiesības nav nekas cits kā *aizsargātas intereses*, viņa apgalvojums juristu vidū šķita vēl nedzirdēta kēcerība. «Tiesību saturs — nevis griba, bet interese.» Bet kā interese? Jēringam jeb nu pietrūka vīrišķības, jeb nepietika erudīcijas, lai atklāti pateiktu: *šķiras interese*. Viņš bija sliks filozofs; no hēgelisma viņš pārgāja uz

* Jau Hēgelis izsmēja šo juristu kārtu ar vārdiem: «Juristu kārta, kurai ir ipašas likumu zināšanas, bieži vien to uzskata par savu monopolu, un, kas viņu kārtai nepieder, tam te nav balsstiesību. Bet, tā kā nav jābūt kurpniekam, lai zinātu, vai labi der zābaki, tā arī nav nepieciešams piederēt cunftei, lai zinātu tādas lietas, kuras aizskar visu intereses.» Un turpat papildina: «Izkārt likumus tik augstu kā tirāns Dionīsijs, lai neviens tos nevarētu izlasīt, ir acīm redzama netaisnība» («Philosophie des Rechts»).

psihologiski organisko teoriju¹⁶⁶; savā [darbā] «Tiesību mērkis» viņš meklē glābiņu teoloģijā, un, lai gan viņš tūlit pat izrauj jebkādu augsti zem savas teoloģijas, saprotot tiesību *mērķi* tikai kā *nosacītu*, bet nevis absolūtu principu, viņš savos spriedelējumos «par sabiedrību» kā «par kopīgu darbību kopīgiem mērķiem, kad katrs, darbojoties citu labā, darbojas arī savā labā, darbojoties savā labā, «pienākuma jūtu» un «mīlestības» vārdā darbojas arī citu labā», galu galā paliek uzticīgs saviem šķiriskajiem aizspriedumiem un paliek tā paša Bentema apkamienos. Jēringu neizglāba nedz viņa talanta spēks, nedz viņa atklātais patiesīgums; jo viņš nevarēja nostāties uz šķiru interešu redzes viedokļa, pats vārds «interese» viņa mutē ieguva tā paša individuālā labuma raksturu, bet «cīņa par tiesībām» kā aizsargātām interesēm noved pie vienkāršas prāvošanās, uz kuras būvēja savu teoriju «ievērojamais» Džeromija Bentems.

Interesants ir prof. Sergeja Muromceva mēginājums atbrīvot Jēringa teoriju no teoloģijas un savienot to ar realismu, t. i., ar Konta socioloģiskajiem uzskatiem. Šis ievērojamais zinātnieks, kas devis interesantus darbus par romiešu tiesību vēsturi un to recepciju, vadās no priekšnosacījuma, ka «ideju cīņa (strīds) ir nepieciešamā tiesību attīstības forma visās to eksistēšanas stadijās (veidošanās, pielietošanas, bojāejas)», un, izvirzot sev uzdevumu «atklāt *civiltiesību attīstības likumus*», viņš pēc Konta piemēra par sociālo zinātņu priekšmetu vispār, tātad arī par tiesību zinātnes [priekšmetu] atzīst «cilvēka kā sabiedrības locekļa dzīvi». Tāpēc viņš par savas pētišanas objektu nem cilvēku attiecības pret priekšmetiem un cilvēkiem, bet kā sarežģījumu ievieš arī sabiedriskās savienības jēdzienu; viņš visas cilvēku attiecības, kas kopumā veido socioloģijas priekšmetu, dala 2 kategorijās: 1-ās kategorijas attiecības, t. i., tādas attiecības, kurās subjekts saņem palīdzību, aizstāvību no viņam apkārt esošajām personām pret jebkāda veida šķēršļiem, kas atrodas *ārpus* šī *labvēlīgā* elementa; ar 2-ās kategorijas attiecībām Muromcevs saprot tādas, kurās attiecību subjekts saņem aizstāvību pret šķēršļiem, kas ir iespējami *no pašas sabiedriskās savienības locekļu* puses. Šī aizstāvība var būt organizēta vai neorganizēta, pie tam *organizēta aizstāvība*, kura tiek realizēta iepriekš noteiktā kārtībā un parasti ar īpašu šim [nolūkam] noteiktu orgānu palīdzību,

tad arī ir tas, ko mēs saucam par juridisko aizstāvību.*

Tādējādi, pēc Muromceva [domām], «juridiskā (vai organizētā) aizstāvība veido tiesību galveno atšķirīgo ipašību, kura ar savu eksistēšanu nosaka un veido to citas raksturīgās ipašības», bet pašas tiesības viņš saprot kā 2-ās kategorijas attiecības, kuras tiek aizstāvētas ar ipašu savdabīgu (organizētu vai juridisku) paņēmienu, pie tam [to] būtība izpaužas organizētās aizstāvības faktā. Viss normu kopums — tas ir tas, ko sauc par tiesisko kārtību.

Jūs redzat, cik tuvu Muromcevs nonāk mūsu tiesību izpratnei, bet šķiriskā redzes viedokļa trūkums nežēlīgi dzen postā arī viņu. Nesaturīga, abstrakta sabiedrisko attiecību jēdziena formula viņam piespriež tādu pašu neauglību kā Jēringam. Un viņš savū darbu beidz ar pavisam pelēcīgu paziņojumu, ka, «pēc visa spriežot, neapšaubāmas ir domas, pēc kurām *taisnīgums* pirmsākumā nozīmēja tiesisko kārtību, uz kuru ir jātiecas pastāvošās kārtības vietā, kas ir pretstāts tiesiskai».

Bet kas norādīs, uz kādu? Atkal Kunts vai Bentems? Mēs redzam līdzīgas zinātnes vispilnīgāko neauglību, kura vienkārši ignorē vēstures materiālistisko izpratni. Bet pēc tam, kad neizdevās pilnīgi noklusēt par Marksu un Engelsu, [buržuāziskajā] tiesību zinātnē atkārtojās tas pats, kas socioloģijā: sākās *vēsturiskā materiālisma buržuāziska un «sociālistiska»** viltošana*.

Es kaut kur lasīju asprātīgu pasaku par trim brāļiem Ivaniem, kuri sāka nodarboties ar filozofiskām teorijām. No tiem divus uzskatīja par gudriem, bet trešo par muļķi. Pirmie divi nogrima filozofisko mācību bezgalīgajās pretrunās, pie kam Ivans pirmais izglābās, ieraujoties teoloģijā, bet otrs nokļuva trako namā. Un tikai trešais spīdoši atrisināja neatrisināmu uzdevumu: viņš neatrada nekādas pretrunas, viņš apvienoja visus pretrunīgos datus vienotā saskanīgā sistēmā un kļuva slavens. Bet tas taču bija Ivans trešais!

Kaut kas līdzīgs notika ar jautājumu, kuru izvirzīja vēsturiskais materiālisms: vai ekonomika nosaka tiesības, kā [to] mācīja Markss, vai, otrādi, tiesības — ekonomiku? Par šo jautājumu notika karsti strīdi buržuāzijā un soc.-

* Муромцев С. Определение и основание разделения права. M., 1879.

** Domāts — oportūnistiska, revizionistiska. *Red.*

demokrātijā. Un pēkšni 1896. g. parādījās R. Štamlera grāmata, kura vienā momentā atrisināja uzdevumu: ekonomika un tiesības ir *vienas un tās pašas parādības divas puses*; ekonomika — tas ir saturs, tiesības — tā ir forma, pie kam forma, t. i., «ārējā forma», [kura] dotajā gadījumā nosaka saturu; tātad tiesību primāts un «pareizo tiesību» un sociālās likumsakarības atbilstība. Nekādu pretrunu... Patlaban Štamlers — ievērojams profesors un «*justīcijas slepenpadomnieks*», kuram ir sava skola Marburgā, — izdod kopā ar citiem biezu žurnālu, un, ja buržuāziskā zinātne grib īpaši glainmojoši atsaukties par kādu no «sociālistiem»*, tad tā raksta: «viņš tuvojas Štamleram». Bet grūti sev stādīties priekšā kaut ko vulgārāku par viņa «sociālā materiālisma» izklāstu un viņa tiesību «primāta» pierādījumiem. — Pati sabiedrība, redzat, ir tikai cilvēku kopīga darbība, kuru regulē āreji notikumi. — Es jau raksturoju šo pieejas paņēmienu socioloģijai kā zinātnes par sabiedrību «*justifikāciju*». Un kā šeit, tā arī visur citur Štamlera teorija ir bezgala banāla. Viņa «pareizās tiesības» ir cilvēku sabiedrības ideja, kurā katrs [cilvēks] cita [cilvēka] mērķus padara par saviem, kur «valda cieņas un līdzdalības» (Achtens und Teilnehmens) principi. Viņš tomēr noliedz «dabiskās tiesības». Daži atrada viņā lzoningu: atpakaļ pie Kanta! Viņi kļūdījās, tas ir vienkārši sauciens: *atpakaļ* pie «mūsu mīļā paziņas» — Bentema!

Par pašu redzamāko jaunākās buržuāziskās tiesību zinātnes pārstāvi Krievijā tiek atzīts prof. Petražickis. Viņš oriģināli sāk savu psiholoģisko teoriju, «izskaidrojot», t. i., pēc vajadzības labojot psiholoģijas zinātni. Šajā ziņā viņš juristu vidū nav vientošs. Štamlers tāpat, lai savu tiesību zinātni iekļautu socioloģijā, vispirms izlaboja socioloģiju, radot saviem nolūkiem īpašu juridisku socioloģiju. Petražickis pats raksta: «Ja vadīties pēc tā, ka tiesību parādība būtībā ir stipro vēlējums attiecībā pret vājajiem utt., tad tādas mācības kā Jēringa mācība par tiesību izcelšanos un attīstību, šķiet, tēlojas pilnīgi iespējamas un dabiskas. Bet, ja nem vērā, ka tiesiskās parādības ir īpaša veida ētiski imperatīvi — atributīvās emocijas, tad tādas un tml. teorijas nolemtas bojāejai.» Tātad Petražickim vispirms vajadzēja pierādīt savu premisu par tiesisko parādību raksturu ar psiholoģijas zinātnes datiem;

* T. i., sociāldemokrātiem oportūnistiem. *Red.*

bet tā vietā viņš sāk ar pašas psiholoģijas zinātnes «izskaidrošanu». Psiholoģija līdz Petražickim liek sev pamatā vienpusīgus psihiskus elementus; Petražickim vajadzīgi divējādi [elementi], un viņš šim [nolūkam] raksta īpašu emocionālo psiholoģiju. «Izvirzītās problēmas atrisināšanai ir nepieciešams izveidot un radīt sociāli psihisko procesu zinātnisku teoriju — zinātnisko socioloģiju.» Bet beigu beigās viņš pats atklāti atzīst: «Daļēji pati tiku-misko un ētisko parādību daba paliek līdz pat šim laikam nenoskaidrota, augstākā mērā strīdīga un tiek dažādi izskaidrota.» Un tāpēc viņš ar saldiem vārdiem sauc savos apkampienos, stārp citu, arī vēsturiskā materiālisma sekotājus: «Stārp darvinismu un vēsturisko materiālismu un manu mācību nav nekādas neatbilstības, un savstarpēji tās viena otru neizslēdz, gluži otrādi, tā rada lielas ērtības ekonomiskajam materiālismam attiecībā uz tiesību reducēšanu par īpašām psihiskām parādībām, tā teikt, [dota] gatava atbilde par līdzīgu parādību izcelšanos un attīstību; viņi — psihiskie korelatīvi, sociālās matērijas atspoguļojums psihē un vēsturē, to saturs mainās atbilstoši sociālās matērijas izmaiņām, kas ir tās funkcija.» — Un atradās «marksistī», kuri uzķērās uz šīs makšķeres un mēģināja samierināt nesamierināmo, kas, protams, ir izskaidrojams ar to, ka nav bijis neviena cita nopietna mēģinājuma marksistiski izskaidrot tiesisko attiecību sfēru.* Lai atvērtu viņiem acis, vajadzētu pietikt ar Petražicka mācības lielo popularitāti kadetu politiskajās sfērās.

Pirmkārt, Petražickis paliek uzticīgs voluntātiskai teorijai, vadoties tikai no paša subjekta gribas un nedaudz izmainot pašu «gribas» jēdzienu. Otrkārt, viņš beigu beigās atgriežas pie dabiskām tiesībām to pašā vienkāršākajā formā, Bentema formā, un vienlaikus nokļūst Štamlera apkampienos.

Lūk, kā par to vēsta pats Petražickis. Viņš ziņo, ka viņš savā vācu [valodā publicētajā] rakstā «Vom Einkommen» galveno tiesību ideju atklājis — nesmejeties — «*milestibas idejā starp cilvēkiem*»** un ka Štamlers ir pilnīgi vienis pratis ar viņu, pie nosacījuma, ka šī *milestība*

* Petražicka psihiskās teorijas atraugas, kaut arī retos gadījumos, turpinās pie mums pat pēc revolūcijas.

** Te Petražickis nedaudz tuvojas pazistamajam salonu psihologam Freidam (Vīnē), kurš atrod piekritējus arī mūsu «marksistu [meņševiku] vidū.

*ir saprātīga un savstarpēja un tiek saprasta «nevis kā īstenībā esoša sajūta», bet kā harmoniska sadzīves ideja. Tam Petražickis piekrit un atbildei ar apmierinātību citē Stamlera [doto] definējumu, ka sabiedrība ir «*brivi gribošu cilvēku sabiedrība*». Dzeguze liela gaili utt.*

Bet, ja jūs atcerēsieties, ka dabiskās tiesības nav nekas cits kā buržuāzijas tiesiskā platforma, tad dabisko tiesību formulas veidā iznāks visai idillisks lozungs kadetu partijas programmai: mīlestības ideja starp cilvēkiem vai imperiālisma laikmeta privātīpašums!

Buržuāzisko juristu vidū nedaudz īpašu stāvokli ieņem Grācas universitātes prof. Gumplovičs. Viņš ārkārtīgi asi kritizē savus kolēgus juristus: «Jāuzskata par nelaimi, ka jautājums par valsti ir nokļuvis juristu rokās... Tas, ko viņi tur meistaro un būvē (zimmern und bauen), var interesēt tikai viņus pašus. Šodien viņi izvirza teoriju, kuru viņi paši rīt sagrauj: viņi runā par valdošām un uzvarētām teorijām; pasaule nepievērš uzmanību ne vienām, ne otrām» (sk. viņa «*Staatsrecht. Schlussbetrachtung*»). Turpat viņš apliecinā, ka K. Marksā materiālistiskā vēstures izpratne, saskaņā ar kuru pašās dzīlēs esošiem (tiefsliegende) visas vēsturiskās attīstības (bet tātad arī valsts attīstības) veicinošiem motīviem ir ekonomisks raksturs, satur sevī jaunu un pa lielākajai daļai pareizu uzskatu par valsti. Viņš pats uz valsti raugās kā uz līdzekli, lai mazākums varmācīgi [varētu] apspiest vairākumu, un no tā paša redzes viedokļa raugās kā uz tiesībām, tā arī uz īpašumu. Viņš pilnīgi pievienojas Racenkofera domām, ka «valsts palīdz kapitālam izmantot darbaspēku vergu darbos, bet vienlaikus pati kļūst par kapitāla vergu». Tālāk, valsts, tiesības un īpašums viņam vienmēr ir rezultāts cīņai, kuras izcelšanās pamatā ir materiālās intereses un netaisnīga īpašuma sadale. Un viņš pat pārāk kategoriski paziņo, ka «vēsture mums nedod nevienu piemēra, kur valsts rastos nevis ar varmācības palīdzību, bet kaut kā savādāk». Bet viņam ir svešs šķiriskais redzes viedoklis. Viņš saskata cīņu tikai starp rasu (heterogene — dažveidīgām) grupām, turpat pasludina Marksū par psiholoģisku mīklu, bet Engelsam pārmet, ko viņš pat nenojauš (hat keine Ahnung), ka arī sociālais process ir tāds pats dabas process (Naturprozeß) kā jebkurš cits utt. Bet interesanti, kādu secinājumu tad izdara pēc runas toņa tik [loti] karojosais buržuāziskais anarhists — profesors? Viņš nobeidz

ar to, ka it kā «nobriest izlīgums (Ausgleich) pretrunīgu interešu apmierināšanas nolūkos». «Pašreizējie sociālie apstākļi *lēnām* uzlabojas, iet augšup un humanizējas.» Bet šāda gausuma cēlonis — cilvēku vienaldzība, aprobežotība, rupjība un barbarisms.

Vēl tuvāk vēsturiskajam materiālismam — vārdos, protams — pienāk Vīnes profesors Antons Mengers. Es jau viņu kā buržuāziskā tā saucamā juridiskā sociālisma ciltstēvu citēju vairākkārt. Pēc savas valodas viņš droši vien vairāk par visiem [citiem] buržuāziskajiem zinātniekiem pielaikojas sociālismam. «Vai privātpašums varēja rasties no veselas nācijas gara?» jautā Mengers un turpat atbild: «Nē! Tikai ar vardarbības un varas spēku samēriem. Kā Anglijā, tā arī kontinentā tikai karu, revolūciju, sazvērestību... ceļā. Katrā gadījumā civiltiesību jomā, tiesiskās kārtības svarīgākajā daļā, likumdošana aprobežojās ar to, ka tā sankcionēja izpētītos varas samērus. Bet pati likumdošana ir tikai spēļu lietiņa varas sociālo faktoru rokās.» «Visa līdz mums pastāvošā tiesiskā kārtība gala rezultātā radās no varas spēku samēriem un, pēc visa spriezot, vienmēr izvirzīja mērķi sekmēt nedaudzus spēcīgo bagātināšanos uz plašu tautas masu rēķina...» Senā pasaule un viduslaiki to atklāti izsaka. «Pat Lielā franču revolūcija šo īaunumu (Misstände) tikai pīesedza (verdeckt), bet nevis novērsa... Ekonomiskās važas tā tikai no jauna pārkāsoja, bet nevis salauza.» «Un,» paredz Mengers, «vēl *līdz XX gadsimta beigām* (kā redzat, termiņu profesors tomēr noteicis uzmanīgi) sociālais jautājums kļūs par jautājumu visai cilvēcei.»

Pēc domas lidojuma autors ir apsteidzis ne vienu vien no mūsdienu sociālistiem. Savā darbā «Civillikumu grāmata un nemantīgās šķiras» viņš no nemantīgo šķiru redzes viedokļa ne slikti kritizēja vācu civilkodeksu, šo jau nāko buržuāziskās juridiskās domas darbu. Aplūkojot vēsturiskās skolas teoriju, viņš droši apgāž tās pakāpeniskās (allmählich) attīstības teoriju ar norādījumu uz radikāliem apvērsumiem, [kuri notikuši] pateicoties romiešu tiesību recepcijai viduslaiku beigu periodā un angļu konstitucionālo nosacījumu izplatībai pagājušajā gadsimtā. Pret dabisko tiesību skolu viņš izvirza visai pamatošu iebildumu, ka tā visu ir izdarījusi mantīgo šķiru labā.

Skiet, ka pats dievs ir atsūtījis sociālistiem palīgā tādu buržuāzisko zinātnieku, un es jau atzīmēju, kā Engelss

tūlīt, jau 1887. g., uzskatīja par nepieciešamību atbildēt viņam, kad viņš pirmo reizi parādījās ar «saviem» «sociālistiskiem» projektiem, — asi izkritizēja Mengera teoriju par tiesībām uz visu darba produktu.* Un patiešām Engelss atkal izrādījās pareģis. Šī tendence drīz vien kā sērga aptvēra visu sociāldemokrātiju un visu sociālismu. Viņa doma — par pāraugšanu jaunajā sabiedrībā tiesību ceļā un pie tam tikai legālā ceļā, šis «Juristen-Sozialismus», kā to tūdal nokristīja Engelss, bija visas pasaules oportūnistu leitmotīvs, sākot ar 1890. gadu, un paliek to gulbja dziesma arī patlaban sociālnodevēju lomā.

Mengers droši vien brīziem ir pat drošāks par tiem, jo, piem., tieši paziņo, ka, «veicot revolucionāru ekspropriāciju (Ablösung), par pilnīgu atlīdzību nevar būt runas, jo tādā gadījumā paliktu spēkā tagadējie varas samēri». Bet, kad savā grāmatā Mengers mežināja dot savas nākotnes sabiedrības shēmu ar nosaukumu «tautas (Völkstumlich) darba valsts», tad skaidri atklājās autora kontrrevolucionaritāte; no šīs [grāmatas] mēs kā kuriozu jau minējām kliedzošo piemēru par šīs «strādnieku valsts» iespējamo monarhistisko formu Vācijā. Vēsture arī šo kuriozu pārvērta zināmā realitātes šķietamībā, pastāvot Eberta—Noskes režīmam. Bet Antons Mengers bija vismaz gudrāks un godīgāks par tiem, jo viņš neslēpa savu buržuāzisko domāšanas veidu. Un viņš attaisno savu mēreno plānu ar masu tikumisko atpalīcību, t. i., ar neticību masām. Viņš norāda uz to, ka reformācija, bet pēc tam revolūcija ienesa vēsturē atklātus tiesību paņēmienu pārkāpumus (Rechtsbruch), taču, viņš saka, «politiskās revolūcijas kaut cik savīļoja tikai putas uz tautas dzives straumes un ne vairāk, tā kā to mērkis *visbiežāk* (zumeist) bija pārnest politisko varu no vienas kliķes (Ceterie) uz citu, bet... sociālais apvērsums paredz pilnīgu cilvēka tikumisko pārdzimšanu».

Ja jūs izskatīsiet sociālistu — marksistu un nemarksistu — visu par juridiskām tēmām uzrakstīto sacerējumu kopumu, tad jūs atradīsiet, kaut gan mazāk atklāti, joprojām tās pašas domas, tikai viņiem ir vairāk akcentēta *pāraugšana mierīgā ceļā*, no kuras Mengers tomēr izdara zināmus izņēmumus. Domu par īpašuma institūta «izdobšanu» (Aushöhlung), par tā «pārdzimšanu» vai «pakāpe-

* Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 21, с. 503—516. Red.

nisku socializāciju» atkārto pašos dažādākajos veidos Žoress, Bernšteins u. c., bet juridiskā sociālisma kā tīri buržuāziska pasaules uzskata būtība paliek nemainīga.

Par to, ka [agrāk] sociālistu juridisko darbu vidū nebija neviena, kurš mēģinātu apskatīt jautājumu no revolucionāri šķiriskās cīņas redzes viedokļa, es jau runāju. Tas arī bija neiespējami līdz tam, kamēr parādījās V. I. Lenīna darbs «Valsts un revolūcija»; pirmo reizi, pie tam Krievijas revolūcijas atmosfērā, tas atklāja Marks un Engelsa patiesos uzskatus, kurus bija izkroplojusi visa virs marksisma esošā oportūnistiskā «virsbūve»*. Oktobris realizēja šo teoriju par proletariāta valsti. Nākamais solis bija proletariāta šķiriskā tiesa. Ar pēdējo sākas revolūcija tiesību nozarē: uzvar tiesību šķiriskā izpratne.

10. TIESIBAS UN TIESIBZINĀTNE

Mēs jau redzējām, ka mūsu šķiriskā tiesību izpratne pirmo reizi rada patiesu tiesību zinātni. Pie mums patiesām atradās priekšmets, objekts zinātniskai izpētišanai, un kļuva iespējams runāt par tiesībzinātni ne tikai kā par tehniku vai mākslu, bet arī kā par zinātni.

Bet vienlaikus mums no jauna vajag noteikt gan apjomu, gan metodoloģiju šai zināmā mērā jaunajai zinātnei, vienlīdz kā arī norobežot to no viņas sfērai tuvām zinātniskām doktrīnām, no vienas puses, un tuvināt to, no otras puses, ar zinību nozarēm, kuras var tieši vai netieši dot līdzekļus sekmīgiem pētījumiem tiesību nozarē.

Tiesībzinātne, kā mēs to saprotam, ir zinātnē, kura attiecas *uz sabiedrību*, t. i., *uz cilvēku savstarpējām attiecībām* ražošanas un maiņas procesā. Šajā jomā jau strādā vesela rinda speciālu zinātņu: ekonomiskās zinātnes, to skaitā politiskā ekonomija, vēsture, socioloģija, etnogrāfija, politika, ētika. Tās vajag norobežot. Sakarā ar pārējām zinātņu nozarēm te īpašu strīdu un grūtību nebūs. Grūtāki par citiem ir uzdevumi norobežot politisko ekonomiju, tiesībzinātni un socioloģiju. Pirmsrevolūcijas universitātēs agrāk tiesību zinātnē aprija visas šīs zinātnes kā blakus produktus; Rietumos tiesībzinātne, no vienas,

* — virsotne. *Red.*

un politiskā ekonomija, no otras puses, bija viena otrai naidigas zinātnes. Patlaban šie priekšmeti pie mums vismaz [ir] vienlīdzīgi, vai, pareizāk sakot, tiesībzinātnē pie mums vēl pagaidām [ir] novārtā, jo vēl netic tās tiesibām uz zinātnes «nosaukumu». Pie pašas priekšmetu norobežošanas nāksies būt diezgan tolerantiem, jo izvairīties no paralēlisma pašā sākumā būs grūti, kamēr nepienāks saaprātīgas pašnorobežošanās laiks katrai no šīm zinātnēm nozarēm. Tas no vienas puses.

No otras puses, tiesībzinātniekam ir jāinteresējas par fizioloģisko psiholoģiju* (atmetot visādas citas psiholoģijas), psihatriju un pedagoģiju krimināltiesībās, loģiku un filozofiju, par cik pēdējo vēl var uzskatīt par zinātni,** bet nevis par beletristiku vai mistiku. Bet pie šī jautājuma es šeit vairāk neapstāšos, tas attiecas uz dažādām speciālām tiesību zinātnēm nozarēm.

Ekonomiskās zinātnes, it īpaši politiskā ekonomija, aplūko sabiedriskās attiecības no tīri ekonomiskās puses, pēc to būtības — kā ražošanas un maiņas attiecības. Tas būs abstrakts, nekonkrēts cilvēku attiecību pētījums ražošanas un maiņas procesā. Socioloģijai jābūt ne tādai, kāda tā bija agrāk, — zinātnei par cilvēku — individu kā sabiedrības locekli, — bet vispārīgai mācībai par sabiedrību kopumā un par tās attīstības likumiem. *Tiesībzinātnē* pirmām kārtām nodarbosis ar sabiedrisko attiecību formu pētīšanu, t. i., to formu, kādās cilvēki, runājot Marksā vārdiem, *formāli realizē*, *formāli izpauž* (vermitteln) *sabiedriskās attiecības*, kā, piemēram, kapitāla, īpašuma, preču maiņas utt. attiecības.***

No pirmā acu uzmetiena var likties, ka šis darbs ir ārkārtīgi ierobežots vai šauri formāls. Bet pēc būtības — tas ir savādāk. Jo šī forma nebūt nav tukša formalitāte, bet dzīva forma. Saskaņā ar mūsu koncepciju tiesības kā sabiedrisko attiecību sistēma jeb organizācijas forma un to [sabiedrisko attiecību] aizsardzība ar organizētas valsts varas palīdzību aptver gigantisku sistēmu, kurā ietilpst vai kurai pieslejas gandrīz visa reālā šķiru cīņa. Revolūcijas laikā tā nav stindzinoša, bet gan dzīvinoša forma,

* Pavlova skola vispār atmet vārdu «psiholoģija» kā nezinātnisku. Mēs pagaidām nosacīti atstājam šo vārdu.

** T. i., jāinteresējas par marksistiski-lepinisko filozofiju. *Red.*

*** *Markss K.* Kapitāls, 1. sēj., 328. lpp. *Red.*

kura visus atsevišķos revolucionārās iniciatīvas pasākumus cenšas apvienot vienā organizētā revolucionārā sistēmā. Tiesībzinātne te, dabiski, dalās: 1) *teorijā* un 2) *tehnikā*. Es visā pilnībā apzinos, ka pašreiz *tehnikai* pieder pirmais — *trīcienespēks*, bet es sāku no teorijas tā iemesla dēļ, ka tieši šeit var rasties pārpratumi un domstarpības sakarā ar jautājuma jauno nostādni.

Tiesībzinātnes teorija pirmkārt būs aizņemta ar *sabiedrisko attiecību konkrētās formas* būtības pētīšanu, t. i., to pašu attiecību, kuras [pēta] arī politiskā ekonomija, [taču] tikai no to formas puses, bet pilnīgi *konkrēti*. Iepriekš tieši tiesībzinātne tika uzskatīta par abstraktu zinātni, bet ekonomiskās zinātnes — par konkrētām. Jebkurā gadījumā — izbeidzas stāvoklis, kad starp politisko ekonomiju un tiesībzinātni pastāvēja zināms antagonisms; tagad šis antagonisms jānomaina *ar ciešākajiem sakariem*.

Ja agrāk dzīvais cilvēks figurēja tiesību teorijā, tad tikai kā abstrakta personība, tiesību subjekts, kā bezpersoniska «puse», bet politiskajā ekonomijā viņš tajā pašā laikā figurēja kā dzīva persona ar visām savām kaislībām.* Politiskajā ekonomijā varbūt patlaban pie mums pārāk daudz nodarbojas ar *abstraktu*, kaut arī no dzīvajām attiecībām izrietošu jēdzienu analīzi, bet tiesību teorijai ir jāatjauno [tā] dzīvā cilvēka — savas šķiras locekļa — tiesības, kurš atrodas pilnīgi konkrētās šķirkās attiecībās ar citām personām, skatoties pēc viņa vietas ražošanas līdzekļu sadalē un vienlaicīgi arī sabiedrības ražošanas procesā. Šīs teorijas pamata un galvenais priekšmets būs tas, kas buržuāziskajā sabiedrībā dēvēts par civilajām vai privātajām tiesībām, bet tagad ir pazīstams ar privāt- un publiski saimniecisko tiesību nosaukumu. Tieši tas tad arī ir cilvēku formālā sadalīšana pašreizējā perioda** ražošanas un maiņas sistēmā, bet ar piebildi: *pastāvot padomju varai un pastāvot ražošanas līdzekļu nacionalizācijai*. Šī piebilde nevar neatstāt iespaidu uz privātkapitālistiskajām, bet vienlīdz arī uz puskapitālistiskajām attiecībām. Šī sfēra ir pārvērtusies

* Sk. maksimālās lietderības teoriju vai klasiskās politiskās ekonomijas robinsonādi.

** Domāts — pārejot uz jauno ekonomisko politiku Padomju Krievijā. *Red.*

par pašu kaujinieciskāko (politiskā un sociālā nozīmē) tiesību sfēru (sk. Lasala vārdus).*

Bet tiesībzinātnei ir arī cita sfēra — *tiri tehniskā*. Tā, pirmkārt, [ir] likumdošanas, justīcijas un daļēji administrācijas tehnika kā tiesību formulēšanas un realizēšanas līdzeklis un paņēmiens. Te, protams, runa ir ne tikai par skaistu vai, otrādi, nejēdzīgi birokrātisku formulējumu, bet arī par pašu labāko abstraktās formas iedarbības paņēmienu uz konkrēto, t. i., par likuma [iedarbību] uz dzīvi. Taču divu spēku — ekonomikas un ideoloģijas sadursmes gadījumā dažkārt konkrētā forma pieņēma atbaidošu veidu (kad, piemēram, ekonomika ar spēku apgāja tiesiskos vai politiskos šķēršļus vai arī kad tiesīskā vai politiskā forma, piemēram, birokrātija, veltīgi aizturēja ekonomiskos spēkus). Bet tehnika vispār būs tiesību konservatīvā daļa, jo sistēmas radikāla laušana, «mašīnai ejot pilnā gaitā», vienmēr ir apgrūtinoša un maz vēlama.

Pēc tam tiesībzinātnes nāk vesela rinda speciālu dokumentu, kuru mērķis ir atbalstīt galveno «sabiedrisko iekārtu», t. i., mantiskās tiesības utt. No tām valststiesības ir pārvērtušās par pirmšķirīgu sfēru, un cariskā krimināllikumu grāmata reagēja uz šo faktu ar to, ka ar daudz bargākiem soda mēriem draudēja valsts iekārtas nekā sabiedriskās iekārtas pretiniekiem. Šīs likumu grāmatas autoriem, kaut arī tie slikti orientējās revolucionārās teorijas jautājumos, šo pareizo domu pateica priekšā viņu nojauta, jo politiskās varas iekarošana, bet turpmāk arī [tās] noturēšana revolucionārās šķiras rokās ir nepieciešams un iepriekš sagatavojams ierocis sociālās iekārtas mainīšanai. Tālāk nāk krimināltiesības, šīs palīg-līdzeklis kā politiskās, tā arī [visas] sabiedriskās iekārtas un to atsevišķu institūtu un pasākumu atbalstīšanai. Pēc tam var nosaukt vēl atsevišķas mazāk nozīmīgas dokumentas, kuras ir attīstījušas bez savas tehnikas jau arī zināmu teoriju. Šī teorija mums, protams, ir jāturpina jaunā virzienā, īpaši mūsu teorija par valsti, bet pēc tam arī krimināltiesības. Bet visas šīs speciālās tiesībzinātnes sfēras rodas no pašu tiesību sadališanās nozarēs.

* F. Lasals ievadā savai «legūto tiesību sistēmai» raksta: «Tur, kur tiesības ar *privāto tiesību* nosaukumu pavisam tiek atdalītas no politikas, tur viņas iegūst vēl spēcīgāku politisku nozīmi kā pali politika, jo tur tās pārvēršas *sociālā elementā*.»

P. Sļučka 1920. gados

P. Stučka KSFPR Augstākās tiesas darbinieku vidū

K. Marks

Kapitāls

Politiskās ekonomijas kritika

I. sējums

Pirmā grāmata: Kapitāla rādīojamais procejs

Tulkojis P. Stučka

Maikawā

Grāmatu apgabīnežība „Prometejs”

1924. g.

P. Stučkas tulkotā K. Marksas darba «Kapitāls» 1. sējuma
titullapa

Н. ЛЕНИН о ПРОЛЕТАРСКОМ ГОСУДАРСТВЕ

СОСТАВИТЕЛИ
В. ВЕГЕР и П. СПУЧКА

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО

V. Vēgera un P. Stučkas sastādītā rakstu krājuma:
N. Lenīns «Par proletariāta valsti» vāks

П. Стучка

УЧЕНИЕ о ГОСУДАРСТВЕ и КОНСТИТУЦИИ РСФР

Второе, пересмотренное издание
(10.000 — 45.000 экземпляров)

ИЗДАТЕЛЬСТВО „КРАСНАЯ НОВЬ“
ГЛАВПОЛИТПРОСВЕТ □ МОСКВА □ 1923

P. Stučkas grāmatas «Mācība par valsti un KSFPR Konstitūciju» vāks

ЭНЦИКЛОПЕДИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА

ИЗДАТЕЛЬСТВО
КОММУНИСТИЧЕСКОЙ
АКАДЕМИИ

P. Stučkas redakcijā iznākušās «Valsts un tiesību enciklopēdijas»
1. sējuma vāks

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

ЛЕНИНИЗМ
в вопросах и ответах

I.

П. Стучка

Ленинизм и Государство

(Политическая революция)

Социалистическая Академия

изд.
ПРОМЕТ
Москва - 1

П. СТУЧКА.

Классовое государство

и

гражданское право.

МОСКВА 1924.

P. Stučkas grāmatu «Ленинизм и государство» и «Шкіру государства и гражданского права» титулапас

P. Stučka.

Ko gaida lauki no komunistiem?

(VII. L. R. P. kongresa agrarresolūcija
ar pašlaidrojumeem).

Preimērota nāktošo veidi

Visu ūku proletārēji, ūkētņojateš

P. Stučka.

L. R. P. iedewnečība
1925.

Pāhr pilsonisko demokratiju — uz padomju varu.

(Uz nāktošam saimās veleidīhanām).

L. R. P. iedewnečība „S p a r t a ķ ū“.
1925.

P. Stučkas darbu «Ko gaida lauki no komunistiem?» un «Pār
pilsonisko demokrātiju — uz padomju varu» titullapas

So dalījumu mums lielā mērā nāksies pārņemt no buržuāziskās sabiedrības. Jo, kamēr teorētiķi dalīja tiesības iekšējās un ārējās, dievišķās un laicīgās utt., juristiem praktiķiem nācās dalīt tiesības vēl ari pa nozarēm. Jēdzieniem, par kuriem nebija vienprātības pat divu — trīs juristu starpā, nācās meklēt klasifikāciju grupās. Un šeit vienkārši palīdzēja praktiskā dzīve, kas jau deva [tādu] gatavu dalījumu, kuram juristiem nācās izdomāt tikai teorētisko nosaukumu un pamatojumu.

Mēs jau runājām, ka tiesības *[to] galvenajā vai patiesajā nozīmē* mēs saskatām tikai tā saucamajās civilajās vai saimnieciskajās tiesībās. Man jāteic, ka ne mazums buržuāzisko juristu tāpat tādā vai citādā formā atzīst šo tiesību prioritāti. Piem., pat *valststiesību* prof. Gumplovičs manis jau iepriekš minētajā citātā.

Vispār ir daudz strīdējušies par civiltiesību un valsts tiesību samērību. Norāda, ka sākotnējās, t. i., romiešu, «civiltiesības» būtībā bija valststiesības. Pēc tam norāda uz to, ka ar laiku vesela rinda institūtu mainīja un vēl patlaban maina savas vietas. Es nemaz nedomāju šeit dot kaut cik izsmeļošu šo strīdu izklāstījumu, jo tas būtu bezmērķīgi. Es minēšu tikai pāris svarīgākās domstarpības, pie tam man jāteic, ka šajos strīdos ievērojama loma ir pārpratumiem, jo, no vienas puses, valststiesības sajauč ar valsts iekārtu un, no otras [puses], ar to, ko mēs patlaban uzsveram kā tā sauc[amās] publiski saimnieciskās tiesības.

Mēs zinām, ka sākotnēji par ius civile (civiltiesībām) sauca visu kvirītu, t. i., Romas pilntiesīgo pilsoņu (*cives*) tiesību kopumu. Tikai vēlāk izveidojās privāto personīgo tiesību jēdziens un vēl vēlāk divu šo jēdzienu sajaukums. Vieni uzskata, ka te pats svarīgākais moments ir *privātās personas interese* un viņas intereses pretnostatīšana publiskajām, sabiedriskajām vai, pareizāk, valsts interesēm. Citi uzskatīja, ka atšķirību būtība ir aizstāvības vai aizsardzības iniciatīvā, un sauca par civilajām tiesībām tikai to, ko aizsargā pēc *privātpersonas* iniciatīvas. Cilvēks ar šķirisku redzes viedokli un kas saprot tiesības kā sabiedrisko attiecību sistēmu, kuru valdošās šķiras interesēs aizsargā šīs [šķiras] varas orgāni, nedala šīs sfēras ar tamlīdzīgu robežu. Kas attiecas uz otro definējumu, tad tas dabiski izriet no Lielās franču revolūcijas atziņām, kas sadala cilvēku divās daļās — pilsonī un privātā personā, kura

personīgā lieta ir — badoties, dzīvot trūkumā, ciest utt. Tas tāpēc arī vairāk piemērots buržuāziskajām tiesībām nekā gudri viltīgais tiesību dalijums centralizētajā sfērā — tas ir, publiskas tiesībās — un decentralizētajā — civiltiesību sfērā (sk. Muromcevu, J. Pokrovski u. c.). Uzskatu, ka privātās tiesības attiecas tikai uz atsevišķām personām, bet valsts regulē sabiedrisko darbību, apgāž jau Lasals (sk. atsauci šajā pašā nodaļā). Bet nō jaunākajiem juristiem, piem., Erlihs atzīst, ka «*patiesībā* visas privātās tiesības ir tikai sociālās tiesības (Verbandsrecht), jo privātās tiesības galvenokārt, bet, ja atmet ģimenes tiesības, tad visā pilnībā ir *ekonomiskās dzīves tiesības*, bet *ekonomiskā dzīve noris tikai savienībās*»*.

Pie mums kaut kā atskanēja priekšlikumi pārdēvēt šīs privātās vai civilās tiesības «*sociālajās tiesībās*», bet tas notika tad, kad mums vēl *nebjā mūsu tiesību jēdzienu definējuma*. Patlaban tas būtu atkārtojums tai pašai pažīmei, ko jau satur pats tiesību definējums. Un tāpēc mums jānosauc šī attiecību sfēra vienkārši par tiesībām vai saimnieciskajām tiesībām vai arī jāatstāj [to] vēsturiskais «*civiltiesību*» nosaukums.

Mēs tā arī nosaucām mūsu jauno kodeksu par «*civilkodeksu*». Bet tajā neiegāja «*ģimenes tiesības*», «*zemes tiesības*» un «*darba tiesības*». Nav tur vēl arī veselas rindas citu attiecību, kuras attiecas uz tā saucamajām publiski saimnieciskajām tiesībām. [Mēs] ar to gribējām pasvītrot, ka šīs kodekss atjauno tikai *ierobežotu buržuāzisko tiesību nozari*. Taču ģimenes tiesībās mēs tāpat pagaidām daļēji saglabājam ģimenes buržuāzisko tipu (ar tās tīri ekonomiskajiem uzdevumiem).** Zemes [ipašuma] attiecībās, bez šaubām, norisinās privātā kapitāla uzkrāšanās, bet darba tiesībās par [līgumslēdzēja] otro pusī visai ievērojamā mērā izvirzās buržuāziskais elements. Ērtības labad visus šos atsevišķos kodeksus vajadzētu apvienot ar vienotu nosaukumu vienotā «*materiālo saimniecisko tiesību*» kopojumā.

otra nozare ir *valststiesības*. Pēc mūsu izpratnes, šai tiesību nozarei ir palīg[loma], daļēji tehniska loma, bet

* Pat buržuāziskākais no tiesību zinātniekiem Jelineks raksta: «Visvisādas tiesības ir *sociālās tiesības*, un tātad tās balstās uz publiskām tiesībām.» Bet Erlihs aizmirst, ka tieši ģimene buržuāziskā sabiedrībā ir zemākā šūniņa un daļēji publiska savienība.

** Sk. 175. piezīmi. *Red.*

vienlaicīgi tā nodarbojas ar tādu svarīgu momentu kā *šķiras kundzības organizēšana*. Norobežošana te ir nepieciešama, pie tam mums ir jāizvairās no buržuāziskās zinātnes kļūdām un tās sabiedriskās attiecības, kuru subjekts buržuāziskajā sabiedrībā bija valsts kā «Gesamtkapitalist», tā ari jāatstāj civiltiesību sfērā kā publiski saimnieciskās tiesības.

Paliek vēl vesela rinda nozaru, kurām ir mazāk svarīga nozīme, kā policejiskās, baznīcas, tiesas vai tiesu iekārtas, finansu tiesības, no vienas, un krimināltiesības, no otras puses, kuras bija tikai izdalītas no valststiesībām, kā, piem., četras pirmās grupas, ieviešot tur zināmu politikas vai politiskās ekonomijas momentu, vai ari [bija] mācība par tikai *palig[rakstura] pasākumiem*, lai uzturētu doto kārtību, kā, piem., *krimināltiesības*. Visus šos priekšmetus vajag pārskatīt un pārgrupēt, pārvēršot tādas zinātnes nozares kā, piem., baznīcas vai finansu tiesības mācībās par baznīcas vai finansu politiku, bet citām nozarēm piešķirt tieši tām piemērotu tiesību zinātnes tehnisko daļu raksturu.

Pēc mūsu definējuma krimināltiesību saturs (sk. Собр. уз[аконений] 1919 года, № 66, с. 590) ir tiesiskās normas un tiesiskie pasākumi, ar kuriem tiek aizsargāta dotās šķiriskās sabiedrības sabiedrisko attiecību sistēma pret pārkāpumiem («noziegumiem») ar tā saudzēto sociālās aizsardzības pasākumu starpniecību. Nekāda dieva soda, nekādas personīgās vai pat šķiriskās atriebības, uz kuru agrākajos laikos balstījās šī tiesību nozare, mūsu pasaules uzskats neatzīst. Mūsu krimināltiesībām ir svešs ari «humanisma princips» tā buržuāziskajā nozīmē, [princips], kurš pielauj *ieslodzišanu viennicās un izsmalcinātākos spidzināšanas un mocišanas līdzekļus «cilvēkmilestības» vārdā*. No sociālās aizsardzības pasākumu mērķiem, kā atriebības, atmaksas, cilvēka pāraudzināšanas un viņa labošanas agrākajā mietpilsoniski filistriskajā nozīmē paliek tikai «noziedznieka» pielāgošana jaunajai sabiedriska jai dzīvei un dažāda veida iedarbība uz viņa un citu [«noziedznieku»] «psiholoģiju» utt., bet, ja tas viss nedod rezultātus, — *viņa izolācija*. Tāpēc sociālās aizsardzības pasākumiem jābūt «lietderīgiem un nav jāsatur mocišanas pazīmes un nav jāsagādā noziedzniekam veltīgas un lie-

* Kopkapitālists. *Red.*

kas ciešanas» (10. p.). Izzūdot nosacījumiem, kuros noteiktā darbība vai persona, kas to izdarījusi, bija bīstama dotajai iekārtai, to izdarījušais [cilvēks] netiek vairs pakļauts sociālās aizsardzības pasākumiem.*

Bet man ir jāaizrāda, [ka] mēs nekad neesam tiesājuši pretiniekus kā pretiniekus. «Cīņai pret kontrrevolucionāriem spēkiem un veicot dažāda veida pasākumus, lai izolētu tos no revolūcijas un tās iekarojumiem..., tiek dibināti strādnieku un zemnieku revolucionārie tribunāli.» So formulējumu, protams, ir ierosinājusi Marksā pazīstamā runa *Kelnes zvērinātajiem piesēdētājiem*.**

Es domāju, ka jautājumā par tiesību nozaru norobežošanu mēs varam aprobežoties ar šīm īsajām piezīmēm, jo priekš mums šīm jautājumam ir tīri praktisks raksturs. Mums stingri jāatceras tikai viens — ka tiesības, par cik tās aizsargā valdošās šķiras šķiriskās intereses, tiek izklāstītas tā saucamajās civiltiesībās un ka pēc svarīguma otro, ja pat ne pirmo, vietu ieņem valststiesības kā valdošās šķiras pašas varas organizācija. Mērķis un līdzekļi. Kurš no tiem ir svarīgāks katrā dotajā momentā, tas ir praktiskās politikas jautājums.

Mums vajag pakavēties vēl, kaut vai īsumā, pie *metodoloģijas*. Agrāk vispār pārāk daudz vietas ierādīja metodoloģijai. Ľoti ilgi viss vēsturiskais materiālisms tika uzskatīts tikai par metodi, līdz kamēr tam atkarojā pienācīgu vietu kā marksistiskajai socioloģijai, [tajā pašā laikā] atstājot tam gan «metodes» nosaukumu, gan lomu. Agrāk tādā pašā buržuāziskā pasaules uzskata izstrādātājas — zinātnes un vienlaikus tipiski buržuāziskās metodes lomā bija jurisprudence ar savu formālo logiku, kas, neskatoties uz visām revolūcijas vētrām, atstāja dziļas pēdas mūsu juristu galvās. Mēs redzējām, kā, pateicoties šai tiesībzinātnes lomai, pati psiholoģija radikāli tika pārstrādāta un pārvērtās par zinātni, kurai šādā izskata būs vieta laikam tikai buržuāziskās tiesībzinātnes nozaru skaitā. Mums, protams, tāda zinātnē un tās metodes ir jāatmet un visa uzmanība jāpievērš tā saucamajai «fizioloģiskajai psiholoģijai» — zinātnei par nervu sistēmu, kuras Pavlova skolai ir tādi ievērojami panākumi.¹⁶⁷

Kādas metodes tiesībzinātnieki izmantoja agrāk savā

* T. i., netiek vairs sodīts. Red.

** *Маркс К., Энгельс Ф.* Соч., т. 6., с. 254—272. Red.

zinātnē? Pēc kārtas — visdažādākās, kā mēs jau redzējām, atbilstoši tam, kāda zinātnē bija valdošā. Pie metožu vēstures mēs neapstāsimies. Mūsdienu jurists, kuram viss tiesību priekšmets sastāv no gataviem pantiem, likuma normām, ir vistīrākais *dogmatikis*. H. Kohens* tā arī runā par analogiju «starp matemātikas nozīmi dabas zinātnē un *tiesību zinātnes nozīmi* visam garigo *zinātnu kopumam*». Lūk, tā tad arī ir pagātnes tiesībzinātnes tipiskākā metode: «*Fiat iustitia, pereat mundus*»**. Bet arī praksē pēc tiesību formulām *matemātiski* aprēķināja un izsniedza «taisnību un taisnīgumu». Visas vecās likumu grāmatas bija cara «taisnīguma» matemātisks aprēķins. Tātad *sociālā matemātika* kā teorijā, tā arī praksē! Kā tikai buržuāziskais zinātnieks atstāj šo «objektīvo formulu» sfēru — viņš nokļūst tirās vai apslēptās metafizikas apkampienos. Petražicka personā mēs redzējām vienu no tās psihologiskās skolas galējiem pārstāvjiem, kurš par tiesību teorētisko pētījumu vienīgo avotu atzīst sava «es» pētīšanu. Bet Markss noteikti sacīja: «*Mani pētījumi noveda pie tā rezultāta, ka tiesiskās attiecības, tāpat kā valsts formas, nav izprotamas nedz pašas no sevis, nedz arī no tā saucamās cilvēka gara vispārējās attīstības...*»***

Mēs iepriekš jau parādījām, ka mēs tiesības meklējam sabiedriskajās attiecībās. Mūsu metodi nosaka *revolucionārās dialektikas pielietošana* arī šajās attiecībās. Protams, mēs jau nevarām [uzreiz] runāt par gatavu metodi tajā laikā, kad mēs vēl strīdamies par to, kur meklēt pašas tiesības un to precīzas robežas, kuras mēs arī necenšamies precīzi noteikt, jo pašām tiesībām paredzam īsu mūžu.¹⁶⁸ Mums bija svarīgi noteikt to vietu un raksturu, lai sniegtu zinātnei pieejas šai parādību sistēmai.

Man atliek pateikt vēl dažus vārdus par *tiesību attieksmi pret tikumibu, par tiesību zinātnes [attieksmi] pret ētiku*. Man ir jāatzīstas, ka es neatradu tādu tikumības definējumu un it īpaši tikumības un tiesību norobežojumu, kas visā pilnībā varētu apmierināt zinātnes prasības. Kaut kas noslēpumains, nesatricināms, svēts, neizskaidrojams mūs pašos, kas pasaka priekšā uzvedību, — saka vieni. Citi izskaidro, ka tikumība ir iekšējās uzvedības noteikumi

* H. Cohen. «*Ethik des reinen Willens*», Berlin.

** «*Lai dzīvo tiesības, kaut pasaule iet bojā*». *Red.*

*** *Markss K., Engelss F.* Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 542. lpp. *Red.*

vai mūsu ārējās uzvedības iekšējie noteikumi, kuriem tiek prestatītas tiesības kā ārējie noteikumi, vai atkal kā mūsu ārējās uzvedības noteikumi. Tas viss ir tikai skaisti vārdi vai vārdu spēle.

No tāda cilvēka dabas, kurš darbojas apzinīgi, izvirza sev visur mērķus, izriet, ka viņa galvā (iepriekš šajā sakarībā sirdi-dvēseli sajauca ar galvu) ir uzkrājies ziņāms sistēmātisks uzvešanās kodekss. Tajā ietilpst viss: kā saglabājusies māntīcība, tradīcija (audzināšana) utt., tā arī šķiras apziņa u. tml. Visa šī ideoloģija saistībā ar reliģiskām vai antireliģiskām jūtām veido zināmu «pie-nākumu kodeksu», šķietami visnekustīgāko un vispārēju uzvedības normu krājumu visiem cilvēkiem. Bet kur tad ir robeža šim tikumības kodeksam? Tas, protams, ir vis-tuvāk tiesībām, un visas paliekas, kuras ir izdzītas no visām ideoloģijas sfērām, meklē pedējo patvērumu morālē un tās «zinātniskajā» interpretācijā — ētikā. Skaidrs, ka ētika no tā arī paplašinās.

Mēs tagad zinām, ka gan morāle, gan ētika nav kaut kas nemainīgs un tātad [nav] kaut kas īpaši svēts, nesatricināms. Mēs runājam par grupu, kārtu, šķiru morāli, un mums ir taisnība. Vecāki, [it] īpaši māte, — kas patlaban ir dotās sabiedrības visvairāk atpalikusi daļa, — audzinot bērnus, pasniedz tiem dzīves pirmās stundas, t. i., pirmos uzvedības noteikumus. Viņiem · palīdz mācītāji utt. Pievienojas dažādas bailes no visa nesaprotramā, neapzinātā, nezināmā. Un tas viss sistematizējas vienā veselā, kuru parasti nav pārbaudījusi nekāda zinātnē, izņemot mācītāju katehismu. Katrai šaurai grupai ir sava morāle, bet vispārcilvēcīgajā ir daudz kas kopīgs ar plašo masu [morāli]. Tāpat kā bezšķiriska mums liekas formula $2 \times 2 = 4$.

Izskatīt visu to sīkāk nav mans uzdevums. Es esmu par šķirisku ētiku, mums ir jāizstrādā arī tā. Bet uz uzstādīto jautājumu *par tiesību un tikumības norobežošanu* es īsumā atbildēšu. Tikumība ir vairāk vispārīgs, tiesības daudz šaurāks jēdziens, jo tiesības aptver *tikai cilvēku sabiedrīkās attiecības*, t. i., vispār tikai ražošanas un maiņas attiecības. Valdošās šķiras tikumība šajā attiecību sfērā vairāk vai mazāk *sakrīt ar tiesībām*; tātad valdošās šķiras *tiesiskā apziņa* ir arī šīs šķiras ētikas daļa. Un otrādi — apspiestai šķirai tā noteikti atšķiras no tiesībām. Bet, kā jau es teicu, tikumiskie «vajadzīgas [uzvedības] noteikumi»

bez tam aptver arī visas pārējās cilvēku savstarpejās attiecības un attiecas pat uz cilvēka attiecībām pret sevi pašu, pret šķietamām būtnēm (dieviem) un pat nedzīviem priekšmetiem. Šī norobežošana mums var dot atbildi uz jautājumu, kāpēc dažkārt tiesības šķiet netikumiskas vai netaisnīgas un, otrādi, kāpēc tās citos gadījumos sakrīt ar tikumību. Tikumības parādību īsts marksistisks vērtējums vēl nav dots un nevar būt dots, kamēr šajā sfērā pat marksisti [vēl] aprobežojas ar sevis vērošanu un sevis iepazīšanu.

П. Стучка. Революционная роль права и государства. Общее учение о праве. М., 1924, издание 3-е, 140 с. *Tulkots no krievu valodas¹⁶⁹*

LEŅINS KĀ ZEMNIEKU REVOLŪCIJAS TĒVS

(*Uz pirmo nāves atmiņas dienu*)

Pagājis gads. Daudz un daudzpusīgi rakstīts un runāts par Ļeņina teorētisko un praktisko revolucionāro darbību. Kā *pilsētas proletārisko masu revolūcijas vadonis viņš atzīts no desmitiem miljoniem proletāriešu*. Viņš vēl nav pietiekoši apgaismots un novērtēts, pietiekoši atzīts kā *simtiem miljonu lauku darbaļaužu vadonis Rietumos, Austrumos, visā pasaulē*. Un arī tas ir pilnīgi saprotams: viņš bija *agrārās revolūcijas pirmsais teorētikis un praktiķis, vārdu sakot, radītājs*.

Paša agrārrevolūcijas jēdziena iepriekš Ļeņina nebija. Bija «nemieri», «nekārtības», «dumpji» zemnieku starpā, bija pat «zemnieku kari», lija straumēm apspiesto zemnieku asinīs, runāja vēl par lauku ražojamo līdzekļu, par tehnisku revolūciju, bet nebija *jēdziena «agrārrevolūcija»*, kas pamatota teorētiski, izbūdīta praktiski, pie uzvaras novesta vienā valstī, uz pareizām sliedēm nostādīta otram šīs revolūcijas posmam.* Tas viss saistīs ar Ļeņina vārdu un nav domājams bez Ļeņina vārda. Tas tikai vēl jāsludina un jāskaidro *tiem simtiem miljoniem*, uz kuriem tas tiesī attiecas pirmā kārtā; bet arī *tiem desmitiem miljoniem*,** kuriem Ļeņins šo simtu miljonu kustībā ierādījis tik svarīgu lomu, jo *bez viņu kopciņas**** nav vietas tai *agrārrevolūcijai, kā viņu sev domāja Ļeņins, nav visas darbigās cilvēces galīgās atsvabināšanas*.

Tas viss tagad skan tik vienkārši un saprotami. Taču tikai tāds gēnijs revolucionārā dialektikā kā Ļeņins varēja atrast pareizu taku tais neskaitāmās pretrunās, kādām

* T. i., sagatavoti priekšnoteikumi pakāpeniskai lauksaimniecības socialistiskai pārveidošanai. *Red.*

** Domāts — strādnieku šķirai. *Red.*

*** T. i., bez strādnieku un zemnieku savienības. *Red.*

pārbagāta agrārjautājuma un zemniecības problēma. Pilsēta — lauki, brīvība — verdzība un klausība, kultūra — tumsība, progress — reakcija utt. Naidi, naids, naids! Kur lai tur rodas gaismas stars *kopējai cīnai, kopējai uzvarai* pār pilsētas un lauku apspiedējiem? To iepriekš Ļeņina neatrada neviens no proletāriskās revolūcijas vadoniem. Tiesa gan, Markss un Engelss arī še sniedz teorētisku materiālu, bet viņu slēdzieni pastāv nedaudz teikumos, kas izkaisīti viņu rakstos; trijās rindiņās Marksā vēstulē no 1856. g. Engelsam par strādnieku revolūcijas saistīšanu ar zemnieku karu.* (Arī šo piezīmi plašai publikai atklāja tikai Ļeņins). Problema stāvēja Parīzes Komūnas priekšā, bet palika neizšķirta. Uz brīdi to uztvēra vācu proletariāta vadoni Bēbelis un Lībknehts 1895. gadā¹⁷⁰, bet jautājuma revolucionāri dialektiskā loģika viņiem palika neizprasta — varbūt vēl nebija pietiekoši nogatavojusies.

Kā agrāk saprata proletārisko revolūciju? Kā pilsētu, varbūt arī lauku proletariāta uzvaru pār savu buržuāziju. Un tad? *Nesaudzigu cīnu pret visu reakciju, starp citu — arī zemniecību.* Tā domāja ne vien kreisākie no kreisājiem komunistiem, bet arī «permanentās revolūcijas» pārstāvji, pa daļai agrārteorētiķis Kautskis pat [savos] labākajos gados. Bet neviens neiedomājās, kā pareizi nostādīt jautājumu par rēgošos *bezdibeni starp pilsētu un laukiem*. Krieviju, kā zināms, dēvēja par žandarmu pret Eiropas revolūciju, laukus par reakcijas cietoksnī pret pilsētu. Ļeņins ar drosmi uzstādīja problēmu: *revolucionāra Krievija ar revolucionāras zemniecības paligu!* Un viņš atrīsināja problēmu.

Jau 1902. gadā Ļeņins (kādā rakstā [žurnālā] «Zarja»)** izlika savu agrārās revolūcijas teoriju. Iztirzājot ar savu stingri revolucionāri dialektisko metodi sociāldemokrātijas divas programmas daļas, strādnieku un zemnieku, Ļeņins nāca pie slēdziena, ka pirmai no tām jāaprobežojas ar minimālprogrammas robežām, otrā var un tai vajag sniegt maksimālprogrammu. Tātad pilsētas revolūcija ir pagaidām, tā sakot, *minimāla, agrārrevolūcija uzreiz — maksimāla revolūcija*. Kā to lai saprot?

* Markss K., Engelss F. Vēstulu izlase. R., 1952, 77. lpp. Red.

** Darbā «Krievijas sociāldemokrātijas agrārā programma». Ļeņins V. I. Raksti, 6. sēj., 85.—124. lpp. Red.

«Abos nodalījumos mēs iztīrķājam nevis mūsu galamērķi, bet mūsu tuvākās prasības. Abos mums tāpēc jāpaliek uz šolaiku (=buržuāziskās) sabiedrības pamatiem. Tā ir abu nodalījumu līdzība.»* Bet starp viņām ir arī *pamatīga starpība, kā cinošos šķiru sastāvā, tā viņu interešu, mērķu un ciņas panēmienu ziņā*. [Minimālās] Programmas «strādnieku nodalījumā mēs nevaram izvirzīt sociāli revolucionāras prasības, jo sociālā revolūcija... realizē mūsu *galamērķi*. Zemnieku nodalījumā mēs izvirzām arī sociāli revolucionāras prasības, jo sociālā revolūcija, kas nogāž dzimtkungu muižnieku kundzību (t. i., tāda pati buržuāzijas sociālā revolūcija, kāda bija Lielā franču revolūcija), ir iespējama arī uz pastāvošās buržuāziskās kārtības bāzes.»** «Mūsu uzdevums ir uz zinātnisku datu pamata noteikt šo prasību *maksimumu*...»*** Tātad agrārrevolūcija ir reizē politiska un sociāla, paliekot tanī pat laikā pilsoniska. Tāds ir Ķeņina teorijas pirmais slēdziens, kas dod atslēgu vesela laikmeta sapratnei līdz pašam 1917. gada Oktobrim, jo tādi pilnīgi dabiski saprotams, ka *agrārās revolūcijas pirmajam posmam* jāvelkas *ilgāk* nekā pilsētas pilsoniskajai revolūcijai, tas ir, līdz pašai *proletariāta uzvarai*.

Jau 1907. gadā Ķeņins ar Marksā vārdiem pierāda, ka zemes privātipašuma atcelšana ir pēc sava satura skaidri pilsoniska prasība un ka arī «radikālais buržujs teorētiski nonāk pie privātā zemes īpašuma noliegšanas. ... Tomēr praksē viņam trūkst drošīdības, jo uzbrukums vienai īpašuma formai... būtu ļoti bīstams arī citai formai.»**** Un 1921. gadā Ķeņiņš lepni varēja pasludināt šī lozunga uzvaru: «Mums ir tiesības būt lepniem, ka esam veikuši šo (viduslaiku [P. S.]) tīrīšanu daudz noteiktāk, ātrāk, drošāk, sekmīgāk, plašāk un dziļāk, — raugoties no iedarbības viedokļa uz tautas masām, uz tās masīvu — nekā Lielā franču revolūcija pirms vairāk nekā 125... un vairāk (Anglijā 1649.) gadiem.»*****

So «agrārrevolūcijas teoriju» pārtulkot visas pasaules tautām saprotamā valodā Ķeņins tiecās Komunistiskās Internacionālēs II kongresā, viņa agrārtēzēs. Viņš tālāk

* *Ķeņins V. I. Raksti, 6. sēj., 95. lpp. Red.*

** *Turpat, 95.—96. lpp. Red.*

*** *Turpat, 99. lpp. Red.*

**** *Turpat, 13. sēj., 279. lpp. Red.*

***** *Turpat, 33. sēj., 29., 30. lpp. Red.*

izbīda problēmu: Eiropas strādnieku revolūcija, saistīta ar Austrumu (runājot Marksā vārdiem) «zemnieku karu». Vārdu sakot, viņš uzstāda jautājumu par *vispasaules agrārrevolūciju* kā daļu no proletāriskās revolūcijas.

Bet arī agrārrevolūcijā *pirmais posms* ir tikai *ierocis cīņā dēļ gala mērķa*. Visgrūtākos uzdevumus izbīda otrs posms — cīņa *par sociālismu arī lauksaimniecībā*. Divas pretrunas tur rēgojas mums pretim: 1) *lielsaimniecība* ir pārāka ražojamā kārtā un tātad sociālisma mērķis, un 2) *bez zemniecības revolūcija nevar uzvarēt un noturēties*, tas nozīmē *lielsaimniecību dalīšanu* un zemnieku pieķerību sīkīpašumam. Šīs pretrunas priekšā visstiprākie agrārteorēti un praktiķi ir palikuši stāvam un — atsacījušies vai nu no vienas, vai otras pozīcijas, jeb no abām. Kādēļ? Tādēļ, ka viņiem trūka revolucionāri dialektiska skata, kāds bija Ļeņinam. Kā Ļeņins nebaidījās 1905. gadā* sludināt, ka zemnieku prasības jāpabalsta, ja tās arī skanētu: «visas zemes sadalīšanu!** Ja tikai ir nodrošināta «strādnieku un zemnieku demokrātiska diktatūra», demokrātiska republika, jo «pāreja no feodālisma uz kapitālismu ir noliedzams progress». Tā viņu nebaida arī doma, ka zemnieku sīksaimniecība varētu uz laiku nostiprināties, ja tikai ir uzvarējusi padomju vara, jo vairāk ievērojot to, ka arī Ļeņins atzīst, ka zemkopība šimbrīžam ir uz manufaktūras, ne fabrikas ražošanas pakāpes. Un, kā viņš pierāda savā rakstā par Amerikas zemkopību,*** lielsaimniecību sadalīšana zemnieku mājās var nozīmēt saimniecības intensifikāciju, tas ir, kapitalizēšanu.****

Pieliekot īkvienam jaunam attīstības posmam viņam attiecīgu šķiru cīņas mēru, Ļeņins otrajam posmam atrod pilnīgi oriģinālu ipašas *divšķiru* sabiedrības teoriju, kurā, protams, arī norisinās divu šķiru cīņa, kas ir sekas cilvēces darba dalīšanai — *pilsētās un laukos*. «Normālas attīcības ir tādas un tikai tādas, ka proletariāts tur savās rokās lielrūpniecību ar tās produktiem un ne tikai pilnīgi apmierina zemniecību, bet, ... tā atvieglo tās stāvokli, lai starpība, salīdzinot ar kapitālistisko iekārtu, būtu acīm

* Domāts 1905.—1907. gada revolūcijas laiks. *Red.*

** Ļeņins *V. I. Raksti*, 9. sēj., 286. lpp. *Red.*

*** Domāts darbs «Jauni dati par kapitālisma attīstības likumiem zemkopībā». *Red.*

**** Ļeņins *V. I. Raksti*, 22. sēj., 18., 19. lpp. *Red.*

redzama un sajūtama.»* Bet īsākais termiņš, kurā *iel-rūpniecību* varēs tā iekārtot, ka lai tā radītu fondu, ar *kuru* padarit no *viņas atkarigu lauksaimniecību*,** jāskaita uz gadudesmitiem.

Kamēr tas nav iespējams, atliekas «smička» (saists). Iekš kam tās kodols? Tā ir — pilsētas un lauku saistīšana. Iekš kam tā pastāv līdz sociālismam? *Divu ražošanu un saimniecību tipu saistīšanā*, tas ir, *lauku apgādībā ar vadīgām precēm*. «Kapitālists prata apgādāt. Viņš to darīja slikti, viņš to darīja laupītāja paņemieniem, viņš mūs nievāja, viņš mūs aplaupīja... Taču kapitālists tomēr prata apgādāt, bet vai jūs protat?»*** Tā prasa zemnieks. Un Ļeņins atbild: «Kapitālisti rada ar zemniecību ekonomisku saikni, lai iedzīvotos bagātībā; bet tev jārada *saikne ar zemniecības ekonomiku, lai stiprinātu mūsu proletāriskās valsts ekonomisko varu.*»**** Ir skaidrs, ka te iet runa ne par ko citu kā par lauku apgādību *tirdzniecības* («bet ne, sliktāk, nekā to darīja kapitālists»), kooperācijas celā.

Es jau runāju par *ipatnējo šķiru ciņu palikušo divu šķiru (strādnieku un zemnieku) starpā*. Tās mērķis? «Iz-nīcināt šķiru starpības starp strādnieku un zemnieku», «pārvērst zemnieku par strādnieku». Ciņas līdzekļi? «Miera celā», ar paraugiem utt. Tās apstākļi? Ar padomju varas palīgu. Tās apmēri? «Tās kultūrrevolūcijas apmēros, kas tagad stāv mums priekšā», kā sludināja Ļeņins savā pēdējā rakstā «Par kooperāciju»*****, un kuras pirmās rindas patreiz — arī daļa no zemnieku revolūcijas — uz-maršē tautskolotāju kongresā¹⁷¹.

Vēl atliek teikt dažus vārdus *par proletariātā lomu ag-rārrevolūcijā*. Vēsture pārliecina Ļeņinu, ka zemniecība kā patstāvīga vara uzvarēt nevar, ka tā vai nu krit zem buržuāzijas iespāida, jeb iet ar proletariātu. Viņš pasludina lozungu par strādnieku šķiras *hegemoniju*. «*Zemniecības miljonu masas strādnieku vadībā!*» Bet ne tā, kā vada buržuāzija. Nē, padomju vara ir «*aparāts*», kas lai *masām* dotu iespēju tūliņ *pašām mācīties*, kā valdīt pār

* Ļeņins V. I. Raksti, 32. sēj., 234. lpp. Red.

** T. i., kas izšķiroši ietekmētu lauksaimniecības attīstību. Red.

*** Ļeņins V. I. Raksti, 33. sēj., 235.—236. lpp. Red.

**** Turpat, 247. lpp. Red.

***** Turpat, 423. lpp. Red.

valsti un organizēt saimniecību, «mācīties, nevis no grāmatiņām, bet gan no savas pašas praktiskās pieredzes»*.

Tātad atkāpties un tad «*sakļauties... ar zemnieku masām* un kopā ar tām simtkārt gausāk, bet toties stingri un nelokāmi *iet uz priekšu...* Tad mūsu lieta būs absolūti neuzvarama un mūs neuzvarēs nekādi spēki pasaулē.»**

Vai nedzirdas aiz šiem pareģa vārdiem *vispasaules zemnieku revolucionāro masu daudzmiljonu armijas soju dunona?*

Kādēļ iepriekš Ķeņina nevienam nebija tādu vārdu, kas mierīgi, pārliecinoši vērsti uz uztrauktajiem simtiem miljoniem? *Tādēļ, ka iepriekš Ķeņina nevienam nebija agrārrevolūcijas jēdziena, nedz teorijā, nedz praksē.*

P. Stučka

«*Krievijas Cīņa*, 8. nr., 1925. g.
20. janvāri; «*Jauni Celi*», 1.—2. nr.,
1925. g. 9.—12. lpp.; *LKP CK PVI*
PA, 55. f., 6. apr., 118. l., 8., 9. lp.

Iespiests pēc rokraksta

LEŅINS UN AGRĀRJAUTĀJUMS

Viena no Ķeņinisma spilgtākajām daļām ir, blakus nacionālajam un valsts jautājumiem, jautājums par *zemniecības lomu revolūcijā*, pareizāk, par agrārrevolūciju. Un taču nevienā jautājumā Ķeņinisma sapratne neatduras pret tik nopietnām grūtībām kā taisni šīnī. Mēs ar Ķeņinismu apzīmējam revolucionāro marksismu pasaules revolūciju laikmetā, kad Marks laikmeta tūkstoši pārvērtās Ķeņina laikmeta miljonos. Tādā kārtā Ķeņinisms ir pati pasaules revolūcijas teorija un prakse, jo — Ķeņins nepazina un neatzina teorijas atdalīšanu no prakses un otrādi. Bet vai var būt šaubas par to, ka agrārrevolūcija, zemes attiecību pārgrozība, ir viena no visas revolūcijas vissvarīgākajām daļām?

Strādnieku kustībai nav visai veicies ar agrārjautājuma sapratni.*** Tas pats par sevi dabiski izskaidrojas ar pilnētu atdalīšanos un atsvešināšanos no laukiem. Strādnieks,

* *Lenins V. I. Raksti*, 31. sēj., 158. lpp. Red.

** Turpat, 33. sēj., 234.—235. lpp. Red.

*** Te domāta strādnieku kustības sākotne. Red.

kas pārrāvis sakarus ar laukiem, *vairs* nesaproš laukus, zemnieks *vēl* nesaproš pilsētu. Izdalās atsevišķas personas, kas zinātnes ceļā ar savā gēnija palīdzību izcīna sev sapratni arī par šo parādību. Tādi vīri bija Markss un Engelss, kas mums saplūst vienā jēdzienā, revolucionārajā markismā. Tāds bija pēc viņiem otrs kongeniālais agrāteorētiķis — Lējins. Viņa stiprā puse bija revolucionārā dialektika pētišanas metodē, šī revolucionārā metode, kurā Lējins uzstājas reizē kā teorētiķis un praktiķis, reizē domās, vārdos un darbos, kā no viena gabala liets, līdz šim ne no viena nesasniegts. Iedziļinājies agrārjautājumā ne kā jautājumā par attiecībām starp cilvēku un zemi (ar to ir darīšana agronomijai), bet starp cilvēku un cilvēku, viņš arī šo jautājumu aplūko *šķiru cīņas* procesā un panāk rezultātus, kurus mēs līdz šim neesam ne pietiekoši sapratuši, neba vēl izveduši dzīvē. Nevienam jautājumam pat komunists (ko runāt par sociāldemokrātu) nepieiet tik oficiāli, ar tik redzamu nesaprāšanu un tādēļ nedrošību kā šim. Un bieži šķiet, ka mēs dzirdam gan atkārtojam Lējina vārdus ar lielāku aizrautību, bet ar daudz mazāku sapratību. Ko brīnīties, ja Latvijas apstākļos vēl aizraujas no vecām s.-d. teorijām (sal. F. Goliāta grāmatu)*. Ne velti Latvijas valdība žēlīgi atlāvusi pārdot manas «Piezīmes par agrārjautājumu» no 1906. g.** toreizējā*** sociāldemokrātisma garā, skaitot tās par agitācijas līdzekli par labu [pašreizējai] sociāldemokrātijai pret komunismu. Un viņiem ir lielā mērā taisnība. Lējinisma izpratne še var ienest lielu skaidrību, īpaši ja aplūko, kā pie Lējina paša attīstījušies šie uzskati 30 gadu ilgā cīņā teorijā un praksē.

Lielais revolucionārais dialektiķis arī še palicis sev uzticīgs. Viņš pieiet arī še, kā ikvienai nopietnai problēmai, «zinātniski apkalts». Viņš arī še patur revolucionārās domas elastību un ne uz brīdi nebaidās no visas sirds atmest to, kas jau pārdzīvots un vairs nesaskan ar zināmu kustības posmu (etapu). Šo revolucionāro dialektiku, kurai, kā redzēsim, taisni agrārjautājumā piekrīt tik svarīga loma, bet agrārjautājums, iķreiz konkrēti stādot kā ikvienu, tā arī šo jautājumu, — gandrīz pilnīgi sakrīt ar jautājumu

* Grāmatu «Agrārjautājums Latvijā», kas izdota Rīgā 1924. g. *Red.*

** T. i., «Piezīmu par agrārjautājumu» 1906. g. izdevumu, kas bija publicēts žurnāla «Nākotne» 1. un 2. numurā. *Red.*

*** T. i., revolucionārā. *Red.*

par zemniecību, — mēs iepriekš Ļeņina, kā jau teikts, ne pie kā nenovērojām. Viņa dzīves biedrene N. K. Krupskaja savā piemiņas runā* aizrāda, ka te Ļeņinam palīdzējis tas fakts, ka Ļeņins arvien, runādams ar krievu strādnieku, sastapis tanī arī zemnieku. Un var tieši būt, ka tas apstāklis, ka Ļeņins savu revolūcijas kursu «izgājis Krievijā», viņam bijis palīdzīgs pareizai jautājuma nostādīšanai. Bet tad jājautā, kādēļ viņam nav tikpat labu pēc teču še kā citos jautājumos. Un nedz Engelss, nedz Markss Krievijā nav dzivojuši un taču šo jautājumu — par zemniecības svaru proletāriskajā revolūcijā — aizskāruši jau 1856. gadā,** kad tie bija patiesībā vēl tik tālu no revolūcijas izcelšanās.

Protams, arī Ļeņins neizgāja šo kursu cauri vienlaidus, neapstājoties pie šaubām un nesaprašanām. Problema — tagad tik skaidra mums — toreiz bija ļoti sarežģīta. Ļeņina priekšā bija divas nenostrīdamas tēzes: 1) arī *laiksaimniecībā lielsaimniecībai*, no darbalaužu viedokļa, ir nenoliedzams *pārsvars* un nenoliedzama nākotne, un 2) *bez zemniecības proletariāta uzvara* un varas noturēšana *neiespējama*. Tieša, objektīva pretruna, kas jāizšķir gribot negribot.

Pirmā vietā te jautājums par zemes privātīpašumu. Mums te neviļus saistās domas ar šaubām, ko mēs paši izdzīvojām cauri 1905. gadā. Ja mēs pasludinātu zemes privātīpašuma atcelšanu, pareizāk — *muižu konfiscēšanu* (uz to mums revolucionāras drosmes netrūka), tad kā to savienot ar tēzi Nr. 1? Kam nodot muižas, ja mēs negaidām permanentas revolūcijas, tas ir, revolūcijas vienlaidus gaitu, *bez posmiem, bez etapiem, tieši uz sociālismu?* Jo, ja arī mums bija stiprs lauku proletariāts, kas saņēma patiesībā muižas savā apstrādībā, tad tomēr nav noliedzams, ka būtu atlicis arī ko dalīt un būtu bijis jādala. Mēs gan nonācām pie lozunga: pabalstīt zemniecību, pat *ja tā prasītu* muižu konfiscēšanu un zemes dalīšanu; bet mēs reizē agitējām pret dalīšanu, jo skaitījām to par kontrrevolucionāru***. Tagad varam droši sacīt: pa lielai daļai tā bija kļūda. Toreiz mēs neātradām revolucionāras

* Runā sēru mītiņā Vissavienības II Padomju kongresā 1924. g. 26. janvārī. *Red.*

** Sk. *Markss K., Engelss F.* Vēstuļu izlase, 77. lpp. *Red.*

*** Pareizāk — neracionālu. *Red.*

izejas. Un, ja mēs no šī stāvokļa sekosim Krievijas agrārprogrammas attīstībai, tad mēs labāk sapratīsim arī savu pašu vēsturi, gan atzīdami, ka tur, Krievijā, jautājums atrisinājās ātrāk un revolucionārāk. Pateicoties Ļeņinam!

Savos pirmajos soļos sociāldemokrāti Krievijā šinī jautājumā atkārtoja to pašu, ko jau bija sacījuši sociāldemokrāti ārzemēs. 1885. gadā «Darba atsvabināšanas grupa» atkārtoja to, ko ārzemnieki sludināja par feodālās iekārtas un tās palieku iznīcināšanu: «Mūsu agrāro attiecību, t. i., zemes izpirkšanas un zemes piegriešanas zemniekiem, radikāla revīzija.» Tās, protams, nepietika revolūcijas gaitā. Pēc 20 gadiem lozungs bija ne vien nepilns, bet novecojis. «KSDSP agrārās programmas *un to pārbaude* (проверка) *revolūcijā*» — tā skan vienas nodaļas uzraksts Ļeņina darbā par agrārprogrammām.* Un tiešām viņš ar drosmi uzņēmās šo pārbaudišanu ikreiz, kad viņš pārliecinājās, ka viens posms izbeigts un radušies jauni uzdevumi. Un iepriekš ikvienas kritikas norisinājās no pietns zinātnisks darbs jeb vismaz no pietna diskusija.** Tā iepriekš 1902. gada programmas*** iznāca viņa pamatīgie darbi «Kapitālisma attīstība Krievijā» un «Kapitālisms lauksaimniecībā» utt.; iepriekš viņa 1905. gada [revolūcijas agrārās] programmas — polemikas ar Maslovu u. c., iepriekš 1917. gada zemes dekrēta**** viņa darbs par Ziemeļamerikas agrārjautājumu*****, no kura iznāca tikai 1. daļa un kuru ļoti atzinīgi minēja pat pilsoniskā prese kā svarīgu soli agrārajā literatūrā vispār.

Pirmie Ļeņina soļi agrārajā un zemniecības jautājumā attiecas uz viņa literāro cīņu pret sociālistiem-utopistiem iz narodņiku lēgera. Viņš ar sajūsmu saņēma Kautska grāmatu par agrārjautājumu (1899. g.), ko toreiz atzina

* V. I. Ļeņina darbā «Sociāldemokrātijas agrārā programma Krievijas pirmajā revolūcijā 1905.—1907. gadā». *Red.*

** Ļeņins milēja izteikumu «jautājumu izdiskutēt», tas ir, ne ilgu, bet no pietnu, lietišķu polemiku, pamatīgu domu izmaiņu. Viņš atklāti izteicās, ka šīs domstarpības, pat ar biedriem, viņam ikreiz ļoti noderējušas.

*** T. i., pirms V. I. Ļeņina darba «Krievijas sociāldemokrātijas agrārā programma» iznākšanas. *Red.*

**** Dekrēta par zemi, ko pieņēma Viskrievijas II Padomju kongress. *Red.*

***** «Jauni dati par kapitālisma attīstības likumiem zemkopībā». *Red.*

s.-d. kreisajās aprindās par vienīgo revolucionāri izturētu marksistisku darbu šinī arodā. Kautska marksistiskā tēze par lielsaimniecības pārvaru pār sīko arī zemkopībā bija lielisks ierocis ciņā pret narodņikiem, caur ko arī izskaidrojama grāmatas lielā popularitātē taisni Krievijā. Un tikai pamazām Ķeņins revolūcijas gaitā atsvabinās no šī Kautska agrārjautājuma iespāida, jo sevišķi, kad viņš iepazinās ar patlaban iznākušiem (1900. gadu sākumā) Marksas darba 3 sējumiem par virsvērtību*, kurā spilgtāk nekā citur attēlots, cik kaitīga ir kapitālisma attīstibai absolūtā zemes rente, tas ir, zemes privātīpašums. «Tādēļ,» mēs lasām šinīs Marksas rakstos, «pat radikālais buržujs teorētiski nāk pie negatīva slēdziena par zemes privātīpašumu... Bet praksē viņam trūkst drosmes, jo uzbrukums vienai īpašuma formai būtu ļoti bīstams arī citai formai. Bez tam buržujs pats saistījies pie zemes (territorializējies).»** Šie Ķeņina vairākkārt citētie Marksas vārdi viņam bija par teorētisko pamatu slēdzienam, ka mūsu zemes konfiskācijas *dekrēts nozīmējis tikai pilsoniskās revolūcijas izvešanu līdz beigām.*

Ķeņins jau drīz vēl vairāk attālinājās no Kautska, sludinot zemes nacionālizāciju kā zemes revolucionāro konfiskāciju, kamēr Kautskis nonāca pie uz pirmo skatu revolucionāras, bet patiesībā izlīdzēju teorijas par absolūtās «zemes rentes proletārisku konfiskāciju — strādnieku šķiras cīņas celā pēc darba apstākļu uzlabošanas». Mēs, kas toreiz apstājāmies pie jautājuma, kā izvest dzīvē radikāli Marksas teoriju, nedalot un neaiztieket lielsaimnieciskās muižas, ieraudzījām šinī teorijā zināmu glābiņu no «grēkos krišanas», kamēr zemes konfiskāciju pie mums aizstāvēja (gan jau pēc 1905. g.) daži tagadējie menševiki. Kautska teorijas un tās sekotāju nevara bija, ka tie uztvēra jautājumu pārāk abstrakti, kamēr Ķeņins kā arvien, tā arī te stādīja jautājumu konkrēti Krievijas apstākļos un to saistot ar revolucionāro ierunu: pastāvot demokrātiskai republikai kā strādnieku un zemnieku (toreiz demokrātiskai) diktatūrai.

Es jau aizrādīju, ka viena otrai pretim stāvēja divas pretrunīgas tēzes par lielsaimniecību un zemniecību.

* Domāts K. Marksas darbs «Virsvērtības teorijas» («Kapitāla» IV sējums), ko pirmoreiz publicēja 1905.—1910. gadā. *Red.*

** Маркс К. Теории прибавочной стоимости, ч. 2 (4 том «Капитала»), с. 34. *Red.*

«Divas dvēseles te mitinās» revolucionārā s.-d. krūtīs, kas stājas savstarpējā cīnā. Kad labu laiku iepriekš 1905. gada Ķeņins redzēja skaidri, ka Krievijā bez zemniekiem revolūcija nevar uzvarēt (mēs Latvijā rēķinājām uz toreizējo lielo bezzemnieku vairumu), viņš jau 1901. gadā «Iskrā» uzstājās par jaunas programmas vajadzību.* 1902. gadā viņš izstrādāja programmu, kas prasīja izpirkšanas un «obroka» maksu atcelšanu, atceļot arī visas klausas, kas guļ uz zemniekiem kā uz nebrīvo kārtu, atceļot visus zemniecības aprobežojumus, atmaksājot nomaksātās izpirkšanas summas par zemi, šinī nolūkā klosteru un apanāžu zemju konfiskāciju un nodokli uz muižām, ieceļot reizē zemnieku komitejas, kas lai atdod zemniekiem pie brīvlaišanas atgrieztās zemes, tās konfiscējot jeb, ja tās pārgājušas citās rokās, — izpērkot. Beigās nomu pazemināšana tiesas ceļā utt. Tāda bija 1903. gada programma.** Mēs tagad varam sev tikai jautāt, kādēļ toreiz prasības bija tik mērenas. Ķeņins toreiz visiem pārliecinoši aizstāvēja šīs domas kā pareizas no marksisma un revolūcijas viedokļa. Bet 2 gadus vēlāk *viņš un visa partija atmeta šo lozungu*. Uz Ķeņina paša ierosinājumu.

Ķeņins, runājot 1902. gadā par revolūcijas tuvākajiem uzdevumiem, šos uzdevumus raksturo sekojošiem vārdiem: [Programmas] «Strādnieku nodalījumā mēs kategoriski esam ierobežoti ar minimālās programmas ietvariem, zemnieku nodalījumā mēs varam dot maksimālo programmu.» Polemizējot ar Martinovu, kurš viņam runāja pretim, ka tad jau mums jābūt logiskiem un jāpieprasa «vispārēju zemes dalīšanu» («черный передел»), «bet tad mums būtu jāatvadās no sociāldemokrātiskās programmas», Ķeņins atbild: ««Zemes vispārējā pārdalīšana»... tieši satur sevī *revolucionārā un reakcionārā momenta savišanos*... reakcionāra ir utopija — vispārināt un padarīt mūžigu zemnieku sīkražošanu... revolucionārā puse... vēlēšanās ar zemnieku sacelšanās palīdzību noslaucīt dzimtbūšanas iekārtas visas atliekas.»*** Tā jau 1902. gadā Ķeņins formulēja savu viedokli šinī jautājumā, reizē piezīmējot, ka, «valdot kapitālistiskai saimniecībai, sīkais īpašums *kavē rāzošanas spēku attīstību*, piesaistīdams darba cilvēku pie

* *Ķeņins V. I. Raksti*, 4. sēj., 384.—388. lpp. Red.

** *Turpat*, 6. sēj., 85.—124. lpp. Red.

*** *Turpat*, 94., 114. lpp. (P. Stučkas kursīvs.) Red.

siķā zemes gabaliņa»* utt. Tātad še Kautska ortodoksā sapratne vēl [it kā] nēm pārsvaru. Lai lieta būtu pilnīgi skaidra, mums jāatzīmē, ka visi ortodoksie marksisti toreiz pieturējās pie Kautska viedokļa, bet pretējā revizionisti lēgeri apvienojās tikai visas pasaules oportūnistiskie elementi (kā Dāvids, Bernšteins, Hercs, Bulgakovs, pie mums Z. Buševics-Skabarga), kuru zemnieku programmas bija *vienīgi reakcionāras, bez jebkāda revolucionāra momenta piejaukuma*. Bet, tikko pienāca Krievijā brīdis, kad «vispārējās zemes dalīšanas» reakcionārais moments bija pamazinājies līdz minimumam, revolucionārais moments pacēlies līdz maksimumam, — Ļeņins, ne brīdi nešauboties, uzstāda i zemes dalīšanas lozingu.

Un tas notika agrāk, nekā acīmredzot 1902. gadā pats Ļeņins bija gaidījis.** 1905. gadā (pēc 9. janvāra strādnieku šķiras pirmās nopietnās politiskās uzstāšanās Krievijā) iestājās jauns posms (etaps), un Ļeņins valīsirdīgi pasludina, ka *1903. gada programma nepareizi šķir agrārjautājumu*, jo tā nevis pretim stāda lielo pārgrozību *vienlaidus zemniecisku realizēšanu* šo pārgrozību *vienlaidus junkuriskai realizēšanai*, bet mēģina konstruēt kaut ko vidēju. Taisnība gan, piezīmē Ļeņins, arī te jāiegaumē, ka atklātas masu kustības neeksistēšana toreiz *nedeva iespējas jautājumu* šķirt *uz skaidru faktu pamata*, bet tas bija jādara uz frāžu vai nevainīgu vēlējumos jeb sīkpilsonisku utopiju pamata, kā to šķīra sociālisti revolucionāri.*** Bet 1905. gada 1. martā Ļeņins jau raksta («Proletariāts un zemniecība»): «Sākas zemnieku sacelšanās... revolucionārā proletariāta attiecības pret zemnieku un muižnieku strīdu Krievijas revolūcijas dažādās peripetijās visos gadījumos un visos apstākļos nevar būt vienādās... Citiem vārdiem sakot: atbalstīt un skubināt zemniecību līdz pat jebkura «svētā» kungu «īpašuma» dažādai atņemšanai, *ciktāl* šī zemniecība ir revolucionāri demokrātiska»...**** Kā redzat, še visu muižnieku zemju atņemšana

* Ļeņins V. I. Raksti, 6. sēj., 110. lpp. Red.

** Ļeņins rakstīja savā «Sociāldemokrātijas programma Krievijas pirmajā revolūcijā 1905.—1907. g.», 49. un 50. lpp.: «Zemnieku sacelšanās 1902. gada pavasarī palika atsevišķs uzliesmojums. [Ļeņins V. I. Raksti, 6. sēj., 110. lpp. Red.] Tā Ļeņins 1907. gadā raksturo savas 1902. gada atturības motīvus.

*** Ļeņins V. I. Raksti, 13. sēj., 223. lpp. Red.

**** Turpat, 8. sēj., 204.—206. lpp. Red.

vēl ir ierobežota zināmām ierunām. Mēnesi vēlāk, trešajā kongresā, Ķeņins jau noteikti sludina: «Zemniecība neapstāsies ekspropriācijas priekšā; bet mūsu partija atbalsta zemniecību, — atbalsta arī tad, kad tā neapstāsies šo pasaikumu priekšā. Ekspropriācijas vietā vajag lietot šaurāku jēdzienu — «konfiskāciju», jo mēs noteikti esam pret jebkādu izpirkšanu.»* Mēs zinām, ka trešais kongress tad arī pieņēma īpašu rezolūciju, ka *«jāpabalsta visus zemniecības revolucionāros soļus... līdz pašai muižu zemju konfiskācijai»*.

Te nu iesākās cīņa starp «boļševikiem» un «meņševi-kiem» agrārjautājumā citā līnijā: vai municipalizēt (lietojot nenoteikto vārdu «atsavināšana») jeb *nacionalizēt* (tikai vienīgi *konfiskācijas ceļā*). Tagad visi šie strīdi tik sen aiz mums — pie mums Latvijā atklāti municipalizāciju aizstāvēja vienīgais toreizējais atklātais meņševiks (tagad komunists) V. Dermanis, — ka tagad grūti lasīt municipalizācijas aizstāvju rakstus. Tie pamatojas idejā: pakāpeniski, pa daļai iekarot demokrātiju. Par to Ķeņina šī laikmeta raksti lasās ar tādu pat interesu kā tolaik; pie mēram, viņa spīdošās lappuses «No sociāldemokrātijas agrārprogrammas vēstures» un «Sociāldemokrātijas agrārprogramma Krievijas pirmajā revolūcijā 1905.—1907. gadā».

Mēs slēdzieni par nacionalizāciju taisām ne iz abstraktiem prātojumiem, bet iz konkrēta laikmeta apsvēruma. — Ķeņinam (un tāpat ikvienam komunistam) ir skaidrs, ka muižu zemju konfiskācija iespējama, *tikai pilnīgi uzvarot zemnieku sacelšanai un demokrātiskā republikā*, kā arī, otrādi, *patiesa demokrātiska republika iespējama, tikai zemi nacionalizējot.* Ar saviem pārliecinošiem pierādījumiem Ķeņinam pēc 1905. gada izdevās uz laiku aizraut līdzīgi pat Kautski, ja neievēro tās sīkās ieruniņas, ar kādām Kautskis jau toreiz nodrošinājis savu iespējamo atkāpšanos uz oportūnismu ikvienā jautājumā.

Lai pilnīgāk saprastu Ķeņina uzskatu attīstības tālāko gaitu, īsumā jāpakavējas pie jautājuma, kā toreiz Ķeņins raudzījās uz *zemniecības šķiras raksturu.* Jau 1902. gadā viņš raksta: «Vārdu zemniecība mēs liekam pēdiņās, lai atzīmētu, ka šajā gadījumā ir pretruna, kas nekādi nav apšaubāma: šolaiku sabiedrībā zemniecība, protams,

* *Ķeņins V. I. Raksti, 8. sēj., 363. lpp. Red.*

nav vairs vienota šķira... Tā nav sagudrota, bet dzīva dialektiska pretruna. *Ciktāl* mūsu laukos dzimtbūšanas sabiedrību izspiež «šolaiku» (pilsoniskā [P. S.]) sabiedrība, *tiktāl* zemniecība beidz būt šķira, sašķeldamās lauku proletariātā un lauku buržuāzijā (lielajā, vidējā, sīkajā un vissīkākajā). *Ciktāl* saglabājas vēl dzimtbūšanas attiecības, — *tiktāl* «zemniecība» vēl joprojām ir šķira, t. i., atkārtojam, nevis buržuāziskas, bet dzimtbūšanas sabiedrības šķira.»* Zemnieku *sacelšanās* iepriekš un pēc 1905. gada skaidri liecināja, ka vēl pastāv vienota zemniecības šķira. Ķeņins 1906. gadā tad arī raksta, [ka] 1902.—1903. g.: «Neviens nevarēja ar pārliecību iepriekš pasacīt, cik lielā mērā zemniecība diferencējusies sakārā ar muižnieku daļēju pāreju no atstrādāšanas uz algotu darbu. Neviens nevarēja aprēķināt, cik liels ir laukstrādnieku slānis, kas izveidojās pēc 1861. g. ...»** utt. Iz šķiru cīņas diviem veidiem uz laukiem, ko Ķeņins atzīmēja jau agrāk, izrādījās, ka proletariāta cīņa uz laukiem vēl nespēleja cik necik izšķirošu lomu, pārsvaru nēma cīņa starp *zemnieku* un *muižnieku****.

Ar savu apbrīnojamo šķiras nojautu Ķeņins tad arī jau 1905. gada jūnijā konstruēja savu revolūcijas pareģa lozungu: «*Proletariātam jānoved līdz galam demokrātiskais apvērsums, pievienojot sev zemniecības masu, lai ar spēku salauztu patvaldības pretošanos un paralizētu buržuāzijas svārstīšanos. Proletariātam jāveic sociālistiskais apvērsums, pievienojot sev iedzīvotāju pusproletārisko elementu masu, lai ar spēku salauztu buržuāzijas pretošanos un paralizētu zemniecības un sīkburžuāzijas svārstīšanos.*»**** Bet vēl turpinās revolūcijas pirmais posms.

Pa visu [I un II] Valsts domes periodu Ķeņins savu cīņu saskaņo ar šī lozunga pirmo daļu. Paliekot uzticīgs savam uzskatam par zemniecības revolucionāro lomu, ko vēl apstiprina, kaut arī novēlojušās, 1906. gada zemnieku *sacelšanās*, Ķeņins ved savu cīņas līniju arī Valsts domes darbā, piemēram, pabalstot zemnieku bezpartejiskās kandidatūras utt. Savā grāmatā par 1905.—1907. g.***** viņš pieved

* *Ķeņins V. I. Raksti, 6. sēj., 92.—93. lpp. Red.*

** *Turpat, 13. sēj., 223. lpp. Red.*

*** Interesanti te vilkt salīdzinājumu ar mūsu lauku revolūciju 1905. gadā un ar tās tālāko attīstību 1906. gadā.

**** *Ķeņins V. I. Raksti, 9. sēj., 74. un 77. lpp. Red.*

***** T. i., darbā «*Sociāldemokrātijas agrārā programma Krievijas pirmajā revolūcijā 1905.—1907. gadā*». *Red.*

spidošus pierādījumus iz zemnieku deputātu darbības Domē, kas apstiprina viņa domas.*

Bet, neatradis Krievijā laukus pietiekoši nošķirojušos saimniekos un kalpos, Ķeņins atklāj zemniecībā *citu noslāņošanos*: nabadzīgajos un kulakos (pelēčos). «Nabadzīgākā zemniecības daļa» Ķeņina rakstos sastopama arī jau iepriekš 1905. gada (varbūt no viņa studijām pa Lielās franču revolūcijas vēsturi). Siki šo dalīšanu viņš apstrādājis ar statistiskiem skaitļiem savā «1905.—1907. gg. agrārprogrammā» un jo sevišķi savā «Agrārais jautājums Krievijā XIX gadsimta beigās»**. Šī pēdējā grāmata sarakstīta 1908. gadā un toreiz konfiscēta. Šīs darbos viņš aprāda, kā zemniecība saskaldās. Bet es jau aizrādiju, ka viņš, īpaši zem 1905. un 1906. gada zemnieku sacelšanās iespāida, pārliecinājās par vēl pastāvošu zināmu *vienotību zemniecībā kā šķirā*, ja arī *šķirā* ar zināmām ierunām. Tomēr Ķeņins neatteicās no sava uzskata par zemkopības kapitālistisko attīstību, ko sevišķi apliecinā viņš pēdējais un ievērojamais darbs par lauksaimniecību Ziemeļu Amerikas Savienotajās Valstīs. Ja viņa raksts par Kautska grāmatu*** un viņa polemika ar Kautska un Markska kritiķiem tagad pazaudejusi agrāko nozīmi, tad šī grāmata var būt par paraugu, kā teorētiski jāpieiet pie agrārjautājuma vispār. Ķeņins atmet agrāko paražu rīkoties ar skaitļiem par zemes lielumu un mēģina šos skaitlus, cik tas iespējams, salīdzināt ar ieguldīto darbu vispār, ar algas darbu un kapitālu sevišķi, un stāda jaunus uzdevumus agrārstatistikai lauku sašķirošanās ziņā.

Kad 1917. gadā iestājās Februāra revolūcija un iznāca boļševiku partijas CK pirmais manifests *par tūlītēju visas muižu zemes konfiskāciju*, izcēlās zināmas domstarpības, jo daudzi biedri atminējās, ka pastāvot taču boļševiku rezolūcija par zemnieku komitejām ar piezīmi: «līdz tam laikam, kad visas tautas *Satversmes sapulce noteiks jauno zemes ierīcību*»****. Tiklīdz Ķeņins dabūja zināt par šo ma-

* Ķeņins V. I. Raksti, 13. sēj., 246.—249. lpp. Red.

** Turpat, 190.—202. lpp.; 15. sēj., 62. lpp. u. c. Red.

*** Domāts darbs «Kapitālisms lauksaimniecībā. (Par Kautska grāmatu un par Bulgakova kga rakstu)». Ķeņins V. I. Raksti, 4. sēj., 85.—135. lpp. Red.

**** Cītēts V. I. Ķeņina iesniegtais agrārās programmas projekts KSDSP IV kongresam. Sk. Padomju Savienības Komunistiskā partija... rezolūcijās un lēmumos. I d., 103. lpp. Red.

nifestu, viņš noteikti stājās manifesta pusē. 10. aprīlī 1917. gadā viņš raksta: «Visai *ricibai* ar zemi... jāatrodas... apgabalu un vietējo *zemnieku deputātu padomju...* rokās.»* Bet arī te Ļeņins aizstāv ieskatu, ka *lielsaimniecībām ir priekšroka* salīdzinājumā ar sīkajām, un mēs viņa 4. aprīļa 1917. gada tēzēs lasām par paraugsaimniecībām no 100—300 desetīnām utt.** Mēs vēl redzēsim, ka tālākā faktiskā attīstības gaita zināmā mērā groza viņa domas un viņš vairs [tā] netic tūlītējām «sociālistiskām labības fabrikām»...

Viens no Ļeņina vistālredzīgākajiem rīkojumiem par visu revolūcijas laiku, visādā ziņā otrs pēc padomju varas «izgudrojuma»***, ir jāatzīst viņa zemes dekrēts. Mēs jau redzējām, ka programma pabalstīt zemniecību līdz tūlītējai muižu zemju konfiskācijai bija priekš Ļeņina skaidrībā jau ilgi iepriekš 1917. gada. Viņam *pirmajā vietā* stāvēja *revolūcijas intereses*. Un, ja viņu 1905.—1906. gadā vainoja par «narodovoļcu» par viņa toreizējo agrārprogrammu, tad šoreiz, pēc 1917. gada Oktobra, viņu tieši vainoja, ka viņš «nozadzis» eseru programmu. Ļeņins to arī nenoliedza. Vēl 20. oktobrī viņš rakstīja artīkeli «Eseru partija no jauna krāpj zemniekus». Jau te viņš aizrāda uz «paraugu nakazu», kas sastādīts uz 242 «nakazu» pamata, kas ienākuši no vietām caur 1. Viskrievijas zemnieku padomju deputātiem Pēterpili 1917. gadā.****

So eseru «nakazu» (mandātu) Ļeņins nem par pamatu savam zemes dekrētam. Viņa runā (26. oktobrī 1917. g.), aizstāvot dekrētu, mēs lasām: «Seit atskan balsis, ka pašu dekrētu un norādījumu sastādījuši sociālisti revolucionāri. Lai arī tā. *Vai nav vienalga, kas to sastādījis*, bet kā demokrātiska valdība mēs *nevaram neievērot tautas zemāko slāņu lēnumu, kaut arī mēs nebūtu ar to vienis prātis.*»***** Un vēlāk (1919. gada beigās) Ļeņins valsrīdīgi zobojās: «Lai pierādītu zemniekiem, ka proletārieši negrib viņus ne majorizēt, ne komandēt, bet palīdzēt viņiem un būt viņu draugi, uzvarējušie bolševiki neiesprauda

* *Leņins V. I. Raksti*, 24. sēj., 50. lpp. Red.

** Turpat, 5. lpp. Red.

*** Ļeņins vairākkārt pats nosauc «padomju tipa valsti» par «visielāko vēsturisko izgudrojumu». Protams, viņš nesauc pats sevi par izgudrotāju. [Sk. *Leņins V. I. Raksti*, 33. sēj., 24. lpp. Red.]

**** *Leņins V. I. Raksti*, 26. sēj., 194. lpp. Red.

***** Turpat, 224. lpp. Red.

«dekrētā par zemi» *ne vārda no sevis*, bet vārdu pa vārdam norakstīja to no tiem zemnieku norādījumiem..., kurus *eseri* bija publicējuši *eseru* avīzē. *Eseri* vārijās no dusmām, īguma, sašutuma, vaimanāja, ka «boļševiki nozagusi viņu programmū», bet par eseriem tādēļ tikai smējās: ir gan laba partija, ko vajadzēja uzvarēt un padzīt no valdības, lai no viņas programmas realizētu visu revolucionāro, visu darbaļaudīm derīgo.** Tātad *Leņins* nekad nenoklusēja, ka, pasludinot zemes *socializāciju*, bija domāta tikai zemes *nacionalizācija*, tas ir, zemes un visa inventāra *privātipašuma atcelšana*, bet *ne utopiski plāni tūliņ ievest tās sociālistisku apstrādāšanu*.

Pirma laikmetu pēc Oktobra revolūcijas uz laukiem raksturo sirdīga cīņa pret kulakiem. Reizē ar to bāda apstākļi aizvelk turp lielu skaitu pilsētu strādnieku, pa daļai padomju saimniecībās, pa daļai jaundibinātajās komūnās, pa daļai vienkārši sādžās. Jaunā strādnieku valsts vara nevarēja liegt pabalstu tādiem sociālistiski revolucionāriem paņēmieniem kā, piemēram, komūnām. Otrup, *Leņins* rēķināja arī uz laukstrādnieku, kalpu organizēšanu. Viņš ne vien savos [agrāro] programmu darbos pēc 1905. gada un 4. aprīļa 1917. gada tēzēs, bet arī rakstos (piemēram, «*Pravda*» 1917. g. jūnijā) raksta par kalpu organizāciju,** kas pat izsauc nesaprašanos pašu rindās. Bet es jau aizrādīju, ka revolūcijas attīstības gaita (muižu inventāra izdalīšana un pašu muižu nopostīšana) pārliecina *Leņinu*, ka lauki vēl nav pietiekoši nošķirojušies pa skaidru šķiru līniju (saimnieks un algas strādnieks), un viņš izbīda *jaunu lozungu: organizēt zemniecības nabadzīgāko daļu*.

«Visā pasaulē ir apvienojušies pilsētas strādnieku, rūpniecības strādnieku priekšpulki, ir apvienojušies itin visi. Bet gandrīz nekur pasaulē vēl nav bijuši sistematiski, nesavtīgi un pašaizliedzīgi mēģinājumi apvienot tos, ko notrulina visi dzīves apstākļi uz laukiem... Veidojas jauna cīņas forma pret kulakiem, trūcīgo zemnieku savienības forma, kuriem jāpalīdz, kuri jāapvieno.»*** Tā *Leņins* ap-

* *Leņins* V. I. Raksti, 30. sēj., 238. lpp. *Red.*

** Domāti raksti «Par nepieciešamību dibināt Krievijas lauku strādnieku arodbiedrību». *Leņins* V. I. Raksti, 25. sēj., 101.—105. lpp. *Red.*

*** *Leņins* V. I. Raksti, 27. sēj., 389., 391. lpp. *Red.*

sveic savā 1918. gada 4. jūnija runā [VCIK un Maskavas padomes apvienotā sēdē] savu jau 20. maijā parakstīto dekrētu par lauku nabadzīgo [zemnieku] organizēšanu uz pārtikas pārpalikuma ievākšanu («Комитеты бедноты»). Tā paša gada rudenī šī cīņa jau izcīnīta līdz tādai pakāpei, ka var jau (1918. gada 2. decembra dekrētā) izsludināt lauku padomju vēlēšanas. Vēlētāju sastāvs tas pats, tikai pievienojot nabadzīgākajiem zemniekiem arī «*vidējo darba zemniecību*», bet izslēdzot kulakus un kontrrevolucionārus. Šīm lauku padomēm nodod savus līdzekļus un aktis «nabadzīgo komitejas», *reizē ar to izbeidzot savu eksistenci*.

Tā pakāpeniski *Leņinā* briest doma par «apvienību ar zemniecību», ieslēdzot arī *vidējo zemnieku*. Teorētiski viņš šo domu attīsta savā spīdošajā runā par sīkpilsoniskajām partijām (27. novembrī 1918. g.),* kas nozīmē jaunu posmu zemniecības jautājumā un pārsteidz vienu otru no biedriem. *Leņins* pēc sava paraduma iziet no *F. Engelsa* 1894. gada domām,** ar kurām viņš solidarizējas, bet viņš dod šo domu piemērojumu 1918. gada revolūcijas apstākļiem.

Pa daļai «nabadzīgo komitejas» bija savu darbu jau veikušas, bet vēl biežāk cīņa pret kulaku bija zem kulaka vārda apnēmusi pārāk plašas aprindas. Bija jāizbīda lozungs par «*vidējo zemnieku*», par izlīgumu, apvienību ar viņu jeb vismaz par viņa neītralizēšanu. «Nabadzīgākā» zemnieku daļa bija nodrošināta [KSFPR] Konstitūcijā («strādnieku un zemnieku nabadzīgākās daļas diktatūra»); uzdevums «*vidējo zemnieku*» neītralizēt nozīmē zināmā mērā izbīdīt pirmā vietā šo *vidējo zemnieku*. Pa daļai tur par iemeslu bija revolūcijas ilgstošais raksturs un vēlāk, ja arī labprātīga, tomēr apstākļu uzspiesta atkāpšanās uz «jauno ekonomisko politiku». Jāpievieno vēl neizdošanās ar lauku komūnām, kas sākumā bija celtas zināmā mērā utopiski, un arī ar [daudzām] padomju saimniecībām kā «paraugu lielsaimniecībām» un «galveno pilsētu apgādātāju ar pārtiku». Kā jau es teicu, tās pilsētu bada un spekulācijas («maišelnieku») apstākļos bija pa lielākai

* T. i., referātā «Par proletariāta attiecībām pret sīkburžuāzisko demokrātiju». *Leņins V. I. Raksti*, 28. sēj., 177.—200. lpp. *Red.*

** Sk. *Markss K.*, *Engelss F.* Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 512.—520. lpp. *Red.*

daļai izvirtušas*,... kas ne baroja, bet tika barotas. Ļeņins gan joprojām bija pārliecināts, ka lielsaimniecībai arī zemkopībā pieder nākotne, bet viņš reizē atzina, ka *patreiz* uz laukiem trūkst priekš tā objektīvo un subjektīvo apstākļu, darbs ir tehniski nepietiekoši nogatavojies, t. i., darba objektīvie apstākļi vēl ir uz pārāk zema līmeņa un lauki nav pietiekoši proletāriski attīstīti. Šī laikmeta Ļeņina uzskati ir formulēti vispirms Krievijas Komunistiskās partijas programmā (1919. g.) un tad vispasaules apmēros — Komunistiskās Internacionālēs II kongresa agrārtēzēs (1920. g.).**

Jāteic, ka Komunistiskās Internacionālēs II kongresa agrārtēzes vēl nav pilnīgi novērtētas un izvestas dzīvē. Arī ne pie mums Latvijā (kaut gan tās ieņemtas mūsu VII kongresa rezolūcijā), par ko mēs pārliecinājāmies ik uz soļa. Šīs tēzes nāca pirmprojekta vietā, kas bija sastādīts stipri sociāldemokrātiski ortodoksālā garā.¹⁷² Preprojekts*** bija Ļeņina sastādīts; tikai viņš zināmā mērā piekāpās par labu padomju saimniecībām kapitālistiski augsti attīstītās zemēs. Viņa pirmā formula bija kategoriska, ka «priekš sociālistiskām lielsaimniecībām vēl trūkst objektīvu un subjektīvu apstākļu». Un, kad es viņam privātsarunā¹⁷³ aizrādīju, ka pie mums trijās revolūcijās kalpi muižas un to inventāru aizstāvēja un neļāva izlaupīt, kā arī uz dažiem skaitļiem par 1919. gadu Latvijā, man Ļeņins atbildēja: «Biedri Stučka, jūs mani nepārliecināsit, iekams jūs nedosit labvēlīgus faktus par 3 gadu saimniekošanu.» Atzīstos, ka viņam bija taisnība.

Krievijas [Komunistiskās (bolševiku)] partijas VIII kongresā Ļeņins ne vien vispārējā runā par partijas programmu, bet arī atsevišķā runā par darbību uz laukiem izteicās par labu «vidējam zemniekiem». Kā ikreiz, tā arī še Ļeņins apskata jautājumu viņa revolucionāri dialektiskā kustībā. «Pirmais posms bija varas saņemšana pilsetā, pārvaldes padomju formas nodibināšana. Otrais posms bija tas, kas visiem sociālistiem ir galvenais, bez kā sociālisti nav sociālisti: proletārisko un pusproletārisko elementu izdalīšanu uz laukiem, viņu saliedēšana

* — nolaistas. T. i., tajās bija ļoti slikta darba organizācija un disciplīna. *Red.*

** *Leņins V. I. Raksti*, 31. sēj., 130.—133. lpp. *Red.*

*** T. i., V. I. Ļeņina «Tēžu pirmuzmetums par agrāro jautājumu» Kominternes II kongresam. *Red.*

ar pilsētas proletariātu cīņai pret buržuāziju uz laukiem. Arī šis posms pamatvilcienos ir pabeigts. Tās organizācijas, kuras mēs sākumā šim nolūkam radījām, trūcīgo zemnieku komitejas, bija tiktāl nostiprinājušās, ka mēs atradām par iespējamu tās aizstāt ar pareizi ievēlētām Padomēm; t. i., reorganizēt lauku Padomes tā, lai tās klūtu par šķiras kundzības orgāniem, par proletāriskās varas orgāniem uz laukiem.»* Nākošais uzdevums ir — atrast pareizo ceļu pieiet vidējam zemniekam kā mūsu lauku daudzskaitligākajam elementam.

«Proletariāta masa ir par sociālismu, buržuāzijas masa ir *pret* sociālismu, — noteikt attiecības starp šim divām šķirām ir viegli. Bet, kad mēs pārejam pie tāda slāņa kā vidējā zemniecība, tad izrādās, ka *tā ir tāda šķira, kas svārstās*. Tas pa daļai ir īpašnieks, pa daļai darba cilvēks. Viņš neekspluatē *citus* darbalaužu pārstāvjus.»** Savā rakstā «Ekonomika un politika proletariāta diktatūras laikmetā» 1919. gada rudenī Ķeņins iztēlo attiecību tālākās izredzes pret šo šķiru vārdiem: «Sociālisms ir šķiru iznīcināšana. Lai iznīcinātu šķiras, vajag, pirmkārt, nogāzt muižniekus un kapitālistus. Šo uzdevuma daļu mēs esam veikuši, bet tā ir tikai daļa un turklāt *ne* pati grūtākā. Lai iznīcinātu šķiras, vajag, otrkārt, iznīcināt atšķirību starp strādnieku un zemnieku, padarit *visus par strādājošiem*. Tas nav izdarāms uzreiz. Tas ir nesalīdzināmi grūtāks uzdevums, ko nevar atrisināt ar kaut kādas šķiras gāšanu. To var atrisināt, tikai organizatoriski pārkārtojot visu sabiedrisko saimniecību, pārejot no *atsevišķās*, savrupās preču sīkražotājas saimniecības uz sabiedrisku lielsaimniecību. Tāda pāreja neizbēgami ir ārkārtīgi ilgstoša... Paātrināt šo pāreju var tikai ar tādu palīdzību zemniekiem, kura dotu viņam iespēju milzīgos apmēros uzlabot visu zemkopības tehniku, pārkārtot to pašos pamatos.»*** Un tuvākie uzdevumi? Izlīgt ar zemnieku, vismaz to neitralizējot.

Es jau sacīju, ka visattīstītāko veidu jaunā komunistu agrārprogramma pieņēma Komunistiskās Internacionāles II kongresa tēzēs. Darbs, ko darīja Ķeņins šīnīs tēzēs, nav

* *Lenins V. I. Raksti, 29. sēj., f73.—174. lpp. Red.*

** *Turpat, 176.—177. lpp. Red.*

*** *Turpat, 30. sēj., 91.—92. lpp. Red.*

publicēts,* bet mēs zinām, ka tēzes bija viņa uzmestas un ka tanīs ienesti tikai niecīgi grozījumi. Šīnī kongresa rezolūcijā [par agrāro jautājumu] vispirms nāk lauku sašķirošanas apraksts. Pirmkārt, trīs grupas: lauksaimniecības proletariāts, pusproletariāts jeb parceļu zemnieki un sīkzemnieki; tie, kopā nemot, visās zemēs iztaisa lielum lielo lauku iedzīvotāju vairākumu; tātad proletāriskās revolūcijas galīgais iznākums ir nodrošināts ne vien pilsētās, bet arī uz laukiem. Bet īpaši pēdējā no šīm grupām ir svārstošās grupa, un viņu iekarot iespējams tikai pēc revolūcijas uzvaras. Ceturtās grupas jēdziens, vidējā zemniecība, še ir cik necik šaurāks nekā Krievijas «vidējā zemnieka» jēdziens; tur ir pieļauts pa daļai arī algas darbs. Šī grupa ir *jāneitralizē*, ne vien atstājot *viņas īpašumu*, bet tai vēl piedalot papildu zemes. Vispār *konfiscētās muižu zemes piegriešanu zemniekiem* — šo lozungu Ķeņins vairāk un vairāk noteiktā formā uzstāda vispasaules apmēros, kas ir arī sakarā ar viņa domu, ka sociālistiskām lielsaimniecībām uz laukiem laiks vēl nav pienācis. Raug, kāpēc viņš Komunistiskās Internacionāles IV kongresā, jau slims, aizmuguras** pastāv uz to, lai *paplašinā zemes dališanas lozungu*, un ir visai uztraukts par Rietumu komunistu pretestību šīnī jautājumā, kas izskaidrojas ar sociāldemokrātisko uzskatu atliekām viņu galvās. Raug, kādēl arī mums jo nopietni jāgriež vērība uz šo punktu.

Laikmets, ko apzīmē ar atkāpšanos uz jauno ekonomisko politiku, kas ir izsaukta taisni caur nemierības pazīmēm zemniecībā (Kronštates sacelšanās), ir bagāts ar Ķeņina domām *par apvienības padziļināšanu starp laukiem un pilsētām*. Visnoteiktākais praktiskais solis ir pāreja no pārtikas vienlīdzīgas izdalīšanas, atņemot visu pārpalkumu («разверстка»), uz pārtikas nodokli, tas ir, noteikta lieluma nodevu graudā, atstājot visu pārējo brīvai preču apmaiņai. Tas nozīmē pāreju uz tā saukto valsts kapitālismu vienup, uz privātkapitāla pielaišanu otrup. Tas viss ļoti spilgtā veidā izceļ jautājumu par zemniecību.

Ķeņins ir vairākkārt aizrādījis, ka franču konventa va-

* V. I. Ķeņina «Tēžu pirmuzmetums par agrāro jautājumu» pirmo reizi publicēts žurnāla «Komunističeskij Internacional» 1925. g. 9. numurā. *Red.*

** — neklātienē. *Red.*

doņi neapzinājušies, uz kādu šķiru viņi atbalstās, un tādēļ viņi tikuši sakauti.* Kad pie mums pienāca «1793. gads», *Leņins novērsa sakāvi* — labprātīgi un tikai pa daļai atkāpjoties. Bet izdarīt to viņš vareja, tikai pateicoties tam apstāklim, ka viņam gaiši acu priekšā bija padomju varas šķiras pamata problēma. Tas bija tikai logisks slēdziens no tā, ko viņš agrāk sacīja par zemnieka nopietnas pievilkšanas iespējamību tikai pēc varas iekarošanas. Vispār tas fakti, ka valsts vara atrodas proletariāta rokās, visam pārejas laikmetam piedod jaunu raksturu, ienes jaunu nokrāsu. Tādēļ tad arī *Leņins* nosauc padomju varu par «vislielāko vēsturisko izgudrojumu». «Pirmoreiz vēsturē pastāv valsts, kurā ir tikai šīs divas šķiras, tikai proletariāts un zemniecība... Mēs noslēdzam savienību ar zemniecību... proletariāts atbrīvo zemniecību... Ar šo savienību vien nepietiek. Militārā savienība nevar pastāvēt bez ekonomiskās.» (Runa 5. jūlijā 1921. g.)**

«Mūsu revolūcija zināmā mērā bija buržuāziska. Kad Kautskis izvirzīja pret mums šo argumentu, mēs smējāmies. Dabiski, ka *bez lielā zemes ipašuma ekspropriācijas, bez lielo zemes ipašnieku padzišanas un bez zemes sadalīšanas mēdz būt tikai buržuāziska, bet nevis sociālistiska revolūcija*. Mēs tomēr bijām vienīgā partīja, kas prata buržuāzisko revolūciju novest līdz galam un atvieglot ciņu par sociālistisko revolūciju. Padomju vara un padomju sistēma ir sociālistiskās valsts institūti. Mēs jau esam realizējuši šos institūtus, bet uzdevums — noregulēt ekonomiskās savstarpējās attiecības starp zemniecību un proletariātu — vēl nav atrisināts... un šās ciņas rezultāts būs atkarīgs no tā, vai mēs pratīsim atrisināt šo uzdevumu vai ne» (5. jūlijā 1921. gadā Kominternes III kongresā).*** Raug, kur radās lozungs par saistīšanos («смычка») ar zemniecību, un, raug, kā tas jāsaprot: neviens, un vismazākā mērā, *politiskā saistišanā* ar mutiskas agitācijas palīgu, bet *saimnieciskā*, un pie tam *ne vien apmaiņā, bet arī rāzošanas ziņā*. Šis pēdējais apstāklis kādreiz nozūd aiz vārdiskiem lozungiem. *Leņins* kā labākais agrārteorētikis pamatīgi jāstudē, ja mēs gribam ienest jaunu saturu šīni mūsu darbā.

* *Lenins* V. I. Raksti, 29. sēj., 176. lpp. Red.

** Turpat, 32. sēj., 445., 447. lpp. Red.

*** Turpat, 449. lpp. Red.

Leņins, pamatojoties *uz to faktu, ka pastāv padomju vara, un atbildot uz daudzvārdaino kritiku, ka mums trūkst revolūcijas pamatu*, proti, pietiekošas kulturālibas un pietiekoša ekonomiskā fundamenta, *pasludina ciņu par šo pamatu celšanu, ciņu par kultūras revolūciju, par ciešāka ekonomiskā fundamenta radišanu*. Tāds ir Leņina ģeniālais savā tālredzībā un apbrīnojamais savā vienkāršībā paskaidrojums stratēģiskajai daļējai ekonomiskai atkāpšanai. Viņš to pilnā mērā izved cauri, arī zīmējoties uz agrārjautājumu un zemniecību. Un viņš te ir solidārs ar Engelsu, kas 1894. g. rakstīja par uzvarējušo komunistu attiecībām pret zemniecību: «Mums nav ko gaidīt šo pārveidošanu līdz tam laikam, kad kapitālistiskās ražošanas attīstības sekas viscaur izpauphisies savā galējā formā, kad arī pēdējais sīkamatnieks un pēdējais sīkzemnieks būs kritis par upuri kapitālistiskajai lielražošanai.»*

Pēdējā rakstā Leņina rakstu krājumā «Par kooperāciju» viņš konkrēti formulē savu domu par jaunajām izredzēm, padomju varai pastāvot. «Mūsu pretinieki mums ne vienu vien reizi ieteikuši, ka mēs kēroties pie neprātīgas lietas — ieviest sociālismu nepietiekami kulturālā zemē. Bet viņi kļūdījās tanī ziņā, ka mēs sākām ne no tā gala, kā bija paredzēts pēc teorijas (visādu pedantu), un ka pie mums politiskais un sociālais apvērsums bija priekštecis tam kultūras apvērsumam, tai kultūras revolūcijai, kuras priekšā mēs tomēr tagad stāvam. Mums tagad pietiek šās kultūras revolūcijas, lai mēs būtu pilnīgi sociālistiska zeme.» «Tagad mums ir tiesības teikt, ka vienkārša kooperācijas augšana mums ir identiska... ar sociālisma augšanu.»** Un citā piezīmē «Par mūsu revolūciju» viņš paskaidro: «Nav vārdam vietas, Kautska garā sarakstītā mācību grāmata bija savam laikam ļoti derīga lieta. Bet tomēr ir jau laiks atteikties no domas, it kā šī mācību grāmata paredzējusi pasaules vēstures tālākās attīstības visas formas.»***

Cilvēkam, kam sveša revolucionārā dialektika (klasisks piemērs mūsu sociāldemokrāti!)**** un kas nav paradiis novērtēt ikvienu parādību no kustības noteiktā etapa viedokļa, var izlikties, ka Leņins nonācis pie pilnīga

* Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 516. lpp. Red.

** Leņins V. I. Raksti, 33. sēj., 423., 424. lpp. Red.

*** Turpat, 428. lpp. Red.

**** T. i., sociāldemokrāti buržuāziskajā Latvijā. Red.

sevis paša nolieguma. Ne vienīgi agrārjautājumā. Un tiešām — viņš iesāka ar ciešo pārliecību, ka arī lauksaimniecībā lielsaimniecībai ir pārsvars pār sīko. Viņš par šo uzskatu cīnījās un ar lielām sekmēm cīnījās pret nārodņikiem — utopistiem un pret viņu plāniem socializēt zemniecību. Viņš atdeva godu (un kā pienākas) Kautska darbam par agrārjautājumu utt. Un izbeidza ar to, ka pasludināja kā *visas pasaules proletariāta uzvarai nepieciešamu* lozingu: *zemes dalīšanu un apvienību* ar zemniecību, bet 1917. gadā pat nekautrējās «nočiept» no eseriem savu zemes dekrētu.

Šī nesaprašana, īpaši jautājumā par zemes dalīšanu, par apvienību ar zemniecību, par zemnieka nostiprināšanu kā sīkražotāju, valda pie daudz biedriem arī pie mums. Mūsu «radikāļi» vēl zvērot par manām «agrārpiezīmēm».* Bet vēsturiskā perspektīvā *tur nav pretrunu*. Līdz pēdējam brīdim Ļeņins bija pārliecināts, ka nākotne arī zemkopībā pieder lielsaimniecībai. Tā ir *neapstrīdama* tēze. Bet tikpat neapstrīdami Ļeņinam, īpaši tālākajā *revolūcijas attīstības* gaitā, nobriest uzskats, ka nepieciešama ir *revolucionāra apvienība ar zemniecību*, kas *jānostiprina ar zemes dalīšanu un zemnieku ražošanas kārtas* *nostiprināšanu*. Mēs redzējām, ka dzīvē un arī Ļeņina galvā bija manāma zināma svārstīšanās starp šīm divām tēzēm, kamēr beigās (atkāpšanās periodā) neuzvarēja otrais uzskats. Bet vai tur pati par sevi neuzprasās zināmā Hēgeļa shēma — triāde ar *savu sintēzi* — *mierigu, labprātigu zemniecības pāreju uz lielsaimniecību kā organizētu sociālistisku saimniecību*.

F. Engelss šo uzdevumu 1894. gadā formulēja vārdiem: «Tad, kad mēs iegūsim valsts varu... mūsu uzdevums attiecībā uz sīkzemniekiem ir vispirms pārvērst viņu pri-vāto ražošanu un privātpašumu par sabiedrisku īpašumu, tikai *nevis varmācīgi*, bet rādot piemēru un sniedzot sabiedrisku palīdzību šā mērķa sasniegšanā. Un tad mums, protams, būs pietiekami daudz līdzekļu...» «No kapitālistiskās ekonomikas viedokļa var likties, ka materiālie upuri no sabiedriskiem līdzekļiem, kuri šai ziņā būs jānes zemnieku interesēs, *ir zemē nosviesta nauda, bet patiesībā*

* T. i., seko domām, kas izteiktas P. Stučkas darbā «Piezīmes par agrārjautājumu». Sk. *Stučka P.* Rakstu izlase, 1. sēj. R., 1976, 149.—181. lpp.; 2. sēj., R., 1978, 160.—178. lpp. Red.

*tā būs lieliska kapitāla izlietošana, tāpēc ka tā ietaupīs varbūt desmitkārt lielākas summas sabiedriskās pārveidošanas izdevumos vispār.»**

Savā nelielā rakstiņā es šinī tik svarīgajā jautājumā varu aprobežoties ar īsu shēmu. Lai jautājumu izsmeltu, būtu jāraksta bieza grāmata. Bet taisni temata īss apcerējums sevišķi izcilus apgaismo ne vien politiķa un domātāja Ķeņina, bet arī pašas proletāriskās revolūcijas revolucionāro dialektiku. Ķeņina uzskatu attīstība agrārjautājumā izcilus attēlo vispasaules agrārās revolūcijas dialektisko gaitu, kuras labākais un līdz šim vienīgais teorētiķis viņš bija.

P. Stučka

*«Cīņas Biedrs», 26. nr., 1925. g.
janvāri, 8.—30. lpp.*

Iespiests pēc žurnāla teksta

GIMENE PADOMJU IEKĀRTĀ

(Tiesiski zinātnisks apcerējums)

Gimenes jautājums mūsu Padomju valstī pašreiz izbīdijies diezgan redzamā vietā. Patlaban izstrādāts jauns ģimenes un laulības likumu projekts,¹⁷⁴ kas jo sevišķi sieviešu starpā izcēlis diezgan dzīvu interesi. Reizē jautājums spēlē lomu partijas etikas diskusijā. Varbūt patlaban par ģimenes jautājumiem vismazāk interesējas baznīca un dzeja, kas agrāk pilnīgi pārvaldīja šo sabiedriskās dzīves aploku.

Vismazāk ar ģimeni ir nodarbojusies zinātne. Zinātni ir interesējusi veclaiku jeb atkal pirmatnes tautu, mežoņu un pusmežoņu tautu ģimenes dzīve, pie jaunlaiku ģimenes durvīm zinātne palikusi stāvam kā pie kā svēta un noslēpumaina. Visradikālākā no visām pilsoniskām revolūcijām — Lielā Francijas revolūcija pat savā viskarstākās cīņas momentā, kad tai nekas nešķita svēts no tā, kas mantots no pagātnes, ne vien atstāja pašu ģimenes savienību, bet to joprojām atstāja spēkā kā kaut ko svētītu un nekad to nepadarīja par līdztiesīgu dažāda dzimuma personu apvienību.

* Sk. *Markss K., Engelss F.* Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 514.—516. lpp. (P. Stučkas kursīvs.) *Red.*

Pirmā ilgstošā proletāriskā revolūcija, Krievijas 1917. gada Oktobris, neapstājās pie ģimenes. Protams, tā ne «socializēja», ne «komunizēja» laulību vai sieviešus, kā to izpauda* mūsu pretinieki. Bet tā tiešām atcēla jebkuru tiesisku nelidztiesību arī laulībā; tā gāja tālāk un atcēla privātīpašumu un, pārejot uz sociālo apgādību, draudēja pilnīgi reorganizēt šo, [kas] šķita visas sabiedrības vienīgā un dabiskā pamatšķiņa. Mums revolucionārajā uzbrukumā bija jāapstājas, bija jāatkāpjas ne vien saimnieciskā laukā, bet arī ģimenes ziņā. Tā tagad cīnās divi virzieni, viens, kas pārāk aizstāv atgriešanos pie vecās ģimenes (piemēram, laulību reģistrācijas ziņā, pat laulības šķiršanas ziņā utt.), otrs, kam visas šīs vecās saites šķiet jau galīgi pārdzīvotas, novecojušas, nevajadzīgas: nost jebkuru reģistrāciju, nost jebkādu ģimenes sakaru, lai dzīvo «brīva mīla» un «brīvs aborts»!

Lai pareizi novērtētu ģimenes reālo nozīmi un vietu patreizējā sabiedrībā un patreizējā laikmetā, mums jāizdara sīka zinātniska analīze arī ar ģimeni, aplūkojot, kā it visu šķiru sabiedrībā, arī ģimeni ikiņā arī no šķiras stāvokļa. Pie tam nepietiek aplūkot ģimeni viņas visumā, tā jāsadalī pamata elementos un jāizpēta ikviena sevišķa ģimenes funkcija, latviski laikam būtu jāteic «padarīšana». Jo nav vienas vienīgas ģimenes, kopš reizē ar privātīpašumu nodibinājusies tagadējā ģimene, tas ir, kopš šķiru celšanās.

Protams, pie tam ģimenē pašā ir uzglabājies kaut kas visām šķirām kopējs, vispārcilvēcisks, pareizāk, vispārdzīvniecisks, bet tas it kā pazūd, noiet nomālus, un top izcilus izbīdīts pavisam kaut kas cits, mūžīgs, kas ne dabisks, bet no dieva, no baznīcas celts, no baznīcas, no valsts svētīts. Bet aiz nepārgrozāmības formas plīvura slēpjās dzīja revolūcija, kas arī ģimenes dzīvi nogatavojusi proletāriskajai, socialistiskajai revolūcijai.

Lai pareizi saprastu ģimenes tiesisko, valstisko un sabiedrisko organizāciju, mums jāsadalī, kā jau teicu, ģimenes koploma viņas atsevišķajās funkcijās, protams, tikai pamatējās**. Kādas nu bija šīs ģimenes pamatfunkcijas vēstures attīstības gaitā? Mēs varam atzīmēt sekošās:

* — apgalvoja. *Red.*

** — galvenajās, pamatfunkcijās. *Red.*

1. Fizioloģisko uzdevumu turpināt dzīmumu, t. i., ģimeni kā mīlestības organizāciju.

2. Sabiedrības pirmatnējo (pēc laika) un zemāko (pēc vietas) ekonomisko (saimniecisko) šūniņu:

- a) darba, ražošanas laukā;
- b) patēriņā, apmaiņas gaitā;
- c) darba nespējnieku ģimenes locekļu apgādības laukā (sabiedriskā apgāde).

3. Uzdevumu pārvaldīt privātipašuma pamatšūniņu; ģimeni kā «tiesisku (juridisku) personu», kā mantības apvienību.

4. Politiskus uzdevumus ģimenei pretim valstij.

Protams, ikviens īspējotām sabiedrībā, šķirā, laikmetā šīs funkcijas cieši saistās savā starpā un ir cieši saaugušas ar visu sabiedrības ekonomisko un sociālo uzbūvi (struktūru). Bet zinātniska analīze bez šādas saskaldīšanas nav iespējama, un tādēļ visi citādi mēģinājumi (piem., daudz slavētā marksismam «tuvā» (?) Millera-Liera) izbeidzas ar materiālu mehānisku savirknējumu un pamatīgu izpāpāšanos, kas mums nekā nedod, bet gan atņem daudz laika.

I. Es ilgi nekavēšos pie ģimenes kā *mīlestības apvienības*. Vai tā uz visiem laikiem paliks tāda pat ilgstoša apvienība arī tad, ja atkristu visas citas funkcijas? Tā būtu fanfazēšana bez reāla panākuma. Mēs to zināt nevarām. Šī zinātība spriedelēšana par laulību, ģimenes formu ārpus laika un vietas ir bezpriekšmetaina. Vai mūžam paliks laulības reģistrācija, atzīmēšana, jeb tās vietā stāsies «brīva mīlestība» bez reģistrācijas jeb pat bez jebkādas apvienības? Kad pārējās funkcijas atkritīs, tad jautājumu būs ļoti viegli veikt. Jādomā, ka tad reģistrācija atkritīs, varbūt pat ilgstoša apvienība, mēs to tagad paregot nevarām. Tagad šo jautājumu tā stāda anarhistiski, sīkpilsoniski elementi utt., kas, cīnoties pret to nejauko, kropļaino, ko ienesusi ilga vēsturiska attīstība, atrod apkarojamu tikai ārējo formu, ne iekšējo saturu. Un vēsture ģimeni pārvērtusi iz *mīlestības apvienības* par savstarpēju *ienaidu apvienību* laulāto «dzīves biedru» starpā, ko saķēdējusi savu ienākumu labā mantkārīgā baznīca. Raug, kādēļ laulības reģistrācijas pārnešana no baznīcas uz valsti, cīņa par laulības šķiršanas brīvību ir vesela revolucionāra kustība.

II. *Pirmatnējā jeb zemākā šūniņa sabiedribas ražošanas un darba organizācijā.* Te ģimenes loma ir divējāda: vienup, patstāvīga *darba šūniņa*, otrup — zemākā šūniņa pretim citām plašākām šūniņām jeb šo plašāko šūniņu sastāvā (sākumā gints, pagasts, tad feodāļa muiža, tad manufaktūra, fabrika utt.). Viņa apvienoja sevī i cilvēkus, i mantības, gan ražojamos līdzekļus, gan arī darba produktus un pret tiem gūtos ekvivalentus, sveša darba produktus. Te ģimene jau ir pirmsais privātpašuma perēklis, reizē pirmatnējās kundzības — verdzības avots. Pirmatnējā «darba un darba produktu kvantitatīva un kvalitatīva — turklāt *nevienlīdzīga — sadališana* tātad ir dots īpašums, kura dīglis, sākotnējā forma jau atrodama ģimēnē, kur sieva un bērni ir vīra vergi. Verdzība ģimēnē — tiesa, vēl ļoti primitīva un apslēpta — ir pirmsais īpašums... noteikšana par citu cilvēku (proti, sievas un bērnu [P. S.]) *darbaspēku.*» (Sk. Marks un Engelsa «Vācu ideoloģija».)*

Nākošais kundzības-verdzības attiecību attīstības solis pārvērš ģimeni jau par zemāko šūniņu *dažādās šķirās:* izmantotāju un izmantoto, apspiedēju un apspiesto. Pirmā — laupītāja ģimene (pareizāk, tās galva, tēvs) vāc nodevu, «virsvērtību» no otrās — darba ģimenes (pirmo — maz, otro — daudz), bet ģimenes iekšējā uzbūve paliek pa vecam, ģimēnē tāpat tēvs jeb vīrs ir kungs par sievu un bērniem. Tas pat vairāk uzglabājas pirmajā nekā otrajā ģimēnē. Jo sevišķi izdalās mantīgās ģimenes, neliela grupa, kas uzkrāj, akumulē un koncentrē lielas bagātības un tanī pat laikā pretpolā rada daudzskaitīgas mazmantīgas ģimenes, proletariātu. Bagātās ģimenes dzemē maz, nabagās daudz. «Jo pliks, jo traks.» Starp abām vidēja, zemnieka ģimene, samērā izturīga darba šūniņa. Šo iekārtu nostiprina paraža, likums, sabiedrība pārvēršas kastu vai kārtu sabiedrībā. Bagāto, mantīgo ģimene atsvabinās no jebkura ražīga darba, tā pamazītēm atkratās no jebkādas lomas ražošanā, tā top par skaidri valdniesisko, patērejošu šūniņu.

Kaut kas tamlīdzīgs norisinās arī pretpolā, ekspropriēto, aplaupīto ģimēnē; arī tur, pēc tam kad tā zaudējusi savus ražojamos līdzekļus, ražošana, ražīgais darbs pašā

* Markss K., Engelss F. Vācu ideoloģija. R., 1963, 35. lpp. (P. Stučkas kursīvs.) Red.

ģimenē nozūd un kļūst par blakus elementu, sk. tā saucamo mājas darbu. Protams, abu ģimeņu starpā milzīga starpība: pēdējā patērē vienīgi *sava darba* produktu jeb tā ekvivalentu (sākumā tikai ģimenes tēva, tad arī pieaugušo dēlu — bērnu un beigās sievas un bērnu darba), pirmajā patērē vienīgi *sveša darba* produktu.

Vidējā šķira, piem., zemniecības ģimene, turpina ražošanu un darbu ģimenē, bet atstrādā vai nomaksā savu virsdarbu lielkungam vai kapitālistam. Taču arī šī ģimene jūk, jo no tās bērni mūk uz pilsētām, vīrieši pāriet uz fabriku vai darbos utt.

Reizē ar to rodas jauna, zemākā darba un ražošanas šūniņa: darbnīca, manufaktūra, fabrika, kapitālistiskā muiža. Tur rodas jauna iespējama darba un ražošanas šūniņa *padomes* veidā.

Darba un ražošanas šūniņas funkcija, bez runas, no ģimenes atdalās. Vidusslānī tā pati gaita ir paredzama *pa kooperatīvu, arteļu, komūnu un tml. ceļu*. Bet *mērķis* arī te — *padome*.

II, b) un c). *Patēriņa un pirmatnējās sabiedriskās apgādības šūniņa*. Šī funkcija uz visciešāko *saistīta* ar darba un ražošanas šūniņas funkciju. Bet šī funkcija ir ilgstošāka un paliek ilgāk vienāda visām šķirām. Pirmatnējā ģimene pati visu ražo un visu patērē. Attīstības gaitā mantīgo šķiru ģimenes pārvēršas vienīgi patēriņa šūniņā. Šī funkcija reizē ir uz ciešāko apvienota ar darba nespējīgo uzturu. Sākumā večus un kropļus kauj, slicina vai dedzina, vēlāk tos baro, uztur ģimene. Tā ir pirmatnējā sociālā apgādība.

Ja mēs jau redzējām, kāda loma darba šūniņā piekrīt ģimenes tēvam kā ģimenes locekļu *darbaspēka ipašniekam*, tad šī loma vēl lielāka ir ģimenē kā *patērētāju* šūniņā. Ģimenes tēvs ir noteicējs par ģimenes locekļu darbaspēku ne vien ražošanā, bet īpaši sievai pretim arī patērēšanā, jo sievai ir jāapkopj ģimene arī tad, ja tā pati strādā fabrikā. Vīrs pa no darba brīvo laiku nodarbojas sabiedriskā, politiskā lomā, krogū vai parlamentā, sieva ne vien dzemdē, bet arī «cep, vāra un mazgā». Un taisni šī ģimenes loma ir tā svarīgākā, jo šķiru sabiedrība nerada un nespēj radīt citas sociālas apgādības iekārtas kā vienīgi ģimeni.

Nošķirošanās procesam turpinoties, arī šīs ģimenes sociālais uzdevums maina savu raksturu, skatot pēc šķiras piederības. Citāda šī loma barona ģimenē un citāda strād-

nieka ģimenē. Ikvienam kapitālistam, kas godu saprot, ir viena vai vairāk «blakus patēriņa šūniņas», ārlaulības «ģimenes». Proletariātam, protams, ne; turpretim pie viņa jo biežāk atrodama vienkārša «ārlaulības», «neapsvētīta» un neaprakstīta* ģimene. Dabiskas saites te ciešākas par tiesiskām jeb īpašuma saitēm. Ja arī agrākā proletāriskā ģimene sadrūp, izirst, tad tā nekad neizmirst, bet rada jaunas formas jaunai ģimenei kā tiešām brīvai, uz līdzīgām tiesībām pamatotai apvienībai. Markss to attēlo savā «Kapitālā» (sk. latv. tulk. I, 255. un 326. lpp.) šādiem vārdiem:

«Tāpēc kapitālistiskās mašīnu lietošanas pirmsais vārds bija sieviešu un bērnu darbs. Tādējādi šis spēcīgais darba un strādnieku aizstāšanas līdzeklis tūdaļ pārvērtās par līdzekli, kā palielināt algoto strādnieku skaitu, pakļaujot tiešajai kapitāla kundzībai visus strādnieka ģimenes locekļus bez dzimuma un vecuma izšķirības. Piespiedu darbs kapitālista labā uzurpēja ne tikai bērnu rotāšanās laiku, bet arī laiku, kas parasti bija veltīts brīvam darbam mājā pašas ģimenes vajadzībām...»

Izmetot visus strādnieku ģimenes locekļus darba tirgū, mašīnas sadala vīriešu darbaspēka vērtību starp visiem viņa ģimenes locekļiem. Tāpēc tās pazemina viņa darbaspēka vērtību... Lai viena ģimene eksistētu, tagad četriem ir jāpiegādā kapitālam ne tikai darbs, bet arī virsdarbs...

Bet, lai arī cik šausmīga un riebīga ir vecās ģimenes sairšana kapitālistiskās sistēmas apstākļos, tomēr lielrūpniecība, ārpus mājas pavarda sfēras piešķirdama izšķirošu lomu sabiedriski organizētajā ražošanas procesā sievietēm, pusaudžiem un abu dzimumu bērniem, rada ekonomisko pamatu augstākai ģimenes formai un augstākām attiecībām starp dzimumiem.»**

Reizē ar to strādnieka pilnīgi bezpalīga stāvoklis bezdarba vai darba spēju zaudēšanas gadījumā rada jautājumu par jaunas sociālas apgādāšanas iekārtas meklēšanu. Te ieinteresēts ir lauku pagasts, uz kuru atgriežas uz pilsētu aizceļojis un tur sakropļots strādnieks, te krit svarā arī pilsoņu sabiedrības miera apdraude no lielu bezdarbnieku masu puses. Pilsoņu sabiedrība apdrošina sevi pret uguni, ūdeni, krusu vai zagļiem, viņa atrod apdrošināšanu

* — neregistrēta. *Red.*

** *Markss K. Kapitāls*, 1. sēj. R., 1973, 327., 328., 401. lpp. *Red.*

arī pret sociālām nelaimēm, šoreiz pa daļai uz kapitāla peļņas, pa daļai uz strādnieka paša rēķina. Tā rodas izredzes uz jaunu patiesas sociālas apgādības veidu.

Vēl viena jauna iestāde rodas jau pilsoniskās sabiedrības klēpī: konzuma kooperatīvs — patēriņa biedrība, tikai tai pilsoniskajā sabiedrībā nav īsti vietas un tā nesasniedz to mērķi, kādu tā var sev sprauzt tikai sociālistiskajā sabiedrībā un arī ne uzreiz, jo tai jācīnās ilgi pret pašu darbaļaužu vienaldzību un ģimenē valdošiem aizspriedumiem.

Vispār ņemot, arī pārejas laikmetā uz sociālismu vēl sākumā sociālā apgādība būs nepietiekoša aiz materiālu līdzekļu trūkuma. Raug, kur jāmeklē tie iemesli, kādēļ pie mums, pēc dažu biedru domām, tik *nesaprotami ietiepīgi, it sevišķi no sieviešu puses, turas pie laulības formas, tās reģistrācijas, pie alimentu (uztura) piespriešanas spaidu ceļā, sieviešu «nevainības» dogmas* utt. Tas tādēļ, *ka arī pie mums vēl ģimene ir gandriz vienīgā vispārējas sociālas apgādības šūniņa*. Tikai tad, *kad ģimeni no šīs lomas atsvabinās vispārēja un pietiekoša sociāla apgādība uz sabiedrības rēķina*, kad atsevišķās namturības vietā stāsies priekšzīmīgi kooperatīvi, kad bērnu apgādība un audzināšana būs socializēta, tas ir, tiešām pārņemta uz sabiedrības līdzekļiem, *ģimene un tās locekļi būs galīgi brīvi*.¹⁷⁵

III. *Ģimene kā privātipašuma likumīgā priekšstāve, «juridiska persona».* Jau senlaiku grieķu filozofs Aristotelis rakstīja: *«Ipašums ir daļa no ģimenes organizācijas... un daļa nav vienīgi daļa no kaut kā, bet tā arī nav iedomājama bez šī pārējā (proti, ipašuma).»** Citiem vārdiem, ipašums (privāts) nav iedomājams bez ģimenes. Ģimene ir — privātipašuma zemākā šūniņa, pilsonisko juristu valodā runājot, «juridiska persona». Šīs juridiskās personas pārstāvis ir namatēvs. Tas ir sākumā neaprobežots valdonis par visu ģimenes mantu, kā arī sievu, bēniem, vergiem (kalpiem), kas visi vienādā mērā ir viņa vergi, bērni jeb kalpi. Arī tur, kur manta skaitās par ģimenes kopipašumu, tēvs ir tā rīkotājs.

Šī ģimenes loma privātipašuma koncentrācijas ziņā galvenām kārtām ikreiz noteic ģimenes tiesisko stāvokli.

* Citāts no Aristoteļa darba «Politika» 1. grāmatas, 4. nod. *Red.*

Ģimene kā mīlestības apvienība likumā uzglabājusies tikai vecos likumos (piem., Prūsijas privātlikumos un no tiem norakstītajos [buržuāziskās] Latvijas privātlikumos), veccajos cara laika likumos utt. Tur tiešām sievas uzticību un mīlestību var prasīt tiesas ceļā. Arī Anglijā sievu spādu ceļā ved atpakaļ pie vīra, ja tā «aizbēgusi». Kā privātīpašuma zemākā organizācijas forma tā ilgi spēlēja pirmo lomu un tātad ieņēma pirmo vietu privātlikumu krājumos.

Viņai piekrita milzīga loma arī privātīpašuma attīstībā, bagātību uzkrāšanā un apvienošanā. Par veclaiku Romas bagātniekiem mēs lasām: «Aristokrātijas rokās bija gan drīz visa zeme un visa naudas bagātība (autors nepareizi saka: kapitāls); tā kā bagāto ģimeņu skaits mazinājās un tās precējās vienīgi savā starpā, tad šīs milzu bagātības nesaskaldījās, bet uzkrājās arvien jo mazākā ģimeņu skaitā.» Otrā pusē mēs novērojam tiešām pretēju attīstību: nabadzīgās ģimenes ir ar lielu bērnu skaitu, mantošanas kārtībā tanis saskalda jau tā niecīgās mantības, mazu ģimeņu pauperizācija, nabadzība, proletarizācija ir dabiskās sekas. Rodas naids, paasinās cīņa abu grupu starpā, un vecā Roma un Grieķija sabrūk. Gan atrodam tur (Grieķijā, piem.) arī cīņas līdzekļus pret bagātību pieaugšanu: zemes pārdališanu ģimeņu starpā, zemes lieluma aprobežojumus, ģimeņu kopmielastus, māksligu ģimeņu locekļu skaita palielināšanu utt., bet tie ir bezspēcīgi.

Iz šīs ģimenes funkcijas rodas *mantošanas* tiesības un *tiesību* pāriešana uz mantiniekiem — «radiniekiem», piem., kārtu tiesību. Nabadzīgajai ģimenei tas nozīmē nabadzības pazīmes pāreju uz mantiniekiem, bagātajai tieši pretēji. Tātad verdzības jūgs ne vien atsevišķām personām, bet uz augumu aūgumiem*. Bagātās ģimenes tiecas nodrošināt bagātību nesaskaldīšanu: majorāta tiesības vecākajiem dēliem; bezmantīgajai ģimenei šādi jautājumi ir vienaldzīgi. Kapitālisms aizstāv citu principu; viņam vajag uzņēmīga viņa veikala turpinātāja, viņš netic vienīgi pirmdzīmtībai un iedzīmtībai; viņa princips ir *testamenta bri-vība*. Viņa organizācijas ideāla forma ir bezvārda, proti, akciju (dalibnaudas) apvienība, kas aptver pat ģimeni: tā saucamā ģimenes akciju biedrība, kas apvieno ieprecētu bagātību jeb atkal aizkavē bagātības saskaldīšanos. Ar

* — paaudžu paaudzēm. *Red.*

laiku feodālā kārta (tagad zemes lielīpašnieku šķira) tuvojas kapitālistu šķirai, tās personīgi izlīgst un saplūst. Viss, kas šinīs ģimenēs radies tiesību ziņā, ir «cienīgs, kas tas bojā iet»*. Feodālās un kapitālistiskās tiesības šinī arodā** ir mums pretējas vienādā mērā. Tādēļ proletāriskā revolūcija *konfiscē* vienādā mērā šo bagāto ģimeņu privātpašumu un atceļ viņu tiesības bez kādas atlīdzības nedz pašiem, nedz viņu ģimenēm.

Ja pārejam uz *proletāriešu ģimeni*, tad tur par «juridisku personu» runāt ir grūti, parasti *nav nekāda privātpašuma*. Kamēr tēvs varēja pārdot fabrikai savu bērnu darbaspēku, vēl kaut kas bija palicis pāri no veclaikiem, [vēlāk] tas pamazām atkrit. *Laulību reģistrācija* zaudē nozīmi, pat cara iestādes pa kara laiku bija spiestas rēķināties ar plašo masu «civilām», tas ir, ārlaulības ģimenēm. Se paliek pāri vairs tikai tradīcijas, ja arī ļoti stipras.

Atsevišķi stāv zemnieka ģimene, kuras rokās uzglabājas pašu ražojamie līdzekļi. Franču zemnieks revolūcijā dabūja zemi ar pilnigu zemes dalīšanas brīvību, krievu zemnieks bija saistīts savā ģimenē (dvor) bez dalīšanās tiesībām; vidēja loma piekrita vācu vai latviešu zemniekiem, kur ir zemes mazākais mērs likumā noteikts. Tās visas ir vienādi smagas***, un [gandrīz] visas [darba] zemnieku ģimenes kapitālistiskajā iekārtā iet pretim proletārācijai. Kur pastāv brīva zemes dalīšana, tur izdalītie mantinieki dabū atmaksu, ar kuras palīdzību tie dabū daļu no zemes mantinieka sviedru augļiem. Jauns sveša darba izmantošanas veids, kuru mantinieks parasti ieķilā bankā, tas ir, «pārdod» citam. Taču proletāriskā revolūcija te nevar bargi iejaukties; tai jānogaidā mierīgi, kamēr pati zemniecība izdzīvos šīs pagātnes atliekas, nobīdot tikai pie malas ļaunākās parādības un šķēršļus dabiskai attīstībai.

Ģimenes īpašuma attiecības tās locekļu starpā ir vēstu-riski dažādas: kopīpašums, vīra un sievas atsevišķa manta, atdalītu un neatdalītu bērnu tiesības utt., bet kopēja visām ir tēva jeb vīra rīcības vara pat pār «šķirtu mantu». Se pirmo lūzumu izdara proletāriskā ģimene.

* Vārdi no J. V. Gētes tragēdijas «Fausts». *Red.*

** — jomā. *Red.*

*** T. i., šo visu ģimeņu stāvoklis ir smags. *Red.*

IV. Gimene kā politiska iestāde pretim valstij. Sakarā ar savu «tiesiskās personas» lomu ģimene ir reizē arī politiska iestāde. Kādreiz valsts teorētiķi ģimeni slavēja par valsts vienkāršāko elementu (sastāvdaļu), apakšējo šūniņu, uzskatot valsti zināmā mērā par ģimeņu federāciju. Tas varēja zīmēties īpaši uz feodālo valsti, kur zem feodālās ģimenes varas stāvēja un priekš tās strādāja un ražoja liels skaits vergu, dzimtcilvēku vai klaušinieku ģimeņu. Bet arī vēl cenza valstī¹⁷⁶ ģimenes īpašums dod cenzu tikai ģimenes tēvam, izņēmuma gadījumos — pieaugušiem dēliem. Anglijas augšnama vieta pāriet kā mantojums uz lordu vecākajiem dēliem utt. Arī nodokļu un citādu attiecību ziņā ģimenei vēl piekrīt loma pretim valstij; taču demokrātijas tendence ir sadrupināt arī ģimeni atsevišķās personās. Un, ja arī tagad vēl runā par ģimeni kā valsts zemāko šūniņu, tad tikai pēc vecās tradīcijas; šiem vārdiem vairs reāla pamata nav. Pārejas laikmetā uz sociālismu šī ģimenes loma galīgi atkrīt.¹⁷⁷ Zemākā šūniņa ir *padome* pēc darba vietas jeb pēc arod biedrības piederības. Ģimene arī personīgi galīgi saskal-dīta.

Ja mēs paraugāmies pilsonisko revolūciju vēsturē, tad mēs pārliecināmies, ka tanis nevienā, pat ne Francijā, ne bija sasniegta ne pat tiesiska ģimenes atsvabināšana. Priekš tā vajadzēja proletāriskas revolūcijas. «Boļševistiskā, Padomju revolūcija,» raksta b. Lejins, «sieviešu apspiestības un nevienlīdzības saknes aizcērt tik dziļi, kā tās aizcirst nav uzdrošinājusies neviens partija un neviens revolūcija pasaule. Pie mums, Padomju Krievijā, likuma priekšā no sievietes nevienlīdzības ar vīrieti nav palicis ne pēdas. Sevišķi riebīgo, nekrietno, liekulīgo nevienlīdzību laulības un ģimenes tiesībās, nevienlīdzību attiecībā pret bērnu Padomju vara iznīcinājusi pilnīgi.

Tas ir tikai pirmais solis uz sievietes atbrīvošanu. Bet neviens no buržuāziskajām, kaut arī visdemokrātiskākājām republikām nav uzdrošinājusies spērt arī šo pirmo soli. Nav uzdrošinājusies aiz bailēm no «svētā privātīpašuma».

Otrais un galvenais solis — privātīpašuma atcelšana uz zemi, fabrikām, rūpniecībām. Ar to un tikai ar to paveras ceļš pilnīgai un patiesai sievietes atbrīvošanai, tās atbrīvošanai no «mājas verdzības» ar pāreju no sīkās, savrupās mājsaimniecības uz lielo, sabiedriskoto.

Šī pāreja ir grūta, jo jautājums te ir par visvairāk iesak-
ņojušās, ierastākās, tradicionālākās, sastingušās «kārtības»
(taisnību sakot, nejēdzības un mežonības un nevis «kār-
tības») pārveidošanu. Bet šī pāreja ir uzsākta, darbs ir
uzsākts, uz jaunā ceļa mēs esam nostājušies.» (4. martā
1921. g.)*

Proletāriskā revolūcija tūliņ pēc oktobra iesāka savu
darbu pārorganizēt sabiedrību. Uz ģimeni zīmējas dekrēti:
pirmais pēc rindas — par laulības šķiršanu (20. dec.
1917. g.)**, tas ieveda uzreiz laulības šķiršanu uz kaut
vienas puses nevēlēšanos turpināt kopdzīvi. Cik tas bija
vajadzigs, bija redzams no daudzskaitlīgajiem lūgumiem
no visām pusēm pasteidzināt likumu. Tālāk nāca dekrēts
par civillaulību, bērniem un dzimšanu un laulības reģistru
vešanu no valsts puses (20. dec. 1917. g.), mantošanas
tiesību atcelšana (1. maijā 1918. g.), [KSFPR] Konstitū-
cijas pants par dzimumu līdztiesību un bērnu pilngadību
no 18 g. (10. jūl. 1918. g.) un likums par sociālo apgādību
(31. okt. 1918. g.). Sakarā ar privātīpašuma atcelšanu uz
zemēm un rūpnieciskiem ražojamiem līdzekļiem ģimenes
nozīme un raksturs likumā bija ģalīgi grozīts. Bēt saim-
nieciski mēs vēl nebijām pietiekoši stipri, lai izvestu dzīvē
sociālo apgādību. Mums bija jāatkāpjas saimnieciski, un
tā ģimenes pārorganizācija apstājās. Bet likumiskā sie-
vas un bērnu atsvabināšana paliek spēkā.

Patlaban ir izstrādāts un drīzā laikā tiks pieņemts jauns
likumu krājums par ģimenes tiesībām. Mūsu likums atzīst
visiem ģimenes locekļiem līdzīgas tiesības. Laulības re-
ģistrācija paliek, bet tās nolūks ir vienīgi nodrošināt per-
sonīgas un mantīgas attiecības starp laulātiem draugiem
un vecākiem un bērniem. Šimbrīžam ģimenei paliek sociā-
lās apgādības funkcija, vecākiem ir jāgādā par bērniem,
bērniem savukārt par vecākiem. Likumā par mantošanu
bērniem un sievai *nav* noteiktas likumīgas mantojuma da-
ļas, kas nesaskan ar ģimeni kā sociālas apgādības šūniņu.
Laulība nerada vīra un sievas mantību kopīgumu; tie abi
ir vienlīdztiesīgi, bet mantība, kas iedzīvota, ģimenei pa-
stāvot, ir kopēja. Vīrs un sieva var stāties brīvi līgumos;
vienošanās, ka viena puse atteicas no līdztiesībām, nav
spēkā.

* Citēts raksts «Starptautiskā strādnieču diena». *Lenins V. I.*
Raksti, 32. sēj., 135.—136. lpp. *Red.*

** Te un turpmāk norādīti dekrētu publicēšanas datumi. *Red.*

Revolūcijas pirmsais periods mums rādīja shēmu, kā ģimene attīstīsies, kad atkritīs visas tās pārējās funkcijas, izņemot pirmo, savstarpēju milestību. Tālākā gaita atkarājas no saimnieciskas attīstības un pašas sievietes cīņas izvest dzīvē to, kas lemts likumā. Šī cīņa ir grūta un laikam galīgi beigsies tikai ar visu šķiru atšķirību galīgu iznīcināšanu.

P. Stučka

«Darbs», 1. nr., 1925. g.,
58.—63. lpp.

Iespiests pēc žurnāla teksta

LEŅINS UN PSRS*

«Un tas, ko Krievijas revolūcija iekarojusi, — ir neatņemams. To nekāds spēks nevar paņemt, tāpat kā nekāds spēks pasaulei nevar atņemt to, ko *Padomju valsts radījusi*. Tā ir pasaулvēsturiskā uzvara. Simtiem gadu valstis celtas pēc buržujska tipa, un pirmoreiz tika atrasta neburžuāziskās valsts forma. Var būt, ka mūsu aparāts ir slikts, bet stāsta, ka pirmā tvaika mašīna, ko izgudroja, arī bijusi slikta un nav pat zināms, vai tā darbojusies. Bet ne jau tas ir svarīgi, — svarīgi tas, ka izgudrojums bija izdarīts. Lai arī pirmā tvaika mašīna pēc savas formas bija nederīga, bet toties tagad mums ir lokomotīve. Lai arī mūsu valsts aparāts ir pavismalikts, bet tomēr tas ir radīts, *dižkais vēsturiskais izgudrojums izdarīts, un proletāriska tipa valsts radīta*, — un tādēļ lai visa Eiropa, tūkstoši buržujsko avīžu stāsta, kādas pie mums nejēdzības un nabadzība... taču visā pasaule visi strādnieki tiecas uz Padomju valsti.»** Sie Leņina vārdi, runāti 27. martā 1922. g. [KK(b)P XI kongresā], ir cienīgi būt uz viņa kapa pieminekļa, ja tāda vajadzētu. Jo visspilgtākais piemineklis viņam ir tā vispasaules apspiesto un klaušināto masu sēru atbalss uz ziņu par viņa nāvi. Viņš tikai vienu nesaka šīnīs vārdos. Viņš nesaka, kas bija šīs valsts patiesais izgudrotājs; viņš norāda uz Parīzes Komūnu, uz 1905. gada padomēm. Bet vai tvaika mašīnas izgudrotājs izgudroja tvaiku, nē — viņš izgudroja tikai

* Originālā — «Leņins un CCCP». Red.

** *Leņins* V. I. Raksti, 33. sēj., 261. lpp. (P. Stučkas kursīvs.) Red.

tvaika spēka pielāgošanu. Tā Ķeņins bija tas, kas, teorētiski un praktiski pielāgodams strādnieku padomes šķiras valsts iekārtai, izgudroja un radīja pirmo padomju varu, PCΦCP. Patlaban šodien, kad rakstu šīs rindiņas, mēs svinam *pirmos gada svētkus* šīs jauna, proletāriska parauga valsts *pārlabotās un papildinātās formas* Konstitūcijas* pieņemšanai.

Tagadnes izgudrojumi vairs negadās kā aklai vistai grauds. Izgudrojumi tagad ir sarežģīta zinātniska un praktiska darba apvienības auglis. To pašu mēs redzam pie Ķeņina kā pie padomju valsts formas izgudrotāja. Tas bija sarežģīts, gadu desmitiem ilgstoš teorētisks un praktisks darbs. Un jo grūtāks bija šīs darbs tādēļ, ka tas norisinājās sabiedriskās dzīves laukā, kuras likumība atšķetinās ne vienlaidus cēlonībā, bet *revolucionāras dialektikas ceļā*. Kas bija, šķiet, kopējs starp to Ķeņinu, kurš 1904.—05. gadā sludināja demokrātisku Satversmes sapulci, un starp to Ķeņinu, kurš 1918. g. janvārī, nodibinājis padomju varu, pats pielika roku pie dekrēta, kas sadragāja un padzina šo viņa paša revolucionāri iekaroto Satversmes sapulces iestādi?

Kas bija kopējs starp to Ķeņinu, kurš vēl 90. gados veda visasāko cīņu lielsaimniecības vārdā pret utopistiem narodņikiem, kas aizstāvēja zemes socializāciju zemnieku saimniecībā**, un to Ķeņinu, kurš jau 1905. g. sludināja strādnieku un zemnieku revolucionāru diktatūru, 1917. g. parakstīja dekrētu par zemes nacionalizāciju un soli pa solim nonāca pie strādnieku un zemnieku šķiras saimniecīkas apvienības kā vienīgās bāzes proletariāta varas nodibināšanai un noturēšanai? Jeb beigās starp to centrālistu Ķeņinu, kurš sludināja vispasaules saimniecības internacionālu apvienību un tomēr pats revolūcijas gaitā radīja *nacionālu valstu sociālistisku federāciju*? Un tomēr tas bija *viens vienīgs* Ķeņins, kā no viena gabala liets, kas teorijā un praksē, vārdos un darbos pārdzīvoja soli pa solim šo *nepieciešamo revolucionāri dialektisko attīstību*. Viņš 1894. g. jau rakstīja: ««Cīņas lozungu» nevar dot, neizpētījot visos sīkumos katru atsevišķu šās (t. i.,

* Domāta PSRS pirmā Konstitūcija, kas stājās spēkā ar PSRS CIK sesijas lēmumu 1923. g. jūlijā. *Red.*

** T. i., zemnieku kopienas (obščinas) pārvēršanu par kolektīvu sabiedrisku ipašumu ar vienlīdzību zemes lietošanā. Sk. arī 17. piezīmi. *Red.*

šķiru [P. S.]) cīņas formu, *nesekot katram tās solim, tai pārejot no vienas formas otrā, lai prastu katrā konkrētā momentā apsvērt stāvokli, neaizmirstot cīņas vispārējo raksturu, tās vispārējo mērķi, — katras ekspluatācijas un katras apspiešanas pilnīgu un galīgu iznīcināšanu.»* Tā viņš runāja savas politiskās karjeras pirmajās dienās, un viņš palika sev uzticīgs, kad viņš, jau nāvei tuvu, vienā no saviem pēdējiem politiskiem rakstiem sakā, runādams par sociāldemokrātu aprobežotību: «Visi viņi sauc sevi par marksistiem, bet saprot marksismu līdz neiespējamībai pedantiski. To, kas marksismā izšķirošais, viņi nepavisam nav sapratuši: proti, tā revolucionāro dialektiku. Pat tiešos Marks norādījumus, ka revolūcijas momentos nepieciešama maksimāla elastība, viņi absolūti nav sapratuši un pat nav pamanījuši, piemēram, Marks norādījumus viņa vēstulēs, kas attiecas, cik atceros, uz 1856. g., kad viņš izteica cerību, ka Vācijas zemnieku karš, kas varētu radīt revolucionāru situāciju, savienosies ar strādnieku kustību, — pat šo tiešo norādījumu viņi apiet un staigā tam rīnkī un apkārt kā runcis ap karstu putru.»***

Saprast sabiedrisko attīstību *revolucionāri dialectiski* nozīmē to saprast šķiru cīņas procesā. Un neviens nav tik labi pratis iedzīlināties šķiru cīņas pakāpeniskā, jo naijā gaitā kā *Leņins*. Mēs redzējām, kā viņš pats uzsver pirmajā vietā tos momentus, kad viens šis cīņas etaps, posms pārlec otrajā: Tā *Leņins* kā ar cirvi nocērt ikvienu etapa robežas ar nesasniegti drošu roku. Viņš uzstājas pret ekonomismu strādnieku kustībā, lai uzsvertu politisko cīņu, bet, kad politiskā vara ir sasniegta, viņš sludina, «ka vislabākā politika ir mazāk politikas», un gaidīt gaida to laiku, kad politikas vietā uz tribīnes biežāk parādīsies agronomi, inženieris utt. Viņš 1902. g. «*Iskrā*»*** sludina nesaudzīgu cīņu pret cara režīmu, bet viņš reizē liedzas paregot, kā norisināsies šī cīņa. Viņš pilnīgi noraidoši izturas pret buržuāziju, bet, kad viņa biedru balsis paceļas pret kopā iešanu ar pilsonisko opozīciju, viņš «*Iskrā*» uzsver, ka jāizlieto ikvienu opozīcijas kustība, lai to pārvērstu revolucionārā cīņā. Atkārtojot Komunistiskā Manifesta vārdus par «ikvienas revolucionāras kustības

* *Leņins* V. I. Raksti, 1. sēj., 294. lpp. Red.

** Turpat, 33. sēj., 425. lpp. Red.

*** Rakstā «Politiskā agitācija un «šķiras viedoklis». *Leņins* V. I. Raksti, 5. sēj., 302.—307. lpp. Red.

pabalstišanu», viņš pie tam paskaidro spilgti, kā viņš to saprot pretim pilsoniskajai revolucionāribai: «tikai neaizmirsīsim, — lai mudinātu uz priekšu otru, vienmēr jātur roka uz šā otra pleca. Proletariāta partijai jāprot satvert katru liberāli tieši tai brīdī, kad viņš ir sagātavojies pavirzīties par vienu collu, un piespiest viņu pavirzīties par vienu aršinu. Bet, ja viņš iespītēsies, — mēs iesim uz priekšu bez viņa un pāri viņam.»*

Leņins tālā emigrācijā dabū ziņu par 9. janvāri Pēterpilī, un jau 18. janvārī 1905. g. mēs lasām («Vperjod»): «Krievijas vēsture nonākusi pagrieziena punktā... Krievijas strādnieku kustība dažās dienās pacēluses augstākā pakāpē. Mūsu acu priekšā tā izaug par visas tautas sacelšanos... Revolūciju vēsturē virspusē uzpeld gadu desmitiem un simtiem briestošas pretrunas. Dzīve kļūst neparasti bagāta. Politiskajā skatuvē kā aktīvs cīnītājs uzņāk masa, kas vienmēr stāv ēnā un ko pavirši vērotāji tāpēc bieži vien ignorē vai pat nicina.»**

Priekš Leņina nav šaubu, ka 1905. g. revolūcija ir demokrātiska, *buržuiska*: «Mums, marksistiem, jāzina, ka nav un nevar būt cita ceļa uz proletariāta un zemniecības isto brīvību kā vien buržuāziskas brīvības un buržuāziska progresā ceļš.»*** Bet viņš visai kritiski raugās uz buržuāziju pašu. Viņam jau toreiz krievu strādnieks ir *vienīgais un dabiskais* visu Krievijas darbīgo un izmantoto iedzīvotāju *reprezentants*. Un viņš meklē sev citu, drošāku cīnas biedru, nekā ir buržuāzija. Viņš ar savu apbrīnojamo šķiras nojautu arī atrod šo cīnas biedru jau 1905. g. — *zemniekā*: strādnieka un zemnieka demokrātiskajā diktatūrā, kuras uzdevums izvest cauri Satversmes sapulces vēlēšanas, 8 stundu darba dienu un muižu zemju konfiskāciju.

Leņins dabū emigrācijā pirmo ziņu par 17. oktobri 1905. g., un mēs lasām (jau 25. okt. 1905. g., «Proletarij») par «revolūcijas *pirmo uzvaru*», bet — «*cars ne tuvu vēl* nav kapitulējis. Patvaldība nepavisam vēl nav beigusi pastāvēt.»**** Vajag *brūnotas* strādniecības un zemniecības *uzvaras*, un to nedeva 1905. gada revolūcija.

Bet, tiklīdz Leņins no jauna Šveicē emigrācijā dabū pirmās, caur kara fronti izlauzušās, *stipri samelotās ziņas*

* Leņins V. I. Raksti, 5. sēj., 307. lpp. Red.

** Turpat, 8. sēj., 83., 84. lpp. Red.

*** Turpat, 9. sej., 85. lpp. Red.

**** Turpat, 367. lpp. Red.

par Februāra uzvaru 1917. g., viņš savā pirmajā «Vēstulē no tālienes» jau raksta: *Pirmais revolūcijas etaps (posms) izbeidzies.** Un 4. aprīla 1917. g. tēzēs viņš jau sludina «pāreju no revolūcijas pirmā posma, kas... devis varu buržuāzijai, — uz tās otru posmu, kam būs jānodod vara proletariāta un zemniecības trūcīgo slāņu rokās»**. Viņš strādnieku un zaldātu padomēs jau redz to jauno varu, kas neizmērojamā Krievijā un vēlāk visā pasaulei izvedīs *Parizes 1871. g. Komūnas paraugu*. Viņš jau propagandē jauno izgudrojumu.

Mēs redzam, jaunais izgudrojums jau galvā, *idejā* gatavs. Ķeņins, piespiests 1917. g. jūlijā dienās slēpties no «demokrātijas», — sēstas un apstrādā zinātniski to materiālu, ko viņš jau gadiem krājis emigrācijā. Darbs nosaukts visai zīmīgi: «*Valsts un revolūcija*». Tas ir Marks revolucionāro uzskatu zinātnisks apstrādājums un reizē — *padomju varas teorija*. Darbs paliek neizbeigts. Grāmatas otru daļu Ķeņins raksta praktisku *darbu un dekrētu veidā*.

Un tomēr Ķeņins, gan jau pārliecināts, ka rīt parīt norisināsies izšķirošā cīņa, sagatavodams un visiem spēkiem savus biedrus bīdīdams uz šo cīņu, vēl 6. oktobrī 1917. g. pretojas demokrātisko prasību izmešanai iz partijas programmas. «Mēs nezinām, vai mēs uzvarēsim rīt vai mazliet vēlāk. (Es personīgi sliēcīs domāt, ka rīt ...) ... neviens to *nevar* zināt. Bet tāpēc arī ir smiekligi aizmest minimālo programmu, kas ir *nepieciešama*, kamēr mēs vēl dzīvojam buržuāziskās iekārtas ietvaros, kamēr mēs vēl neesam sagrāvuši šos ietvarus... Bet minimālo programmu mest projām nekādi nedrīkst, jo, pirmkārt, Padomju republikas *vēl* nav; otrkārt, nav izslēgta «restaurācijas mēģinājumu» iespējamība; tie vispirms ir jāpār dzīvo un jāuzvar; treškārt, ... ir iespējami pagaidu «kombinēti tpi», ... piemēram, gan Padomju republika, gan Satversmes sapulce. *Pārdzīvosim* vispirms visu to, bet pēc tam pagūsim aizmest minimālo programmu.»***

25. oktobris pagājis *ar uzvaru*, ļaužu masas ir iekarotas. 26. decembrī 1917. g. Ķeņins raksta savas «Tēzes par Satversmes sapulcī»: «Dabiski, ka šās revolūcijas intereses stāv augstāk par Satversmes sapulces formālajām

* *Ķeņins V. I. Raksti*, 23. sēj., 279. lpp. *Red.*

** *Turpat*, 24. sēj., 4. lpp. *Red.*

*** *Turpat*, 26. sēj., 139., 140. lpp. *Red.*

tiesībām... Ikviens tiešs vai netiešs mēģinājums jautājumu par Satversmes sapulci aplūkot no formāli juridiskās puses... neņemot vērā šķiru cīņu un pilsoņu karu, ir proletariāta lietas nodevība un buržuāzijas viedokļa pieņemšana.»* Un 6. janvārī 1918. g. Ļeņins pats paraksta VCIK dekrētu par — Satversmes sapulces *padzišanu*. Jauns etaps, posms galīgi sasniegts, nu ir laiks, sasniedzot jaunu valsts tipu, galīgi atmest līdz šim nepieciešamo [buržuāzisko] demokrātiju kā savu laiku pārdzīvojušu un tātad kaitīgu.

Laikmets pēc 1917. gada novembra un 1918. gada janvārā pāriet nopietnās cīņās uz ārējām frontēm, lai aizstāvētu jauno valsts paraugu pret vispasaules apvienotās buržuāzijas uzbrukumiem. Šī cīņa norisinās gan ar štiku rokā, gan ar spalvu. Ļeņina teorētiskā darba uzdevums šinī laikmetā ir pārliecināt ārzemju proletariātu par jaunās valsts pareizību. Iekšējais darbs ir šimbrīzam noslēgts. Konstitūcija, kas pieņemta 10. jūlijā 1918. gadā, nav nekas citš kā *tikai tas, kas «iekarots un uzrakstīts»*.

Bet ārējā cīņa izbeidzas. Viens pēc otra atkāpjas ārējie ienaidnieki. Padomju Krievijai jāpārdzīvo jauns posms: ekonomiskā *atkāpšanās*, pāreja uz nepu, uz «jauno ekonomisko politiku». Līdz šim neviena revolūcija nebija pratusi un spējusi pati labprāt atkāpties līdz tām pozīcijām, uz kurām var noturēties. Padomju Krievija pirmā to ir veikusi. Bet tikai ar vienu noteikumu: ka šī atkāpšanās paliek tikai pārejoša un aprobežojas ar ekonomisku piekāpšanos. Padomju valsts tagad ir *kļuvusi par noteikumu, bez kura revolūcija nav izvedama līdz galam*.

Un jāatzīmē ļoti interesantā parādība, ka šinī laikā Ļeņins dzīvi sāk interesēties par jaunās «uzbūves fundamentu» (bāzi). Ja pirmējos periodos Ļeņins ļoti viegli un puslīdz vienaldzīgi pārgāja dažādajām ierunām par to, ka jaunās politiskās virsbūves ekonomiskās bāzes vēl neesot (bez tās taču nebūtu iespēja uzvarēt!), tad tagad Ļeņins atkal un atkal atgriežas pie jautājuma par «bāzi» un «virsbūvi», par jauno politisko varu un tās fundamentu. Bet reizē viņš visu savu uzmanību piegriež jaunā izgudrojuma aparātam, tas ir, valsts pārvaldišanai, zinātniski nokārtotai. Tā rodas viņa teorija, kas agrāk šķita neprātīga un ko nevar vēl līdz šim saprast tie, kas to nav pār-

* Ļeņins V. I. Raksti, 26. sēj., 339. lpp. Red.

dzīvojuši, bet kas tik pārliecinoša mums kā teorijā, tā praksē, proti, ka proletāriskā diktatūra, padomju vara, kad tā iekarota, *pati kļūst par jaunu pamatu*, kas dod iespēju papildināt trūkstošo.

1921. g., uz [Oktobra revolūcijas] gadasvētkiem, Leņins jau raksta: «Pēdējais — un pats svarīgākais, un pats grūtākais, un pats vismazāk paveiktais mūsu darbs: saimnieciskā celtniecība, ekonomiskā pamata likšana jaunai, sociālistiskai ēkai sagrautās feodālās un pussagrautās kapitālistiskās ēkas vietā.»* Jeb savā runā [Maskavas guverņas VII partijas konferencē]: vai nu visiem padomju varas iekarojumiem jāsabrūk, jeb tiem *jāpaliek apakšā vajadzīgais ekonomiskais fundaments*. Tā patlaban nav. Un pie šī darba jāķeras tūliņ.** Neviens nenoliegs, ka, kopš šie vārdi teikti, 3 gadu laikā *fundamenta likšanas darbs* ir veicies un ēka stāv uz stiprākiem pamatiem nekā tolaik.

Bet ar to Leņins neaprobežojas. «Mūsu pretinieki,» tā raksta viņš pēdējā no viņa publicētajā rakstiņā «Par kooperāciju», «mums ne vienu vien reizi ir teikuši, ka mēs ļeroties pie neprātīgas lietas ieviest sociālismu nepietiekamī kulturālā zemē. Bet viņi kļūdījās tanī ziņā, ka mēs sākām ne no tā gala, kā bija paredzēts pēc teorijas (visādu pēdantu), un ka pie mums politiskais un sociālais apvērsums bija priekštecis tam kultūras apvērsumam, tai kultūras revolūcijai, kuras priekšā mēs tomēr tagad stāvam. Mums tagad pietiek šās kultūras revolūcijas, lai mēs būtu pilnīgi sociālistiska zeme.»*** «Paskatieties, kā stāvoklis mainījies tagad, kad valsts vara jau ir strādnieku šķiras rokās, kad ekspluatatoru politiskā vara gāzta un kad visi ražošanas līdzekļi (izņemot tos, ko strādnieku valsts brīvprātīgi uz laiku un uz zināmiem noteikumiem atdod ekspluatatoriem koncesijā) atrodas strādnieku šķiras rokās. Tagad mums ir tiesības teikt, ka vienkārša kooperācijas augšana mums ir identiska... ar sociālisma augšanu, un līdz ar to mēs esam spiesti atzīt, ka radikāli mainījies viss mūsu viedoklis par sociālismu. Šī radikālā pārmaiņa ir tā, ka agrāk mēs par smaguma centru uzskatījām, un mums vajadzēja uzskatīt, politisku cīņu, revolūciju, varas iekarošanu utt.

* Leņins V. I. Raksti, 33. sēj., 35. lpp. Red.

** Turpat, 74. lpp. Red.

*** Turpat, 423., 424. lpp. Red.

Tagad turpretim smaguma centrs tiktāl mainījies, ka tiek pārnesti uz mierigu organizatorisku «kultūras darbu».*

Raug, ko nozīmē etapa nostalgāšana, pacelšanās uz jaunu pakāpi, kad vara *jau iekarota. Kultūras revolūcija* strādniecības un zemniecības starpā tagad *ne vien labāk veicama*, bet *tikai tagad vedama ar veiksmi*, jo pa jauniem ceļiem, kas šīm šķirām agrāk nebija pieietami, tādēļ ka izmantotāju vara nevarēja un savās šķiras interesēs nedrīkstēja to brīvi pielaist.

Bet, nostādot *kultūras revolūcijas* veiksmi pirmā vietā, bija jāsper vēl svarīgi soļi, nodrošinot šīs kultūras revolūcijas iespējamību. Sevišķi valstī, kurā *zemniecībai* ir skaitlisks pārsvars un kurā šī zemniecība reizē ir sadalīta daudzās dažādās tautībās, bija jāizšķir zemniecības *jautājums* vispār un jo sevišķi *nacionālais* jautājums.

Kā Ķēkins raudzījās uz zemnieku, vairāk vai mazāk zināms. Lai zemniecībai iedvestu pārliecību, ka šie Ķēmina uzskati bija ne «diplomātija» vai «demagogija», bet no-pietna, revolucionāri izkarota pārliecība, mums būtu jā-analizē, jāiztirzā viņa teorētiskie uzskati par agrārjautājumu un revolūciju. Še tas man nav iespējams, un es norādu uz savu krievu valodā rakstīto apcerējumu žurnālā «Под знаменем марксизма» 1924. gada 3. burtnīcā.** Jau kopš 1905. g. Ķēkins sludināja cīnas apvienību proletariātam ar zemniecību. Viņš uz zemniecību raugās kā uz šķiru, pusfeodāla parauga šķiru, bet tomēr šķiru. Vispirmā apvienība, ko viņš sludina, ir cīnas, kara apvienība. Ar ārējās frontes uzvaru tā ir vairāk vai mazāk galā. Tai jāpievieno jauns pamats: saimnieciska apvienība. «Pirmoreiz vēsturē pastāv valsts, kurā ir tikai šīs divas šķiras, tikai proletariāts un zemniecība... Mēs noslēdzam savienību ar zemniecību... proletariāts atbrivo zemniecību...» Bet ar šo līgumu nepietiek. *Cīnas apvienība* nevar pastāvēt bez *saimnieciskas apvienības*.*** Pievienojas šām apvienībām, kā redzējām, vēl viena apvienība: kultūras revolūcijas cīņa.

Še, runājot par līgumu un apvienību, mēs, protams, nerunājam par līgumu, rakstītu vai mutisku, burtiskā nozīmē. Tāpat ne, kā franču Lielās revolūcijas teorētiķi, runājot par «sabiedrisko līgumu», nedomāja tādu formālu

* *Lenins V. I. Raksti*, 33. sēj., 422., 423. lpp. Red.

** Raksts «Ķēkins un agrārais jautājums». Sk. šā sēj. 137.—155. lpp. Red.

*** *Ķēkins V. I. Raksti*, 32. sēj., 445.—447. lpp. Red.

līgumu. Taču mūsu gadījumā apvienība bija reāls fakts. Šim reālam faktam vajadzēja piemērot arī *lielās Padomju valsts* raibo *nacionālo* sastāvu. Tā Padomju valsts nonāca pie savas *attīstītās, internacionālās* formas: SPRS, Sociālistiskas Padomju Republiku Savienības.

Uz pirmo skatu notiek kaut kas dīvains. Marksisms agrāk sludināja centralizētu internacionālu apvienību, un, kad tas vienā zemē uzvarēja, tad šī zeme *saskaldījās* daudzās *nacionālās* daļās, lai tikai vēlāk sastādītu šo *nacionālo valstu sociālistisku apvienību*. Lai atminamies, kā pie mums daži runāja vēl pēc 1917. gada Februāra uzvaras: nacionālo jautājumu atzina par atceltu, izšķirtu vai neesošu. (Sal. dažus toreizējās Petrogradas «Cīnas» autorus.)¹⁷⁸ Ja tagad kāds to pašu saka, tad tas jau ir noteikts «antiļepinists», kā, piem., visi vecie sociāldemokrāti bez izņēmuma. Viņu acīs tas, kas pie mums notiek, ir solis atpakaļ; mēs turpretim jo gaiši redzam, ka tas ir vienīgais un nepieciešamais celš uz nacionālā jautājuma atrisināšanu. Jo arī nacionālais jautājums jāaprauga *revolucionāri dialektiski*. Un nacionālais jautājums visciešākajā sakarā ar zemnieku jautājumu ir viens no svarīgākajiem leninisma programmas punktiem.

Nacionālais jautājums ir, protams, vēstures auglis. Kā valoda, nacionālītās svarīgākā (ja arī ne vienīgā) pazīme, ir ilgas vēstures produkts, tā arī pati nācija. Iz vienkārša kultūras jautājuma nacionālais jautājums pārvērties par jo svarīgu politisku jautājumu. Feodālos vai pusfeodālos apstākļos nacionālais jautājums visbiežāk sakrīt ar neapzinātu šķiras cīnas jautājumu. Buržuiskajā sabiedrībā nacionālā kustība iesākas ar progresīvu, pat revolucionāru nokrāsu, bet pārvēršas imperiālistiskās vai šovinistiskās un abos gadījumos tieši kontrrevolucionārās tieksmēs. No jauna revolucionāri nacionālais jautājums top proletāriskās revolūcijas cīnas un īpaši *uzvaras periodā* kā tieša sacelšanās pret ārēju un iekšēju imperiālismu.

Piegriezīsimies nu arī nacionālajam jautājumam ar šķiras mērauklu. Kāda nozīme ir nacionālajam jautājumam *strādnieku šķiras cīnā*, un kā attiecas strādnieku šķira pretim nacionālajam jautājumam? Abi šie jautājumi ir uz visciešāko saistīti. Mēs zinām, ka nacionālo jautājumu uzpūš mākslīgi, lai tādi apslāpētu strādnieku un kapitalistu šķiru pretišķības, kā tas visspilgtāk parādījās

pasaules kara laikmetā. Bet reizē strādnieku šķira ir nacionālismam visgrūtāk pieejamā un visnaidīgākā šķira. Proletariāts pēc savas šķiras dabas ir anacionāli, kosmopolītiski vai pat pretnacionāli noskaņots elements.¹⁷⁹ *Šķiru kopības* iespaids nēm pie viņa pārsvaru par nacionālām interesēm. Strādnieku masas pilsētās, jau pateicoties viņu kopojošiem darba apstākļiem, visvieglāk zaudē savu tautību, visātrāk pāriet cittautībā. Viņu spilgti apzinātās šķiras intereses viņus dzen uz kopību un centrālibu. Tā mēs redzam, ka patlaban Vācijā, kuru pilsonība ir ar mieru saskaldīt,¹⁸⁰ vienīgais nopietnais valsts vienības aizstāvis ir proletariāts.

Pavisam citādas ir zemniecības kā šķiras attiecības pret nacionālo jautājumu. Zemniecība ir īstā *nacionālo īpatnību uzglabātāja*. Izkaisīta pa plašajiem laukiem, bez ciešas satiksmes — zemniecība ir piesieta ne vien pie zemes, bet arī pie *vietējās, nacionālās kultūras*. Mēģinājumi mākslīgi, ar varu pārtautināt* zemniecību noved tikai pie nekultūrālas dzīves kārtas**. Un gadu simteņus cauri tautība te kā mantojums pāriet no paaudzes uz paaudzi. Kultūras pacelšana un jo vairāk kultūras revolūcija te ir iespējama tikai pa nacionālo ceļu. Tā «Krievija» bija jāsadala 28 nacionālās federālās daļās (tas, protams, vēl ne tuvumā nav viss tautību skaits), lai, bieži no jauna radot rakstu valodu, literatūru utt., izvestu cauri «kultūrālo revolūciju» tiešām *vistautiskos* apmēros. Raug, kādēļ zemniecībai jātuvojas ar nacionālo stīgu palīgu.

Un, ja mums Ļeņins aizrādīja, ka Padomju Krievija ir pirmais gadījums pasaulei, kur atrodas *vienigi šis divas šķiras* un pie tam — cīņas, saimniecības un kultūrrevolūcijas *apvienībā*, tad pats par sevi izbīdās jautājums: vai tad jaunā sociālistiskā nacionālo padomju valstu federācija nav pilnīgi dabiskas sekas šim sabiedriskajam faktam? Un piedzīvojumi to pilnīgi apliecinā. Visspilgtāk varbūt Ukrainā dažādos brīžos kopš 1917. gada [Oktobra] revolūcijas! Mēs sastopam tur «patstāvīgo» valsti ar hetmani Skoropadski [priekš]galā (tautiskā pilsonība kopā ar zemnieku-kulaku); tad *pirmā, stingri centralizētā padomju vara**** (pilsētu strādniecība ar vāju nabagās

* — asimilēt. *Red.*

** — dzīves veida. *Red.*

*** T. i., Ukrainas Sociālistiskā Padomju Republika, pēc padomju varas atjaunošanas Ukrainā 1918. g. beigās. *Red.*

zemniecības līdzjūtību); no jauna [buržuāziska] valsts, šoreiz «demokrātiska patstāvība» dažādu Petļuru utt. vadībā (pilsētu sīkburžuāzija un vidējā zemniecība ar pilsonības un «kulaka» līdzjūtību). Ja mēs nu nonākam stadījā, kad *proletariāts* iet roku rokā ar *plašo darbīgo zemniecību*, tad jārodas jaunai valsts formai, kas pielauj nacionālo decentralizāciju, neatcelot centrālo diktatūru*. Tāda forma ir jaunā *Sociālistisko Padomju Republiku Savienība*. Tā ir pilsētu un lauku darbaļaužu *nacionālo padomju valstu sociālistiska apvienība*. Tā ir *nacionālā jautājuma sociālistiskā izšķiršana*. *Pirma reizi reāli dzīvē*.

Šī jaunā apvienība nebija vienas dienas darbs. Jau 1. jūnijā 1919. g. VCIK (Viskrievijas Centrālā Izpildu Komiteja) uz [Padomju] Ukrainas CIK ierosinājumu pieņēma lēmumu par padomju valstu ciešāko savstarpēju tuvināšanos: 1) kara organizācijas un karaspēku komandas ziņā; 2) augstākās saimniecības padomes; 3) dzelzceļu; 4) finansu un 5) darba organizācijas ziņā, pieturoties jo projām «pie darba masu neatkarības, brīvības un pašnoteikšanās» principiem. Šī pārvaldes arodu dalīšana «apvienotos» un vietējos tagad ir izvesta pilnīgi cauri jaunajā «Republiku Savienībā». Apvienībai ir sava centrālā Tautas Komisāru Padome, kurā ieiet: pieci *Vissavienības* tautas komisāri (ārlietu, kara un jūrlietu, ārejās tirdzniecības, ceļa satiksmes, pasta un telegrāfa) un pieci *apvie-noti* jeb *direktīvi* (Augstākā tautas saimniecības padome, Darba, Iekšējās tirdzniecības, Finansu un Strādnieku un zemnieku inspekcijas) komisariāti. Pārējie komisariāti ir vietēji un aptver vietējo valdišanas iekārtu, kultūru, sociālo gādību un zemkopību. Mēs varam vilkt zināmā mērā *šķiru interešu līniju* starp šīm komisariātu grupām: centralizētās valdišanas nozares būs tuvāk strādniecībai, vietējās tuvāk zemniecībai. Šo principu apvienošana ir šo divu šķiru apvienības lieta.

Mēs redzam tālāk, ka jaunās «savienotās republikas» augstākie valdišanas orgāni arī izstarojušies *divās iestādēs*. Agrākās vienīgās CIK vietā tagad Savienības CIK sastāv iz 2 daļām ar pilnīgi vienādām tiesībām: a) Savienības padomes (Союзный Совет) iz padomju kongresa vēlētiem deputātiem proporcionāli iedzīvotāju vai vēlētāju skaitam (pavisam 414 locekļi un 220 kandidāti) un 2) Nacionali-

* Domāts — centralizētu vadību. *Red.*

tāšu (tautību) padomes — iz apvienoto un autonomo republiku un autonomo apgabalu delegātiem, neraugot uz valstu lielumu (pavisam 100 delegātu). Abas padomes ikvienu jautājumu izspriež patstāvīgi, un tākai abu padomju lēmums ir Vissavienības CIK lēmums. Ja nav vienprātības, tad jautājumu izšķir kopēja sēde vai kongress. Mēs redzam, te atkal ir zināma šķiru interešu starpība: šķiras interese un tautiskā interese. Abu padomju deputātus apstiprina kopējais *darba tautas padomju kongress*, un tie abi stāv zem Komunistiskās partijas direktīvās vadības. Bet, protams, ka tas nozīmē gan strādnieku šķiras hegemoniju jeb virsvadību, bet tomēr kompromisu, izlīgumu abu šķiru interešu starpā.

Tātad jaunā valstu apvienība sprauž sev par mērķi izšķirt nacionālo jautājumu izlīguma ceļā starp strādnieku un zemnieku šķiru; bez jebkāda izlīguma, kā mēs tagad zinām, darba tautas uzvara nav iespējama. Šīnī zinā pilnīgi pretējas ainas Padomju valstu savienībā un kapitālistiskajā pasaulē, kā to iztēlo [Padomju] Konstitūcijas deklarācija. «Tur, kapitālisma lēgerī, — tautību naids un nevienlīdzība, koloniālā verdzība un šovinisms, nacionāla apspiestība un grautinī, imperiālistiskas zvērestības un kari; še, sociālisma lēgerī, — tautu savstarpēja uzticība un miers, nacionāla brīvība un vienlīdzība, mierīga kopdzīve un brālīga kopdarbība.» Jaunā savienība ir *vienlīdzīgu tautu brīva savienība*, ikvienai republikai ir nodrošināta tiesība brīvi aiziet no apvienības, un ikvienai sociālistiskai padomju republikai, kā esošai, tā nākamai, ir brīva iestāšanās savienībā.

Ka šī nacionālā brīvība un kulturālā patstāvība nav vienīgi uz papīra, par to var pārliecināties uz vietas: visas vietējās iestādes pamazām «pārtautojas» valodas zinā.* Bet ne vien uz vietas to redzam: jāpaklausa debates Polijas saeimā par baltkrievu un ukraiņu nacionālo jautājumu,¹⁸¹ lai pārliecinātos par šo iekarojumu reālību. Vēl daudz spilgtāk tas redzams pie tā saucamajām «beзвēstures» tautībām, kas nule tikai nodibina savu kultūru. Te tiešām iesākas vārda pilnā nozīmē «kultūras revolūcija» un pie tam revolūcija, Padomju valsts pabalstīta. Tādi gadījumi ir bijuši pasaulē, kad valsts pabalsta

* T. i., blakus krievu valodai lieto arī republiku pamatnacionalitātes valodu. *Red.*

revolūciju savā zemē, piem., kapitālistiskā valsts savā sākumā tehnisko revolūciju. Šoreiz tas zīmējas uz cilvēces dzīves viscēlāko pusī, uz kultūru, bet reizē arī uz tehniku, uz jaunās iekārtas «ekonomisko» un tamlīdz tehnisko fundamentu.

Ko jaunu ienes valsts iekārtā jaunā Konstitūcija? Tā neaizvieto atsevišķu republiku konstitūcijas; tā, taisni pretēji, tikai kopā ar tām sastāda *vienu vienigu padomju konstitūciju*. Tā tikai *zināmu daļu* atsevišķo republiku *tiesibu* pārnes uz jauno centru, bet viens šī centra uzdevums ir: aizsargāt atsevišķo republiku suverenitāti (patstāvību) pārējā ziņā. Tieki radīts jauns valdības centrs: *Savienības padomju kongress*, vēlēts tāpat kā atsevišķo republiku padomju kongresi; tad, kā jau redzējām, *Savienības CIK* iz divām padomēm, bet ar vienotu *Prezidiju* priekšgalā, kurš pa to laiku, kamēr nav CIK sesijas, ir augstākā iestāde. Beigās — *Savienības Tautas Komisāru Padome* iz, kā jau redzējām, 10 tautas komisariātiem. Viss darbs, kas nav pārnests uz šām iestādēm, paliek vietējiem kongresiem, CIK, to prezidijiem un vietējām tautas komisāru padomēm.

Ļeņins nepiedzīvoja jauno valsts iekārtu praksē. Bet tā bija viņa teorijas un prakses auglis. Viņa zinātniskie un praktiskie darbi valsts, agrārjautājuma un zemniecības, kā arī nacionālā jautājuma laukā sagatavoja ne vien proletāriskās varas pirmo paraugu (PCΦCP), bet arī tās attīstīto, augstāko tipu (SPRS). Un īpaši pēdējos gados Ļeņins, kā jau redzējām, uzsvēra šīs jaunā tipa valsts nozīmi, pieprasot ne vien stingru proletāriskās *diktatūras* piepaturēšanu, bet jo sevišķi viņas norobežošanu *pret jebkuru viņas tuvināšanu pilsoniskai demokrātijai*.

Vēl no vienas lietas brīdināja Ļeņins: no pārākas aizraušanās par labu šai valstij. Savu runu Viskrievijas transportstrādnieku kongresā (27. martā 1921. g.) viņš iesāka vārdiem: «Pašreiz, ejot caur jūsu zāli, es redzēju plakātu ar uzrakstu: «Strādnieku un zemnieku valstībai nebūs gala». Un, kad es izlasīju šo dīvaino plakātu, kas, tiesa gan, atradās nevis piekarts parastā vietā, bet stāvēja kaktā — varbūt kādam ienācis prātā, ka plakāts nav izdevies, un viņš nobīdījis to sānus —, kad es izlasīju šo dīvaino plakātu, es nodomāju: bet, lūk, kādās ābeces un pamata lietās mums ir pārpratumi un nepareiza izpratne. Tiešām, ja strādnieku un zemnieku valstībai nebūtu gala,

tad tas nozīmētu, ka nekad nebūs sociālisma, jo sociālisms nozīmē šķiru iznīcināšanu, bet, kamēr paliek strādnieki un zemnieki, tikmēr paliek dažādas šķiras un tātad nevar būt pilnīga sociālisma.»*

Tā, raug, mums jālūkojas arī uz jauno proletāriskās valsts paraugu. Tas nav «jautājuma galīga izšķiršana». Kā ikviens valsts, arī tā ir tikai *pārejas laika valsts*, proti, *pārejas laika uz sociālismu*.¹⁸² Bet, ja nenāks lielas ārējas satricināšanas, uz kurām mums, iekams revolūcija nav uzvarējusi vismaz visā Eiropā (un tamlīdz Āzijā), jābūt ikbrīdi gataviem, šī jaunā pārejas forma nozīmē ne vien saimniecības, bet arī kultūras laukā jauna attīstības posma sākumu. Vēl 1921. g. (6. novembrī), nepam tikko iesākoties, Lēnins uzsvēra, ka, «iekarojušiem valsts varu, mums vairs nav iemeslu atmetst *reformu* kā attīstības līdzekli». Pēc proletariāta uzvaras prieķi tās zemes, kurā uzvara panākta, kā agrāk, «reformas ir proletariāta revolucionāras šķiru cīņas blakus produkts», bet reizē ar to arī nepieciešama un likumīga atdusa. Pēc uzvaras kaut vienā zemē reformas un revolūcijas savstarpējās attiecības maiņas.^{**} Nu ir laiks pienācis, kad tiešām var runāt par iespējamu «ieaugšanu» jaunajā iekārtā, pamazītēm *atmirstot valsts politiskajām funkcijām*.

Lēnins taču [ar] šiem saviem vārdiem negribēja attēlot šo «ieaugšanu» kā kādu mierīgu idilli. — Ja viņš runāja par komunistisku sacensību, tad nedomāja vienkāršu sacensību ar kapitālismu, nē, «tā ir drosmīga, nikna, ja ne pēdējā, tad tai tuva cīņa uz dzīvību un nāvi starp kapitālismu un komunismu»^{***}. Un tomēr — «Sociālisms jau tagad vairs nav attālas nākotnes vai kaut kādas abstraktas ainas, vai kaut kādas svētbildes jautājums»... «Nevi rīt, bet dažos gados, mēs visi kopā šo uzdevumu veiksim par katru cenu, tā ka no jaunas ekonomiskas politikas Krievijas būs sociālistiska Krievija.»^{****} Sie 20. novembrī 1922. g. [Maskavas padomes plēnumā] sacītie vārdi burtiski nepiepildījās. Lēninam nebija lemts pieredzēt paregoto dienu. Bet viņš mums ir rādījis ceļu

* Lēnins V. I. Raksti, 32. sēj., 241. lpp. Red.

** Turpat, 33. sēj., 87. lpp. Red.

*** Vārdi no V. I. Lēnina KK(b)P CK pārskata referāta KK(b)P XI kongresam. Lēnins V. I. Raksti, 33. sēj., 249. lpp. Red.

**** Lēnins V. I. Raksti, 33. sēj., 395., 396. lpp. Red.

un devis līdzekļus sasniegt šo mērķi. Viens no svarīgākajiem līdzekļiem ir viņa «izgudrojums», padomju vara. Mums vajag prast to pareizi novērtēt.

P. Stučka

*Darba kalendārs 1925. gadam,
izd. «Prometejs», Maskavā,
1925. g., 32.—40. lpp.*

Iespiests pēc kalendāra teksta

PRIEKŠVĀRDS GRĀMATAI «9. UN 13. JANVĀRIS»¹⁸³

«9. un 13. janvāris». **«1905. g. janvāra dienas».** Tās ir dienas, kas nozīmē gadus. Tās ir dienas, kas novelk stingru sarkanu strīpu starp Krievijas, pat vispasaules reakciju, kontrrevolūciju un jauno, dzimstošo, revolucionāro ne vien Krieviju, pasauli, cilvēci.

Vienkāršs krievu «popiks», garīdznieciņš Gapons, ar «ohrankas» atļauju, ja ne svētību, iesāk pretrevolucionāros, antisociālistiskos nolūkos aģitāciju Leningradas, to-reiz vēl «svētās Pēterpils», fabrikas strādnieku starpā. Viņam ir panākumi, un simts tūkstošu strādnieku, to sievu un bērnu zem viņa vadības svētdien svētku drānās ar cara un citām svētām bildēm priekšgalā plūst gājienos uz Ziemas pili lūgt no sava žēlīgā «caratētiņa» tiesības, aizstāvību pret jauniem fabrikantiem un tiem pakalpīgiem ierēdņiem. Vai ir iedomājama *mazāk revolucionāra* manifestācija nekā šī.

Cars ir pārāk žēlīgs. Viņš dod vienmēr *vairāk*, nekā lūdz. Viņš arī strādnieku masas apsvēti bagātīgi. Viņš zina, ka tiesību solijumi ir tukša skaņa. Viņam ir citi līdzekļi: viņš ar asinīm raksta savu atbildi sniegā uz Ziemas pils laukuma. Uz viņa mājienu atskan šāvieni, tūkstoši nošautu un ievainotu, strādnieku asinis plūst aumaļām, un viņu strāvas raksta lieliem burtiem baltajā sniegā jaunu vārdu: *Revolūcija*. Pat lasīt nepratīgākais* strādnieks to izlasa, saprot. Kā zvīņi nokrīt no viņa acīm, viņš vienā dienā, vienā stundā, vienā acumirkli kļūvis par revolucionāru. Viņš, vēl vakar Eiropas vistumšākais proletārietis, stājas Eiropas, visas pasaules strādniecības priekšgalā. Pēterburgas strādnieks uzņemas

* — lasītnepratējs. *Red.*

strādnieku revolūcijas vadību kā Krievijas strādniecības avangards. Viņš ved no uzvara uz uzvaru, pār 1905. gadu uz 1917. gada Februāri — *Oktobri*, uz vispasaules revolūcijas uzvaru, neatlaidīgi, neatkāpīgi, pār upuru kaudzēm uz cilvēces galīgu atsvabināšanu.

«Revolūcijas sākums Krievijā.» — Lieliski vēsturiski notikumi norisinās Krievijā. Proletariāts sacēlies pret cara varu. Proletariātu līdz sacelšanai novēdusi valdība. Tagad, šķiet, vairs nevar būt šaubu, ka valdība ar nolūku paļāva samērā nekavēti attīstīties streiku kustībai un iesākt plašu demonstrāciju tai nolūkā novest pie ieroču lietošanas. Un viņa noveda pie tās! Tūkstoši nošautu un ievainotu — tādi ir Asiņainās svētdienas, 9. janvāra, iznākumi Pēterpilī. Karaspēks uzvarējis pār bezieroču strādniekiem, to sievām un bērniem. Karaspēks ir apspiedis ienaidnieku, apšaujot uz laukiem guļošus strādniekus. «Mēs viņiem devām labu mācību!» Tā ciniski dižojas tagad cara kalpi un viņu eiropeiskie sulaiņi konservatīvās buržuāzijas rindās. Jā, mācība ir lieliska! Krievijas proletārietis neazmirsīs šo mācību...» — «Lai dzīvo revolūcija!»* — Tā lasām jau 18. janvārī drukātu lielā revolūcijas vadoņa *Leņina* novērtējumu tālā emigrācijā Sveicē. Un tanī pašā numurā**: «Dumpis vai revolūcija?» Tā prasa Eiropas žurnālisti... Krievijas strādnieku kustība dažu dienu laikā pacēlusies līdz augstākajai pakāpei... Revolūciju vēsturē izplūst uz āru pretrunas, kas gatavojušās gadu desmitiem un simtiem. Dzīve kļūst neparasti bagāta. Uz politiska cīņas lauka stājas kā aktīvs cīnītājs masa, kas arvien stāv ēnā un tādēļ bieži paliek neievērota jeb no paverša novērotāja pat nepamanīta... Šīs cīņas vēsture jāmēri dienām. Un ne velti daži ārzemju laikraksti jau atklājuši «Krievijas *revolūcijas* dienasgrāmatu.»***

Uz pirmo ziņu no Pēterburgas Rīgas s.-d. komiteja 12. janvārī izlaiž uzsaukumu uz ģenerālstreiku ar lozungu: «*Lai dzīvo revolūcija!*» Tuvu pie 100 000 strādnieku ir uz ielas. 13. janvārī Rīgā pie dzelzstilta atkārtojas Pēterburgas aina. Rīb šāvieni, un simtiem strādnieku asinīm

* Sk. *Leņins V. I. Raksti*, 8. sēj., 76.—79. lpp. *Red.*

** T. i., avizes «*Vperjod*» 1905. g. 31. (18.) janvāra numurā, kur bija ievietoti V. I. *Leņina* raksti «*Revolūcijas sākums Krievijā*» un «*Revolūcijas dienas*». *Red.*

*** Sk. *Leņins V. I. Raksti*, 8. sēj., 83., 84. lpp. *Red.*

sniegā raksta savu lāstu un savu zvērestu. Bet šīm asinīm ir cita nozīme nekā Pēterburgā. No kritušiem 31 bija revolucionārās Latviešu s.-d. strādnieku partijas biedrs. Protams, 13. janvāris nozīmē savā ziņā revolūcijas atklāšanu Latvijā, tomēr te cits fakts spēlējis lielāku lomu. Ja līdz tam laikam Latvijas strādnieks un viņa revolucionārā partija ar savā ziņā «rietumeiropiskām» šaubām noraudzījās uz Krievijas strādnieku šķiras revolucionāribu, tad 9. janvāris viņam iedeva jaunu pārliecību, un šo savu pārliecību viņš savām asinīm apliecināja 13. janvāri pie dzelzstulta Rīgā. Šī pārliecība bija izteikta 1905. gada janvāra «Cīņas» numurā vārdiem: «Revolūcija sākusies Krievijā! Janvāra dienās vesels miljons Krievijas strādnieku vienprātīgā varenumā apliecināja, ka tie vairs ne-grib tālāk vergu jūgā smakt... Krievijas proletariāta cīņas gatavību, viņa vienprātīgo varu un uzupurēšanās spēju taisni piērādīja janvāra dienas. Un proletariāta spēki aug un aug, viņa cīņas līdzekļi tiek asāki un draudošāki, un viņa uzvara nāk arvien tuvāk. *Mēs ejam galīgai revolūcijai pretim...*»

Kamēr tādā kārtā strādnieku masas apzinīgi atklāja revolūciju, vietējā administrācija vēl atradās pilnīgā neizprašanā, ar ko tai darīšana. Viņas ziņojumi centram, samērā tuvi patiesibai, nodarbojās ar atsevišķu faktu pa-zīnošanu, bez vispārēja attēlojuma. Protams, jauni musinātāji, uzbrukumi armijai, pat japāņu nauda.¹⁸⁴ Tas viss, kā jau parasts revolūcijas sākumā. Mazliet komisku iespaidu atstāj Kurzemes gubernatora «tēvišķā» griešanās pie Liepājas strādniekiem: «Es vairs nevaru pazīt šos strādniekus... Tagadējais nemierienu pūlis nav vairs tie godīgie darbaļaudis, pie kuriem vēl gadu atpakaļ es griezos» utt. (214. lpp.)* Dabūjis no tiem pienācīgo atbildi (129. lpp.), gubernators sāk draudēt (216. lpp.) un tad — apklust. Bet aiz atriebības viņa kalpi, žandarmi, uz Pēterpili denuncē — *fabrikantus*, kas pārkāpuši viņa pavēli un izmaksājuši algas par streika dienām (223. lpp.). Jā gan, cik aprobežoti arī bija Latvijas fabrikantu prāti, viņi tomēr saoda, ka te nav vienkārši «nemieri», «dumpji», nekārtības, bet ka te *norisinās kaut kas nopietnāks: revolūcija*.

* Te un tālāk norādītās lappuses no grāmatas «9. un 13. janvāris». *Red.*

«9. un 13. janvāris». Šīm dienām vēl cita svarīga nozīme. Tās nozīmē saista momentu starp Pēterpils (Leņingradas) un Rīgas, starp Krievijas un Latvijas proletariātu. Līdz šai dienai bija zināma atsvešinātība, pareizāk, saīšu trūkums starp proletāriskām Latviju un Krieviju. Rīga, kā jau teikts, īsti neticēja Pēterpils revolucionāribai, un Pēterpils neinteresējās par Rīgu. Asīnu plūdi 9. un 13. janvārī *saistīja šīs kustības*, saistīja tās cieši, un nākošās cīņas un to upuri šīs saites jo vairāk nostiprināja. Kopš šīm dienām Latvijas proletariāts — gan strādnieka, gan strēlnieka uzvalkos — ir bieži un slaveni cīnījies roku rokā ar Krievijas proletariātu bez mazākajām domstarpībām.

Tikai pēdējos gados grupa nodevēju Rīgā, saucošās par Latvijas s.-d. strādnieku partiju, ir mēģinājusi ienest te plāisu. Tā organizējusi, buržuāzijas legālības aplaimota, legālu partiju, tiecas piesavināt sev Latvijas 1905. gada cīnītāju laurus. Tā ne vien izbīda savu nacionālo sociāldemokrātību pret Krievijas internacionālo komunismu, tā nekautrejas iet vēl tālāk, izbīda *13. janvāri — pret 9. janvāri*. Protams, ka neviens, pat idiotiskākais no viņiem, netic, ka ne 13., bet 9. janvāris nozīmē revolūcijas sākumu Krievijā un tamlīdz arī Latvijā. Nē, viņiem tas vajadzīgs, lai *nodevīgos nolūkos šķeltu revolucionāro fronti* un tādi pārdotu strādniecību buržuāzijai. Tanī pašā laikā, kad proletāriskās organizācijas, piemēram, Rīgas kreisie arodnieki, svin *9. janvāri kā pamatsvētkus, s.-d. jauc* 9. janvāra svētkus, lai uzsvērtu nacionālo, tautisko 13. janvāri. 13. janvāra upuri pret to *nevar* protestēt, viņi guļ zem smiltnīm. Atliek pāri mums, dzīvajiem, ar visu varu pret to uzstāties. Nost, riebekļi! Uz 13. janvāra kritušo kapiem nav vietas jūsu «govjandelei» ar buržuāziju! Mēs stāvam cieši par 9.—13. janvāra apvienību.

Janvāra dienu atskānas. Šīs atskānas bija un vēl ir visai plašas. *Piemiņas grāmata** apskata tikai vienu pusē no šīm atskānām — janvāra dienu pieminēšanu Latvijas strādniecības starpā pēc 1905. gada. Kopš 13. janvāra Latvijas proletariāts ir nesis neskaitāmus jaunus upurus. Pēc saviem upuriem viņš raksta savu vēsturi.

Piemiņas grāmata janvāra dienām dod pilnīgu uzsaukumu krājumu uz 9.—13. janvāri no 1905. gada līdz šim

* Te domāta grāmata «9. un 13. janvāris». *Red.*

laikam. Tie atspoguļo 20 gadu cīņu, uzvaru un sakāvju gaitu. Mēs redzam, ka pēc 1906. gada kapa klusuma jau kopš 1910. gada kustība top dzīvāka, jau 1912. gadā ar klajām janvāra demonstrācijām, 1913. gadā jau ar streiku un 1914. gadā — *solidāru vispārēju* streiku. Karš pārtrauc revolucionāro kustību, bet 1917. gadā tā uzliesmo no jauna.

Bet atskasas mēs novērojam arī *plašumā, tālumā*. Janvāra dienas atrada plašu atskapu arī Rietumos. Protams, ja mēs tagad pārlasām to, ko toreiz rakstīja vācu sociāldemokrāti, mēs tur ne ar rindiņu nevaram izlasīt to lielo novērtējumu, kādu vēsture piešķira turpmākā gaitā 1905. gada janvāra dienām. Ja nebūtu 1905. gada lielo piedzīvojumu, nebūtu bijusi iespējama varas iekarošana 1917. gada oktobrī, sacīja *Leņins* 1919. gadā.* Un viņš prata vērtēt.

9. un 13. janvāris. Tās ir piemiņas dienas apvienības līgumam, ar proletariāta asinīm rakstītam *Leņingradas un Rīgas sniega laukumos* 1905. gadā. *Sniegs nokusa, bet asiņainie burti palika abu proletariātu atmiņā un apziņā uz mūžu mūžiem.*

P. Stučka

9. un 13. janvāris. 1905. g. janvāra dienas un viņu pēcieskanas Latvijā, «Spartaks», 1925, X—XIV lpp.

Iespiests pēc grāmatas teksta

STRĀDΝIEKU VIENIBU PRET NACIONĀLISTIEM!

Es biju pārbrīnējies, izlasījis «Strādnieku Vienības» 5. numurā rakstā «Latvju nacionālais klubs** un sociāldemokrāti» teikumu: «Ciktāl abas naidīgās pusēs tieši vairīgas pie svētdienas *sadursmju*¹⁸⁵ iesākšanas, mums *nav* zināms, bet šīs cīņas un savstarpējās *sadursmes* atkārtojas jau ilgāku laiku un vienmēr *vienādiem* — «smērē beigts» *paņēmieniem*. Tā *nav* kultūras cīņa divu idejisku pretēju virzienu starpā, bet mājas naids, kas tamdēļ ir jo niknāks un noiet līdz pirmatnējam *atavismam*. Tas fiziskās iespaidošanas un izrēķināšanās koncerts, aranžēts no Brunišiem, Veckalniem, Ponēm un Savinskiem. Tāds vispārējais *objektīvais situācijas novērtējums*.»

* *Leņins* V. I. Raksti, 29. sēj., 273. lpp. Red.

** Sk. 109. piezīmi. Red.

«Objektīvs novērtējums»? No kura laika «Vienība» nostājusies uz *objektīva novērotāja* viedokļa? Objektīvs? Varbūt *pārāks* par šķiras redzes aploku? Jeb no kādās paaugstinātās vietas? Varbūt no Bastejkalna? Tad būtu mazliet saprotams arī salkanais, īsti priekš Bastejkalna kafijas mammaņām piederīgais teikums par paņēmieniem un «atavismiem» (!) utt. Politiskās cīņas, cik tālu aiz tām slēpjās šķiru cīņas jautājumi, neyed ar kazādas cīmīdiem rokās. Nē! Es domāju, vārds objektīvs ir jāmaina un tā vietā jāliek cits: *viegлprātīgs, neapdomīgs, nepārdomāts, ko gribat, bet visādā ziņā nederīgs un kaitīgs* novērtējums.

Tālāk nāk vēl jaunāki teikumi par huligānismu, par jezuītismu: «Ja sit un šauj LNK,* tad tā ir slepkavība, bet, ja to pašu dara sociāldemokrāti, tad tas ir labi un vajadzīgi» utt. Es pat paņēmu «Sociāldemokrātu» un atradu tur kaut ko ļoti līdzīgu, pret ko jau polemizē arī pati «Strādnieku Vienība». Tas ir norakstīts no «Sociāldemokrāta» un tādēļ vēl mazāk noderīgs. Paņēmieni, kādi sociāldemokrātiem noder, mums nav noderīgi.

Es saprotu uzbudinājumu, kādu varēja izcelt *nekriētnā izturēšanās* no sociāldemokrātu puses pret strādnieku jaunatni, bb. Priedi, Spilvu u. c.¹⁸⁶ Tā ir vēl daudz *nekriētnāka* nekā LNK rīcība, jo te kauj *darba brālis*, sociāldemokrātu kūdīts, *darba brāli*. Tā ir tieša brāļu slepkavšana, kuras dēļ vajag sociāldemokrātus visiem derīgiem līdzekļiem *atmaskot, nosodit* utt. Jo nepietiek ar *tiesas* piedraudi. Ko strādnieki var gaidīt no Latvijas [buržuāziskās] tiesas? Bet tā ir bērna politika — aizmirst tanī pat laikā *to vienoto fronti*, ko diktē mums *politiskā situācija* un nevis simpatijas vai antipatijas pret s.-d., nevis atriebības jūtas: jūs sakausit mūsu biedrus, *vediet tad arī cīņu pret nacionālistiem vieni paši* utt.

Man šķiet, jautājums ir tik skaidrs, ka pietiek izvest domu logiski līdz galam, lai pārliecinātos, cik tā nepārdomāta (lai neteiktu citu vairāk piederīgu, daudz asāku vārdu), un es varētu aprobežoties ar sacīto. Bet, ja samērā tik niecīgs notikums varēja ienest tādu nesaskaņu vienotās frontes jautājumā, tad tomēr vēlreiz jāpakavējas pie paša vienības jautājuma. Protams, ka tā ir liekulīga teātra izrāde, kā agitācijas paņēmiens vēlēšanu priekšvakarā, ja sociāldemokrātu partija nevienam vēl nepazīstama strād-

* Latvju nacionālais klubs. *Red.*

nieka jaunekļa* nāvi pasludina savā oficiālajā orgānā par *svētu* (sk. 43. nr.), ja solīdi večuki izliet no kabinetiem un paceļ raudulīgu balsi jeb ja apāļi saimniekdēli izlasa smagu apsūdzības rakstu pret 15. februāri, rakstītu Rīgas ielas akmeņos ar jauna strādnieka asinīm, bet neredz turpat blakus ar neskaitītu, to starpā visas Latvijas strādniecības piemiņā dārgāko strādnieku asiņu straumēm vilktās līnijas, kurās vijas ne viens, bet simti apsūdzības raksti pret [1919. g.] 22. maiju, [1921. g.] 11. jūniju, [1919. g.] 22. decembri¹⁸⁷ utt., utt., utt. Kad izlasi šos vārdus un pašķirī tā paša «Sociāldemokrāta» numura otro pusī ar «*falša zaķa*» zīmējumu kā «*priekšspēli Rīgas [domes] vēlēšanām*», tad tiešām var pret to protestēt ar paša «Sociāldemokrāta» (45. nr.) trekniem burtiem citētiem vārdiem: pret «*raudīm, kuri ar strādnieku asinīm apslacītu taisnu lietu izmijuši pret sikām politiska veikala kombinācijām*».

Tas viss ir tā. Bet strādnieku vienibas *karogu augstī pret nacionālistiem, vienalga, vai kluba jeb bez tā un ārpus tā!* Tāda ir pareiza strādniecības politika! Nepārdomātās solis kreisajai strādniecībai ir maksājis dārgi.¹⁸⁸ Nedrīkst mājās palikt, kad strādniecība ir uz ielas. Es ceru, ka strādnieki paši būs bijuši tālredzīgāki un būs bijuši todien uz ielas, bet diemžēl uz savu galvu, ne vienības vārdā. Vienība ir par vienu stundu nosebojusi; protams, ne izšķirošo stundu. Tādēļ jāatzīst atklāti un valširādīgi savā kļūda un jātiecas ne tik daudz žēloties par kļūdu, kā to izlabot. Tikai no savām kļūdām var mācīties strādniecība; cita skolotāja viņai nav.

Jo nekrietnāk izturas sociāldemokrātu vadoņi, jo skaļāk mēs sludinām strādnieku vienoto fronti. Jo *taisni tādēļ, ka sociāldemokrāti uzvedas nekrietni*, mums tik skaļi ir jāsludina šī vienotā fronte *pat Latvijas strādniecībai*, kurai smaga skola aiz muguras. Ja mums nebūtu tik viegli nodevīga, nekrietna sociāldemokrātija, tad pietiktu *vienības vārda*, lai Latvijas strādniecība būtu slēgtās rindās.

Notikušais gadījums tikai vēlreiz apliecina, ka mēs pietiekoši nenovērtējam *tās grūtības, kādas stājas ceļā vienotās frontes* jaunnodibināšanai pēc lūzuma, kas noticis pašas strādniecības galvās no s.-d. *pa kreisi*; ka vēl valda *ilūzijas* par vieglību, ka varēs atkal apvienoties.

* A. Masaka. Red.

1921. g. izlieto ūdeni* vienkārši uzsmelt nav iespējams, bet, kad pagājušā gadā bija gadījums, tad to no jauna palaida garām.¹⁸⁹ Kad šogad radās no jauna laba situācija, tad to no jauna — «izpušierēja». «Strādnieku Vienība» sūdzas par sociāldemokrātu *provokatorisko* cenšanos norādīt, ka kreisie arodnieki stāvot uz viena līmeņa ar «konservatīviem». Ľoti pareizi teikts, bet vai «Vienība» ir bērns, kam uz katu tādu provokāciju jāiekrit? Šķiet, Rīgas strādniecībai pietiekoši bijušas darišanas ar provokācijām no visādām pusēm, lai būtu to mācījusies.

«Mēs netaisām nekādu izšķirību strādnieku starpā. *Patiesi* strādnieki, arodbiedrību biedri — sociāldemokrāti, mums ir tādi pat strādnieki kā visi citi strādnieki.» Man gandrīz šķiet, ka vārds «*patiesi*» te nav nejauši iekļuvis, ka te domāts atšķirt kādus «neīstuss» strādniekus. Un tad «Strādniekus, kas nav arodbiedrības biedri». Taisni pie pēdējiem mums visvairāk jāgriežas, jo tie «*patiesie*» strādnieki, kas iekļuvuši s.-d. valgos, grūti no tiem atsvabinās. To mēs redzam Vācijā pēc visām Barmatu «afērām».¹⁹⁰ Bet šie vārdi te nav galvenie. «*Mēs netaisām nekādu izšķirību strādnieku starpā.*» Labs ir, bet viņi to taisa un par to liecina, balsojot arvien vēl par s.-d. Un tad nav pareizi, ka mēs netaisām. Par to vien, ka s.-d. ved provokatorisku līniju, kreisās strādniecības orgāns nesauc uz protestu pret strādnieka Masaka noslepkavošanu. Protams, ar lozungu: *nost strādnieku slepkavas!* Nost strādniecības nodevējus (s.-d.) utt. Tas būtu bijis situācijas ja ne objektīvs, tad *pareizs* novērtējums.

Mēs, «Strādnieku Vienības» lasītāji, zinām, ko «Vienība» nevar sacīt, un par to viņu neviens nevaino. Bet viņai stingri jāiegaumē, ko *viņa nedrīkst* nekad sacīt. Un tanī ziņā viņa grēko. Strādnieku *vienības* cīņa ir ilgstoša cīņa, varbūt pat bez izredzes uz drīziem rezultātiem. Amsterdamas vismazākie kvekši** ir kā visur visnīknākie, ja arī visbezspēcīgākie. Un tad — nevajag nodoties ilūzijām, it kā nacionālisti vestu nopietnu cīņu pret s.-d. Viņi — par to galvo bijušo s.-d. vadoņu vārdi viņu starpā — prot pareizi novērtēt šo vadoņu kliķi. Viņi ar saviem cīņas paņēmieniem grib ieturēt s.-d. zināmās robežās, jo viņi

* Domāta kreiso arodnieku aiziešana no Latvijas arodbiedrību 1. kongresa. *Red.*

** T. i., oportūnistiskās Amsterdamas arodbiedrību apvienības darboņi. *Red.*

zina, ka zaķiem ir ne vien ļoti garas ausis (sal. «Sociāldemokrāts», 45. nr.), bet arī «ļoti ieslavētas pastalas». Te nav cīņa starp diviem «virzieniem»: Latvju nacionālo klubu un sociāldemokrātu partiju. Istaīs ienaidnieks abiem viņiem ir kreisā strādniecība. Un, ja viņi būs pārliecināti, ka šī kreisā strādniecība padarīs no jauna kļūdas, viņi no jauna atkārtos notikumus. Nacionālisti ar to panāk divus labumus. Agrāk ar s.-d. plaukāšanu viņiem izdevās atšķelt veselu sociālistu-nacionālistu partiju*; ar stiprākiem līdzekļiem viņi cer panākt stiprākus rezultātus. Viņi tādā kārtā reizē dara vēl remdenāku s.-d. reālo opozīciju un, skaldot strādniecību, nostiprina savas pozīcijas. *Strādnieku vienību pret nacionālistiem!* Nesaudzīgu, bet apdomātu cīņu pret sociāldemokrātiem.

M.

Sarakstīts 1925. g. martā

Pirmpublicējums

*LKP CK PVI PA, 55. f., 6. apr.,
28. l., 1.—2. lp.*

Iespiests pēc rokraksta

LEŅINS UN REVOLUCIONĀRAIS DEKRĒTS

Kad 1917. g. pavasarī boļševiku partijas CK uzdeva atbildīgu boļševiku grupai izveidot legālu sabiedrību, lai iegādātos CO «Pravda» tipogrāfiju,¹⁹¹ Ļeņins savas personas apliecināšanai uzrādīja notāram savu vienīgo un brīnumainā kārtā saglabājušos *legālo* dokumentu: Pēterburgas apgabala Tiesu palātas zvērināto advokātu padomes 1892. gada apliecību par to, ka viņš ir zvērinātā advokāta paligs. Toreiz es to (ka Ļeņins bija jurists) nezināju un, izlasījis šo apliecību, biju mazliet pārsteigts. Pirms tam Vladimira Iļjiča personā biju ļoti maz saskatījis jurista iezīmes. Līdz pat Oktobra revolūcijai un arī vēlāk viņš pret juristiem un jurisprudenci bija ne visai labvēlīgi noskaņots. Sai ziņā viņam bija daudz līdzības ar K. Marksnu. Turklat pēc būtības Ļeņinā vispār bija... maz kas no jurista, kad arī vēlāk, rūpīgi un meistarīgi redīgējot dekrētus, viņš, kam bija fenomenāla atmiņa, attiecībā uz tīri «juridiskiem» jautājumiem ne visu atcerējās un arī neizrādīja pret tiem [ipašu] interesi. Tā 1918. g.

* T. i., sociāldemokrātu-mazinieku partiju. *Red.*

vasarā, ieraudzījis toreiz iznākušo b. Goihbarga grāmatiņu par mūsu civiltiesībām un ar lielu interesī šķirstot to kā padomju jaunumu, reizē ieteicot to propagandas nolūkos izdot Vācijas vajadzībām *vācu valodā*, tūlit priecīgi piezīmēja, ka mums jau ir izdots arī *dekrēts par laulības šķiršanu**. Es tad viņam atbildēju: «Vladimir Iljič, vai tad jūs neatceraties, jūs taču pats šo dekrētu par laulības šķiršanu sēdē redīgējāt un pēc tam parakstījāt?» Jāsaka gan, ka Vladimirs Iljičs patiešām vienmēr uzmanīgi izlaissja to, ko parakstīja. «Vai mazums dekrētu es parakstu,» piezīmēja Vladimirs Iljičs ar viņam parasto smaidu, «vai tad man viss jāatceras.»** Jāpiezīmē, ka viņš par dekrēta projektu attiecībā uz laulības šķiršanu kā par sievietes emancipāciju savā laikā sevišķi dzīvi interesējās, un es viņam ne vienu reizi vien ziņoju, ka saņemu ik dienas 5—6 rakstiskus vai telegrāfiskus pieprasījumus par šī projekta likteni.

Taču būtu liela kļūda domāt, ka Vladimirs Iljičs vispār būtu vienaldzīgi izturējies pret *revolucionāriem dekrētiem un likumiem*. Gluži otrādi, es drīzāk būtu konstatējis, ka viņam bija (mūsu varas pirmajā laikā) *liela ticība* dekrētam; viņš bargi strostēja katru nievājošu attieksmi pret jaunās varas dekrētiem (padomju varas pirmajā periodā) ar savu iemīloto teicīenu, ka mēs neprotam valstiski domāt. Baidos, ka arī savā pēdējā darbības laikā Vladimirs Iljičs bija ne visai priecīgs, ja viņam nācās sastapties ar padomiem, ka tiesnešiem «nav tiesības piemērot pastāvošā (revolucionārā) dekrēta normu», bet ka viņiem galvenokārt *jāvadās* no «padomju likumdošanas *vispārējiem principiem*» vai no «strādnieku un zemnieku valdības vispārējās *politikas*». Viņš droši vien ar viņam parasto žestu būtu pakasījis sev pakausi. Vladimirs Iljičs ar sajūsmu atbalstīja mūsu Dekrēta (Nr. 1) par tiesu*** projektu. Dekrēta būtība bija izteikta divās tēzēs: 1) padzīt veco tiesu un 2) atcelt visus vecos likumus. Un tas ir viss. Tai laikā, kad daži biedri pret projektu izturējās ar zināmām šaubām vai pat tieši noraidoši, par toreizējo Tieslietu tautas

* Domāts VCIK un TKP dekrēts par laulības šķiršanu, ko izdeva 1917. g. 18. (31.) decembri. *Red.*

** Jāatceras, ka *Leņins* vēlāk arī pats izteicās (1920. g. 30. III): «Es nevaru atcerēties pat desmito daļu no dekrētiem, kurus mēs reālizējām.» (*Leņins V. I. Raksti*, 30. sēj., 428. lpp. *Red.*)

*** Sk. *Stučka P. Rakstu izlase*, 2. sēj., 502., 503. lpp. *Red.*

komisariātu Vladimirs Iljičs izteicās kā par «visrevolucionārāko tautas komisariātu» un lielā mērā tieši šā projekta dēļ. Bet arī viņu, šķiet, mulsināja viens iebildums, ka mūsu jaunajām strādnieku tautas tiesām nav pietiekami daudz jaunu likumu. Mēs, kā zināms, ierosinājām formulu (sk. Tieslietu tautas komisariāta materiālos sākotnējo projektu, II, 104. lpp.): «tieki apstiprinātas vietējās strādnieku un zemnieku revolucionārās tiesas, kas savos lēmumos un spriedumos vadās nevis no gāzto valdību rakstītiem likumiem, bet no Tautas Komisāru Padomes *dekrētiem*, revolucionārās sirdsapziņas un revolucionārās tiesiskās apziņas».

Lai paātrinātu un atvieglotu dekrēta pieņemšanu, Vladimirs Iljičs piekrita to nodot apspriešanai tikai Tautas Komisāru Padomei, bet ne VCIK, kur tas, kaut arī to pieņemtu, droši vien sastaptu «koalīcijas partiju» — kreiso eseru un daļas [meņševiku] «internacionālistu» niknu pretošanos. Tautas Komisāru Padomē projektu pieņēma tāpēc, ka b. Lunačarskis revolucionārās, tiesiskās apziņas vārdā pārvērtās no skeptiķa par tās sajūsmīgu aizstāvi, tūdaļ arī pasvītrodams, ka šis jēdziens nācis mums no Petražicka (sk. viņa rakstu «*Pravdā*»).*

Vladimirs Iljičs nemīlēja frāzes bez konkrēta satura. Viņu nevaldzināja ne «revolucionārā sirdsapziņa», ne «revolucionārā tiesiskā apziņa». Bet tai laikā, kad citi biedri centās dekrētā mīkstināt vārdus par «veco likumu sadedzināšanu», Vladimira Iljiča ģeniālā doma arī te atrada revolucionāru, turklāt pilnīgi konkrētu atrisinājumu**: viņš ierosināja pantam pievienot arī piezīmi, ka par atceltiem atzīstami visi likumi, kas ir pretrunā ar jaunās valdības dekrētiem, kā arī ar uzvarējušo KSDS(b)P un [kreiso] eseru partiju*** minimālām programmām.

Šī piezīme ietilpa dekrētā un radīja neizpratni pat toreiz

* Domāts raksts «Revolūcija un tiesa», kas publicēts «*Pravdas*» 1917. g. 18. novembra (1. decembra) numurā. *Red.*

** Vēlāk (1918. g. 11. I), *Leņins* ar lepnumu teica: «Lai kliedz, ka mēs, nereformējot veco tiesu, esot tūlit to nodevuši salaušanai. Ar to mēs attīrijām celu īstai tautas tiesai un ne tik daudz ar represiju spēku, cik ar masu priekšzīmi, ar darbalaužu autoritāti, bez formalitātēm, no tiesas, kas bija ekspluatācijas ieroci, mēs esam izveidojuši audzināšanas ieroci uz stipriem sociālistiskās sabiedrības pamatiem. Nav nekādu šaubu par to, ka tūlit tādu sabiedrību iegūt mēs nevarām.» (*Leņins* V. I. Raksti, 26. sēj., 413. lpp. *Red.*)

*** T. i., to partiju, kuru pārstāvji ir Padomju valdības sastāvā. *Red.*

mums pa pusei draudzīgo marksistu-internacionālistu vidū. Tikai nesen pie mums tika publicēts anonīmais raksts, ko žurnālā «*Neue Zeit*» 1887. g. bija uzrakstījis F. Engelss kopā ar Kautski un kas toreiz mums un droši vien arī *Leņinam* nebija zināms, kurā lasām tās pašas domas: «*Sacītais, protams, nenozīmē, ka sociālisti atsakās izvirzīt noteiktas tiesiska rakstura prasibas. Aktīva sociālistiska partija, tāpat kā vispār jebkura politiska partija, bez šādām prasibām nav iespējama.*

Prasibas, kas izriet no kādas šķiras vispārējām interešēm, var realizēt, tikai šai šķirai iekarojot politisko varu un piešķirot savām prasibām vispārēju nozīmi likumu veidā. Katrai šķirai, kas cīnās, tāpēc ir jāformulē savas prasibas programmas veidā kā tiesiska rakstura prasibas.»*

Lūk, tāpēc, lai pareizi saprastu *Leņina* attieksmi pret revolucionāru dekrētu, jāatceras, kā viņš izturējās pret partijas programu. Ir zināms, ka *Leņins* uzskatīja programmu ne tikai par agitācijas un organizatorisku materiālu, kas saista un saliedē, organizē masas, bet arī par *nākamās* valdības programmu, jo katrai nopietnai politiskai partijai, bez šaubām, jābūt gatavai vajadzīgajā brīdī ķēmī varu savās rokās. «*Strīdaties par taktiku, bet dodiet skaidrus lozungus.*» «*Skaidras, nepārprotamas atbildes uz mūsu politiskās rīcības konkrētajiem jautājumiem.*»** Un es nezinu citu politiķi, kas vēl pirms varas saņemšanas, tieši pirms tam, būtu piešķiris konkrētam programmas formulējumam tik nopietnu nozīmi kā *Leņins*. Bet viņš raudzījās uz programmu no revolucionārās dialektikas viedokļa. Programmas novecojušās daļas viņam zaudēja nozīmi, un viņš tās bez žēlastības un no visas sirds meta ārā. To viņš ļoti spilgti formulēja 1917. gada rudenī savā rakstā sakarā ar jauno partijas programmu: «*Mēs nezinām, vai mēs uzvarēsim rīt vai mazliet vēlāk (es personīgi sliēcos domāt, ka rīt) ... Mēs visu to nezinām un zināt nevarām ... Bet tāpēc arī ir smiekligi aizmest minimālo programmu, kas ir *nepieciešama*, kamēr mēs vēl dzīvojam buržuāziskās iekārtas ietvaros, kamēr mēs vēl neesam sagrāvuši šos ietvarus, neesam realizējuši galveno pārejai*

* Citēts raksts «*Juridiskais sociālisms*». *Маркс К., Энгельс Ф.* Соч. т. 21, c. 515. Red.

** Sk. *Leņins V. I. Raksti*, 9. sēj., 220. lpp. Red.

uz sociālismu, neesam sakāvuši ienaidnieku (buržuāziju) un pēc sakāves neesam to iznīcinājuši. Tas viss būs — būs varbūt daudz drīzāk, nekā daudziem liekas (personīgi es domāju, ka tam vajag *sākties rīt*), *bet tā vēl nav*.

Nemiet minimālo programmu politikas laukā. Tā, šī programma, domāta buržuāziskai republikai. Mēs piebilstam, ka neierobežojam sevi ar tās ietvariem, bet tūdaļ pat cīnāmies par augstāka tipa republiku — *Padomju republiku*. Tas mums jāizdara. Uz jauno republiku mums jāiet ar pašaizliedzīgu drosmi un noteiktību, *un mēs iesim uz to, esmu pārliecināts, tieši tā*. Bet minimālo programmu mest projām nekādi nedrīkst, jo, pirmkārt, Padomju republikas *vēl nav*; otrkārt, nav izslēgta «restaurācijas mēģinājumu» iespējamība; tie vispirms ir jāpārdzīvo un jāuzvar; treškārt, pārejot no vecā uz jauno, ir iespējami pagaidu «kombinēti tipi»... piemēram, gan Padomju republika, gan Satversmes sapulce. *Pārdzīvosim* vispirms visu to, bet pēc tam pagūsim aizmest minimālo programmu.»*

Un vēl 1918. gada 8. martā viņš brīdina: neatteikties izmantot buržuāzisko parlamentārismu. «Domāt, ka mūs neatsviedīs atpakaļ, ir utopija... Mēs sakām, ka pie jebkuras atsviešanas atpakaļ, neatsacīdamies izmantot buržuāzisko parlamentārismu, — ja šķiriskie, naidīgie spēki iedzīs mūs šajā vecajā pozīcijā, — mēs virzīsimies uz to, kas iekarots ar pieredzi, — uz Padomju varu»...** Lūk, revolucionārās dialektikas paraugs, pie kā mūsu revolucionārajiem juristiem — attiecībā uz dekrētu, likumu, kodeksu — derētu pastrādāt. Pats Ļeņins — varbūt pašam to nemanot — šo dialektiku konsekventi realizēja dzīvē arī attiecībā uz dekrētu. Un, cik stingri viņš aizstāvēja savas partijas programmu, tikpat stingri viņš prasīja, lai savu revolucionāro dekrētu ievērotu un izpildītu. Viņš (1918. g. 29. aprīlī) deklarēja, ka «katras nākotnes partijas pirmais uzdevums ir — pārliecināt *tautas vairākumu* par *tās programmas* un taktikas pareizību»***, un, saņemot varu, viņš to pašu uzdevumu izvirza revolucionārajam dekrētam un revolucionārajai padomju pārvaldei. Bet, kad partijas «kreisā» opozīcija uzbrūk un izsmej dekrētu par

* Ļeņins V. I. Raksti, 26. sēj., 139.—140. lpp. Kursīvi P. Stučkas. *Red.*

** Turpat, 27. sēj., 108. lpp. *Red.*

*** Turpat, 207. lpp. Kursīvs P. Stučkas. *Red.*

dzelzceļiem, Ķeņins tai nopiešni atbild: «... *Dodiet savu dekrēta projektu*, jūs taču esat Padomju republikas pilsoņi, padomju iestāžu locekļi... pamēģiniet dot savu dekrēta projektu.»* Citiem vārdiem, valdošā partija runā nevis deklarāciju, bet gan dekrētu valodā: «pēdējie dekrēti par Padomju varas pasākumiem rāda mums, ka proletariāta diktatūras celš... ir grūtu pārbaudijumu ceļš»** (1918. g. 4. jūnijā). «Ja būs kauja (jautājumā par labības sadali bāda cietēju vidū [P. S.]), tad šai kaujā mēs iesim ar *drošiem dekrētiem*»***, bet dekrētam jābūt tādam, lai $\frac{9}{10}$ zemnieku būtu ar mums. Tātad dekrētam ir jāpārliecina masas. Bet, kad bija apstiprināta Konstitūcija, kurā bija fiksēts tikai «iekarotais un uzrakstītais», Ķeņins tieši paziņoja: «Kopš tā brīža, kad tiks apstiprināta un ieviesta dzīvē Konstitūcija... mūsu valsts celtniecībā *sāksies vieglāks periods*»**** (1918. g. 30. jūnijā). «Kad mēs noteicām savus *politiskos plānus un publicējām savus dekrētus*... mēs skaidri redzējām, ka lieta nonāk pie visizšķirošākā un galvenā jautājuma visā revolūcijā, pie visizšķirošākā un galvenā jautājuma — par varu, pie jautājuma, vai vara būs proletariāta rokās... vai viņš pratīs piesaistīt savā pusē... zemniekus.»***** (Runa VCIK, Maskavas padomes, Maskavas fabriku un rūpniecību komiteju un arodbiedrību apvienotajā sēdē 1918. g. 29. jūlijā.) Jūs redzat, kādu lomu Ķeņins visur piešķir dekrētam.

Ķeņins prasīja, lai valsts orgāni ne tikai bez ierunām respektētu šo dekrētu valodu, bet vienlaikus lai izdotos dekrētus arī plaši popularizētu miljonus masu vidū. Viskrievijas VI Ārkārtējā padomju kongresa lēmumā par likumu precīzu ievērošanu (1918. g. 8. novembrī), kura iniciators bija V. I. Ķeņins, mēs lasām: «Gada laikā, kamēr risinās revolucionāra cīņa, Krievijas strādnieku šķira izstrādājusi Krievijas Sociālistiskās Federatīvās Padomju Republikas likumu pamatus, kuru *precīza ievērošana* ir *nepieciešama* tālākai strādnieku un zemnieku varas attīstīšanai un nostiprināšanai.

No otras puses, nemitīgie mēģinājumi rīkot kontrrevolucionārās sazvērestības un karš... izraisa nepieciešamību

* *Ķeņins V. I. Raksti*, 27. sēj., 265. lpp. Kursīvs P. Stučkas. *Red.*

** Turpat, 385. lpp. *Red.*

*** Turpat, 471. lpp. Kursīvs P. Stučkas. *Red.*

**** Turpat, 28. sēj., 18. lpp. Kursīvs P. Stučkas. *Red.*

***** Turpat, 10. lpp. Kursīvs P. Stučkas. *Red.*

dažos gadījumos veikt ārkārtējus pasākumus, kas nav paredzēti esošajā likumdošanā vai nesaskan ar to.

Tāpēc Viskrievijas VI Ārkārtējais kongress nolēma:

- 1) *aicināt visus Republikas pilsonus, visus Padomju varas orgānus un visas amatpersonas stingri ievērot KSFPR likumus, ko izdevusi un izdod centrālā vara ...**

No otras puses, visiem vēl atmiņā, kā Vladimirs Iljičs centās padarīt izdodamos dekretus plaši pieejamus masām. Viņš prasīja, lai Konstitūcija būtu konkrēta, lai, piemēram, būtu uzskaitīti Padomju kongresa un VCIK kompetence esošie pienākumi (49. p.), un panāca, ka tika pieņemts lēmums par to, ka pamatlīkums jāizliek redzamās vietās visās padomju iestādēs un ka tā studēšana jāievieš visās republikas skolās un mācību iestādēs. Kad Nadežda Konstantinovna Krupskaja iesniedza Tautas Komisāru Padomē projektu par dekrētu popularizāciju un to izplatīšanu uz laukiem, Vladimira Iljiča milzīgā interese tieši par šo projektu visiem skaidri parādīja, ka arī viņa domas intensīvi darbojās tai pašā virzienā. Viņš ne tikai prasīja stingru izpildīšanu, bet arī pats ticēja savam dekrētam un tā *pārliecināšanas spēkam*.

Dažreiz viņš varbūt pat pārāk aizrāvās ar dekrētu. Tā, kad kreisie s.-r., pārņemot Tieslietu tautas komisariātu, uzdeva savam «mācītajam» kolēģijas loceklīm Šreideram izstrādāt kriminālkodeksu, Leņins mūs, bolševikus, pat kircināja — lūk, ko, viņš sacīja, «eseru speciālisti» dara. Un vajadzēja sameklēt sevišķi aplamus pantus no šī, ja atlauts teikt, kodeksa, kura projekts, eseriem aizejot no tautas komisariāta, pat bija jau iespiests nosūtišanai VCIK loceklīem, lai patiesi pārliecinātu Vladimиру Iljiču, ka projekts, kurš pārstrādāts no vecā cariskā likumu krājuma, ir pilnīgi nederīgs, ka tas *dažviet pat* pasliktina stāvokli, piemēram, strādniekiem.

Bet pāriet pirmais, tā sauktais kara komunisma periods. Iestājas jaunās ekonomiskās politikas periods ar tā kodeksiem. Leņins bez svārstīšanās atsakās no tiem dekrētiem, kas nav savienojami ar jauno politiku, un paraksta jaunus kodeksus. Un ir ļoti interesanti lasīt, kā viņš tagad raksturo pirmā perioda dekrētus. «Savā laikā šīs deklarā-

* Съезды Советов СССР, союзных и автономных ССР, т. I. М., 1959, с. 93. Kursīvs P. Stučkas. Red.

cijas, paziņojumi, manifesti, dekrēti bija vajadzīgi. To mums pietiek. Savā laikā šīs lietas bija nepieciešamas, lai parādītu tautai, *kā un ko mēs gribam celt*, kādas jaunas un neredzētas lietas. Bet vai tautai var arī turpmāk tikai rādīt, ko mēs *gribam celt*? Nevar! Visvienkāršākais strādnieks tādā gadījumā sāks piņgāties par mums. Viņš teiks: «*Ko tu vienmēr rādi, kā tu gribi celt, parādi* darbos — *kā tu proti celt*. Ja neproti, tad mums nav pa ceļam, vācies pie veļna!» Un viņam būs taisnība»* (1921. g. 17. oktobrī).

Kas attiecas uz tiem politiskajiem likumiem, kas paliek spēkā, Ķeņins par tiem turpat izsakās: «Padomju likumi ir *īoti labi*, jo visiem dod *iespēju cīnīties* pret birokrātismu un vilcināšanos, iespēju, ko nevienā kapitālistiskajā valstī nedod strādniekam un zemniekam. Bet kas nu ir, — vai šo iespēju izmanto? Gandrīz neviens!.. Likumu sarakstīts, cik vien vēlaties! Kāpēc tad šajā cīnā nav panākumu? Tāpēc, ka to nevar veikt ar propagandu vien, bet *pabeigt var tikai tad, ja palidz pašas tautas masas.*»**

Vai ņemsim viņa runu (1922. g. 27. martā) partijas XI kongresā: «Uzmanības centrā nav likumdošana, labāku dekrētu izdošana utt. Pie mums bija posms, kad *dekrēti bija propagandas forma*. Par mums smējās, runāja, ka boļševiki nesaproto, ka viņu dekrētus neizpilda; visa baltgvardu prese bija pilna zobgalību par to, *bet šīs posms bija likumīgs*, kad boļševiki ņēma varu un teica vienkāršajam zemniekam, vienkāršajam strādniekam: lūk, kā mums gribētos, lai pārvalda valsti, lūk, dekrēts, pamēģiniet. *Vienkāršajam strādniekam un zemniekam mēs savus priekšstatus par politiku uzreiz devām dekrētu formā. Rezultātā tika iekarota tā milzīgā uzticība, kas mums bija un ir tautas masās.* Tas bija laiks, tas bija posms, kas bija nepieciešams revolūcijas sākumā, bez tā mēs nebūtu nostājušies revolūcijas viļņa priekšgalā, bet būtu vilkušies astē... *Bet šīs posms ir pagājis, un mēs to negribam saprast.*»***

Jaunajiem kodeksiem ir cits raksturs. VCIK-ā (1922. g. 31. oktobrī) ziņojumā par pieņemtajiem kodeksiem V. I. Ķeņins saka: «*Mēs arī šeit esam centušies ievērot*

* *Ķeņins V. I. Raksti, 33. sēj., 49. lpp. Kursīvs P. Stučkas. Red.*

** *Turpat, 50. un 51. lpp. Kursīvs P. Stučkas. Red.*

*** *Turpat, 263. lpp. Kursīvs P. Stučkas. Red.*

robežu starp to, kas ir jebkura pilsoņa likumīgs apmierinājums un kas saistīts ar mūsdienu ekonomisko apgrozību, un starp to, kas ir jaunās ekonomiskās politikas launprātīga izmantošana, kas *visās valstis notiek legāli un ko legalizēt mēs negribam.*» Bet, turpina tālāk Ķeņins: «Mēs šajā ziņā nekādā gadījumā nesaistīsim sev rokas. Ja ikdienišķā dzīvē izpaudīsies launprātības, ko mēs neesam pamanījuši agrāk, mēs tūliņ iesniegsim vajadzīgos labojumus. Sajā ziņā, protams, jūs visi joti labi zināt, ka *tik strauja likumdošana kā mūsējā citās valstis diemzēl nav pazīstama.*»*

Bet kā šos Ķeņina uzskatus par dekrētu, likumu, likumību saistīt ar viņa paša definīciju, ka diktatūra ir vara, kas nav saistīta ne ar kādiem likumiem? Vispirms tas nozīmē, ka strādnieku šķiras diktatūra *nav saistīta ar citas šķiras likumiem.* Tā tos uzreiz atmet. Sev tā izdod likumus — obligātas programmas, bet arī tur *izņēmuma gadījumos pieļauj ārkārtējus pasākumus cīņai pret kontrrevolūciju.* Ir zināms, ka līdz ar jaunā perioda iestāšanos Vladimirs Iljičs gribēja pārnest smaguma centru no VĀK uz prokuratūru. No Vladimira Iljiča zīmītes, ko b. Kurskis bija publicējis 1924. g. Padomju tieslietu darbinieku kongresa protokola priekšvārdā, ir redzams, kādu nozīmi viņš piešķiris tieši šīs jaunās likumības ieviešanai, uzliekot prokuratūrai par pienākumu «raudzīties, lai nodibinātos patiešām vienveidīga likumības izpratne visā republikā, neraugoties ne uz kādām vietējām atšķirībām un pretēji, vienalga, kādām vietējām ietekmēm».**

Es šeit piemēra dēļ minēju vairākus īsus citātus, atturoties dot savas personīgās atmiņas, jo vērtējumam tās nav drošs avots. Mans nolūks bija parādīt elastīgo un tai pašā laikā stingro Ķeņina pieeju likumības jautājumam dotajā laika posmā. Ķeņinam tā izrietēja no visiem viņa priekšdarbiem attiecībā uz partiju, kuru viņš savās domās jau gatavoja nākamās valdošās Partijas lomai, proletariāta diktatūrai savienībā ar zemniecību, savienībā, kurā strādnieku šķira būs hegemons. Programma — dekrēts, Partija — vara. Tāda ir viņa toreizējās domas perspektīva.

Domāju, ka šis īsais rakstiņš palīdzēs pareizi apgaisīmot pirmajā acumirklī nesaprotamo Ķeņina negatīvo

* *Ķeņins* V. I. Raksti, 33. sēj., 346. un 347. lpp. Kursīvs P. Stučkas. *Red.*

** Turpat, 318. lpp. *Red.*

attieksmi pret juristu vispār, bet tai pašā laikā pašam kā juristam izmantojot visus dotā laikposma tiesiskos līdzekļus apspiesto aizstāvēšanai, vienalga, vai tie būtu paraments vai pat cariskā tiesa (sal. b. Pašukaņa rakstu*). Visa lietas būtība ir dialektikā — precīzāk, Lēpina revolucionārajā dialektikā, kas ir tiešs pretstats tai formālajai logikai, kura tur savos ūnīgos visu buržuāziskās sabiedrības juridisko pasauli un tās paliekas.

«Революция права» 1925, № 1, с. 33—39; П. Стучка. 13 лет борьбы за революционно-марксистскую теорию права, с. 154—159

Tulkots no krievu valodas

VĒSTULES PAR TAKTIKU

Pēc ilgāka laika es gribētu atjaunot savas reiz iesāktās vēstules par taktiku. Tas bija pasen, kā viņas iesāku.** Toreiz man šķita, ka partijā ir radušās domstarpības svārīgos jautājumos jeb, mazākais, nav skaidrības par tiem un vēlāko! Lietu gaita man deva taisnību. Otrreiz tas bija zināmā mērā krīzes laiks. Tagad man spiež spalvu rokā zināmais notikums ar strādnieka jaunieša Masaka noslepkavošanu un bērēm.

Jāatgādājas, kas notikās. Nacionālistu jaunatne noslakteja pa vēlēšanu cīņas laiku uz ielas jaunu strādnieku Masaku no SSS¹⁹². Tanī pat dienā SSS biedri gandrīz līdz nāvei piekāva 2 jaunus kreisos arodniekus.*** Kreisā strādniecība (arodbiedrību valdes) saviem biedriem «atstāja brīvas rokas» piedalīties vai nepiedalīties Masaka bēru gājienā. Protams, lielā daļa strādnieku *pedalījās* grandiozā bēru gājienā, bet nedēļu vēlāk [Rīgas domes] vēlēšanās kreisie arodnieki dabūja par 3000 balsīm mazāk nekā pagājušajās vēlēšanās, kaut gan strādnieku skaits bija pieaudzis, un sociāldemokrāti svinēja lielisku uzvaru. Tādi ir fakti.

Protams, ka Komunistiskajai partijai vajadzēja ne vien uzsaukt uz cīņu pret nacionālistiem, bet arī *konkrēti* uz

* Tai pašā rakstu krājumā «Революция права».

** Sk. Stučka P. Rakstu izlase, 4. sēj. R., 1981, 321.—326. lpp. Red.

*** Sk. 186. piezīmi. Red.

piedalīšanos bērēs, *neatsakoties* no cīņas pret sociāldemokrātiju. Komunistiskās partijas Centrālā Komiteja *atzist* šo *kļūdu*. Bet nu nāk tas nesaprota mākais: vienā no komunistiskām organizācijām* balsis sadalās uz pusēm, pie kam puse atzist, ka «mājās palikšana» jeb «brīvu roku» politika bijusi pilnīgi pareiza. Man negribējās uzreiz ticēt šādai ziņai, tik skāli tā runā pretim visiem Kominternes taktikas principiem.

Nacionālisti nonāvēja *strādnieku* ielas *sadursmē*. Vai tāds fakts var būt «vienaldzīgs» dzīvai strādnieku kustībai? Nekad ne! Bet tas fakts, ka tanī pat dienā sociāldemokrāti *gandrīz* nonāvēja kreisos strādniekus, attiecas uz pavisam citu cīņu pret sociāldemokrātiem. Vajadzēja, pat bērēs piedaloties, atmaskot sociāldemokrātu nodevīgo dabu pret strādnieku vienību.

Man iebildīs: tā būtu politiskā prestiža pamazināšana, ja tagad atzītu «*kļūdu*», un tas nekādu labumu neaīnētu. Tā ir naiva izrunāšanās. Tikai no savām *kļūdām* strādniecība var mācīties, kā to simtkārt ir atgādinājis mūsu lieialis skolotājs un vadonis *Leņins*. Strausa politikai nav nekā kopēja ar strādnieku politiku. Notikušā apspriešana rada skaidrību, un tās mūsu «jaunajā» komunistu kustībā acīmredzot nav. Es saku: jaunā kustībā, lai uzsvērtu, ka mēs vēl šad tad krītam tanī *kļūdā*, ka savu *lielo pagātni* pārnesam uz tagadni. Mēs** bijām liela partija, ar lielu iespāidu, vārda patiesā nozīmē strādniecības hegemons. Mēs tagad esam *maza partija*, bet ar lielu iespējamu nākotni. Proletariāts i pilsētās, i sevišķi uz laukiem strauji pieaug. Pieaug liela nemierība plašās sīkās zemniecības (ipaši jaunsaimnieku) masās. Mums tā jāmācās *iekarot* un ievilkst savā iespāidu sfērā.

Bet ar tādiem faktiem kā *Masaka* bēru jautājumā mēs to nepanāksim. Ir teicami, ka [LKP] Centrālā Komiteja un arī [komunistiskās] jaunatnes «Jaunais Komunārs» vaļsirdīgi atzīst to. Tas pats jāapanāk visā partijā un pēc tam arī «bezpartejisko» kreiso arodnieku rindās.

Mums šādi gadījumi bijuši. Kad Vācijā norisinājās *Kapa* «pučs»,¹⁹³ komunisti uzreiz neatrada pareizo lozungu. Viņi paskaidroja, ka «*abi labi, bāz maisā*». Un tikai

* LKP Rīgas komitejā. *Red.*

** T. i., Latvijas Komunistiskā partija. *Red.*

dažas dienas vēlāk — par vēlu — iestājās cīnā. Tas bija Bulgārijā, kad notika [fašistiskais] apvērsums un komunisti atkal paskaidroja, ka tā esot 2 buržuju partiju un valdīšanu padarīšana.¹⁹⁴ Un briesmīgi upuri sekoja šai kļūdai. Arī pie mums Bermonta [uzbrukuma] laikā tika tas pats nodarīts, kad mūsu biedri uzsauca boikotēt rekrūšu īemšanu, kur piedalīšanās un zaldātu padomes* būtu daudz-kārt pareizāks lozungs.

Tagad viens jautājums lietu padara drusku neskaidrāku, tas ir Hindenburga vēlēšanu jautājums.** Pēc pirmā vēlēšanu gājiena, kurā neviens kandidāts nedabūja vairākumu, bija spriešana par to, kā komunistiem izturēties pārvēlēšanās. Komunistiskās Internacionāles paplašinātā Izpildu Komitejas plēnumā*** vācu [LKP] frakcija vairākas naktis apsprieda jautājumu un nāca pie slēdzienā, ka *jāpabalsta* sociāldemokrātu uzstādāmais strādnieku kandidāts ar dažiem (ne ultimativiem) noteikumiem, kā, piemēram, amnestiju utt. Kamēr to paziņoja uz Berlīni, tur sociāldemokrāti savu kandidatūru bija pārdevuši par Brauna ministra portfeli Prūsijā un savu [prezidenta] kandidatūru noņēmuši, uzstādot ar pilsoniem kopēju republikānu kandidātu, katoļu centra locekli Marksu, kas kā ministru prezidents bija vislielākais strādniecības pretinieks. Komunistiskā partija atteicās to pabalstīt un no jauna uzstādīja strādnieka Tēlmaņa kandidatūru, kurš dabūja 1 800 000 balsis (drusku vairāk nekā pirmoreiz, piemēram, Saksijā balsojuši par viņu pat kreisie sociāldemokrāti). Bet ievēlēja ar 900 000 balsu vairumu ģenerāli Hindenburgu, skaidru monarhistu, ja arī pietiekoši vecu (78 gadi), lai nespēlētu nekādu lomu. Visi apstākli, kopā īemot, te liecina, ka galu galā politika bija pareiza, bet tomēr sociāldemokrātiem ir laba pozīcija, pierādot, ka, ja komunisti būtu balsojuši par Marksu, tad nebūtu ievēlēts monarhists par prezidentu pilsoniskā republikā, kur vienīgie republikāni ir šimbrižam sociāldemokrāti. Nav šaubu, ka, ja Kominterne atzītu to par kļūdu, tā būtu *valsirdīgi* jāatzīst, kaut gan šīnī gadījumā vācu partijas apstākjos būtu bijis jābaidās no partijas jaunas šķelšanās.

* T. i., kareivju padomju dibināšana buržuāziskajā armijā. *Red.*

** T. i., Hindenburga kandidēšana Vācijas prezidenta vēlēšanās. *Red.*

*** Plēnums notika 1925. g. 21. martā — 6. aprīlī. *Red.*

Tātad šis pēdējais gadījums nekā nemaina. Neuzsaukums piedalīties Masaka bērēs bija nenoliedzama klūda. Nevarēdams šoreiz turpināt, atlieku jautājumu par cīņu ar sociāldemokrātiem uz nākošo reizi.

P. Stučka

*«Cīņa», 61. (481.) nr., 1925. g. aprili;
LKP CK PVI PĀ, 240. f., 1. apr.,
488. l., 175.—176. lp.*

Iespiests pēc rokraksta

POLITISKĀS IZREDZES UN KOMPARTIJA LATVIJĀ

*«Vai zini to zemi, kur — apelsīnus ēd...
utt.»*

(Brīvi pēc Gētes)

Jau vairāk kā gadu atpakaļ sociāldemokrātu prese Latvijā sāka vest plašu agitāciju par labu apelsīnu bezmuitas ievešanai, pierādot, cik tie veselīgi un noderīgi kā tautas barība. Agitācijai acīmredzot sakarā ar gaidāmām Rīgas [domes] vēlēšanām bijuši panākumi. Jo s.-d. presē mēs vēlēšanu priekšvakarā (27. februārī) redzamā vietā lasām: «Apelsīnu pārpilnība. Sakarā ar to, ka no 25. februāra stājas spēkā pazemināta ievedmuita uz apelsīniem, no muijas pieteiktas izņemšanai ap 2000 kastes. Pirmos lētos apelsīnus publīka pērk lielā vairumā. Apelsīni maksā 8—20 rubļu gabalā.» Tas ir gan vienīgais iekarojums no visas s.-d. vēlēšanu plātformas; piemēram, pat «atejas vietu vienlīdzības» lozungs nomalēm un centram vēl no 1922. gada gaida izšķiršanu, jo viņš arī ar pēdējo pārtikas vielu sadārdzināšanu ir kļuvis mazāk ass.

Bet Rīgas un pilsētu publīka ir pietīcīga un ir savu pateicību parādījusi «kreisajiem» s.-d.* dodot viņiem *spīdošu uzvaru* Rīgas un Jelgavas pilsētas domnieku vēlēšanās. Rīgā viņi dabūjuši no nodotām 178 072 balsīm — 60 181 balsi jeb 33,7%; 1922. gada pilsētas vēlēšanās tikai 23 845 jeb 20%, saeimā gan 26%; nu tie dabū agrāko 18 domnieku vietā *veselus* 29. Otrā vietā nāk *vāci* ar 29 818 balsīm un 15 deputātiem pret 22 106 balsīm agrāk ar 18 deputātiem. Kreisie arodnieki dabūjuši 13 419 balsis

* Domāta oportūnistiskā Latvijas SDSP. Red.

agrāko 16 491 vietā. Viņi, neraugot uz to, ka sakarā ar Rēveles neizdevīgo sacelšanos¹⁹⁵ buržuāzija pasludināja sevišķi sīvu karu komunistiem un kreisajiem arodniekiem, kuri atkal dažas dienas iepriekš vēlēšanām tika masām arestēti (birojs izkratīts un aizzēgelēts), *zaudējuši tikai* 3000 balsis, bet tomēr ap sevi vienojuši īsto *proletārisko* slāni, kurus s.-d. ar saviem apelsīniem aizvilināt nespēj. Pārējās 20 (lasi un raksti — 20 partijas) vairāk par 7 domniekiem neviena nav guvušas. Uz leju ir gājuši demokrāti¹⁹⁶, mazliet uz augšu nacionālisti.* Tādi ir vēlēšanu skaitli, kurus ir iemesls apskatīt, jo piedališanās bijusi visai dzīva (apmēram 90%), kas liecina, kādas ceļības vēl Rīgā liek uz vēlēšanām.

Pilsētas iedzīvotāju skaitīšana ir devusi pilsētas iedzīvotāju skaitu ap 326 000; tas ir ja arī ne pārāk liels un galvenām kārtām caur ārpilsētas rajonu pieskaitišanu cēlies, tomēr ievērojams pieaugums. Kā tas cēlies? Visā Latvijā ir patlaban *tikai* 1 875 000 iedzīvotāju (iepriekškara $2\frac{1}{2}$ miljonu vietā jeb par $\frac{1}{3}$ mazāk), mazāk nekā vienā vien Maskavā, pie kam pieaugums *kopš 1920. gada* ir tikai 14 000 cilvēku jeb *zemāk par agrāko dabisko pieaugumu*, kas, pēc Latvijas *statistiskā* pīlāra Skujenieka aprēķina, iepriekškara gadā iztaisīja mazliet vairāk par 1% jeb pa gadu pie tagadējā iedzīvotāju skaita 18 600 cilvēku. Tātad pēc bēgļu viļņu ieplūduma būtu *aizplūduši* apmēram 50 000 cilvēku prom no Latvijas ($4 \times 18 600 - 14 000$). Bet, tā kā patiesībā arī šinis 4 gados ir vēl atgriezusies zināma daļa bēgļu, tad jāspriež, ka «demokrātiskā» Latvija ne vien neatzīrgst pēc kara, bet vienkārši izmirst, tas ir, vairāk mirst nekā dzimst. Un tādā ziņā statistisko tautībnieku** cerības, ka Latvijai būšot 2001. gadā $6\frac{1}{2}$ miljoni iedzīvotāju, — ir vējā jeb par vienu ilūziju mazāk. Vieinīgi ar to viņa var lepoties, ka viņai šinī ziņā vienādi klājās kā Francijai.

Bet *Rīgas* iedzīvotāju skaits? Par šo skaitu 1922. gadā skaidru ziņu nav. 1920. gada skaitīšanā bija 185 000, 1922. gadā rēķināja 270 000 (bēgļu atgriešanos), nākošos 3 gadus pieaudzis apmēram 56 000 iedzīvotāju, no kuriem gan liela daļa, pateicoties nomaļu pievienošanai. Pārējie desmiti tūkstoši ienākuši *no laukiem*, kā to jau redzam arī

* Sk. 110. piezīmi. *Red.*

** Domāts — buržuāzisko nacionālistu. *Red.*

no nodotā balsu skaita: 1922. gadā — 120 000, šogad — 178 000 jeb taisni par 58 000 vairāk, kas norāda uz to, ka ienākuši tikai *pieauguši* cilvēki. Kas tie tādi? Vai tā ir saimnieku ieceļošana kā 70. gados jeb proletāriešu kā 80. un vēlākajos gados. Šķiet saimnieku — pelēko baronu un saimniekdēlu un meitu kā kandidātu uz valsts amatiem. Vismaz agrāriešu laikraksti sūdzas, ka saimnieki un to bērni *mūrot* no zemes darbiem. Rīgā ar spekulācijām top par miljonāriem un ar [radu] saitēm — par ministriem. Rīga izaug par valdības [ierēdņu] un uzdzīves pilsētu, par lielu Bābeli, kā to iztēlo mūsu nacionālisti statistiķi un kā to apraksta tie «svētie raksti» par to «lielo Bābelēs m...».

Kāds sastāvs tagad ir Rīgas iedzīvotājiem? Statistisku skaitļu par viņu patreizējo sadalīšanos vēl nav. Visādā ziņā, ja «Sociāldemokrāts» gavilē, ka 60 000 strādnieku balsojuši par s.-d., tad tie ir meli. *Tik daudz strādnieku Rīgā nav.* Pa visu Latviju pilsētas strādnieku esot 40 600, kas sadalās uz 2 032 uzņēmumiem jeb caurmērā par 20 cilvēku uz uzņēmumu. Ja no tiem atskaita 13 000 proletāriskus kreisos arodniekus, kas balsoja ne par s.-d. un kas sadalās uz samērā lielākiem uzņēmumiem, tad atliek pāri vienīgi amatnieki, komiji, kalpotāji un *ielā daļa* skaidri sīkpilsonisko elementu, pie kuriem tad arī s.-d. padalai griežas. Rīga ir kļuvusi vēl vairāk tirgotājeļu un spekulantu, kā arī ierēdņu pilsēta, kas dzīvo uz lauku *strādnieku un darbīgo* zemnieku sviedru rēķina*.

Viena svarīga parādība ir tā, ka *vācu cietoksnis* joprojām stāv uz ciešām kājām. Paņemiet «Rigasche Rundschau» numuru no 21. februāra. Vācu sarakstam ir Nr. 1. Tas nozīmē, ka pilsētas domes aparāts ir joprojām viņu varā un ka pat pilsētas galvas (Andersona) grupai ir tikai Nr. 5, pēc niedristiem¹⁹⁷, namsaimniekiem, nacionālistiem un bergistiem**, kamēr uzvaru svinošiem s.-d. ir te svara ziņā tikai 7. vieta, kaut gan viņi pēc savas vietas pirmā numura vākē naktis cauri. Vāci tālāk pasludina, ka aiz viņiem stāvot 70 biedrības un iestādes, ka viņu solījums esot «kārtība un tiesības» (Ordnung und Recht) un bez tam *ārzemju aizņēmums*. «Jūs zināt, ka Rīgā pēdējos 3 gados ir ienākuši tūkstoši; vācu ieceļošana nav tik stipra.

* — darba. *Red.*

** Sk. 109. un 110. piezīmi. *Red.*

Ko mēs zaudējuši skaitā, mums jāsasniedz ar enerģiju un darbu, tad panākumi droši.» Un jūs redzat, ka vācu balsu skaits pieaudzis par 7000 jeb $\frac{1}{3}$ daļu. Tas liecina skaidri, ka vācu spēks ir nesalauzts, un šis spēks ir *baronu, lielrūpnieku, vispār naudinieku, bet visā kopumā kontrrevolūcijas spēks*. Viņu izturīgās gaidas ir — *spēciga kontrrevolucionāra Vācija*, kas viņus *«atpestis»*, tas ir, iecels *no jauna* par Latvijas valdniekiem. To neredzēt un noliegt var tikai *īsredzīgi* vai bērni. Viņi savos pēcvēlēšanu rakstos tad arī uzsver faktu, ka viņi guvuši *pat cittautiešu* balsis. No šī vācu cietokšņa ir atskaldījusies neliela grupa, kas saucas par *«vācu strādnieku partiju»*¹⁹⁸ jeb par *«progresīvu vācu grupu»*, kas dabūjusi 573 balsis, bet neviena domnieka.

Vēl kādu mazu raksturojumu. Tanī pat *«Sociāldemokrāta»* numurā (49. nr.), kur s.-d. sauc: *«Visi, visi, visi! Strādnieki, demokrātiskie pilsoņi un inteliģence: visi šodien balso par s.-d. listi Nr. 7.* Par (kā? [P. S.]) labāku nākotni! *Par darbaļaužu uzvaru!*» Seko šīs vēlētāju drūzmas *zīmējums*. Un tad tanī pat pirmā vietā tikpat lieliem burtiem: *«Operas balle — 7. martā, 9 vakarā!*» Visi, visi turp? Arī strādnieki?

Te ievērojamas divas lietas: uzsaukums demokrātiskiem *pilsoņiem uz ciņu* par *darbaļaužu uzvaru* un fināls — *Rīgas operas balle!* Un tā nav vienīgā milzu balle ar s.-d. piedalīšanos. Isā laikā to aprakstītas 3: pie prezidenta, preses balle, operas balle! Ar tūkstošiem dalībnieku, kas te dārgās zīda kleitās ar daudz plikumiem — *«ēda, dzēra, danci sāca»*. Viņu starpā arī sociāldemokrāti un sociāldemokrāties, kuru kleitas (bij. *«meža brālēne»* Oļa, tagad Salnais, *«zilā zīda brokātā»* utt.) aprakstītas laikrakstos. Piedzērušos vīriešu un sieviešu grupu fotogrāfijas drukā ilustrētajos žurnālos *«Atpūta»* jeb kā viņus tur sauc. Visa mantīgā, spekulantīgā un tai pakalpīgā latvietība saplūdusi šīnī pilsētā *vienā lielā uzdzīvotāju mudzēkļi*, kas dzer un plītē, nosit nedzīrdētas summas uz *pilsētas un lauku darbaļaužu rēķina*. Kamēr darbaļaudim un bezdarbniekiem žēlīgi atļauj, kā pie vecu laiku bruņinieku piļu pakaļtrepēm, *«piedzerties no otras rokas»*, tas ir, no piedzērušo kungu *«ūdens nolaidumiem»*, uzkožot — *patērēto lēto apelsīnu mizas...*

Aplūkosim īsumā vēl vienu jautājumu. Kāds ir Latvijas kopējais *saimnieciskais stāvoklis?* Latvijas Komunistiskās

partijas ziņojumā Kominternei par 1924. gadu mēs lasām pēc oficiāliem Latvijas skaitļiem: «Pēc 1923. gada un pa daļai arī 1924. gada neražas Latvija ripo uz leju pretim *viemēr jo smagākai krizei*. Kļuvusi, reizē ar patstāvības gūšanu, aiz pašas izejvielu trūkuma no rūpnieciskas par *agrāru zemi, viņa* reizē kļūst par *agrārpatērētāju* zemi. Ik gadus pieaug ievedamo pārtikas vielu daudzums, kas padara viņas tirdzniecības bilanci pasīvu: 1922. gadā pasīvs (tas ir, ieveduma pārsvars par izvedumu) iztaisija $5\frac{1}{3}$ milj. latu (zelta franku), 1923. gadā jau — $50\frac{3}{4}$ milj., 1924. gadā — pāri par 100 milj.

Zemes valditāji labi saprot šo posta stāvokli, bet viņi nespēj cīnīties pret to, jo vairāk tādēļ, ka pasīvs ceļas ne vien no ieveduma pacelšanās, bet arī no *izveduma krišanās*. Latvijas izvedējiem jāsašaurinās aiz spēcīgāku zemju konkurences (Krievijas). Vislabākā liecība [ir] Latvijas un Krievijas meža izveduma cipari. Krītas kā ārējā, tā iekšējā tirdzniecība, par ko liecina dzelzceļu transporta krišanās (pēdējos mēnešos par 39%). Reizē ar to dzīļa rūpniecības krīze un milzīgs bezdarbnieku skaits. Reģistrēti 25% bezdarbnieku.

Bez tam krīzi padziļina vēl *tranzīta krišanās*, īpaši no Padomju Krievijas. Tas iztaisija 1922. gadā 489 500 tonnu, 1923. gadā vairs tikai 360 750. Par 1924. gadu vēl mazāk, ja arī pilnīgu skaitu vēl nav. Kopaina: *dzīļa krīze lauk-saimniecībā un rūpniecībā* un bilances pasīva pieaugums *ārējā tirdzniecībā*.» — Valdība atbalstās uz stabilo naudas kursu, ko nodrošina Latvijas izpārdošana (meži, lini), *milzīga nodokļu* nastā *un augstas ievedmuitas*, kas tanī pat laikā padara grūtāku iedzīvotāju darbīgo *masu* likteni.

Rīgas [domes] vēlēšanas te ir nopietns brīdinājums. Ne vien uz rudenī gaidāmām saeimas vēlēšanām, kas jau pagājušo reizi svērās uz kreiso pusi, jo sevišķi uz laukiem, kamēr pilsētā tomēr bija zināms svars [buržuāziskajai] demokrātijai, kas tagad pilnīgi izdzīvojusi. *Pilsēnībā* tagad pilsētās pirmo vietu ieņem *vācieši*, tad *dažāda veida* nacionālisti. *Demokrātijas pilsonība* ir *pārgājusi*, paklausot s.-d. uzsaukumam, *sociāldemokrātosi*! Jeb, pareizāk, sociāldemokrāti vēl vairāk tuvojušies *pilsēniem*. Ne velti taisni sakarā ar vēlēšanām mazinieku zvaigznes Petrevics un Dukurs atšķēlušies un atkal iegājuši «*kreisajā*» sociāldemokrātijā, taisni motivēdami šo soli ar to, ka kreisie s.-d. gājuši *uz labējo pusi*.

Kāds slēdziens no visa sacītā? Ja atstāj pie malas «vācietību», tikai ne kā vienaldzīgu skatītāju, bet kā veiklu politisku varu, tad Latvija sadalās divos pretpolos: reakcijā un kreisā nemierībā. Reakcija grupējas fašistveidīgā nacionālismā, kreisā *nemierība* vēl nav grupējusies, bet meklē sev vadību. Tā vēl iet zem [buržuāziskās] demokrātijas karoga, vēl tic vēlēšanām, parlamentārismam un tātad arī legālai opozīcijai s.-d. personā. Bet kas pie viņas ir zīmīgs, ka *tā iet pret* nacionālismu. Ko tas reāli nozīmē? Tas nozīmē, vienup, vēl *neapzinīgu*, bet noteiktu *šķiras virzienu*. Viņa šinī virzienā *bida sociāldemokrātiju*, jo viņa meklē *stipru vadoni*. Kādēļ viņa vēl nenonāk pie komunisma, par to vēlāk. Viņa, otrup, ir atžirgusi no Latvijas tautiskiem sapņiem un gaida piesliešanos (tikai saimniecisku vai arī politisku, to te atstāsim pie malas) Padomju Krievijai, un vienigi s.-d. šinī ziņā ir kaut ko solījusi, ja viņi arī ar savām *kengāšanām* [pret Padomju Krieviju] sevi padara par *vismazāk* spējigu šo tuvošanos izvest dzīvē. Bet vēlētāji redz, ka viens otrs s.-d. vadonis pat atstājas no partijas, (jeb paliekot tanī) saistās saimnieciski ar padomju varas iestādēm.¹⁹⁹ Tālāk iztēlo ilūzijas.

Mēs redzējām, ka sociāldemokrātija dara visu, lai atbūdītu no sevis strādniecisko bāzi. Viņai atklāti nepietiek strādniecības šķiras, viņa atklāti *sauc pēc pilsonibas* balssim, solīdamās cīnīties arī par *viņas «labāku nākotni»*. Viņa no *pilsonibas un inteliģences* gaida — *darbaļaužu uzvaru!*? Kādēļ šādos apstākļos proletāriskā grupa, kas saucas par kreisajiem arodniekiem, kas aizgājuši pa kreisi no s.-d., bet nav visumā iegājuši komunistos, negūst lielāku uzvaru? Kādēļ Komunistiskā partija nevar atdalīt no s.-d. šīs nemierīgās masas un pirmā vietā Centrālbiroja arodniekus? Es jau aizrādīju, kādu tur lomu spēlēja vajāšanas utt., bet vai *vienigi?* Tas ir jautājums, kas nopietni jāapsver. Mums ir kaimiņvalsts Igaunija, kur nesen norisinājās šausmīgā komunistiskā tragedija ar apspiesto sacelšanos. Pilnīgi izburbusi pilsoniska valdība, krīze un vislielākā nemierība visā zemē, stipra nelegāla, konspiratīva Komunistiskā partija un revolucionāra strādniecība, bet kur nelaikā izsauktā sacelšanās vienīgi aiz saišu trūkuma šo «faktoru» starpā top apspiesta un noslīcināta asinīs. Tā ir pārāk dārga, bet ne pilnīgi veltīga mācība.

Apraudzīsim papriekšu kreiso arodnieku patreizējo taktiku. Nav noliedzams un nav arī ko noliegt sociāldemo-

krātu lielo uzvaru vēlēšanās. Viņi ir vienīgā opozīcijas partija, ja arī tikai vārdos, un pilsētu vēlētāji parāda savu nemieru. Bet sevišķi par labu sociāldemokrātiem nāca viņu sporta jaunatnes locekļa Masaka noslepkavošana no nacionālistiem* un sakarā ar to milzu bēru gājiens Rīgā. S.-d. mobilizēja visus savus spēkus. «Strādnieku Vienībā» (6. nr.) D. raksta, ka «Rīgas arodbiedrību vairākums *ne-ņēmis organizētu dalību* A. Masaka pavadišanā uz Meža kapiem, bet devis saviem biedriem pilnīgu *ricības brīvību*. A. Masaks ir vienas partijas aplamas politikas upuris.»

Turpretim Komunistiskā partija un jaunatne izlaida uzsaukumu pret nacionālistiem, *tikai bez tieša sauciena* uz bēru demonstrāciju. Es ticu, ka kreisā strādniecība, bez runas, ir lietojusi «brīvo roku» un lielā skaitā piedalījusies demonstrācijā. Komunisti ir nelegāla partija, kas oficiāli nevar piedalīties vēlēšanās, kamēr kreiso arodnieceku orgāns «Strādnieku Vienība» caur savu *lielo taktikas kļūdu* Masaka gadījumā** *ne vien neizlietoja* vienotās frontes gadījumu, bet sacēla pret sevi *zināmu nemierību* strādniecībā.

Pie šī gadījuma mums nopietni jāpakavējas, jo tas ir pārāk nopietns. Tanī pat dienā, kad nacionālisti noslepkavoja s.-d.' sportistu, strādnieku jaunekli Masaku, s.-d. sportisti piekāva divus kreiso arodnieceku jaunekļus Priedi un Spilvu. Pirmajā numurā pēc Masaka noslepkavošanas*** «Strādnieku Vienība» sniedza rakstu: «Latvju nacionālais klubs un sociāldemokrāti». Raksts apskata šos notikumus *«objektīvi»* kā «viņu», tas ir, «trešo personu» padarišanu un *nosoda asi abus*. Starp citu «Vienība» raksta par viņu paņēmieniem *«idejisku»* pretinieku starpā un nosauc tos ne par kultūras cīņu, bet par *«mājas naidu*, kas tamdēl ir jo niknāks un noiet līdz *pirmatnējam atavismam*. Es nezinu, vai pats raksta sacerētajs ir zinājis pilnīgā mērā vārda atavisma nozīmi, un es viņam par labu pieņemu, ka, ja viņš to ir sapratis, tad viņš to ir *nepareizi* sapratis. Tas ir pilnīgi nevietā. Visādā ziņā Komunistiskās partijas un Komunistiskās Jaunatnes Centrālo Komiteju uzsaukums²⁰⁰ *simtreiz* pareizāk apspriež stāvokli savā uzsaukumā *pret* nacionālistu bandu pēc un sakarā ar Masaka nošaušanu, tikai arī bez tieša uzsaukuma.

* Sk. 185. piezīmi. *Red.*

** Sk. šā sēj. 509.—513. lpp. *Red.*

*** «Strādnieku Vienības» 1925. g. 5. nr-ā. *Red.*

Būtu interesanti paklausīt, kā «Vienības» autors iedomājas to «kultūras cīņu» tādu «idejiski pretēju virzienu» starpā kā starp sociālismu un nacionālismu. Es to saprotu, un visai strādniecībai ikviena politiska cīņa, pat visneskaidrākā, visneapzinīgākā, jānovērtē no šķiru *interesu un cīņas viedokļa*. Tā nav, kā pilsoniski salonu zinātnieki izteicas, «sociāla divkauja», tā ir pat ielu cīņa. Pat rādīkālais birgēlis Stokmanis (Ibsena «Tautas ienaidnīkā») zina, ka «tautas sapulcē iet ar jauniem svārkiem neder». Un, kas ielu cīnai pielīks «feinu manieru» mērauklu, kļūs vienkārši smieklīgs. Bet, ja paši apstākļi izbīda divu grupu ielu cīņu, tad to var un vajag kritizēt, to vajag pārvērst apzinīgā šķiru cīnā un šo kritiku vērst uz to pusi, kur ir tuvākie elementi (šoreiz strādnieku jaunekļi), lai tos pārvilktu uz savu pusi, bet ne vienīgi ar veco teikumu: «abi labi, bāz maisā. Es palieku mājās.»

Nacionālisti noslepkavoja s.-d. strādnieku Masaku; s.-d. sportisti nāvīgi piekāva kreiso arodnieku strādnieku jaunekļus. Kāds tur sakars? Itin nekāda. Blakus iet divas cīņas, kas stingri jāizšķir. Ja pat s.-d. vadoņi izdotu tik muļķīgu lozungu savējiem kā: jūs piekāva nacionālisti, sitiet par to kreisos arodniekus, — tad būtu jāatbild maldinātajiem jaunekļiem: tā ir muļķība, kausim kopā, pareizāk, apkarosim kopēji kā strādnieki nacionālistus. Tur mums ir reāli *vienota fronte*. Bet ar to nebeigsies cīņa starp sociāldemokrātiju un komunistiem. Te apmuļkotiem strādniekiem jāpierāda viņu interešu *kopiba* kā vienas šķiras locekļu un jāatmasko s.-d. strādniecībai pretim nodevīgā taktika. Un arī to panāks *vienīgi vienotas frontes lozungs*. Nevar rakstīt uz karoga «strādnieku vienība» un reizē vienu daļu strādniecības samest ar nacionālistiem vienā kaudzē. Ja kreisie arodnieki grib būt nopietni politiska grupa, tad viņiem vajadzēja pirmā vietā sludināt: strādnieks Masaks ir noslepkavots, visi strādnieki uz ielu uz demonstrācijas bērēm. Nost nacionālismu! Uz demonstrācijas karogiem varēja būt reizē: Nost nodevīgo sociāldemokrātiju, lai dzīvo vienotā fronte! Bet nesludināt — brīvas rokas!

Protams, s.-d. liekulīgi un nekrietni izlietoja strādnieka Masaka asinis, aizmirstot, noklusējot tūkstošu strādnieku asinis, pa kurām tie paši briduši kopš 1918. gada. Trūka tikai, ka viņi arī strādnieka Masaka zārku būtu ievietojuši savā vēlēšanu plakātā ar uzsaukumu «demokrātiskajai

pilsonibai un inteliģencei uz [Rīgas domes] vēlēšanām 28. februārī un uz operas masku balli 7. martā. Bet tas velk pie mazapzinīgā sīkpilsona. Jo vairāk, kad viņi reizē varēja ar izrakstiem no «Vienības» rādit strādniekiem: raug, kā saprot vienības fronti. Un viņi to izlietoja ne vien vēlēšanās, bet arī lai [Latvijas arodbiedribu] Centrālbirojā izgāztu cauri visu arodnieru apvienību.* Viņi to būtu izdarījuši arī tā kā tā, bet tas būtu vismaz bijis grūtāk.

Man var atbildēt: kreisie arodnieru nav komunisti. Itin pareizi, kā es to jau teicu. Bet viņi ir jau atšķēlušies no s.-d. un no tiem vairs i dzirdēt negrib. Ko tad viņi grib uzsklausīt? Un man iešāvās doma galvā. Es pārāk bieži lasu pilsoniskajos laikrakstos, ka tur un tur atrastas nelegālas komunistiskas grāmatas; man šķiet, agrāk šīs grāmatas mazāk glabāja neērtās vietās, bet vairāk ievietoja galvās un aizdeva tālāk. Un nekomunistam tās laikam vieglāk lasāmas, pat glabājamas nekā aizdomās turētam komunistam. Mēs nu kādreiz izdevām (1922. g.) grāmatiņu «Komunistiskās partijas taktika Latvijā»; man tūliņ šķita, ka toreizējā atmosfērā to kā no «maskaviešiem» nākušu** «eiropiskajā» Latvijā pārāk nolika novārtā. Es iedomājos paraudzīt, ko no tās būtu varējis izlasīt šinī gadījumā kreisais strādnieks. Es uzšķiru 140.—142. lpp. un lasu par tā saucamo lielo politiku, ka jāatsaucas uz visiem proletariāta cīņas jautājumiem. «Šinī gadījumā agrākie sociālisti vai nu aprobežojās ar mietpilsonisko: ne mana cūka, ne mana druva... Sinī gadījumā tie vedas kā jau sīkpilsnības laikmetā domu paudēji, par kuriem Markss («18. briemērā») tik zīmīgi rakstīja, ka viņi savā galvā nevarot pārkāpt tās robežas, kurām viņu aizstāvamie (sīkpilsoni) nevar pāri tikt pašā dzīvē.»

Un tad tālāk: «Šis jautājums ir jauns, un tādēļ tās jāpaskaidro ar dažiem piemēriem. Visbiežāk atgadījies še ir jautājums par aktivitāti vai pasivitāti. Kad, piemēram, Vācijā 1920. gadā atgadījās Kapa pučs Berlīnē, tad pirmajās dienās komunisti sprieda: *mums vienalga, vai Eberta vai Kapa terors!* Un tikai dažas dienas vēlāk (par vēlu!) uzstājās aktīvi pret Kapu. Tā bija liela kļūda: Kaps bija visnoteiktākā kontrrevolūcija, pretimnākšana ķeizaram Vilhelmam, kamēr virziens uz revolūciju bija

* Sk. 189. piezīmi. *Red.*

** LKP CK Ārzemju biroja izdevniecības «Spartaks» izdotu. *Red.*

caur demokrātisku un sociāldemokrātisku republiku. Tas pats jautājums atkārtojās Čehoslovākijā utt. Tas pats sakāms par mūsu komunistu izturēšanos Bermonta laikā. Toreiz atgādājās vecos laikos labi noderējušais lozungs: boikotēt mobilizāciju. Tā bija toreiz kļūda utt.» Tagad, protams, pievienotu vēl Bulgārijas gadījumu, kad Komunistiskā partija, mierīgi mājās sēdot, noraudzījās, kā viena buržuāzijas valdība gāž otru, kaut arī zemnieku. Lai viņi ar «saviem paņēmieniem» utt., kas arī atgādina «atavismu! Kā redzat, grāmatiņa nemaz nav tik ļauna un nederīga, to var, ja kur norakta, rakt laukā.

Bet *Komunistiskā partija?* Pirmais viņas uzdevums, protams, virzīt pareizās sliedēs kreiso, revolucionāro, pie revolucionāras šķiras cīņas viedokļa pieturošos strādniecību, atsvabināt to no sīkpilsonības paņēmienu aizstāvju valgiem, iekarot tos galīgi un padarīt par komunistiem. Ceļā uz turieni viņi ir, un viņi tur nonāks, bet vēlams būtu, lai tas notiek ātrāk un lai daļa no tiem neaiziet atpakaļ (3000 zaudētas balsis!), bet lai pienāk klāt *jauni*. Tādi gadījumi kā *Masaka* bēru kļūda, kas daudz maksājusi, jāizlieto par izejas punktu viņu taktikas kritikai, ne atbīdošai, bet noskaidrojošai kritikai. Jo, ja strādniecība reiz *pareizi* uztvērusi savu revolucionārās šķiru cīņas lomu, — tad tā vairs atpakaļ neiet, bet iet uz priekšu.

Bet Komunistiskajai partijai vēl vairāk jāpiegriež vērība tām masām, kas vēl *nepieder* pie kreisajiem arodniekiem. Sociāldemokrāti saeimas vēlēšanās (1922. g. rudenī) vislielākos panākumus guva uz laukiem, izņemot Latgali. Rīgā viņai bija 26% no vietām (4 no 15), tagad [pilsētas] domē 30% (29 no 90) jeb par 4% vairāk. Tālāk viņu panākumi laikam arī vairs nevar iet. Tātad, ja atmet skaidros pilsoņus, ieskaitot sīkpilsoņus un intelligenci, — tā strādnieku masa, kas balsoja par s.-d., ir tas lauks, kur komunistiem Rīgā var būt panākumi. Paši sociāldemokrāti to labi sajūt, un tādēļ tā viņu nejaukā politika mēģināt pierādīt, ka komunisti un nacionālisti iet kopā. Sie jautājumi jāapgaismo jo sevišķi, ienesot šķiru cīņu pašu s.-d. (pilsoņos un sīkpilsoņos vienup, strādniekos otrup) starpā. Nu s.-d. vairs nevar atsacīties, ka viņiem nav nekā kopēja ar pilsoņiem, jo *viņi paši oficiāli* vēlēšanu uzsaukumā *sauc* talkā *pilsonību!*

Citādi lietas ir uz laukiem. Tur komunistu bāze daudz plašāka. Vispirms vairāk par 200 000 strādnieku un pus-

strādnieku, bet tad reizē visa *tā darba zemniecība*, tas ir, zemnieki, kas nepārdodas algas darbā, bet arī nemaz jeb gandrīz nemaz neizmanto algotu darbu. Šī ir šimbrīžam Latvijā nepieciešama revolūcijas bāze, kamēr Rīga un arī citas pilsētas ir *mazāk rūpniecības* nekā valdības [iestāžu] un uzdzīves [vietu] pilsētas, kur koncentrējas viss, kam nauda un vara, un kur tik ilgi, kamēr Latvijā nav lielrūpniecības, bet tikai nelielas darbnīcas (Rīgā tikai 10 fabrikas ar vairāk par 300 strādnieku jeb 48 ar vairāk nekā 100), tieši plašas revolucionāras bāzes nav.

Taču b. Ķēniņs jau aizrādīja, ka «proletariāta spēks jebkurā kapitālistiskā zemē ir nesalīdzināmi lielāks nekā proletariāta daļa iedzīvotāju kopskaitā. Tas ir tāpēc, ka proletariāts ekonomiski valda pār visas kapitālisma saimnieciskās sistēmas centru un nervu, un arī tāpēc, ka proletariāts kapitālisma apstākļos ekonomiski un politiski pauž darbaļaužu milzīgā vairākuma patiesās intereses.»* Un, ka pie mums valda kapitālistiski apstākļi arī uz laukiem, taču nav šaubu, par to liecina jau lielais un ātri pieaugošais laukstrādnieku skaits. Sinīs apstākļos tad arī rodas jo izdevīgs lauks lozungam par strādnieku un zemnieku vienotu fronti, par strādnieku un zemnieku valdību²⁰¹ utt.

Es jau esmu vairākas reizes aizrādījis, ka mums no pašiem pamatiem jāskata cauri savi taktikas un pat organizācijas paņemieni. Pie pēdējiem es te nekavēšos, bet gan īsumā pie pirmajiem. Mēs redzējām, ka masas top kreas, kļūst radikālas, mētas uz sociāldemokrātiju ne viņu izteikto lozungu dēļ, bet uz to, ko no viņas gaida un velti gaida kā «no auna jēru». Komunistiem pirmā kārtā jāatrod tie vājie punkti, kur visvairāk sāp, tās dzīves vajadzības, kas visvairāk interesē masas, un še jāizdod dzīvi, pievelkoši lozungi. Ka nacionālajā jautājumā ir kas darīts, par to liecina daži panākumi Maskavas priekšpilsētas vēlētāju starpā, arī Latgalē utt.²⁰² Kaut kas, ja arī ne daudz, ir panākts arī zemniecībā, bet tas ir daudz par maz. Reiz mūsu spēki vāji, tie ir jāizlieto taupīgi, aprobežojot dažādus agrākus paņemienus, piemēram, vēsturisku atmiņu godināšanas vietā likt jaunām dzīves prasībām piemērotas dienas un uzsaukumus. Bet galvenais — vest sistemātisku darbu: izbīdot lozungu, to atkal un atkal

* *Ķēniņs V. I. Raksti, 30. sēj., 246. lpp. Red.*

pābalstīt, vienmēr jaunā, dziļākā apgaismojumā, padziļinot, paplašinot, izlietojot nelielo nelegālo presi vairāk praktisku legālu soļu kritikai. Šādas sistēmas mums trūkst, jeb tās nav pietiekoši.

Rīgas vēlēšanām sakarā ar patreizējo krīzi jāatver acis uz mūsu trūkumiem. Tādos apstākļos nedrīkst atrunāties vienīgi ar spaidiem. Spaidi paliek spaidi, bet to nepietiek, lai izskaidrotu zaudējumus. Mums vienmēr jāprasa, vai nav vēl citu iemeslu, un nav jābaidās arī atzīt kļūdas. Mums taisni no kļūdām un vienīgi no kļūdām ir iespējams mācīties. Tāni ziņā pašapmierināti spriedumi, kādi lasāmi «Strādnieku Vienībā», nekā nepierāda. «Arodbiedrību listes iznākums tādos apstākļos notikušās vēlēšanās var *apmierināt.*»* Tas nav taisnība, *nevar un nedrīkst apmierināt.* Arī 1922. gadā arodniekiem nebija laikraksta (pat ne «Vienības»), arī tad bija represijas un kratišanas, ne mazāk plašas. Un tomēr! Tālāk: «Tās balsis, kas *idejiski* (!) pārliecinātas par strādniecības mērķiem, nav gājušas zudumā arī pie visneizdevīgākiem vēlēšanu apstākļiem. *Patiесi demokrātiskos* apstākļos latvju strādniecības spriedums būtu bijis, bez šaubām, citāds.» Es vienmēr pakasu sev pakausi, kad lasu par idejiskām pārlieciņām un to varu. Mums ir labāki izteicieni, kā, piemēram, Šķiras apziņa (protams, revolucionāra), bet tās attīstība iz Šķiras interesēm ir taisni agitācijas un propagandas darbs. Velti spriedelēt par «panākumiem, kas būtu bijuši». To vienkārši nav! Un tad «*patiesi demokrātiskie apstākļi?* Kad «Vienība» tos gaida Latvijā? No kā? Un kā viņa tos sev iedomājas? Kā demokrātisku utopiju «Leiputriju»?

Beigās nāk teikums: «*Objektivi* (atkal objektīvi!) novērtējot, jāatzīst, ka pilsētas domes sastāvs ir *gājis uz kreiso pusi* un līdzšinējo strādnieku frakciju 33 locekļu vietā stājas 38—39 domnieki.» «Paldies dievam», varētu sacīt — viss par labu. Es izteikšu šaubas. Tas, ka Petrevics un Dukurs iestājas «kreisajos» sociāldemokrātos,** liecina, ka s.-d. ir gājusi *uz labējo pusi* un tai līdz arī dome; bet kreisie arodnieki arī nākošos 2 gados vairāk sēdēs cietumā nekā domē. Patiesībā ir, ka vēlētāji ir gājuši *uz kreiso pusi*, bet kreisie arodnieki nav spējuši vai

* Te un tālāk citēts raksts «Rīgas vēlēšanu iznākumi», kas publicēts «Strādnieku Vienības» 1925. g. 7. nr.ā. *Red.*

** T. i., pāriet no sociāldemokrātu-mazinieku partijas Latvijas SDSP rindās. *Red.*

pratuši viņus pievākt. Pati «Vienība» min tam kā iemeslu arī Masaka nāvi, bet atkal tikai objektīvi, kā faktu. Kādā agrākā numurā (6.) «Vienība» raksta: «Sociāldemokrāti nekā negrib no strādniecības cīņu vēstures dzirdēt, bet domā savus partijas spēkus dubultot un trīskāršot ar iluzorisku militāru organizāciju dibināšanu, kuras neko vairāk nevar dot kā izprovocēt apbrūnotus nacionālistu barus uz uzbrukumiem ar ieročiem rokās.» Ja tādas domas ievada ar solijumu par «organizētās strādniecības iedziļināšanu sadursmju pamatos», tad tāda iedziļināšanās strādniecībai jānoraida. Un jāatbild: kļūda nodarīta, tas nenoliedzami; bet par to ne vaimanāt, bet to nākošo reizi labāk padarīt. Nav noliedzams, ka taisni s.-d., protams, sporta, bet ne militāra, apvienība* bija tiešām strādnieciska un bija zināms spēks, kāda citu {zemju} sociāldemokrātijai strādniecībā trūka. Ievērojot nelielo strādnieku skaitu Latvijā, tā nebija arī nebūt tik maza. Un tad arī komunisti taču nav pret jaunatnes sportu!

Palasiet Ļeņina rakstus visā viņa 30 gadus partijas darbā. Ik pēc nodarītas kļūdas nāca novērtējumi un atzīnumi un tīka vilkti slēdzieni. Un tā izstrādājās tas bolševisms, kurā mūsu partija** ir nēmusi dzīvu dalību, bet kurš *pie mums* ir apstājies attīstībā, pārvērties par dogmu. Tas jāpadara no jauna par dzīvu, elastīgu, revolucionāri dialektisku taktiku, tad mēs iesim pretim jaunām uzvarām un mums nebūs jālasa strādniecības orgānos gudrojumi, kas būtu bijis, ja mums būtu bijusi patiesa demokrātija.

Patiesa demokrātija var būt vienīgi strādnieciska, t. i., padomju demokrātija. Ja tā būtu Latvijā, tad nebūtu pilsētas *domes*, bet pilsētas strādnieku padomes vēlēšanas. Bet, kā jau teikts, tās vēl nav.

Mans šīsdienas rakstiņš ir tikai ierosinājums. Taktikas jautājumiem no jauna jānāk uz dienas kārtību. «Taktikas jautājumi, tie ir partijas politiskās izturēšanās jautājumi. Pamatot tādu vai citādu izturēšanos var *un vajag* gan ar teoriju, gan ar vēstures datiem, gan ar visas politiskās situācijas analīzi utt. Bet cīnītājas šķiras partijas pienākums visos šais strīdos ir neizlaist no redzes loka nepieciešamību pēc pilnīgi skaidrām atbildēm, *kuras nepieļauj divējādu izpratni*, uz mūsu politiskās izturēšanās konkrē-

* Domāta organizācija «Strādnieku sports un sargs». Sk. 192. piezīmi. *Red.*

** Latvijas Komunistiskā partija. *Red.*

tiem jautājumiem: jā vai nē? vai to un to tūlīt pat, šai brīdī, mums darīt vai nedarīt?»*

Sinī ziņā mēs vēl neesam apvienojuši sava VII kongresa lēmumus** ar praktiku un darbs vēl priekšā. Ja mēs zinātniski apskatīsim ikvienu praktisku taktisku paņēmienu, izejot no kongresa lēmumiem un ikreiz ievērojot vietas un laika apstākļus, pie tam pieturoties pie Teilora sistēmas (nedarīt liekas kustības, bet neatstāt nevienu gadījumu neizlietotu), tad mums būs tiesība gaidīt jaunus panākumus, jaunas uzvaras, nenoliedzot nedz nodarītās klūdas, nedz bijušus trūkumus.

P. Stučka

*«Cīņas Biedrs», 1925. g.,
27. nr., 1.—18. lpp.*

Iespiests pēc žurnāla teksta

LIELĀS ZEMNIEKU REVOLŪCIJAS 400 GADU SVĒTKI

«Zemnieku revolūcija? Iedomājieties šo vārdu, sēdot kaut kādā mūsu Zemnieku savienības kongresā! Jeb zemnieku valdības sēdē! Kas še kopējs ar revolūciju? Kā saskan vārdi Ulmanis vai Meierovics ar revolūciju? Un tomēr taisni 400 gadus atpakaļ — 1525. gada pavasarī iesākās Vācijas slavenais «zemnieku karš». Tagad, kad runā par revolūciju, saka: pilsoņu karš. Toreiz pilsonība bija vāja un nebija revolucionāra, toreiz sacīja: «zemnieku karš», bet tā bija zemnieku revolūcija. Pat mērens vācu vēsturnieks Becolds visu šo laikmetu attēlo vārdiem: «Zemniecība bija pastāvīga sabiedriska kara stāvoklī»***

Vācija nav vienīgā zeme, kur bijuši «zemnieku kari». Jau 200 gadus agrāk tāds bija Itālijā, tad Francijā tā saucamie «Jēpju» (tur zemnieku saukā par Zaku) nemieri, tad Anglijā, kur zemnieki (Kieģeļnieka Valtera jeb, kā to angļiski izrunā, Vota Tailera vadībā) iekaroja uz brīdi pat Londonas grīvu ar visu viņas Tauera pili. Tad nāca Bohēmija, Holande, Ungārija. Taču plašuma ziņā visus šos karus pārspēja Vācijas zemnieku karš. Tas bija pēc laika Eiropā pēdējais. Visas šīs revolūcijas apspieda, izņemot

* *Lenins V. I. Raksti, 9. sēj., 220. lpp. Red.*

** Nuše drukā iznākuši šī kongresa protokoli ievērojami veicinās šo darbu.

*** Citēta F. Becolda grāmata «Vācijas reformācijas vēsture». *Red.*

Zviedriju, kur zemnieki uzvarēja, kādēļ arī visur citur zemniecība krita verdzībā, izņemot Zviedriju, kur tā uzturēja spēkā savas «brīvas kārtas» tiesības.

Ko gribēja un prasīja vācu zemnieki? Viņi *karsti gribēja*, bet viņi skaidri nezināja, *ko* viņi gribēja. Kungi plēsa pēdējo ādu, viņu patvalība un patvarība bija šausmīga. Naudas saimniecībai ieviešoties, zemnieku nodevas (tagad sacītu — noplēstā virsvērtība) kļuva nepanesamas. «Kunga suņi dzīvo labāk nekā mēs, zemnieki.» Pa ciemiem izkaisīti, zemnieki sāka slepeni pulcēties. Nodibinājās «apakšzemes» (zemniekam tolaik ne grīdas*, ne pagrīdas nebija) sabiedrības, vārdā: «Nabaga Konrāds», «pastalnieki»** (Bundschuh — sienamā kurpe)²⁰³ utt. Un ko tās prasīja? Mērenā daļa uzstādīja 12 tēzes: tur bija brīvlaišana, medības un zvejas privilēģiju atcelšana, *atņemto mežu* un *pļavu* (tagad sacītu — «otrezku») atdošana un tiesas un valdīšanas patvalību izbeigšana. *Kreisais* spārns tiecās pēc tādas krisīgas vienības un brālibas, kurā jāiestājas visiem (ar piedraudi, ka izslēgs iz pasaulgās draudzes, tas ir, «pādzīs pie rata», visus, kas te neiestājas), pie kam muižniekiem, kas labprātīgi *neatdos* «draudzei» *pilis un muižas*, piedraudēja *nāvi, piļu nodedzināšanu un zemju konfiskāciju* reizē ar baznīcu un klosteru zemju konfiskāciju. Politiskā prasība bija — Vācijas apvienota brīvvalsts jeb republika! Protams, *bez Hindenburga!*

Zemnieki karā nebija saudzīgi. Pilis dega simtiem, un arī muižnieku-brūninieku asinis plūda tūkstošiem. Bet brūniniekiem bija pulvers; tas toreiz nozīmēja pret ar dakšām un izkaptīm «apbruņoto» zemnieku to pašu, ko tagad pret strādniecību ložbērēji un aeroplāni. Kungi uzvarēja, un *simtu tūkstošu zemnieku* līķi pārklāja Vāciju, zemnieku ciemu vietā bija pelnu kaudzes. Vācijā no jauna valdīja «miers», «kārtība» un... dzimtbūšana.

Toreizējā vācu un arī visu citu zemnieku karu neizdevību izskaidro *zemnieku šķiras stāvoklis*. Tiem *trūka apvienības*, tie viegli *saskaldījās* grupās un krita par upuri to kungu viltībai. Toreizējā pilsētu darba tauta («priekšproletariāts», kā viņu nosauc Engelss)*** bija vēl bezspēcīga. Pret zemniekiem apvienojās firsti, lielkungi un pilsētu bagātieki. Bez apvienības ar kādu no šām

* Pat ne — Džimmigrīdas! [Deju grīdas. Red.]

** Tagad sacītu: «Džimmi kurpjus» savienība.

*** Engelss F. Zemnieku karš Vācijā. R., 1954, 133. lpp. Red.

kārtām zemniekam nebija izredzes uz uzvaru, — raksta Engelss.*

Vācijas zemnieku sakaušanu galīgi izšķīra reformistiskie firsti un muižnieki ar Mārtiņu Luteru priekšgalā, kas savus asinssuņus rīdīja uz «nabagiem», «pastalniekiem». «Kaujet un duriet tos kā suņus» — tādi bija kristīgā «baznīcas revolucionāri» Lutera vārdi pret zemniekiem. Vācijā zemnieku sakaušanas atskāņas nonāca arī līdz Latvijai. {F. Roziņa] «Latviešu zemniekā» mēs lasām: Dzimtbūšana [galīgi] nodibinājās taisni XVI gadu simtenī līdz ar luterticības izplatīšanos. Tā iesākās Vidzemē no 1522., Kurzemē no 1526. gada, un ap 1556. gadu visa zeme jau skaitījās par luterticīgu.**

Nēdaudz rindiņu par piemiņu 400 gadus atpakaļ plūstošām zemnieku asinīm ceļ daudz domu. Vai kungi jau galīgi izdzīvoti? Vai kļauši jau galīgi beigt? Vai zemes jau galīgi nodotas «vienības un brālības draudzēm?» Kas tagadējiem «pastalniekiem», kas dejo uz dzīmmigrīdām, kopējs ar tiem darbaudīm, kas apakš grīdas?

Tagad cīņas priekšgalā stāv ne zemniecība, bet jauna darba šķīra: strādniecība. Arī viņa nevar uzvarēt bez apvienības ar citu šķīru. Ir ļaudis, kas viņai iestāsta, ka šai apvienībai jābūt ar pilsonību *pret zemniekiem*. Bet dzīvoja reiz gudrs cilvēks, Kārlis Markss viņa vārds, kas visu savu ģeniālo dzīvi veltījis strādniecībai un viņas pagātnes un nākotnes izpētišanai. Un viņš, izstudējis cauri visu vēsturisko revolūciju cīņu gaitu, jau 1856. g. savam draugam Engelsam vēstulē rakstīja: «Vācijā viss būs atkarīgs no iespējas atbalstīt proletārisko revolūciju ar kaut kādu zemnieku kara otro izdevumu. Tad viss būs lieliski...»*** Un ne vienīgi Vācijā.

Tādas ir arī «darba zemnieka» domas pēdējā «zemnieku kara» 400 gadu jubilejā.

*Nosūtīts uz Latviju
1925. g. 27. maijā*

Pirmpublicējums

*LKP CK PVI PA, 240. f., 1. apr.,
488. l., 195., 196. lp.*

Iespiests pēc rokraksta

* Engelss F. Zemnieku karš Vācijā. 94., 95. lpp. Red.

** Roziņš F. Rakstu izlase, 2. sēj. R., 1964, 187. lpp. Red.

*** Markss K., Engelss F. Vēstuļu izlase, 77. lpp. Red.

KO GAIDA LAUKI NO KOMUNISTIEM?

*(LKP VII kongresa agrārrezolūcija
ar paskaidrojumiem)*

Piemērota nākošo vēlēšanu vajadzībām

Ievadam

Saņēmis uzaicinājumu uzrakstīt kaut ko uz gaidāmajām vēlēšanām* par [Latvijas] Komunistiskās partijas attiecībām pret laukiem un zemniecību, es atradu par visderīgāko popularizēt, paskaidrot mūsu [partijas] VII kongresa agrārrezolūciju. Šī kongresa rezolūcijas vēl nebūt nav pienācīgi piesavinātas, izdomātas un izdzīvotas. Vispār kongresa darbs, kurš nozīmē veselu lūzumu [Latvijas Komunistiskās] partijas vēsturē, lūzumu, kas galīgi velk *šķiršanās robežu* starp pagātni ([revolucionāri] sociāldemokrātisko) un (komunistisko) tagadni jeb, pareizāk, nākotni, nav vēl galīgi pārvērties dzīvē, kā vajadzētu.

Sevišķi laukiem pretim, kas pēc daudzupuru pagātnes skatās ar lielu neuzticību uz visu, kas nāk no pilsētas, ir derīgi savus konkrētos, noteiktos lozungus dot sakarā ar oficiālu lēmumu kā drošību, ka tas tiks tiešām izvests dzīvē. Mums vienā ziņā še ir labāks un drošāks stāvoklis nekā, piemēram, [oportūnistiskajai] sociāldemokrātijai. Mēs varam norādīt vienkārši uz [Padomju] Krieviju un vispār Padomju Savienību: būt tā, kā patlaban tur! Sociāldemokrātija, nezinu, vai nemsies aizrādīt: mēs jums solām to, ko sociāldemokrātijas valdība darījusi Vācijā vai Anglijā, vai Zviedrijā, vai Dānijā. Visur tur s.-d. ir bijuši pie valdības stūres, un nevienā vietā tie nav *ne pirksta* pacēluši *par labu zemniecībai*. Pat ne Krievijā, kur 1917. gadā Pagaidu valdībā bija arī s.-d.**; tur viņi pret zemniekiem sūtīja karapulkus un zemi zemnieki dabūja tikai pēc sacelšanās un no boļševikiem.

Rezolūcijas komentāra, ik pantiņa paskaidrojuma veidam ir stiprās, ir arī vājās puses. Vājā puse tā, ka tur

* Buržuāziskās Latvijas 2. saeimas vēlēšanām, kas notika 1925. g. oktobrī. *Red.*

** T. i., meņševiki. *Red.*

grūti ietilpst praktiskās (tā saucamās daļējās) prasības, reālie solījumi; bet tie jau, pēc mūsu domām, ir tikai *vienkārši piemēri un paraugi*. Dzīve tos izbīda arvien jaunus. Rezolūcija sniedz tikai pamatus un paraugus, *kā šos jautājumus [iz]šķirt*. No partijas praktiskiem darbiniekiem atkaras pašus jautājumus uztvert (noklausīt vai pat atminēt) un dot šīm norādītajā ceļā uz tiem atbildi.

Rezolūcija ir izturēta revolucionāri dialektiski; komunistiem jāmācās elastīgi (lokani) domāt, atbildot tā, kā to prasa laiks un apstākļi. Nav mūžigas patiesības, patiesība grozās. Nav arī abstraktas (kaut kur *gaisā lidojošās*) taisnības un patiesības, ir vienīgi konkrēta (ar rokām taustāma, acīm redzama) taisnība un patiesība.

Nevaļa un neveselība neļāva izstrādāt paskaidrojumus pietiekoši plaši un pamatīgi. Trauceja arī aprobežotais plašums*, kāds jāietur vēlēšanu brošūriņai. Rezolūcijas teksts iet vienlaidus, citādiem burtiem nodrukāts. Teksts sadalīts daļiņās, kas atzīmētas ar numuru riņķi, piemēram, (5), (20) utt.

P. Stučka

5. jūlijā 1925. g.

*(1) Izejot no tā, 1. ka proletāriskā revolūcija iz tālas nākotnes sapņiem ir beigās pārvērtusies tagadnes dzīves īstenībā**;*

Kad man 4 dienas iepriekš 27. februāra 1917. gadā kāda biedrīne, kas patlaban no ielas ienāca manā darba istabā Petrogradā, paziņoja: «Pjotr Ivanovič, uz Liteinija prospekta ir revolūcija», — es pirmā acumirklī neticēju. 4 dienas vēlāk revolūcija jau bija uzvarējusi. Bet arī tas bija tikai pirms solis uz *proletārisko* revolūciju. Kopš 1848. un 1871. gada pasaule kapitālisms šķita nocietinājies uz mūžību. Sociāldemokrātija bija savā vairumā izvirtusi par kontrrevolūciju, kas vislabākajā gadījumā zaķapastalīgi baidījās no revolūcijas, pat vairs par to nesapņoja. Var

* — apjoms. *Red.*

** LKP VII kongresa rezolūcijas par agrāro jautājumu pilnu tekstu sk. grāmatā «Latvijas Komunistiskās partijas kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi», I d. R., 1958, 278.—281. lpp. *Red.*

būt, ka pēdējais no vācu vecās sociāldemokrātijas Augsts Bēbelis aizgāja kapā, nezaudējis to ticību, ka vēl piedzīvošot to lielo «kladerdaču» (sabrukumu), kas novēdišot uz «nākotnes *valsti*» (tikai, bet ne nākotnes sabiedrību). — Tagad to vairs nenoliedz pat buržuāzija, ko buržuāzija — vēl nedaudz gadus atpakaļ pat Latvijas sirmā s.-d. «vadone» Klāra Kalniņa. «Jaunā paaudze», Menderi un Bruniši, to dara* tikai *līdz* 1917. gadam. Troņi ir brukuši, buržuāzija maina valdības un ministrus kā čīgāni zirgus. Mazākā uztraukuma ziņa ieved paniku buržuāzijā. Bet pār lielo Krieviju «varenā ērgļa vietā» — plivinās *darba republikas*, revolucionārās Padomju varas, *sarkanais karogs*. *Vienā sestdaļā* (mēs ar nožēlošanu un nepacietību piezīmējam: tikai $\frac{1}{6}$) no visas pasaules jau ir uzvarējusi strādniecība, proletāriskā revolūcija**.

(2) bet ka tā norisinās daudzā ziņā citādi, nekā to saprata agrākās programmas un lielais vairums pašu sociālistu;

Kā norisināsies proletāriskā revolūcija, par to agrāk samērā maz domāja. Rakstnieki aprakstīja gan kādreiz tos brīnumus, kas būs nākotnes valstī vai nu 2000. gadā, jeb vēl vēlāk. Bet, kā tas norisināsies īstenībā, par to maz kas nopielni domāja. Lielais vairums programmu un sociālistu iedomājās to kā tik lielu strādnieku skaita pārsvaru, ka 70—80% visu balsu vēlēšanās būs strādniekiem — sociālistiem un kā pilsētas, tā lauki būs pārindustrializēti (pārrūpnieciskoti) un mazais skaits kapitālistu šķiras, ieraugot tādu pārsvaru, paši atteikties no savām «tiesībām» kā netaisnām un nodos varu strādnieku vadoņu rokās, bet paši pierakstīsies par vārtu sargiem, ielas slauķiem jeb tml. Ja viens otrs pieļāva domas, ka būs arī cīņas, tad pilsētas pārsvars (vismaz 51%) netika apšaubīts gandrīz

* — atzīst. *Red.*

** Sociāldemokrāti ar sevišķi gudru vaibstu mēdz rakstīt par sevi: «Tikai mums, sociāldemokrātiem, kas *objektīvi* saprotam Krievijas *revolūcijas pilsonisko raksturu!*» Tātad *pilsoniska revolūcija* ar ražojoamo līdzekļu konfiscēšanu un strādnieku valdību rezultātā? — Vāciski to nosauc zīmīgi par «*Klugscheisserei*», burtiski tulkojot: «gudrd...!» Objektīvi tas nozīmē, ka, lietojot *Lenina* vārdus, tie ne ar galvu ražo savu gudrību, bet ar citām miesas daļām.

ne no viena, un cīņas iedomājās ne ilgākas kā vienu nakti u. tml.

Protams, ne visi tā domāja. Jau 1852. gadā Markss*, salīdzinot pilsoniskās revolūcijas, kurām pēc īsiem efektiem sekoja ilgas pagirās, aprakstīja proletāriskās revolūcijas kā *ilgstošu* cīņu gaitu. Jeb 12.[—13.] jūnijā 1883. gadā Engelss rakstīja Bernšteinam: Vācu (s.-d.) lielā kļūda ir, ka viņi iedomājas revolūciju kā kaut ko tādu, ko var izbeigt vienā naktī. Patiesībā tā *ir daudz gadus ilgstošs masu attīstības process* (gaita) ar paātrinātu kustības tempu (laiku).** Viņiem pievienojās Ķējins, kas no savas darbības pirmās līdz pēdējai dienai strādāja tai pārliecībā, ka *viņš novedis revolūciju pie uzvaras*, bet ka tai jānorisinās īpašos «ceļa posmos» (etapos) kā pēdējam solim. Un Markss savās piezīmēs 1875. gadā*** attīsta arī to gaitu, kā proletāriskā revolūcija pēc uzvaras ies no sociālisma uz komunismu (sk. Ķējins. «*Valsts un revolūcija*»).****

Bet ne vien *ilgstošais raksturs* ir reālās proletāriskās revolūcijas īpatnība. Revolūcija norisinās arī *citādos apstākļos*, nekā to iztēlojas agrākās programmas. Ja agrāk domāja, ka proletāriskā revolūcija būs skaidra pilsētu revolūcija, pat pretim lauku vienotai reakcijai un pret zemnieku štikiem (sal. Parvusa un Trocka permanentās — nepārtrauktās revolūcijas teoriju 1905. g.),²⁰⁴ tad patiesībā tai bija jāsastopas ar laukiem kā iespējamu (vismaz pādaļai) revolucionāru spēku.

(3) 2. ka jo sevišķi proletāriskā revolūcija negaidītu svaru piešķir lauku attiecībām un tanis ieinteresētām masām;

Kā jau teikts, agrāk domāja, ka proletāriskā revolūcija aprobežosies ar pilsētu attiecībām un lauku attiecības tiks ierautas revolūcijā tikai tik tālu, cik tālu tās atrodas atkarībā no pilsētu kapitāla. Bet savā lielajā vairumā šīs attiecības tika novērtētas kā nenovēršama reakcija, kura

* Sal. «*Luija Bonaparta 18. brīmērs*», latviešu tulkojumā, Rīgā, 1922. g., 12. lpp. [Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj., 431., 432. lpp. Red.]

** Sk. *Markss K.*, *Ēngelss F.* Соч., т. 36. М., 1964, с. 33. Red.

*** Darbā «*Gotas programmas kritika*». Red.

**** *Ķējins V. I.* Raksti, 25. sēj., 422.—436. lpp. Red.

revolūcijai būs jāapspiež ar varu. Tas izskaidrojas ar to, ka pilsēta bija pārāk atsvešinājusies no laukiem, ka pil-sētniekiem bija pārāk nesaprota mas lauku attiecības un ka īpaši pilsētu strādniecība bija pārāk maz pazīstama ar tām šķiru starpībām un cīņām, kas uz laukiem — ja arī vēl ne pietiekoši atklāti — tomēr norisinājās vai vis-maz vareja norisināties. Ilgā vēsture sniedz, ja arī nepil-nīgas, ziņas par tām cīņām, kas uz laukiem norisinājušās vairāk vai mazāk tālā un tumšā pagātnē un kas palaikam uzliesmojušas kā dumpji un taisni 400 gadus atpakaļ pat kā liela revolūcija zem nosaukuma «zemnieku karš Vā-cijā» (apspiests 1525. g.). Asinis tur plūdušas bez gala.

Pasaules karš mainīja lauku lomu. Lauki kā kareivju pulku neizsīkstošs avots vienup, kā badojošos pilsētu vienīgais barības un pārtikas centrs (kopš bija slēgti tālo koloniju tirgi) {otrup} izbīdījās priekšējā vietā un nēma pat lāgiem pārsvaru par pilsētām. Zemniecība izauga kā *liela vara*. Bet jau iepriekš kara tālredzīgi revolucionāri, kā, piemēram, Ļeņins, prata apsvērt lauku lomu. Un agrāk jau Markss un Engelss bija pareizi apsvēruši šo lomu, pie tam ne utopiski, kā to iedomājās krievu narod-ņiki (piemēram, eseri), bet kā *šķiru ciņu*, kas varētu ap-vienoties ar *pilsētu revolūciju* vienotā cīnā.

(4) pie kam visās bez izņēmuma zemēs blakus strādniecībai visai svarīga loma piekrit tā sauktajai zemniecībai;

Vispirms, protams, šis jautājums izvirzījās tanī zemē, kur norisinājās revolūcija, proti, Krievijā. — Neviens bol-ševiks un neviens viņu piekritējs nekad ne uz acumirkli nav aizmirsis, «ka Krievijā ilgstoša var būt tikai tā vara, kas pratis saliedēt strādnieku šķiru, zemnieku vairākumu, visus darbaudis un ekspluatētās šķiras vienā nesarau-jami savstarpēji saistītā spēkā, kas cīnās pret muižnie-kiem un buržuāziju» (Ļeņins, 1918. g. janvārī).* Komu-nistiskās Internacionāles II kongress savā agrārrezolūcijā šo tēzi paplašināja uz visu pasauli, aprādot, ka visās zemēs *darbigajiem* lauku elementiem *kopā ar pilsētu* ir skait-lisks pārsvars kā darbaudīm. Bet reizē ar to jāatzīst, ka *visā pasaule* viņas visumā (ieskaitot Azijas, Āfrikas

* Ļeņins V. I. Raksti, 26. sēj., 406. lpp. Red.

kolonijas) *zemniecībai* ir liels skaitlisks pārsvars pār pil-sētu strādniecību un vispasaules revolūcija uzvarēs tikai tad, ja tā *apņems ari kolonijas*. Tādā ziņā *lauku nozīme* attiecas uz visām bez izņēmuma zemēm. «Šis uzdevums pieskaitāms visgrūtākajiem sociālistiskās celtniecības uzdevumiem, kas izvirzīsies visu kapitālistisko zemju priekšā, — izņemot varbūt vienīgi Angliju. Tomēr ari attiecībā **uz** Angliju nedrīkst aizmirst: ja tajā sevišķi maza skaita ziņā sīko zemkopju — nomnieku šķira, toties tajā ārkārtīgi augsts ir strādnieku un kalpotāju procents, kuri dzīvo kā sīkburžuji simtiem miljonu cilvēku faktiskās verdzības dēļ kolonijās, kas «pieder» Anglijai» (Ļeņins, 1921. g. jūlijā)*.

*(5) tā sauktajai zemniecībai, tas ir,
zemkopības pašdarbigām masām;*

Zemniecība ir vēsturisks jēdziens. Tā bija «nebrīva kārta», nodokļu neseja kārta. Tagad, kad kārtas un kārtu tiesības ir atceltas formāli un vismaz ekonomiski, šis apzīmējums pavismē grozās. Jo sevišķi pie mums, kur jau zemnieku kārta sastāvēja iz zemniekiem un — bezzemniekiem, kur šī lauku nebrīvo iedzīvotāju dalīšana «saimniekos un proletāriešos» iesākās jau dzimtbūšanas laikos, kad nebrīvais saimnieks kunga labā verdzināja nebrīvo kalpu. Pie mums šo bezzemnieku bija tik daudz, ka, pagasta «satversmi» sastādot, kungiem, lai gādātu drošu vairākumu saimniekiem, bezzemnieki bija jāpārvērš par $\frac{1}{10}$ daļas cilvēkiem, kuriem tikai ik uz 10 pagasta sapulcē bija viena balss, viens desmitnieks. Pie tam še bezzemnieku rindas papildināja ar saimnieka ģimenes locekļiem. Tagad šie apstākļi [Latvijā] ir grozījušies. 1905. gads, pēc tam karš un kopā 3 revolūcijas un tikpat daudz kontrrevolūcijas bezzemnieku jēdzienu satricināja, *kalpus deklasēja* un radīja lielu jaunsaimnieku jeb jaunzemnieku nošķiru. Bagātais zemnieks, «pelēkais barons», tagad — drīz roku rokā ar apcirpto, bet ne iznīcināto zilo baronu — tiecas dibināt jaunu privileģētu «muižniecību» zem nosaukuma «Zemnieku savienība».

Ja mēs runājam še par zemnieku, tad runājam ne par «pelēko baronu», lielsaimnieku, kas nodarbina *kalpus* un

* Sk. Ļeņins V. I. Raksti, 32. sēj., 417.—418. lpp. Red.

dzīvo no kalpu sviedriem un virsvērtības, nedz arī par kalpu, bet par pašdarbīgo zemkopī. Viņu raksturo vispirms tas, ka viņš «*pats nepārdod* savu darbaspēku», neiet, kaut pa daļai, *par kalpu*, bet arī nepieder pie izmantotājiem, *jo neizvelk peļņu* no algota darba jeb daudz ja nodarbina algotu darbu papildām, kur nepietiek pašu ģimenes spēku. Protams, ka arī ģimene pati ir cita darbaspēka izmantošana, bet tā ir vēl vecās pasaules iekārtas pārdzīvojums, ko kapitālisms vēl lauksaimniecībā nav salauzis.

Bet blakus šim raksturojumam jāatzīmē svarīga «divkossība» šīnī zemniekā. Viņš ir, kā redzējām, *pašdarbīgs* zemkopis, tātad *darba cilvēks*, un tanī ziņā viņa intereses saistās ar strādnieku šķiru. Bet viņš reizē ir ja ne savas zemes, tad šīs zemes *produkta privātipašnieks*, un tas viņu velk uz buržuāziju. Tā *viņš svārstās starp buržuāzijas un proletariāta iespādu*. Pilsoniskā iekārtā viņš ir zem kapitālistu šķiras iespāda, kas izved dzīvē viņa materiālo saistu* ar pilsētu, tās ražojumiem un saimniecību. Strādniecībai jācīnās, lai viņu atkarotu no šī iespāda. Un Krievijā šī cīņa izdevās spīdoši: zemniecība zem strādniecības vadības iz reakcionāra spēka kļuva par revolucionāru spēku, vismaz iespējamībā.

(6) 3. Sakarā ar to tanī pat laikā arī kontrrevolūcija jūtas spiesta piegriezt lielāku vēribu agrārjautājumam;

Agrārjautājums lielā pasaules kara laikā tapa par *bada* jautājumu. Vispirms ķeizariskā Vācija bija spiesta iejaukties agrārjautājumā tai nolūkā izmantot ikvienu pēdu zemes savas armijas un iedzīvotāju apgādībai. Radās zināma spādu saimniecība, piespiesta zemes apstrādāšana, labības un pārtikas — preču cenu regulēšana utt. Protams, ka Vācijā, kur valdīja junkurs-barons, cīņai bija maz pānākumu. Apstrādātās zemes daudzums gāja aiz lētu darba roku trūkuma atpakaļ. Pat konservatīvajā Anglijā iznāca likums spādu celā apstrādāt muižu brīvās zemes (parkus, medību laukus utt.), bet arī te valda mantīgie un apstrādātās zemes kopdaudzums gāja pa kara laiku atpakaļ. Taču pirmais solis bija sperts — valdību uzmanība piegriezās agrārjautājumam, lauku attiecībām.

* — saikni. *Red.*

(7) *lai kādu nekādu, kaut viltus zemes reformu ceļā (muižu izpirkšana Latvijā, Igaunijā, Lietuvā un citās zemēs un zemju dališana) atšķeltu no revolūcijas vai nostādītu tieši pret to lauku masas, proti, bezzemniekus un sīkzemniekus;*

Saimnieciskajam momentam agrārjautājumā (6) pievienojās jo drīz *politiskais*. Krievijas paraugs, kur zemniecība pabalstīja visumā bolševiku revolūciju, uztrauca visu Eiropu. Visu zemju zemniecība kļuva nemierīga. Rumānija pirmā jau 1918. gada rudenī izsludināja muižu piegriešanu (daļu, protams) zemniekiem (protams, *muižas izpērkot un zemes pārdodot zemniekiem*). Šī, kaut joti nepilnīgā, zemes reforma Rumāniju aizsargāja no revolūcijām, kas toruden apņēma visas zemes. Tāda pat muižu *atpirķšana* un zemju «*dališana*» atkārtojās Latvijā, Igaunijā, tika apsolīta Somijā, Lietuvā, pat Polijā (pēdējās zemēs to novilcināja un padarīja līdzīgu nullei).

Ka šo reformu uzdevums bija cīņa pret revolūciju, vienīs sur izteica gaiši. Pie mums mazinieks s.-d. Lindiņš sludināja atklāti: «*mums zemes reforma jāizved uz ātrāko, lai izravētu komunismu*». Un *nevis* lai padarītu *laimigus bezzemniekus!* Vajadzēja padarīt bezzemniekus par zemniekiem, vajadzēja pārvērst sīkzemniekus, gandrīz bezzemniekus, par īpašniekiem, modināt viņos privātīpašnieku, *lai tos piegrieztu pilsonibas pusē un pret revolūciju.*

Reforma bija *viltus reforma*: 1) zemi sociāldemokrāti solīja visiem, visiem, visiem, kaut *bez naudas*, kaut *bez inventāra, zinot*, ka zemes visiem *nepietiks*, pat ne tiem, kam inventārs, jo īpaši, ja apiesies tik saudzīgi ar muižniekiem un pirmā vietā piekops kara kungu un valdības un saeima locekļu intereses («*lauku villas*» jeb vasarnīcas darba saimniecību vietā!); 2) solīja muižas *atņemt* — bet tās *atpirka*; 3) solīja *dalīt*, tas ir, par velti, bet izbeidzās ar *pārdošanu*. Tie bija *apzināti viltus soļi!*

(8) 4. *ka tādā kārtā jau pirms tiešā apvērsuma kā revolūcija, tā arī kontrrevolūcija lielā mērā groza apstākļus;*

Tā mēs redzam, ka kontrrevolūcija, kaut viltus ceļā, steidzas *pārsolīt* revolūciju. Kamēr revolūcija vēl nav pie varas, viņas solījumiem var neticēt; tādēļ kontrrevolūcija,

pa daļai izvezdama dzīvē savus solijumus, pavisam pār-groza *ārējos [cīņas] apstākļus un attiecības*, jo īpaši uz laukiem. Salīdziniet, piemēram, Iriju. Tur vēl iepriekš kara zem vietēju nemieru un dumpju iespāida dārgi izpār-deva muižu zemes; rezultāts bija tas, ka pa kara laiku Irijā apstrādātais zemes daudzums pieauga (pretēji Anglijai), zemniecība samaksāja parādus un tā saskaldījās Irijas līdz tam vienotā revolūcija, kas noveda pie izlī-guma* ar Anglijas buržuāziju.

Protams, ja tagad Latvijā ir 80 000 jaunsaimnieku vai-rāk (agrāko bezzemnieku vietā), tad *ārējie apstākļi* te, salīdzinot ar 1905., 1917. un 1919. g., ir *vislielākā mērā grozīti*. Es neteikšu, ka komunisms ir izravēts, bet komu-nismam jāmēģina cits ceļš iekarot šīs masas. Bet tikpat neprātīgi, kā tā saucamie kreisie sociāldemokrāti reformu pabalstišanu pavadīja ar gaidīšanu, kad [visi] šie jaunsaimnieki atkal *izputēs* un kļūs par strādniekiem, būtu arī komunistiem turpināt 1905. gada lozungu pret zemes dalī-šanu. Toreiz bija *liela* kalpu šķira, kurā nemaz nebija jeb bija jau pārdzīvotas tieksmes pēc zemes; jau daudz mazākā mērā tas tā bija 1917. un vēl mazākā mērā 1919. gadā. Tomēr, kaut gan lauku strādniecība bija lielā mērā de-klasēta, tas ir, pārvērtusies par pusraudniekiem, būd-niekiem, rentniekiem utt., viņa vēl savā vairumā piebalsoja zemes *nedališanai*. Bet, ja tagad blakus 148 000 vecsaim-nieku ir 80 000 jaunsaimnieku, tad lauku apstākļi ir gro-zījušies pašos pamatos.

Dzīve nestāv uz vietas. Kopš tā laika pārgrozības no-risinās no jauna. Lielmuižu gandrīz vairs nav, bet ronas *jaunas muižas*, proti, *lielmājas* (100 ha), ko 1919. gadā padomju valdība pēc sava zemes dekrēta nepārvērta par «padomju saimniecibām». Tās, ievēdot intensīvu lop- un piensaimniecību, pievilks lielu darba roku skaitu, un tā «*mājas*» pārvēršas par «*muižām*» ar lielu algotu strād-nieku skaitu (pastāvīgu un īslaicīgu). Reizē ar to ikvienas lielmuižas vietā zināmos pagastos tagad ierodas «*muiža*» pie «*muižas*» un vēl klāt piena fabrikas, kooperatīvi. Ne velti no Zemnieku savienības atšķiras zemnieki-koopera-tori («Balss»). Nav šaubu, ka te atkal rodas pavisam jauna situācija arī revolucionāram darbam. Zināmos

* Sal. «Divas revolūcijas Irija». Spartaka apgādībā, 1921. g.

pagastos un apvidos var gaidīt, ka sīkzemniecības un jaunsaimniecības kļūs vienīgi par darba roku tirgu. Zināms, tikai ja neiestāsies krīze, ja šīs saimniecības, kas rēķina uz lētu darbaspēku no citurienes, nepievilsies* un nebūs spiestas atkal skaldīties. Jo sevišķi uz laukiem liela nozīme ir saimnieciskajam «dabas likumam»: *augstas algas veicina mašīnu darbu, mašīnas reizē saknapina vajadzīgo darba roku skaitu, un liekais darbs, ja tam nav pieprasījuma uz pilsētu, spiež uz leju darba algas, pie kam pālētinātais darbaspēks izspiež mašīnas* utt. Uz laukiem kliedz par darba roku trūkumu: jāorganizē 10 000 laukstrādnieku ievešana no ārzemēm**, tanī pat laikā pilsētā 10 000 bezdarbnieku. Komunistiskajai partijai te uz vismodrīgāko jānovēro, kurai šķirai un grupai ikbrīd būs jāpiegriež vislielākā vērība.

(9) lielā mērā groza apstākļus un tamlīdz lauku masu prātus;

Nevajag būt komunistam, t. i., revolucionāram marксistam, lai nesaprastu vai palaistu garām nepamanītu šo ābeces patiesību, ka līdz ar tādu lielu grozību lauku apstākļos, lauku attiecībās, pamatos pārgrozās «lauku masu prāti». Bet ko lai sakām, ja lasām kreisajā presē par šiem desmitiem tūkstošiem jaunsaimnieku: «Viņu mērķi un ideoloģija ir gluži tādi paši kā apzinīgai strādniecībai» (Goliāts).*** Nē, viņi tādi *nevar būt un nav!* Viņu *prāti ir grozijušies*. Viņi, kamēr nav izputējuši, *teic, ka viņi dzīvos*. Un viņi gaida, kas viņiem sniegs palīdzīgu roku. Ja tādu palīdzīgu roku sniegs Lindiņš, pie varas būdams (Zemkopības ministrijā), viņi ies ar to jeb vismaz ar *to un tā pabalstīto buržuāziju*. Mēs augšām jau redzējām, ka viņš visvieglāk pieslienas vienai vai otrai *pilsonības* grupai, *tai, kas visvairāk sola*, ja tikai viņa to *var pildīt* (viņi savā lētticībā nerēķinās ar to, vai tiešām grib pildīt).

* «Brīvā Zeme» jau baida, ka aiz (lētu) strādnieku trūkuma būšot jāpāriet uz ekstensīvu saimniecību.

** T. i., no Polijas, Lietuvas. *Red.*

*** Cītēts F. Goliāta raksts «Vai strādniecības un zemniecības ceļi ir šķirti?», kas publicēts žurnāla «Vienība» 1924. g. 5. nr.ā. *Red.*

(10) *kādēļ revolūcijas taktikai jo modrīgi jāauztver revolūcijas uzdevumu maiņa;*

Es jau atzīmēju, ka 1919. gadā Latvijas lauki vairs nebija tie kā 1905. gadā. Jāatzīstas, ka *mēs to nezinājām*, ka nebijām «modrīgi uztvēruši šo maiņu». 1919. gadā uz laukiem vairs nebija tik daudz bezzemnieku un bezzemnieku vairums vairs nebija 1905. gada kalpi. Tas visai dabīgi. Tas negadījās mums vien. 1907. gadā *Leņins*, paskaidrojot, kādēļ Krievijas partijas 1903. gada agrārprogramma bijusi tik mērena, valīsirdīgi izteicās: 1903. gada programma jautājumu šķir nepareizi... jāievēro, ka atklātu masu uzstāšanos trūkums neļāva toreiz jautājumam likt par pamatu *noteiktus faktus*... Neviens *nevarēja pateikt*, cik liels ir laukstrādnieku slānis... 1903. gada programmas pamata kļūda bija tā, ka nebija noteikta uzskata par to, ap ko Krievijas pilsoniskajā revolūcijā var norisināties un tātad jānorisinās agrārcīnai.*

Leņins savu pirmo izcilāko darbu (1894) atklāja ar teikumu, kas vadīja viņu visu dzīvi cauri un vadīja ar tik milzīgiem panākumiem: ««Cīnas lozungu» nevar dot, *neizpētījot* visos sīkumos katru atsevišķu šās cīnas formu, *nesekojot katram tās solim*, tai *pārejot no vienas formas otrā»** utt. Pēc [LKP] VII kongresa rezolūcijas pagājuši 2 gadi, bet mēs šo pantu vēl neesam pietiekoši izmantojuši. Vēl dažam labam acu priekšā tie paši 1905. gada apstākļi, kurus es par pamatu liku savām «Piezīmēm par agrārjautājumu», jeb vismaz 1919. gada apstākļi, uz kuriem pamatots mans 1920. gada agrārprogrammas projekts***.*

(11) 5. *Ka partijas XVIII konferences pieņemtā agrārprogramma gan jau noteic partijas agrārpolitiku pēc proletariāta uzvaras;*

Izstrādājot šīs agrārprogrammas projektu, es tai liku par pamatu savu 1920. gada darbu «Darbs un zeme»****. Toreiz mēs vēl «turējām virzienus» uz drīzu proletariāta

* Sk. *Leņins V. I. Raksti*, 13. sēj., 223. lpp. *Red.*

** Turpat, 1. sēj., 294. lpp. *Red.*

*** Sk. *Stučka P. Rakstu izlase*, 3. sēj., 400.—405. lpp. *Red.*

**** Turpat. *Red.*

diktatūru Latvija. Toreiz [Padomju] Krievijā vēl *nebija «jaunās ekonomiskās politikas»*, un, protams, tas viss atspoguļojās programmas projektā, ko pieņēma [LKP] XIX konference. Toreiz *ticība padomju saimniecībām bija vēl liela*, un tātad *zemes izdalīšana programmā ieņēma tikai trešo vietu*. Tur vēl pārāk shematischki apraudzīta plānveidības ievešana sīksaimniecības atjaunošanā utt., utt. Tagad tas viss jāgroza *pat pēc padomju varas uzvaras*, jo Latvijas revolūcija, *protams, iesāks tur, kur atrodas Krievijas revolūcija*, tas ir, no ciešas apvienibas ar zemniecību un no pilsētas saimniecības jeb proletariāta saista (смычка) ar *lauku jeb zemnieku saimniecību*, pabalstot uz dzīvāko pēdējo arī kā sīksaimnieku.

(12) *Ka tālāk savā taktikas rezolūcijā partija jau izteic savus uzskatus par daļējām prasībām un vienotu strādniecības fronti pret buržuāziju cīņā dēļ šīm prasībām kā pilsētās, tā uz laukiem;*

Šī taktikas rezolūcijā vispirms ir norādīts, kā jācīnās pēc vienotas frontes, reizē atmaskojot s.-d. *skaldišanas tieksmes*, «izejot arvien *no noteiktiem faktiem*». Bet par daļējām prasībām runā 5. punkts: «*Šis apvienotās frontes lozungs jāizlieto, lai ap to vienotu visplašākās masas, veikli un modrigi izlietojot ne vien pastāvīgas strādnieku šķiras ikdienas prasības (8 stundu darba dienu, algas minimum, sociālo apgādību, dzīvokļu un pārtikas nodrošinātību, politisko brīvību paplašināšanu utt. visur un vienmēr kā pilsētās, tā uz laukiem), bet arī uztverot ikvienu citu, kaut vismazāko strādniecības dzives prasību, to padziļinot un paplašinot un uztverot ikreiz to sāpigāko vietu; šīs vienkāršās prasības jāpārvērš par revolucionāriem lozungiem (cīņu pret 8 stundu darba dienas aprobežošanu, bezdarba jautājumu utt.).» Šī panta pamatā ir: *ko mums solit?**

Kādā biedra rakstiņā es lasīju it kā dižošanos ar to, ka *mēs nekā nesolām*. Dīvains izteikums politiķa mutē. Kādu mērķi tad mēs stādām savai politiskai cīņai, ar ko mēs tad lai ieraujam masas cīņai? Vienīgi ar *teorētiskiem* paskaidrojumiem? Masām taisni tie ir maz pieietami. Nē, ikvienai nopietnai politiskai partijai ir *kas jāsola*. Un ikviena to arī dara. Jautājums ir tikai, *ko viņas sola*. Mēs jau re-

dzējām, ka pilsoniskās partijas parasti sola to, ko tās var, bet *negrib un i nedomā izvest dzīvē*. Sociāldemokrāti sola to, ko *nedz var, nedz grib izvest dzīvē*. Tikai mēs *solām* to, ko mēs *pirmā dienā* — pie varas tikuši — *izvedsim dzīvē*, bet mēs arvien piezīmējam, ka *izvešana dzīvē atkaras no pašām darba masām*.

Buržuāzija (fabrikanti, zilie un pelēkie baroni) sola bieži dažādas piekāpšanās darba jautājumā, bet viņa nekad i nedomā *atteikties no savas peļņas tieksmēm* un mēginās izjaukt ikvienu mēginājumu šo *peļņu pamazināt* vai pat novest *līdz nullei*. Pat tur, kur viņa kaut ko vārdos *solis, darbos to nems atpakaļ*. Tā ir viņas iedzīmtā daba. Bez peļņas viņa vairs nav buržuāzija.

Sociāldemokrātija sola principā* visādas labas lietas, kas uzlabo darbaļaužu dzīvi, — ja tikai tās *nekeras pie kaula buržuāzijai*. *Never* taču *aizkavēt kapitālisma attīstību* («nevis sabrukumā, bet uzbūvē atrodas smaguma punkts» — *Cielēns*), jo tas taču ir progress. *Never* aizskart valsts (*pilsoniskās valsts!*) intereses, jo tā taču ir *«demokrātija»*, kurā piedalās arī *proletariāts* (maksā nodokļus utt.). Pāris piemēru. Vācijas sociāldemokrātija ar mieru bija atteikties no 8 stundu darba dienas «*patrīotiskos*» nolūkos: citādi jāput rūpniecībai. Un kas tik rūpīgi aizstāv *valsts* (Zemnieku savienības un Berga *«demokrātu»* valsts) intereses kā mūsu sociāldemokrātija: tā taču ir *«demokrātija»*. *«Jāpabalsta jaunsaimnieku taisnīgās* prasības pret *mantīgo zemnieku šķiru*» («*Sociāldemokrāts*», 78. nr., 1925. g.). Tikai taisnīgās, tas ir, uz Zemnieku savienības likumu pamatotās. Pat Lindiņš šīni ziņā ir (ja arī ar demagogiskiem nolūkiem) devīgāks par *«kreisajiem»* sociāldemokrātiem.

Mums šādas ierunas ir svešas. Kapitālisms, protams, bija vajadzīgs progresu labā, bet tagad ir kapitālisms *nāves ciņā*: mūs nekādi tā zaudējumi *nedrikst atturēt* no prasībām, tādēļ ka tās aizķer kapitālismu. Tie ir revolūcijas izdevumi, kas jānes, lai tie būtu cik lieli. Neviena *revolūcija* bez *šādiem zaudējumiem* *never* tikt pie uzvaras.

* «Mēs esam sociālisti un neviens sociālists *principā* nav apmierināts ar kapitālistisko ražošanas iekārtu». Tā lasām *«Sociāldemokrāta»* 3. numurā 1925. gadā. Bet, jāpiezīmē, *tikai* *principā!* Praksē viņi to izbauda visdažādākā veidā, ir ar to visai apmierināti, sēdot ministru vai bankas direktoru krēslos. (Sal. Barmata devīgo roku!)

Pilsoniskā demokrātija ir kapitālistu šķiras valsts, viņu spaidu organizācija, kas pārtiek *vienigi* no *darba/audīm nolaupāmās virsvērtības*. Nesaudzīgi pret to! Jo drīzāk tā sabrūk, jo labāk, jo citādi tā nav uzvarama.

Piemēri: 8 stundu darba diena neesot pa spēkam kapitālistu šķirai pilsētā un jo sevišķi Zemnieku savienībai uz laukiem. Tas viss var būt. Kas mums gar to daļas? Lai atteicas no saviem privātpašumiem! Dažādas sociālas apgādības esot par smagām pilsoniskai valstij! Kas mums tur par interesī? Tā ir mūsu pretinieku *šķiras valsts*, lai put! Jeb lai atteicas no varas!? Tikpat uzlikšot izdevumus jaunu nodokļu veidā strādnieku šķirai? Nav tiesa, no strādnieku šķiras *ņem arvien tik daudz, cik var. Ne vairāk, bet ari ne mazāk.*

Jo sevišķi rūpīgi sociāldemokrāti aizstāv valsti pret jaunsaimnieku un vispār sīko darba zemnieku prasībām: kā būvkoku, kredītu, tā ceļu labošanas fondu, tā strādnieku dzīvokļu jautājumā utt., utt. Visi šie mazie jautājumi var pārvērsties par plašiem politiski sabiedriskiem, pat revolucionāriem lozungiem, ja tos padziļina, paplašina.

Sociāldemokrāti, taisni otrādi, nozog mūsu revolucionāros lozungus un tos «izrāmī», padara par demagoģiskiem, bet pie tam oportūnistiskiem, ja ne tieši kontrrevolucionāriem lozungiem. Nemsim mazus piemērus. Es mūsu agrārprogrammā* no 1920. gada ieliku: «par tuvāko mērķi jāstāda ikvienei *gimenei* «savu (ērtu) dzīvokli (ar apkurināšanu, elektrisku apgaismošanu, visām pārējām ērtībām) un savu dārziņu». Un ko no šīs prasības pataisa s.-d. Mazīki sludina: «Visiem bezzemniekiem, kas *vēlas*, lai viņiem piešķir līdz 2 hektāriem zemes *gimēju mājiņu* celšanai, anketas jāizpilda un jāiesūta sociāldemokrātu mazinieku frakcijai.» Tā, protams, ir tukša un ļaunprātīga demagogīja. Neviens šos 2 ha nedos, bet, ja ari dotu, vai tad ar to namiņš jau būs uzcelts. Un vai strādnieks šo mājiņu tad ik jūrgos varēs izvadāt sev līdz uz jaunu darba vietu? Un s.-d.? Viņi apkaro šo prasību *kā neiespējamu!* Jo kur, raug, *ņemšot* zemi utt., utt.

Jeb mēs kādreiz uzstādījām lozungu, ka ir jāiznīcina starpība starp privileģēto vecsaimnieku (bezparādu) zemi un jaunsaimnieku zemi, kas parādos, ko nevar pārdot,

* LKP agrārprogrammas projektā. *Red.*

iekīlāt, un tad ievest progresīvu visas zemes nodokli, atsvabinot sīk- un jaunsaimniekus. Sociāldemokrāti, kā zināms, šo prasību «izrāmītu» ielika arī savā platformā; bet valdība pasteidzās un iznīcināja starpību zemju starpā, atļaujot pārdot jaunsaimniekiem savas zemes un tās iekīlāt.

(13) bet ka, ievērojot agrārjautājuma un lauku apstākļu ipatnības, Komunistiskās Internacionālēs II un IV kongresa lēmumus un vispār šī jautājuma vislielāko svaru revolūcijā, ir tomēr nepieciešami vēl sevišķi formulēt taktikas pamatus agrārpolitikā tagadējam priekšrevolūcijas cīņas laikmetam;

Mēs, komunisti, šīnī ziņā atšķiramies no sociāldemokrātiem caur to, ka mēs 1) nekad reāli neaizmirstam cīņas gala mērķi un turam virzienu uz to, bet 2) ka mēs reizē arī priekšrevolūcijas cīņas laikmetā uzstādām savas *revolucionāras* un īpaši revolucionējošas (tas ir, revolūciju veicinošas) *prasības*. Kamēr s.-d. vārdos gan sludina sociālismu, bet darbos *no tā baidās* un priekšrevolūcijas cīņas laikmetā sludina *vienīgi pilsoniskas prasības* (koalīciju — izlīgšanu ar buržuāziju, kā, piemērām, Kautskis), *prasības, kas neatbaida buržuāziju* utt.

Komunistiskās Internacionālēs II un IV kongress savās agrārrezolūcijās pasludināja pirmoreiz, ka pasaules revolūcija nevar uzvarēt un uzvarējusi noturēties bez zemniecības, kas jāatkaro no buržuāzijas iespāida visiem līdzekļiem, pie kam galvenais līdzeklis ir *zemes bezmaksas dalīšanas lozungs*. Kas šos lozungus neprot un tiem nepiekrīt, *tas nav komunists*. Ja viņš tos nevar saprast, tad viņš ir pārāk iesakņojies sociāldemokrāts. Bet šo divu kongresu rezolūciju ipatnība ir tā, ka te zemniecības un zemes dalīšanas jautājumi tiek nostādīti *revolucionārā gaismā*. Un pēc tā mēs lasām mūsu pašu aprindās teikumus: «Ne vienreiz vien dzird iebildumus, ka zemes dalīšanas noliegšana esot aizraušanās no vecām s.-d. teorijām... Tagad turpretim šāds uzskats esot revidējams. Dīvaini, pavism dīvaini! Lindiņš šo revīziju jau izdarījis tikū tikām un patētiski atkārto, ka vienīgi zemes dalīšanā esot meklējama visa Latvijas nākotne. Tagad nu izrādās, ka «arī daži revolucionārie marksisti *sāk glābiņu meklēt zemes dalīšanā*» utt. Jā, šo revolucionāro («dīvaino») marksistu starpā pirmā

vieta pieder nelaiķim **Leņinam!** Viņam pat [Komunistiskās Internacionāles] IV kongresa rezolūcija taisni šinī jautājumā šķita atkal un atkal par nepietiekoši drosmainu un vēl pārāk sociāldemokrātisku. Lindiņš gaida no zemes dališanas *Latvijas nākotni*, **Leņins** vispasaules *revolūcijas uzvaru!* Maza starpība? Bet kas šo starpību neizprot, tas ir tālu no mums. Lindiņš to izveda, pilsoniskā valdībā sēdēdams, tas ir, kontrrevolucionāri; **Leņins** — proleta-riāta diktatūras priekšgalā — tas ir, revolucionāri. Jums paliek izvēlēties starp *Lindiņu un Leņinu!* (Pats Lindiņš kādreiz izplāpājās valsirdīgi, ka viņš esot gudrāks nekā **Leņins**: no pilsoniskā viedokļa bez runas, jo **Leņins** netika par pilsonisku ministru, bet Lindiņš gan.) **Leņins** savu uzskatu uz zemniecību saņēma vārdos: vai nu *zem kapitālistu šķiras vadības* kā lidz šim, jeb *zem proletariāta vadības*? Lindiņš jaunzemniecību salaulāja ar buržuāziju; **Leņins** tiecās pievest zemniecību proletariātam, un viņš to prata. Tās ir divas tieksmes, kas tieši pretējas viena otrai. Francū revolūcija atsvabināja Francijas zemniecību (kaut arī tikai pa daļai), un zemniecība bija uzticīga buržuāzijai. Krievijas proletāriskā revolūcija atsvabināja Krievijas zemniecību un, mēs redzam, ar tām pašām sekām (viņas lielajā vairumā) par labu proletariātam.

Bet, stāvot uz šķiras cīņas stāvokļa, mums arī sayas prasības vienmēr jāpielāgo šai cīņai. Arī uz laukiem mūsu pamatu pamats (pamatbāze) ir strādniecība. Tās šķiru cīņa ir saprotama arī uz laukiem. Bet bez tās tur ir atliekas no cīņas starp zemes valdnieku — baronu kārtu un zemniecību ap muižu zemi, un tad starp jaun- un sīkzemnieku un veczemnieku, t. i., pelēko baronu jeb **Zemnieku** savienību.

(14) 6. ka joprojām vispirmā vietā jāuzsver, ka Komunistiskā partija ir strādnieku šķiras avangards un tātad pirmā kārtā balstās uz algas strādnieku šķiru pilsētās un uz laukiem;

Šķiet uz pirmo skatu, ka te nebūtu ko piezīmēt. Un taču arī šis jautājums prasa apgaismošanu, jo sevišķi sakarā ar lauku jauno politiku. Es nerunāšu par to, ka īpaši arī pie mums arī pilsētās ir jābaidās no novirzieniem sīkpilsoniskā virzienā. Mēs redzam ar savām acīm, ka agrākās

s.-d. partijas viena pēc otrās, zaudējot strādnieku masas, izplatās uz sīkpilsonības pusi (sal. Vāciju, Latviju utt.). Daudz lielākā mērā tas ir uz laukiem. Francijā vesela grupa labu komunistu (ar b. Reno Žanu priekšgalā) uzstādīja veselu «teoriju» par to, ka darbīgiem zemniekiem jābūt pilnīgi līdztiesiskai *strādnieku šķiras otrai frakcijai*. Tas ir pārpratums. Zemniecība tomēr ir reizē strādnieks un reizē privātpāšnieks. Un, ja arī nav taisnība, ka tas, «ieurbies darbā, redz tikai *savu* kaktiņu, *savu* stūrīti zemes», tad tas tomēr ir svārstošs elements. Un ne vien Francijā bija šādas tieksmes. Man «Cīņas» 34. numurā (februārī 1922. g.) bija jāraksta pret tādiem pat plašākas bāzes meklētājiem Latvijā,* kur toreiz rēķināja pilsētās ap 30 000 strādnieku un uz laukiem pie 50 000. Jaunākie skaitļi ir pilsētās ap 100 000 un uz laukiem no jauna — *apmēram 200 000!* Toreiz es sacīju: «Komunistu partija var atbalstīties vienīgi uz strādnieku šķiru, tā būs strādnieku partija jeb nebūs komunistu partija.» Sie vārdi parliek pilnā spēkā joprojām.

(15) un kā visur, kur šīs (t. i., strādnieku) šķiras dzīves intereses nāk sadursmē ar citu šķiru interesēm, arī uz laukiem, komunistiem uz stingrāko jāaizstāv algas proletāriešu (uz laukiem kalpu) intereses pretim visām citām šķirām;

Uz pirmo skatu šķiet, it kā tas būtu pats par sevi sa-protams. Patiesībā tas ir viens no vissvarīgākajiem revolu-
lūcijas jautājumiem. Mēs jau redzējām, ka s.-d. pilnīgi no tā atteicas: viņiem *progresu*, tas ir, pilsonības, kapitā-
lisma intereses stāv augstāk par proletariātu. Par to viņi arī ir sociālisti nodevēji. Bēt komunisti? Lai atminam labi, cik grūti 1919. gadā bija apvienot saimnieku un bez-
zemnieku intereses padomju iekārtā, kur ikviena piekāp-
šanās saimnieku priekšā (kaut pilsētu proletariāta intere-
sēs, piemēram, pārtikas jautājumā)²⁰⁵ izsauca lielu pretes-
tību bezzemniekos (kas gan tikai pa mazai daļai bija kalpi). 1921. un nākošajos gados, kad Latvijā muižas taisījās dalīt bezzemniekiem jeb «jaunsaimniekiem» ar

* Domāts raksts «Komunistu partijas pamats». Sk. *Stučka P. Rakstu izlase*, 4. sēj., 262.—266. lpp. *Red.*

inventāru, tās atņemot viņu apstrādātājiem kalpiem, bija tā pati interešu sadursme. Tas pats norisinājās Krievijas revolūcijā, par ko Ķeņins norāda: proletariāts vadīja zemniecību tā, ka pilsoņu kara laikā *«zemnieki ir guvuši Krievijā no revolūcijas noteikti vairāk nekā strādnieku šķira»*.* Bet tas jau bija tad, kad abas šīs šķiras roku rokā cīnījās pret kontrrevolūciju. Pie mums vēl papriekšu jācīnās, lai vispirms iegūtu, iekarotu *laukstrādnieku* pašu.

(16) 7. ka tikpat noteikti jāuzsver nesamierināms naids un nesaudzība pret muižniecību un lielburžuāziju, jāvieno ciņā pret viņiem iespējami plašas darba tautas masas un jāatņem bez maksas un pilnīgi viņu zemes ar visu inventāru;

Pret šo vietu sociāldemokrāti iebilda, ka teikums par muižniecību, kā tas bija paskaidrots manifestā (pēc VII kongresa), esot demagogīja, vācu muižniecība esot galīgi salauzta. Vai tiešām ta? Vācu balsu skaits Rīgā [domes vēlēšanās] pieaudzis par 7000 jeb $\frac{1}{3}$. Par viņiem balsojuši — pat cittautieši. Vai tas nekā nenozīmē? Ja pat [Padomju] Krievijā, kur muižniecībai galīgi atņemta visa zeme, nule pat jāizved dekrēts, kas izraida pēdējo muižnieku no viņu bijušo muižu tuvuma, tad ārzemēs tiem vēl ir vara. Vai tiešām Latvijā tie jau galīgi salauzti? Nē, tiem vispirms ir kapitāli, ir liels skaits muižu un muižu centru. Ja arī politiski sarežģījumi pret Vāciju deva iespēju izvest maksas atraidīšanu *neārzemniekiem* — baroniem, tad muižniecība vēl nav galīgi salauzta. Latvijas muižnieki iesnieguši Tautu līgai sūdzību. Un, pēc «Sociāldemokrāta» vārdiem, šī «sūdzība» skan: Latvijas tauta nolaupījusi mums netaisnā kārtā mūsu zemi, muižas un mežus.

Tāpēc:

- 1) Dodiet mums atpakaļ visus muižu centrus ar 350 hektāriem zemes katrā centrā.
- 2) Samaksājiet mums skaidrā naudā pilnu vērtību par pārējām atsavinātām zemēm (*60 000 000 000 rubļu*).
- 3) Dodiet mums atpakaļ mežus un ūdeņus.
- 4) Dodiet mums atpakaļ mūsu krogus, dzirnavas, brūžus un citus lauku uzņēmumus.

* Ķeņins V. I. Raksti, 32. sēj., 449. lpp. Red.

5) Samaksājet mums pilnu vērtību par tiem kokiem, ko jūs 5 gados esat cirtuši mūsu mežos.

6) Samaksājet mums pilnu vērtību par atsavinātām hipotēkām un atceltiem servitūtiem.

7) Samaksājet mums pilnu vērtību par zaudētu sēklu un ražu, kas mums zuda, 1920. g. agrāro reformu izvedot (150 milj. rb.).

8) Ja nespējat mums par visu šo samaksāt pilnu vērtību, tad dodiet atpakaļ mūsu atņemto mantu un sedziet zaudējumus.

Kaut gan *pats* (!) Menders solījis uzrakstīt advokāta atbildi uz Tautu ligu (par pienācīgu honorāru!), tad tomēr tā priekš Latvijas ja ne šodien, tad varbūt jau rīt ir joti svarīgs jautājums, jo Latvija ir visur parādā. Un patlaban Igaunijā jau nopietni runa par daļu muižu atpakaļatdošanu muižniecībai, lai dabūtu kreditu ārzemēs!

Ja mēs sludinām galīgu muižu (arī centru un tad inventāra un arī Latgalē) *konfiskāciju*, tad mēs apzināmies, ka to var *sasniegt* tikai *revolūcija* roku rokā ar Krievijas vai vispasaules revolūciju, bet ne tukši vārdi un nobalsojumi. Latvijas «demokrātijas» vīriem Londonas, Parīzes vai Nujorkas biržās ir vērtība tikai kā pērkamiem nomāļu valstu politiķiem, ne kā kapitālistiem. Pēdējā ziņā vācu baroniem ir pārsvars, īpaši ja viņi uzstājas pret privātīpašuma konfiskāciju.

(17) 8. bet ka tanī pat laikā saudzīgi jāizturas
pret lauku sīkburžuāziju;

Vārda «saudzīgi» vietā te tagad vismaz jāieliek «draudzīgi», kā pret cīņas biedru jeb vismaz cīņā neitrālu elementu. Revolucionārā cīņa šini ziņā izdzīvojusi cauri zināmu attīstību, kamēr tā nonāca pie draudzības, apvienības un saista (смычка) lozungiem. Revolūcijai tanī laikā, kad tai visas frontes bija ieņemtas no pilsoniskiem ienaidniekiem, jo sevišķi, kad pie mums vācu okupācija jau bija atspiesta atpakaļ un tās rindu vietā stājās Latvijas pelēcīs, bija jāizlieto arī pret šo zemniecību *nesaudzīga* (piemēram, pārtikas, kara apgādības utt.) politika. Tagad tai jāpāriet *draudzībā* un *apvienībā*, kā tas pasludināts patlaban Krievijā un visā sociālistisko padomju valstu apvienībā jaunajā lozungā: piegriezties laukiem (лицом к деревне!).

(18) ievērojot to, ka bezzemnieku, sīk- un maz-, kā arī pat vidējo zemnieku lielajam vairumam ja arī ikreiz nav tieši kopēju interešu, tad vismaz nav arī pretēju interešu ar proletariātu;

Vispirms jāatzīmē, ka mēs te vārdu «bezzemnieks» nesamainām ar *kalpu* jeb *laukstrādnieku*. Šī samaiņa 1919. gadā bija par cēloni, ka zem bezzemnieka vārda laukus izmantoja diezgan bieži savtīgi sīkpilsoniski elementi, kam rūpēja tikai savs labums, ne strādnieku šķira. Še zem bezzemnieka vārda parasti domāts zemes gribētājs, nākošais jaunsaimnieks. Mēs pie šīs grupas pievienojam arī vidējo zemnieku, kas iztieku apmēram vienīgi ar savu un savas ģimenes darbaspēku (vismaz pārsvarā), kamēr lielzemnieks še jāatskaita kā pelēkais barons, pareizāk, kapitālistiskais lauksaimnieks, «zemnieksavienīnieks».

Vai šo sīkpilsonisko zemnieku grupu var saukt par īpašu šķiru? Jā un nē. Tā nesen vēl bija vienoša šķira — kārtā; tagad tā ir izkaisītu atsevišķu saimnieku grupa, kuriem vairs *nav* lielu kopēju interešu (kādas tiem bija pret muižnieku), kurus viņu individuālā saimniecība ne apvieno, bet atvieno, sadala atomos (daļiņās), bet ir tikai *vienādas*, vienveidīgas intereses. Ķeņins tomēr nebaidās atbildēt, ka viņš arī zemniecību skaita par *īpašu* šķiru, ar kuru jāved zināma draudzīgi izligstoša cīņa.* Sādā nozīmē mēs rūnājām par zemniecību un, protams, ne par zemniekiem Ulmaņa vai Meierovica veidā un garā.

(19) un ka bez šo darba tautas masu ievērojamu daļu aktīvas dalības revolūcijā un pārējās daļas vismaz neitralitātes, kā mēs to novērojam Krievijas revolūcijā, vispār nav iespējams izvest līdz galam sociālistisko revolūciju;

Kā zināms, arī mēs Latvijas sociāldemokrātijas laikmetā** vēl stipri uzsvērām savu agrārattiecību īpatnību, salīdzinot ar Krieviju***. Tādēļ mēs Stokholmas apvienības kongresā**** paturējām sev tiesību izstrādāt īpašu agrārprogrammu. Un patiešām to laiku lauku apstākļi (uz

* Ķeņins V. I. Raksti, 30. sēj., 95. lpp. *Red.*

** Domāts 1904.—1914. g., kad Latvijas sociāldemokrātija organizatoriski vēl nebija pilnīgi pievienojusies boļševiku partijai. *Red.*

*** T. i., ar agrārajām attiecībām Iekškrievijā. *Red.*

**** KSDSP IV (Apvienošanās) kongresā. *Red.*

1 saimnieku 8—9 bezzemnieki, no tiem 5—6 abu dzimumu kalpi) mūs atšķira ne vien no Krievijas, bet pat Rietumeiropas. Bet kādēļ mēs tomēr šo programmu neizstrādājām? Tādēļ, ka revolūcijas gaita mūs ik dienas jo vairāk pārliecināja, ka *vairāk ir vienojoša nekā atšķiroša*. Tad kontrrevolūcijas un kara laiki ienesa tādas pārgrozības, ka mums *vairs nebija* iemesla saviebt degunu par Krievijas atpalikušām lauku attiecībām. Taču arī pie mums Latvijā ir manāma tā pati «eiropiskā iedomība» pretim Āzijai kā tālāk Rietumos, jo īpaši s.-d. starpā, kuriem, ar tautas dziesmu vārdiem runājot, vēl vakar «tēvs zagti gāja, māte gāja ubagot» jeb, modernāk un «salonāk» izteicoties, — «krūts kabatā lakatiņš, bet kas vēl vakar degunu šņauca ar īkšķa palīdzību».

Komunistiskās Internacionālēs II kongresa agrārrezolūcijā b. Ķēniņs uzskaita šīs zemniecības grupas (kā augšām minēts) un nāk pie slēdziena: «Trīs iepriekš minētās lauku iedzīvotāju grupas, kopā ķemtas, visās kapitālistiskajās zemēs izveido šo iedzīvotāju vairākumu. Tāpēc proletāriskā apvērsuma panākumi pilnīgi nodrošināti ne tikai pilsētās, bet arī uz laukiem. Pretējais ieskats ir plaši izplatīts, bet tas balstās, vispirms, tikai uz buržuāziskās zinātnes un statistikas sistemātiski piekopto krāpšanu...»*

Viens no proletāriskās diktatūras galvenajiem uzdevumiem ir, ka tai «*jāsatriec* buržuāzijas un sīkburžuāzisko izlīdzēju ietekme neproletārisko darbaļaužu masu *vairākumā, revolucionāri* realizējot viņu ekonomiskās vajadzības uz ekspluatatoru rēķina» (Ķēniņs, 16. XII 1919. g.).**

(20) 9. ka īpaši Padomju Krievijas piedzīvojumi liecina, cik liela nozīme ir apvienibai starp strādniecību un zemniecību;

Pirmais agrārās jeb zemnieku revolūcijas nopietnais teorētiķis [V. I. Ķēniņs] spīdoši pierādīja teorētiski to, ka 1917. gada novembris praktiski tikpat spīdoši apstiprināja, proti, ka tikai proletariāta uzvara var līdz galam izvest *pilsētisko* revolūciju, proti, *ari uz laukiem*, tur galīgi iznīcinot viduslaiku atliekas — muižniecību un tās privātipašumu. Neviena, pat ne franču revolūcija (1793. g. Konvents)

* Sk. *Ķēniņs V. I.* Raksti, 31. sēj., 127. lpp. Red.

** Turpat, 30. sēj., 239. lpp. Red.

to tik noteikti neizdarīja. Ikvienna zemniecības revolūcija, saka Lēnīns 1907. gadā, ir *pilsoniska* revolūcija;* bet pilsoniskā programma var būt tikai minimāla, kamēr agrārajai jābūt maksimālai; pirmā nevar prasīt fabriku atsavināšanu un nacionālizešanu, otrajai jāprasā muižu nacionālizēšana, citādi tā nav izvesta līdz galam un privileģētais *muižnieks* uz izlīguma pamata ar kapitālistu šķiru pārvēršas par *kapitālistisku muižturi* jeb muižas privātīpašnieku, kas kā tāds ierauj daļu virsvērtības.

Tādēļ jau 1905. gadā Lēnīns varēja sludināt lozungu par demokrātisku proletariāta un zemniecības (tās visumā) diktatūru. Izsludinājusi padomju varu, revolūcija reizē varēja pasludināt *muižu zemju konfiskāciju*, pieņemot zemniekiem populāro eseru lozungu par *zemes socializāciju*. Kā zināms, tas runāja pretim komunistu programmai, kas atzina tikai *nacionālizāciju*. «Eseri vārījās no dusmām, īguma, sašutuma, vaimanāja, ka «boļševiki nozagusi viņu programmu», bet par eseriem tādēļ tikai smējās: ir gan laba partija, ko vajadzēja uzvarēt un padzīt no valdības, lai no viņu programmas realizētu visu revolucionāro, visu darbaļaudīm derīgo! Lūk, šo dialektiku nekad nav varējuši saprast II Internacionālēs nodevējī, stulbeņi un pedanti: proletariāts nevar uzvarēt, neiekarojot savā pusē iedzīvotāju vairākumu» (Lēnīns, 16. XII 1919).**

Protams, kā saka Lēnīns, «Krievijas revolūcijā apstākļi iekārtojās izņēmīgi labvēlīgi proletariātam par labū», un tādus apstākļus, kur komunisti varētu uzvarēt, vienkārši pieņemot nodevīgo pretinieku programmu, neviena cita komunistiskā partija gan nepiedzīvos. Bet par to Krievijas paraugs atvēra visas pasaules proletariātam acis uz zemniecības nozīmi revolūcijā.

(21) un ka zemniecības pārvešana uz sociālismu ir jāizdara, ierindojot viņus kā sikzemniekus tieši vai kooperatīvi apvienotus visas padomju valsts saimniecības plānā kā pirmajā pakāpē uz sociālismu;

Komunisti negrib un nevar atsacīties no ceļa uz sociālismu. Viņi neapmierinās ar to — «*principā*» sludināt sociālismu un *praksē* pabalstīt kapitālismu. Bet tikpat

* Lēnīns V. I. Raksti, 13. sēj., 306. lpp. Red.

** Turpat, 30. sēj., 238. lpp. Red.

nenoliedzains ir, ka zemnieki, vismaz šimbrīžam, ir *pret* sociālismu un ka komunisti ir *nedomā spiest* zemniekus uz sociālismu. Kā šī pretruna ir izšķirama revolūcijas gaitā? Tas, protams, ir ļoti ilgstošs process.

Par vienu mums ir jābūt skaidrībā. Leņins, aprādījis, kā kapitālisms no feodālisma izaudzis ikvienā zemē citādā gaitā (Anglijā, Francijā, Vācijā, Amerikā un Krievijā), pierāda, ka nav šaubu, ka *arī pāreja no kapitālisma uz sociālismu* ir iedomājama *dažādās formās* pāri veselai rindai *pārejas formu*^{*}, jo tai jānorisinās *labprātīgi*. Viens no tādiem ceļiem ir *kooperēšanās*, jo, ja pie varas ir *strādnieku šķira* un ražojamie līdzekļi pieder sabiedrībai, tad visu iedzīvotāju piedališanās kooperatīvos jau ir sociālisms.

Tā, protams, ir ļoti ilgstoša padarišana. Bet pirmais solis uz to ir ievilkta zemnieku saimniecību visas valsts saimniecības plānā, ko panāk, ja vara ir strādniecības rokās. Tas notiek caur ciešu saistu starp pilsētu strādnieku fabrikām un lauku zemnieku saimniecībām vienkāršas preču apmaiņas ceļā. Buržuāziskā valstī šīs apmaiņas ceļš nodrošina kapitālismu, strādnieku valstī — sociālismu.

Bet ar to nav sacīts, ka arī pilsoniskā valstī (kaut «demokrātijā») kooperēšana vestu uz sociālismu, kā mēs to lasām Fr. Goliāta rakstā: «*Kad vecā kārtība sagrauta* (kā Latvijā! — [P. S.]) un muižniekiem piederošā zeme izdalīta strādniekiem-bezzemniekiem, tūdaļ jāsāk domāt par to, lai jaunie zemes ieguvēji varētu rast savā starpā sadarbības (kooperācijas) veidus.»^{**} Tas, protams, *jādara*, bet ne uz acumirkli neaizmirstot, ka pilsoniskajā iekārtā «sīko lauksaimnieku sabiedrības, protams, ir ekonomiskā progresā posms, bet tās izteic *pāreju uz kapitālismu...* bet nebūt ne uz kolektīvismu, kā bieži domā un apgalvo» (Leņins).^{***}

* Leņins V. I. Raksti, 23. sēj., 57., 58. lpp. Red.

** Citēts F. Goliāta raksts «*Zemes reforma Latvijā*», kas bija publicēts avīzē «*Darba Zemnieks*» 1925. g. 3. nr-ā. Red.

*** Leņins V. I. Raksti, 4. sēj., 100. lpp. Red.

(22) *Latvijas Komunistiskās partijas VII kongress, pilnā mērā un visādā ziņā pieņemot Komunistiskās Internacionālēs II un IV kongresa lēmumus, nolej;*

Pēc Latvijas XIX konferences agrārprogrammas [projekta] pieņemšanas pieņemta [Komunistiskās Internacionālēs] IV kongresa rezolūcija, kas kādos sīkumos iet tālāk par mūsu programmu. [LKP VII] Kongress uzsver, ka viņš *pilnā mērā un bez kādām ierunām* stāv uz šo lēmumu pamatiem. Tas vajadzīgs, lai nerastos ne mazākie pārpratumi. Zemniekiem, pie kuriem mēs griežamies, un tikpat lielā mērā mūsu biedriem jāzina, ka partijas kongress kā augstākā iestāde necietis nekādus novirzienus, bet ies droši uzsākto ceļu, starp citu, arī pretim tuvošanai ar zemniecību.

(23) 1. *Par pirmo uzdevumu uzstādīt visdzīvāko aģitāciju par lauku algas proletāriešu (bezinventāra un bezzemes kalpu, kā arī pusproletāriešu) masu prātu galigu iekarošanu, viscaur aizstāvot viņu dzīves intereses pretim visiem uzbrukumiem;*

Izejot no jau sacītā, mūsu pirmais uzdevums ir iekarot *laukstrādniecību*: mēs te ieskaitām ne vien bezzemes **un** bezinventāra kalpus (algas strādniekus), bet arī tā saucamos pusproletāriešus, kas strādā gan algas darbu, bet kuriem reizē ir arī savs zemes gabaliņš un savs, kaut neliels, inventāriņš. Salīdziniet mazinieku aģitāciju par 2 hektāru zemes gabaliņiem «kalpu mājelēm». Zemes apstrādāšana guļ uz ģimenes [locekļiem] (t. i., sievas **un** nepieaugušiem bērniem). Tur top minēts kā inventārs pat 1 zirģelis. Pēdējā gadījumā tad jau mums darīšana ar sīkzemniekiem.

Kā mēs saprotam viņu iekarošanu? Kā viņu prātu iekarošanu! Tas izdarāms ne ar vārdisku (mutisku vai rakstisku) aģitāciju [vien], bet uzķerot un aizstāvot ikvienu *viņu dzīves interesu*. Protams, ka šīs dzīves intereses maiņas un mums ļoti uzmanīgi jāseko viņu vajadzībām, lai mūsu lozungi nenovecojas, bet saskan tieši ar *viņu dzīves* vajadzībām.

Kā mums tas izdarāms?

(24) un tamlīdz:

a) organizējot viņus strādnieku arodbiedribās stingri uz šķiru cīņas pamatiem;

Jātiecas viņus organizēt *arodbiedribās*. Arodbiedrības kā šķiras apvienības saimnieciskai cīņai ir laukstrādniecībai vistuvāk pieejamās biedrības. Bet lauki arī šīm biedrībām ir maz pieejami, jo uz *laukiem valda vēl viduslaiki*. Uz laukiem vēl nekur nepastāv arodbiedrošanās brīvība kaut tādos apmēros kā pilsētās. Šai brīvībai jābūt vienai no pirmajām politiskajām prasībām.

Mums ir «Laukstrādnieku savienība»,²⁰⁶ savā laikā dibināta no s.-d., bet pie šķelšanās paņemta no maziniekiem. Tā nav uzbūvēta uz šķiras pamatiem, lielais vairums no tās nodalām (cik tālu tās nav vienīgi uz papīra) sastāv ne iz *laukstrādnieku*, bet iz *jaunsaimnieku* (un zemes griebētāju) *vairākuma*. Kādreiz tai bija 10 000 biedru, tagad nav zināms, cik. Daļa nodalū pieslejas kreiso arodniece virzienam, vēl kāda daļa sociāldemokrātiem. Mazīki* šo apvienību ir atšķēluši pat no sociāldemokrātiskās arodniece centrāles.²⁰⁷ Tā ir viņu «stiprā pils». Sociāldemokrātu mēģinājumam nodibināt «uz šķiras pamatiem *stāvošu* laukstrādnieku arodbiedrību nav bijuši lieli panākumi. Mums pirmā kārtā uz laukiem arī jānes *lozungs* pēc vienotās frontes, laukstrādnieku-kalpu arodnieciskas *vienības*. Kā komunisti mēs te, protams, varam vienīgi uzlikt saviem biedriem par pienākumu iestāties arodbiedrībā tur, kur tā pastāv, kaut tanī šimbrīžam arī būtu jaunsaimnieku un s.-d. vai mazinieku vairākums.

(25) b) aizstāvot viņus pret izlikšanu no darba vietām, kas ceļas caur viņu apstrādājamo lielsaimniecību izdalīšanu ar inventāru un ar valdības godalgām aplaimotiem rentniekiem, pusgraudniekiem u. c. bezzemniekiem vai sīkzemniekiem;

Kad pie mums** izveda zemes reformu, mēs stāvējām lielas sadursmes priekšā. Muižas bija apstrādātās daudz vietās kapitālistiski ar *kalpiem*, kuri, protams, bija bez sava inventāra. Zemes solitāji agrāk solīja zemi *visiem*,

* T. i., sociāldemokrātu-mazinieku partija. *Red.*

** Domāts — buržuāziskajā Latvijā. *Red.*

pat arī tiem, kas bez naudas un inventāra. Tagad kalpiem, kas daudz vietās desmitiem gadiem bija zemi apstrādājuši, *draudēja izmešana* uz klaju lauku. Kalpi pieprasīja, lai atstājot zemi *viņu apstrādībā*, ja citādi ne, tad *kooperativi*. Lindiņš uzstājās noteikti pret tiem, apvainodams tos atklāti par *savīgiem* laudīm! Komunistiskā partija toreiz izdeva lozunu: «*Kalpiem no darba vietām jūrgos neiziet*», un tiešām lozungam bija panākums — to izlikšana, mazākais, tanī gadā, lielā mērā izjuka. Lindiņš rakstīja toreiz: «*Mēs pārdzīvojam ļoti nopietnu momentu*» utt. Ko pierāda šie vārdi? To, ka mūsu lozungs bija pareizs, jo revolucionēja situāciju un piesaistīja mums kalpu prātus. Var jau teikt, ka kooperatīvā apstrādāšana būtu bijusi valstij neizdevīga. Ne mūsu uzdevums ievērot pilsoņu valsts intereses.

Mums, logiski domājot, šīnī gadījumā bija jāizteicas pret ar inventāru apgādāto muižu izdalīšanu, konfiscējot tās valsts labā, bet atstājot kalpu apstrādībā. Mums bija reizē jāizteicas pretim tiem *privileģētiem* bezzemniekiem, kas kā «*lāčplēši*»* jeb naudā un inventārā iedzīvojušies zemes tīkotāji gaidīja uz šo *viņiem* no pilsoniskās valdības *apsolito* zemi.

(26) c) *šini nolūkā apturot tādu lielsaimniecību dalīšanu, kas ir apgādātas vai var tikt apgādātas ar inventāru, atstājot tās arī turpmākai lielsaimnieciskai apstrādāšanai vai nu racionālā valsts apsaimniekošanā, jeb pašu laukstrādnieku kooperācijā;*

Šī prasība bija *momenta prasība*. Līdzīgos apstākļos tā būtu aizstāvama arī joprojām. Tagad šo nedalīto muižu ir ne visai daudz, izņemot muižu centrus. Mēs prasām «*racionālu valsts apstrādāšanu*», jo tikai tāda var nodrošināt kalpiem pienācīgus darba apstākļus, jeb mēs prasām «*laukstrādnieku kooperāciju*», protams, nodrošinot arī še darba apstākļus. Kur visu šo noteikumu nav, tur, protams, *zeme jādala*. Sis pants nav sajaucams ar agrāko *ticību ikvienai lielsaimniecībai*. [Ja] Lauksaimniecība ir uz zemas

* «*Lāčplēša ordeņa*» kavalieri. *Red.*

attīstības pakāpes, Markss viņu pielīdzina manufaktūrai,* ar kuru var viegli konkurēt sīkais mājrūpnieks, šīnī gadījumā *sikzemnieks*.

(27) *d) uz stingrāko izvedot arī uz laukiem dzīvē lauku strādnieku darba aizsardzības prasības (8 stundu darba dienu, algas minimum, dzīvokļu un citu darba apstākļu nokārtošanu, sociālo apgādību utt.) ne mazākā mērā kā pilsētas strādniekiem;*

Šī prasība ir skaidra strādnieku prasība, un mums var iebilst, ka to jau prasa arī sociāldemokrāti. Mēs pievienojam vispirms piemetinājumu: «*Ne mazākā mērā kā pilsētas strādniekiem.*» Arī pilsētu strādniekiem tas viss ir vēl ļoti nepilnīgi, bet uz laukiem *tā nemaz nav*. Un, ja arī s.-d. sludina to pašu prasību pret kapitālistu, pret lauku pelēci, *viņi to dzīvē nekad i nedomā izvest*. Mēs šīs prasības neuzskatām kā ciešas un aprobežotas programmas prasības; mēs pieminam tikai *dažus piemērus*, un ikviēnā kampaņā par citām prasībām, cik sīkas tās arī lai nebūtu, mums jāuzstājas uz visstingrāko, nesaudzējot ne zilo, ne pelēko vai zaļo baronu.

Kā uz šām prasībām raugās Zemnieku savienība? «*Lauksaimniekiem un laukstrādniekiem ir kopīgs viens darbs, kura grūtums spiež vienādi lauksaimnieka un laukstrādnieka plecus. Šī kopīgā darba augļi vajadzīgi lauksaimniekam un laukstrādniekam... Ja... darbs ir ražīgāks... tad lauksaimnieka rīcībā ir varāk eksistences līdzekļu un reizē ar to viņam iespējams nostādīt labākos apstākļos savus laukstrādniekus, uzturēt vairāk strādnieku un dot iespēju pēdējiem pavairot savas materiālās un garīgās vērtības*» («*Brīvā Zeme*», 9. janvārī 1925. g.). ļoti labi sacīts: *saimniekam rodas vairāk līdzekļu un iespēja uzlabot strādnieku stāvokli*. Bet diemžēl ne vēlēšanās to darīt. Uz šo vēlēšanos jāizdara spaids.

8 stundu darba dienu. Līdz šim darba laiks laukstrādniekiem ir neierobežots. *No gaismas līdz tumsai* vasarā; rudenī un ziemā kādreiz no gaiļiem līdz vēlai tumsai utt. Sociāldemokrāti gan prasa 8 stundu darba dienu, bet paši atzīst, ka tas saimniekam neesot pa spēkam. Mēs tieši

* *Markss K. Kapitāls*, 1. sēj., 604. lpp. *Red.*

sakām: «*Tas mums vienalga, lai saimnieks nostāda darbu tehniski tā, ka tas lai klūst iespējams. Ja nav iespējams, lai atteicas no īpašuma un nodod to ar inventāru kalpiem kooperatīvā jeb sadalīti.*»

Algās minimumu. Komunisti prasa iztikas minimumu kā pilsētās, tā uz laukiem. To neviens sociālists neuzstāda.

Dzīvokļu apstākļu nokārtošanu. Uz laukiem vispirms tiek gādāts par lopu siltiem un ērtiem mitekļiem. Es jau uzstādīju kādreiz šinī ziņā jaunu principu: *papriekšu cilvēkiem* (laukstrādniekiem), *tad lopiem!** Un tālāk *pilsētas dzīvokļu likuma izplatīšanu arī uz laukiem!* Uz to atsaucās pat sociāldemokrāti, un, kā redzējām, mazinieki iesāka lielu demagogiju ar 2 ha zemes gabaliem dzīvokļu celšanai (sk. augstāk). Bet tā demagogija ar 2 hektāriem zemes atgādina to viesmīlīgo saimnieku, kas, viesus uzaicinājis uz zivju zupu, tos pieved pie upes un uzaicina: *Se jums katliņš, keriet, mīlīši, zivtiņas, vāriet zupu un ēdiet veseli!*

Tā uz mūsu iekustināto jautājumu atsaucās *sociālisti*. Atsaucās arī Zemnieku savienība. «*Mūsu izpostītā dzimtene un aprobežotie, nabagie līdzekļi mums neatļauj tūliņ uzbūvēt visus nepieciešamos strādnieku dzīvokļus. Tas nav pa spēkam ne atsevišķiem lauksaimniekiem, nedz valstij*» («*Brīvā Zeme*», 6. aprīlī 1925. g.). Patiesībā ne vien «*visi nepieciešamie dzīvokļi*» netiek celti, nekas netiek darīts. Bet tanī pat laikā tā pati lapa prasa: «*Lai aizturētu lauksaimnieku aizplūšanu uz pilsētām...* jārūpējas par «*lauku dzīves izveidošanu*» (!) (klavieres, elektrība utt.), starp citu, uz kultūras fonda, t. i., uz valsts rēķina.

Sociālo apgādību pilnā mērā uz uzņēmēju rēķina. Ko atbild Zemnieku savienība: «*Neteikšu, ka Zemnieku savienība negrib apdrošināt laukstrādniekus no nelaimes gadījumiem.*» Loti labi! Bet — «*pašreiz* tas tomēr *nav* izvedams, jo *nav* līdzekļu. Tādēļ — tādi likumi nav pielaižami» («*Brīvā Zeme*», 21. IV 1925. g.). Arī šinī ziņā patiesībā neviens nekā i nedomā darīt. Neviens nepalīdzēs laukstrādniekiem, ja viņi to nedarīs paši.

Utt. Ar to mēs sakām, ka še *nav atzīmētas* visas laukstrādnieku prasības. Cik mazas tās arī neizliktos, mēs tās

* Domāts raksts «*Laukstrādnieku dzīvokļu jautājums jeb papriekšu cilvēkiem, tad lopiem*», kas publicēts avīzes «*Laikmets*» 1924. g. 20. nr.-ā. Red.

pabalstīsim. Pie tam nebūt *ne tikai «principā»*. Principā visi var būt ar mieru pēc 100, pēc 1000 gadiem! Mēs sakām: *tūliņ*. Bet mēs nebūsim pretim, ja būs jāpabalsta arī aprobežotas prasības. Mums šie jautājumi nav principa jautājumi vien, jo mēs tā vai tā ik uz soļa paskaidrosim, ka šīs prasības laukiem *neviena pilsoniska valdība* nedos, ka tās iekarojamas tikai *revolucionārā ceļā*. Uz atpalikušajiem laukiem pat *šīs prasības* ir revolucionāras.

(28) *atbalstot vienoti ar pilsētu strādniecību viņu streikus un cita veida ciņas parnēmienus un uz ciešako uzstājoties pret pusproletāriešu un sīkzemnieku kļaušu darbiem;*

Ja šī panta pirmajā daļā (t. i., prasībās) vēl arī s.-d. pabalsta vienu otru lozungu, kā jau mēs to redzējām, kaut arī ne nopietni, tad ciņas līdzekļu ziņā lauku kalpi var reķināt vienīgi uz komunistu pabalstu. S.-d. atzīst gan vārdos laukstrādnieku organizācijas, bet, tiklīdz nonāk pie slēdziena, ka pirmais ciņas līdzeklis ikvienas strādniecības kustībā ir streiks, tad s.-d. apklust jeb top nervozi un pat sāk bārties. Kad 1905. gadā Latvijā norisinājās pirmie lielie laukstrādnieku streiki, tad tos pabalstīja un pat sārkoja gan revolucionārā sociāldemokrātijas daļa (vairums), bet ne tā raudzījās jau toreiz oportūnistiskais spārns, Kurzemes grupas ģimene. Viņas līderis, tagadējais s.-d. saeimas priekšsēdētājs Pauls Kalniņš, «Neue Zeit» (vācu s.-d. partijas mēnešrakstā) ļoti nosodīja šos streikus un tiem pretim kā paraugu uzaicināja uz citu ciņu — *par sātību!** Tagad tas atkārtojas visās zemēs: visur s.-d. ikviens laukstrādnieku streika gadījumā *izteicas pret to*, jo tas apdraud saimnieciski, bet tādēļ jau arī tas jāpabalsta, lai spiestu uzņēmējus uz ātrāku piekāpšanos!

Kominternes II kongresa agrārrezolūcija, uz Leņina ierosinājumu, izteicās visai noteikti šinī jauājumā: «Kongress nostāda pie kauna staba tos sociālistus kā nodevējus un *«pārskrējējus»* pretinieku lēgerī, kādi ir diemžēl ne vien

* Domāts P. Kalniņa (P. Kleinberga) raksts «No latviešu strādnieku kustības vēstures», kas publicēts žurnāla «Die Neue Zeit» 1905./06. g. izdevuma 3. un 4. nr.-ā. Red.

II jeb dzeltenajā Internacionālē, bet arī to starpā, kas no viņas izstājušies un pieder pie Eiropas vissvarīgākajām partijām; tie ne vien atļaujas vienaldzīgi noraudzīties lauku streiku kustībā, bet (kā, piemēram, arodnieku birokrāti, Šeidemaņi un Kautski) uzstājas pat *pret streikiem*, jo viņi tos apskata vienīgi no tā viedokļa, ka šie streiki *sašaurinot pārtikas līdzekļu ražošanu!* Te vairs nekādas programmas un nekādi svinīgi apgalvojumi ne mazākā mērā nelīdz, ja mēs darbos nepierādīsim, ka komunisti un strādniecības vadoņi proletāriskās revolūcijas attīstību un tās uzvaru stāda augstāk par visu un ar mieru ir nest viissmagākos upurus, jo nav cita līdzekļa un citas izejas uz visiem laikiem pārvarēt badu un sabrukumu un aizkavēt jaunus imperiālistiskus karus.»*

Bet pati šīs rezolūcijas praktiskā prasība skan: «Briesmīgās grūtības, kādas ir jāpārvar, organizējot un revolucionārās cīņas izaudzinot laukstrādnieku masas, kas garīgi maz attīstītas, izkaisītas, apspiestas un bieži atrodas viduslaiku atkarības apstākļos, prasa no komunistiskās partijas, lai tā piegriež īpašu uzmanību lauku proletāriešu un pusproletāriešu *streiku kustībai* uz laukiem, viņas enerģiskam pabalstam un vispusīgai attīstībai. Piedzīvojumi Krievijas 1905. un 1917. g. revolūcijās, ko tagad apstiprina un paplašina piedzīvojumi Vācijā, Polijā, Itālijā, Anglijā un citās attīstītās zemēs, pierāda, ka tikai attīstošās masu (zināmos apstākļos piedaloties sīkzemniekiem) streiku kustība spēj uzmodināt snaudošos laukus, izsaucot viņos šķiras apziņu un pārliecību, ka lauku izmantoto masu šķiras *organizācijas* ir tiešām vajadzīgas, un taustāmi un praktiski aprādit viņu *apvienību ar pilsētas strādniekiem.*»**

Šo uzdevumu grūtības nav noliedzamas īpaši Latvijas laukos, kur lielsaimniecības tagad ir lielā mērā sadalītas un kur pārvars arī kapitālistiski saimniekotā zemes daļā ir *lielmājām*, ne vairs *muižām*. Bet nav, kā jau augšāk teikts, jāaizmirst, ka, pārejot uz intensīvu saimniecību, *izmantoto darba roku ziņā* «mājas» pārvēršas *par muižām*, kas ikviena nodarbinās desmitiem algas kalpu. Reizē tas tuvina *vienu lielmāju* (tagad *muižu*) *otrai* un tā atviegloina

* См. «Коммунистический Интернационал в документах 1919—1932». М., 1933, с. 138. *Red.*

** *Turpat. Red.*

kalpu apvienību, kam pievienojas vēl sīksaimnieku darba roku ievilkšana kapitālistiskajā saimniecībā.

Šī [LKP VII kongresa rezolūcijas] panta pēdējie vārdi var izlikties uz pirmo skatu nesaprota mi: «uz ciešāko izaustājoties pret pusproletāriešu un sīksaimnieku kļaušu darbiem». Kļaušu darbi taču atcelti jau vairāk kā 60 gadus atpakaļ. Likumā, jā, pat vairākos likumos muižniecībai aizliedza nomas līgumus ar kļaušu darbiem. Bet to, ko aizliedza muižniecībai, ieveda pie sevis pelēcis. Jau 1896. gadā Rozīnam-Āzim (sk. «Proletāriskā revolūcija Latvijā», 246. lpp.)* bija jāuzstājas pret šādiem jauniem kļaušiem, kur būdnieks par nelielu zemes gabaliņu *atstrādā* pelēcim *zināmas dienas* vai nedēļas. Šī sistēma pēc 1905. gada radīja lielo skaitu pusgraudnieku jeb bezzemnieku ar mazu inventāru (govi, piemēram). Tagad jaunsaimnieki, it īpaši no Latgales, ir bieži īstie kļaušnieki. Es jau kādreiz esmu aizrādījis, ka Latvijā ir spēkā Kerenska likums, kas aizliedz jebkādus kļaušu darbus.²⁰⁸ Kādēļ lielie «likumnieki» iz s.-d. nepieprasī viņa izvešanu? Jeb viņi paši un viņu tēvi ir tur ieinteresēti? Ne velti viņus sauc par s.-d. partiju, tas ir, par «saimniekdēlu» partiju.

(29) 2. Izvedot uz stingrāko pilnīgu zemes lielsaimniecību (muižu, lielmāju, pus- un citādu mazmuižu) bezmaksas atņemšanu, ieturēt saudzīgu politiku pret vidējiem saimniekiem;

Mēs sludinām visu «muižu» (tas ir, lielsaimniecību) konfiskāciju (bezmaksas atņemšanu), ieskaitot arī lielmājas un maz- vai pusmuižas. Nekādu izpirķšanu maksu *ne par* muižu, *ne par* inventāru nedz pašu zemniekiem (latviešiem, poļiem, vāciem), nedz ārzemniekiem (tas ir, jaudīm, kas pārgājuši citās pavalstniecībās), jo zeme un inventārs pat *pilsoniskajā* iekārtā tiek vienādi apspriests pēc vietējiem likumiem, pat ja īpašnieks *ārzemnieks*. *Nekādu muižu parādu* samaksu, jo tā ir tikai *apslēpta atmaka* par zemes īpašumu!

Mēs jau redzējām, ka Latvijā it kā iznāca zemes atņemšana muižām *bez maksas*. Tā iznāca nejausi aiz politiskām

* Rakstā «Par zemes rūķiem», kas pirmo reizi publicēts avīzēs «Dienas Lapa» 1896. g. 21., 22. nr.ā. Red.

kombinācijām un vēl nav galīga. Bet *nav arī pilniga*: jāmaksā tomēr parādi, jāmaksā ārzemniekiem (kam piebalsoja pat «kreisie» s.-d.), *tiks* nospriesta maksa arī latviešiem, poļiem utt. (sal. «Brīvo Zemi» utt.) un galu galā arī vāciešiem (kas jau tā par velti dabū muižu centrus un inventāru), ja *neņems pārsvaru revolūcija*.

Pret *vidējiem* saimniekiem (kaut ar kalpiem) *saudzibu!* Tas ir, mēs viņu īpašumus neaiztiksim un *atstāsim* viņu rīcībā un saimniecībā jau aiz praktiskiem iemesliem. Ko mums ar viņu zemēm darīt? Valsts nevar apstrādāt sīkās vai vidējās saimniecības. Padomju valdības zemes likums* neatņēma pat 100 ha saimniecības. Tikai *kontrrevolucionāru* saimniecības mēs atņemsim un *tās bez žēlastības izdalīsim* bezzemniekiem un sīkzemniekiem.

(30) a) atstājot pilnigi neaizskartus sīkzemnieku zemes īpašumus un saimniecības, turpretīm visādi pabalstot viņu prasības pretim kapitālam, buržuāzijai un tās valdibai;

Sīkzemnieku zemes īpašumu un saimniecības mēs atstājam *pilnigi neaizskartus*. Arī padomju valdība neatņēma tās, bet viņa *izdarīja bezgalīgo kļūdu, ka draudēja tās atņemt*. Nelaiķis biedrs Roziņš bija še mazliet doktrinārs (ietiepīes grāmatgudrībnieks); viņš likumā griēja uzsvērt *ar renti* valsts pārsvaru pār privāto, kaut rente bija *tikai 1 rublis!*²⁰⁹ Otrkārt, domāja spaidu ceļā, tas ir, pareizāk, *draudu* ceļā, zemnieku ierindot valsts saimnieciskā plānā. Tādēļ deva zemes līgumus *tikai uz gadu*. Un beigās solīja pabalstu būvēm, *tikai ja būvēs pēc valsts plāna*. Tā bija *kolosāla kļūda*, no kurās mēs tagad esam *atsacījušies* visiem līdzekļiem. Galu galā šī kļūda dotu *grašu* ienākumus, bet tā izcēla ienaidu un reizē saimniecības nepastāvību. Tas bija viss.

«Seit ar vardarbību nekā nevar radīt. *Vardarbība pret vidējo zemniecību ir vislielākais jaunums...* neviens, it neviens no visrevolucionārākajiem sociālistiem nav ieteicis vardarbīgu rīcību attiecībā pret vidējo zemniecību.» Tā runāja *Leņins*.**

* Domāts Latvijas Padomju valdības 1919. g. 1. marta «Dekrēts par zemes nacionalizēšanu, lietošanu un pārvaldišanu». *Red.*

** *Leņins* V. I. Raksti, 29. sēj., 180. lpp. *Red.*

Bet vai tad nav labi, ja zemniekam norāda pareizo ceļu, kā vislabāk celt jaunbūves utt.? Citādi taču rasisies lieli zaudējumi, tos vēlāk pārbūvējot utt. *Leņins vienmēr uzsvēra: tikai ar labprātīgiem paraugiem, nekad ne spaidu ceļā!* Es jau savā 1920. gadā izdotajā «Darbs un zeme» (257. lpp.)* rakstīju: «Komunisti ne tā grib (kā pilsoniskā revolūcija, proti, ar varu!). Viņi arī *pastāv uz zemes racionālu izlietošanu*, bet viņi zemniecībai pretim cenšas izvest to *mierīgā ceļā...*»** Bet izdevumu un zaudējumuzīnā es turpat (264. lpp.) pievedu Fr. Engelsa vārdus: «No kapitalistiskās ekonomikas viedokļa var likties, ka materiālie upuri no sabiedriskiem līdzekļiem, kuri šai zinā būs jānes zemnieku interesēs, ir zemē nosviesta nauda, bet patiesībā tā būs lieliska kapitāla izlietošana, tāpēc ka tā ietaupīs varbūt desmitkārt lielākas summas sabiedriskās pārveidošanas izdevumos vispār.»... «Jo lielāks būs to zemnieku skaits, kuriem mēs neļausim noslīdēt līdz proletāriešiem un kurus mēs dabūsim savā pusē vēl kā zemniekus, jo ātrāk un vieglāk norisināsies sabiedrības pārveidošana.»***

Fr. Engelss dzīvoja Anglijā un runāja še pirmā vietā par Franciju un Vāciju. «Zemnieku zemes» — Krievijas proletāriskā revolūcija to spīdoši apstiprināja. Šos vārdus lai pārlasa mūsu jaunsaimnieku ātras «proletarizācijas» ideologi. Pie mums tas jo sevišķi zīmējas uz Fr. Go-liātu un domubiedriem.

«Aizstāvība pret kapitālu un buržuāziju!» Palasiet: «Brīvo Zemi», «Balsi» utt. Ko tur pierāda vidējam un sīkajam zemniekam? Ka viņam esot *vienādas un kopējas* intereses ar *lielo* saimnieku, lai tik stājoties Zemnieku savienībā. Un ir masas, kas viņiem vēl tic. «*Pagājušās padomes vēlēšanās novērota vecsaimnieku pasivitāte, jo 13 Zemnieku savienības biedri ievēlēti pa lielākai daļai ar jaunsaimnieku un laukstrādnieku balsim*» («Brīvā Zeme», 20. aprīlī, 1925. g.). Varētu sacīt, ka šīs kopējās intereses ir tikpat lielas kā mednieka sunim ar zaķi, kaķim ar peli, pelēcīm ar kalpu (sk. augstāk).

Mēs sakām, ka šīs *sīkzemnieku* intereses *ir kopējas* ar laukstrādnieku un pilsētas strādnieku interesēm. Vienotur

* Sk. *Stučka P. Rakstu izlase, 3. sēj., 331. lpp. Red.*

** Turpat, 340., 341. lpp. *Red.*

*** *Markss K. Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 516. lpp. Red.*

fronti, vienotu cīņu pret vienotu kapitālu, buržuāziju un tās valdību. *Vienotu strādniecības un zemniecības valdību.* Bet svarīgākais — *savstarpēju pabalstu* arī tagadējā iepriekšējā saimnieciskajā cīnā.

(31) b) atstājot neaizskartas arī viņas maz- un vidēju zemnieku zemes un saimniecības, aizstāvot arī viņus pret kapitālu, buržuāziju un tās valsts izmantošanas un apspiešanas tieksmēm;

Par maz- un vidējām saimniecībām mums jāsaka tas pats. Kā zemniekus mēs viņus aizstāvam un *pārstāvam* vienādā mērā. Mēs neaizveram acis uz to, ka tanīs gadījumos, kad viņiem ir algots darbaspēks, viņi *loti nopūlina* strādniekus un daļu viņu darba ievāk sev, bet arī *viņi paši* pārstrādājas *tāpat* un viņiem ir *vienāda*, ja arī vēl neapzināta, interese atsvabināties no šī pārdarba. Bet viņiem ir *daudz grūtāk* nekā strādniekiem nākt pie apziņas, ka *arī viņi* ir *izmantoti darbaļaudis*, jo viņi ir *reizē ipašnieki*. Tur ir divu *dvēseļu cīņa* (darbinieka un ipašnieka), kas izverd iz zemniecības *ekonomiskā stāvokļa* (Leņins).* «Milzīgajā buržuāzijas kundzības periodā zemniecība atbalstīja tās varu, bija buržuāzijas pusē. Tas saprotams, ja ievēro buržuāzijas ekonomisko spēku un viņas kundzības politiskos līdzekļus... Bet, ja mēs pareizi piekopsim politiku, tad šīs svārstības pēc kāda laika izbeigsies un zemnieks varēs nostāties mūsu pusē» (Leņins).**

Mēs to esam pārdzīvojuši pie sevis 1905. gadā. Te Latvijā pilsoniskā revolūcija norisinājās zem vispilnīgākās proletāriešu revolucionārās partijas un pilsētas vadības, bez *vismazākās* glēvulīgās Latvijas pilsonības piedalīšanās, jo kapitālisms te gāja kopā ar feodālo muižnieku, ja neskaita «demokrātisko» mājsaimnieku, pareizāk, tikai «Berga Bazāra»²¹⁰ pārstāvi, tagadējo melnsimtnieku A. Bergu. Bet pilsētu proletariātam, kas toreiz bija gan *loti stiprs*, tomēr nekas nebūtu iznācis, ja nebūtu pievienojušies lauki, ieskaitot *arī zemniecību*. Interesanti palasīt, ko raksta pat Zemnieku savienības avīze («Brīvā Zeme», 22. janvārī 1925. g.) par 1905. gadu:

* Leņins V. I. Raksti, 20. sēj., 193. lpp.; 29. sēj., 317., 318. lpp. Red.

** Turpat, 29. sēj., 175. lpp. Red.

«Metot vispārēju skatu uz 1905. gada revolūciju, mēs nevaram neievērot, ka šai kustībai Baltijā bija agrārevolūcijas raksturs. Sociālisti maldās un maldina citus, rakstidami, ka tā bijusi proletariāta atsvabināšanās cīņa. Nē, mūsu apspiestības smagākā nasta un sociālo jautājumu smaguma punkts bija mūsu nenormālās agrārattiecības. Un pilnīgi pareizi latvju tauta šo neatrisināmo sociālo pretišķību mezglu gribēja pārcirst pie vācu feodāļu pilim, bet ne nedaudzos Rīgas lielrūpniecības uzņēmumos. Ja Vidzemē zemnieku rīcībā bija tikai 39% no visas privātžemes platības, bet Kurzemē 47%, kamēr vācu muižniecībai piederēja Vidzemē 61% un Kurzemē 53%, jo ik gadus lielas zemnieku mašas aiz zemes trūkuma aizgāja uz pilsētām un aizceloja uz [Iekš] Krieviju, tad tas tikai liecina, ka še zeme revolūcijai bija bagāti nobriedusi un vajadzēja mest tikai uguns dzirksteli, lai Baltija uzliesmotu revolūcijas ugunī. Un kur nu vēl lielās nodokļu un kļaušu nastas, zemnieku beztiesība un nacionālā apspiešana!»

Bet *kas meta šo dzirksteli?* To meta *proletariāts*, viņa avangards! Un nekad revolucionārā sociāldemokrātija to nav citādi novērtējusi *kā pilsonisko* revolūciju. Toreiz proletariāts faktiski apvienoja *visu zemniecību* pret cara valdību un muižniecību. Tagad daļa zemniecības pašas pie varas *kā jauna buržuāzija*. Tagad proletariātam jāatšķēl no tās sīkā, mazā, vidējā zemniecība *pret kapitālu*, buržuāziju un *tās valdību* un viņa izmantošanas tieksmēm.

(32) *pie tam kā sīk-, tā maz- un vidējiem zemniekiem noskaidrojot to, ka viņiem nav ar strādnieku šķiru pretēju interešu un ka arī viņu stāvokļa glābšana un uzlabošana ir iespējama tikai kopējas revolūcijas ceļā;*

Mēs jau runājām par to, ka šai zemniecībai nav pretēju interešu ar strādnieku šķiru. Vienīgais izņēmums te ir uz pārtikas tirgus. Bet tas jau nu skaids, ka *kapitālistiskais uzpircējs nemaksā* viņam vairāk nekā *strādnieks* (sacīsim, viņa kooperatīvs) tieši.

Kā saprast *noskaidrošanu?* Vārdos? Nē, *vārdu* tur *nepietiek* (zemnieks netic vārdiem, viņš pārāk bieži vilts),

tur vajadzīgi darbi. Tādēļ vajag *prast* vest kopēju cīņu tādā ceļā, lai cīņas, kustības gaitā ar dzīviem piemēriem, uz paša ādas zemnieks nāktu pie pārliecības, ka *stāvokļa glābšana* un *uzlabošana* ir 1) *gan iespējama*, bet 2) tikai kopējas revolūcijas ceļā.

Te mums tiešs norādījums, kā *nav jārikojas*. Ne tā kā «*kreisie*» sociāldemokrāti un ne tā kā maziķi!

Pirmie (s.-d.) saka — *uzlabošana* zemniecībai *nemaz nav iespējama*. Tai jānīkuļo, jānīkst un, jo ātrāk, jo labāk. (Sal. augstāk.) Tā daudzi agrāk saprata Marks. Mēs redzējām, kā pret to uzstājās pats Fr. Engelss. Tā saprot to daudzi vēl tagad: Fr. Goliāts^{210a} un viens otrs kreisais. Mums jāpierāda, ka tā *ir gan iespējama*, pārejot *uz padomju iekārtu* un tad (tikai tad!) mierīgas *kooperācijas ceļā*. Ja kooperācija *pilsoniskā iekārtā* ved *pie kapitālisma*, padomju iekārtā miera ceļā — *pie sociālisma*.

Otrie (maziķi) saka — zemniecībai nav jāiet *ne revolūcijas*, bet *revisionisma*, *oportūnisma* ceļu. *Uzlabošana* esot iespējama arī *pilsoniskā sabiedrībā*, *tiesā konkurencē* ar lielsaimniecību. Tā kā Dānijā! Mēs zinām, ka tas notiek vienīgi uz darba ilguma un smaguma rēķina, ja tas maz izdodas.

Arī mēs sakām, Dānijas ceļš ir labs ceļš, bet tas ved *pie uzvaras* tikai tad, ja zemniecības masa *ir pati pie varas*, proti, kopā ar proletariātu un zem tā hegemonijas. Citādi (sk. Bulgāriju) arī kreiso zemnieku vara sabrūk,* jo zemniecība ir svārstošās un škobošās šķira. Tāds reiz ir zemniecības saimnieciskās un politiskās attīstības likums: «vai nu proletariāta vadībā — smags ceļš, bet tas var izvest no muižnieku un kapitālistu kundzības, — vai kapitālistu vadībā kā attīstītajās demokrātiskajās republikās, pat Amerikā, kur vēl nav pilnīgi pabeigta zemes bezmaksas izdalīšana (deva pa 60 desetīnu bez maksas katram ienācējam; labākus noteikumus nevar iedomāties!) un kur tas noveda pie pilnīgas kapitāla kundzības**» (Leņins, 1921. g.).***

* Sk. 39. piezīmi. Red.

** Te kā pretstats kundzībai visur domāta verdzība.

*** Leņins V. I. Raksti, 32. sēj., 247. lpp. Red.

(33) 3. *Pret vecajiem, tagad privileģēto zemniekmāju saimniekiem izturēties gan pēc iespējas saudzīgi, cik tālu viņi neparāda savas kontrrevolucionārās tieksmes;*

Fr. Engelss, pie visas savas revolucionārības, ieteic saudzību arī pret *lielāko zemnieku*. «No varmācīgas ekspropriācijas mēs, jādomā, arī te atteiksimies, bet varēsim tomēr cerēt, ka ekonomiskā attīstība padarīs prātīgus arī šos āmurgalvas.»* Atminiet mūsu padomju varas dekrētu, kas aprobežoja «socializēšanu» ar muižām un saimniecībām, ne mazākām par 300 pūrvietām.** Bet Engelss pats saka: tikai *laikam!* Pie mums tagad citādi apstākli. Pie valdības ir Zemnieku savienības *asīgaiņā* roka. Tā nevar nebūt *kontrrevolucionāra*. Taču, cik tālu viņa nav kontrrevolucionāra, arī te saudzība ir *labākais* un ekonomiskais ceļš. Mums jārēķina uz Zemnieku savienības sašķelšanos, kas jau iesākusies. Atskaldās kooperatoru grupa «Balss»,²¹¹ un viņu jau dēvē par «kreisu». Protams, par «kreisumu» te var būt maz runas, tomēr no pašas «Balss» dveš citāds gars nekā no «Brīvās Zemes», šīs Ulmaņa un Meierovica tukšās mucas. «Nav šaubu, ka kapitālistiskās valsts apstākļos kooperācija ir kolktīva kapitālistiska iestāde.»*** Kapitālismam pastāvot, kooperatīvi, «sabiedrības ... izteic pāreju uz kapitālismu ... bet nebūt *ne uz kolektīvismu...*» (Lenins).**** Bet ceļš no viduslaika iekārtas, feodālisma, uz kapitālismu ir *solis uz priekšu*. Kooperatori no «Balss» ir nākošā lauku pilsoniskā demokrātija. Mums, protams, jācīnās kā pret vienu, tā pret otru un jāmēģina no tiem atskaldīt sīkā, mazā un vidējā zemniecība kā viņu šķirai nepiederīga.

««Balss» grupa iziet uz to, lai panāktu vienošanos ar noteiktām grupām un organizācijām. Kā tādas bija domātas: jaunsaimnieku savienība,²¹² kooperatoru grupa, izpostīto apgabalu kongresa padome²¹³ un citas zemniecībai tuvas organizācijas. Pozīcijas (t. i., Zemnieku savienības vadoņu) viedoklis turpretim tas, ka ar šo grupu *masām* (jaunsaimniekiem, izpostītiem, kooperacijas darbiniekiem u. c.) varētu vienoties, bet ar pašām grupām un organizācijām nē.»

* Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj., 518. lpp. Red.

** T. i., Latvijas Padomju valdības 1919. g. 1. marta dekrētu. Red.

*** Lenins V. I. Raksti, 33. sēj., 421. lpp. Red.

**** Turpat, 4. sēj., 100. lpp. Red.

(Brīvā Zeme, 5. maijā 1925. g.) Tātad *vienotu fronti* no apakšas, cīņa ar hegemoniju! Nesakiet, ka Zemnieku savienība nekā nebūtu mācījusies no Komunistiskās Internacionāles. Un, ja mēs palasām to pašu «Brivo Zemi», tad redzēsim, ka viņi *labāk* prot novērtēt politiskās varas lomu nekā dažs labs komunists. Palasiet, piemēram:

«Debatēs no dažu jaunsaimnieku puses izskanēja, it kā *vecsaimnieki nevēlotos jaunsaimnieku attīstīšanos un nostiprināšanos*. Kā piemēru pieveda to, ka jaunsaimniekiem grūti dabūt *vecsaimniekus* par galviniekiem pie aizņēmumu dabūšanas. Vai tad jaunsaimnieki tiešam domā, ka *vecsaimnieku* pienākums galvot par ikkatru, nemaz ne-skatoties uz viņu *saimniekošanu* un uz to *nepareizo politiku*, kādu — pretēji vispārīgām zemnieku interesēm — ved daži jaunsaimnieki un viņu priekštāvji saimā, balsodami kopā ar kreisajiem, kuri ir pret zemniekiem. Vai tad *vecsaimnieki* ar vieglu prātu lai pabalsta savu pretinieku? Jaunsaimniekiem par zināšanu vēlreiz jāatgādina, ka *Zemnieku savienība* savos kongresos, rajonu un nodaļu sapulcēs *ir nolēmusi jaunsaimniekus pabalstīt visiem spēkiem, ko arī labprāt dara pret tiem jaunsaimniekiem, kuri iet kopā ar vecsaimniekiem.*»

(«Brīvā Zeme», 13. martā 1925. g.)

Vispirms te nu jāgādā par to, lai *Zemnieku savienība* vairs nevarētu dot tos galvojumus vienīgi tiem, kas iet kopā ar viņiem. Tas ir: *jāgāž viņu valdība*. Otrkārt, jātiecas tikt pašiem pie valdības, lai varētu dot «galvojumus» *savai šķirai*, ne vairs vecajam pelēcim. Tā, raug, jāmāca komunistiem domāt jaunsaimnieku.

Ka te nav strīdus vienīgi ap personām, liecina sekojošs citāts:

«Tālāk aizrāda, ka vajag noslēgt bloku vai pat iet vēlēšanās uz vienas listes ar jaunsaimniekiem. Par to attiecīgs priekšlikums bija ienācis valdei un padomei, bet tas *noraidīts*. Kas ir šī partija? Viņā ir cilvēki, kas savā laikā aizgāja no Zemnieku savienības. Mūsu kongresos un konferencēs dzirdēti par tiem vārdi, kas nav glaimojoši. Kamēdēl viņi aizgāja? Viens *aizgāja* tāpēc, ka *slūdināja zemes nacionālizāciju*, viņš līdz šim vēl nav no tādiem uzskatiem atteicies.

Otrs, agrārai reformai sākoties, bija tanis uzskatos, ka *ne tikai muižu zeme sadalāma*, bet arī *lielākiem* *saimniekiem* *zeme nemanā nosīt*. Vai tādam viram ir vieta Zemnieku savienībā?»

([Saeimas] deputāta K. Ulmaņa referāts «Brīvā Zemē» 91. numurā, 25. aprīlī 1925. g.)

Mums, protams, vēl jānogaida, kādu virzienu nems šo zemnieku partijas grupu attīstība, bet mēs nedrikstam palikt vienaldzīgi skatītāji. Kominternes Izpildu Komite-

jas pēdējā plēnuma sēde 1925. gadā* tieši norāda: «Tur, kur zemniecība apvienota politiskās partijās ar *dažādu šķiras sastāvu*, Komunistiskajai partijai jāpabalsta viņu *kreisais, sikpilsoniskais* spārns, vajadzīgā brīdī veicinot viņu organizatorisko atšķirtību.» «Komunistiskās partijas ieiet *blokos* ar *sikzemnieciskām partijām*, cenšoties viņas dabūt zem savā idejiskā iespāida un sludinot visur apvienību starp strādniekiem un zemniekiem kā nepieciešamu noteikumu darbaļaužu uzvarai pār izmanto-tājiem.»**

(34) *bet bez kavēšanās iznīcināt viņu lidzšinējo zemes privileģēto stāvokli un ievest visu lidzšinējo zemes maksājumu vietā no zemes vienu vienīgu pēc zemes lieluma progresīvu zemes nodokli, atsvabinot no tā pilnīgi dzīvē vajadzīgo minimumu (sik- un mazsaimniecības) un neņemot to no jaunsaimniecībām pirmajos ierikošanas gados;*

Kad šī rezolūcija tika rakstīta, tad mūsu priekšā bija noteikta «divu šķiru dališanās» zemniecībā. Vienup vecsaimnieki ar zemēm *bez* pa kara laiku lēti nomaksātiem *parādiem*, ar tiesību zemi brīvi *pārdot* un *iekilāt*; šī grupā tad iegāja arī muižniekiem atstātās zemes. Tā bija noteikta, zemes īpašuma ziņā privileģēta grupa. Tai pretim jaunie zemnieki, kam jāmaksā par zemi, jāuzbūvējas no jauna, bet kur savu zemi nedrīkst nedz pārdot, nedz iekilāt. *Mūsu aģitācijai bija panākumi:* jaunās zemes jau ir atļauts *pārdot* un *iekilāt*. Par to, vai jaunzemniekiem būs jāmaksā izpirkšana (tagad tie maksā pagaidu renti), vēl spriež, un viens Zemnieku savienības spārns pat demagoģiski prasa, lai neņemot maksas, ja muižniekiem neesot jāmaksā. Protams, tie ir mazākums un nav nopietni nemami. Pa to laiku vecsaimnieku liela daļa ir iekritusi jau *jaunos parādos* (caur mantošanām utt.) un turpretim jaunzemnieku starpā 25% nodarbina *algas darbu*. Tātad te ir joti

* KIIK 5. paplašināta plēnuma sēde (1925. g. 21. martā — 6. aprīlī). *Red.*

** «Коммунистический Интернационал в документах...», с. 505. *Red.*

augsts procents dažādu bijušu «privileģētu bezzemnieku», īpaši no pilsētām, jo, kā oficiāli paskaidrots, zemnieks, kam tikai *nams un zeme* pilsētā, — skaitās par *bezzemnieku*.

Mēs prasījām *visu zemes parādu atcelšanu*, un tad viena vienīgā progresīva zemes (jeb zemes rentes) nodokļa ievešanu, no kura būtu atsvabinātas sīkās, nopostītās un vēl neizbūvētās saimniecības. Sis mūsu lozungs, ko es izbīdīju, kļuva tik populārs, ka viņu, kā zināms, bija spiesti piesavināties arī s.-d., protams, tikai vārdos un demagoģiski, un bez avota minēšanas.

(35) 4. *Paskaidrot agrārprogrammas 6. pantu tai ziņā, ka pēc revolūcijas padomju sociālistiskās un kooperatīvās saimniecībās jāatstāj* tikai tās ar inventāru pilnīgi apgādājamās muižas, par kuru lielsaimniecisku un saimnieciski priekšzīmigu apstrādāšanu izteicas padomju kārtā patiesi proletāriskās laukstrādnieku masas, kas pilnīgi ir atteikušās vai jau galīgi pārdzīvojušas tieksmes pēc sava zemes stūriša, pārējās zemes izdalot bezzemniekiem, sīkzemniekiem un mazzemniekiem, un jo sevišķi Latgalē, kur zemniekiem valda liels zemes trūkums un kur zemes apstākļi vislielākā mērā lidzinās Krievijas apstākļiem, bez žēlastības visas pusmuižu un muižu zemes izdalit bezzemnieku un zemnieku starpā, izņemot tās saimniecības, kuras pēc pašu lauku darba masu lēmuma tiks atzītas par nepieciešamām priekšzīmigu saimniecību ierikošanai.*

Sis pants savā visumā neprasa paskaidrojuma. Par programmas 6. pantu jau bija runa. Tagad šis jautājums Komunistiskajā Internacionālē vēl paskaidrots pēdējā Izpildu Komitejas plenārsēdē: «Zemēs ar *ielkapitālistisku* saimniecību proletāriātam jācenšas muižnieku muižas, kas apstrādātas ar algotu darbu, pārvērst valsts saimniecībās. Bet zinātniskais likums, ka lielsaimniecībai zemkopībā ir pārsvars tehniski [un] ekonomiski nedrīkst komunistus atturēt no lielmuižu (skatot pēc ik vienas valsts apstākļiem)

* — jāpārvērš. *Red.*

sadališanas par labu sīkajiem un vidējiem zemniekiem, cik tālu to prasa revolucionāra nepieciešamība.»* Mūsu rezolūcijā (*un pareizi*) ir vairāk uzsvērta otra puse: darba strādnieka intereses. Mēs prasām, kā skatās pats lauku proletariāts. Vai tas ir pārdzīvojis zemes dališanas tieksmes jeb vēl nē. 1905. un *pat vēl* 1917. un 1919. gados pie mums jau bija stipra proletariāta šķira, kas netīkoja vairs pēc zemes dališanas. Bet tas ir ikreiz pamatīgi jāapspriež, citādi padomju saimniecības pārvērtīsies ne «labības, sviesta un gaļas fabrikās», bet no valsts uzturamās labdarības iestādēs, kas pašas sevi apēd. Pie mums tagad lielmuižu ļoti maz, tās pašas vāji apstrādātas; nelielas zemes saimniecības nenoder valsts saimniecībai, ja nav apvienojamas lielākās saimniecības apvienībās. Tas rada jaunu situāciju. Otrup, *dalāmo* kontrrevolucionāro saimnieku zemju skaits *būs liels* un zemju dališanai netrūks.

Zemes dališana var būt kā revolucionārs, tā arī kontrrevolucionārs lozungs. Pie mums pēdējā laikā (F. Goliāts «Darba Zemniekā») radās jauna teorija, ka zemes dališana varot būt revolucionāra *tikai uz vienu acumirkli*, daudz ja minūti. Zeme izdalīta, čik! — iesākas kontrrevolūcija. To 1918. gadā Kautskis sludināja par Krieviju, bet viņš kļūdījās, jo nesaprata strādnieku-zemnieku valsti un tās varas nozīmi. Bet nav saprotams, kā 7 gadus vēlāk var atkārtot to pašu kļūdu — kreisās aprindās.

Pasakiet taču, caur ko atšķiras šīs domas no s.-d., saīsim, Bastjāna domām, kas nejauši izgriezumā manā priekšā:

«Daži delegāti runāja par jaunsaimnieku saistīšanu pie partijas. Tas pareizi, bet nevajag aizmirst, ka diezgan grūti ir partijā apvienot strādniekus ar jaunsaimniekiem. Katrai grupai ir savas *specifiskas* intereses, kas zināmā mērā abas grupas šķir... Abu minēto nopietno sociālo spēku materiālās intereses *nav vienādas*. Tas jautājums bija arī pēdējā frakcijas darbības gadā, kad frakcijai nācās sīkāk apspriest lauku rūpniecības, ceļu un *citus likumus*. Ar jaunsaimnieku nostiprināšanos plaisa starp tiem un strādniecību top lielāka.»

(Bastjānis s.-d. kongresā.)

Nu, pasakiet taču, kādas «intereses» ceļu likuma ziņā šķir jaunsaimnieku un strādnieku. Vai tas, ka pirmais, ja viņam ir zirgs, pa šo ceļu brauc, otrs iet kājām? Jeb ka

* «Коммунистический Интернационал в документах...», с. 499.
Red.

pirmajam jāpiedalās ceļu taisišanā, ofram ne? Es saprotu, ko te domā sociāldemokrāts: viņš baidās novelti nastu no jaunsaimnieka un to uzvelti valstij*, *pilsoniskai* demokrātijai, jo tas, raug, palielinot strādniecības nodokļu nastu. Bet tādēļ taču ir jāapvienojas abām grupām, lai *noveltu no sevis* un uzveltu pilsonim šo nastu. Un pilsoniskā valsts ir *abiem vienādi* pretēja. Tas pats ar lauku būvniecību utt.

Zemes dalīšana ir pirmais solis. Tas pats F. Goliāts nevar, kā jau redzējām, izšķirt Lindiņa un Ķeņina zemes dalīšanu. Lindiņa dalīšanas nolūks bija ātri, kaut par atmaksu, izdalīt zemi, lai *«izravētu komunistus*», Ķeņina — izdalīt vienīgi par velti, lai *nodrošinātu* komunistu varu. Abi stājas pie valdības; Lindiņš kā zemkopības ministrs buržuāziskajā valdībā, Ķeņins kā priekšsēdētājs strādnieku valdībā. Lindiņa nolūks bija *saistīt* bezzemnieku pie buržuāzijas, pie Zemnieku savienības, Ķeņina — atkarot zemniecību no buržuāzijas un to saistīt ar proletariātu. Raug, kā jāmācās domāt revolucionāri dialektiski, tad saapratis arī starpību starp Ķeņina un Lindiņa zemes dalīšanām.

Tātad mums dalīšanas lozungs jāuztur spēkā un *kā revolucionārs* lozungs jāpacel augstu. Jo 1) vēl nebūt *nav izdalīta visa zeme*, ne pat atņemta muižniecībai, vēl ir muižniekiem atstātas daļas, vēl ir veselas lielmuižas (ārzmnieku, polu panu utt.); 2) jāpieprasa izdarītās zemes izdalīšanas *revīzija*; 3) *jānodrošina* dalīšanas juridiskā un ekonomiskā *pastāvēšana...* Un jo *sevišķi* ar šo zemes dalīšanas lozungu *jāuzstājas Latgalē*, kur no zemes dalīšanas nav daudz vairāk nonācis kā tikai *smaka* un, jāpiezīmē, nelaba smaka no tiem laikiem, kad kēra latgaliešus un ar varu stiepa uz Kurzemes nopoštīiem apgabaliem, no kurienes tie zagšus muka atpakaļ jeb — palika par kalpiem.

* Viens no Zemnieku savienības 9. kongresa lēmumu pantiem skan: «16. lai neapgrūtinātu privātos zemes ipašniekus... ar nodokļiem, tad pēdējie, t. i., nodokļi uzliekami arī uz *valstij piederošo* nekustamo ipašumu.» («Brīvā Zeme», 25. aprīlī 1925. g.) Redziet, cik nesaudzīga Zemnieku savienība pret savu valsti! Patiesībā tā ir tieša žuļicība: uzlikt daļu saimnieku nodokļu *valstij par labu — valstij pašai!*

(36) 5. Aizstāvot un pabalstot to darbaļaužu stāvokli, kas tagad kļuvuši par sīkzemniekiem (jaunsaimniekiem) uz jaunā zemes likuma pamata, reizē izbīdit šo zemju izdalīšanas reviziju un nesaudzīgi atmaskot valdības un sociāldemokrātu liekulīgo politiku, ko raksturo piepeši iesākušās bažas par zemes trūkumu, kuras izskaidrojamas caur izlīgumu ar muižniecību par muižu centriem, kā arī nodevīgais izlīgums starp sociāldemokrātiem un Zemnieku savienību, pēc kura Latgales bezzemnieku tūkstošus solās pārvest verdzībā uz Kurzemi un Vidzemi, atstājot Latgalē viņiem piekrītošās zemes poļu paniem un latgaliešu kulakiem. Tiklidz pilsonība vai sociāldemokrāti mēģinātu viltus nolūkos un nodevīgā kārtā pilsonības vai muižniecības labā sabotēt vai atcelt zemes reformu, komunistu partijai būtu jāuzņemas uz sevi aizstāvēt to no šīs reformas, kas varētu nākt par labu jaunsaimniekiem vai sīkiem zemes tikotājiem un nerunā pretim strādniecības interesēm.

Par to, kas šinī pantā sacīts, zīmējoties uz jaunsaimniekiem, zemes dalīšanu reviziju un Latgales bezzemnieku apmānišanu, mēs jau runājām, pārrunājot iepriekšējos pantus. Še jāpakavējas pie tām bažām par zemes trūkumu. Taisnība gan, pēc tam vēl piedalītas zemes, bet galu galā var sacīt, ka savā visumā reforma devusi maz. Rēķina kādus 7—8000 bezzemniekus, kas pārvērtušies no jauna par saimniekiem. Citi bija jau esoši saimnieki (rentnieki, pusgraudnieki utt.), kas tikai dabūja zemi, ko tie jau apstrādāja uz renti vai pusgraudu, galīgi, un tad dažādi piegriezumi. Jo sevišķi tas novērojams Latgalē, kur ļaudis bieži nenākot pat uz zemes līgumu parakstīšanu, tīk maz tiem no jauna piegriezts.

Tagad, reiz zemes reforma izvesta un radījusi tomēr veselu šķiru jaunsaimnieku, nopietni *jāņem* viņus *savā aizstāvībā*. Tā ir «kreisi sociāldemokrātiska» ilūzija, ka viņus varēs ātri «atkal pārvērst» par «apzinīgiem» algas strādniekiem. Tagad ar viņiem jārunā kā ar sīksaimniekiem, varbūt vairāk attīstītiem, dzīvākiem sīksaimniekiem nekā agrākie, bet arī ne vairāk. Mums jātop no «Zauliem» par «Pauliem»* un jāraksta uz sava cīņas karoga viņu aizstāvība *ne vien tad*, kad mēs būsim pie varas, bet arī *cīnā, ceļā uz to* un taisni, lai proletariāts *varētu tikt* pie

* «No neticīgajiem par ticīgajiem» — sens sakāmvārds. Red.

Šīs *varas* un, pie tās tīcīs, *varētu to noturēt* un pacelt kā bezzemnieku, tā jaunsaimnieku stāvokli.

Kas viņus patreiz visvairāk interesē? Savas saimniecības nōdibināšana, proti, uzbūve, inventārs utt. Še no pietni jāpabalsta viņu prasības pēc kreditiem, kokiem, pabalstiem un jāatmasko s.-d., kas tur izbīda nezin kādas interešu *pretišķibas* starp jaunsaimniekiem un strādniekiem. Cik tālu viņi nenodarbina algotus strādniekus (jeb visai mazā mērā), *te nav pretēju interešu*, bet ir *gan kopējas*. Pretējas intereses nelielā mērā rasiņas uz tirgus, bet tur viņi parādās vēl nelielā skaitā, un *tās var novērst kooperatīvas izmaiņas ceļā*. Bet no jaunsaimnieku aprindām reizē rekrutējas jauni laukstrādnieki, algādži, dieneņieki, nedēļnieki utt. Kā tādi viņi jāorganizē kopā ar laukstrādniekiem.

(37) *Beigās jāatmasko ari tā liekulīgā cīņa, ko ved sociāldemokrāti ar savu mūža rentes lozungu pretim privātipašumam, jo pilsoniskā iekārtā abi šie zemes izmantošanas veidi ir izsūkšanas līdzekļi un privātipašums šīni iekārtā tomēr vairāk nodrošina pret zemes apstrādātāja izmantošanas visjaunāko parādību, pret tieksmi laupīt zemkopju sviedrus un asinīs zemes labojumu veidā.*

Kad mēs rakstījām savu rezolūciju, [buržuāziskajā Latvijā] bija asi strīdi ap to, vai jaunsaimniekiem «pārdot» zemi uz *mūža renti* jeb par īpašumu. Kreisie sociāldemokrāti atkal reiz gribēja pierādīt savu «principiālo» pusi un uzstājās *par renti*. Bet viņi bija vāji markisti, jo īpašums ir tā pati zemes rente, tikai kapitalizēta. Tagad strīdus nozudis. Tagad, tā kā muižniekiem lemts «principā» nemaksāt, jāuzstājas uz stingrāko, lai *patiesi darbaaudis* zemi dabūtu tiešām *par velti*. Tā ir grūta cīņa.

Sie pēdējie praktiskie panti, kā redzam, pēc diviem gadiem jau jāpapildina, jāpārstrādā. Viņi nav domāti kā paliekami, bet tikai kā momenta piemēri, paraugī tam, kā ikbrīd, piemērojoties momentam, jāuzstāda jaunus un jaunus lozungus, ja negribat palikt kustības astē. Vienmēr kopā ar *darba tautu*, nekad pret to. Vienmēr pretim buržuāzijai, nekad ar to.

P. Stučka

P. Stučka. *Ko gaida lauki no komunistiem?* LKP izd. «Spartaks», 1925, 56 lpp.

Iespiests pēc brošūras teksta

PĀR PILSONISKO
DEMOKRĀTIJU — UZ PADOMJU
VARU

(Uz nākošajām saeimas vēlēšanām)

Ja mēs palasām mūsu partijas* un vispār kreisās strādniecības literatūru, kā legālu, tā nelegālu, mēs novērojam vislielāko neskaidrību un nenoteiktību pamatjēdzienos valsts un politikas jautājumos. Mēs šinī ziņā bieži neatšķiramies no Latvijas pārējās politiskās literatūras izteiksmēm, kaut gan tā ir seklāka nekā jebkur visā pasaule. Mēs šinī ziņā it kā uzsvērtu, ka mēs *cināmies pēc tā paša*, pēc kā cīnās mūsu pretinieki, tikai nopietni, patiesigi, kamēr tie cīnās tikai māņus jeb vilšus. Mēs it kā ar nodomu piemērotos mūsu pretinieku izteiksmei, lai mūsu lozungi būtu vairāk saprotami. Tānī pašā laikā arī mūsu pretinieki tiecas kādreiz uztvert vienu otru mūsu izteicienu, mūsu lozungu, lai paņemtu to, kas pie mums ir populārs, masām pievilcīgs, un tā krāptu laudis ar savu vārdu kreisumu. Ne velti kādreiz pat Menders ierunājās par strādnieku un zemnieku valdību. Un tomēr mēs viņus neatmaskojām pienācīgi arī šinī ziņā. Un mēs to nevarām, paši nebūdami skaidribā. Man tā šķiet, ka te par svarīgāko pamatu ir mūsu *nelegālie apstākļi*, kas nedod iespēju strādniecībai gūt tos avotus, no kuriem smelties dzīlākus, pareizus revolucionārus uzskatus. Bet šie apstākļi ir un paliek ilgstoši. Ar to jāskaitās.

Lai nebūtu tukšu vārdu kalējs, es minēšu tikai dažus vispār parastus izteikumus. Visai bieži tiek uzsaukts strādniecībai, lai tā cīnās pēc «savām tiesībām», savas «likumības», savas cilvēcīgas dzīves, pret savu «beztiesīgo stāvokli» un par «savām līdztiesībām» un savu «likumisko stāvokli». Bieži tiek runāts, ka pie mums nav nekādas

* Latvijas Komunistiskās partijas. *Red.*

«tiesas īstā nozīmē», nav «patiesas demokrātijas», bet ir tikai «mānu demokrātija»; ja būtu «patiesīga» demokrātija, tad tikai redzētu, kādus panākumus mēs gūtu utt. Un tad uzreiz uzzaukums: *«nemt varu»* pašiem savās rokās jeb «lai dzīvo Padomju vara» utt., utt. Bet kā tad to izdarīt, lai tā *varētu dzīvot, vispirms dzimt*. Jo Padomju varas dzimšana ir ilgstošs process.

Ja tā būtu tikai izteiksmes neskaidrība vien,

tad tā nebūtu pārāk liela nelaimē, kad tikai cīņas darbs norisinās pareizā kārtā un virzienā. Bet aiz šādas izteicēnu neskaidrības var slēpties daudz kas ļaunāks. 8 gadi jau pagājuši, kopš iesākās Lielā Krievijas revolūcija, 6 gadi jau aiz muguras, kopš krita Padomju vara Latvijā. Priekš jaunās paaudzes tas jau ir vesels vēsturisks laikmets; 1917. un 1919. g. jau dažiem ir aizvēsture, par kuru ļaudis iet teiksmas, bet oficiālos rakstos klusē. Ik gads, ik mēnesis, ik diena mūs attālina no šīs pagātnes. Pat večākiem ļaudīm — trūkstot asi revolucionārai situācijai — sāk jau rasties šaubas, un tā iezogas mūsu izteiksmē tas, kas vēl nebija izskausts galīgi galvās 1919. gadā. Tā neskaidrība draud pāriet oportūnismā, mērenībā jeb atkal bezjēgas kreisumā, kas 1925. gadā zvēr tieši to pašu kā 1919. gadā, varbūt pat «radikālāk». Jeb tas nozīmē tiešu attālināšanos no politiskiem jautājumiem, no politiskās dzīves vispār. «Lai viņi tur kaujas un plūcas savā starpā», kas tur mums par daļu. Mēs ejam *savu ceļu!* Bet kādu ceļu un kurp! Un pēc vecu *pilsonisku valstu* paraugiem masas drusku dzīvāk *politiski iekustinās*, tikai kad *uznāk vēlēšanas*.

Protams, ka *pret* vieniem vai otriem *novirzieniem* ne-palīdz vārdi un paskaidrojumi. Bet man šķiet, ka tie tomēr ir tikai izņēmuma gadījumi. Turpretim *pret* neskaidrību ir jācīnās *ar noskaidrošanu*, izlietojot taisni politiski dzīvākos, kā, piemēram, vēlēšanu cīņu, brīžus, lai, neaprobežojoties ar vispārējiem teikumiem, ja arī īsi, bet dzīlāk pieietu šiem izteicēniem un jautājumiem. Nav nekur tik vajadzīgs ciešākais *saists starp teoriju un praksi* kā revolucionārā politiskā cīņā, un tas ir viena no svarīgākām komunista pazīmēm. Kas vēl sniedz teorētiskus darbus marksismā? Ko darbus, kaut mazus popularizējumus?? Vai s.-d.? Vai mūsu Kalniņi, Menderi utt.? Nē, šķiet, it kā tie par gadiem būtu aizmirsuši rakstīt.

Tuvojas saeimas vēlēšanas,

un, gatavojoties uz tām, nekait gūt skaidrību vispirms par to, ko *tad mēs isti gribam un gaidām no vēlēšanām*. Sociāldemokrātiem tā lieta viegla. Viņus interesē tikai, *cik būs mandātu*. «Tā... mums ir izredzes ne tikai noturēt līdzšinējās pozīcijas, bet pat ievērojamā mērā *iegūt vēl jaunus mandātus*. Tikai iepriekš vajag tehniski sagatavoties vēlēšanu cīņai.» («Sociāldemokrāts», 7. aprīlī 1925. g.). Bet «*vēl nevaram runāt* par nākamo vēlēšanu platformu». Mēs tā neskatāmies. Mums vajag prātu skaidrības, *ne mandātu*. Sociāldemokrātiem taisni otrādi.

Mums jāsāk ar to, ka reti kādā jautājumā tik lielu lomu spēlē revolucionārā dialektika kā valsts, politikas, tiesību un taisnības jautājumos. Un taisni caur to revolucionārais marksisms jeb leninisms izšķiras un atšķiras no pilsoniskā, kaut demokrātiskākā, tas ir, sociāldemokrātiskā, uzskata. Kā šis pilsoniskais uzskats saprot demokrātismu? Demokrātija viņam ir *vairākuma valdišana*. Demokrātija ir tātad padošanās *tautas vairākumam*. Bet ko tad mēs, darba tautas, t. i., laužu vairākuma, aizstāvji varam iebilst pret padošanos *tautas vairākumam*? Vispirmā kārtā to, ka, runājot Ļeņina vārdiem, «demokrātija *nav* identiska ar mazākuma pakļaušanos vairākumam. Demokrātija ir *valsts*, kas atzīst mazākuma pakļaušanos vairākumam, t. i., organizācija sistemātiskai vienas šķiras, vienas iedzīvotāju daļas *vardarbībai* pret otru šķiru, pret otru iedzīvotāju daļu.»*

*Ikviens valsts ir šķiras valsts.***

Kopš cilvēce sadalījusies šķirās, tas ir, laužu grupās, kuru stāvokli noteic viņu loma ražošanas gaitā, viņu atiecības pretim ražojamo līdzekļu piederībai jeb privātīpašumam uz šiem ražojamiem līdzekļiem (zemi, fabrikām, kalnraktuvēm utt.), ir norisinājusies nenolaidīga

* *Lenins V. I. Raksti*, 25. sēj., 419. lpp. Red.

** «Faktiski aiz visiem pamatiem, kuri nodrošina suverenitāti, stāv «veikali».» «Veikali, tas ir, dažādu grupu un organizāciju materiālās intereses, pārvalda valsti.» Tā šo domu izpauž «Berga bazāra ideo-logs» A. Bergs «*Latvī*» no 28. janvāra 1925. g. Saka — ikviens savu dievu jeb pilsonis savu valsti iztēlojot pēc «sava vaiga». A. Bergam šī valsts ir tikai paplašināts bazārs.

cīņa šo šķiru starpā, tas ir, šķiru cīņa ap šo darba līdzekļu piederību un ienākumu no tiem. Vai tiem piederēt pašiem ražotājiem jeb ražotāju izmantotājiem? Politika nozīmē attiecības šķiru starpā, tātad arī *politiskā cīņa* nav nekas cits kā *šķiru cīņas noteikts veids*, tā ir cīņa ap lomu ražošanā, ap ražojamo līdzekļu piederību, īsi sakot, cīņa *ap un par privātipašumu* uz ražojamiem līdzekļiem (zemi, fabrikām utt.) jeb *pret* šo privātipašumu, par tā atcelšanu.

Visa cilvēces vēsture ir šķiru cīņas vēsture;

ikviена politiska cīņa, tas ir, cīņa valstiskos apstākļos, ir šķiru cīņa. Bet šī šķiru cīņa netop arvien vesta atklāti, kā šķiru cīņa; to tiecas apzinīgi vai neapzinīgi apslēpt. Šķiru cīņā ļaudis vada viņu šķiras intereses, bet šķira pati tikai pamazītēm nāk pie šīs savas intereses apziņas. Un te nu rodas lielā plaisa, šķirtne starp *izmantotāju* šķiru un *izmantoto* šķiru. Muižnieks, kamēr viņš tikai sevi tur par cilvēku, nevar atzīt, ka viņš vienpusīgi aplaupa *līdzcilvēku* — zemnieku, un, kad viņš to atzīst, viņš *nevar* zemniekam *atklāti pateikt*, ka viņš to aplaupa savas kabatas, sava taukā vēdera dēļ. Fabrikants, kapitālists, lauk-saimnieks sākumā, no tehniskā progresā pats apstulbots, varbūt nopietni tīc, ka viņš ražo visas cilvēces labā un nevis aplaupot līdzcilvēku savas peļņas un *vienigi* peļņas labad; bet, ja viņš to jau sāk atzīt, viņš to vairs nevar atklāti pasacīt strādniekiem, jo viņš ir niecīgs mazums lielā vairuma priekšā, kas jāturi iespējamī ilgi nezināšanā un neapzinībā. Viņš pat *nevar* vest pret izmantoto šķiru *bezmēra nesaudzigu cīņu*, jo līdz ar pilnīgu izmantotās šķiras iznīcināšanu iznikst arī viņa peļņas avots, jānikst viņam pašam. Taisnība gan, strādnieku un zemnieku darba rezervju armijas ir jo plašas, *tur var pietiekoši kaut*, bet taču ne līdz šķiras iznīcināšanai. Savas paša peļņas labad bieži *jāpiekāpjas ekonomiski, pat politiski*. Raug, kādēļ strādnieku šķira sev gūst politiskā cīņā *negaiditas uzvaras* (vēlēšanu tiesības, darba laika saīsināšanu, politisku un «darba» demokrātiju). Izmantotās šķiras vienīgā un pamatinterese ir *turpretim nesaudzigi iznīcināt* pašu *izmantotāju* šķiru, atkarojot viņu rokās esošos ražojamos un darba līdzekļus, tā iznīcinot viņus kā šķiru un iznīcinot to pat fiziski, vai nu pārvedot to darbalaužu šķirā, jeb nosūtot, ja vajadzīgs, «uz citu pasauli». Viņa, cīnoties par

līdzīgām tiesībām pilsoniskā sabiedrībā, nekad nesola un pat nevar solit pārvarātiem izmantotājiem savā jauniekārtā līdzīgas tiesības.²¹⁴

Šķiru kopdarbība šķiru cīņas vietā,

tā ir izmantoto šķiru *nodevigu* vadoņu politika. Ja strādnieku vadonis sauc strādniekus ne uz cīņu pret kapitālismu, buržuāziju, bet uz mieru un izlīgumu, ar to viņš pārdod vai nu aiz zaķupastalibas, jeb savtīgos nolūkos strādniekus kapitālistiem. Ja sīkzemnieku vadonis mierina sīkzemnieku vai kalpu ar zilo vai pelēko baronu, viņš pār-dod savu vadāmo pulku. Sai šķiru *kopdarbībai* piemērotā valstiskā forma ir t. s. *pilsoniskā jeb formālā demokrātija*, kas it kā atzīst visu šķiru piederīgo tiesību vienlīdzību, bet faktisko, reālo varu nodod saimnieciski valdošam mantīgo mazākumam un viņu siekalu laizītājū politiķu armijai.

Formāla demokrātija ir veikla verdzināšanas mehānika.

Ja tās nebūtu bijis, viņu izgudrotu pilsoniskie gudrīnieki. Bet viņiem par lielu atvieglināšanu to ieveda neapzinīgi pilsoniskā revolūcija. Šī revolūcija sašķēla ik cilvēku it kā divās būtnēs: valsts *pilsoni*, «politiskā dzīvniekā», kas formāli pilnīgi vai gandrīz pilnīgi līdztiesīgi valsts dzīvē, un *privātcilvēkā*, saimnieciskā elementā, gar kuru valsts varai nav daļas. Ikvienam pilsonim tiesība būt par miljonāru, ne tā kā agrāk, kad bagātnieks varēja būt tikai iedzimts muižnieks. Tas ir pilsoniski revolucionāri! Bet, vai šis un tas pilsonis ir miljonārs vai pat miljardieris jeb strādnieks, sīkzemnieks, nabags, ubags, — tā ir viņa «privātlieta». Ja Meierovics vai Salnais ir «demokrātiskas» valsts ministri, kas valstij par daļu, ja viņu sievas jeb pat viņi paši kā privātcilvēki taisa privātšepetes ar tās pašas valsts valdību un pelna pie tam tūkstošus vai miljonus. Demokrātiskā pilsoņa kreisajai jeb politiskajai rokai nav daļas gar to, ko dara viņa *labā jeb darba* roka. Kad Ziemeļamerikas atsvabināšanās cīnā (revolūcijā) dažās valstīs* atcēla vēlēšanu mantas cenzu, revolucionāru vadonis Hamiltons izsaucās: «Pūlis ir guvis uzvaru pār īpašumu un bagātību.» Jo vai tad tā nav īpašuma atcelšana, ja

* Dažos štatos. *Red.*

nabagu padara par bagātajam līdztiesīgu vēlētāju uz likumdošanas iestādi. Markss pierāda, ka tas nozīmēja vienīgi padarīt bagātību, privātīpašumu par neaizskaramu *privātlietu*, tas ir, pēdējo jo vairāk nodrošināt.* Par to, lai vēlēšanās arvien un visur uzvarētu saimnieciski stiprie, par to gādā «demokrātiskā» valsts un tās tehniskais apārāts. Nav bijis gadījuma vēsturē, ka *nerevolūcijas* laikos vēlēšanās vairākumu gūtu laužu vairākums. Raug, ko nozīmē tā saucamā formālā jeb pilsoniskā demokrātija.

Darba demokrātija ir saimnieciska demokrātija,

ne vien *politiska*. Viņa cīnās pēc darba šķiru saimnieciskas, ne vien politiskas atsvabināšanas, atcelot privātīpašumu uz darbu un ražojamiem līdzekļiem, nododot tos darba valsts jeb sabiedrības īpašumā. Darba tauta pamazītēm nāk pie pārliecības, ka to var izdarīt, tikai iegūstot politisko varu; bet ka šo *varu var iegūt vienīgi revolucionāras cīņas ceļā* un ka šai varai vispirms jāsalauž agrākā valsts iekārta un jānodibina strādnieku, darbaļaužu vara, tas ir, padomju iekārta, kas apvieno ap sevi visu darba šķiru vairumu, tas ir, nodibina tā saucamo proletariāta diktatūru jeb strādnieku un zemnieku valdību. Tikai šī diktatūra var līdz galam izvest darba šķiru atsvabināšanas cīņu, kas ir ne vienas dienas padarījums, bet ļoti ilgstošs darbs.

Vai var tieši pārlēkt uz padomju varu?

Jā gan, revolūcijas ceļā! Bet šai revolūcijai papriekšu *jāpārvar pilsoniskā demokrātija*, lai to *atceltu* un *ieceltu* darba demokrātiju. Tāpat tas bija ar pilsonisko revolūciju. Tā ilgi gatavojās feodālās jeb viduslaiku nebrīvības valsts un sabiedrības klēpī. Uzvarot viņa uzstājās *īoti nesaudzīgi*. Kāva karalus (Anglijā, Francijā), kāva un aiztrieca muižniekus un, nodibinot mājās savu diktatūru, *nesa savu brīvību* un *vienlīdzību***, un brālību pat *pār savām*

* Markss K., Энгельс Ф. Соч., т. 1, с. 389, 390. Red.

** Interesanta viena parādība. Mums Maskavas Kremlī ir liels skaits Napoleonam atpemtu lielgabalu. Es, tos apraugot, nejauši novēroju, ka uz tiem ir bez Napoleona pirmā burta arī revolūcijas lozungi: «Vienlīdzība un brīvība» (Egalité, liberté), bet *brālības* lozungu es neatradu. To, acīm redzot, uz šiem *kaujamiem* ieročiem toreiz vēl nelika. To darīja tikai jaunlaiku *humānā* buržuāzija un kopš 1914. g. sociāldemokrātija.

robežām ar *ieroci rokās*. Un viņai uzgavilēja apspiestās tautas, kas bija jau nogatavojušās pilsoniskai iekārtai, kamēr tā nonāca neizmērojamā Krievijā. Tur šis spēks* sabruka, bet citur revolūcijas ieguvumi palika lielākā vai mazākā mērā dzīvi. Tāda pati uzvaras gaita, protams, *iespējama arī darba diktatūrai*, bet tikai, ja tā jau ir *pietiekoši stipra*, lai atbrīvotu arī pārējās tautas. Šimbrīžam tas tā nav, un ikvienai tautai papriekšu jāatbrīvo pašai sevi, lai tad *pievienotos Padomju valstu sociālistiskai apvienībai*. Tas romantiskais laikmets, kāds pēc 1919. gada [padomju] varas krišanas valdīja Latvijā, to laiku gaidas no Austrumiem** ir *kopš 1920. gada* jāskaita par pārdzīvotām.

Bet ko tad nozīmē uzsaukumi, līdzīgi sekojošam (Lejas-kurzemes [organizācijas] 1924. g. septembrī): «Vai tā ir *demokrātija un sociālisms* (?), kad *darba tautas masas ir novestas līdz pēdējam ciešanu mēram* un kad tautas tiek pārvērstas par Eiropas baltiem vergiem? Tā ir darba tautas dzīšana postā, tā ir viskailākā nodevība! Vajag gāzt buržuāziju un *pašiem savās rokās nemit valsts varu*. Komunistiskā partija kalpo proletariātam ar to, ka saka *patiesību* un rāda pareizo ceļu.»*** Pēdējie vārdi par pareizo ceļu tieši runā pretim pirmajiem, kuros vārds *sociālisms* iesprucis aiz pārpratuma. «Pareizais ceļš» ir:

*Mums jāved cīņa pēc uzvaras tagadējās demokrātijas**** klēpī.* Tātad nevis vienkārši «*pašiem nemit varu savās rokās*». Kad Ķeņinam 1917. gada pavasarī — toreiz faktiski vara Petrogradā bija strādnieku un zaldātu padomju rokās — ieprasījās, vai jau nebūtu *laiks gāzt «demokrātisko» Pagaidu valdību*, viņš atbildēja ar «*jā* un «*nē*»: 1) *to vajag gāzt*, jo tā ir oligarhiska (nedaudzu valdība), pilsoniska, bet *ne visas tautas valdība*, kas nevar dot nedz mieru, nedz maizi, nedz pilnīgas brīvības; 2) *bet to nevar tūliņ nogāzt*, jo tā turas caur tiešu un netiešu, formālu un faktisku izlīgumu ar padomēm. Un viņš tālāk paskaidroja, *ka to varēs tikai tad, kad būs gūts vairums padomēs, tas ir, darba tautā.****** Tas notika pēc uz- un atplūdiem tikai

* T. i., buržuāziski demokrātisko ideju spēks. *Red.*

** T. i., cerības, ka padomju vara atjaunosies, turpinoties karām starp Padomju Krieviju un buržuāzisko Latviju. *Red.*

*** Uzsaukums bija izdots nelegālās lapiņas veidā. *Red.*

**** T. i., buržuāziskās demokrātijas. *Red.*

***** Sk. Ķeņins V. I. Raksti, 24. sēj., 21. lpp. *Red.*

1917. gada novembrī. Bet tad pilsētu padomēs arī bija jau vairums komunistiem un tūliņ pēc tam arī visā pārējā tautā (zemniecībā). Arī Latvijā bolševiku uzvara 1919. gadā pamatojās ne uz ieroci, jo visur — Valkā, Valmierā, Cēsīs, Rīgā, Jelgavā — vara jau bija padomju rokās, kad pienāca palīgā sarkanie strēlnieku pulki. Un pilsētu [padomju], kā arī Satversmes vēlēšanās* komunistiem bija vairums. Toreiz Latvijas bolševiku (komunistu) partija bija stipra partija ar lielu iespaidu. Tagad tā ir maza partija un viņai darba *tautas vairums vēl tikai jāiekaro*. Tagad tūliņ sludināt pāreju uz padomju varu ir radikāla utopija jeb ilūzija, vai atkal tā apslēpj tikai bezspēcīgu bezdarbību. Ne vienai, nedz otrai nav vietas Komunistiskās partijas taktikā.

No kā sastāv Latvijas vēlētāji?

Kā šķiras partijai mums jāizpēta šīs šķiras sastāvs. No 230 000—250 000 saimniekiem un 200 000 kalpu ļaudīm uz *laukiem* (viena daļa kalpu ir reizē «jaunsaimniekiem») un viņu piederīgajiem. Kopā apmēram 600 000 pieaugušu jeb vēlētāju. Pilsētas sastāv apmēram pus uz pusi no darba-ļaudīm (ieskaitot mazo ierēdniecību) pretim saimniekiem, kapitālistiem, tirgotājiem, spekulantiem u. tml. Pilsētās dzīvo apmēram 600 000 iedzīvotāju jeb $\frac{1}{3}$, uz laukiem $\frac{2}{3}$ jeb 1 300 000. Pilsētās vēlētāju apmēram 400 000. Nav šaubu, ka pilsētas darbaļaudīm, lauku kalpiem un sīk-saimniekiem, kas nenodarbina svešu darbu, pieder *noteikts vairākums Latvijā*. Bet tikpat nenoliedzami ir tas, ka iepriekš revolūcijas šīs vairums mums pilnībā iekarojams nav, jo tas ir vairumā neapzinīgs, bet svārstošs elements. Vispirms te jānodibina kreisajai strādniecībai cieši sakari, jāgūst līdzjūtība to dzīvākajā daļā un jāpadara neitrāla pārējā daļa. Ja tad rasiest revolucionāra situācija, tad šīs simpatijas var pārvērsties tiešā cīņas gatavībā, kamēr neitrālo daļu var iekarot tikai revolūcija *pēc uzvaras, kad sludinātie lozungi pārvēršas par valsts likumiem.*

* Domāts — Apvienotās Latvijas I padomju kongresa vēlēšanās.
Red.

Kā patiesibā norisinās politiskā jeb šķiru cīņa?

Tā jaunlaiku valstī norisinās kā *partiju cīņa*. Kas ir partija? Partija ir atklāta vai aizklāta šķiras organizācija cīņai pēc valsts varas jeb cīņai ap vai pret šo varu. Viņas uzdevums vai nu organizēt valdību, jeb jau pastāvošu valdību gāzt un tās vietā celt jaunu valdību. Kā jau teikts, partijas vadība ir noteikta šķiras organizācija savas šķiras interešu aizstāvēšanai. Bet, ja mums Latvijā ir jau 37 partijas, vai tad pie mums tiešām tik daudz šķiru? Nē, tas nozīmē, ka mūsu pilsonība politiski ir vēl bērnības autos, ka tā saskaldās tik daudz grupās, kaut gan tās visas ir tikai *vienas šķiras — buržuāzijas* partijas. Padalai tas nozīmē, ka tā pie mums visvieglāk krāpt plašās masas. Jo pilsonisko partiju galvenā pazīme un nozīme ir tā, ka tās *slēpj savu šķiras raksturu* aiz dažādiem nacionālistiskiem un citādiem māņu lozungiem, jo viņu īpatnējais raksturs ir tas, ka viņas visas sola saviem vēlētājiem to, ko viņas, pie valdības tikušas, gan *varētu*, bet nekad *negrib*, *i nedomā* izvest dzīvē. Tā viņas ievēlk savās rindās *naivas daļas no pārējām* (darba) *šķirām*. Tad nāk divas partijas, kas saucas par strādnieku šķiras partijām (sociāldemokrātiskām)* un kas lielās cīnāmies par strādnieku šķiras interesēm. Viņas sola to, ko viņas *nedz var* izvest (tādēļ ka viņas i nedomā pēc uzvaras iet pret buržuāzijas interesēm), *nedz grib* izvest dzīvē. Viņu uzdevums ir *krāpt* darbaļaudis *buržuāzijas pastāvības labā*. Viņas interesē *tikai mandātu skaits*.

Komunistiskā partija sola tikai to, ko viņa var un grib izvest.

Viņa nesola brīnumus, bet dod lozungus masām, kuru izvešana atkaras no viņām pašām. Kad 1917. gada lozungus** izvest dzīvē Krievijā izrādījās neiespējami, viņa valširdīgi atzinās un *atkāpās* 1921. gadā; deva lozungus, kuru *mērķis* ir *tas pats* un kas gan lēnāk, bet *ir izvedams dzīvē*. Viņa uz savu programmu un saviem lozungiem skatās kā uz *solijumiem, kas līdz ar to, kā tā kļūst pie varas, top par likumu*. Viņai patreiz nav jāsludina utopija. Viņa

* T. i., Latvijas SDSP un Sociāldemokrātu-mazinieku partija. *Red.*

** Domāts pēc Oktobra revolūcijas uzvaras izvirzītais uzdevums sabiedriskot visu rūpniecisko ražošanu, tirdzniecību u. c. *Red.*

sludina to, kas tiek patlaban darīts *Padomju Savienībā* un ko tik rūpīgi (aiz dažādām melu un razbainieku ziņām) slēpj «demokrātiskās Latvijas» valdība un tās uzpirktā un kalpinātā prese. Protāms, ka Latvijas kultūras līmenis šiem lozungiem nodrošinātu *labāku un ātrāku veiksmi* nekā Krievijā. Tas arī vēl nebūtu sociālisms. Bet izdzīvot to laikmetu, kas mūs šķir no revolūcijas uzvaras pārējā Eiropā, kopā ar Padomju Savienību ar viņas dabas bagātībām un saimniecisko progresu Latvijas tagadējās saimnieciskās nīkuļošanas vietā! Kāda milzu starpība darba tautai par labu!

Un tā nav utopija. Par to strādniecība un arī zemniecība var pārliecināties pati.

Bet kādēļ tad taisni sociāldemokrāti tik briesmīgi pēc un apmelo Padomju Krieviju? Tādēļ, ka viņi ir pārdevušies buržuāzijai. Lidz ar Latvijas saistīšanos ar [Padomju] Krieviju viņu lomai būtu beigas. Viņiem nav citas izejas, un viņu stāvoklis ir ļaunāks nekā daļai pilsonības. Jo, kamēr pilsoņu starpā ir praktiski ļaudis, kas Krievijas jaunajā saimniecībā vai nu kā «speci» (tehnīki), jeb kā veikalnieki atrastu peļņu*, s.-d. vadoņi, dažādi sīki intelligentiši vai deklasējušies strādnieki, dzīvo *vienigi no politikas* kā «soc.-dem. vadoņi» ar labiem ienākumiem un augstām politiskām iedomām, bet *bez jebkādām spējām*. Un pēc tādas preces darba demokrātijā nav *nekāda pieprasījuma*. Viņi padomju priekštāvībām slepeni varbūt pat apgalvo savu draudzību, pat pie gadījuma iestājas kādā padomju [iestādes] dienestā, bet atklāti viņi ir *padomju varas visnīknākie ienaidnieki*. Raug, kādēļ reakcionārā buržuāzija ar viņiem dzīvo tik draudzīgi un apietas tik saudzīgi, kaut gan palaikam baida ar draudiem. Un tādēļ pilnīgi nepareizi sludināt, ka «nacionālisti sākuši strādāt aktīvi, lai *darītu galu* arī šai mērenajai, valstiskajai opozīcijai».²¹⁵ To fašisti nedz grib, nedz tas viņiem būtu par labu, jo tas nozīmētu atsacīties no pilsoniskās iekārtas galvenā pabalsta. Ar plikēšanu, piekaušanu; pat viena otra s.-d. noslepkavošanu tos tikai *iebaida*. Un ikreiz ar panākumiem.

Tā sociāldemokrātijai, atsakoties no jebkādiem skaidriem uzskatiem un lozungiem, jāslēpj as aiz bezsatura, lai neteiktu vairāk, frāzēm, kā:

* T. i., darbu un labu atalgojumu. *Red.*

«Par kultūru, demokrātiju un Latviju».

Visi lozungi pilsoniskajā sabiedrībā mēdz pasaulē nākt pa trijiem. Tas acīmredzot trīsvienības mantojums no kristīgās baznīcas. Tā franču revolūcija kaldināja lozungu: «Vienlīdzību, brīvību un brālību!» Sociāldemokrātija vecos laikos Vācijā cīnījās «par taisnību, patiesību un sociālismu». Visas pasaules melnsimtnieki slavē «dievu, ķeizaru un tēviju» jeb «baznīcu, ģimeni un privātīpašumu». Kādreiz «jaunstrāvnieki» zobojās par to laiku salkanā «Mājas Viesa» lozungiem: «gaismu, siltumu un patiesību!» Tagadējie s.-d. Latvijā par «to, kas ir mums visdārgākais», slavē «mūsu (t. i., Latvijas) kultūru, mūsu (t. i., arī Latvijas) demokrātiju un arī — *Latviju!*».

Lai tiem, kas kādreiz arī iz mūsu vidus izteic līdzīgas domas par vienu vai otru no šiem lozungiem, kļūtu skaidrāks, kas te domājams patiesībā, es paņemu izgriezumu no «Sociāldemokrāta» (40. nr.). Es jau minēju vārdu «trīsvienība». Un tiešām mēs lasām: «Štāvēt par kultūru ir tas pats kā par Latviju.» Kādā citā numurā (114.) mēs lasām apvienojumu: «demokrātisku kultūru». Uz pirmo skatu tur kaut kas nesaprotams. *Pret* ko tad s.-d. ir opozīcijā, ja «viņi tā cildina to mūsu kultūru, tas ir, Latvijas demokrātiju». Bet «Sociāldemokrāts» turpat paskaidro: «Vēsture rāda, ka mazās demokrātiskās tautas ir bijušas tās, kas visvairāk kultūru devušas. Klasiskais piemērs ir Grieķija un *visdemokrātiskākā* Grieķijas daļa — *Atēnas*.» Es esmu pacietīgs lasītājs, bet, ja man 1925. gadā jālasa tamlīdzīga gudriba, izlasīta no kādas uz bēniņiem atrastas «stāstu grāmatas», tad pat mana pacietība iet bojā. Tāds ir tagadējās Latvijas «kultūras» līmenis! Kas tad bija Atēnas? Tā bija «demokrātija», kurā, sacīsim, 100 000 brīvu pilsoņu nodevās tirdzniecībai, uzdzīvei un mākslai uz *400 000 vergu* darba rēķina! Arī Latvijas «demokrātiju» finansu ministrs Ringolds Kalniņš kādreiz raksturoja tādi, ka 400 000 pieaugušu darba cilvēku te uzturot 400 000 pilsoņu, es teiktu, bezdarbju jeb liekēžu. Tātad [buržuāziskā] *demokrātija* (-kultūra-Atēnas-Latvija) ir *vergu valsts* (tas vienalga, vai veclaiku vai jaunlaiku, tas ir, algas vergu). Tā to raksturo sociāldemokrātija pati! No Atēnu «kultūras» tieši viņa šimbrījam gan mantojusi tikai t. s. «Atēnu naktis», tas ir, «kailo klubus» un to literatūru jeb porno-grāfiju.

«Par Latviju».

Pilsonisko uzskatu par Latviju varētu izteikt pāris vārdos: pārdot to par 30 grašiem kaut kurai lielvalstij — pēc rindas Amerikai, Anglijai, Francijai, pat panu Polijai, fašistu Itālijai vai restaurētai (t. i., caru) Krievijai. Tikai glābt to no Padomju Krievijas, tas ir, no revolūcijas. Tā pati dziesma ir sociāldemokrātiem. Bet kādreiz tā izskan arī iz komunistu rakstiem par «Latvijas galu», par «Belgijas likteni» utt. Jābūt skaidrībā par Padomju Krievijas nacionālo politiku. Ja viņa pasludina vairāk kā 20 jaunas autonomas nacionālas valstiņas (pat čuvašu, par ko Skujenieks gadus 10 atpakaļ pat sapņos smējās*) un ja viņa izved, ka politiskai un kultūras dzīvei te uz vietas jānorisinās arī nacionālā valodā, tad nav labi saprotams, ko te baidās nacionālisti, ja ne no sociālisma un komunisma.

Bet tanī pat laikā, kā mūsu tautieši tik bailīgi skatās uz Padomju Krieviju, viņi paši ved visnesaudzīgāko imperiālisma politiku *pret savu koloniju* Latgali. Jaunākais plāns šinī ziņā ir «nomālu» kolonizācija ar «kareivju nometnēm». Palasiet sekojošo «Brīvās Zemes» (19. februārī 1925. g.) raksteli:

«Mūsu zemnieks — latvju *kultūras nesējs* (!) valsts nomalēs. Latviešu lauksaimnieku aprindās dzīvi pārrunā jautājumu par *jaunsaimniecību iegūšanu pierobežu apgabalos*. Lai še nostiprinātos un būtu par *mūsu kultūras pionieriem*, nepietiek iegūt un sadalīt mazākās saimniecībās lielākus zemes gabalus, ko šobrīd izdara zemes birojs pie valsts zemes bankas. Nepieciešams mūsu zemniekiem, kuri aiziet uz valsts nomalēm, *nākt palīgā* ar *bezprocēntu* kreditiem** uz ilgākiem termiņiem un vismaz 2000 līdz 3000 latus uz katru saimniecību, lai jaunais zemnieks spētu tiešām pienācīgi *nostiprināties*. Izsniegtie kredīti, ja uzņēmējs tos lietderīgi izlietojis, pēc kādiem gadiem būtu dzēšami. Tāda pretimnākšana no valsts puses iekusinātu lielāku interesi nopietnās latviešu zemnieku aprindās pāriet uz dzīvi valsts nomalēs. Kā dzirdams, tad *valdībus aprindas uz šādu ierosinājumu skatās labvēlīgi.*»

Tanī pat laikā pat

* Domāta nicinoša attieksme pret Iekškrievijas mazajām tautām M. Skujenieka grāmatā «Nacionālais jautājums Latvijā», kas iznāca 1914. gadā. *Red.*

** Varbūt uz Anglijas rēķina?

Rietumeiropas strādniecība sāk ticēt padomju saimnieciskam progresam.

Kad pārgāja pirmo ziņu iespāids Eiropā par brīnumu darītājām padomēm, tad iestājās liela reakcija turienes masās. Strādniecība sāka baidīties Krievijas bada un trūkuma. Ļeņins laikam pirmo reizi 1920. gada pavasarī, apsriedē ar Latvijas komunistu cekistiem par mieru, izteicās, ka tagad jāslēdzot miers, lai dotu iespēju padomju varai *atjaunot savu saimniecību*. «Kad tas būs veikts, tad pēc gadiņiem 10 revolūcija droši uzvarēs visā Eiropā.» Ļeņins no jauna izrādījās par lielāko politisko pareģi. *Eiropas strādniecība jau sāk no jauna piegriezties atjaunotai Krievijai*. Ja 1918./19. gadā pēc kara strādniecības līdzjūtība revolūcijai bija tikai ticība brīnumam, kas ievedīs *sociālismu vienā naktī visā pasaule*, pēc kā nāca ilgas paģiras ar ziņām par badu un sabrukumu Krievijā, tad tagadējā *reālā jaunuzbūve* Padomju Krievijā jaunās saimniecības atmosfērā, kas Eiropas proletariātam daudz saprotamāka, padara turienes Zaulus par Pauliem. Kad tādi Anglijas arodbiedrību mēreni vadoņi kā tredjūniju priekšsēdētājs Persels un tā biedri, pamatīgi iepazinušies ar šejiennes panākumiem, izsaucas, ka tas viss viņus pamudinot cīnīties par to, *lai arī Anglijā nodibinātos tāda pati vara*, tad tā nav vairs tukša skaņa. Viņš un viņa biedri, atbraukuši mājās, tiešām *ved savu agitāciju* par lielām izbailēm buržuāzijai. Tam līdzīgu evolūciju izdzīvojis cauri amsterdamiešu* sekretārs Fimmens. Un reizē ar to vienas zemes mērenu arodnieru delegācija pēc otras brauc uz Krieviju, lai uz vietas reāli pārliecinātos, ka strādnieku šķiras diktatūra ir tiešām iespējama un ka ir iespējams šīs varas vadībā ņemt noteiktu arī saimniecisku virzienu uz sociālismu. Ko tas viss nozīmē, ja ne to, ka sociāldemokrātijas mūža dienas ir *tomēr skaitītas*. Un, jo vairāk viņi lād, nīst un, kur var, tieši slepkavo komunistus, tas viss ir veltas pūles. Latvijas darbaaudīm taču ir pazīstami [panākumi] Krievijā. Kādēļ tie vairs nelaužas no Krievijas uz Latviju, bet gan otrādi — no Latvijas valstniecības, kur vien var, bēg atpakaļ Padomju valsts pilsonībā? Tādēļ, ka tur norisinās progress, kas īpaši

* Tā sauc. Amsterdamas arodbiedrību apviēnības. *Red.*

latviešu darba cilvēka materiālo stāvokli uzlabo nesalīdzināmi ar Latviju. Un tad tas paceļ izredzes uz revolūciju *Rietumos*.

*Bet reizē ar to paceļas izredzes uz revolūciju
arī Austrumos!*

Kā zināms, pēdējos gados un pēdējos darbības mēnešos Ķeņins ne vienreiz vien aizrādīja, ka nākošajos gados *revolūcijas smaguma punkts* pārejot no Rietumiem *uz Austrumiem*. Par to ne mazumu pazobojās Rietumu sociāldemokrāti, neizņemot, protams, arī mūsmāju «paš-austos» rietumniekus. Tagadējie notikumi Sanhajā, Kantonā, pat Pekinā utt., kad strādnieku streikiem pievienojas studenti un buržuāzija un kad pat Pekinas valdība piesūta *saviem* strādniekiem 100 000 zelta rbi. *streiku* pabalsta,²¹⁶ liecina, ka arī tur iesāk norisināties *liela revolūcija* ar *strādniecību* kā hegemonu (vadoni) *priekšgalā*. Protams, ka Ķīnā ar viņas 4000 gadu vēsturi tas vēl tikai mazs pasākums, kuru nule pat no Rjazanova nodrukātā artikeli* Markss paregojis gan jau 1853. gadā**; patlaban vairs neviens nenoliedz šo notikumu vispasaules nozīmi. Pat Amsterdamas Internacionāle platoniski «pabalsta» Ķīnas streikotājus. Angļu arodbiedrību centrs protestē pret Anglijas karaspēka iejaukšanos Ķīnas strādnieku lietā. Un šīs pašas centrāles priekšsēdētājs Persels pievieno rezolūciju par labu *Indijas atbrivošanai*. Vai te ne-atklājas visplašākās izredzes? Ja līdz šim revolūcija *orientējās vienīgi uz Vācijas* proletariātu, *tagad* tik negaidīti izbīdās priekšā *Anglijas proletariāts*, kuram vēl nesen atpakaļ Krievijas strādnieks bija vienīgi azaļts un kurš priekšlikumu atteikties no Indijas vēl nesen būtu nosaucis par valsts nodevību. Iedomājieties uz acumirkli caur vienu vai otru gadījumu strādnieku šķiru (protams, ne Makdonaldu vadībā) pie varas Anglijā, vienotu ar [Padomju] Krieviju, un pieskaitiet klāt Ķīnas un Indijas «simpātijas uz Krieviju jeb tad kopēji uz apvienoto Krieviju—Angliju.

* Pārdrukāts «Prometeja» apgādībā. [Krājumā «Ķīnas notikumi un pasaules revolūcija». *Red.*]

** Rakstā «Revolūcija Ķīnā un Eiropā». *Маркс К., Энгельс Ф.* Соч., т. 9, с. 98—105. *Red.*

Kad Menders 5 gadus atpakaļ vienīgajā «Sociālista» numurā apsolījās piedalīties revolūcijā, ja tā norisinātos Anglijā, viņš droši vien neiedomājās, cik tuvu šīs «briesmas» var būt. Tā no jauna rodas reālas cerības.

*Bet vai tad var vienā laikā iet vēlēšanās
un cīnities par padomju varu?*

Vai tā nav iekšēja pretruna? Nebūt ne! Tikai tam, kas vēl nav iemācījies domāt revolucionāri dialektiski, te var izlikties pretruna. Boļševiks-komunists prot *cīnities ikkuros apstākļos*. Vienā no saviem pirmajiem rakstiem (vēl 1894. g.) toreiz jauneklis Ķēpīns izteica pamatdomu, ar kuru viņš 25 gadus vēlāk uzvarēja: ««Cīņas lozungu» nevar dot, neizpētījot visos sīkumos katru atsevišķu šās cīņas formu, nesekojot katram tās solim, tai pārejot no vienas formas otrā, lai prastu katrā konkrētā momentā apsvērt stāvokli, neaizmirstot cīņas vispārējo raksturu, tās vispārējo mērķi.»* Kad vienas šķiras varas vietā nāk jaunas, līdz tam verdzinātas šķiras vara, tad tas ir *lēciens uz tieši pretišķo polu*, tā ir revolucionāra dialektika, kustība, attīstība no vienas pretišķības uz otru. Tā mums jāsaprot cīņa par savas šķiras *lidztiesibām* demokrātijā, kamēr mēs vēl neesam uzvarējuši. Dienu pēc uzvaras mēs atmetam šo demokrātiju, bet *vienigi pār demokrātiju* mēs varam nonākt pie *padomju varas*.

*Mēs cīnā nedrikstam padoties demokrātiskām
ilūzijām.*

Kad 1920. gadā Menders savam partijas kongresam iestāstīja «zemnieku un strādnieku valdību», viņš to saprata kā Zemnieku savienības un sociāldemokrātijas parlamentāru koalīcijas valdību. Kad 1923. gada rudenī Vācija bija revolūcijas priekšvakarā, arī komunistu mērenie vadoņi Saksijā nodibināja sociāldemokrātu un komunistu parlamentāru koalīcijas valdību, aizmirstot savu revolucionāro lomu, un tā aizgulēja un nodeva revolūciju. Kautskis, kā zināms, vecuma dienās sludina, ka sociālistiskā revolūcija norisināšoties *mierīgā likuma* ceļā. Vēlēšanās vienā labā dienā uzvarēšot sociāldemokrāti, dabūjot 51%

* Ķēpīns V. I. Raksti, 1. sēj., 294. lpp. Red.

no visām balsīm, nobalsošot neuzticību buržuāzijas valdībai, kura atstāšoties labprātīgi. Reizē ar to buržuāzija par nelielu samaksu atdošot visu savu privātīpašumu. Tā vienā naktī strādnieki iebraukšot *patiesīgajā demokrātijā un reizē ar to sociālismā*. Tas, protams, viss ir meli un māni. Vēl *neviena šķira nav atdevusi labprātīgi savu varu* citai, pretējai šķirai. Jau pati tāda vēlēšanu uzvara nav iespējama, jo iepriekš proletariāta uzvaras nav panākama tik liela strādniecības vienprātība, nerunājot jau par zemniecību. Tas viss šķiet vecas patiesības. Bet ko tad *mēs* saprotam citu ar to, ja runājam par *patiesu demokrātiju*, kad mēs paši sakām, ka «nekādas demokrātijas Latvijā vēl nav bijis un nav»? Mēs tā sējam apzinīgi vai neapzinīgi *tās pašas ilūzijas*. Taisni otrādi! Latvijā ir *gan demokrātija*, pilsoniska demokrātija vistipiskākajā veidā,²¹⁷ proti, *buržuāzijas demokrātija* ar *sociāldemokrātijas atklātu vai slepenu pabalstu*. Tā taisni ir *«vistirākā demokrātija»*, kas gan kādreiz savā starpā paplūcas kā sunī ap labu kaulu, bet, kā Engelss vēl 1884. gadā rakstīja vēstulē A. Bēbelim: «Katrā ziņā kā krīzes dienā, tā arī otrajā dienā pēc tās mūsu vienīgais pretnieks būs *visa apvienotā reakcija, kas grupējas ap tiro demokrātiju...»**

Bet vai tad nav pareizākais boikotēt vēlēšanas?

Nē, patreiz ne! Var būt revolucionāras situācijas, kad vēlēšanas ir jāboikotē, stādot pretim vēlēšanām ielu cīņu. Tāda situācija bija 1905. gadā Buligina domes boikots. Jau strīdīgs un laikam kļūdains bija I. Valsts domes boikots no boļševikiem. Pie mums tas bija pa daļai terora uzspiests *pasīvs* boikots. Tāds pasīvs boikots 1920. gadā bija arī Satversmes sapulces boikots, kaut arī vēl pavadīts no ilūzijām par «romantisku» revolūcijas gaitu.²¹⁸ 1922. gadā nepiedališanās bija jau tehniski uzspiests *pasīvs* boikots ar niecīgiem panākumiem. 1922. gadā komunistu priekšā toreiz bija 3 iespējamības, kuras visas nekam nederēja: 1) palikt mājās (*pasīvs boikots*) nedereja, jo ir pretim komunistu aktivitātei; 2) balsot par *socialdemokrātiju* nebija iespējams, jo tas nozīmēja pabalstīt kontrrevolūciju; 3) balsot par kritušiem biedriem — arī tas, principā labs līdzeklis reģistrēt revolucionāribas stip-

* *Markss K., Engelss F.* Vēstuļu izlase, 340. lpp. Red.

rumu, praksē nederēja, jo to valdība aizkrustoja ar savu paskaidrojumu, ka visi šie vēlēšanu saraksti ir nederīgi un netiek skaitīti. Taisnība gan, ja būtu bijuši jebkurā sarakstā vienkārši labi darbaļaudis, darbīgu zemnieku kandidāti, par tiem varētu balsot, lai atskaldītu tos no pilsoniskām un pat sociālistiskām partijām — un uz to dod iespēju grozāmas listes —, bet *toreiz arī tādu kandidātu nebija*. Arī nākošajās vēlēšanās mums, komunistiem, savas kandidātu listes *nebūs un never būt*. Mums paliek *vienīgā iespēja*: balsot par godīgiem, kaut bezpartijas, *strādniekiem* no darba vietām un *darba zemniekiem no arkla*, jo tie *instinktīvi*, ja ne apzinīgi, vedis tomēr darba politiku. Lēnīna lozungs [II] Valsts domē pabalstīt ne meņševikus, bet *bezpartejiskus zemniekus** — savā laikā izrādījās par visai noderīgu un revolucionāru lozungu.

Mums vajag ne mandātu, bet prātu skaidribas.

Itin pareizi! Taču mēs neliegtos arī saņemt mandātus, kaut zinādami pēc Rēveles vai Bulgārijas piemēriem, ka komunistus ne pret kādu varas darbu no [buržuāziskas] demokrātiskās valdības un sociāldemokrātijas puses neaizsarga (sal. gadījumu ar Dermaņa apcietināšanu pie mums)²²⁰. Mēs nebaidāmies legalitātes, kā grib uztiept sociāldemokrāti. Dodiet tik šurpu. Bet mēs jau arī pašu parlamentārismu saprotam tikai kā revolucionāro, varbūt pareizāk — revolucionējošu parlamentārismu.

Mēs lasām kādā mūsu 1. Maija uzsaukumā (Jaunatnes savienības, 1924. g.):

«*Demokrātisku brīvību vietā* pie mums pastāv politiskas apsardzes, provokācijas un spīdzināšanas kameras; *tiesas*, kuras tiesā pēc *carā laika likumu* pantiem, pat *neturas pie carā laika likumibas*, un dažādu reakcionāru ierēdu patvarības.»

Nevajag taču iedomāties demokrātiju kā kaut ko abstraktu, ārpus apstākļiem eksistējošu. Nav «demokrātijas vispār», bet ir tikai noteikts pilsoniskās demokrātijas veids.

Jeb citā vietā mēs lasām: «*Nost buržuāzijas diktatūru māju demokrātijas veidā!*» ([LK] CK uzsaukums 1924. g.) Jeb «*nekādas demokrātijas Latvijā* nav bijis un nav».

* T. i., Darba grupu — trudovikus.²¹⁹ Red.

Jeb «tā ir savāda veida demokrātija» utt. Nē, taisni tagadējā *Latvijas demokrātija* ir *klasisks jaunlaiku pilsoniskās demokrātijas paraugs*.^{*} Citādas pasaule nav. Uz papīra — visbrīvākais vēlēšanu likums, un tomēr tūkstoši darbaļaužu to nevar izlietot, jo tiem nepieļauj uzstādīt savus kandidātus. Sapulču, preses, biedrošanās brīvība, bet kreiso strādniecības laikrakstu nav jeb tie pastāv daudz ja 1—2 mēnešus; uz laukiem nekādu strādnieku biedrību utt. Tā ir pilsoniskā demokrātija un *ne māņi!*

Tāpat ir pilnīgi nepareizi, ja mēs kādā citā uzsaukumā lasām žēlošanos, ka «ne nozieguma lielums un pierādījumi» noteicot Latvijas tiesās soda mēru:

«Par «noziegumiem», par kuriem *cara tiesas* sprienda *sešus mēnešus* cietokšņa, «demokrātiskās» Latvijas tiesas spriež sešus gadus katorgas.»

«Ko tas nozīmē? Tas nozīmē, ka *Latvijā nekādas tiesas šī vārda* *īstā* nozīmē nav.» «*Ne tiesa un taisnība, bet gan atriebība* ir šo kungu lozungs.»

Cik teikumu, tik nepareizību! Cara laikā komunisms ne-apdraudēja ne pilsonību, ne cara varu tik lielā mērā kā tagad. *Tādēļ tagad* pilsonība cīnās zvēriskāk, jo lieta grozās ap galīgo jeb «gandriz pēdējo» cīņu, kā kādreiz izteicās b. Ļeņins. Tiesas ir pilsoniskas šķiras tiesas, kā ikviens «tiesa īstā vārda nozīmē» ir vienas šķiras tiesa, bet ne demokrātiska jeb viršķiru, jeb ārpusšķiru tiesa. Un šīs tiesas spriež par saviem politiskiem pretiniekiem pēc *savas «tiesas un taisnības»*. Jeb ņemsim varbūt vēl vienu izrakstu par taisnību:

«Taisnīgo Versaļas «miera» līgumu ir izrādījies par ne-iespējamu *taisnīgi atrisināt*, tāpēc kapitālisti šo savu «taisnību» grib atrast atkal jaunā cilvēku slaktīnā.» Te (Lejaskurzemes organizācijas uzsaukumā no 1924. g.) vārds taisnība pat tik daudz lietots, ka neviens izsaucies:

Jā, kas tad ir tā taisnība?

Kā teiksmainais Pilāts šaubās atbildēja: kas ir patiesība? — tā mums tiesība še prasīt: kas ir taisnība? Taisnība nav nekas mūžīgs, bet ir pārejošs, mainīgs jēdziens. Taisnība nav vispārējs jēdziens, tas ir šķiras jēdziens. Ikvienai šķirai ir sava taisnība. Kas vienam ir taisnība, otram ir netaisnība. Markss to paskaidro:

* Sk. 217. piezīmi. *Red.*

«... Ražošanas aģentu starpā notiekošo darījumu taisnīgums ir dibināts uz to, ka šie darījumi kā dabiskas sekas izriet no ražošanas attiecībām. Juridiskās formas, kurās šie ekonomiskie darījumi izpaužas kā dalībnieku gribas akti, kā viņu kopīgās gribas izpaudumi un kā saistības, kuras pildīt katra no pusēm piespiež valsts, — šīs juridiskās formas, būdamas tikai formas, nevar pašas noteikt šo darījumu saturu. Tās tikai izteic to. Šis saturs ir taisnīgs, ciktāl tas atbilst ražošanas veidam, ir adekvāts tam. Tas ir netaisnīgs, ciktāl ir pretrunā ar ražošanas veidu. Verdzība kapitālistiskā ražošanas veida apstākļos ir netaisnīga; gluži tāpat ir netaisnīga arī krāpšana ar preces kvalitāti.»* Tātad pilsoniskā iekārta ir taisnīga tikai kapitālisma apstākļos. Feodālim, muižniekam tā ir netaisnīga, jo viņa taisnības jēdziens izverd iz verdzības, «nebrīva» cilvēka kļaušiem utt. Padomju iekārtā ikviena *privāta* izmantošana ir netaisnība, jo tā nesaskan ar strādnieku valsts valdošo ražojamo iekārtu, kur *vīrsdarbs* var būt taisnīgs vienīgi strādnieku pašu valsts labā, tas ir, par labu *šķirai* viņas visumā. Bet saka taču:

dieva taisnība!

To sludina mācītāji, vispār ticības sludinātāji kā šķiras (garīgas vai laicīgas) pārstāvji vai kalpotāji. Tic' dievam, klaus' kungam! Verga paklausība! Kas neklausīs, pār to nāks dieva taisnais pirksts (kaut tas arī būtu pavisam liks!). Pār to, kas neklausīs šai taisnībai, nāks mocības šīnī pasaulē (inkvizīcija, tiesa), nāks mocības viņā pasaulē (ellē)! Bet, kas uzcītīgi strādās un «klausīs», tas dzīvos *viņā pasaulē* kungu dzīvi (debesis), kur jauni klāsies taisni tiem, kas še mocījuši citus. Arī savā ziņā šķiru taisnību: kam šī pasaule — elle, tam «viņa» pasaule — debess valstība; kas šīnī pasaulē bauda debesu valstības priekus, tam viņpasaulē būs elle. Šīs pasaules *vergi* būs viņpasaulēs *kungi*. Un otrādi. Bet baznīca šīnī laikā bija reizē šīs pasaules kungs: viņai viduslaikos piederēja $\frac{1}{3}$ *visu* zemju un muižu, un arī kapitālu tai bija ne mazums. Par «viņu» pasauli maz ko rūpējās.

* *Markss K. Kapitāls*, 3. sēj. R., 1975, 307. lpp. Red.

Muižnieku taisnība

pa lielākai daļai saskan ar dieva taisnību. Baznīca vienādi vai otrādi bija cieši saistīta ar muižniecību. Dieva likuma vietā nāca muižas likums vai muižnieku valsts likums. Dieva *pirksta* vietā muižnieka (bruņinieka) *dūre* (*dūres* taisnība). Kam spēks, tam taisnība. Likums noteic, kas vergam jādara jeb, vēl labāk, *kas nav jādara*. «Kas nedara pēc likuma, dabū pa plikumu.» Visu, ko nav. vergam *aizliegts* darīt, *kungam brīv* pieprasīt no verga.* Verga taisnība ir vienīgi *pienākums*. Tiesības — kungam, *pienākumi* — vergam, dzimtcilvēkam, zemniekam. Muižnieka (bruņinieka) taisnība — bruņota *taisnība*. Ar kunga bruņu salaušanu krit arī kunga taisnība. Muižnieka varu un taisnību salauž saimnieciski — jauna ražojamā kārtība. politiski — jauna «bruņošanās» kārta (bez bruņām, bet ar pulveri, vēlāk ar pulveri un bruņām). Tvaiks un pulveris!

Pilsoņu taisnība

ir māņu, viltus taisnība. Nedzirdēti stipra top pilsoniska *valsts*; to sagatavojis par tādu priekštecis — absolūtisms (patvaldība). Pateicoties līdzsvaram divu naidīgu izmantotāju šķiru (muižniecības un kapitālistu, buržuāzijas) starpā, virskunga, karala, ķeizara vara top visvarena. Tā laipo abu šķiru starpā un uz to pamatojas. Pieaug pilsonība, pieaug proletariāts; proletariāts un zemniecība *gāž* patvaldību, *pilsonība sagrābē* *gāzto varu* *savās rokās* *jaunas ražojamās iekārtas vārdā*, *jaunas taisnības vārdā*. Nost verdzību, kļaušus, muižnieku privilēgijas (arī uz īpašumu). Lai dzīvo līguma brīvība, vienlīdzība preču līgumos, apmaiņā, tautiska brālība. Nost baznīcu, lai dzīvo valsts! Nost dieva likumu — lai dzīvo valsts likums! Lai dzīvo privātīpašums kā privātlieta. Ikvienam tiesība būt bagātam, ja tikai prot; ikviens pērk un pārdod, kas tam

* Sie «izņēmuma likumi» par labu zemniekiem iznāca tad, kad vergi sacēlās un kad karalis vai ķeizars bija kļuvis absolūts noteicējs, pamatojoties uz to, ka pacēlās jauna spēcīga šķira — buržuāzija, kas vājināja muižniecību. Nonāca pat tik tālu, ka absolūtais kungs tādi pievilkta savā pusē zemnieku masas: piemēram, Zviedrijā, arī pa daļai Prūsijā («lielā» Frīdriha laikos), pat kādu brīdi Latvijā (pret vācu muižniecību, kura gān ikreiz prata apkārpt krievu «kungu»).

ir: kam nav nekā cita, tam ir brīvs darbaspēks, lai pārdod to, tikai ne uz *visiem* laikiem, tad verdzība! Bet uz laiku: dienu, nedēļu, gadu! Tā ir «brīvība». Tā ir pilsoniskā brīvība. Tā ir *brīva liguma* verdzība. (Latvijas zemnieku vēsture pazīst arī *brīva liguma* klaušus, no 1817.—19. g. līdz 1860. g.) Tā ir pilsoniska taisnība. Tā ir pilsoniska likumība. «Viņa pasaule» atcelta. Neticības brīvība (vismaz pagaidām). Visas cilvēku attiecības pamatojas uz *brīvu ligumu*, uz apmaiņu «līdztiesīgu», «brīvu» cilvēku starpā. *Pērk un pārdod* uz ekvivalentu (līdzīgu vērtību) apmaiņas pamata. Ikvienā līgumā noteiktas tiesības un pienākumi. Nav tiesību bez pienākuma, nav pienākuma bez tiesībām. *Formāla* vienlīdzība. Viena pienākums ēst, otra tiesība strādāt. Kas attiecas uz līguma saturu, tas ir pri-vātlieta. Līguma izpildīšana *ar paša dūres* palīdzību ir patvarība, *ar valsts varas palīdzību* — taisnība un likumība. Jo arī valsts vara pamatojas uz līguma pamata, īpaša līgumu līguma (Ruso: sabiedriskā, «sociālā» līgu-ma), konstitūcijas (satversmes) pamata. Pilsoniskā valsts vara izved dzīvē taisnību, *pilsonisko taisnību*. Pilsoniskā demokrātija — formāla demokrātija — pilsoniskās šķiras valsts — pilsonības, buržuāzijas diktatūra dieva vietā. Tāda ir pilsoniskā taisnība.

Darbaļaužu taisnība

ir arī šķiras taisnība. Darbaļaudis pilsoniskā sabiedrībā slēdz «brīvu» līgumu, kas viņus aplaupa. Nolaupa, bez maksas atņem viņiem «uz tiesības, taisnības, likumības» pamatiem — nesamaksātu virsdarbu, virsvērtību. Viņi to nekad i nesapratis, ja viņiem sludinās tikai viscīlvēcisku taisnību. Kad būs viscīlvēciska sabiedrība, bezšķiru sabiedrība — vairs nebūs un nevajadzēs spaidu, likumu un taisnības. Viss tad norisināsies bez spaidiem: ikviens dabūs to, ko viņam vajag; ikviens darīs to, ko viņš var un māk. «Mēs gribam te, uz zemes jau, sev būvēt debes-valsti.» («Wir wollen hier, auf Erden schon, das Himmel-reich errichten», H. Heine.)*

Lai to varētu veikt, vispirms jāgāž, jāsalauž pilsoniskā valsts, pilsoniskie likumi, pilsoniskā likumība, pilsoniskā

* No dzeju krājuma «Vāczeme» («Šķiršanās no Parīzes»). Red.

taisnība. Tas ir *pārejas* laikmets. Vēl apstākļi nav nogatavoti, vēl ļaužu prāti nav sagatavoti. ļaužu prāti briest lēni, lēnāk nekā rudzu grauds. Kāds pirmais solis? Cilvēki ilgi meklēja līdzekli: papriekšu nodibināt jaunu, sociālu, sociālistisku saimniecisku iekārtu, tad cesties pēc politiskās brīvības. Tā izrādījās «utopija» (sapņi par «leiputriju»). Markss—Engelss—Leņins pierādīja, ka papriekšu jāiekaro politiskā vara, tad jāstājas pie saimnieciskās pārbūves, sabiedrības pārorganizācijas. 1848. g. revolūcijā franču strādnieku šķira «iekaroja» «sociālu republiku» (viņiem tiesība «strādāt un ēst», lozungs «tiesību uz darbu»), atstājot varu pilsoniskai demokrātijai. Strādniecību noslīcināja viņas asinīs. Komūna neapzinīgi kļuva par proletāriāta varu, bet tā nepaspēja un neprata pievilkta pārējos darba laudis, ieskaitot zemniecību. [Āri]. Pirmā Komūna noslīka strādnieku asinīs. Ar viņu pirmā darba laužu taisnība. Tikai padomju vara Krievijā jau pastāv 7 gadus un top jo stiprāka. Tā ir darba demokrātija, *tikai* darba demokrātija. Nost pilsonisko valsti, likumu un taisnību. Jaunajai valstij jauni likumi, jaunajai šķirai — jauna taisnība! Gan vēl dabū ikviens «*tikai pēc nopelna*» un vēl jādara virsdarbs. Bet virsdarbs pašu šķiras, pašu valsts labā, lai *ar to celtu* jaunu sabiedrību. Tas vien apstāklis, ka strādniecība turas pie vāras, rada pavisam *jaunus, pa-saulē nebijušus apstākļus*.

«Ja sociālisma radīšanai vajadzīgs noteikts kultūras līmenis (kaut gan neviens nevar pateikt, kāds tieši ir šis noteiktais «kultūras līmenis»...), tad kāpēc mēs nevarām sākt vispirms ar to, ka iekarojam revolucionārā *celā* priekšnoteikumus šim noteiktajam līmenim, bet *pēc tam* jau uz strādnieku un zemnieku varas un padomju iekārtas pamata iet uz priekšu, lai panāktu citas tautas» (Leņins, 1923. g. 16. janvāri).* «Mums tagad pietiek šās kultūras revolūcijas, lai mēs būtu pilnīgi sociālistiska zeme...»** Tagad pietiek visiem būt par kulturāliem *kooperācijas locekļiem*, lai ieietu sociālistiskā iekārtā. «Raug, ko padomju iekārta māk, kad tā darba tautas miesās nāk.»

Vai tā mēs sapratām ciņu pēc «taisnības», «savām tiesībām», «līdztiesībām» utt.? Pēc līdztiesībām ieraut ba-gātību utt.? Sociāldemokrāti — miljonāri (tādi ir bijuši,

* Leņins V. I. Raksti, 33. sēj., 427. lpp. Red.

** Turpat, 423.—424. lpp. Red.

ir un vēl būs, *gribētu būt visi*) varbūt teiks: jā. Darba tauta taču nē. Bet vai tad pilsoniskās demokrātijas likumība mums vienkārši jāatmet, jāignorē (jānoliedz). Tā arī būtu akla strausa politika. Kad pienāks laiks, tad gāzīsies pilsoniskā valsts, gāzīsies arī viņas likumi. Līdz tam laikam ar tiem jārēķinās.

Kas tad ir likums?

Likums ir zināma pavēle, noteikums, kura izvešanu spaidu celā, ja vajag, garantē, nodrošina valsts. Protams, likums nav patvaiķīga cilvēku iegriba. Ja pavēlētu Daugavai jete-cēt jūrā, tā būtu *lieka* pavēle; ja pavēlētu Daugavai *iztecēt* no jūras pret strāvu, lai varētu iekārtot kuģniecību, se-višķi līdz Daugavpilij vai pat Vitebskai, tā būtu bērnišķa pavēle. Bet, ja izdotu likumu izbūvēt Daugavu un dotu vajadzīgos līdzekļus, tad Daugava pārvērstos un ne vien kuģi varētu iet līdz Vitebskai, bet ar Daugavas enerģiju varētu celt fabrikas, kas «*klaudz, klaudz, klaudz*», un pie tam — «*daudz, daudz, daudz*». Tā likums nevar visu, bet vadošās šķiras rokās tas var daudz.

Bet tādi atsevišķi likumi maz ko nozīmē. Likumi, likumība ir vesela sistēma, ar kuras palīdzību valdošā šķira jaunlaiku valstī *organizēti* vada sabiedrības un tās kus-tības organizēšanu. Formālā demokrātija, buržuāzijas valsts aprobežojas pirmā kārtā ar formālo pusi, tā velk robežas, kurās ikvienam cilvēkam ir tiesība uz savu pa-noteikšanos, privātlietu. To viņa apsargā. Pilsoņiem jā-piedod savam likumam vispārēja izteiksme tādēļ, ka viņi valda kā šķira (Markss).* Ikviens likums ir šķiras likums. Pat likums, ko izrauj no valdības varas apspiestā šķira, ir valdošās šķiras likums. Jo, ja, piemēram, likums noteic (pa zemnieku dumpja laiku), ka *uz priekšu jāstrādā 4 die-nas nedēļā* kungam (agrāk nebija noteikts, t. i., strādāja 6 vai 7 dienas nedēļā) jeb ka strādniekiem jāstrādā 8 vai 10 stundas (agrāko 10, 12, 14 utt. vietā), tad tas ir šķiras likums *uzņēmēju* šķiras labā, lai nebūtu jāzaudē viss.

Protams, ka būtu smiekliņi vai bērnišķīgi *aizliegt* cīnīties pēc šo likumisko tiesību izlietošanas no apspiesto pu-ses. Tanī ziņā likumības robežas cīnīties ir arī laba lieta. Bet aprobežoties *vienigi* ar to ir nerevolucionāra un arī nepraktiska iedomā.

* *Маркс К., Энгельс Ф.* Соч., т. 3, с. 322. Red.

Revolūcija un evolūcija.

Revolūciju mēs saprotam dialektiski kā zināmu lēcienu no vienas pretišķības (šķiras) uz otru. Evolūciju kā pamazītēju attīstību, pamazītēm vairojoties vai mazinoties atsevišķām parādības pazīmēm, šai parādībai atkārtojoties. Tā cer revizionisti, oportūnisti un daždažādie sociālnodevēji piekrāpt laudis, ka pamazītēm *likumiskā* kārtā nonākšot pie sociālisma. Par to savā laikā Markss smējās kā par nejēdzību;* izsmēja to kādreiz Kautskis. Tagad uz to zvēr tas pats Kautskis, jo, kad proletāriāts pieaugšot līdz 70%, tad taču pietikšot vienīgi nobalsojuma (sk. augstāk). Tā *«demokrātiskā likumība»*, cīņa likumības robežas novēdišot pie revolūcijas uzvaras, pie sociālisma. Vai tā jāsaprot mūsu prasības par cīņām pēc likumības, pēc savām tiesībām, pret savu *«beztiesisko»* stāvokli utt.?

Mēs zinām, ka neviena šķira labprātīgi neatdod savu bagātību, savu varu, ka tā ne izdos, ne ievēros viņai kaitīgu likumu, ja tai tikai būs *vara*, bruņota vara, ar ko turēties, ja ne ar strādniecības, tad ar zemniecības štikiem, ja ne ar pašzemes, tad ar kolonijas vai pirkumiem kareivjiem utt. Varas pāreja no šķiras uz šķiru ir asiņainas cīņas rezultāts, jo sevišķi starp izmantotāju un izmantoto šķirām. Tas ir lēciens. Bet, *kad šis lēciens noticis*, tad *jaunā vara* izdod *jaunu, savu likumu* jeb vecajā likumā ieliek *jaunu šķiras saturu*. Ja tā saprotam cīņu pēc likumības, pret beztiesisku stāvokli, tad tur nav daudz ko iebilst. Tikai varbūt to, ka tā ir pārāk vinentiesīga sapratne, kas pārāk vienkārši, shematischki saprot cīņas ap varu un varas pāreju.

Patiesībā no tā laika, kopš esam atmesti atpakaļ no iegūtām pozīcijām — Latvijas padomju varas, no jauna jācīnās divās frontēs,

jācīnās pēc tuvākā un tālākā mērķa:

jāsavieno legālā ar nelegālo cīnu. Tā ir ļoti grūta cīņa. Un te nu mums, mazākais, jāvalda lielai skaidrībai prātos, lai nesajaucam vienu ar otru, lai nenovirzāmies pārāk legālībā, bet arī lai netopam *«bērnišķi kreisi»*, atsakoties no jebkuras legālas cīņas. Nesalīdzināmi izdevīgi** šīni

* *Маркс К., Энгельс Ф.* Соч., т. 6, с. 259., 260. *Red.*

** — izdevušies. *Red.*

ziņā ir Ļeņina izteikumi kā par vienu, tā par otru. Kad 1915. gadā sociālistiskā revolūcija jau šķita tuvojamies un daži izteica, ka nu karot par demokrātiju vairs neesot vērts, tas aptumšošot un vājināšot sociālistiskās revolūcijas lozungu, tad Ļeņins atbildēja: «Politiski pārveidojumi patiesi demokrātiskā virzienā un jo vairāk politiskas revolūcijas nekādā gadījumā, nekad un nekādos apstākļos nevar ne aizēnot, ne vājināt socialistiskās revolūcijas lozungu. Gluži otrādi, tie vienmēr to tuvina, paplašina tās bāzi, ievēl sociālistiskajā cīņā jaunus sīkburžuāzijas un pusproletārisko masu slāņus. Bet, no otras puses, politiskas revolūcijas ir nenovēršamas sociālistiskās revolūcijas gaitā, kuru nevar uzskatīt par vienreizēju aktu, bet kura jāuzskata par vētrainu politisku un ekonomisku satricinājumu, visasākās šķiru cīņas, pilsonu kara, revolūciju un kontrrevolūciju laikmetu» (Ļeņins, 23. augustā 1915. g.).* Ja šādā *revolucionārā ziņā* mēs saprotam cīņu pēc *patiesīgas* demokrātijas, tad tas ir itin pareizi. Bet uzliksim roku uz sirds un jautāsim: vai mēs visi vienmēr to tā saprotam? Es šaubos un ne vien šaubos, bet esmu pārlieciņāts, ka ne tā.

Ikvienu vēlēšanu beigu akords ir viņu iznākuma novērtēšana. Tur, kur politiskā dzīve cik necik attīstīta, vēlēšanu cīņu laikmets var atnest diezgan daudz. Ne vien un ne tik daudz mandātu kā

vēlētāju prātu noskaņošanas ziņā.

Izzināt, kā šie prāti noskaņoti, un tad ienest šīnī noskaņojumā lielāku skaidrību. Kā zināms, pilsoniskās demokrātijas valstu masas ir vairumā politiski visai kūtras un neattīstītas. Vajag tikai palasīt viņu avīzes, kā, piemēram, vācu s.-d. veco orgānu «Vorwärts». Tās ir tikpat garlaicīgas kā pie mums Latvijā. Pa vēlēšanu laiku tās top mazliet dzīvākas. Bet ļaudis nesajēdz, no kuras puses pieiet šai agitācijai. Noskaidrot tās neko nenoskaidro, bet tikai izkliedz savus lozungus. Un uz tiem kā mušas iekrīt lasītāju masas. Jo lielāki plakāti, jo skaņāki vārdi, jo vairāk vēl. Bez tam uz vēlēšanu laiku sarīko kādas ekstra panikas vai krīzes. Kā vecos laikos pie mums miloja izteikties: «saduļko ūdeni» un tad zvejo. Mēs jau redzējām, kā arī mūsu s.-d. uzsver: vajag mandātu, tātad vajag «tehniski» sagatavot. Ar lozungiem nav ko steigties.

* *Ļeņins* V. I. Raksti, 21. sēj., 299. lpp. Red.

Mēs, protams, skatāmies otrādi. Mums lozungi ir pirmā vietā un ne tik daudz atsevišķie lozungi kā viņu kopvērtējums, jo mums ir no svara prātu noskaidrošana. Bet mēs nedrīkstam būt akli arī pret tehniku. Mums zinātniski un praktiski jāsagatavojas ik uz vienu soli, lai to pilnā mērā un pareizi izlietotu. Mēs agrāk aiz nezināšanas vai vienaldzības pret tehniku esam zaudējuši šo un to. Tas nedrīkst atkārtoties.

Bet pēc vēlēšanām?

Jauns, revolucionārs parlamentārisms!

Tāds mums jāsludina līdzšinējās parlamentārisma slimības (kretīnisma) vietā. Ne caur parlamentu ko sasniegt, bet parlamentu izlietot revolucionārai cīņai, nebaidoties no tā, ka sarkanie parlamentārieši nav aizsargāti nedz no apcietinājumiem, nedz pat nāves sodiem. Šīnī pēdējā ziņā parlamentārisms ir jau diezgan kompromitēts. Kā savā laikā Romas senātā ķeizars Kaligula par konsulu iecēla savu jājamo zirgu, tā tagad Musolini Rōmas parlamentu pilda ar saviem fašistu ēzeļiem.

Parlamenta debatēs, kas pie mums seklas kā nekur pasaule, būtu joti derigi ievest kaut pāris [ja] ne komunistu, tad cik necik dzīvi domājošu cilvēku, kas, mazākais, masu priekšā lai demonstrētu to riebīgo spēli, kas te norisinās. Paraugiet uz vāciešiem. Nevar sacīt, ka viņi, šie viduslaiku zubri, nebūtu mācījušies izlietot saeimu savai agitācijai. Cik daudz lielākā mērā tas varētu būt, ja tur būtu balss, kas ar *šķiru cīnas kritiku* pieietu ikvienai runai, ikvienam projektam. Revolūcijas atplūdu momentā tas būtu milzīgs solis uz priekšu. Jo sevišķi Latvijā, ja te arī nekertos uzreiz pie pultēm un ilkšu zvaniem. Revolucionārā situācijā, protams, uzdevumi būtu citādi: saistīt ārparlamenta cīņu ar uzstāšanos parlamentā. Bet par to patreiz nav runas.

Mums, pat neesot pašiem saeimā, tomēr jāpiegriež tai vairāk vērības ar savu kritiku. Palasiet Marks piezīmes par Prūsijas landtāga sēdēm utt., kurām toreiz bija vislielākā nozīme.* Jeb Ķeņina rakstiem par Valsts domes zemnieku

* *Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. I, с. 30—84, 119—160 и др. Red.*

frakcijas darbību.* Mums jāizlieto ikviens gadījums, ikviena runa, ikviens projekts, lai, nostājoties uz pareizu šķiru stāvokli, mēs jaunu viedokli iedotu arī visai strādniecībai un pārējai darba tautai dotu pareizu uzskatu uz to, kas notiek ap viņu. Kam nav šī pareizā redzesstāvokļa, tas staigā akls vislielāko notikumu starpā. Ieguvuši pareizo redzesstāvokli (šķiru novērtējumu), mēs pat pie sīkākā fakta novērosim to virzienu, kurp mēs ejam un kurp mums jāiet.

Tā mēs iedomājamies:

ciņu «demokrātiskās» likumības robežās pēc jaunas likumības;

ciņu pilsoniskās šķiras taisnības atmosfērā pēc jaunas taisnības;

ciņu pilsoniskās demokrātijas klēpī pēc padomju varas!

P. Stučka. Pār pilsonisko demokrātiju — uz padomju varu.
(*Uz nākošajām saimīmas vēlēšanām.*)
LKP izd. «Spartaks», 1925, 36 lpp.

Iespiests pēc brošūras teksta

* *Lenins V. I. Raksti, 12. sēj., 251.—256. lpp., 13. sēj., 344.—349. lpp.*
u. c. *Red.*

VĒLĒŠANU IZNĀKUMI UN IZREDZES

«Sociāldemokrātā» no 18. oktobra pirmā vietā redzams šāds zīmējums: jauns cilvēks (pēc ģimja maz līdzīgs slavenajam Brunītim) ar papīra vistokli Nr. 3 sit kādu būtni, varbūt gliemeža jeb, kā pats «Sociāldemokrāts» paskaidro, pūķa veidā, bet cilvēka ģimī, kuru pēc viņa eža matiem un brillēm var zimēt par Arvedu Bergu. Uz pirmo skatu (bez paskaidrojuma) ir grūti izšķirt, vai tā ir vēlēšanu un sociāldemokrātu uzvaras «apoteoze» (dievīnāšanas aina) jeb āzēšanās, karikatūra par s.-d. politisko cīņu vispār. Jeb varbūt kā viena, tā otra! Bet tā ir ļoti zīmīga: jau trešo reizi s.-d. papīra vistoklis (vēlēšanu zīmīte) sit gar zemi Berga pūķi, pareizāk, «ķūķi»* (jeb gliemezi). Un ikreiz Arveds pieceļas, noiet mājās, vāc savas īres naudās un sēd redakcijā kā ikkad, vadot Latvijas reakciju.

Latvijas sociāldemokrāti gavilē par uzvaru vēlēšanās. S.-d. dabūjuši pavism 259 151 balsi, Zemnieku savienība — 125 046, vācieši — 42 247, berģisti — tikai 27 139. Nu, sak, tad taču s.-d. ir spēks. Bet tanis pat numuros mēs lasām, ka berģisti, strādnieka Masaka slepkavas, ir attaisnoti. Nu, varētu sacīt, pagaidiet taču, s.-d. nule pat tikai uzvarējuši savu pūķi (ne Ķūķi, jo tas taisni ir ievēlēts un spēlēs nu saeimā savu «tīrgus nerra» lomu kaķa uzvalkā tālāk). Nu tikai viņi sāks rīkoties, un, kā viņi solīja, «Latvijas liktenis», viņas «iekarotās» «brīvības» utt., utt. ir nodrošinātas, vismaz uz nākošajiem trim gadiem.

Bet pasaulē ir tāds nepatīkams cilvēku izgudrojums — skaitļi. Tie ir ļoti ietiepīga padarīšana, īpaši ja viņi saindojas statistikas tabulās. Un tur mēs redzam: sociāldemokrāti kopā ar Bundu dabūjuši 33% *no visām vietām*. Bet 1920. gadā viņi Satversmes sapulces vēlēšanās dabūja

* Kā pelei, ar Krilova vārdiem runājot, nav zvēra, briesmīgāka par kaķi, tā Latvijas s.-d. partijai īstais «pūķis» ir — Ķūķis.

absolūti pat 274 877 balsis un 57 no 150 vietām *jeb* 38%, un arī pagājušajā saeimā viņiem bija sava 31 vieta (31%). Tātad uzvara pirmo reizi lielāka, vēlāk apmēram tāda pati. No viņas balsim palaikam atkarājas valdības liktenis. Un tomēr *valdības celtie* tiesneši attaisno strādnieka Masaka *slepakovu*, tā paša strādnieka Masaka, kura bēres svinēja *visa Rīgas strādniecība* (pat nepadodoties dažu kreiso vadonu nepareizam *lozungam* — *atturēties* no bērēm). Ar Masaka asinīm apšķaktu vēlēšanu vīstokli s.-d. ielauzās palielinātā skaitā Rīgas pilsētas domē.* Bet tagad, dienu pēc vēlēšanām, Latvijas «demokrātiskās» valdības «demokrātiskā» tiesa atklātā sēdē rāda**, ko nozīmē tās «brīvības», kas «iekarotas Latvijā», — proti, *brīvību strādnieku slepkavām*, attaisnošanu Masaka bendēm.

Laikraksti vispār izteicas, ka partiju sastāvā ar jaunājām vēlēšanām maz kas grozījies. Uz pirmo skatu — jā. Tie paši sociāldemokrāti ar apmēram $\frac{1}{3}$ daļu pirmā vietā, otrā vietā (mazliet sagrumstīta un grupās sabārstīta) Zemnieku savienība, trešā vietā *vācieši* ar savu ciešo organizāciju un disciplīnu atkal ar 42 000 balsu un 5 deputātiem, kas pārsniedz vācu iedzīvotāju procentu skaitu. Bet, tuvāk apskatot, mēs redzam arī pārgrozības.

Cik liels procents piedalījies vēlēšanās? Ľoti augsts *Rīgā* un *Latgalē*, pirmajā — 81%, otrajā — 74,8% no visiem vēlētājiem. Arī Kurzemē 74,05% no visiem vēlētājiem. Bet jau mazāk Zemgalē — 70,4% un ļoti maz Vidzemē — 66,8%. Latgale, kas gāja līdz šim pēdējā vietā, tagad iet tuvu pirmajai. Tas nozīmē, ka šī kolonijas zeme mostas, bet viņa vēl dzīvo parlamenta ilūzijās, un vienīgi s.-d. neprasha tās izlietot izskaidro, ka viņai, vienigajai legālajai opozīcijas partijai, te vēl samērā mazi panākumi (no 25 vietām tikai 5). Kādēļ Rīgā un pa daļai arī Kurzemē piedališanās dzīvāka, par to tālāk.

* Lai izlietotu šo vēlēšanu pabalsta līdzekli arī šoreiz, «Sociāldemokrāts» pat mēģināja numurā iepriekš vēlēšanām radīt jaunu Masaka lietu — «Jauns naciķu slepkavības mēģinājums vēlēšanu priekšvakarā». ²²¹ «*Tamdēļ — visi par listi Nr. 3!*» Bet šoreiz «šāviens negājis vaļā». Nu, kā zināms, šāviens, kas neiet vaļā, *nav* šāviens.

** «Sociāldemokrāts» izteic «sabiedrības vārdā kategorisku protestu». Tas ir īsts sociāldemokrātisks paņēmiens. Vācu s.-d. sapulcēs, kad jo īpaši sadrošinās pret kādu valdības soli, nosauc trīs reizes «*pui*» un tad noiet mierīgi uz krodziņu pie glāzes alus. «*A* *Васька* слушает, да ест» jeb sociāldemokrātiski latvisķā valodā: *Ķukis* no klausās «sabiedrības protestu» un plaukā s.-d. tālāk.

Bet, apraugot sīkāk vēlēšanu skaitus, mēs varam nākt pie citiem slēdzieniem. Vispār pilsoniskās partijas nevis kopojas un apvienojas, bet saskaldās — ko saskaldās? — sadrupst mazās vienībās. Uz vēlēšanām izgāja 44 partijas un grupas ar 141 vēlamo* sarakstu, no kuriem 93 (jeb 65%) palikuši pavism tukšā. 7 partijām vai grupām pa visu zemi ir tikai pa vienam deputātam un 19 partijām pa 2! Agrākajās vēlēšanās bija caurmēra norma — 2 jūgu partija (tas ir, partija, kas var sasēsties vienā divjūgu ormanī — 3—4 cilvēki), tad nāca vienjūga partijas (2 cilvēki), un tagad norma ir kājnieku un velosipēdistu partija jeb beigās tāda, kurā viens vien deputāts ar savām miesas formām aizņem visu ormani. Tāda pazīme ir vai nu pilnīgas politiskas negatavības liecība, jeb *lielas krizes* pazīme partiju šķiru sastāvā, to pārgrupēšanā.

Protams, ka galvenā loma piekrīt pēdējai.

Lielākā partija ir *sociāldemokrātija*. Viņas apmēram $\frac{1}{3}$ deputātu norma ir palikusi, bet tā nav nepārgrozīta. No līelas partijas ar 10 000 biedriem 1920. gadā tā, pēc pašas skaitļiem, kļuvusi par 3000 biedru (es labi nezinu, no kura gala te jāstrīpo vai jālabo, vai nu nulle, jeb 3) partiju. Tie iesāka ar pilsētu, zaudēja to, bet iekaroja tad laukus un tagad zaudē laukus un rāda no jauna panākumus pilsētā. Rīgā viņu deputātu skaits pieaudzis no 4 uz 8, Vidzemē tas nokritis no 11 uz 8 utt. Vai tā ir tiešām kļuvusi no jauna par *strādnieku* šķiras partiju? Programmas, ja ne partijas biedru un vadības ziņā? Pēdējā ziņā tā paliek sociāldemokrātu (saimniekdēlu) jeb *Kalniņa* ģimenes akciju partija, jeb kandidātu saraksts ar firmu «Rainis un biedri» priekšgalā.²²² Pat «Sociāldemokrāts» it kā lielās ar šo apstākli: «Citi prasa: kur te var nodot *Raiņa sarakstu?*» Balso par labo dzejnieku Raini, bet kāda ir viņa politiskā programma? Jā, kas to lai zina? Vai saule vai pasaule jeb Latvija? Vai Atēnu (vergu) jeb darba demokrātija? Un priekš kam to zināt? Programmas tagad nav modē, tās tā vai tā neizpilda.

Priekš *sociāldemokrātijas* (ne Latvijā vien) vēlēšanas ir kļuvušas par *tehnisku* padarišanu. Es jau citur citēju «Sociāldemokrātu» (no 7. aprīļa 1925. g.) zīmīgo teikumu vēl iepriekš vēlēšanām: «Tā... mums ir izredzes ne tikai noturēt līdzšinējās pozīcijas, bet pat ievērojamā mērā *iegūt*

* T. i., kandidātu. *Red.*

vēl jaunus mandātus. Tikai iepriekš vajag tehniski sagatavoties vēlēšanu cīnām.» Bet turpat lasām: «Mēs vēl nevarām runāt par nākamo vēlēšanu platformu.» Kā Amerikā kapitāls valda ar savu vēlēšanu «mašīnu», tā s.-d. (buržuāzijas legalitātes pajumtē) uzvar ar savu tehniku.

Mēs lasām šīnī ziņā ar nepārspējamu valstsīdību aprakstītos partijas tehniskos knifus jeb paņēmienus «Sociāldemokrāta» 224. numurā:

«*Partijas birojā. Abās vēlēšanu dienās no rīta līdz naktij strādā partijas galvenais birojs Aku ielā Nr. 10. Nāk un iet... Nemītīgi strādā divi tālruņi. Kopiespaids tomēr, ka listes iznēsātas pa dzīvokļiem daudz labāk nekā pilsētas domes vēlēšanās...*

Nenoguliet vēlēšanas!

3. oktobrī ap plkst. 3 pēc pusdienas klusā Aku ielā neparasta aina*. Piebrauc sociāldemokrātu plakātiem izraibots smagais automobilis. Tānī sakāpj strādnieki-jaunieši. Divi ar garām taurēm. Un nu pa Rīgas ielām, pa visiem strādnieku rajoniem!... Piedalīšanās vēlēšanās *sestdienas rītā* samērā vāja. Sociāldemokrāti brauc *modināt* kūtros. Skan taures... Sociāldemokrāti savu panākuši: par partijas taurētājiem runā visos strādnieku dzīvokļos, katrs sāk posties uz vēlēšanām. Braucēji izmirkuši lietū līdz ādai, bet laimīgi. Viņi ir palīdzējuši savai partijai. Braucienu atkarto svētdien, jau no agrā rīta. *Sociāldemokrātu automobiļiem* darbaudis uzgavīlē daudzās vietas, vēdīna ar mutautiņiem...

Paldies strādnieku kooperācijai, kura deva bez maksas automobili!
Strādnieki aizved savus slimos pie urnām.

Vācieši jau sen *ved savus nespējniekus* vēlēt. Soreiz to plašos apmēros dara arī sociāldemokrātu partija. Abas vēlēšanu dienas bez pātraukuma brauc apkārt pa partijai uzdotām adresēm *«taksijs*, kuru *pazistamais strādnieku sportists*** *Vithofs* izgādājis tikai pret izdevumu atlīdzību partijas rīcībā. Līdzi divi spēcīgi jaunekļi, kuri palīdz nespējniekiem nokļūt pie urnām. Kas nevar sesties automobili, to aiznes ar nestuvēm» utt.

Vai tā nav vesela slavas dziesma *vēlēšanu tehnikai*. Taurētāji, spēcīgi jaunekļi un automobiļi! Tāds s.-d. īstais lozungs. Priekš kam *tad vajadzīga programma?*

Bet te *uznāca negaidītais notikums*. Rīgā un vispār Latvijā tāda savāda strādnieku kategorija jeb, pareizāk sakot,

* Jā, jā, Aku iela reiz vēsturiski tāda iela, kur naktīm negulēja, izņemot strādniekus, kuriem naktī neļāva gulēt, bet *kur tikai pulksten 3 dienā modās!*

** Laimīgi s.-d. strādnieku sportisti, kas tik bagātīgi apgādāti automobiļiem.

apzinīgā strādnieka pazīme ir, ka tie visi pazīstas šīnī kategorijā: tie ir tā saucamie «*kreisie arodnieki*». Kur tie cēlušies? Daži melš, ka ievesti no Padomju Krievijas. Citi saka pat, ka vai paši nelabie. Strādnieki paši, ja tos uzprasa, pasmīn un atbild ar pazīstamo lietuviešu atbildi: kīts kitu dirbam (tas ir, cits citu darinām jeb radām). Daži viņus dēvē par «*komunistiem*». Viņi, protams, vēl nav, vismaz vēl visi nav komunisti, bet var kļūt par tādiem. Viņi visi nīst sociāldemokrātus un dēvē to vadoņus par «*sociālnodevējiem*». Viņu ir daudz (atbalss: «*daudz — daudz*»); pa pilsētu vēlēšanām viņi līda no savām alāmlaukā un pārplūdināja vēlēšanu urnas, neraugot uz to, ka viņiem nav nedz preses, nedz taurētāju, nedz automobiļu. Pat uz cietumiem tos dzen (un to dara taisni iepriekš vēlēšanām) ne ar automobiļiem, bet kājām.

Jau ilgi iepriekš vēlēšanām «*Sociāldemokrāts*» brīdināja tos kungus, kam tas jāzina: «*Pieraugiet! Jūs mūsu sarakstu zināt, tiklidz kā citi ienāk no strādniekiem, tos knips! ciet, tie ir komunisti.*» Arodnieki trešoreiz izmēģināja savu laimi ar kandidātu saraksta iesniegšanu. Vēl nepaspēja atstāt lokālu*, kā tie jau bija knips! ciet, bet sarakstu tehniski izbrāķēja. *Kreisajiem arodniekiem* vajadzēja vēlreiz atminēties, cik pamatīgi cara laikos pat revolucionārie s.-d. (un taisni tie) izstudēja visus tehniskos paņēmienus, lai nedotu iespēju tos atraidīt. Es negribu tieši apgalvot, bet domāju, ka arī šoreiz pa daļai ir pašu vaina. Par iešanu vēlēšanu kampaņā jeb legālu grāmatu izdošanu taču vairs nedz kar (kā agrāk tagad caurkritušais Holzmanis), nedz šauj, bet tikai *sēdina cietumā*, šīnī proletariāta universitātē, gatavoties uz jaunām ciņām.

Bet kā nu bija nebija, ko bija darit, kad nav saraksta, par ko balsot? Boikotēt? Aktīvi? Tas ir, jaukt vēlēšanas? Nav tāds revolucionārs moments. Pasīvi? Tas ir, palikt mājās? Nē, tas ir pret revolucionārās strādniecības sajūtu. Demonstrēt pret to? Arī patlaban nav jēgas. Jādomā ikreiz, piemērojoties situācijai, vispārējam stāvoklim. Izšķirstījuši visus 140 sarakstus un nekā neatraduši, tie nāca pie jauna lēmuma. Un kā slavenajā mākslinieka Repina ainā kazaki raksta vēstuli turku sultānam, tā viņi sēdās rakstīt Sociāldemokrātiskās partijas centrālai komitejai:

* Vēlēšanu komisijas telpas. *Red.*

Par ko balsot saeimas vēlēšanās? Visiem strādniekiem

3. un 4. oktobrī notiks saeimas vēlēšanas. Sajās dienās tiks izvēlēti valsts saimniecības un politikas vadītāji* uz nākošiem trim gadiem, tādēļ arī darba tautai, strādniekiem jābūt skaidrībā par to, kam viņi nākošā saeimā uzticēs savu interešu aizstāvēšanu.**

Vislabākais būtu, ja strādnieku intereses saeimā aizstāvētu paši strādnieki. Tornē piedzīvojumi rāda, ka tas nav vēl iespējams.

Rīgas Arodbiedrību Centrālbirojs no viņa neatkarigu apstākļu dēļ līdz šim nespēja dot savus slēdzienus attiecībā uz vēlēšanām. Tagad tas jādara. *Rīgas Arodbiedrību Centrālbirojam* sava saraksta nav, tādēļ atliek pievienoties un balsot par kādu no uzstādītiem kandidātu sarakstiem.

Kā strādnieku interešu aizstāvji sevišķi reklamējas Sociāldemokrātu partijas saraksts Nr. 3. Citu strādniecībai tuvāku kandidātu sarakstu nav. *Bet, lai mēs varētu uzaicināt strādniekus balsot par sociāldemokrātu sarakstu*, mēs Sociāldemokrātu partijai vispirms uzstādām sekošas prasības: prasām viņas kopā ar šo uzsaukumu publicēt s.-d. laikrakstos un *dot nekavējošu publisku atbildi*.

1) Noteikta cīņa par 8 stundu darba dienas izvešanu un nodrošināšanu *kā pilsētu, tā lauku strādniekiem un 6 stundas garīga darba strādniekiem un pusaudžiem*.

2) Visu strādnieku kategoriju apdrošināšanu pret slimības, nelaimes, bezdarba un ciemtiem darba spējas zaudēšanas gadījumiem.

3) *Zemes reformas reviziju*. Jo pat pilsoņu laikraksti ziņo par zemes piedalīšanu kukuļošanas, personīgās draudzības ceļā utt. Nekādu atlidzību muižniekiem, nekādu izpirkšanas maksu par atgriezto zemi, zemes piegriezumu reviziju.

4) Noteiktu cīņu pret fašismu un reakciju vispār.

5) 2. augusta 1917. gada likuma²²³ atcelšanu.

6) Pilnīgu koalīcijas brīvību un pilsoņu tiesības strādnieku kustības virzieniem un viņu piekritējiem.

7) Par politiskām lietām arestēto un notiesāto strādnieku pilnīgu amnestēšanu.

8) Netiešo nodokļu revīziju un nodokļu smaguma novelšanu uz buržuāzijas pleciem. Šeit uzstādītās prasības ir visprimitīvākais, kas jācenšas izvest demokrātiskā tiesiskā valstī. Bez tam mēs viņas neuzstādām kā tukšu skaņu, bet kā noteiktu, vadošu līniju, pie kurās konsekventi jāturas un kura jāizved dzīvē.

Griezdamies ar šo uzsaukumu pie strādniekiem, mēs reizē viņu nosūtām Sociāldemokrātu partijai publicēšanai savos laikrakstos un prasām uz viņu ir oficiālu, ir publisku atbildi.

Ja Sociāldemokrātu partijas kandidāti apņemas šīs prasības aizstāvēt un vest cīņu par viņu izvešanu dzīvē, tad mēs uzaicināsim visus strādniekus balsot par s.-d. sarakstu Nr. 3.

* Te manāmas vēl zināmas ilūzijas par parlamenta nozīmi kā politikas vadītāju.

** Tas pats sakāms par vārdiem «*interēšu aizstāvēšanu*». Parlaments burtiski «*aizstāv*», tas ir, stāv aiz šķiru interesēm. Tās *jāpārstāv* ārpus parlamenta.

Reakcija noteikti koncentrē savus spēkus. Fašistiski reakcionāriei elementi grupējas un gatavojas uz ciņu pret strādnieku šķiru. *Šai vienotai reakcijas frontei ir jāstāda pretim vienota strādniecības fronte uz vienkāršas bāzes, kura vieno visus strādniekus bez partiju virzienu izšķirības, t. i., ciņa par strādnieku saimniecīskām un politiskām valsts pilsoņu tiesībām.*

Mēs sagaidām, ka sociāldemokrātu partija sapratis strādnieku vienotās frontes nopietnību un nepieciešamību un dos uz mūsu reālajām prasībām piekrītošu atbildi.

Mēs gaidām šo atbildi tūliņ, jo ir pēdējais laiks.

Lai dzīvo strādnieku vienotā fronte!

Rīgas Arodbiedrību Centrālbirojs

Cekisti mazliet apjuka. Bet tad sasauga labākos juristus, tos pašus, kas pat «Nāciju līgu» muižnieku lietā domā «apiet ap stūri», un atbildēja «Sociāldemokrātā»:

*«Centrālās Komitejas prezidija paskaidrojums: No augšā pievestā uzsaukuma varam tikai konstatēt, ka Rīgas Arodbiedrību Centrālais birojs, rēķinādamies ar strādnieku masu garastāvokli, galu galā izšķīries par sociāldemokrātu listi Nr. 3. Kas zīmējas uz RACB uzstāditām prasībām sociāldemokrātu frakcijas kandidātiem, tad lieki par tām te runāt. Rīgas arodniesi paši it labi zina, ka *visas šīs prasības** sen jau uzņemtas sociāldemokrātu platformā un viņu deputāti tās centušies aizstāvēt saiemā. Kas gan būtu devis pilsētas strādniekiem 8 stundu darba dienu, apdrošināšanu, izvedis radikālu zemes reformu, amnestiju politiskiem ieslodzītiem un uzstājies pret nelikumībām pie agrārās reformas izvešanas, par 2. augusta 1917. gada likuma atcelšanu, par politiskām brīvībām, pret carismu un pret netaisniem nodokļiem, ja to nebūtu darijuši sociāldemokrāti? Šīs prasības ir *visas mūsu vēlēšanu platformā*, un, ja viņas vēl nav visā pilnībā izvestas dzīvē, tad tāpēc, ka saiemā strādnieku iespaids vēl nav bijis pietiekoši liels. Par nožēlošanu mums jākonstatē tas bēdīgais fakts, ka tad, kad Masaka nošaušanas gadījumā mūsu strādnieku sportisti** izved visaktivāko ciņu pret vietējo fašistu banditismu, Rīgas Arodbiedrību Centrālbiroja darbinieki un viņa izdotie laikraksti aiz mums nesaprotamiem iemesliem uzstājās pret strādnieku sportistiem. Cerēsim, ka tas bijis tikai pārpratums, jo tagad arī Rīgas arodniesi prasa no teiktu ciņu pret fašismu.*

Rīgas arodniesi prasība par zemes reformas revīziju gan formulēta parāk neskaidri. Ja domāta agrārās reformas revīzija tādā veidā, ka *visa agrārā reforma būtu jāizved par jaunu, tad tādai gan mēs nevarām piekrist*, jo tā saceltu pret strādniekiem visus jaunsaimniekus, kuriem zeme piešķirta, un tas nav strādniecības interesēs. Bet tam nav ne mazākās garantijas, ka zemes reformu otrreiz izvedīs tais-

* Pasvītrojumi visur mani. P. St.

** Domāta oportūnistu vadītā organizācija «Strādnieku sports un sargs». Red.

nigāk. Revizija var zīmēties tikai uz tiem zemes piešķiršanas gadījumiem, kur notikušas *nelikumības*.*

No RACB uzstādītas it kā prasības sociāldemokrātu partijai ne mazākā mērā neliecina par to, ka sociāldemokrātiem būtu jāgroza savā līdzšinējā platforma. Pilnīgi veltīgs ir arī RACB mēģinājums savā uzsaukumā nostādīt sociāldemokrātus kā «neīstu» strādnieku partiju, kura par tādu tikai «reklamējoties». Strādnieki it labi zina, par ko viņiem jābalso saeimas vēlēšanās.»

Ko nozīmēja patiesībā šī atbildē? «Še tev ziedīņš, turi to ciet un cieti, nesaki «jā» un «nē».» Kā to saprata? Arveds Bergs «Latvī» (protams, uzticīgs savai «ohrankas» karjerai), denuncējot i sociāldemokrātus, i arodniekus, atrada, iztulkoja, ka te notiek salīgums: *«starp komunistiem un kreisiem sociāldemokrātiem bijis salīgums vēlēšanu lietās».*

«Pēdējie pieņēmuši pirmējo prasības, par ko pirmējie balsojuši par pēdējiem. «Sociāldemokrāts» šo izpaudumu nebūt neapstrīdēja, bet tikai paskaidroja, ka salīgšana notikusi pilnīgi atklāti «notu» apmaiņas veidā «Vienībā» un «Sociāldemokrātā». Fakts ir, ka sociāldemokrāti pieņēmuši komunistu prasības par 8 stundu darba dienas ievešanu *ari uz laukiem*, par agrārreformas *reviziju*, nodokļu sistēmu reformu un amnestiju komunistiem un *viņiem ir jātūr šie solījumi*, ja pārāk atklāti negrib apvest ap stūri savus komunistiskos vēlētājus, kuru isto skaitu izzināt nākas diezgan grūti.»

Un kā to saprata «kreisie arodnieki»? Lai būtu kopota visa šī vēsturiskā sarakstīšanās, es te nodrukāju «Arodnieciskās Vienības» pagaro atbildi:

«Mazākais jaunums

Sociāldemokrātu partijas centrālā komiteja ar Rudevica un Br. Kalniņa parakstiem RAB Centrālbirojam piesūtījusi atbildi uz kreisās strādniecības uzstādītām prasībām, kuras bija nodrukātas mūsu žurnāla pagājušajā numurā.

Atbildē teikts, ka soc.-dem. mūsu prasības jau visu laiku esot aizstāvējuši, tomēr pilnīgi tās neesot izdevies izvest dzīvē tamdēļ, ka tas neatkarājoties no soc.-dem. vien, bet no strādniecības aktivitātēs un vienības un no spēku samēra saeimā.

Ir taisnība, ka soc.-dem. vadoņi daudz runājuši, rakstījuši un solījuši, kā to dara visas partijas «demokrātiskā» valstī vēlēšanu priekšvakarā. Mēs tomēr neesam tik naivi, lai ticētu tam, kas tiek solīts balsu savākšanai.

Soc.-dem. savā atbildē saka, ka viņi aizstāvējuši politiskās brīvības visiem strādnieku kustības virzieniem. Bet ko tādā gadījienā nozīmē tās denunciācijas un provokācijas, kuras soc.-dem. laida vajā sakarā ar kreisās strādniecības nodomu iziet saeimas vēlēšanās? Vēl

* Te redzams skaidrs advokāta niķis. Ja sacīts «revīzija», tad domāta, protams, ne formāla likumība. Formāli likumīgi zemi valda i «saimniekēli», i «klācpleši».

taču nekāds saraksts nebija uzstādīts, ne arī oficiāli pieņemts, tomēr soc.-dem. uzbrukumi kreisai strādniecībai bija sevišķi nikni un bezkaunīgi. Par tik naiviem mēs soc.-dem. liderus neturam, lai plieaisto, ka viņi neapzinātos savas darbības sekas. Tas bija labi izrēķināts un izdomāts un spekulēts taisni uz to, ka šīs politiskās brīvības nav priekš visiem strādniekiem. Tāds ir lietas faktiskais stāvoklis, kas gan nav savienojams ar vēlēšanu solijumiem un ar partijas rakstītām programmām. Tātad pie tā, ka kreisai strādniecībai nav sava saraksta, mēs vispirmā kārtā vainojam soc.-dem.

Ir taisnība, ka strādnieku šķiras stiprums atkarājas no pašu strādnieku aktivitātes un vienības. Bet taisni soc.-dem. ir bijuši tie, kas strādniecības vienību nevēlas, par to mēs soc.-dem. esam teikuši daudz skarbu, bet patiesīgu vārdu un teiksim tos arī turpmāk, līdz arodbiedrību vienība nebūs panākta. Vēl strādniecības aktivitāti gadu gādā ir kāvušas policejiskas vajāšanas, kuras arī pēc izņēmuma stāvokļa atcelšanas* ir ļoti ikdienišķa parādība. Tāni laikā, kad pastāvēja Zamueļa [ministrs] kabinets,** kuru noteica soc.-dem., kreisās strādniecības vajāšana gāja pilnā spēkā (Slokā, Rīgā u. c.). Sai lietā soc.-dem. kluseja, bet gan nopūlējās ap dažādu kūkisku ierēdu izāzēšanu. Vai šo dažu padzīto ierēdu dēļ vajadzēja ar visu krūti atbalstīt valdību, kura nikni vēršas pret strādniecību kā saimnieciskā, tā politiskā laukā! Vai te var būt runa par soc.-dem. cīņu dēļ strādnieku kustības brīvībā? Soc.-dem. darbību saeimā noteic šauri partejiski, bieži pat gluži personīgi motīvi, cīņa par uzstādītu programmu nav saredzama. Soc.-dem. uzsver, ka pilnīgi savas prasības tiem nav līdz šim izdevies izvest. Mēs turpreti būtu laimīgi, ja kaut daļa no šīm prasībām tiktu izvesta, un varam šeit konstatēt, ka sociāldemokrātu parlamentāriskā taktika, kā arī darbība ārpus paramenta *faktiski* noved pie gluži pretējā.

Ir taisnība, ka soc.-dem. ir «cīnījušies» par 8 stundu darba dienu, bet cīnījušies par 8 stundu darba dienu uz papīra. Faktiski Latvijā 8 stundu darba diena nekur dzīvē netiek stingri izvesta un ievērota. Tāpat tas ir ar sociālās apdrošināšanas likumiem.

Ir taisnība, ka soc.-dem. ir runājuši par nodokļu sistēmas grozīšanu par labu nemantīgām masām, bet darbos šai lietā ir darījuši gluži pretējo, piemēram, soc.-dem. gudrākais līderis A. Buševics, 1922. gada būdams finansu ministrs, staigāja mantīgās pilsonības pēdās.

Ar zemes reformas revīziju nebūt nav jāsaceļ pret strādniecību jaunsaimnieki resp. darba zemnieki, bet gan jāgādā, lai zeme patiesām būtu darba zemnieku rokās un lai pilsētā sēdošie «jaunsaimnieki» neuzmestos caur plašo onkuļu būšanu par lauku darbaļaužu izmantotājiem. Visiem tiem zeme atņemama, tāpat atņemama zeme visiem tiem, kas to nespēj paši apstrādāt, un nododama lauku bezzemnieku lietošanā.

Neaizskarot daudzus citus svarīgus un plašus saimnieciskus un politiskus jautājumus, teiksim atklāti: *mūsu prasības gan tik brīnišķīgi nesaskan ar jūsējām, kā savā atbildē Jūs to iedomājaties.*

* Izņēmuma stāvoklis buržuāziskajā Latvijā pastāvēja līdz 1924. g. maijam. *Red.*

** 1924. g. 27. janvārī — 1924. g. 18. decembrī. *Red.*

Aicinot strādniecību balsot par soc.-dem., mēs izvēlējāmies mazāko jaunu mu. Strādniecībā saeima nav sevišķi populāra, tāpēc 3. un 4. oktobrī atturējušos skaitis varētu būt sevišķi liels, ja kreisā strādniecība pasludinātu vēlēšanu boikotu. Tomēr mēs neatrodam, ka tagadējā momentā boikots būtu pareizākā taktika cīņā pret uzbrūkošo reakciju, cīņā par mūsu mērķiem, cīņā par strādnieku vienību. Boikots, ja pēc viņa neseko tālāka strādniecības aktivitāte pret nepopulāro parlamentu, nedod cerētos rezultātus. Un patreiz katra strādnieku atturējusies balsis nāktu tieši par labu buržuāzijai, kura kreisai strādniecībai gatavojas izgudrot vēl lielākus žņaugus, kādus mums patreiz «demokrātija» ir uzmaukusi kaklā. Taisni tāpēc balsosim par mazāko jaunu mu, lai nenāktu briesmīgāks jaunums. Nododot balsis par Nr. 3, mēs paturam tiesības prasīt no soc.-dem. noteiktus soļus strādniecības labā un neapmierināties tikai ar liekuļošanu.

Soc.-dem., ievērojiet, ka mūsu balsis jums turpmākā darbā būs pātaga, kas jūs pie katra noziedzīga soļa nežēlīgi šaustis!*

Savā visumā šī atbilde nostāda jautājumu itin pareizi. Kreisajai strādniecībai jāprot ikvienu jaunu mu, kaut lieлāko vai mazāko, pārvērst par «labumu», to, kā saka, izmantot. Sociāldemokrāti, protams, meloja, kad stāstīja — tas viss esot viņu programmā un visu to viņi izvedot dzīvē pēc iespējas. Viņiem pieder kādreiz pat izteikums: «*lietā mērā pēc iespējas*», tas ir, patiesībā — *nemaz ne!* Bet vissvarīgākais šīni arodnieku atbildē ir pēdējie vārdi: «*mūsu balsis jums būs pātaga, kas... jūs šaustis!*» Bet kas nav jāaizmirst: šaustīšana kādā nekādā atriebības vai mocišanas nozīmē nekā laba neatnes, ir lieka un tātad kaitīga, ja tā nekalpos *dzišanai uz priekšu, trenkšanas nolūkā*. Bet, ja arī šāda šaustīšana nelīdzēs un s.-d. nekust no vietas, tad ikviens s.-d. strādnieks sapratīs, ko nozīmē viņu «vadoņi», ka viņi nekā *pavest* nespēj vai negrib, ka tie «kleperi» vienkārši itin nekam neder. Raug, kas palielināja piedalīšanos un ienesa sociāldemokrātiem *vismaz 8 vietas*; vienota Rīgas kreisā strādniecība būtu varbūt iekarojusi ne vien visas 8, bet vēl vairāk vietu.

Arodnieku atbildei sekoja arī Komunistiskā partija savā uzsaukumā, pievienojot teikumu: «*balsot par s.-d. sarakstu Nr. 3, stripojot strādniekiem nesimpātiskus s.-d. vadoņus, atstājot un nododot savu balsi vienīgi par strādnieciskiem elementiem*». Pēdējais teikums neiztur pilnīgi kritiku. Ja s.-d. saraksts sastāvētu *iz strādniekiem*, tad par viņu varētu balsot arī kreisais arodnieks un jo drošāk vēl komunisti, kas saprot šķiru pretišķību un šķiras apzinības

* Sk. «Arodnieciskā Vienība», 7. nr., 1925. g. 2. oktobrī. Red.

nozīmi. Strādniekam ir sava šķiras nojauta, kas viņu vairs tik viegli nenomaldinās no ceļa, ja nebūtu viņu nodevīgo vadoņu. Te tas nebija izdarāms, jo tādu elementu nebija tikpat kā nemaz. Ja būtu bijuši patiesi darba *zemnieki* (ne kulaki) vēlēšanu sarakstā, arī par tiem varētu balsot, strīpojot s.-d. un ierakstot šos no cita saraksta. Tā ir tehniska padarīšana, ko vācieši spīdoši izdarīja. Viņi paši ar to dižojas «Rigasche Rundschau».

Gudri ievadītā un uz vācu balsu ķeršanu norēķinātā latviešu namīpašnieku taktika, kas bija ieveduši savā sarakstā vācieti Alslebenu kā vienpadsmito, tas ir, bezizredzēs kandidātu, deva vāciešiem iespēju savos sarakstos kādu kandidātu strīpot un tā vietā ierakstīt Alslebenu — to padarīt no 11. par *pirmo* un tādi ievēlēt latviešu melnsimtnieka un zvērināta pātarnieka Purgaļa vietā *vācu* melnsimtnieku Alslebenu. Protams, ka Alslebens te ir apzinīgi vedis «šmucīga» veikalnieka taktiku, bet vācu partijas tehnika paliek apbrīnojama.

Bez tādas no partijas noorganizētās taktikas vienkārša nostriņošana maz ko līdz, ja nav ko ierakstīt vietā, un kreisai strādniecībai pieņemigu kandidātu citās listēs taču nebija. Bet tai ir jēga tikai, ja var ievest derīgu kandidātu. *Maza demonstrācija* taču ir izvesta. Strādniecības ienīstais Bruno Kalniņš no pirmajām vietām ienācis pēdējās. Apmēram 2000 vēlētāju to panākuši, bet viņš tomēr ienācis saimā no laukiem, kur nepazina viņa «labās» īpašības. Kā teikts, šim faktam samērā maza nozīme.

Galvenā nozīme tā, ka s.-d. deputātuš, kā ar kreisajām balsīm ievēlētus, tagad pašai strādniecībai jāaicina paskaidrot viņu priekšā savu solījumu izvešanu darbā. Tas ir tas jaunais, ko ienesuši pēdējo vēlēšanu taktikā. Sociāldemokrātu vadoņu kritika tagad kļūs *dziļāka* un *tātad nesaudzīgāka*, un tā norisināsies *visas apvienotās strādniecības priekšā*. Un, ja tagad «Sociāldemokrāts» vēl projām uzdrošināsies, piemēram, melst melus par Padomju Krieviju, tad sūtāmās strādnieku delegācijas jautājums, kas pacelts arī Rīgā,²²⁴ kļūs jo dzīvāks un intensīvāks.

Vēl viens fakts jāatzīmē. «Darba Balss» līdz ar vēlēšanām apstājusies, un mazinieku 4 vīru partija* galīgi kļuvusi par laucinieku partiju. Avīze pasludina, ka *pagaidām*

* Sociāldemokrātiem-maziniekiem bija 4 vietas 2. saimā. *Red.*

(tas ir, līdz nākošajām vēlēšanām?) viņa pārtraucot savu gaitu. — Ko saldē nagus, laidies dibenā!

Es jau atzīmēju, ka partiju sadrupšana ir krīzes pazīme, īpaši zemniecībā. Tur skaldās un drupst, jo visi ir neapmierināti. *Šī parādība uz nopietnāko jāizpēta un jāizmanto komunistiem.* Tanī pat Latvijā, kas lika visas cerības uz Krieviju kā koloniju, kuras lēto labību pēc Dānijas parauga gribējās pārstrādāt dārgos piena produktos utt., tagad pāriet uz ievedmuitu rudziem! Un, ja tagad uz Krieviju ceļojošā komisija²²⁵ meklē tur citāda veida koloniju saviem vēl *neesošiem* rūpniecības produktiem, kā, piemēram, Anglija pretim Indijai, tad arī tās ir ilūzijas. Latvija kā [buržuāziski] *demokrātiska* mazvalstiņa var būt vienīgi vienas vai otras lielvalsts piekars; *tā briva, proti, darba valsts, var kļūt vienīgi Sociālistisko Padomju Republiku Savienibā.*

Kādas izredzes ir par jauno valdību. Sociāldemokrāti ieiet nepārgrozīti jaunajā saeimā. Balsu samērs tur tas pats. Mazliet atjaunotas ieiet [buržuāziskās] demokrātijas grupas. Kāda būs valdības koalīcija? Var gadīties, ka sociāldemokrātija ieiet valdībā. Uz to pusi to dzen labējās puses agresīvā politika, uz to pašu pusi to spiež apstākļi. Pār Latviju pūš austrumu vējš. Padomju Krievija par vienu nakti* kļuvusi populāra pilsonībā, pat Polija runā par mieru. Arī Latvija sūta delegāciju. Ringolds Kalniņš pazīst Krievijas bagātības avotus, viņš pie tiem mietojies ilgi un krieviski, ja arī ne visai, tomēr labāk prot nekā latviski.

Un arī «Sociāldemokrāta» redakcija, «pats» Cielēns. (F. C.):

«Šīnēs dienās aizbrauc uz Krieviju plaši sastādīta Latvijaš delegācija, kurai ir uzdevums izpētīt Krievijas-Latvijas saimnieciskās tuvināšanās iespējamības, kā arī uzņemt sakarus ar Krievijas noteicosām saimnieciskām aprindām.

Saimniecisku sakaru nodibināšana ar Krieviju ir viens no svarīgākiem Latvijas valsts saimnieciskiem uzdevumiem. Līdz šim šim uzdevumam piegriezta pārāk maza vērība. *Mūsu pilsonība savā vairumā ir pratusi gan par Krieviju zoboties un sludināt naidu pret Krieviju,** bet nav pratusi piemēroties reāliem apstākļiem un celt Latvijas.*

* T. i., pēkšņi. *Red.*

** Tas jau viss taisnība, bet vairāk nekā buržuāzija *un par visiem nekaunīgāk* ir par Padomju Krieviju lamājušies s.-d., to starpā pazīstamais Kazānas «varonis» Cielēns!²²⁶ «Tauta, to neaizmirst!».

saimniecisko uzplaukšanu uz tām dabiskām iespējamībām, kuras Latvijai dod viņas izdevīgais ģeogrāfiskais* stāvoklis.

Katrs, kas kaut cik pārzin tautsaimniecības teoriju un vispārējo saimniecīkās darbības attīstības vēsturi, tas zina, ka tautu un valstu materiālā turība nedibinās uz zemkopību, bet uz tirdzniecību un rūpniecību. Tā ir tautsaimniecīca ābece.

Bet šo ābeci nezina un arī pa daļai negrib zināt, ar maziem izņēmumiem, mūsu pilsoniskās aprindas. *Viņām trūkst vispārējās teorētiskās zināšanas***, kā arī praktisks politisks skats uz reālām iespējāmībām.

Ir taču skaidri, ja Latvija grib tikt ātrāk pie materiālas turības, tad valstij jāpieliek visas pūles, lai sekmētu *caur Latvijas ostām un pilsētām* starptautisku tirdzniecību un transportu, kā arī vietējās rūpniecības atplaukšanu.

Un, šīnī virzienā darbojoties, ir atkal jāvelk zināmas tautsaimniecīcas praktiskas konsekvences. Tranzīts un tirdzniecība caur Latviju nozīmē Vakareirospāri tirdzniecību ar Krieviju. Bet arī Latvijas tirgotājiem, kuri prot krievu valodu un pārzin krievu tautas prasības, ir zināmas priekšrocības tirdzniecībā ar Krieviju.

Bet svarīgākais ir un paliek Latvijas rūpniecības atjaunošanas uzdevums. Rūpniecībai vajadzīgs: 1) apmācīts un neapmācīts darba-spēks, 2) kapitāls, 3) izejas vielas un 4) tirgus. Tirgus ir jo svarīgs priekšnoteikums rūpniecības uzplaukšanai. Iegūt tirgu ir viens no grūtīm saimniecīkiem uzdevumiem. Tirgus iekarošanā daudz ko spēlē iniciatīva un psiholoģiska enerģija, bet zināmu lomu spēlē arī ģeogrāfiskais stāvoklis.

Līdz šim atjaunotā Latvijas rūpniecība ir sev ieguvusi tirgu dažādās pasaules malās.²²⁷ Bet ir taču skaidrs, ka plašākai Latvijas rūpniecības atjaunošanai ģeogrāfiski dabiski tirgus ir un var būt Krievija.

Bet, saprotams, tirgu iegūt — *vajag prast*. Vajag zināmu aktivitāti un energiju. Mēs nebūt negribam noliegt, ka pie tagadējās Krievijas ārējās tirdzniecības valsts monopola tirdzniecība ar Krieviju nes īpatnēju veidu. Bet, lai arī cik stingri būlu šie monopola noteikumi, taču Krievijā pastāv dažādi autonomizēti tresti un arī kooperatīvi, kuriem taču ir iespāids uz valsts ārējo tirdzniecību. Saimniecisko sakaru nodibināšanā ar Krieviju vajag prast atrast īpatnējo formu — un tad būs arī iespējami plašāki saimnieciski sakari.

Bet mūsu noteicošās pilsoniskās aprindas *prot par Krieviju lamāties*.*** Viņu avizes ir galīgi tukšas no praktiskas saimniecīkas informācijas par Krieviju. Un, ja kādreiz parādās raksti, tad tie apbrīnojami īsredzīgi un aprobežoti. Ir pat dzirdētas domas — mums jāiekārto savā saimnieciskā dzīvē tā, it kā uz austrumiem no mums būtu tukša vieta.

(Nāk prātojums par mitoloģiskiem 13. gadsimta tirgoņiem. [P. S.])

* Sociālisms, dibināts uz ģeogrāfijas pamatiem, raug, s.-d. pamatteorija!

** Un s.-d. teorija! Kur tad tā Latvijā parādās?

*** Milais F. C., paraugies savā spogulī, tas ir, «Sociāldemokrāta» rindās!

Mil mūsu pilsoniskās aprindas šad tad piešķīnēt Krišjāņa Valdemārā vārdu. Bet mūsu pilsoniskai inteligēcsei absolūti trūkst tā plašā skata un praktiskā saprāta, kas piemita Krišjānim Valdemāram.* Viņš zināja, ka Latvijas tautas turība meklējama tirdzniecībā, kuģniecībā un rūpniecībā. Viņš zināja arī to, ka tikai plašā vērienā, izmantojot Latvijas izdevīgo ģeogrāfisko stāvokli sakaros ar Krieviju, celsies latvju tautas materiālā labklājība...

Cerēsim, ka līdz ar delegācijas atgriešanos no Krievijas *nopietnāki uzskati iestāties latviešu pilsonībā* par saimnieciskiem sakariem ar Krieviju un beidzot tiks ievaditas sarunas kā par tirdzniecīska liguma noslēgšanu ar Krieviju, tā arī par *praktisko saimniecisko sakaru padziļināšanu starp Krieviju un Latviju*, jo ģeogrāfiskais stāvoklis abām valstīm saimnieciskā laukā uzdod intensīvu kopdarbību.»

F. C.

Es gan labi saprotu šī raksta nolūku. Tā ir daļa valdības platformas. Tā ir rakstīta kā pašu ļaudīm, tā uz Austrumiem. Protams, ka Padomju valdība neļauj maldināties un zina labi, ko tas pats «Sociāldemokrāts» un tas pats F. C. raksta otrā pusē. Tā muša, krizdama zirnekļa tīklā, nūpri spārdās pretim ar pakaļkājām. Lielajiem «ekonomijas teorētiķiem» ir jāzina, ka saimnieciska atvara spēks ir burvīgs un bieži nepārspējams.

«Halb zog sie ihn,
Halb sank er hin —
Und ward nicht mehr gesehen.»

Tā apdzied dzejnieks vientiesīgā zvejnieka likteni, kas gribēja izmantot mutuļojoša atvara zivju bagātības. («Padālai viņu ievilka, padālai pats viņš ieslīka un nekļuva vairs redzēts».)

Mēs redzam, cik sarežģītu jaunu apstākļu priekšā stāv mūsu [Latvijas Komunistiskā] partija. Tur nelīdz vakardienas formulas vien, tur jādomā un jārīkojas dzīvi un spirgti. Mazs fakts: vēlēšanas, kurās komunisti nevarēja piedalīties un kas šķita atstājam visu pa vecam, rāda zīmes par dzīlām pārgrozībām. Es neņemos zilēt un pareģot. Beidzamos mēnešus es neesmu sekojis Latvijas faktiem, jo biju tālumā no Latvijas preses.** Vadošajiem

* Taisnība gan. Valdemārs aizstāvēja Latvijas vēl ciešāku vienošanos ar Krieviju, nekā tai bija, jau esot par Krievijas provinci. Tātad ne vien ģeogrāfisku, bet arī politisku un saimniecisku apvienību. P. St.

** P. Stučka bija atvaiņojumā. Red.

partijas cilvēkiem pašiem uz vietām jāmācās dzirdēt zāli augam. Tad viņi neies dzīves gaitas astē, bet vadībā. Līnija ļemta pareiza, ar patreizējo kursu saskanoša. Tā nav ne mazākā novirzīšanās pa labi, nedz arī pa kreisi. Viņas galvenais lozungs par ciešāku tuvošanos ar Padomju Krieviju kļūst populārs masās. Latvijas jaunā gara Meierovica «tragiskais» gals, [auto]ratiem, no kroga braucot, apgāžoties Kurzemes grāvī, ir bijis taisni laikā. Viņš *gribēja pārdot latvju strādnieku asinīs uz ārzemju tirgiem pret [Padomju] Krieviju*. Patlaban Latvijā iet uzvaras gaitu virziens *par* Krieviju.

P. Stučka

*«Cīņas Biedrs», 30. nr.,
1925. g. oktobri, 1.—21. lpp.*

Iespiests pēc žurnāla teksta

PRIEKŠVĀRDS J. KIRŠA BROŠŪRAI «PIEZIMES PAR AGRĀRJAUTĀJUMU LATVIJĀ»

Es nožēloju, ka man patlaban nevajā un neveselība neatļauj plašāk novērtēt b. Kirša rakstu krājumiņu. Bet dažus vārdus es par to piezīmēšu ar prieku. Un ar jo sevišķu prieku tādēļ, ka jaunais autors spraudis sev par mērķi pamatīgi iedziļināties agrārjautājumā. Mūsu, komunistu, lielais vairums, pilsētnieki būdami, noskaņoti pa pilsētnieciški. Priekš laukiem viņi parāda taisni tik daudz intereses, cik to prasa oficiālie pienākumi. Tālāk, jo sevišķi *jaunā* latviešu komunistu paaudze, nepazīstot Latvijas apstākļus ne agrāk, ne tagad, aprobežojas ar Krievijas apstākļu pārcelšanu turp. Tā nozūd pareizais dialektiskais novērtējums.

Nevajag būt «Latvijas patriotam», lai piekristu tam vēcajam konstātējumam, ka Latvija un jo sevišķi viņas darba apstākļi un darba tauta arvien izpauž tos pašus procesus, kas norisinās citās valstīs lielos apmēros, samazinātā mērā, bet *jo sevišķi spilgtā veidā*. Un, ja lielu partiju pārstāvji tam [dažreiz] paitēt garām ar vienaldzību, tad pašiem latviešu komunistiem to nevajadzētu darīt. Savu «mājas» apstākļu pamatīga studēšana ir visdrošākā ķila, ka tie pratis nosvērt arī citurienes apstākļus.

Paraugiet tikai lēcienus: no 1880. līdz 1913. gadam Rīga izaug par milzu pilsētu (525 000 iedzīvotāju uz 2 500 000 iedzīvotājiem visā latviešu apdzīvotajā novadā). Tad lauku un pilsētu strādniecību iesauc vai evakuē, un strādnieku skaits pilsētās, kā [arī] uz laukiem sašķūk uz pēdējo. Lauki top par lielmāju, vidēju un sīksaimniecību laukiem, kāmēr agrāk tur bija tikai muižas, lielmājas un vidējie saimnieki, bez sīksaimniekiem. Tad ar joni, jau 1925. gadā, no jauna pie 200 000 kalpu, apmēram tikpat kā saimnieku. Intensīva lopkopība un piensaimniecība *lielmājas* un muižu centrus pārvērš par *jauna tipa muižām*, kapitālistiskām saimniecībām, kas rāda vai vismaz sagatavo *jaunu situāciju*, jo koncentrē lielsaimniecības un to strādniekus vienu pie otras tuvāk. Te jāseko attīstībai ar lielu uzmanību.

Autors īpaši nodarbojas ar *jaunsaimnieku*. Pēc laikrakstu un citām ziņām viņš mēģina izpētīt viņu raksturu un vajadzības. Viņš savu politiku orientē uz sadarbību ar šo jaunsaimnieku; tikai beigu rakstiņā pievelk arī laukstrādnieku kā *saistošu* elementu. Atzīstot par pilnīgi pareizu uzsvērt jaunsaimnieku un vispār sīksaimnieku nozīmi nākošās cīņās, man šķiet, tomēr laukstrādnieks būs vairāk nekā saists. Viņam jātop par vienu vienību ar pilsētas strādniecību, kas kā tāda būs ne vien saists, bet *vadonis, hegemons*.

Kā teikts, [grāmatas] pamatdoma pilnīgi pareiza. Sīkie savāktie fakti sniedz dzejgan pilnīgu pārskatu. Cerēsim, ka autors turpinās darbu un dzīlāk iegremdēsies studijās par atsevišķiem virzieniem pašā zemniecībā un viņas grupējumos. Zemnieku savienība pārdzīvo šķelšanās krīzi un ne vienīgi pēc personām. Iz dažām sīkām grupiņām var attīstīties kādas patiesas, ja arī ne ilgstošas organizācijas. Šīs domstarpības te, protams, vislielākā mērā būs saimnieciskas, pie tam bieži visai sīka, pat maziska* rakstura. Bet te jāstrādā bieži ar palielināmo glāzi, lai novērotu, kur un kā izaug viena vai otra pretišķība.

Grāmatiņa uzrakstīta vienkāršā, saistošā valodā un ieteicama kā Latvijas biedriem, tā arī Padomju Savienībā dzīvojošiem lasītājiem. Rakstiņi iesākas ar vārdiem: «Latvija atrodas revolūcijas priekšvakarā». Sie vārdi nav nemami burtiski. Situācija Latvijā tiešām paasinās, bet

* — nieciga. *Red.*

patreiz tikai Latvijas apmēros, kam vispasaules revolūcijas laikmetā, protams, nepiekrit nekāda izšķiroša loma. Bet vispasaules sarežģījumi, kuros uzpirktie Latvijas «demokrātijas» valdnieki ar varu (jo par naudu) tiecas ieraut arī Latviju, var šo vietējo situāciju tikai paasināt.

P. Stučka

J. Kiršs. Piezīmes par agrārjautājumu Iespiests pēc brošūras teksta Latvijā. LKP izd. «Spartaks», 1925, 3.—5. lpp.

VĒSTULE LKP CK LOCEKLIM KARLIM [E. ZANDREITERAM]

D. b.!

Es Jūsu vēstuli dabūju; pie tās kādreiz vēl jāatgriežas, bet šoreiz ne par to. Pēdējā Centrālās Komitejas protokola p. 3. ir lēmums, kas mums te, ja es to pareizi saprotu, šķiet nepareizs politiskā ziņā, proti, atturēties ar iestāšanos.* Es labi nezinu, par kādiem neizdevīgiem apstākļiem iet runa. Bet arodbiedrību saskaldišanās** bija tik nelaimīgs notikums, ka to vajag likvidēt visiem spēkiem, ja tas reiz iespējams. Nevajag pārvērtēt spēkus un uz laiku apmierināties, ja pat paliek mazākumā. Ar diplomātiju s.-d. nepievilsit, viņi pēdējā acumirkli izdomās visnejēdzīgāko nodevību. Bet tā turpināt nozīmē pilnīgi novest uz nulli strādnieku kustību. Vācijā patlaban varbūt varētu iet runa par skaldīšanos, tur ir desmiti miljoni, pie mums nav desmitu tūkstošu. Tas biķeris ir jāizdzzer, ka uz laiku būs s.-d. vairums, bet tas ir tomēr labāks nekā tagadējais stāvoklis. Tādas ir manas personīgās domas, kuras turu par pienākumu paziņot. Oficiāli rakstīt baidos, ka neierauga atkal kādu «spaidu». Bet pavisam «atturēties» arī negribas.

Ar komunistisku sveicienu

§

Nosūtīta 1924. g. 16. janvāri

*LKP CK PVI PA, 240. f.,
1. apr., 483. l., 9. lp.*

*Iespiesta pēc oriģināla
noraksta*

* T. i., atturēties no kreiso arodbiedrību apvienošanās ar sociāl-demokrātu vadītajām arodbiedrībām. *Red.*

** Sk. 36. piezīmi. *Red.*

VESTULE LKP CENTRĀLAJAI KOMITEJAI

D. b.!

Patlaban dabūju lasīt vēstuli, paliek tikai īss laiciņš līdz pastam. Tādēļ tuvāko līdz nākošai reizei. Tas jau taisnība, ka attiecības starp labējiem* un s.-d. paasinās, bet man šķiet, ka tur tādu sarežģījumu nebūs, kur mūsu iejaukšanās ko varētu ienest. Sociāldemokrātus atbīdīs ar plīkiem. Mums turpretim ir pārāk maz spēka, lai ko organizētu nopietnu. Situācija arī nav tāda kā Bulgārijā (stipra komunistu partija + zemniecība**). Teorētiski jau pareizi, ka mums jāuzstājas pret fašismu. Šīnī ziņā jāagītē literāriski un mutiski. Bet tad jau tieši padomju lozungiem, jo nav ko pabalstīt. Ja varētu panākt s.-d. sa-skaldišanos, tad vēl būtu ko atbalstīt, bet tie jau visi kā viens. Vismaz vēl pārāk maz kauti. Organizatoriski saistīties nav ar ko. Es nezinu, vai avīzes pietiekoši attēlo vietējos apstākļus. Citu ziņu man nav. Tās visas ir manas personīgās domas. Ja sociāldemokrāti domātu pretim nodibināt savu valdību, tad cita lieta; bet tas jau tiem šķiet ārprāts. Aprunāsimies ar gudrākiem laudīm, tad sīkāk. Patlaban izlasu beigas no vēstules. Tam úzsaukumam par ebreju sišanu²²⁸ jāstāda pretim stingrs pretuzsaukums. Citos tas pats.

Nosūtīta 1924. g. 16. aprīlī

*LKP CK PVI PA, 240. f.,
1. apr., 483. l., 109. lp.*

*Iespējota pēc oriģināla
noraksta*

* Domāts — buržuāziskajām partijām. *Red.*

** Sk. 39. un 194. piezīmi. *Red.*

PIELIKUMI

PIEZIMES

¹ «*Juristu sociālisms*» — domāts t. s. «*juridiskais sociālisms*» — sīkburžuāziska, oportūnistiska teorija, kas pauða uzskatu, ka sociālistisku sabiedrību var izveidot ar tiesiskiem (juridiskiem) līdzekļiem, reformu ceļā pārejot no buržuāziskām uz sociālistiskām tiesībām un pieņemot jaunus likumus. Šo teoriju sludināja labējie sociālisti A. Mengers, K. Renners (Austrijā), G. Rādbruhs (Vācijā) u. c. — 21.

² *Juridiskais pasaules uzskats* — ideālistisku uzskatu sistēma, pēc kuras sabiedrības attīstības pamats un galvenie virzošie faktori ir tiesības un valsts. Tā veidojās, buržuāzijai cīnoties pret feodālismu. F. Engelss nosauca juridisko pasaules uzskatu par buržuāzijas klasisko pasaules uzskatu, kas nomaina viduslaiku teoloģisko pasaules uzskatu (Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 21, с. 496). — 22.

³ *Pētera ukazs* — domāts Pētera I rīkojums senātam par to, kā tā locekļiem visas runas senātā jāteic bez iepriekš uzrakstīta teksta. Cariskajā Krievijā izdotajos Pētera I likumu krājumos tāds «ukazs» nav publicēts. — 23.

⁴ Komunistiskās Internacionālās II kongress (1920. g.) atzina, ka līdzdalība reliģiski filozofiskajā masonu kustībā nav savienojama ar atrašanos Komunistiskās partijas rindās. Taču daļa Francijas KP biedru (ipaši tās labējā spārna pārstāvji) šo norādījumu ignorēja, par ko viņus asi kritizēja Kominternes IV kongressā (1923. g.). Kongress pieprasīja, lai viņi visi izstātos no frank-masonu organizācijām un sarautu ar tām jebkurus citus sakarus. FKP biedrus, kas bija atradušies masonu rindās, uz 2 gadiem aizliedza ievēlēt atbildīgā partijas darbā. — 23.

⁵ 1922. g. decembrī Hāgā notika oportūnistiskās starptautiskās arodbiedrību apvienības — t. s. Amsterdamas internacionālās (sk. 27. piezīmi) sasaukts pretkara kongress, kurā kopā ar arodbiedrību delegātiem piedalījās arī buržuāziskie pacifisti. Kongresā piedalījās arī Padomju arodbiedrību (VACP) un Padomju Krievijas kooperāciju (Centrosojuza) pārstāvji, kuri iesniedza savu rezolūcijas projektu aktīvai cīņai pret imperiālistu agresīvo politiku. Taču kongresa vairākums to noraidīja un pieņēma nešķirisku, pēc būtības pacifistisku rezolūciju. — 23.

⁶ *Reliģiski filozofiskā biedrība* — viens no krievu baltemigrantu reliģiski ideālistiskās filozofijas centriem 20. gs. 20. un 30. gados.

To Berlinē nodibināja N. Berdjajevs, S. Bulgakovs un S. Franks pēc tam, kad viņi bija izraidīti no Padomju Krievijas. 1922. gadā biedrībā apvienojās visdažādāko reakcionāro reliģiskās orientācijas filozofisko strāvojumu (personālisma, reliģiskā eksistenciālisma, «dzīves filozofijas» utt.) pārstāvji. (*Piezīmes autors — filozofijas zinātņu kandidāts docents P. Laizāns.*) — 24.

⁷ Te brivi citēti senās Romas senatora Katona Vecākā (234.—149. g. pirms mūsu ēras) bieži teiktie vārdi Romas senātā trešā Pūniešu kara priekšvakārā. Katons prasija galīgi iznīcināt Kartāgu. — 24.

⁸ No 1917. g. aprīļa (pēc Vācijas SDP sašķelšanās) līdz 1922. g. oktobrim Vācijā paralēli pastāvēja divas sociāldemokrātiskas partijas: labēji oportūnistiskā VSDP un centristiskā Vācijas Neatkarīgā SDP. 1922. g. rudenī tās apvienojās uz labēji oportūnistiskas platformas pamata, izveidojot apvienoto VSDP. — 24.

⁹ Šāda tiesību definīcija vēlāk radīja daudzu padomju tiesību darbinieku iebildumus. 1920.—1930. gados par šo jautājumu notika plaša diskusija. Lielās Padomju enciklopēdijas trešajā izdevumā tiesības raksturotas kā valsts noteiktu vai sankcionētu vispārobīgātu rīcības (uzvedības) noteikumu (normu) kopums, kuru ievērošanu nodrošina valsts (sk. БСЭ, т. 20, М., 1975, с. 475). Taču liela padomju tiesību zinātnieku daļa mūsu dienās uzskata, ka šis raksturojums nav precīzs, un norāda, ka P. Stučkas mēģinājums sniegt tiesību funkcionālo definījumu, atsedzot to šķirksto būtību, nav zaudējis savu nozīmi arī juridiskās zinātnes attīstības mūsdienu posmā. (Sk. Плотицек А. А. Становление и развитие марксистско-ленинской общей теории права в СССР. Рига, 1978, с. 109 u. c.) Sk. arī 131. piezīmi. — 24.

¹⁰ P. Stučka šeit norāda uz Francijas Satversmes sapulcē 1789. g. 26. augustā pieņemto «Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarāciju», kas bija Francijas buržuāziskās revolūcijas programmas dokumenti un kā tāds pasludināja tās principus: «tautas suverenitāti» un «neatņemamās dabiskās cilvēka tiesības». Deklarācijai bija progresīva, revolucionizējoša nozīme, taču tās lozungi tika izskaidroti un išteņoti buržuāzijas interešu garā — aizsargāja privāto īpašumu, ierobežoja darbaļaužu dalību sabiedriski politiskajā dzīvē. Buržuāzijas valdošo stāvokli galīgi nostiprināja Francijas Likumdošanas korpusa 1804. g. 21. martā pieņemtais Civilais kodekss, kura izstrādāšanā piedalījās Napoleons I un kas iegājis vēsturē ar Napoleona kodeksa nosaukumu. — 27.

¹¹ *Dabisko tiesību ideja* — viens no galvenajiem buržuāziskās tiesību izpratnes paveidiem. Sludina uzskatu, ka tiesības izriet no cilvēka iedzīmētajām rakstura īpašībām un to izcelmes cēloņi pēc savas būtības ir bioloģiski; faktiski noliedz sociālo apstākļu un valsts primāro lomu tiesību izveidē. Tam līdzīgi uzskati izteikti jau sēnajā Griekijā, bet par koncepciju to pārveidoja augošās buržuāzijas ideologi 17.—18. gs. (H. Grocījs, B. Spinoza, T. Hobss). Sākumā šai idejai bija zināma progresīva nozīme cīņā pret feodālismu. Mūsu laikmetā dabisko tiesību teoriju izmanto klerikālisms u. c. virzieni demagogiskā nolūkā, lai ietekmētu masas, atrautu tās no marksisma-ļēninisma idejām.

Marksisms-ļeņinisms apskata pilsoņa un cilvēka tiesības vēsturiski un no šķiru interešu viedokļa, noraida nepareizo priekšstatu par šo tiesību izcelmes un attīstības «dabisko ceļu», t. i., viedokli, ka tiesības nav atkarīgas no cilvēku sabiedriskajām attiecībām. — 28.

¹² *Vēsturiskā tiesību skola* — reakcionāra ideālistiska plūsma, radās 18. gs. beigās—19. gs. sākumā un aizstāvēja feodālo sabiedrisko iekārtu, tās valsti un likumus. Par tiesību galveno avotu šī skola uzskatīja «tautās garu», kas izpaužoties paražās. Tās piekritēji aizstāvēja vecās feodālās tradīcijas un aizsprendumus, pretojās progresīvajām pārmaiņām. K. Markss rakstīja, ka šī skola «ar pagātnes negēlībām attaisno šodienas negēlības» (Markss K., Engelss F. Соч., т. 1, c. 416). — 28.

¹³ *Psiholoģiskā skola* — viens no ietekmīgākajiem virzieniem buržuāziskajā tiesību zinātnē. Uzskata, ka tiesību avots ir cilvēku īpašveida psiholoģiskie pārdzīvojumi, uz kuru pamata rodoties tiesību normas un tiesību attiecības; noliedz tiesību sociālo izcelsmi, šķirisko-raksturu. Krievijā šo virzienu pārstāvēja tā sauc. «Pētražicka skola», kuras pamatlicējs bija buržuāziskais jurists un sociologs L. Pētražikis (1867—1936). Šī skola ietekmēja arī buržuāziskās Latvijas juristu uzskatus. — 28.

¹⁴ Par «tīrā ekonomisma teoriju» P. Stučka te dēvē Krievijas «leģālo marksistu» uzskatus, ka sabiedrisko iekārtu maiņu rada ekonomiski cēloņi vien un progresīvās iekārtas uzvaru pār veco nosaka tās ekonomiskā piemērotība ražošanas paplašināšanas un lielākas peļņas-iegūšanas vajadzībām. Šī «teorija» ignorēja darbaļaužu interešu, šķiru ciņas, ideoloģisko faktoru lielo lomu, noliedza sociālas revolūcijas nepieciešamību. — 37.

¹⁵ *Faktoru teorija* — buržuāziskas un sīkburžuāziskas socioloģiskas koncepcijas, kas pārmaiņas sabiedrības dzīvē skaidro ar kāda zināma faktora iedarbību. Pie tam tās atsevišķie virzieni uzsvēruši ģeogrāfiskā, demogrāfiskā, psiholoģiskā, tehnoloģiskā u. c. faktoru primaritāti. XIX gs. beigās radās jauns faktoru teorijas virziens, kas atzina vairāku šo faktoru iedarbības kopīgo raksturu. Taču visi šie virzieni nenovērtē ekonomiskās dzīves, sociālo interešu, šķiru pretrunu noteicošo un komplekso lomu.

Faktoru teorijas vienpusība un eklektisms neļauj tai zinātniski parereizi atspoguļot un izskaidrot sabiedrības attīstību. — 37.

¹⁶ P. Stučkas formulējums prasa precizējumu. Sabiedrības bāze ir ražošanas attiecību kopums attiecīgajā sabiedrības vēsturiskās attīstības posmā. K. Markss norādīja: «Šo ražošanas attiecību kopums veido sabiedrības ekonomisko struktūru, reālo bāzi, uz kuras paceļas juridiskā un politiskā virsbūve un kurai atbilst noteiktas sabiedriskās apzinās formas.» (Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 1. sēj. R., 1979, 543. lpp.) — 41.

¹⁷ Zemes socializācija ilgu laiku bija eseru partijas agrārās programmas prasība. Tā paredzēja zemes privātpašuma atcelšanu, zemes sadali atkarībā no zemes apstrādātāju un to ģimenes locekļu skaita, nododot zemi beztermiņa lietošanā tiem, kas to paši apstrādā. Taču

1917. gadā eseri, kaut gan viņu pārstāvji iegāja buržuāziskās Pāgaidu valdības sastāvā, nekā nedarija, lai to īstenotu. Zemnieku vairākums prasīja nekavējoties realizēt zemes socializācijas lozunu. Boļševiku partija, lai gan tai bija cita agrārā programma (zemes nacionālizācija, sabiedrisku lielsaimniecību organizēšana u. c.), nemot vērā zemniecības nostāju, nolēma atbalstīt zemes socializācijas ideju un tā nostiprināt strādnieku un zemnieku savienību cīņā par padomju varu. Zemnieku revolucionāri demokrātiskās prasības tika iekļautas Viskrievijas II Padomju kongresa pieņemtajā lepiniskajā dekrētā «Par zemi» un VCIK 1918. g. 27. janvāra dekrētā «Par zemes socializāciju». Dekrēti būtiski atšķiras no eseru prasībām; tie pauda ne tikai zemnieku, bet arī lauku proletāriešu intereses. — 43.

¹⁸ Pēteris Stučka devis nozīmīgu ieguldījumu Latvijas revolucionārās kustības vēstures izpētē. Viņa darbos plaši atspoguļoti daudzi Latvijas un LKP vēstures jautājumi. Tādi viņa apcerējumi un raksti kā «Latviešu zemnieka evolūcija» (1902), «Nacionālais jautājums un latviešu proletāriāts» (1914), «Jaunā strāva» (1914), «Sociālistiskās Padomju Latvijas pieci mēneši» (1919), «Latvijas revolucionārības cēloņi» (1922), «No Latvijas Komunistiskās partijas pagātnes» (1922), «Uz Latvijas Komunistiskās partijas 20. gadu jubileju» (1924), «1905. gads Latvijā» (1926), «Cīņa par padomju varu Latvijā 1917. gadā» (1927) u. c. uzskatāmi par pamatieguldījumu Latvijas padomju historiogrāfijā. No tiem mācījās ne tikai LKP darbinieki, bet arī topošie vēsturnieki. P. Stučka un F. Rozīš pirmie veica nozīmīgus marksistiskus pētījumus par Latvijas vēsturi, kuriem ir paliekoša nozīme. — 44.

¹⁹ P. Stučka te norāda, ka LKP VII kongresa uzdevums bija apstiprināt tādu partijas cīņas liniju, kas ietvertu pasākumus strādnieku un darba zemnieku ciešas savienības izveidošanai un nostiprināšanai, nemot vērā visu darbajaužu slāņu intereses un tā galīgi novēršot LKP darbības prakse nihilistiskas attieksmes elementus pret zemniecību. Nihilisms attiecībās pret zemniecību bija plaši izplatīts Rītumeiropas sociāldemokrātu partijās; to pauda arī meņševiki un viņu domubiedri Latvijas sociāldemokrātijas rindās līdz Oktobra revolūcijai. Zemniecības revolucionārās spējas kādu laiku pietiekami nenovērtēja arī atsevišķi LKP darbinieki. — 47.

²⁰ Pēc buržuāziskās Latvijas 1. saeimas vēlēšanām, kas notika 1922. g. oktobrī, buržuāziskās un sīkburžuāziskās partijas ilgi nevarēja vienoties par jaunas valdības izveidošanu. Aizkultišu sarunās starp partiju līderiem figurēja dažādas valdības sastāva kombinācijas: viena no tām paredzēja izveidot sociāldemokrātu, Demokrātiskā centra un labēju sīkburžuāzisko partiju koalīciju, atstājot Latviešu zemnieku savienību opozīcijas rindās. Taču beigas sociāldemokrāti piekāpās, un 1923. g. janvārī nodibinātajā koalīcijas valdībā, ko vadīja bezpartejiskais politikāns J. Pauļuks, tomēr iegāja arī reakcionārās Zemnieku savienības pārstāvji. Šī valdība pastāvēja līdz 1923. g. 27. jūnijam. — 47.

²¹ Latvijas KP VII kongresa manifestā «Latvijas darba tauta!» bija atmaksota latviešu buržuāzijas šovinistiskā politika attieksmē pret Latgales darbaaudīm, arī pret šī novada etnogrāfiskajām īpat-

nibām, kuras bija izveidojušās gadsimtu gaitā, īpaši laika posmā, kad Latgale bija Polijas karalistes varā. Manifestā bija pamatoti norādīts, ka Latgale faktiski kļuvusi par «izmantoto koloniju zemi» — ekspluatācijas objektu un lēta darbaspēka piegādātāju citu Latvijas novadu budžu saimniecībām.

Nemot to vērā, LKP kongress izteicās par «vietēju autonomiju» Latgalei, lai tā varētu gūt lielākas iespējas ražotājspēku attīstīšanai un kultūras līmeņa celšanai. Tā pēc savas būtības bija revolucionāri demokrātiska prasība, kuras galvenais mērķis bija internacionālistiski saliedēt Latgales darbaaudis ar visas Latvijas proletariātu cīņai pret buržuāzisko nacionālistu diktatūru. — 48.

22 *Angļu-dāņu sistēma* — 19. gadsimtā pakāpeniski izveidojusies intensīvas lauksaimniecības sistēma, kura tika aizsākta Anglijā un Dānijā. Tai bija raksturīga plaša lopkopības attīstīšana, pāreja uz daudzlauku augu sekū, plaši audzējot kultivētos zālājus un lopbarības saknes, racionāla lopbarības devu lietošana, lauksaimniecības mašīnu izmantošana u. c. pasākumi. Padomju Krievijā šādu sistēmu aktīvi propagandēja agronomi praktiķis Dāvids Birkmans, un viņa vadībā tā tika sekmīgi ieviesta vairākās Pleskavas un Smoļenskas guberņas padomju saimniecībās. P. Stučka ieteica izmantot šo pieredzi, pārejot uz intensīvāku saimniekošanas veidu padomju un kooperatīvajās saimniecībās, kā arī zemnieku individuālajās saimniecībās. Viņš uzskatīja, ka tas veicinās sociālistiskā sektora nostiprināšanos laukos un darba zemnieku pakāpenisku apvienošanos sabiedriskās sociālistiskās saimniecībās. — 49.

23 1920. g. Pleskavas guberņā LKP Ārzemju birojam uz rentes noteikumiem tika nodotas divas nelielas bijušās muižas, uz kuru bāzes tika izveidotas padomju saimniecības «Berjozka» un «Stremutka-Majak». Ieviešot jaunizveidotajās padomju saimniecībās t. s. angļu-dāņu lauksaimniecības sistēmu, tās īsā laikā sasniedza ievērojamu lauksaimniecīskās ražošanas kāpinājumu. Padomju saimniecības «Stremutka-Majak» ražošanas bāzes nostiprināšanā un jaunas darba organizācijas ieviešanā šeības kārtā daudz darīja P. Stučka un D. Birkmans. 1925. gada decembrī padomju saimniecība «Stremutka-Majak» ar PSRS Zemkopības tautas komisariāta Valsts zemju īpašumu nodalas lēmumu tika nodota šī paša komisariāta Izmēģinājumu nodalas pārziņā. Par šīs padomju saimniecības vadītāju strādāja A. Rikveilis. (Piezīmes autors vēstures zinātņu kandidāts P. Bondarevs.) — 49.

24 Vācijas Neatkarīgās sociāldemokrātiskās partijas centristiskie līderi pretēji šīs partijas biedru vairākuma gribai 1918. g. iestājās kontrrevolucionārajā F. Eberta valdībā un palidzēja tai apspiest strādnieku šķiras cīņu par pāreju uz sociālistisko revolūciju. 1920. g. oktobri VNSDP Halles kongresā, kas izteicās par partijas pievienošanos Komunistiskajai Internacionālei, viņi vadīja labējo spārnu, kas bija pret šādu lēmumu un vēlāk sašķēla partiju (sk. 28. piezīmi). Tam līdzīga nostāja bija arī Francijas Sociālistiskās partijas «neatkarīgajiem», t. i., centristiem, kuri pēc partijas kongresa Tūrā (1920. g. dec.) kopā ar labējiem izveidoja atsevišķu, šķeltniecisku reformistisku sociālistisku partiju.

Itālijā 1919. un 1920. g. lielo masu politisko streiku laikā centristi (maksimālisti) Itālijas Sociālistiskajā partijā sadarbojās ar labējiem oportūnistiem un kopā ar viņiem atturēja strādniekus no vispārējas sacelšanās pret buržuāzijas varu. ISP kongresā Livornā (1921. g. janvāri) maksimālisti uzstājās pret partijas iestāšanos Kominternē un atsacījās saraut saites ar reformistiem. Tad delegāti komunisti sapulcējās atsevišķi un 21. janvārī nodibināja Itālijas Komunistisko partiju. — 51.

25 Turku-grieķu karš (1919—1922) — no Turcijas puses taisnīgs tautas karš pret Grieķijas agresiju. Grieķijas armija 1919.—1920. g. ar Antantes atbalstu ieņēma Rietumanatoliju, arī Izmiras pilsētu, un Austrumtrāķiju. 1921. g. republikānie Turcijas spēki uz laiku apturēja šo agresiju. Taču 1922. g. janvārī grieķu armija no jauna pār-gāja uzbrukumā un tuvojās Ānkarai. Šajā kritiskajā posmā turku tautas nacionālās atbrīvošanas kustībai, ko vadīja Ķemals Ataturks, palīdzīgu roku sniedza Padomju Krievija. Pateicoties Padomju valsts atbalstam, Turcija nostiprināja savu armiju un 1922. g. augustā—septembrī satieca grieķu interventus. Tika noslēgts pamiers un 1923. g. Lozannā miera līgums, kas apstiprināja Turcijas uzvaru. — 52.

26 Te domāts t. s. Kerzona ultimāts, ko sastādīja Anglijas āriņu ministrs Dž. Kerzons un kā memorandu 1923. g. 8. maijā iesniedza Padomju valdībai. Tas rupji pieprasīja, lai Padomju valsts atsakās no draudzības politikas attiecībās ar Austrumu zemēm, pirmkārt, Irānu un Afganistānu, pārtrauc jebkurā formā atbalstīt tautu nacionālās atbrīvošanas kustību un atvainojas Lielbritānijas priekšā par rīcību, kas kaitējusi tai nostiprināt savas pozīcijas, t. i., koloniālo režīmu. Memorandā bija arī rupjas prasības, kas skāra PSRS iekšējo politiku. Padomju valdība ultimātu noraidīja. Padomju republiku darbīaudis kvēli atbalstīja šo principiālo nostāju un izteica gatavību aizsargāt valsts suverenitāti visiem spēkiem. Anglijas valdība bija spiesta atsacīties no ultimātā izteikto draudu (pārtraukt tirdzniecības attiecības u. c.) išteņošanas. — 52.

27 Amsterdamieši — oportūnistiskās Starptautiskās arodbiedrību savienības, t. i., «Amsterdamas internacionālēs» darboņi. Šī savienība nodibināta 1919. g. augustā Amsterdamā, un tajā vadošā loma bija Anglijas un Francijas oportūnistisko arodbiedrību lideriem. «Amsterdamas internacionālē» beidza pastāvēt otrā pasaules kara laikā. — 52.

28 Domāti Vācijas Neatkarīgās sociāldemokrātiskās partijas darboņi. Tā bija centristiska partija, kas tika nodibināta 1917. g. aprīlī. Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas ietekmē tās kreisais spārns nostājās revolucionārās pozīcijās un 1920. g. decembrī apvienojās ar Vācijas KP. Labējais spārns saglabājās kā atsevišķa partija līdz 1922. g., kad apvienojās ar oportūnistisko Vācijas Sociāldemokrātisko partiju. — 52.

29 1920. g. jūlijā Zenēvā sapulcējās labējo sociāldemokrātisko partiju pārstāvji un izveidoja savu Sociālistisko Internacionāli, kas turpināja pasaules kara laikā izjukušās Otrās Internacionālēs oportūnistiskā spārna starptautisko darbību. Oportūnisti-centristi, kas bieži maskējās ar «neatkarīgo» sociālistu vārdu, sapulcējās uz savu

starptautisko konferenci Vīnē 1921. g. februārī un nodibināja centristisko «Sociālistisko partiju starptautisko apvienību», ko dēvēja par «Divarpus internacionāli». — 52.

³⁰ Levijs Kers — Levī-Kers — literārs tēls Romēna Rolāna romānā «Zans Kristofs», sociālists-nodevējs, glēvulis, izvīrtis tips. Taču šķiet, ka Stučka šeit pielaidis atmiņas kļūdu. Advokāts sociālists, kas svārstās starp divām partijām (sociālistiem un radikāliem) un vēro, pie kuras labāk pieslieties, atainots ar Rožē Briso tēlu romānā «Apburtā dvēsele». — 52.

³¹ Domāts Samsons — mītisks tēls bībeles vecajā derībā — varonis ar milzīgu fizisku spēku, kas kaujā ar filistiešiem iznīcinājis 1000 ienaidniekus, taču beigās pats krīt filistiešu gūstā un varonīgi iet bojā. — 53.

³² 1922. g. 8. jūnijā—7. augustā Maskavā notika tiesas process pret 34 labējo eseru partijas CK un citu orgānu locekļiem, kuri tika apsūdzēti graujošā pretpadomju darbībā. Apsūdzības materiāli, liecinieku liecības un pašu apsūdzēto atzīšanās atklāja eseru partijas vadītāju pilnīgo pāreju kontrrevolūcijas nometnē, galīgi atmaskoja eseru partijas pretautisku darbību. Tuvāk par šo jautājumu sk.: *Stučka P.* Rakstu izlase, 4. sēj., 683. lpp. — 53.

³³ Kad Ungārijā 1919. g. martā izveidojās revolucionāra situācija, Ungārijas sociāldemokrātu partija apvienojās ar Ungārijas Komunistisko partiju (tātad iestājās arī III Internacionālē) un piedalījās Ungārijas Padomju republikas nodibināšanā. Taču sociāldemokrātu labējais spārns faktiski grāva republiku no iekšienes, tā atvieglojot kontrrevolūcijas uzvaru.

Pēc padomju varas sagrāves Ungārijā apvienotā Sociālistiskā partija izjuka. Tikai Komunistiskā partija konsekventi turpināja pagrīdes cīņu pret kontrrevolucionāro režīmu. — 55.

³⁴ No 1920. g. maija līdz 1923. g. oktobrim Saksijā pastāvēja sociāldemokrātu valdība, kurā bija Vācijas SDP un Neatkarīgās SDP pārstāvji. Komunistiskā partija nosacīti atbalstīja tās darbību. Taču strādnieku šķira praktiski maz ko ieguva no šīs valdības politikas, jo tās vadītāji sadarbojās ar buržuāziju un, meklējot izlīgumu ar to, attiecas no radikālu revolucionāru pārveidojumu īstenošanas. — 65.

³⁵ Komunistiskās Internacionālē Izpildu Komitejas trešā paplašinātā plēnuma sēde notika 1923. g. 12.—23. jūnijā. Tā apsprieda 9 jautājumus, to skaitā par strādnieku un zemnieku valdības lozungu. Par to pieņemtajā rezolūcijā bija uzsvērts, ka šīs lozungs nenozīmē atteikšanos no cīpas par proletariāta diktatūru, bet ir domāts zināmam posmam celā uz šo mērķi. Jautājumu par Vācijas KP attieksmi pret sociāldemokrātu vadītajām valdībām plēnums neizskatīja.

Kominternes V kongress (1924. g.) izsacījās pret sociāldemokrātisko valdību atbalstīšanu. — 66.

³⁶ Latvijas arodbiedrību 1. kongresā (1921. g. maijs) notika šķelšanās. Revolucionāri noskaņotie kongresa delegāti, protestējot pret kongresa delegātu vēlēšanu falsifikācijām, kuras izdarīja sociāldemo-

krātu līderi, atstāja kongresu un izveidoja savu arodkustības centru — LKP vadīto Rīgas Arodbiedrību Centrālbiroju. Tā vadībā darbojās kreisās arodbiedrības, kurās bija vairāk nekā divas trešdaļas no Latvijas arodbiedrību biedriem. Par reformistisko arodbiedrību centru kļuva Latvijas Arodbiedrību Centrālbirojs, kura priekšgalā bija sociāldemokrātu politiķi.

P. Stučka uzskatīja, ka, aizejot no kongresa, kreiso arodbiedrību darbinieki tomēr pielaiduši sektantisku kļūdu. Viņiem vajadzēja atmaskot sociāldemokrātu līderus un panākt visu arodbiedrību apvienošanu, pamatojoties uz revolucionāras šķiru cīņas platformu. LKP CK centās atjaunot arodbiedrību vienību un parādīja gatavību iet uz kompromisu ar sociāldemokrātu vadītajām arodbiedrībām. — 69.

³⁷ *Zelbstšuci* — Baltijas vācu baronu 1905. g. organizētas bruņotas melnsimtneiciskas vienības viņu piļu un iestāžu apsardzībai, kā arī uzbrukumiem pret revolucionāriem. Tajās iestājās muižnieku dēli, vācu studenti korporēji, kā arī — par prāvu samaksu — sabiedrības padibenes. Šīs vienības zvēriski izrēķinājās ar strādniekiem, zemniekiem, progresīvās intelīgences pārstāvjiem. V. I. Lepins šajā sakarībā rakstīja, ka «Baltijas baroni visai nopietni organizē pilsoņu karu» (*Lepins V. I. Raksti*, 9. sēj., 348. lpp.). — 69.

³⁸ Te domāta labējo eseru teroristika organizācija, ko vadīja B. Savinkovs un kas līdz 1924. g. bruņoti cīnījās pret padomju varu. Tās centrs atradās ārzemēs — Parīzē. Savinkovieši mēģināja izveidot savus atbalsta punktus arī buržuāziskajā Latvijā. Pēc B. Savinkova aresta PSRS teritorijā (nelegāli pārejot robežu) šī bandītiskā organizācija sabruka. — 69.

³⁹ 1919. g. augustā un 1920. g. martā Bulgārijas parlamenta — Tautas sapulces vēlēšanās uzvarēja sīkburžuāziskā Zemkopju savienība un tās līderis Aleksandrs Stambolijskis kļuva par valdības vadītāju. 1920. g. nodibinājās Zemkopju savienības vienpartijas valdība. Šī valdība īstenoja demokrātiskas reformas. Taču Savienībā bija arī labējais spārns, kam bija kontakti ar buržuāziskajām partijām. Valdība izvairījās no asas cīņas pret reakciju un fašistiem, kuri guva iespēju organizēties un apbrūnoties. Zemkopju savienība nesadarbojās ar Komunistisko partiju, tādēļ netika nostiprināta zemniecības un strādnieku šķiras politiska savienība. 1923. g. 9. jūnijā fašisti un reakcionārā virsniecība gāza Stambolijska valdību un nodibināja savu diktatūru. — 72.

⁴⁰ Te domāta politiskās situācijas saasināšanās pēc buržuāziskās Latvijas 1. saimības vēlēšanām (sk. 20. piezīmi). Toreiz ārkārtīgi aktivizējās buržuāzijas galēji labējie spēki, kas pat sāka domāt par valsts apvērsuma iespēju, ja izveidotos sociāldemokrātu un sīkburžuāzisko grupu sastādīta valdība. Savukārt sociāldemokrātu darboņu zināma daļa («kreisais spārns») bija spiesta domāt par pretsparu organizēšanu šādam mēģinājumam. Taču konflikts izbeidzās ar sociāldemokrātu un Latviešu zemnieku savienības kompromisu, ieejot kopējā koalīcijas valdībā. — 73.

⁴¹ 1923. g. vasarā Vācijā izveidojās revolucionāra situācija. 11. augustā Berlīnes rūpnicu strādnieku komiteju pārstāvju kopsa-

pulce izsludināja vispārēju politisku streiku, kas aptvēra visu zemi, piedaloties 3 milj. proletāriju. Strādnieki piespieda atkāpties reakcijā V. Kuno valdību, kuras vietā tika nodibināta liberālā H. Stremana koalīcijas valdība. Tajā iegāja arī 4 labējie sociāldemokrāti. Taču šī valdība nespēja darboties — to neatbalstīja ne kreisie, ne labējie spēki. Politiskās sadursmes kļuva ārvien asākas. Komunistiskā partija cīnījās par šīs krizes revolucionāru atrisinājumu. P. Stučka, tāni laikā ārstēšanās nolūkā atrazdamies Vācijā, bija joti labi informēts par notikumu attīstību un atsūtīja šo rakstu LKP CK publicēšanai presē. — 74.

⁴² P. Stučka te domā asīqaino terora aktu, ko izdarīja somu komunistu vidū esoša antipartejiska, ultraradikāla teroristu grupa, uzspirdzinot vairākas bumbas somu komunistu klubā Petrogradā, kad tur 1921. g. 31. augustā notika sapulce. Tika nogalināti vairāki SKP darbinieki, arī V. I. Ķeņina līdzgaitnieks J. Rahja. Vēlāk noskaidrojās, ka šo grupu faktiski vadījuši somu baltgvardi. — 79.

⁴³ Pēc Ungārijas Padomju republikas sagraoves 1919. g. komunisti, par spīti asīqainajam kontrevolucionārajam teroram (1919.—1921. g. tika nogalināti ap 5 tūkst. arestēto cīnītāju), pagrīdē turpināja cīņu pret fašistisko reakciju. Taču partijas vadošajās aprindās, kuras atradās emigrācijā Vīnē, pastāvēja divas frakcijas, kas asi kritizēja viena otru. Frakcija, ko vadīja Bela Kūns, galveno vērību veltīja nelegālajam darbam, centās organizēt nelegālu ungāru komunistu iesūtīšanu viņu dzimtenē no aizrobežas, prasīja arodbiedrību atdalīšanos no Ungārijas Sociāldemokrātiskās partijas. Jenes Landlera frakcija lielāku uzsvaru lika uz legālu revolucionāru darbibu, centās izveidot savu kreiso opozīciju labējo sociāldemokrātu arodbiedrībās u. c. organizācijās. 1921. g. augustā stāvokli apsprieda Kominternes Izpildu Komiteja, kas uzdeva ungāru komunistiem savienot nelegālo partijas darbu ar pēc iespējas plašu legālo cīņas formu izmantošanu.

Kominternes V kongresa laikā (1924) abas frakcijas vienojās pārtraukt frakcijā cīņu un panākt partijas vienību. 1925. g. augustā Vīnē notika Ungārijas KP 1. kongress, kas atjaunoja strādnieku šķiras vienotu partiju. — 79.

⁴⁴ P. Stučka šeit acīmredzot domā «ultrakreisū» uzskatu propagandu, ko 1919.—1921. g. veica KK(b)P Petrogradas organizācijas Latviešu sekcijas vadītāji P. Celmiņš (Pēteris), J. Loja (Turks), K. Martinsons (Mika) u. c. un sekcijas avize «Komunists». Šī grupa nepamatotībā apvainoja LKP CK un LSPR valdību nepietiekamā cīņā pret kontrevolūciju, saskatīja valdības ekonomiskajā politikā «labējo oportūnismu», bet militārajā — «nodevību». 1921. g. pēc J. Šilfa-Jaunzema un A. Bērces (Arāja) nogalināšanas Petrogradas Latsekcijs aicināja uz partizānu kara organizēšanu pret buržuāzisko Latviju, izsakot «cerību», ka karā iesaistīsies arī Padomju Krievija. LKP CK un arī personīgi P. Stučka asi nosodīja šos «kreisi» oportūnistiskos un avantūristiskos izlēcienus. KK(b)P CK atbalstīja LKP CK principiālo nostāju.

«Ultrakreiso» uzskatu paudēji neguva kaut cik ievērojamu atbalstu LKP un KK(b)P latviešu sekciju rindās; Latvijas darbaļaudīs viņiem nebija nekādas ietekmes. — 80.

⁴⁵ *Tautas padome* — Latvijas buržuāzisko partiju izveidots kontrrevolucionārs orgāns, ko nodibināja 1918. g. 17. novembrī. Tās darbā piedālījās arī meņševiki. Buržuāzija «Tautas padomi» pasludināja par augstāko varu Latvijā, taču tautas masas to neatzina un tā faktiski sāka darboties tikai pēc tam, kad 1919. g. ārzemju interventi bija ieņēmuši Rīgu un Vidzemi. Darbību beidza 1920. g. pavasarī pēc buržuāziskās Satversmes sapulces ievēlēšanas. — 84.

⁴⁶ 1921. g. jūnijā, kad pēc K. Ulmaņa valdības atkāpšanās Z. Meierovics veidoja jaunu Latviešu zemnieku savienības vadītu buržuāzisku koalīcijas valdību, oportūnistiskās Latvijas SDSP labējais spārns ar M. Skujenieku, V. Holcmani un R. Lindiņu priekšgalā nolēma pretēji LSDSP vadības lēmumam pieņemt Z. Meierovica piedāvājumu iestāties viņa valdības sastāvā. 15. jūnijā valdībā iestājās 4 LSDSP darboņi. Tāni pašā dienā 17 LSDSP biedri — Satversmes sapulces locekļi, kas bija partijas labējā grupējumā, paziņoja, ka izstājas no LSDSP un nodibina savu Sociāldemokrātu-mazinieku partiju. — 94.

⁴⁷ *Zemes kodekss* — sistematizēts likumu krājums par zemes īpašuma attiecībām un zemes lietošanu. Katra padomju republika izstrādāja savu zemes kodeksu. Pirmo kodeksu sastādīja Krievijas SFPR, un to apstiprināja VCIK 4. sesija 1922. g. 30. oktobrī. — 99.

⁴⁸ P. Stučka te acīmredzot norāda, ka V. I. Ļeņins lietojis šo teicienu pārrunās par agrārā jautājuma risināšanu. V. I. Ļeņina Kopotos rakstos šis sakāmvārds minēts tikai vienu reizi — «Burtnīcas par imperiālismu», kurās tika pirmo reizi publicētas 1933.—1938. g. (Ленин В. И. Полн. собр. соч., т. 28, с. 511). — 103.

⁴⁹ T. s. «cenu šķēres» radās vairāku objektīvu un subjektīvu faktoru iedarbības rezultātā: 1) tirgū 1923. g. bija divas reizes vairāk lauksaimniecības ražojumu nekā rūpniecības ražojumu; 2) rūpniecībā bija liela ražojumu pašizmaksā, zems darba ražīgums; 3) trockisti, cenšoties mākslīgi forsēt rūpniecības ražojumu cenu celšanos, panāca, ka Augstākā Tautas Saimniecības Padome izdeva pavēli par maksimālās peļņas ieguvi rūpniecības uzņēmumos. L. Trockis sludināja ideju par «rūpniecības diktatūru», līdzekļu maksimālu pārsūknēšanu no lauksaimniecības rūpniecībai. Šī avantūristiskā politika radīja saimnieciskas grūtības, nodarija Padomju valstij lielus zaudējumus.

KK(b)P CK plēnums 1923. g. septembrī nolēma veikt ārkārtējus pasākumus, lai likvidētu «cenu šķēres», radītu normālu cenu proporcionāciju. Izpildot CK lēmumus, lauksaimniecības ražojumu cenas līdz 1924. g. martam paaugstināja par 200%, bet rūpniecības ražojumu cenas pazemināja par 20%. — 107.

⁵⁰ 1913. g. 20. janvārī LSD Ārzemju grupu birojs nolēma sagatavot Latvijas kritušo revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmatu, kurai materiālus sāka vākt jau 1906. g. 1920. g. pēc LKP CK ierosmes šis darbs tika turpināts, izvēršot arī plašu materiālu klasifikāciju, ko veica LKP vēstures komisijas vadībā. «Revolucionārās cīņās kritušo piemiņas grāmatas» pirmais sējums nāca klajā Maskavā 1933. g. P. Stučkas redakcijā, otrs sējums — 1936. gadā. Tajos bija sakopotas ziņas par 2735 bojā gājušajiem cīnītājiem.

Sešdesmitajos gados pēc revolucionārās kustības veterānu ierosmes LKP CK Partijas vēstures institūtā sāka sagatavot Piemiņas grāmatas jaunu izdevumu — Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmatu. 1976. g. nāca klajā tās 1. sējuma 1. daļa, 1980. g. — 2. daļa. Tuvākajā laikā nāks klajā 1. sējuma 3. daļa. — 110.

⁵¹ 1923. g. Polijā notika 1263 streiki, kuros piedalījās 849 tūkst. strādnieku. Šī streiku viļņa kulminācija bija oglraču, metalurgu u. c. strādnieku streiks Augšsilēzijā 1923. g. oktobrī un novembrī. 5.—6. novembrī Krakovā notika sadursmes starp streikotājiem un karaspēku. Daļa kareivju atteicās šaut uz demonstrantiem un pat nodeva viņu rīcībā savus ieročus. Apbrūtotie proletārieši ieņēma vairākus pilsētas rajonus. Taču Polijas KP nespēja pietiekami organizēt šo cīnu. Nodevīga loma bija Polijas Sociālistiskās partijas labējiem līderiem, kuri, panākuši no valdības nelielu piekāpšanos, pierunāja strādniekus nolikt ieročus un izbeigt vispārējo streiku. — 112.

⁵² 1923. g., kad Padomju valsts pārdzīvoja saimnieciskas grūtības, no jauna aktivizējās antiļeņiniskie elementi Komunistiskajā partijā. Izmantojot to, ka V. I. Ļeņins bija saslimis, Trockis atsāka cīnu pret KK(b)P ļeņinisko līniju un uzspieda partijai diskusiju par saimnieciskās politikas un partijas iekšējās dzīves jautājumiem. Trockisti diskusijā cīeta pilnīgu neveiksmi. KK(b)P XIII konference, kas notika 1924. g. janvārī, nosodīja trockistisko opozīciju, kvalificējot to kā sīkburžuāzisku novirzienu un tās uzskatus kā tiešu atkāpšanos no ļeņinisma. — 114.

⁵³ Likumprojektu jautājumā par atlīdzību Latvijas saeima 1924. g. 15. janvārī nodeva tautas nobalsošanā (to prasīja sociāldemokrāti, kas 1923. g. novembrī un decembri savāca 97 383 parakstus zem nobalsošanas pieprasījuma). Projekts paredzēja, ka muižniekiem nemaksās ne par atsavināto zemi, ne arī par atceltām tiesībām. Latviešu zemnieku savienība, paužot lauku buržuāzijas intereses, pretojās likumprojekta pieņemšanai un centās izlīgt ar vācu muižniekiem, lai kopīgi išstenu reakcionāro politiku. Sociāldemokrāti bija spiesti ievedrot darbalaužu prasības, taču meklēja arī iespēju izšķirt jautājumu bez nobalsošanas.

Pēc plašām debatēm saeimas vairākums galu galā 1924. g. 14. aprīlī pieņēma likumu, ka muižniekiem par atsavināto zemi nav jāmaksā. — 115.

⁵⁴ Buržuāziskās Latvijas agrārreformas likums paredzēja atlīdzināt hipotekāros parādus, ar kādiem bija apgrūtināta atsavinātā muižnieku zeme. Buržuāziskā valsts paredzēja uz Latvijas darbalaužu rēķina nomaksāt bankām 77 milj. 636 tūkst. zelta rubļu vai 207,3 milj. latu. Par atsavināto muižnieku inventāru maksāja tīrgus cenās. — 115.

⁵⁵ 1922. gadā Igaunijas KP izveidoja legālu vienotu darbalaužu fronti, kurā kopā ar komunistiem piedalījās Igaunijas Neatkarīgā sociālistiskā strādnieku partija, arodbiedrības, strādnieku kultūras organizācijas u. c. 1923. g. Valsts sapulces un municipālo orgānu vēlēšanās šī vienotā fronte guva lielus panākumus. Tallinā pilsētas domes vēlēšanās par to balsoja 36 procenti vēlētāju.

Ne tikai buržuāzija, bet arī labējā Igaunijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija centās vājināt frontes ietekmi, atšķelt no tās INSSP. Kad tas neizdevās, policija 1924. g. sākumā arestēja daudzus vienotās frontes legālo organizāciju darbiniekus un valdība nelikumīgi anulēja domes vēlēšanu rezultātus Tallinā. Pie tam jaunas vēlēšanas netika tūlit noteiktas. Sāda rupja varmācība izsauca masu sašutumu, un politiskā situācija Igaunijā krasi saasinājās. — 117.

⁵⁶ P. Stučka te acīmredzot norāda, ka 1919. g. Padomju Latvijā kā bezzēmnieki figurēja arī dažādi neproletāriski elementi, to vidū pat budžu ģimenes locekļi, agrākās iekārtas ierēdņi u. c. Dažkārt viņi iekļuva arī lauku padomju sastāvā un aparātā, kur ar savu darbību kaitēja padomju varu. (Sk. arī *Stučka P.* Par Padomju varu Latvijā. Rakstu izlase. R., 1958, 386. lpp.) — 119.

⁵⁷ Seit P. Stučka nav precīzs. V. I. Ķeņins jau kopš savas revolucionārās darbības sākuma interesējās par strādnieku kustību Latvijā, uzmanīgi sekoja Latvijas sociāldemokrātisko organizāciju veidošanās procesam un sniedza revolucionārajiem latviešu sociāldemokrātiem lielu palīdzību. Ķeņina ierašanās Rīgā 1900. g. 2. aprīlī un viņa tikšanās ar Rīgas sociāldemokrātu organizācijas pārstāvjiem nozīmīgi ietekmēja latviešu sociāldemokrātijas attīstību. No 1900. līdz 1903. gadam «Iskra» publicēja 32 korespondences par strādnieku stāvokli un cīju Latvijā. 1904. g. par LSDSP izveidošanos Ķeņinu sīki informēja P. Dauge. Tiesa — līdz 1905. g. V. I. Ķeņins nesaņēma regulāru un pietiekami plašu informāciju par Latvijas proletariāta organizāciju un cīju. (Tuvāk par šo jautājumu sk. *Ziemelis S.* «Ķeņinisma uzvara Latvijas strādnieku kustībā triju Krievijas revolūciju laikā. 1905—1917». R., 1977, 25.—40. lpp.) — 127.

⁵⁸ Muhameds bija vēsturiska persona (570.—632. g.). Budas reālā eksistence nav zinātniski pierādīta; budistu teiksma stāsta, ka viņš dzīvojis no 623. līdz 544. gadam pirms mūsu ēras. Par Jēzu Kristu kristīgās reliģijas pētnieku vidū pastāv divi pieņēmumi: 1) mitologisks — pēc kura tas ir mītisks tēls; 2) vēsturisks — kas atzīst viņu par vēsturisku personu, kas tiešām dzīvojusi Jūdejā. Pēdējam pieņēmam nav zinātniska apstiprinājuma. — 129.

⁵⁹ Latvijas KP veltījusi lielu uzmanību laikraksta «Cīņa» vēstures izpētei un tās materiālu nodošanai nākamajām paaudzēm. 1927. un 1930. g. Maskavā izdevniecība «Prometejs» laida klajā LKP vēstures komisijas sagatavoto «Cīņas» 1904.—1906. g. komplekta 50 numuru jaunies piedumu 2 sējumos. Daudz literatūras par «Cīņas» gaitām izdots Padomju Latvijā, piem., rakstu krājumi ««Cīņa». Piecdesmitai gadadienai kopš pirmā numura iznākšanas» (R., 1954) un ««Cīņas» slavenās gaitas» (R., 1974), A. Heniņa dokumentālais stāsts «Sarkanais siimts» (R., 1972) u. c. — 131.

⁶⁰ KSDSP IV (Apvienošanās) kongresa 24. sēdē Polijas un Lietuvas sociāldemokrātija apvienojās ar KSDSP — par to balsoja gan drīz visi kongresa sēdē klātesošie delegāti (4 atturoties). Līdz ar to poļu proletariāta partijas pārstāvji kongresā ieguva balsstiesības. Viņi pieslējās kongresa boļševistiskajai daļai.

Jautajumā par LSDSP delegācijas apvienošanos ar KSDSP sašķaučī ar kongresā izveidotās apvienošanās komisijas, KSDSP CK un LSDSP delegācijas vienošanos tika nolēmts apspriest «Nosacījumu projektu Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas apvienošanai ar KSDSP», ko kongress arī pieņēma, bet galīgi to vajadzēja apstiprināt LSDSP III kongresam. Tādēļ LSDSP pārstāvji kongresā (J. Ozols, A. Buševics un V. Dermanis) neguva balsstiesības un KSDSP CK vēlēšanās viņi nepiedalījās. Taču šīs trīs balsis nenodrošinātu boļševikiem uzvaru, jo kopā ar poļu sociāldemokrātiem boļševikiem bija 50 balsis pret 62 meņševiku balsīm. (Par šo jautājumu sk. arī *Stučka P.* Rakstu izlase, 1. sēj. R., 1976, 455. lpp.) — 133.

⁶¹ 1906. gada rudeni LSD vadībā radās domstarpības jautājumā par attieksmi pret tām kaujinieku grupām un to vadītājiem, kas nepietiekami ievēroja LSD CK lēmumus, rīkojās nedisciplinēti, dažkārt organizēja avantūristiskas akcijas, ignorēja vispārējo situāciju, kad revolūcija jau bija atplūdu, atkāpšanās posmā. LSD CK loceklis K. Eliass (vēlākais meņševiks) tieši atbalstīja avantūristisko uzskatu pauđējus, pret tiem samierinoši tolaik izturējās LSD CK locekļi J. Lencmanis, J. Tinis u. c. P. Stučka, kas principiāli cīnījās pret avantūristisko ultraradikālismu LSD rindās, neguva šajā jautājumā LSD CK vairākuma atbalstu un tādēļ 1906. g. 7. novembrī iesniedza LSD CK motivētu vēstuli, kurā paziņoja, ka atsakās no CK locekļa mandāta. Pēc P. Stučkas aiziešanas no LSD CK LSD vadības aprindās, arī «Cīnas» redakcijā iespiedis labēji oportūnistiski elementi, kā, piem., P. Kalniņš, kuri guva zināmu ietekmi, veicināja samierniecisku uzskatu izplatību. Tā LSD II kongresā, kas notika Londonā 1907. g. maijā, no 26 delegātiem 12 ieņēma svārīgu nostāju (12 bija boļševiki, 2 — meņševiki). Bet, tā kā gandrīz visas vietējās LSD organizācijas darbojās boļševistisko cīņas uzskatu garā, šīs domstarpības LSD vadībā nenovēda pie šķelšanās Latvijas proletariāta politiskā avangarda rindās. — 134.

⁶² 1908. g. 17. septembrī Rīgas pagrīdes tipogrāfijā bija sagatavots iespiešanai «Cīnas» 100. numurs, taču naktī tur iebruka žandarmi, un tā numurs palika neiespiests. Tad LSD darbinieki sagatavoja pēc satura jaunu «Cīnas» 100. numuru un 1910. g. jūlijā iespieda to Brīselē. Šajā atjauninātā izdevumā bija publicēts V. I. Ļeņina raksts ««Cīnas» jubilejas numuram».

Tomēr 100. numura pirmo iespiedumu nevar uzskatīt par nozudušu. 1977. g. rudeni vēstures zinātņu kandidāts A. Heniņš atrada Latvijas Valsts Centrālajā vēstures arhīvā tā novilkumu. (Sk. «Cīna», 1979. g. 11. novembrī.) — 134.

⁶³ 1914. g. jūlijā beigās Berlīnē, Gros-Lihterfeldes priekšpilsētā, J. Hermāna ietā dzīvoklī notika LSD CK pilnvaroto darbinieku — P. Stučkas, J. Hermāna, A. Jablonska apspriede, piedaloties arī J. Ķipslim. Tā sastādīja atbildi uz V. I. Ļeņina vēstuli par LSD organizatorisko pievienošanos boļševiku partijai, pieņemot un atbalstot visus V. I. Ļeņina formulētos pievienošanās noteikumus. (Sk. V. I. Ļeņins par revolucionāro kustību Latvijā. R., 1969, 247. lpp.) — 135.

⁶⁴ 1916. gada rudeni Bostonā (ASV) F. Roziņa vadībā vēl nāca klajā «Cīnas» apvienotais 135.—138. numurs 96 lappušu apjomā. Nu-

murs propagandēja bolševiku partijas uzskatus kara un revolūcijas jautājumā. Tas datēts ar 1915. gada decembri. Pēc Februāra revolūcijas uzvaras «Ciņa» atkal iznāca Krievija. 1. legālais numurs tika izdots Petrogradā 1917. g. 7. martā kā KSDS(b)P Petrogradas organizācijas latviešu rajona «Prometejs» izdevums. — 136.

⁶⁵ P. Stučka šeit norāda uz V. I. Ķeņina agrāro uzskatu dialektisko attīstību. Lielais vadonis nepārtraukti sekoja Krievijas zemniecības noskaņojuma un prasību maiņām un ekonomiskās dzīves problēmām, dzīli analīzēja tās, saskatīja progresīvās tendences, revolucionārās iespējas. Attiecīgi viņš arī precīzēja un paplašināja KSDSP programmas un taktikas līniju agrārajā jautājumā. Tas spilgti parādīts šajā P. Stučkas rakstā. — 138.

⁶⁶ P. Stučka pareizi norāda, ka arī pēc zemes nacionalizācijas, saglabājoties zemes privātai lietošanai, zināmā mērā saglabājas absoluāta zemes rente. Tā pilnīgi izzūd pēc zemnieku apvienošanās sociālistiskos lauksaimniecības kooperatīvos vai pēc viņu brīvprātīgas pārejas uz valsts saimniecībām. — 138.

⁶⁷ Acīmredzot te P. Stučka norāda, ka 1905.—1907. g. revolūcijas laikā V. I. Ķeņins arvien noteiktāk izvirza sociāldemokrātijas agrārās programmas priekšplānā zemes nacionalizācijas prasību, uzskata to arī par buržuāziski demokrātiskās revolūcijas uzdevumu. V. I. Ķeņins neatbalstīja Kautska ieteikto «zemes rentes proletāriskās konfiskācijas» ceļu un nekad neuzskatīja to par strādnieku partijas galveno cīņas virzienu laukos. — 139.

⁶⁸ *Apanāžas muižas* — valdošās dinastijas nekronēto ģimenes locekļu rīcībā nodotās muižas. Cariskajā Krievijā — valsts muižas, ko cara ģimenes locekļi faktiski izmantoja kā savu īpašumu. — 141.

⁶⁹ Seit P. Stučka nav precīzs. Mācību par lielsaimniecības pārākumu lauksaimniecībā pamatojuši arī jau K. Markss un F. Engelss, to vienmēr aizstāvējis V. I. Ķeņins. K. Kautskis, ciktāl viņš propagandēja šo mācību, pauda pareizu viedokli. Viņa kļūda bija pārāk dogmatiska un reizē reformistiska pieejā šai problēmai, kategoriskā nostāja pret jebkuras lielsaimniecības, arī pret feodālo latifundiju sadališanu zemniekiem. — 142.

⁷⁰ P. Stučka priekšvārdā K. Kautska grāmatas «Agrārais jautājums» izdevumam krievu valodā uzsvēra, ka Kautska galvenā kļūda agrārajā jautājumā bija strādnieku šķiras un zemnieku revolucionārās savienības iespējas noliegšana, zemnieku revolucionāro spēju nenovērtēšana. P. Stučka norādīja, ka Kautskis apskata agrāro attiecību attīstību šauri ekonomiski, bet ne plašā politiskā aspektā, kā to darīja V. I. Ķeņins. — 143.

⁷¹ 242 norādījumi — Krievijas zemnieku prasības, kas bija formulētas Viskrievijas I zemnieku deputātu padomju kongresa 242 delegātu iesniegumos 1917. g. maijā un ko apkopoja eseri — avizes «Izvestija» redkolēģija, kura 19. un 20. augustā publicēja uz šo iesniegumu pamata sastādītu «Paraugiesniegumu (nakazu)». Šā dokumenta 2. daļa — «Par zemi» — tika iekļauta V. I. Ķeņina izstrādātajā dek-

rētā «Par zemi», ko pieņēma Viskrievijas II strādnieku un zaldātu deputātu padomju kongress. — 146.

⁷² Seit P. Stučka nav pilnīgi precīzs. V. I. Ļeņins referātā par cīņu pret badu, ko viņš nolasīja VCIK, Maskavas strādnieku, zemnieku un sarkanarmiešu deputātu padomes un arodbiedrību apvienotā sēdē 1918. g. 4. jūnijā, runāja par VCIK 1918. g. 13. maija dekrētu «Par ārkārtēju pilnvaru piešķiršanu pārtikas tautas komisāram cīnai pret lauku buržuāziju, kas slēpj labības krājumus un ar tiem spekulē» un VCIK 1918. g. 27. maija dekrētu «Par Pārtikas tautas komisariātu un vietējo pārtikas orgānu reorganizāciju». (Sk. Ļeņins V. I. Raksti, 27. sēj., 385. lpp.) Dekrētu par trūcīgo zemnieku komitejām VCIK pieņēma 1918. g. 11. jūnijā. — 148.

⁷³ Pēc tam kad trūcīgo zemnieku komitejas (kombedi) bija īstenojušas savus revolucionāros uzdevumus, nosīprinājušas padomju varu lauku apvidos, VI Ārkārtējais Viskrievijas padomju kongress (1918. g. 6.—10. novembrī) nolēma nodot šo komiteju funkcijas jaunievelētajam lauku padomēm. 1918. g. 2. decembrī tika pieņemts VCIK dekrēts par lauku padomju pārvēlēšanām, trūcīgo zemnieku komitejām uzdoti veikt šo vēlēšanu organizāciju. Tas arī bija šo komiteju pēdējais uzdevums. Pēc vēlēšanām (1918. g. beigās—1919. g. sākumā) kombedu aparāts iekļāvās jauno padomju sastāvā. — 148.

⁷⁴ P. Stučka šeit raksta par uzskatiem, kas izteikti F. Engelsa darbā «Zemnieku jautājums Francijā un Vācijā». Engelss tur mācīja, ka proletāriskās revolūcijas uzvaras obligāts prieķnoteikums ir strādnieku šķiras savienība ar sīkzemniecību, ka jāpanāk, lai zemnieki atbalsta strādnieku cīņu par valsts varu. Sajā nolūkā — norādīja F. Engelss — proletariāta partijai jāņem vērā zemnieku intereses un prasības, zināmā mērā jāpiekāpjas šo interešu priekšā, jāiet uz zināmu kompromisu un pēc proletariāta diktatūras nodibināšanas jānes arī «materiālie upuri no sabiedriskiem līdzekļiem» zemniecības labā. Perspektīvā tāda politika, Engelsa vārdiem, «ietāupis varbūt desmitkārt lielākas summas sabiedriskās pārveidošanas izdevumos vispār». (Markss K., Engelss F. Darbu izlase 3 sēj., 3. sēj. R., 1981, 515., 516. lpp.) — 148.

⁷⁵ P. Stučka šeit acīmredzot norāda uz V. I. Ļeņina vēstuli KK(b)P CK vadošajiem darbiniekiem (Ленин В. И. Полн. собр. соч., т. 54, с. 313) 1922. g. 25. novembrī, kurā viņš izsaka kritiskas piezīmes par J. Vargas vadībā sastādīto Kominternes IV kongresa rezolūcijas projektu «Agrārās rīcības programmas uzmetums». V. I. Ļeņins pamatoši uzskatīja, ka projektā nav pietiekami akcentēts KP atbalsts zemnieku kustībai, darba zemnieku prasībām. Šī vēstule tika pārtulkota 4 valodās un izdalīta kongresa delegātiem. Agrārās rezolūcijas projektu pārstrādāja atbilstoši V. I. Ļeņina norādījumiem, un tam pievienoja «Instrukciju par Kominternes II kongresa agrāro tēžu pilietošanu». — 151.

⁷⁶ *Franču konvents — Francijas Nacionālais konvents* — Pirmās Francijas republikas augstākais likumdošanas un izpildu orgāns, darbojās Lielās Francijas revolūcijas laikā no 1792. g. 20. septembra līdz 1795. g. 26. oktobrim. No 1793. g. 2. jūnija līdz 1794. g. 27. jūlii

jam konventā vairākums bija jakobiņiem un tas arī bija jakobiņu revolucionārās diktatūras orgāns. — 151.

⁷⁷ Labējo oportūnistu ideologs, viens no II Internacionālēs līderiem, belgū sociālists Emils Vandervelde 1920. g. nogalē lasija lekciju Oksfordas universitātē par Oktobra revolūciju un Padomju valsts perspektīvām. Atzītot, ka Krievijas tautu trešā revolūcija galīgi iznīcinājusi feodālisma paliekas un satriekusi visreakcionārākos spēkus Krievija, Vandervelde turpat melīgi apgalvoja, ka boļševiku partijas sociālistiskajiem centieniem nebūšot nākotnes un tādēļ tās politika drīz vien nonākšot tādā pašā strupceļā, kādā nonāca jakobiņu politika Francijā 1793. gadā, kad tās utopiskie plāni sadūrās ar privātīpašniecisko stihiju, kas sagrāva viņu varu un attīrija ceļu Francijas lielburzūāzijai, valdišanai. E. Vandervelde nenovērtēja V. I. Lenīna vadītās partijas spēju zinātniski izvērtēt šķiru spēkus un intereses, atrast pareizo izēju no kara radītā saimnieciskā sabrukuma un politiskās krīzes, pārejot no kara komunisma politikas uz jauno ekonomisko politiku, kura virzīja zemi uz sociālismu. — 163.

⁷⁸ V. I. Lenīna rakstu izlasi «Par proletariāta valsti» sastādīja P. Stučka un V. Vēgers 1924. g. februārī—martā, un tajā bija 3 nodaļas. Pirmajā tika iekļauti 16 V. I. Lenīna darbi, kas bija rakstīti 1917. g. pirms Oktobra, otrajā — 20 Padomju valsts pirmajos gados tapušie raksti, runas un dokumenti un trešajā — 20 darbi, kas veltīti pārejai uz jauno ekonomisko politiku un sociālisma celtniecībai. Sastādītāji sagatavoja grāmatas ievadu un priekšvārdus katrai nodaļai. Krājums nāca klajā 1924. g. vasarā.

P. Stučkas uzrakstīto ievadu 2. daļu un grāmatas III nodaļas priekšvārdu no krievu valodas tulkojis juridisko zinātnu kandidāts R. Apsītis. — 166.

⁷⁹ *Komunistiskās vienības* — pilsoņu kara laikā no partijas biedriem, komjauniešiem un bezpartejiskiem aktīvistiem izveidotas īpašas bruņotas vienības partijas un padomju iestāžu, kā arī rūpniecības uzņēmumu apsardzei, revolucionārās kārtības sargāšanai. Tās darbojās KK(b)P guberņu un pilsētu komiteju vai to izveidoto šābu vadībā. — 185.

⁸⁰ *Aizsprosta vienības* — pilsoņu kara laikā izveidotas Viskrievijas Ārkārtējās komisijas vadītās īpašas bruņotas vienības, kas darbojās uz transporta maģistrālēm (dzelzceļiem, ūdensceļiem) cīņai pret dezerteriem un arī spekulantiem, kuri dezorganizēja centralizēto pilsētu pārtikas apgādi, centās nelegāli tirgoties ar lauksaimniecības ražojušiemi. — 185.

⁸¹ Kontrrevolucionāri prasīja atļaut privātajiem īpašniekiem neierobežoti pirkst un pārdot valsts piesķirto zemi. Pēc būtības tā bija prasība atcelt zemes nacionalizāciju un atdot labāko zemi kulaku rīcībā. — 185.

⁸² *Iskolastrels* — latviešu strēlnieku pulku Apvienotās deputātu padomes Izpildu komiteja, izveidota latviešu strēlnieku I kongresā 1917. g. martā. II kongresā, kas notika 1917. g. 12.—17. maijā un izteicās par boļševistisku nostāju visos revolucionārās cīnas pamat-

jautājumos, ievēlēja jaunu — boļševistisku Iskolastrelu, kurš darbojās LSD CK vadībā. Iskolastrelam bija liela nozīme Oktobra revolūcijas sagatavošanā un norisē Latvijas neokupētajā daļā.

1919. g. Iskolastrels bija Padomju Latvijas armijas partijas un padomju orgāns; kad 1919. g. jūnijā šo armiju saskaņā ar padomju republiku militāri politiskās savienības izveidošanos pārveidoja par Padomju Bruņoto Spēku 15. armiju, Iskolastrela funkcijas nodeva Latviešu divīzijas politiskajai nodaļai. — 203.

⁸³ *Iskosols, arī Iskosols XII* — XII armijas Zaldātu deputātu padomes Izpildu komiteja, ko nodibināja 1917..g. martā kareivju delegātu sapulce. Vēlāk apvienojās ar XII armijas virsnieku Izpildu komiteju (Iskomofu). Līdz 1917. g. oktobrim Iskosolā XII pārvars bija esejiem un meņševikiem. 1917. g. 14. novembrī XII armijas ārkārtējais kongress ievēlēja jaunu — boļševistisku Iskosolu XII ar S. Nahimsonu priekšgalā. Beidza darboties 1918. g. martā sakarā ar vecās armijas demobilizāciju. — 203.

⁸³^a Pēc P. Stučkas, J. Daniševska u. c. ierosmes 1923. g. Padomju Savienībā tika izveidota Kominternes Latvijas sekcijas Latvju strēlnieku pulku vēstures izdošanas iniciatoru komisija, no 1926. g. to pārveidoja par VK(b)P Latviešu sekcijas Latvju strēlnieku vēstures komisiju. 1928. gadā Maskavā nāca klajā Latvju strēlnieku vēstures pirmā sējuma 1. un 2. daļa, 1934. gadā — otrā sējuma 2. daļa.

Šie darbi un komisijas savāktie materiāli bija par pamatu turpmākajiem pētījumiem un publikācijām Padomju Latvijā. Apkopojoša «Latviešu strēlnieku vēsture» tika izdota Rīgā 1970. gadā. — 204.

⁸⁴ 1923. g. sakarā ar Kerzona ultimātu (sk. 26. piezīmi) Padomju Savienībā izvērsās patriotiska darbājušu kustība par personīgo līdzekļu vākšanu Padomju Bruņoto Spēku nostiprināšanai, it īpaši aviācijas attīstīšanai. Pēc Maskavas un Harkovas bij. latviešu strēlnieku grupu ierosmes KK(b)P CK Latviešu sekcijas birojs un Nacionālo lietu komisariāta Latviešu nodaļa 1923. g. 12. jūnijā publicēja avīzē «Krievijas Cīņa» aicinājumu PSRS latviešu tautības pilsoņiem ziedot naudu lidmašīnas «Latvju strēlnieks» būvei. Aicinājums guva ļoti plašu atsauksmi. Par savāktajiem līdzekļiem vienā no Maskavas rūpniecām tika izgatavota četrvieta līdmašīna AHI AK-1, kas bija aviokonstruktora Aleksandrova sērijas 1. līdparāts, samontēts tikai no Padomju zemē ražotajām detaljām. Lidmašīnu svinīgi nodeva KSFPR Brīvpārīgās Gaisa Flotes biedrībai «Dobrolot» 1924. g. 19. jūnijā Maskavas centrālajā aerodromā (Hodinkas laukā), kur notika plašs darbājušu mitiņš. 1926., 1933. un 1934. g. PSRS tika izgatavotas vēl 3 lidmašīnas ar nosaukumu «Latvju strēlnieks». — 207.

⁸⁵ Jāņem vērā, ka P. Stučka to rakstīja laikā, kad tikko tuvojās beigām tautas saimniecības atjaunošanas periods un Padomju valstij vēl nebija iespējams plaši elektrofīcēt un mehanizēt lauksaimniecību, tādēļ arī nebija iespējama sociālistiskas ražošanas kooperācijas plaša attīstība. — 209.

⁸⁶ P. Stučka šeit acīmredzot domā konspiratīvo jaunstrāvnieku aapspriedi, kas notika 1895. g. 28. janvārī viņa dzīvoklī Rīgā, Eliza-

betes ielā 16. Tajā ievēlēja 3 cilvēku centru propagandas darba koordinēšanai. Par centra priekšsēdētāju ievēlēja P. Stučku. Taču apspriede nolēma visumā palikt legālas darbības ietvaros. Vēlāk P. Stučka atzina, ka šāds lēmums nebija pareizs. — 213.

⁸⁷ Te domāta nelegālo Rīgas un Liepājas strādnieku pulciņu pārstāvju sanāksme 1896. g. 25. un 26. decembrī K. Sulca dzīvoklī Rīgā, Kuldīgas ielā 23. Tajā piedalījās arī J. Pelūde no Pēterburgas revolucionāro studentu pulciņa. Sanāksme nolēma pēc V. I. Ļeņina izveidotās Pēterburgas «Cīņas savienības strādnieku šķiras atbrīvošanai» parauga apvienot nelegālo pulciņu darbu un nodibināt sakarus ar citu Krievijas novadu sociāldemokrātiem. Taču strādnieku kustības vēl nepietiekamā vēriena un patvaldības represiju dēļ šie lēmumi netika īstenoti. — 213.

⁸⁸ Šis P. Stučkas secinājums nav precīzs. Latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku partija arī pirms apvienošanās ar KSDSP darbojās proletāriskā internacionālisma ideju garā, uzturēja sakarus ar krievu un citu Krievijas tautu proletariāta organizācijām, nosodija jebkuru nacionālismu. V. I. Ļeņins vēstulē I. A. Pjatnīckim (1913. g. janvārī) šajā sakarībā norādīja: «Latviešu s.-d. strādnieki vienmēr aizstāvējuši vienotību no apakšas, vienmēr bijuši par *teritorīalu* autonomiju, t. i., aizstāvējuši antiseparātisku, antinacionālistisku viedokli.» (V. I. Ļeņins par revolucionāro kustību Latvijā, 161. lpp.) — 214.

⁸⁹ P. Stučka šeit norāda, ka 1905. g. rudenī—ziemas sākumā Latvijas darbalaudis LSDSP un KSDSP vietējo organizāciju vadībā iedragāja carisma vietējās varas iestādes tā, ka tās jau faktiski zaudēja kontroli pār stāvokli Kurzemē un Vidzemē. Rīgas un Liepājas sociāldemokrātisko organizāciju Federatīvās komitejas un lauku Rīcības komitejas jau sāka darboties kā revolucionāri demokrātiski vietējās varas orgāni, kuriem paklausīja iedzīvotāju absolūtais vairākums.

Pēc Maskavas proletariāta brunotās sacelšanās sakāves 1905. g. decembrī carisms pārgāja kontrrevolucionārā uzbrukumā. Arī uz Latviju devās soda ekspedicijas, kas bija militāri daudz pārākas par revolucionāru spēkiem. Notika asiņainia izrēķināšanās ar revolucionāriem dalībniekiem.

P. Stučka norāda arī uz to, ka Vācijas proletariāts, kas simpatizēja gan Krievijas, gan arī Latvijas darba tautas cīņai, neveica tādas akcijas, kuras tieši palīdzētu 1905. gada cīnītājiem. Ķeizariskā Vācija koncentrēja pie Krievijas robežas karaspēku, gatavoja ārēju intervenci, gadījumā ja revolūcija uzvarētu. — 214.

⁹⁰ Te jāievēro, ka Rīcības komitejas pagastos sāka organizēties 1905. g. oktobrī, bet LSDSP *Programma* tika pieņemta LSDSP II kongresā, kas notika 1905. g. jūnijā.

LSDSP darbinieku lielākā daļa pareizi uzskatīja Rīcības komitejas par brunotas sacelšanās un jaunas revolucionāras varas orgāniem, tikai nedaudzi darbinieki kļūdaini saskatīja tajās vietējas pašvaldības iestādes. Šis nepareizais uzskats tomēr tika atspoguļots pagastu deleģātu centrālbiroja uzsaukumā Rīcības komitejām un visai lauku sa biedrībai 1905. g. decembra pirmajā pusē («Pēterburgas Latvietis», 1905, 16. dec.). Jautājumu par Rīcības komiteju centra izveidošanu bija paredzēts apspriest LSDSP ārkārtējā kongresā, ko paredzēja sa-

saukt 1905. g. decembrī, taču sakarā ar soda ekspediciju iebrukumu kongress nenotika. — 215.

⁹¹ Sīkburžuāziskā Latviešu sociāldemokrātu savienība savā žurnālā «Revolucionārā Baltija» 1905. gadā izvirzīja «ideju» par Latvijas at-dališanos no Krievijas, ja tur uzvarētu buržuāziski demokrātiskā revolūcija. Viņi toreiz pauda uteipisku uzskatu, ka Latvijā revolūcijas uzvara nozīmētu jau sociālistiskas varas nodibināšanos un tādēļ «sociālistiskajai Latvijai» vairs nebūtu iespējams atrasties vienā valstiskā kopībā ar kapitālistisko, buržuāzisko Krieviju. Istenībā tā bija nacionālistiska ideja par Latvijas atrašanu no revolucionārās Krievijas. Tās galvenais «autors» M. Valters vēlāk atklāti pauda buržuāziski nacionālistiskus uzskatus un bija viens no fašistiskā diktatora K. Ulmaņa līdzdarbojiem.

Jāpiezīmē, ka «savienīnieku» nacionālistiskā platforma kā 1905.—1907. g., tā 1917. g. guva tikai pavisam niecīgas latviešu tautas daļas atbalstu. Darbaaudis sekoja Latvijas revolucionāro sociāldemokrātu, boļševiku internacionālistiskajai nostādnei, cīnījās par demokrātiskas un sociālistiskas iekārtas nodibināšanu visā Krievijā un Latvijas autonomiju kopējās revolucionārās Krievijas valsts sastāvā. — 215.

⁹² Šo P. Stučkas secinājumu nepieciešams precizēt. Latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku partija veica revolucionāro darbu latviešu valodā, taču tā nebija savrupa nacionāla organizācija. LSDSP sastāvā bija ne tikai latvieši, bet arī citi vietējo tautību revolucionāri. (Plašāk par šo jaut. sk. *Ziemelis S. Leņinisma uzvara Latvijas strādnieku kustībā*. R., 1977, 87. lpp.) — 215.

⁹³ 1906. gada rudenī no LSD Rīgas kaujiniekim atšķīrās anarhistiska grupa, kura dēvēja sevi par «Sarkano gvardiju». Tā piekopa individuāla terora taktiku un rikoja patvarīgas ekspropriācijas. Grupu vadīja t. s. «anarhisti-komunisti», kas īstenībā bija sīkburžuāziski ultra-rädikālisti.

Dažās LSD vadītās kaujinieku grupās tolaik bija vērojama kaitīgā tendence darboties autonomi, nepakļaujoties partijas kopējo teritoriālo komiteju lēnumiem un norādījumiem. P. Stučka asi nosodīja šīs negatīvās parādības. — 216.

⁹⁴ P. Stučka te norāda, ka K. Eliass, kas 1906. g. bija viens no LSD kaujas organizācijas vadošajiem darbiniekiem un aizstāvēja «ultrakreisos» elementus, vēlāk pēc 1905.—1907. g. revolūcijas sakāves pārgāja meņševiku rindās un 1912.—1914. g. kā LSD meņševistiskās vadības loceklis sadarbojās ar Krievijas meņševiku vadošo koordinējošo orgānu — KSDSP Organizācijas komiteju. — 216.

⁹⁵ Arrestu dēļ 1910. g. mainījās LSD CK sastāvs. 1911. g. beigās tur bija 2 revolucionāri sociāldemokrāti M. Ozoliņš un K. Zutis un 3 meņševiki — A. Lācis, E. Ozoliņš un P. Pekmanis. 1912. g. janvārī M. Ozoliņu un K. Zuti arestēja un meņševiki pilnīgi pārņēma LDS CK savās rokās. Arī LSD Ārzemju komitejā un «Cīnas» redakcijā no 1910. g. meņševiki guva pārsvaru. LSD vietējo organizāciju lielum lielais vairākums energiski cīnījās pret šo meņševistisko vadību. Latviešu boļševiki panāca, ka 1914. g. janvārī tika sasaukts LSD IV kon-

gress, kas ievēlēja jaunu — boļševistisku LSD CK un citus vadošus orgānus. — 216.

⁹⁶ Sakarā ar rūpniecības uzņēmumu evakuāciju, biežajiem arestiem kara laikā un mobilizāciju LSD organizāciju biedru skaits Latvijā krasī samazinājās, te nebija iespējas darboties arī daudziem partijas vadošajiem darbiniekiem — boļševikiem. Sādu stāvokli tūlit pēc Februāra revolūcijas centās izmantot nelielā, bet aktīvā latviešu meņševiku internacionālistu grupa (M. Skujenieks, F. Menders u. c.), kas izvērsa savu darbību LSD Rīgas organizācijas rindās un guva zināmu ietekmi avīžu «Zīgotājs» un «Brīvais Strēlnieks» redakcijās, kā arī LSD Jaunatnes savienībā. Meņševiki internacionālisti uzstājās pret imperiālistisko karu, atbalstīja buržuāziski demokrātiskās pārveidības, bet bija pret V. I. Leņina Aprīļa tēzēm, pret cīņu par pāreju uz sociālistisko revolūciju, Padomju valsts nodibināšanu.

LSD organizācijas un to biedru lielum lielais vairākums noraidīja meņševiku internacionālistu uzskatus un aktīvi cīnījās par proletāriskās revolūcijas uzvaru. 1918. g. pavasarī meņševikus internacionālistus izslēdza no LSD. — 217.

⁹⁷ Pēc tam kad LSD XV konference 1918. g. maijā izslēdza visus latviešu meņševikus internacionālistus no partijas, pēdējie apvienojās ar jau 1915. g. no LSD izslēgtajiem meņševikiem aizsardzībniekiem (imperiālistiskā kara atbalstītājiem) un 1918. g. jūnijā nodibināja oportūnistisku, reformistisku partiju, ko demagogiski nosauca par Latvijas Sociāldemokrātisko strādnieku partiju, saisināti LSDSP; tā saisināti saucās 1904. g. nodibinātā Latvijas proletāriāta revolucionārā partija — Latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku partija. Oportūnisti krāpa strādniekus, apgalvojot, ka viņu partija esot LSDSP, LSD darbības turpinātāja. Istenībā viņu politika bija krasā pretrunā ar LSDSP, LSD revolucionārajām internacionālistiskajām tradīcijām.

Oportūnistiskā Latvijas SDSP 1918.—1919. g. sadarbojās ar Vācijas labējiem sociāldemokrātiem — VSDP lideriem, arī galējiem oportūnistiem — šeidemaniešiem. — 217.

⁹⁸ «Spartaks» — LSD Rīgas organizācijas nosaukums vācu okupācijas laikā (1917—1918), ko tā pieņēma savā konferencē 1917. g. 12. (25.) novembrī, solidarizējoties ar Vācijas kreiso sociāldemokrātu grupu «Spartaks». — 217.

⁹⁹ Šī P. Stučkas doma jāprecizē. Pēc LSD I kongresa tika nodibināta Apvienošanās komisija, kuras vadībā notika revolucionāro sociāldemokrātu organizāciju apvienošanās Latvijā. 1906. gadā izveidojās internacionāli saliedēta KSDSP vietējā organizācija — Latvijas sociāldemokrātija, kas cieši iekļāvās boļševiku partijas cīņā pret cārismu un buržuāziju. Taču sakarā ar grūtībām, kas radās reakcijas periodā (biežie LSD vadītāju aresti, piespiedu emigrēšana u. c.), neizdevās pilnīgi nodrošināt LSD vadības regulārus, sistemātiskus sakarus ar visas Krievijas boļševiku vadību. Šīs grūtības pastiprinājās, kad 1910. g. uz laiku LSD vadošajos orgānos kooptācijas ceļā vairākumu guva meņševiki. Pēc LSD IV kongresa 1914. g. LSD arī organizatoriski pilnīgi iekļāvās boļševiku partijas rindās. — 225.

¹⁰⁰ *Būdnieks* — lauku iedzīvotājs, kurš no saimnieka saņēma dzīvojamo platību un nelielu zemes gabalu, par ko viņam zināmu laiku bija jāstrādā īpašnieka saimniecībā. Būdnieki nodrošināja savu eksistenci galvenokārt ar dažādiem gadījuma darbiem. — 232.

¹⁰¹ *Revolucionāri-sindikālisti* — domāti bijušie anarhosindikālisti, sīkburžuāziskie oportūnisti, kas noliedza revolucionāras strādnieku šķiras politiskas partijas nepieciešamību un uzskatīja arod biedrības par strādnieku kustības augstāko formu, kurai esot jābūt vadošā loma sociālistiskajā sabiedrībā. Bōļševiku partija konsekventi atmaskoja šī virziena kļūdainību un kaitīgumu. — 235.

¹⁰² Sakarā ar trockistu nemītīgajiem uzbrukumiem KK(b)P ļējiniskajam kursam un viņu oportūnistiskās platformas «46 paziņojuma» frakcionāro izplatīšanu Komunistiskās partijas rindās izraisījās diskusija. 1923. g. novembrī KK(b)P CK nolēma preses izdevumos apspriest stāvokli partijā, atspoguļojot diskusiju arī «Pravdass» slejās. Diskusijas gaitā visas lielākās partijas organizācijas nosodīja trockistus un atbalstīja CK politisko līniju. Diskusiju galīgi rezumēja KK(b)P XIII konference (Maskavā 1924. g. 16.—18. janvāri), kas kvalificēja trockismu kā sīkburžuāzisku novirzīenu, «tiesu atkāpšanos no ļēpinisma». Komunistiskā partija pārvarēja trockistu izraisīto krīzi un sekmīgi turpināja sociālisma celtniecības vadīšanu Padomju Savienībā. — 235.

¹⁰³ P. Stučka norāda, ka Rūras apgabalā turpinās asā cīņa starp Vāciju un Franciju. Kad Vācija atteicās izmaksāt Antantes valstīm kara reparācijas, 1923. g. 11. janvāri franču un belģu karaspēks okupēja Rūras apgabalu. Vācu tauta cēlās cīnai pret šo agresiju. Vācijas valdība bija spiesta pasludināt «pasīvo pretestību» pret okupantiem. Pārtrauca darboties Rūras ogļu šahtas un rūpniecības uzņēmumi, transports, iedzīvotāji boikotēja okupācijas varas iestādes. Bija arī atsevišķi partizānu cīņas uzliesmojumi. Vācijas KP un visas pasaules komunistiskā kustība atbalstīja vācu darbalaužu cīņu pret Rūras okupāciju. — 237.

¹⁰⁴ *Profinterne* — Sarkanā Arod biedrību Internacionāle — starptautiska apvienība, kas nodibinājās kreiso arod biedrību pārstāvju kongresā Maskavā 1921. g. un pastāvēja līdz 1937. g. — 240.

¹⁰⁵ Komunistiskās Internacionāles V kongress apsprieda arī «Programmas jautājumu»: pieņēma īpašas komisijas izstrādāto Kominternes programmas projektu par pamatl materiālu diskusijai; uzdeva izvēlētai redakcijas komisijai turpināt darbu programmas izstrādāšanā, nemot vērā diskusijas rezultātus; nolēma uzdot KI Izpildu Komitejai izveidot jaunu programmas komisiju galīgai dokumentu sagatavošanai; apspriest un pieņemt programmu nākamajā Kominternes kongresā. Izpildot šo lēmumu, tika veikts plašs darbs, un Kominternes VI kongress (1928. g.) varēja pieņemt starptautiskās komunistiskās kustības programmu. — 240.

¹⁰⁶ *Trešinternacionālisti* — Itālijas Sociālistiskās partijas «III Internacionāles frakcija», kas izveidojās 1921. g. pēc Komunistiskās Internacionāles III kongresa, kurā piedalījās arī Itālijas kreiso sociālistu —

maksimālistu delegācija. Maksimālisti bija par iestāšanos Kominternē, taču negribēja saraut organizatoriskos sakarus ar Itālijas Sociālistiskās partijas labējo spārnu. Par to viņus kongresā principiāli kritizēja un ISP neuzņēma Komunistiskās Internacionāles rindās. Šīs kritikas ietekmē maksimālisti sašķēlās. «III Internacionāles frakcija» pilnīgi piekrita visiem uzņemšanas noteikumiem Kominternē un prasīja labējo elementu izslēgšanu no partijas. 1924. g. augustā frakcija ar tās līderi Serati priekšgalā izstājās no ISP un iestājās Itālijas Komunistiskās partijas rindās. — 241.

¹⁰⁷ 1912. g. Norvēģijas Strādnieku partija, pēc tam kad no tās bija izstājies labējais spārns, nolēma iestāties Komunistiskajā Internacionālē, pieņemot 21 iestāšanas noteikumu. Taču partijas iekšienē turpinājās asa frakcionāra cīņa starp centristisko un revolucionāro grupējumu. 1923. g. februāri NSP ārkārtējā kongresā centristi guva viersroku. 1923. g. novembrī partija izstājās no III Internacionāles. Tad revolucionārais mazākums izstājās no NSP un nodibināja Norvēģijas Komunistisko partiju. — 241.

¹⁰⁸ Gruzīnu meņševiki pēc padomju varas uzvaras Gruzijā 1921. g. aizbēga uz kapitālistiskajām valstīm un nodibināja tur savu kontrrevolucionāro centru, kas ar imperiālistu tiešu atbalstu organizēja zemē pretpadomju sacelšanos. Centra vadībā Gruzijā meņševiki izveidoja nelegālu organizāciju tīklu ar t. s. «neatkarības komiteju» priekšgalā. 1924. g. augustā šī komiteja vairākos Rietumgruzijas aprīņkos izraisiņa bruņotas akcijas pret padomju varu. Gruzijas darbājušu lielum lielais vairākums nostājās pret kontrrevolucionāriem. Meņševiku avantūra 2—3 dienu laikā tika satriegta. — 242.

¹⁰⁹ *Nacionālais klubs* — fašistiska latviešu buržuāzisko nacionālistu organizācija, nodibināta 1922. g. Sludināja ultranacionālisma, antirevolucionārisma, antisemītisma idejas, terorizēja kreisās organizācijas un to biedrus. 1925. g., pēc tam kad nacionālisti bija nogalinājuši strādnieku jaunieti Masaku (sk. 185. piezīmi), buržuāziskā valdība bija spiesta klubu formāli slēgt; taču drīz vien tas oficiāli atjaunoja savu darbību ar nosaukumu «Latvju nacionālais klubs», kas pastāvēja līdz 1927. g. Tā vēlākais turpinājums bija fašistiskā organizācija «Pērkonkrusts». — 242.

¹¹⁰ Domāts «*Bezpartejiskais nacionālais centrs*» jeb «*Nacionālā apvienība*» — fašistiska tipa reakcionāra latviešu buržuāzijas partija, kas pastāvēja no 1921. līdz 1934. gadam. Pauda banku direktori, fabrikantu, tīrgotāju un lielo nampāšnieku intereses. Tās līderis bija A. Bergs, tādēļ to sarunu valodā dēvēja arī par «bergistu» partiju. Ar šo partiju bija saistīts fašistiskais «*Nacionālais klubs*». — 243.

¹¹¹ Domāta «*Kristīgā nacionālā savienība*» — 1920. g. nodibināta reakcionāra latviešu buržuāzijas partija, kas pauða arī luterānu baznīcas intereses. Līderis — G. Reinhards. — 243.

¹¹² T. i., H. Celmiņš aizstāvēja uzskatu, ka jaunsaimniekiem noteikti jāizpērk viņiem piešķirtā zeme, jo nevarot saņemt īpašumu bez maksas, bet A. Klive noraidīja maksas nepieciešamību, motivējot savu nostāju ar to, ka saeima nolēmusi nemaksāt vācu baroniem par šo

dalāmo zemi un nenopirkto nevarot pārdot. Te sadūrās divas privāt-īpašnieciskas pieejas buržuāziskās zemes reformas jautājumā, aiz kurām slēpās iekšējas nesaskaņas Latviešu zemnieku savienībā. — 243.

¹¹³ *Zurnāla lēmums* — buržuāziskās Krievijas Pagaidu valdības sēžu protokolu žurnālā ierakstīts valdības lēmums, kas presē netika publicēts, bet ko vēlāk publicēja valdības likumu un rīkojumu krējumā. — 247.

¹¹⁴ *Dieninieki, nedēļnieki* — lauku iedzīvotāji, lielākoties t. s. valinieki (amatnieki, gadījuma darbu strādnieki u. c.), kas īrēja no zemnieka-saimnieka dzīvokli vai istabu (ar vai bez zemes gabaliņa), par ko viņi strādāja dzīvokļa īpašnieka saimniecībā zināmu dienu vai nedēļu skaitu. — 248.

¹¹⁵ 1923. g. beigās Anglijas parlamenta vēlēšanās leiboristu partija guva redzamus panākumus (2. vietu). Tādēļ ar trešās vietas ieguvējas — liberālu partijas atbalstu leiboristi 1924. g. janvārī pirmo reizi izveidoja Anglijas valdību, kuras premjerministrs bija Ramsejs Makdonalds. Valdībā galvenokārt iegāja labējie leiboristi, un tās iekšējā politika bija reformistiska, bet ārpolitika aizstāvēja britu imperiālisma intereses. Taču, nespēdama ignorēt angļu darbaļaužu noskaņojumu un reālo starptautisko situāciju, šī valdība 1924. g. februārī nodibināja diplomātiskas attiecības ar PSRS un 1924. g. 8. augustā noslēdza tirdzniecības līgumu ar Padomju valsti, piešķirot tai vislielākās labvēlības režīmu tirdzniecībā ar Angliju. Anglijas reakcionārie spēki nikni uzbruka šīm līgumam; parlamentā tas netika ratificēts. Reakcionāri panāca, ka 1924. g. 9. oktobrī Makdonalda valdība bija spiesta atkāpties. Parlamentu atlaida, un ārkārtējās vēlēšanās uzvarēja konservatīvie. — 252.

¹¹⁶ *Cartistu kustība* — Anglijas strādnieku politiska masu kustība ar reformistiskiem lozungiem 19. gs. 30.—40. gados. Tajā piedalījās viss Anglijas proletāriāts. Cartisti panāca 10 stundu darba dienas noteikšanu sievietēm, pusaudžiem un dažām profesijām. Taču kopumā šī kustība savas politiskās nenoteiktības un nepietiekamās organizētības dēļ cieta neveiksni. — 254.

¹¹⁷ Te domāts tā saucamais Dauesa plāns, ko 1924. g. izstrādāja uzvarētāju valstu komisija amerikāņu finansista un politiķa Dauesa vadībā un ko pieņēma Vācijas valdība 1924. g. 31. augustā. Sis plāns paredzēja ASV monopolu ieguldījumus Vācijas ekonomikā, lai tā stimulētu smagās rūpniecības atjaunošanu, nostiprinātu Vācijas buržuāziju un padarītu Vāciju reparāciju maksātspējigu. Plāns orientējās uz to, ka Vācija saņems no PSRS izejvielas un gūs tur plašu tirgu saviem ražojumiem, tā pakāpeniski pakļaujot PSRS saimniecisko dzīvi savai ietekmei un vājinot sociālisma pozīcijas. Plāns nepaglāba Vāciju no jaunām postosām ekonomiskām krīzēm. Mēģinājums pārvērst PSRS par Vācijas ekonomisko piedēkli cieta pilnīgu neveiksmi. — 254.

¹¹⁸ 1924. g. rudenī Igaunijā izveidojās tieša revolucionāra situācija. Igaunijas KP veica plašu agitāciju, lai izskaidrotu darbaļaudim, ka

viņu taisnīgās prasības — apturēt bezdarba palielināšanos, uzlabot dzīves apstākļus un nepieļaut fašistiska apvērsuma gatavošanu — var išstot, tikai gāzot buržuāzisko valdību. IKP CK izdarīja secinājumu, ka jāgatavo brunota sacelšanās. Sādā situācijā 1924. g. novembrī Igaunijas tiesu orgāni sāka Tallinā t. s. 149 procesu pret arestētajiem strādnieku kustības dalībniekiem. Šis notikums vēl vairāk saasināja politisko stāvokli. — 254.

¹¹⁹ 1924. g. oktobrī sociāldemokrātu-mazinieku frakcija iesniedza interpelāciju valdībai sakārā ar A. Niedras un viņa piekritēju lietas izmeklēšanu buržuāziskās Latvijas juridiskajās iestādēs (sk. 197. piezīmi). Mazinieki pārmeta «Demokrātiskā centra» līdera V. Zamuela vadītajai koalīcijas valdībai, ka tā ir «pārāk mīksta» pret niedristiem, un tādēļ ar valdības ziņu A. Niedras un citu lieta tika izņemta no kara tiesas kompetences un nodota civiltiesai. Sakārā ar interpelācijas iesniegšanu kara ministrs Birkensteins atkāpās no amata, bet mazinieki pieprasīja, lai atstādīna arī armijas komandieri ģenerāli Radziņu. Šīs ārēji «kreisās» interpelācijas istais mērķis bija panākt neuzticības izteikšanu V. Zamuelam un jaunas, faktiski vēl labējākas buržuāziskas valdības nodibināšanos ar Latviešu zemnieku savienības darboņiem priekšgalā, nododot svarīgus posteņus arī maziniekim.

Oportūnistiskā Latvijas SDP politiskās konjunktūras apsvērumu dēļ nolēma maziniekus neatbalstīt. Ar sociāldemokrātu dalību saeimas vairākums atzina valdības paskaidrojumu šajā lietā par «apmierinošu». — 256.

¹²⁰ Tiesas prāvā Valmierā 1924. g. jūlijā notiesāja 27 LKP Vidēnas organizācijas biedrus un līdzjutējus, kas 1921.—1923. g. bija veikuši revolucionāru aģitāciju vietējo darbaļaužu vidū. — 256.

¹²¹ Oportūnistiskā dokumenta — vēstules «Kredo» (ticības apliecinājums) autore bija J. Kuskova — ārzemju «Krievu sociāldemokrātu savienības» biedre. Viņa ieteica nodalit strādnieku ekonomisko cīņu no marksistiskās intelligences politiskās cīnas pret carismu un uzskatīja, ka šajā cīņā jāiet kopā ar liberālo buržuāziju. Faktiski šāda nostādne paredzēja pakļaut proletariāta organizāciju politisko cīņu liberālās buržuāzijas virsvadībai. — 259.

¹²² *Sikburžuāziskie prudonisti* — franču sīkburžuāzijas ideologa, ekonomista un sociologa Pjēra Prudona (1809—1865) uzskatu propagandētāji. Prudons nosodīja kapitālistisko ipašumu, kuru viņš nosauca par «zādzību», bet vienlaikus noraidīja zinātniskā sociālisma mācību, aizstāvēja sīko privāto ipašumu, kļūdaini uzskatot to par sabiedriskās rāzošanas «viscīvēciskāko» un lietderīgāko veidu.

Prudonistu kustība saira jau XIX gs. septiņdesmitajos gados, bet tās uzskatus daļēji pārņēma kā anarhisti, tā fašistiskās kustības ideoloģi. — 260.

¹²³ KSDSP «Manifestā» uzmetumu partijas I kongresa uzdevumā sastādīja KSDSP CK locekļi S. Radčenko un A. Krēmers. Tā kā tanī laikā redzamākie Krievijas sociāldemokrātiskās kustības teorētiki atradās izsūtījumā vai emigrācijā, viņi griezās pie Pēterburgā dzīvojošā «legālo marksistu» līdera P. Strūves ar lūgumu galīgi sagatavot un izredīgēt «Manifestā» tekstu, ko viņš arī izdarīja. Pie tam netika pieļauts, ka «Manifestā» iekļautu «legālo marksistu» idejas. Drīz vien

P. Strūve atklāti norobežojās no «Manifesta» un paskaidroja, ka tajā izteiktās domas ir krasā pretrunā ar viņa un viņa domubiedru uzskatiem. — 261.

¹²⁴ N. Buharins darbā «Vēsturiskā materiālisma teorija» (1. izdevums — 1921. g., 2. izdevums — 1923. g.), aplūkojot vēsturisko materiālismu kā marksistisko socioloģiju, sabiedrības parādību pētišanas metodi, kas atspogujo cilvēku sabiedrības attīstības likumus, atkāpās no dialektiskā un vēsturiskā materiālisma filozofijas. Materiālistiskās dialektikas vietā viņš būtībā lietoja mehānistisko metodoloģiju, līdz ar to maksajot meslus Konta, Spensera un empiriokriticisma pozitivistiskajai socioloģijai. Buharins uzskatīja, ka dabas un arī sabiedrības vispārējo likumu izziņa balstās uz mehānikas likumiem, sabiedrība ir mehānistiska individuālo gribu kustības forma, kas tiecas uz līdzsvara sistēmu. Līdz ar to Buharins pievienojies sabiedrības interpretācijas «līdzsvaru koncepcijai», kas ir viens no mehānistiskās metodoloģijas variantiem un atstāj ēnā sabiedrības attīstības materiālos apstākļus, sabiedrības procesu iekšējos cēlonus. Par eklektiku, dialektikas neizpratni N. Buharinu kritizēja V. I. Ķeņins darbos «Vēlreiz par arod biedrībām», «Vēstule kongresam» u. c. (*Piezīmes autors — P. Laizāns*) — 265.

¹²⁵ Jēkaba sapnis — bībeles Vecās derības teiksmās minētā Jēkaba mītisks sapnis: augstu debesīs sniedzas kāpnes, pa kurām augšup un lejup soļo enģeļi, bet kāpņu galā stāv dievs Jahve, kas dāvā Jēkabam un viņa pēcnācējiem zemi, kur viņi apmetušies. Cionisti izmanto šo fantastisko mītu kā reliģisku argumentu savām teritoriālajām pretenzijām uz visu Palestīnu. — 267.

¹²⁶ Tanī laikā arī padomju ekonomiskajā literatūrā bija izplatīts nepareizs uzskats, ka politiskā ekonomija pēta un izskaidro kapitālistiskās rāzošanas attiecības un pēc kapitālisma bojāejas tā kļūst par vēsturisku zinātni. Netika uzsvērta K. Marksma mācība par sociālisma ekonomiskajām attiecībām, kuru viņš izklāstīja darbā «Gotas programmas kritika» u. c. darbos. Sociālisma celtniecības gaitā arvien vairāk padomju ekonomistu, balstoties uz K. Marksma un V. I. Ķeņina darbiem, atzina sociālisma politekonomijas zinātnes objektīvo nepieciešamību un sāka risināt tās teorētiskās problēmas. — 270.

¹²⁷ *Skilla un Haribda* — pēc sengrieķu teiksmām divas bīstamas klintis Mesīnas jūras šaurumā. Pārnestā nozīmē — grūta izvēle, kad briesmas draud no divām pusēm, vai starp divām atrisinājuma iespējām. — 271.

¹²⁸ So brošūru P. Stučka uzrakstīja kā papildinājumu savai grāmatai «Mācība par valsti un KSFPR Konstitūciju», kas nāca klajā pirms PSRS nodibināšanās. Brošūrā tika izmantoti materiāli, kurus P. Stučka sagatavoja vai piedalījās to sagatavošanā sakarā ar PSRS Konstitūcijas izstrādāšanu. Rakstu izlasē publicējam brošūras teorētisko daļu. Pārējā daļa atspoguļota PSRS kā savienotas valsts uzbūves struktūra, tās vadošo orgānu vieta un uzdevumi valsts pārvaldē.

Vēlāk P. Stučka visas šīs ziņas, kā arī PSRS izveides teorētisko pamatojumu iekļāva savās grāmatās «Mācība par Padomju valsti, PSRS un KSFPR Konstitūciju» (1926; 1929), «Mācība par Padomju valsti un tās Konstitūciju» (1931). — 272.

¹²⁹ *Napoleona kodekss* — 1804. g. 21. martā pieņemtais Francijas civilkodekss, kura izstrādāšanā piedalījās Napoleons I.

Kodekss daļēji apstiprināja Francijas 18. gs. buržuāziskās revolūcijas iekarojumus, atcēla feodālās attiecības un feodālo tiesību normas, apstiprināja buržuāzisko tiesību uzvaru, galveno uzmanību likumdošanā pievēršot kapitālistiskā privātipašuma aizsargāšanai. Pauzot lielburžuāzijas interešes, kodekss stipri ierobežoja buržuāziskās brīvības un tādēļ bija solis atpakaļ salīdzinājumā ar 1789. g. pieņemto Francijas «Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarāciju» (sk. 10. piezīmi). — 288.

¹³⁰ *Prūsijas zemes tiesības* — «Prūsijas vispārējās zemes tiesības» — no 1794. g. līdz 1900. g. Prūsijas karalistē spēkā esošs likumu kopojums, kas noteica tās pavalstnieku «individuālās» un «sociālās» tiesības, nostiprināja prūšu monarhiju un feodālo iekārtu, taču centās arī savienot valdošās muižniecības un augošās buržuāzijas interešes. — 288.

¹³¹ Kaut arī savos darbos P. Stučka pamatojās uz «KSFPR krimināltiesību vadošajos pamatprincipos» ietverto tiesību definīciju, viņš pieļāva, ka ir iespējama arī pilnīgāka tiesību definīcija. Turpmākajos gados padomju tiesību zinātnē ir lietoti vairāki tiesību definīcijas varianti (sk. *Plotnieks A. Padomju sociālistiskās tiesības. R.*, 1975, 116.—121. lpp.). — 291.

¹³² *Iveras advokāts* — kaktu advokāts. Teiciens radies no tiem laikiem, kad Maskavā pie Iveras torņa bija izvietojušies dažādi juridisko pakalpojumu sniedzēji — lūgumu un sūdzību rakstītāji, padomu sniedzēji tiesu lietas u. c., kas pelnīja sev iztiku ar šādu darbību. — 293.

¹³³ *Socioloģiskais novirziens tiesību zinātnē* — bužuāziskās jurisprudences skola, kura mēģina attaisnot buržuāziskās likumības pagrimumu imperiālisma laikmetā. Šis novirziens izveidojās 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā. Ievērojamākie socioloģiskās skolas pārstāvji ir Erlihs, Muromcevs, Prins, Paunds u. c. Tā, piemēram, Paunds uzsvēra tiesību lomu kā sociālās kontroles līdzekli, bet tai pašā laikā centās maskēt tiesību šķirisko būtību, pasludinot tās par sociālu tehniku, kas apkalpo visas sabiedrības šķiras. (*Piezīmes autors — A. Pūris.*) — 294.

¹³⁴ *Gribas «tradicija»* — ko min P. Stučka, pēc būtības ir atsauce uz voluntātām tiesību teorijām, kuras kā ideālistiskas pirmsburžuāziskas un buržuāziskas uzskatu sistēmas saskatīja tiesību pamatu nevis reālā sabiedriskā esamībā, bet no ekonomiskajām attiecībām atrautā absolūtā gribā.

P. Stučka, pamatos uzskatot tiesības par sabiedrisko attiecību sistēmu, aktīvi vērsās pret šīm buržuāziskajām gribas teorijām, nosaucot tās par vienkāršu izdomu un apmānu, jo šīs teorijas pārnesa

brīvību, kas nepiemīt atsevišķa cilvēka gribai, uz gribu ārpus šī indi-vida — absolūto vai dieva gribu, ar ko maskēja tiesību šķirkisko bū-tību, paužot antizinātniskus uzskatus. (Piezīmes autors — A. Pū-ris.) — 294.

¹³⁵ *Sabiedriskā liguma teorija* — teorija, kas cenšas pierādīt, ka sabiedrība un valsts radusies cilvēku brīvprātīgas vienošanās rezul-tātā, lai radītu zināmu kārtību, kas nodrošinātu cilvēku eksistenci. Sis uzskats radās jau senajos laikos un guva vislielāko izplatību 17.—18. gs., kad to propagandēja tādi ievērojami filozofi kā Hugo Grocijs, Džons Loks un it īpaši Zans Zaks Ruso. Sākotnēji tai bija zināma pozitīva nozīme cīņā pret reliģisko uzskatu par sabiedrības un valsts izcelšanos, taču savas buržuāziskās un ideālistiskās aprobe-žotības dēļ tā nedeva zinātnisku priekšstatu par cilvēces vēsturi. Bur-žuāzija vēlāk izmantoja šo teoriju, lai mēģinātu attaisnot privātīpa-šuma pastāvēšanu. — 300.

¹³⁶ *Mehānistiskā tiesību skola* — pēc P. Stučkas apzīmējuma — nav nekāda konkrēta tiesību skola, bet drīzāk tā ir zināma nosliece, kas piemīt vairākiem buržuāziskās socioloģijas pārstāvjiem, kuri me-hānikas likumus attiecina uz cilvēku sabiedrību.

Tādas iezīmes ir saskatāmas, piemēram, sociālajā darvinismā, kura pārstāvīs ir Bedžots, organiskajā skolā (pārstāvji: Spensers, Lilien-felds) un geogrāfiskajā skolā (Ratsels), kā arī Bogdanova līdzsvara vai energijas fizioloģiskā patēriņa teorijā. (Piezīmes autors — A. Pū-ris.) — 301.

¹³⁷ *Bioloģiskā (organiskā, antropoloģiskā, zooloģiskā) tiesību skola* ir reakcionārs buržuāziskās zinātnes novirziens, kas individuālās cil-vēka vai dzīvnieku pasaules īpatnības attiecina uz visām sociālām parādībām.

Tā organiskā tiesību skola saskata bioloģiskās un sabiedriskās dzīves kopējas iezīmes un bioloģiskās likumsakarības attiecina uz sabiedrības, valsts un tiesību attīstību, cenšoties pierādīt, ka kapitā-listiskā iekārta ir mūžīga, pielīdzinot to organiskās dzīves nemaini-gajumi likumiem. Sis tiesību skolas idejas radās pirmsmonopolistiskā kapitalisma periodā, un tās pirmās attīstīja vācu jurists Krauze. Organisko tiesību skolu pārstāv arī Arens, Blīneli, Spensers u. c.

Arī antropoloģiskā tiesību skola kā buržuāziskās krimināltiesību zinātnes bioanatomisks novirziens, kas radās 19. gs. septiņdesmitajos gados, kalpo, lai maskētu noziedzības iestenos cēloņus kapitālistiskajā sabiedrībā, pamato ipaša «noziedzīga cilvēka» esamību, kurš jau pēc savas dabas radīts noziegumu izdarīšanai. Antropoloģiskās tiesību skolas ievērojamākie pārstāvji ir Lombrozo, Hutons, Seldons, Kvara-ceus u. c. Sis reakcionārās skolas pārstāvji apgalvo, ka nepieciešams fiziski iznīcināt visus tos, kas negrib vai nevēlas pielāgoties kapitā-listiskās sabiedrības dzīves apstākļiem.

Līdzīgas antizinātniskas idejas pauž arī zooloģiskās tiesību skolas pārstāvji, izmantojot zooloģiska rakstura jēdzienus kapitālistiskās ekspluatācijas attaisnošanai. (Piezīmes autors — A. Pūris.) — 301.

¹³⁸ *Saliešu likums* — arī «Saliešu taisnība» — kādas franku cilts (saliešu) paražu tiesību pieraksts, sastādīts mūsu ēras VI gs. sā-kumā. — 307.

¹³⁹ P. Stučka šeit izmanto nolieguma nolieguma likumu un uzsver, ka sociālisms, noliedzot privātīpašumu un radot sociālistisko sabiedrisko īpašumu, neatgriežas pie primitīvās, pirmatnējās sabiedriskā kopīpašuma iekārtas attiecībām. Gluži otrādi — tas nodrošina strauju progresīvu attīstību un šajā nolūkā izmanto visu racionālo, pozitīvo, ko radījusi cilvēce privātīpašniecisko formāciju ietvaros, it īpaši zinātnes un tehnikas sasniegumus, kā arī paliekošas kultūras vērtības. — 312.

¹⁴⁰ 1815. gadā Anglijas parlaments pieņēma likumu par augstām labības ievēdmītām, pie tam 1828. g. noteica, ka šīs mūitas palielinās, paaugstinoties labības cenai iekšējā tirgū. Anglijas buržuāzija 1838. g. nodibināja «Līgu pret labības likumiem», lai panāktu to atcelšanu, maizes cenas pazemināšanu un tādējādi varētu pazemināt algoto strādnieku darba algu. 1846. g. jūnijā labības likumi tika atcelti. — 320.

¹⁴¹ Senās Romas politiskais darbinieks Sergijs Katilīna (108.—62. g. p. m. ē.) — avantūrists, kas centās iegūt varu — 63. g. p. m. ē.; uzstādot savu kandidatūru konsulu vēlēšanām, demagoģiski solīja panākt visu parādu kasāciju. Tomēr vēlēšanās Katilīna cieta neveiksmi. — 322.

¹⁴² *Solona likums* — acīmredzot domāts Atēnu valsts vīra Solona (640.—559. g. p. m. ē.) 594./593. g. p. m. ē. asas šķiru cīnas apstākļos izdotais likums par zemes parādu likvidēšanu, parādu akmeņu noņemšanu no nabadzīgo zemnieku laukiem, parādu verdzības aizliegšanu un parādu vergu atbrīvošanu. Likums veicināja sīko un videjo zemnieku saimniecību attīstību. (Sk. *Engelss F. Ģimenes, privātīpašuma un valsts izcelšanās*. R., 1970, 143.—146. lpp.) — 322.

¹⁴³ *Monomaha ustavs* — Kijevas kņaza Vladimira Monomaha pēc 1113. gada tautas nemieriem izdots likums, kas ierobežoja auglötāju procentu (līdz 20%), atcēla parādu kalpību, noteica parāda samaksas pagarinājumu u. c. Likums tika iekļauts paplašinātajā «Krievu taisnībā» — feodālo likumu kodifikācijā Kijevzemē. — 322.

¹⁴⁴ *Kēniņu periods* senajā Romā — laika posms no 754./753. līdz 510./509. g. p. m. ē., kad veidojās Romas valsts iekārta un tās priekšgalā bija kūriju pārstāvju ievēlēts kēniņš. Kēniņa varu ierobežoja senāts, kura sastāvā bija dzimtu vecākie, un kūriju padomes (komūnijas). Pakāpeniski kēniņu loma pieauga. — 333.

¹⁴⁵ Angļu kazuistiskās jeb precedentu tiesības sastāv no «Vispārējām tiesībām» (Common Law) un «Taisnīguma tiesībām» (Law of Equity). Tās radīja karala tiesas un kanclera tiesas atsevišķi spriedumi, pie kam augstākstāvošās tiesas noleumi kļuva obligāti analogisku lietu (kāzusu) izskatīšanā. (Piezīmes autors — juridisko zinātni kandidāts A. Stacēvičs.) — 333.

¹⁴⁶ *Kvirīti* — kareiviska cilvēku kopa, kas pirmatnējās kopienas sairšanas laikā bija apmetusies uz pastāvīgu dzīvi nākamās Romas pilsētas pakalnos. Rodoties privātīpašumam, kvirīti sadalījās ģimenes tēvos — patriciešos, kas bija pilntiesīgi sabiedrības locekļi, un

klientos — nepilntiesīgajos, kas pieslējās un pakļāvās patriciešu ģimenēm, kā arī plebejos, kuri bija vispār ārpus kvirītu dzimtām.

Sabiedriskās un politiskās dzīves apspriešanā un izlemšanā varēja piedalīties tikai pilntiesīgie kvirīti, kas pulcējās pa kūrijām (simtiem) un vēlēja savus pārstāvus valsts augstākās pārvaldes orgānā — senātā. Kvirīti ievelēja Romas valdnieku — kēniņu, kas bija arī karaspēka pavēlnieks. Pēdējā kēniņa Servija Tullija reforma iedalīja senās Romas vīriešu dzimuma pilsoņus klasēs pēc viņu ipašuma stāvokļa. (Sk. *Kalniņš V. Romiešu civiltiesību pamati*. R., 1977, 10.—14. lpp.) — 333.

¹⁴⁷ P. Stučka te atkārto vēsturnieka M. Pokrovska domas šajā jautājumā. M. Pokrovskis savukārt nekritiski attiecās pret 18. gs. radušos nezinātnisko «normānu teoriju» par feodālās kārtības un valstiskuma izveidošanos Krievzemē. Padomju vēstures zinātne galīgi pierādījusi, ka šķiru sabiedrība un feodālās attiecības senajā Krievzemē izveidojās pašu krievu cilšu attīstības rezultātā. Varjagu karakalpi un tīrgoni, kas uzturējās Krievzemē, arī piedalījās šķiru sabiedrības un valsts formēšanas procesā, taču viņiem nebija tajā kaut cik ievērojama loma. — 335.

¹⁴⁸ *Determinisma teorija* — filozofiska koncepcija — mācība par visu parādību vispārīgu likumsakarīgu saistību, cēlonisku nosacītību. Buržuāziskie filozofi radīja mehānistisku deterministisku pasaules izpratni — absolutizēja cēlonības formu, raksturoja to ar stingri dinamiskiem mehānikas likumiem; tādēļ cēlonība tika identificēta ar nepieciešamību, noliegts nejaūšbas objektīvais raksturs. Tikai ar marksistiskās filozofijas rašanos determinisms ieguva konsekventu veidolu, atzina visas cēlonības objektīvitāti. Vēsturiskais materiālisms pirmoreiz atzina patiesu determinismu sociālos pētījumos. — 345.

¹⁴⁹ V. Vēgers un M. Reisners savās recenzijās par P. Stučkas grāmatu «Tiesību un valsts revolucionārā loma» («Sovetskoje pravo», 1922. g. 1. nr-ā, un «Vestnik Socialističeskoi akademiji», 1922. g. 1. nr-ā) pārmetē autoram, ka viņš visas sabiedriskās attiecības uzskata par ražošanas attiecībām, jauc ekonomiskās un juridiskās attiecības un to institūtus. Līdzīgus pārmetumus izteica arī I. Podvolockis grāmatā «Marksistiskā tiesību teorija», kas nāca klajā Maskavā 1923. g.

Šī kritika nebija pamatota, jo P. Stučka apskata tiesības ne tikai kā «sabiedrisko attiecību sistēmu», bet arī kā ideoloģiskās virsbūves sastāvdaju. (Sk. *Плотников А. А. Петр Стучка и источники советской правовой мысли*. Riga, 1970, c. 143—148.) — 349.

¹⁵⁰ 20. gadu pirmajā pusē Forda autorūpniecās ievērojami palielinājās darba intensifikācija. Ar vienām un tām pašām mašinām 1920. gadā Detroitā ražoja 25 tūkst., bet 1925. gadā — 31 200 automobiļu nedēļā. Sakarā ar šādu darba ražīguma celšanos daļu strādnieku (pirmām kārtām gados vecākus) atlaida no darba. — 357.

¹⁵¹ P. Stučka te pamatojot pārmet J. Bermanam, ka viņš padomju tiesības neaplūko sociālisma celtniecības un uzvaras perspekīvā, bet gan atbilstoši stāvoklim, kāds izveidojās tūlit pēc pārejas uz jauno ekonomisko politiku. Priekšlikums atspoguļot tiesībās arī privātā īpašuma un «starppakāpju» intereses it kā iemūžinātu pārejošos saimnieku.

nieciskos sektorus, raditu ilūziju par privātipašnieciskās un sociālistiskās ražošanas ilgstošas līdzāspastāvēšanas iespēju Padomju Savienībā. — 359.

¹⁵² *Beneficium* — *beneficijs* — te domātas feodālās tiesības prasīt no zemniekiem nodevu veidā viņu ienākumu desmito daļu un kļaušas, arī baznīcas tiesības uz desmito daļu. — 374.

¹⁵³ *Glosatori* — XI—XIII gadsimtu juristi, kas komentēja romiešu tiesības un piemēroja tās viduslaiku apstākļiem. Šo nosaukumu viņi guva tādēļ, ka savas piezīmes («glos») rakstīja uz seno romiešu tekstu (Justiniāna kodifikācijas) malām vai starp tā rindām. — 376.

¹⁵⁴ 1789. g. 4.—11. augustā Francijas Satversmes sapulce apsprieda agrāro jautājumu un svinīgi deklarēja feodālisma atcelšanu, taču faktiski tika atceltas tikai tās feodālās privileģijas, kas jau faktiski bija likvidētas zemnieku nemieru laikā. Feodālās kļaušas un dažādi zemnieku maksājumi muižniekiem saglabājās. — 386.

¹⁵⁵ A. Lunačarskis savā rakstā «Revolūcija un tiesa» laikrakstā «Pravda» 1917. g. 18. novembra (1. decembra) numurā ļoti kaismīgi, emocionāli aizstāvēja «Dekrēta par tiesu» projektu. Taču savā argumentācijā viņš vadījās no L. Petražicka nepareizās koncepcijas, ka paralēli pastāv pozitīvās (rakstītās) un intuitīvās (nerakstītās) tiesības, pie kam pēdējās pauž jaunās šķiras, šīnī gadījumā — proletariāta ideālu. Ja starp abām tiesībām nav saskaņas, pauž šīs viedoklis, pozitīvās tiesības tiek gāztas un intuitīvās tiesības gūst likumu formu. Protams, pieņemot «Dekrētu par tiesu», Padomju valdība nevadījās no šīs teorijas, bet gan no marksisma-leņinisma mācības par valsti un tiesībām. — 390.

¹⁵⁶ F. Lasals savā darbā «Runa par konstitūciju» salīdzinoši norādīja, ka ābele, ja pie tās pieliks uzrakstu: «Šis ir vīges koks», nebūt nenesīs vīges, bet tāpat kā agrāk dos ābolus. Tāpat birokrātiska, militāristiska valsts, lai kā to arī neizsludinātu par konstitucionālu un demokrātisku, paliks tikpat antidemokrātiska kā agrāk. — 401.

¹⁵⁷ Šis pieņēmums neapstiprinājās. Arī sociālistisko valstu savstarpējās attiecībās ieviesās ligumu noslēgšanas prakse, kas pilnīgi sevi attaisnoja: sekmēja šo valstu sadarbības attīstību, nacionālo un internacionālo interešu saskaņošanu, kopējas aizsardzības nodrošināšanu. — 406.

¹⁵⁸ *Darba un aizsardzības padome* (DAP) — KSFPR Tautas Komisāru Padomes orgāns, nodibināts 1920. g. aprīlī visu militāro un saimniecisko orgānu un iestāžu darbības saskaņošanai. 1923. g. reorganizēts par PSRS DAP. Šis padomes pirmais priekšsēdētājs bija V. I. Lejins. Ar PSRS CIK dekrētu DAP 1937. g. aprīlī tika likvidēta. — 409.

¹⁵⁹ *Mazā Tautas komisāru padome* — 1918. g. 23. janvārī (5. februārī) nodibināts Tautas Komisāru Padomes darba orgāns — faktiski pastāvīga komisija, kas provizoriiski izskatīja TKP apsriešanai iesniegtos jautājumus un ar likumdošanu saistītos tekošos jautājumus. Likvidēta 1930. gadā. — 409.

¹⁶⁰ Pašreiz saskaņā ar 1979. g. 30. novembrī pieņemto likumu par PSRS Augstāko tiesu PSRS Augstākā tiesa izskata un apkopo vispārinātos tiesu prakses statistikas materiālus un dod vadošus izskaidrojumus likumdošanas pielietojumam tiesu lietās. — 409.

¹⁶¹ Sie P. Stučkas vārdi nav jāsaprot burtiski. Padomju valsts jau kopš savas pastāvēšanas sākuma veidoja jauno revolucionāro diku-mību. Taču 1921. gadā sakarā ar pāreju uz miera apstākļiem, uz jauno ekonomisko politiku radās nepieciešamība tiesiski nodrošināt tās īste-nojumu. Sajā sakarībā tālāk tika attīstīta padomju tiesību sistēma un veikts energisks tiesību normu jaunrades darbs. KK(b)P XI konfe-rence (1921. g. decembrī) norādīja, ka partijas «kārtējais uzdevums ir ieviest visās dzīves nozarēs stingrus revolucionārās likumības prin-cipus... Jaunajām attiecību formām, kas izveidojušās revolūcijas procesā... jāizpaužas likumā un jādabū aizstāvība tiesā.» (PSKP ... rezolūcijās un lēmumos. 1. d., 521. lpp.)

Jauno likumu sagatavošanu vadīja KK(b)P Centrālā Komiteja; V. I. Ļeņins personīgi deva galvenos norādījumus par to, kādiem jā-būt šiem likumiem. — 409.

¹⁶² Francijas Satversmes sapulces 1789. g. 26. augustā pieņemtā «Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācija» pasludināja, ka stājas spēkā «dabiskas, neatņemamas cilvēka tiesības» — būt brīvam, dzīvot brā-lijā un vienlīdzībā ar citiem sabiedrības locekļiem. Taču deklarācija nenorādīja nekādas sociālas garantijas šim ideālam un turpat apstip-rināja privātpašuma neaizskaramību, tā apstiprinot sociālās nevien-līdzības un netaisnības galveno pamatu. — 417.

¹⁶³ N. Makiavelli uzskatus par vēsturi mūsdienu izpratnē, protams, nevar dēvēt par pilnīgi materiālistiskiem; viņš stipri pārvērtēja per-sonību lomu vēsturē. Taču neapšaubāms Makiavelli noplēns ir viņa atziņa, ka vēstures virzītājpēks nav dieva griba, bet cilvēku materiā-lās intereses un vara — spēks. K. Markss atzīmēja, ka Makiavelli bija to domātāju skaitā, kas sāka uzlūkot valsti ar cilvēka acīm un atvasināja valsts likumus no cilvēku saprāta un pieredzes (sk. Markss K., Ēnģelīc F. Соч., т. 1, с. 111). — 425.

¹⁶⁴ K. Markss savā darbā «Kapitāls» kritizēja T. Hodžskinsu, kurš apgalvoja, ka «kapitālistu vara pār visu zemes bagātību ir vispilnīgākā revolūcija išpašuma tiesībās», kas notikusi uz likumu pamata. — 434.

¹⁶⁵ Buržuāziskās filozofijas virziena — pozitīvisma nodibinātājs O. Korts un viņa sekotāji XIX gs. prasīja, lai zinātne aprobežojas ar parādību ārējo izpausmju aprakstīšanu un izskaidrošanu. Cilvēku sabiedrību viņi ieteica pētīt tikai pēc sabiedrības uzskatiem —teologis-kajiem, metafiziskajiem, pozitivistiskajiem, ietverot šajos uzskatos arī tā vai cita laikmetā cilvēku psiholoģiju. Cilvēces glābiņu Korts sa-skatīja jaunā reliģijā. — 436.

¹⁶⁶ Organiskā 'sabiedrības teorija pielīdzina cilvēku sabiedrību bīologiskam organismam. Tās spilgtākais pārstāvis H. Spensers (1820—1903) izplatīja uzskatu, ka iedzīvotāju sociālais dalijums valdošajos un pakļautajos izriet no valsts kā «dzīva politiska agregāta» struk-tūras. Par valsts institūta augstāko pakāpi viņš pasludināja «buržuā-

zisko industriālo valsti», kurai esot brīvu cilvēku kooperācijas raksturs. Tiesības «orgānistis» atvasināja no cilvēku psiholoģisko attiecību sfēras.

So teoriju buržuāzija īpaši plaši izmantoja XX gadsimtā, pielāgojot to imperiālistiskās politikas mērķiem. — 438.

¹⁶⁷ Padomju valstī psiholoģija izveidojās par zinātni, kas pamatojas uz dialektisko materiālismu. Tā dibinās uz marksistiski leninisko izziņas teoriju, un tās dabaszinātniskais pamats ir I. Pavlova attīstītā psihisko parādību reflektoriskā teorija. Sociālistiskajā sabiedrībā psiholoģija pētī cilvēku attiecības, jauna cilvēka veidošanos, meklē līdzekļus un metodes, kas veicina vispusīgu personības attīstību. — 452.

¹⁶⁸ Kad sociālistiskās valsts un tiesību attīstības likumsakarības vēl nebija vispusīgi izzinātas, P. Stučka, pasvītrojot valsts un tiesību vēsturiskumu, savos darbos vairākkārt skar jautājumu par to atmiršanu, neiedzīlinoties šī procesa detaļas. Turpmākajos gados viņš accentēja padomju valsts un tiesību aktīvo lomu sociālisma celtniecībā un 1930. gadā norādīja uz sociālistisko tiesību turpmākas attīstības plašo perspektīvu.

Padomju zinātnē pierādījusi, ka sociālistiskās tiesības ir kvalitātī jaunas tiesības, kuras attīstās reizē ar sociālistisko sabiedrību un gūst tajā arvien lielāku lomu, veicinot attīstītas sociālistiskas sabiedrības un komunisma celtniecību. — 453.

¹⁶⁹ Grāmatu «Tiesību un valsts revolucionārā loma» no krievu valodas tulkojuši juridisko zinātnu kandidāts V. Eglītis un juridisko zinātnu kandidāts A. Stacēvičs. — 455.

¹⁷⁰ P. Stučka te norāda, ka pirms Vācijas SDP Breslavas kongresa un pašā kongresā (1895. g.) A. Bēbelis un V. Lībknehts pievienojās tai partijas darbinieku daļai, kas uzskatīja par nepieciešamu izstrādāt un pieņemt īpašu VSDP agrāro programmu, lai tā nodrošinātu strādnieku un zemnieku politisku sadarbību. Taču programmas projekts galvenokārt atspoguļoja revizionistu (G. Folmāra u. c.) vie-dokli, ka proletariātam jāatbalsta visu zemnieku, arī lielsaimnieku (grosbaueru) prasības un jāgarantē zemnieku privātīpašums. Pret to asi nostājās K. Kautskis. Viņš pareizi kritizēja agrārrevolucionismu, bet vienlaikus vispār noliedza partijas agrārās programmas vajadzību, neticēja strādnieku un zemnieku savienības iespējai. Breslavas kongress norādīja agrārprogrammas projektu. — 457.

¹⁷¹ Vissavienības I skolotāju kongress notika 1925. g. no 12. līdz 17. janvārim. Tā centrālais notikums bija N. Krupskajas referāts «Padomju skola», kas aicināja tautskolotājus aktīvi iekļauties sociālistiskās kultūras revolūcijas īstenošanā. — 460.

¹⁷² 1920. gada pavasarī Komunistiskās Internacionālēs Izpildu Komitejas uzdeva Polijas KP pārstāvim J. Marhlēvskim sagatavot Kominternes II kongresa rezolūcijas projektu agrārajā jautājumā. Viņš sagatavoja diskusijas rakstu «Agrārais jautājums un pasaules revolūcija», kas tika publicēts žurnāla «Kommunističeskij Internacionāl» 12. nr.ā. Tas pauða uzskatu, ka pēc proletāriskās revolūcijas uzvaras nav pieļaujama lielo zemes īpašumu izdalīšana sīkzemniekiem.

V. I. Ļeņins pēc iepazīšanās ar šo rakstu uzrakstīja kongresam «Tēžu pirmuzmetumu par agrāro jautājumu» (Ļeņins V. I. Raksti, 31. sēj., 125.—136. lpp.), kurā lieliski nopamatoja strādnieku šķiršanu darba zemniecības savienības nepieciešamību, uzsvēra, ka šīs savienības interesēs jāpieļauj, «ka *daļa* eksproprietoriem eksproprietās zemes bez maksas tiek nodota apkārtējiem sīkzemniekiem un dažreiz arī vidējiem zemniekiem» (turpat, 132. lpp.). Kominternes II kongress pieņēma šo V. I. Ļeņina viedokli par komunistiskās kustības vadliniju strādnieku un zemnieku savienības jautājumā. — 474.

¹⁷³ 1920. g. 28. jūlijā stundu pirms Kominternes II kongresa agrārās komisijas sēdes P. Stučka kā šīs komisijas loceklis Kremlī tikās ar V. I. Ļeņinu. Viņu sarunā tika skarti komunistisko partiju agrārpolitikas un agrārprogrammas jautājumi: P. Stučka pastāstīja V. I. Ļeņinam par LKP pieredzi agrārā jautājuma risināšanā 1919. gadā un nodeva viņam tabulu, kas atspoguļoja Padomju Latvijas 49 valsts saimniecību darbības rezultātus. Kā liecinājis P. Stučka, Vladimirs Iljičs ar lielu uzmanību noklausījies šo informāciju un iepazinies ar tabulas saturu, taču norādījis, ka Stučka nav viņu pārliecinājis par šādu padomju saimniecību lietderību. Ļeņins piezīmējis, ka pēc viena 1919. gada rezultātiem vēl nevar izdarīt galīgus secinajumus, tam vajadzīgi vismaz trīs gadi.

Šī saruna atstāja izšķirošu ietekmi uz P. Stučkas agrārajiem uzskatiem. Viņš arvien vairāk atzīna, ka pēc padomju varas atjaunošanas Latvijā padomju saimniecības būs jādibina tikai tur, kur to tiešām prasīs paši laukstrādnieki un kur būs viss nepieciešamais sociālistiskas lielsaimniecības sekmīgai darbībai; visos citos gadījumos jāīsteno plaša lielsaimniecības zemju bezmaksas izdalīšana darba zemniekiem un kalpiem individuālā vai kooperatīvā lietošanā. — 474.

¹⁷⁴ Padomju varas pirmie likumdošanas akti, kas regulēja laulības un ģimenes attiecības, bija 1917. g. 18. dec. dekrēts «Par civilaulību, par bērniem un par civilstāvokļa aktu grāmatām» un 1917. g. 19. dec. dekrēts «Par laulības šķiršanu». Tie noteica svarīgākos padomju ģimenes izveidošanas pamatus — laulības reģistrāciju tikai valsts civilstāvokļa aktu reģistrācijas iestādēs, vīrieša un sievietes pilnīgu līdztiesību ģimenes attiecības, brīvu iespēju šķirt laulību, ārlaulībā dzīmušos bērnus tiesībās pilnīgi pielīdzināja laulībā dzīmušajiem. Uz šiem principiem pamatojās arī Viskrievijas Centrālās Izpildu Komitejas (VCIK) V sasaukuma sēdē 1918. g. 16. sept. apstiprinātais «KSFPR Civilstāvokļa aktu, laulības, ģimenes un aizbildnības likumu kodekss», kas vēl pilnīgāk regulēja ģimenes attiecības. Pārejot uz mierīgu jauncelsmes darbu, izvīrziķās jautājums par laulības un ģimenes tiesībūr normu grozīšanu, lai pastiprinātu sievietes un bērna aizsardzību ģimenē. KSFPR Tieslietu tautas komisariāts jau 1923. g. sagatavoja jaunu kodeksa projektu. Projekts tika izstrādāts asas ideoloģiskas cīņas apstākļos, sastopoties ar nemarksistiskiem uzskatiem par ģimenes lomu sociālistiskā sabiedrībā. Kodeksa projektu pēc pirmās izskatīšanas VCIK XII sasaukuma 2. sesijā (1925. g. okt.) joti plaši apsprieda darbaļaužu sapulcēs un presē. Jauno «KSFPR Laulības, ģimenes un aizbildnīcības likumu kodeksu» apstiprināja VCIK XII sasaukuma 3. sesijā 1926. g. 19. nov., un tas stājās spēkā ar 1927. g. 1. janv. (Piezīmes autors — juridisko zinātņu doktors, prof. J. Vēbers.) — 480.

¹⁷⁵ P. Stučka sarakstīja šo darbu laikā, kad uzskatus par ģimenes lomu un attīstību sociālismā noteica ne tikai pati sociālisma celtniecības prakse, bet arī agrāk marksistiskajā literatūrā izteiktie pieņēmumi, kas galvenokārt pamatojās uz buržuāziskās ģimenes attīstības analīzi, uz privātpašumu balstītas ģimenes negatīvo iezīmju kritiku. Sk., piem., F. Engelsa «Anti-Dīrings», «Ģimenes, privātpašuma un valsts izcelšanās», A. Bēbeja «Sieviete un sociālisms». Tajos tika izvirzīta doma, ka, pārejot uz sociālismu, rūpes par bērnu audzināšanu un apgādību uzņemties visa sabiedriba, līdz ar ko ģimene atbrīvosies no tādām savām funkcijām kā darba nespējīgo ģimenes locekļu materiālā apgādība, jaunas paaudzes audzināšana, un ģimenes locekļi kļūs tātad it kā brīvi no šiem materiālajiem un audzināšanas pienākumiem ģimenē. Sie izteikumi acīmredzot zināmā mērā ietekmējuši arī P. Stučkas tā laika viedokli jautājumā par ģimenes likteni sociālismā.

Sociālisma celtniecības prakse Padomju Savienībā un citās sociālistiskajās valstīs, komunisma celtniecības pieredze mūsu valstī parādījusi, ka, pat sabiedrībai uzņemties darba nespējīgo sabiedrības locekļu apgādību (sociālā apdrošināšana un nodrošināšana) un pastāvot plāsi izvēršta bērnu sabiedriskās audzināšanas sistēmai, minētās ģimenes funkcijas nebeidz pastāvēt. Tas tikai pārveidojas. Sie ģimenes uzdevumi tagad noteikti PSRS Konstitūcijas 66. pantā. (Piezīmes autors — J. Vēbers.) — 486.

¹⁷⁶ P. Stučka te domājis tādu buržuāzisko valsti, kurā valsts vai citu amatu ieņemšana atkarīga no dažādiem cenziem, to skaitā arī no sastāvēšanas vai nesastāvēšanas ģimenes attiecībās. — 489.

¹⁷⁷ Ģimene kā viena no cilvēku sociālās kopības formām vienmēr bijusi un ir sabiedrības šūniņa, kas vēstures gaitā pakāpeniski pārveidojusies. Līdzās dzimuma turpināšanai, kas raksturīga ģimenei jebkurā sabiedrībā, pirmsociālisma formācijās ģimene vienlaikus bija arī sabiedrības pirmatnējā un zemākā ekonomiskā šūniņa, kurā norisēja ražošanas organizācija, privātā īpašuma uzkrāšana, patēriņa organizācija, darba nespējīgo ģimenes locekļu apgāde. Sociālistiskajā sabiedrībā ģimene vairs nav sabiedrības (valsts) šūniņa ražošanas un darba organizācijā, arī darba nespējīgo ģimenes locekļu materiālajā apgādībā tās loma mazinājusies. Tomēr, kā pierādījusi sociālisma celtniecības prakse, ģimene nepārstāj būt par sabiedrības šūniņu vispār. Kā maza sociālā grupa, kuras locekļi saistīti ar laulības un radniecības attiecībām, ar kopēju sadzīvi, savstarpeju morālu un arī tiesisku atbildību, tā veic visai sociālistiskajai sabiedrībai ļoti svarīgas funkcijas — dzimuma turpināšanai, bērnu audzināšanai atbilstoši sabiedrībā pieņemtajiem audzināšanas principiem, ģimenes locekļu savstarpejo materiālo izpalidzību.

PSKP XXVI kongress nolēma būtiski palielināt valsts palīdzību ģimenei: nosakot valsts pabalstus bērnu audzināšanai, palielinot sabiedrisko fondu īpatsvaru ģimenes ienākumos, veicinot dzīvokļu celtniecību utt. (Piezīmes autors — J. Vēbers.) — 489.

¹⁷⁸ Te acīmredzot domāti R. Salnas (Zviedra) u. c. raksti avīzē «Proletariāta Cīņa», kas bija KSDS(b)P Petrogradas organizācijas latviešu rajona «Prometejs» orgāns. Sajos rakstos bija klūdaini apgalvots, ka, pārejot uz sociālistisko revolūciju, nacionālajam jautājumam vairs nav svarīga nozīme proletariāta šķiru cīņā. Rakstu autori

noraidīja arī Latvijas nacionālās autonomijas prasību un nepamatoti kritizēja LSD CK par šīs prasības akcentēšanu LSD lēmumos un darbībā. — 499.

¹⁷⁹ Šo P. Stučkas secinājumu var attiecināt tikai uz strādnieku šķiras viedokli imperiālistiskajās, kapitālistiskajās valstīs, raksturojot proletariāta attieksmi pret buržuāzisko «tēvijas», «tautas» un «patriotisma» izpratni, bet ne nacionālo jautājumu vispār. To nevar attiecināt uz strādnieku šķiras nostāju sociālistiskās valstīs un arī zemēs, kas cīnās par nacionālo atbrīvošanos. Kopumā strādnieku šķira ir pats konsekventākais cīnītājs par nāciju un tautību nacionālo brīvību un vienlīdzību, brālīgu sadarbību zem proletāriskā internacionālisma karoga. — 500.

¹⁸⁰ 20. gadu pirmajā pusē daži Vācijas buržuāzijas politiski grupējumi, baidoties no proletāriskās revolūcijas uzvaras Vācijā vai arī uzskatot, ka Vācija nebūs spējīga patstāvīgi atjaunot savu ekonomiku, pieļāva iespēju likvidēt vienotu Vācijas valsti un izveidot tās teritorijā vairākas separātās reģionālās valstis. Tā Bavārijā nacionālistu separātistu grupējums plānoja izveidot Dienvidvācijas valsti, orientējoties uz Franciju, pat pieņemot Francijas aizbildniecību. Reinas appgabalā darbojās separātistu grupējums, kas orientējās uz Angliju. Tajā reizēm loma bija Kēlnes virsbirgermeistaram K. Adenaueram, vēlākajam Vācijas Federatīvās Republikas kancleram un Kristīgi demokrātiskās savienības līderim. Anglijas un Francijas buržuāzija atbalstīja šīs separātiskās strāvas, cerot tā palielināt savu ietekmi Ēiropā. Taču Vācijas buržuāzijas lielākā daļa tolaik noraidīja Vācijas sadališanas idejas. — 500.

¹⁸¹ 1924. gadā Rietumukrainā un Rietumbaltkrievijā krasī pastiprinājās darbaļaužu cīņa pret poļu panu jūgu, pret ekspluatāciju un nacionālo apspiestību. Rietumukrainas KP un Rietumbaltkrievijas KP biedri, kas bija ievēlēti Polijas seimā, un Polijas progresīvo spēku deputātu atbalstu iesniedza vairākas interpelācijas Polijas valdībai sakarā ar pārpoļošanas politiku un mužnieku varmācībām, kā arī ierosināja apspriest jautājumu par baltkrievu skolu atvēršanu un finansēšanu. Seima vairākums šos priekšlikumus noraidīja. — 502.

¹⁸² Sociālistiskās iekārtas attīstības prakse pierādīja, ka pēc sociālisma uzcelšanas darbaļaužu valsts saglabājās un nostiprinās, ka valsts nepieciešama arī sociālistiskās iekārtas tālākas izaugsmes un attīstības sociālistiskās sabiedrības periodā. Taču proletariāta diktatūra ar sociālisma pilnīgu un galīgu uzvaru savas funkcijas izpildījusi un pāraug par visas tautas valsti, kas savā attīstībā pārveidosies par komunistiskās sabiedrības pašpārvaldes organizāciju. — 504.

¹⁸³ Materiālu krājumu «9. un 13. janvāris» laida klajā izdevniecība «Prometejs» Maskavā 1925. gadā. Tam bija apakšvirsaksts «1905. g. janvāra dienas un viņu pēcskānas Latvijā». Krājumā bija ievietotas revolūcijas dalībnieku atmiņas, nelegālo lapiņu teksti un raksti no 1905.—1907. g. nelegālās preses (galvenokārt no «Cīnas» numuriem), kā arī arhīvu dokumenti — cara ierēdņu ziņojumi par 1905. g. janvāra dienām Rīgā, Liepājā, Jelgavā un Ventspili u. c. Grāmatas pēdējā nodaļā ietilpa materiāli, kas stāstīja, kā Latvijas darbaudis 20 gadus bija atzīmējuši 9. un 13. janvāra dienu atceri. — 505.

¹⁸⁴ 1905. gadā reakcionārās aprindas izplatīja melīgas baumas, ka Krievijas sociāldemokrāti saņemot subsīdijas no Japānas. — 507.

¹⁸⁵ Rīgas domes vēlēšanu priekšvakarā 1925. g. 15. februārī fašistiskā «Nacionālā kluba» brūnoti bandīti vairākās vietās uzbruka sociāldemokrātu vēlēšanu lapiņu iznēstājiem un vēlēšanu sapulču daļniekiem. Vienā no sadursmēm, kas notika Martas un Tērbatas ielas stūri, nacionālisti ar revolveri nošāva sociāldemokrātu jaunatnes organizācijas biedru atslēdznieka mācekli Aleksandru Masaku. — 509.

¹⁸⁶ 1925. g. 15. februāra vakarā Matīsa ielā 11/13 notika sociāldemokrātu vēlēšanu sapulce, uz kuru bija ieradušies arī kreiso arodbiedrību pārstāvji, kas tur izteica kritiskas piezīmes par sociāldemokrātu līderu oportūnismu un atteicās pirkst LSDSP vēlēšanu brošūras. Pēc B. Kalniņa paveles SSS «sargi» viņus piekāva un padzina no sapulces. — 510.

¹⁸⁷ 1919. g. 22. maijā vācu imperiālistu karaspēks un baltvācu baronu spēki, ieņēmuši Rīgu, zvēriski izrēķinājās ar pilsētas darbaļaudīm. Vienā dienā tika nogalināti ap 3 tūkstoši Rīgas proletāriešu, kuru liķi vairākas dienas gulēja Rīgas ielās. (Pavisam tika nogalināti 6—7 tūkstoši Rīgas iedzīvotāju.) 1919. g. 22. decembrī buržuāziskie nacionālisti Valmierā notiesāja uz nāvi un nošāva 10 Valmieras komjauniešus un LKP CK loceklī J. Ozolu (Ziedoni). Naktī uz 1921. g. 11. jūniju pēc buržuāziskās Latvijas laukka kara tiesas sprieduma Rīgā pie Centrālcietuma nošāva deviņus LKP biedrus, to skaitā LKP CK sekretāru J. Silfu-Jaunzemū un CK loceklī A. Bērci (Arāju).

Latvijas KP, cīnoties pret buržuāzisko nacionālistu diktatūru, katru gadu atzīmēja šīs dienas un aicināja atcerēties bojā gājušos varoņus, cīnīties par necilvēciskās buržuāziskās valsts sagrāvi, par Padomju Latvijas atjaunošanu. — 511.

¹⁸⁸ Nemot vērā, ka Latvijas sociāldemokrātu sporta organizācija (sk. 192. piezīmi), kuras biedrs bija nacionālistu nogalinātais A. Masaks, sistematiski terorizēja komunistus un kreisos arodniekus un provocēja sadursmes ar viņiem, LKP Rīgas komiteja pretēji LKP CK viedoklim neaicināja proletāriātu piedalīties A. Masaka apbedīšanā. Tā bija liela klūda, jo Rīgas proletāriāta lielum lielais vairākums uzskatīja Masaka nogalināšanu par uzbrukumu strādnieku jaunietim — aktivistam. Tādēļ Masaka bēres izvērtās par lielu antifašistisku demonstrāciju. Tieši tas laikā komunistiem vajadzēja uzsvērt strādnieku šķiras vienības lozungu cīnai pret fašisma briesmām. Uz to norādīja arī Komunistiskās Internacionālēs IK sekretāri, pamatoti kritizējot LKP vadošos orgānus par sekantisku nostāju.

LKP CK atzina šo kritiku par pareizu, klūdu nosodīja un aicināja Latvijas proletāriātu cīnīties, lai panāktu visu politisko virzienu strādnieku vienotu rīcību pret fašistiem. — 511.

¹⁸⁹ P. Stučka pamatoti uzskatīja, ka kreisie spēki pieļāva kļūdu, aizejot no Latvijas arodbiedrību 1. kongresa (sk. 36. piezīmi). Vajadzēja cīnīties par visu arodbiedrību ietekmēšanu un apvienošanu savā vadībā. 1924. g. tika nodibināti zināmi kontakti starp RACB un LACB. Apsprieda jautājumu par apvienošanos, ko bija izvirzījuši kreisie arodniekji. LACB pieprasīja, lai RACB kā tāds apvienojoties likvidējas un

tā nozaru arodbiedrības kolektīvi iestājas LACB sastāvā. RACB uzskatīja, ka tas nozīmētu pārāk lielu piekāpšanos sociāldemokrātu priekša, tadēļ vilcinājās dot pozitīvu atbildi. P. Stučka par to RACB kritizēja, jo pirmkārt vajadzēja panākt pašu apvienošanos, lai pēc tam izvērstu cīņu par apvienoto arodbiedrību vadības iegūšanu.

1924. g. 5. decembrī RACB pieņema lēmumu iestāties LACB un izvirzīja komisiju attiecīgajām sarunām. Taču LACB vadība no sarunām atteicās un nepieļāva kreiso arodbiedrību pārstāvju piedalīšanos LACB kongresā, kas notika 1925. g. 18. un 19. aprīlī. Oportūnistiskās vadības ietekmēts, kongress ar 40 pret 13 balsīm, 1 atturoties, noraidīja priekšlikumu par arodbiedrību vienības atjaunošanu Latvijā. — 512.

¹⁹⁰ *Barmatu afēras* — plaša mēroga korupcijas skandāli Vācijā 1922.—1924. gadā, kuros bija iejaukti daudzi politiskie darbinieki. So afēru galvenais ierosinātājs bija no Holandes iebrāukušais māklelis — spekulants Jūlijs Barmats, kurš nodibināja «Barmatu koncernu», kam ar sociāldemokrātu darboņu gādību piešķira 40 zelta marku lielu valsts kreditu. Vairāki «Barmatu koncerna» uzņēmumi pastāvēja tikai uz papīra, citi nodarbojās ar fiktīviem darījumiem. Barmats sistemātiski izsniedza kukulus saviem kreditnodrošinātājiem. Viņa draugu vidū bija arī valsts prezidents F. Eberts. Ar Barmata lietu bija saistīta arī otra avantūrīsta — augļotāja I. Kutiskera afēras. Saņēmis lētus kreditus no valsts, viņš pats izsniedza aizdevumus par augstu procentu likmi. Barmata—Kutiskera darījumi beigu beigās tika atmaskoti, taču vainīgie saņēma tikai vieglu sodu. Šie notikumi stipri iedragāja Veimāras republikas prestižu. — 512.

¹⁹¹ 1917. g. aprīla vidū pēc V. I. Ķeņina iniciatīvas Petrogradā tika izveidota bolševiku partijas izdevniecības sabiedrība «Rabočaja pečatj» («Strādnieku prese»). KSDS(b)P CK uzdeva tai izveidot «Pravdas» un citu bolševiku laikrakstu un žurnālu poligrāfisko un finansu bāzi, kā arī organizēt šīs preses izplātīšanu. Izdevniecības valdē bija V. I. Ķeņins, A. Badajevs, J. Stalins u. c. Sabiedrības lietvedības vadība tika uzticēta P. Stučkam; šajā nolūkā viņam izdeva KSDS(b)P CK īpašu pilnvaru, ko bija parakstījis V. I. Ķeņins. — 513.

¹⁹² *SSS — Strādnieku sporta savienība* — 1921. g. nodibināta oportūnistiska politiska un sporta organizācija, ko vadīja reformistiskā Latvijas SDSP. Organizācijas tiešais vadītājs bija B. Kalniņš. SSS galvenokārt ietilpa sociāldemokrātu ietekmē esoši jaunieši; daudzi no viņiem, neizprotot LSDSP un SSS lideru antirevolucionāro, sīkburžuāzisko būtību, domāja, ka, atrodoties tās rīndās, vareš aktivī piebalīties cīņā pret buržuāzijas reakcionārājiem spēkiem. Taču faktiski SSS tika vērsta pret Komunistiskās partijas vadīto kreiso arodnieceku kustību, SSS vadošie darbinieki pat sadarbojās ar policiju.

1925. g. pēc A. Masaka nogalināšanas buržuāziskā valdība, formāli slēdzot Nacionālo klubu (sk. 109. piezīmi), tikpat formāli slēdza arī SSS, kas tūlīt pat atjaunoja savu darbību ar nosaukumu Strādnieku sports un sargs. Kad vēlāk SSS vietējās organizācijās arvien spēcīgāks kļuva revolucionārais noskaņojums un tās ierindas biedri bieži vien nepakļāvās oportūnistisko barvožu pavēlēm, buržuāziskā valdība, nesastopot nekādu nopietnu LSDSP pretestību, 1933. g. rudenī pilnīgi aizliedza SSS turpmāko darbību un šī organizācija likvidējās. — 522.

¹⁹³ *Kapa pučs* — kontrrevolucionārs, monarhistisks, militārs apvērsums Vācijā 1920. g. martā, kura priekšgalā bija generāli Lüdendorfs un Litvics, bet politiskais vadītājs bija lielmuižnieks Kaps. Pučisti 12. un 13. martā sagrāba Berlīnē valdības ēkas un paziņoja, ka nem varu savās rokās. Valdība un parlaments aizbēga uz Stuttgarti. Veimāras republiku glāba strādnieku šķira ar savu vispārējo politisko streiku pret pučistiem; vairākās vietās cīņu uzsāka arī strādnieku bruņotās vienības. Pučs cieta neveiksmi, tā lideri aizbēga uz ārziņiem. — 523.

¹⁹⁴ 1923. g. jūnija fašistiskā apvērsuma laikā (sk. 39. piezīmi) Bulgārijas Komunistiskās partijas CK paziņoja, ka ietur neutralitāti, jo uzskata, ka cīņa notiek par valsts varu starp pilsētu un lauku buržuāziju un ka strādnieku šķirai ir vienalga, kas uzvar. Tas bija nepareizs politiskās situācijas novērtējums, kas tobrīd atturēja proletāriātu no aktīvas pretdarbības fašistiem. Kominternes Izpildu Komiteja norādīja BKP uz šo kļūdu. 1923. g. 5.—7. augustā notika BKP CK plēnums, kas nolēma gatavot antifašistisku bruņotu sacelšanos. Kaut gan 1923. g. septembra sacelšanās cieta neveiksmi, tā deva revolucionārajiem spēkiem lielu piederību, bija «bulgāru 1905. gads» — nākamas revolūcijas generālmēģinājums. — 524.

¹⁹⁵ 1924. g. Igaunijā izveidojās revolucionāra situācija (sk. 55. piezīmi). Igaunijas KP CK 1924. g. pavasarī sāka organizēt bruņotu sacelšanos un oktobrī griezās pie darbaļaudīm ar tiešu aicinājumu gāzt buržuāzisko nacionālistu diktatūru. Novembrī bruņotās strādnieku vienības bija ap 1000 kaujiniekiem. Tika izstrādāts sacelšanās plāns, kas paredzēja vispirms ar spēju triecienu ieņemt Tallinu un pēc tam izvērst uzbrukumu Tapas—Narvas un Tartu—Vilandes virzienā. Sacelšanās Tallinā sākās 1. decembra ritā 5 un 15 minūtēs. Strādnieku vienības cīņās varonīgi, taču to spēki nebija lieli. Tika ieņemta Baltais stacija, Galvenais pasts, lidosta u. c. Neveiksmīgs bija mēģinājums ieņemt kara ministrijas ēku. No turienes reakcionārie virsnieki vadīja pretuzbrukumu strādnieku grupām. Neuzticēdāmies regulārām karaspēka daļām, viņi ātri izveidoja speciālas virsnieku un karaskolu klausītāju mācību bataljona, policistu vienības, kuras pēc sešu stundu ielu cīņām sacelšanos Tallinā appspieda. Buržuāzija asiņaini izrēķinājās ar sacelšanās dalībniekiem. — 526.

¹⁹⁶ Domāta buržuāziskā partija Demokrātiskais centrs, kas izveidojās 1922. g. īsi pirms 1. saeimas vēlēšanām (oktobrī), apvienojojoties Demokrātu savienībai, Darba partijai, Tautas partijai, Mazsaimnieku partijai u. c. buržuāziskiem un sīkburžuāziskiem grupējumiem. Saeimā šī partija centrā ieņemt centra pozīciju starp labējām buržuāziskām un sociāldemokrātu partijām; laipoja un politiski kombinēja, lai gūtu līdzsvara uzturētāja lomu un iekļūtu valdību sastāvos. Aizstāvēja pilsetu buržuāzijas intereses. Ievērojamākie darboņi — G. Zengals, P. Juraševskis, P. Bergis, A. Kalnīņš, V. Zamuels, J. Breikšs, J. Vesmanis. — 526.

¹⁹⁷ *Niedristi* — galēji reakcionāra latviešu buržuāzijas grupa, kas pulcējās ap melnsimniecisko politikāni A. Niedru; bija par sadarbību ar baltvācu baroniem un buržuāziju, ar vācu imperialistiem — monar-

histiem, kā arī krievu monarhistisko emigrāciju. No 1922. g. augusta niedristus atbalstīja avize «Latvijas Sargs».

1924. g. buržuāziskā valdība, masu sašutuma spiesta, tiesāja Niedru, viņa tuvāko līdzdarboni Vankinu u. c., apsūdzot par Ulmaņa «valdības gāšanu» Liepājā 1919. g. 16. aprīlī un Bermonta avantūras atbalstīšanu. Niedram u. c. piesprieda samērā vieglus sodus. 1926. g. Lieldienās prezidents J. Cakste viņus apžēloja. Niedra emigrēja uz Vāciju. Niedristu lieta pierādīja, ka Latvijas buržuāzijas oficiālie līderi bija iecietīgi pret spēkiem, kas orientējās uz buržuāziskās Latvijas valsts likvidēšanu, iekļaušanos Vācijas vai atjaunotās cariskās monarhijas sastāvā. — 527.

¹⁹⁸ *Vācu strādnieku partija* — tā saucās neliela, sīkburžuāziska politiska grupa, kas 1924. g. pavasarī atšķelās no buržuāziskās Vācu Baltijas progresīvās partijas (bij. Vācu demokrātiskās partijas, vad. P. Simans). Šī grupa (vad. V. Šreiners, E. Francs u. c.) pieslējās oportūnistiskajai Latvijas SDSP un tās jaunatnes organizācijai SSS, pēc 1925. g. saeimas vēlēšanām arī organizatoriski ieplūda sociāldemokrātu rindās. — 528.

¹⁹⁹ P. Stučka te acīmredzot norāda uz V. Dermaņa izstāšanos no Latvijas SDSP 1921. g. Jāpiezīmē, ka par Latvijas saimniecisku ūniju ar PSRS izteicās arī Ā. Buševics u. c., kas šajā nolūkā meklēja zināmus kontaktus ar PSRS saimnieciskajiem pārstāvjiem Rīgā. — 530.

²⁰⁰ Domāta LKP CK un LKJS CK 1925. g. februārī 10 000 eks. izdotā nelegālā lapiņa «Kur paliek demokrātija», kas ne tikai nosodīja buržuāzisko ekstrēmistu — fašistu «Nacionālā kluba» teroristisko darbību, bet arī atmaskoja sociāldemokrātu nevēlēšanos enerģiski un izšķiroši cīnīties pret buržuāzisko teroru. — 531.

²⁰¹ Kominternes Izpildu Komitejas 3. plēnuma (1923. g. jūnijā) pieņemtais lozungs par strādnieku un zemnieku vienotu fronti, par strādnieku un zemnieku valdību bija Komunistiskās Internacionāles III un IV kongresā izvirzītās strādnieku šķiras vienotās frontes taktikas tālāks attīstījums un paplašinājums, ar to uzsverot, ka politiskajā cīņā pret buržuāziju jāapvieno ne tikai visu virzienu un grupējumu strādnieku organizāciju biedri, bet arī visa strādniecība ar visu darba zemniecību un jācīnās par revolucionāri demokrātiskas strādnieku un zemnieku valdības nodibināšanu, kas būtu svarīgs posms ceļā uz proletāriāta diktatūras nodibināšanu. — 535.

²⁰² 1925. g. martā notika Rīgas domes vēlēšanas, kurās figurēja arī kreiso arodnieku kandidātu saraksts, kas guva ap 14 tūkst. balsu. Domē tika ievēlēti revolucionārie rakstnieki L. Laicens, L. Paegle un 5 strādnieki — arodnieki. Ipaši daudz vēlētāju bija nodevuši savas balsis par kreisajiem kandidātiem Maskavas priekšpilsētas rajonā, kur bija daudz nacionāls strādnieku sastāvs.

Latgalē pašvaldību vēlēšanās 1924. g. LKP izdevās panākt komunistu un viņu līdzjutēju ievēlēšanu vairākās pagastu padomēs (piem. Kaunatas pag. padomē) un Daugavpils domē, pie tam Daugavpili kreisie kandidāti, lai tos nearestētu pirms vēlēšanām, bija iekļauti sociāldemokrātu vēlēšanu sarakstā. LKP vietējā organizācija aicināja strādniekus, balsojot par šo sarakstu, izsvītrot tajā esošos

oportūnistus. Šī taktika guva labus rezultātus — domē tika ievēlēti M. Romanovskis, G. Baufals, D. Nitišs, B. Timšāns u. c. revolucionārie strādnieki, bet sociāldemokrātu vadītāji izbalsoti. Tā bija nozīmīga LKP uzvara cīņā par masām.

Reakcija atriebās, arestējot aktīvākos ievēlētos kreisos deputātus vēl pirms vēlēšanu rezultātu paziņošanas. — 535.

²⁰³ Domāta «Nabaga Konrāda sazvērestība» un «Pastalas apvienība» — slepenas revolucionāras vācu zemnieku savienības, kas 15. gs. beigās un 16. gs. sākumā cīnījās pret muižniekiem un bagāto birgeru varu. Sikāk sk. Stučka P. Rakstu izlase, 3. sēj., 580. lpp. — 539.

²⁰⁴ 1905. gadā KSDSP darbinieki oportūnisti L. Trockis un Parvuss (A. Gelfands), kas tobrīd pauda ultrakreisus uzskatus, propagandēja viedokli, ka Krievijas revolūcija, nepārtraukti, permanenti attīstoties, tūlit pat pāraugs sociālistiskajā revolūcijā. Viņi prasīja, lai KSDSP jau 1905. gadā cīnās par proletārāta diktatūras nodibināšanu, lai isteno lozungu «Nost caru — tā vietā strādnieku valdību!». Trocka-Parvusa koncepcija bija kļūdaina un avantūristiska, jo orientēja partiju pārlēpt pāri buržuāziski demokrātiskās revolūcijas posmam un pēc carisma gāšanas tūlit uzsākt sociālistiskus eksperimentus. Sāda nostādne, ja to pieņemtu, atrautu strādnieku šķiru no zemniecības un pilsētu sīkburžuāziskajām masām, kuras tobrīd negāja tālāk par buržuāziski demokrātiskām prasībām.

V. I. Lenīns principiāli kritizēja šo kļūdaino koncepciju (sk. Lenīns V. I. Raksti, 8. sēj., 258. lpp. u. c.). Tā neguva plašu izplatību Krievijas sociāldemokrātijā. — 546.

²⁰⁵ Lai uzlabotu iedzīvotāju apgādi ar pārtiku, Latvijas Padomju valdība 1919. g. 3. aprīlī atļāva zemniekiem brīvi ievest pilsētās un pārdot par tirgus cenām nenormētās pārtikas preces: gaļu, sviestu, dārzenus u. c. — 559.

²⁰⁶ *Laukstrādnieku savienība* — Latvijas laukstrādnieku savienība — 1919. gadā nodibināta reformistiska arodbiedrību apvienība. 1921. g., Latvijas SDSP sašķeletoties, Laukstrādnieku savienība nostājās sociāldemokrātu-mazinieku partijas pusē.

Tāja bija arī kreisi noskaņotas nodaļas. To lielākā daļa izstājās no savienības un 1922. gadā iegāja jaundibinātā Latvijas lauku strādnieku arodbiedrībā. — 567.

²⁰⁷ Te domāts Latvijas Arodbiedrību Centrālbirojs — reformistisks arodorganizāciju centrs buržuāziskajā Latvijā (1919—1934), ko izveidoja un vadīja oportūnistiskās LSDSP lideri. — 567.

²⁰⁸ Domāts buržuāziskās Pagaidu valdības 1917. g. 15. aprīļa lēmums, kas bija publicēts Krievijas likumu krajumā Nr. 264 (1917. g. 24. septembrī). Tas aizliezta, noslēdot zemes nomas līgumus Baltijā, iekļaut tajos punktus par atstrādāšanu (klausām), atļaujot tikai naujas samaksu par zemes nomu. — 573.

²⁰⁹ Ar Latvijas Padomju valdības 1919. g. 1. marta dekrētu visas zemnieku saimniecības tika pasludinātas par valsts rentes (nomas) saimniecībām. Aprīņku un pagastu padomēm līdz 15. aprīlim bija jā-

noslēdz ar zemniekiem rentes ligumi. Rentes lielums par vienu pūrvietu (0,365—0,371 ha) bija noteikts: par 1. šķiras aramzemi — 12 rbl., 2. šķiras — 8 rbl., 3. — 6 rbl.; 1. šķiras pļavu — 10 rbl., 2. šķ. — 8 rbl., 3. šķ. — 6 rbl. Tā bija joti zema, gandrīz vai tikai simboliska nomas maksa. — 574.

²¹⁰ *Berga bazārs* — namu komplekss Rīgā starp Dzirnavu, Marijas un Elizabetes ielām, kuros bija izvietoti dažādi rūpniecības preču veikali. (Tag. rajons starp Kirova, Suvorova un Dzirnavu ielu.) Šī kompleksa pirmais ipašnieks bija latviešu kapitālists, buržuāziskais darbonis Kristaps Bergs (1843—1907). — 576.

^{210^a} F. Goliāts savā grāmatā «Agrārjautājums Latvijā», kas legāli iznāca 1924. g., pareizi kritizēja buržuāziskās agrārreformas kontrrevolucionāro būtību. Tā bija viņa grāmatas stiprā puse. Taču tajā bija izteikti kļūdaini uzskati par proletariātu un darba zemniecības attiecībām. F. Goliāts uzskatīja, ka darba zemnieks tikai tad kļūs progresīvs, kad atteiksies no savas privātās saimniecības un pāries lauku proletariāta rīndās. Tā viņš faktiski noraidīja strādnieku un zemnieku savienības ideju. — 578.

²¹¹ *Kooperatoru grupa «Balss»* — Latvijas lauku buržuāzijas politiska grupa, kas izdeva laikrakstu «Balss». Tā pārstāvēja lauku kapitālistisko kooperatīvu centrālo savienību «Konzums», «Pienasaimnieku centrālo savienību» un «Latvijas tautas banku». Ar šo grupu bija saistīts viens no Latviešu zemnieku savienības līderiem — H. Celmiņš, kas konkurēja ar K. Ulmani un A. Klivi cīņā par noteicošo lomu budžu partijā. Taču viņu domstarpības neskāra Zemnieku savienības reakcionārās politikas pamatjautājumus un konkurenti bieži izlīga, sadalot vietas vadībā un buržuāziskajā valsts aparātā. — 579.

²¹² Domāta Jaunzemnieku savienība — 1922. g. nodibināta neliela buržuāziska partija, kas centās politiski apvienot jaunsaimniekus, kuri izveidojās buržuāziskās zemes reformas gaitā. Vadītāji — E. Bauers un O. Nonācs u. c. Savos demagogiskajos solijumos konkurēja ar A. Bļodnieka vadīto Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partiju, galveno vērību veltīja iekļūšanai buržuāziskās valsts orgānos. Pēc vairākkārtējām neveiksmēm šajā jomā 1930. g. iekļāvās t. s. Progresīvajā apvienībā. — 579.

²¹³ *Izpostīto apgabalu kongresa padome* — buržuāzisks sabiedriskais orgāns, ko pirmoreiz izveidoja 1921. gadā pirmajā Latvijas «izpostīto apgabalu kongresā», kur buržuāzisko partiju vadībā pulcējās pasaules karā cietušo pagastu pārstāvji — galvenokārt budži. Turpmāk 20. gados šādi kongresi notika ik gadus. Minētajā «padomē» galvenā loma bija Latviešu zemnieku savienības un Nacionālās apvienības darbībām, kas izmantoja šo orgānu, lai iegūtu vairāk līdzekļu budžu saimniecību un lauku kapitālistisko rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumu attīstīšanai. — 579.

²¹⁴ Pēc Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas, nemot vērā šķiru cīņas ārkārtīgo asumu un buržuāzijas krasi negatīvo attieksmi pret padomju varu, buržuāzijas šķirai piedeīgām personām netikā dotas vēlēšanu tiesības, jo padomes bija tikai darbalaužu orgāni. Arī citās

sabiedriskās dzīves sfērās šo personu tiesības bija ierobežotas. Tā tas bija arī Padomju Latvijā 1918.—1920. g.

V. I. Ļeņins jau 1918. g. norādija, ka šie ierobežojumi nebūt nav obligāti visām zemēm, kur uzvarējusi proletāriskā revolūcija un kas nostajušās uz sociālistiskas attīstības ceļa. (Sk. Ļeņins V. I. Raksti, 28. sēj., 230. lpp.) Ja buržuāzija neizrāda proletariāta valsts varai bruņotu pretošanos, šādi ierobežojumi var izpalikt. To apliecinājusi Eiropas sociālistisko valstu piederze. — 593.

²¹⁵ Turpmākie notikumi Latvijā un citās zemēs tomēr parādija, ka buržuāziskie nacionālisti tiecas uz tādu fašistisko diktatūru, kas likvidē arī sociāldemokrātu partiju un represē tās biedrus, izskaužot jebkuru legālu opozīciju. — 598.

²¹⁶ 1925. g. 30. maijā angļu virsnieku komandētā rietumvalstu policija apšāva Sanhajas strādnieku demonstrāciju. Atbildot uz to, 31. maijā pilsētā sākās komunistu vadīts vispārejs streiks, kurā kopā ar strādniekiem piedalījās skolēni, studenti, kīnieši tirgotāji, kalpotāji, kas strādāja ārzemju monopoliem piederošos uzņēmumos; streikoja arī kīniešu bankas. Streikam bija nacionālās atbrīvošanās cīņas raksturs. Taču jau pēc trim nedēļām Sanhajas kīniešu buržuāzija izstājās no streika un pārtrauca ārzemju preču boikotu. Strādnieki streikoja trīs mēnešus.

19. jūnijā sākās plašs komunistu vadīts solidaritātes streiks Honkongā un Kantonā, kas turpinājās 16 mēnešus, līdz 1926. g. novembrim. Daļa Ziemeļķīnas buržuāzijas, cenšoties parādīt sevi nacionālo interešu aizstāvju lomā, sūtīja streikotājiem naudas pabalstus. — 602.

²¹⁷ P. Stučka citos darbos norāda, ka Latvijā nav pat īstas buržuāziskas demokrātijas, jo te līdz 1924. g. maijam bija izņēmuma stāvoklis, visu laiku palika spēkā cariskie sodu likumi «pret politiskajiem noziedzniekiem», netika realizēta nāciju un tautību juridiska līdztiesība, netika atlauta Komunistiskās partijas legāla darbība utt. (Piem., rakstā «Jauna situācija?» — «Cīnas Biedrs», 1922. g. 20. nr-ā; rokrakstā «Latvijas jaunā situācija». — LKP CK PVI PA, 55. f., 6. apr., 65. l., 1.—6. lapa; rakstā «Demokrātiskā Latvija». — «Kommunisti-českij Internasional», 1924. g. 2. nr-ā u. c.) — 604.

²¹⁸ 1920. g. pirmajā pusē daudzi Latvijas KP darbinieki un ierindas biedri uzskatīja, ka ārzemju imperiālistu uzspiestā buržuāziskā valsts Latvijā drīz vien sabruks un atjaunosis padomju vara. Viņi pareizi norādīja uz šīs valsts iekšējo vājumu, masu revolucionāro noskalojumu (kas izpauðas pat buržuāziskajā armijā), ārpolitisko nestabilitāti. Taču šo uzskatu pauðēji nenovērtēja to, ka sociāldemokrāti jau bija sašķēluši Latvijas proletariāta rindas un radījuši ievērojāmā lauku darbaļaužu daļu ilūzijas par agrārā jautājuma veiksmīgas atrisināšanas iespēju buržuāziskajā Latvijā. Daļa darba cilvēku bija kara un citu grūtību nogurdināti un cīņas vairs nepiedalījās. Nežēlīgais, asīqainais kontrrevolucionārais terors izrāva no cīnītāju vidus daudzus varonus. Tas viss nelāva Latvijas strādnieku šķirai tūlīt no jauna celties revolūcijai. Buržuāziskā valsts pakāpeniski nostiprinājās. LKP bija jāgatavojas uz ilgstošu cīņu pret buržuāzisko nacionālistu diktatūru. — 604.

²¹⁹ *Darba grupa — trudoviki* — 1906. g. nodibināta kreisa sīkburžuāziska grupa (frakcija) Valsts domē, apvienoja zemnieku un narodpīciskās intelīgences pārstāvus. Izvirzīja demokrātiskas prasības, arī prasību sadalīt muižnieku zemi zemniekiem pēc «darba normas» (cik pats zemnieks var apstrādāt). — 605.

²²⁰ Kreiso arodnieru centra — Rīgas Arodbiedrību Centrālbiroja priekšsēdētāja vietnieku V. Dermani buržuāziskās Latvijas politpārvaldei 1922. g. maijā nepamatoti arestēja. Izdarot kratišanu biroja kases telpās, politpārvaldes aģenti «atradas» viltotu naudu, ko tur faktiski bija ielicis viņu spiegs. V. Dermani apvainoja «Maskavā izgatavotas» viltotas naudas izplatišanā. Buržuāzija izvērsa pret viņiem negantu apmelošanas kampaņu. V. Dermanim atņēma Satversmes sapulces locekļa neaizskaramības tiesības un viņu, kā arī 32 citus arodbiedrību darbiniekus arestēja. Izmeklēšanas gaitā tomēr šī provokācija tika atmaskota, un buržuāzijas varas orgāni bija spiesti pārtraukt safabrīcēto viltotās naudas lietu. Taču V. Dermani valdība nolēma izraidīt no Latvijas par «komunistisku darbību». Lidz ar to tā pati atklāja provokācijas išto iemeslu — savas bailes no legālas revolucionārās darbības iespējas Latvijā, nespēju aizstāvēt savu varu ar ideoloģiskiem līdzekļiem. — 605.

²²¹ 2. saeimas vēlēšanu 1. dienā 1925. g. 3. oktobrī avīzē «Sociāldemokrāts» bija ievietots raksts «Jauns naciķu slepkavibas mēģinājums vēlēšanu priekšvakarā», kurš informēja, ka vēlēšanu priekšvakarā Nacionālā kluba aktīvisti mēģinājuši nogalināt kādu SSS organizācijas biedru. Rakstā bija solīts, ka, sociāldemokrātiem uzvarot saeimas vēlēšanās, nacionālistu bandītisms tiks «savaldīts». Taču Latvijas SDSP ne pirms, ne pēc vēlēšanām nebūt necīnījās konsekventi pret buržuāzisko nacionālismu, kas arī turpmāk bieži izpauðās teroristiski bandītiskās formās. — 617.

²²² Pēc atgriešanās Latvijā 1920. gadā sociāldemokrātu līderiem izdevās iesaistīt Raini savā partijā, un kādu laiku viņam bija ilūzijas, ka Latvijas SDSP varētu kļūt par īstu strādnieku šķiras cīņas pulku. Drīz vien Rainis izprata šīs partijas oportūnistisko, sīkburžuāzisko virzību, taču cerēja ar savu kļatībūtni partijā aizstāvēt proletariāta intereses. Sie centieni bija nesekmīgi, LSDSP līderi politikāni izmantoja Raiņa vārdu, lai pievilktu sev kreisi noskaņoto jaunatni, zvejotu balsis saeimas vēlēšanās. — 618.

²²³ 1917. g. 2. (15.) augustā A. Kerenska vadītā buržuāziskā Pāgaidu valdība izdeva likumu, kas deva Kara un Iekšlietu ministrijām tiesības arestēt personas, kuru darbība pēc viņu ieskatiem «apdraud valsts drošību» (arī tad, ja bija tikai aizdomas par šādu darbību), kā arī tiesības izraidīt no Krievijas «bīstamas» personas un arestēt tās, ja šīs personas patvaižīgi atgriežas valstī. Šis antidemokrātiskais likums galvenokārt vērsās pret strādnieku šķiras cīnītājiem, pret bolševiku partiju, tās vadošajiem darbiniekiem.

Ulmaņa valdība noteica, ka šis likums ir spēkā arī buržuāziskajā Latvijā, un uz tā pamata tika arestēti un izsūtīti daudzi Latvijas proletariāta pārstāvji. — 621.

²²⁴ Rīgas Arodbiedrību Centrālbirojs 1925. gadā ierosināja arodbiedrību valdēm apspriest jautājumu par strādnieku delegāciju sūtī-

šanu uz PSRS, lai mācītos no padomju strādniekiem, iepazītos ar patiesajiem strādnieku dzīves apstākļiem un Padomju valsts iekārtu. RABCĀ griezās arī pie sociāldemokrātu vadītā Latvijas Arodbiedrību Centrālbiroja jautājumā par kopējas strādnieku delegācijas sūtīšanu. Taču reformistisko arodbiedrību līderi priekšlikumu noraidīja. Kreisajām arodbiedrībām 1925. g. un arī 1926. g. neizdevās dabūt buržuāziskās valdības atļauju delegāciju braucieniem. RABCĀ izdevās nosūtit strādnieku delegāciju uz Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 10. gadadienās svinībām 1927. gadā. — 626.

²²⁵ Laikā no 1925. g. 18. lidz 27. oktobrim Maskavā atradās buržuāziskās Latvijas saimnieciska delegācija, ko vadīja finansu ministrs R. Kalniņš. Tā veda sarunas ar PSRS Tautas Komisāru Padomes locekļiem par abu valstu savstarpējās ārejās tirdzniecības paplašināšanu. Buržuāziskās Latvijas delegācija nebija pilnvarota iesniegt konkrētus priekšlikumus un tādēļ centās iegūt tikai informāciju par PSRS ekonomiskajām iespējām ārejās tirdzniecības jomā. Te atkal izpauðās buržuāziskās Latvijas valdības nevēlēšanās izveidot plašus ekonomiskos sakarus ar PSRS, kaut gan Latvijai tie bija vitāli nepieciešami. — 627.

²²⁶ 1918. gada augustā, pēc tam kad baltčehu spēki bija ieņēmuši Kazaru, meņševiks F. Cielēns tur centās pierunāt sagūstītos latviešu strēlniekus, lai tie «brīvprātīgi» iestājas eseru un meņševiku kontrrevolucionārās «Samaras valdības» karaspēkā. Strēlnieki ar sašutumu noraidīja šo priekšlikumu. (Sk. arī *Stučka P. Rakstu izlase, 4. sēj.*, R., 1981, 673. lpp.) — 627.

²²⁷ F. Cielēns pārspilēja rūpniecības atjaunošanas pakāpi buržuāziskajā Latvijā un tās eksporta iespējas. 1925. g. Latvijas rūpniecības produkcijas apjoms bija tikai apmēram 50% no pirmskara līmena, pie tam tajā dominēja sīkrūpniecība, kuras ražojumi nespēja izturēt konkurenci pasaules tirgū. — 628.

²²⁸ Latvijas KP CK savā 1924. g. 8. aprīļa vēstulē ziņoja LKP CK Arzemuji birojam (Kominternes Latsekcijas sekretariātam), ka «Nacionālais klubs» tikko izlaidis uzsaukumu ar negēlīgu aicinājumu «sist» 1924. g. 1. maijā kreiso demonstrāciju dalībniekus, strādnieku organizācijas biedrus un ebrejus. Bez tam labējās avīzēs «Latvis», «Latvijas Sargs» u. c. parādījās krasi antisemītiski raksti, kas kurināja rasu naidu.

LKP CK un LKJS CK Pirmajam Maijam veltītajā nelegālajā lapiņā, ko izdeva 15 000 eks., atmaskoja fašistiskos varmākās un buržuāzisko «demokrātu» liberālo iecietību pret viņiem. — 636.

PERSONU RĀDITĀJS

Abramovičs Raſaels (1880—1963) — viens no Bunda līderiem. Pēc Oktobra revolūcijas cīnījās pret padomju varu. 1920. g. emigrēja uz Vāciju, kopā ar Martovu izdeva Berlinē kontrevolucionāro meņševistisko žurnālu «Sociaļističeskij vestnik» («Sociālistiskais Vēstnesis»). — 52.

Adikess Erihs (1866—1928) — vācu filozofs ideālists. Sarakstīja vairākas grāmatas, kurās popularizēja I. Kanta darbus. — 432.

Ādlers Fridrihs (1879—1960) — austriešu sociāldemokrāts, viens no «austromarksma» teorētiķiem. 1910.—1911. g. Sveices Sociāldemokrātiskās partijas orgāna avizes «Volkrechti» («Tautas Tiesības») redaktors, vēlāk Austrijas Sociāldemokrātiskās partijas sekretārs. 1916. g. 21. oktobrī nošāva Austrijas premjerministru grāfu Šīrku. Bija viens no centrīstiskās II^{1/2} Internacionāles organizatoriem (1921—1923), vēlāk viens no oportūnistiskās Sociālistiskās Strādnieku Internacionāles līderiem. — 51, 366, 434.

Adoratskis Vladimirs (1878—1945) — padomju vēsturnieks, akadēmikis (1932). Komunistiskās partijas biedrs no 1904. g. Piedalījās 1905.—1907. g. revolūcijā Kazanā. No 1920. g. viens no Centrālās arhīvu pārvaldes vadītājiem. 1931.—1939. g. Marksma-ļeņinisma intītūta direktors. Redīzeja K. Marksā un F. Engelsa Rakstus, viens no V. I. Ķeņina Rakstu pirmā izdevuma redaktoriem. Sarakstīja vairākus darbus par marksma vēsturi. — 39.

Aheliss Tomass (dz. 1850. g.) — vācu sociologs, profesors. — 305.

Akvīnas Toms (1225—1274) — katoļu filozofs un teologs, dominikānu mūks. Sistematizēja sholastu mācību uz kristietiskā aristotēlisma bāzes. Viņa mācība ir tomisma un neotomisma pamatā. — 425, 426.

Alslebens Alfreds — namīpašnieks Rīgā, buržuāziskajā Latvijā II saimās deputāts no vācu frakcijas. — 626.

Andersons Alfreds (1879—1937) — latviešu buržuāzisks politisks darbinieks, skolotājs un publicists. 1921.—1928. g. — Rīgas pilsētas galva, 1928.—1934. g. Rīgas pilsētas komercskolas direktors. — 527.

Annenkovs Pāvels (1813—1887) — krievu publicists, kritikis, mērķs liberālis. Daudz ceļoja pa Rietumeiropu, bija tuvs ar V. Beljinski, I. Turgeņevu, A. Hercenu, sarakstījās ar K. Marksu un F. Engelsu. — 302.

Arājs — sk. *Bērce* (*Arājs*) *Augusts*.

Aristotelis (384.—322. g. p. m. ē.) — izcils senatnes domātājs. Filozofijā svārstījās starp materiālismu un ideālismu, vegturū šķiras ideologs. — 300, 307, 424, 427, 486.

Askvits Herberts Henrijs, grāfs *Oksfords* (1852—1928) — angļu politisks darbinieks, liberāļu partijas līderis. 1892.—1895. g. iekšlīetu ministrs. 1908.—1916. g. Lielbritānijas premjerministrs. Askvita valdība veicināja pirmā pasaules kara izraisīšanu, apspieda 1916. g. sa-celšanos Iriju. — 253.

Azis — sk. *Roziņš* (*Azis*) *Fricis*.

Bādenes Maksis (1867—1929) — princis troņmantnieks Bādenē, keizariskās Vācijas pēdējais valsts kanclers. 1918. g. no 3. oktobra līdz 9. novembrim vadīja t. s. «demokrātisko» valdību, kuru izveidoja reakcionāra valdības klike kopā ar labējiem sociāldemokrātu līderiem, lai novērstu revolūciju un glābtu monarhiju. 1918. g. Novembra revolūcija Vācijā šo valdību gāza. — 364.

Bagdatjevs Sergejs (1887—1949) — Komunistiskās partijas biedrs no 1903. g. 1917. g. bija KSDS(b)P Pēterburgas komitejas loceklis, piedalījās Lielajā Oktobra sociālistiskajā revolūcijā. Vēlāk partijas darbā. — 388.

Balda (1327—1400) — itāliešu jurists, izskaidroja Justiniāna kodifikācijas normas un fragmentus, postglosatoru skolas pārstāvis. — 378, 379.

Barmats Jūlijs — Holandē dzimis spekulants un afērists, pārcēlās uz dzīvi Vācijā, kļuva bagāts markas kursa krišanas laikā (1923—1924). Pateicoties sakariem ar reihstāga sociāldemokrātu deputātiem, organizēja Berlinē «Brāļu Barmatu» koncernu, kurš, izmantojot valsts avansēto naudu, isā laikā veica grandiozas spekulatīvas operācijas. — 512, 555.

Bartoluss — *Bartolo da Sassoferato*, *Bartoluss* (1314—1357) — itāliešu jurists, postglosatoru skolas pārstāvis, Justiniāna kodifikācijas komentāru autors. — 378, 379.

Bastjānis Voldemārs (1884—1975) — publicists, sociāldemokrāts meņševiks. 1917. g. izslēgts no LSD. Buržuāziskajā Latvijā bija saeimas deputāts. 1926.—1928. g. finansu ministrs. Vēlāk emigrēja uz ārzemēm. — 583.

Bauers Vilhelms (dz. 1877. g.) — austriešu vēsturnieks. No 1917. g. Vines universitātes profesors. — 304.

Bēbelis Augusts (1840—1913) — izcils Vācijas sociāldemokrātijas un starptautiskās strādnieku kustības darbinieks. — 314, 457, 545, 604.

Becolds Fridrihs (1848—1928) — vācu buržuāzisks vēsturnieks, profesors. Pētīja galvenokārt Vācijas reformācijas un husītu kustības vēsturi. — 309, 380, 538.

Belovs — publicists, rakstīja «Pravdā» par lauksaimniecības jau-tājumiem. — 57.

Bentems Džeromija (1748—1832) — angļu buržuāzisks sociologs, utilitārisma teorētiķis. — 435, 436, 438—441.

Bērce (Arājs) Augsts (1890—1921) — partijas darbinieks, rakstnieks. Komunistiskās partijas biedrs no 1905. g. Aktīvi piedalījās 1905.—1907. g. revolūcijā. 1908.—1911. g. — emigrācijā Anglijā. No 1911. g. — partijas darbā Rīgā, pēc tam Baku, 1913. g. arestēts un izsūtīts trimdā Sibīrijā, no kurienes izbēga 1916. g. Pēc Februāra revolūcijas atgriezās Rīgā. Vācu okupācijas laikā (1917—1918) strādāja, pagrīdē, bija kooptēts LSD CK. 1919. g. — LSPR sociālās apgādes komisārs. No 1920. g. marta vadošā partijas pagrīdes darbā buržuāziskajā Latvijā. 1921. g. maijā buržuāziskās Latvijas varas iestādes viņu apcietināja un nošāva. — 127, 136, 218.

Berdjajeus Nikolajs (1874—1948) — krievu reliģisks filozofs. Sākumā «legālais marksists», vēlāk pieslienas «dieva meklētājiem». Marksisma un komunisma pretinieks. 1922. g. par pretpadomju darbību izsūtīts no Padomju Krievijas. 1925.—1940. g. izdeva Parīzē reakcionāru reliģiozi filozofisku žurnālu «Putjs» («Cēlš»). — 23, 347.

Bergs Arveds (1875—1942) — reakcionārs latviešu politiķis, jurists. 1905. g. Latviešu demokrātu partijas dibinātājs, vēlāk buržuāzisko nacionālistu publicists. Buržuāziskās Latvijas iekšlietu ministrs (1919—1921). 1921. g. nodibināja galējo Nacionālo centru un avīzi «Latvis», bija šā centra līderis, saeimas deputāts, vēlāk fašistiskās Nacionālās apvienības līderis. — 54, 61, 68, 69, 90, 92, 114—117, 243, 255, 276, 291, 316, 623.

Bermans Jakovs (1868—1933) — sociāldemokrāts, jurists, filozofs. Komunistiskās partijas biedrs no 1917. g. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas bija Maskavas revolucionārā tribunāla priekšsēdētājs, vēlāk valsts un tīsību vispārējās teorijas katedras profesors Maskavaš augstskolās. — 33, 35, 359.

Bermonsts Pāvels (knāzs *Avalovs*) (1881—1974) — cara armijas virsnieks, kontrrevolucionārs, politiķis avantūrists. 1919. g. oktobrī bija baltgvardu korpusa komandieris Baltijā, kalpoja vācu militāristiem. — 69, 72, 84, 524, 534.

Bernovs N. — zinātnieks, 1920. gadā Petrogradā iznāca viņa grāmata «Luija XVI prāva». — 363.

Bernšteins Eduards (1850—1932) — vācu sociāldemokrāts, galējs oportūnists, pēc F. Engelsa nāves revidēja marksismu. — 39, 142, 445, 467, 546.

Birkmans Dāvids (dz. 1862. g.) — skolotājs, latviešu lauksaimniecības praktiķis, jaunstrāvnieks, 1905. g. revolūcijas dalibnieks, bija emigrācijā Dānijs. Sarakstīja vairākas grāmatas par agrāro jautājumu. 20. gados kopā ar P. Stučku aktīvi piedalījās Pleskavas gubernā izveidoto sākumā Latsekcijai piederošo divu padomju saimniecību — «Berjozkas» un «Stremutkas» pārkārtošanā uz angļu-dāņu lauksaimniecības sistēmas pamatiem. No 1923. g. Vjazmas apriņķa galvenais agronomns. — 210.

Bismarks Oto (1815—1898) — Prūsijas un Vācijas valsts darbinieks un diplomāts. Izvirzīja mērķi apvienot atsevišķās sīkās vācu valstis un radīt vienotu Vācijas impēriju junkuriskās Prūsijas vadībā. 1871.—1890. g. Vācijas valsts kanclers. — 330.

Blanks R. (dz. 1866. g.) — publicists, pēc specialitātes kīmikis. Līdz 1905. g. dzīvoja ārzemēs, darbojās krievu liberālās buržuāzijas orgānā žurnālā «Osvoboždeji» («Atbrīvošana»). Pēc tam Pēterburgā strādāja avizes «Naša žīzņa» («Mūsu dzīve») redakcijā, vēlāk bija tās faktiskais redaktors. 1909.—1912. g. piedalījās kadetu «tautas sociālistu» un meņševiku-likvidatoru žurnāla «Zaproši žīzņi» («Dzives prasības») izdošanā. — 178.

Blūms Leons (1872—1950) — Francijas Sociālistiskās partijas teorētikis un lideris. «Humānistiskā sociālisma» antimarksistiskās doktrīnas autors. 1936.—1938. g. Tautas frontes valdības vadītājs. — 52.

Bogoljepovs Nikolajs (1846—1901) — reakcionārs Krievijas valsts darbinieks, Maskavas universitātes romiešu tiesību profesors. 1883.—1887. un 1891.—1893. g. Maskavas universitātes rektors. 1898.—1901. g. izglītības ministrs. Organizēja studentu revolucionārās kustības apspiešanu. No universitātes izslēgtais students P. Karpovics viņu nāvējoši ievainoja 1901. g. 14. februārī. — 333.

Bolduins Stenlijs (1867—1947) — reakcionārs angļu politisks darbinieks, Lielbritānijas premjerministrs 1923.—1924., 1924.—1929., 1935.—1937. g., konservatīvais. — 251.

Bolte Fridrihs — ASV strādnieku kustības darbinieks, pēc tautības vācietis, strādnieks. I Internacionāles Ziemeļamerikas sekciju Federālās padomes sekretārs (1872), laikraksta «Arbeiter-Zeitung» («Strādnieku Avize») redakcijas loceklis, Generālās Padomes loceklis (1872—1874). 1874. g. izslēgts no Generālās Padomes. — 293.

Bordiga Amadeo (1889—1970) — itāliešu sociālists. 1921. g. piedalījās Itālijas Komunistiskās partijas dibināšanā un bija viens no tās vadītājiem. Istenoja sektantisku politiku, kura draudēja atraut IKP no masām. 1923. g. faktiski atceelts no vadības, 1930. g. izslēgts no IKP. — 241.

Brandlers Heinrihs (1881—1967) — viens no labējo oportūnistu lideriem Vācijas Komunistiskajā partijā. 1919.—1923. g. VKP CK loceklis. Frakcionāri darbojās pret VKP CK un Komunistisko Internacionāli. 1929. g. izslēgts no partijas. — 236.

Brauns Otto (1872—1955) — vācu labējais sociāldemokrāts. No 1912. g. Vācijas Sociāldemokrātiskās partijas CK sekretārs, pirmā pasaules kara laikā sociālšovinists. 1920.—1932. g. vairākas reizes bija Prūsijas premjerministrs. Aktīvi piedalījās vācu proletariāta revolucionārās kustības apspiešanā, daudzkārt uzstājās ar apmelojumiem pret PSKP un PSRS. — 524.

Briāns Aristīds (1862—1932) — buržuāzisks franču valsts darbinieks un diplomāts, advokāts. Kādu laiku pieslējās sociālistiem, 1906. g. iestājās buržuāziskajā valdībā, bija izglītības ministrs, no 1909. g. vairākkārt — premjerministrs. 1926.—1931. g. vadīja Francijas ārpolitiku. 1931. g. cieta neveiksni prezidenta vēlēšanās un no politiskās darbības novērsās. — 55.

Brunners Heinrihs (1840—1915) — vācu buržuāzisks vēsturnieks. Sarakstīja vairākus darbus par Rietumeiropas viduslaiku valsts un tiesību vēsturi. — 336.

Brunitis — sk. Kalniņš Bruno.

Buharins Nikolajs (1888—1938) — KSDSP biedrs no 1906. g., strādāja par propagandistu Maskavā. 1911. g. emigrēja. Pēc Oktobra revolūcijas «Pravdas» redaktors, CK Politbiroja loceklis, Komunistiskās Internacionāles Izpildkomitejas loceklis. Vairākkārt ieņēma pretleņinisku pozīciju. 1918. g. — «kreisais komunists», 1920.—1921. g. vadīja frakcionāro «bufera» grupu, 1928.—1929. g. vadīja labējo oponīciju partijā. 1929. g. izslēgts no CK Politbiroja, 1937. g. par anti-parēisku darbību izslēgts no partijas. — 265, 270.

Bulgakovs Sergejs (1871—1944) — buržuāzisks ekonomists un ideālistisks filozofs. 90. gados bija «legālā marksimā» pārstāvis, prāsīja revidēt Marksā mācību agrārajā jautājumā. Pēc 1905.—1907. g. revolūcijas pieslējās kadetiem, sludināja misticismu. No 1918. g. ga-rīdznieks. 1922. g. par kontrrevolucionāru darbību izraids no Padomju Krievijas. — 23, 142, 347, 467.

Buligins Aleksandrs (1851—1919) — no 1905. g. 20. janvāra cara valdības iekšlietu ministrs. Cara uzdevumā tā paša gada augustā vadīja likumprojekta sagatavošanu par padomdevējas Valsts domes sasaukšanu, lai apslāpētu pieaugošos revolucionāros uzplūdus valstī. Taču Buligina dome nelika sasauktā, to aizslaucīja revolūcija. — 132, 215, 604.

Bundža Dāvids (1873—1901) — jaunstrāvnieks, žurnālists, latviešu sociāldemokrātiskās preses nodibinātājs. No 1896. g. — «Dienas Lapas» tieslietu referents, organizēja pirmos strādnieku pulciņus Rīga. Jaunstrāvnieku vajāšanas laikā (1897) emigrēja uz Angliju, pēc tam uz ASV, kur 1898. g. noorganizēja un redīgēja pirmo latviešu sociāldemokrātisko mēnešrakstu «Auseklis» (1898—1901). Bija Bostonas Latviešu sociāldemokrātu savienības dibināšanas (1898) iniciators un tās sekretārs. — 213.

Buševics Ansis (Zvejnieks) (1878—1943) — publicists, jurists, politiskās darbības sākumā revolucionārs sociāldemokrāts, 1904.—1906. g. — LSDSP CK loceklis, vēlāk meņševiks, no 1918. g. — oportūnistiskās Latvijas SDSP darbonis. 1919. g. — Liepājas pilsētas galva, viens no buržuāziskās agrāreformas projekta autoriem. 1923. g. — finansu ministrs. Pēc fašistiskā apvērsuma Latvijā 1934. g. — viens no nelegālās Latvijas Sociālistiskās strādnieku un zemnieku partijas dibinātājiem un vadītājiem. No 1940. g. VK(b)P biedrs. Sākoties karam, evakuējās uz aizmuguri. Miris Omskā. — 68, 624.

Buševics Jānis (Zanis) (1875—1941) — sociāldemokrāts. Piedalījās 1905. g. revolūcijā. 1907. g. februārī notiesāts un izsūtīts uz Sibīriju, no kurienes izbēga. Darbojoties Pēterburgā un emigrācijā Šveicē, pauda meņševistiskus uzzskatus. Buržuāziskajā Latvijā nodarbojās ar lauksaimniecību. Piedalījās cīnā pret Ulmaņa fašistisko diktatūru. 1940. g. pēc padomju varas atjaunošanas bija Ventspils apriņķa padomes Izpildu komitejas priekšsēdētājs. — 467.

Celmiņš Hugo — buržuāziskās Latvijas reakcionārs politisks darbinieks, agronomis. Tautas padomes, Satversmes sapulces un visu saimē deputāts Latviešu zemnieku savienības frakcijā. 1920.—1924. g.

bijis zemkopības ministrs, izglītības ministrs, ārlietu ministrs. 1924.—1925. g. un 1928.—1931. g. — ministru prezidents. — 243, 255.

Celzs Publius Juventiuss — II gs. romiešu jurists un valsts darbinieks. Sarakstīja vairākus darbus, attīstot tālāk romiešu tiesības. Atsevišķas viņa lielākā darba «Digesti» un citu darbu daļas bija iekļautas Justinīāna kodifikācijā. — 422.

Cenkers F. — krievu buržuāzisks zinātnieks. — 331.

Cereteli Iraklijs (1882—1959) — viens no meņševisma līderiem. II Valsts domes sociāldemokrātu frakcijas vadītājs. No 1917. g. maija buržuāziskās Pagaudu valdības locekls. Pēc Oktobra revolūcijas vadīja pretpadomju bloku Satversmes sapulcē. Viens no Gruzijas kontrrevolucionārās meņševistiskās valdības vadītājiem. Vēlāk baltemigrants. — 158.

Cetkina Klāra (1857—1933) — izcila Vācijas un starptautiskās strādnieku un komunistiskās kustības darbiniece. Viena no Vācijas Komunistiskās partijas dibinātājām, neilgu laiku darbojās «kreisajā» opozīcijā. Komunistiskās Internacionāles III kongresā tika ievēlēta Komunistiskās Internacionāles Izpildkomitejā, vadīja tās Starptautisko sieviešu sekretariātu. No 1924. g. vadīja Starptautiskās organizācijas palidzības sniegšanai revolūcijas cīnītājiem (MOPR) Izpildkomiteju. — 236.

Cicerons Marks Tullijs (106.—43. g. p. m. ē.) — izcils senās Romas orators un valsts darbinieks, filozofs eklektiķis. — 397.

Cielēns Fēlikss (1888—1964) — latviešu sociāldemokrāts meņševiks, buržuāziskais nacionālists. Buržuāziskajā Latvijā — saeimas deputāts, ārlietu ministra vietnieks un ministrs (1926—1928). Miris emigrācijā. — 53, 120, 555, 627—629.

Cigens Teodors (1862—1950) — vācu filozofs ideālists, psihiatrs un psihofiziologs, profesors Jēnas, Berlines un Halles universitatēs, empiriokriticisma filozofijas piekritējs. — 35, 344.

Čheidze Nikolajs (1864—1926) — viens no meņševiku līderiem, III un IV Valsts domes deputāts, vadīja IV domes meņševiku frakciju. Pasaules kara laikā — aizsardzībnieks. 1917. g. aktīvi atbalstīja buržuāzisko Pagaudu valdību. Pēc Oktobra revolūcijas — Gruzijas kontrrevolucionārās Satversmes sapulces priekšsēdētājs. Pēc padomju varas uzvaras Gruzijā (1921) emigrēja uz Franciju. — 63.

Čipus — sk. *Eliass Kristaps*.

Dambekalns Jānis — reakcionārs latviešu jurists buržuāziskajā Latvijā, Rīgas militārās policijas priekšnieks (1919—1924), vēlāk — Latvijas bankas juriskonsults. — 55, 69.

Danielsons Nikolajs (Nikolajs — ons) (1844—1918) — krievu ekonomists, viens no 19. gs. 80.—90. gadu narodņiku kustības ideoloģiem, vairākus gadus sarakstījās ar K. Marksu un F. Engelsu, pār tulkoja krievu valodā Marks «Kapitāla» I, II un III sejumu (I sējumu kopā ar H. Lopatinu). — 259.

Darvins Čārlzs Roberts (1809—1882) — izcils angļu dabas pētnieks, organiskās pasaules vēsturiskās attīstības teorijas pamatlīcējs. — 267, 268, 271, 296, 371.

Dāvids Eduards (1863—1930) — viens no Vācijas sociāldemokrātijas oportūnistiskā spārna pārstāvjiem, ekonomists, revidēja marķismu agrārajā jautājumā. — 142, 467.

Deborins Abrams (1881—1963) — padomju filozofs, PSRS ZA akadēmīkis (1929). 1907.—1917. g. meņševiks. PSKP biedrs no 1928. g., cīnījās pret mahismu. Galvenie darbi par dialektisko materiālismu un filozofijas vēsturi. Atsevišķos darbos bija arī kļudas (mērginājums tuvināt Marks un Hēgelja dialektiku, marksistiskās filozofijas leņinskā posma nenovērtēšana utt.). — 431.

Dekarts Renē (1596—1650) — ievērojams franču filozofs duālists, matemātikšs un dabas pētnieks. — 423.

Denīkins Antons (1872—1947) — cara armijas generālis, 1919. gadā ar ārzemju imperiālistu palidzību organizēja baltgvardu karagājienu uz Maskavu no dienvidiem, pēc sakāves emigrēja. — 127, 206.

Dermanis Vilis (1875—1938) — revolucionārās kustības dalībnieks, skolotājs, žurnālists, literatūras kritiķis, 1905.—1907. g. revolūcijas laikā pieslējās meņševikiem, vēlāk samierinātājs, 1907. g. notiesāts katorgā, no 1914. g. — emigrācijā ASV, 1919. g. iestājās Amerikas Komunistiskajā partijā. 1920. g. atgriezās buržuāziskajā Latvijā, aktīvi darbojās kreisajās arodbiedrībās un strādnieku kultūras organizācijās, sadarbojās ar LKP. 1922. g. par revolucionāro darbību tika arestēts un izraids uz Padomju Krieviju, kur tika uzņemts Komunistiskajā partijā un mācīja vēsturi augstskolās. — 133, 468, 605.

Dicgens Eižens (1862—1930) — vācu publicists. 80. gadu sākumā emigrēja uz ASV, piedalījās amerikānu sociālistiskajā kustībā. Jozefa Dicgena dēls un viņa darbu izdevējs. Vēlāk nostājās pret marķismu. — 23.

Digi Leons (1859—1928) — franču jurists. Izvirzīja ideju par «sindikālistisko» viršķiru valsti, kuru izmantoja vācu un itāliešu fašisti («korporatīvās» valsts lozungs). — 338, 411.

Dikenss Čārlzs (1812—1870) — izcils angļu rakstnieks reālists. — 281.

Dionisijs — *Dionisijs I Vecākais* (ap 432.—367. g. p. m. ē.) — no 406. g. p. m. ē. Sirakūzu tirāns. Centās iekarot Siciliju un Dienviditāliju. — 437.

Dongals M. — buržuāzisks zinātnieks, reakcionārās masu psiholoģiskās skolas pārstāvis. 1920. g. Kembridžā iznāca viņa grāmata «The Grand Mind» («Dižais gars»). — 38.

Drakonts (Drakons) — sengrieķu politisks darbinieks. 621. g. p. m. ē. sastādīja likumu krājumu (pirmā Atēnu tiesību kodifikācija), kuri bija loti nezēlīgi. — 397.

Dukurs Roberts — latviešu labējais sociāldemokrāts. Buržuāziskajā Latvijā saeimas loceklis, 1921.—1923. g. darba ministrs buržuāziskajā valdībā. Vēlāk darbojās kooperativajās organizācijās. — 529, 536.

Dživilegovs Aleksejs (1875—1952) — krievu padomju vēsturnieks. 1898.—1939. g. viens no enciklopēdiskās vārdnica «Granāts» radītājiem. Pētīja galvenokārt renesances laikmeta mākslu un literatūru. — 377.

Eberts Fridrihs (1871—1925) — viens no vācu sociāldemokrātijas labējā spārna lideriem. 1918. g. Novembra revolūcijas laikā Vācijas valdības — t. s. Tautas pilnvaroto padomes priekšsēdētājs. Eberta valdība īstenoja revolucionārās kustības apspiešanas politiku. 1919.—1925. g. — Vācijas buržuāziskās republikas prezidents. — 363, 364, 444, 533.

Eliass Kristaps (Čipus) (1886—1963) — sociāldemokrāts, 1905.—1907. g. revolūcijas dalībnieks, vēlāk likvidators. Buržuāziskajā Latvijā viens no oportūnistiskās LSDSP lideriem, šis partijas orgāna «Sociāldemokrāts» redaktors. 30. gados politisko darbību izbeidza, mākslas zinātnieks. — 135, 216.

Elcbahers I. — acīmredzot domāts vācu zinātnieks *Elcbahers Pauls* (dz. 1868. g.), Berlines universitātes tiesību profesors, vairāku juridisko darbu autors. — 365.

Engels J. — krievu zinātnieks, profesors. 1923. g. iznāca viņa grāmata «Materiālistiskās socioloģijas apcerējumi». 1924. g. Ļeņingrādā bija Padomju tiesību biedrības līdzstrādnieks. — 265, 266, 268—271, 346.

Engelss Fridrihs (1820—1895) — viens no zinātniskā komunisma pamatlīcējiem, starptautiskā proletariāta vadonis un skolotājs. — 22, 35, 38—41, 59, 83, 98, 101, 123, 125, 126, 130, 148, 153, 154, 188, 189, 272, 279, 280, 286, 287, 292, 298, 301, 305, 314, 315, 321, 326, 329, 330, 337, 338, 341, 348—350, 354, 360, 361, 366, 367, 370, 376, 387, 390, 393, 429, 430, 433, 437, 442—445, 457, 462, 463, 473, 478, 483, 516, 539, 540, 546, 547, 575, 578, 579, 604, 610.

Ergess P. — vācu zinātnieks jurists, profesors. — 294, 295.

Erijo Eduards (1872—1957) — ievērojams franču politisks un sa biedrisks darbinieks, viens no buržuāziskās radikālsociālistu partijas lideriem, literāts. 1924. un 1925. g. — «kreisā bloka» valdības premjerministrs, kura atzina PSRS. Vēlāk — deputātu palātas priekšsēdētājs. Pēc otrā pasaules kara — Vācijas militārisma atjaunošanas pretinieks. Francijas un Padomju Savienības sadarbības piekritējs, piedalījās biedrības «Francija—PSRS» darbībā. — 252.

Erlīhs Eižens (dz. 1862. g.) — vācu zinātnieks, jurists, profesors, vairāku juridisko darbu autors. — 450.

F. C. — sk. *Cielēns Fēlikss*.

Feierbahs Ludvīgs (1804—1872) — izcils vācu filozofs, materiālists un ateists. 1870. g. iestājās Vācijas Sociāldemokrātiskajā partijā. — 393, 430.

Filips V (1683—1746) — Spānijas karalis (1700—1746). — 292.

Fimmens Edo (dz. 1875. g.) — Holandes un starptautiskās arod-kustības reformistiskā spārna darbinieks, sociāldemokrāts. No 1919. g. —

viens no Starptautiskās arodbiedrību federācijas (Amsterdamas Internacionālēs) sekretāriem. — 52, 60, 601.

Fins-Jenotajeusķis Aleksandrs (1872—1943) — krievu sociāldemokrāts meņševiks. 1906. g. izstrādāja vienu no KSDSP IV kongresam iesniegto četru agrāprogrammu projektu, kas prasīja zemes daļišanu privātpašumā. V. I. Ļeņins to asi kritizēja. Sarakstījis vairākus darbus par ekonomikas jautājumiem. — 317, 318.

Fišere Ruta (1895—1961) — viena no Vācijas Komunistiskās partijas ultrakreisās frakcijas līderēm divdesmitajos gados, sektantiski uzstājās pret proletariāta vienotās frontes lozungu, ignorēja darbu arodbiedrībās. 1925. g. rudenī Fišere kopā ar viņas piekritējiem par frakcionāru darbību izslēgta no VKP vadības, bet 1926. g. — arī no partijas rindām. — 236.

Fords Henrijs (1863—1947) — amerikāņu lielrūpnieks, viens no ASV autorūpniecības dibinātājiem. Savās rūpniecības plaši ieviesa standartizāciju un konveijerus, stipri palielinot darba intensifikāciju un strādnieku ekspluatācijas pakāpi. — 357.

Franks Semjons (1877—1950) — krievu reliģiozs filozofs. No vulgārā materiālisma pārgāja uz ideālismu, vēlāk uz mistisko panteismu. Sarakstījis darbus par psiholoģijas, sociālās filozofijas problēmām. 1922. g. par pretpadomju darbību izraidīts no Padomju Krievijas. — 23, 347.

Franss Anatols (1884—1924) — izcils franču rakstnieks reālists. Dedzīgi apsveica Oktobra revolūciju un Padomju valsts nodibināšanu, aktīvi cīnījās pret imperiālistu militāro intervenciju Padomju Savienībā. — 347.

Freids Zigmunds (1856—1939) — austriešu ārsts psihiatrs un psihologs, psihosanāzīzes pamatlīcējs. Izstrādāja psihoseksuālo individuālās teoriju. — 36, 441.

Frenkejs L. — vadīja grāmatu izdevniecību Petrogradā un *Mas-kavā*, kura izdeva 1923. g. J. Engela darbu «Materiālistiskās socioloģijas apcerējumi». — 265, 271.

Fridrihs Lielais — *Fridrihs II* (1712—1786) — Prūsijas karalis (1740—1786). — 608.

Frosārs Ludvīgs Oskars (dz. 1899. g.) — franču sociālists, rene-gāts. Piedalījās Francijas Komunistiskās partijas dibināšanā un sākumā bija viens no tās vadītājiem. No 1923. g. — reformists. 1939.—1940. g. — Francijas informācijas ministrs. Uzstājās pret komunismisko kustību un pret Padomju valsti. — 235.

Fukss Ernsts (1859—1929) — vācu jurists, advokāts. Sarakstījis vairākus darbus tieslietu jautājumos. — 404.

Galilejs Galileo (1564—1642) — izcils itāliešu zinātnieks, viens no precīzas dabas zinātnes un mūsdienu mehānikas dibinātājiem. Aktīvi aizstāvēja heliocentrisko pasaules sistēmu, par ko inkvizīcija 1633. g. viņu tiesāja, un Galilejs bija spiests atsacīties no Kopernika mācības. Dzīves pēdējos gadus pavadīja trimdā. — 427.

Gapons Georgijs (1870—1906) — garīdznieks, provokators, cara ohrankas aģents. Izprovocēja Pēterburgas strādnieku gājienu ar pētījumu pie cara 1905. g. 9. janvārī. Aizbēga uz ārzemēm, kur sadarbojās ar eseriem. Pēc atgriešanās Krievijā atmaskots. Eseri viņu nogalināja. — 505.

Gareis Kārlis (1844—1925) — vācu jurists, profesors. 1879.—1881. g. reihstāga deputāts. — 394.

Geške Otomārs (1882—1957) — vācu strādnieku kustības darbinieks. No 1910. g. — Vācijas Sociāldemokrātiskās partijas biedrs. 1919. g. iestājās Vācijas Komunistiskajā partijā, bija VKP CK loceklis. No 1924. g. strādāja Kominternē. 1933.—1945. g. — ieslodzīts nacistu koncentrācijas nometnē. Vēlāk strādāja atbildīgā valsts un partijas darbā Vācijas Demokrātiskajā Republikā. — 237.

Gēte Johans Wolfgangs (1749—1832) — izcils vācu dzejnieks. — 88, 433.

Girke Otto fon (1841—1921) — vācu jurists, tiesību vēsturiskās skolas piekritējs. Viņa reakcionārā nacionālistiskā koncepcija tika iekļauta fašistu oficiālajā ideoloģijā. — 403.

Goihbargs Aleksandrs (1883—1962) — padomju jurists. Pirms Oktobra revolūcijas meņševiks. No 1919. g. — KKP(b)P biedrs. 1920.—1921. g. bija Tieslietu komisariāta kolēģijas loceklis, 1921.—1923. g. Mazās Tautas Komisāru Padomes priekšsēdētājs. Vēlāk Āriņi tautas komisariāta juriskonsults. Goihbarga tiesību uzskatu pamatā bija sīkburžuāziskā šķiru samierināšanas ideja. — 400, 411, 412, 514.

Goldmanis Jānis (1875—1955) — latviešu buržuāziskais nacionālists, IV Valsts domes deputāts. 1915. g. latviešu strēlnieku bataljonu dibināšanas organizācijas komitejas priekšsēdētājs. Buržuāziskās Latvijas Tautas padomes loceklis, Satversmes sapulces un saeimas deputāts. 1918.—1919. g. — zēmkopības ministrs. 1925.—1926. g. — kara ministrs buržuāziskajā valdībā. Miris emigrācijā. — 244.

Goliāts Fricis (1889—1926) — latviešu revolucionārās kustības daļibnieks, skolotājs, publicists. Sarakstījis grāmatu «Agrārjautājums Latvijā» (1924). 1925. g. LKP CK Ārzemju biroja uzdevumā redīgēja un izdeva avīzi «Darba Zemnieks» (iznāca 3 numuri), bija arestēts un ieslodzīts Centrālcietumā. — 222, 231—234, 462, 552, 565, 575, 578, 583, 584.

Grimms Jakobs (1785—1863) — ievērojams vācu filologs. Berlīnes universitātes profesors, viens no salīdzinoši vēsturiskās valodniecības pamatlicējiem, pirmas ģermāņu valodu salīdzināmās gramatikas autors. — 380.

Grinbergs Kārlis (dz. 1861. g.) — buržuāzisks austriešu ekonomists un vēsturnieks, profesors. No 1910. g. redīgēja žurnālu «Arhiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung» («Sociālisma un strādnieku kustības vēstures arhīvs»). — 366, 434.

Grocijs, Hugo de Groot (1583—1645) — Holandes jurists, socio-logs un valsts darbinieks, viens no buržuāziskās dabisko tiesību teorijas un starptautisko tiesību zinātnes pamatlicējiem. — 425—427.

Gumplovičs Ludvigs (1838—1909) — valsts tiesību profesors Austrijā. No 1895. g. — Starptautiskā socioloģijas institūta viceprezidents. — 40, 297, 299, 328, 330, 333, 372, 442, 449.

Hamiltons Aleksandrs (1757—1804) — Ziemeļamerikas neatkarības karā 1775.—1783. g. — Dž. Vašingtona sekretārs. No 1789. g. — federālistu partijas līderis, 1789.—1795. g. — ASV finansu ministrs Dž. Vašingtona valdībā. — 593.

Hammurapi — Babilonas valdnieks 1792.—1750. g. p. m. ē., politiķis un karavandonis. Pakļāva Mezopotāmijas un Asīrijas lielāko daļu. Saglabātie likumi — vērtīgs seno Austrumu tiesību piemineklis, atspoguļo raksturīgās vergturu tiesību īpatnības. — 395.

Hausmans Konrāds (1857—1922) — vācu buržuāzisks politiskais darbinieks. Pirmā pasaules kara laikā bija viens no progresistu, centra un sociāldemokrātu partijas bloka organizētājiem reihstāgā. Pēc 1918. g. Novembra revolūcijas nodibināja un vadīja Demokrātisko partiju, bija Veimāras nacionālās sapulces konstitucionālās komisijas priekšsēdētājs. — 364.

Hāze Hugo (1863—1919) — viens no vācu sociāldemokrātijas līderiem, oportūnists. No 1911. g. — Vācijas Sociāldemokrātiskās partijas valdes priekšsēdētājs. Reihstāga deputāts. Pirmā pasaules kara laikā — centrists, viens no Vācijas Neatkarīgās sociāldemokrātiskās partijas dibinātājiem. 1918. g. Novembra revolūcijas laikā — F. Eberta valdības loceklis. — 363.

Hēgelis Georgs Vilhelms Fridrihs (1770—1831) — izcils vācu klasiskās filozofijas pārstāvis, objektīvais ideālists, vācu buržuāzijas ideologs. Pēc sociāli politiskajiem uzskatiem — konstitucionālās monarhijas aizstāvis. Viņa vēsturiskais noplens ir dziļi un vispusīgi izstrādāta dialektika, kas kļuva par vienu no dialektiskā materiālisma teorētiskajiem avotiem. — 321, 349, 361, 432—434, 437, 479.

Heglunds Cets (1884—1956) — sociāldemokrātiskās kustības kreisā spārna līderis Zviedrijā. 1917., 1919.—1924. g. — Zviedrijas Komunistiskās partijas priekšsēdētājs. 1924. g. izslegts no kompartijas par oportūnismu. 1926. g. atgriezās sociāldemokrātu partijā. — 241.

Heiks Eduards (dz. 1862. g.) — vācu vēsturnieks, profesors. Sarakstīja vairākus darbus par Rietumeiropas vēsturi. — 292.

Heincens Kārlis (1809—1880) — vācu publicists, sīkburžuāzisks demokrāts, uzstājās pret K. Marksu un F. Engelsu. No 1850. g. dzīvoja ASV. — 319, 336.

Heine Heinrihs (1797—1856) — revolucionārs vācu dzejnieks un publicists. — 303, 435, 609.

Helvēcijs Klods Adriāns (1715—1771) — ievērojams franču filozofs, mehānistiskā materiālisma pārstāvis, ateists, viens no franču revolucionārās buržuāzijas ideologiem. — 435.

Hercens Aleksandrs (1812—1870) — izcils krievu revolucionārais demokrāts, filozofs materiālists, publicists un rakstnieks. — 42, 43.

Herces Fridrihs Oto (dz. 1878. g.) — austriešu ekonomists, sociāldemokrāts, revizionists. — 142, 467.

Hindenbergs Pauls (1847—1934) — reakcionārs vācu militārs un valsts darbinieks. Pirmā pasaules kara laikā — Vācijas armijas pāvelnieks Austrumu frontē, vēlāk generālštāba priekšnieks. Pēc Oktobra revolūcijas uzvaras — viens no aktīvākajiem militārās intervencijas organizētājiem pret Padomju Krieviju. Piedalījās 1918. g. Novembra revolūcijas apspiešanā Vācijā. 1925.—1934. g. — Vācijas prezidents. — 524, 539.

Hjūms Dāvids (1711—1776) — angļu filozofs, subjektīvais ideālists, agnostiķis, buržuāzisks vēsturnieks un ekonomists. — 431.

Hobss Tomass (1588—1679) — izcils angļu filozofs, mehānistiskā materialisma pārstāvis. Hobsa sociālpolitiskajiem uzskatiem piemita krasī antidemokrātiskas tendences. — 301, 427, 428.

Hohencollerni — Brandenburgas kūrfirstu, prūšu karaļu, vācu ķeizaru dinastija, kas valdīja līdz 1918. g. — 65.

Holcmanis Vilis (1889—1941) — jurists, buržuāziskās Latvijas politisks darbinieks, sociāldemokrāts meņševiks, Tautas padomes loceklis, Satversmes sapulces un saeimu deputāts. 1921.—1924. g. — tieslietu ministrs. — 71, 72, 620.

Hubers Makss (dz. 1874. g.) — starptautisko tiesību profesors Šveicē. No 1924. g. — Tautu savienības starptautiskās tiesas pastāvīgās palātas priekšsēdētājs. — 294.

Hugo Gustavs (1764—1844) — vācu jurists, profesors. Reakcionārās tiesību vēsturiskās skolas pamatlicējs. — 436.

Hvostovs Mihails (1872—1920) — krievu vēsturnieks, profesors. Pētīja galvenokārt Egiptes vēsturi senās Romas laikmetā. — 372.

Ibsens Henriks (1828—1906) — izcils norvēģu dramaturgs. — 532.

Izgojevs (Lande) Aleksandrs (dz. 1872. g.) — buržuāzisks publicists, viens no kadetu partijas ideologiem. — 178.

Jagovs Traugots (1865—1941) — reakcionārs vācu valsts darbinieks. 1909.—1916. g. Berlīnes policijas prezidents. 1920. g. martā piedalījās Kapa militāri monarhistiskajā apvērsumā. — 364.

Jankavš Jānis (1886—1918) — publicists, literatūras kritiķis. 1905. g. — savienīnieks, vēlāk anarhīsindikālists, buržuāzisks nacionālists, reakcionārs. «Dzimtenes Vēstneša» slejās izvērsa apmelojumu kampaņu pret LSD vadošajiem darbiniekiem. — 222.

Jansens Johans (1829—1891) — klerikāls vācu vēsturnieks. Rakstīja par Vācijas viduslaiku vēsturi. Noliedza reformācijas un 1524.—1526. g. Zemnieku kara sociālos un politiskos priekšnoteikumus. — 336, 377, 380.

Jansons — buržuāziskās Latviešu zemnieku savienības darbonis. 1924. g. oktobrī piedalījās šīs partijas konferences darbā. — 244.

Jansons Fricis — buržuāziskās Latvijas politisks darbinieks, Satversmes sapulces deputāts. Organizēja oportūnistisko Bezzemnieku agrāro savienību, redīģēja avizes «Latvijas Bezzemnieks» un «Mūsu Zeme».

1925. g. nodibināja savus Rakstu mākslas kursus un no politiskās darbības novērsās. — 71.

Jansons-Brauns Janis (1872—1917) — ievērojams Jaunās strāvas, LSDSP, vēlāk LSD darbinieks, literatūras kritiķis un publicists. No 1906. g. dzīvoja emigrācijā un veica partijas darbu ārzemēs. Pauda samiernieciskus uzskatus. Pirmā pasaules kara laikā dzīvoja Anglijā, pieslējās boļševikiem, Londonā darbojās boļševiku partijas grupā, kurā bija uzņemts 1915. g. sākumā. 1917. g. 13. aprīlī gāja bojā, kad vācu zemūdene pie Norvēgijas krastiem torpedēja kuģi, ar kuru viņš brauca no Anglijas uz Krieviju. — 212.

Jaunzems — sk. *Silfs-Jaunzems Jānis*.

Jelineks Georgs (1851—1911) — buržuāzisks vācu zinātnieks, profesors. Rakstīja par tiesībām un valsti. Pauda vācu buržuāzijas intereses, centās panākt maksimālās garantijas kapitalistiskā ipašuma tiesībām. — 329, 450.

Jelineks Valters (dz. 1885. g.) — buržuāzisks vācu jurists, profesors, ievērojamā vācu jurista Georga Jelineka dēls. — 364.

Jērings Rūdolfs fon (1818—1892) — buržuāzisks vācu jurists, profesors, tā saucamās jaunās vēsturiskās tiesību skolas nodibinātājs. — 293, 295, 296, 321, 326—328, 362, 365, 371, 374, 387, 394, 437—440.

Judenīčs Nikolajs (1862—1933) — cara armijas generālis, pilsoņu kara un ārziņju intervencijas laikā vadīja baltgvardu karaspēku Krievijas ziemeļrietumos. Viņa vadītā armija tika galīgi sakauta 1919. g. decembrī. — 127, 206.

Kaligula (12—41) — romiešu imperators no Jūliju—Klaudiju dinastijas. Centās iegūt neaprobežotu varu un pieprasīja, lai viņu godinākā dievu. Tas izsauca senātu un pretoriānu nepatiku. Pretoriāni viņu nogalināja. — 60, 614.

Kalniņa Klāra (1877—1964) — sociāldemokrāte, meņševiku publiciste, buržuāziskajā Latvijā oportūnistiskās LSDSP darbiniece, vēlāk baltemigrante. — 53, 135, 545, 618.

Kalniņi — sk. *Kalniņa Klāra, Kalniņš Bruno, Kalniņš Pauls*.

Kalniņš Bruno (dz. 1899. g.) — meņševiks, buržuāziskajā Latvijā oportūnistiskās LSDSP darbinieks, CK sekretārs. 1919. g. kalpoja Ulmaņa armijas pretzīlūkošanas nodaļā. Satversmes sapulces un saeimu deputāts. Organizēja un vadīja oportūnistisko Strādnieku sporta savienību (SSS). Vēlāk — baltemigrant. — 53, 61, 68, 88, 509, 545, 590, 616, 618, 623.

Kalniņš Pauls (1872—1945) — viens no latviešu meņševiku ideo- logiem un līderiem, buržuāziskās Latvijas saeimas priekšsēdētājs (1925—1934). Miris emigrācijā. — 88, 214, 571, 590, 618.

Kalniņš (Kalnings) Ringolds (1873—1940) — 1921.—1922. g. un 1924.—1925. g. — finansu ministrs buržuāziskajā Latvijā. — 599.

Kaļiņins Mihails (1875—1946) — izcils partijas un padomju valsts darbinieks, Sociālistiskā Darba Varonis. Komunistiskās partijas biedrs no 1898. g. Profesionāls revolucionārs, aktīvs triju Krievijas revolūciju

dalībnieks. 1919—1946. g. — VCIK (PSRS CIK, PSRS Augstākās Padomes Prezidija) priekssēdētājs. VK(b)P CK loceklis, CK Politbiroja loceklā kandidāts (1924—1926), CK Politbiroja loceklis (1926—1946). — 236.

Kambaseress Zans Zaks Reži (1753—1824) — franču valsts darbinieks, jurists. Konventa priekssēdētājs (1794—1795. g.), vēlāk konsuls, viens no tuvākajiem Napoleona I līdzstrādniekiem, viens no Francijas Civilkodeksa sastādītājiem. — 402.

Kants Imanuels (1724—1804) — izcils vācu filozofs ideālists, klasiskās vācu filozofijas pamatlīcējs, no 1770. g. — Kēnigsbergas universitātes profesors. — 269, 290, 430—432, 436, 440.

Kaps Wolfgangs (1858—1922) — Vācijas junkuru un imperiālistisko militāristu pārstāvis. 1917. g. bija viens no reakcionārās «Tēvijas partijas» dibinātājiem. 1920. g. martā vadīja militāri monarchistisko apvērsumu, pēc tā neveiksmes bēga uz Zviedriju. 1921. g. atgriezās Vācijā. — 75, 85, 364, 533.

Karasevičs Porfīrijs (1845—1878) — buržuāzisks krievu jurists, Maskavas universitātes profesors, sarakstījis vairākus darbus par tieslietu jautājumiem. — 396.

Karners — sk. *Renners Kārlis*.

Kasparsons Kārlis (1865—1962) — jaunstrāvnieku publicists, ārsts, vēlāk buržuāziskais nacionālists, Ulmaņa valdības izglītības ministrs (1918—1920). Miris emigrācijā. — 226, 227.

Kāšis Mikelis (1863—1900) — aktīvs strādnieku revolucionārās kustības dalībnieks, marksisma ideju propagandētājs pirmajos strādnieku marksistiskajos pulciņos Liepājā (1894). Piedalījās streiku organizēšanā Liepājas ostas strādnieku vidū (1896). 1900. g. arestēts un izsūtīts uz Nicas pagastu, kur miris ar tuberkulozi. — 212.

Katilina — Sergijs Katilina, Lūcijs (apm. 108.—62. g. p. m. ē.) — senās Romas politiķis darbinieks. — 26, 322.

Kautska Luize (dz. 1860. g.) — austriešu sociāliste. No 1890. g. — F. Engelsa sekretāre. K. Kautska pirmā sieva. — 88.

Kautskis Kārlis (1854—1938) — viens no Vācijas sociāldemokrātijas un II Internacionālēs līderiem. Sākumā marksists, vēlāk oportūnists, oportūnisma visbilstamākā paveida — centrisma ideologs. — 26, 65, 88, 99, 101, 102, 113, 139, 140, 142—144, 152—154, 182, 184, 193, 222, 223, 233, 292, 316, 317, 358, 366, 367, 429, 434, 457, 464, 465, 468, 470, 477—479, 516, 557, 572, 583, 603, 612.

Kelners Oskars (1851—1911) — vācu agrokīmikis un fiziologs. 1880.—1892. g. strādāja Japānā. Pierādīja, ka dzīvnieku organismos ogļhidrāti pārvēršas taukos. Izstrādāja sistēmu barības produktīvās iedarbības vērtēšanai (stērkeles ekvivalentos). — 49.

Kempbels Džons Ross (dz. 1894. g.) — viens no Anglijas Komunistiskās partijas vadītājiem, no 1923. g. partijas CK loceklis, AKP centrālā orgāna «Workers Weekly» («Strādnieku Nedēļas Avīze») redaktors. Komunistiskās Internacionālēs VII kongresā ievēlēts par KIIK loceklā kandidātu. — 252.

Kerenskis Aleksandrs (1881—1970) — advokāts, esers, 1917. g. buržuāziskās Pagaidu valdības tieslietu, vēlāk kara ministrs, pēc jūlija politiskās krizes — Ministru padomes priekšsēdētājs, kontrrevolucionārs. Pēc Oktobra revolūcijas emigrēja. — 247, 363, 388, 408, 573.

Kerijs Henrijs Čārlzs (1793—1879) — amerikānu vulgārais ekonomists, kapitālisma apoloģēts, izvirzīja reakcionāro šķiru interešu harmonijas teoriju. — 315.

Kerzons Džordžs Nataniels (1859—1925) — Anglijas valsts darbinieks, viens no konservatīvo partijas līderiem, 1919.—1923. g. — Lielbritānijas āriņu ministrs, viens no galvenajiem bruņotās intervencijas organizētājiem pret Padomju Krieviju. Asi nostājās pret Padomju valsti arī Dženovas un Lozannas konferencēs. — 63, 64, 66.

Kiršs Jūlijs (1890—1936) — partijas darbinieks, vēsturnieks, Komunistiskās partijas biedrs no 1912. g. 1922.—1936. g. strādāja Maskavā vadošā darbā Galvenajā politizglītības pārvaldē, J. Sverdlova Komunistiskajā universitātē, VK(b)P ČK Informācijas nodaļā. Bija avizes «Krievijas Cīņa» redaktors, Starptautiskā agrārā institūta zinātniskais līdzstrādnieks (1931—1933), PSRS Tautību institūta Vēstures sektora vadītājs (1933—1936). Publicējis daudzus darbus par agrāro jautājumu. — 628.

Kistjakovskis Bogdans (1868—1920) — kadets, publicists, jurists, ievērojamā krievu buržuāziskā jurista Aleksandra Kistjakovska dēls. Strādāja par tiesību pasniedzēju Maskavas un Jaroslavļas augstskolās, redīgēja juridiskos žurnālus. — 294.

Kizeveters Aleksandrs (1866—1933) — krievu buržuāzisks vēsturnieks un publicists, viens no kadetu partijas līderiem. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas aktīvi cīnījās pret padomju varu, par ko 1922. g. izraidīts no Padomju Krievijas. — 178.

Klive Ādolfs (1888—1974) — buržuāziskās Latvijas politisks darbinieks, viens no Latviešu zemnieku savienības līderiem, saeimu deputāts. No 1931. g. — Latvijas bankas padomes priekšsēdētājs. Vēlāk baltiemigrants. — 243—245, 255.

Kohens Hermanis (1842—1918) — vācu filozofs ideālists, neokantiešu Marburgas skolas vadītājs. Izstrādāja «ētiskā sociālisma» teoriju. — 453.

Kolčaks Aleksandrs (1873—1920) — cariskās flotes admirālis, monarhists, viens no galvenajiem Krievijas kontrrevolūcijas vadītājiem 1918. un 1919. g., Antantes ieliktenis. — 206.

Konts Ogists (1798—1857) — franču buržuāziskais filozofs un sociologs, pozitivisma pamatlīcējs. — 301, 436, 438, 439.

Korkunovs Nikolajs (1853—1904) — krievu buržuāzisks zinātnieks, Pēterburgas universitātes profesors. Pētīja valsts tiesību vēsturi. — 295, 360, 417, 418, 435.

Korņilovs Lavrs (1870—1918) — cara armijas ģenerālis, monarhists. 1917. g. pēc jūlija politiskās krizes, būdams armijas augstākais virspavēlnieks, mēģināja nodibināt militāru diktatūru, nodevīgi atdeva Rīgu vācu karaspēkam, lai atbrīvotu tam ceļu uz revolucio-

nāro Petrogradu. Vēlāk viens no kontrrevolucionāro spēku organizētājiem Krievijas dienvidos. — 161.

Kozlovsksis A. — cara armijas ģenerālis, viens no aktīvākajiem Kronštates kontrrevolucionārā dumpja (1921) dalībniekiem. Pēc dumpja likvidēšanas aizbēga uz ārzemēm. — 185.

Kozlovsksis Mečislav (1876—1927) — revolucionārās kustības un padomju valsts darbinieks. Komunistiskās partijas biedrs no 1900. g. 1905.—1907. g. aktīvs revolūcijas dalībnieks. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas — Tieslietu tautas komisariāta kolēģijas loceklis, Mazās Tautas Komisāru Padomes priekšsēdētājs. 1919. g. no janvāra līdz aprīlim Lietuvas-Baltkrievijas Padomju republikas tieslietu tautas komisārs. 1922.—1923. g. — ģenerālkonsuls Vīnē. No 1923. g. — Satiksmes ceļu tautas komisariāta galvenais juriskonsults. — 388, 389.

Krilovs Ievans (1769—1844) — krievu rakstnieks. Sarakstījis vairāk nekā 200 fabulas, rakstīja tragedijas un komēdijas, izdeva satīriskos žurnālus. — 616.

Krups Gustavs (1870—1950) — vācu monopolistiskā kapitāla magnāts. 1906.—1943. g. vadīja lielāko Vācijas kara metalurgisko koncernu. — 75.

Krupskaja Nadežda (1869—1939) — izcila partijas un padomju valsts darbiniece, Komunistiskās partijas biedre no 1898. g., viena no padomju pedagoģijas izveidotājām, aktīva starptautiskās sieviešu kustības dalībniece. PSRS Zinātņu akadēmijas goda akadēmīke (1931). V. I. Ļeņina dzīvesbiedre un palīgs. — 207, 463, 519.

Kšesinska Matilde — krievu balerīna. Līdz Februāra revolūcijai viņai Petrogradā piederēja Nikolaja II dāvāta savrupmāja, kas vēsturē pazīstama ar Kšesinskas pils nosaukumu. — 388.

Kuno Vilhelms (1876—1933) — vācu kapitālists un politisks darbinieks, 1922. g. izveidoja valdību, kuru 1923. g. augustā gāza masu revolucionārā kustība. Vēlāk aktīvi piedalījās reakcionāro spēku darbībā. — 75, 76, 90.

Kunovs Heinrihs (1862—1936) — vācu labējais sociāldemokrāts, vēsturnieks, sociologs un etnogrāfs, profesors. Politiskās darbības sākumā pieslējās marksistiem, pēc tam — revisionists un marksisma falsificētājs, sociālšovinists. 1917.—1923. g. — Vācijas Sociāldemokrātiskās partijas teorētiskā žurnāla «Die Neue Zeit» redaktors. — 30, 31, 314, 352.

Kurskis Dmitrijs (1874—1932) — padomju valsts un partijas darbinieks. Komunistiskās partijas biedrs no 1904. g., 1905.—1907. g. un Oktobra sociālistiskās revolūciju aktīvs dalībnieks. No 1918. g. augusta — KSFPR tieslietu tautas komisārs. No 1928. g. — PSRS pilnvarotais pārstāvis Itālijā. — 521.

Kuskova Jekaterina (1869—1958) — krievu publiciste, «ekonomisma» ideoloģe, «Kredo» autore. «Atbrīvošanās savienības» darbiniece. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas bija saistīta ar kontrrevolucionāro pagrīdi. 1922. g. viņu izraidīja no Padomju Krievijas. — 261.

Kūkis Krišs — buržuāziskās Latvijas militārs un politisks darbinieks, galējs reakcionārs. No 1895. g. dienēja cara armijā. 1920. g. — Kurzemes divīzijas komandieris. 2. saeimas deputāts, bija viens no fašistiskā Nacionālā kluba barvežiem. — 243, 616, 617.

Labands Pauls (1838—1918) — vācu zinātnieks, profesors, politisks darbinieks. Sarakstījis vairākus darbus par juridiskiem jautājumiem. — 329, 365.

Lamprehts Kārlis (1856—1915) — vācu liberālā virziena vēsturnieks, Leipcigas universitātes profesors. — 310.

Larins J. (Lurjē Mihails) (1882—1932) — sociāldemokrāts meņševiks. 1917. g. augustā tika uzņemts bolševiku partijā. Pēc Oktobra revolūcijas strādāja padomju un saimnieciskās organizācijās. — 104.

Lasals Ferdinands (1825—1864) — vācu sīkburžuāzisks sociālisti, nodibināja Vispārējo vācu strādnieku savienību (1863), oportūnisma paveida (lasālisma) dibinātājs Vācijas strādnieku kustībā un Vācijas sociāldemokrātijā. Sarakstījis vairākus sabiedriski politiskus darbus (ipaši par konstitūcijas jautājumiem), kuriem bija paliekoša nozīme. — 387, 401, 420, 448, 450.

Laskins Eduards — vācu zinātnieks, jurists. Publicēja juridiskus rakstus žurnālā «Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung» («Sociālisma un strādnieku kustības vēstures arhīvs»). — 366, 393, 434.

Lavrovs Pēteris (1823—1900) — krievu publicists, narodņicisma teorētiķis, žurnāla «Vperjod» («Uz priekšu») redaktors. — 42.

Lebons Gustavs (1841—1931) — franču sociologs, ārsts, psiholoģiskās skolas pārstāvis. — 303.

Lebedūrs Georgs (1850—1947) — vācu sociāldemokrāts, 1900.—1918. g. reihstāga locekls, 1917. g. kļuva par vienu no Vācijas Neatkarīgās sociāldemokrātu partijas vadītājiem. 1933. g. emigrēja uz Šveici. — 52.

Leibnics Gotfrids Vilhelms (1646—1716) — izcils vācu matemātiķis, ideālistisks filozofs. — 430.

Lengē Simons, Nikolā Anri (1736—1794) — franču advokāts, publicists, vēsturnieks un ekonomists, uzstājies pret fiziokrātiem, kritiski analizejīs buržuāziskās brīvības un kapitālistiskā īpašuma attiecības. — 385.

Lēnigs Edgars (dz. 1843. g.) — vācu jurists, valsts un baznīcūtiesību profesors. — 394.

Levi A. — franču jurists, sociālists. — 366.

Levi Pauls (1883—1930) — vācu sociāldemokrāts, advokāts, savienības «Spartaks» biedrs. Vācijas Komunistiskās partijas dibināšanas kongresā ievēlēts par CK locekli. Komunistiskās Internacionālēs II kongresa delegāts. 1921. g. ieņēma labēji oportūnismu nostāju, 1924. g. tika izslēgts no partijas par rupju disciplīna pārkāpšanu. Pēc tam atgriezās sociāldemokrātu partijā. — 61, 238.

Libknehts Kārlis (1871—1919) — izcils vācu un starptautiskās strādnieku kustības darbinieks. Viens no savienības «Spartaks» organizētājiem un vadītājiem, cīnījās pret oportūnismu un militārismu. 1918. g. Novembra revolūcijas laikā kopā ar R. Luksemburgu vadīja vācu strādnieku revolucionāro avangardu, viens no Vācijas Komunistiskās partijas dibinātājiem un Berlīnes strādnieku sacelšanās vadonis. Pēc sacelšanās apspiešanas kontrrevolucionāri viņu zvēriski nogalīnāja 1919. g. 15. janvārī. — 51, 86, 167, 457.

Libtāls Pēteris — valsts ierēdnis buržuāziskajā Latvijā. 1919. g. Padomju Latvijā strādāja valsts dienestā Cēsis. Pēc padomju varas krišanas brīvprātīgi iestājās buržuāziskās Latvijas armijā. Vēlāk — policijas uzraugs Rīgā, Cēsu pilsētas policijas priekšnieks. — 71.

Lilienfelds Pāvels (1829—1903) — krievu vulgārais sociologs, cariskās Krievijas senators, lielmuižnieks. 70.—80. gados Kurzemes gubernators. — 301.

Lindiņš Rūdolfs (1887—1941) — sociāldemokrāts meņševiks, publīcists. 1914. g. decembrī izslēgts no LSD kā sociālšovinists. Buržuāziskajā Latvijā — Centrālās zemes ierīcības komitejas loceklis un 1921. g. zemkopības ministra biedrs, viens no sociāldemokrātu-maznieku partijas darboņiem, laikraksta «Laukstrādnieks» redaktors. — 54, 71, 72, 94, 114, 550, 552, 555, 558, 568, 584.

Līvijs Tīts (59. g. p. m. ē. — 17. g. m. ē.) — izcils romiešu vēsturnieks, sarakstījis darbu «Romas vēsture kopš pilsētas dibināšanas». — 328.

Lloids Dzordzš Deivids (1863—1945) — angļu valsts darbinieks un diplomāts, liberālu partijas līderis. 1916.—1922. g. — premjer-ministrs. Viens no brūnotās intervencijas un blokādes organizētājiem pret Padomju Krieviju 1918.—1920. g. — 63, 252.

Lokarts Roberts Hamiltons (1887—1970) — angļu generālkonsuls Maskavā. 1918. g. Organizēja kontrrevolucionāru sazvērestību nolūkā gāzt padomju varu, mēģināja uzpirkt Latviešu strēlnieku divīzijas vieglās artilērijas diviziona komandieri E. Bērziņu, lai dabūtu savā pusē latviešu strēlniekus. Tika atmaskots un izraids no Padomju zemes. — 109.

Loks Džons (1632—1704) — ievērojams duālistisks angļu filozofs, sensuālists, buržuāzisks ekonomists. — 428.

Luis XVI (1754—1793) — Francijas karalis (1774—1792) no Bourbonu dinastijas. Viņa valdīšanas laikā krasī saasinājās feodālās iekārtas krīze. Pēc Francijas buržuāziskās revolūcijas uzvaras par kontrrevolucionāru darbību un valsts nodevību tika giljotinēts. — 363.

Luksemburga Roza (1871—1919) — izcila starptautiskās strādnieku kustības darbiniece, no 1887. g. darbojās Polijas sociāldemokrātijas rindās, pēc 1898. g. — arī Vācijas s.-d., II Internacionālēs kreisā spārna līdere, viena no Vācijas Komunistiskās partijas dibinātājām. Reakcionāri viņu zvēriski noslepkavoja Berlīnē 1919. g. 15. janvārī. — 86, 88.

Lunačarskis Anatolijs (1875—1933) — izcils padomju un partijas darbinieks. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas līdz 1929. g. — KSFPR izglītības tautas komisārs, vēlāk PSRS CIK Zinātņu komiteja

priekšsēdētājs. No 1930. g. — akadēmīkis. Publicists, dramaturgs, sarakstījis vairākus ievērojamus darbus mākslas un literatūras jau-tājumos. — 390, 515.

Luters Mārtiņš (1483—1546) — vācu teologs, luterānisma nodibinātājs, topošas vācu buržuāzijas ideologs. — 129, 540.

Leņins Vladimirs Iljičs (1870—1924) — Padomju Savienības Komunistiskās partijas nodibinātājs un vadonis, Padomju socialistiskās valsts nodibinātājs, starptautiskā proletariāta vadonis un skolotājs. — 23—25, 43, 60, 61, 83, 85, 87, 97, 103, 104, 120—131, 136—163, 165—203, 205—208, 234—236, 241, 259—265, 273, 274, 279, 280, 285, 287, 320, 330, 390, 419—421, 434, 445, 456—477, 483, 489, 491—498, 500, 503, 504, 506, 509, 513—522, 535, 537, 545—548, 553, 558, 560, 562—565, 571, 574—576, 578, 579, 584, 591, 595, 601—603, 605, 606, 610, 613, 614.

Lvuovs Georgijs (1861—1925) — kņazs, lielmuižnieks, zemstvu darbinieks. Pēc 1917. g. Februāra revolūcijas no marta līdz jūlijam — kontrrevolucionārās Pagaidu valdības priekšsēdētājs un iekšlietu ministrs. Pēc Oktobra revolūcijas emigrēja uz Franciju. — 363, 408.

Maffi Fabricio (1868—1955) — ievērojams itāliešu strādnieku kustības darbinieks, medicīnas profesors. No 1888. g. — Sociālistiskās partijas revolucionārajā spārnā. 1921. g. nodibināja šīs partijas «Tresās Internacionālēs» frakciju, kura vēlāk apvienojās ar Itālijas Komunistisko partiju. No 1924. g. — IKP CK loceklis. — 241.

Magaziners J. — krievu jurists. Pirms Oktobra sociālistiskās revolūcijas — kadets. 1918.—1922. g. — Petrogradas universitātes pāsniedzējs. 1919. g. Petrogradā iznāca viņa grāmata «Lekcijas par valsts tiesībām». — 37.

Makdonalds Džeimss Ramsejs (1866—1937) — angļu politisks darbinieks, viens no Neatkarīgās strādnieku partijas un leiboristu partijas dibinātājiem un līderiem, oportūnists. 1924. g. un 1929.—1931. g. — Anglijas leiboristu valdības premjerministrs, viņa valdība 1924. g. nodibināja diplomātiskās attiecības ar PSRS. 1931.—1935. g. pēc izslēgšanas no partijas vadīja buržuāzisko koalīcijas valdību. — 251, 252, 254, 602.

Makiatelli Nikolo (1469—1527) — itāliešu politiķis, rakstnieks, vēsturnieks, militārs teorētiķis. Cīnītājs par Itālijas politisku apvienošanu un stipras valsts izveidošanu. Uzskatīja, ka valsts nostiprināšanas intereses pieļaujami jebkuri līdzekļi — vardarbība, nodevība, slepkavība utt. un valdniekam nav jāpākļaujas nekādiem morāles likumiem. Sāda politika nosaukta par makiavellismu. — 425, 426.

Maksveilers — zinātnieks sociologs. — 300.

Markss Kārlis (1818—1883) — zinātniskā komunisma pamatlīcējs, geniāls domātājs, starptautiskā proletariāta vadonis un skolotājs. — 24, 26, 27, 30—35, 38, 40, 54, 59, 66, 67, 93, 97—99, 101, 102, 104; 121—126, 130, 131, 138—141, 145, 156—158, 168, 172, 173, 177, 178, 183, 188—190, 194, 202, 213, 222, 260, 266—272, 279, 280, 285—287.

292, 293, 298, 301—303, 305, 306, 312, 314—320, 324—326, 332, 339, 341—343, 347—352, 354, 355, 358, 367, 369, 370, 376, 379, 381—384, 386—389, 391, 392, 402, 406, 411, 430, 433, 435, 436, 442, 445, 446, 452, 453, 457—459, 461—463, 465, 470, 483, 485, 493, 495, 513, 533, 540, 546, 547, 569, 578, 594, 602, 606, 610—612, 614.

Markss Vilhelms (1863—1946) — buržuāzisks vācu politisks darbinieks, viens no Centra partijas līderiem. 1910.—1930. g. — reihstāga deputāts. 1920.—1927. g. — Centra partijas reihstāga frakcijas priekšsēdētājs. 1923.—1925. un 1927.—1928. g. — valsts kanclērs, 1926. g. — tieslietu ministrs. — 226, 524.

Martinovs Aleksandrs (1865—1935) — Krievijas revolucionārās kustības dalībnieks. No 1884. g. — narodnīks, vēlāk sociāldemokrāts. No 1900. g. — viens no «ekonomisma» ideoloģiem, meņševiks, KSDSP CK loceklis (1907—1912). No 1923. g. — KK(b)P biedrs, nodarbojās ar žurnālistiku. — 141, 263, 466, 467.

Masaks Aleksandrs (1905—1925) — strādnieku jaunietis, fašisma upuris. Atslēdznieka māceklis, sociāldemokrātiskās Strādnieku sporta savienības biedrs. Viņu nogalināja «Nacionālā klubā» fašisti. *Masaka* nogalināšana izraisīja milzīgu sašutumu Latvijas strādniekos. 1925. g. 22. februārī *Masaka* bērēs piedalījās vairāk nekā 50 000 Rīgas strādnieku. — 511, 512, 522, 523, 525, 531, 532, 537, 616, 617, 622.

Maslovs Pjotrs (1867—1946) — ekonomists, sociāldemokrāts meņševiks, sarakstījis vairākus darbus agrārajā jautājumā mēgināja redvīt marksimu. Reakcijas un jauno revolucionāro uzplūdu laikā — likvidators. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas uzvaras izbeidza politisko darbību, strādāja pedagoģisku un zinātnisku darbu. No 1929. g. — PSRS ZA īstenais loceklis. — 139, 464.

Māters Juris (1845—1885) — publicists, rakstnieks, avižu «Tiesu Vēstnieks» un «Baltijas Zemkopis» redaktors un izdevējs, latviešu lielsaimnieku interešu aizstāvis, latviešu lauku buržuāzijas un vācu muižniecības sadarības sludinātājs. — 393.

Meierovics Zigfrids (1887—1925) — reakcionārs buržuāziskās Latvijas politikis, viens no Latviešu zemnieku savienības līderiem, no 1921. g. jūnija līdz 1923. g. janvārim un no 1923. g. jūnija līdz 1924. g. janvārim — ārlietu ministrs un ministru prezidents. — 71, 111, 114, 116, 538, 562, 579, 593, 630.

Menders Fricis (1885—1971) — jurists, meņševiku publicists, oportūnistiskās LSDSP CK priekšsēdētājs (1930—1934) buržuāziskajā Latvijā. — 51—53, 68, 115, 545, 561, 589, 590, 603.

Mengers Antons (1841—1906) — sīkburžuāzisks austriešu zinātnieks, «juridiskā sociālisma» pārstāvis, no 1877. g. — Vīnes universitātes profesors. — 21, 294, 328, 366, 367, 385, 402, 408, 442, 444.

Mērings Francis (1846—1919) — izcils Vācijas strādnieku kustības darbinieks, viens no Vācijas sociāldemokrātijas kresī spārnā līderiem un teorētiķiem, publicists un vēsturnieks. Bija viens no grupas «Internacionālē», vēlāk «Spartaks» vadītājiem. F. Mēringam bija ievērojama loma Vācijas Komunistiskās partijas nodibināšanā. — 177, 361, 431.

Mikelsons P. — sk. *Stučka Pēteris*.

Mike — vācu zinātnieks, profesors. — 305.

Millers-Lijers Francis (1857—1916) — vācu psihologs un sociologs. Psihologijā pētīja optiskās ilūzijas. Socioloģijā rakstīja par cilvēku sabiedrības evolūcijas problēmām. — 482.

Miljerāns Aleksandrs Etjēns (1859—1943) — franču politisks darbinieks. 80. gados — sīkburžuāzisks radikālis. 90. gados pieslējās sociālistiem, bija oportūnistiskā virziena pārstāvis franču sociālistiskajā kustībā. 1899. g. iestājās reakcionārajā valdībā. Vēlāk darbojās dažādos ministru posteņos, bija Francijas prezidents (1920—1924). — 55, 66.

Miļukovs Pāvels (1859—1943) — kadetu partijas līderis, krievu imperiālistiskās buržuāzijas ideologs, vēsturnieks un publicists. III un IV Valsts domes deputāts. 1917. g. — Pagaidu valdības ministrs. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas emigreja uz ārzemēm. — 274, 363, 388.

Miržē Anri (1822—1861) — franču rakstnieks, grāmatas «Bohēmas dzīves ainas» (1851) autors; krievu izdevumos tās nosaukums ir «Bohēma». Pēc tās motīviem veidots Dž. Pučini operas «Bohēma» (1896) librets. — 251.

Modiljani Džuzepe Emanuele (1872—1947) — itāliešu sociālistiskās kustības dalībnieks, publicists. No 1908. g. — viens no Itālijas Sociālistiskās partijas reformistiskā spārna vadītājiem. 1913.—1926. g. — parlamenta deputāts. 1926.—1944. g. emigrācijā Francijā. — 52.

Monomahs Vladimirs (1053—1125) — Kijevas lielkņazs, izcils valsts darbinieks, cīnījās par Kijevas Krievzemes vienības atjaunošanu. — 322.

Monteskjē Šarls (1689—1755) — ievērojams franču buržuāzisks rakstnieks, publicists, filozofs un ekonomists. 18. gs. buržuāziskās apgaismības pārstāvis. — 385.

Mors Tomass (1478—1535) — angļu politisks darbinieks, lords kanclers, rakstnieks humānists, viens no utopiskā komunisma agrīnajiem pārstāvjiem, darba «Utopija» autors. — 379.

Muromcevs Sergejs (1850—1910) — jurists, Maskavas universitātes profesors, kadetu partijas CK loceklis, I Valsts domes deputāts un priekšsēdētājs. Vēlāk — publicists. — 295, 328, 334, 372, 373, 378, 394, 402, 438, 439, 450.

Musolini Benito (1883—1945) — Itālijas fašistu partijas vadonis (no 1919. g.). 1922. g. izdarija valsts apvērsumu un kļuva par fašistisku diktatoru (1922—1945). Sacēlusies tauta viņu nogalināja. — 55, 60, 89, 118, 614.

Napoleons — Napoleons I (Bonaparts) (1769—1821) — franču karavādonis un valstsvīrs, imperators (1804—1814 un 1815). — 288, 384, 594.

Nikolajs II (Romanovs) (1868—1918) — pēdējais Krievijas cars, valdīja no 1894. g. līdz 1917. g. Februāra revolūcijai, kad tautas masas viņu gāza, likvidējot Romanovu monarhiju. — 363, 364, 388.

Nikolajs -ons — sk. Danielsons Nikolajs.

Noske Gustavs (1868—1946) — viens no vācu sociāldemokrātijas oportūnistiskajiem līderiem. Līdz pirmajam pasaules karam aizstāvēja militārismu, kara laikā bija sociālšovinists. 1919. g. — Vācijas kara ministrs, organizēja izrēķināšanos ar strādniekiem Berlīnē un K. Līb-knehta un R. Luksemburgas noslepkavošanu. Piedalījās militārās intervencijas organizēšanā Baltijā. — 61, 444.

Novgorodcevs Pāvels (1866—1924) — krievu jurists un filozofs neokantietis, Maskavas universitātes profesors (no 1904. g.). Uzstājās pret zinātnisko sociālismu. — 37, 358.

Nūtons Izaks (1643—1727) — izcils angļu fiziķis, astronoms un matemātiķis, klasiskās mehānikas pamatlīcējs. — 428.

Orlovs A. (miris 1908. g.) — cara Nikolaja II svītas virsnieks, ģenerālmajors, kēizarienes personīgās gvardes ulānu pulka komandieris. 1905. g. decembrī un 1906. g. sākumā vadīja soda ekspedīciju Vidzemes ziemeļos un austrumos. Orlova vadītās karaspēka dajas nezēlīgi izrēķinājās ar revolucionāriem cīnītājiem un lauku darbaļaudīm. — 215.

Paijers Fridrihs (1848—1931) — vācu kreiso liberāļu partijas līderis. 1917.—1918. g. (līdz Novembra revolūcijai) — Vācijas vicekanclers, 1919.—1920. g. — Veimāras nacionālās sapulces loceklis. — 363, 364.

Papīns Nikīta (1718—1783) — grāfs, krievu valsts darbinieks un diplomāts. No 1747. g. — sūtnis Dāniijā, Zviedrijā. Piedalījās 1762. g. galma apvērsumā. Pāvela I audzinātājs. No 1763. g. vadīja Ārlieku kolēģiju. Konstitucionālo projektu autors. 1781. g. aizgāja no dienesta. — 380.

Parvuss (Gelfands) Aleksandrs (1869—1924) — krievu un vācu sociāldemokrātiskās kustības dalībnieks. No 1903. g. — meņševiks. Vēlāk dzīvoja Vācijā, pirmā pasaules kara laikā vācu sociālšovinists. 1918. g. politisko darbību pārtrauca. — 546.

Pašukanis Jevenijs (1891—1937) — ievērojams padomju jurists. PSKP biedrs no 1918. g. No 1936. g. — PSRS tieslietu tautas komisāra vietnieks. Sarakstījis vairākus darbus par vispārējo tiesību teoriju, valsts, starptautiskajām tiesībām, tiesību un politisko zinātnu vēsturi. Pašukāja darbos bija arī daži kļūdaini atzinumi (nepareizi vērtēja tiesību lomu sociālistiskajā sabiedrībā utt.). — 285, 286, 421, 522.

Pāvels Jūlijs (miris ap 222. g.) — senās Romas jurists. 426. g. Pāvela rakstiem tika dots obligāts juridisks spēks. Pāvela darbu fragmenti bija iekļauti Justiniāna kodifikācijā. — 293, 393.

Pavlovs Ivans (1849—1936) — izcils padomju fiziologs, PSRS ZA akadēmiķis, Nobela prēmijas laureāts. — 360, 446, 452.

Persels Alberts Arturs (1872—1936) — ievērojams angļu strādnieku kustības darbinieks, Anglijas Sociālistiskās partijas biedrs.

1924. g. Persels apmeklēja PSRS kā tredjūniju delegācijas priekšsēdētājs. 1923.—1924. un 1925.—1929. g. — paramenta deputāts, 1924.—1927. g. — Amsterdamas arodbiedrību apvienības priekšsēdētājs. — 601, 602.

Pēteris Lielais — Pēteris I (1672—1725) — Krievijas cars (no 1682. g.), vēlāk Viskrievijas ķeizars (1721—1725). — 23.

Petjura Simons (1877—1926) — viens no ukraiņu buržuāzisko nacionālistu lideriem. 1917. g. — kontrrevolucionārās Centrālās radas ģenerālsekretārs kara lietās. 1918. g. iestājās Direktorijā (Ukraiņas nacionālistiskā valdībā 1918.—1919. g.), vēlāk vadīja to. 1919. g. beigās noslēdza militāru apvienību ar Poliju un 1920. g. piedalījās panu Polijas karaspēka uzbrukumā Ukrainai. Pēc padomju varas uzvaras Ukrainā aizbēga uz ārzemēm. — 274, 501.

Petražickis Levs (1867—1936) — viens no kadetu partijas vadītājiem, jurists un sociologs. No 1899. g. — Pēterburgas universitātes profesors. I Valsts domes deputāts. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas emigrēja uz Poliju. Sarakstījis vairākus darbus par juridiskiem un cītiem jautājumiem. Pārstāvēja tiesību psiholoģisko teoriju. — 32, 36, 37, 304, 327, 340, 353, 357, 358, 360, 365, 368, 390, 394, 404, 423, 440—442, 453, 515.

Petrevics Andrejs (1883—1939) — viens no latviešu meņševiku lideriem, buržuāziskās Latvijas Satversmes sapulces priekšsēdētāja vietnieks, 1. un 2. saeimas deputāts, vēlāk buržuāziskās Latvijas senāta (augstākās tiesas) loceklis. — 529, 536.

Pilāts Poncijs (miris apm. 37. g.) — Romas prokurators (vietvaldis) Jūdejā (26—36). — 606.

Platons (ap 427.—347. g. p. m. ē.) — senās Grieķijas filozofs, ideālists, vergturu aristokrātijas ideologs. — 424.

Pļehanovs Georgijs (1856—1918) — ievērojams krievu un starptautiskās strādnieku kustības darbinieks, pirmais marksisma propagandētājs Krievijā, vēlāk meņševiks. — 43, 222, 261, 262, 431.

Pokrovskis Josīfs (1868—1920) — buržuāzisks zinātnieks, jurists, romiešu tiesību un civiltiesību profesors Krievijas augstskolās, arī Maskavas universitātē. — 435, 450.

Pokrovskis Mihails (1868—1932) — padomju vēsturnieks un sa biedrīks darbinieks, bolševiku partijas biedrs no 1905. g., aktīvs 1905.—1907. g. revolūcijas dalībnieks. 1908.—1917. g. dzīvoja emigrācijā. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas KSFPR izglītības tautas komisāra vietnieks (1918—1932), no 1929. g. akadēmiķis. Viņa uzskatiem bija liela ieteikme padomju vēsturēs zinātnes sākumposmā. Vairākos darbos tomēr pārvērtēja tirdzniecības kapitāla ieteikmi cariskās Krievijas vēsturē (vēlāk no šīm kļūdām atbrīvojās). — 298, 299, 308, 322, 331, 335, 336, 373, 374, 381, 426.

Pone — buržuāziskās Latvijas politisks darbinieks, oportūnistiskās LSDSP biedrs. — 509.

Povolžskis L. — krievu padomju jurists. Lasīja lekcijas J. Sverdlova Komunistiskajā universitātē. Vēlāk Ļeņingradas Valsts universitātes Juridiskās fakultātes docents. — 281.

Priede Eduards — strādnieku jaunietis, kreisais arodnieks buržuāziskajā Latvijā. 1925. g. 15. februārī sociāldemokrātu sapulcē Matīsa ielā 11/13 viņu piekāva B. Kalniņa vadītē sociāldemokrāti par to, ka viņš atteicās pirkst sociāldemokrātu agitācijas brošūras. — 510, 531.

Prokopovičs Sergejs (1871—1955) — sīkburžuāzisks krievu politisks darbinieks. «Ekonomisma» ideologs. «Atbrivošanas savienības» darbinieks. 1917. g. — buržuāziskās Pagaidu valdības ministrs. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas bija saistīts ar kontrrevolucionāro pagrīdi. 1922. g. par pretpadomju darbību izraidīts no Padomju Krievijas. — 261.

Prudons Pjērs Žozejs (1809—1865) — franču publicists, ekonomists un sociologs, sīkburžuāzijas ideologs, viens no anarhisma pamatlicējiem. — 302, 352.

Puhts Georgs (1798—1846) — vācu jurists, tiesību vēsturiskās skolas pārstāvis. Uzskatīja, ka valsti un tiesības ir radījis «tautās gars». Aizstāvēja feodālās «tiesības-privilēģijas». — 436.

Punčarts — tulks. Tulkija no latīņu valodas Romas juristu darbus. — 422.

Punga Hermanis — latviešu sociāldemokrāts meņševiks. No sākuma jaunstrāvnieks, darbojās «Dienas Lapas» redakcijā. 1897. g. emigrēja uz Angliju, piedalījās nelegālās literatūras transportēšanā uz Latviju. Pēc 1910. g. strādāja Urālu apgabalā par inženieri. Buržuāziskajā Latvijā 1923.—1924. g. — finansu ministrs, vēlāk Ārlietu ministrijas darbinieks. — 213.

Purgalis Jānis (1869—1934) — reakcionārs buržuāzisks politiskais darbinieks, jurists. No 1896. g. — Rīgas Latviešu biedrības priekšnieks, Latvijas namiņašnieku biedrību savienības valdes priekšnieks. Buržuāziskajā Latvijā Satversmes sapulces un saeimas deputāts, pārstāvēja Kristīgi nacionālo savienību. — 626.

Racenhofers Gustavs (1842—1904) — vācu filozofs un sociologs. 1898. gadā iznāca viņa grāmata «Sociologiskā atziņa». — 305, 309, 330, 442.

Rādbruhs Gustavs (1878—1949) — vācu labējais sociāldemokrāts, jurists un valsts darbinieks, profesors. 1921.—1923. g. divas reizes bija Vācijas tieslietu ministrs. — 21.

Radeks Kārlis (1885—1939) — 20. gs. sākumā piedalījās sociāldemokrātiskajā kustībā Galicijā, Polijā un Vācijā. Pirmā pasaules kara laikā svārstījās uz centrisma pusī. 1917. g. iestājās bolševiku partijā. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas strādāja Ārlietu tautas komisariātā. Komunistiskās Internacionālās Izpildkomitejas sekretārs, KK(b)P CK loceklis (no VIII līdz XII kongresam). 1918. g. — «kreisais komunists», 1923. g. — aktīvs trockistu opozīcijas darbinieks. Par antipartejisku darbību izslēgts no partijas. — 236.

Rainis (Pliekšāns Jānis) (1865—1929) — izcils latviešu dzejnieks, viens no jaunstrāvnieku kustības vadītājiem, «Dienas Lapas» redaktors (1891—1895), 1905. gada revolūcijas dalībnieks. 1905. g. decembrī emigrēja uz Šveici, 1920. g. aprīlī atgriezās buržuāziskajā Latvijā. Latvijas PSR Tautas dzejnieks. — 212, 229, 618.

Reinholds Gustavs (1868—1937) — reakcionārs buržuāzisks politiskais darbinieks, ārsts. Buržuāziskajā Latvijā — veselības departamenta direktors, Latvijas Universitātes docents. Satversmes sapulces un saeimu deputāts, pārstāvēja Kristīgi nacionālo savienību, 1921.—1922. g. izdeva un redīgēja laikrakstu «Tautas Balss». — 54, 69.

Reisners Mihails (1868—1928) — jurists, profesors. No 1903. g. — emigrācijā Vācijā. Rakstīja vācu sociāldemokrātu presē, atbalstīja bolševikus. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas — KK(b)P biedrs. 1918. g. — Sociālistiskās sabiedrisko zinātnu akadēmijas prezidija loceklis. Strādāja Tieslietu, vēlāk Izglītības tautas komisariātā, bija pasniedzējs Sarkānās Armijas Kara akadēmijā. Mēģināja tieslietu zinātnē eklektiski savienot marksisma un psiholoģiskās tiesību doktrīnas elementus. — 26, 27, 37—39, 41, 350, 354, 421.

Renners Kārlis (*Springers Rūdolfs*) (1870—1950) — austriešu labējo sociāldemokrātu līderis un teorētiķis, viens no buržuāziski nacionālistiskās «kulturāli nacionālās autonomijas» teorijas autoriem. 1919.—1920. g. — Austrijas kanclers, 1945.—1950. g. — Austrijas prezidents. — 21, 40, 366, 385, 394, 395, 400.

Reno Zans (dz. 1887. g.) — franču komunists. No 1907. g. — Francijas Sociālistiskās partijas biedrs. No 1920. — Francijas Komunistiskās partijas CK loceklis. 1920.—1928. g. un no 1932. g. — Francijas parlamenta deputāts, parlamenta agrārās komisijas priekšsēdētājs. — 559.

Repins Iļja (1844—1930) — izcils krievu gleznotājs. — 620.

Rihards (1467—1531) — Trīres kūrſirsts un virsbīskaps (1511—1531), nikns reformācijas pretinieks. Piedalījās 1522.—1523. g. bruņnieku sacelšanās un 1525. g. zemnieku sacelšanās apspiešanā. — 336.

Rikārdo Dāvids (1772—1823) — angļu ekonomists, izcils klasiskās buržuāziskās politiskās ekonomijas pārstāvis. — 314, 315, 320.

Rjazanovs (Goldendahs) Dāvids (1870—1938) — no 1889. g. — Krievijas revolucionārās kustības dalībnieks. Bolševiku partijā iestājās 1917. g. 1921.—1931. g. — Marksisma-ļeņinisma institūta direktors. 1931. g. par antipartejisku darbību tika izslēgts no partijas. — 602.

Robespjērs Maksimiliāns (1758—1794) — 18. gs. Francijas buržuāziskās revolūcijas izcils darbinieks, jakobīnu vadonis, revolucionārās valdības vadītājs. — 363, 365.

Rolāns Romēns (1866—1944) — izcils franču rakstnieks, sabiedisks darbinieks un mūzikas zinātnieks. — 52.

Rosi Pelegrino (1787—1848) — itāliešu vulgārais buržuāziskais ekonomists, jurists un politiskais darbinieks. Ilgus gadus dzīvoja Francijā. — 402.

Rošērs Vilhelms Georgs Fridrihs (1817—1894) — vācu vulgārais ekonomists, Leipcigas universitātes profesors, nodibinājis tā dēvēto vēsturisko skolu politiskajā ekonomijā. — 412.

Rošfors Anri (1831—1913) — sīkburžuāzisks franču publicists un politisks darbinieks. — 379.

Rozīņš Fricis (Āzis) (1870—1919) — jaunstrāvnieks, viens no pirmajiem latviešu marksistiem, publicists. Aktīvs 1905.—1907. g. un.

Oktobra sociālistiskās revolūcijas dalībnieks. Iskolata priekšsēdētājs, LSD CK loceklis, 1918. g. — KSFPR nacionālo lietu tautas komisāra vietnieks un VCIK Prezidija loceklis, 1919. g. Padomju Latvijas zemkopības komisārs. — 213, 216, 540, 573, 574.

Rudēvics Ansis (1890—1974) — 1918.—1934. g. viens no oportūnistiskās Latvijas SDSP vadītājiem, 1923.—1929. g. — tās priekšsēdētājs, Satversmes sapulces un saeimas deputāts, 1926.—1928. g. — tautas labklājības ministrs. No 1935. g. — nelegālās Latvijas Sociālistiskās strādnieku un zemnieku partijas priekšsēdētājs, cīnījās par venu fronti ar LKP. No 1940. g. — PSKP biedrs, kopš jūlija strādāja «Cīpas» redakcijā. 1945.—1955. g. — atbildīgā padomju darbā Rīgā. Kopš 1955. g. personālais pensionārs. — 623.

Ruso Žans Zaks (1712—1778) — franču apgaismotājs, filozofs ideālists, revolucionārās sīkburžuāziskās demokrātijas ideologs. — 365, 428, 429, 432, 609.

Saleils R. — franču zinātnieks, profesors, lasīja civiltiesību kursu Parīzes universitātē Juridiskajā fakultātē. Grāmatas «Declaration de volonté» («Brīvības deklarācija») autors. — 414.

Salnais Milda (1886—1970) — sociāldemokrāte, meņševiku darbone, žurnāliste. Buržuāziskajā Latvijā — Valsts telegrāfa aģentūras («Leta») vicedirektore (1920—1925), Latviešu sieviešu nacionālās līgas ģenerālsekretāre (1926—1930). Mirusi emigrācijā. — 528.

Salnais Voldemārs (1886—1948) — sociāldemokrāts meņševiks. 1917. g. — Harbinā un Vladivostokā darbojās latviešu buržuāziskās nacionālistiskās organizācijās un vervaļja latviešu baltgvardu Imanantas un Troickas pulkos. 1920. g. atgriezās Latvijā, bija ārlietu viceministrs (1921—1923), tautas labklājības ministrs (1925), ārlietu ministrs (1933—1934). Vēlāk reakcionārs emigrants. — 53, 54, 71, 593.

Saltikovs-Šķedrīns Mihails (1826—1889) — izcils krievu rakstnieks satīriķis, revolucionārais demokrāts. — 329, 375.

Savinkovs Boriss (1879—1925) — viens no eseru partijas lideriem, aktīvs padomju varas ienaidnieks. Pēc Februāra revolūcijas — Pāgaidu valdības komisārs, kara ministra vietnieks. 1918. g. piedalījās ārzemju izlūkdienesta finansētajā plašajā kontrrevolucionārajā pret padomju sazvērestībā, eseru dumpju organizēšanā. Pēc to sagrāves emigrēja. 1924. g. apcietināts, pārejot PSRS robežu, un notiesāts uz 10 gadiem ieslodzījumā. — 69.

Savīnskis — labējais sociāldemokrāts buržuāziskajā Latvijā. — 509.

Saviņi Fridrihs Kārlis (1779—1861) — reakcionārs vācu jurists un politiķis, profesors, rakstījis par seno romiešu tiesībām viduslaikos, Prūsijas tieslietu ministrs (1842—1848). — 288, 436.

Semeuskis Vasilijs (1848—1916) — krievu vēsturnieks, profesors. Sarakstīja kapitālo darbu «Zemnieki imperatores Katrīnas II valdīšanas laikā» u. c. — 380.

Serati Džačinto Menoti (1872—1926) — ievērojams itāliešu strādnieku kustības darbinieks, viens no Itālijas Sociālistiskās partijas vadītājiem, 1924. g. iestājās Itālijas Komunistiskajā partijā. — 241.

Sigele Sipio (1868—1913) — itāliešu buržuāzisks sociologs un kriminologs. Reakcionārās masu psiholoģiskās skolas pārstāvis. — 36.

Skoropadskis Pāvels (1873—1945) — cara armijas ģenerālis, liel-muižnieks. No 1918. g. aprīļa beigām līdz decembrim — Ukrainas hetmanis, vācu imperiālistu ieliktenis. Pēc okupantu padzišanas aizbēga uz Vāciju, kur akīvi atbalstīja vācu imperiālismu un fašismu un veica pretpadomju darbību. — 274, 500.

Skujenieks Margers (1886—1941) — sociāldemokrāts meņševiks (izslēgts no LSD 1918. g.), buržuāziskais nacionālists, oportūnistiskās LSDSP biedrs, 1921. g. nodibināja sociāldemokrātu-mazinieku partiju. Buržuāziskās Latvijas Statistikas pārvaldes priekšnieks, vairākas reizes ministrs, ministru prezidents (1926—1928 un 1931—1933). Atbalstīja fašistisko 1934. g. 15. maija apvērsumu un fašistiskās diktatūras laikā bija ministru prezidenta biedrs (1934—1938). — 526, 600.

Smirnovs Aleksandrs (1877—1938) — padomju valsts un partijas darbinieks. Komunistiskās partijas biedrs no 1896. g. No 1923. g. — KSFPR zemkopības tautas komisārs, 1923.—1928. g. — Zemnieku internacionālēs (Krestiinternes) sekretārs, 1928.—1930. g. KSFPR TKP priekšsēdētāja vietnieks un VK(b)P CK sekretārs. 1922.—1933. g. — VK(b)P CK loceklis. — 210.

Smits Ādams (1723—1790) — angļu ekonomists, viens no angļu klasiskās buržuāziskās politiskās ekonomijas pamatlīcējiem. — 328.

Solons (VI gs. p. m. ē.) — Atēnu likumdevējs ģints iekārtas sa-iršanas laikmetā senajā Grieķijā. — 322, 370, 397.

Spensers Herberts (1820—1903) — angļu buržuāzisks filozofs un sociologs, pozitīvists, buržuāziskā liberālisma ideologs. — 301, 324.

Spilva Jānis — kreisais arodnieks, strādnieks buržuāziskajā Latvijā. 1925. g. 15. februārī viņu piekāva sociāldemokrātu sapulcē par to, ka viņš atteicās pirkst sociāldemokrātu aģitācijas brošūras. — 510, 531.

Spinoza Baruhs (Renadikts) (1632—1677) — izcils holandiešu filozofs materiālists, ateists. — 345.

Stambolijskis Aleksandrs (1879—1923) — no 1902. g. — Bulgārijas Zemkopju tautas savienības līderis, 1919.—1923. g. — Bulgārijas valdības premierministrs, išleja buržuāziski demokrātiskās reformas. Pēc 1923. g. fašistiskā apvērsuma nogalināts. — 72, 73, 93.

Stinness Hugo (1870—1924) — vācu monopolistiskā kapitāla magnāts. Iedzīvojās bagātībā no kara piegādēm pirmā imperiālistiskā kara laikā. Pēc kara, izmantojot inflāciju, ar valūtas mahināciju parādīzību nodibināja milzīgu koncernu. Aktīvi piedalījās Vācijas kara rūpniecības potenciāla atjaunošanā. 1920. g. — reihstāga deputāts, viens no reakcionārās Vācu tautas partijas lideriem. — 75, 76.

Stolipins Pēters (1862—1911) — cariskās Krievijas valsts darbinieks. No 1906. g. — Ministru padomes priekšsēdētājs un iekšlietu ministrs. Ar viņa vārdu saistīts politiskās reakcijas laiks (1907—1910).

Cenoties radīt patvaldībai atbalstu laukos, izdeva agrāro likumu kulaku interesēs. Esers Bogrovs Kijevā Stolipinu nogalināja. — 105, 243.

Strūve Pjotrs (1870—1944) — buržuāzisks ekonomists un publicists. 90. gados — ievērojams «legālā marksimisma» pārstāvis, vēlāk viens no kadetu partijas līderiem, Krievijas imperialisma ideologs. Pēc Oktobra revolūcijas padomju varas pretinieks, baltemigrants. — 37, 158, 170, 172, 178, 259—261, 311, 342, 358.

Stučka Dora (1870—1950) — revolucionārās kustības dalībniece, Raiņa māsa un Pētera Stučkas dzīvesbiedre. — 405.

Stučka Pēteris (1865—1932) — 22, 26, 69, 260, 354, 389, 421, 474, 544.

Suvarins Boriss — franču sociālists, žurnālists. 1921. g. iestājās Francijas Komunistiskajā partijā, no kurās par trockistisku darbību 1924. g. izslēgts. Vēlāk — viens no franču trockistu līderiem, uzstājās pret komunistisko kustību un Padomju valsti. — 236.

Sverdlovs Jakovs (1885—1919) — izcils Komunistiskās partijas un Padomju valsts darbinieks. Partijas biedrs no 1901. g. Par revolucionāro darbību pavadījis 12 gadus cietumā un trimdā. No 1917. g. aprīļa — KSDS(b)P CK loceklis. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas — VCIK priekšsēdētājs. — 127, 280.

Seiflē Alberts Eberhards (1831—1903) — buržuāzisks vācu ekonomists un sociologs, viens no galvenajiem socioloģijas organiskās skolas pārstāvjiem. — 301.

Seidemanis Filips (1865—1939) — viens no Vācijas sociāldemokrātijas oportūnistiskā spārna līderiem. 1918. g. Novembra revolūcijas laikā — Vācijas Tautas pilnvaroto padomes loceklis, 1919. g. no februāra līdz jūnijam vadīja Veimāras republikas koalīcijas valdību, vācu proletariāta revolucionārās cīņas apspiedējs. — 54, 61, 217, 363, 364, 572.

Sellings Fridrihs Vilhelms Jozefs (1775—1854) — klasiskās vācu filozofijas pārstāvis, objektīvais ideālists, vēlāk nikns zinātnes ienaidnieks, reliģijas aizstāvis. — 432.

Sērs Johans (1817—1886) — vācu liberāls vēsturnieks un rakstnieks. — 336.

Seršenevičs Gabriels (1863—1912) — krievu jurists, profesors, kadets, I Valsts domes deputāts. Sarakstīja vairākas grāmatas par cīviltiesibām. — 290, 327, 339, 353, 423, 424.

Šiffers Eižens (dz. 1860. g.) — vācu buržuāzisks politisks darbinieks, jurists. 1911.—1917. g. un no 1920. g. — reihstāga deputāts. Bija finansu un tieslietu ministrs vairākās Vācijas valdībās. — 364.

Silfs-Jaunzems Jānis (1891—1921) — partijas darbinieks, revolucionārās kustības dalībnieks. Komunistiskās partijas biedrs no 1908. g. LSD IV kongresā ievēlēts LSD CK. 1919. g. vienlaikus bija LKP CK un Padomju Latvijas valdības sekretārs. Buržuāziskajā Latvijā no 1919. g. maija vadīja partijas nelegālo darbu, bija LKP CK sekretārs un «Cīnas» redaktors. 1921. g. maijā buržuāziskā varas iestādes viņu apcietināja un pēc lauka kara tiesas sprieduma nošāva Rīgas Centrālcietumā. — 127, 136, 218.

Šmits Konrāds (1863—1932) — vācu ekonomists un filozofs. Savas darbības sākumā atbalstīja K. Marksā ekonomisko mācību, vēlāk pieslējās marksimisma buržuāziskajiem pretiniekim. Viņa darbus izmantoja revizionisti. — 354.

Sreiders Aleksandrs — viens no kreiso eseru partijas līderiem. Laiķā, kad kreisie eseri sadarbojās ar boļševikiem (1917. g. decembris—1918. g. marts), — tieslietu tautas komisāra vietnieks un Maskavas apgabala tieslietu tautas komisārs. Darbojās komisijā, kura sastādīja KSFPR Konstitūciju. Vēlāk piedalījās kreiso eseru pretpadomju darbībā. — 519.

Štamlers Rūdolfs (1856—1939) — profesors, vācu jurists un filozofs, neokantietis. Idealizēja buržuāzisko sabiedrību, kritizēja marksimu. Viņa mācība par nācijas vienotību vēlāk kļuva par vienu no fašisma teorētiskajiem pamatiem. — 30, 269, 292, 295, 303, 346, 365, 440—442.

Steinbergs Izaks — viens no kreiso eseru partijas līderiem, advokāts. Isajā periodā, kad sadarbojās ar boļševikiem (1917. XII—1918. III), bija Padomju Krievijas tieslietu tautas komisārs. Būdams nikns Brestas miera līguma pretinieks, pēc tā ratificēšanas kopā ar citiem kreisajiem eseriem izstājās no Tautas Komisāru Padomes. Par pretpadomju darbību 1919. g. arestēts. Pēc kreiso eseru galīgās sakāves emigrēja uz ārzemēm un darbojās pretpadomju izdevumos. — 52.

Steins Lorencs fon (1815—1890) — vācu jurists, buržuāzisks vēsturnieks un ekonomists, profesors. — 316, 434.

Strezemans Gustavs (1878—1929) — Vācijas valsts kanclers (1923. g. no augusta līdz novembrim), buržuāziskās Vācu tautas partijas līderis. — 76, 77, 90.

Suberts-Zolderns Rihards (1852—1935) — vācu buržuāzisks zinātnieks, filozofs, profesors, reakcionārās imanentu skolas pārstāvis. — 304.

Tailers Vots (miris 1381. g.) — lielākās viduslaiku zemnieku sacelšanās vadonis Anglijā (1381. g.). Lauku amatnieks, labi zināja kara mākslu. Vadīja Kentas zemnieku gājienu uz Londonu. Karaļa Rīčarda II laudis viņu nogalināja, kad viņš tikās ar karali, lai iesniegtu tam kentiešu prasības. — 538.

Tälheimers Augsts (1884—1948) — vācu sociāldemokrāts, publicists. Pirmā pasaules kara laikā internacionālists, bija grupas «Spartaks», vēlāk savienības «Spartaks» biedrs. 1918.—1923. g. Vācijas Komunistiskās partijas CK loceklis un VKP centrālā orgāna «Die Rote Fahne» redaktors. Vadīja labējo novirzienu, 1923. g. izslēgts no VKP vadības un 1929. g. izslēgts no partijas. — 236.

Tards Gabriels (1843—1904) — franču sociologs un kriminālists. Rakstīja par sociālās psiholoģijas un tiesību filozofijas jautājumiem. — 303.

Teilors Frederiks Vinslovs (1856—1915) — amerikāņu inženieris. Izveidoja darba organizācijas sistēmu (Teilora sistēma), kura balstās uz maksimāli noslogotu darba dienu. Kapitālisma apstākļos šī sistēma tiek izmantota darbaļaužu ekspluatācijas pastiprināšanai. — 538.

Tēlmanis Ernsts (1886—1944) — izcils Vācijas un starptautiskās komunistiskās un strādnieku kustības darbinieks. No 1903. g. darbojās Vācijas Sociāldemokrātiskās partijas kārtā spārnā. 1917. g. iestājās Vācijas Neatkarīgo sociāldemokrātu partijā, 1919. g. vadīja tās Hamburgas organizāciju, un 1920. g. kopā ar viņu gandrīz visa Hamburgas organizācija iestājās Vācijas Komunistiskajā partijā. 1923. g. vadīja Hamburgas strādnieku brūpoto sacelšanos. No 1925. g. — Vācijas KP priekšsēdētājs. 1924.—1933. g. — Vācijas Reichstāga deputāts. 1933. g. vācu fašisti arestēja Tēlmani un 1944. g. zvēriski nogalināja. — 237, 524.

Tenniss Ferdinands (1855—1936) — vācu sociologs. Darbā «Kopība un sabiedrība» sabiedriskās attiecības interpretēja kā stipras gribas attiecības. Sarakstījās ar F. Engelsu, augsti vērtēja K. Marksā darbus. 30. gados uzstājās pret fašismu. — 305.

Timirjazevs Arkādijs (1880—1955) — profesors, Komunistiskās partijas biedrs no 1921. g. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas — fizikas profesors Maskavas Valsts universitātē, J. Sverdlova Komunistiskajā universitātē, Komunistiskās akadēmijas prezidijs loceklis. Sarakstījis vairākus darbus par fizikas jautājumiem. Ievērojamā dasbas pētnieka Klimenta Timirjazeva dēls. — 360.

Tjērs Ādolfs (1797—1877) — franču buržuāzisks vēsturnieks un reakcionārs valsts darbinieks, premjerministrs (1836. un 1840. g.), republikas prezidents (1871—1873). Parizes Komūnas bende. — 337.

Tjumeņevs Aleksandrs (1880—1959) — padomju vēsturnieks, PSRS ZA akadēmiķis (1932). Pētīja seno laiku vēsturi. — 370.

Traņins Arōns (1883—1957) — padomju kriminālists, PSRS ZA korespondētājoceklis (1946). Rakstīja darbus par krimināltiesībām. — 27, 292.

Trīres virsbīskaps — sk. *Rihards*.

Trockis (Bronšteins) Lēvs (1879—1940) — KSDSP biedrs no 1897. g., mešieviks. 1917. g. KSDS(b)P VI kongresā tika uzņemts bolševiku partijā. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas — ārlietu tautas komisārs, kara un jūras lietu tautas komisārs, Republikas Revolucionārās kara padomes priekšsēdētājs. Vairākkārt uzstājās pret partijas generāllīniju, sociālisma celtniecības pretinieks. 1927. g. par antiparteisku darbību izslēgts no partijas, 1929. g. par pretpadomju darbību izraidīts no PSRS, un 1932. g. viņam tika atņemta PSRS pavalstniecība. — 546.

Trubeckojs Jevgenijs (1863—1920) — kņazs, krievu religiozs filozofs, jurists, sabiedrisks darbinieks. Mēģināja savienot V. Solovjova mācību par «visvienību» ar ortodoksālo kristietisko doktrīnu. — 295.

Tuļins — sk. *Leņins Vladimirs Iļjičs*.

Turgeņevs Ivans (1818—1883) — izcils krievu rakstnieks. Pēc politiskajiem uzskatiem — liberālis. — 82.

Ulmanis Kārlis (1877—1942) — latviešu reakcionārs politiskais darbinieks, agronomi, viens no Latviešu zemnieku savienības līderiem. 1918.—1920. g. buržuāziskās Pagaidu valdības galva, vairāk-

kārt (1920—1921, 1925—1926, 1931, 1934) bija ministru prezidents, no 1934. g. 15. maija līdz 1940. g. 19. jūnijam fašistiskais diktators. — 71, 243, 538, 562, 579, 580.

Ulpiāns (ap 170—228) — senās Romas jurists, 426. g. Ulpiāna rakstiem tika piešķirts obligāts juridisks spēks. Izraksti no viņa darbiem bija iekļauti Justinīāna kodifikācijā. — 292.

Ustrjalovs Nikolajs (1890—1938) — krievu politisks darbinieks, no 1917. g. — kadets, publicists. No 1920. g. — emigrācijā, Harbinā viens no smenovehovlešu ideologiem. 1935. g. atgriezās PSRS. — 191.

Valdemārs Krišjānis (1825—1891) — sabiedriski politisks darbinieks, viens no jaunlatviešu kustības vadītājiem, publicists. Savos rakstos vērsās pret vācu muižnieku privilēgijām, pret latviešu zemnieku feodālo ekspluatāciju. Aicināja latviešus un igauņus pievērsties jūrniecībai, celt nacionālo kultūru. — 629.

Vandervelde Emils (1866—1938) — Belģijas Strādnieku partijas līderis, II Internacionālē Starpautiskā sociālistiskā biroja priekšsēdētājs, ieņēma galēji oportūnistisku nostāju. Pirmā pasaules kara laikā — sociālšovinists; darbojās buržuāziskajā Belģijas valdībā. Pret Oktobra sociālistisko revolūciju izturējās naidigi. — 52—54, 162, 163.

Veckalns Andrejs — sociāldemokrāts meņševiks. Buržuāziskajā Latvijā viens no oportūnistiskās LSDSP līderiem. Tautas padomes loceklis, Satversmes sapulces un saeimu deputāts, meņševiku ietekmē esošā Latvijas Arod biedrību Centrālbiroja priekšsēdētājs. — 509.

Vēgers V. — padomju jurists. 20. gados Padomju tiesību institūta darbinieks, kopā ar P. Stučku sastādīja rakstu krājumu «N. Ļeņins. Par proletariāta valsti» (1924). — 34.

Veidemeijers Jozefs (1818—1866) — ievērojams vācu un amerikāņu strādnieku kustības darbinieks, K. Marksa un F. Engelsa ietekmē kļuva par zinātniskā komunisma piekritēju, Komunistu savienības biedrs, piedalījās 1848.—1849. g. revolūcijā Vācijā un ASV pilsoņu karā, sāka marksisma propagandu ASV. — 314.

Weinbergs Fridrihs (1844—1924) — jurists, reakcionārs politiķis un publicists, «Rīgas Avizes» izdevējs un redaktors (1902—1915). Cariskās patvaldības aizstāvis. 1918. g. sadarbojās ar vācu okupantu varas iestādēm, visu savas darbības laiku nikni apkaroja progresīvus un revolucionārus centenius. — 114.

Vekio Džoržio del (dz. 1878. g.) — itāliešu jurists un filozofs, profesors, uzrakstījis vairākus darbus par valsts tiesībām. — 304.

Veržickis Jānis — jurists, politisks darbinieks buržuāziskajā Latvijā, saeimas deputāts, pārstāvēja polu-katoļu savienību. — 250.

Vesmanis Fridrihs (1875—1942) — sākumā jaunstrāvnieks, 1899. g. kopā ar F. Rozīnu emigrēja uz Londonu. 1904. g. atgriezās Latvijā, piedalījās LSDSP preses izdošanā. Vēlāk meņševiks. Buržuāziskajā Latvijā — Jelgavas pilsētas galva. Satversmes sapulces deputāts, 1922.—1925. g. — saeimas priekšsēdētājs, 1925.—1932. g. — vestnieks Londonā. Vēlāk senāta (augstākās tiesas) loceklis. — 213.

Vidiņš Jānis (1862—1921) — latviešu žurnālists, tulkotājs, vārdnīcu sastādītājs, 90. gados darbojās «Dienas Lapā». — 227.

Vilhelms — Vilhelms II (Hohencollerns) (1859—1941) — pēdējais Vācijas ķeizars un Prūsijas karalis (1888—1918). Viņu gāza 1918. g. Novembra revolūcija. — 114, 364, 533.

Vinogradovs Pāvels (1854—1925) — krievu vēsturnieks, liberāli buržuāziskās historiogrāfijas pārstāvis, Krievijas ZA akadēmikis, 1902.—1908. un no 1911. g. dzīvoja Anglijā. Sarakstījis vairākus darbus par Anglijas viduslaiku agrāro vēsturi. — 376, 377.

Vitchofs Roberts — oportūnistiskās Latvijas SDSP biedrs, sportists, Latvijas čempions kārtslēkšanā. — 619.

Vladimirovs Leonīds (dz. 1845. g.) — krievu jurists, advokāts, Harkovas universitātes profesors. Sarakstījis vairākas mācību grāmatas tieslietu fakultātes studentiem. — 435.

Volfs Emīls (1818—1896) — vācu agrokīmikis, profesors. Izstrādāja mājlopu barošanas zinātniskos pamatus. Viņa sastādītās barības normas praktiski tika plaši izmantotas. — 49.

Vords Džeimss (1843—1925) — angļu filozofs ideālists un psihologs. — 303.

Vorovskis Vaclav (1871—1923) — revolucionārs, partijas un valsts darbinieks, diplomāts, publicists. Komunistiskās partijas biedrs no 1894. g., boļševiku preses līdzstrādnieks, literatūras kritikis. No 1917. g. Padomju valsts vēstnieks Skandināvijas valstīs, no 1921. g. — pilnvarotais pārstāvis Itālijā. Baltgvardi viņu nogalināja Lazzānā. — 63.

Vunts Vilhelms (1832—1920) — vācu psihologs, fiziologs, filozofs ideālists. Viens no eksperimentālās psiholoģijas pamatlīcējiem. — 313, 430.

Zāmuels Voldemārs (1872—1948) — advokāts, buržuāziskās Latvijas politisks darbonis, 1924. g. ministru prezidents. Miris emigrācijā. — 624.

Zandreiters Eduards (1885—1938) — revolucionārās kustības daļinieks, partijas darbinieks. Komunistiskās partijas biedrs no 1902. g. 1919. g. — Padomju Latvijas būvju un sabiedrisko darbu komisārs. Pēc buržuāziskās kundzības nodibināšanas Latvijā — nelegālās LKP CK loceklis, ierīkoja un pārzināja pagrīdes tipogrāfijas, vadīja laikraksta «Cīņa» iespiešanu. 1930. g. nelegāli izbrauca uz PSRS, veica sabiedrisko darbu. — 635.

Zemgals Gustavs (1871—1933) — jurists, viens no latviešu buržuāzijas līderiem. 1917. g. — bankas direktors, Rīgas pilsētas galva. 1927.—1930. g. — buržuāziskās Latvijas prezidents. — 250.

Zibers Nikolajs (1844—1888) — ievērojams krievu ekonomists. Viens no pirmajiem Markska ekonomisko darbu popularizētājiem Krievijā, kaut gan viņš nebija sapratis marksisma materiālistisko dialektiku un revolucionāro būtību. Aizstāvēja radikālu buržuāziska reformisma idejas. — 396.

Zilcheimers I. — vācu jurists, darba «Socioloģiskā metode privāt-tiesībās» autors. — 293, 294, 394.

Zimmels Georgs (1858—1918) — vācu filozofs ideālists, sociologs, formālās socioloģijas pamatlicējs. — 303—305, 311, 313, 326, 327.

Zinovjevs (Radomijskis) Grigorijs (1883—1936) — KSDSP biedrs no 1901. g. No 1908. g. līdz 1917. g. aprīlim atradās emigrācijā, bija KSDSP CK loceklis, samiernieciski izturējās pret oportūnistiskiem virzieniem. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas strādāja vairākos atbildīgos amatos. 1925. g. — viens no «jaunās opozīcijas» organizētājiem, 1926. g. — viens no antipartejiskā trockistu-zinovjeviešu bloka lideriem. Par frakcionāru darbību izslēgts no partijas. — 238.

Zollmans Vilhelms (dz. 1881. g.) — vācu sociāldemokrāts, 1919.—1920. g. — Veimāras nacionālās sapulces loceklis. 1920.—1933. g. — reihstāga deputāts. 1923. g. — iekšlietu ministrs Štrezemana valdībā. — 77.

Zubatovs Sergejs (1864—1917) — žandarmu pulkvedis. Lai no vērstu strādnieku no revolucionārās cīpas, 1901.—1903. g. organizēja policejiskās strādnieku biedrības. Pēc savas provokatora politikas neveiksmes tika atlaists no dienesta. 1917. g. pēc Februāra revolūcijas izdarīja pašnāvību. — 262.

Zukouskis Jānis (1891—1920) — revolucionārās kustības dalībnieks, Komunistiskās partijas biedrs no 1910. gada. 1914. g. izsūtīts trimdā uz Sibīriju. Pēc Februāra revolūcijas darbojās LSD Rīgas organizācijā, vācu okupācijas laikā — pagrīdē. 1919. g. — Padomju Latvijas valdības celtniecības komisāra vietnieks. 1920. g. februārī ar partizānu grupu pārgaja fronti, taču baltgvardi viņu arestēja un, vedot no Alūksnes uz Gulbeni, nošāva. — 218.

Zoress Zans (1859—1914) — ievērojams franču un starptautiskās sociālistiskās kustības darbinieks, vēsturnieks. Francijas paramenta deputāts un tā sociālistiskās frakcijas līderis, avīzes «L'Humanité» dibinātājs (1904) un redaktors. Aktīvi cīnījās pret imperiālistiskā kara draudiem. Šovinisti viņu nogalināja. — 366, 445.

PERIODISKO IZDEVUMU RĀDITĀJS

«Arhīvs» — «Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung» («Sociālisma un strādnieku kustības vēstures arhīvs») — liberāla virziena žurnāls, iznāca Leipcigā no 1910. līdz 1930. g., pavisam 15 numuri. — 366, 434.

«Arodniecīskā Vienība» — Rīgas Arodbiedrību Centrālbiroja žurnāls. Iznāca 1925. g. no 6. jūnija līdz 7. novembrim, pavisam 11 numuri, kā «Vienības» pēctecis publicēja rakstus par Latvijas ekonomiku, strādnieku cīņām, arodkustību utt. Zurnāla redkolēģijas idejiskais vadītājs bija LKP Rīgas organizācijas organizators M. Ozols. — 623, 625.

«Atpūta» — «Jaunāko Ziņu» redakcijas organizēts ilustrēts buržuāzisks nedēļas žurnāls. Iznāca Rīgā no 1924. g. 8. septembra līdz 1940. g. 2. augustam. Izdevēji A. un E. Benjamiņi, kas komerciālos nolūkos par līdzstrādniekiem piesaistīja arī dažus progresīvus rakstniekus. — 528.

«Auseklis» — mēnešraksts, pirmais latviešu sociāldemokrātiskais periodiskais izdevums ārzemēs, iznāca ASV, Bostonā (1898—1901), pavisam 41 numurs, redaktori D. Bundža (1898—1900) un J. Kundziņš (1900—1901). «Auseklis» izplatīja marksisma idejas, rosināja latviešu strādniekus uz revolucionāru cīņu, informēja par strādnieku kustību Krievijā, ASV un citās zemēs. — 213.

«Balss» — buržuāzisks žurnāls, kooperatīvu centrālo organizāciju izdevums. Iznāca Rīgā no 1924. līdz 1926. gadam. — 551, 575, 579.

«Brīvā Zeme» — buržuāziskās Latviešu zemnieku savienības orgāns. Latvijas budžu reakcionāra, nacionālistiska dienas avīze, iznāca Rīgā 1919.—1940. g. Pēc 1934. g. fašistiskā apvērsuma «Brīvā Zeme» ieguva noteicošo lomu buržuāziskajā presē. — 227, 243, 245, 255, 552, 569, 570, 574, 575, 579, 580, 584, 600.

«Cīņa» — viena no vecākajām komunistiskajām avīzēm mūsu zemē un visā pasaule, iznāk kopš 1904. g. marta. Buržuāziskajā Latvijā iznāca nelegāli. «Cīņas» redakcijā strādāja P. Stučka, J. Daniševskis, J. Bērziņš-Andersons, R. Bauze, R. Neilands, K. Kauliņš, K. Krasniņš, F. Pauzers, R. Salna u. c. Pēc fašistiskā režīma krišanas Latvijā 1940. g. jūnijā «Cīņa» iznāca legāli kā LKP CK un Rīgas komitejas orgāns. Tagad «Cīņa» ir LKP CK, Latvijas PSR Augstākās Padomes un Ministru Padomes orgāns, dienas avīze. Apbalvota ar Darba Sarakānā Karoga ordeni (1954) un Oktobra Revolūcijas ordeni (1974). — 131—137, 205, 214, 499, 507, 559.

«*Ciņas Biedrs*» — teorētisks LKP žurnāls, iznāca Maskavā (1920—1935), pavisam 130 numuri, 1920. g. no marta līdz decembrim bija LKP CK Arzemju biroja, no 1921. g. janvāra līdz 1934. g. martam — Kominternes Latvijas sekcijas, no 1934. g. jūlija līdz 1935. g. decembrim LKP (Kominternes sekcijas) izdevums. Redkolēģijā darbojās R. Endrups, J. Krūmiņš (Pilāts), K. Krastiņš, K. Pečaks, P. Stučka u. c. Zurnāls vispusīgi apgaismoja LKP teorētiskos, organizatoriskos, stratēģijas un taktikas jautājumus. Zurnālu nelegāli ieveda un izplātīja buržuāziskajā Latvijā. — 60.

«*Darba Balss*» — latviešu sociāldemokrātu-mazinieku avīze, iznāca Rīgā no 1921. g. 1. jūnija līdz 1925. g. 13. oktobrim. — 626.

«*Darba Zemnieks*» — legāla kreisa avīze, iznāca Rīgā 1925. g. no 22. maija līdz 5. jūnijam, pavisam 3 numuri. Redaktors un izdevējs F. Goliāts. LKP CK plēnumā 1925. g. aprīlī, iztirzājot partijas politiku laukos, nolēma organizēt legālu zemnieku laikrakstu. Avīzes 1. numura saturu apspreķa LKP Arzemju birojs. Pēc 3. numura iznākšanas buržuāziskie varas orgāni avīzi aizliezda izdot. «*Darba Zemnieks*» atmaskoja buržuāzisko partiju liekligos solijumus saeimas priekšvēlēšanu kampaņā, analizēja jaunsaimnieku stāvokli buržuāziskajā Latvijā, informēja par strādnieku dzīvi ārzemēs utt. — 583.

«*Dienas Lapa*» — pirmā demokrātiskā latviešu dienas avīze, iznāca Rīgā no 1886. līdz 1905. gadam. 1888.—1891. g. un 1895.—1897. g. «*Dienas Lapas*» redaktors bija P. Stučka, 1891.—1895. g. J. Pliekšāns-Rainis. 1893.—1897. g. «*Dienas Lapa*» bija Jaunās strāvas organizatoriskais centrs un sekmīgi propagandēja sociālisma idejas. 1897. g. cara valdība avīzes izdošanu pārtrauca uz 8 mēnešiem. Pēc tam no 1898. g. avīze pauža sīkburžuāziskus eklektiskus uzskatus. Pēc 1905. g. 17. oktobra «*Dienas Lapa*» kļūst par sociāldemokrātisku izdevumu (tās redaktors — J. Jansons-Brauns). 1905. g. 20. decembri ģenerāl-gubernators avīzi aizliezda izdot. — 212.

«*Dryva*» — avīze latgaliešu dialektā. Iznāca no 1908. līdz 1917. g. Pēterburgā baznīckunga K. Skrindas redakcijā. — 229.

«*Dzimtenes Vēstnesis*» — buržuāziska dienas avīze, iznāca Rīgā un Pleskavā (1907—1917) kā «*Baltijas Vēstneša*» turpinājums. — 229.

«*Ekonomists*» — buržuāziskās Latvijas Finansu ministrijas izdevums. Iznāca Rīgā 1920.—1940. g. divreiz mēnesi. Zurnāls popularizēja buržuāzisko politisko ekonomiju, sniedza buržuāziskās aprindas interesējošu informāciju par saimniecisko dzīvi Latvijā un ārzemēs. Ar 1934. g. sevišķi aktīvi propagandēja fašistiskā režima saimniekošanas metodes. — 228, 244.

«*Iskra*» («*Dzirkstele*») — pirmā Viskrievijas nelegālā marksistiskā avīze ārzemēs. Tās organizators un iedvesmotājs bija V. I. Ļeņins. Avīze iznāca Leipcigā, Minhenē, Londonā, Zenēvā (1900—1905). Pēc KSDSP II kongresa avīzi ar 52. numuru savās rokās sagrabā meņševiki.

„Lēpiniskās «Iskras» redakcijai bija cieši sakari ar Latviju, caur Latviju gāja arī viens no ceļiem «Iskras» iesūtīšanai Krievijā. «Iskra» sekmejā vietējo sociāldemokrātisko organizāciju, arī LSDSP, izveidošanos un nostiprināšanos. — 43, 140, 173, 175, 261—265, 466, 493.

«Jaunā Dienas Lapa» — sīkburžuāziska dienas avīze, iznāca Rīgā (no 1905. g. decembra līdz 1915. g. augustam) un Petrogradā (no 1915. g. septembra līdz 1918. g. janvārim). Lai gūtu popularitāti darbalaužu vidū, avīze dažreiz ievietoja arī J. Bērziņa-Ziemeļa, J. Jansona-Brauna, J. Daniševska, R. Pelēšes u. c. sociāldemokrātu rakstus par strādnieku kustību un sabiedrības attīstību. — 229.

«Jaunais Komunārs» — LKJS Centra (no 1934. g. arī Rīgas komitejas) nelegāls izdevums buržuāziskajā Latvijā. Iznāca Rīgā no 1921. līdz 1936. g., pavisam vairāk nekā 100 numuri. Avīze publicēja svarīgākos LKJS CK lēnumus, materiālus par jauniešu revolucionāro kustību Latvijā, audzināja darba jaunatni proletāriskā internacionālisma garā, organizēja to cīņai par vienotās frontes izveidošanu, padomju varas atjaunošanu Latvijā. Tagad iznāk ar nosaukumu «Padomju Jaunatne», LLKJS CK orgāns, dienas avīze. Apbalvota ar ordeni «Goda Zīme» (1981). — 523.

«Jaunākās Ziņas» — veikalnieciska buržuāziska dienas avīze. Iznāca Rīgā no 1911. g. līdz 1940. g. Avīzī nodibināja un vadīja A. Benjamiņš, izdevēja E. Benjamiņa. «Jaunākās Ziņas» atbalstīja reakcionāru politiku, taču centās maskēties ar demokrātismu un objektivitāti. Lai iegūtu popularitāti, izdevēji centās iesaistīt ievērojamākos rakstniekus, zinātnieku un sabiedriskus darbiniekus. — 120, 251.

«Juridičeskij vestnik» («Juridiskais Vēstnesis») — buržuāzisks žurnāls, Maskavas universitātes Juridiskās fakultātes liberālās profesūras orgāns. Iznāca vienreiz mēnesī 1867.—1892. g. Publicēja materiālus par tiesībām, tautas saimniecību utt. — 396.

«Kommunist» («Komunists») — žurnāls, kuru organizēja V. I. Lēpins Zenēvā 1915. g. Iznāca dubultnumurs (1—2), kur bija nopublicēti trīs V. I. Lēpina raksti. — 178.

«Kommunističeskaja revoljucija» («Komunistiskā Revolūcija») — žurnāls, Vissavienības Komunistiskās (bolševiku) partijas CK orgāns. Iznāca no 1920. līdz 1930. gadam. — 341.

«Krasnaja novj» («Sarkanās Novitātes») — literārs un zinātniski publicists žurnāls. Iznāca vienreiz mēnesī no 1921. līdz 1942. g. Maskavā. Divdesmitajos gados bija ievērojams literārs centrs. Žurnāls publicēja M. Gorkija, M. Prišvina, V. Ivanova, A. Tolstoja, L. Leonova, V. Katajeva, A. Gaidara, A. Makarenko u. c. darbus. — 271.

«Krievijas Ciņa» — KK(b)P, no 1925. g. — VK(b)P latviešu sekcijs avīze, iznāca Maskavā vairākas reizes nedēļā no 1918. līdz 1930. g. Redakcijā darbojās K. Krastiņš, R. Bauze, K. Pečaks, V. Miške u. c. Avīzei bija liela loma marksisma—lēpinisma ideju propagandēšanā latviešu darbalaužu vidū padomju republikās. — 63.

«*Laika Balss*» — LSD legāla avīze, iznāca Rīgā 1911. g. no 1. marta līdz 16. jūlijam divas, vēlāk trīs reizes nedēļā; faktiskie redaktori bija boļševiks K. Pētersons un meņševiks J. Celms. Ar Rīgas apgabaltiesas 1911. g. 15. jūlija lēmumu avizes izdošana tika apturēta. Turpmāk tā iznāca ar dažādiem nosaukumiem («*Jaunais Laiks*», «*Laika Atbalss*», «*Dzīves Balss*» utt.) līdz 1914. g. augustam. — 228.

«*Latviešu Strādnieks*» — politisks, zinātnisks un literārs mēnešraksts, Vakareiropas latviešu sociāldemokrātu savienības izdevums, iznāca Londonā no 1899. g. decembra līdz 1900. g. augustam, pavisam 8 numuri. Mēnešrakstu nelegāli ieveda un izplatīja Latvijā. Zurnāls propagandēja zinātniskā sociālisma mācību strādnieku vidū un sekmēja marksistisko pulciņu apvienošanos sociāldemokrātiskajās organizācijās. Beidza iznākt sakarā ar šķelšanos Vakareiropas sociāldemokrātu savienībā. — 213.

«*Latvija*» — buržuāziska dienas avīze, sākumā Latviešu konstitucionāli demokrātiskās (kadetu) partijas izdevums, iznāca Rīgā (1906—1915). — 227, 229.

«*Latvijas Sargs*» — reakcionāra, šovinistiska dienas, vēlāk nedēļas avīze buržuāziskajā Latvijā. Iznāca Liepājā no 1919. g. 21. janvāra. No 1919. g. 2. jūlija līdz 1934. g. 1. oktobrim — Rīgā. — 114, 242.

«*Latvis*» — fašistiskās Nacionālās apvienības centrālorgāns. Atbilstoši šās partijas programmai šī avīze pauða pilsētu buržuāzijas visšovinistiskāko un visreakcionārāko aprindu 'uzskatus, ārkārtīgu naidu pret revolucionāro strādnieku kustību un Padomju Savienību. Iznāca no 1921. g. septembra līdz 1934. g. oktobrim Rīgā. — 226, 228, 242, 243, 255, 591, 623.

«*Laukstrādnieks*» — oportūnistiska sociāldemokrātu avīze laukiem, iznāca Rīgā no 1920. g. februāra līdz 1929. g. 31. janvārim — sākumā kā Latvijas SDSP, vēlāk kā sociāldemokrātu-mazinieku partijas izdevums. — 71.

«*Mājas Viesis*» — nedēļas avīze (1856—1906), vēlāk iznāca divas reizes nedēļā (1907—1908), pēc tam — ilustrēts nedēļas žurnāls (1908—1910). Līdz 1861. g. «*Mājas Viesi*» darbojās jaunlatvieši K. Valdemārs, K. Barons, J. Alunāns u. c., un tas pauða, kaut ierobežoti, jaunlatviešu idejas. No 1893. g. kļuva buržuāziski liberāls un cīnījās pret jaunstrāvniekiem. — 599.

«*Naša žīzīņa*» («*Mūsu Dzīve*») — kadetu kreisajam spārnam tuva dienas avīze. Iznāca ar pārtraukumiem Pēterburgā no 1904. gada 6. (19.) novembra līdz 1906. gada 11. (24.) jūlijam. — 178.

«*Neue Zeit*» — «*Die Neue Zeit*» («*Jaunais Laiks*») — teorētisks Vācijas Sociāldemokrātiskās partijas žurnāls, iznāca Stutgartē 1883.—1923. g. Redaktori — K. Kautskis un G. Kunovs. Zurnāla darbā piedalījās A. Bēbelis, V. Libknehts, R. Luksemburga, F. Mērings, K. Cetkina, G. Pļejanovs, P. Lafargs u. c. Kopš 90. gadu otrās pusēs žurnāls sāka publicēt arī revolucionāru rakstus; pirmā pasaules kara laikā nostājās centristu pozīcijā, faktiski atbalstīdams sociālšovinistus. — 92, 292, 316, 366, 516, 571.

«*Obrazovanije*» («*Izglītība*») — literārs, populārzinātnisks un sabiedriski politisks mēnešraksts. Iznāca Pēterburgā 1892.—1909. g. No 1902. līdz 1908. g. publicēja arī sociāldemokrātu rakstus. — 318.

«*Pod znameniem marksizma*» («*Zem Marksma Karoga*») — filozofisks un sabiedriski ekonomisks žurnāls. Iznāca reizi mēnesī no 1922. g. janvāra līdz 1944. g. jūnijam Maskavā. Piesaistot labākos zinātniskos spēkus, žurnāls daudz darīja, lai izpildītu V. I. Ļeņina novēlējumu — propagandēt karojošo materiālismu un ateismu, cīnīties pret ideālismu. — 208, 292, 341, 498.

«*Pravda*» («*Taisnība*») — V. I. Ļeņina nodibinātā boļševiku legālā dienas avīze. Pirmais numurs iznāca Pēterburgā 1912. g. 22. aprīlī (5. maijā). Tika slēgta astoņas reizes, taču tā iznāca joprojām, tikai ar citu nosaukumu. 1914. g. 8. (21.) jūlijā cara varas iestādes «*Pravdas*» izdošanu aizliedza. No 1917. g. marta «*Pravdas*» izdošana tika atjaunota. 1917. g. no jūlijā līdz oktobrim avīze, buržuāziskās Pagaidu valdības vajāta, vairākkārt mainīja savu nosaukumu, kopš 1917. g. 27. oktobra (9. novembra) atkal iznāk ar nosaukumu «*Pravda*». Tagad — PSKP CK orgāns. — 50, 57, 59, 63, 147, 193, 196, 210, 390, 472, 513, 515.

«*Pravo*» («*Tiesības*») — buržuāziski liberāla virziena juridiska nedēļas avīze, iznāca Pēterburgā no 1898. g. beigām līdz 1917. g. Šis izdevums galvenokārt izvirzāja tiesiskus jautājumus, taču veltīja savas slejas arī politiskai publicistikai, pauda kadetu partijas uzskaus. — 409.

«*Pravo i žīžu*» («*Tiesības un Dzīve*») — žurnāls, iznāca Maskavā no 1922. līdz 1928. gadam. Zurnāls bija veltīts tiesību un ekonomiskās celtniecības jautājumiem, taču publicēja dažus rakstus, kuru autori bija «tiesību valsts» teorijas piekritēji un faktiski aicināja atgriezties pie buržuāziskas valsts iekārtas. — 292, 408.

«*Proletarij*» («*Proletārietis*») — nelegāla boļševiku nedēļas avīze. KSDSP centrālais orgāns, nodibināta ar partijas III kongresa lēmumu. 1905. g. 27. aprīli (10. maijā) par tās redaktoru iecēla V. I. Ļeņinu. Avīze iznāca Ženēvā 1905. g. no 14. (27.) maija līdz 12. (25.) novembrim, pavisam 26 numuri. «*Proletarij*» turpināja Ļeņina «*Iskras*» līniju. — 168, 178, 180, 494.

«*Rabočaja gazeta*» («*Strādnieku Avīze*») — sociāldemokrātu Kijevas grupas nelegāls orgāns. Iznāca divi numuri: 1. nr. — 1897. g. augustā un 2. nr. — tā pašā gada decembrī (atzīmēts novembris), KSDSP I kongress atzina avīzi par partijas oficiālo orgānu. Pēc kongresa avīze vairs neiznāca, jo policija sagrāva spiestuvi un apciešināja Centrālās Komitejas locekļus. — 259.

«*Rabočaja mīsī*» («*Strādnieku Doma*») — sociāldemokrātu «ekonomistu» avīze. Iznāca Pēterburgā no 1897. g. oktobra līdz 1902. gada decembrim. — 261, 262.

«*Rabočie delo*» («*Strādnieku Lieta*») — neperiodisks žurnāls, «Ārzemju krievu sociāldemokrātu savienības» orgāns. Iznāca Ženēvā no 1899. g. aprīļa līdz 1902. g. februārim. Faktiski bija «ekonomisma» centrs ārzemēs. — 259, 263.

«*Revolucija prava*» («Tiesību Revolūcija») — teorētisks žurnāls. Iznāca Maskavā no 1925. līdz 1929. gadam. Žurnālu izdeva PSRS CIK Komunistiskās akadēmijas valsts un tiesību vispārējās teorijas sekcija. Žurnāla galvenais redaktors bija P. Stučka. — 522.

«*Rigasche Rundschau*» («Rīgas Apskats») — reakcionāra baltvācu dienas avize, iznāca Rīgā (1894—1914 un 1919—1939). — 527, 626.

«*Russkaja pravda*» («Krievu Taisnība») — buržuāziska sabiedriski politiska un literāra avize. Iznāca Pēterburgā no 1878. g. oktobra līdz 1880. g. martam. — 39.

«*Sobranije uzakoneñij i rasporjaženij Rabočego i krestjanskogo praviteľstva*» («Strādnieku un Zemnieku Valdības Likumu un Rikojumu Krājums») — regulāri iznāca no 1917. g. līdz 1939. g. Krājums bija publicēti Strādnieku, kareivju un zemnieku deputātu padomju Viskrievijas kongresu, Viskrievijas Centrālās Izpildu Komitejas, Tautas Komisāru Padomes, tautas komisariātu dekrēti un lēmumi, kā arī likumu kodeksi un citi akti. — 291, 405, 451.

«*Social-Demokrat*» («Sociāldemokrāts») — nelegāla avize, KSDSP centrālais orgāns. Tika izdota no 1908. g. februāra līdz 1917. g. janvārim. Iznāca 58 numuri. Avizes pirmais numurs iznāca Krievijā, pēc tam avizi izdeva ārzemēs, sākumā Parīzē, vēlāk Ženēvā. Avizes iespiesti vairāk nekā 80 Ķeņina raksti un informācijas. Kopš 1911. g. decembra avizi «*Social-Demokrat*» redīgēja V. I. Ķeņins. Avizes 1. numura redkolēģijā bija arī P. Stučka. — 179, 181.

«*Sociāldemokrātu bibliotēka*» — brošūru sērija, ko izdeva ārzemēs (Anglijā 1900—1902 un Šveicē 1903—1906) un nelegāli ieveda un izplatīja Latvijā. Pavisam tika izdotas 28 brošūras. Sēriju nodibināja latviešu revolucionārie emigranti F. Roziņš u. c. No 1902. gada tā bija Baltijas latviešu sociāldemokrātu strādnieku organizācijas, bet no 1904. gada — LSDSP izdevums. Brošūrām bija svarīga loma sociālisma ideju propagandā, strādnieku šķiras apziņas izkopšanā un sociāldemokrātu organizāciju izveidošanā Latvijā. — 213.

«*Sociāldemokrāts*» — latviešu sociāldemokrātu mēnešraksts ārzemēs. Iznāca no 1900. g. oktobra līdz 1905. g. septembrim Anglijā un vēlāk Šveicē. No 1902. gada bija Baltijas latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku organizācijas, bet no 1904. gada — LSDSP orgāns, pavisam iznāca 35 numuri. Dibinātājs un redaktors — F. Roziņš. — 212—214.

«*Sociāldemokrāts*» — oportūnistiska avize, Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas centrālorgāns. Iznāca no 1918. g. novembra līdz 1919. g. janvārim un no 1919. g. jūlija līdz 1934. g. maijam. Propagandējot Latvijas sociāldemokrātu līderu reformistiskos uzskatus, centās atraut strādniecību no revolucionārās cīpas, izlīgt ar buržuāziju, apsveica un atbalstīja buržuāziskās diktatūras nodibināšanos Latvijā. — 61, 62, 68, 69, 120, 249, 250, 510, 511, 513, 527, 528, 555, 560, 591, 599, 616—620, 622, 623, 626—629.

«*Sociālists*» — oportūnistiskās Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas mēnešraksts. Iznāca Rīgā 1920.—1922. gadā. — 115, 603.

«Sovetskoje pravo» («Padomju Tiesības») — zinātniski teorētisks juridisks žurnāls. Izdeva Padomju tiesību institūts. Iznāca Maskavā no 1922. līdz 1928. gadam. — 341.

«Spartaks» — LSD «Spartaka» grupas, vēlāk LSD CK nelegāla avīze. Iznāca Rīgā 1918. g., pavism 9 numuri. Avīze propagandēja marksimisma-ļēpinisma idejas, vērsās pret oportūnismu strādnieku kustībā, publicēja LSD XVI konferences lēmumus, materiālus par KSFPR ekonomisko un politisko stāvokli, vācu okupantu zvērībām Latvijā utt. — 217.

«Strādnieku Vienība» — Rīgas Arodbiedrību Centrālbiroja izdevums. Nedēļas žurnāls. Izdeva Rīgā 1925. g. no 24. janvāra līdz 1. maijam, kad žurnālu aizliedza par 1. Maijam veltītajiem uzsaukumiem. Iznāca pavism 15 numuri. Žurnāls — tiešs «Vienības» pēctecis. Publicēja rakstus par nacionālo jautājumu, šķiru cīņu, informēja par arodkustību Latvijā un ārzemēs utt. Žurnāla līdzstrādnieki bija P. Stučka, A. Fihtenbergs, O. Grīnbergs u. c. — 509, 510, 512, 531, 532, 536, 537.

«Sverdlova universitātes raksti» — sk. «Zapiski Kommuņističeskogo universiteta imeni Sverdlova».

«Vestnik Kommuņističeskoi akademiji» («Komunistiskās Akadēmijas Vēstnesis») — zinātnisks žurnāls, Komunistiskās akadēmijas orgāns. Iznāca Maskavā no 1922. g. novembra līdz 1935. g. oktobrim. Pirmie 6 numuri (1922—1923) — ar nosaukumu «Vestnik Sociaļističeskoi akademiji». Žurnāls publicēja darbus par K. Marksu, F. Engelsu, V. I. Ļepinu, par sociāli ekonomisko zinātņu, marksimisma-ļēpinisma, vēstures problēmām, dialektiskā un vēsturiskā materiālisma vispārējām problēmām, filozofijas, ekonomikas, valsts un tiesību vēsturi. — 354.

«Vestnik Sociaļističeskoi akademiji» — sk. «Vestnik Kommuņističeskoi akademiji».

«Vienība» — Rīgas Arodbiedrību Centrālbiroja žurnāls. Iznāca LKP vadībā no 1924. līdz 1928. g. Vadošs centrs strādnieku revolucionārās cīņas organizēšanai, ideoloģiskajai un politiskajai audzināšanai. Iespieda rakstus par arodkustību, politiskiem notikumiem ārzemēs, PSRS sasniegumiem sociālismā celtniecībā; publicēja arī dailliteratūras darbus. Žurnāla līdzstrādnieki bija L. Laičens, L. Paegle, A. Upīts u. c., rakstus deva LKP vadošie darbinieki P. Stučka, J. Bērziņš-Āndersons u. c. Konfiskāciju un aizliegumu dēļ žurnāls bija spiests vairākkārt mainīt nosaukumu — «Strādnieku Vienība», «Arodnieciskā Vienība», «Jaunā Vienība», «Darba Vienība» u. c. — 222, 223, 231, 245, 510, 552, 623.

«Vorwärts» («Uz Priekšu») — dienas avīze, Vācijas sociāldemokrātijas centrālais orgāns, iznāca Berlīnē (1891—1933). Sākot ar 90. gadu otro pusi, pēc F. Engelsa nāves, avīze nokļuva partijas labējā spārna rokās, sistematiski iespieda oportūnistu rakstus. Pirmā pasaules kara laikā avīze nostājās sociālšovinisma pozīcijās, pēc Oktobra revolūcijas nodarbojās ar pretpadomju propagandu. — 76, 613.

«Vossische Zeitung» («Fossa Avīze») — buržuāziska liberāla virziena vācu avīze. Iznāca Berlīnē no 1904. līdz 1934. g. — 111.

«*Vperjod*» («Uz Priekšu») — nelegāla boļševistikā nedēļas avīze, iznāca Zēnēvā no 1904. g. 22. decembra līdz 1905. g. 5. maijam, pavisam 18 numuri. Avīzes organizators, idejiskais iedvesmotājs un tiešais vadītājs — V. I. Ķeņins. Redakcijā darbojās V. Vorovskis, A. Lunačarskis, M. Oļminskis, N. Krupskaja. Avīzē publicēts vairāk nekā 60 V. I. Ķeņina rakstu. — 168, 177, 494, 506.

«*Workers Weekly*» («Strādnieku Nedēļas Avīze») — Anglijas Komunistiskās partijas centrālais orgāns, iznāca vienreiz nedēļā slēgtās avīzes «*Communist*» vietā 1923. gadā. Vēlāk iznāca ar nosaukumu «*Workers Life*» («Strādnieku Dzīve»). — 252.

«*Zapiski Komunističeskogo universiteta imeni Sverdlova*» («Sverdlova Komunistiskās Universitātes Raksti») — žurnāls, ko izdeva Maskavā 1923.—1924. g. J. Sverdlova Komunistiskā universitātē. Pavisam iznāca divi numuri. — 33—35, 359.

«*Zarja*» («Ausma») — marksistisks zinātniski politisks žurnāls, ko izdeva 1901. un 1902. gadā Stutgartē «*Iskra*» redakcija. Iznāca četri numuri (trīs burtnīcas). Zurnālā iespiesti vairāki V. I. Ķeņina raksti. — 457.

«*Zeitschrift für Rechtsphilosophie*» («Tiesību Filozofijas Zurnāls») — buržuāzisks juridisks un filozofisks žurnāls, iznāca Vācijā 1919. gadā. — 294, 295.

PETERA STUČKAS DZIVES UN DARBIBAS DATI

1923. g. marts—1925. g. decembris

1923

Marts, 14. «Krievijas Cīpas» 28. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Krievijas Komunistiskās partijas jubilejas dienā».* Tanī pašā dienā Maskavas Latviešu centrālajā klubā notiek KSDSP I kongresa 25. gadadienai veltīts vakars, kurā runas teic P. Stučka un S. Bergis.

Marts. «Cīpas» 42. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «LKP 7. kongress» (paraksts: §). (Publicēts arī «Krievijas Cīpas» 37. nr-ā 12. aprīlī.)

Aprilis, 5. «Krievijas Cīpas» 36. nr-ā iespiests LKP CK aicinājums «Latvijas darba tautai», ko sastādījis P. Stučka. Aicinājums vēl iespiests atsevišķas lapiņas veidā «Spartaka» spiestuvē.

Aprilis, 14. «Pravdas» 81. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Коммунисты и эсдеки Латвии: два съезда» (Latvijas komunisti un es-deki: divi kongresi).

Tanī pašā dienā Maskavā notiek pirmā LKP CK Ārzemju biroja sēde pēc LKP VII kongresa. Par biroja priekšsēdētāju atkal ievēlē P. Stučku.

Aprilis, 25. «Pravdas» 90. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Язык цифр: В пользу англ.-датской системы» (Skaitļu valoda: Angļu-dāņu sistēmai par labu).

Jūnijs, 12.—23. Maskavā notiek Komunistiskās Internacionālēs Izpildkomitejas paplašināts plēnums, kurā ar lēmētiesībām piedalās P. Stučka. Viņu ievēlē komisijā, kas sagatavo jautājumu par stāvokli Dānijas Komunistiskajā partijā.

Jūnijs. «Cīpas» 44. nr-ā iespiesti divi P. Stučkas raksti: «Vispasaules «kreisās» jeb «neatkarīgās» s.d.-jas bēru zvans» (paraksts: §) un «Ari logika» (paraksts: P. Mikelsons).

Jūlijs, 18. «Pravdas» 151. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Шапками закидаем!: Еще слово в защиту «англ.-датской системы»». (Ar se-purēm nomētāsim! Vēlreiz aizstāvot «angļu-dāņu sistēmu».)

Aprilis—jūlijs. Zurnāla «Ježenedeļnik sovetskoi justiciji» 14., 22.,

* Paraksts — P. Stučka — netiek norādīts.

- 25., 26. nr-os publicēts P. Stučkas raksts «Мысли о нашем правосудии» (Domas par mūsu jurisprudenci).
- Jūlijs.* «Cīņas Biedra» 21. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Tagadnes moments».
- Augsts.* «Cīņas» 45. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Strādnieku un zemnieku valdību» (bez paraksta).
- Septembris.* «Cīņas» 46. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Augusta dienas (1923. g.) Vācijā» (bez paraksta).
- Augsts—septembris.* P. Stučka ārstēšanās nolūkā uzturas Vācijā. Sajā laikā viņš studē politisko situāciju Vācijā, kā arī valsts jurisprudenci. Kā KSFPR Augstākās tiesas priekšsēdētājs viņš Berlīnē tiekas ar Vācijas tieslietu ministriem R. Heincu un H. Rādbruhu, kā arī Leipcigā iepazīstas ar Augstākās tiesas («Reihsgerhta») darbu. P. Stučka negatīvi novērtē tieslietu stāvokli Vācijā.
- Oktobris.* Krievijas Komunistiskās jaunatnes savienības Latviešu sekcijas Centrālais birojs Maskavā izdod rakstu krājuma «Jauni rīti» 1. sējumu (izdevn. «Strēlnieks»). Tajā ievietots P. Stučkas raksts «Latviešu jaunatnei Padomju Krievijā».
- Novembris, 6.* «Krievijas Cīņas» 126. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «No jauna Oktobris!».
- Novembris, 7.* Maskavas Latviešu centrālajā klubā notiek svētku vākars, veltīts Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 6. gadadienai, kurā runas teic P. Stučka un P. Viķsne.
- Novembris.* «Pravda molodeži» 11. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «От Октября к Октябрю!» (No Oktobra līdz Oktobrim!).
- Novembris.* «Cīņas Biedra» 22. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Jau-nais pasaules revolūcijas posms».
- Decembris, 22.* «Pravdas» 291. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Как на деле «удвоить» или «уроить» доход крестьянского хозяйства?» (Kā patiesi «divkāršot» vai «trīskāršot» zemnieku saimniecību ienā-kumus?).
- Decembris.* Komunistiskās Internacionālēs Izpildkomitejas uzdevumā P. Stučka ierodas Vācijā un piedalās konspiratīvā Vācijas KP CK sēdē, kas notiek vienā no Berlīnes priekšpilsētām.
- Decembris.* Pleskavā izdotajā «Darba kalendārā 1924. gadam» (izdevn. «Spartaks») iespiests P. Stučkas raksts «Strādnieku-zemnieku apvienība («Смычка»)».
- Bez datuma.* Harkovā iznāk K. Kautska grāmatas «Agrārais ja-tājums» tulkojums krievu valodā. Priekšvārdū uzraksta P. Stučka.

1924

- Janvāris, 14.* P. Stučka sagatavo rakstu «Latvijas un tās Kompartijas loma gaidāmajā vispasaules revolūcijā». Iespiests žurnāla «Cīņas Biedrs» 23. nr-ā.
- Janvāris, 26.* «Krievijas Cīņas» 10. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Леопольд мириш». (Publicēts arī «Cīņas Biedra» 23. nr-ā, «Cīņa», Nr. 50, martā.)
- Janvāris, 27.* Sakarā ar V. I. Ļeņina nāvi «Pravdas» 22. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Наш Ильич» (Mūsu Iljičs).
- Janvāris, 28.* KK(b)P Maskavas komitejas Sarkanajā zālē (Boļšaja Dmitrovka 15) notiek Maskavas latviešu darbaaužu vakars, veltīts V. I. Ļeņina piemiņai. Vakarā runā P. Stučka, J. Kroders u. c.

Janvāris. Maskavā iznāk P. Stučkas sagatavotais pārskats «Верховный суд РСФСР за 1923 год» (KSFPR Augstākā tiesa 1923. gadā), kas apkoro Augstākās tiesas pirmā darbibas gada pierdzi.

Februāris, 25. P. Stučka Maskavā piedalās latviešu padomju kultūras-izglītības biedrības «Prometejs» statūtu apstiprināšanas sapulcē un savā runā norāda, ka latviešu darbajaudīm Padomju Savienībā nepieciešama kultūras organizācija, lai izdotu savā dzīmtajā valodā dažāda profila literatūru un aktivizētu savu dalību sabiedriskajā dzīvē.

Februāris. Ar P. Stučkas dalību Maskavā tiek izveidota Politisko katordznieku un izsūtīto Rīgas novadniecība, kurā ietilpst 60 Latvijas revolucionāri.

Februāris—marts. KK(b)P CK Propagandas un aģitācijas daļas uzdevumā P. Stučka sagatavo tēzes lekcijām «Лењин и валстс теорија» un «Лењин, буржуаискā демократіја и proletariјата диктатура».

Marts, 2. Notiek V. I. Leņina piemiņai veltīta Komunistiskās akadēmijas svinīga sēde. Par sēdes priekšsēdētāju ievēlē P. Stučku.

Marts, 6. Komunistiskās akadēmijas valsts un tiesību sekcijas sēdē P. Stučka nolasa referātu «Лењин кā proletārisks valsts teorētiķis un celtnieks».

Marts, 11. «Криевијас Січас» 28. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts ««Січас» divdesmit gadu січа» (Publicēts arī «Січас» 50. nr-ā martā.)

Marts. Zurnāla «Под знаменем марксизма» 3. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Ленин и аграрный вопрос» (Leņins un agrārais jautājums).

Marts. P. Stučkas tulkojumā latviešu valodā iznāk K. Marksas «Капитала» 1. sējuma 1. grāmata (izdevn. «Prometejs»).

Aprilis, 19. Ar VCIK lēmumu P. Stučka tiek nozīmēts par PSRS Konstitūcijas komisijas kriminālās, materiālās un procesuālās likumdošanas apakškomisijas locekli. Viņš ir arī loceklis VCIK Prezīdija komisijā KSFPR Konstitūcijas pārskatīšanai, piedalās apakškomisijā, kas izstrādāja nodaļu par vietējiem varas orgāniem.

Aprilis, 18.—24. P. Stučkas vadībā notiek KSFPR Augstākās tiesas pirmais plēnums. P. Stučku plēnums ievēlē par civilo lietu kolēģijas locekli.

Marts—aprīlis. Pēc KK(b)P CK propagandas apakšnodaļas ierosinājuma P. Stučka un V. Vēgers sastāda V. I. Leņina darbu krājumu «О пролетарском государстве» (Par proletariāta valsti), kuram viņi abi uzraksta arī priekšvārdus. Darbs driz tiek izdots.

Aprilis. Zurnāla «Vlastj Sovietov» 1. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Ленин и власть Советов» (Leņins un Padomju vara).

Maijs, 31. «Криевијас Січас» 59. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Latvju strēlnieku goda dienā».

Maijs. Zurnāla «Коммунистический Internacional» 2. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts ««Демократическая» Латвия» («Demokrātiskā» Latvija).

Maijs. Komunistiskās akadēmijas izdevniecība laiž klajā P. Stučkas darbu «Классовое государство и гражданское право» (Šķiru valsts un civiltiesības).

Maijs. P. Stučka sagatavo rakstu «К вопросу о смычке с крестьянством» (Jautājumā par saikni ar zemniecību), kurā apliecinā, ka V. I. Leņins atbalstījis viņa ieteikumu plaši intensificēt lauksaim-

niecību (ieviest «angļu-dāņu» sistēmu). Raksts paliek nenopublicēts.

Jūnijs, 7. KK(b)P Maskavas komitejas Sarkanajā zālē notiek latviešu darbaļaužu vakars, veltīts J. Silfa-Jaunzema un A. Bērces (Arāja) piemiņai. Vakārā runā P. Stučka, V. Dermanis u. c.

Jūnijs, 15. Maskavas Centrālajā aerodromā (Hodinkas laukumā) notiek plašs latviešu darbaļaužu mītiņš sakarā ar lidmašīnas «Latvju strēlnieks» nodošanu Brīvprātīgās Gaisa flotes biedrībai «Dobroļot». Mītiņā runā P. Stučka u. c.

Jūnijs, 19. «Krievijas Cīņas» 66. nr-ā iespiests P. Stučkas apsveikums sakarā ar lidmašīnas «Latvju strēlnieks» nodošanu Gaisa flotei.

Jūnijs, 17.—21. Maskavā notiek Lietuvas Komunistiskās partijas IV kongress, kurā P. Stučka piedalās kā viesis un saka runu, iepazīstinot delegātus ar Latvijas KP nelegālās darbības pieredzi.

Jūnijs, 21. «Pravdas» 138. nr-ā publicēts P. Stučkas raksts «К 20-летию Коммунистической партии Латвии» (Uz Latvijas Komunistiskās partijas 20 gadu jubileju). Publicēts arī «Cīņas Biedra» 24. nr-ā un saīsināti «Krievijas Cīņas» 67. nr-ā.

Jūnijs, 25. KSFPR Valsts zinātniskā atestācijas komisija atestē P. Stučku par II Maskavas Valsts universitātes Pedagoģiskās fakultātes Padomju tiesību katedras profesoru.

Jūnijs, 17.—jūlijs, 8. Maskavā notiek Komunistiskās Internacionāles V kongress. No Latvijas KP ar lēmēja balsstiesībām piedalās P. Stučka un K. Krastiņš. P. Stučka darbojās kongresa Zemnieku jautājuma komisijas sastāvā. Kongress nodibina Komunistiskās Internacionāles Starptautisko kontroles komisiju 17 locekļu sastāvā. Komisijā ievēlē arī P. Stučku. P. Stučkam uztic Kontroles komisijas vadību.

Jūlijs, 10. Notiek Komunistiskās Internacionāles Starptautiskās kontroles komisijas 1. sēde. Tajā ievēlē 3 personu komisiju Komunistiskās Internacionāles aparāta darba pārbaudišanai; komisijā ieiet arī P. Stučka. Izveido arī komisiju, kurai uzdod izstrādāt instrukciju par KI SKK darbības noteikumiem. Komisiju vada P. Stučka.

Jūlijs, 19. «Vienības» 3. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Strādnieki un zemnieki» (paraksts: M.).

Jūlijs. «Cīņas» 52. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts sakarā ar LKP 20. gadadienu «Jubilejas dienā».

Jūlijs. LKP Vēstures komisija Maskavā izdod LKP vēstures materiālus «Proletāriskā revolūcija Latvijā», 1. d. (izdevn. «Spartakss»). Redakcijas vārdā P. Stučka uzraksta priekšvārdu «Āpcerējumi un ievadījumi nodalai, kas apskata «Jaunās strāvas» legālo literatūru» (paraksts: Redakcija).

Augsts, 30. «Vienības» 9. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Trejādas variācijas: (Feletona vietā)» (bez paraksta).

Augsts, 30. Sakarā ar F. Goliāta rakstu «Vai strādniecības un zemniecības ceļi ir šķirti?» žurnāla «Vienība» 5. nr-ā P. Stučkas atbildes raksts «Strādniecības un zemniecības ceļi» iespiests «Vienības» 9. nr-ā (paraksts: M.).

Augsts. «Cīņas Biedra» 25. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Komunistiskās Internacionāles V kongress».

Novembris, 8. «Laikmeta» 7. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Divi kongresi» (paraksts: M.).

Novembris, 25. «Laikmeta» 20. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Laukstrādnieku dzīvokļu jautājums jeb papriekšu cilvēkiem, tad lopiem!» (paraksts: M.).

Novembris, 26. LKP CK Ārzemju birojs nosūta uz Latviju LKP CK P. Stučkas rakstu ««Cīņa ap valdību» jeb «Pārstiepti vēderi», kas kritizē sociāldemokrātu parlamentāro darbību buržuāziskajā Latvijā. Raksts paliek nenopublicēts.

Novembris, 27. «Laikmeta» 22. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Anglijas parlamenta vēlēšanas» (paraksts: M.).

Novembris. LKP CK uzdevumā P. Stučka sastādījis «Pašvaldību vēlēšanu platformu». Iznāk lapiņas veidā «Spartaka» spiestuvē. Iespēsta «Cīgas» 57. nr-ā decembrī.

Novembris. KK(b)P Vladimiras guberņas komitejas žurnāla «Agitator-propagandists» 20. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Ленин и экономизм» (Лењин и экономизъм). Raksts pēc tam iespiests vēl vairākos guberņu un pilsētu partijas komiteju izdevumos.

Bez datuma. Maskavā P. Stučkas redīgētā darbu sērijā «Ленинизм в вопросах и ответах» (Лењинизъмъ въпросахъ и отвѣтахъ) iznāk P. Stučkas grāmata «Ленинизм и государство. (Политическая революция)» (Лењинизъмъ и вълстъ. (Политическая революция)) (izdevn. «Prometejs»).

Bez datuma. Zurnāla «Pečatj i revoļucija» otrajā grāmatā publicēts P. Stučkas raksts «Марксизм и социология» (Marksizms un sociologija).

1925

Janvāris, 10. «Krievijas Cīgas» 4. nr-ā iespiesta P. Stučkas «Atklāta vēstule: Visiem latvju komunistiem, kam vēl nav latviskā «Kapitāla». (Publicēta arī žurnāla «Jauni Ceļi» 3./4. nr-ā.)

Janvāris, 20. «Krievijas Cīgas» 8. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Лењин кā zemnieku revolūcijas tēvs: (Uz pirmo nāves atmiņas dienu)». (Publicēts arī žurn. «Jauni Ceļi» 1./2. nr-ā.)

Janvāris. «Cīgas Biedra» 26. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Лењин un agrārjautājums».

Janvāris, 24. «Strādnieku Vienības» 1. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Skīra un intelīgēcija» (paraksts: M.).

Janvāris. Maskavā P. Stučkas redakcijā sāk iznākt žurnāls «Darbs», 1. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Gimene padomju iekārtā (Tiesiski zinātnisks apcerējums)».

Janvāris. Maskavā izdotajā «Darba kalendārā 1925. gadam» (izdevn. «Prometejs») iespiests P. Stučkas raksts «Лењин un PSRS».

Marts. LKP Vēstures komisija Maskavā izdod grāmatu «9. un 13. janvāris: 1905. g. janvāra dienas un viņu pēcšķanas Latvijā» (izdevn. «Spartaks»). Priekšvārdū uzraksta P. Stučka.

Marts. Iznāk rakstu krājuma «Revolūcija prava» 1. nr-s, kurā ievierots P. Stučkas raksts «Ленин и революционный декрет» (Лењин un revolucionārais dekrēts).

Marts. P. Stučka sagatavo rakstu «Strādnieku vienību pret nacionālistiem», kurā kritizē LKP Rīgas komitejas un žurnāla «Strādnieku Vienība» sektantisko nostāju strādnieku vienotas frontes jautājumā. Raksts paliek nenopublicēts.

Aprilis, 4. Sakarā ar Vācijas KP CK lūgumu izstrādāt objektīvu par-teijsku secinājumu par Bendlera, Tālheimera, Radeka u. c. oportū-nistisko darbību KK(b)P CK nodod šo lūgumu izskatīt KK(b)P Centrālajai Kontroles Komisijai. CKK lietas izskatīšanai nodibina ipašu komisiju, kuras sastāvā ir arī P. Stučka.

Marts, 21. — aprīlis, 6. Maskavā notiek Komunistiskās Internacionāles Izpildu Komitejas paplašinātais plēnums, kurā P. Stučku ievelē ko-misijā, kas izskata jautājumu «Cīņa par arodkustības vienību», un komisijā «Zemnieku jautājumā».

Aprilis, 27.—29. Maskavā notiek KK(b)P XIV konference. Delegātu skaitā ir P. Stučka.

Aprilis. Zurnāla «Rabocij sud» 11./12. nr-ā ievietots P. Stučkas raksts «Суд и законодательство» (Tiesa un likumdošana).

Aprilis. «Cīnas» 61. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Vēstules par taktiku».

Aprilis. «Cīnas Biedra» 27. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Politiskās izredzes un Kompartija Latvijā».

Maijs, 19. P. Stučka nolasa Komunistiskajā akadēmijā referātu «Proletāriskā tiesa un buržuāziskās tiesības». Referāts tiek publicēts «Vestnik Kommuņističeskoi akademiji» XIII sējumā (1925. g.).

Maijs, 27. LKP CK Ārzemju birojs nosūta LKP Centrālajai Komitejai P. Stučkas rakstu «Lielās zemnieku revolūcijas 400 gadu svētki», kas veltīts Vācijas 16. gs. zemnieku kara atceri. Sakarā ar preses izdošanas grūtībām raksts paliek nenopublicēts.

Jūlijs. «Laukstrādnieku Cīnas» 2. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Кā saistīties strādniecībai ar darba zemnieku?» (paraksts: Politikāns).

Augusts. Iznāk P. Stučkas redīģētā izdevuma «Энциклопедия ро-су-дарства и права» (Valsts un tiesību enciklopēdija) 1. sējuma 1. daļa. Tajā ievietoti arī 26 P. Stučkas raksti, to skaitā lielais raksts «Буржуазная революция и гражданское законодательство» (Buržuāziskā revolūcija un civilā likumdošana). (Pirms tam raksts ievietots žurnāla «Revolucija prava» 1925. g. 1. nr-ā.)

Septembris. Sakarā ar P. Stučkas 60. dzimšanas dienu žurnālā «Darbs» ievietots E. Eferta-Klusā raksts «Pēteris Stučka».

Lidz oktobrim. Maskavā iznāk P. Stučkas grāmata «Ko gaida lauki no komunistiem?: (LKP VII kongr. agrārrezolūcija ar paskaidro-jumiem). Piemērota nākošo vēlēšanu vajadzībām» (izdevn. «Spar-taks»).

Lidz oktobrim. Maskavā iznāk P. Stučkas grāmata «Pār pilsonisko demokrātiju — uz padomju varu: (Uz nākošām saeimas vēlēša-nām)» (izdevn. «Spartaks»).

Oktobris. Iznāk «Valsts un tiesību enciklopēdijas» 1. sējuma 2. daļa, kurā publicēti arī 17 P. Stučkas raksti.

Oktobris. «Cīnas Biedra» 30. nr-ā iespiests P. Stučkas raksts «Vēlē-šanu iznākumi un izredzes». Saisināti vēl publicēts «Krievijas Cīnas» 129. nr-ā 7. nov. ar nosaukumu «Latvijas vēlēšanu iznākumi un izredzes».

Novembris, 28. KK(b)P Maskavas komitejas Sarkanajā zālē notiek sarīkojums, kurā iegūtie līdzekļi tiek nodoti Latvijas revolucionāro cīnītāju Piemiņas grāmatas fondam. Ievadrunu vakarā saka P. Stučka.

Decembris, 19. KK(b)P Maskavas komitejas Sarkanajā zālē notiek latviešu darbajaužu vakars, veltīts 1905. gada revolūcijas 20 gadu

atcerei. Vakarā notiek arī P. Stučkas godināšana. Par 1905. gadu Latvijā runā P. Stučka, P. Dauge, J. Lencmanis u. c.

Decembris, 18.—31. Maskavā notiek VK(b)P XIV kongress. P. Stučka piedalās kongresā kā delegāts ar padomdevēja tiesībām.

Decembris, 22. «Krievijas Ciņas» 148. nr.-ā iespiests P. Stučkas runas 1905. gada revolūcijas piemiņas vakarā iss atreferējums.

Bez datuma. Maskavā iznāk J. Kirša grāmata «Piezīmes par agrārjautājumu Latvijā» (izdevn. «Spartaks»). Priekšvārdū uzraksta P. Stučka.

Bez datuma. Maskavā sērijā «Ленинизм в вопросах и ответах» iznāk P. Stučkas grāmata «Ленинизм и крестьянство: (Аграрная революция)» (Лепинизмс un zemniecība: (Agrārā revolūcija)) (izdevn. «Prometejs»).

О ПЯТОМ ТОМЕ ИЗБРАННЫХ СОЧИНЕНИЙ П. И. СТУЧКИ

В пятом томе Избранных сочинений П. И. Стучки помещены 54 произведения, написанные или опубликованные в 1923—1925 годы. Это — монография «Революционная роль права и государства» (третье издание), две брошюры, 49 статей и два письма. Три статьи и оба письма публикуются впервые. 13 публикаций впервые переведены с русского языка на латышский.

Центральное место в томе занимают труды П. И. Стучки, пропагандирующие учение В. И. Ленина о пролетарской революции и социалистическом строительстве, ярко раскрывающие всемирно-историческую роль В. И. Ленина в судьбах всего человечества.

В статьях «Наш Ильич», «Ленин умер», написанных в трагические дни января 1924 года, П. И. Стучка подчеркивает, что в личности Ленина слились воедино гениальность выдающегося ученого, величайшая сила воли, самая строгая принципиальность, гуманизм революционера, простота и честность человека труда. Все это и сделало его вождем мирового пролетариата. П. И. Стучка пишет: «Ленин скромно назвал себя правоверным учеником Маркса, но он был больше того, он был *конгениальным продолжателем*, осуществителем мыслей Маркса. ...Тысячи периода Маркса превращаются в *миллионы* эпохи Ленина. Количество превращается в качество. *Марксизм переходит в ленинизм*».

П. И. Стучка был среди тех деятелей партии большевиков, которые по заданию ЦК РКП(б) вели большую работу по широкому разъяснению исторического значения жизни и деятельности В. И. Ленина, его идейного наследия. Он являлся составителем вышедшего в 1924 году в Москве сборника «Н. Ленин. О пролетарском государстве». В помещенном в пятом томе Избранных сочинений предисловии П. И. Стучки к этому сборнику всесторонне раскрыта роль В. И. Ленина в развитии марксистской теории о государстве, показан решающий вклад великого вождя в создание Советского государства. Этой же теме посвящена статья П. И. Стучки «Ленин и власть Советов» из 1-ого номера журнала «Власть Советов» за 1924 год.

Статья «Ленин и экономизм», опубликованная впервые в 1924 году в десяти журналах губкомов и горкомов РКП(б), рассказывает читателю о неустанной бескомпромиссной борьбе В. И. Ленина с оппортунизмом в период зарождения большевистской партии, в ней научно доказывается, что Владимир Ильич уже тогда был единственным вождем революционных социал-демократов России. Этим П. И. Стучка дал отпор измышлениям троцкистов о наличии нескольких вождей и направлений в истории большевизма.

В пятый том входят статьи «Ленин и аграрный вопрос», «Ленин как отец крестьянской революции» и другие, отражающие мысли П. И. Стучки о решающем значении ленинской аграрной программы в создании нерушимого революционного союза рабочего класса и трудового крестьянства. При этом особо подчеркивается огромное значение этого союза как в период буржуазно-демократической, так и социалистической революции. Все компартии, — пишет П. И. Стучка, — в том числе и Коммунистическая партия Латвии, должны взять на вооружение ленинскую диалектику в решении аграрно-крестьянского вопроса, а также ленинский диалектический подход к любому политическому вопросу вообще. В этой связи всемирное значение имеет опыт РКП(б) в проведении аграрной революции, новой экономической политики, а также осуществлении ленинского кооперативного плана. П. И. Стучка высказывает научно обоснованную убежденность в неизбежности победы социалистических производственных отношений в деревне.

Тема статьи «Ленин и СССР» — результаты ленинской национальной политики, выразившиеся в создании Союза Советских Социалистических Республик — государственном объединении равноправных и братских советских народов.

«Ленин и революционный декрет» — так назвал П. И. Стучка свою статью об огромном вкладе В. И. Ленина в развитие советского права и законодательства в первые годы Советской власти.

Статьи П. И. Стучки, посвященные В. И. Ленину и его учению, и сегодня помогают нам в изучении и освещении ленинского теоретического наследия и ленинского опыта, зовут к революционному подвигу во имя освобождения человечества от эксплуатации и вони, построения социалистического общества.

Очень большое число произведений, включенных в пятый том, отражают заботу П. И. Стучки о дальнейшем укреплении и развитии ленинских принципов в практической деятельности Коммунистической партии Латвии, воспитании ее кадров в духе преданности ленинским заветам. Статья «VII съезд КПЛ» знакомит трудящихся с итогами работы высшего органа латвийских коммунистов, выработанной им политической линией, направленной на завоевание большинства рабочего класса, подготовку масс к грядущей пролетарской революции.

Статья «Правительство рабочих и крестьян!» и другие пропагандируют выдвинутый в 1923 году лозунг Коминтерна о борьбе за рабоче-крестьянское правительство — правительство единого фронта рабочих и трудовых крестьян, предшествующее диктатуре пролетариата. П. И. Стучка разъясняет, что в этом состоит дальнейшее развитие лозунга о едином пролетарском фронте, а также указывает на особую актуальность этого нового лозунга для Латвии, где имелись широкие слои сельского пролетариата и крестьян-тружеников. В работе «Чего ждет деревня от коммунистов?» комментируются решения VII съезда Коммунистической партии Латвии по аграрному вопросу, составленные на основе изучения опыта РКП(б) в проведении аграрной политики, с учетом опыта Советской Латвии в 1919 году. П. И. Стучка здесь еще раз подтверждает, что после восстановления Советской власти в Латвии будет осуществлен широкий раздел крупной земельной собственности в пользу бедных и даже средних крестьян и по образцу Советской России.

обеспечена экономическая смычка между социалистическим сектором и индивидуальным крестьянским хозяйством. Одновременно П. И. Стучка выступает за ориентацию на постепенное социалистическое кооперирование сельского хозяйства в будущей Советской Латвии. В статьях «Рабочие и крестьяне», «Пути рабочих и крестьян» он критикует тех работников КП Латвии и левых публицистов, которые недостаточно оценивали значение рабоче-крестьянского союза в социалистической революции.

П. И. Стучка требует, чтобы руководители Компартии Латвии проявляли максимальную гибкость в политических лозунгах, в подходе к массам: «В любой конкретной ситуации надо выставлять новые и новые лозунги, иначе можем остаться в хвосте движения. Всегда вместе с трудовым народом, никогда против него. Всегда против буржуазии, никогда — вместе с ней».

В публикациях и письмах П. И. Стучки того времени звучит дальновидное предостережение о нарастающей угрозе фашистского переворота в Латвии, призыв всемерно бороться за объединение всех антифашистских сил. В статьях «Единство рабочих против националистов!», «Письма о тактике», «Политические перспективы и Компартия в Латвии» критикуются отдельные проявления сектантства в рядах КПЛ, известная недооценка фашистской опасности. Там же П. И. Стучка убедительно показывает теснейшую взаимосвязь между буржуазным национализмом и фашизмом, доказывает, что именно из крайне правого крыла националистов вырастает латвийская разновидность фашистского зверя. Он разоблачает оппортунистическую трусивость лидеров социал-демократической партии Латвии, их нежелание по-настоящему противостоять наступлению фашистующих националистов и тут же снова говорит о необходимости найти общий язык с рядовыми социал-демократами из рабочих, совместно бороться с силами реакции.

Работа П. И. Стучки «Через буржуазную демократию — к Советской власти» намечает парламентскую тактику латвийских коммунистов — использование предвыборной кампании и трибуны сейма для того, чтобы разоблачать антинародную сущность буржуазного государства, агитировать за лозунги Коммунистической партии.

Данный том Избранных сочинений П. И. Стучки содержит и несколько его статей, посвященных мировому революционному процессу, деятельности Коммунистического Интернационала. Это — «Августовские дни (1923 г.) в Германии», «Настоящий момент», «V конгресс Коммунистического Интернационала» и другие. Самое пристальное внимание П. И. Стучка уделяет развитию событий в Германии. Он выражает надежду, что прогрессивные силы во главе с КПГ будут активно бороться за революционное обновление Германии и после поражения рабочего класса в 1923 году. Одновременно П. И. Стучка предупреждает о росте фашистских тенденций в этой стране, которые могут иметь также серьезные международные последствия.

П. И. Стучка горячо призывает коммунистов Латвии постоянно сохранять боевитость и бдительность, чтобы выдержать любые испытания внутреннего и внешнеполитического порядка, бороться как за интересы трудящихся Латвии, так и за дело всего мирового пролетариата, всегда быть готовыми выступить в защиту СССР.

Последовательным пролетарским интернационализмом проник-

нута статья П. И. Стучки «Латышской молодежи в Советской России», в которой он призывает живущую в Советской стране латышскую молодежь чувствовать себя в СССР не эмигрантами, а составной частью советского народа, активно участвовать в социалистическом строительстве. Он настоятельно советует юношам и девушкам в совершенстве овладеть русским языком, так, чтобы наряду с латышским он стал их вторым языком. Двуязычие, по глубокому убеждению П. И. Стучки, вовсе не умаляет значения родной речи, а приносит духовное обогащение каждому латышу-труженику, расширяет горизонты его миропонимания, культуры.

В целом ряде публикаций П. И. Стучка обращается к совместному революционному прошлому народов России и Латвии, знакомит новое поколение пролетарских борцов с опытом партии, приобретенным в ходе трех российских революций. В данном издании об этом рассказывают статьи «В день юбилея Российской Коммунистической партии», «20-летняя борьба «Цини», «К 20-летнему юбилею Коммунистической партии Латвии», предисловие к сборнику «9 и 13 января» и другие.

Статья «В день славы латышских стрелков» посвящена историческому значению перехода латышских стрелков на сторону большевистской партии в мае 1917 года и их славным ратным подвигам на фронтах гражданской войны. В ней выражена непоколебимая уверенность в том, что стрелки еще увидят возрожденную Советскую Латвию, найдут свое место в ее социалистическом строительстве.

Диалектическая взаимосвязь между прошлым, настоящим и будущим красной нитью пронизывает статью П. И. Стучки «Роль Латвии и ее Компартии в грядущей мировой революции». Статья вселяла в коммунистов Латвии оптимизм, убеждала их, что жертвы, понесенные в борьбе за идеалы коммунизма не напрасны, укрепляла веру в то, что буржуазная Латвия — лишь временный отход от главной магистрали развития их родного края, ведущей к торжеству идей марксизма-ленинизма, построению социализма и коммунизма на латвийской земле.

Большое место в пятом томе Избранных сочинений П. И. Стучки занимают произведения, посвященные вопросам марксистско-ленинской теории права и государства. Они написаны под влиянием трудов В. И. Ленина «Государство и революция», «О государстве» и других, под влиянием ленинского учения о советском праве и правопорядке, о единой советской законности.

В статье «Материалистическое или идеалистическое понимание права?», впервые опубликованной в 1-м номере журнала «Под знаменем марксизма» за 1923 год, автор принципиально выступает против попыток отдельных буржуазных правоведов протащить в советское правоведение свои антинаучные идеалистические представления о праве и этим помешать укреплению правовых основ государства диктатуры пролетариата.

Непримиримость П. И. Стучки против соглашательства с буржуазной идеологией ярко выражена и в его статье «Марксизм и социология», в которой критикуется антинаучность, субъективизм буржуазной социологии и несостоительность тех ученых, которые пытались эклектически соединить ее постулаты с марксистско-ленинской социологией, историческим материализмом. Статья была написана как рецензия на книгу проф. Е. Энгеля, но фактически

она содержит и критику некоторых немарксистских представлений Н. Бухарина.

В пятом томе Избранных сочинений в переводе с русского на латышский язык полностью публикуется работа П. И. Стучки «Революционная роль права и государства», которую он написал, выполняя постановление Оргбюро ЦК РКП(б) от 31 января 1921 года о создании учебника по теории и практике советского права. Первое издание этой работы вышло в том же году, второе и третье (дополненные) — в 1923 и в 1924 годах.

В этом произведении П. И. Стучка пропагандирует и развивает ленинскую теорию права и государства, он широко использует ленинский метод в раскрытии сущности этих категорий, в диалектическом их анализе, в сопоставлении взглядов и концепций различных классов. Вся работа «Революционная роль права и государства» построена согласно требованиям диалектической логики. Сначала в ней дается общая постановка вопроса и определяется научная позиция автора, затем анализируются все стороны права и различные суждения о праве. Право рассматривается как категория классового общества, обусловленная в конечном счете экономическими отношениями.

Сделав экскурс в прошлое, автор рассказывает здесь о правовых воззрениях и институтах античного общества, средних веков и, наконец — буржуазной эпохи, особо выделив при этом Французскую буржуазную революцию XVIII века и Гражданский кодекс Наполеона. И тут же П. И. Стучка обосновывает всю несостоительность претензий буржуазного права на роль общечеловеческого права, его классовую ограниченность, внутреннюю противоречивость, все возрастающую реакционность по мере продвижения человечества к торжеству социализма.

П. И. Стучка научно доказывает, что право — это не абстрактное, внеклассовое, а конкретное социальное явление, отражающее определенные общественные отношения. Право, — по П. И. Стучке — система (или порядок) общественных отношений, охраняемых организованной силой господствующего класса.

Отдельные положения книги «Революционная роль права и государства» в свое время вызывали полемику, часть советских правоведов не соглашалась с некоторыми формулировками автора, например, о соотношении права и экономики. Но заслуги П. И. Стучки в раскрытии классовой сущности права, обосновании пролетарского права как нового исторического типа права и его роли в борьбе за построение социалистического и коммунистического общества всегда были и есть бесспорны.

Современная советская правовая наука широко пользуется теоретическим наследием П. И. Стучки, высоко оценивает непреходящее значение многих его положений, в том числе высказанных в работе «Революционная роль права и государства».

Глубокая партийность, научность и революционный оптимизм пронизывают все труды П. И. Стучки, включенные в настоящий том его Избранных сочинений. Они передают нам частицу мыслей и опыта революционеров ленинской когорты, обогащают современника идейными ценностями, накопленными Коммунистической партией в период строительства социализма в СССР.

Л. Дрибин,
кандидат исторических наук

СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие к пятому тому	5
Материалистическое или идеалистическое понимание права?	21
В день юбилея Российской Коммунистической партии	41
VII съезд КПЛ	44
Язык цифр. (<i>В пользу англо-датской системы</i>)	49
Похоронный звон всемирной «левой», или «независимой» социал-демократии	51
Тоже логика	55
«Шапками закидаём!» (<i>Еще слово в защиту англо-датской системы</i>)	56
Настоящий момент	60
Правительство рабочих и крестьян!	70
Августовские дни (1923 г.) в Германии	74
Латышской молодежи в Советской России	79
Снова Октябрь!	84
Новый этап мировой революции	88
Союз рабочих и крестьян («Смычка»)	97
Роль Латвии и ее Компартии в грядущей мировой революции	109
Ленин умер	121
Наш Ильич	128
20-летняя борьба «Цини»	131
Ленин и аграрный вопрос	137
Ленин и власть Советов	155
Из книги «Н. Ленин. О пролетарском государстве»	166
В день славы латышских стрелков	203
К вопросу о смычке с крестьянством	207
К 20-летнему юбилею Коммунистической партии Латвии	211
Рабочие и крестьяне	219
Из статьи «В день юбилея»	224
Империалистические устремления в трех вариациях (<i>Политические мечты и экономическая деятельность</i>)	226
Пути рабочих и крестьян	231
V конгресс Коммунистического Интернационала	234
Два съезда	241
Жилищный вопрос сельскохозяйственных рабочих, или сначала для людей, потом для скота!	246
«Борьба вокруг правительства», или «Надорванные животы»	249
Выборы парламента Англии	251
Платформа к выборам самоуправлений	254
Ленин и экономизм	259
Марксизм и социология	265
Из брошюры «СССР и Союзная Конституция»	272

Революционная роль права и государства.	
<i>Общее учение о праве</i>	277
Предисловие (к первому изданию)	279
Предисловие (к третьему изданию)	284
1. Что такое право?	288
2. Общественные отношения и право	299
3. Классовый интерес и право	314
4. Организованная власть господствующего класса и право	324
5. Право как система общественных отношений	341
5. Право — революция	362
7. Право и закон	393
8. Правовое отношение и его анализ	411
9. История дореволюционного правопонимания	422
10. Право и правоведение	445
<i>Ленин как отец крестьянской революции. (К первой годовщине со дня смерти)</i>	456
Ленин и аграрный вопрос	461
Семья при советском строем	480
Ленин и СССР	491
Предисловие к книге «9 и 13 января»	505
Единство рабочих против националистов!	509
Ленин и революционный декрет	513
Письма о тактике	522
Политические перспективы и Компартия в Латвии	525
Праздник 400-летия великой крестьянской революции	538
<i>Чего ждет деревня от коммунистов? (Аграрная резолюция VII съезда КПЛ с разъяснениями)</i>	541
<i>Через буржуазную демократию — к Советской власти. (К предстоящим выборам сейма)</i>	587
Итоги выборов и перспективы	616
Предисловие к брошюре Ю. Кирша «Заметки по аграрному вопросу в Латвии»	630
Письмо члену ЦК КПЛ Карлу [Э. Зандрейтеру] от 16 января 1924 г.	633
Письмо Центральному Комитету КПЛ от 16 апреля 1924 г.	634
<i>Приложения</i>	635
Примечания	637
Именной указатель	681
Указатель периодических изданий	714
Даты жизни и деятельности П. И. Стучки	722
О пятом томе Избранных сочинений П. И. Стучки	729
Содержание	734

SATURS

Priekšvārds 5. sējumam	5
Materiālistiska vai ideālistiska tiesību izpratne?	21
Krievijas Komunistiskās partijas jubilejas dienā	41
LKP VII kongress	44
Skaitļu valoda. (<i>Par labu angļu-dāņu sistēmai</i>)	49
Vispasaules « <i>kreisās</i> » jeb «neatkarīgās» sociāldemokrātijas bēru zvans	51
Arī logika	55
«Ar cepurēm nomētāsim!» (<i>Kāds vārds, aizstāvot angļu-dāņu sistēmu</i>)	56
Tagadnes moments	60
Strādnieku un zemnieku valdību!	70
Augusta dienas (1923. g.) Vācijā	74
Latviešu jaunatnei Padomju Krievijā	79
No jauna Oktobris!	84
Jaunais pasaules revolūcijas posms	88
Strādnieku-zemnieku apvienība (« <i>Смычка</i> »)	97
Latvijas un tās Kompartijas loma gaidāmajā vispasaules revolūcijā	109
Lenīns miris	121
Mūsu Iljičs	128
« <i>Cīņas</i> » 20 gadu cīņa	131
Lenīns un agrārais jautājums	137
Lenīns un Padomju vara	155
No grāmatas «N. Lenīns. Par proletariāta valsti»	166
Latvju strēlnieku goda dienā	203
Jautājumā par saikni ar zemniecību	207
Uz Latvijas Komunistiskās partijas 20 gadu jubileju	211
Strādnieki un zemnieki	219
No raksta « <i>Jubilejas dienā</i> »	224
Imperialistiskas tieksmes trijās variācijās (<i>Politiski sapņi un ekonomiska iestenība</i>)	226
Strādniecības un zemniecības ceji	231
Komunistiskās Internacionālēs V kongress	234
Divi kongresi	241
Laukstrādnieku dzīvokļu jautājums jeb papriekšu cilvēkiem, tad lopiem!	246
« <i>Cīņa ap valdību</i> » jeb « <i>Pārstiepti vēderi</i> »	249
Anglijas parlamenta vēlēšanas	251
Pašvaldību vēlēšanu platforma	254

Лењинс ун економисмс	259
Марксизмс ун социологија	265
Но бројура «PSR Савиеніба ун Савиенібас Конституција»	272
Tiesibu un valsts revolucionārā loma.	
Vispāriga mācība par tiesibām	277
Priekšvārds pirmajam izdevumam	279
Priekšvārds trešajam izdevumam	284
1. Kas ir tiesibas?	288
2. Sabiedriskās attiecības un tiesibas	299
3. Šķiriskā interese un tiesibas	314
4. Valdošās šķiras organizētā vara un tiesibas	324
5. Tiesibas kā sabiedrisko attiecību sistēma	341
6. Tiesibas — revolūcija	362
7. Tiesibas un likums	393
8. Tiesiskās attiecības un to analīze	411
9. Pirmsrevolucionārās tiesibu izpratnes vēsture	422
10. Tiesibas un tiesibzinātne	445
Лењинс kā zemnieku revolucionārās tēvs. (Uz pirmo nāves atmiņas dienu)	456
Лењинс un agrārjautājums	461
Гимене padomju iekārtā	480
Лењинс un PSRS	491
Priekšvārds grāmatai «9. un 13. janvāris»	505
Strādnieku vienību pret nacionālistiem!	509
Лењинс un revolucionārais dekrēts	513
Vēstules par taktiku	522
Politiskās izredzes un Kompartija Latvijā	525
Lielās zemnieku revolucionārās 400 gadu svētki	538
Ko gaida lauki no komunistiem?	
(LKP VII kongresa agrārrezolūcija ar paskaidrojumiem)	541
Pār pilsonisko demokrātiju — uz padomju varu.	
(Uz nākošajām saeimas vēlēšanām)	587
Vēlēšanu iznākumi un izredzes	616
Priekšvārds J. Kirša brošūrai «Piezīmes par agrārjautājumu Latvijā»	630
Vēstule LKP ČK loceklim Kārlim [E. Žandreiteram] 1924. g. 16. janvāri	633
Vēstule LKP Centrālajai Komitejai 1924. g. 16. aprīlī	634
Pielikumi	635
Piezīmes	637
Personu rādītājs	681
Periodisko izdevumu rādītājs	714
Pētera Stučkas dzives un darbības dati	722
О пятом томе Избранных сочинений П. И. Стучки	729
Содержание	734

Институт истории партии при ЦК КП Латвии —
филиал Института марксизма-ленинизма
при ЦК КПСС

П. С ТУЧКА
ИЗБРАННЫЕ СОЧИНЕНИЯ
в семи томах

В том. 1923—1925

Издательство «Авотс»
Рига 1982

На латышском языке
Ответственный редактор *Л. Дрибин*
Художник *Г. Клява*

ИБ № 8

Latvijas KP CK Partijas vēstures institūts —
PSKP CK Marksma-ļeņinisma institūta filiāle

P E T E R I S S T U C K A

RAKSTU IZLASE

septiņos sējumos

5. sējums

Redakcijas vadītājs V. Leitāns

Redaktore M. Freija

Mākslinieciskais redaktors E. Garkevičs

Tehniskā redaktore V. Dārziņa

Korektore I. Ancāne

Nodota salikšanai 23.01.82. Parakstīta iespiešanai
01.11.82. JT 02180. Formāts 84×108/32. Tipogrāfijas
papīrs № 1. Literatūras garnitūra. Augstspiedums.
39,27 uzsk. ies piedl.; 41,27 uzsk. kr. nov.; 46,78 iz-
devn. l. Metiens 1500 eks. Pasūt. № 99. Cena
1 rbl. 40 kap. Izdevniecība «Avots», 226047 Rīgā,
Padomju bulv. 24. Izdevn. № 486/Sp-450. Iespīsta
Latvijas PSR Valsts izdevniecību, poligrāfijas un
grāmatu tirdzniecības lietu komitejas tipogrāfijā
«Cīna», 226011 Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.

Stučka P.

St 888 Rakstu izlase: 7 sēj. 5. sēj. 1923.—1925. g. 198:
— 737 lpp., 4 lp. il. — Personu rād.: 681.—713
lpp. Periodisko izd. rād.: 714.—721. lpp.

Sējumā ievietoti no 1923. līdz 1925. gadam uzrakstītie vai pub
licētie P. Stučkas darbi — raksti, referāti, runas un vēstules.

S 10203-486
M803(11)-83 82.0902060000

3K5
66.61(2L)8

1983.
-713.

rai pub-
lies.

.5
8

89012953071

b89012953071a

89012953071

b89012953071a